İSTANBUL'DAKİ RUM, ERMENİ VE LEVANTEN

MEZARLIKLARINDA 19. YÜZYIL

FİGÜRLÜ MEZAR ANITLARI

Selda ALP

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2015

İSTANBUL'DAKİ RUM, ERMENİ VE LEVANTEN MEZARLIKLARINDA 19.YÜZYIL FİGÜRLÜ MEZAR ANITLARI

Selda ALP

DOKTORA TEZİ

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2015

Bu Tez Çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1004E95 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Selda ALP'in "İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Levanten Mezarlıklarında 19. Yüzyıl Figürlü Mezar Anıtları" başlıklı tezi, **16 Haziran 2015** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca **Sanat Tarihi** Anabilim Dalında, **Doktora** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) :Prof.Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOGLU

Üye : Prof.Dr. B.Yelda UÇKAN

Üye : Prof.Dr.Erol ALTINSAPAN

Üye :Prof.Dr.M.Sacit PEKAK

Üye :Yrd.Doç.Dr.Nilgün ÇÖL

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doktora Tez Özü

İSTANBUL'DAKİ RUM, ERMENİ VE LEVANTEN MEZARLIKLARINDA 19.YÜZYIL FİGÜRLÜ MEZAR ANITLARI

Selda ALP

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2015

Danışman: Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU

Tez çalışmasının konusunu, İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Levanten mezarlıklarında bulunan 19. yüzyıl figürlü mezar anıtları oluşturmaktadır. Araştırmada öncelikli olarak mezarlıklarda bulunan anıtlar ele alınsa da manastır, kilise kripta ve bahçeleri, hastane bahçelerine yapılan anıtsal nitelikli ve figürlü mezar anıtları da ele alınmıştır. Özellikle 19. yüzyılda gayrimüslimlere tanınan sosyal haklar ve mülk edinme hakkıyla birlikte anıtsal nitelikli sosyal ve dini nitelikli yapılar gibi mezar anıtları da dikkati çeken heykelli ve kabartmalı olarak yaptırılmıştır. Bu anıtlar ailelerin ve dönemin sosyal istek ve ihtiyaçlarını, sanatçıların becerilerini, anıtsal heykel ustalarının bu yüzyılda bir meslek olarak ortaya çıktığını, mezheplerin ikonografik taleplerini ve Avrupa'da aynı yüzyılda görülen mezar anıtları ve heykellerinin yansımalarını sunmaktadır.

Mezar tiplerinde yüzyılın mimarlık akımlarıyla paralel beğeniler dikkat çekicidir. Neoklasik, Neobizans, Neogrek, Neomısır, Neogotik etkili anıtlar yapılmıştır. Bu anıtlarda İstanbul'a uzak yeni mezar tipleri yanında yüzyıllardır kullanılan lahit, levha, haç, tabut formlu eski mezar tipleri tercih edilmiştir. Avrupa'dan ithal edilen mezar heykelleri de dikkati çekmektedir.

19. yüzyılın bazı mezar anıtları dönemin önemli heykeltıraş, anıtsal mezar ustası veya mimarlarına yaptırılmıştır. Louvre Müzesi'nin duvarlarını süsleyen heykelleriyle bilinen Fransız heykeltraş Marius Jean Antonin Mercié, Luigi Giona, Geroloma Fiaschi gibi Avrupalı sanatçılar, Yunanistan'ın önemli heykeltıraşları olarak tanınan George Bonanos, Lazaros Sohos, Vitsares, Tombros gibi sanatçılar, Tinos adasından gelen Liritis, Krikelis, Ziotis aileleri, Periklis Fotiadis, Panayotidis gibi dönemin mimarları, Papazyan ve Yervant Osgan gibi Ermeni heykeltıraşlar gibi adından söz ettiren mimar, heykeltıraş ve mezar ustaları bu anıtlarda çalışmışlardır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Osmanlı, Gayrimüslim, Rum, Ermeni, Levanten, Latin, Mezar, Mezar anıtları, Mezarlık, Heykel, Heykeltıraşlar, İkonografi

Abstract

GRAVE MONUMENTS WITH FIGURES IN 19TH CENTURY AT GREEK, ARMENIAN AND LEVANTEN GRAVEYARDS IN İSTANBUL

Selda ALP

Department of Art History

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July 2015

Adviser: Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU

The subject of thesis consists of grave monuments with figures of 19th century at Greek, Armenian and Levantine graveyards in İstanbul. Although the monuments in the cemeteries are handled in this study primarily, monumental figured grave steles in the monastery, church, crypt with its gardens and hospital gardens are also discussed. The monumental conspicuous grave steles with sculptures and carvings are made like social and religious buildings along with the social rights and property acquiring right given to non-Muslims especially in 19th century. These monuments present the reflections of the social wishes and needs of the families, skills of the craftsmen, the emergence of the monumental sculpture artisans as an occupation in this century, the iconographic demands of the sects and grave steles and sculptures seen in Europe in the same century.

Parallel appeals between the grave types and architectural trends is noteworthy. Neoclassic, Neo-Byzantine, Neo-Greek, Neo-Egypt and Neo-Gothic affected monuments were carved. At these monuments, sarcophagus, panel, cross, coffin shaped old grave types which had been used for centuries were preferred besides new grave types unfamiliar to İstanbul. The grave sculptures imported from Europe also attract attention.

Some grave monuments were carved by famous sculptor, monumental grave artisan or architects of that period. The architects, sculptures and grave craftsmen worked at these monuments like European artists such as French sculptors Marius Jean Antonin Mercié known for sculptures decorating the walls of Louvre Museum, Luigi Giona, Geroloma Fiasch, George Bonanos, Lazaros Sohos, Vitsares, Tombros recognised as important sculptures of Greece, architects of the period from Tinos island such as the families of Liritis, Krikelis, Ziotis, Periklis Fotiadis, Panayotidis and Armenian sculptures such as Papazyan ve Yervant Osgan.

Keywords: İstanbul, Ottoman, Non-Muslim, Greek, Armenian, Levanten, Latin, Grave Monuments, Sculpture, Scupltor, Iconography

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

15.07.2015

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Selda ALP

Önsöz

Gayrimüslim mezarlıklarındaki anıtlar İstanbul'un adeta heykel müzesi gibidir. Bu heykelleri tanıtmak ve İstanbul'da anıt mezar ve heykeltıraşları tanıtmak üzere başladığım bu çalışmamda öncelikle beni cesaretlendiren danışmanım Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu'na çalışmamda gösterdiği destek ve bilimsel katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Öneri ve görüşleriyle her türlü desteği veren tez izleme komitesindeki diğer hocalarım Prof. Dr. Erol Altınsapan'a ve Doç. Dr. Kemal Yakut'a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Bilimsel Araştırma Projesi yürütücüm olarak her anlamda destek gördüğüm, çalışmamın her evresinde bulunan ve rahat çalışma ortamı sunan Prof. Dr. Erol Altınsapan'a teşekkür ederim.

Bu araştırmaya başlarken danışmanım Prof. Dr. Ebru Parman'dı. Ebru Hoca'ma bana gösterdiği sevgi ve destek için, İstanbul araştırmalarında zaman zaman beni misafir ettiği için çok teşekkür ederim. Ayrıca Bölüm başkanım Prof. Dr. B. Yelda Uçkan'a tezimin son döneminde gösterdiği sabır ve destek için çok teşekkür ederim.

Tez çalışması için Anadolu Üniversitesi Bap Proje Birimine ve personeline gösterdikleri destek için çok teşekkür ederim. Özellikle mezar anıtlarının kitabelerinin çevirisi için projeden aldığım destek olmaksızın bu tezi yapmam mümkün değildi.

Mezarlıklara yaptığımız ziyaretlerde bize misafirlik gösteren tüm mezarlık görevlilere ve din adamlarına, ayrıca Surp Pirgiç Hastanesi görevlilerine, Sayın Rinaldo Marmara'ya, Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Pluton Amca'ya, Ermeni Patrikhanesi'nde bize yardımcı olan Sayın Janset Hanım'a, Şişli Rum Mezarlığı yetkililerine ve vakfına sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.

Öncelikle yardımlarını esirgemeyen kendine bağlı kilise ve mezarlıklarda çalışmama izin veren Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne, Kadıköy Rum Ortodoks Metropolitliği, Terkos Rum Ortodoks Metropolitliği'nde çalışanların yardımlarına, Ermeni Patrikhanesi, Ermeni Katolik Patrikhanesi'ne, Vatikan Temsilciliklerine ve Rinaldo Marmara'ya adını sayamadığım mezarlık vakıflarının temsilcilerine teşekkür

ederim. Mezarlıklar dışında kilise, manastır, hastane bahçelerinde yaptığımız çalışmalarda yardımlarını esirgemeyen kilise vakıf ve görevlilerine, din adamlarına sonsuz teşekkür ederim.

Osmanlıca çeviri için desteğini esirgemeyen Öğretim Görevlisi Ali Gerengi'ye, Fransızca çeviri için Dilek Şen Yıldırım'a, Arapça kitabeyi okuyan Doç. Dr. M. Mahir Tulum'a; tez levhalarını hazırlamamda Araş Gör. Görkem Işık ve Araş Gör. Şeyma Nalan Ekice, Türkiye kütüphanelerinde ulaşamadığımız konumuza ilişkin bir kitabı bana Viyana'dan getiren Yrd. Doç. Dr. Şener Yıldırım'a, Ermenice çeviriler için desteğini esirgemeyen sevgili öğrencim Alen Maşalı'ya, Jilda Kinday'a, Yunanca çeviri için yardım eden Öğretim Görevlisi Necmettin Eraydın'a, Araş. Gör. Haralambos Hari'ye, tez çalışması sırasında dertleştiğimiz kader arkadaşım Öğretim Görevlisi Hasan Yılmazyaşar'a teşekkür ederim.

İstanbul'da kaldığım sürece beni sıcak misafirperverlikleriyle kucaklayan kardeşlerim Tülin ve Çetin Keskiner'e, sabır gösteren Derin ve Pırılsu'ya, çalışmalarım sırasında oğlumla ilgilenen ve tüm eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen annem ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Bundan tam on dört yıl önce başladığım doktora öğrenciliğimde her zaman küçük bedeniyle beni kucaklayan, çalışmalarda zaman zaman gelerek anıtları temizlemeye destek olan ve beni sabırla bekleyen oğlum Berke Can Alp'e çok teşekkür ederim.

En zor zamanımda yanımda olan, sabır ve hoşgörüsüyle bana çalışma ortamı hazırlayan, mezarlık araştırmalarında beni yalnız bırakmayan, özellikle yaz aylarında yaptığım arazi çalışmasında benimle dolaşan ve anıtları fotoğraflayan eşim Doç Dr. Ahmet Oğuz Alp'e sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Şimdiye kadar süren akademik yaşamımda emeği geçen tüm hocalarıma bilgilerini benimle paylaştıkları için en iyi dileklerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

Tezimi İstanbul'daki gayrimüslim mezarlarında yatan tüm insanlara ithaf ederek Kostas Uranis'in "Bu dünyadan göçenler yalnız unutulduklarında ölürler" sözleriyle bitiriyorum.

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı ii

Öz iii

Abstract iv

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi……...v

Önsöz.....vi

Özgeçmiş.....viii

Levha Listesi.....xix

1. Giriş…….....1

2. 19. Yüzyılda İstanbul'da Siyasal, Sosyal ve Sanat Ha yatı …...11

2.1. 1800-1923 Yılları Arasında Siyasal Yapı 11

2.2. İstanbul'da Sosyal Hayat.....15

2.3. İstanbul'un Kültür ve Sanat Ortamı.....25

3. Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler.....40

4. İstanbul'daki Hıristiyan Mezarlıkları Tarihçesi 56

4.1. Rum Mezarlıkları.....58

4.2. Ermeni Mezarlıkları.....67

4.3. Latin ve Levanten Mezarlıkları.....85

5. Mezar Tipleri.....101

5.1. Pedestal / KaideBiçimli Anıtlar..... 102

5.1.1. Haçlı Pedestaller.....103

5.1.2. Heykelli ve Büstlü Pedestaller.....105

5.1.3. Nişli Pedestaller.....106

5.1.4. Stelli Pedestaller.....109

5.2. Steller.....109

5.2.1. Silindirik Gövdeli Steller.....111
5.2.2. Dikdörtgen Prizmal Gövdeli Steller.....111
5.2.2.1. Alınlıklı Steller.....111
5.2.2.1.1. Üçgen Alınlıklı Steller.....111
5.2.2.1.2. Yuvarlak Alınlıklı Steller.....115
5.2.2.1.3. Sivri Gotik Kemerli Steller.....116
5.2.2.1.4. Düz Alınlıklı Steller 117
5.2.2.1.5. Sütünce veya Payelerle Sınırlandırılan Steller ..117
5.2.2.1.6. Diğer Steller.....118
5.2.3. Nişli Steller.....119
5.2.4. Alınlıksız Steller.....120
5.2.5. Haçlı Steller.....120
5.2.6. Gövdesi Haç Biçimli Steller 120
5.3. Obeliskler.....121
5.4. Sütunlar.....125
5.5. Lahitler.....126
5.6. Yatak Biçimli Anıtlar.....129
5.7. Tabut Biçimli Anıtlar 130
5.8. Aediculalar.....131
5.9. Baldakenler 133
5.10. Şapeller.....134
5.11. Tapınak Biçimli Anıtlar 137
5.11.1. Monopteros-Tholos.....137
5.11.2. Tapınak ve Tholos 138
5.12. Zafer Takı Biçimli Anıtlar.....139
5.13. Eksedra veya Bank Biçimli Mezar Anıtları.....140
5.14. Kapı Biçimli Anıtlar.....141
5.15. Levha Biçimli Anıtlar 141
5.16. Haçlar 143
6. Heykeltraşlık Niteliği Taşıyan Figürlü Mezar Anıtları.....145
6.1. Portreli Mezar Anıtları.....145
6.1.1. Erkek Portreli Mezar Anıtları.....148
6.1.2. Kadın Portreli Mezar Anıtları.....165

6.1.3. Karı- Koca Portreli Mezar Anıtları.....171

6.1.4. Çocuk Portreli Mezar Anıtları 175

6.2. Melek Heykel ve Kabartmalı Mezar Anıtları.....177

6.2.1. Melek Heykelli Mezar Anıtları 183

6.2.1.1. Çocuk Melek Heykelleri.....184

6.2.1.2. Genç Melek Heykelleri.....191

6.2.1.3. Kadın Melek Heykelleri 195

6.2.1.4. Melek Kabartmalı Mezar Anıtları.....197

6.3. Kadın Heykelleri ve Kabartmaları.....219

6.4. Çocuk Heykelleri ve Kabartmaları.....240

6.5. Hıristiyanlık İkonografisi İle İlgili Heykeller ve Kabartmalar.....246

6.6. Mitolojik Konulu Kabartmalar.....250

7. Figürlü Mezar Anıtlarında Kullanılan Semboller.....251

7.1. Hayvan Sembolleri 251

7.1.1. Yılan ve Ouroboros.....252

7.1.2. Güvercin 253

7.1.3. Kelebek 254

7.1.4. Salyangoz 255

7.1.5. Leylek 255

7.1.6. Kuzu ve Koç 256

7.1.7. Kartal ve Çift Başlı Kartal 257

7.1.8. Yunusbalığı.....258

7.1.9. Kuğu 258

7.1.10. Ejderha 259

7.2. Ölüm Sembolleri 259

7.2.1. Kurukafa 259

7.2.2. Ölüm İmgesi "Memento Mori" 260

7.2.3. Meşale 261

7.2.4. Urne ve Örtülü Urne 262

7.2.5. Kum Saati ve Kanatlı Kum Saati 263

7.2.6. Kırık Sütun 263

7.2.7. Kılıç.....263

7.3. Çiçek, Bitki ve Ağaç Sembolleri 264

7.3.1. Akanthus.....264

7.3.2. Gül 265

7.3.3. Zambak 266

7.3.4. Sabah Sefası 267

7.3.5. Çuha Çiçeği 268

7.3.6. İris 269

7.3.7. Çan Çiçeği.....269

7.3.8. Papatya 270

7.3.9. Haşhaş.....270

7.3.10. Defne.....271

7.3.11. Meşe 271

7.3.12. Zeytin 272

7.3.13. Palmiye 273

7.3.14. Selvi 273

7.3.15. Söğüt.....274

7.3.16. Asma ve Üzüm Salkımı.…274

7.3.17. Sarmaşık.....275

7.3.18. Çam Kozalağı 276

7.3.19. Buğday.....276

7.4. Diğer Semboller 276

7.4.1. Çelenk 276

7.4.2. Kitap 278

7.4.3. Çıpa 279

7.4.4. Şamdan, Kandil ve Mum.....279

7.4.5. Kanat 280

7.4.6. Rulo 281

7.4.7. Gemi 281

7.4. 8. Kapı 282

7.4.9. Göz 282

7.4.10. El 283

7.4.11. Kadın Göğsü 283

7.4.12. Pergel ve Gönye 284

7.4.13. Makas 284

7.5. Dünya ve Gökyüzü Sembolleri 284

7.5.1. Yıldız 284

7.5.2. Kayalık 285

7.5.3. Güneş 285

7.5.4. Bulut 286

7.6. Dini Objeler 286

7.6.1. Altar Masası 286

7.6.2. Kalis 286

7.6.3. Buhurdan 287

7.7. Dini Kıyafetler 287

8. Mezar Anıtlarındaki Kitabeler 289

8.1. Başlık 290

8.2. Kimlik Bilgileri 291

8.3. Meslek ve Ünvan 294

8.4. Ölüm Nedeni 296

8.5. Tarih 297

8.6. Yaptıran Kişiler 300

8.7. İyi Dilekler ve Düşünceler.....301

8.8. Dua İsteme ve Dualar 302

8.9. Şiirler 303

8.10. Cinsiyet 307

9. Mezar Anıtlarında İsimleri Geçen Mimar, Heykeltıraş ve Mezar Ustaları....…….308

9.1. Atölyeler.....308

9.2. Hayatları; Eserleri ve Üslupları 318

9.2.1. Antonios G. Politis 318

9.2.2. Antonios Zirimis 318

9.2.3. A. Patunyas (Pagunıas) 320

9.2.4. D. M. Panagıotıdıs 320

9.2.5. Francesco Krıkelis 320

9.2.6. Mıhalis (Mihali- Mıchel) Krıkelis.....322

9.2.7. İoannis Vitsaris 322

9.2.8. İoannis Balis 322

9.2.9. I. Ioannidis 322

9.2.10. Lazaros N. Sohos…….....323

9.2.11. Lazaros ve Theodoros Liritis 325

9.2.12. N. A. Liritis 329

9.2.13. Georgios Bonanos 329

9.2.14. Markos Lambaditis 331

9.2.15. Markos Pounghis 332

9.2.16. Konstantinos Pounghis 333

9.2.17. Perikles Fotiadis 333

9.2.18. P.C. Pascalides 335

9.2.19. M. Kolliadis 335

9.2.20. Nıkolaos ve Panagıotis Ziotis 336

9.2.21. Toedoros Tombros 337

9.2.22. O. M. Tombros 337

9.2.23. Vasil Kuremenos 337

9.2.24. M. Stellas 338

9.2.25. Vasilios Stellas 338

9.2.26. Victor P. Adamandidis (Adamantidis/Adaman 339

9.2.27. S. Adamandidis 340

9.2.28. Zinon Kleanthis 340

9.2.29. Petros İplikçioğlu 340

9.2.30. Jean, Nıcolas ve Franscis Kanaghinis 341

9.2.31. K. Dımopoulos 341

9.2.32. Eustasiuos Joannos 341

9.2.33. Stephanos Dölyükoğlu 341

9.2.34. Dikeos Sinopeis 342

9.2.35. D. Zikakis 342

9.2.36. Hagop G. Papazyan 342

9.2.36. Osgan Yervant Efendi 343

9.2.38. Marius Jean Antonin Merciè 345

9.2.39. Charles ve Carmelo Caruana 347

9.2.40. Luıgı Gıona 348

9.2.41. Adolpho Buonafede 348

9.2.42. Salvatore E. Genovesi 348

9.2.43. Saverio Borg 349

9.2.44. Gırıloma(Gerolamo) Fiaschi 349

9.2.45. Rossetti E. Spagnolo 350

9.2.46. Auguste Machate 350

9.2.47. A. ve Louıs Penel Ailesi 350

9.2.48. Lorenzo, Salvatore ve Paolo Gallia 359

9.2.49. Gherassimo ve Jean Sarris 351

9.2.50. Ernesto Cali 351

9.2.51. Jean Gripiotis 352

9.2.52. Charles Poirson 352

10. Sonuç 353

11. Katalog.....379

Kaynakça 616

Ekler 673

Levhalar……...673

Tablolar……..1066

Levha Listesi

Lev. 1 (Res.1) İstanbul'daki Gayrimüslim mezarlıklarını gösteren harita

Lev. 2 (Res. 2, 3), Galata (Pera) çevresindeki mezarlıklar

Lev. 3 (Res. 4) Şişli, Feriköy, Pangaltı ve Taksim'de Gayrimüslimlere ait mezarlıklar

(Res. 5) Feriköy Latin Katolik ve Protestan Mezarlıkları (J. Pervititch, 1924-1925)

Lev. 4 (Res. 6) Taksim Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

(Res. 7) Pangaltı Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

Lev. 5 (Res. 8) Şişli Rum, Gregoryen ve Katolik Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

(Res. 9) Aya Lefter Rum MezarlığıTaksim Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

Lev. 6 (Res. 10) Feriköy Latin Katolik Mezarlığı Planı, A. Azizof, 1923

(Res. 11) Ortaköy Rum ve Ermeni Mezarlığı(J. Pervititch, 1924-1925)

Lev. 7 (Res. 12), Üsküdar Bağlarbaşı Rum ve Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

(Res. 13) Kadıköy Rum ve Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

Lev. 8 (Res. 14) Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

(Res. 15) Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı (Alman Mavileri, 1913-1914)

(Res. 16) Kuzguncuk Ermeni Mezarlığı (Karl Baedeker, 1905)

Lev. 9 (Res. 17) Büyükada Haritası

(Res.18) Heybeliada Haritası (E. Mamboury, 1925)

(Res. 19) Burgazada Haritası (E. Mamboury, 1925)

Lev. 10 (Res. 20) J. F. Lewis'in Beyoğlu Mezarlığı gravürü

(Res. 21) 1861 tarihli Beyoğlu Ermeni Mezarlığı gravürü

Lev. 11 (Res.22) W. Simpson'un Selimiye Kışlası ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı gravürü

Lev. 12 (Res. 23, 24, 25, 26) Feriköy Latin Katolik Mezarlığı

Lev. 13 (Res. 27) Balıklı Rum Mezarlığı

(Res. 28, 29) Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi

Lev. 14 (Res. 30, 31) Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı

Lev. 15 (Res. 32, 33) Şişli Rum Mezarlığı

Lev. 16 (Res. 34, 35) Feriköy Protestan Mezarlığı

Lev. 17 (Res. 36, 37) Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı

Lev. 18 (Res. 38, 39, 40, 41) (Kat. No. 1), Georges (Yorgo) Zarifis Mezarı

Lev. 19 (Res. 42, 43, 44, 45) (Kat. No. 1), Georges Zarifis Mezarı

Lev. 20 (Res. 46, 47, 48) (Kat. No. 1), Georges Zarifis Mezarı

Lev. 21 (Res. 49, 50, 51) (Kat. No. 1), Georges Zarifis Mezarı

Lev. 22 (Res. 52, 53, 54) (Kat. No. 2), Nikolaos Zarifis Mezarı

Lev. 23 (Res. 55, 56) (Kat. No. 2), Nikolaos Zarifis Mezarı

Lev. 24 (Res. 57, 58, 59, 60) (Kat. No.3), Petros ve Spiros Raftopulos Mezarı

Lev. 25 (Res. 61, 62) (Kat. No. 4), Aleksandros Georgiadis Mezarı

Lev. 26 (Res. 63, 64, 65) (Kat. No. 4), Aleksandros Georgiadis Mezarı

Lev. 27 (Res. 66, 67, 68) (Kat. No. 5), Aleksandros Kamburoğlu Mezarı

Lev. 28 (Res. 69, 70) (Kat. No. 6), Kanaginis Aile Mezarı

Lev. 29 (Res. 71, 72) (Kat. No. 7), Zographos Aile Mezarı

Lev. 30 (Res. 73, 74, 75) (Kat. No. 8), Grammatopulu Aile Mezarı

Lev. 31 (Res. 76, 77) (Kat. No. 9), Anesti Simeon Taşçıoğlu Mezarı

Lev. 32 (Res. 78, 79, 80, 81) (Kat. No. 9), Anesti Simeon Taşçıoğlu Mezarı

Lev. 33 (Res. 82, 83, 84, 85) (Kat. No. 10), Andreos Iosifidis Mezarı

Lev. 34 (Res. 86, 87, 88) (Kat. No. 11), Krikeli Ailesi Mezar Anıtı

Lev. 35 (Res. 89, 90) (Kat. No. 12), Sofia S. İliadu Mezarı

Lev. 36 (Res. 91, 92, 93, 94) (Kat. No. 13), H. K. Lambroutidou Mezar Şapeli

Lev. 37 (Res. 95, 96, 97, 98) (Kat. No. 13), H. K. Lambroutidou Mezar Şapeli

Lev. 38 (Res. 99, 100, 101) (Kat. No. 13), H. K. Lambroutidou Mezar Şapeli

Lev. 39 (Res. 102, 103, 104, 105) (Kat. No. 14), Mihail Svoronos Mezarı

Lev. 40 (Res.106, 107, 108)(Kat. No. 15), Maria G. Cazopoulu Mezarı

Lev. 41 (Res.109, 110, 111, 112) (Kat. No. 16), Miltiadis I. Negropontis Mezarı

Lev. 42 (Res.113, 114) (Kat. No. 17), Nikoleta Sigru Mezarı

Lev. 43 (Res. 115, 116, 117, 118, 119) (Kat. No. 18), Pashalis Tranos Mezarı

Lev. 44 (Res. 120, 121, 122, 123) (Kat. No. 19), Balis Aile Mezarı

Lev. 45 (Res. 124, 125, 126, 127) (Kat. No. 20), M. E. Iokonomu Mezarı

Lev. 46 (Res. 128, 129, 130) (Kat. No. 21), Galiçis Mezarı

Lev. 47 (Res. 131, 132, 133) (Kat. No. 22), Andreu Karantinu Mezarı

Lev. 48 (Res. 134, 135, 136) (Kat. No. 23), Dimitrios N. Tamvakos Mezarı

Lev. 49 (Res. 137, 138, 139, 140) (Kat. No. 24), Nikolopulu Aile Mezarı

Lev. 50 (Res. 141, 142, 143) (Kat. No. 25), Nikolaos Manadrakis Mezarı

Lev. 51 (Res. 144, 145, 146, 147, 148) (Kat. No. 26), Zambakos Mezarı

Lev. 52 (Res. 149, 150, 151, 152) (Kat. No. 27), Evangelis Dorizas Mezarı

Lev. 53 (Res. 153, 154, 155) (Kat. No.28), F. Kolarios Mezarı

Lev. 54 (Res. 156, 157, 158, 159) (Kat. No. 29), Tilemahos G. Theoloğos Mezarı

Lev. 55 (Res. 160, 161, 162) (Kat. No. 30), Dimosthenis P. Pelas Mezarı

Lev. 56 (Res.163, 164, 165) (Kat. No. 31), Konstantinos H. Delebos Mezarı

Lev. 57 (Res. 166, 167, 168) (Kat. No. 32), Konstantin Miçaki Mezarlığı

Lev. 58 (Res. 169, 170) (Kat. No. 33), Grigorios Kasdonis Mezarı

Lev. 59 (Res. 171, 172, 173) (Kat. No. 34), Mihail Magidis Mezarı, 1915

Lev. 60 (Res. 174, 175, 176) (Kat. No. 35), Gianasopulos Aile Mezarı

Lev. 61 (Res. 177, 178) (Kat. No. 36), Kritosopulos Aile Mezarı

Lev. 62 (Res. 179, 180, 181) (Kat. No. 37), Eleni N. Petroviç Mezarı

Lev. 63 (Res. 182, 183, 184) (Kat. No. 38), P. Tristina Mezarı

Lev. 64 (Res. 185, 186, 187, 188) (Kat. No. 39), K. Aleksiadu Mezarı

Lev. 65 (Res. 189, 190, 191, 192) (Kat. No. 40), Gavril Kristeviç Mezarı

Lev. 66 (Res. 193, 194, 195, 196) (Kat. No. 41), Charalambidu Aile Mezarı

Lev. 67 (Res. 197, 198) (Kat. No. 42), Lefkas Aile Mezarı

Lev. 68 (Res. 199, 200, 201) (Kat. No. 43), Spiridon N. Petalas Aile Mezarı

Lev. 69 (Res. 202, 203, 204, 205) (Kat. No. 44), Dimitrikopulos Aile Mezarı

Lev. 70 (Res. 206) (Kat. No. 45), İ. Zenovika Aile Mezarı

Lev. 71 (Res. 207, 208, 209) (Kat. No. 46)

Lev. 72 (Res. 210, 211, 212) (Kat. No. 47), Andrei Grigoroviç Pavsotko Mezarı

Lev. 73 (Res. 213, 214, 215, 216) (Kat. No. 48), P. Val Mezarı

Lev. 74 (Res. 217, 218, 219) (Kat. No. 49), Kostantin Steliadis Mezarı

Lev. 75 (Res. 220, 221, 222, 223) (Kat. No. 50), N. S. Kevencioğlu Mezarı

Lev. 76 (Res. 224, 225, 226) (Kat. No. 51), Georgios Konstantinidu Aile Mezarlığı

Lev. 77 (Res. 227, 228, 229) (Kat. No. 52), Marika Georgiu Mezarı

Lev. 78 (Res. 231, 232, 233) (Kat. No. 53) İsimsiz mezar

Lev. 79 (Res. 234, 235, 236) (Kat. No. 54)

Lev. 80 (Res. 237, 238, 239, 240) (Kat. No. 55), Petros Gakis Mezarı

Lev. 81 (Res. 241, 242, 243, 244) (Kat. No. 56), Çobanoğlu Aile Mezarı

Lev. 82 (Res. 245, 246, 247, 248) (Kat. No. 57), Kürkçüoğlu Aile Mezarı

Lev. 83 (Res. 249, 250, 251, 252) (Kat. No. 58), Efstariadu Aile Mezarı

Lev. 84 (Res. 253, 254, 255, 256) (Kat. No. 59), Karakazoğlu Aile Mezarlığı

Lev. 85 (Res. 257, 258, 259) (Kat. No. 60), Vasilios Çimenoğlu Aile Mezarı

Lev. 86 (Res. 260, 261, 262, 263) (Kat. No. 61), P. Mauropulu Mezarı

Lev. 87 (Res. 264, 265, 266, 267) (Kat. No. 62), Pedevacoğlu Aile Mezarı

Lev. 88 (Res. 268, 269, 270, 271) (Kat. No. 63), Arnopulos Aile Mezarı

Lev. 89 (Res. 272, 273, 274) (Kat. No. 64), Tsigiroğlu Aile Mezarı

Lev. 90 (Res. 275, 276, 277) (Kat. No. 65), Mikhail Anthomelidu Mezarı

Lev. 91 (Res. 278, 279) (Kat. No. 66), Şıkyaroğlu Aile Mezarı

Lev. 92 (Res. 280, 281, 282, 283) (Kat. No. 67), Sarrafoğlu Aile Mezarı

Lev. 93 (Res. 284, 285, 286) (Kat. No. 68), Tontoğlu Aile Mezarı

Lev. 94 (Res. 287, 288, 289, 290, 291) (Kat. No. 69), Valasiadis Mezarı

Lev. 95 (Res. 292, 293, 294, 295) (Kat. No. 70), Teodosoğlu Aile Mezarı

Lev. 96 (Res. 296, 297, 298, 299) (Kat. No. 71), Paklaçoğlu Mezarı

Lev. 97 (Res. 300, 301, 302) (Kat. No. 72), Yaldızcıoğlu Aile Mezarı

Lev. 98 (Res. 303, 304) **(**Kat. No. 73, Kulakoğlu Aile Mezarı

Lev. 99 (Res. 305, 306) **(**Kat. No. 74**)**, Emikoğlu Aile Mezarlığı

Lev. 100 (Res. 307, 308, 309, 310) **(**Kat. No. 75), 1880, Seferoğlu Aile Mezarı

Lev. 101 (Res. 311, 312) **(**Kat. No. 76)

Lev. 102 (Res. 313, 314) **(**Kat. No. 77), Ishak Kostakoğlu

Lev. 103 (Res. 315, 316) **(**Kat. No. 78), Ioannu Papazoğlu Mezarı

Lev. 104 (Res. 317, 318) **(**Kat. No. 79), Sunpudoğlu Aile Mezarı

Lev. 105 (Res. 319, 320) **(**Kat. No. 80), Stephanos Potiadis Mezarı

Lev. 106 (Res. 321, 322) **(**Kat. No. 81), Servanu Mezarı

Lev. 107 (Res. 323, 324) **(**Kat. No. 82), Çapikoğlu Aile Mezarı

Lev. 108 (Res. 325, 326) **(**Kat. No. 83), Pantelidis Aile Mezarı

Lev. 109 (Res. 327, 328) **(**Kat. No. 84), Pirloğlu Aile Mezarı

Lev. 110 (Res. 329, 330) **(**Kat. No. 85), Stauros Yakumopulu Mezarı

Lev. 111 (Res. 331, 332) (Kat. No. 86), Kitabesiz mezar

Lev. 112 (Res. 333) **(**Kat. No. 87), Basilios Georgiados'un Aile Mezarı

Lev. 113 (Res. 334, 335, 336) **(**Kat. No. 88), Sungurluoğlu Aile Mezarı

Lev. 114 (Res. 337) (Kat. No. 89**)**, 1879

Lev. 115 (Res. 338) **(**Kat. No. 90), Palamis Aile Mezarı

Lev. 116 (Res. 339, 340) (Kat. No. 91), Ioseph Zaboğlu

Lev. 117 (Res. 341, 342) **(**Kat. No. 92), Stratigopulos Aile Mezarı

Lev. 118 (Res. 343) (Kat. No. 93), Kanakh Aile Mezarı

Lev. 119 (Res. 344, 345) **(**Kat. No. 94)

Lev. 120 (Res. 346) **(**Kat. No. 95), 1887

Lev. 121 (Res. 347, 348) **(**Kat. No. 96), Kitabesi okunamayan mezar

Lev. 122 (Res. 349, 350) **(**Kat. No. 97), İsimsiz mezar

Lev. 123 (Res. 351, 352, 353) **(**Kat. No. 98), Chrisovergetis Georgios Mezarı

Lev. 124 (Res.354, 355, 356) **(**Kat. No. 99), Sp. A. Sideridis Mezarı

Lev. 125 (Res.357, 358) (Kat. No. 100), Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesi, isimsiz büst

Lev. 126 (Res.359) **(**Kat. No. 101), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, melek heykeli

Lev. 127 (Res.360, 361) **(**Kat. No. 102), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, melek heykeli

Lev. 128 (Res.362, 363) **(**Kat. No. 103), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, kadın heykeli

Lev. 129 (Res. 364) **(**Kat. No. 104), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, kadın heykeli

Lev. 130 (Res. 365, 366) **(**Kat. No. 105), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, kadın ve çocuk heykeli

Lev. 131 (Res. 367) **(**Kat. No. 106), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, genç kız heykeli

Lev. 132 (Res. 368, 369, 370) **(**Kat. No. 107), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, kadın heykeli

Lev. 133 (Res. 371, 32, 373, 374) **(**Kat. No. 108) Fotiadou Mezar Heykeli

Lev. 134 (Res. 375) **(**Kat. No. 109), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, melek kabartması

Lev. 135 Res. 376. **(** Kat. No. 110), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi

Res. 377. (Kat. No. 111), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi

Lev. 136 (Res. 378, 379)(Kat. No. 112), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi

Lev. 137 (Res. 380, 381) (Kat. No. 113), Apostole Meletiadi Mezarı

Lev. 138 (Res. 382) (Kat. No. 114), Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi

Lev. 139 (Res. 383, 384) (Kat. No. 115), Victor F. Zografos Lahdi

Lev. 140 (Res. 385, 386, 387, 388, 389) (Kat. No. 116), Frankopulos Aile Mezarı

Lev. 141 (Res. 390, 391, 392, 393) (Kat. No. 117), Leonidas S. Papadopulos Mezarı

Lev. 142 (Res. 394, 395, 396, 397), (Kat. No. 118), Penelopi Ch. Prokopidu Mezarı

Lev. 143 (Res. 398, 399, 400, 401, 402) (Kat. No. 119), A. Anastasıadu Aile Mezarı

Lev. 144 (Res. 403, 404, 405, 406), (Kat. No. 120), Nikolaou Pappa Mezarı

Lev. 145 (Res. 407, 408, 409), (Kat. No. 121), Alexandıriadu Mezarı

Lev. 146 (Res. 410, 411, 412), (Kat. No. 122), K. D. Leontidu Mezarı

Lev. 147 (Res. 413, 414), (Kat. No. 123), Kürkçüoğlu Aile Mezarı

Lev. 148 (Res. 415, 416, 417, 418), (Kat. No. 124), Nıkolaıdu Aile Mezarı

Lev. 149 (Res. 419, 420, 421, 422, 423), (Kat. No. 125), Ch. Nikolaıdis Mezarı

Lev. 150 (Res. 424, 425, 426), (Kat. No. 126), B. Kanelu Aile Mezarı

Lev. 151 (Res. 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433) (Kat. No. 127), Yemenicioğlu Aile Mezarı

Lev. 152 (Res. 434, 435, 436, 437) (Kat. No. 128), Aleksandros D. Nikolaidis Mezarı

Lev. 153 (Res. 438, 439) (Kat. No. 129-130), Fotini ve Michael Stavru Mezarları

Lev. 154 (Res. 440, 441, 442, 443) (Kat. No. 129-130), Fotini ve Michael Stavru Mezarları

Lev. 155 (Res. 444, 445, 446, 447) (Kat. No. 131), Mihail Tombalakoğlu Mezarı

Lev. 156 (Res. 448, 449, 450, 451) (Kat. No. 132), Aggelos Papagiotu Mezarı

Lev. 157 (Res. 452, 453, 454) (Kat. No. 133), Aggelos K. Bikoğlu Mezarı

Lev. 158 (Res. 455, 456, 457) **(**Kat. No. 134)

Lev. 159 (Res. 458, 459, 460, 461) (Kat. No. 135), G. Garofalidis Mezarı

Lev. 160 (Res. 462, 463, 464) (Kat. No. 136), Klinopulos Aile Mezarı

Lev. 161 (Res. 465, 466, 467) (Kat. No. 137), Sotiridis Aile Mezarı

Lev. 162 (Res. 468, 469, 470) (Kat. No. 138), Basileiadis Aile Mezarı

Lev. 163 (Res. 471, 472, 473, 474) (Kat. No. 139), Ekaterini D. Vartelemi Mezarı

Lev. 164 (Res. 475) (Kat. No. 140), İoanis Ath. Voltu Mezarı

Lev. 165 (Res. 476, 477) (Kat. 140), İoanis Ath. Voltu Mezarı

Lev. 166 (Res. 478, 479, 480) (Kat. No. 141), Pantelidis Aile Mezarı

Lev. 167 (Res. 481, 482, 483), (Kat. No. 141), Pantelidis Aile Mezarı

Lev. 168 (Res. 484, 485, 486) (Kat. No. 142), F. G. Karandinos Mezarı

Lev. 169 (Res. 487, 488, 489) (Kat. No. 143), Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki lahit

Lev. 170 (Res. 490, 491, 492, 493) (Kat. No. 144), E. Dafnopatidis Mezarı

Lev. 171 (Res. 494, 495, 496) (Kat. No. 144), E. Dafnopatidis Mezarı

Lev. 172 (Res. 497, 498) (Kat. No. 145), Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki lahit

Lev. 173 (Res. 499, 500, 501, 502, 503) (Kat. No. 146), Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki lahit

Lev. 174 (Res.504, 505) (Kat. No. 147), Nikolaos Seferoğlu Mezarı

Lev. 175 (Res. 506, 507, 508), (Kat. No. 148), Nikos S. Potare Mezarı

Lev. 176 (Res. 509, 510, 511, 512) (Kat. No. 149), D. P. Paraskeva Mezarı

Lev. 177 (Res. 513, 514, 515, 516, 517), (Kat. No. 150), Kosmos İlinas Mezarı

Lev. 178 (Res. 518, 519) (Kat. No. 151), Büyükada Rum Mezarlığı

Lev. 179 (Res. 520, 521) (Kat. No. 152), Kangelaris Ailesi Mezarı

Lev. 180 (Res. 522, 523, 524, 525) (Kat. No. 152), Kangelaris Ailesi Mezarı

Lev. 181 (Res. 526, 527) (Kat. No. 152), Kangelaris Ailesi Mezarı

Lev. 182 (Res. 528, 529, 530) (Kat. No. 153), Timoni Mezarı, 1868

Lev. 183 (Res. 531, 532, 533) (Kat. No. 154), Lefki K. Molfesi Mezarı

Lev. 184 (Res. 534, 535, 536) (Kat. No. 155), Patrik mezarı, Heybeliada Ruhban Okulu Bahçesi

Lev. 185 (Res. 537, 538) (Kat. No. 155), Patrik mezarı

Lev. 186 (Res. 539, 540, 541, 542, 543) (Kat. No. 156), Patrik V. Konstantinos Mezarı

Lev. 187 (Res. 544, 545) (Kat. No. 157), Simeon Sinisoğlu Mezarı

Lev. 188 (Res. 546, 547, 548) (Kat. No. 157), Simeon Sinisoğlu Mezarı

Lev. 189 (Res. 549, 550, 551) (Kat. No. 158), Heybeliada Rus Tutsaklar Anıtı

Lev. 190 (Res. 552, 553, 554) (Kat. No. 159), Agostino Casaretto Aile Mezarı

Lev. 191 (Res. 555, 556, 557) (Kat. No. 160), Paolo Pedemento Mezarı

Lev. 192 (Res. 558, 559, 560) (Kat. No. 161), Rigaudias Aile Mezarı

Lev. 193 (Res. 561, 562, 563, 564) (Kat. No. 162), Pedrelli Aile Mezarı

Lev. 194 (Res.565, 566, 567, 568) (Kat. No. 163), Tanti Aile Mezarı

Lev. 195 (Res. 559, 570, 571, 572) (Kat. No. 164), Paladino Aile Mezarı

Lev. 196 (Res. 573, 574, 575) (Kat. No. 165), Robolli Aile Mezarı

Lev. 197 (Res. 576, 577, 578, 579) (Kat. No. 166), Teresa F. Locothetti Aile Mezarı

Lev. 198 (Res. 580, 581, 582, 583) (Kat. No. 167), Adalea Sassiae Longobardae Aile Mezarı

Lev. 199 (Res. 584, 585, 586) (Kat. No. 167), Adalea Sassiae Longobardae Aile Mezarı

Lev. 200 (Res. 587, 588, 589) (Kat. No. 168), Helene Pouıllaude Mezarı

Lev. 201 (Res. 590, 591) (Kat. No. 169), Stefano Badetti Aile Mezarı

Lev. 202 (Res. 592, 593, 594) (Kat. No. 170), Corpi Aile Mezar Şapeli

Lev. 203 (Res. 595, 596, 597) (Kat. No. 170), Corpi Aile Mezar Şapeli

Lev. 204 (Res. 598, 599, 600, 601) (Kat. No. 171), Frederic Capella Mezarı

Lev. 205 (Res. 602, 603, 604) (Kat. No. 172), Rossi Aile Mezar Şapeli

Lev. 206 (Res. 605, 606, 607, 608) (Kat. No. 173), Boccardo Aile Mezarı

Lev. 207 (Res. 609, 610, 611, 612) (Kat. No. 174), Ignazio D'andria Aile Mezarı

Lev. 208 (Res. 613, 614) (Kat. No. 174), Ignazio D'andria Aile Mezarı

Lev. 209 (Res. 615, 616, 617, 618) (Kat. No. 175), Stefana Lemmi Aile Mezarı

Lev. 210 (Res. 619, 620, 621, 622, 623) (Kat. No. 175), Stefana Lemmi Aile Mezarı

Lev. 211 (Res. 624, 625, 626, 627) (Kat. No. 176), Thalasso Aile Mezarı

Lev. 212 (Res. 628, 629, 630, 631) (Kat. No. 177), Zarevich Aile Mezarı

Lev. 213 (Res. 632, 633, 634) (Kat. No. 178), Seefelder Aile Mezarı

Lev. 214 (Res. 635, 636, 637) (Kat. No. 179), Molinari Aile Mezarı

Lev. 215 (Res. 638, 639, 640, 641) (Kat. No. 180), Mille Aile Mezarı

Lev. 216 (Res. 642, 643, 644, 645) (Kat. No. 181), Albert Kun Aile Mezarı

Lev. 217 (Res. 646, 647), (Kat. No. 181), Albert Kun Aile Mezarı

Lev. 218 (Res. 648, 649, 650), (Kat. No. 182), Antoıne Barthelemy Aile Mezarı

Lev. 219 (Res. 651, 652, 653, 654), (Kat. No. 183), Jacques Armao Mezarı

Lev. 220 (Res. 655, 656, 657, 658), (Kat. No. 184), Andre T. Chachaiy Mezarı

Lev. 221 (Res. 659, 660), (Kat. No. 185), Erlmayer Mezar Anıtı

Lev. 222 (Res.661, 662, 663), (Kat. No. 186), Maria Alfredo Torchia Mezarı

Lev. 223 (Res. 664, 665, 666), (Kat. No. 187), İsimsiz mezar anıtı

Lev. 224 (Res. 667, 668, 669, 670), (Kat. No. 188), Najar Ailesi Mezarı

Lev. 225 (Res. 671, 672, 673, 674), (Kat. No. 189), Andreas Kuvios Mezarı

Lev. 226 (Res. 675, 676, 677, 678), (Kat. No. 190), Carayosma Ailesi Mezarı

Lev. 227 (Res. 679, 680, 681, 682), (Kat. No. 191), Lucie Karayosma Mezarı

Lev. 228 (Res. 683, 684, 685, 686), (Kat. No. 192), Joseph Gues Mezarı

Lev. 229 (Res. 687, 688, 689, 690), (Kat. No. 193), Komandski Aile Mezarı

Lev. 230 (Res. 691, 692, 693), (Kat. No. 194), Marıa Varien Aile Mezarı

Lev. 231 (Res. 694, 695, 696, 697), (Kat. No. 195), Attılıo Miglıevich Aile Mezarı

Lev. 232 (Res. 698, 699, 700), (Kat. No. 196), François Parissi Mezarı

Lev. 233 (Res. 701, 702, 703, 704), (Kat. No. 197), Rizzo Aile Mezarı

Lev. 234 (Res. 705, 706, 707), (Kat. No. 198-199), Abraham ve Marıa Pappi Mezarları

Lev. 235 (Res. 708, 709), (Kat. No. 198-199), Abraham ve Marıa Pappi Mezarları

Lev. 236 (Res. 710, 711, 712), (Kat. No. 200) Knetchel Aile Mezarı

Lev. 237 (Res. 713, 714, 715), (Kat. No. 201), L. Viri Aile Mezarı

Lev. 238 (Res. 716), (Kat. No. 202), Schembri Aile Mezarı

Lev. 239 (Res. 717, 718, 719), (Kat. No. 202), Schembri Aile Mezarı

Lev. 240 (Res. 720, 721), (Kat. No. 203), Glavany- Zino Aile Mezarı

Lev. 241 (Res. 722, 723, 724), (Kat. No. 204), Cristısch Aile Mezarı

Lev. 242 (Res. 725, 726, 727, 728), (Kat. No. 205), Fontana Aile Mezarı

Lev. 243 (Res. 729, 730), (Kat. No. 206), Castelli Aile Mezar Şapeli

Lev. 244 (Res. 731, 732, 733, 734), (Kat. No. 207), İsimsiz Mezar

Lev. 245 (Res. 735, 736, 737), (Kat. No. 208), Hans Paluka Mezarı

Lev. 246 (Res. 738, 739, 740, 741), (Kat. No. 208), Hans Paluka Mezarı

Lev. 247 (Res. 742, 743, 744), (Kat. No. 209), Martha Rosa Erlmayer Mezarı

Lev. 248 (Res. 745, 746, 747), (Kat. No. 210), Karl Grosskopt Mezarı

Lev. 249 (Res. 748, 749, 750, 751, 752), (Kat. No. 211), Blair Aile Mezarı

Lev. 250 (Res. 753, 754, 755), (Kat. No. 212), Raushan Aile Mezarı

Lev. 251 (Res. 756, 757), (Kat. No. 213), Aleksanderson Aile Mezarı

Lev. 252 (Res. 758, 759), (Kat. No. 213), Aleksanderson Aile Mezarı

Lev. 253 (Res. 760, 761, 762, 763), (Kat. No. 214), Rosa Krause Mezarı

Lev. 254 (Res. 764, 765, 766, 767), (Kat. No. 215), Otto Schoenewolf Mezarı

Lev. 255 (Res. 768, 769, 770), (Kat. No. 216), Feriköy Protestan Mezarlığı

Lev. 256 (Res. 771, 772, 773), (Kat. No. 217), İsimsiz mezar şapeli, Feriköy Protestan Mezarlığı

Lev. 257 (Res. 774, 775, 776), (Kat. No. 218), Elisabeth J. Crawford

Lev. 258 (Res. 777, 778), (Kat. No. 219), 1913, Feriköy Protestan Mezarlığı

Lev. 259 (Res. 779, 780, 781), (Kat. No. 220), Feriköy Protestan Mezarlığı

Lev. 260 (Res. 782, 783, 784), (Kat. No. 221), Feriköy Protestan Mezarlığı

Lev. 261 (Res. 785, 786, 787), (Kat. No. 222), Osimecht Mezarı

Lev. 262 (Res. 788, 789, 790), (Kat. No. 223), Mahartsan Aile Mezarı

Lev. 263 (Res. 791, 792, 793, 794, 795), (Kat. No. 224), Sester Ailesi Mezarı

Lev. 264 (Res. 796, 797, 798), (Kat. No. 225), Parma Ailesi Mezarı

Lev. 265 (Res. 799, 800, 801), (Kat. No. 226) Francesco della Sudda Mezarı

Lev. 266 (Res. 802), (Kat. No. 227), Melekler Abidesi

Lev. 267 (Res. 803, 804, 805), (Kat. No. 227), Melekler Abidesi

Lev. 268 (Res. 806, 807), (Kat. No. 227), Melekler Abidesi

Lev. 269 (Res. 808, 809, 810) (Kat. No. 228), Thomas Constantıne Russell Mezarı

Lev. 270 (Res. 811) (Kat. No. 229, 230, 231), Nersesyan Aile Mezarları

Lev. 271 (Res. 812, 813, 814, 815) (Kat. No. 229, 230, 231), Nersesyan Aile Mezarları

Lev. 272 (Res. 816, 817, 818, 819) (Kat. No. 232), Harutyun B. Fnailyan

Lev. 273 (Res. 820, 821, 822, 823) (Kat. No. 233), Dilsizyan Aile Mezarı

Lev. 274 (Res. 824, 825, 826, 827) (Kat. No. 234), Tokatyan Aile Mezarı

Lev. 275 (Res. 828, 829, 830) (Kat. No. 235), Sdepan Ğocamar Tokatyan Mezarı

Lev. 276 (Res. 831, 832, 833) (Kat. No. 236), Orakyan Aile Mezarı

Lev. 277 (Res. 834, 835) (Kat. No. 237), Patrik Ormanyan Mezarı

Lev. 278 (Res. 836) (Kat. No. 238), Püzant H. Keçeyan Mezarı

Lev. 279 (Res. 837) (Kat. No. 239), Andon Tülbent Mezarı

Lev. 280 (Res. 838, 839, 840) (Kat. No. 240, 241), Abro Aile Mezarları

Lev. 281 (Res. 841, 842, 843) (Kat. No. 242), Dikran Abro Mezarı

Lev. 282 (Res. 844, 845) (Kat. No. 243), Harutyun Hanesyan Mezarı

Lev. 283 (Res.846, 847, 848) (Kat. No. 244)

Lev. 284 (Res. 849, 850, 851) (Kat. No. 245), Kazazyan Aile Mezarı

Lev. 285 (Res. 852, 853, 854, 855) (Kat. No. 246), Bogos H. Astarcıyan Mezarı

Lev. 286 (Res. 856, 857) (Kat. No. 247), Aliksan Topalyan Aile Mezarı

Lev. 287 (Res. 858, 859, 860) (Kat. No. 248), Hanesyan Aile Mezarı

Lev. 288 (Res. 861, 862, 863, 864) (Kat. No. 249), Maksutyan Aile Mezarı

Lev. 289 (Res. 865, 866, 867) (Kat. No. 250), Muradyan Aile Mezarı

Lev. 290 (Res. 868) (Kat. No. 251), Derunyan Aile Mezarı

Lev. 291 (Res. 869, 870) (Kat. No. 251), Derunyan Aile Mezarı

Lev. 292 (Res. 871,872, 873, 874) (Kat. No. 252), Kürkçüyan Aile Mezarı

Lev. 293 (Res. 875, 876) (Kat. No. 253), Haçadur Terziyan Mezarı

Lev. 294 (Res. 877) (Kat. No. 254), Balıkçıyan Aile Mezarı

Lev. 295 (Res. 878, 879, 880) (Kat. No. 255) İstanbulluyan Aile Mezarı

Lev. 296 (Res. 881) (Kat. No. 256), Kalpakçıyan Aile Mezarı

Lev. 297 (Res. 882) (Kat. No. 257), Avedis Koloyan Mezarı

Lev. 298 (Res. 883) (Kat. No. 258), Kitabesiz mezar

Lev. 299 (Res. 884) (Kat. No. 259) Seferyan Aile Mezarı

Lev. 300 (Res. 885, 886) (Kat. No. 260), Tophaneliyan Aile Mezarlığı

Lev. 301 (Res. 887, 888) (Kat. No. 261), Mardiros Telliyani Ailesi Mezarı

Lev. 302 (Res. 889, 890) (Kat. No. 262), Tahtabrunyan Aile Mezarlığı

Lev. 303 (Res. 891, 892, 893, 894) (Kat. No. 263), Çunt Aile Mezar Şapeli

Lev. 304 (Res. 895) (Kat. No. 264), Kitabesiz mezar

Lev. 305 (Res. 896) (Kat. No. 265), Aram Diirgeryan Sepasdani Mezarı

Lev. 306 (Res. 897, 898) (Kat. No. 266), Kitabesiz Mezar

Lev. 307 (Res. 899, 900, 901, 902) (Kat. No. 267), Nerses Sırpazan Mezarı

Lev. 308 (Res.903, 904, 905) (Kat. No. 268), Kitabesi okunamayan mezar

Lev. 309 (Res. 906) (Kat. No. 269), Kitabesi okunamayan mezar

Lev. 310 (Res. 907, 908) (Kat. No. 270), Garabet Vartabet Mezarı

Lev. 311 (Res. 909, 910, 911) (Kat. No. 271), Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı musalla taşı

Lev. 312 (Res. 912, 913, 914) (Kat. No. 272), Esmeryan Aile Mezarı

Lev. 313 (Res. 915, 916) (Kat. No. 273), Kazar Aile Mezarı

Lev. 314 (Res. 917, 918) (Kat. No. 274), Bedros Krikoryan Mezarı

Lev. 315 (Res. 919, 920) (Kat. No. 275), Berberyan Aile Mezarı

Lev. 316 (Res. 921, 922) (Kat. No. 276-277)

Lev. 317 (Res. 923) (Kat. No. 277)

Lev. 318 (Res. 924, 825) (Kat. No. 278), Panosyan Ailesi Mezarı

Lev. 319 (Res. 926, 927, 928, 929) (Kat. No. 279), Mardiros Miloşyan Mezarı

Lev. 320 (Res. 930, 931, 932) (Kat. No. 280), A. Davıdovıtch Mezarı

Lev. 321 (Res. 933, 934) (Kat. No. 281), Kadın heykeli

Lev. 322 (Res. 935) (Kat. No. 282-283), Nakaşyan Aile Mezarları

Lev. 323 (Res. 936, 937, 938) (Kat. No. 282-283), Nakaşyan Aile Mezarları

Lev. 324 (Res. 939, 940, 941) (Kat. No. 284), Tatyos Ef. Ekserciyan Mezarı

Lev. 325 (Res. 942) (Kat. No. 285),

Lev. 326 (Res. 943, 944, 945) (Kat. No. 286),

Lev. 327 (Res. 946) (Kat. No. 287), Seleyan Aile Mezarı

Lev. 328 (Res. 947, 948, 949) (Kat. No. 288), Zareh Saracıyan Mezarı

Lev. 329 (Res. 950, 951) (Kat. No. 289) Gomidas Papazyan Mezarı

Lev. 330 (Res.952) (Kat. No. 290),

Lev. 331 (Res. 953, 354) (Kat. No. 291), Movses Balıkçıyan Aile Mezarı

Lev. 332 (Res. 955, 956) (Kat. No. 291), Movses Balıkçıyan Aile Mezarı

Lev. 333 (Res. 957, 958, 959, 960) (Kat. No. 292), Ermeni Şehitler Anıtı

Lev. 334 (Res. 961) (Kat. No. 293), Agavni H. Kavidmacıyan Mezarı

Lev. 335 (Res. 962, 963) (Kat. No. 294), Azarig Ağa Mezarı

Lev. 336 (Res. 964, 965, 966, 967, 968) (Kat. No. 295), Hovhannes Hagopyan Mezarı

Lev. 337 (Res. 969) (Kat. No. 296), Doktor Tanıel Hanımyan Mezarı

Lev. 338 (Res. 970, 971, 972, 973) (Kat. No. 297), Resten Aile Mezarı

Lev. 339 (Res. 974, 975, 976) (Kat. No. 298), Kasapyan Aile Mezarı

Lev. 340 (Res. 977, 978, 979) (Kat. No. 299), Kömürcüyan Aile Mezarı

Lev. 341 (Res. 980, 981, 982) (Kat. No. 300), Mathilda Hıssar Mezarı

Lev. 342 (Res.983, 984, 985) (Kat. No. 301), Topalyan Aile Mezarı

Lev. 343 (Res. 986, 987, 988) (Kat. No. 302), Narlıyan Aile Mezarı

Lev. 344 (Res. 989) (Kat. No. 303), Hacyan Aile Mezarı

Lev. 345 (Res. 990, 991, 992) (Kat. No. 304) Sirayel B. Abdullahi Mezarı

Lev. 346 (Res. 993, 994, 995, 996) (Kat. No. 305), Sinan Andon Mezarı

Lev. 347-348-348. Mezar Tipleri Çizimleri

1. Giriş

Tez çalışmasının konusu İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Levanten mezarlıklarında 19. yüzyıl figürlü mezar anıtlarıdır. Bu çalışmada, İstanbul'daki Ermeni, Rum ve Levanten mezarlıklarında heykeltıraşlık özelliği taşıyan mezar anıtları ve figürlü mezarların tespiti yapılmış ve anıtlar stil, sanatçı, ikonografi, sanatsal ortam içinde değerlendirilmiştir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı imparatorluğunda yaşayan Hıristiyan gayrimüslimlerin sosyo-ekonomik durumların iyileşmesi, toplumsal ve kültürel yaşamda Batı dünyası ile kurulan ilişkileri artırmıştır. Bu durum, dönemin azınlık burjuvasının gündelik yaşamında, kıyafetten ev içi yaşamına, beğenilerden yaşam alanlarına kadar birçok alanda Batı tarzı yaşam ve kültürünün ağırlık kazanmasında etkili olmuştur.

Rum, Ermeni ve Levanten nüfusun yoğun olarak yaşadığı İstanbul ve İzmir'de gayrimüslimlere mensup çok sayıda zengin ve ileri gelen ailelerin ölen yakınları için Avrupa'daki görkemli örneklere öykünen mezarlar yaptırmak istemeleri, özellikle kendi cemaatleri içinde öteden beri birçok alanda faaliyet gösteren sanatçı ve zanaatkârların heykeltıraşlık ürünleri vermeye sevk etmiştir. Bu talep, bazı durumlarda tasarım ve işçiliği Avrupa'daki atölye ve sanatçılar gerçekleştirilmiş eserlerin ısmarlanarak getirtilmesi biçiminde karşılanmıştır.

Doktora tez konumuzda; İstanbul'daki Hıristiyan gayrimüslim mezarlıklarında bir kısmı oldukça gösterişli anıt mezar biçiminde inşa edilen ve heykeltıraşlık özelliği taşıyan mezarları bir araya getirilmiştir. Araştırmamızın temel amacı, 19. yüzyılda yaşanan toplumsal ve kültürel değişimlerin izlerini açıkça izleyebildiğimiz imparatorluk başkenti İstanbul'daki azınlık cemaatlere ait mezarların sanat tarihi açısından değerlendirilmesidir. Bu bağlamda, öncelikli olarak İstanbul'daki mezarlıklarda serbest heykel ve kabartmalara sahip mezarların belgelenmesi ve bu mezarların; kullanılan malzeme, mezar tipleri, figür ve kompozisyon ile bunların sembolik anlamlarının Hıristiyan ikonografisi ve Avrupa'daki benzer örnekler açısından değerlendirmektir.

Osmanlı devletinin çok kültürlü toplumsal yapısı, aynı zamanda sanatına da yansımıştır. İmparatorluğun kuruluşundan itibaren Rum ve Ermeni kökenli sanatçı ve zanaatkârlar, taş ustalığından mücevher işlemeciliğine, resimden mimarlığa kadar pek

çok alanda faaliyet göstermiş ve etkinlikleri imparatorluğun son yıllarına kadar artarak devam etmiştir. Araştırmamızda tespitler üzerinden irdelenmeye çalışılan önemli konulardan biri de, heykel ve kabartmaların mezar taşı üreten atölyeler tarafından mı, yoksa güzel sanatlar eğitimi almış gayrimüslim sanatçılar tarafından mı yapılmış olduğunu belirlemek olmuştur. Bu konuyla bağlantılı olarak, heykeltıraşlık eserlerini meydana getiren sanatçıların dönemin mimari ve diğer alanlardaki faaliyetleri ve ilişkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Rum ve Ermeni kökenli sanatçılar, imparatorluğun başkenti İstanbul ve Anadolu'daki önemli ticaret kentlerinde dönemin Batı mimarlığının eğilimlerini yansıtan zengin iç ve dış süslemelere sahip saray, kamu binaları, köşk ve iş hanı gibi önemli yapılarda görev almışlardır. Gerek padişahlar tarafından ülkeye davet edilen Latin sanatçılar gerek Avrupa sanatının eğilimlerini yakından tanıyan Ermeni ve Rum kökenli sanatçılar, Batı sanatına özgü çağdaş form ve stillerin Batılılaşma dönemi Osmanlı sanatına aktarılmasında önemli rol oynamışlardır. Ancak, önemli birkaç yapı dışında, tasarım, süsleme ve heykeltıraşlık işlerinin gerçekleştiren gayrimüslim sanatçıların diğer faaliyetleri yeterince tanınmamaktadır.

Son yıllarda Osmanlı dönemi gayrimüslim cemaatlerin sanatını ve sanatçılarını konu alan araştırmaların sayısı artmıştır. Bununla birlikte, araştırmaların Anadolu genelinde cemaatlere ait dini mimarlık örneklerinin özellikleri ve 19. yüzyıl Rum ve Ermeni ressamları gibi belli konularla sınırlı kaldığı görülmektedir. Osmanlı sanatı içinde önemli bir yer tutan azınlık sanatçılarının farklı sanat alanlarındaki köklü gelenekleri, üretimleri ve çeşitliliği göz önüne alındığında, bugüne kadar yapılan araştırmaların, bu sanatçılar ve eserlerinin Osmanlı sanatındaki yeri ve rolü hakkında yeterli bilgi birikimi sunmadığı anlaşılmaktadır.

İstanbul'daki Rum ve Ermeni mezarlıklarında yer alan ve 19. yüzyılın banker, tüccar, yüksek din adamları, milletvekili, sanatçı ve memurlarına ait zengin süslemeli anıt mezarlar, Pars Tuğlacı ve Evangelia Şarlak gibi araştırmacılar tarafından belli yönleriyle ele alınmıştır. Söz konusu çalışmalarda araştırma konusu, belli bölgedeki mezarlıklarla sınırlandırılmıştır. İstanbul'da bugüne kadar hakkında yeterli araştırma bulunmayan Rum, Ermeni ve Levanten mezarlıklarında yürüttüğümüz araştırmalar, heykeltıraşlık özelliği taşıyan örneklerin bir araya getirilmesini, eser ve daha önce bilinmeyen sanatçıların belirlenmesini sağlamıştır.

Son yıllarda Avrupa ve Amerika'da mezarlık anıtları, din, rituel ve sembolik anlamları üzerine yapılan ve mezar heykeltıraşlığı olarak tanımlanabilecek alana ilişkin araştırmaların yoğunluk kazandığı görülmektedir. Araştırma konumuz ve amaçları açısından ortak noktalar taşıyan bu tür çalışmalar, uzun bir süredir ihmal edilen bir olgu olan; heykeltıraşlarla, bu sanatçıların çalışma alanlarından biri olan mezar anıtları arasındaki yakın ilişki ve bütünlüğün anlaşılmasını sağlayacak bir alanı geç de olsa gündeme taşımıştır.

Doktora tez konumuz içinde ele aldığımız mezar anıtları, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılan heykeltıraşlık ve heykel sanatının başlangıcı olarak kabul edebileceğimiz bir evrenin ürünleri olması açısından oldukça önemlidir. Bu durum, çalışmamızı bu alanındaki öncül araştırmalarından biri konumuna getirecektir. Ayrıca, araştırmamız aynı zamanda, doğa ve insan eliyle yapılan tahribat ve mezar anıtı hırsızlığına maruz kalan mezarlıklardaki heykeltıraşlık niteliği taşıyan mezarların belgelenmesi ve tanıtılmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırmada kullandığımız ilk yöntem YÖK'ün tez veri tabanında yapılan çalışmaları araştırmak olmuştur. Bu araştırmada gayrimüslim mezarlıkları ve anıtları üzerine yapılmış sadece bir tez tespit edilmiştir. Şule Gökdeniz'in *Şişli Ermeni Mezarlıkları'ndaki Mezar Yapılarının Mimari Özellikleri Üzerine Bir İnceleme* adlı yüksek lisans tezinde şapel biçiminde yapılmış mezar anıtları incelemiştir. Araştırma mimarlık tezi olduğu için heykel özelliğindeki anıtlar alınmamış, küçük şapelcik olarak tasarlanan ve aile mezarı olarak kullanılan yapılar üzerinde durulmuştur.

Çalışmamıza başladıktan sonra yayınlanan Evangelia Şarlak'ın, *İstanbul'daki Hıristiyan Mezarlıklarında Mimarlık ve Sanat* başlıklı araştırma araştırmamızın biçimini değiştirmiştir. Çalışmada mimari örnekleri tespit ve kataloglama yapılmışken kitabın yayınlanmasıyla birlikte daha çok figürlü anıtlara yönelinmiştir. Bu kitapta 19. yüzyıl ve sonrasına tarihlenen mimari özellikler taşıyan mezarlar tespit edilmiştir. Şarlak'ın kitabında sadece üç mezarlık incelenmiştir. Biz tezimizde mezarlık sayısı ve örneklerin sayısını çoğaltarak İstanbul'daki tüm gayrimüslim mezarlıklarını incelemeye çalıştık. Çalışmamızda mezhepler arasındaki farklılıklar öne çıkarılarak, mezar tipolojisi ve ölümle ilgili ikonografi öne çıkarılarak figürlü anıtlar incelenmiştir.

G. K. Papazoğlu'nun *Taphika Nnēmeia tēs Polēs: A. Sisli-emporoi kai trapezites* adını taşıyan Şişli Rum Mezarlığı üzerine yazdığı incelemesi de çalışmamızın önemli ve temel kaynaklarımızdan biri olmuştur. Kitabın anıtları ele alış

tarzı ve kullandığı yöntemi bizim için önemli olmuştur. Papazoğlu, bu kitabında günümüze gelmeyen heykel ve anıtların sayısı kataloğumuzu etkilemiş, yazarın bulduğu eski fotoğraflarda anıtları değerlendirmemizi kolaylaştırmıştır.

Pars Tuğlacı'nın *İstanbul Ermeni Kiliseleri* kitabında İstanbul Ermeni mezarlıklarıyla ilgili bir bölümde yayınlandığı fotoğraflardaki anıtlar ilgimizi çekmiş ve çalışmanın boyutunu daha çok figürlü anıtlar üzerinde düşünmememizi sağlamıştır. Yazarın mezarlıkların fotoğraflarının altında yazdığı bilgiler özellikle Ermeni mezar anıtlarını isimlendirmemizi kolaylaştırmıştır.

Rinaldo Marmara'nın *Pangaltı (Pangaldi) 19. Yüzyılın Levanten Semti* kitabında Levanten tarihi anlatılarak, semtin mezarlıkları üzerine ve birkaç mezar anıtı üzerine bilgiler vermesi de Ermeni ve Rum mezarları dışında Latin mezarlıklarını ele almamız gerektiğini düşündürmüştür.

Hans Peter Laqueur'in *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları* isimli çalışmasında gayrimüslim mezar anıtlarından birkaç örnek üzerinde durulmuştur. Bu örneklerde daha çok Osmanlı mezar taşlarına benzer örnekler ele alındığı görülmüştür. Yazarın, kitabının Batı mezarlıkları ile ilgili bölümü Osmanlı mezarlıklarıyla kıyaslamamıza, Osmanlı mezar taşlarını ele alış biçimi yöntem olarak ele aldığımız anıtları değerlendirmemize yardımcı olmuştur.

İstanbul'u konu almayan yakın tarihli bir çalışma da T. Gürman, S. Fitton-Brown tarafından yazılmış *İzmir- Buca All Saints British Protestant Church Atriumunda Yer Alan Mezar Taşları ve Lahitler* kitabıdır. Kitabın yöntem ve örneklerinden yararlanılmıştır.

Mezarlıklarda araştırma yapmak için öncelikle İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, Ermeni Patrikhanesi, Ermeni Katolik Patrikhanesi, Vatikan Temsilcilikleri, Kadıköy Rum Ortodoks Metropolitliği, Terkos Rum Ortodoks Metropolitliği ve mezarlık vakıflarından izinler alınmıştır.

Ermeni Patrikhanesi ve Rum Ortodoks Patrikhanesi ölçü almamak kaydıyla sadece fotoğrafa çekmemize izin vermiştir. Ölçü alamadığımız için anıtların ölçekli çizimleri yapılamamıştır. Gerekli izinler alınmasına rağmen Kadıköy Latin Katolik Mezarlığı görevlileri fotoğraf çekmemize va araştırma yapmamıza izin vermemiştir.

Bu çalışmada gayrimüslim mezarlıklarında bulunan heykeltıraşlık özelliği taşıyan anıtlar ile sınırlandırılmış diğer anıtlar dâhil edilmemiştir. Mezar anıtlarının fotoğraf ve yazıt transkripsiyonlarını içeren ve araştırmamızın temelini oluşturan bir

katalog hazırlanmıştır. Bazı mezarlıklarda anıtların ot ve bitkilerle kaplı olması çalışmamızı olumsuz etkilemiştir. Mezarlar zaman zaman kendi imkânlarımızla temizlenmeye çalışılmıştır. Mezarlar üzerindeki kitabeler detaylı temizlenemediği için bazı örneklerde okunamamıştır. Ele aldığımız mezar anıtlarında Ermenice, Yunanca, Arapça, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Sırpça, Macarca v.d. gibi farklı dillerin kullanılması çalışmamızı güçleştirmiştir. Anıtlardaki kitabelerin okunması, transkripsiyonu ve Türkçe'ye çevrilmesi uzun bir zaman almıştır.

Çalışmada karşılaştığımız sorunlardan biri de mezarlıkların ilk olarak ne zamandan beri kullanıldığına ilişkin tarihi verilerin yetersiz oluşudur. Kısa notlar ve genellikle birbirini tekrar eden bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden, cemaat vakıflarından elde edilen bilgilerle; seyahatnameler, tarihi ve güncel kaynaklara dayanarak yazılmıştır.

Mezar tiplerinin oluşturulmasında Arkeoloji ve Sanat Tarihi çalışmalarından yararlanılmış olsa da bazı yeni tiplere isim vermek tamamen tarafımızdan yapılmıştır. Heykeltıraşlık özelliği taşıyan mezarların; form, figür, işçilik, üslup, sanatçı ve etkileşim açısından değerlendirmesine yönelik olarak İstanbul, Ankara ve Eskişehir'deki Üniversite ve Enstitü kütüphaneleri; SALT araştırma arşivi; Taksim Atatürk Kitaplığı, İsam ve internet yayınları ile ilgili kaynak çalışması yürütülmüştür.

Araştırmamızda İstanbul gayrimüslim mezarlıklarda bulunan mezar anıtları yanısıra manastır, kilise bahçe ve kriptaları ile hastane bahçelerine yapılan gömülerdeki anıtsal nitelikli ve figürlü mezar anıtları da dâhil edilmiştir. Çalışmamızın zamansal sınırını 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan yaklaşık 75 yıllık bir dönem oluşturmaktadır. Bunun yanında 1927-1933 arasına tarihlenen bazı figürlü mezar anıtları da sanatçı ve ele alınan yüzyılın örneklerine benzer bir yaklaşımda olduklarından çalışmaya dâhil edilmiştir.

Sunulan tez metni giriş bölümü dâhil onbir ana bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümü giriştir. Bu bölümde konuyu alma nedenimiz, sınırlılıklar, zorluklar, daha önceden yapılan çalışmalar ve mezar anıtlarını neye göre seçtiğimiz anlatılmaya çalışılmıştır. Tezin bölümleri ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde farklı başlıklar altında İstanbul'da Batılılaşma sürecinde yaşanan siyasal ortam sosyal hayat, kültür ve sanat kavramı üzerine bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde üç ana başlık altında 19. yüzyıl İstanbul'un siyasal, sosyal ve sanatsal faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümün birinci bölümü "Osmanlı İmparatorluğu'nda 1800-1923 Yılları Arasında Siyasal Yapı" başlığında dönem içinde yaşanan siyasi olaylar kısaca özetlenmiştir. Tezimiz bir tarih tezi olmadığı için o dönem tarihi kısaca ele alınmıştır. Batılılaşma, Jön Türk hareketleri, Meşrutiyet, Savaş yılları ve Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönem incelenmiştir.

İkinci bölümünde "19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti İstanbul'da Hayat" başlığı altında ele aldığımız dönemde yaşanan gelişmeler özellikle İstanbul'un yaşam düzeyini yükselten ve değişimin yaşandığı yıllardır. İstanbul'da İmparatorluğun değişen yaşam biçimleri, giyim kuşam alışkanlıkları, kültürel geleneklere uygun biçimde inşa edilen konut, okul, kilise binaları, değişen kent yaşamı, ticaret, misyonerlik faaliyetlerine kısaca değinilerek İstanbul'un bu yüzyıldaki kent yaşamı üzerine bilgi verilmiştir.

"19. Yüzyıl'dan Cumhuriyet'in İlanına Kadar İstanbul'un Kültür ve Sanat Ortamı" başlığı altında da Batılılaşma sürecinden itibaren Cumhuriyet'in ilanına olan zamanda sanat ortamına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde İstanbul'un Bizans döneminde kentte yaşayan topluluklar ve kentin Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra gayrimüslim olarak nitelendirilen ve cemaat statüsünde yaşayan Rumlar, Ermeniler ve Latinlere verilen sosyal haklar üzerinde durulmuştur. Yüzyıllar boyu Müslüman Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Rumlar ve Ermeniler arasındaki mezhep değişiklikleri üzerine Patrikhanelerin ve sarayın aldıkları önlemler elde edilen temel yayınlardan derlenmiştir.

"İstanbul'daki Hıristiyan Mezarlıkları Tarihçesi" başlıklı dördüncü bölümde Rum, Ermeni, Latin ve Levantenlerin günümüze ulaşmayan ve halen kullanılan mezarlıklar tarihsel kaynaklar ve belgelerle anlatılmaya çalışmıştır. Bu bölümdeki en önemli problemimiz mezarlık tarihleri ile ilgili bilgilerin oldukça az olmasıdır. İlk başta ele aldığımız Latin, Ermeni ve Rumlara ait günümüze ulaşmayan ve halen kullanılan tüm mezarlıkların her birini tarihçesiyle anlatmak istesekte konu hakkındaki bilgilerin yetersizliği bizi toplu anlatımlara yönlendirmiştir. Mezarlıkların tarihçeleri cemaat vakıfları, kitaplar, makaleler, gazete yazıları, internet bilgileri ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'den belgelerle desteklenmiştir.

Mezarlıkların İstanbul kentinin tarihsel süreç içindeki gelişimiyle doğrudan bağlantıları bulunmaktadır. Kentin en eski mezarlıkları sur içinde ve kuruluşundan itibaren gayrimüslimlerin yoğun yaşadığı bölgelerindedir. Günümüze gelmeyen veya

ulaşan eski mezarlıklar bu bölümde anlatılmıştır. Özellikle Belediye faaliyetleri, nüfüsun kalabalıklaşması ve salgın hastalıklara paralel olarak bugünde olduğu gibi ilk gözden çıkarılan yerler mezarlıklardır. Mezarlıkların kent merkezi çevresinde olanları Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden itibaren yol genişletme veya konut alanları olarak, günümüzde ise cemaat azlığı veya her mezarlık vakfının istekleri doğrultusunda ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenler yanında vakıf malları olarak geçen mezarlıkların talan edilmesi de ayrı bir sorun olarak bugünde devam eden bir problemdir.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra veba salgınıyla kurulan ama günümüzde İstanbul'un en işlek iş merkezlerinden biri olan Şişli sınırları içinde kalan Katolik ve Gregoryen Ermenilerin, Rum Ortodoksların ve İtalyan Musevilerin adeta bir heykel parkı görünümünde olan mezarlıkları halen kullanılan o dönem kültürünün bir parçasıdır. Özellikle günümüz İstanbul'unda mezarlıklar sadece mezar anıtlarıyla değil ağaçları, floraları, tropikal ve yerel kuşlarıyla incelenmeye değer habitatlardır.

Beşinci bölümde katalogda ele aldığımız mezar tipleri üzeri tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Ölen kişinin asker, din adamı veya sivil olmasına göre değişiklik gösteren, ailenin zenginliği ve yaptığı işe göre farklılaşan biçimdeki anıtlar yapılmıştır. Mezarlıklarda daha çok cenaze töreninin ardından yerleştirilen çoğunlukla alt ve orta gelir seviyesindeki kişiler için yapılan haç biçimli veya Hıristiyan dinini anlatan basit kabartmalarla süslü mermerden yapılmış haçlar en yaygın gömü şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haçlar yanında pedestal/kaide, stel, obelisk, sütun, lahit, yatak, tabut, aedicula, baldaken, şapel, tapınak, zafer takı, eksedra, levha ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bahsi geçen mezar tipleri de kendi içinde alt başlıklarla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Katalogda ele aldığımız birbirinden oldukça farklı biçim ve özelliklere sahip anıtlar bu bölümde kategorize edilerek anlatılmıştır. Bu ayrımda Avrupa ve Amerika'daki mezarlar için yapılmış olan çalışmalardan yararlanılarak bir tipoloji yapılmış, daha önceden Türkiye'de böyle bir araştırma yapılmadığı için Arkeoloji alanında yapılmış bilimsel tezler tipoloji oluşturmamızda yardımcı olmuştur.

Mezar tiplerinin tanımlanması ve 19. yüzyıldaki mimarlık akımlarıyla da doğrudan bağlantılıdır. Özellikle Neoklasik, Neogotik, Neobizans, Neomısır, Neoermeni gibi akım ve üsluplara sokabileceğimiz mezar tipleri heykel ve kabartmalardan bağımsız olarak sadece biçimine göre incelenmiştir.

Altıncı bölümde anıtların heykel ve kabartmaları gruplandırılarak ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Özellikle 19. yüzyılda ulusların bağımsızlık kazanması ve milliyetçilik hareketleriyle birlikte meydan ve mezar anıtlarına dönemin önemli isimlerinin heykelleri yerleştirilmiştir. Özellikle döneme damgasını vuran asker, patrik, banker, tüccar, doktor, avukat gibi tarihe geçen isimlerin mezar anıtlarına heykel ve büstler yerleştirilmiştir. Mezar sahibinin heykel ve büstleri yanında yas ve kederle bağlantılı simgesel anlamlar taşıyan kadın, melek ve çocuk heykel ve kabartmalarının mezarlıkları süslemesi de bu yüzyıldadır. Özellikle anıt heykel işiyle ustalaşan ve maddi güçle şekillenen mezar anıtlarında portreler öne çıkmaktadır.

Altıncı bölümde portrenin ne olduğu ve mezar anıtlarında portrelerin nasıl kullanıldığı ile ilgili bir giriş yazısı yazılmıştır. Portreli mezar anıtları erkek, kadın, karı-koca, çocuk gibi başlıklar altında incelenmiştir. Erkek portrelerinin sayı olarak çok olması dikkati çekse de, erkek portreleri yanında kadın ve çocuk portrelerinin de yapıldığı görülmektedir.

Portreli mezar anıtları yanısıra melek heykel ve kabartmalı örnekler çoğunluktadır. Melek heykel ve kabartmaları tüm dünyada olduğu gibi İstanbul'da da mezar anıtlarında en sevilen konular arasında yer almıştır. Melek heykelleri kendi içinde alt başlıklar altında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Melekler dışında kadın ve çocuk heykel ve kabartmaları da farklı başlıklar altında ele alınarak incelenmiştir.

Mezar anıtlarında Hıristiyan diniyle ilgili konular sanılanın aksine oldukça azdır. Ele aldığımız örneklerde azda olsa İsa ve Meryem betimlerine rastlanmıştır. Bu bölümde mitolojik konulu kabartmalar başlığı altında anıtlarda saptadığımız mitolojik konulu kabartmalar incelenmiştir. Pagan inançların azda olsa uzantıları olan mitolojik konulu anıtlar bu bölümde ele alınmıştır.

Yedinci bölümde mezar anıtlarında portre, melek, kadın, çocuk betimleri ve dini öyküler yanında zaman zaman portrelere veya melek ve kadın figürlerine eşlik eden sembollere yer verilmiştir. Bu semboller doğrudan Hırıstiyan inancını yansıttığı gibi daha çok ölümle veya sonraki yaşamla ilişkilidir. Bu bölümde ele aldığımız figürlü mezar anıtlarında bulunan semboller farklı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklarda hayvan, ölüm, çiçek, bitki ve ağaç sembolleri yanında diğer olarak isimlendirdiğimiz geleneklerle veya mason sembollerinin işlendiği kabartmalar, dünya ve gökyüzü sembolleri, dini objeler ve kıyafetler farklı alt başlıklar altında ele

alınmıştır. Bu sembollerin ölüm ve Hıristiyanlık diniyle ilgili anlamları üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Sekizinci bölümde mezar sahibinin bilgilerini sunan mezar kitabeleri ele alınmıştır. Anıtlardaki kitabeler başlık, kimlik bilgileri, meslek ve ünvan, ölüm nedeni, tarih, yaptıran kişiler, iyi dilekler ve düşünceler, dua isteme ve dualar, şiirler, cinsiyet gibi alt başlıklar altında incelenmiştir. Osmanlı mezar taşlarıyla benzerlikleri ve farklılıkları saptanmıştır. Bu bölümde 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılan mezar anıtlarının üzerinde kimlik bilgileri yanısıra daha çok ailenin yası ve kederini yansıtan, duygu ve düşüncelerini anlatan ya da dönemin yazarlarının yazdıkları dörtlüklerinin kitabelere yazıldıkları görülmüştür. Kitabelerde ölüm nedeni genelde belirtilmezken öte dünya düşünceleri İncil'e dayandırılarak anlatılmıştır.

Dokuzuncu bölümde mezar anıtları üzerinde ismi yazılmış mimar, heykeltıraş ve mezar ustalarının hayatları, yaptıkları eserler bir araya getirilmiştir. Bu ustaların hayatlarını ve yaptıkları eserleri bir araya getirmek oldukça zor olmuştur. Haklarında yapılmış araştırmaların azlığı bizi aynı yayınlara yönlendirse de İstanbul'daki tüm gayrimüslim mezarlıklarında yaptıkları figürlü veya figürsüz mezar anıtları tarafımdan listelenmiş ve ekte sunulmuştur. Bu listelere göre sanatçıların çalıştıkları yerler ve atölyelerinin adresleri mezar anıtları üzerindeki adres bilgilerine göre saptanmıştır. Ustaların atölyeleri sadece mezar anıtları üzerine yazdıkları bilgilerden değil Annuaire Oriental adıyla bilinen yıllıklardan taranarak ta adresleri ve yaptıkları meslekler belirlenmiştir. Yaptığımız sanatçı listelerinde ticaret yıllıkları ve anıtlar üzerindeki bilgiler bir araya getirilmiştir. Sanatçıların kişisel ve ortaklı atölyeleri ticaret yıllıklarında da saptanmıştır. Babadan oğula geçen veya kardeşlerin ortaklıkları ile kurulmuş atölyeler yanında ortak iş yapan kişiler saptanmıştır.

Çalışmamızın her bölümü ayrı başlıklar altında kataloğumuzun değerlendirilmesi olsa da onuncu bölümde elde ettiğimiz sonuçlar genel olarak değerlendirilmiştir. Ele aldığımız mezar anıtları dönemin sosyal yaşamını, ekonomik gücünü gösteren cemaatlerin zevkini yansıtan eserlerdir. Bu dönemde yaptırılan sivil ya da dini yapılar gibi stili olan ve isim yapmış sanatçılara yaptırılan bu anıtlar ailelerin cemaat içindeki yerini göstermektedir. Bu anıtlar Avrupa'da aynı dönemde yapılan mezar anıtlarıyla benzerlik taşımaları nedeniyle adeta bir heykel örneği olarak ta değerlendirilebilir. Sanatçılar ve eserlerinin stilleri, gayrimüslimlerin hangi mezar

tiplerini daha çok tercih ettikleri ve hangi kabartmaları daha çok sipariş ettikleri bu bölümde genel olarak ele alınmıştır.

Onbirinci bölümü katalog oluşturmaktadır. Katalog İstanbul'daki tüm gayrimüslim mezarlıkları dolaşılarak elde edilmiştir. Araştırma kapsamında Şişli, Kurtuluş, Feriköy, Zeytinburnu, Balıklı, Ortaköy, Arnavutköy, Bakırköy, Balıklı, Boyacıköy, Büyükdere, Edirnekapı, Hasköy, Kadıköy, Kandilli, Büyükada, Heybeliada, Kınalıada, Ortaköy, Rumelihisarı, Kuzguncuk, Üsküdar, Haydarpaşa semtlerindeki Ermeni, Rum ve Latin mezarlıkları taranmıştır.

Bu mezarlıklar yanında Heybeliada Ruhban Okulu, Büyükada Aya Nikola Manastırı, Heybeliada Aya Yeorgios Uçurum Manastırı, Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı, Balıklı Meryem Ana Kilisesi, Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi, Ermeni Patrikhanesi Kilisesi, San Esprit Kilisesi kriptasında bulunan figürlü mezar anıtları da ele alınmıştır.

Tezimizin son kısmında yayarlandığımız kaynakça verilmiştir. Kaynakçadan sonra ekler bölümünde yazılı kaynaklardan ve usta yazıtlarından tespit ettiğimiz heykeltıraş, mezar ustası ve mimarların adresleri ayrı listeler halinde sunulmuştur. Listelerden sonra harita, mezarlıklar ve mezar anıtlarının resimlerine yer verilmiştir.

2. 19. Yüzyılda İstanbul'da Siyasal, Sosyal ve Sanat Ortamı

Bu bölümde alt başlıklar altında İstanbul'da Batılılaşma sürecinde yaşanan siyasal ortam, sosyal hayat, kültür ve sanat ortamı üzerinde durulacaktır.

2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1800-1923 Yılları Arasında Siyasal Yapı

Osmanlı tarihinin en karmaşık dönemlerinden biri 19. yüzyıldır. Bazı tarihçiler olması gereken zamansal sınırları aşarak 1798-1922 yıllarını 19. yüzyıl olarak ele almışlardır[1]. Bu yüzyılın genel görüntüsünü kısaca çizmek için daha önceki yüzyıllarda başlayan Batılılaşma hareketlerine bakmak gerekir. Batılılaşmanın etkileri Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. yüzyıllarda yoğun bir biçimde hissedilmiş, Türkiye Cumhuriyeti de bunu devam ettiren bir politika izlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ile ilişkileri 16. yüzyıldan itibaren başlasa da Fatih ve Kanuni dönemlerinde bu ilişkiler daha çok siyasi çerçevede oldukça dar kapsamda devam ettirilmiştir. III. Ahmed (1700-1730) döneminde Avrupa Osmanlı'yı, Osmanlı'da Avrupa'yı daha yakınen tanımaya çalışmıştır[2]. Bu tanıma isteğinin temelinde, kuşkusuz askeri etkilerin rolü büyüktür. 18. yüzyıl başlarında Batı'nın askeri kurumlarının ve silah gücünün İmparatorluğa nasıl getirilebileceği önemli bir devlet sorunu olmuştur. Bu düşünceler, III. Ahmed zamanında (1703-1730), özellikle 1720'lerden sonra Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın desteklenmesiyle hız kazanmıştır. 1727 yılında kurulan ilk matbaa ile Batı'nın teknik gelişiminden faydalanılmış, Osmanlı İmparatorluğu'nda ticari ilişkiler ve siyasi ilişkiler paralel olarak birlikte ilerlemiştir.

Batının askeri kuruluşlarını örnek alma çabaları, I. Mahmud (1730-1754), I. Abdülhamid (1774-1789) ve özellikle de III. Selim (1789-1807) zamanında hızlanmış, fakat, geleneksel Osmanlı kültürünün tepkisi ve statülerinin tehlikeye girmesiyle sekteye uğramıştır[3]. III. Selim döneminde Avrupa'nın büyük başkentlerine sürekli

---

[1] D. Quataert (2002). *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*. (Çev. Ayşe Berktay). İstanbul: İletişim Yayınları, s. 95.

[2] S. Yerasimos (1999). Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine. *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri.* (Ed. P. Dumont ve F. Georgeon), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 2.

[3] Ş. Mardin (1991). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908).* İstanbul: İletişim Yayınları, s. 11; C. Finkel (2012). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1330-1923*. (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul: Timaş Yayınları, 5. Baskı, s. 346-348.

elçiler gönderilmiştir[4]. Bu dönemde bu elçiliklerde çalışan gençler daha sonraki yıllarda devlet yönetiminin önemli bürokratları olarak reform hareketlerini yönlendiren etkili isimler olmuşlardır[5].

III. Selim'den sonra başa geçen II. Mahmud da (1808-1839) aynı politikaları devam ettirmiş, Batı tarzı inşa edilen ilk saray binası eski Çırağan Sarayı da bu sırada inşa edilmiştir[6]. II. Mahmud'un yaptığı en önemli yeniliklerden biri de Asakir-ı Mansure-i Muhammediye ordusunu kurması, orduya pantolon, askeri forma ve fes giydirmesidir. Ordudan sonra kıyafetteki değişimleri devam ettirmiş, devlet memurlarının sarık yerine fes giymeleri, cübbe yerine pantolon giymeleri sağlanmıştır. 1829 yılıda çıkarılan kıyafet düzenlemesiyle giysilerde meslek, rütbe ve dini gösteren farklılıklar kaldırılmış; fes, redingot ve pantolon devlet görevlilerinin üniforması haline gelmiştir[7].

Osmanlı devletinde kapsamlı toplumsal değişmeye yol açan ilk önemli gelişme Tanzimat Fermanı'nın ilanıdır[8]. Tanzimat dinle devlet arasındaki kurumsal bağların çözülmesinde çok ileriye gidilen bir dönem olmuş, yüksekokullar ulemanın tekelinden alınmış, sivil idareci bir sınıf oluşmuş, mahkemelerde şeriatın hükmü azaltılmıştır[9]. Tanzimat'la birlikte başlayan devleti kurtarma çabaları, askeri gücünün yenileştirilmesi ile biçimlenirken, askeri reformların yanında, düzenin, idari, hukuki ve iktisadi yapısında da yenilik gerektiği fikrini getirmiştir[10].

---

[4] III. Selim detaylı bilgi için bakınız J. W. Zınkeısen (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812).* (Çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Yeditepe Yayınları, s. 225-246; F. R. Unat (1968). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları; E. Kuran (1994). *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler.* Türkiye Dıyanet Vakfı; H. Korkut (2007). *Osmanlı Elçileri Gözüyle Avrupa*. İstanbul: Gökkubbe Yayınları; S. Kenan (Ed.) (2010). *Nizâm-ı Kâdim'den Nizâm-ı Cedîd'e III.Selim ve Dönemi.* İstanbul: İsam.

[5] Emin Ali Paşa, Safvet Paşa, Keçecizade, Ahmet Vefik Paşa gibi isimler dönemin önemli bürokratları olarak bilinmektedir. Detaylı bilgi için bakınız Uzunçarşılı İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*.Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 246-247; Findley Carter V. (1994). *Osmanlı Devleti'nda Bürokratik Reform.* (Çev. Latif Boyacı, İzzet Akyol), İstanbul: İz Yayıncılık.

[6] M. Cezar (1993). XIX. Yüzyılda Neden Batı Tarzı Saray?. *Milli Saraylar*, s. 13.

[7] Quataert (2002), s. 221.

[8] Tanzimat ile ilgili detaylı bilgi için bakınız, Anonim (1940). *Tanzimat I*. İstanbul: Maarif Vekaleti Neşriyatı; H. İnalcık (1940). Tanzimat Nedir?. *Yıllık Araştırmalar Dergisi*. I, s. 237-263; Ö. L. Barkan (1939). Tanzimat Tetkiklerinin Ortaya Koyduğu Bazı Meseleler. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi*. 1 (1), s. 288-329; E. Z. Karal (1940). Tanzimat"tan Evvel Garplılaşma Hareketleri. *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Vekaleti Neşriyatı, s. 13-30.; N. Berkes (1978). *Türkiye"de Çağdaşlaşma,* İstanbul: Doğu-Batı Yayınları; K. H. Karpat (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslasma*. Ankara: İmge Kitabevi; T. Z. Tunaya (1960). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, İstanbul; R. H. Davison (1977). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform: 1856-1876. (*Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Papirüs Yayınları, Ali Akyıldız (1993). *Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform: Tanzimat Dönemi 1836-1856*, İstanbul Eren Yayınları.

[9] Mardin (1991), s. 168.

[10] Mardin (1991), s. 181.

Tanzimat döneminde kurum, kavram ve kuramsal değişmeler, sonraki önemli gelişmelerin de en önemli itici gücü haline gelmiştir. İstibdat rejimi ile kazanılan hakların geriye dönüşü ve bunun ardından daha ciddi bir toplumsal dönüşüm olan II. Meşrutiyet hareketi ortaya çıkmıştır[11]. Batı fikirlerinin iyice anlaşılmaya başlandığı, yeni kurulan okullarda yabancı dil bilenlerin sayısının arttığı ve padişahın kendinin Batı'yı bir model olarak aldığı dönem II. Abdülhamid (1876-1909) dönemidir. II. Abdülhamid, "Batıcılık" fikrini, batının tekniğini, idari sistemini ve özellikle askeri teşkilatını, eğitimini alma şeklinde yorumluyor; bunun yanında da müslümanlığı güçlendiriyordu[12]. Bu amaçla Harbiye, Mülkiye ve Askeri Tıbbıye'nin programları geliştirilmiş, okullarda bilgili, batı uygarlığına yabancı olmayan bir kuşak yetişmiştir[13].

Batılılaşma ile birlikte değişen ortamda şehirde yaşayan yönetici sınıf ve aydınların kültürü ve siyasi düşünceleri oluşmaya başlamış, II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde aydınlar arasındaki muhalefet, tarihe Jön Türk hareketi olarak geçmiştir[14]. Jön Türk hareketi ülkeye Meşrutiyet'i getirmek isteyen çeşitli fikir grupları ile azınlıklardan oluşan ve padişaha karşı gelişen bir harekettir[15]. Jön Türkler Abdülhamid'in istibdatına son verirken, yürürlükten kaldırılmış 1876 Anayasası'na yeniden işlerlik kazandırmışlardır[16]. Jön Türklerin ancak Parlamenter yönetimin toprak kayıplarına son vereceği yönündeki iddiası, Meşrutiyet döneminde yeni eyaletlerin yitirilmesiyle geçersizleşmiş ve rejim bundan oldukça zarar görmüş; 1913'e kadar ülkeyi siviller yönetmiştir[17].

Jön Türkler, İttihat ve Terakki'nin kurucuları gibi Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarma noktasından hareket eden, alt-din ve kültür gruplarına kendi kimliklerini gelişletecek siyasi imkanları tanıyan daha ekonomik temelli oluşumlar yaratmayı amaçlayan, hürriyetten ziyade kalkınmayı amaçlayan bir polita izlemişlerdir[18].

---

[11] L. Kırkpınar (1998). Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın. *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*. (Ed. A. Berktay Hacımirzaoğlu). İstanbul: Tarih Vakfı ve İş Bankası Yayını, s. 13.
[12] Mardin (1991), s. 15.
[13] Mardin (1991), s. 16.
[14] N. Berkes (1968). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: İstanbul Matbaası, s. 404.
[15] M. Tuncay (1997). Siyasal Tarih (1908-1923). *Çağdaş Türkiye 1908-1980*. (Yay. Yön. S. Akşin), İstanbul: Cem Yayınevi, s. 28.
[16] Quataert (2002), s. 108; Tuncay, (1997), ss. 27-75.
[17] Quataert (2002), s. 108-109.
[18] Ş. Mardin (1985). 19. Yüzyılda Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 351.

İngiltere ve Fransa ile iyi ilişkiler kurma heveslisi Jön Türkler[19] hayat pahalılığı, yiyecek- giyecek sıkıntısı gibi sorunlarla örgütlenmeye başlamış, fakat, ne yazıkki, bu sorunlar içinde bile kendilerini dev servetlerin sahibi olarak bulmuşlardır[20]. Öte yandan Batı uygarlığının sanayi ve endüstriye dayalı ekonomik refahı, Osmanlı idareci sınıfında yakın ilgi uyandırmıştır[21].

Osmanlı İmparatorluğu'nda birliği sağlayacak olan "müslümanlık" inancı 1870'lerden sonra güçlü bir düşünce akımı olarak belirmeye başlamıştır[22]. Çeşitli düşünce akımlarıyla çevrelenmiş ve dış politikada başarısız II. Abdülhamid'in (1876-1908) yönetimde kaldığı yıllarda istediği tek şey "devletin kendi haline kalması"; padişahın yönetimde kaldığı yıllarda siyasi alanda müdahaleyi en aza indirmeyi amaçlayan, tarafsız, otokratik bir devlet yaratma istekleri, dış etkenler ve dış politadaki başarısızlık sultanın sonunu getirmiştir[23].

1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet, anayasanın yeniden yürürlüğe girmesi, sultanın yetkilerinin kısıtlanması ve seçilmiş bir yasama organına karşı sorumlu bir bakanlar kurulunun bulunması anlamını taşımaktadır. 1908 devriminin en önemli sonucu, geniş kapsamlı bir ideolojik farklılaşma döneminin yaratılmasıdır[24]. 1914 yılından sonra Osmanlı toplumu zor dönemler yaşarken tüccar, bürokrat ya da İttihat ve Terakki üyeleri zenginleşmeye başlamış ve kendilerini otomobiller, Avrupa tarzı mobilyalar, telefon, at yarışları, eğlenceler, fuhuş, alkol v.b. yeni bir tüketim çılgınlığının içinde bulmuşlardır[25].

1908-1918 yılları Türk halkının çağdaşlaşma bunalımının tüm sorunlarıyla yaşandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde en önemli düşünce akımları; Türkçülük, İslamcılık ve Batıcılık'tır. Üç düşünce akımının devlet, milliyet, gelenek, eğitim, ekonomi v.b. sorunlar üzerine başlattıkları tartışmalar sorunları daha da karmaşık hale getirmiştir. Geleneksel temeller üzerine kurulu Osmanlı Devleti'nin modernleşmesinde öncülük edecek yapısal değişimler özellikle II. Meşrutiyet ile

---

[19] F. Ahmed (1985). İttihat ve Terakki'nin Dış Politikası. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 293-303.
[20] F. Georgion (1997). Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında. *İstanbul 1914-1923*. (Haz. S. Yerasimos), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 82.
[21] Ş. Mardin (1991), s. 10.
[22] Mardin (1991), s. 187; S. Deringil (1985). II. Abdülhamid'in Dış Politası. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 304.
[23] Deringil (1985), s. 304-307.
[24] Quataert (2002), s. 105, yazar 18. yüzyılın sonunda 2000 olan sivil devlet memuru sayısının 1908 yılında 35.000'e çıktığını belirtmiştir.
[25] Georgion (1997), s. 82.

gündeme getirilmiş, Osmanlı siyasal yapısı, farklılaşma, merkezileşme, laikleşme, özgürleşme sürecine girmiştir. Modernleşme, sadece siyasal yapıda değil, toplumun yeniden yapılanmasında da belirleyici olmuştur. Eğitim, hukuk, ekonomi, toplumsal yaşam her yönüyle değişmeye başlamıştır.

1914-1922 yılları arasında yapılan I. Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı, I. ve II. Balkan Savaşları, Kurtuluş Savaşı gibi savaşlar Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu hızlandırırken, yeni bir devletin oluşumununu da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yerine artık yeni bir Türkiye Devleti doğmuştur. Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922'de halifelik ve saltanatı ayırıp, saltanatı kaldırdığını duyurmuştur. Sultan Abdülmecid' in yurdu terk etmesi ve 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Barış anlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı onaylanmış, 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet ilan edilerek bu genç devletin varlığı pekişmiştir.

2.2. İstanbul'da Sosyal Hayat

İstanbul yüzyıllardır Doğu ile Batı'yı birbirine bağlayan yolların kesiştiği önemli bir merkez olmuş, bu coğrafi konumu nedeniyle Bizans döneminden itibaren birçok etnik gruba ev sahipliği yapmıştır. İstanbul'u alan Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren Osmanlı İmparatorluğu Bizans'tan miras aldığı sosyo-kültürel yapıyı sürdürmüş, farklı etnik grup ve inanışları içinde barındırmıştır.

Ermeni, Rum, Latin, Süryani ve Musevi gibi birçok farklı kültür ve inancı içinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu her gayrimüslim cemaati için açtırdığı Patrikhane, sinagog gibi dini kurumların yanında Halifeliğin merkezi olmasıyla da dikkati çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Rum ve Ermeni Patrikhanelerini birer tehdit unsuru olarak değil, İmparatorluğun dışarıya yansıyan yüzü olarak ruhani temsilcileri kabul etmiştir[26]. Farklı etnik köken ve inanışlara sahip bu topluluklar gündelik yaşamda ve toplumsal ilişkilerde Osmanlı kimliği ve cemaat kültürü olmak üzere iki yaşam alanında yüzyıllar boyunca bir arada yaşamışlardır.

III. Ahmed döneminden itibaren Avrupa'ya sefirler göndermeye başlamasıyla birlikte, sefirlerin karşılıklı geliş ve gidişleri sanat ve sosyal yaşam adına yeni

[26] S. Dadyan (2011). *Osmanlı'da Ermeni Aristokrasisi*. İstanbul: Everest Yayınları, s. 52; İ. Ortaylı (1995). Osmanlı İmparatorluğu'nda "Millet" Nizamı. *Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu'na Armağan.* Ankara, s. 84.

oluşumları da beraberinde getirmiştir. Osmanlı elçisi olarak Paris'e giden Yirmisekiz Mehmet Çelebi Efendi'nin "Fransa Sefaretnamesi" Batı'yı tanıma açısından önemli belge niteliği taşımaktadır[27]. Yine 18. yüzyıldan itibaren elçilerle birlikte veya İstanbul'a ticaret amacıyla gelen başta İtalyan ve Fransız olmak üzere birçok Katolik ve Protestan Avrupalının kente geldiği bilinmektedir[28]. III. Ahmed (1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamid (1774-1789), III. Selim (1789-1807) dönemlerinde askeri alanda yenilikler, eğitim ve sosyal yaşamdaki değişiklikler birbiri ardına gelmiş, II. Mahmud da yenilikleri devam ettirerek daha geniş kesime ulaştırmıştır[29]. Modern bir toplum yaratma isteği ile başlayan değişiklikler dönem modasında da kendini göstermiştir. Örneğin, II. Mahmud'un pantolon ve redingottan oluşan -istanbulin- denilen kıyafet giymesi, sarık yerine fes takması yeni moda anlayışı göstermektedir [30].

II. Mahmud döneminde Osmanlı topraklarında Fransızca, Ermenice, Yunanca, Arapça, Osmanlıca gazete ve dergiler yayınlanmaya başlamıştır. Bu gazeteler sayesinde yaşanan ekonomik gelişmeler, gündelik haberler, çocuk, eğitim konuları ve mizah etkili olmaya başlamıştır[31].

Abdülmecid döneminde (1839-1861), Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Fermanlarının ilanından imparatorluğun son yıllarına uzanan son dönemde gayrimüslimlere tanınan sosyal haklar ve iş imkânları toplum yapısının değişiminde etkili olmuştur[32]. Yüzyıllardır farklı dil, din ve kültürlerden oluşan bir mozaiğe sahip

---

[27] G. Renda (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını, s. 17; Cezar (1995), s.26; Sefaratname için detaylı bilgi için bakınız, Ş. Rado (Haz.) (2014). *Paris'te Bir Osmanlı Sefiri Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları (5. Basım).

[28] A. Galland (1987*). İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar (1872-1673).* (Ed. C. Schefer), Paris, (Çev. Nahid Sırrı Örik), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 6.

[29] III. Osman (1854-1857), IV. Mustafa (1807-1808) dönemleri kısa süreli ve yenilikçi bir politika izlenmediği için sıralamaya konulmamış, böylece birbirini izlemeyen taht tarihleri ortaya çıkmıştır.

[30] Finkel (2012), s. 393.

[31] Bulletin de Nouvelles, Takvim-i Vakayi, Ceride-i Havadis, Tasvir-i Efkar, Takvim-i Ticaret, Diyojen, Mümeyyiz, Terakki gibi basın yayın organları Batılılaşma ve gündem açısından insanları etkilemiştir. Bakınız. N. Yazıcı (1994). Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme. *Tanzimat'ın 150. Yılı Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu (31 Ekim-3 Kasım 1989).* Ankara, s. 55-84; N. Akın (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayıncılık, s. 14; A. Uçman Tanzimat'tan Sonra Kültür ve Edebiyat Hayatımızdaki Değişme ve Yenilenme. *Türkler Ansiklopedisi*. C.15, s. 181-188.

[32] Detaylı bilgi için bakınız, G. Bozkurt (1989). *Alman- İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi; Kili S. ve Gözübüyük, S. Ş. (1985). *Türk Anayasa Metinleri Senedi ittifaktan Günümüze.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 16; H. İnalcık (1993). Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri. *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi.* İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 361-423.

olan İstanbul kenti, farklı inanç ve cemaatlerin sosyal ve dini nitelikli birçok mekânını içinde barındırmıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyo-kültürel yaşamda farklı din ve mezhebe sahip topluluklar kendi kültürel geleneklerini farklı işlevdeki dini ve sosyal yapıları, özel konutları ile göstermeye başlamışlardır.

19. yüzyılın sonunda Galata ve Pera kentin toplumsal değişiminin en belirgin olarak yaşandığı bölgeleridir. Yüzyıllardır Frenk limanı denilen Galata, Fransız, İngiliz, Hollandalı, Venedikli, Cenevizli ve birçok Avrupalının gemilerini yanaştırdığı ve ticarete ilişkilerini sürdürdüğü bir yer olmuştur[33]. Tanzimat'tan sonra mülk edinme hakkı kazanan gayrimüslimler, ekonomik ve politik olarak güç kazanmaya başlayınca, ticaret ve Avrupa tarzı yaşam merkezi olarak Pera ve Galata'yı tercih etmiş, bölgede yapılaşma giderek hızlanmıştır. Böylece Ermeni, Rum, Yahudi ve Latin, Levantenlerin yeni yaşam merkezi bu bölgeler olmuştur[34]. Pera önceleri Galata'nın bir uzantısı iken 19. yüzyıl ortalarından başlayarak Ermeni, Rum, Yahudi ve Levantenlerin en çok tercih ettikleri Batılı bir kent merkezi haline gelmiştir[35].

1856 yılındaki bir rapora göre Paris modelinde gelişmesi istenilen Beyoğlu ve Galata'da Altıncı Daire-i Belediyesi ile yeni imar faaliyetlerine girişilmiş, semtin gelişmekte olan diğer bölgelere örnek olması düşünülmüştür[36]. Şehrin en kozmopolit bölgesi Galata ve Pera'nın büyümeye başlamasıyla, mezarlık ve bağlarla çevrili olan bölge rant alanı haline gelmiş, üst üste yaşanan yangınlar ve veba salgınlarının etkisiyle yaşam alanları Taksim'e doğru kaymıştır. 1865 yılındaki veba salgını nedeniyle Taksim'de bulunan mezarlıklara ve Pera'daki kilise bahçelerine gömü yasaklanınca, bu tarihten sonra Pangaltı, Feriköy ve Şişli'ye doğru yeni mahalleler kurulmaya başlamış ve yeni mezarlıklar kurulmuştur.

19. yüzyılda Galata ve Pera dışında Kadıköy, Üsküdar, Bakırköy, Yeşilköy, Florya ve Tarihi Yarımada'da da büyük değişimler olmuştur. Demiryollarının kurulmasıyla hareketlenen gar binaları, vapur seferlerinin artışıyla inşa edilen iskele binaları, misyonerlik faaliyetleriyle hızlanan okul inşaatları, hastane, banka gibi farklı yapılar ile hareketlenen yeni mahalleler ve buralara inşa edilen köşk ve konaklarla

---

[33] R. Mantran (1991), *XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul' da Gündelik Hayat. (*Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 18.
[34] Akın (2002), s. 174; K. Karpat (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslasma*. Ankara: İmge Kitabevi, s. 501.
[35]D. Barillari ve E. Godoli (1997*). İstanbul 1900. Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekânları.* İstanbul: Yem Yayınları, s. 10.
[36] Akın (2002), s. 98; Barillari ve Godoli (1997), s. 13.

İstanbul'un çehresi giderek değişmeye başlamıştır. Ulaşım kolaylıkları gayrimüslim nüfusun yerleşim merkezlerini değiştirmiş sayfiye semtleri olarak nitelendirebileceğimiz Yeşilköy ve Florya gibi semtler yeni yaşam merkezleri olarak öne çıkmaya başlamıştır[37].

Özellikle 19. yüzyıldaki bu canlı sosyo-kültürel renklilik kentteki mimarlık etkinliklerine yansımıştır. Bu dönemde özellikle Marmara kıyılarında batıda Yeşilköy, Bakırköy, Kumkapı, Yedikule; doğuda ise Kadıköy, Moda, Fenerbahçe, Haydarpaşa ve Adalar'da inşa faaliyetleri artmıştır[38]. 19. yüzyılda İmparatorluğun yönetim merkezinin Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na geçmesi ise -Avrupa hükümdarlarına öykünen tarzı ve sahile yakınlığı ilgi uyandırması ile- Avrupalılaşan bir beğeniyi ve yaşantıyı göstermektedir[39].

Gayrimüslimlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma sürecindeki aracı rollerinin önemi yadsınamaz. Rum, Ermeni, Latinlerin ve Levantenlerin Avrupalı şirketlerle kurdukları köklü geçmişi olan ortaklık, tercümanlık, temsilcilik gibi ticari ilişkileri kenti kısa sürede canlandırmış, Avrupa ile ticari ilişkilerini geliştirmiştir. Özellikle Latinlerin İstanbul'a iş bulmak, çalışmak veya gezmek için geldikleri en yoğun dönem 19. yüzyılın ikinci yarısı olmuştur. Latinlerle birlikte çok katlı apartmanlar, hanlar, kafeler v. b. gibi yapılarla sosyal yaşamda değişimler kendini göstermiştir.

Tanzimat'la birlikte, Batı'nın askeri ve idari yapısı yanında günlük kültürü de İstanbul'a etkin bir biçimde girmiştir. Yaşam alanları, evler, ev eşyası, giyim, paranın kullanılımı gibi unsurlar farklılaşmıştır[40]. Yine Tanzimat'tan itibaren zenginlik; toplumsal ve kültürel planda bir seçkinler grubunu temsil eden, birkaç büyük ailenin eline geçmiştir[41].

Tanzimat ve Islahat Fermanı'nı izleyen yıllarda çıkarılan 1869 Maarif-i Ummiye Nizamnanesi'nde Latin ve gayrimüslimlerin eğitim kurumları ile ilgili

---

[37] İ. Tekeli (1999). 19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü. *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri.* (Ed. Dumont, P. ve Georgeon F.), (Çev. Ali Berktay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 19-30; S. Sezer (2002). Osmanlı Kültür Çeşitliliğinin Kent Mekânlarına Yansıyan Örnekleri Olarak İstanbul'da Tanzimat Sonrası Latin Katolik Yapıları. *2000'den Kesitler I: Osmanlı'da Mekânlar/Zamanlar/İnsanlar.* (Der. Ali Uzay Peker), Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s. 30.

[38] Sezer (2002), s. 30.

[39] S. Germaner (2010). 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti. *Bzantion'dan İstanbul'a Bir Başkentin 8000 Yılı*. (Ed. K. Durak v. d.), İstanbul: Sabancı Müzesi Yayını, s. 345.

[40] Mardin (1991), s. 13.

[41] Georgion (1997), s. 84.

maddelere geniş yer verilmiştir. Önceleri kiliselerin içinde tahsis edilen mekânlar veya mütevazı yapılarda eğitim veren okullar, Tanzimat sonrasında misyonerlik faaliyetlerinin artmasına paralel olarak kiliseden bağımsız kurumlar olarak açılmaya başlamıştır. 19. yüzyılda açılan bu okullar, İstanbul'un özellikle eğitim alanındaki değişimini göstermektedir. St. Benoit Fransız Lisesi, St. George Avusturya Lisesi, Alman Lisesi, İtalyan Lisesi, Notre Dame de Sion Fransız Kız Okulu, Kadıköy Saint Josephe, Pera'daki Saint Louis Okulu, Haydarpaşa Saint Louis Koleji, Bomonti'de Sainte Jeanne D'Arc (Saint Michel) Koleji büyük ölçekte ele alınmış binalar olarak hem gayrimüslim cemaatin eğitim gördükleri hem de misyonerlik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği merkezler olmuştur[42].

Levanten, Ermeni ve Rum aileler yanında Türkler de çocuklarını bu okullara vererek yeni bir sosyo-kültürel değişimi başlatmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra açılan özellikle Rum ve Ermeni okullarında misyonerlik faaliyetleri yanında milliyetçilik etkisi ve kendi kimliklerini yansıtma isteğiyle, Neo-Grek veya Neo-Ermeni özellikleri gösteren mimari anlayışla tasarlanmış yeni okul binaları yapılmıştır. Zoğrafyon Lisesi ve Zaphion Rum Erkek Lisesi gibi yapılar Rumların kimlik ve zevkini yansıtan önemli okul binalarıdır.

19. yüzyılın sonundan itibaren inşa edilmeye başlayan Latin, Ermeni ve Rum okulları bağımsız ve gösterişli yapılar olarak öne çıkmıştır. Bu okulların inşa faaliyetlerinde çalışan yabancı mimarların sayısındaki artış farklı mimari anlayışların İstanbul'a girmesine neden olmuştur. Günümüze ulaşan Galatasaray Lisesi, Robert Koleji, Dame de Sion Okulu, Zaphion Rum Erkek Lisesi, Zoğrafyon Lisesi gibi kurumlar tarihi yapıları ve bugünde süren kaliteli eğitimleriyle önde gelen eğitim kurumları arasındadır. Bu okullar kaliteli eğitimlerinin yanı sıra, düzenledikleri konserler ve tiyatro gösterileriyle de 19. yüzyıl sosyal kent yaşantısına katkıda bulunmuşlardır.

Sadece okul binaları değil, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra inşa edilen Rum, Latin, Ermeni hastaneleri de hem eğitim hem de sağlık hizmetlerini yürütüldüğü kurumlar olmuştur. Taksim Fransız Hastanesi, İtalyan Hastanesi, Geremia Hastanesi, La Paix Hastanesi, Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi, Balıklı Hastanesi gibi hastaneler

[42] P. Erkan (2009). T*anzimat'tan Cumhuriyete Galata-Şişli Güzergahındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları.* İstanbul: İTÜ (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 40, 81-190.

sürekli değişim ve onarım sonucu özgünlüklerini yitirseler de bugüne ulaşmış örnekler arasındadır[43].

19. yüzyılda yaşam standartları yüksek gayrimüslim ve Latin ailelerin eğitim gördükleri prestijli okullar, tedavi gördükleri hastaneler gibi oturdukları evler de yeni ve gösterişli olmuştur. Tanınan haklarla birlikte dönemin isim yapmış Rum, Ermeni ve İtalyan mimarları yaptıkları köşk ve konaklarla işverenlerinin maddi gücünü yansıtmanın yanında ve kendi tasarım özelliklerini de yansıtma fırsatı bulmuşlardır. Bu dönemde inşa edilen yapıların Osmanlı mimarlığını etkileyecek nitelikte olduğunu söylemek güç olsa da, arz ve talebin artmasına paralel olarak 19. yüzyıl Batı ve Osmanlı üsluplarının eklektik veya belli üslup tekrarlarının İstanbul'un bazı semtlerinde kendini gösterdiğini söyleyebiliriz.

Günümüzde İstanbul'un popüler semtleri olan Kuzguncuk, Büyükdere, Tarabya gibi yerler ise 19. yüzyılda daha çok küçük köyler ve elçiliklerin yazlık malikanelerinin bulunduğu merkezler olmuştur. Büyükdere'de Rusya, Danimarka; Tarabya'da Fransa, İngiltere, İtalya ve Almanya'nın yazlık sefaretleri yer almıştır. Bu bölgelerde 20. yüzyıl başlarında Rum ve Ermenilerin zengin tüccar ve iş adamları için inşa edilen yazlık köşk ve konutlarla yapı yoğunluğu artmıştır[44]. Büyükdere'de daha çok Ermeniler, Tarabya ve Yeniköy'de ise Zarifi ailesi gibi zengin Rum bankerler yerleşmeye başlamıştır[45]. Söz konusu semtlerde Ermeni, Rum nüfusun ağırlık kazanması ile benzer yaşam tarzı ve ticaretle zenginleşen Latinlerde daha kolay yerleşebilme olanağı bulmuş ve kendi kültürlerini göstermişlerdir.

Fiziksel açıdan günümüze daha iyi biçimde korunarak gelen en önemli yapılar kuşkusuz kiliselerdir. Misyonerlerin yanı sıra zengin Ermeni, Rum ve İtalyan ailelerin kişisel servetleri ile yaptırmak istedikleri kilise[46] ve okul binaları için mimar, heykeltıraş, ressam ve dekoratör, mühendis gibi birçok alanda tanınmış isimler İstanbul'a gelmiştir[47].

---

[43] Bakınız, A. Yarman (2001). *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*. İstanbul: Ana Basım San. Tic. A.Ş.; Marmara, R. (2009). *Lape Hastanesi-Lapaix Hospital: Osmanlı Hoşgörüsünün Tanığı.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

[44] Bakınız. M. Belge (1997). Boğaziçinde Yalılar, İnsanlar. İstanbul: İletişim Yayınları.

[45] Belge (1997), s. 61, 72, 86.

[46]Sezer (2002), s. 28 de 1859 tarihinde yapılan Moda Kilisesi'nin arsasını Lorando ailesinin bağışladığını, 1866 tarihli Büyükada Kilisesi'nin inşa masraflarının tamamının Sophia Corpi'nin üstlendiğini ve Kadıköy'deki Tubini Şapeli'nin, Hyacinthe Tubini'nin vasiyeti üzerine varisleri tarafından yaptırıldığını anlatır.

[47] İstanbul'a gelen İtalyan sanatçılar ve mimarlar için bakınız, B. Evren (2008). *İstanbul'daki İtalyan İzi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri.

İtalyan ressamlar, heykeltıraşlar, mimarlar ve müzisyenlerin 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kent yaşamında etkin olarak rol oynamışlardır[48]. Osmanlı Müslümanları ile gayrimüslimler arasında batı tarzı kültürel etkinlikler arasında saraya müzik şefi olarak Giuseppe Donizetti'nin alınması değişen beğenilerin en dikkat çeken örneği olarak gösterilebilir. Mirlivalık (tuğgeneral) rütbesine kadar yükseltilen Donizetti Paşa İstanbul'a çok sesli müziği getiren ilk kişi olarak bilinmektedir[49]. Donizetti ile mehter takımı yerine askeri bir bando kurulmuş ve İtalyan müziği eğitimi verilerek Batı tarzında müzik Osmanlı başkentine girmiştir[50]. Sultan II. Mahmud'un cuma selamlıklarına bando ile gitmesi, İstanbul'da halka açık müzik koroları düzenlemesi, İtalyan müzik şefi Donizetti'ye Avrupa standartlarında Müzıka-ı Hümayun'u[51] kurdurması gibi yenilikler askeri ve sivil hayattaki kültürel değişimi göstermektedir.

19. yüzyılda İstanbul'a gelen elçi, seyyah, tüccar, sanatçı ve bilim adamlarının kentte karşılaştıkları mekânlardan biri de fotoğraf atölyeleridir. 1851-1856 yılları arasında İstanbul'da fotoğrafçılığı başlatan James Robertson, E. Costanza, Abdullah Kardeşler bu alanda kurulmuş öncü atölyelerdir [52]. Bu atölyelere çok kısa süre içinde Latin, Rum ve Ermeni ailelerin desteğiyle yenileri eklenmiştir. G. Berggren, Kargopoulo, Sebah & Joaillier gibi atölyeler gelenlere yabancısı oldukları kültürün gündelik yaşam ve kent panoramalarını gösteren fotoğraf albümleri oluşturmaktadır[53]. Bu atölyeler aynı zamanda saray yaşamını ve Osmanlı Hanedanını, Osmanlı

---

[48] Müzik için detaylı bilgi için bakınız, N. (Öztürk) Yılmaz (2007). *19. Yüzyıl İstanbul Kültür Ortamında Müzik ve Mekan.* İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi); İ. Aksüğür Düben (1990). *Pera Ressamları 1853-1908*. İstanbul: Beymen Yayını.

[49]G. Scognamıllo (1994). Gıuseppe Donizetti. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, s. 99-100; E. Aracı (2006). *Donizetti Paşa; Bir İtalyan Maetrosu.* İstanbul: YKY. Mızıka-ı Hümayun günümüzde Cumhurbaşkanlığı Flarmoni Orkestrası olarak sürdürülmektedir. Saint Esprit Kilisesi kriptasında gömülü olan sanatçının mütevazi mezarında askeri kıyafetteki bir fotoğrafı yerleştirilmiştir.

[50] E. Kutlay Baydar (2010). Osmanlıda Görevli İki İtalyan Müzisyen: Gıuseppe Donizetti ve Callısto Guatelli. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks.* April 1, s. 283-293; http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=13692f01 (Erişim tarihi 16.09. 2014)

[51] Finkel (2012), s. 393; N. Yılmaz (Öztürk) (2007). 19. Yüzyıl İstanbul Kültür Ortamında Müzik ve Mekan. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 11-22.

[52] R. Schiele ve W. Müller Wiener (1988). *19. Yüzyılda İstanbul Hayatı*. İstanbul: Apa Ofset, s. 7; Fotoğrafçılık üzerine detaylı bilgi için bakınız E. Özendes (1995). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık.* İstanbul: İletişim Yayınları. E. Özendes (1998). *Abdullah Freres: Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları*. İstanbul: YKY; R. B. Kıbrıs ve Z. Öğel (2007). *Konstantiniyye'den İstanbul'a XIX. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası Fotoğrafları*. İstanbul: Pera Yayınları, s. XVİİ-XİX, sergi kataloğunda bu atölyelerin çektikleri fotoğraflar ve atölyeler hakkında bilgi verilmiştir.

[53] Schiele ve Müller Wiener (1988), s. 6; bakınız. E. Özendes (1998). *Sebah ve Joailler'den Foto Sabah'a: Fotoğrafta Oryantalizm.* Istanbul: YKY.

İmparatorluğu'nun önemli yapılarını, fabrikaları, kent yaşamını belgeleyen önemli görevler de üstlenmişlerdir.

19. yüzyıl yaşamını ve konutlarını, görkemli düğün ve eğlencelerini gösteren fotoğraflar yanı sıra dönemin yeni moda alışkanlıklarından bir diğeri olan kartpostallar da dönemin popüler semtlerini, mezarlıklarını ve yapılarını belgelemektedir[54]. 1896 tarihli İstanbul damgalı kartpostallar Bristol ve Pera Palas gibi dönemin büyük hotelleri adına yapılmıştır[55]. Fotoğrafı çekilen mekânlar birkaç gün içinde kartpostal haline getirilmiştir[56]. Bu yıllarda Avrupa'da da yeni moda olan kartpostal ve fotoğraf eş zamanlı olarak İstanbul'da da popüler olmuştur. 20. yüzyılın başlarında ressamların gelmeye can attığı İstanbul hakkında yazılanlar şehrin dünya başkentlerinden biri olduğunu gösterir.

19. yüzyılda Galata ve Pera bölgesinde Latin ve gayrimüslim burjuvazi kesimi yaşandığı ve ticari faaliyetlerini yürüttüğü merkezlerdir. 1867 yılında yabancılara mülkiyet hakkını taşıyan kanunla[57] netleşen düzenlemelerden sonra inşa edilen tüm yapılar değişmeye başlamıştır. Yapıların boyutlarındaki anıtsallık, kiliselere eklenen çan kuleleri ve gayrimüslim yapılarının kentle bütünleşen biçimini değiştirmiştir[58]. Özellikle Galata ve Pera'da inşa edilen banka ve sigorta binaları, ticaret yapıları kent alanının değişiminde önemli rol oynamışlardır.

19. yüzyılda kentsel yaşamının gerekleri doğrultusunda değişime uğrayan inşa faaliyetleri ve modernleşen toplum hızla yayılmaya başlar. Özellikle Beyoğlu'nda 1823, 1831, 1853 ve 1870 yangınları ahşap ev ve iş merkezlerinin yerine betonarme veya taş yapıların inşa edilmesine imkan sağlamıştır[59]. Yürürlüğe konulan imar talimatları ile Beyoğlu çevresindeki yapıların üç veya dört katlı olmasına karar verilirken, konutların biçimlendirilmesinde bu kararların değişikliklerini görmek

---

[54] Karpostallar için bakınız, A. Eken (1992). *Kartpostallarda İstanbul*. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
[55] P. Sarıöz, P. (1996). *Bir Zamanlar İstanbul*. İstanbul: İdea Yayıncılık, s. IV.
[56] Sarıöz (1996), s. V-Vİİ.
[57] M. S. Kütükoğlu (1992). Tanzimat Devrinde Yabancıların İktisadi Faaliyetleri. *150. Yılında Tanzimat*. (Yay. Haz. H. D. Yıldız), Ankara: TTK Yayınları, s. 117-120.
[58] S. Tsilenis (2006). Rum Cemaatinin İstanbul'un Biçimlenişine Katkısı, Perikles D. Fotiadis Kalfa Örneği. *Arredamento Mimarlık*, İstanbul, 188, s. 115.
s.115; K. Pamukciyan (1994). Ermeniler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C. 3, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, s. 193.
[59] İstanbul'daki betonarme yapılarla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız, V. Hastaoğlu-Martinidi (2010). 20. Yüzyılın Başlarında İstanbul'a Betonarme teknolojisini Getiren Rum Mimarlar. *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları.* (Ed. E. Şarlak ve H. Kuruyazıcı, (Çev. Can Sözbir), İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını, s. 144-156.

mümkündür. İstanbul kentinin imar faaliyetlerini düzenleyen Ebniye Nizamnameleriyle kentsel değişim, inşaatlar, malzeme, fiyat, nitelikler, binaların yükseklikleri, arsa parsellemeleri, sokak genişlikleri belli kurallara bağlanmıştır[60].

1870'lerden sonra Batıcılık; Osmanlı aydını ve idarecileri için bir felsefe ve iktisat sistemi olarak görülmemiş, daha çok yüzeysel yönleri, adabı muaşeret usulleri ve Batıda hakim olan modalar açısından değerlendirilmiştir[61]. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Batının Sanayi Devrimi gibi hızlı ve radikal bir değişme yaşanmadığı için, kılık kıyafet ve bazı gündelik davranış biçimleri gibi kültür düzeyindeki değişimler daha yoğun yaşanmıştır. Batı'dan gelen Avrupa giyim kuşam, süslenme ve mobilyalara gösterilen aşırı ilgi, aileyi geçindirmekte yükümlü olan erkeği zor durumda bırakmıştır. Kadının kılık ve kıyafetlerindeki değişim bir çok edebiyat eserine konu olmuştur[62].

19. yüzyılın ortalarında devlet görevlileri fes ve redingot giyerken, gayrimüslimler Paris modasını takip etmekteydi[63]. Devletin 1829 kılık kıyafet düzenlemesi, 1839 ve 1856 fermanlarıyla çözümlenmiş gibi gösterilse de, 1894 yılında çıkarılan bir belgede yaşanan sıkıntılar özetlenmiştir[64]. Alınan kararlar daha çok erkekleri ilgilendirse de sosyal yaşam içinde kadınlar da geleneksel kıyafetlerden uzaklaşmaya ve Paris modasına uygun dantelli, bele oturan kabarık uzun etekler giymeye başladıkları görülmektedir. Yüzyıllardır erkeğin yanında ikinci planda kalan kadın, bu yüzyılda eğitim ve iş alanında kendini göstermiş, buna paralel olarak toplumsal statü farklılıklarını daha modern giysiler giyerek kamufle etmiştir.

19. yüzyıl boyunca birçok kamusal alanda eşleriyle birlikte boy göstermeye başlayan kadınlar özellikle Pera'daki mağazalara gelmeye başlamışlardır. Avrupa'daki büyük mağazalara benzeyen "Pazar Alman" ve "Bon Marché" gibi mağazaların, fotoğraf atölyelerinin, elçiliklerin, her türden insanın edebiyat, sanat

---

[60] Erkan (2009), s. 33-34.
[61] Mardin (1991), s. 15.
[62] Bu konu hakkında detaylı bilgi için bakınız M. Demiryürek (2005). Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Değişen Kadın ve Erkek görünümleri. *Journals,* 39, s. 19-45. http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/issue/view/1023001623 (Erişim Tarihi 28.09. 2014)
[63] Quataert (2002), s. 233.
[64] V. Engin (2001). *Sultan Abdülhamid'in İstanbul'u*. İstanbul: Simurg Yayınları, s. 75 te 26 Temmuz 1894 te yazılmış Saray Baş katibi Süreyya tarafından yazılmış bir belgede "Hıristiyan tebaadan bazıları başlarına şapka giymekte olup, halbuki bu durum zabıta ve adliye muamelelerinde güçlüğe sebep olmaktadır. Fes ise bütün Osmanlı vatandaşları için bir alâmet-i farika hükmündedir" diye belirtilmektedir.

üzerine tartıştıkları Lebon Pastanesi'nin, dönemin popüler gazetelerinin Beyoğlu'nda bulunması semti İstanbul'un en popüler yeri haline getirmiştir[65].

Bu yıllarda kente gelen yabancı gezginler ellerindeki rehber kitaplarla Topkapı Sarayı'nı, Bizans ve Osmanlı mimarisinin anıtsal yapılarını, Boğaziçi'ni, Eyüp'ü ve Prens adalarını geziyorlardı. Gemi ile İstanbul'a gelen seyyahlar ve edebiyatçılar İngiliz, Fransız, Avusturyalı, Rus ve İtalyan gemileriyle yaptıkları yolculukları ve İstanbul'da kendilerine farklı gelen Doğu kültürünü eserlerinde yazmış ve resimlemişlerdir[66]. İstanbul limanı dışında kentin en önemli yerlerinden biri de Sirkeci Garı olmuştur[67]. 1889 yılından itibaren Orient Ekspres'in Paris'ten başlayan ve İstanbul'da sonlanan yolculuğunun son durağı olan Sirkeci Garı mimarisi ile de ilgi çekmiştir. Tren ya da gemi ile seyahat eden turistlerin kaldıkları otellerin büyük bir kısmı da Pera'da yeralmıştır. Bu sayede bölge her kültürden insanın toplanma merkezi haline gelmiştir.

Pera ve Galata'dan Şişli'ye doğru kayan yapılaşmanın ilk örneklerinden biri 1846 yılında inşa edilen Saint Esprit Kilisesi'dir. Kaynaklar, Büyük Galata yangını ve Saint Esprit Kilise'si yapıldıktan sonra insanların kilise çevresine yerleşmeye başladığını bugünkü Tatavla, Feriköy semtlerinin oluştuğunu, Taksim Kışlası yapıldıktan sonra da 1869'da Taksim'den Pangaltı'ya uzanan iki tarafı ağaçlıklı yol yapıldığını anlatmaktadır[68].

Zengin gayrimüslimlerin Pera ve Galata'ya son moda giysileriyle gelmeleri, bölgenin sosyal ve kültürel etkinlikleri, Pera'nın Taksim'e doğru büyümesiyle birlikte yüzyıllardır kullanılan ve kamusal alanın uzantısı içinde yer alan Rum, Ermeni, Latin ve Müslüman mezarlıklarının kaldırılması zorunlu bir hale gelmiştir. Taksim Mezarlığı (Grand Champs des Mort, Büyük Mezarlık) ve Galata Mezarlığı (Petit Champs des Mort, Küçük Mezarlık) olarak bilinen mezarlık alanları önce Feriköy'e daha sonra da Şişli'ye kaydırılmıştır. Çalışma konumuz olan mezarlıkların her türde etnik kimliğe ve mezhebe ayrılmış olarak yan yana konumlandırılması da kültürel farklılıklara rağmen İstanbul'un yaşam zenginliğini göstermektedir. Feriköy ve Şişli semtlerinde kurulan La Paix Hastahanesi ve Bomonti' de yer alan Saint Michel

[65] Sarıöz (1996), s. 142.
[66] Bakınız E. Amicis (2009). *İstanbul 1874.* (Çev. S. T. Yazar), İstanbul: Pegasus Yayınları, s.?? da gemi yolculuğu anlatılmıştır.
[67] Barillari ve Godoli (1997), s. 17-19.
[68] Z. Çelik (1996). (1996) 19. *Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul. (*Çev. Selim Deringil), İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 69.

Lisesi'nin yerinde bulunan Saint Jean Chrysostome Okulu bu gelişimle ilişkili mekânlardır[69]. Bu yıllarda Feriköy Katolik ve Protestan mezarlıklarının çevresinde özel konut ve dükkânların varlıkları da ticaret yıllıklarından anlaşılmaktadır. Feriköy'deki mezarlıkların kurulduğu yıllardan itibaren etrafının hızla yapılaştığı ve daha çok Latin gömülerine ayrıldığı, daha kalabalık olan Ermeni, Rum ve Yahudi cemaatin gömülerinin ise Şişli'ye doğru kaydırıldığı görülmektedir.

Galata'da daha çok ticaret merkezleri, Pera Taksim istikametinde ise elçilikleri, konutlar, okullar, kiliseler, eğlence ve dinlenme merkezleri ile dükkânlar yer alırken[70], burada yaşayan gayrimüslimler ölülerini Feriköy ve Şişli'ye defnetmişlerdir. Bu yüzyılda kente gelen seyyahlar ülkelerinden farklı bir yaşam tarzı aradıkları için İstanbul'un modern yüzünü ve yenilikleri anlatmamış, daha çok eleştirel bir yaklaşımla kentin çamurlu ve dar caddelerini eleştirel biçimde ele almışlardır. Seyyahlar ve ressamlar Doğu kültürüne özgü yaşam tarzını, kahveleri, çeşme önlerini, müslüman mezarlıklarını, çarşıları Oryantalist bir tarzda ele almışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu dağılıncaya kadar etnik bir ayrım değil daha çok dinsel gruplamanın esas alındığı görülmektedir[71]. İstanbul kentinin içinde bulunan kilise, sinagog ve camilerin birbirine yakın mahalle ve sokaklarda yer alması kültürel çeşitliliğin bugünde olduğu gibi uzun bir geçmişe dayanan birbiri ile kaynaşmış kozmopolit yaşamı göstermektedir.

Günümüze ulaşan Ermeni, Rum ve Latin cemaatlerin yaptırdıkları okul, konut, hastane, dükkân gibi sosyal işlevli yapıları yanında mezarlık alanlarının kendisi de nüfus yoğunluğunu ve kentin gelişimini gösteren önemli yerlerdir. Mezarlıklar çevresinde yaşayan gayrimüslim nüfus azalsa da yapıları korunmuştur.

2.3. İstanbul'un Kültür ve Sanat Ortamı

18. ve 19. yüzyıllar Osmanlı İmparatorluğu'nda kültür ve sanat ortamı değişiminin yaşandığı en önemli dönemler olmuştur. Bu yüzyıllarda başlayan ve Batılılaşma olarak adlandırılan dönem öncesinde Avrupa Devletleri ile kurulan

[69] Sezer (2002), s. 28.
[70] Akın (2002), s. 23.
[71] İ. Ortaylı (1987). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı.* İstanbul: Hill Yayınları, s. 138.

ilişkiler değişimi hızlandıran etkenlerden biridir. Kültürel ortamın değişiminde özellikle Galata bölgesinde 17. yüzyılda kurulmaya başlayan yabancı elçiliklerin rolü büyük olmalıdır. Müslüman toplumdan ziyade din açısından daha yakın bulunan gayrimüslimler gerek tercüman olarak gerekse elçiliklerin yaptıkları etkinliklere katılan kendilerini giderek daha fazla göstermeye başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya sefirler göndermeye başlaması ve özellikle Yirmisekiz Mehmed Çelebi Efendi'nin "Fransa Sefaretnamesi" Batı'yı tanıma açısından önemli belge niteliği taşımaktadır[72]. Sefaratnamede başta Versailles olmak üzere Paris sarayları, bahçeleri, halı fabrikası, rasathane, matbaa hakkında bilgiler verilmiş, bunların yanısıra kentin kültür ve sanat ortamı katıldığına işaret eden bilgiler sunulmuştur[73]. Özellikle III. Ahmed döneminde Yirmisekiz Mehmed Efendi gibi sefirlerin karşılıklı geliş ve gidişleri sanat adına yeni oluşumları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, Yirmisekiz Mehmed Efendi'nin oğlu sefir Said Efendi'nin marifetiyle Fransız zevkinin İstanbul'a geldiği ve Kağıthane'deki Yazlık Saray'da Marly'nin model alındığı, özellikle salonun Versailles'daki Oeil de Boeuf'un yakın bir benzeri olduğu anlatılmaktadır[74]. İsveç, Viyana, Berlin, Avusturya'da bulunan Osmanlı elçileri de gördükleri yenilikleri padişahlara sunmuş, Fransız elçisi Marquis de Bonnac aracılığıyla saraya saatler, mobilyalar, ev eşyaları, halılar, kumaşlar getirtilmiş; yine elçiler aracılığı ile İstanbul'a gelen birçok ressam saraya tanıtılmıştır[75]. Dolayısıyla Osmanlı sarayına gelen yabancı sanatçıların sayısı da III. Ahmed döneminde artmıştır. Yabancı ülkelerin elçileriyle gelen ve Pera'ya yerleşen bu sanatçılar hayran oldukları Boğaziçi manzaralarını, farklı inanışları ve giysileri, özellikle de Türk kadınlarını ve derviş tekkelerini

[72] Unat (1968), s. 54-58 de 1720-21 yıllarında Fransa'da bulunan elçi ve yaptıkları üzerine detaylı bilgi verilmiştir. G. Renda (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, 1700-1850*. Ankara, 1977, s. 17; Cezar (1995), s. 26; Fransa Sefaretnamesi için detaylı bilgi için bakınız; Y. M. Çelebi (1993). *Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, Ş. Rado (Haz.) (1970). *Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi*. Hayat Tarih Mecmuası Yayınları; Ş. Rado (Haz.) (2014). *Paris'te Bir Osmanlı Sefiri Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları (5. Basım).

[73] Unat (1968), s. 56; Renda (1977), s. 17; Cezar (1995), s. 26-27.

[74] J. von Hammer (2011*). İstanbul ve Boğaziçi*. (Ter. S. Özkan), C. 1., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 176.

[75]Cezar (1995), s. 27-29; G. Renda, Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim tarihi 14.8.2014); G. Oberling ve G. M. Smith (2001). *Osmanlı Sarayında Yemek Kültürü*. (Çev. Zeynep Rona). İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 112.

resimlemişlerdir[76]. Bu sanatçıların en ünlülerinden biri olan ressam Jean Baptiste Vanmour'un (1671-1737) Pera'daki atölyesini İstanbul sosyetesi ve elçilerin ziyaret ettiği bilinmektedir[77]. Vanmour yaptığı resimlerle Levni gibi minyatür sanatçılarını da etkilemiştir[78].

I. Mahmud (1730-1754) döneminde özellikle askeri alandaki Batılılaşma isteği, Batı kültürünün Osmanlı topraklarına girmesi sürmüş[79]; bu etkinin yoğunlaştığı I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde yabancılara gösterilen yakın ilgi nedeniyle Osmanlı topraklarında birçok sanatçının çalışma olanağı bulmasını sağlanmıştır[80].

Osmanlı toplumunda askeri alandaki yenilikler ve ardından gelen kültür ve sanat ortamının değişimi ilk olarak askeri okullarla başlamıştır. Mühendishane-i Bahri-i Humayun (1773) ve Mühendishane-i Berri-i Humayun (1793) okullarının kuruluşu Batı tarzı eğitimin yerleşmesini sağlayan önemli yeniliklerdir. Bu okullarda verilen teknik derslerle toplum resim sanatına alışmaya başlamıştır. Sadece resim sanatında değil Nur-u Osmaniye Camii, Ayazma Camii (1760-61), Beylerbeyi Camii (1778) gibi dini yapılarda, İstanbul'da mahalle sebil ve çeşmelerinde Barok ve Rokoko üslubun etkilerinin görüldüğü yenilikçi denemeler yapılmıştır[81]. Bu dönemdeki yenileşme hareketleri başta sanata yönelik olmadığı halde, teknolojik ve toplumsal değişimden daha fazla sanatı etkilemiştir[82].

18. yüzyılın II. yarısında elçilik çevrelerinde "*Boğaziçi Ressamları*" adı verilen J. L. Liotard, Antoine de Favray, Jean Baptiste Hilair, L. Mayer gibi çeşitli konularda gravür, suluboya, guvaş ve kıyafet albümleri yapan bir grup sanatçı İstanbul sanat ortamını hareketlendirmiş; Boğaziçi Ressamlarının atölyeleri levanten, gayrimüslim ve müslüman sanatçıların uğrak yeri olmuştur[83]. İstanbul'da elçilik çevresinde çalışan

---

[76] Renda (1977), s. 18; A. Boppe (1998). *XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları*. (Çev. Nevin Yücel-Celbiş), 1. Baskı, İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A. Ş., s. 15, 29, 69, 155.

[77] Renda (1977), s. 18; Boppe (1998), s. 8.; D. Bull ve diğerleri (2003*). Lale Devri'nin Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour*. İstanbul: Koçbank Yayınları.

[78] Levni üzerine detaylı bilgi almak için bakınız, G. İrepoğlu (1999). *Levni. Nakış, Şiir, Renk,* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları; G. İreoplu (2003). Vanmour ve Levni: Aynanın İki Yüzü. *Lale Devri İstanbuluna İki Özgün Bakış: Rijkmuseum ve Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki Yapıtlarıyla Vanmour ve Levni*., sergi kataloğu, s. 46.

[79] Cezar (1995), s. 32-33.

[80] Renda (1977), s. 20-21; Cezar (1995), s. 41-42.

[81] G. Renda, Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim tarihi 14.8.2014)

[82] Cezar (1995), s. 43.

[83] Bakınız, Boppe (1998), s. 149-184; S. Eyice (1996). 19. Yüzyılda İstanbul'da Batılı Mimarlar, Ressamlar, Edebiyatçılar. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı.* İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 25-26; G. Renda, Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim tarihi 14.8.2014)

veya kendi imkanlarıyla gelen A.Tonioli, J. B. Hilair gibi sanatçılara Sultan I. Abdülhamid'in portre sipariş etmesi bu tarihlerde kentte yaşanan yenilik ve sanat ortamından sarayın uzak olmadığını göstermektedir[84].

III. Selim zamanında Osmanlı sarayında resmi olarak çalıştığı bilinen en önemli sanatçı mimar ve ressam Melling'dir[85]. Sarayla yakın ilişkileri olan Melling'in yaptığı gravür ve yapılarla klasikçi yaklaşımlar İstanbul mimarisine girmiştir[86]. Bu yıllarda saray adına çalışmasalar da Luigi Mayer, A. L. Castellan, L. F. Cassas gibi diğer Avrupalı ressamların etkinlikleri[87] ve saray için çalışan gayrimüslim ressamlar bulunduğu bilinmektedir. Örneğin bu yılarda Ermeni kökenli Rafael Manas ve Rum kökenli Kapıdağlı Konstantin gibi portreci ressamlar ünlenmiştir[88]. III. Selim'in saraya gizlice heykeller getirtip seyrettiği, heykeltraşlara ilgi gösterdiği, Türk ressamlardan Mustafa Rakım'a resmini yaptırdığı bilinmektedir[89]. Bu dönemde Topkapı Sarayı ve kentin köşklerinin manzaralı duvar resimleriyle süslenmesi ve özellikle Ege bölgesindeki ayan yapılarında -cami ve konaklarda- benzer anlayışın tercih edilmesi dikkat çekicidir[90]. III. Selim döneminde İstanbul'a gelen elçilerin beraberlerinde ressamların yanısıra bilimadamları ve yazarlar getirdikleri, bu araştırmacıların Türkiye tarihini, devlet örgütünü, toplumsal durumunu inceleyerek ülkelerine döndüklerinde izlenimlerini kitap haline getirdikleri bir dönemdir[91].

II. Mahmud döneminde (1808-1839) sarayda Batılı anlamda yenilikler devam etmiştir. 1826 da Yeniçeri Ocağını kaldırması, 1827 de Tıphane-i Amire'yi açması ve Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunu kurması askeri ve bilim alanındaki yenilikçi tavrını devam ettirmiştir. II. Mahmud 1826 yılında Bâb-ı Ali'ye portresini

---

[84] G. Renda, Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim tarihi 14.8.2014)

[85] G. Renda (2010). Sultan III. Selim ve Resim Sanatı. *Nizâm-ı Kâdim'den Nizâm-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi.* (Ed. S. Kenan), İstanbul: İsam, s. 642.

[86] Boppe (1998), s. 127-134.

[87] Renda (1977), s. 22-23.

[88] H. Edhem (1970). *Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu*.(Çev. Gültekin Elibal). İstanbul:Milliyet Yayınları, s. 32; S. Tansuğ (1993). Çağdaş Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 39; Cezar (1995), s. 73-75; G. Renda (1996). Ressam Kapıdağlı Konstantin Hakkında Yeni Görüşler. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı.* İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 147; N. Surbahan (2002). *19. Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Ressam Manas Ailesi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; S. Bağcı v. d. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 281-284.

[89] Cezar (1995), s. 75-76.

[90] Detaylı bilgi için bakınız G. Renda, (1993). Anadolu ve Rumeli Duvar Resmi. *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı* Tarihi (G. Renda ve T. Erol), İstanbul: Tiglat Yayınevi, s. 64-78; R. Arık (1988). *Batılılaşma Döneminde Anadolu Tasvir Sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

[91] Cezar (1995), s. 31; Eyice (1996), s. 9-46.

astırmayı başaran ilk Osmanlı sultanı olarak tanınmıştır. II. Mahmud yağlıboya tabloları dışında "Tasvir-i Hümâyun Nişanı" olarak hazırlattığı madalyonları da yakın çevresine dağıtmıştır[92]. Bu nişanlar ve bastırdığı sikkeler Sultanın resmin yanısıra heykel sanatıyla da ilgili olduğunu göstermektedir.

II. Mahmud'un 1828 yılında İtalyan ressam Signor Gobbi'ye oğulları Abdülmecid ve Abdülaziz'in resimlerini yaptırması, Hüsrev Paşa'yı diğer devlet erkanıyla beraber grup halinde gösteren bir resmi ressam Pavlonora'ya yaptırması resim sanatına olanyakın ilgisini göstermektedir[93]. Ayrıca 1835 yılında devlet dairelerine, okullara ve Beyoğlu'ndaki Topçu Kışlası gibi resmi binlara resimlerini astırdığı çeşitli kaynaklarda geniş olarak anlatılmıştır[94].

II. Mahmud döneminde İstanbul'da çalışan T. Allom, W. Bartlett, Preault, Flandin, Achille Deveria, İngiliz Charles Eastlake, Blasius Hoefel, Wilhelm Reuter, Henri Guillaume Schesinger gibi çok sayıda yabancı ressam ve gravürcü sayılabilir[95]. Ayrıca bu yıllarda saray adına Ermeni kökenli Sebuh Manas ve kardeşi Rupen Manas portreler yapmıştır[96]. Manas kardeşlerin İstanbul dışında Paris'te padişahın portrelerini yaptığı ve İsveç Kraliçesine hediye ettikleri bilinmektedir[97].

Sultan Abdülmecid (1839-1861) babası II. Mahmud' un ölümü üzerine padişah olmuş ve 3 Kasım 1839 yılında Tanzimat ilan edilmiştir. Tanzimat Fermanı ile Batılılaşma kurumsallaşmıştır. Tanzimatla müslüman ve gayrimüslimler arasındaki hukuki ayrımlar ortadan kalkmış, Latin ya da Levanten ailelerin İstanbul ve diğer eyaletlerde istedikleri yaşam biçimlerini sürdürmeleri kolaylaşmıştır[98]. Bu yıllarda Osmanlı Sarayı'nın Batı'daki imajı değişmeye başlamış, açılan okullar ve verilen imtiyazlarla ticaret canlanmış, İstanbul'a göç hızlanmıştır. Göç veya iş nedeniyle İstanbul'a gelen Avrupalılar dönemin kültür ve ticaret yaşamının yanısıra sanatını da yönlendirmiştir.

---

[92] Renda (1977), s. 25; T. Baykara (1980). II. Mahmud ve Resim. *Bedrettin Cömert'e Armağan Kitabı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 509-515; Bağcı v. d. (2006), s. 290.
[93] Sönmez (1996), s. 245-246; Baykara (1980), s. 54.
[94] Edhem (1970), s. 23; Renda (1977), s. 25.
[95] G. Renda (2000). Tasvir-i Hümayûn 1800-1922 Portrenin Son Yüzyılı. *Padişahın Portresi. Tesavir-i Al-i Osman*. (Yayn. Yön. S. Kangal), İstanbul: İş Bankası Yayınları, s. 450, 502, 506, S. Germaner, S. ve İnankur, Z. (2002). *Oryantalistlerin İstanbulu*. İstanbul, s. 89.
[96] Surbahan (2002), s. 53-59.
[97] Bağcı v.d. (2006), s. 292; Surbahan (2002), s. 53-59.
[98] M. S. Kütükoğlu (1992). Tanzimat Devrinde Yabancıların İktisadi Faaliyetleri. *150. Yılında Tanzimat*. Ankara: Atatürk Kültür ve Tarih Kurumu Yayınları, s. 91-138.

Tanzimat'ın ilan edilmesinden sonra İstanbul'a gelen Avrupalı ressamlar arasında Sir David Wilkie, Felix Ziem, Camile Rogier, Mac Bean, Joseph Schranz, Preziosi, Maximillian Schmidt, Labbe, Armand Teophile Gassagne, ressam-mimar Gaspare Fossatti gibi isimlerin yanında saraya resim takdim edenlere de nişanlar verilmiştir[99]. Farklı ülkelerin ve üslupların İstanbul'a girdiği 19. yüzyılda mimara ve ressama göre değişen bir üslup ortaya çıkmıştır. Bu yıllar yeni saray ve camilerin yapıldığı, tiyatro binalarının inşa edildiği, Bizans dönemi anıtlarının restore edildiği bir dönemdir[100]. Özellikle bu yıllarda Pera ve Galata bölgesinde yeni inşa edilen han, konut, banka binaları, iş merkezleri, okul binaları, kiliseler dikkati çekmektedir. Bu binaları inşasında Avrupalı mimarlar yanısıra Avrupa'da eğitim gören Rum ve Ermeni mimarlarda etkin olmuştur[101]. Özellikle Osmanlı döneminin önemli mimarlarından olan Balyan ailesinin Dolmabahçe Sarayı, Bezmialem Valide Sultan Cami, Ortaköy Cami[102] gibi saray için yaptıkları yapılar anıtsal nitelikli seçmeci bir üslupta yapılmış eserlerdir.

İmparatorluğun merkezi İstanbul'da bu yüzyılda saray ve elçilikler için çalışan Rum, Ermeni, Levanten ve Avrupalılar kültür ve sanat ortamını belirleme de etkili olmuşlardır. Avrupa sanat piyasasında isim yapan müzisyen, tiyatro ve opera sanatçıları İstanbul'un kültürel ortamını zenginleştirmiştir[103]. Dönemin ünlü müzisyenlerinden Franz Listz'in bu yıllarda padişaha konser vermesi gibi örnekler sarayın sanata olan ilgisini göstermektedir. Müzik yanısıra Paris operasının dekoratörü olarak tanınan Sechan gibi isimlerin Dolmabahçe Sarayı iç süslemelerinde çalıştığı[104] ve Avrupa'nın ünlü dekoratörlerinin Rum ve Ermeni ailelerinin konutlarını süsledikleri bilinmektedir.

Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde kültür ve sanat ortamının değişmesine anıt heykel girişimleri de dahil edilmiştir. Gülhane Parkı'na Adalet taşı

---

[99] Cezar (1995), s. 121-124.

[100] Naum Tiyatrosu'nun 1846 yılında açılması, Fossati ailesinin Ayasofya Kilisesi restorasyonları dönemin önemli etkinlikleridir. Ayrıntılı bilgi için bakınız. S. Doğan (2012). *Ayasofya ve Fossati Kardeşler.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

[101] Bu dönemde sadece Rum cemaatin yaptırdığı yapılar için bakınız. O. Şenyurt (2012). *İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti*. İstanbul: Doğu Kitabevi, s. 69-103.

[102] Bu yapılar Garabet ve Nıkogos Balyan tarafından yapılmışlardır. Balyan ailesi ile detayı bilgi için bakınız. P. Tuğlacı (1993). *Osmanlı Mimarisinde Balyan Ailesinin Rolü,* İstanbul: Çığır Yayınları.

[103] E. Uludağ (1996) Oluşum Süreci İçinde "Ortaoyunu"ndan "Perdeli"ye Türk Tiyatrosu. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı.* İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 363-170.

[104]Renda, Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat.http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim tarihi 14.8.2014)

dikilmiş, Gaspara Fossati tarafından Bayezid Meydanı'na yerleştirilmek üzere "Nişânı-ı Tanzimat" veya "Nişânı-ı Adalet" olarak bilinen anıt tasarlanmış, ancak inşa edilmemiştir[105].

19. yüzyıl Osmanlı padişahları kişisel olarak güzel sanatlarla özellikle ilgilenmiş, ayrıca bazı gençleri eğitim için Avrupa'ya göndermiştir. 1860'lı yıllarda Osmanlı gençlerinin Fransa'da yapacakları öğretimi güçlendirmek ve güvence altına almak amacıyla Paris'te Viyola sokağında Mekteb-i Osmani kurulmuş; resim eğitimi için gönderilen öğrenciler 1874 yılına kadar bu binayı kullanmıştır[106].

Sultan Abdülmecid döneminde Sir David Wilkie, Jean Portet, Luigi Rubio, Sebuh ve Rupen Manas gibi ressamlar öne çıkmıştır[107]. Ayrıca Mühendishaneden mezun olduktan sonra Avrupa' ya gönderilen müslüman öğrencilerden Ferik İbrahim Paşa ve Ferik Tevfik Paşa gibi Türk ressamlar yağlıboya resimler yapmaya başlamıştır[108]. Toplum beğenisine ve tarihsel gelişimine paralel olarak yaptıkları doğa görünümleri çevresinde ekolleşen asker ressamlar resimlerini sultana hediye ederek takdirlerini kazanmıştır. Modern Türk resminin ilk temsilcileri olan bu ressamlar daha çok manzaralar yapmış, Yıldız Sarayı bahçe ve köşklerini resimlemiştir[109].

19. yüzyılda resim koleksiyonu oluşturmak, resim almak, sergi açılmasını sağlamak, sultan portrelerinin yabancı ressamlara siparişini vermek, yurt dışına öğrenci göndermek, sergilere gösterilen yoğun ilgi Osmanlı sarayının güzel sanatları desteklediklerini kanıtlamaktadır[110]. Saray dışında 1837 yılında Harp Okulu'na eğitmen olarak gelen Joseph Schranz gibi suluboya ve litografi eğitmenleri Avrupa'daki güzel sanatlar okullarını aratmayacak çalışmalar yapmışlardır[111].

---

[105] A. Erkmen (2010). Genç Osmanlı Dünyasında Mimarlık ve Hafıza: Arşiv, Jübile, Âbide. İstanbul: Akın Nalca Kitapları, s. 259-272; G. Akyürek (2011). *Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek Tanzimat Döneminde Mimarlık, Bilgi ve İktidar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 110-117;

[106] C. E. Arseven (1967). *Türk Sanatı Tarihi III.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 130, Paris'te 1860 yılında kurulan okul eğitime gönderilmiş olanlar için açılmıştır.

[107] Bağcı v.d. (2006), s. 293; Renda (2000), s. 510-515.

[108] Edhem (1970), s. 33; Renda (1977), s. 26 da Paris ve Londra'ya gönderilen bu kişilerin resim eğitimi için giden ilk öğrenciler oldukları anlatılmıştır.

[109] G. Renda ve T. Erol (1980), s. 105, A. Çoker (1983). Fotoğraftan Resim ve Darüşşafakalı Ressamlar. *Yeni Boyut.* (9), s. 4-12; P. Şahin Tekinalp (2004). Tuvallerde Yıldız Sarayı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.* 21 (2), s. 143-158. Asker ressamlar Beşiktaşlı Tevfik, Giritli Hüseyin, Karagümrüklü Hüseyin, Mirliva Osman Nuri, Servili Ahmet Emin, Ahmet Şekür, Üsküdarlı Osman, Bedri Kulları asker ressamlar arasında sayılabilir.

[110] S. Germaner (1993), 1850 Sonrası Türk Resminde Kaynak ve Konular. *Osman Hamdi Bey ve Dönemi. Sempozyum Bildirileri.* İstanbul, s. 70.

[111] Renda ve Erol (1980), s. 88, N. Arslan Sevin (2006). *Gravürlerde Yaşayan Osmanlı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Sultan Abdülaziz'in 1867 tarihinde yaptığı Paris seyahatinde gördüğü müzeler ve tablolardan dolayı resme ilgisi artmış, bizzat kendisi de resim yapmaya başlamıştır[112]. Londra, Viyana kentlerini gezen padişahın seyahatleri sonucu toplanan tablolar ve eserler bugün Dolmabahçe Sarayı koleksiyonundadır[113]. Bu dönemde sultanın ve çevresinin resimlerini yapan birçok ressam ismine rastlanmakta ve sarayda sergiler yapıldığı da bilinmektedir[114]. Sarayın sanata olan bu ilgisi sadece resimle sınırlı kalmamış, saray bahçelerine ve içlerine konulmak üzere heykeller getirtilmiştir.

Abdülaziz döneminde saray yaşamının Topkapı Sarayı'ndan Beylerbeyi, Çırağan ve Yıldız Sarayı'na taşınması bu alanların daha Avrupayi tarzda yerleşim yerleri haline dönüşmesini sağlamıştır. Adı geçen sarayların köşk ve kasırlarının mimari tarzı ve duvar resimleri dönemin resim sanatındaki biçim anlayışını etkilemiş; bu yapılarda çalışan mimar ve ressamların da gayrimüslim olduğu farklı yayınlarda anlatılmıştır[115].

Abdülaziz (1861-1876) döneminde eğitim için Paris'e gönderilen öğrenciler Şeker Ahmed Paşa, Hüseyin Zekai Paşa, Süleyman Seyid, Osman Hamdi, Halil Paşa gibi sanatçılar Türk resim sanatının oluşumuna katkı sağlayan önemli isimlerdir[116]. Şeker Ahmed Paşa'nın saray için resim koleksiyonu oluşturma çabalarıyla J. L. Gerome, G. Boulanger, E. Fromentin, C. Daubingny gibi ressamların tabloları saraya girmiştir[117].

19. yüzyıl ortalarında İtalyanların ağırlıkta olduğu çok sayıda Avrupalı ressamın İstanbul'da çalıştığı bilinmektedir. Bunlar arasında Robia, Merlo, Briciotti, Paulo Verona, Amadeo Preziosi, Farnetti Preziosi, Jean Giovanni Brindesi, Copoli

---

[112] Cezar (1995), s. 154; R. Önsoy (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nun katıldığı ilk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umum-i Osmani. *Belleten,* XLVI1, 195-235 de 1867 Paris ziyaretinde Uluslararası Sergi'yi gezen padişah pavyonda gördüğü Osman Hamdi Bey ve Şeker Ahmed Paşa gibi ressamların, İstanbul'da yaşayan Avrupalı, Levanten ve gayrimüslimlerin resimlerinin sergilendiğini, bu eserler yanında sanayi, tarım ürünlerinin de bulunduğu anlatılmıştır.

[113] Germaner (2010), s. 351.

[114] Bağcı v.d. (2006), s. 301.

[115] G. Renda ve diğerleri (1980). *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*. İstanbul: Tiglat Sanat Galerisi Yayınları. G. Renda (1984). 19. Yüzyılda Kalem İşi Nakış Duvar Resmi. *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. G. Renda (2002) Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat, *Türkler Ansiklopledisi*. (Ed. H. C. Güzel ve diğerleri, C. 15, s. 265-283. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.; P. Şahin Tekinalp (2002). Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi. *Türkler Ansiklopledisi*. C. 15, s. 443-445. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

[116] N. Berk (1943). *Türkiye'de Resim*. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı, s. 18; E. Dal (1976). *1915-1923 Yılları Arasında İstanbul'daki Resim Hayatı Olayları ve Bunların Değerlendirilmesi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanlanmış Bilim Uzmanlığı Tezi, s. 3.

[117] Z. İnankur, Germaner S. (2008). *Oryantalistlerin İstanbul'u*. İş Bankası Kültür Yayınları. Germaner, S. ve İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayını.

Amorani Egidio ve Fausto Zonaro gibi sanatçılar sayılabilir. Bu sanatçılar dışında Sultan Abdülaziz döneminde İstanbul'a gelen ve resim akademisi kuran Fransız Pierre Désiré Guillemet gibi ünlü Fransız ressamda akla gelir[118]. Abdülaziz portresini yapmak üzere Fransız İmparatorluğu tarafından İstanbul'a gönderilen Guillemet 1874'de Beyoğlu'nda bir resim ve desen atölyesi kurmuş, okul iki yıllık eğitiminin sonuçlarını 1876 da bir sergi ile tanıtmıştır[119]. Atölyeye Türk öğrenciler ile gayrimüslim cemaatlere mensup kız ve erkek öğrenciler devam etmiş, bu atölyede Mıgırdiç Civanyan, Sarkis Diranyan gibi sanatçılar yetişmiştir[120]. Pera'da bulunan Latin, Levanten ve gayrimüslim resim atölyeleri yanısıra Şeker Ahmed Paşa'nın Mercan'da bir atölyesinin bulunması ve sanatçının Pera'da düzenlenen sergilere alternatif oluşturacak biçimde sergisini Darülfunun'da açması, içinde müslüman halkın da yer aldığı sanat faaliyetlerinin olduğunu göstermektedir[121].

Sultan Abdülaziz döneminde resim sanatının yanısıra heykel alanında da büyük yenilikler yaşanmıştır[122]. Padişah, İngiliz heykeltıraş Charles Fuller'e bugün Topkapı Sarayı'nda bulunan büstünü ve Beylerbeyi Sarayı'ndaki atlı heykelini sipariş etmiştir. 1871 yılında tamamlanan büstü için padişahın bizzat poz verdiği bilinmektedir[123]. Bugün Beylerbeyi Sarayı'nda bulunan atlı heykeli muhtemelen meydanlara konulmak için sipariş edilmiş olsa da tasarlanan yerlerine yerleştirilmemiştir. Bu örnekler, Abdülaziz'in heykel sanatına olan ilgisini göstermektedir. Diğer yandan yine bu dönemde Beylerbeyi Sarayı için Fransa'dan 24 hayvan heykeli sipariş edilmiş ve bu heykeller daha sonradan çeşitli saray ve bahçelerini süslemek için kullanılmıştır[124].

Pierre Louis Rouillard tarafından alınan bu siparişte sanatçı arkadaşları Isidore Bonheur, Louis Joseph Doumas, Hippolyte Heizler, Louis Joseph Leboeyf ve Paul Édouard Delabriére isimleri de geçmektedir[125]. Heykellerin saray bahçesini süslemek

---

[118] Bağcı v. d. (2006), s. 301; Germaner (2010). 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti. *Bzantion'dan İstanbul'a Bir Başkentin 8000 Yılı*. (Ed. K. Durak v.d.), İstanbul: Sabancı Müzesi Yayını, s. 350.
[119] Cezar (1995), s. 449; Renda (2000), s. 520.
[120] Germaner (2010), s. 350.
[121] Germaner (1993), s. 71; Cezar, M. (1992). Türkiye'de İlk Resim Sergisi. *1. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildiriler*. (Haz. Z. Rona), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, s. 43-52.
[122] Abdülaziz dönemi heykel sanatı için bakınız, V. Çetintaş (2012). Türk Heykel Sanatının Gelişim Aşamasında Abdülaziz Dönemi (1861-1876) Etkinlikleri. *38. Icanas 10-15.09.2007 Ankara Türkiye*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, s. 925-1020.
[123] K. Osma (2003). *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 20; Renda (2000), s.527 de Fuller'in yaptığı Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan Abdülaziz heykelinin fotoğrafına bakınız.
[124] E. Atalay Seçen (2011). Son Dönem Saray Bahçelerini Süsleyen Heykeller. *Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi*. İstanbul: TBMM Milli Saraylar, 7, s. 19-40; Çetintaş (2012), s. 930-931.
[125] Atalay Seçen, (2011), s. 19.

ve Sultanın duyduğu yakın ilgi av merakını tatmin etmek için sipariş edildiği düşünülmektedir. Bu yıllarda benzer heykellerle süslenen Avrupa saraylarının İstanbul sarayları için model olduğunu anlaşılmaktadır. Özellikle av ve doğal yaşamları içinde betimlenmiş hayvan heykelleri dönemin Avrupa saraylarıyla benzer bir beğeniyi yansıtmaktadır[126]. Yine bu yıllarda saray dışında köşk ve konakların bahçelerini süslemek için küçük boyutlu heykellerin yer aldığı düşünülmektedir.

Sultan II. Abdülhamid'in (1876-1909) saltanat yılları gerek kültürel ortam gerekse de eğitim açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. İçe kapalı muhafazakar bir politika izleyen padişahın döneminin sanat ortamı açısından yaptığı en önemli katkının Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması olduğu kabul edilebilir[127]. Okul, Ticaret Nezaretine bağlı olarak açılmış ve resim, heykel, mimarlık ve gravür bölümleriyle eğitime başlamıştır. Okulda Osman Hamdi Bey'in yanı sıra Yervant Oskan Efendi, Alexander Vallaury, Salvatore Valeri, Warnia Zarzecki, Philippe Bello gibi sanatçılar görev yapmıştır[128]. Salvatore Valeri ve Warnia Zarzecki gibi yabancı hocaların eğitim verdiği dönem dışında da değişimlere açık öğretim üyeleri derslerini sürdürmüş, özellikle 1918 yılından itibaren gençliğe canlı bir sanat anlayışının kapılarını açmışlardır[129].

Dönemin Fransız sanat eğitiminin model alındığı bu yıllarda, Sanayi-i Nefise Mektebi'ne atanan hocaların çoğunun İtalyan asıllı ya da İtalya'da sanat eğitimi görmüş kişilerden seçilmiş olması (Alexandre Vallaury, Warnia Zarcecki dışındakiler) dikkat çekicidir [130]. Okulun resim bölümünde yer alan Salvatore Valeri, Philippe Bello, Acquaroni İtalyan; heykel bölümünü kuran Yervant Osgan ise İtalya'da eğitim

---

[126] Boğa, at, geyik, aslan heykellerinin tümü biribirinden farklıdır. Geyik heykellerinde "su içen dişi geyik ve yavrusu" , " yavrusunu emziren dişi geyik" gibi farklılıklar görülmektedir. Aslan heykellerinde dişi ve erkek aslanlar betimlenirken erkek aslan heykellerinde "kaktüsün üzerinden zıplayan aslan" , "pusu kuran", "oturan", "küreyle birlikte" daha çok güç simgesi biçiminde betimlenirken, dişi aslan heykellerinde annelik konusu işlenmiştir. At heykellerinde de "şaha kalkmış at" tercih edilmiştir.

[127] M. Cezzar (1983). Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne. *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100. Yıl.* İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, s. 12; Edhem (1970), s. 39; Okulun resmi adı "Mektebi Sanayi-i Nefise-i Şahane" olup daha çok "Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi" olarak bilinmektedir. Osman Hamdi 1 Ocak 1882 yılında okula müdür olarak atanmıştır. Okul binasının yapımı için gerekli ödenek, 26 Ocak 1882 de Ticaret Nezareti' nden çıkmış ve 7 Şubat 1882 de padişah tarafından onaylanmış ve 3 Mart 1883' de resmen öğretim başlamıştır.

[128] Cezzar (1983), s. 11-16; N. Berk ve K.Özsezgin (1983) *Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Resmi*. İstanbul:İş Bankası Yayınları, s. 17; S. Tansuğ (1993). *Çağdaş Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 104.

[129] N. Berk ve K. Özsezgin (1983), s. 17.

[130] Z. Sönmez (1996). Türk Sanatında İtalyan Ressamlar ve Etkileri. *Aslanapa Armağanı.* İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 248.

görmüştür[131]. Bu sanatçılardan Osmanlı heykel sanatında önemli bir yeri olan Yervant Osgan, Osman Hamdi Bey ile kazılara katılmış ve eserlerin restorasyonlarını da gerçekleştirilmiştir. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin yapılanma aşaması hakkında Tansuğ şunları söylemiştir:

> *"…Osman Hamdi Bey' in yabancı ve azınlık sanatçılarıyla işbirliği yaparak okulu ulusal akım ve çoşkuların dışında tutması, okuldan 1908 Meşrutiyet hareketinden önce önemli hiçbir sanatçının yetişmemesi de eleştiri konusudur. Sanayi-i Nefise' deki azınlık öğrencilerin bolluğuna karşı, Türk öğrencinin az oluşu da gerekli kamuoyu oluşturma çabasının gösterilmediğini ortaya koymaktadır. Buna karşın Halil Paşa, Hoca Ali Rıza, Şevket Dağ gibi bazı önemli sanatçılar bile, kısa süreler içinde olsa, Sanayi-i Nefise'deki eğitimin standartları konusunda fikir edinmek üzere bu okula devam etmeyi bir görev saymışlardır" [132].*

Bu dönemde sanat etkinlikleri padişah desteğiyle Sanayi-i Nefise Mektebi etrafında gelişirken, Ayvazovski gibi sanatçıların İstanbul'a geliş gidişi ve saray tarafından kendilerine verilen nişanlar dönemin gazeteleri tarafından izlenmiştir. Dönemin gazetelerinde sanatçının 1880 yılında Rus Sefareti'nde açılan sergisinde sultan tarafından nişanla ödüllendirildiği yer almış, 1881 yılında Gerome, Ayvazovski, Acquarone, Quarena yapıtlarından oluşan Pera sergisi ve Ayvazovski' nin 1886 ve 1888 yıllarında açılan sergileri basın tarafından takip edilmiştir[133].

Bu yıllarda özellikle Pera ve Tepebaşı'nda bulunan bazı dükkanların vitrinlerine tablo ve sanat objelerini konulmaya başlanmıştır. Gayrimüslüm, Latin ve Levantenlerin yoğun yaşadığı bölgede özellikle resim sanatına duyulan ilginin arttığı, MM. Bailly'nin Pera'da bulunan dükkanında sergilenen Köçeoğlu Kirkor Efendi'nin bir Türk kızını betimlediği portresi üzerine yayınlar yapıldığından söz edilmiştir[134]. Ayrıca Civanyan gibi ressamların Osmanlı Bankası'nın duvar dibinde ya da Pera kaldırımlarında sokak sergileri yaptığı ve eserlerini sattığı bilinmektedir[135].

---

[131] Sönmez (1996), s. 250.
[132] Tansuğ (1993), s. 106.
[133] S. Öner (1993). Dolmabahçe Sarayı resim Koleksiyonu'ndaki Yapıtlarıyla Halife Abdülmecid Efendi. *Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu. 17-18 Aralık 1992*. (Der. Zeynep Rona), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 83-97; S. Öner (1995). Türk Resminin Gelişiminde Sarayın Yeri 1839-1923. *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. III*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 17-26.
[134] S. Germaner (1996). Batı Tarzı Resmin İstanbul Yaşamına Katılışı ve Yeraldığı Ortamlar. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı*. İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 129-137, s. 134.
[135] Germaner (1996), s. 135.

II. Abdülhamid döneminde Osman Hamdi Bey müdürlüğünde Müze-i Hümayun kurulmuş, arkeolojik eserler restore edilerek koleksiyonu genişletilmiş; ayrıca Asar-ı Attika Nizamnâmesi hazırlanarak eski eserlerin yurt dışına gönderilmesini önleyen düzenlemeler yapılmıştır[136]. Yine bu dönemde H. Bertaux ve W. Reuter gibi ressamlara siparişler verilmiş, Fausto Zonaro saray ressamı olarak atanmış ve Osmanlı toprakları oryantalist ressamların ilgi odağı haline gelmiştir[137].

Bu dönemde İstanbul ve diğer kentlere yaptırılan saat kuleleri ve anıtlar toplumun anıt ve heykele olan yaklaşımını değiştirmiştir. Bu anıt ve heykellerde çalışan sanatçı ve ustaların kimlikleri bilinmese de gar, okul, postane ve kamu binaları Alman, İtalyan, Fransız, Rum, Ermeni ve Türk mimarlar tarafından inşa edilmiştir[138]. Günümüze ulaşmayan anıtlardan biri de "Ayestafanos Rus Anıtı" dır. Yeşilköy'de 1877-78 yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı'nda ölen Rus askerler anısına inşa edilen anıt, 1914 yılında Rusya'nın İtilaf devletleri arasında yer almasıyla yıktırılmıştır[139]. Neo-Rus geleneklerini yansıtan soğanımsı kubbesiyle dikkati çeken kilise ve anıt birlikteliğini gösteren ilginç bir yapıdır. Günümüze ulaşamayan bu anıt dönemin anıt heykele yaklaşımını değişteren önemli eserlerden biri olmalıdır.

II. Abdülhamid'den sonra tahta çıkan Mehmed Reşad (1909-1918) döneminde de sarayın ve dönemin ileri gelenlerinin Avrupalı ressamlara siparişler verdikleri bilinmektedir. Avusturyalı ressam W. Krausz hem padişahın hemde Talat ve Enver Paşa gibi dönemin ileri gelenlerinin portrelerini yapmış bu eserler albüm haline getirilerek basılmıştır[140].

İstanbul'da 31 Mart Olayı olarak bilinen 1908 yılındaki ayaklanmada ölenlerin anısına bir yıl sonra inşasına başlanan Abide-i Hürriyet Anıtı 1911 yılında

---

[136] Cezar (1995), s. 253, 328-331.

[137] E. Maksume ve O. Öndeş (2003). *Saray Ressamı Fausto Zonaro*. İstanbul: YKY; A. Gürçağlar (1994). Osmanlı Saray Nakkaşhanesi'nin Ortadan Kalkması ve 19. Yüzyılda Osmanlı Saray Ressamlığı Kurumu. *Türkiye'de Sanat* (12), s. 60-62.

[138] Detaylı bilgi için bakınız, D. Kuban, *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: Yem Yayınları, s. 609-619; Sirkeci Garını Alman Mimar A. Jachmund, Duyun-u Umumiye Binasını ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'yi yapan A. Vallary, Raimondo D'aranco'nun Yıldız Sarayı için yaptığı binalar, Botter Apartmanı, William James Smith'in İngiliz Elçiliği Binası, Vedat Tek'in yaptığı Büyük Postahane Binası, Mimar Kemalettin'in Dördüncü Vakıf Han Binası gibi yapılar farklı ülke ve üslupların İstanbul'a girdiği bir dönem olmuştur.

[139] E. Denktaş (2011). Ayestafanos Rus Anıtı. *Hayalet Yapılar: Ghost Buildings. Bu Yapılar İstanbul'daydı ya Yıkılmasalardı?*. (Proje. C. Kozar, I. Ünsal), 2. Baskı, İstanbul: Şan Ofset, s. 154.

[140] Renda, Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim Tarihi 14.8.2014)

tamamlanmıştır[141]. Anıtın yapılması için açılan yarışmaya Konstantin Kiryakidis, Alexandre Vallaury gibi Rum ve Levanten mimarlar da katılmış; mimar Muzaffer Bey'in tasarımı kabul edilmiştir. Osmanlı Hükümeti tarafından İstanbul'da ölenler anısına dikilen bu ilk ulusal anıt dönemin dergilerine, fotoğraflarına, karpostallarına, karikatürlerine, madalyonlarına konu olan popülist bir objeye dönüşmüştür[142].

Saray çevresinin ve tahta geçemese de Halife ünvanını taşıyan Abdülmecid Efendi'nin dönemin sanat ortamına etkileri önemlidir[143]. Bu tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Batılılaşma ve Fransa özentisi sanat yaşamına yansımaya başlamış, kendisi de ressam olan Abdülmecid Efendi sarayda batılı sanat dallarına ilgiyi arttırmış, tiyatro, bale, çok sesli müzik ve resim sanatını yaygınlaşmaya başlamıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin hocaları ve öğrencileriyle kurduğu dostluklar ve Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin faaliyetlerine bizzat katılması, dönem sanat ortamına katkıları arasında sayılabilir. Halife Abdülmecid'in varlığı sanatçılar için büyük bir şans olarak görülürken, saray ve toplumda sanata ve sanatçıya olan bakış değişmiştir.

Dönemin öne çıkan düşünceleri doğrultusunda alaturkalık-alafrangalık edebiyattan günlük yaşama kadar her alanda etkili olmuştur[144]. Yemek, aile, eğlence, batılı giyim ve yaşam tarzının, saray tarafından benimsendiği Halife Abdülmecid'in resimlerinde de izlenir[145]. Tablolarındaki mobilyalar, duvarlarda asılı resimler, Beethoven büstü, piyano ve keman çalan saraylı kadınlar, odalıklarının ellerindeki Goethe kitapları Avrupa kültürünün etkisini açıkça gösterir[146].

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin 1909 yılında açtığı yarışmayı kazanarak veya bizzat Halife Abdülmecid tarafından Paris'e gönderilen Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Ruhi Arel, Nazmi Ziya Güran, Avni Lifij, Feyhaman Duran gibi sanatçılarla[147] okulun eğitimi değişmeye başlar. 1914 kuşağı ressamları olarak tanınan bu sanatçılar dönemin

---

[141] Erkmen (2010), s. 274-300; A. Batur (1993). Abide-i Hürriyet. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C. I, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, s. 58; Z. Ertuğrul (2007). *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarlarından Muzaffer Bey: Eserleri ve Sanat Anlayışı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s. 28.

[142] Ertuğrul (2007), s. 28; Erkmen (2010), s. 278, 281, 282, 294.

[143] S. Öner (1993). Dolmabahçe sarayı Resim Koleksiyonu'ndaki Yapıtlarıyla Halife Abdülmecid Efendi. *Osman Hamdi Bey Bey ve Dönemi Sempozyumu (17-18 Aralık 1992)*. (Der. Z. Rona). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 86-88.

[144] N. Berkes (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları, s. 435.

[145] Germaner (1996), s. 130.

[146] A. Gürçağlar (1998). Halife Abdülmecid Efendi ve Haremde Beethoven'in Düşündürdükleri. *Uluslararası Sanatta Etkileşim Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 136-141.

[147] Dal (1976), s. 5 , Berk ve Özsezgin (1983), s. 18.

sanat ortamına yeni bir dinamizm kazandırarak Türk resim sanatına yeni bir anlayış getirirler. Bu yıllarda savaşın başlaması ile İtalyanlara ait olan Societa Operaia (Galatasaraylılar Yurdu) Türklerin eline geçmiş, 1916 yılından itibaren düzenlenen Galatasaray sergilerine ev sahipliği yapmıştır[148].

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarının sanatına yön veren bu sanatçıların yanısıra 1914 yılında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması ile İstanbul kadınları da sanat hayatına girmeye başlamıştır. Özel okullarda sanat eğitimi alan Mihri Müşfik gibi sanatçılar yeni açılan bu okulda ders vermeye başlamış, sanatçının yetiştirdiği öğrencileri ile ilk kadın sanatçı grubu oluşturmuştur[149].

1916-17 yıllarında müttefiklerle siyasi ve kültürel ilişkiler bir arada yürütülmüş, bu politika saray ve çevresi tarafından da desteklenmiş, bu yıllarda Celal Esad Arseven resmi dairelere propaganda yapılmasının yararına inanarak, resim siparişleri vermiştir[150]. Arseven düşüncelerini yaygınlaştırmak için İstihbarat Dairesi Başkanı Seyfi Paşa'ya düşüncelerini belirterek desteğini almış, bir rapor hazırlayarak Türklerin Batılılar tarafından yalnızca askeri alanda değil, kültürel yönden de başarılarını göstermek için Viyana ve Berlin' de sergi açmasının olumlu olabileceğini belirtmiştir[151]. Böylece 1917 yılında Şişli'de Harbiye Nezareti Resim Atölyesi kurulmuştur[152]. Bu atölyede İbrahim Çallı, Namık İsmail, Hikmet Onat, Mehmed Sami Bey, Ali Sami Boyar, Mehmet Ruhi Bey ve Ali Cemal'in yanısıra atölyede çalışmayan fakat Viyana'da açılan sergiye birçok sanatçının katıldığını bilinmektedir[153].

Savaş yılları ve iç siyasetteki başarısızlık bu yılların sanat hayatını olumsuz etkilemiş, Güzel Sanatlar Okulu işgal edilerek küçük bir eve taşınmıştır[154]. Bu yıllarda yaşanan siyasi karmaşa Türk Ressamlar Cemiyeti'nin 1919 da başlattığı sergileri engellememiştir[155].

19. yüzyıldan Cumhuriyet'in ilanına kadar devlet eliyle kurulan güzel sanatlar mekteplerinin yanısıra, Paris'ten dönen Türk sanatçıların özel atölyelerinde resim

---

[148] A. K. Gören (1997c). Türkiye'de Güzel Sanatlar Okulları. *Türkiyemiz.* 80, s. 40.
[149] Detaylı bilgi için bakınız, T. Toros (1988*). İlk Kadın Ressamlarımız*. İstanbul: Akbank Yayınları.
[150] Gören (1997c), s. 40.
[151] Gören (1997c), s. 40-44.
[152] Edhem (1970), s. 45; Gören (1997a), s. 52.
[153] Gören (1997a), s. 44-60.
[154] Edhem (1970), s. 44; Dal (1976), s. 17.
[155] Dal (1976), s. 23; Cemiyet "Resim Okulu" adıyla 6 Eylül 1921 tarihinde Çemberlitaş'ta Osmanbey Basımevi'nde ve Galatasaray Yurdu'nda sergiler açmış, 1923 yılında İstanbul valisi Ali Haydar Bey'in desteğiyle "Serbest Resim Atölyesi" kurulmuştur.

dersleri verdiği, figürlü resimlere ilgisinin arttığı ve özellikle Karaköy, Galata ve Pera'daki binaların cephelerini süsleyen figürlü heykel ve kabartmaların gündelik yaşam içine girdiğini gözlenmektedir.

Osmanlı Dönemi'nin yaşam tarzının değiştiğini gösteren kültür ve sanat ortamı 19. yüzyılın ikinci yarısında canlanmış, Cumhuriyet'in ilanıyla bir devinim kazanmıştır. Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar imparatorluk topraklarındaki İstanbul tek "sanat merkezi" olma özelliğini taşımıştır.

19. yüzyılda hareketlenen Batılılaşma olgusu mimari, resim, heykel, müzik, gündelik yaşam, kılık-kıyafet gibi insanı ve kenti etkileyen tüm kültür alanlarını kapsamaktadır. Çalışmamızın asıl konusunu oluşturan ve bugüne kadar üzerinde detaylı çalışmalar yapılmamış Ermeni, Rum, Latin ve Levanten mezarlıklarında bulunan figürlü mezar anıtları da değişen yaşam tarzının izlerini taşıyan anıtlar olarak ele alınacak ve değerlendirilecektir.

3. Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler

Osmanlı İmparatorluğu altı yüz yıllık tarihi boyunca sahip olduğu geniş topraklarda yaşayan farklı etnik grupları yönetmiştir. Anadolu topraklarının İslamlaşması veya Türkleşmesi ile gayrimüslim konusu ortaya çıkmıştır.

> *"Milletlere, dinlere göre ayrım kolaydır ama toplumsal yapılara ilişkin hiçbir aydınlık getirmez. Türklerin efendiler, senyörler olduğunu ve Rum, Ermeni veya Yahudilerin de tamamen bunların iradelerine tabi olduklarını söylemek çok basit olacaktır. Bu hem basittir hem de doğru değildir"*[156].

Mantran'ın da bu cümlelerde söylemeye çalıştığı şey Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman ve gayrimüslimlerin birbirlerinden farklı görülmediğidir. Çünkü İstanbul'da Müslüman Türkler ve birçok farklı millet bir arada yaşamışlardır. Bununla birlikte İslam hukukuna göre dünyadaki insanlar "Müslümanlar" ve "Müslüman olmayanlar" olarak ikiye ayrılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu İslam dinini kabul ettiği için ülkesinde yaşayan gayrimüslimler "ehl-i zimmet", "zimmi" ya da "gayrimüslim tebaa" olarak adlandırılmıştır[157].

Anadolu'da Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde Müslümanlarla gayrimüslimler iç içe, "zimmi hukuku" ve "örfi hukuk" kurallar çerçevesinde huzur, barış ve güven içinde yüzyıllarca yaşamışlardır[158]. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u feth ettiğinde kentte yaşayan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Galata'da yaşayan Pisalılar, Venedikliler, Amalfiler, Batı Akdenizliler (güney Fransa halkı, Katalonyalılar, Aragonlar), Almanlar v. b. birçok toplulukla karşılaşmıştır[159].

Bizans topraklarında yaşayan bu uluslarla ilk karşılaşma İstanbul'da olmasa da İmparatorluğun el değiştirmesi ve Fatih dönemindeki politik ilişkiler ile netlik kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Hıristiyan ve Musevi topluluklara karşı izlenen

---

[156] R. Mantran (1986). *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*. (Çev. M. A. Kılıçbay, E. Özcan), Ankara: V Yayınları, s. 101.

[157] Zimmi: İslam devletinin gayrimüslim vatandaşı anlamında kullanılmaktadır.

[158] V. Bilgiç (2003). Osmanlı Devleti'nde Azınlıklar. *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri.* Ankara: Nobel Yayınları, s. 76, B. Eryılmaz (1988). *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebanın Yönetimi.* İzmir: Güçbirliği Yayıncılık, s. 6-54; Venedikliler için detaylı bilgi için bakınız E. R. Dursteler (2012). *İstanbul'daki Venedikliler Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet Kimlik ve Birarada Varoluş*. (Çev. T. Ulaş Belge), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

[159] R. Marmara (2006). *Bizans İmparatorluğu'ndan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*. (Çev. S. Özen), İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 11-69; R. Mantran (1995). *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu.* (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi, s.69; S. Eyice (1994). Galata. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C.3, s. 348-349.

politikada dinsel ve etnik bir ayrım olmamıştır[160]. Devletin çıkarları göz önünde bulundurularak sosyal, ekonomik ve siyasi bakımdan etkili olan Rumlar, Ermeniler ve Museviler diğer topluluklardan daha ön planda tutulmuştur[161].

Fatih'in ilk amacı, İstanbul şehrini Roma İmparatorluğu'nun zengin günlerine geri döndürmek, siyasi, ekonomik ve dini merkez yapmaktır. Fatih, Latin istilası ve Osmanlıların fethinden sonra harap olan kentte ilk iş olarak bir tarafta tamiratlar ve inşa faaliyetleri başlatmış[162] diğer taraftan surlar tamir ettirilmiş, ekonomik canlanma için çarşılar kurulmaya başlanmıştır[163]. Ayrıca, şehirden kaçan soyluların ve tüccarların geri dönmelerini teşvik edilmiş, şehrin nüfusu arttırılmaya çalışılmış, soyluların ve tüccarların boşalan evlere yerleştirileceğinin güvencesi verilmiştir. Fatih döneminde çıkarılan fermanlarla Anadolu'da yaşayan Türk, Rum, Ermeni ve Yahudilerin İstanbul'a iskânları teşvik edilmiştir.

Fatih'in İstanbul'da karşılaştığı en kalabalık topluluk Rumlardır[164]. Rumların Türklerle geniş kapsamlı teması 1071 yılında Büyük Selçuklular zamanında başlamış ve İstanbul'un fethi sonrasında da artmıştır. Rumlar yüzyıllarca Bizans İmparatorluğu ve Trabzon Pontus Rum Devleti olmak üzere iki farklı devlet altında yaşamışlardır. 1453 İstanbul'un, ardından 1461 Trabzon'un alınmasından sonra Osmanlı yönetimine giren Rumlar İmparatorlukta yaşayan gayrimüslimlerin büyük çoğunluğunu oluşturmuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en kalabalık, zengin ve eğitimli cemaati olan Rum toplumuna Sırp, Romen, Bulgar, Arnavut, Arap, Karamanlı, Ulah, Arap ve Ermeniler'den Ortodoks mezhebini seçenler de giriyordu. Fatih, 1454 yılında Georgios Skholaris'i II. Gennadios adıyla Rum Patriği olarak atamış ve Patrikhane'nin

---

[160] Y. Ercan (2008). *Türkiye'de Azınlık Sorununun Kökeni (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gayrimüslimler)* s.3. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1335/15451 pdf, (Erişim tarihi:11.05.2012).

[161] Ercan (2008), s. 3.

[162] Detaylı bilgi için bakınız, H. İnalcık (2009). Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası. 7. *Uluslarası Türk Kültürü Kongresi. Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul. Bildiriler I. İstanbul'un Tarihi: Medeniyetlerin Buluşma Noktası Olarak İstanbul*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 3-26; H. İnalcık (1988). Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşaası. *19. Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* (Çev. Fahri Unan), s.215-225; F. Acun (2009). İstanbul Nasıl Dünya Kenti ve İmparatorluk Başkenti Oldu?. 7. *Uluslarası Türk Kültürü Kongresi. Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul. Bildiriler I.İstanbul'un Tarihi: Medeniyetlerin Buluşma Noktası Olarak İstanbul*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 61-70.

[163] S. Dadyan (2011). *Osmanlı'da Ermeni Aristokrasisi*. İstanbul: Everest Yayınları, s. 41; İnalcık (1988), s. 216 da bugünkü Kapalıçarşı, Tahtakale ve Fatih'te çarşılar yaptırmıştır.

[164] Detaylı bilgi için bakınız, H. Millas (1994a). Rumlar. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C.6, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, s. 360-368.

daha önce kullandığı Ayasofya Kilisesi yerine Kutsal Havariler Kilisesini tahsis etmiştir[165]. Bugün yerinde Fatih Camisi olarak bilinen yapının yükseldiği kilisede rivayete göre Patriğin tacını Fatih kendi elleriyle takmış ve patriklik asasını vermiştir[166]. Fatih Hıristiyanlık dinini anlamaya çalışmış, Patrik Gennadios itikadnâmesini onun için yazmış, çağın önemli din adamı G. Trapezuntios Hıristiyanlık ve İslamiyet arasında fark olmadığını ve iki dinin uzlaştırılmasıyla Fatih'in bütün milletleri idare edebileceğini söylemiştir[167].

Anadolu'nun fethi öncesinde Ortodoks dünyasının Antakya, Kudüs ve İstanbul olmak üzere üç patrikhanesi vardı[168]. Fatih Rum Patriği'ne sadece Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşayan Ortodoksların değil, Avrupa'daki tüm Ortodoksların liderliğini vererek, Ortodoks olan Sırp, Bulgar, Arnavut, Roman ve Rus kiliselerinin tümünü İstanbul Rum Patrikhanesi'ne bağlamasını sağlamıştır[169]. Patrikhane ile Rumlar bağımsız dini hayat, bağımsız mahkemeler, mahalli idare vergi toplama, eğitim gibi birçok alanda haklar sağlamışlardır. İmparatorluk dahilinde gayrimüslimlere patrikhaneler açtırarak kendi siyasi egemenliğini kabul ettiren Fatih, böylece Rumları da merkezileştirmiştir. İstanbul'daki patrikhane ile cemaati birbirinden sorumlu tutarak kendi kontrollerini kendilerine sağlatmaya çalışmış; topraklarında bulunan kiliseleri Patrikhaneye bağlayarak kontrolü sağlamıştır.

Fatih döneminde Patriğe;

"Kimse Patrik'e tehakküm etmesin, kim olursa olsun; kim olursa olsun, hiçbir kimse kendisine ilişmesin; Patrik ve maiyetinde bulunan büyük rahipler, her türlü hizmetlerden süresiz olarak affedilmiş olsunlar"[170].

Bu berat ile verilen imtiyaz ile "*Kiliseleri korunacaktır. Evlenme ve defin işleri ve diğer gelenekleri Rum kilisesi usul ve kurallarına göre –eskiden olduğu gibi- yerine getirilecektir*"[171]. Ortodoks Rumlarla ilgili Fatih zamanında alınan kararlar devlete

---

[165] E. Macar (2003). *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 39; Z. Karaca (1995). *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*. İstanbul: YKY, s. 27.
[166] Dadyan (2011), s.52; H. İnalcık (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600).* (Çev. Halil Berktay), İstanbul, C.1, s. 54; İ. Ortaylı (2009). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı.* İstanbul, s. 200; Eryılmaz (1988), s. 21.
[167] H. İnalcık (1970). II. Mehmed. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Ankara: MEB Yayınları, C.7, s. 535.
[168] Ercan (2008), s.3.
[169] S. Şahin (1995). Fener Rum Patrikhanesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi.* İstanbul, C.12, s. 342.
[170] Eryılmaz (1988), s. 23; Macar (2003), s. 39.
[171] Eryılmaz (1988), s. 23, Macar (2003), s. 39.

bağlılık sağlanmak şartıyla, ufak tefek değişikliklerle Tanzimat'ın ilanına kadar sürdürülmüştür.

Bizans döneminden itibaren tüm Anadolu gibi İstanbul'da da yaşayan yoğun nüfuzlu Hıristiyan topluluklardan biri de Ermenilerdir[172]. Ermeniler doğunun en eski milli kilisesi olan Ermeni Gregoryen kilisesine bağlı olup, Ermenilerin 11. yüzyıldan itibaren İstanbul'da kendilerine ait kiliseleri olduğu ve kentte yaşadıkları kabul edilir[173]. 1267 yılında Cenevizlilere tahsis edilen Galata'nın ticaret merkezi olmaya başlamasıyla, ticaret yapan Kırımlı Ermeni tüccarlar Galata'ya yerleşmeye başlamış ve kilise inşa etmek için Cenevizlilerden arazi satın almışlardır[174].

Bursa Metropoliti Ovakim'i Patrik ilan ederek İstanbul'da Ermeni Patrikhanesinin kurulmasını sağlayan Fatih, Kudüs ve Eçmiyazin gibi dini merkezlerin yanına İstanbul'u da eklemiştir[175]. İstanbul Ermeni Patrikhanesi'ne Süryani, Kıpti ve Habeş Kiliseleri de bağlanmıştır[176]. Fatih böylece Anadolu ve İstanbul'daki Ermenilerin dış bağlantısı kesmeye çalışmıştır[177]. Ermeni Patriğine verilen fermanın içeriği tam olarak bilinmese de Rum Patriği'ne tanınan hakların Ermeni Patriği'ne de tanındığı tahmin edilmektedir[178].

---

[172] Dadyan (2011), s. 33-35.

[173] Dadyan (2011), s. 39 da Süryani Mikhael Vakayinamesi'nde İmparator I. Aleksios döneminde (1081-1118) Armenion adlı kiliseleri olduğunu, İstanbul Ermenilerinin şehir içinde bir kiliseye sahip olabilmek için Osmanlı hakimiyetini, Galata'da bir kilise için ise Latin işgalini ve şehrin tekrar Bizans tarafından alınışını beklemeleri gerektiği belirtmiştir.

[174] G. Y. Çarkçıyan (2006). *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*. İstanbul: Kesit Yayınları, s. 21; Dadyan (2011), s.40, P. Tuğlacı (1991). *İstanbul Ermeni Kiliseleri*. İstanbul: Pars Yayınları, s. 194, C. Seyfeli (2005a). *İstanbul Ermeni Patrikliği*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, s. 62, K. Pamukciyan (1994). Ermeniler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt 3, s. 191; G. Ostrogorsky (1999). *Bizans Devleti Tarihi.* (Çev. F. Işıltan), Ankara: TTK Yayınları, s. 194 de Armenion isimli kilisenin varlığı kesin olarak bilinmediği için Surp Sarkis Kilisesi'nin İstanbul'da yapılan ilk Ermeni kilisesi olduğu anlatılmaktadır. Bugünkü Saint Benoit Koleji ile Kılıç Ali Paşa Camii arasında bulunan kilise 1958 yılındaki yol çalışmaları sırasında yıkılmıştır. Kilisenin yerine bugün Karaköy'deki Surp Kirkor Lusavoriç Kilisesi inşa edilmiştir. Surp Kirkor Lusavoriç Kilisesi Cumhuriyet döneminde inşa edilen tek Ermeni kilisesi olarak bilinmektedir.

[175] Pamukçuyan (1994), s. 191; Seyfeli (2005a), s. 67; Dadyan (2011), s. 42 de Mikail Çamiçyan'ın Ermeni Tarihi adlı eserine dayanarak aktardığı bilgide Fatih'in İstanbul'u feth etmeden Bursa Ermeni Başpiskoposu Hovagim ile bir dostluk kurduğundan bahsedilmiştir.

[176] Y. Ercan (2001). *Osmanlı Yönetimi'nde Gayrimüslimler Kuruluşundan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*. Ankara: Turhan Kitabevi, s. 108.

[177] Ercan (2008), s. 3-4.

[178] M. M. Kenanoğlu (2012). *Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek*. 3. Baskı, İstanbul: Klasik Yayınları, s.106 da İstanbul Rum Patrikliği'nden farklı olarak, İstanbul Ermeni Patriği, Ermeni kilisesi açısından ruhani yönden daha alt seviyede bulunmasına rağmen kendisinden dini yetkileri bakımından daha üst seviyede bulunan ruhani merkezler (Eçmiyazin ve Kudüs'te patriklik), Sis'te katalikosluk) üzerinde yetki kılındığını belirtmektedir.

1461 tarihinde kurulan Ermeni Patrikhanesi "Gregoryen Milleti" içinde örgütlenmişlerdir[179]. Bu tarihten sonra Patrik, Osmanlı topraklarında yaşayan tüm Ermenilerin hem ruhani, hem de dünyevi lideri olmuş; Ermenilerin yeni ruhani merkez olan İstanbul'a göçü başlamıştır[180]. Bu aynı zamanda Fatih'in nüfusu çoğaltma girişimiyle de bağlantılıdır. Fatih istemediği halde birçok Türk, Ermeni, Yahudi ve Rum topluluklarını İstanbul'a getirmiştir[181]. Fatih, ilim, fen, servet sahibi ve ticaretle uğraşan Ermenileri İstanbul'da toplanmıştır[182]. Böylece dünyanın en kalabalık Ermeni nüfusu İstanbul'da toplanmıştır[183]. İstanbul Ermeni Patrikhanesi tüm Ermenilerin ruhani merkezi olarak görülmese de Osmanlılar hukuki olarak bu kiliseyi muhatap almıştır[184]. Patrikhanenin güçlenmesi Osmanlı'nın güç kazanmasıyla, önemini kaybetmesi de devletin zayıflamasıyla birlikte olmuştur. Kuruluşundan itibaren Patrikhanenin kazandığı haklar 19. yüzyıla kadar ufak tefek değişikliklerle devam ettirilmiştir[185].

İmparatorlukta yaşayan Rum ve Ermeniler yanısıra İstanbul'da bulunan Latinlerde önemli bir grup oluşturmaktadır. 10. yüzyıldan itibaren ticaret amacı ile İtalyan deniz kolonileri halkı Pisalılar, Venedikliler, Cenevizliler, Amalfiler İstanbul'a gelmeye başlamıştır[186].

---

[179]Seyfeli (2005a), s. 66; Y. Ercan (2007). *Toplu Eserler II. Rumlar ve Diğer Müslüman Olmayan Topluluklar.* Ankara: Turhan Kitabevi, s. 93; C. Ulu (2009). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, s. 13; Pamukçuyan (1994), s. 191 de Rahip Mikayel Çamiçyan'a göre 1461 de, Mağakya Çelebi'ye göre 1464 yılında Patriğin atandığını anlatmaktadır.

[180] Ercan (2001), s. 62.

[181] Dadyan (2011), s. 41; H. İnalcık (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi* (1300-1600). (Çev. H. Berktay), C.1, s. 54; P. Mansel (2008), *Konstantiniye Dünyanın Arzuladığı Şehir*. İstanbul, s. 15; A. Yarman (2001). *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*. İstanbul, s. 19, Amasyalı bir Ermeni tüccar olan Nerses'in 1480 yılında yazdığı yazısında Fatih'in hem kendi halkını hem de Hıristiyanları ordan oraya sürüklediği ve istemedikleri halde İstanbul'a getirildiğini anlatılmıştır.

[182]Çarkçıyan (2006), s. 23-25; Seyfeli (2005a), s. 70 de Tokat, Sivas, Ankara, Bursa, Bayburt, Adana'dan Ermenilerin İstanbul'a getirildiğini, bu yıllarda Galata'da sekiz Ermeni mahallesi ve bir kiliseleri olduğunu anlatılır.

[183] Bu yıllarda İstanbul'a getirtilen Ermeniler Samatya, Langa, Yenikapı, Kumkapı, Balat, Tophane'ye yerleştirilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız, E. H. Ayverdi (1958). *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu*. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

[184] Y. Ercan (2001), s. 109; Seyfeli (2005a), s. 78-79.

[185] Özelikle yararlanılan tüm kaynaklarda kuruluş yılları ele alınmış, 17. ve 18. Yüzyıla ilişkin bilgiler kaynak azlığından değerlendirilmemiştir. Tarihçi olmadığımız için detaylar atlanmış, daha sonraki sayfalarda 19. yüzyıla gayrimüslimlere tanınan haklara değinilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız, Seyfeli (2005a), s. 80; Çarkçıyan (2006), s. 27-48.

[186] R. Marmara (2001). *Pangaltı (Pancaldi) 19. Yüzyılın Levanten Semti*. İstanbul: Şişli Belediyesi Yayınları, s. 8; A. Hür (1994). Latinler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, C.5, s. 198.

"*….Bunları takiben Batı Akdenizliler (güney Fransa halkı, Katalonyalılar, Aragonlar), Almanlar… İstanbul'a yerleşmeye başlar. Bu kolonilerden her biri, kendi halkını, bağlı olduğu memleketin resmi bir temsilcisi etrafında toplar; örf ve adetlerini sürdürebilmek için kendilerine ait bir ibadet yerinin olmasına bilhassa önem verirlerdi. Bizans İmparatorları bu değişik milletlerin her birine, Haliç'in güney kıyısında arazi vermişlerdir. Bu imtiyazlı topraklarda malların indirilmesini ve bindirilmesini sağlayacak iskeleler bulunurdu. Her koloni bir veya birkaç ibadet yerine sahipti. Bunları ya devlet bağışlar veya izin alınarak inşa edilirlerdi"*[187].

991 yılında Bizans imparatorlarından aldıkları ticari imtiyazlarla özellikle Bahçekapı, Eminönü, Fener ve Galata'daki semtlere yerleşmeye başlayan Amalfililer, Pisalılar[188] ve Cenevizliler[189] gibi kente daha çok geçici olarak gelenler, 1082 yılında İmparator I. Alexios Komnenos'un İstanbul'un bir mahallesini Venediklilere vermesiyle artık kalıcı olarak yerleşmeye başlamışlardır[190]. Bu tarihten itibaren Latinlerin kendilerine ait bir şapeli ve mezarlığı olmuştur[191]. Bu tarihlerde Pisalıların da İstanbul'da San Nicolo ve San Pietro adlı iki kilisesi, kiliselere bağlı bir hastanesi, bir mezarlık ve müştemilatı olduğunu bilinmektedir[192]. Magdalino, Venedik, Ceneviz, Pisalılar, Fransız ve Almanların oturdukları Perama ve Haliç'in aşağı kıyılarında dini yapılar, iskeleler ve ticari amaçlı yapılardan meydana gelen bir yerleşim içinde olduğunu belirtmektedir[193].

Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra Galata'da yaşayan Cenevizlilere verdiği bir fermanla "Osmanlı Latin Cemaati'nin" resmen kurulduğunu belirtmiştir[194]. İstanbul'un Türkler tarafından fethi öncesinde kentte yaşayan Latinlerin çoğu

---

[187] Marmara (2001), s. 8.

[188] P. Magdalino (2012). *Ortaçağda İstanbul Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Kentsel Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 122 de Pisa bölgesinin Venediklilerin oturduğu bölgenin doğusunda olduğunu belirtir. Ayrıca Haliç'in aşağı kısmındaki kıyıları ve sur içini, eski liman alanlarını Prosphorion ile Neorion'u aldıklarını belirtir.

[189] A. Ağır (2009), *İstanbul'un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s. 87 de 1261 yılında imzalanan Nymphaeum Anlaşmasının sonucu olarak Santa Maria Kilisesi etrafındaki loggialar, mezarlık ve castrumun Cenevizlilere verildiğini belirtmiştir.

[190] Rinaldo Marmara (2006). *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi* (Çev. Saadet Özen), İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 11; Ağır (2009), s. 11-16, Magdalino (2012), s. 122 de ilk izin verilen Venedik yerleşiminin 1148-1189 yıllarında Perama'ya yakın olduğunu belirtmektedir.

[191] Ayrıntılı bilgi için bakınız, Marmara (2006), s. 2-96.

[192] Marmara (2006), s. 17 de Pisalıların mahallesinin San Marco Kapısı ya da Porta tis İkanatissis kapısından, Ceneviz mahallesiyle sınırı oluşturan Neorium kapısına kadar uzandığını belirtir.

[193] Magdolino (2012), s. 126-128.

[194] Marmara (2001), s. 8.

memleketlerine dönmüş, Ceneviz kolonisinin burjuvaları fetih sonrası dağılmış olan eski yönetimi yeniden toplamış, Fatih bu yeni kurulan yönetime Zağanos Paşa tarafından imzalı bir ferman göndermiştir[195]. Bu fermanda:

> "*…Galata halkının bütün mallarına, mülklerine, bağlarına, değirmenlerine, sandallarına, gemilerine, kölelerine, çocuklarına, kadın ve cariyelerine dokunulmayacağını; ticarette serbest olduklarını; karada ve denizde serbest olarak dolaşabileceklerini; gümrüklerini eski adetleri üzere ödeyeceklerini; kiliselerine dokunulmayacağını; rızaları olmadan Müslüman yapılmayacağını; kendilerinden Yeniçeriliğe oğlan alınmayacağını; kendi aralarında diledikleri kişiyi kethüda seçebileceklerini ve devlete haraç vereceklerini"* garanti altına almıştır[196].

Fatih "Galata Ahitnamesi" ile İstanbul'da yaşayan topluluklara vergi vermeleri şartıyla kendi dilleri kullanma, kendi dillerinde eğitim görme, dinlerini ve inançlarını serbestçe yaşama, kendi kültür ve geleneklerini kullanma hakları vermiştir[197]. Sultan'ın Galata halkına verdiği bu fermanla Osmanlı Latin Cemaati (Cemaat-i Muazzama) kurulmuştur[198].

Fatih Sultan Mehmed yukarıda anlatıldığı gibi Rumlara, Ermenilere, Galata zimmilerine bazı idarî, adlî ve hukukî haklar tanımıştır. Verilen haklar daha çok din

---

[195] Kenanoğlu (2012), s. 76-77; Eryılmaz (1988), s. 26 da, dipnot 50 de Ahidnâmenin Rumca tercümesini vermiştir. "Ben ulu Padişah ulu şehinşah Sultan Mehmed Hân, bin Sultan Murad Hanım. Yemin ederim ki yeri ve göğü yaratan pervendigâr hakkı için ve Hazret-i Resül aleyhisselatü vesselâmın pâk ve münevver, mutahhar ruhu için ve yedi mushaf hakkı için ve yüz yirmi dört bin peygamberler hakkı için ve dedem ruhu için ve babam ruhu için ve benim başım için ve oğlancıklarımın başı için ve kuşandığım kılıç hakkı için şimdiki halde Galata'nın halkı ve merdümzadeleri atebet-i ülyama dostluk için elçileri Bayilan ve falan ve filan cevapla Kale-i mezkurenin miftahını gönderip bana kul olmağa itaat ve inkıyat göstermişler; ben dahi üzerlerine askerimle varıp kalelerini yıkıp harap etmeyim. Buyurdum ki kendileri ve malları ve rızklarını ve mülkleri ve mahzenleri ve bağları ve değirmenleri ve gemileri ve sandalları ve bilcümle metaları ve avratları ve oğlancıkları ve kulları ve cariyeleri kendilerin ellerinde mukarrer ola; mütacaviz olmayım ve üşendirmeyim; onlar dahi rençberlik ideler, gayri memleketlerim gibi deryadan ve kurudan sefer ideler, kimesne mani ve müzahim olmaya; muafve müsellem olalar ve ben dahi üzerlerine şer'i haraç vaz idem, sal be-sal eda ideler gayriler gibi ve ben dahi bunların üzerlerinden nazarı şerifim dirip buyurmayıp bunları korıyım, gayrı memleketlerim gibi kiliseleri ellerinde ola ve okuyalar ayinlerince, amma çan ve nakus çalmayalar ve kiliselerini alıp mescit etmeyim; bunlar dahi yeni kilise yapmayalar..."., bkz. İ. Uzunçarşılı (2011). *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara: TTK Yayınları, s. 7-8; A. Akgündüz ve Öztürk, S. (1999). *Bilinmeyen Osmanlı.* İstanbul OSAV Yayınları, s. 433-434.

[196] Marmara (2001), s. 9, Eryılmaz (1998), s. 25-26.

[197] İ. Miroğlu (1989). Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.10, İstanbul: Çağ Yayınları, s. 219, Bilgiç (2003), s. 79, T. Toros (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıklar. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi.* C.4, İstanbul, s.1011, S. Tansel (1985). *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mahmed'in Siyasi ve Asker Faaliyeti*. Ankara: TTK Yayınları, s. 110.

[198] Marmara (2001), s. 8; Dursteler (2012), s. 213, 217.

ve ibadet özgürlüğü, can ve mal emniyetlerini garanti altına almaktadır[199]. Ama birçok İslam Devleti gibi Osmanlı İmparatorluğu da Hıristiyan kiliselerinin çan çalmasını uygun görmemiş, cemaatin ayine tahta tokmakla çağrılmasını benimsemiştir[200]. Bu dönemde İmparatorluk her cemaati kendi örf ve adetlerine uygun bir düzen kurmada serbest bırakmış; ancak dini liderlerin aynı zamanda idari vazifeleri de olması nedeni ile sadece din başkanlarının seçimine devlet müdahale etmiştir[201].

Fatih Patrikhaneler açtırarak ve ayrıcalıklar tanıyarak gayrimüslimlerin devlete bağlılığını sağlamıştır. Rum Ortodoks Patrikhanesi ve Ermeni Patrikhanesi'nin kurulmasıyla Katolik dünya ile Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan gayrimüslimlerinin dini ilişkilerini ayırmıştır. Sonraki yüzyıllarda gayrimüslimler dini, adli, idari ve eğitim alanlarında kendi Patrikleri tarafından yönetilmişlerdir[202]. Patriklerin yönetiminde yarı bağımsız olarak sürdürülen cemaat faaliyetleri devam ettirilmiştir. Her cemaat kendi mezhebine göre dini ibadet ve ayinlerinde serbest tutulmuştur. Dini merkezler birçok fermanla korunmaya çalışılmış, yeni ibadethanelerin inşasına gerekli görüldüğünde izin verilmiştir[203]. Fatih'in gayrimüslimler için yürüttüğü politika İstanbul'un fethinden Tanzimat'a kadar ufak tefek değişikliklerle devam ettirilmiştir.

1535 yılında Fransa Kralı I. François ile Kanuni Sultan Süleyman arasında imzalanan bir anlaşma ile Fransızlara Pera bağlarında yerleşim izni verilmiş, Latinlerin yanı sıra Rumların da buraya ilgisi artmıştır[204]. Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde gayrimüslimlere bir takım imtiyazlar verilmiş olmakla birlikte, temelde Fatih dönemindeki hak ve düzenlemeler değiştirilmemiştir.

1682 tarihinden sonra Pera cemaati (Magnifica Comunita di Pera) Katolik kiliselerinin iç işlerine karışmadan, sadece Osmanlı Latinlerinin ve Katolik müesseselerinin, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine aracı olmuş, 17. yüzyıldan sonra

---

[199] İ. Ortaylı (2002). Osmanlı Toplumunda Millet Sistemi ve Hoşgörü Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi. *Türkler Ansiklopedisi.* C.10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 216-220.
[200] Ortaylı (2002), s. 217.
[201] C. Seyfeli (2005b). Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin İdari Yapısı: Ermeniler Örneği. *Milel ve Nihal*. 2 (2), s. 131.
[202] Macar (2003), s. 38-62; Seyfeli (2005a), s. 55-86.
[203] R. Lubenau (2012). *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi Osmanlı Ülkesinde 1587-1589*. (Çev. Türkis Noyan), İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 266 da 16. yüzyılda Galata'da Fransisken, Benedikt, Cizvit, Katolik kiliseleri olduğunu anlatmaktadır.
[204] S. Bozis (2011), *İstanbullu Rumlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 4; M. N. Roussos-Milidonis (1999). 19. Yüzyıl İstanbul'unda Katolik Azınlık. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler.* (Ed. P. Stathis)(Çev. F. ve S. Benlisoy), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 87.

Pera cemaatinin yerini "Chancellerie Latine Ottomane" (Osmanlı Latinlerinin Muhtarlığı) almış ve 1927 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür[205]. Osmanlı Latinlerinin çoğu Katolik olduğu için dini bakımdan Vatikan'a bağlıdır. Bu yüzden İmparatorluktaki diğer gayrimüslim topluluk olan Rum, Ermeni ve Yahudilere tanınan millet statüsüne dâhil edilmemişlerdir.

Avrupa devletlerinin talepleri ve misyonerlik faaliyetleri ile birlikte Osmanlı Devleti'nin içinde yaşayan gayrimüslim politikaları değişmeye başlamıştır. Bunda 17. yüzyıldan itibaren Ermeniler ve Rumlar arasında mezhep değiştirmelerin de rolü bulunmaktadır[206]. Özellikle 17. yüzyıldan sonra Osmanlı yönetimi imparatorluğunda yaşayan Ermeniler ve Rumlar arasında Katolik mezhebine geçenlerin sayısının artmasını endişe verici olarak değerlendirilmiş, Gregoryen ve Ortodoksların mezhep değiştirmelerine engel olmaya çalışmıştır [207].

İstanbul'da özellikle Ermeniler arasında Katolik mezhebi yaygınlaşmaya başladığında Gregoryen Ermeni Patrikhanesi, katoliklere kilise hizmetini yasaklamış; nikâh ve ölülerin gömülmesi gibi hizmetleri aksatmıştır[208]. Temel ihtiyaçlarını bile yapamayan cemaat üyeleri için II. Mahmut döneminde önemli atılımlar yapılmıştır. 1829 yılında Ermeni Katolikleri "millet" olarak kabul edilmiş, 1831 yılında Ermeni Katolik Patriğini bu milletin başı olarak atayan bir berat yayınlanmıştır[209]. Bu tarihten

---

[205] Marmara (2001), s. 9.

[206] Çarkçıyan, (2006), s. 38-4, G. Bozkurt (1989). *Alman- İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 183-184 de 1696 tarihinde çıkarılan bir fermanla Ermenilerin Katolik oldukları ilk kez padişaha şikâyet edildiğini anlatmaktadır. Katolik Ermenilerin bağımsız bir cemaat olarak tanınması ise ancak 1831 tarihinde II. Mahmud döneminde gerçekleşmiştir. Ermeniler Katolik mezhebini kabul ettikten sonra gidecekleri kiliseleri, vaftiz, cenaze, evlilik v.b. işlemlerini yapabilecek patrikhaneleri olmadığı için mecburen Fransız ve İtalyan nüfusuna geçiyordu. Eryılmaz (1988), s. 66; C. A. Frazee (2009). *Katolikler ve Sultanlar. Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923.* (Çev. C. Erdek) (Yay. Haz. Ö. Oral), İstanbul: Küre Yayınları, s. 225 de İstanbul'da 1720 yılında Latin patrikhanesi papazı Giovanni Battista Mauri'ye göre yirmi bin Katolik Ermeni bulunduğunu belirtmiştir.

[207]Ahmed Refik (1988). *On İkinci Asr-ı Hicri'de İstanbul Hayatı (1689-1785).* İstanbul: Enderun Kitabevi, s.21-22; T. T. Soykan (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler.* Ütopya Kitapevi, s. 153-154, Bozkurt (1989), s. 183 de Osmanlı yönetiminin duyduğu kaygıyı anlatılmıştır. 1697 tarihli Trablus Şam Eyaletine gönderilen fermanda Katolik olmayan Hıristiyanların Katolik mezhebine geçmeleri yasaklanmış, Katolikliğe geçenlerin eski mezheplerine dönmeleri istenmiş, eski mezhebine dönmeyen Hıristiyanlara da cezalar verileceği belirtilmiştir. 1697 tarihli ferman çok etkili olmamış olacaktır ki 1748 tarihinde başka bir fermanla da Katolik mezhebine geçen zimmilerin mallarına devlet tarafından el konulacağı ve kürek cezasına çaptırılacakları belirtilmiştir.

[207] Bozkurt (1989), s. 42.

[208]Seyfeli (2005a), s. 99 da Ahmet Cevdet Paşa'nın verdiği bilgilere göre Katolik Ermenilerin cenazelerinin kendilerine ait mezarlık olmadığı için günlerce ortada kaldığını anlatmaktadır.

[209] Bozkurt (1989), s. 42; Seyfeli (2005a), s. 98-99; K. Beydilli (1995). *II. Mahmud Devrinde Katolik Ermeni Cemaati ve Kilise'sinin Tanınması (1830*). (Çev. Ş. Tekin, G. Alpay Tekin), Harvard Üniversitesi Yayını, s. 114.

sonra Katolik Ermeniler Ermeni Patrikhanesinden tamamen ayrılmış, 1834 yılında Galata'da, 1839 yılında Ortaköy'de, 1847 yılında Büyükdere'de, 1860 yılında Taksim'de, 1866 yılında Beyoğlu'nda kiliselerini inşa ettirmişlerdir[210].

İstanbul'da Katolik mezhebi yanında 19. yüzyılın başlarında misyonerlik faaliyetleriyle Rumlar ve Ermeniler arasında Protestan mezhebi de yaygınlaşmaya başlamıştır. İngiltere'nin 1840 yılında Kudüs'te Protestan kilisesi açmak istemesine kadar bu mezhebin imparatorlukta yaygınlaşmadığını söyleyebiliriz. Başlangıçta İngiltere'nin bu isteği Osmanlı Devleti'nce Protestan cemaati olmadığı ve mezhep değiştirmenin yasak olduğu için başta kabul edilmezken, 10 Eylül 1845 tarihinde bir fermanla Kudüs'te kendilerine ait bir Protestan kilisesi kurma izni verilse de[211]; imparatorluk 15 Kasım 1850 tarihinde Ermeni Protestan Milletini resmen tanımıştır[212]. Bu tarihten önce ve sonra İmparatorlukta yaşayan Latin kökenli Protestanlar, mezhep değiştiren Rum ve Ermenilerde Protestan cemaati olarak söz sahibi olsalar da millet statüsünde sayılmamışlardır[213].

19. yüzyılda Ortodokslar Rusya'nın, Katolikler Fransa'nın, Protestanlar ise İngiltere'nin korunmasına girmeye başlamışlardır[214]. Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama istekleri doğrultusunda başlayan siyasi ve dini himaye bu topluluklar arasında bağımsızlık düşüncelerini alevlendirmiştir.

19. yüzyıl boyunca gerçekleştirilen köklü reformlar aracılığı ile Batının idari, siyasal, eğitim ve hukuk alanlarındaki kurum ve organizasyonları Osmanlı Devleti'ne adaptasyon yoluyla aktarılmak istenmiştir[215]. Bu değişimler Müslümanları olduğu gibi gayrimüslimleri de etkilemiş, Osmanlı toplumunda modern anlamda bir burjuvazinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

1838'de Avrupa devletleriyle imzalanan ticaret sözleşmeleri sonucu ortaya çıkan sosyal-ekonomik durum ve Osmanlı ekonomisinin liberalleşmeye başlaması, özellikle gayrimüslimlerin ticaret yaşamında etkin rol oynamalarına imkan

---

[210] Bozkurt (1989), s. 184.
[211] Bozkurt (1989), s. 178, Eryılmaz (1988), s. 81-83.
[212] Bozkurt (1989), s. 178, Eryılmaz (1988), s. 83. E. Uras (1976). *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*. İstanbul: Belge Yayını, s. 155; Seyfeli (2005b, ss.125-156.
[213] Bozkurt (1989), s. 179; Engelhardt (1999). *Tanzimat ve Türkiye*. (Çev. Ali Reşat), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 59; K. Karpat (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 143 de 1885 yılındaki nüfus sayımında İstanbul'da Protestan mezhebine mensup 819 kişi sayıldığını belirtmektedir.
[214] Ercan (2008), s. 5.
[215] Detaylı bilgi için bakınız, A. Cihan, İ. Doğan (2002). Osmanlı Toplumsal Yapısı ve Sivil Toplum. *Türkler Ansiklopedisi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 292-314.

sağlamıştır. 19. yüzyılda ticari yaşamda aktif olan ve ekonomik gücü ellerinde bulunduran gayrimüslimler ülke yönetimini etkileyecek oranda zenginleşmeye başlamışlardır[216].

III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinin askeri ve sivil reformları[217], diğer alanlarda olduğu gibi gayrimüslim politikalarında da değişimi zorunlu hale getirmiştir. II. Mahmut: "*Ben tebaanın Müslümanını camide, Hıristiyanını kilisede, Musevisini de havrada fark ederim. Aralarında başka güna bir fark yoktur. Cümlesi hakkındaki muhabbet ve adaletim kavidir ve hepsi hakiki evladımdır*"[218] sözleriyle kendisinin gözünde tüm milletlerin eşit olduğunu söylemektedir. II. Mahmud döneminde hazırlanan "Tanzimat-ı Hayriye" adı verilen reform taslakları ölümünden sonra başa geçen Abdülmecid döneminde Tanzimat Fermanı olarak bilinen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile yeni bir dönem başlamıştır[219]. Tanzimat Fermanı'nın okunuşu sırasında padişah, bakanlar, Rum ve Ermeni Patrikleri ile Yahudi Hahambaşı da protokolde yer almıştır.

> *"Bu fermanla devletin son 150 yılda şer'i kanunlara riayetsizlik sonunda zayıfladığı, bu nedenle yeni kanunlara ihtiyaç olduğu ve yeni kanunlarla Müslüman olan ve olmayanların, can, mal, ırz ve konut dokunulmazlıklarının sağlanacağı belirtildi. Böylece, Osmanlı uyruklarının din farkı gözetilmeksizin kişi hakları, ceza vergi hukuku alanında aynı hak ve güvencelerden yaralanacağı ilk kez pozitif hukuk kuralı olarak saptandı. Bu madde ile ilk kez Osmanlı hukukunda bir kez daha İslam hukuku ilkelerinden sapıldı*"[220].

Tanzimat Fermanı'nda Müslüman ve gayrimüslimlerin can, mal, ırz ve konut dokunulmazlıklarını eşit bir şekilde güvence altına alınacağı, ilk kez gayrimüslimlerin kanun önünde Müslümanlarla eşit olduğu ve Osmanlı vatandaşı olarak kabul edildiği belirtilmiştir[221]. 18 Şubat 1856 tarihinde çıkarılan Islahat Fermanı'yla birlikte de aynı

---

[216] Rum ve Ermeni zenginler için detaylı bilgi içi bakınız, Bozis (2011), s.95-109; Çarkçıyan (2006), s.97-109; Dadyan (2011), s. 227-336.
[217] B. Tanör (1985). Anayasal Gelişmelere Toplu Bir Bakış. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. C.1, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.11-26, bkz.11-16.
[218] Bozkurt (1989), s. 41.
[219] Tanör (1985), s. 15; Tanzimat 1839 yılından başlayarak 1876 yılına kadar olan 37 yıllık bir döneme Tanzimat denilmektedir. Bu dönem Türk siyasi ve idari kurumlarıyla toplum hayatının Batı'ya resmen açıldığı bir dönemdir. Tanzimat için detaylı bilgi için bakınız, Anonim (1940). Tanzimat I. İstanbul: Maarif Matbaası.
[220] Bozkurt (1989), s. 42; C. Küçük (1999). Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi. *Osmanlı* (Ed. Güler Eren), C.4 (Toplum), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 212.
[221] Tanör (1985), s. 15.

ilkeler tekrarlanmış, "*Kimse din ve mezhebinin gereklerini yerine getirirken engellenemeyecek; aynı şekilde din ya da mezhebini icra için zorlanamayacağı"* vurgulanmıştır[222].

Islahat Fermanı'nın esasları Ali Paşa ve İstanbul'daki İngiliz ve Fransız elçileri arasında kararlaştırılmıştır. Ferman'da

> "*Eğer bir yerleşim merkezinde oturan halkın çoğunluğu aynı mezhebe mensupsa, kilise, okul, hastane, mezarlık gibi yerlerin tamirinde zorluk çıkartılmayacak, yeniden yapılması gerekiyorsa padişah iradesi alınacaktır*"[223]

Islahat Fermanı ile birlikte ilk kez mülk edinme hakkı elde eden gayrimüslimler, vakıf ve vakıf olmayan arazileri edinmeye başlamışlardır[224]. Cevdet Paşa "Tezakir" isimli eserinde tüm halkların eşit tutulduğu Islahat Fermanı'ndan en çok gayrimüslimlerin rahatsız olduğunu ve Rumların "*Devlet bizi Yahudi'yle bir tuttu, biz onlarla eşit olmaktansa İslam'ın baskısı altında ezilmeye razıydık*" dediklerini belirtmektedir[225].

Islahat Fermanı ile her cemaatin kendi kültür ve diline uygun okul açabileceğini, ama tüm okulların ders programları ile öğretmenlerinin Meclis-i Maarif'in denetiminde tutulacağı belirtilmiştir[226]. Bu fermanla birlikte gayrimüslimler hangi milletten olursa olsun yeteneklerine ve eğitimlerine uygun olarak devlet hizmetinde çalıştırılacak hatta subay bile olabileceklerdir. Bu fermandan sonra özellikle İstanbul'da birçok gayrimüslim okulları açılmış, gayrimüslimler askeri ve devlet okullarına girmeye başlamış ve yurt dışına gönderilmiştir[227].

Tanzimat ve Islahat Fermanı'nda Müslüman halkla Müslüman olmayan topluluklar, yasalar önünde eşit sayılmış, can ve mal güvenlikleri devlet garantisi altına

---

[222] Bozkurt (1989), s.56; Islahat Fermanı ile ilgili detaylı bilgi için bakınız, R. H. Davison (1977). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform: 1856-1876*. (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Papirüs Yayınları.
[223] Bozkurt (1989), s. 56.
[224] Vakıflar için detaylı bilgi için bakınız, B. Yediyıldız ve N. Öztürk (1992). Tanzimat Dönemi Vakıf Uygulamaları. *150. Yılında Tanzimat*. (Yay. Haz. H. D. Yıldız). Ankara: TTK Yayınları, ss. 571-589.
[225] Dadyan (2011), s. 53, İ. Ortaylı (1995). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Nizamı. *Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu'na Armağan*. Ankara, s. 86, Bozkurt (1989), s. 65; Küçük (1999), s. 214; C. Küçük (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* C.4, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 1018.
[226] Bozkurt (1989), s. 159.
[227] İ. Ortaylı (1987). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Hil yayınları, s. 92; ayrıntılı bilgi için bakınız A. Şişman (2004). *Tanzimat Döneminde Fransa'ya gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876).* Ankara: Türk Tarih Kurumu kitabında Mekteb-i Osmaniye'ye 1863 ten sonra birçok gayrimüslim öğrenci kabul edildiğini listeler halinde belirtmektedir.

alınmıştır. Tanzimatçılar, eşitliğin ancak tek hukuk sistemiyle sağlanacağının bilincinde olsalar da, şer'i hukuk, kapitülasyonlar, konsolosluk mahkemeleri gibi uygulamalarla bu sağlanamamıştır[228]. Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla daha öncede devlet hizmetinde çalışan gayrimüslimler anayasal bir güvence altına alınmıştır[229].

1856 Islahat Fermanı hükümleri gereğince Osmanlı topraklarında yaşayan her dini topluluk için nizamname denilen bir tüzük metin hazırlanmıştır. 1861 yılında "Rum Patrikliği Nizâmâtı[230]" ve "Lübnan Nizamnamesi", 1863 yılında "Ermeni Milleti Nizamnamesi"[231], 1865 yılında "Yahudi Milleti Nizamnamesi", 1878 yılında "Protestan Milleti Nizamnamesi" hazırlanmıştır[232].

"Nizâmnâme-i Millet-i Ermeniyân" adeta bir Ermeni Anayasası gibi algılanmıştır[233]. 1858 Arazi Kanunnamesi ve 1867 yılında yabancılara verilen taşınmaz mal edinme hakkıyla gayrimüslimler de mülk edinmeye başlamışlardır[234]. Yüzyıllardır süren ibadet özgürlüğü yanında, 1865 tarihinde çıkarılan gümrük muafiyeti yasası ile kiliselerin süslenmesi ve ayinlerin icrasına mahsus eşyaların tamir için yurt dışına gönderilmesi halinde, bunlardan gümrük vergisi alınmayacağı belirtilmiştir[235]. Bunun yanısıra okul, hastane, eczane, yetimhane gibi yerlere alınan eşyalar içinde vergi alınmayacağı ama bu eşyaların kayıt altına alındıktan sonra teslim edileceği belirtilmiştir[236]. Bu düzenlemelerle okul, kilise, yetimhane binalarının yapımı kolaylaşmıştır.

1876 yılında Kanun-i Esasi ilan edilip, ilk parlamento açılmadan önce de eşitlik konusundaki tartışmalarında devam ettiği görülmektedir. I. Meşrutiyet'in ilanında büyük katkısı olan Yeni Osmanlıların savunduğu görüşlerden birisi de, Müslimlerle

---

[228] G. Bozkurt (1998). *Azınlık İmtiyazları Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş*. Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, s. 6.

[229]Bakınız, Ercan (2008), s. 6; Tanör (1985), s. 11. Tarihçiler ve hukukçular Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla başlayan ve I. ve II. Meşrutiyet'in ilanıyla devam eden gelişmeleri anayasal bir devlet olmanın evreleri olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle anayasal güvence kelimesini bizde kullanmayı uygun gördük.

[230] Macar (2003), s. 54 te 1862 de Rum Patrikliği Nizâmâtı'nın yürürlüğe girdiğini belirtir.

[231] Bakınız, M. Bebiroğlu (2003). *Tanzimat'tan İkinci Meşrutiyet'e Ermeni Nizamnameleri*, İstanbul; C. Rıchard Johnson (2011) (Ed.). *İstanbul 1920.* (Çev. Sönmez Taner), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 88; Seyfeli (2005b), s. 147.

[232] Ercan (2008), s. 8; Küçük (1999), s. 214.

[233] Detaylı bilgi için bakınız, A. Koçunyan (2011). Nizâmnâme-i Millet-i Ermeniyân Anayasa Mıydı?. *Toplumsal Tarih*. Aralık, 216, s. 46-52; Seyfeli (2005a), s. 149-151.

[234] Tanör (1985), s. 16; yabancılara emlak sahibi olma hakkıyla ilişkin bakınız, M. S. Kütükoğlu (1992). Tanzimat Devrinde Yabancıların İktisadi Faaliyetleri. *150. Yılında Tanzimat*. (Yay. Haz. H. D. Yıldız), Ankara: TTK Yayınları, s. 117-120.

[235] Bozkurt (1989), s. 119.

[236] Bozkurt (1989), s. 138.

gayrimüslimlerin hürriyet, adalet ve vatanseverlik temeline dayanan "Osmanlı Milleti" çatısı altında birleşmeleridir. 1876 Anayasasının 8. maddesinde yer alan "Osmanlı tabiiyetinde bulunan herkes hangi din ve mezhepten olursa olsun istisnasız Osmanlı tabir olunur" ifadesi tebaadan vatandaşlığa geçişi simgelemektedir"[237]. Artık öncelikle Osmanlı vatandaşlığı gelmektedir. Vatandaşların Müslüman, Rum, Yahudi olması bundan sonra ikinci derecede bir öneme sahiptir. 19. yüzyılda Osmanlı reformcuları farklı dini grupların kendi milletleri içinde yaşadıkları farklı koşulları ortadan kaldırarak, din farkı gözetmeksizin tüm Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin eşit haklara sahip olacakları laik bir Osmanlı yasası ve kuralları oluşturmaya çalışmışlardır[238].

Tanzimat'tan sonra gayrimüslimlere birçok haklar verilse de, hala askerlik hizmeti yapmalarına izin verilmeyip, bedel-i askeriye öderlerdi. Islahat fermanıyla birlikte askere alınacaklarını öğrenen gayrimüslimler bu durumdan pek hoşlanmamışlardır. Gayrimüslimler Tanzimat'tan sonra her türlü devlet görevinde yer almış ve orduda subay olarak istihdam edilmiş; karma mahkemelerde, vilayet, kaza idare meclislerinde ve çeşitli komisyonlara seçilmişlerdir[239].

Batı'nın himayeci politikaları sayesinde ekonomik güce kavuşan gayrimüslimler, 19. yüzyılda siyasi bağımsızlık hareketleri içinde yer almışlardır. Tanzimat ve Islahat Fermanı dağılmakta olan imparatorluğu bir araya getirmeye çalışmak için önemli yasal düzenlemeler olsa da gayrimüslimlerle Müslümanları kaynaştırmak şöyle dursun, gayrimüslim mezhepleri bile bir arada tutmaya yetmemiştir. Örneğin, Bulgar Kilisesi'nin Rum Ortodoks kilisesinden ayrılması bunlardan biridir[240]. Tüm Ortodoks ulusları bir arada tutan Rum patrikhanesinden

---

[237] http://www.anayasa.gen.tr/kanunuesasi.htm (Erişim tarihi: 9.06.2012) de Kanun-u Esasinin 8 ve 26'ncı maddelerinde "Tebaa-i Devlet-i Osmaniye'nin Hukuku Umumîyesi" başlığı altında Osmanlı tebaasının temel hak ve özgürlüklerini düzenlemiştir. Kanun-u Esasînin 8'inci maddesinde tâbiiyet hakkı -vatandaşlık hakkı- düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, "Osmanlı tâbiiyeti, din ve mezhebe bağlı değildir. Osmanlı tâbiiyeti "kanunen muayyen olan ahvale göre" kazanılır ve kaybedilir. Görüldüğü gibi Osmanlı vatandaşlık anlayışında, ırk, dil, din, mezhep gibi objektif unsurlara bir gönderme yoktur. Kanun-u Esasî Osmanlı tâbiiyetinde bulunan herkesin dinî veya mezhebi ne olursa olsun "Osmanlı" olduğunu ilân etmektedir. Dolayısıyla, "Osmanlılık", ırksal, dilsel veya dinsel bir vatandaşlık anlayışı değil, hukukî, anayasal bir vatandaşlık anlayışına dayanır"

[238] S. Shaw (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlıklar Sorunu. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* C.4, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 1006.

[239] İ. Ortaylı (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* C.4,İstanbul: İletişim Yayınları, s. 1001.

[240] E. Macar İstanbul'un Yok Olmuş İki Cemaati Doğu Ritli Katolik Rumlar ve Bulgarlar. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 112.

ayrılan ve kendi milli kiliselerini kuran Bulgarlar bu dönemde dinin yerini ulus düşüncesinin aldığını gösteren önemli bir örnektir.

19. yüzyılda daha çok Avrupa devletlerinin müdahalelerini önlemek amacıyla gayrimüslimler için birçok reform, nizamname ve anayasal değişiklikler yapmıştır[241]. Özellikle 1850, 1861, 1863, 1876, 1879 yıllarında çıkarılan ticaret, yargılama, ceza kanunları daha çok Fransa, Prusya, Belçika gibi ülkelerin kanunlarının tercüme edilerek Osmanlı hukukunun birer parçası haline getirilmiştir[242]. Teokratik yapıya sahip İmparatorlukta her millet ve inanç için çıkarılan kanunlar çok uluslu bir sistemin parçası gibi görünse de gayrimüslimleri nizamnamelerle yönetme politikaları ile Avrupa devletlerinin politikaları ülkeyi dağılma ve çöküşe götürmüştür[243].

Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı problemler yeni Türk Devleti'ni kuranlar tarafından göz önünde tutulmuş Erzurum ve Sivas kongrelerinde "Hıristiyan halklara siyasal egemenlik ve ayrıcalıklar tanınamaz" cümleleri kongre tutanaklarına koyulmuştur[244].

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar "gayrimüslim" kelimesi kullanılmış Cumhuriyet ilan edilmeden üç ay önce imzalanan Lozan Anlaşmasıyla "Azınlık" sorunu ele alınmış ve Türkiye'deki gayrimüslimlerle, diğer ülkelerde yaşayan Türk azınlıklar karşılıklı olarak hükme bağlanmıştır[245]. Bu anlaşmada gayrimüslim kelimesi yerine azınlık ifadesi kullanılmıştır. Azınlık olarak Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler tanımlanmış, Süryaniler gibi bazı etnik gruplar bu kapsam içinde değerlendirilmemiştir.

Lozan Anlaşması'nın 39. maddesinde "Türkiye'nin bütün halkı, din ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşit olacaklardır" hükmü yer alır. Bu hükme göre kapitülasyonlar ve nizamnameler ile kazanılan haklar devre dışı bırakılmıştır. Bu hükümle teokratik yapıdan hukuk devletine geçiş sağlanmaya çalışılmıştır. Atatürk ve arkadaşlarının sayesinde demokratik yaşam ve tekli hukuk sistemi uygulanmaya

---

[241] Ercan (2008), s. 8. Islahat Fermanı, Rum Patrikliği Nizâmâtı, Lübnan Nizamnamesi, Ermeni Milleti Nizamnamesi, Yahudi Milleti Nizamnamesi, Protestan Milleti Nizamnamesi ve diğer mezheplere ait nizamnameler hazırlanmıştır.

[242]Bozkurt (1998), s. 7-8 de 1850 Fransız Ticaret Kanunu, 1861 Ticaret Yargılama Usul Kanunu, 1863 Deniz Ticareti Kanunu, Prusya ve Belçika Anayasası örnek alınarak hazırlanan 1876 Anayasası, 1879 Fransız Ceza ve Hukuk Mahkemeleri Usulu Kanunu'nun Osmanlı hukuk sistemine uyarlandığını anlatır.

[243] Bozkurt (1998), s. 50.

[244] Bozkurt (1998), s. 44-45.

[245] Ercan (2008) s. 14.

başlanmış "cins, ırk, inanç ve sınıf ayrımı gözetmeksizin herkes kanun önünde eşittir" ilkesi benimsenmiştir[246].

Yüzyıllardır farklı hukuksal düzen ve ayrıcalıklarla yönetilen gayrimüslimleri etkilemiş ve Cumhuriyet'in ilanı ile bir kısmı yurt dışına gitmiştir. Anadolu nüfusu homojenleştirilmesi ve ekonominin Türkleştirilme politikaları nedeniyle 1922-1924 yıllarında 1.200.000 Anadolu Rum'u mübadele edilmiş, İstanbul Rumlarının mübadeleden muaf tutulması nedeniyle birçok Rum vatandaşının toplama yeri İstanbul olmuştur[247].

Cumhuriyetin ilk yıllarında da Rumlar, Ermeniler ve Latinlerin yaşam olan İstanbul kenti Türkleştirme politikaları ve varlık vergisinden sonra ülkeyi terk etmişlerdir[248].

[246] Bozkurt (1998), s. 50.
[247] A. Aktar (2012). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 12. Baskı, s. 17.
[248] Bakınız, Aktar (2012), s. 135 te 11 Kasım 1942 yılında TBMM'de görüşülerek kabul edilen 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu'nun sadece iktisadi değil, siyasi ve kültürel açıdan önemli olduğunu anlatmaktadır.

4. İstanbul'daki Hıristiyan Mezarlıklarının Tarihçesi

Tarih boyunca farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan İstanbul dünyanın önemli kentlerinden biridir. İstanbul kentinin yapıları, anıtları gibi Roma, Bizans, Osmanlı döneminden günümüze gelen mezarlıkları da oldukça önemlidir. Roma ve Bizans döneminden günümüze gelen bilinen bir mezarlık alanı bulunmasa da arkeolojik verilere göre nekropol alanlarının yerleri tahmin edilmektedir[249]. Antik Byzantion olarak bilinen bölgede; Konstantin döneminde yapılan sur duvarlarının sınırları içinde; II.Theodosius (408-450) döneminde Sarayburnu'ndan Ayvansaray'a, Marmara kıyısı boyunca Yedikule'ye, Yedikule'den Topkapı'ya, Topkapı'dan Ayvansaray'a uzanan surlar içinde nekropol alanları bulunduğu ve kentin gelişimiyle doğru orantılı olarak kaldırıldıkları veya bugünkü kentin altında kaldığı tahmin edilmektedir.

Mezarlıklar ve kentlerin gelişimi arasında güçlü bağlantılar bulunmaktadır. Sadece İstanbul'da değil tüm dünyada kentler büyüdükçe yoğun nüfusun yaşadığı bölgelerde ilk kaldırılan yerler genellikle mezarlıklardır. İstanbul'da Bizans döneminden itibaren ölü gömme çeşitli yasalarla belirlenmiştir. Bizans döneminde ölülerin kent içine gömülmesi yasaklanmış, ama İmparatorlar ve ailesi için bu yasaklar uygulanmamıştır. VI. Leon (886-912) döneminde kilise ve manastır ya da bu yapıların civarında mezarlar oluşmaya başlamıştır[250]. İstanbul'da Bizans döneminde definler kiliselere, pareklesionlara, hipojelere, nekropollere veya basit mezarlara yapılmıştır[251].

920 yılında iki katlı olarak inşa edilen Myrelaion Kilisesi'nin (Bodrum Cami) alt katındaki kriptaya İmparator Romanos, karısı Theodora, oğulları Khristophones ve VII. Kostantinos gömülmüştür[252]. Kilise alt katına yapılan mezarlar dışında Orta Bizans döneminde Komnenos ve Paleolologoslar dönemlerinde kiliselere bitişik olarak yapılan pareklesionlar ise başka bir gömü yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Konstantin Lips Manastırı (Fenari İsa Camii), Pantokrator Kilisesi (Zeyrek Camii),

---

[249]W. Müller-Wiener (2001). *İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul*. (Çev. Ülker Sayın), İstanbul: YKY, s. 219 da Bizans döneminin nekropollerinin en erken tarihli örnekleri Adalet Sarayı kazılarında Hipodrom'un kuzeyindedir. Kazılarla Trakya caddesi boyunca, Ayasofya'nın batında, Çemberlitaş-Süleymaniye-Laleli Cami ve Beyazid Camii bölgelerinde kentin nekropollerinin kalıntıları tespit edilmiştir. Müler-Wiener, aynı yayında s. 222 de Haliç'in yamaçlarında, Beyoğlu Taksim arasındaki bölgede Asmalı Mescit sokakta Eski Rum Konsolosluğu'nun bulunduğu yerde ortaya çıkarılan ve 6. yüzyıla tarihlendirilen mezarlara göre burada mezarlık alanları olduğunu anlatmıştır.

[250] Müller-Wiener (2001), s. 222.

[251] Müller-Wiener (2001), s. 220.

[252] Müller-Wiener (2001), s. 103.

Khora Manastırı (Kariye Müzesi) ve Pammakaristos (Meryem) Manastır kiliselerine eklenen pareklesionlarda duvar nişleri içine imparator ve imparatorluk ailelerine mensup kişiler gömülmüştür. 13. ve 14. yüzyıla tarihlendirilen bu paraklesionlar içine yapılan mezarlar İmparator ve ailesi için başka bir defin geleneğini göstermektedir[253].

Bizans döneminde imparator ve aileleri dışında din adamları da kilise içlerine, kriptalara ve pareklesionlara gömülmüştür. Patrik Bonus, Studios Manastırı'na (İmrahor Camisi) gömülen din adamlarından biridir[254]. Studios Manastırı'nda apsis önündeki merdivenlerle inilen haç planlı ve tonozla örtülü kripta[255] İstanbul kiliselerinde görülen bir gömü türüdür.

Bunlara göre, Bizans döneminde imparator ve ailesi, bazı patriklerin kilise alt katlarına, kilise içine, pareklesionlara ve kriptaya gömüldükleri, diğer sıradan insanların ise şehrin dışına basit mezarlıklara gömüldükleri söylenebilir. Bizans dönemi nekropollerinde yapılan çalışmalarda yan yana taş plakalarla örtülmüş mezarlar, küp mezarlar, lahitler, hipojeler, kiremitten yapılmış mezarların varlığı arkeolojik verilerle kanıtlanmıştır[256].

1943 yılında yapılan kazılara göre Beyazıt'ta, Laleli ile Vezneciler arasındaki İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakültelerinin binalarının temele kazılarında ve üniversitenin merkez binaları ile Süleymaniye Cami arasında antik Roma dönemi ve öncesine ait nekropolüde mezar stelleri ve lahitler dönemin mezarlıkları ve mezar tipleri hakkında bilgi vermektedir[257].

İstanbul'da Bizans döneminden itibaren kullanılmaya devam eden mezarlıklara, kiliselere ve kriptalara gömü, İstanbul'da yaşayan Hıristiyan topluluklarda benzer biçimde yeterli veri bulunmamakla birlikte kabul edilebilir.

---

[253] Müller-Wiener (2001), s. 127, Konstantin Lips Manastırı (Fenari İsa Camisi) parekklesionunda VIII. Palaiologos'un eşi İmparatoriçe Theodora'nın ve kızının mezarları bu gömü şeklini gösteren örneklerden biridir.
[254] Müller-Wiener (2001), s. 147.
[255] Müller-Wiener (2001), s. 149, Res. 142-143.
[256] Müller-Wiener (2001), s. 219.
[257] N. Başgelen (2007). *İstanbul Tarihi Yarımada ve Arkeoloji 1860-1960*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları, s. 7.

4.1. Rum Mezarlıkları

İstanbul'un en kalabalık nüfüsüna sahip Rumlar kentin tüm semtlerinde yaşasalar da fetih sonrasında daha çok Fener, Aya Kapı, Petro Kapısı, Kumkapı, Cibali, Samatya gibi semtlerde yoğunlaşmışlardır. Bu semtler dışında Geç Bizans döneminden itibaren Rumların, Cenevizliler ve Latinlerle birlikte Galata semtinde yaşadıkları bilinmektedir[258]. Özellikle Latin istilasından sonra harap edilen İstanbul kenti küçülmüş, nüfusu azalmış ve ticaret hayatının etkisiyle de yaşam alanları Galata'ya doğru kaymıştır[259].

1480'lerde seksenbin olduğu tahmin edilen İstanbul nüfusun yaklaşık %23'ünün Rumlardan oluştuğu iddia edilmektedir[260]. Kuşkusuz Rumların en yoğun yaşadığı semt Patrikhanenin olduğu Fener semtiydi[261]. 1581 yılından sonra Fransızlar, İtalyanlar, İngilizler'in yanında Rumlarında Pera'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Yorgo Benlisoy, Beyoğlu çevresinde Galata'daki Rumların kullandığı eski mezarlığın Galata Mevlevihanesi yakınlarında olduğunu Aziz Yeorgios Kumbari adıyla bilindiğini belirtmektedir[262]. Ne yazık ki dönem kaynaklarında bu mezarlık hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

1804 yılında Panagia Kilisesi'nin inşasıyla Rumların Pera'da sayıları artmıştır[263]. Türker; Galata'da Sakızlı Rumların Ayios İoannis (Aya Yanni) Kilise'si çevresinin 1865'lere kadar mezarlık olarak kullanıldığını belirtmektedir[264]. Türker, Galata Kemeraltı ve Necatibey caddeleri ile Vekilhaç ve Sakızcılar sokaklar ile sınırlanan parselde yer alan kilisenin 16. yüzyılda inşa edildiğini günümüze gelen kilisenin 1836 yılında yapıldığını, kilisenin bahçesinde 1842-1865 yıllarına tarihlenen 87 mezar olduğunu aktarmaktadır[265].

---

[258] R. Mantran (1991). s. 48.
[259] Karaca (1995), s. 20.
[260] Karaca (1995), s. 24.
[261] Mantran (1991), s. 50 de Fener'de Rumların burjuvaların bir mahalle oluşturduğunu anlatır. Aynı yayında İstanbul'da Rum nüfusun yoğunluğunu anlamak için kilise sayısına bakmak gerektiğini vurgular.
[262] Y. Benlisoy, (2004). Rum Mezarlıkları. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*. (Ed. K. Anadol ve diğerleri), C. 2, s. 505.
[263] White Room & Aggeliki Aristomenopulu (2014). *Bu Dünyadan Göçenler Yalnız Unutulduklarında Ölürler Şişli.* (Film). İstanbul: Beyoğlu Rum Ortodoks Kiliseleri ve Mektepleri Vakfı.
[264] O. Türker (2000). *Galata'dan Karaköy'e Bir Liman Hikayesi*. İstanbul: Sel yayıncılık, s. 38-39.
[265] Türker (2000), s.39, s. 41 de kiliseye gelir sağlamak için bahçeye gömüye izin verildiği 24 Mart 1844 te alınan kararla bazı kurallar belirlendiğini belirtilmektedir. Bu kurallara göre: "*Kilisenin avlusuna gömülmek isteyen her Sakızlı için ya ölmeden önce kendisi bağış olarak yada öldükten sonra yakını kiliseye 1000 kuruş ödeme yapacaktır. Ölenler için mozolo şeklinde anıtsal mezar yapılmak*

Ermeni ve Latinler gibi Rumlarında kullandıkları bilinen en eski mezarlık Grand Champs Mezarlığı'dır. Grand Champs Mezarlığı'nda Rumların kullandıkları mezarlık alanı bugünkü Taksim'de Aya Triada Rum Kilisesi ve Zaphion Rum Kız Lisesi'nin bulunduğu alanda olduğu kabul edilir. Burası Rumlar tarafından "Stavrodromi"(Beyoğlu) olarak bilinmektedir. Bugünkü Sıraselviler Caddesi ve Meşelik Sokak arasında kalan 30 dönümlük alanı kapsadığı tahmin edilen mezarlığın kuzey bölümü Rus, Sırp, Bulgar ve Karadağlılara, güney bölümü ise Rum Ortodoksların gömülmesi için ayrılmıştır[266]. Ermeni ve Latin mezarlıklarını anlatan seyyahlardan yola çıkarak Rumların kullandığı mezarlık alanının duvarlarla çevrelenmediği anlaşılmaktadır. Mezarlığın 1672-1865 yılları arasında hizmet verdiğini söyleyen Benlisoy; Beyoğlu cemaatinin Patrikhaneye yazdığı 13.5.1857 tarihli yazıda mezarlık etrafında duvara ihtiyaç duyulduğu ve aynı yıl duvarın inşa edildiğini belirtmiştir[267]. Taksim civarına geniş yol açılması nedeniyle önüne bir bahçe yapılmasına dair bir belge bulunsa da[268], bu belgede mezarlıkla ilgili bilgiler verilmemiştir.

1860 tarihli G. D'ostoya'nın "Plan Général de Galata, Péra, Pancaltı" haritasında da Sıraselviler Sokak ve Pera Caddesinin keşişme noktasında gösterilen Rum Mezarlığı[269] Grand Champs Mezarlığı'nın bu tarihlere kadar var olduğuna işaret etmektedir. 1862 tarihinde Babıali, Grand Champs Mezarlığı'nın kaldırılmasını istemiş[270] ve yeni mezarlık içinde Kurtuluş Bilezikdere'yi göstermiştir[271].

Rumlar, Grand Champs Mezarlığı ile aynı yıllarda Kurtuluş ve Tatavla'nın en eski mezarlıklarından biri olan Kurtuluş Aziz Dimitrios Kilisesi bahçesini gömü için kullanmışlardır. 1865 yılına kadar mezarlık olarak kullanılan kilise bahçesi[272] bugün

---

istenirse, bunlaırn halkın geçişini ve dini törenlerini engelleyecek yerlerde olmamasına dikkat edilecektir. Burada gömülü olanların yakınları daha sonra aynı ödemeyi yaparak aynı mezara ölünün bir başka akrabasını gömebilirler"

[266] Benlisoy (2004), s. 505; E. Şenol (2006). *Pera-Galata-Samatya*. Ankara: Pozitif Matbaacılık, s. 15, 23.

[267] Benlisoy (2004), s. 505; MKT.NZD 295/30/1276/R/15/1 nolu belgede Beyoğlu Rum Cemaatinin mezarlığı olarak tahsis edilen arazinin muayene ve tahdidi üzerinedir.

[268] İ.MVL. 479/21687/1279/C/21/7.

[269] http://wwwobarşiv.com/guncel_nur_akın.html (Erişim tarihi 13.8.2013)

[270] MKT. NZD.421.12.1278.ZA.26.2 nolu belgede Beyoğlu Rum milletine Taksim mezarlığına defin yapılmaması ile ilgili arzuhalin gönderildiği ve gereğinin yapılması bildirilmiştir. HR.MKT/295/58/1275/Z/04/4.

[271] Benlisoy (2004), s. 505, Bilezikdere bugünkü Aya Lefter Mezarlığıdır. HR.MKT/264/58/1275/R/04/1 , HR.MKT 256/1275/S/06/1, HR.MKT/ 267/16/1275/R/ 23/1 nolu belgelerde Taksim'deki Rum Mezarlığı'na cenaze defn edilmemesi, kendilerine Pelidcik deresi civarında Tatavla'da yeni mezarlık arazisinin teslim edilmesi belirtilmiştir.

[272] Benlisoy (2004), s. 505, http://www.tatavla.org/aia-dimitri-kilisesi-35.html(Erişim tarihi 6.8.2013)

Şişli'ye bağlı Kurtuluş semtinin son durağındadır. Aya Dimitri Kilisesi'nin ne zaman inşa edildiği bilinmemesine rağmen, 16. yüzyılın sonlarında yazılmış bazı kaynaklarda, burada bir kilisenin varlığından bahsetmektedir[273]. Bu kaynaklardan biri olan *Gerlach* isimli Avrupalı gezgin 1576'da Tatavla semtini ziyaret ettiğinde bir kilisede gördüğü kalabalıktan etkilendiğini notları arasında belirtmiştir[274]. Aya Dimitri Kilisesi bahçesinin diğer pek çok örnekte olduğu gibi 16. yüzyıldan beri mezarlık olarak kullanılması mümkündür[275]. Kilisenin bahçesinde bugün bulunan lahitler 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.

1865 yılından sonra Latinler ve Ermeniler gibi Rumların da Grand Champs Mezarlığı'na ve kilise bahçelerine gömü yapması yasaklanınca, Galata, Beyoğlu, Kurtuluş ve Tatavla'da yaşayan Rumlar bugünde kullanılan Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı ve Şişli'deki Metamorfosis Mezarlığı'nı (Şişli Rum Ortodoks Mezarlığı) kullanmışlardır.

Aya Lefter Mezarlığı yaklaşık 9.000 m^2 lik alanı ile 1865 tarihinden itibaren kullanılan bir mezarlıktır[276]. Önceleri Tatavla ve Kurtuluş semtlerinin mezarlığı Aya Dimitri Kilisesi bahçesi ve civarı iken, bahçesinin mezarlık olarak kullanılması yasaklanınca kiliseye yaklaşık 200 metre uzaklıkta yeni Aya Lefter Mezarlığı oluşturulmuştur[277]. 1904 yılına ait bir fotoğrafta mezarlık arazisi boş olarak görülmektedir. Aya Lefter Kilisesi Mezarlığı, Aya Dimitri Kilisesi Vakfı tarafından kurulduğu günden bu yana yönetilmektedir. 1925 yılında Pervitich haritasında

---

[273] http://www.tatavla.org/aia-dimitri-kilisesi-35.html (Erişim tarihi 6.8.2013) Aya Dimitri Kilisesi'nin resmi internet sitesinde "Skarlatos Byzantios'un 1862 yılında yazdığı 'İstanbul' adlı eserde, 'Kasımpaşa civarındaki Aya Dimitri Kilisesi'nin camiye dönüştürülmesinden sonra, Rum tersane işçilerinin kilisedeki Aziz Dimitrios ikonasını Tatavla semtindeki Aya Tanaş Kilisesi'ne taşıdıkları; Aya Tanaş Kilisesi'ne de bundan sonra Aya Dimitri adının verdikleri ve semtin bir süre bu isimle anıldığını' anlatılmaktadır. Pamfilos Melisinos'un 20. yüzyıl başlarında yazdığı Tatavla' adlı kitapta ise, 'Kasımpaşa bölgesindeki kilisenin camiye dönüştürülmediği; Rum nüfusun kuzeye, yani Tatavla'ya yerleşiminden sonra Kasımpaşa'daki kilisenin terk edildiği' belirtilmektedir". B. Yentürk (2002). *Ne Lazım Tatavla'da Bakkal Dükkanı*. İstanbul: Zvi Yayınları, s. 28-29.

[274] http://www.tatavla.org/aia-dimitri-kilisesi-35.html (Erişim tarihi 6.8.2013)

[275] Kilisenin ana kapısından avluya girildiğinde, sağ tarafta, 'Aya Haralambos' Kilisesi yer alır. Bu yapının 16. yüzyılda 'Aya Tanaş' adı ile anıldığı tahmin edilse de kilisedeki kitabeler göre 18. yüzyıldan günümüze gelmiştir. http://www.tatavla.org/aia-dimitri-kilisesi-35.html (Erişim tarihi 6.8.2013) da Aya Haralambos Kilisesi'nin dış duvarında bulunan mermer bir kitabede 1726 yılında önemli bir tamirattan geçirildiği, 1720'de bahçe duvarları inşa edildiği, 1751-1754 arası ve 1798'de önemli eklentiler yapıldığı, çan kulesinin 1857 yılında yapıldığı, 1955 te ise tekrar inşa edildiği anlatılmaktadır.

[276] Benlisoy (2004), s. 505; http://www.tatavla.org/aia-lefter-kilisesi-57.html; mezarlığın adresi http://patriarchate.org/search (Erişim tarihi 6.8.2013) de Bayır Sok. No. 1 Kurtuluş olarak belirtilmiştir; http://www.tatavla.org/aia-lefter-kilisesi-57.html.

[277] HR. MKT.277/27/1275/B/18/8 nolu belgede Tatavla civarında tayin edilmesi düşünülen mezarlık alanı Aya Lefter Mezarlığı olmalıdır.

mezarlık alanı belirtilmiştir[278]. Aya Lefter Rum Ortodoks Mezarlığı'nın içinde San Eleftherios'a adanan bir kilise, lojman ve mütevazı bir idari bina bulunmaktadır.

İstanbul'da Rumlara ait en büyük mezarlık, Şişli'deki Metamorfosis Mezarlığı (Şişli Rum Ortodoks Mezarlığı)'dır. Mezarlık alanı Ermeni Katolik Mezarlığı ve Ermeni Gregoryen Mezarlığı ile sınırlandırılmıştır. İçindeki Metamorfosis Kilise'sinden ismini alan mezarlık yüksek duvarlarla çevrelenmiştir. Anıtsal bir kapı ile girilen mezarlık, İstanbul'un ileri gelen Rum ailelerine ait anıtsal mezar anıtlarıyla doludur. Girişin iki yanında mezarlık görevlilerinin iki katlı idari binaları bulunmaktadır. Papazoğlu'nun *Taphika Nnēmeia tēs Polēs: A. Sisli-emporoi kai trapezites [Tafika Mnimia tis Polis]* kitabı bu mezarlık için elimizdeki en önemli yayındır[279]. Mezarlığın tarihi hakkında bilgilerimiz oldukça azdır. 1865 yılından itibaren kullanıldığı bilinen mezarlık İstanbul'un en önemli mezarlıklarından biridir. 38.600 m^2 alanı kaplayan mezarlık 19. yüzyılın en anıtsal nitelikli ve zengin ailelerinin mezar anıtlarını barındırır. Benlisoy, mezarlık kayıtlarına göre 85.065 kişinin gömülü olduğunu ve 36.000 mezar taşının bulunduğu belirtmektedir[280]. Mezarlıkta daha çok Rum Ortodoksları gömülü olsa da Ortodoks mezhebini kabul eden Rus, Sırp, Bulgar, Arap ve Türk Hıristiyanları da gömülüdür. Mezarlığın içinde Hz. İsa'ya adanmış Metamorfosis Kilise'si bulunmaktadır. Kilise, Rum Ortodoks Patrikhanesi ve II. Abdülhamid'in fermanı ile inşa edilmiştir. Kilise inşası için ihtiyaç duyulan para, ebeveynleri Zanis ve Eleni adına Zanis Stefanovik-Sikilici tarafından bağışlanmış ve 1889 yılında da bitirilmiştir[281]. Kilisenin mimarı Aleksandre Vallaury'dir. Kilisenin dış cephesini süsleyen mozaikler Fransız ressam ve mozaikçi Pretextat Le Comté tarafından yapılmıştır[282]. Kilisenin batısında bir kemiklikte (osteofilak) bulunmaktadır. 6-7 Eylül 1955 olaylarında mezarlıktaki anıtların bir kısmı tahrip edilmiş, sonradan ailelerin kişisel çabalarıyla anıtlar onarılmıştır. 1970'lerde tapusu Rum Patrikhanesine verilen cemaatinin en büyük mezarlığında yakın zamanda onarım ve temizlik çalışmaları başlatılmıştır. Rum Patrikhanesi ve Beyoğlu Rum Ortodoks

[278] Bakınız, res. Pervitich haritası.
[279] G. K. Papazoğlu (2005). *Taphika Nnēmeia tēs Polēs: A. Sisli-emporoi kai trapezites [Tafika Mnimia tis Polis]; A. Şişli- Embori*, Komotēnē (Yunanistan), Thrakikē Bibliothēkē.
[280] Benlisoy (2004), s. 505.
[281] White Room & Aggeliki Aristomenopulu (2014). *Bu Dünyadan Göçenler Yalnız Unutulduklarında Ölürler Şişli.* (Film). İstanbul: Beyoğlu Rum Ortodoks Kiliseleri ve Mektepleri Vakfı.
[282] Sanatçının yazdığı kitap daha sonradan yayınlanmıştır. Pretextat Le Comte (1975).*Türkiye'de Sanatlar ve Zenaatler (19. Yüzyıl Sonu)*. (Yay. Haz. Ayda Düz), İstanbul: Tercüman Yayınları.

Kiliseleri ve Mektepleri Vakfı'nın girişimi ile 2010 yılında çalışmalar başlatılmış, mezarlıkta bulunan mezar anıtları onarım çalışmaları başlatılmıştır. İstanbullu Rumlar ve Atina'dan gelen uzmanların denetiminde halen sürdürülen anıtların temizlik ve restorasyon çalışmaları başlatılmış ve bir belgesel çekilmiştir[283].

İstanbul'daki en önemli Rum mezarlıklardan biri de Balıklı Rum Mezarlığı'dır. 1753 yılında Bakkallar loncası tarafından inşa edilmiş veba hastalarının tedavi edilmesinde kullanılan Balıklı Rum Hastanesi ve Balıklı Meryem Ana Kilisesi yakınlarındaki mezarlık Rumların Balıklı semtine yerleşmeleriyle birlikte kullanılmaya başlanmış olmalıdır. Semtin en eski kilisesi olarak bilinen Balıklı Meryem Ana Kilisesi *"Zoodochos Pigi (Yaşam Bağışlayan Kaynak)", "Panagia Pigi veya Pege Manastırı" ve "Balıklı Rum Kilisesi"* gibi farklı isimlerle de tanınmaktadır. Bizans döneminde inşa edildiği düşünülen kilise Meryem'e adanmıştır. Bugün ünlü ayazmasıyla her dinden insanın gelip ziyaret ettiği bir yerdir. Meryem Ana Kilisesi'nin 5. yüzyılda inşa edildiği, 8. yüzyılda onarıldığı düşünülmektedir[284]. Eski kilise kalıntıları üzerine günümüzde kullanılan yeni kilise kitabesine göre, 1833-35 yılında tamamen yenilenmiştir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi ön ve yan bahçelerinde dönemin ileri gelenlerinin ve din adamlarının lahitleri, anıt mezarları bulunmaktadır. Kilisenin bahçesinin zemini eski mezarlıklardan getirilmiş kitabeli mermer mezar taşlarını yan yana döşenmesi ile oluşmuştur.

Meryem Ana Kilisesi'nin tarihi ile bağlantısı olduğu düşünüldüğünde Balıklı Rum Mezarlığı'nın da erken tarihli bir mezarlık olduğu düşünülmektedir. Mezarlık Balıklı Meryem Ana Kilisesi, Balıklı Ermeni Mezarlığı, Musevi Mezarlığı ve Müslüman Mezarlığına yakın konumdadır. Başbakanlık Arşivi'ndeki bir belgede

---

[283]http://www.rumvader.org/Page/1225/76/sisli_rum_mezarligindaki_esermezarlarin_koruma_ve_kurtarma_projesi__.html (Erişim tarihi 11.09.2014) Şişli Rum Mezarlığındaki 40 eser-mezarın koruma ve kurtarma projesinin tamamlanması vesilesiyle gerçekleştirilen Atina'da 23 Haziran 2014 tarihinde bir gece yapılmıştır. Ekümenik Patrik Bartholomeos'un katıldığı gecede mezarlıkta yapılan çalışmalar belgesel olarak yayınlanmıştır. Belgeselin fikir babası Mihailidis ise konuşmasında "Şişli Mezarlığı Türkiye'nin en büyük Rum Ortodoks Mezarlığı, Avrupa'nın da en görkemli mezarlıklarından biridir. Tüm dünyada buraya eşdeğer veya daha yüksek seviyede gösterilebilecek tek eser Paris'teki ünlü Pere Lachaise mezarlığıdır. Muhafazası anlamlıdır, zira uygarlık seviyemizi göstermesinin yanı sıra kültürel mirasımızdır ve Rum toplumunun yaşaması için gerek şarttır. Bu eserleri ancak böyle, kültürel mirasımızın bir parçası olarak koruyarak İstanbul'un görülmeye değer eserlerinden bir olarak tanıtabilmeliyiz. Bu mezarlığı tanıtabilmenin yollarından biri de bir belgesele imza atmaktı" dedi. Bu belgesel İstanbul Beyoğlu Rum Ortodoks Kiliseleri ve Mektepleri Vakfı için yapım şirketi White Room tarafından yapılmıştır. 21 Kasım 2014 tarihinde *Bu Dünyadan Göçenler Yalnız Unutulduklarında Ölürler Şişli.* (Filmi) İstanbul'da gösterilmiştir. Belgeselin senaryo ve metni Nikos Mihailidis tarafından yazılmıştır.

[284] S. Özgencil Yıldırım (2008). *Kentin Anlam Haritaları Gravürlerle İstanbul*. İstanbul: Ay Ofset Matbaacılık Ltd Şti, s. 241.

Küçükbalıklı olarak isimlendirilen arsanın Rum Mezarlığı olarak tahsis edildiği bildirilmesine rağmen Evkaf Hazinesi'nce bir kayda rastlanmadığı anlatılmaktadır[285]. 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen birçok mezar taşı, mezarlığın girişinde sıralı biçimde düzenlenmiştir. 1930 lu yıllara kadar kentin uzak bir noktasında yer alan Balıklı Rum Mezarlığı'na defin veya ziyaret için gelindiğinde tüm günün burada geçirildiği anılarda anlatılmaktadır[286]. Bugün mezarlık önündeki arazi manastıra ziyaret edenler için gelenlerin dinlendiği ve yemek yedikleri bir meydan olarak kullanılmaktadır. Şişli Rum Mezarlığı anıtlarıyla yarışacak anıtsallıkta mezarlarıyla dikkati çeken mezarlık İstanbullu Rumların en önemli gömü alanlarından biridir.

İstanbul'da en yoğun ikinci büyük Rum nüfusun yaşadığı yer Galata kadılığına bağlı Yeniköy'dür. Rumların Yeniköy'e yerleşmeleri Kanuni Sultan Süleyman döneminde başladığı kabul edilir[287]. Evliya Çelebi, İncicyan ve Carbognano'da Yeniköy'de Rumların sayısının diğer Hıristiyanlardan fazla olduğunu belirtmektedir[288]. Rumların 16. yüzyıldan itibaren Yeniköy'de yaşadıkları[289] düşünülürse, kendilerine ait bir mezarlıkları da olmalıdır. Bugün Yeniköy'deki Rum Mezarlığı, Yeniköy vadisine hakim bir tepenin üzerindedir. Mezarlığın duvarlarla çevrelenmesi muhtemelen 19. yüzyılın ikinci yarısından sonradır. Mezarlıktaki tespit edilen en eski mezar taşının 1846 yılında 23 yaşında ölen Smagrada isimli bir kıza ait olduğunu belirten Türker, 1993 yılında kimliği belirsiz kişilerce mezarlığın tahrip edildiğini söylemektedir[290]. Daha erken tarihli mezar taşları ya tahrip edilmiş ya da 17. ve 18. yüzyıla ait mezar taşları oldukça basit yapıldığı için zaman içinde kaybolmuştur.

Yeniköy'de Rum Mezarlığı yanısıra Yeniköy Panayia Kumariotisa Kilisesi ve Ayios Yeorgios Kilise'sinin bahçesinde de gömüler bulunmaktadır. Panayia Kumariotisa Kilise'sinin bahçesindeki en erken tarihli mezar 1853 yılındandır. 1853-

---

[285] DH.MKT.2368/71/1318/Ra/5-1 nolu belge.
[286] G. P. Kostandov (2011). *İstanbullu Bulgarlar ve Eski İstanbul*. İstanbul: Kreatif Yayını, s. 285, s. 286 da 1932 yılında mezarlıkta çekilen fotoğrafta poz verenlerin dinlenme anı, bu yıllarda buraya gelmenin zorluğunu göstermektedir.
[287] O. Türker (2004a). *Nihori'den Yeniköy'e Bir Boğaziçi Köyünün Hikayesi*. İstanbul: Sel Yayıncılık, s. 20, 21.
[288]O. Türker (2004a), s.21; İncicyan (1976), s. 118; C. C. Carbagnano (1993). *18. Yüzyılın Sonunda İstanbul*. İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 94 te Ortaköy, Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, Kuruçeşme, Yeniköy gibi semtlerin Rumca isimlerini vererek dolaylı olarak semtlerde Rum nüfusun fazlalığına dikkat çekmiştir.
[289] Türker (2004a), s. 12.
[290] Türker (2004a), s. 58, 64.

1935 tarihleri arasında kilise bahçesine gömü yapılmıştır[291]. Yeniköy'de Ayios Yeorgios Kilise'sinin bahçesinde de Kudüs patrikleri ve din adamları gömülüdür[292].

Rumların yoğun yaşadığı yerlerden biri de Bebek semtidir. 1918 tarihli Mühendis Necip Bey rehberindeki bir haritada Bebek semtinde Rum Mezarlığı gösterilmektedir[293]. Halen kullanılan mezarlıktaki mezar taşları daha çok 19. yüzyıldan sonraya aittir. Koruluğa yakın bir arazide yer alan mezarlık alanı duvarlarla çevrilidir. Mezarlığın içinde mezarlık kilisesi yoktur. Giriş kapısının hemen yanında lojman bulunmaktadır. Mezarlıkta anıtsal nitelikli mezarlar bulunmamaktadır. Daha çok orta sınıfa mensup kişilerin gömülü olduğu mütevazı bir mezarlıktır.

Boğaziçi'ndeki mezarlıklardan biri de, Boyacıköy Rum Mezarlığı'dır. Mezarlık alanının ne zaman kurulduğu bilinmemektedir. Günümüze gelen mezar taşları 20. yüzyıldandır. Mezarlık alanında bu yüzyıldan daha eskiye ait mezar taşları görülmemektedir.

Rumların en yoğun yaşadığı semtlerden biri olan Arnavutköy'deki Profiti İlias (Hz. İlyas) Kilisesi ve mezarlığı Boğaziçi'ndeki en büyük Rum mezarlıklarından biridir. Arnavutköy'de Profiti İlias Kilisesi (Hz. İlyas) bahçesinde de gömüler yapılmış mezar anıtları günümüze ulaşmıştır[294]. 1865 yılındaki veba salgınından sonra kullanılmaya başladığı düşünülen Arnavutköy Profiti İlias Mezarlığı sahile uzak Ulus semtine doğru uzanan bir tepe üzerindedir[295]. Kilisenin karşısında bulunan mezarlık kapısından girdikten sonra lojman ve mezarlığa ait bölümler yer alır. Ulus tarafındaki yolda ve kilise karşısında olmak üzere mezarlığın iki kapısı bulunmaktadır.

Rumlara ait diğer bir olan mezarlık alanı Kuzguncuk Rum Ortodoks Mezarlığı, Musevi mezarlığına yakın bir yerde bulunmaktadır. Rumların 17. yüzyıldan itibaren Kuzguncuk'ta yaşadıkları bilinse de nüfusun artması 19. yüzyılda olmuştur[296]. Mezarlığın girişi bir kapıyla vurgulanmış, lojman ve tepeye doğru uzanan bir alanda konumlandırılmıştır. Mezar taşlarındaki tarihlere göre 19. yüzyıldan itibaren kullanıldığı düşünülmektedir.

---

[291] Türker (2004), s. 45.
[292] Detaylı bilgi için bakınız, Türker (2004), s. 51.
[293] H. R. Akyıldız (1958). Bebek. *İstanbul Ansiklopedisi*. (Yay. Haz. R. E. Koçu, M. A. Aybar), İstanbul, C.5, s. 2320-30.
[294] O. Türker (1999). *Mega Revma'dan Arnavutköy'e Bir Boğaziçi Hikâyesi*. İstanbul: Sel Yayıncılık, s. 38.
[295] Türker (1999), s. 39-41, 77.
[296] N. Ebcim (2005). *Üç Dinin ve Ünlülerin Buluştuğu Semt Kuzguncuk*. İstanbul: İleri Yayınları, s. 23.

Günümüzde Tayyeraci Hayrettin Sokakta bulunan Bakırköy Rum Mezarlığı, Ermeni Mezarlığı'na bitişiktir. Olasılıkla 1860 tarihinden sonra semtin gelişmeye artan nüfus için tahsis edilmiş olmalıdır. Giriş kapısında 1899 tarihli bir kitabe bulunsa da Bakırköy Ermeni Mezarlığı ile aynı yılda olasılıkla 1860'dan sonra kurulmuş olmalıdır[297]. Tarihi mezar taşlarının bulunduğu mezarlık hala kullanılmaktadır. Mütevazı kapıyla girilen mezarlık alanında lojman ve küçük bir şapel bulunmaktadır.

Hasköy Rum Mezarlığı, Piri Mehmet Paşa Mahallesinde, Futacı Ecdat ve Mezarlık sokaklarının sınırlandığı parselde yer alır. Bizans döneminden günümüze gelen eski mezarlıklardan biridir. 1894 yılında dernek ve cemaat tarafından korumaya alınan, mezarlığın etrafı 1909 yılında duvarla çevrilmiştir[298]. Mezarlığın içinde Aya Paraskevi Kilisesi yer alır. Bazı Patriklerin ve Fener beylerinin gömüldüğü bu mezarlık 1860 yılına kadar kullanılmıştır[299]. Aziz Nikolaos isimli kardeşlik birliği tarafından ihtiyaçları karşılanan mezarlıktaki bazı mezar taşları, 1999 restorasyonunda kilisenin avlusunda korunmaya alınmıştır[300].

Rumların Anadolu yakasında gömüldükleri yerlerden biri de Kadıköy Uzunçayır Rum Mezarlığı'dır. Ermeni Mezarlığı ve Latin mezarlıklarına bitişik olan Kadıköy Rum Mezarlığı, Taşocağı Sokak ve Zeamet Sokak ile sınırlandırılan parseldedir. Mezarlığın hem Taşocağı Sokakta hem de Zeamet Sokak'ta girişi bulunmaktadır. Mezarlığın içinde kilise, kemiklik, lojman ve idari bina bulunmaktadır. Kadıköy'de yabancı milletlere kabristan yapmak için satın alınacak arsasının Uzunçayır'da Abdülaziz Efendi arsasının Belediye'ce istimlakı için bir komisyon oluşturulduğunun gösteren bir belge mezarlığın bu tarihten sonra kurulduğunu düşündürmektedir[301]. Mezarlık kapısında kitabe bulunmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde mezarlığın etrafının duvarla çevrelenmesi için ruhsat verildiğini gösteren bir belge bulunmaktadır[302]. Mezarlığın giriş kapısında padişah Abdülaziz tuğralı bir kitabe yazılıdır. Mezarlığın içinde İstanbul'un önemli ailelerinin mezarları bulunmaktadır.

Rumların yoğun olarak yaşadığı adalarda bekleneceği üzere mezarlıkları da bulunmaktadır. Heybeliada (Halki) Rum Mezarlığı bunlardan biridir. Şimdiki Lozan

---

[297] Pamukciyan (2002d), s. 170, C.ADL./18/1075/1287/Ş/19/1. Belge 1860 tarihlidir.
[298] S. F. Göncüoğlu. (2005) *Tarihte Hasköy*, İstanbul: Sinpaş Yayınları, s. 249.
[299] Benlisoy (2004), s. 505.
[300] Benlisoy (2004), s. 505.
[301] DH. MKT/1453/115/1305/M/23/1.
[302] A. AMD. 11/100/1265/Za/27/1.

Caddesi'nin başladığı yerde bulunan eski mezarlık halkın rahatsız olmasından sonra günümüzdeki yerine taşınmıştır[303]. 1904 yılında adanın güneyinde "Yedi Kardeşler" denilen yere taşınan[304] mezarlık alanı Müslüman mezarlığına bitişiktir. Mezarlık içinde Profitis İlia'ya adanan kilise ve kemiklik bulunmaktadır. Mezarlığa 1904 yılların başından itibaren defin yapıldığı tahmin edilmektedir. Belediye kayıtlarında mezarlığın kapısına çan kulesi ve kilise inşaatına dair ruhsat verildiği belirtilmektedir[305]. Erken tarihli mezar taşlarına ulaşılmaması aileler tarafından kitabelerin değiştirilerek yeniden kullandığını düşündürmektedir.

Heybeliada Rum Mezarlığı dışında, anıtsal nitelikli mezarlardan biri de Ayios Yeorgios Uçurum Manastırı'nın bahçesindeki Kangelaris Ailesi mezarıdır. Manastır bahçesine yapılmış olan halk arasında süslü mezar olarak bilinen mezar yapısı, 1865 yıllarında Rumların manastır bahçelerine önemli kişilerin gömülerine izin verildiğini kanıtlamaktadır. Heybeliada Ruhban Okulu'nun Kilise'sinin bahçesinde de az sayıda anıtsal nitelikli bazı Patrik mezarları bulunmaktadır.

Büyükada (Prinkipo) Rum Mezarlığı, Ayios Nikolaos Manastırı'nın arkasında, Mavri Petra (Karataş) diye anılan ve Sedef Adasına bakan noktada bulunmaktadır. Latin Mezarlığı ile yan yana olan mezarlığın 1880'lerden itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Büyükada Rum Mezarlığı dışında, Hristos Manastırı Kilisesi'nde de 1870 yılından ölen cemaat üyeleri ve Patrik I. Hrisnathos'un mezarları bulunmaktadır[306].

Kınalıada'da bir Rum Mezarlığı bulunduğu bilinse de, tarihi hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Mezarlıkta 19. yüzyıldan itibaren yapılan gömülere dayanarak bu tarihlerden itibaren kullanıldığı düşünülmektedir.

Bugün İstanbul'da Rum vatandaşların kullandıkları mezarlıklar, Metamorfosis (Şişli-Mecidiyeköy), Meryem Ana (Yedikule-Balıklı), Aya Lefter (Kurtuluş), Eğrikapı (Edirnekapı), Hasköy, Aya Yorgi (Ortaköy), Profitiliya (Arnavutköy), Boyacıköy, Yeniköy, Aya İgnatyos (Kadıköy Uzunçarşı), Bağlarbaşı (Üsküdar),

[303] DH. MKT. /583/17/1320/C/21/3 nolu belgede mezarlığın evlerle çevrelendiği için bu mezarlığın iptal edilerek Aya Yorgi Manastırı'nın batı tarafındaki boş araziye taşınması ile ilgilidir. DH.MKT.240/49/1311/Za/20/2 deki belgede Heybeliada'da mezarlığın genişletilmesine izin verilmeyip gösterilen yeni yere defnin istendiği anlatılmıştır.
[304] O. Türker (2008). *Halki'den Heybeli'ye Bir Ada Hikayesi.* İstanbul: Sel Yayıncılık, 2. Baskı, s. 70.
[305] BEO/3858/289311/1329/S/16/1 nolu belge.
[306] O. Türker (2004b). *Prinkipo'dan Büyükada'ya Bir Prens Adasının Hikayesi.* İstanbul: Sel Yayıncılık, s. 57.

Yeşilköy, Konstantinos Eleni (Tarabya), Büyükada, Kandilli, Büyükdere, Çengelköy, Bakırköy ve adalardaki mezarlıklardır[307].

4.2. Ermeni Mezarlıkları

Bizans İmparatorluğu'nun merkezi İstanbul'da ve Anadolu'da yaşayan en kalabalık topluluklardan biri de Ermenilerdir[308]. Doğunun en eski milli kiliselerinden biri olan Ermeni Gregoryen kilisesine bağlı olan Ermenilerin 11. yüzyıldan itibaren İstanbul'da kiliseleri olduğu ve kentte yaşadıkları bilinmektedir[309]. 1267 yılında Cenevizlilere tahsis edilen Galata'nın ticaret merkezi olmaya başlamasıyla, ticaret yapan Kırımlı Ermeni tüccarlar Galata'ya yerleşmeye başlamış ve kilise inşa etmek için Cenevizlilerden arazi satın alarak, Surp Sarkis Kilise'ni inşa etmişlerdir[310]. Tarihlerinin daha eskilere gittiği farklı kaynaklarca belirtilse de, çoğunlukla gayrimüslim nüfusun yaşadığı Galata'da 14. yüzyılda inşa edilen Surp Sarkis ve Surp Krikor Lusavoriç kiliseleri Ermenilerin bu bölgedeki varlıklarını gösteren ilk izlerdir[311].

---

[307] http://patriarchate.org/search (Erişim tarihi: 30.07.2013); R. Serhatoğlu (Tarihsiz). Büyük İstanbul Albümü (Turistik Rehber). İstanbul: İstanbul Hemşehriler Cemiyeti, s. 389 de ondokuz tane Rum Ortodoks mezarlığından bahsetmektedir. Bu mezarlıklar Şişli, Balıklı, Kurtuluş Aya Lefter, Eğrikapı, Hasköy, Ortaköy, Arnavutköy, Boyacıköy, Yeniköy, Kadıköy, Bağlarbaşı, Yeşilköy, Trabya, Büyükada, Kandilli, Büyükdere, Kuzguncuk, Çengelköy, Bakırköy'dür.

[308] S. Dadyan (2011). *Osmanlı'da Ermeni Aristoraksisi*. İstanbul: Everest Yayınları, s. 33-35.

[309] Dadyan (2011), s. 39. Süryani Mikhael Vakayinamesi'nde İmparator I. Aleksios döneminde (1081-1118) Armenion adlı kiliseleri olduğunu belirtmektedir. Antakya'lı Simnota İstanbul Ermenilerinin şehir içinde bir kiliseye sahip olabilmek için Osmanlı hakimiyetini, Galata'da bir kilise için ise Latin işgalini ve şehrin tekrar Bizans tarafından alınışını beklemeleri gerektiği belirtmiştir.

[310] Rahip G. Çarkçıyan (2006). *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*. İstanbul: Kesit Yayınları, s. 21; Dadyan (2011), s. 40, P. Tuğlacı (1991), s. 194, C. Seyfeli (2005). *İstanbul Ermeni Patrikliği*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, s. 59; K. Pamukciyan (2002h). Sulumanastır Surp Kevork Kilisesi Ne Zamandan Beri Ermenilerin Elindedir?. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I.* İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 143-147; G. Ostrogorsky (1999). *Bizans Devleti Tarihi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 194. da Armenion isimli kilisenin varlığı kesin olarak bilinmediği için Surp Sarkis Kilisesi'nin İstanbul'da yapılan ilk Ermeni kilisesi olduğu anlatılmaktadır. Bugünkü Saint Benoit Koleji ile Kılıç Ali Paşa Camii arasında bulunan kilise 1958 yılındaki yol çalışmaları sırasında yıkılmıştır. Kilisenin yerine bugün Karaköy'deki Surp Kirkor Lusavoriç Kilisesi inşa edilmiştir. Surp Kirkor Lusavoriç Kilisesi Cumhuriyet döneminde inşa edilen tek Ermeni kilisesi olarak bilinmektedir.

[311] E. Hançer (2004). Galata ve Pera'daki Ermeni Kiliseleri. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*. C. 2, s. 507; K. Pamukçiyan (1994). Ermeniler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, s. 190-194; Pamukçiyan s. 190-191 de Bizans döneminden beri 572 yılından itibaren Ermenilerin İstanbul'da cemaat olarak bulunduklarını ve 14. yüzyılda inşa edilen Surp Sarkis Kilisesi'nin bulunduğu Galata'da yaşadıklarını anlatmaktadır.

Kömürcüyan, *"Ermenilerin, fetihten evvel Galata'da toplu halde sakin bulundukları sabit olduğuna göre, onların bir mezarlıkları da olması tabiidir*"[312] dese de bu konuda güvenilir kanıtlar sunmamaktadır. İstanbul'da yaşayan Ermenilerin diğer Hıristiyanlar gibi ölülerini bu dönemlerde kiliselerinin bahçelerine gömdükleri, 1560 yılı veba salgınından sonra şehir içine ve sur içine ölü gömme resmi makamlarca yasaklandığından kentte yaşayan diğerleri gibi definlerini Grand Champs Mezarlığı'ndaki Ermenilere ait bölüme yaptıkları İncicyan ve Carbognano'nın yazılarından öğrenilmektedir[313].

İncicyan, 18. yüzyılda Grand Champs Mezarlığı'nın en geniş yerinin Ermeni Mezarlığı olduğunu, aynı alanda Latin, Katolik ve Protestanların, Rumların da mezarlıklarının olduğunu, Taksim ile mezarlıklar arasındaki bölgede 1802 yılında Rumeli ve Bursa'dan gelen Ermenilerin evleriyle dolu olduğunu anlatmaktadır[314]. Bu bilgiler bize göstermektedir ki, 18. yüzyılın başlarında mezarlık yerleşim yerine doğru dönüşmeye başlamıştır.

Carbognano'da 18. yüzyılda Latin Veba Hastanesi'nin ilerisinde kadın ve erkeklerin gezinti yeri olarak kullandığı yere "Ölüler Alanı" adı verildiğini; Rum, Protestan, Latin, Gregoryen ve Katolik Ermenilerin karışık olarak Grand Champs Mezarlığı'na gömüldüklerini anlatmaktadır[315].

Kömürcüyan, İncicyan ve Carbognano mezarlıklardaki mezar taşlarının biçimleri ve üzerlerinde yeralan semboller üzerine bilgi vermemektedir. Bu yüzden az sayıdaki 19. yüzyıl gezginlerinin mezarlık ve mezar taşları hakkındaki aktarımları oldukça önemlidir. Edmondo de Amicis, *İstanbul 1874* tarihli kitabında Grand Champs Mezarlığı'nda Ermenilerin kullandığı mezarlığa ilişkin şu bilgileri vermektedir:

> *"..... Ermeni dilinin muntazam ve zarif harfleriyle yazılmış kitabelerle örtülü mezar taşlarının hepsi de büyük ve yassı, hemen hepsinin üzerinde ölünün sanatını veya mesleğini gösteren bir işaret oyulmuş. Çekiçler, testereler, kalemler, mücevher mahfazaları ve gerdanlıklar var; sarraf terazi, papaz*

---

[312] E. Ç. Kömürcüyan (1988). *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*. (Çev. H. D. Andreasyan, Yay. Haz. Kevork Pamukciyan), İstanbul: Eren Yayınları, s. 243.
[313] V. Seropyan (1994). Ermeni Mezarlıkları. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, s. 185.
[314] P. Ğ. İnciciyan (1976). *18. Asırda İstanbul*. (Çev. Hrand D. Andreasyan) İstanbul, s. 111.
[315] C. C. Carbognano (1993). *18 yüzyılın Sonunda İstanbul*. (Çev. Erendiz Özbayoğlu), İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 85.

papaz serpuşu, berber leğen, cerrah neşter ile temsil edilmiş. Bir taşın üzerinde, kan içinde gövdeden ayrılmış bir baş görürüz. Bu, katledilmiş veya kafası kesilmiş birinin mezarıydı. Bir Ermeni bu mezarın yanında, çayıra sırtüstü yatmış uyuyordu. Mezarlıktan sonra iki yanına yeni binalar sıralanmış geniş yolların geçtiği köşkler, bahçeler, hastaneler ve büyük kışlalarla kuşatılmış başka bir Hıristiyan mahallesine, Pangaltı'ya çıktık. Burası İstanbul'un denizden en uzak mahallesidir".[316]

Grand Champs Mezarlığı'nda Ermeni, Rum ve Latinlerin yan yana gömülmüşlerdir. Grand Champs Mezarlığı'nın zaman içinde istimlak edilmesi ve yerleşime açılmasıyla, mezarlık alanı Pangaltı'ya doğru sıkışmış, daha çok Ermenilerin gömülü olduğu arazi Pangaltı Ermeni Mezarlığı'na (Surp Agop Ermeni Mezarlığı) dönüşmüştür. Pangaltı Mezarlığı'nın yeri bugünkü Surp Hagop Hastanesi'nin tam karşısında, Taksim Gezi Parkı, Divan Hotel, Hilton Hotel, Hyatt Regency Hotel ve TRT Radyo binasının bulunduğu yerdir[317].

Çelik Gülersoy, *Taksim* adlı kitabında,

"*Günümüz Opera binasından Alman Sefareti'ne doğru inen kısımda (Ayaspaşa) Müslüman mezarlıklarının, Sheraton- Divan Oteli - Harbiye Kışlası'na kadar uzanan yerlerde Apostolik ve Katolik Ermeni, Avrupalı Protestan ve Latin Katolik cemaatlere ait mezarlıkların yer aldığını, Ermeni mezarlığının zamanla kuzeye Harbiye'ye doğru gelişmiş olduğunu, hatta Surp Agop Mezarlığı'nın (Pangaltı Mezarlığı) 1930-40 lı yıllarda dahi Divan Oteli-Harbiye Orduevi arasındaki yeri koruduğunu"* anlatmaktadır[318].

Bugün yerinde olmayan Pangaltı'daki Ermeni Mezarlığı'nın Kanuni Sultan Süleyman tarafından aşçısını mükâfatlandırmak için Ermenilere verildiği, 1865 yılında meydana gelen veba salgınında defnin yasaklanmasına dek kullanıldığı farklı kaynaklarda anlatılmaktadır[319]. Pangaltı Ermeni Mezarlığı'ndaki Harutyun Karaseferyan'ın mezar taşında *"Bu büyük mezarlığı padişah fermanıyla temellük ettiren, burada medfun Vanlı Harutyun Karaseferyan Ağa'nın dedesi olmuştur"*[320]

---

[316] Amicis (1993), s. 62-64; Hançer (2004), s. 534-535.

[317] A. Miroğlu (2008). Pangaltı Ermeni Mezarlığı-Surp Hagop Mezarlığı, s. 1-4, http://en.wikipedia.org/wiki/Pangalt%C4%B1_Armenian_Cemetery (Erişim tarihi 30.03.2012).

[318] Hançer (2004), s. 533, Ç. Gülersoy (Tarihsiz*) Taksim*. İstanbul, s.?.

[319] Kömürcüyan (1988), s. 243; Miroğlu (2008), s.1-4. Seropyan (1994), s. 185.

[320] Kömürcüyan (1988); s. 243 te Kevork Pamukciyan'ın eklediği dipnot 454b de verilen bilgiye göre tarihçi Margos Natanyan'a göre Kanuni Sultan Süleyman'ın Buda'da bulunduğu sırada Macarların

ifadesinden hareketle, mezarlık arazisinin Vanlı Harutyun Karaseferyan'ın dedesi tarafından bağışlandığı düşünülmektedir. 1780 yılında mezarlığın genişletildiği, çevresinin 1853 yılında duvarla çevrildiği, kapısı üzerinde 1856 tarihli ve Sultan Abdülmecid'in adının yazıldığı kitabe bulunduğu anlatılmaktadır[321].

Kömürcüyan, Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nda 16. yy., 17. yy. ve 18. yüzyıllara tarihlenen mezar taşlarının bulunduğunu, 1865 tarihinden sonra hiçbir mezar taşına rastlanmadığını, bu tarihten sonra cenazelerin Şişli Ermeni Mezarlığına gömüldüğünü aktarmaktadır [322]. Bu durum, kaldırılan Grand Champs Mezarlığı'nın mezar taşlarının Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın içinde, kapısında ve duvarlarında kullanılmış olduğunu düşündürmektedir. Hançer, mezarlık hakkında şu bilgilere yer verir:

> *"1781 tarihli bir tapu örneği ve birçok resmi belge bu mezarlığın Ermeni cemaatine ait olduğunu doğrulamaktadır. Mezarlığın güney tarafında 1865'te önce koleradan ölenleri tecrid etmek ve cenaze ayini yapabilmek üzere bir ahşap şapel yapılmış, bu yapı daha sonra Surp Lusavoriç adıyla kutsanmış bir kiliseye çevrilmiştir. Mezarlıkta ilgili belgelerde burada 1876 tarihli bir okul yapıldığı kayıtlıdır"*[323].

1872 yılında Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın yerine askeri bir kışla yapılmak istenmiş, 22 Aralık 1872 tarihinde Trakya bölgesinin dini lideri Tatyos Episkopos önderliğinde Sultan Abdülaziz'e dilekçeyle başvurmuş, Sultan'da mezarlığın Ermenilere ait olduğunu onaylamıştır[324]. 1874 yılında Türkiye Ermenileri Patriği Nerses Varjabetyan, hayırsever Püzant Karagözyan'ın vasiyetini gerçekleştirmek için Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın arsası içinde bir Ermeni Ticaret okulunun kurulması için gerekli padişahlık iznini alsa da, ekonomik problemler nedeniyle bu proje gerçekleştirilememiştir[325]. 1909 yılında Belediye, Pangaltı Caddesi'ni genişletirken mezarlığın yol kenarında olan bölümünü almak istemiş, mezarlıkların kamuya ait olduğunu ve kamuya ait olan arazilere tapuyla sahip olunamayacağını belirtmiştir[326]. Belediye 11 Şubat 1909 tarihli bir kararla arazinin bedeli olarak değil, sadece

---

padişahı zehirlemeye çalıştıklarını ortaya çıkaran aşçı Manuk Karaseferyan'a mükafat olarak Pangaltı mezarlığı arazisi hibe edildiğini belirtir; Hançer (2004), s. 534.

[321] Hançer (2004), s. 534, Pamukçiyan (2002e). Beyoğlunda Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I.* İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 182.

[322] Kömürcüyan (1988), s.243-244; Hançer (2004), s. 534.

[323] Hançer (2004), s. 534.

[324] K. Pamukciyan (2002e), s. 182-183; Miroğlu (2008), s. 1.

[325] Miroğlu (2008), s. 1.

[326] Miroğlu (2008), s. 1.

yapılacak masraflara (duvar yapımı, kemiklerin ve mezarların taşınması v.s.) karşılık olarak 15.000 altın vermeyi kabul etmiştir[327].

1910 yılında mezarlık üzerine yapılmak istenen Patrikhane ve "müesset-ı ruhaniye ve hayriyeye mahsus akarat inşası" için komisyon kurulmasına karar verilen bir belgeye göre söz konusu inşaatların yapıldığı, 1914-1915 yıllarına ait bir belgede ise kabristana inşa edilecek iki bina ruhsat itası alındığını ve yol için mahalden ölülerin kaldırılmasının istendiği anlaşılmaktadır[328]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 1911-1912 yıllarına ait Belediye kayıtlarında mezarlığın istimlak edilmesi ile ilgili belgeler bulunmaktadır[329].

Hançer, 1921 yılında hükümet tarafından mezarlığın bir kısmının 15.000 altına satın alındığını söylemektedir[330]. Beyoğlu Belediyesi, 1926 yılında Pangaltı Mezarlığı'na gömüyü yasaklar ve mezarların uygun bir yere kaldırılmasını ve mezarlık arsasının Sultan Bayazıt Veli adlı vakfa ait olduğunu ve metruk bir mezarlık olması gerekçeleri ile kendisine devredilmesini istemiştir[331].

Cemaat ve Belediye arasındaki doğan anlaşmazlıklara hükümetin el koymasıyla birlikte mezarlığın bedelinin verilmesi ile itilaf son bulmuştur. Bugün Divan Oteli'nin bulunduğu yerde, 1930'lu yıllarda halen görülebilen mezarlık alanı 1939 yılından sonra Belediye mülküne geçen mezarlık bu tarihten sonra tamamen kaldırılmıştır[332].

Pangaltı Ermeni Mezarlığı'ndan 4800 civarında mezar taşının Şişli Ermeni Mezarlığı'na, Culfalı Patrik IV. Hagop'un mezarının Beyoğlu Surp Yerortutyun Kilisesi bahçesine, Hagop Gataghikos Chughayetsi'nin mezarının Üç Horan Kilisesi'nin bahçesine taşındığı bilinmektedir[333]. Bugün Şişli Ermeni Mezarlığı'nın meydanında sergilenen mezar taşlarının Pangaltı Ermeni Mezarlığı'ndan getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

---

[327] Miroğlu (2008), s. 1; ZB/55/92/1323/Ma/29/2 de mezarlığın bitişiğindeki dükkanların yanması sonucu hasar gören mezarlık duvarlarının onarımı le ilgilidir.
[328] BEO/3813/285952/1328/L/14/19; DH.İD./20/18/1333/Ra/26/17.
[329]BEO/4002/3000137/1330/S/27/1; BEO/4003/300215/1330/S/27/1; BEO/4001/3000044/1330/S/22/2.
[330] Miroğlu (2008), s. 1.
[331] Miroğlu (2008), s. 1.
[332] Hançer (2004), s. 533; Miroğlu (2008), s. 1; Pamukciyan (2002e), s. 183.
[333] Hançer (2004), s.534; Miroğlu (2008), s. 1.

Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın sahipsiz mezar taşlarının ise Taksim Parkı'nın yapımında ve Eminönü meydanında kullanıldığı farklı yayınlarda ileri sürülmüştür [334]. 2013 yılında Taksim'deki yayalaştırma çalışmaları sırasında bulunan mezar taşları bu yayınları desteklemektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin açıklamasına göre 2013 yılında Taksim yayalaştırma çalışmalarında 13 mezar taşı bulunmuştur[335]. Bu mezartaşları ile mezarlık alanı tekrar gündeme gelmiş ve basında farklı görüşleri içeren çeşitli yazılar yayınlanmıştır[336].

Osmanlı Hükümeti tarafından, Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın şehir içinde kalması ve 1865 yılındaki kolera salgınıyla birlikte diğer cemaatlerde de olduğu gibi o yıllarda yerleşimin en uzak noktalarından biri olan Şişli'deki yeni mezarlık alanının kullanılması istenmiştir. Hükümet, Şişli tarafında ellibin kişinin gömülebileceği bir mezarlık arazinin Ermeni cemaatine hediye edildiğini devrin Patrik'ine resmi yazı ile bildirmiş, Patrik ise yeni mezarlık alanını Beyoğlu Üç Horan Kilisesi yönetim kuruluna devretmiştir[337]. Mezarlığın giriş kapısının içinde bulunan bilgilendirme panosunda mezarlığın tarihi ve kuruluşu üzerine aşağıdaki bilgiler yazılıdır:

> *"Belediye'nin Pangaltı Ermeni mezarlığına ölü gömülmesini yasaklamasından sonra 14 Temmuz 1865 yılında Şişli bölgesinde Ermeni cemaatine mezarlık tahsis edildiği Beyoğlu Üç Horan Kilisesi yönetim kuruluna bildirilir. Bu yazıdan sonra Belediye 23 Temmuz 1865 tarihinde Üç Horan Kilisesi Yönetim kuruluna Pangaltı mezarlığına ölü gömmeyi yasakladığını bildirir. Kilise*

---

[334]http://www.agos.com.tr/karin-karakasli-gecmise-direnmek-5202.html (06 Haziran 2013 Perşembe 15:51) (Erişim tarihi: 07.07.2014).

[335]M. Özkalıpçı (2013). *Taksim Meydanı inşaat çalışmaları sırasında Ermenice mezar taşları ortaya çıktı* 12 Temmuz 2013 Cuma 12:29, Agos Gazetesi. Gazeteye verilen bilgiye göre inşaat sırasında mezar taşları yol seviyesinden itibaren yaklaşık 1,50 metre derinlikte dağınık vaziyette mermerden yapılmış 13 adet mezar taşı tespit edilmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan mezar taşları üzerine Müze yönetimi şu bilgileri vermektedir: "Genel olarak 17.yüzyılın ikinci yarısı ile 19.yüzyıla ait olan mezar taşlarından birinin yazıtı silik ve okunamaz durumda. Diğer ikisi ise yazıtsızdır. Beş tanesinin sadece tarihleri okunabilmiştir. Yazıtı okunan mezar taşlarından vefat eden şahısların erkek, kahveci ve berber gibi meslekleri olduğu öğrenilmiştir. Ayrıca birinde "Kayseri İli, Talas Köyü" adı geçmekte, bir diğerinde ise "Keğva Köyü" adına rastlanmaktadır. Kayserili olduğu belirtilen şahsın yazıtından "hacı" olduğu anlaşılmaktadır. Mezar taşlarından sekizi bezemesiz olup, beşi bezemelidir. Bezemeli mezar taşlarında, dairesel ve çukur biçimlendirilmiş su çanaklarına, kazıma palmetlere, Bitkisel (kenger?) bezeme ve kıvrımlara, sembolik harflere, kazıma olarak şekillendirilmiş ayna betimi yer almaktadır".

[336] Bu tarihlerde basında mezarlık arazisiyle ilgili olarak birçok yazı yazılmıştır. Cemil Koçak (2013). *Taksim'deki Surp Agop Ermeni Mezarlığı Beyazıd-I Veli Vakfı'nın Mıydı?* 03 Ağustos 2013 Cumartesi, http://haber.stargazete.com/yazar/taksimdeki-surp-agop-ermeni-mezarligi-beyazidi-veli-vakfinin-miydi/haber-778485 (Erişim tarihi: 11.11.2014).

[337]Gökyıldız (1992), s. 11; http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif listesi/beyoglu-uc-horan-yerrortutyun-ermeni-kilisesi-vakfi/24 (Erişim tarihi: 03.09. 2014) Beyoğlu'nda Üç Horan (Yerortutyun) Ermeni Kilisesi Vakfına aittir.

kurulu kararı Patrikhane'ye bildirir. Aynı tarihlerde belediye temsilcileri Beyoğlu Üç Horan yöneticileri ve cemaat ileri gelenleri ile Şişli bölgesindeki 200 m^2 lik alanı gösterirler. 25 Temmuz 1865 tarihinden itibaren Şişli Mezarlığı kullanılmaya başlar. Belediye'nin ve Emniyetin kararı resmen Beyoğlu Üç Horan Kilisesi Yönetim Kuruluna bildirilir. 17 Ağustos 1865 tarihinde hükümet dönemin patriği Boğos Taktakyan'a Şişli bölgesinde 50.000 m^2 lik alanın Ermeni cemaatine bağış yoluyla mezarlık tahsis edildiğini bildirir. Patrik'te hükümetin bu kararını Beyoğlu Üç Horan Yönetim Kuruluna bildirir"[338].

Yukarıda 17 Ağustos 1865 tarihinde hükümet dönemin Patriği Boğos Taktakyan'a Şişli'de verilen mezarlık arazisinden bahsedilmektedir. Şişli Ermeni Mezarlığı'na ilk gömüler, mezarlık arazinin cemaate geçmesinden hemen sonra 1865 yılında başlamıştır. Bu tarihlerde kolera salgını nedeniyle ölenlerin Pangaltı'ya gömülmesi yasaklanınca Şişli'deki yeni mezarlık hemen kullanıma girmiştir.

Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nın arazisini kaybetmek istemeyen Gregoryen Ermenilerden oluşan Beyoğlu Üç Horan Kilisesi Vakfı'nın denetimindeki mezarlık komisyonu, Şişli Ermeni Gregoryen Mezarlık arazisini önce kabul etmek istememiş, ancak Rum, Katolik Ermeni ve Musevilerin Şişli'deki mezarlık alanlarını kabul etmesi gibi nedenlerle karara uymuşlardır[339].

Bugün Cevahir Alışveriş Merkezi'nin karşısında hala kullanılan mezarlık alanı Musevilere, Gregoryen ve Katolik Ermenilere[340], Ortodoks Rumlara verilmiştir. Her cemaat kendi bölümünü yüksek duvarlarla diğerlerinden ayırmıştır. Mezarlıkların her birinin ayrı giriş kapısı ve idari bölümleri, mezarlık kiliseleri bulunmaktadır. Şişli'de Gregoryen Ermeni ve Katolik Ermenilere ait ayrı ayrı mezarlıklar bulunmaktadır. Mezarlıklar doğuda Büyükdere Caddesi, batıda Abide-i Hürriyet ve Mecidiyeköy yolu ile sınırlanan arazide yer alır.

Mezarlıkla ilişkin elimizdeki en erken tarihli inceleme 1922 yılında yazılan Kasbarian ve Khdshıan'ın birlikte yazdıkları *Azkayin Kerezmanadun Hayots Şişli* (Şişli Milli Ermeni Mezarlığı) kitabıdır[341]. Araştırma da mezarlığın 50.000 m^2 lik bir

[338] Gökyıldız (1992), s. 10, 11 ve mezarlık girişindeki panodan alınmıştır.
[339] Gökyıldız (1992), s. 11.
[340] Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nın adresi Abide-i Hürriyet Cad. No 4.'tür.
[341] Kasparyan, K.A.; Khdsian, H. H. (1922), Azkayin Kerezmanadun Hayots Şişli (Şişli Milli Ermeni Mezarlığı), İstanbul kitabı mezarlık tarihini anlatan tek eserdir.

alanın duvarlarla çevrilerek, giriş kapısının ve idari binanın inşasına 29 Mayıs 1903 yılında kutsama ve temel atma töreni ile başlanmış, giriş kapısı iki yanına yapılan idari bina ve ek yapılar 76 ncı Patrik Patriği Mağakya Ormanyan tarafından 16 Mayıs 1904 Pazar günü törenle açılmıştır[342]. Binalar, dönemin önemli mimarlarından biri olan Mihran Kalfa tarafından yapılmıştır. Mezarlığın bugünkü duvarları 1912 yılında yapılmıştır. Şişli Ermeni Mezarlığı hala kullanılan ve anıtsal nitelikli mezar anıtlarının bulunduğu en önemli mezarlıklardan biridir.

Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları semtler ve nüfus yoğunluğuyla bağlantılı olarak hala kullanılan veya kaldırılan mezarlık alanları hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır.

Pamukçiyan, Ermeni cemaatinin en eski ve en büyük mezarlığının Balıklı Ermeni Mezarlığı[343] olduğunu Samatya, Narlıkapı, Kumkapı, Edirnekapı, Balat, Yenikapı ve Gedikpaşa'da oturan orta sınıf Ermenilerin daha çok bu mezarlığa gömüldüklerini belirtir[344]. Balıklı Ermeni Mezarlığı'nın kuruluşu ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. Bugün mezarlığı'nın girişindeki 1452 tarihinin gerçekle bağlantısı olmadığın söyleyen Pamukçiyan[345], mezarlıktaki en eski kitabenin 1618 tarihli Divrikli Bağdasar'ın gelini Zartar'ın mezar taşı olduğunu belirtmektedir[346]. Buradan hareketle mezarlığın 17. yüzyıldan itibaren kullanıldığı düşünülebilir. Kömürcüyan ve İncicyan'ın kısaca bahsettiği Balıklı Ermeni Mezarlığı[347] 1903 yılında Samatya Ermeni Kilisesi İdare Heyeti tarafından duvarla çevrilmiş ve 1919 tarihli haritası çıkarılmıştır[348]. 1923-1925 yılları arasında mezarlığın duvarı yenilenmiş, Küçük ve Büyük Balıklı olarak ikiye ayrılmıştır. Bu mezarlıktaki mezar taşlarında yirmiye yakın Ermeni harfleri ile yazılmış Türkçe kitabeler,[349] Osmanlı döneminin kozmopolit ve iç içe yaşanmışlığı günlük kullanımda edinilen bilgilerin ölüm adetlerine yansıdığını göstermektedir. Balıklı Ermeni Mezarlığı'nın karşısında Rum

---

[342] Kasbarian, Khdshıan (1922), s. 58, 61; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki İ.AZN./7/2/1311/R/17/3 nolu belgede Şişli Ermeni kabristanı kapısının sağ ve sol cihetlerine Papaz, mezarcı ve bekçi odaları ile edevat hıfzına mahsus iki bina inşaasına ruhsat verildiği belirtilmiştir.
[343] Balıklı Ermeni Mezarlığı'nın adresi Silivrikapı Yolu No: 8 dir.
[344] K. Pamukciyan (2002b) Balıklı Ermeni Mezarlığı. İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I. İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 164.
[345] Pamukciyan (2002b), s. 164.
[346] Pamukciyan (2002b), s. 164.
[347] Kömürcüyan (1988), s. 25; G.V. İnciciyan (2000). *Boğaziçi Sayfileri.* (Düz. O. Duru), İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 90; P.Ğ. İncicyan (1976). *18. Asırda İstanbul*. (Çev. H. D. Andreasyan), İstanbul: Baha Matbaası, s. 20.
[348] Pamukciyan (2002b), s. 164.
[349] Pamukciyan (2002b), s. 164.

Mezarlığı, yakınında Musevi ve Müslüman Mezarlıklarının bulunması İstanbul'daki diğer mezarlık alanları ile benzerdir. Mezarlık günümüzde Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'na bağlı en büyük Ermeni mezarlıklarından biridir[350].

Ermenilerin günümüzde de kullandıkları eski mezarlıklarından bir diğeri de Bakırköy Ermeni Mezarlığı'dır[351]. Tarihçi Avedis Berberyan'a göre 1793 yılında Baruthane'nin inşasıyla birlikte, Pamukciyan'a göre 1835 yıllarında Ermeniler Bakırköy'e yerleşmeye başlamıştır[352]. Semtte yaşayan Rumların ahşap bir manastırı Ermenilere hediye etmesi ve kilisenin 25 Nisan 1837 tarihinde ibadete açılmasıyla[353] Ermenilerin Bakırköy'e yerleşmesi aynı yıllarda olmalıdır. 1818 yılında Venedik'te basılan *Yeğanak Püzantyan* dergisinde, İstanbul'da yaşayan Ermenilerin hane sayısı verilirken, Bakırköy'deki Ermeni nüfusunun belirtilmediği Pamukciyan tarafından anlatılmaktadır[354].

Bakırköy Ermeni Mezarlığı, günümüzde Bakırköy İstasyonu'nun arka tarafında Rum Mezarlığı ile yanyana yaklaşık 2000 ^{m2} lik bir alana sahiptir[355]. Pamukciyan, Ermeni Mezarlığı'ndaki erken tarihli mezar taşının Bitlisli Margos Hagopyan'ın 1899 tarihli mezarı olduğunu, Krikor Mısıryan isimli tüccarın vasiyetiyle mezarlığın duvarlarla çevrildiğini, daha sonradan su ve yolların açılmasıyla birlikte düzenli bir yer haline getirildiğini belirtilse de[356]; mezar taşları üzerindeki kitabelere göre 1868 tarihinden sonra gömülerin başladığı söylenebilir. Bakırköy'de yaşayan Ermenilerin cenazelerine Balıklı Mezarlığı'na götürmekte zorlandıkları için mezarlık tahsis edilinceye kadar Ermeni Kilisesi muttasıl mahaline defin yapmaya izin verildiğini gösteren 1860 tarihli bir belge[357] bu tarihte Ermenilerin mezarlıkları olmadıklarını göstermektedir.

---

[350]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/kocamustafapasa-surp-kevork-ermeni-kilisesi-mektebi-ve-mezarligi-vakfi/54

[351] Bakırköy Ermeni Mezarlığı'nın adresi Tayyareci Hayrettin Sok No: 2 dir.

[352] K. Pamukciyan (2002d). Bakırköy'de Ermeniler. İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I, İstanbul: Aras yayınları, s. 168; K. Pamukciyan (1960d). Bakırköy'de Ermeniler. *İstanbul Ansiklopedisi.* (Yay. Haz. R. E . Koçu, M. A. Aybar), İstanbul, C.IV, s.1908-1910.

[353] Pamukciyan (2002d), s. 169.

[354] Pamukciyan (2002d), s. 168.

[355] Pamukciyan (2002d), s. 170.

[356] Pamukciyan (2002d), s. 170.

[357] C.ADL./18/1075/1287/Ş/19/1. Belge 1860 tarihlidir.

Günümüze ulaşan kadar gelebilen tarihi mezarlıklardan biri de Edirnekapı Ermeni Mezarlığı'dır[358]. Mezarlık, Edirnekapı'nın sınırları içinde Müslüman Mezarlığı'nın karşısında yer alır. Mezarlığın tarihi üzerine detaylı bir bilgiye ulaşılamasa da İncicyan, ilki Topkapı'nın iç taraflarında, ikincisi Edirnekapısı karşısında Balat Ermenilerine ait ve diğeri Davudpaşa Sarayı'nın karşısında olmak üzere üç mezarlık bulunduğunu belirtmektedir[359]. Pars Tuğlacı; Edirnekapı Ermeni Mezarlığı'nda bulunan mezar taşlarının en eskilerinin 17. yüzyıla ait olduğunu, 1903 veya 1904 yıllarında mezarlığın çevresinin duvarla sınırlandığını belirtmektedir[360]. Mezarlık; Balat Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi, Khorenyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfına bağlıdır. Balat'ta 17. yüzyıldan itibaren kiliseleri bulunan Ermenilerin[361] mezarlıkları da bu tarihten sonra kurulmuş olmalıdır.

Günümüzde kullanılan mezarlıklardan bir diğeri de Rumelihisarı'ndadır[362]. Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait olan mezarlık üzerine detaylı bir bilgi elde edilemese de vakıf yetkililerinin belirttiğine göre 18. yüzyıl ortalarından itibaren kullanılan bir mezarlıktır[363].

Avrupa yakasında Ermenilerin mezarlıkları bulunduğu semtlerden biri de Büyükdere'dir. Ermenilerin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Büyükdere semtine yerleştiklerini söyleyebiliriz. Bugün Büyükdere'de mevcut bulunan Surp Hripsimyantz Ermeni Kilisesi 1848 yılında, Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi de 1885 yılında inşa edilmiştir. Günümüzde Büyükdere'de Surp Hırıpsimyants Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait, ilki Kazım Karabekir Mahallesi Bahçeköy Sokak'ta, diğeri Büyükdere Mühendis Sokak'ta olmak üzere iki Ermeni Mezarlığı günümüze ulaşmıştır[364]. Bu mezarlıklardan Bahçeköy Sokak'ta bulunan Katolik Ermenilerin gömüldüğü alanla ilgili olarak Türkiye Katolik Psikoposlar Kurulu arasındaki

---

[358] Mezarlığın bugünkü adresi Edirnekapı İETT garajı karşısı, Türk-Ermeni Mezarlığı yolu üzerindedir. Müslüman Mezarlığı'nın karşısında yer alır.

[359] İncicyan (1976), s. 15, dipnot 41; s. 20, 21, 23.

[360]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/balat-surp-hiresdagabed-ermeni-kilisesi-khorenyan-mektebi-ve-mezarligi-vakfi/21; P. Tuğlacı (1991), s. 233.

[361] V. Seropyan (1994). Hıreşdagabed (Surp) Kilisesi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 4, s. 90.

[362] Mezarlığın adresi Rumelihisar Üstü, Birinci Sok, Ayazma Yolu No: 3 tür.

[363]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/rumelihisari-surp-santukht-ermeni-kilisesi-vakfi/51; Tuğlacı (1991), s. 66; V. Seropyan (1994). Santukhd (Surp) Kilisesi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,C. 6, s. 456.

[364]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/buyukdere-surp-hiripsimyants-ermeni-kilisesi-vakfi/27 (Erişim tarihi: 2 Eylül 2014); Tuğlacı (1991), s. 151; P. Tuğlacı (2004b). *Tarih Boyunca Batı Ermenileri Cilt 2 (1851-1890)*. İstanbul: Pars Yayın Ticaret, s. 249.

tartışmadan daha sonra bahsedilecektir[365]. Ne yazık ki her iki mezarlık için yeterli bilgi bulunamamıştır.

17. yüzyılın ilk yarısında kurulduğu düşünülen mezarlıklardan biri de Kuruçeşme Ermeni Mezarlığı'dır. Mezarlık 1930 yılında belediyenin himayesine ve mülkiyetine verilmiş; 1944 yılında yeni gömü yapılması sağlık açısından sakıncalı görülerek yasaklanmıştır[366]. Kuruçeşme Mahallesi Avize Çıkmazı Sokak'ta yer alan Yerevman Surp Haç Ermeni Vakfı'na ait olan mezarlık ise bugün oldukça bakımsız durumdadır[367].

Ermenilerin Boğaz'da yoğun olarak yaşadıkları yerlerden diğeri de Beykoz'dur. Pamukçiyan, Kömürcüyan'ın *Ruzname*'si ve *İstanbul Tarihi* kitaplarına dayanarak Ermenilerin 17. yüzyılın ortalarından itibaren Beykoz'da yaşadıklarını; yanan kiliselerini 1834 yılında yeniden inşa ettiklerini anlatmaktadır[368]. İncicyan, 18. yüzyıldan itibaren Ermenilerin yaşadığını Beykoz'da Surp Niğoğos Kiliseleri olduğunu belirtmektedir[369]. Beykoz sahilinde bulunan mezarlık alanı üzerine gecekondular yapılmış, bu nedenle mezarlık alanı küçülerek bugüne ulaşmıştır[370].

Hisarüstü Ermeni Mezarlığı, Sarıyer ilçesinde Mezarlık Arkası Sokak ve Mezarlık İçi Yol Sokak ve Mezarlık Sokaklarının sınırlandığı bir alanda yeralır. Mezarlık alanı çevresine yapılan adı geçen yollar nedeniyle küçültülerek bugünkü haline dönüştürülmüştür. Günümüzde mezarlık içinde bir lojman ve mezarlar bulunmaktadır.

Ermenilerin sahilde oturdukları semtlerden biri de Yeniköy'dür. Yeniköy Mahallesi Kasap Çayırı Sokak'ta bulunan modern mezarlık alanı, Yeniköy Küd Dıpo

---

[365]Mert İnan (2013). Bir-garip-mezarlik-tartismasi. Vatan Gazetesi, (http://haber.gazetevatan.com/bir-garip-mezarlik-tartismasi/496636/7/yasam) (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2013)

[366]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/kurucesme-yerevman-surp-hac-ermeni%C2%A0-kilisesi-vakfi/44(Erişim tarihi: 30.07. 2013).

[367]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/kurucesme-yerevman-surp-hac-ermeni%C2%A0-kilisesi-vakfi/44 (Erişim tarihi: 30.07.2013) nın belirttiğine göre Düzyan ailesinin mensuplarının, bu mezarlıkta yer alan ve tarihi değer taşıyan mezarlarının metal kafesleri ve mermer kitabeleri talan edilmiştir.

[368]Pamukciyan, K. (2002c). Beykoz'da Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I*, 2002, Aras Yayıncılık, s. 179.

[369] İncicyan (1976), s. 126; Pamukciyan (2002c), s.179.

[370]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/beykoz-surp-nigogayos-ermeni-kilisesi-vakfi/23(Erişim tarihi: 30.07.2013) mezarlığın önünde sahilde Shell benzin istasyonu bulunmaktadır.

Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfına ait olduğu belirtilse de bugün mülkiyeti belediyededir[371].

Ermenilerin Anadolu yakasında gömüldükleri yerlerden biri de Kadıköy Uzunçayır Ermeni Mezarlığı'dır. Kadıköy'de 17. yüzyıldan itibaren kiliseleri olduğu varsayılan Ermenilerin[372] 19. yüzyıldan itibaren kullandıkları mezarlıklardan biridir. Kadıköy Uzunçayır'da yabancı milletlere kabristan yapmak için satın alınacak bir arsasının belediyece istimlakı için bir komisyon oluşturulduğunu gösteren bir belge, mezarlığın bu tarihten sonra kurulduğunu düşündürmektedir[373]. 1891 yılına tarihlenen başka bir belgede mezarlığa duvar örülmesi, ağaç dikilmesi ve dönüm başına 1.500 kuruş olarak takdir edilen bedelinin şehremanetine ödenmesi şartıyla gayrimüslimlere tahsis edildiği belirtilmektedir[374]. Ermeni Mezarlığı; Latin Katolik Mezarlığı, Rum Mezarlığı, Taşocağı Sokak ve Zeamet Sokak ile sınırlandırılmıştır. İçinde kilisesi ve lojmanı bulunan mezarlığın hem Taşocağı Sokağa hem de Zeamet Sokağa açılan girişleri bulunmaktadır.

Ermenilerin Üsküdar'a yerleşmelerini gösteren erken tarihli kayıtlar 16. yüzyıldan günümüze ulaşmıştır[375]. Pamukciyan, Ermenilerin Üsküdar'a yerleşme tarihlerinin aşağı yukarı 1555 tarihleri olduğunu belirtir[376]. Mezarlıkta bu döneme ait bir mezar taşı bulunmaması, daha geç tarihlerde kurulduğunu göstermektedir. Bağlarbaşı'nda Kadıköy ve Kısıklı tramvay hatlarının kavşağında bulunan ve yaklaşık 14.000 ^{m2} lik alanı kaplayan parselde iki Ermeni mezarlığının yanısıra Rum ve Musevi mezarlığı da bulunmaktadır. Ermenilere ait olan Bağlarbaşı Surp Haç ve Surp Garabet Mezarlıkları aynı parselde günümüzde Altunizade Nuh Kuyusu Sokaktadır. Her iki mezarlık içinde de ayrı lojman ve kilise bulunmaktadır[377]. 1885 tarihinde Surp Haç

---

[371]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/harita/arama/sariyer-kasap-cayiri-yenikoy-surpasdvadzadzin-ermeni-kilisesi-vakfi-136/154 (Erişim tarihi: 30.07.2013).

[372] M. Ekdal (1996). *Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü Kadıköy*. İstanbul: Kadıköy Belediyesi Kültür Yayınları, s. 217.

[373] DH. MKT/1453/115/1305/M/23/1; Erkan (2013), s. 53 te BOA. Y.PRK. HH. (Yıldız Parekende Hazine-i Hass), 6, 46 nolu belgeye göre arazinin Aziz Efendi adlı bir Müslümana ait olduğunu ve 22 dönümün mezarlık arazisi olarak tahsis edildiğini ve bu yerlerin haritasının çıkarıldığını belirtmektedir.

[374] Erkan (2013), s. 53 de verilen bu bilgi BOA. DH. MKT., 1822/51; Y. MTV (Mütenevvi Maruzat Evrakı), 52/3 teki belgelere dayandırılmıştır.

[375] Erkan (2013), s.50 de en erken tarihli sicil kaydının 1535 olduğu belirtilmektedir.

[376] K. Pamukciyan (2002a). Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I,* İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 159.

[377]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/harita/arama/uskudar-nuh-kuyusu-uskudar-surp-garabed-ermeni-kilisesi-vakfi-198/236 (Erişim tarihi: 30.07.2013) http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/harita/arama/uskudar-nuh-kuyusu-uskudar-surp-hac-ermeni-kilisesi-vakfi-197/235 (Erişim tarihi: 30.07.2013).

Kilisesi vaizi Piskopos Krikoris Aleatcıyan ve Surp Garabet Kilisesi başpiskoposu Matteos İzmirliyan'ın çalışmalarıyla çevre duvarları yapılan mezarlıkta amiralar, sanatçılar ve din adamları gibi cemaatin ileri gelen kişileri gömülüdür [378]. Surp Haç Mezarlığı'nın kapısında 1884-1887, Rum Mezarlığının kapısında 1880 ve Surp Garabed Mezarlığı kapısında ise 1888 yılında yapıldığı belirtilmiştir[379]. Surp Garabed Mezarlığı, Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı'na, Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı'na bağlıdır.

İ. H. Konyalı ve Pamukciyan, Surp Garabet Mezarlığı'ndaki bir mezar taşına göre 1718 tarihinde vefat eden Atam[380] isimli Diyarbakırlı bir Ermeni katır tüccarın mirasıyla elde edilen gelirlerle Ermeni cemaatine bağışlandığını ileri sürerler[381]. İncicyan, Üsküdar Ermeni Mezarlığı'nın ağaçlarla kaplı bir mezarlık olduğunu ve karşısında Küdüs'teki Surp Hagop Ermeni manastırına bağlı bir manastır bulunduğunu belirtir[382]. Mezarlıkta daha çok Ermenice harflerle yazılan mezar taşlarının yanında, Ermenice harflerle yazılmış Türkçe yedi kitabe ve Arap harfleriyle yazılmış olan dönemin önemli mimarlarından Krikor Amira Balyan'ın mezar taşı dikkati çekmektedir[383]. Son yıllarda yapılan gömülerde ise Latin harfli mezar taşları çoğunluktadır.

Haliç kıyısında yer alan Hasköy Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı günümüzde halen kullanılan mezarlıklarından biridir. Mezarlığın, daha çok 17. yüzyıl başlarında Eğin'den İstanbul'a göç eden Hasköy-Bademlik'e yerleşen Ermenilerin kullandıkları kabul edilmiştir[384]. Sultan Beyazıd vakfına ait bir arsa satın alınarak 1812 yılında Arisdages Amira'nın oğlu Hovhannes Ağa adına yapılan şapel ile 1822 yılında alınan fermanla mezarlığa gömüye başlanmıştır[385]. Mezarlık Sütlüce Mahallesi Bademlik Sokak'ta E5 karayolunun Şişli'den III. Haliç köprüsüne giden yamacın kuzeyinde bir

---

[378] Pamukciyan (2002a), s. 159.
[379] Konyalı (1977), s. 518.
[380] Konyalı (1977), s. 518 de mezarlığı veren kişinin Adam olduğunu belirterek bir hikâye anlatır: "Adam'ın atları bir gün bahçeye girmiş ve sebzeleri çiğnemiş, bozmuş, sahibi çıkışmış, davacı olmuş. Adam sormuş:
-Bahçen kaç lira eder?
-Doksan altın! Deyince,
-Al paranı! Demiş. Doksan lirayı saymış ve burasını kabristan olarak vakfetmiştir. Ermeniler her yıl ölüm gününü kabri başında tes'id ederler".
[381] Pamukciyan (2002a), s. 159; Konyalı (1977), s. 518.
[382] İncicyan (1976), s. 135.
[383] Pamukciyan (2002a), s. 159.
[384] Hançer (2004), s. 535.
[385] Hançer (2004), s. 535.

tepe üzerindedir. Mezarlığın içinde Surp Istepanos Kilisesi bulunmaktadır. Mezarlığın kilise çevresinde oluştuğu anlaşılmaktadır[386]. Mezarlık ve kilise Hasköy Surp Istepanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'na bağlıdır[387]. 1960 yıllarında çevresi duvarla çevrilen mezarlık alanı 1970'li yılların başında kısmen kamulaştırılmıştır[388]. Hançer, 1860 yılında Protestan cemaati için Hasköy'de bir mezarlık tahsis edildiğini söylese de bugün bu mezarlığın yeri bilinmemektedir.

Ermeni cemaatine ait mezarlıklardan biri de Kandilli Ermeni Mezarlığı'dır. Mezarlık Kandilli Surp Yergodasan Arakelot Ermeni Kilisesi Vakfı'na bağlı Hanımağa Yokuşu Sokak'tadır[389]. Duvarlarla çevrili mezarlık alanı günümüzde kullanılmamaktadır.

İstanbul'da Ermeni cemaatin kullandığı günümüze gelemeyen birçok mezarlıkları olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri Beşiktaş Ermeni Mezarlığı'dır. Bugünkü Yıldız Sarayı'nın alt tarafında bulunduğu bilinen mezarlık alanı saray için yapılan yol çalışmalarında ortadan kalkmıştır. Mezarlığın ne zaman itibaren kullanıldığı hakında farklı görüşler bulunmaktadır. Kömürcüyan, 17. yüzyılın ikinci yarısında az bir Ermeni nüfusun Beşiktaş'ta yaşadığını ve bir kiliseleri olduğunu belirtmektedir[390]. İncicyan Beşiktaş'ta Türk, Rum ve Yahudilerden bahsetmekle birlikte Ermenilerin varlığından söz etmemiştir[391]. Beşiktaş'ta Ermeni cemaati ile ilgili farklı görüşler bulunsa da, 18. yüzyıldan itibaren semtte Ermeni nüfusun yaşadığı mezarlığın kuruluş hikâyeleriyle örtüşmektedir. Pamukçiyan, Beşiktaş Mezarlığı'nın arazisinin Rahip Güreğ Manuelyan tarafından 1776 tarihinde satın alındığını, mezarlık çevresinin 1849 yılında Garabed Amira Balyan tarafından duvarlarla çevrildiğini, 1877 yılında Abdülhamid Yıldız Sarayı'na taşınınca mezar taşlarının toprakla örtüldüğünü belirtir. Ayrıca bu tarihten sonra mezarlık olarak kullanılmadığını, Yıldız Sarayı'na ulaşımı sağlayan yolun yapımında tamamen ortadan kaldırıldığını aktarmaktadır[392]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bir belgede Yıldız'daki Ermeni

---

[386] S. F. Göncüoğlu (2005). Halıcıoğlu (Hasköy) Ermeni Mezarlığı. *Tarihte Hasköy.* İstanbul: Sinpaş Yayınları, s. 249.
[387]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/harita/beyoglu-bademlik-haskoy-surp-stepanos-ermeni kilisesi-ve-mektebi-vakfi-188/220 (Erişim tarihi: 30.07.2013).
[388] Hançer (2004), s. 535.
[389]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/harita/arama/uskudar-hanimaga-yokusu-kandilli-surp-yeregodasan-arakelots-ermeni-kilisesi-vakfi-479/554
[390] K. Pamukciyan (2002g) Beşiktaş'ta Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I.* İstanbul: Aras Yayıncılık, s.176-178; Kömürcüyan (1988), s. 25.
[391] Pamukciyan (2002g), s. 176.
[392] Pamukciyan (2002g), s. 177; Kömürcüyan (1988), s. 25.

Kabristanı'na defin izni verilmediği, yeni mezarlık alanlarının Zincirlikuyu yakınlarında olduğu belirtilmiştir[393]. Beşiktaş'ta bulunan Ermenilerin daha çok Beyoğlu bölgesi mezarlıklarına rağbet ettikleri[394] düşünüldüğünde yeni bir mezarlığa ihtiyaç duymadıkları ve ölenlerin Pangaltı veya Şişli'ye gömülmüş oldukları akla yakındır.

Son yıllarda kaldırılan mezarlıklardan biri de Ortaköy Ermeni Mezarlığı'dır. Kömürcüyan, 18. yüzyılda Ortaköy semtinde Ermenilerin kiliseleri ve tepenin yamacında mezarlıkları bulunduğunu söylemektedir[395]. Ortaköy Meryem Ana Kilisesi Vakfı'na bağlı olan mezarlık, 2005 yılında imara açılmış ve tamamen ortadan kaldırılmıştır[396]. Mezarlık alanı Boğaz köprüsüne yakın Ortaköy Rum Mezarlığı'nın üzerinde kalan tepe üzerinde günümüzde lüks sitenin arazisi üzerinde bulunmaktaydı[397]. Ortaköy Ermeni Mezarlığı yakın zamanda ortadan kalksa da mezarlık tarihi ve mezarlar hakkında detaylı bilgi elde edilememiştir.

Günümüze gelmeyen mezarlıklardan biri de Yeşilköy Ermeni Mezarlığı'dır. 1854 yılında Ohannes ve Boğos Dadyan tarafından kurulan mezarlık alanında Balkan ve I. Dünya Savaşlarında şehit olan Ermeni askerlerin gömülü olduğu, 1960 yılında tamamen ortadan kaldırıldığı bilinmektedir[398]. Bugün Yeşilköy'de Halk Pazarı olarak bilinen, küçük dükkânların ve semt muhtarlığının bulunduğu yerde bulunan mezarlığa ait hiç bir iz bulunmamaktadır. Ermenilere ait bu mezarlığın yanında Rum ve Latinlere ait mezarlık alanları da bulunmaktadır. Rum Mezarlığı da tıpkı Ermeni Mezarlığı gibi tamamen ortadan kaldırılmış, sadece Latin Mezarlığı günümüze gelebilmiştir. Mezarlığın 1954 yıllarına kadar Koyundere mevkiinde duvarlarla çevrili olduğunu, bu tarihten sonrada belediyece definlerin yasaklandığı ve cemaate başka yerler gösterildiği, 1975 tarihinden sonra da mezarlıklardaki kemiklerin Bakırköy ve Balıklı

---

[393] DH. İD/20/20/1340/B/01/1.
[394] Pamukciyan (2002g), s. 177.
[395] Kömürcüyan (1988), s. 256, dipnot 67.
[396]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/ortakoy-surp-asdvadzadzin-ermeni-kilisesi-ve-mektebi-vakfi/48; Ortaköy Mezarlığı nereye kayboldu?", Agos, 19 Temmuz 1996, s. 1, 7; "Ortaköy Mezarlığı kilisenin", Agos, 18 Haziran 1999, s. 1, 7.
[397]N. Görgeç Mezara Karşılık Daire. (17.03.2099) Sabah Gazetesi. http://arsiv.sabah.com.tr/2009/03/18/haber,B0F42855037248639502E3C47ABF72E7.html
(Erişim tarihi: 03.09.2014); yazıda Ortaköy Meryem Ana Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait olan Ermeni Mezarlığı'nın arazisinin 25 Eylül 2005 yılında 45,5 m2 lik arazinin imara açıldığını, mezarda yatanların ailelerine 85 dairenin verildiği yazılmıştır. Mezar arazisinde bugün Lotus Evleri olarak bilinen lüks site inşa edilmiştir.
[398] L. P. Dabağyan (2006). *Zaman Tünelinde Şehr-i İstanbul'un Seyir Defteri*. İstanbul: Karadağ Yayınları.

mezarlıklarına nakledildiği bilinmektedir[399]. Surp Istepanas Ermeni Kilisesi ve mezarlık alanı 2012 yılında cemaate iade edilmiştir[400]. Yeşilköy'deki Ermenilere bir ait diğer mezarlık Çiroz Pasajı'nın yukarısında bulunurken, 1956 yılında tamamen kaldırılmıştır[401].

19. yüzyılda Ermenilerin, mezarlıklar dışında diğer cemaatler gibi kilise bahçelerine gömüldükleri bilinmektedir. Kilise bahçelerinde daha çok lahit biçimli mezarlarda cemaatin ileri gelenleri gömülmüşlerdir. Bu tür gömülerin İstanbul'da inşa edilen 19. yüzyıl kiliselerinde birçok örneği bulunmaktadır. Kadıköy'deki Surp Takavor Kilisesi bahçesinde, kiliseyi inşa etiren Garabet Muradyan ve eşinin giriş kapısının iki yanına karşılıklı olarak duran lahitleri bunlardan biridir[402]. Kadıköy Altınyol'daki Surp Levon Ermeni Kilisesi'nin Kuşdili Caddesine bakan bölümü de mezarlık olarak kullanılmıştır[403]. Adı geçen kiliseler yanında Ermeni cemaatin önde gelen isimlerinin lahitlerinin Ermeni Patrikhanesi'nin karşısında bulunan Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi içinde ve bahçesinde de yer aldığı görülmüştür.

Ermenilere ait 19. yüzyılda kurulan mezarlıklardan bir kaçı da adalardadır. Ermenilerin yoğun yaşadığı Kınalıada'daki mezarlık bunlardan biridir[404]. Gregoryen Ermenilere ait Kınalıada Ermeni Mezarlığı, Akgünlük Sokak'ta yer alır. Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi'nin yanında bulunan mezarlık, bugün hala kullanılmaktadır. Mezarlık, Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfına bağlıdır[1]. Mezarlık tarihi üzerine bir bilgiye ulaşılmamıştır.

Ermeniler, Osmanlı Devleti idaresinde tek bir mezhep altında bir birliğe sahip olmamıştır. 19. Yüzyıl İstanbul Ermeni topluluğu içinde Gregoryen, Katolik, Protestan ve Ortodoks gruplar bulunmaktadır. Bunlar içinde sayıları daha kalabalık olan grup Gregoryen Ermenileridir. Yukarıda tanıtmaya çalıştığımız mezarlıklar daha çok Gregoryen Ermenilere ait olanlardır.

---

[399] K. Pamukciyan (2002f) Yeşilköy'de Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I.* İstanbul: Aras Yayıncılık, s.172; K. Pamukciyan (1997). Yeşilköy Hakkında Tarihi Bilgiler. *Tarih ve Toplum Dergisi*. (165), Eylül, s. 9-10.

[400] http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/yesilkoy-surp-isdepanos-ermeni-kilisesi-mektebi-ve-mezarligi-vakfi/62 (Erişim tarihi: 12.01.2014)

[401] Dabağyan (2006), s. 254.

[402] M. Ekdal (1996). *Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü Kadıköy*. İstanbul: Kadıköy Belediyesi Kültür yayınları, s. 217-220.

[403] M. Ekdal (1996), s. 220.

[404] http://www.adalar.bel.tr/haritalar.asp Kınalıada haritası.

İstanbul'da yaşayan Katolik Ermeniler Osmanlı idaresi tarafından cemaat olarak kabul edildikten ve Patrikhaneleri kurulduktan sonra kendilerine mahsus kilise ve mezarlık alanlarına da sahip olmuşlardır. İstanbul'da Katolik Ermenilere ait birçok kilise günümüzde var olmakla birlikte[405] mezarlık sayısı oldukça azdır [406]. İstanbul'da yaşayan Katolik Ermeniler, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar kendi mezarlıkları olmadığı için, cenazelerini çoğunlukla Pangaltı Ermeni Mezarlığı'na ya da günümüzdeki Taksim Parkı'nın yerinde bulunan Grand Champs Mezarlığı'ndaki Latinlere ait bölüme defnetmişlerdir[407]. İstanbul'da Ermeniler arasında Katolik mezhebi yaygınlaşmaya başladığında, Gregoryen Ermeni Patrikhanesi, Katoliklere kilise hizmetini yasaklamış, nikâh ve ölü gömme gibi ruhani hizmetleri aksatmıştır. Patrikhanenin Katolik mezhebine geçen Ermenileri cezalandırmaları yüzünden Ermeni mezarlıklarına kabul edilmeyen cenazeler zaman zaman evlerinin bahçelerine gömülmüştür[408]. Beydilli, 1780/81 yıllarında Ermeniler arasında Katolikliğin gözle görülür biçimde arttığını ve Ermenilerin Frenk kiliselerine gittiğini, dini törenlerini, bu kiliselerde yaptıklarını belirtmektedir[409]. Muhtemelen bu tarihlerde gömülerini de, Latin Katoliklere ait mezarlıklara yapmış olmalıdırlar.

Katolik Ermeni Patrikhanesi'nin kuruluş yıllarından sonra Katolik Ermenilere tahsis edilen ilk gömü yeri Şişli'deki Katolik Ermeni Mezarlığı'dır. Mezarlık Mecidiyeköy Bulvarı, Rum Mezarlığı ve Gregoryen Ermeni Mezarlığı ile çevrelenmiştir. Mezarlık tarihi ile ilgili elimizdeki arşiv bilgileri yanında H. Kosyan'ın 1931 yılında yazdığı Viyana'da basılan Kerezmanadun Gatoghige Hayots Gosdantnubolso (İstanbul Katolik Ermeni Mezarlığı) kitabı önemli bir kaynaktır. Eserde kitabeler ve fotoğraflarla mezarların o yıllardaki durumu belgelenmiştir. Çalışmanın önsözünde çalışmanın ne bilimsel nede öğretici olmadığı sadece bazı şeyleri ölümsüz kılmak için bir çalışma olduğu anlatılmıştır. Kosyan, mezar taşlarının yok olma tehlikesine karşı belgelemeye çalıştığını anlatmaktadır. Ne yazık ki kitapta

[405] Beyoğlu Surp Asdvadzadzın Ermeni Katolik Kilisesi, Büyükada Surp Asdvadzadzın Ermeni Katolik Kilisesi, Büyükdere Surp Bogos Ermeni Katolik Kilisesi, Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi, Karaköy Surp Hısus Ermeni Katolik Kilisesi, Ortaköy Surp Krıkor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi, Samatya Anarat Hıgutyın Ermeni Katolik Kilisesi, Taksim Surp Hovgam Vosgeperan Ermeni Katolik Kilisesi, Yeniköy Surp Hovhannes Ermeni Katolik Kilisesi.
[406] Tcholakian, L'église arménienne catholique en Turquie, 1998,
[407] http://en.wikipedia.org/wiki/Pangalt%C4%B1_Armenian_Cemetery (Erişim tarihi: 30.07.2013)
[408] Beydilli (1995), s. 2.
[409] Beydilli (1995), s. 2-3.

fotoğrafın az olması o yıllardaki durumunu görmemizi sağlayamasa da mezar taşlarının kitabelerini yazması ile tarihi bir kaynak olmuştur[410].

Şişli Katolik Mezarlığı Katolik Ermenilere 1865 yılında tahsis edilmiştir[411]. Pangaltı Ermeni Mezarlığı'na yeni defin yapılmasını yasaklaması üzerine, Ermeni Katolik toplumu, Şişli Büyükdere Caddesi'nde kendine ait bir mezarlık alanına sahip olmuştur[412]. Daha öncede belirtildiği gibi mezarlık arazisi dört cemaate verilmiştir. Gregoryen Ermenilere, Musevilere, Rumlara ve Katolik Ermenilere verilen alan mezarlık günümüzde de kullanılmaktadır[413].

Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı dışında 1892 yılında Kandilli'de Gregoryen ve Katolik Ermeni cemaatleri için yeni bir kabristan tahsis edildiğini gösteren bir belge yeni mezarlık alanları tahsis edildiğini göstermektedir[414]. Ayrıca, Büyükada'da yaşayan Ermeniler Katolik Mezarlığı'na gömülmüşlerdir. Büyükada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı'na bağlı olan kilisenin bir mezarlığı yoktur[415].

19. yüzyıl İstanbul'unda Şişli Ermeni Gregoryen ve Katolik Ermenilerle kıyaslandığında kadar sayıları fazla olmayan bir diğer grup ise Protestan Ermenilerdir[416]. Protestan Ermenilere ait bir mezarlık bulunmamaktadır. Bugün Feriköy Protestan Mezarlığı[417] içindeki ayrı bir bölüm Protestan Ermenilere aittir. Latin mezarlıklarını anlatırken Feriköy Protestan Mezarlığı hakkında bilgiler verildiği için, burada mezarlığın bu bölümününe ilişkin değerlendirmelerde bulunulmayacaktır. Feriköy Protestan Mezarlığı'nın Protestan Ermeni gömüleri için 1872 yılından sonra kullanıldığı düşünülmektedir. Mezarlıkta Protestan Latin ve Ermeni gömüleri birbirinden duvarlarla ayrılmıştır.

---

[410] H. Kosyan (1931). *Kerezmanadun Gatoghige Hayots Gosdantnubolso* (İstanbul Katolik Ermeni Mezarlığı), Viyana, kitabı mezarlık tarihini anlatan tek eserdir.
[411] Kosyan (1929), s. 7.
[412]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/elmadag-surp-agop-ermeni-hastanesi-vakfi/52 (Erişim tarihi: 30.07.2013), Tuğlacı (1991), s. 307; H. Çolakyan (2004). *Tarihi Surp Agop Hastanemizin Dünü ve Bugünü*. İstanbul, s. 7-8.
[413] Gregoryen Ermenilere ait s. ??? da mezarlık hakkında bilgi verilmiştir.
[414] DH. MKT. /2037/43/1310/C/11/1.
[415]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/buyukada-surp-asdvadzadzin-verapokhum-ermeni-katolik-kilisesi-vakfi/67 (Erişim tarihi: 30.07.2013).
[416] Islahat Fermanı hükümlerince 1856 yılından itibaren her millet için nizamnameler hazırlanmıştır. Bu nizamnamelerden biri de 1878 yılında Protestan Milleti Nizamnamesi'dir. Bu nizamname ile Protestan Ermeni cemaati kabul edilmiş olmalıdır.
[417] Latin mezarlıkları içinde Feriköy Protestan Mezarlığı hakkında bilgi verildiği için burada verilmemiştir. Bu bölümde sadece Ermenilerin gömülü olduğu yer hakkında bilgi verilecektir.

Ermenilerin Protestanlık mezhebini kabul edenleri daha çok Feriköy Protestan Mezarlığı içindeki Ermeni Protestanlara ayrılmış bölüme gömülmüşlerdir. İstanbul'da Protestan Ermeniler için yeni mezarlık yerlerinin bulunmamasında topluluğun küçük olması ve Gregoryen Ermeni mezarlıklarına gömülmelerini de etkili olmuştur. Cemaatin günümüzde İstanbul'da Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Aynalıçeşme Ermeni Protestan Kilisesi olmak üzere sadece iki kilisesi bulunmaktadır[418]. Katolik ve Protestan Ermeniler kendilerine ait mezarlıklar yanında Büyükdere ve Halıcıoğlu'nda bulunan bazı Latin mezarlıklarına gömülmüşlerdir[419].

4.3. Latin ve Levanten Mezarlıkları

İstanbul'da 10. yüzyıldan itibaren Latin kökenli Amalfi, Venedik, Pisalı ve Cenovalıların Pera'ya yerleştikleri ve manastırları bulunduğu çeşitli kaynaklarda anlatılmaktadır[420]. Bu tarihten itibaren Latinlerin mezarlıkları bulunduğu veya manastırların bahçelerine gömülerin yapıldığı tahmin edilse de mezarlıklar hakkında bilgiler oldukça yetersizdir.

Galata'nın sınırları içinde yer alan Aya Irini Kilisesi'nin[421] 1303 yılında Cenevizlilerin mezarlığı olarak kullanıldığı bilinmektedir[422]. Papa V. Martin'in yazdığı mektupta, İstanbul'da Latinlerin Pera'da iki kilisesi ve mezarlık alanları olduğu belirtilmiş, bunlardan birinin San Paul Kilisesi (Arap Camii) olduğu anlatılmıştır[423]. Galata'da 15. yüzyılın başında Pisalıların kullandığı San Nicolò ve San Pietro Kiliseleri ve mezarlıkların bulunduğu bilinmektedir[424]. Bu tarihlerde Pisalıların

---

[418]http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/gedikpasa-ermeni-protestan-kilisesi-ve-mektebi-vakfi/32(Erişim tarihi: 30.07.2013).

[419]Büyükdere'de Kazım Karabekir Mahallesi Bahçeköy Sokak'ta ve Büyükdere Mühendis Sokak'ta olmak üzere iki Ermeni Mezarlığı'nı günümüze ulaşmıştır. Bu mezarlıklardan Bahçeköy Sokak'ta bulunan Katolik Ermeniler Latinlerle birlikte gömülmüştür.

[420] P. Magdalino (2012). *Ortaçağda İstanbul Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinoplis'in Kentsel Yerleşimi.* (Çev. Barış Cezar), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 121-141; Marmara (2006) s. 13-18.

[421] Perama'daki Aya Irene Kilisesi günümüze gelememiştir. Magdalino (2012), s. 125.

[422] A. Belin (1894). *Hıstoire de la Latinité de Constaninople*, 2. Basım, Paris: Alphonse Picard et Filss, s. 508.

[423] Belin (1894), s. 508; Marmara (2006), s. 25-27 de 1917 yılında Arap Camisi'nin restorasyonu sonucunda bulunan mezartaşları 1260-1476 yıllarında Galata'da Latin ailelerinin varlığını göstermektedir. E. Dalleggıo D'Alessıo (1933). Inscription latines funéraires de Constantinople au moyen âge. *Echos D'Orient.* XXXII, Paris: 5. Rue Bayard, s.340-347 de 13, 14 ve 15. yüzyıllara ait mezar taşları anlatılmaktadır. Bu makalede s.345 te Arap Camisinde bulunan İncil yazarı figürlü bir mezar taşı 1345 yılına tarihlendirilmiştir.

[424] Marmara (2006), s. 17.

mahallesi olarak bilinen San Marco Kapısı yada *Porta tis İkanatissis* Kapısı'ndan, Ceneviz mahallesiyle sınırı oluşturan Neorium Kapısı'na dek uzandığını bölgede[425] başka mezarlıklarında bulunması ihtimal dahilindedir.

1453 yılında İstanbul'un fethiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni başkenti olan kentin, çok uluslu etnik yapısı imparatorluğa belli sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluklardan biri de önemli bir ihtiyaç olan mezarlıklardır. Osmanlı yönetimi, gayrimüslimlerin patriklerine verilen çeşitli ferman ve beratlarla kendilerine özgü kilise, manastır, havra gibi ibadet mekânlarına ve mezarlıklara kimsenin karışmayacağını belirten güvenceler vermiştir[426].

Daha çok Galata bölgesinde yaşayan Latinler 15. yüzyıldan 17. yüzyıla dek San Francesco Kilisesi'nin bahçesini gömüleri için kullanmış olmalıdır. Kilise ve mezarlık için bilgiler sınırlı olsa da, 3 Mayıs 1696 tarihli yangına kadar kilisenin kullanıldığı, Sultan II. Mustafa'nın 6 Mart 1697 tarihli fermanla kiliseye el konulduğu bilinmektedir[427]. Bu tarihten sonra Fransızlar tarafından kilise ve mezarlıktaki ölülerinin kemikleri toplanarak Grand Champs Mezarlığı'na nakledilmiştir[428]. Galata'daki San Francesco Kilisesi mezarlığının ne zaman kaldırıldığı tam olarak bilinmese de 1697 yılına kadar kullanıldığı düşünülebilir[429].

Bu bilgiler ışığında Galata'da yaşayan Latinlerin erken tarihli mezarlıkları kilise ve bahçeleridir. Latin tarihini anlatan yayınlarda Cenevizlilerin erken dönemden Osmanlı dönemine dek Galata ve Pera'daki kiliselerin içindeki duvarlara yakın yerlere, bahçelerine ve 1561 yılındaki veba salgınıyla birlikte ise sur dışına ve Grand Champs Mezarlığı'na definlerin yapıldığı anlatılmaktadır[430].

İstanbul'un bilinen en eski mezarlıklarından biri bugünkü Taksim Gezi Parkı'nın bulunduğu arazide yer alan Grand Champs Mezarlığı'dır. 1561 yılından itibaren kullanılan Grand Champs Mezarlığı gayrimüslimlere veba salgınında ölenleri gömmeleri için tahsis edilmiştir. Belin'in *Hístoire de la Latinité de Constaninople* (İstanbul'un Latin Tarihi) anlatan kitabında yazdıklarından yola çıkarak bu dönem

---

[425] Marmara (2006), s. 17.
[426] T.T. Soykan (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Gayri Müslimler*. İstanbul: Ütopya Kitapevi, s. 146.
[427] Marmara (2006), s. 109, 112.
[428] Marmara (2006), s. 109.
[429] Mezarlık farklı kaynaklarda "Grand Champs des Mort" "Büyük Tarla", "Büyük Mezarlık", "Beyoğlu Mezarlığı", "Ayaspaşa Mezarlığı" gibi isimlerle bilinmektedir. Detaylı bilgi için bakınız. B. Johnson (2003). Batılıların Gözüyle Büyük Mezarlık. *Tarih Toplum.* (Çev. Handan Cingi), Mayıs, 233, s. 34-41; Marmara (2006), s. 109.
[430] Belin (1894), s. 509.

hakkında ipuçlarına ulaşılmıştır. Belin, 1560-61 yılları arasında İstanbul'da 80.000 kişinin öldüğünden bahseden Doktor Qualbe'nin mektubu, 1585 yılındaki Cizvit rahiplerinin yazdığı başka bir mektupta veba salgınında ölenlerin fazlalığından definlerin var olan kilise içine değil, Grand Champs Mezarlığı'na yapıldığı belirtmiştir[431]. Museviler hariç Ermeni, Rum, Frenklerin yan yana gömüldükleri mezarlık, İstanbul'a gelen birçok seyyahın görüp etkilendiği bir yerdir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde de mezarlığın her millet için ayrı ayrı tahsis edildiği belgelerle belirtilmiştir[432].

Rinaldo Marmara, mezarlığın 1615 tarihinde Katolik Latinlerin defin yeri olduğunu aktarmakta, bu görüşünü mezarlığın bitişiğindeki iki hastanenin varlığı ile adeta doğrulamaktadır[433]. Mezarlık tarihi ile ilgili olarak elimizde daha çok 19. yüzyıldaki seyyahların verdiği bilgiler bulunmaktadır. Seyyah Edmondo de Amicis, *İstanbul 1874* tarihli kitabında mezarlığı aşağıdaki gibi anlatmıştır:

> "*Belle Vue kahvesinde sonra Museviler hariç her dinden inanan birbirinden ayrı kabristanlara gömüldüğü Büyük Mezarlık'ta kesif bir akasya, akağaç ve servi ormanı yayılmaktaydı. Ağaçların arasından Boğaziçi ve Asya sahili görülürdü. Mezarların arasında Rumlarla Ermenilerin gezindikleri yılanvari geniş yollar var. Birkaç mezar taşının üstünde bağdaş kurmuş oturan Türkler, Boğaz'ı seyretmekteler. Öyle gölgelik, öyle serin ve huzur dolu bir yer ki, insan buraya girince yaz sıcaklığında kocaman loş bir katedrale girmiş gibi nefis bir duyguya kapılıyor. Ermeni dilinin muntazam ve zarif harfleriyle yazılmış kitabelerle örtülü mezar taşlarının hepsi de büyük ve yassı, hemen hepsinin üzerinde ölünün sanatını veya mesleğini gösteren bir işaret oyulmuş. Çekiçler, testereler, kalemler, mücevher mahfazaları ve gerdanlıklar var; sarraf terazi, papaz serpuşu, berber leğen, cerrah neşter ile temsil edilmiş. Bir taşın üzerinde, kan içinde gövdeden ayrılmış bir baş görürüz. Bu, katledilmiş veya kafası kesilmiş birinin mezarıydı. Bir Ermeni bu mezarın yanında, çayıra sırtüstü yatmış uyuyordu. Mezarlıktan sonra iki yanına yeni binalar sıralanmış geniş yolların geçtiği köşkler, bahçeler, hastaneler ve büyük kışlalarla*

[431] Belin (1894), s. 509.
[432] HR. MKT 111/74/1271/L/18/1 nolu belgede Kabristanların ayrı ayrı olduğu belirtilmiş ve cenaze gömülmesi yasaklanmıştır.
[433] Marmara (2001), s. 62; Marmara (2006), s. 108-109, Saint- Louis (ya da Sivil Hastane) veya Latin ya da Peyrotes de denilen Saint-Jean Hastanesi.

kuşatılmış başka bir Hıristiyan mahallesine, Pangaltı'ya çıktık. Burası İstanbul'un denizden en uzak mahallesidir"[434].

Grand Champs Mezarlığı'nın büyüklüğü tam olarak bilinmese de mezarlık arazisi üzerine 1803-1804 yılında inşa edilen Topçu Kışlasının kapladığı alan ve 1864 yılında kemiklerin mezardan çıkarıldığı 13.500 arşınlık olduğu dikkate alındığında[435] oldukça geniş bir alanı kapladığı söylenebilir. Grand Champs Mezarlığı, Nur Akın'a göre Galata sur içi alanının iki katından daha büyüktür[436]. Bugün Atatürk Kültür Merkezi'nin bulunduğu yerden başlayarak, Dolmabahçe ve Fındıklı'ya kadar uzanan alanda bulunduğu tahmin edilen mezarlık alanı bazı kaynaklarda "*Taksim'den başlayarak Ayaspaşa Gümüşsuyu üzerinden Fındıklı'ya inmekteydi. Pangaltı yönünde uzanan alanlarda bu mezarlığın bir parçasıydı*"[437] şeklinde ifade edilmiştir .

Julie Pardoe, Grand Champs Mezarlığını ziyaretinde Latinlerin gömülü olduğu Frenk Mezarlığını şöyle anlatmıştır:

"*Kışlayı geçtikten sonra karşımıza çıkan ilk düzlük Frenklerin mezarlığıdır; burada sizi her yandan Latince yazıtlar selamlar: Göçmüşlerin ruhları için dua etmenizi öğütleyen yazılar; Fransızların süslü bir dille yazılmış duyguları; kalıcı taşa kazınmış kelime oyunları, güller ve krizantemler; İngilizlerin kısa ve özlü doğum, ölüm, yaş, hastalık kayıtları; İtalyanların ümitsizlik ve hasret destanları; sıradan bir mezarlıkta rastlanan bütün ortak özellikler"*[438].

19. yüzyılın başında İngiliz Konsolosluğu'nun dini sorumlusu Robert Walsh Frenklerin gömüldükleri Grand Champs des Morts şöyle anlatmaktadır:

"... Frenk mezarlığı Boğaz sırtlarındaki bir tepede bulunmaktadır. Onun önünde ve hemen altında ise Türklerin büyük mezarlığı yer almaktadır. Onun yanında da selvi ve sakız ağaçlarıyla bezenmiş Ermeni mezarlığı bulunmaktadır. Ancak Frenklerinki çıplak görünümlüdür, bir tek ağaç bile bulunmamaktadır. Yine de burası tüm Avrupa ülkeleri ölülerinin

---

[434] E. Amicis (2009). *İstanbul 1874*. (Çev. S. T. Yazar), İstanbul: Pegasus Yayınları, s. 62-64; E. Hançer (2004), Ermeni Kiliseleri ve Mezarlıkları. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu.* C.II, İstanbul, s. 534-535.
[435] Marmara (2006), s. 109.
[436] N. Akın (1998). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayınları, s. 151.
[437] Amıcıs (1986), s. 67-68.
[438] J. Pardoe (1997). *18. Yüzyılda İstanbul*. (Çev. B. Şanda), İstanbul: İnkılâp Kitabevi, s. 88. B. Johnson (2002). *İstanbul Feriköy Mezarlığı*. (Çev. Handan Cingi),İstanbul: Ofset Yapımevi, s. 1 deki 1. nolu Büyük Mezarlık'taki Frenk Mezarlığını gösteren gravür Pardoe'nun anlattıklarını doğrular gibidir.

istirahatgâhıdır ve İngiliz, Fransız, Hollandalı ya da Alman oldukları mezar taşları belirtmektedir. ..."[439]

19. yüzyılın ikinci yarısında Galata ve Pera bölgesinde ticaret ve yaşam alanlarının genişlemesiyle paralel olarak kentin merkezinde kalan Grand Champs Mezarlığı'nın halkın sağlığını tehdit ettiği düşünceleriyle kentin daha uzak noktasına kaldırılması gündeme gelmiştir.

Osmanlı hükümeti 1852 yılından itibaren yabancı elçiliklere gönderdiği resmi yazılarla bu mezarlığın kullanılmamasını istemiş[440]; 9 Nisan 1859 tarihli Journal of Constaninople gazetesinde Paskalya'dan sonra mezarlığa defin işlemlerinin yasaklanacağı yazılmıştır[441]. O yıllarda Latin cemaattin başındaki Monsenyör Paolo Brunoni'nin resmi yazışmalara uygun biçimde 27 Nisan 1859 tarihinde kaleme aldığı bir yazıyla mezarlığa definleri yasaklanmıştır[442]. 6. Bölge Belediye'si Sağlık Meclisi 18 Ekim 1859 tarihli oturumunda, son definden itibaren 5 yıllık bir sürenin sonunda, Grand Champs Mezarlığı'ndaki definlerin oradan çıkarılmasına karar verilmiştir[443]. Olasılıkla 1864 yılından sonra mezarlık alanı boşaltılmış olmalıdır[444]. 1864 yılından itibaren Grand Champs Mezarlığı'nın bir kısmının park ve mülk haline dönüşebileceği ve devletin burayı istediği biçimde tasarruf edeceği farklı yayınlarda belirtilmiştir[445].

Kentin büyümesiyle paralel olarak 6. Belediye Dairesi'nin örnek belediyecilik kararlarıyla yeni modern yaşam alanları aramada, ilk gözden çıkarılan yer Grand Champs Mezarlığı olmuştur. Bu yıllarda mezarlıklar şehrin dışına taşınarak, yüksek duvarla ayrılmış, sıhhi bir hale getirilerek kamusal alanlardan ayrılması sağlanmıştır[446]. Belediye Dairesi'nin çalışmaları sadece gayrimüslim mezarlarıyla sınırlanmamış, merkezde bulunan Müslüman mezarlıkları da bu yıllarda kaldırılmıştır.

---

[439] B. Johnson (2002), s. 1.

[440] Marmara (2006), s. 109; HR. MKT 111/74/1271/L/18 belge de Beyoğlu'nda Rum, Ermeni ve Frenk kabristanlarına bundan böyle cenaze defin olunmaması belirtilmiştir.

[441] Akın (1998), s. 151, 157.

[442] Marmara (2001), s. 63.

[443] 1857 tarihli nizamnameyle İstanbul, 14 bölgeye ayrılmış, her bölgenin Belediyeler tarafından kentsel alt yapı çalışmalarının yapılması istenmiştir. İstanbul'da Beyoğlu ve Galata bölgesindeki belediye "Altıncı Daire-i Belediyesi" bilinmekte ve kentin imar faaliyetleri ile öncü olan en önemli dairedir.

[444] Marmara (2006), s. 111; S. Eyice (1980). Tarih İçinde İstanbul ve Şehrin Gelişmesi. *Atatürk Konferansları VII. 1975.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 89-182, s.143 te Altıncı Belediye dairesinin Ayaspaşa mezarlığını parsellediğini, bazı mezar taşlarının Alman Elçiliği binasının bahçesinde korunduğunu, Şişhane mezarlığının Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın emriyle ortadan kaldırıldığını belirtmektedir.

[445] Akın (1998), s. 151.

[446] C. K. Neumann (2011). Modernitelerin Çatışması Altıncı Daire-i Belediye, 1857-1912. *İstanbul İmparatorluk Başkentinden Megakente*. (Ed. Y. Köse), İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 443.

Tarlabaşı ile Azapkapı arasındaki Mevlevilerin kullandığı mezarlığın büyük bölümü yol inşası için bu yıllarda ortadan kaldırılmıştır[447]. 1864 yılında 6. Belediye Dairesi'nin Galata surlarının yıktırılmasıyla daha önceden var olan sur dibi ve sur dışındaki Ceneviz mezarlığı gibi mezarlıklar tamamen yok edilmiş olmalıdır[448]. Dolayısıyla bu dönem mezar taşları bu çalışmalardan dolayı kaldırılmış olmalıdır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Grand Champs Mezarlığı yerine yeni açılan Beyoğlu Kışlası yakınında bulunan alanın Katolik ve Protestanlar için mezarlık alanı oluşturmak amacıyla satın alınarak etrafının çevrildiği belirtilmiştir[449]. Pangaltı semtinde tahsis edilen bu mezarlık alanı çok kısa zamanda şehrin içinde kaldığı için gömülerin daha uzak yerlere yapılması kararlaştırılmıştır.

Yeni açılan Pangaltı Mezarlığı kısa süre sonra Feriköy'e doğru kaymıştır. 29 Nisan 1861 tarihli Journal of Constaninople gazetesinde Feriköy Latin Mezarlığı'nın tamamlandığı ile ilgili haberler yayınlanmıştır[450]. Aslında 1850 li yıllarda mezarlığın Feriköy'e doğru kayması kararlaştırılmış, 1854-56 yılları arasında Kırım Savaşı nedeniyle bu kararın gerçekleşmesi bir süre durmuştur[451]. Masraflarını Fransız ordusunun üstlendiği bir duvarla çevrelenen Feriköy'deki mezarlığa ilk olarak Pera'daki hastanelerde ölen Fransız askerleri gömülmüştür[452]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Hospital de la Paix (Barış) olarak geçen Fransız hastanesinin bitişiğinde, Kırım Savaşı sırasında defnedilen Fransız askerlerinin Feriköy Latin Mezarlığı'na gömüldüğü belirtilmiştir[453]. Belgede Fransız Hastanesi olarak farklı bir isimle anılan yapı olasılıkla Lape Hastanesi olmalıdır[454]. 1859 da Monsenyör Paola Brunoni, Katolik Latinler için yapılan Feriköy Latin Mezarlığı için 2 Nisan 1859 da inananları cömertliğe davet etmiş ve yardım topladığı bilinmektedir[455].

Latin cemaatin bugün hala kullandığı mezarlıklarından biri olan Feriköy Latin Katolik Mezarlığı ve Protestan Mezarlığı 19. yüzyılın önemli mezarlıklarıdır[456]. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı bazı kaynaklarda Pangaltı Katolik Mezarlığı veya

---

[447] Neumann (2011), s. 437.
[448] Neumann (2011), s. 442; Belin (1894), s. 509.
[449] HR. MKT.57/66/23/Ca/1269.
[450] Akın (2002), s. 205.
[451] Marmara (2006), s. 111.
[452] Marmara (2006), s. 111; Belin (1894), s. 512.
[453]Belgede Lape Hastanesi "Opital Dolaba" olarak Fransızca okunuşundan Türkçeye bu biçimde çevrilmiştir. DH. MKT. 1611.85/1306/B/28.
[454] http://www.fransizlape.com/ (Erişim tarihi: 30.07.2013).
[455] Belin (1894), s. 512.
[456] G. Primi (1960). Feriköy Latin Mezarlığı. *İstanbul Ansiklopedisi*. C.10, s. 5687-5688.

Fransız Latin Katolik Mezarlığı olarak da geçmektedir[457]. Mezarlık, bugün Ergenekon Caddesi, Abide-i Hürriyet Caddesi ve Rumeli Caddesi ile sınırlanan bir alanı kaplamaktadır.

Belin'e göre 44.000 metrekarelik arsalar Katolikler ve Protestanlara verilmiştir[458]. Latin Katolik Mezarlığı'nın kullanılmaya başlanması ile birlikte yapılan ilk iş 1863-1864 tarihlerinde Grand Champs Mezarlığı'ndan toplanan mezar taşları ve kemiklerin bu mezarlığa taşınmasıdır[459]. Grand Champs Mezarlığı'ndan toplanan mezar taşlarından 178 tanesi ile 1870 yılında bir anıt mezar inşa edilmiş ve içine toplanan kemikler yerleştirilmiştir[460].

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nın defin kayıtlarını tutan komisyon sekreteri Alphonse Belin'in aktarımları mezarlığın tarihi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı kuruluşundan beri bir komisyon tarafından yönetilmektedir. Bu komisyon, Papa Vekili ya da *pro tempore* Vatikan temsilcisinin başkanlığında, İstanbul'daki Katolik Sefaretleri ve temsilciliklerin delegelerinden oluşmaktadır[461]. Mezarlık komisyonu "Comptes –rendus" kayıtlarında mezarlık duvarlarının yapılması ve mezarlığın içindeki şapelin inşaatına 23 Nisan 1863 tarihinde Piskopos Mgr. Brunoli'nin ilk taşı koyması ile 1863 yılında başlandığı belirtilmiştir[462]. Piskopos Mgr. Brunoni, Pera'ya atandıktan sonra Feriköy mezarlığıyla ilgilenmiş, mezarlık alanı tamamıyla Katoliklere ayrılmasını sağlamıştır[463]. Mezarlığın kuruluşunun ilk yıllarından itibaren kent merkezinin içinde kaldığı bizzat Belin'in yazdığı mektuplarda dile getirilmiştir. Belin, Fransız Büyükelçiliği'ne yazdığı 5 Ekim 1872 tarihli mektubunda:

> *"Hem kamu sağlığı, hem dinsel kurallar gereği, eski İstanbul Latin Mezarlığı on üç yıl önce Pera Büyük Mezarlığı'ndan (Grand- Champs) Feriköy'deki bugünkü yerine taşınmıştı; yeri, Osmanlı yönetimi göstermişti. Ama bir tepenin üzerinde bulunan ve o zaman kırlık olan söz konusu yerin görüntüsü, özellikle son aylarda değişmeye başlamıştır. Orada her gün yeni yeni evler*

[457] http://en.wikipedia.org/wiki/Pangalt%C4%B1_Catholic_Cemetery (Erişim Tarihi: 02.09. 2014).
[458] Belin (1894), s. 510.
[459] Marmara (2006), s. 111; R. Marmara (2004). *Pancaldı Quartıer Levantın Du XIXe Sıècle*. Istanbul: Les Èdıtıons Isıs, s. 170-172.
[460] Marmara (2006), s. 112.
[461] Marmara (2006), s. 113.
[462] Belin (1894), s. 513.
[463] Belin (1894), s. 512.

yükselmektedir (...) dört beş sene sonra veya daha kısa bir zamanda, Feriköy Latin Mezarlığı (..) kalabalık bir semtin ortasında bulunacaktır" der[464].

Bu aktarımlar kentin nasıl hızlı bir şekilde büyüdüğünü, kent merkezinin Taksim ve civarında oluşmaya başladığını göstermektedir.

I. Dünya Savaşı'na kadar mezarlığın girişinde Avusturya-Macaristan, Belçika, İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz bayrakları dalgalandığı, Lozan Anlaşması ile birlikte mezarlığın yönetiminin Fransız ve İtalyanlara verildiği bilinmektedir[465]. Bugün mezarlık yönetimi Vatikan'a bağlı olarak yürütülmektedir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı ile aynı yıllarda kurulan bir diğer mezarlık ise Feriköy'deki Protestan Mezarlığı'dır[466]. Latin Katolik Mezarlığı ile Abide-i Hürriyet Caddesi ile ayrılan mezarlık alanı Ergenekon ve Rumeli Caddeleri ile Bilgiç Sokakla sınırlandırılmıştır. Grand Champs Mezarlığı'nın kaldırılması ile 1859 yılında kurulan mezarlığa[467] Protestan mezhebine inanan Latinler gömülmüşlerdir. Sultan I. Abdülmecid tarafından çıkarılan fermanla Katoliklere tahsis edilen mezarlık alanın yetersiz kalmasıyla ilişkin fermanda: *"Lütuf ve merhamet sahibi Padişah cenapları her iki kilisenin mensuplarına eşit davranarak Protestanlara da yeniden yer ayrılması gerektiğini buyurmaktadır..."*ifadesi yer alır[468]. Mezarlığın yetersiz kalması ve ilave olunan arsa ile genişletilmesi ile ilgili resmi belgeler bulunmaktadır[469]. Feriköy'de bir hektardan fazla alanı kaplayan mezarlık alanı için Osmanlı hazinesi 200.000 kuruş ödemiştir[470]. İlave edilen arsa ile ilgili olarak İngiliz Sefareti'nin teşekkür yazısı Başbakanlık Arşivi'nde bulunmaktadır[471].

Yüzyıllar boyu Grand Champs Mezarlığı'nın Beyoğlu Kışlası'na yakınındaki Frenk bölümüne gömülen Protestanlar tıpkı Katolikler gibi önce Pangaltı'daki Mekteb-i Harbiye'ye yakın alana 1859 tarihinden sonra Feriköy'e gömülmüşlerdir[472]. Protestan mezhebini kabul eden devletlerin büyükelçilikleri mezarlığın bakımı, defin

---

[464] Marmara (2001), s. 13.
[465] Marmara (2006), s. 115.
[466] HR. HMŞ.İŞO 84/26/1333/E/25/3 nolu belgede Alman Protastan Mezarlığı'nın kullanımı ile ilgilidir.
[467] Johnson (2002), s. 1.
[468] Johnson (2002), s. 2.
[469]DH.MKT 1633/03/Za/1306 nolu belge mezarlığın genişletilmesi ile ilgilidir. İ.MMS.105/4483/1306/L/5 nolu belgede sefaret rahibi sabıkı uhdesinde bulunan arsanın Protestan Mezarlığı'na ilave olunan arsa ile ilgilidir.
[470] Johnson (2002), s. 2.
[471] Y.A.HUS.357/52/1314/Ra/07
[472] HR.MKT./281/35/16/Ş/1275(Hıcri) de Protestanlara gömülen alana ölü gömülmesi ile ilgili takrir ile ilgilidir.

ve anıt işlerinden sorumlu tutulmuştur. Mezarlık idaresi Osmanlı döneminde İngiltere, Prusya, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, İsveç, Norveç ve Danimarka büyükelçileri, günümüzde ise Alman, İngiliz, A.B.D., Hollanda, İsveç, Macaristan ve İsviçre Başkonsolosluklarından oluşan bir heyet tarafından yürütülmektedir[473]. Konsoloslukların ve cemaatin bağışları, defin gelirleriyle mezarlığın bakımı sağlanmaktadır. Mezarlıkta ilk olarak 1858 yılında defin ücreti belirlenmiş ve farklı aralıklarla bu tarife güncellenmiştir[474].

> *"…1902 yılının tarifesine göre bir erişkinin 2x1 metrelik mezara beş yıl süreyle gömülme ücreti 6 altın lira olarak belirlenmiş bulunmaktaydı. Beş yıllık süre dolduktan sonra kemikler topraktan alınarak kemikliğe konmakta ve mezar başka bir defin için kullanılır hale getirilebilmekteydi. Sürekli gömülü kalmak üzere defin ve mezarın üstüne bir anıt inşası için daha fazla ücret ödemek gerekliydi. Ölenin fakir bir kişi olarak belgelendiği durumlarda mezarlık yönetimi defin ruhsatını ücretsiz olarak verebilmekteydi"*[475].

1858 tarihinden bugüne kadar farklı milletlerden 5000 civarında gömü yapılan Feriköy Protestan Mezarlığı bugün İstanbul'un en kalabalık mahallelerinden birinde yer almaktadır. İstanbul'un 19. yüzyıldaki kozmopolit yapısı ve dönemin ekonomik zenginliğini gösteren aile mezarları ve kişiye özel yapılmış nitelikli anıt mezarlara ev sahipliği yapmaktadır.

Feriköy Latin Katolik ve Protestan mezarlıkları dışında Latinlerin İstanbul'a göçünün en yoğun yaşandığı 19. yüzyılın sonlarından itibaren farklı semtlere yeni mezarlıklar açılmıştır. Doğal olarak nüfus kalabalıklaştıkça diğer ihtiyaçlar gibi bu dönemde mezarlıklara da ihtiyaç duyulmuş ve yeni yerlere Latin mezarlıkları yapılmıştır.

Belin, San Dimitri gibi bazı Rum mezarlıklarının Katolik Mezarlığına dönüştürüldüğü ve Riformati babalarının bu dönüşümlere yardım ettiğini belirtmektedir. Yazar San Dimitri mezarlığında Latinlere ait şapelleri bulunduğu belirtse de bunların sayısı oldukça az olmalıdır[476]. Bu bilgiler bize bazı Rum mezarlıklarının Latin Mezarlığı'na dönüştürüldüğünü göstermektedir. Latin nüfusun azınlıkta olduğu ve daha çok Rum nüfusun yoğun olduğu bölgelerde Arnavutköy ve

[473] Johnson (2002), s. 2-3.
[474] Johnson (2002), s. 3.
[475] Johnson (2002), s. 2.
[476] Belin (1894), s. 510.

Tatavla Aya Dimitri[477] gibi Ortodoks Rum mezarlıklarına Latin gömüleri erken tarihlerde yapılmış olmalıdır[478].

19. yüzyılın sonlarından itibaren İstanbul'un Avrupa ve Anadolu yakasında gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu semtlerde Ermeni, Rum, Musevi mezarlıklarıyla aynı parselde Latin mezarlıkları da açılmıştır. Bunlardan biri bugün hala kullanılan Kadıköy Latin Katolik Mezarlığıdır[479]. Kadıköy'de yaşayan Latin ve Katolikleri kendi mezarlıklarına istemeyen Rumlar ve Ermeniler arasındaki tartışmalara neden olmuştur. Meselenin çözümü için Latinlere verilen 10.00 ziralık arazi tahsisi ile 1865 yılında kurulduğu[480], 1872 yılından itibaren kullanıldığı tahmin edilmektedir[481]. Rum ve Ermeni mezarlıkları ile aynı parselde yer alan Latin Katolik Mezarlığı'nın büyük bir kapıyla girilen mezarlık, yüksek bir duvarla bitişiğindeki Ermeni Mezarlığı'ndan ayrılmıştır.

Latinlere ait olduğu bilinen mezarlıklardan biri de Büyükdere'deki mezarlıktır[482]. Georges Kiriko tarafından bağışlanan mezarlık alanı, Latinler tarafından 18. yüzyılın sonlarından itibaren kullanılmış, 1865 yılından sonra kentin gelişimi ve veba salgınından sonra mezarlığa gömü yasaklanmıştır[483]. Çevrede yaşayan Latinlere, Büyükdere'ye 1 km. uzaklığında başka bir yer tahsis edilse de, ulaşımın zor olması nedeniyle sadece kolera salgını geçinceye kadar kullanılmış, daha sonra 1869 yılına kadar eski mezarlık alanı kullanılmaya devam edilmiştir[484]. Büyükdere mezarlığında 1875 yılından itibaren yavaş yavaş kemikler toplanıp nakil işlemi başlamış, yeni Büyükdere mezarlık alanı düzenlenerek mezar taşları nakil edilmiştir[485].

Belin'in bahsettiği Latin Mezarlığı'nın nerede olduğu kesin olarak bilinmese de, tapu sorunuyla son zamanlarda tekrar gündeme gelen mezarlığın bugün Büyükdere'de Kazım Karabekir Mahallesi Bahçeköy Sokak'ta bulunan Apostolik ve

---

[477]Bakınız http://www.tatavla.org/aia-dimitri-kilisesi-35.html (Erişim tarihi: 02.10.2014) kilisenin bahçesinde bulunan mezar anıtları Rum cemaate aittir, içinde Latin gömüleri yoktur. Kilise vakfının verdiği bilgilere göre 1865 yılına kadar mezarlık olarak kullanıldığı belirtilmektedir.
[478] Belin (1894), s. 510.
[479] Belin (1894), s. 531 de birkaç yıldır burada Katolikler için bir mezarlık tahsis edildiğini söylemiştir.
[480] BOA. A. MKT.MHM., 340/37 2 R 1282 (25 Ağustos 1865); N. Erkan (2013). Üsküdar'da Gayrimüslim Mezarlıkları ve Mezarlık Tartışmaları. *Hıstory Studies*. Volume 5, Issue 3, Mayıs, s. 55.
[481] HR.TO/476/19/1872/06/11 nolu belgede Kadıköy'de Latin Katolik cemaatine mezarlık arsası tahsis edilmesi talebi ile ilgilidir.
[482] Belin (1894), s. 510.
[483] Belin (1894), s. 530.
[484] Belin (1894), s. 530.
[485] Belin (1894), s. 530.

Katolik Ermenilerin defnedildiği alan olduğu düşünülmektedir[486]. Büyükdere'de Surp Hırıpsimyants Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait olan Kazım Karabekir Mahallesi, Bahçeköy Sokak'ta ve Büyükdere Mühendis Sokak'ta iki Ermeni Mezarlığı'nı günümüze ulaşmıştır[487]. Türkiye Katolik Psikoposlar Kurulu Basın Sözcüsü Rinaldo Marmara, 1810 yılından beri mezarlık yerinin kendilerine ait olduğunu ve Büyükdere'de İtalyan, Fransız ve İspanyol gibi farklı milletlere mensup iki bin Katoliğin gömülü olduğunu söylemiştir[488].

Büyükdere Mezarlığı'na yakın olan bir diğer mezarlık alanı ise 19. yüzyılda kurulan Tarabya'dır. Sultan II. Mahmut döneminde Tarabya Kasrı, Kırım Savaşı'nda İngiliz Deniz Kuvvetleri Hastanesi olarak kullanılmıştır[489]. Hastane olarak kullanılan kasrın civarında olduğu düşünülen mezarlığın yeri Tarabya rıhtımın sol tarafında eğimli bir arazide olmalıdır. 1894 yılında Belin'in basit haçlar ve düz taşlarla yapılmış az sayıdaki mezarlardan bahsetmektedir[490]. Mezarlığın kullanıldığı yıllar kesin olarak bilinmese de İngiliz Uluslar Topluluğu Savaş Mezarlık Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre Tarabya Kırım Mezarlığı'ndan yaklaşık 250 kadar definin Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'na getirildiği aktarılmıştır[491]. Sözü edilen defin sayısı dikkate alındığında Tarabya mezarlığının küçük bir arazisi olduğu tahmin edilmektedir.

1880'lerden sonra Tarabya'da Alman Büyükelçiliği yazlık rezidansının inşa edilmesinden sonra çevrede gayrimüslim cemaatin arttığı söylenebilir. Kırım Mezarlığı'ndan hiçbir iz kalmasa da Çanakkale Savaşı, I. ve II. Dünya Savaşı'larında ölen 697 Alman askeri için elçiliğin bahçesinde bir mezarlık alanı oluşturulmuştur[492].

---

[486] M. İnan (2013). Bir-garip-mezarlik-tartismasi. *Vatan Gazetesi*, (http://haber.gazetevatan.com/bir-garip-mezarlik-tartismasi/496636/7/yasam) (Erişim tarihi: 30.07.2013) Bugün Sarıyer sınırları içinde yer alan Büyükdere'deki mezarlığın tapusunun Ermeni Kilisesi Vakfı'na verilmesi üzerine çeşitli haberler yapılmıştır. "Türkiye Katolik Psikoposlar Kurulu Basın Sözcüsü Rinaldo Marmara, 1810 yılından beri mezarlık yerinin kendilerine ait olduğunu dile getirerek, "Ortada büyük bir yanlışlık var. Belki de birileri Vakıflar Müdürlüğü'ne yanlış bilgi verdi ve onlar da yanlış bilgiye sahip oldukları için hata yaptılar. Tam iki asırdır bize ait olan mezarlık tapusu elimizden alınarak Ermeni Kilisesi Vakfı'na verildi. Tapu konusunun tartışmalı bir durum yaratmasını istemiyorum. Ancak Büyükdere'de bulunan ve 1810'dan bugüne kadar tapusu biz de olan mezarlıkla ilgili yanlışlığın düzeltilmesini talep ediyoruz. Büyükdere'de İtalyan, Fransız, İspanyol gibi farklı milletlere mensup 2 bin Katolik yatıyor" diye konuştu.

[487] http://www.istanbulermenivakiflari.org/tr/istanbul-ermeni-vakiflari/vakif-listesi/buyukdere-surp-hiripsimyants-ermeni-kilisesi-vakfi/27 (Erişim tarihi: 02.09. 2014).

[488] İnan (2013), http://haber.gazetevatan.com/bir-garip-mezarlik-tartismasi/496636/7/yasam, (Erişim tarihi: 30.07. 2013).

[489] http://sehristanbul.tumblr.com/page/6 (Erişim Tarihi: 02.09. 2014).

[490] Belin (1894), s. 531.

[491] Anonim (2011), s. 2.

[492] http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/13-sommerresidenz-tarabya/01-geschichte.html (Erişim Tarihi: 02.09. 2014).

İstanbul'da Latinlerin kullandığı diğer bir mezarlık Yeşiköy'de Latin Katolik Mezarlığı'dır. Mezarlık kapısındaki kitabeye göre 1876 yılında kurulan mezarlık Ermeni ve Rum mezarlıkları ile yan yanadır. Bugün Rum ve Ermeni mezarlıkları günümüze ulaşamamış, sadece Latin Katolik Mezarlığı'nın arsası korunabilmiştir. Sultan Abdülmecit tarafından Barutçubaşı Simon Boğhos Dadyan'a bağışlanan arazi, 1868 yılında Latin Katolik Kilisesi'ne bağışlanmış ve 1925 yılına kadar fiili olarak kullanılmıştır. Mezarlığın girişindeki kitabede *"Latin-Katolik Mezarlığı'nın bu arazisini bağışlayan Boğos Bey Dadyan'a St. Louis'in Kapuçin Rahipleri, şükranlarını sunmayı borç bilirler*" yazılıdır[493]. Günümüzde az sayıda mezar taşları ve yıkık bir mezarlık şapeli ile günümüze gelen mezarlık alanı Latin cemaatin gayreti ile ayakta durmaya çalışmaktadır.

Yeşiköy'de Latin Katolik Mezarlığı 2 bin 736 metrekarelik araziye sahip ve içinde yıkık halde bulunan mezar şapeliyle birlikte yapılmıştır. Latinlere ait mezarlık ve içindeki kilise 1951'deki kadastro çalışmasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetine geçirilmiştir[494]. 1951 tarihinden bu yana kapalı tutulan mezarlığı kullanmak isteyen Latin Katolik Kilisesi'nin Büyükşehir Belediyesi İmar ve Bayındırlık Komisyonu'na başvurusu üzerine mezarlık alanı olarak kullanılmasına karar 2009 yılında verilmiştir[495]. Latin Katolik Kilisesi'nin Büyükşehir Belediyesi İmar ve Bayındırlık Komisyonu'na başvurması ile "Oyun Alanı" olarak gözüken yerin mezarlık alanına dönüştürülmesini kararlaştırılmış, 61 yıl sonra, Ermeni ve Rum mezarlıklarının da yer aldığı bu arazinin bir kısmı mahkeme kararıyla iade edilmiştir[496].

Mezarlıkla ilgili 2012 yılında çıkan haberlere göre Süryanilere verileceği bildirilse de sit alanı olduğu ve içindeki kilisenin şimdilerde restore edildikten sonra Latin cemaate verileceği düşünülmektedir[497]. Mezarlık görevlisinin gayreti ile

---

[493] L. P. Dabağyan (2006). *Aman Tünelinde Şehr-i İstanbul'un Seyir Defteri*. İstanbul: Karadağ Yayınları, s.256. Z. Yaman (2009). Katolik Mezarlığı 61 yıl sonra yeniden açılacak. *Sabah Gazetesi*. http://www.sabah.com.tr/Yasam/2012/09/09/katolik-mezarligi-61-yil-sonra-yeniden-acilacak (Erişim Tarihi: 30. 09.2013).

[494]http://www.sabah.com.tr/Yasam/2012/09/09/katolik-mezarligi-61-yil-sonra-yeniden-acilacak 09.09.2012 (Erişim Tarihi: 30.07.2013)

[495]Latin Katolik Kilisesi Mezarlığı'nda ressam Kont Amedee Preziosi ve Pietro Bello'nun mezarları bulunmaktadır.

[496]http://www.sabah.com.tr/Yasam/2012/09/09/katolik-mezarligi-61-yil-sonra-yeniden-acilacak (Erişim Tarihi: 30. 09.2013)

[497] Ş. Baştakar, (10 Aralık 2012) http://haber.stargazete.com/politika/taksime-camlicaya-cami-yesilkoye-suryani-kilisesi/haber-710587 (Erişim tarihi: 02.09.2014) Peder Bruno Gregorio Simonelli, söz konusu arsanın 1861 yılında padişah fermanıyla kurulan İtalyan Katolik Kilisesi'ne 1868 yılında

temizlenen mezar taşları ne yazık ki oldukça tahrip olsa da 19. yüzyılın ünlü ressamlarından Amédée Preziosi[498] ve mimar-ressam Pietro Bello'nun[499] mezarlarına ev sahipliği yapmaktadır.

İstanbul'da Latinlere ait olan bir diğer mezarlık Büyükada Latin Mezarlığı'dır[500]. Rum Mezarlığına bitişik mezarlık alanı bugün oldukça bakımsızdır. Mezar taşlarına dayanarak, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra açıldığı, 20. yüzyıl başlarına kadar kullanıldığı kabul edilebilir. Başbakanlık Arşivi'nde mezarlık arazisinin tahsisi ve kabristan içindeki binaların tescili ile bazı bilgiler bulunmaktadır[501].

Günümüze gelen en önemli kriptalar Beyoğlu Santa Maria Draperis Kilisesi ve Saint Esprit Kilisesi alt katındadır. 1846 yılında inşa edilen Saint Esprit Kilisesi kriptası ve Beyoğlu Santa Maria Draperis Kilise'sinde din adamları ve cemaatin ileri gelenlerini defn edilmiştir[502].

Mezarlıklar veya kriptaların yanısıra özellikle 17. yüzyılda hapishane olarak kullanılan alanların içine de gömü yapıldığı bilinmektedir. 1676 yılında Santa Maria Draperis Kilisesi'nin kayıtlarında zindanlarda mezarlıklar olduğu belirtilerek; zindanlardaki tutsakların defin merasimlerinin kilise papazları tarafından yapıldığı anlatılmıştır[503]. Kilise kayıtlarında mahkûmların sadece zindan ve hapishane yakınlarındaki mezarlıklara değil, Grand Champs ve Tatavla'daki San Dimitri Mezarlığı'na gömüldükleri de belirtilmiştir[504].

Latin Katolik mezarlıklarına daha sonradan Latin himayesine geçen Ermeni ve Rumlarda gömülmüşlerdir. Protestan Ermeniler için Feriköy Protestan Mezarlığı'nda

---

arsanın sahibi olan Simon Boğhos Dadyan tarafından bağışlandığını hatırlatarak, arsanın bir başka cemaate verilmesinin doğru olmadığını, bizim tasarrufumuz dışında yapılacak bir işlem karşısında sessiz kalınmayacağını belirtmiştir.

[498] O. Öndeş (1999). *İstanbul Aşığı ressam Kont Amadeo Preziosı*. İstanbul: Aksoy Yayıncılık. s. 95 te cenaze töreninin Yeşilköy'de olduğunu anlatsa da sanatçının mezarının nerede olduğu bilgisine ulaşamamıştır.

[499] Pietro Bello, 1830 yılında Venedik'te doğan, 1909 yılında İstanbul'da ölen mimar ve ressamdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız, A. Thalasso (2008). *Osmanlı Sanatı Türkiye'nin Ressamları*. İstanbul: Kültür A. Ş. Kitabında sanatçıdan Türk resminin önemli isimlerinden biri olarak bahsedilmektedir.

[500] Belin (1894), s. 531, Prinkipo (Büyükada)'daki mezarlığın adalarda yaşayan ender yaşayan nüfusa ait bir olduğunu, Latin kilisesinin etrafında olduğunu belirtmektedir.

[501] DH. MKT /2130/56//23/C/1316; DH. MKT. 2291/12/1317/Ş/27/1 ve BEO/2215/166106/1321/Ş/18/3 belgelerde

[502] Marmara (2001), s. 13.

[503] Belin (1894), s. 510.

[504] Belin (1894), s. 511. Tatavla'daki San Dimitri Mezarlığı Rumların kullandıkları önemli mezarlıklardan biridir. Mezarlık hakkında Rum mezarlıkları bölümünde bilgi verilecektir.

ayrı bir bölüm ayrılmıştır. Protestan Ermeni ve Katolik Ermeni mezarlıkları ise bu çalışmanın Ermeni mezarlıkları bölümünde ele alınacaktır.

İstanbul'da hem sivil hem de askeri mezarlıkların en önemlilerinden biri Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'dır. Haydarpaşa Kasrı'nın ve Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nin arkasında, hastane ile deniz kenarı arasında bulunan, 30 dönümlük bir alana kurulan Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı, Topkapı Sarayı ve Marmara denizini gören bir alanda yeralır[505]. Fıstık ağaçları, serviler, çamlar ve meyve ağaçlarıyla, papağanlar ve tropikal kuşlarla adeta doğal bir orman görünümündedir. Mezarlık alanı Osmanlı Devleti'nin Ruslarla yaptığı Kırım Savaşı'nda müttefik olan İngiliz askerlerine tahsis edilmiştir[506]. Florance Nightingale ricası ile İngiliz Hükümeti'nin Osmanlı Sultanını ikna etmesiyle boş olan bu alan askeri bir mezarlığa dönüştürülmüştür[507]. Mezarlık ilk olarak Kırım Savaşı'nda çıkan kolera salgınında ölen askerler için kullanılmıştır[508]. Mezarlığın Haydarpaşa'ya doğru olan bölümünde toplu olarak gömülen bu askerlerin 6000 kişi olduğu belirtilmiştir[509]. Kırım Savaşı'nda ölen 5500 er, 80 subaydan, 2162 si İngiliz, geri kalanı İtalyan, Macar ve Polonya kökenlidir[510]. Subay cenazeleri denize yakın tekli mezarlarda, erler ise toplu olarak gömülmüştür. Askeri mezarlık olarak tahsis edilmesine rağmen, 1867 yılından itibaren sivil İngiliz vatandaşlar da bu mezarlığa gömüldüğü mezarlık komisyonunca belirtilmiştir[511]. Kırım Savaşı'nda ölenlerin yanısıra, I. ve II. Dünya Savaşları'nda ölen 400 den fazla kişi, kaldırılan Tarabya Kırım Mezarlığı'ndan mezarlıktan 250 defin[512], Mısır ve Suriye'den gelen elli kadar asker, Dikimevi İngiliz Mezarlığı'ndan 400 piyade askerinin kemikleri toplu olarak gömülmüş, dokuz anıt mezar ile ölenlerin isimleri ölümsüzleştirilmiştir[513].

---

[505] İ. H. Konyalı (1977). *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, Cilt 2. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, s. 511.
[506] Konyalı (1977), s. 511; Anonim (2011). *Haıdar Pasha Cemetery, Istanbul.* Commenwealth War Graves Commision, Information Sheet (İngiliz Uluslar Topluluğu Savaş Mezarlık Müdürlüğü tarafından hazırlanan tanıtım broşürü). England, s.1.
[507] Anonim (2011), s. 1.
[508] Anonim (2011), s. 1.
[509] Konyalı, (1977), s. 512; Anonim (2011), s. 1.
[510] M. N. Haskan (2001). *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar.* İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, s. 663.
[511] Anonim (2011), s. 2.
[512] Kırım Savaşı'nda İngiliz Deniz Kuvvetleri Hastanesi olarak kullanılan kasrın bulunduğu yerde olduğu düşünülen mezarlık Tarabya rıhtımın sol tarafında yukarıya doğru bir alanda olmalıdır.
[513]Anonim (2011), s. 2, Dikimevi'nin Haydarpaşa civarında olduğu düşünülse de herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. Erkan (2013), s.53 te Beykoz tarafına gömülen İngiliz askerlerinin cesetlerinin Haydarpaşa Mezarlığı'na nakil edildiğini BOA. Y. PRK. TŞF. (Yıldız Parekende Teşrifatı), 3/86 28 C 1309 (28 Ocak 1892) bu belgeye dayandırarak belirtmektedir.

İngiliz Mezarlığı'nın iki kapısı bulunmaktadır. Bu kapılardan biri günümüzde Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi binasına, diğeri ise Haydarpaşa Köprüsüne açılmaktadır. İngilizler İstanbul'dan ayrılırken, mezarlık yakınlarında inşa edilen hastaneyi ve Sultan Mahmud Kasrı'nı yakmış, 1845 yılında da Sultan Abdülmecid buraya Haydarpaşa Askeri Hastanesini yaptırmıştır[514]. Mezarlık uzun yıllar İngiliz Hükümeti tarafından kullanılmış, 1925 yılından sonra "Commenwealth War Graves Commisision" (İngiliz Uluslar Topluluğu Savaş Mezarlık Müdürlüğü)'ne devredilmiştir[515]. İngiliz Hükümeti adına gömülere izin veren bu komisyonun merkezi Çanakkale'de bulunan "İngiliz Uluslar Topluluğu Mezarlık Müdürlüğü" dür[516].

Mezarlığın Haydarpaşa Garı tarafındaki bugün kapatılan kapısında "İngiliz Mezarlığı'nı ziyaret edecekler bu kapıdan geçebilir" yazılıdır. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi binası tarafındaki kapıdan girdiğinizde karşınıza öncelikle bekçi konutu çıkmaktadır. Mezarlık üç bölüme ayrılmaktadır. İlk kısımda Kırım Savaşı sırasında hayatını kaybeden askerler ve subaylar yatmaktadır. Bu bölümde Kırım savaşında ölenler anısına dikilen Victoria Anıtı (Melekler Abidesi), deniz kenarında ise subaylar için yapılmış mezarlar, mezar alanının bitiminde Sir Edward Barton mezarı bulunmaktadır[517]. Victoria Anıtı dört köşesindeki melek figürlerden dolayı "Melekler Abidesi veya Kraliçe Victoria" olarak da bilinmektedir. Haydarpaşa'dan vapurla geçerken dikkatlice bakıldığında anıtın üst kısmı görülmektedir.

Haydarpaşa Garına doğru ilerledikçe mezarlık alanı daralmaktadır. Anıtın devamında dar bir yolun bitimindeki geniş alanda O'Conor adına yapılan küçük bir mezar şapeli bulunmaktadır. Bu mezar şapelinden sonra Kavak İskelesi ile Haydarpaşa'ya doğru mezarlık alanı genişlemektedir[518]. Bu bölümde I. ve II. Dünya Savaşlarında ölenler, Mısır, Tunus, Hint askerleri, Tarabya Kırım Mezarlığı ve İngiliz Mezarlığı'ndan getirilen askeri ve sivil anıt mezarlar bulunmaktadır. Şimdilerde İstanbul'da yaşayan ve burada defnedilmek isteyen İngilizlerin gömüldüğü bir mezarlık alanıdır.

---

[514] Konyalı, s. 512.
[515] Anonim (2011), s. 2.
[516] Anonim (2011), s. 2.
[517] Anıtla ilişkin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde HR. MKT/221/2/124/Ca/04/1 de Haydarpaşa Hastanesi civarında Asakir-i emvatı için dikilecek anıt taşına müdahale edilmemesi üzerine bir belge tespit edilmiştir. J. Cleave (2008). *Istanbul Cıty of Two Contınents*. (Ed. D. Mıllet). Sıngapore, s. 79 da önemli anıtlar arasında Kırım Savaş Anıtı gösterilmiştir.
[518] S. Ünlü (2006). *Bir Ulu Rüyayı Görenler Şehri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 260 da mezarlığın bu bölümünün fotoğrafı verilmiştir.

Arşivlerde; Protestan Latin cemaatin Dersaadet, Üsküdar, Beyoğlu ve Hasköy'de bir mezar yeri belirlenmesi ile ilgili olarak belgeler bulunmakla birlikte[519] bu mezarlıklar günümüze gelememiştir. Arşiv belgelerinden, Üsküdar Bağlarbaşı'nda Tophanelioğlu civarında Latin Katolik ve Protestanlara ait olan mezarlığa hiç defin yapılmadığı, kabristanın muayyen kısmı mezkur milletlere bırakıldıktan sonra bitişik olan kısmının tarla olarak kullanılmak şartıyla satılarak bedelinin kabristan masraflarında kullanılmak üzere şehremanetine irad kaydedildiği anlaşılmaktadır[520]. Yine başka bir belge de Katoliklerin Protestanlara ait alana gömüler yaptığı öğrenilmektedir[521].

Bakırköy (Makriköy)'de Ermeni Mezarlığı'nın bitişiğindeki arsanın Fransız Mezarlığı oluşturmak amacıyla satın alındığı üzerine bir belge[522] kaydedilmekle birlikte, günümüzde Bakırköy Ermeni Mezarlığı'nın yanında Rum Mezarlığı bulunmaktadır.

İstanbul'da bulunan Latin mezarlıklarından günümüze gelebilenleri Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Feriköy Protestan Mezarlığı, Yeşilköy Latin Mezarlığı, Kadıköy Latin Mezarlığı, Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı, Tarabya Alman Yazlık Köşkü bahçesindeki askeri mezarlık, Büyükada Latin Mezarlığı ve Büyükdere'de Kazım Karabekir Mahallesi Bahçeköy Sokak'ta bulunan Apostolik ve Katolik Ermeniler için kullanılan mezarlıktır.

[519] İ.MMS/19/851/1277/M/09/2.
[520] DH. MKT/2021/83/1310/R/26/1.
[521] DH.MKT/204/44/1312/C/23/3.
[522] ŞD.2844-34-1341-Za-14/1.

5. 19. Yüzyıl Mezar Anıtlarında Mezar Tipleri

İstanbul'da 19. yüzyılın Rum, Ermeni ve Levanten mezarlıklarında bulunan farklı etnik grup ve mezheplere ait mezar anıtları, gerek malzeme ve boyut, gerek formu açısından mezar sahibi ve ailesinin ekonomik ve sosyal statüsüne bağlı olarak çeşitlilik gösterir.

19. ve 20. yüzyılda ölen kişinin asker veya sivil olmasına göre değişiklik gösteren, din adamı veya ailenin zenginliğine, yaptığı işe göre farklılaşan biçimlerde anıtların yapıldığı görülmektedir. Mezarlıklarda daha çok, çoğunlukla alt ve orta gelir seviyesindeki kişiler için cenaze töreninin hemen ardından mezara yerleştirilen basit haçlar en yaygın mezar tipi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haçların boyutları, ölen kişi ve ailesinin maddi gücüne göre değişse de, mezar taşları çoğunlukla mermerdendir. Bunun yanısıra döküm tekniğinde yapılmış İsa'nın çarmıha gerilişini anlatan kabartmalarla süslü basit bronz haçlar sıklıkla tercih edilmiştir. Buna karşılık özelllikle Feriköy ve Şişli bölgesindeki Ermeni, Rum ve Latin mezarlıklarında giriş ve ana yollar üzerine cemaatlerin ileri gelenleri ve zenginlerine ait anıtsal nitelikleri ön planda olan farklı biçimlerde yapılmış çok sayıda anıt mezar adeta bir heykel parkı gibi yerleştirilmiştir. Bu anıtlar Osmanlı devlet idaresinde görev almış Rum, Ermeni ve Levantenlerin önemli devlet adamları, askerleri, tüccar, banker veya Patrikleri için ayrılmıştır.

Süslemeler ve anıtsallık gibi daha çok ölen kişinin maddi gücüne göre değişen mezar taşları ve anıtlarında eski geleneklere öykünen biçim dili sıkça tercih edilmiştir. Mezar anıtları mezar odası, şapel, tapınak, baldaken, tholos, lahit, aedikula, pedestal, sütun, basit haç, piramit, stel, obelisk veya levha gibi birbirinden farklı biçimlerdedir.

Figürlü mezarlarda daha çok stel biçiminde olanlar ağırlıktadır. Bu mezar tiplerini tercih yoğunluğuna göre aedikula, pedestal, obelisk, tapınak, şapel, baldaken, lahit, tholos, nişli, kaideli ve basit haçlar izlemektedir. (Lev. 347, 348, 349)

Aşağıda ele aldığımız anıtlar farklı başlıklar altında ve kendi içinde çeşitli gruplara ayırarak incelenecektir.

5.1. Pedestal / Kaide Biçimli Anıtlar

İngilizce Literatürde "base" yada "pedestal" olarak tanımlanan unsur Türkçeye kaide veya yüksek altlık olarak çevrilebilir. Daha çok "kaide" kelimesi kullanılsa da Avrupa sanatı örneklerinde daha çok pedestal kullanıldığı için bizde başlık olarak her ikisini kullanmayı tercih ettik. Pedestal, üzerine sütun gibi bir yapı öğesi veya bir heykelin konulması için hazırlanan alt öğedir[523]. Pedestal anıtlar dört yüzlü, yüksek olarak tasarlanan prizmal çatı veya düz olarak bitirilen bu bölüm üzerine sütun, obelisk, urne, haç, büst ve heykelin yerleştirildiği anıtlardır. Bu Roma döneminde Pompei'de örnekleri bulunan dört yüzü, kitabe, motif ve süslemelerle bezeli mimari örneklerden uyarlandığı düşünülen bir gruptur[524].

19. yüzyıl İstanbul mezar anıtlarında pedestal tip sıklıkla tercih edilmiştir. Bu tip anıtların tek veya dört yüzü çoğunlukla kitabelik olarak kullanılmaktadır. 19. yüzyıl mezar anıtlarında pedestal tipteki anıtlarda daha çok pilasterli payeleri hatırlatan kare biçimler talep görürken[525], dikdörtgen prizmal ve obelisk gövdeleri hatırlatan yukarıya doğru daralan veya alınlıkla sonlandırılan biçimin de tercih edildiği görülmektedir. Genellikle büstler için tek bir bloktan oluşan yüksek kaideler, heykeller için daha geniş dikdörtgen ve kare prizmal biçimler tercih edilmiştir.

Pedestal anıtlar, Avrupa mezarlıklarında obeliskli, kırık sütunlu, urneli, heykelli ve büstlü örnekler olarak gruplandırılmıştır[526]. İstanbul'daki mezarlıklarda görülen pedestal biçimli anıtların üzerine obelisk, urne, vazo, haç, kırık sütun, büst, melek, çocuk ve kadın heykellerinin yerleştirilmiştir. Araştırmamızda daha çok pedestaller üzerine yerleştirilmiş büst ve heykelli örnekler ile portreli ve dini konulu kabartmalı örnekler üzerinde durulacaktır.

Heykel ve büstün yükseltilmesi için mezar anıtlarının vazgeçilmez biçimde kullanılan en önemli öğe pedestaldir. Pedestaller, usta ve sanatçıya veya anıtın

---

[523]http://www.thefreedictionary.com/pedestal (Erişim tarihi 7.1.2014), M. Sözen ve U.Tanyeli (1986). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, s.120. http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/pedestal (Erişim tarihi 7.1.2014)

[524] http://www.oldcem.bc.ca/gp_art_m3.htm (Erişim tarihi 7.1.2014), http://www.iscga.org/how-to-select-a-gravestone.html (Erişim tarihi 7.1.2014), http://www.cemeteries.org.nz/Mortality/NCFactSheets/Fact%20Sheets%20-%20Memorials.pdf (Erişim tarihi 7.1.2014)

[525] H. C. Mytum (2004) Mortuary Monuments and Burial Grounds of the Hıstoric Period, Newyork: Kluwer Academic Plenum Pub., s.68-69.

[526]http://www.cemeteries.org.nz/Mortality/NCFactSheets/Fact%20Sheets%20-%20Memorials.pdf (Erişim tarihi 7.1.2014)

biçimine göre birbirinden farklı özellikler taşımaktadır[527]. Kare, çokgen, dikdörtgen, lahit, stel, gemi, üst kısmı düz olarak sonlandırılan obeliskleri hatırlatan yüksek kaideler gibi birbirlerinden çok farklı biçimlerdedir. Aynı zamanda tüm pedestaller bir tabanlık veya alt kaideler üzerine yerleştirilerek olduğundan daha fazla yükseltilmiştir.

Heykelli olmayan örneklerde pedestal anıtın gövdesi olarak tasarlanmış bezemeler ve kitabe bu bölüme işlenmiştir. Birbirini tekrar etmeyen bu tipteki örneklerden biri Stefano Badetti ailesi (Kat.169) anıtıdır. Bu anıtta pedestal gövde olarak tasarlanmış, kitabe bu bölüme yazılmış melek figürlü süslemeler haç kaidesi biçiminde tasarlanmıştır. Mardiros Miloşyan mezarında da (Kat.279) yüksek bir pedestal üzerine ikinci bir kaide olarak üst üste yerleştirilen anıt haçla birlikte monolit olarak tasarlanmıştır. Gövdenin dört yüzü kabartmalar ve kitabelikle süslenmiştir.

Pedestal biçimli mezar anıtları birbirinden farklı özellikleri kendi içinde çeşitli gruplara ayrılarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle bu tipteki anıtlar farklı başlıklar altında değerlendirilecektir.

5.1.1. Haçlı pedestaller

İstanbul gayrimüslim mezarlıklarında en yaygın mezarlar pedestal üzerine yerleştirilmiş haçlı örneklerdir. Haç kolları kitabelik olarak kullanılamadığından zorunlu olarak kaideye ihtiyaç duyulmuştur. Anıt gövdesinin pedestal biçiminde tasarlandığı anıtlar boyut ve nitelik olarak farklılıklar göstermektedir. Bu grupta pedestaller genellikle dikdörtgen biçimli monolit ve kübik gövdeleriyle dört yüzlüdür. Pedestaller genellikle düz, bazı örneklerde de saçaklıkla sonlandırılmıştır. Haçlar doğrudan pedestal üzerine serbest olarak yada daha küçük bloklar üzerine yerleştirilmiştir. Haçlı pedestal olarak isimlendirdiğimiz bu grupta; figürlü kabartmalarla süslü örneklerin sayısı oldukça azdır. Bu tip mezarlarda figürlü kabartmalar genellikle haç üzerine veya kaidesine işlenmiştir.

Haçlı pedestal grubu içinde değerlendirdiğimiz örneklerden biri olan Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Gues ailesinin mezar anıtı (Kat.192), bir kaide üzerine yerleştirilen haç biçiminde tasarlanmış mezar anıtı bu tipin en basit örneğidir. Kaide

[527] Pedestaller mezar anıtları yanında meydanlara konulan yönetici heykellerinde sıkça kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız, Nancy Scott (1979). Polities on a Pedestal. Art Journal. Vol. 38 (3), Spring, s. 190-196.

bu örnekte kitabelik olarak kullanılmış, haç kollarının birleşme yerlerine kerubim kabartması işlenmiştir. Gues ailesi anıtının benzer bir örneği de Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Rus elçisi Andrei Grigoroviç Pavsotko'nun mezarıdır (Kat.47). Bu mezarda kitabelik olarak kullanılan kaide üzerine yerleştirilen haç üzerine oval bir madalyon içinde yas tutan kadın kabartması işlenmiştir. Melek kabartmalarının daha çok kullanıldığı bu tip örneklerde kadın portresinin betimlenmesiyle farklı bir örnek oluşturmuştur. Bu örnekte haç kolları bitkisel süsleme ve rulo kabartmalarıyla zenginleştirilmiştir. Haçın üzerinde kitabe, boş çerçeve, kerubim ve defne dalları kabartmalarının işlendiği örneklerden biri de Gianisopulos ailesinindir (Kat.35). Bu örnekte pedestal üzerine yerleştirilen ayrı parça olarak tasarlanan haç kaidesiyle birlikte tasarlanmıştır.

Pedestal üzerine kabartmaların işlendiği mezar anıtlarından biri de Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki 1907 tarihli Kanelu aile mezarıdır (Kat.126). Bu mezarda kareye yakın kübik gövdeli pedestalin ön yüzüne kerubim kabartması işlenmiş ve üzerine büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın alt kolunda geniş ve defne dallarıyla çevrelenen iki fotoğraflık boş olarak bırakılmıştır. Kanelu ailesi anıtı gibi basit biçimde tasarlanan anıtlardan biri de Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Ekaterina D. Vartelemi mezarıdır (Kat.139). Bu anıtta pedestal haçtan daha küçük boyutlarda yapılmış ve ön yüze kadın kabartması işlenmiştir. Çok dikkati çeken bir nitelik taşımasa da anıtın kaidesindeki kabartmasıyla ünik bir örnektir. Kaide üzerine yerleştirilen Yunan haçı çelenkli biçimde ortasına fotoğraf yerleştirmek için tasarlanan çerçeveyle birlikte tasarlanmıştır.

Birbirlerinden farklı özelliklerle tasarlanan haçlı pedestalli anıtlar içinde üç örnek birbirine oldukça yakındır. Aynı usta veya atölye tarafından yapıldığı düşünülen Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Tilemahos G. Theologos (Kat.29), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Stephanos Potiadis (Kat.80) ve Piroğlu (Kat.84) mezar anıtları alt kaide, pedestal, alınlık ve haç olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Dikdörtgen kübik gövdeli pedestalin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmış, bu bölüm üzerine yerleştirilen alınlıkta kerubim kabartması işlenmiştir. Haçlar çelenk ve palmiye dalı kabartmalarıyla süslenmiştir.

5.1.2. Heykelli ve büstlü pedestaller

Çağdaş Avrupa mezar anıtlarında pedestaller üzerine yerleştirilen büst ve heykelli anıtların farklı biçimlerdeki örnekleri İstanbul'daki mezarlıklarında görülmektedir. Rum, Ermeni ve Latin Katolik mezarlıklarında biçim olarak farklılıklar gösteren çok sayıda heykelli pedestal anıtlar tasarlanmıştır. Bu tip anıtlar üzerine konulan büst veya heykeli yükseltmek ve anıtsallık kazandırmak için daha çok tercih edilmişlerdir. Pedestaller kare veya dikdörtgen prizmal formda dört yüzlü yüksek, saçaklık veya alınlıkla düz olarak bitirilen, yükseklikleri 80 cm. veya 1.50 m. olarak değişen farklı boyutlarda yapılmıştır. Pedestaller üzerine mezar sahibinin büstleri, çocuk, melek ve kadın heykelleri yerleştirilmiş, bazı örneklerde pedestal gövdesine kabartmalar işlenmiştir.

Pedestal gövdesine mezar sahiplerinin portrelerinin yapıldığı anıtlardan biri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Zografos mezarı (Kat.7); bir diğeri ise Taşçıoğlu anıtıdır (Kat.9). Taşçıoğlu anıtında pedestalin tüm yüzleri kabartmalarla süslenmiş ve üzerine melek heykeli yerleştirilmiştir. Bu örnek gibi pedestalin tüm yüzlerinin kabartmalarla süslendiği ve heykelle tamamlandığı bir diğer örnek ise Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Longobardae anıtıdır (Kat.167).

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Pedemento mezarı (Kat.160) bir tabanlık üzerine yerleştirilen kare prizmal sadece kitabenin yazıldığı bir pedestal ve üstüne büstün yerleştirildiği bir mezar olarak bu tipin en basit örneğidir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Robolli (Kat.165) ve Rigaudias (Kat. 161) aileleri ile Surp Pirgiç Hastanesi bahçesindeki Mikayel Hagopyan (Kat.295) mezarında büstler obelisk gövdeli yüksek bir pedestal üzerine yerleştirilmiştir. Pedestaller, Robolli anıtında bitkisel bezemelerle, Rigaudias ailesinin anıtında haç ve kitabe ile süslenirken, Hagopyan anıtında önüne kadın heykeli yerleştirilmiştir. Obelisk biçimli pedestaller Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.18) Tranos aile mezarında olduğu gibi bazı örneklerde yükseklikleri azaltılarak genişletilmiş, daha çok stelleri hatırlatan biçime dönüştürülerek melek heykeliyle sonlandırılmıştır.

Nıkoleta Sigru Mezarı (Kat.17), Zambakos Mezarı (Kat.26), Leonidas S. Papadopulos Mezarı (Kat.117), Heybeliada Rus Tutsaklar Anıtı (Kat.158), Agostino Casaretto Aile Mezarı(Kat.159), (Paolo Pedemento Mezarı Kat.160), Rigaudias Aile Mezarı (Kat.161), Pedrelli Aile Mezarı (Kat.162), Tanti Aile Mezarı (Kat.163), Adalea

Sassiae Longobardae Aile Mezarı(Kat.167), Helene Pouıllaude Mezarı (Kat.168), Ignazio D'andria Aile Mezarı (Kat.174), Thalasso Aile Mezarı (Kat.176), Zarevich Aile Mezarı (Kat.177), Mille Aile Mezarı (Kat.180), (Kat.207), Hans Paluka Mezarı (Kat.208), Harutyun Hanesyan Mezarı (Kat.243) ve Muradyan Ailesi (Kat.250) bu tip anıtlar arasında sayılabilir[528]. Bu anıtların pedestalleri birbirinden farklı özellikler taşısa da heykeli yükseltmek amacıyla yapılmışlardır.

İstanbul'da bazı örneklerde pedestal üzerine ikinci bir parça olarak yerleştirilen kayalıklı zeminlerde oturan, dua eden kadın ve çocuk, melek heykelli örnekleri de bu grubun bir varyasyonu olarak kabul etmek gerekir. Bu tip anıtlar Ermeni Gregoryen Mezarlığı'ndaki (Kat.251) Derunyan anıtı ve (Kat.242) Dikran Abro Mezarı, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.184) Andre T. Chachaıy mezarı, (Kat.166) Teresa F. Locothetti mezarı, (Kat.200) Knetchel aile mezarı, Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.48) P. Val mezarıdır. Adı geçen anıtlar detaylarda farklılık göstermekle birlikte pedestaller üzerine yerleştirilmeleri ve kayalık zemin, ağaç gövdeli haçlarla benzer özellikler taşımaktadır.

Bu tip anıt mezarlarda genellikle pedestal üzerinde kitabe ve basit nitelikli sembolik anlamlar taşıyan kabartmaların yapıldığı veya pedestalin daha geniş biçimde görünmesini sağlamak için Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki (Kat. 207) de melek heykelli anıtta olduğu gibi volütlerle genişletilerek stelleri anımsatan biçimlere dönüşmüştür. Bu tipteki pedestaller birbirini tekrar etmeyen özelliklerle genelde dikdörtgen prizmal gövdeli, yüksek ve yukarıya doğru daralan biçimleri ile stelleri hatırlatmaktadır (Kat. 3, 4, 5, 159, 245). Mezar anıtlarında büstü veya heykeli taşımak için daha küçük boyutlardaki heykel kaideleri farklılık gösterir.

5.1.3. Nişli pedestaller

Yüksek bir kaide üzerine yerleştirilmiş ve nişli-heykelli veya kabartmalı bölümden oluşan, üstte bir alınlık ve haçla sonlanan mezar anıtları bu başlık altında değerlendirilmiştir. Anıtların boyutları ve süslemeleri birbirinden farklı olsa da nişli bölümlerde kadın, melek heykel ve kabartmalarıyla benzerlik taşırlar.

[528] Adı geçen anıtlar katalogda detaylı olarak anlatıldığı için bu bölümde tekrar edilmemiştir.

Dini yada sivil yapılarda duvar içine yapılan oyuklara niş denir[529]. Mimarlık tarihinin başlangıcından itibaren dolap, ocak veya Tanrı heykelleri yerleştirmek, ikona ve diğer liturjik malzemeleri koymak için dini yada sivil nitelikli duvarlara yapılan işlevsel ve görsel olarak duvar hücresi olarak sıkça kullanılmıştır. Nişler 19. yüzyıl mezar anıtlarında heykel yerleştirmek için sıkça tercih edilmiştir. Bu anıtlara daha çok dua eden melek veya yas tutan kadın heykel ve kabartmaları yapılmıştır.

Balıklı Rum Mezarlığı ve Arnavutköy Profitis İlias Rum Mezarlığı'nda sekiz mezar anıtında nişli pedestal tipinde değerlendirdiğimiz kadın heykel veya kabartmalarıyla benzer özellikler taşıyan anıtlar tespit edilmiştir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Petros Gakis (Kat.55), Çobanoğlu (Kat.56), Kürkçüoğlu (Kat.57), Eustratiados (Kat.58), Karakasoğlu (Kat.59), Çimenoğlu (Kat.60), Mauropulo (Kat. 61) ailelerinin mezarlarında ve Arnavutköy Profitis İlias Rum Mezarlığı'ndaki Aleksandros Nikolaidis (Kat.128) mezarları bu tiptedir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki anıtlar, yüksek bir alt kaide üzerine yerleştirilmeleri, kaide gövdesinin ön yüzündeki kitabeliğin palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşan çerçeve içine yazılması, kaidenin dışa taşkın saçaklıkla düz olarak sonlanması gibi özellikler birbirleriyle ortaktır. Ayrıca anıtların gövdelerinin yuvarlak kemerli niş biçiminde olması, nişlerin kare kaideli yivli gövdeli gömme sütunlarla sınırlandırılması, dışa taşkın kilit taşı, kemerin köşelerine defne dalları kabartmaları yerleştirilmesi, kemerin üzerindeki geniş bordüre çerçeve içinde aile adlarının yazılması, dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanması, alınlık üzerine tepe ve köşe akroterleri, kare kaide üzerinde ağaç gövdesi biçiminde tasarlanan haç ve hatta haç üzerine çiçeklerle süslü çelenk yerleştirilmesi gibi özellikleri sözkonusu mezarların diğer ortak özellikleridir.

Arnavutköy Profitis İlias Rum Ortodoks Mezarlığı'ndaki Aleksandros Nikolaidis (Kat.128) anıtı genel tasarım olarak benzer olmakla birlikte ayrıntılarda farklı özelliklere sahiptir. Balıklı Rum Mezarlığı'nda bulunan tüm örneklerde gömme sütunların başlıkları bezemesiz iken, Aleksandros Nikolaidis mezar anıtında diğerlerinden farklı olarak başlıklar kompozit biçimdedir. Ayrıca Aleksandros Nikolaidis anıtında niş üzerinde üçgen alınlık yer almaz[530].

---

[529] Anonim (1997d). Niş maddesi. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, Cilt 2, s.1351.

[530] Aleksandros Nikolaidis anıtı sanki bitirilmeden bırakılmış gibidir. Mezarının yanında aynı biçimde tasarlanan ve yarım bırakılan bir mezar anıtı bu düşüncemizi desteklemektedir.

Balıklı Rum Mezarlığı'nda Kulakoğlu (Kat.73), Yaldızoğlu mezarı (Kat.72) ve olasılıkla aynı mezardan getirilen Balıklı Meryem Kilisesi bahçesindeki (Kat.109) deki anıtlarda melek kabartmaları yer almaktadır. Bu anıtlarda melek figürleri yüksek kabartma tekniğinde ve niş içine yapılmışlardır. Mezarlar genel düzenleme açısından benzerlikler taşısa da işçilikleri ve süsleme özelikleri birbirinden farklıdır. Ama aynı atölyede üretilmiş oldukları yüksek bir ihtimaldir. Bu tip anıtlara sadece Balıklı Rum Mezarlığı'nda rastlamış olmamız, atölyenin bu civarda olduğunu düşündürmektedir.

Yuvarlak kemerli nişler Kulakoğlu anıtında (Kat.73) Gotik etkiler taşıyan sivri kemer ve süslemelerle, Yaldızoğlu anıtında (Kat.72) ise diğerlerine oranla Neoklasik ve Oryantalist etkilerin ağır bastığı görülmektedir. Dönem mimarisiyle paralel Gotik, Neoklasik ve Oryantalist etkilerin takip edildiği bu mezar anıtları benzer bir beğeni ile yapıldıklarını göstermektedir. Yaldızoğlu anıtının soğanımsı kubbesi 19. yüzyılın ikinci yarısında mimaride gördüğümüz Oryantalizmin bir örneği olarak kabul etmek gerekir[531].

Nişli pedestaller Ermeni mezarlıklarında farklı biçim ve heykellerle birlikte yapılmıştır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda bulunan Nersasyan aile (Kat.230 ve Kat.231) mezarları bu biçimde yapılan örneklerdendir. Her iki anıt aynı biçim ve özelliklerle tasarlanmış, sadece boyut olarak farklılıklar göstermektedir. Her iki anıt yüksek kaide üzerine ayrı bir parça olarak yerleştirilen niş ve heykel olmak üzere iki bölümden oluşur. Kaide gövdelerinin biçimleri ile palmet ve inci makara dizisi motifleri Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki örneklerle aynıdır[532]. Anıtların kaideleri dışa taşkın bir silme ve çiçek motifli bordürle, üstte ise yumurta motifleriyle süslü dışa taşkın saçaklıkla sonlandırılmıştır. Bu anıtlarda sivri kemerli nişler içine de çocuk (Kat. 230) ve kadın heykelleri (Kat.231) yerleştirilmiştir. Nişler yanlarda yivli gövdeli gömme sütunlarla sınırlandırılmış, kırma çatı ile sonlandırılmıştır. Alınlığın üst kısmı konik külahla yükseltilerek köşelere küçük kulecikler yerleştirilmiştir. Kuleler ve anıtın nişli bölümü Gotik üslubta yapılmıştır.

Aynı sanatçı tarafından yapılmış olduğunu belirlediğimiz Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.252) Kürkçüyan ve (Kat.253) Haçadur Terziyan aile mezarlarıda ayrı bir grubu oluşturmaktadır. Bu mezarlarda kaideler lahit biçiminde

[531]Oryantalist mimari özellikleri için bakınız, T. Saner (1998). *19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm*. İstanbul: Pera Turizm; D. Kuban (2007). *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: Yem Yayınları, s.697.

[532] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.55, 56, 57, 58, 59, 60) ile kaideleri aynıdır.

tasarlanmıştır. Kaide üzerine ayrı bir parça olarak yerleştirilen bölüm, yuvarlak nişli ve kadın kabartmalıdır. Kürkçüyan anıtında (Kat.252) nişler yanan meşale kabartmalarıyla, Haçadur Terziyan mezarında (Kat.253) ise volütlerle sınırlandırılmıştır. Kürkçüyan anıtında dışa taşkın düz bir saçaklıkla, Haçadur Terziyan mezarında çiçeklerle bezeli volüt motifleri ve palmet motiflerinin işlendiği bir tepelikle sonlandırılmıştır.

Yüksek pedestal ve nişli bölümden oluşan Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Dilsizyan anıtı (Kat.233) mezar sahibinin büst portresinin de yer alması ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Niş burada daha derin tutulmuş ve içine anıtsal nitelikli bir melek heykeli yerleştirilmiştir. Nişli bölüm üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Dilsizyan'ın büstü, lahit biçimindeki kaide alınlığının üzerine meleğin görünmesini engellemeyecek biçimde yerleştirilmiştir.

5.1.4. Stelli pedestaller

Yüksek kaideler üzerine yerleştirilen gövdesi stel biçimli anıtlar bu başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu tip örneklerde kaideler dikdörtgen ve dört yüzlü, stilize palmet motiflerinden oluşan saçaklıkla düz olarak sonlanırken, anıtın üst bölümü dikdörtgen prizmal gövdeli ve alınlıklı stellerin biçim olarak kopya edildiği örneklerdir. Bu örnekleri stellerden ayrı bir grupta ele almamızın en önemli nedeni yüksek bir pedestal üzerine yerleştirilmeleridir.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Seferoğlu anıtı (Kat.75), Papazoğlu anıtı (Kat.78) bu tipteki örneklerdir. Papazoğlu anıtı (Kat.78) yuvarlak kemerli ve kaideyi tekrar eden, Seferoğlu anıtı (Kat.75) ise üçgen alınlıklı stel biçimindedir. Papazoğlu anıtında kitabe kaideye, Seferoğlu anıtında ise stelin ön yüzüne işlenmiştir. Her iki anıtta yeralan melek kabartması Papazoğlu anıtında stelde, Seferoğlu anıtında kaidededir. Anıtlar benzer biçimde yapılmış olsalarda işçilik ve üslup mezarların farklı ustalar tarafından yapıldıklarını düşündürmektedir.

5.2. Steller

Grekçe "sta" dan türetilmiş "ayakta durmak" anlamına gelen "stel", Antikçağ mezar taşlarının ortak adı olarak sıkça kullanılmıştır. Küçük bir sütun ya da ince levha

biçiminde yapılan steller, mezar taşı işlevi dışında adak için, önemli kişileri onurlandırmak için, resmi yazıtlar ya da sınır belirlemek amacıyla dikilmişlerdir[533]. Steller taş, mermer veya ahşaptan yapılan, uzundan kısaya, dardan genişe birçok biçim ve boyutlarda olan, genellikle mezar sahibinin isminin veya yaşamını anlatan kabartmaların bazen işlendiği basit mezar taşlarıdır.

Erken Arkaik dönemden itibaren Yunanistan'da yaygınlaşan bu mezar tipinin tam olarak kökeni bilinmemektedir[534]. Tunç Çağı'ndan M.Ö. 7 yüzyıla sonuna değin mezarı belirleyen kaba bir taş olarak yerleştirilen stel, Miken Geometrik döneminde düz ve bezemeli olarak yapılmaya başlanmış; yapılan stellerde mezar sahibinin toplumdaki yeri ve mesleğini yansıtan kabartmalar ya da tasvirlerle süslenmiştir[535]. Arkaik dönemde Attik stellerin sütun gibi yüksek bir başlıkla sonlanan ve başlığın üzerine ölen kişiyi koruyan sfenksin yerleştirildiği örnekler de bulunmaktadır.

Klasik dönemde stellerin genişliği artmış, üçgen alınlıkla taçlandırılmış ve iki yanda yarım sütunlarla sınırlandırılmıştır. Üçgen alınlıklar genellikle akroterler, anthemion ve rozetlerle süslenmiştir. Bu biçimde yapılan alınlıklı steller Antik dönemden beri bir platform veya kaide üzerine yerleştirilmiştir. Kapı tipli stellerde mezar sahibi portreleri, tarak, ayna, sandalet gibi kabartmalar işlenmiştir. Stellerin biçimleri döneme ve beğeniye göre değişerek farklı görünümlerde yüzyıllardır benzer bir anlayışta kullanılmaktadır.

19. yüzyılda stel biçimli mezarlar yaygındır. Stel genellikle mezarlıklarda baş ucuna yerleştirilmiştir. Steller genellikle bir taban üzerine yerleştirilmiş, gövde genellikle düzgün dikdörtgen veya yukarıya doğru daralan dikdörtgen prizmal gövdeler biçiminde tasarlanmıştır. Gövdenin ön yüzü çerçeve ile sınırlandırılarak kitabe yazılmış, düz veya bir alınlıkla sonlanmıştır.

19. yüzyıl gayrimüslim mezarlıklarında bulunan steller gövdelerine göre silindirik veya dikdörtgen biçimli iki ayrı grupta incelenmiştir.

---

[533] Anonim (1997e). Stel. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, Cilt 3, s.1696.
[534] R. E. Leader (1997). In Death Not Divided: Gender, Family, and State on Classical Athenian Grave Stelae. *American Journal of Archeology*. Vol. 101, No.4, s.683-699; J. Robb (2009). People of Stone: Stelae, Personhood, and Society in Perhistoric Europe. *Journal of Archaeological Method and Theory*. Vol. 16, No.3, s.162-183.
[535] Anonim (1997e), s.1696.

5.2.1. Silindirik gövdeli steller

Antik dönemin adak stelleri veya gladyatör stellerini hatırlatan silindirik gövdeli steller İstanbul Hıristiyan mezarlarında birkaç örnekle temsil edilmektedir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde (Kat.114) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Mikhail Svoronos mezarları[536] (Kat.5) bu tiptedir. Mikhail Svoronos mezar anıtında (Kat.5) te portreli ve sembolik kabartmalarla süslenmiş stel mezar anıtlarında ünik bir örnektir[537].

5.2.2. Dikdörtgen prizmal gövdeli steller

Araştırmamızda dikdörtgen biçimli genellikle saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılmış mezarlar dikdörtgen gövdeli olarak tanımlanmıştır. Stellerin dikdörtgen biçimli gövdeleri birçok örnekte yukarıya doğru daralarak üçgen, sivri kemerli veya beşik kemerli alınlıklarla sonlandırılmıştır. Bazı örneklerde alınlığa yer verilmemiştir.

Bu tipte steller genellikle tek bir masif bloktan yapılırken, gövdeleri figürlü, bitkisel ve geometrik kabartmalarla süslenmiştir. Kabartmalar stelin boyutlarına, ailenin isteğine ve ustanın beceresine göre değişiklikler göstermektedir. Bu tipteki steller detaylarda birbirlerinden farklı biçimlerde tasarlandıklarından alınlıklı ve alınlıksız olarak iki alt gruba ayrılmıştır.

5.2.2.1. Alınlıklı steller

Stel gövdeleri ile birlikte monolit olarak veya ayrı bir blok olarak kullanılan alınlıklar biçim, süsleme ve kabartmaları açısından aşağıdaki alt gruplara ayrılmıştır.

5.2.2.1.1. Üçgen alınlıklı steller

Üçgen alınlıklı steller Anadolu'da Hellenistik dönemden itibaren görülmektedir. Bu biçimdeki steller genellikle dikdörtgen prizmal veya yukarıya

[536]Papazoğlu (2005), s. 92-94.
[537](Kat.5) Mikhail Svoronos Bernoulikis mezar anıtı üzerinde karı-koca portreleri ve semboller açısından zengin bir örnektir. Detaylı bilgi için bakınız (Kat.5) ve karı-koca portreleri, semboller bölümlerinde detaylı olarak incelenmiştir.

doğru daralan gövdeli, saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılan anıtlardır. Alınlıklar gövde üzerine ayrı bir blok olarak ya da monolit olarak gövdeyle birlikte tasarlanmıştır. Rum mezarlıklarında 12[538], Latin Katolik mezarlıklarında 4[539], Protestan mezarlıklarında 2[540] üçgen alınlıklı ve kabartmalarla bezenmiş toplam 18 mezar steli tespit edilmiştir. Bu stellerin 8'inde yas tutan kadın kabartması[541], 10'unda melek tasvirleri[542] betimlenmiştir. Stellerin biçimleri benzer olsa da kabartmalar farklıdır. Bu stellerdeki kadın figürleri oval madalyon içinde dua ederken[543], elinde çelenkle otururken[544], elinde çelenkle dizleri üzerine çömelmiş olarak[545], ağaç gövdesi yanında ayakta[546] veya sadece bir mezar anıtında çocukla birliktedir[547]. Tüm örneklerde kadın figürlerine stellerin gövdelerinde yer verilmiştir.

Kadın figürleri yanında melek kabartmalı stel örnekleri de bulunmaktadır. Kabartmalarda yas tutan, haç taşıyan, mezar başında oturan, defne ve rulo biçimli kitabelikle birlikte betimlenen melekler betimlenmiştir[548]. Stellerde genellikle yetişkin melek figürleri betimlenirken, sadece iki örnekte çocuk olarak tasvir edilmiştir. Figürlü kabartmalara genelde gövdede yer verilse de alınlık ve kaideye işlenen örneklerde bulunmaktadır[549]. Bu tip stellerde alınlık merkezinde kırık gül dalı[550] ve

---

[538] Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.35), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Sarrafoğlu (Kat.67), (Kat.77), Yakumopulo (Kat.85), isimsiz stel (Kat.86), Georgiadis (Kat.87), Sungurluoğlu (Kat.88), (Kat.91) Zaptoğlu, (Kat.94) teki steller, Aya Lefter Rum Mezarlığı Leontidoy (Kat.122), Alexodıpıoy (Kat.121) ve (Kat.131) Arnavutköy Profiti İliya Kilisesi bahçesindeki stel bu gruba sokulmuştur.

[539] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Armao (Kat.183), Viri (Kat.201), Molinari (Kat.179), Maria Torchia (Kat.186) aileleri stelleri.

[540] Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Blair (Kat.211) ve (Kat.216), stelleri.

[541] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis (Kat.87), (Kat.86), Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Leontidoy (Kat.122) ailesinin Alexodıpıoy ailesinin stelleri (Kat.121), Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Blair (Kat.211), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.187).

[542] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Sarrafoğlu (Kat.67), ??(Kat.77), Stauros Yakumopulo (Kat.85), Sungurluoğlu (Kat.88), Ioseph Zaboğlu (Kat.91), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Armao (Kat.183), L. Viri (Kat.201), Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki (Kat.220).

[543] (Kat.86), Georgiadis (Kat.87), Leontidoy (Kat.122), Alexodıpıoy (Kat.121), (Kat.187).

[544] (Kat.179), (Kat.183), (Kat.216).

[545] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.65).

[546] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.64).

[547] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Torchia aile steli (Kat.186).

[548] Vazo önünde diz çöküp yas tutan melek kabartmalı iki stel (Kat.77, 220), elinde haç taşıyan melek kabartmalı bir stel (Kat.91), mezar başında oturan melek kabartmalı bir stel (Kat.183), kırık sütun önünde diz çöken melek kabartmalı bir stel (Kat.201), defne dalları ve rulo şeklinde kitabelikle birlikte iki stel (Kat.85, 88) tespit edilmiştir.

[549] Kaideye işlenen melek figürlerinin tek örneği Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Sarrafoğlu aile mezarındadır (Kat.67).

[550]Alınlıklarda kırık gül dalı kabartmasının kullanıldığı steller: Feriköy Latin Katolik Katolik Mezarlığı'ndaki Armao (Kat.183) ve Komanski (Kat.193), ailesinin stelleri, Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Alexodıpıoy ailesinin steli (Kat.121).

haşhaş[551] motifleri gibi bitkisel süslemeler, haç[552], melek[553], kemik ve kurukafa gibi kabartmaların işlendiği, fotoğraf [554] ve kitabenin de bazı örneklerde alınlıkta yeraldığı görülmektedir.

Üçgen alınlık silmeleri bezemesiz ya da yumurta ve inci makara dizisi gibi motiflerle süslenmiştir. Üçgen alınlıklar stel gövdelerinden dışa taşkın silmelerle daha geniş tutulmuş, köşelerde akroterlerle süslenmiştir. Alınlıklar stel gövdesi üzerine ayrı bir blok olarak yerleştirildiği[555] gibi monolit olarak gövde ile birlikte de tasarlanmıştır[556]. Alınlık bazı örneklerde gövdeden bir silme ile ayrılmıştır[557]. Akroterlerde genellikle stilize palmet motifleri tercih edilirken[558], bazı örneklerde bezeme kullanılmadan[559] sembolik olarak akroter biçimleri taklit edilmiş veya modernize edilerek yeni bir biçimler[560] yaratılmıştır. Alınlık bloğunun üzerinde genellikle kaide üzerinde haç yerleştirilmiştir. Haçlar genellikle kare ya da dikdörtgen biçimli basit kaideler üzerine konulurken[561], kaideler bazen kayalık biçimde de yapılmıştır[562]. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.187) isimsiz mezar anıtında haç yerine örtü urne yerleştirilmesi bu tipteki stellerden farklıdır.

Üçgen alınlıklı steller Antik dönem örneklerine yakın ve 19. yüzyılın Neoklasik tarzını yansıtmaktadır. Bu stellerde biçimsel olarak benzerlikler bulunsa da, kabartmalar çeşitlilik göstermektedir. Monolit olarak mezar zeminine yerleştirilen dikdörtgen gövdeli ve üçgen alınlıklı stellerin en basit örneklerinden biri Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Torchia ailesinin stelidir (Kat.186). Bu stelde gövde niş biçiminde oyularak kabartmalar işlenmiş, alınlık köşeleri akroterlerle süslenmiştir.

---

[551] Alınlıklarda haşhaş kabartmasının kullanıldığı steller: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Guiseppina Molinari (Kat.179) ve Carayaosma, (Kat.190) , Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Leontidoy ailesinin (Kat.122) stelleri.
[552] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki isimsiz stel (Kat.187).
[553] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Viri ailesinin steli (Kat.201).
[554] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Torchia aile steli (Kat.186).
[555] Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki (208), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Anthomelidu (Kat.65).
[556] Balıklı Rum Mezarlığı, Georgiadis (Kat.87), (Kat.86) , Sungurluoğlu (Kat.88), Aya Lefter Rum Mezarlığı Leontidoy (Kat.122) ve Alexodıpıoy (Kat.121) ailesinin stelleri, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Armao (Kat.183), Viri (Kat.201), Molinari (Kat.179), Maria Torchia (Kat.186)
[557] Armao aile mezarı (Kat.183).
[558] Balıklı Rum Mezarlığı Georgiadis (Kat.87), (Kat.86), Leontidoy (Kat.122), Anthomelidu (Kat.65), Armao (Kat.183)
[559] Sungurluoğlu (Kat.88), isimsiz stel (Kat.187).
[560] Molinari ailesi (Kat.179)
[561] Armao (Kat.183), Viri (Kat.201), Molinari (Kat.179), Maria Torchia (Kat.186) , (Kat.86), Georgiadis (Kat.87), Sungurluoğlu (Kat.88), Leontidoy (Kat.122) ve Alexodıpıoy ailesinin (Kat.121) stelleri.
[562] Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli A. L. Alexodıpıoy (Kat.121) ve 1891 tarihli Leontidoy ailesinin (Kat. 122) mezar stelleri.

Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Blair anıtı (Kat.211), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis ailesinin anıtı (Kat.87), ve (Kat.86), Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Alexodipidis ailesi (Kat.121) ve K. D. Leontidoy (Kat.122), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.187) isimsiz mezar anıtı gibi üçgen alınlıklı sekiz stelde işçilik, kabartmalar ve boyutlar açısından benzer bir biçim dilinin varlığını göstermektedir.

İşçilik, boyut, figür ve kaide tipleri yakın benzerlikler taşıyan Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Blair anıtı (Kat.211), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis ailesi (Kat.87) ve kitabesiz anıtın (Kat.88) stellerin aynı usta veya atölye tarafından yapılmış olduğuna işaret etmektedir. Fakat bu anıtlarda ortak bir atölye ve usta tarafından yapıldıklarını destekler usta ve atölye kitabesi bulunmamaktadır. Özellikle Balıklı Rum Mezarlığı'nda kitabesiz (Kat.88) stel bize atölyede hazır halde bulunan ve kitabe harfleri yazılmadan yerleştirildiğini düşündürmektedir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis ailesinin steli (Kat.87) ile (Kat.88) isimsiz stelin tepe alınlığı üzerine haç yerleştirilirken, Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Blair anıtında (Kat.211) melek heykeli yer alır. Her üç anıtın basit ve üç kademli bir kaide üzerine yerleştirilmesi de benzer bir ustayı düşündürmektedir.

Bu grupta ele aldığımız stellerde oval madalyon içinde tütsü kabı önünde yas tutan kadın kabartması betimlenmiştir. Bu tip stellerde oval madalyon genellikle bezemesiz[563], meander[564] ve defne dallarıyla[565] süslenmiştir. Kabartmalarda kadın figürleri tümünde aynı duruşta dua etmektedir. Bu tip mezar anıtlarının en dikkati çeken örneği Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki isimsiz mezardır (Kat.187). Bu stel diğerlerinden girland ve çelenklerle süslenmiş kaidesi, bezemesiz köşe akroterleri vurgulanan üçgen alınlığı ile ayrılmaktadır.

Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli A. L. Alexodıpıs (Kat.121) ve 1891 tarihli Leontides (Kat.122) mezarları aynı ustanın ürünleri olarak kabul edilebilir. Stellerde rulo biçimli kitabelik, üçgen alınlık, köşe akroterleri, alınlık üzerinde kayalık biçimindeki haç kaidesi, ağaç gövdesi biçimindeki haç ve haça

[563] Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Blair ailesi steli (Kat.211), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki isimsiz mezar stelinde (Kat.187) madalyon bezemesiz yapılmıştır.
[564] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis ailesinin (Kat.87) ve (Kat.86) stellerinde madalyon meander motifleriyle süslenmiştir.
[565] Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki A. L. Alexodıpıoy (Kat.121) ve Leontidoy (Kat.122) ailesinin mezar stellerinde madalyon defne yapraklarıyla tasarlanmıştır.

asılmış çelenk kabartması birbirine oldukça yakındır. Tek farklılık stellerin alınlık içlerinde Leontides'de haşhaş motifleri, A. L. Alexodıpıs'da ise kırık gül dalı kabartmalarına yer verilmiş olmasıdır.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Maria Varien steli (Kat.194), kaidesi, stel gövdesi, oval madalyonlu kadın kabartmasıyla bu tipteki gruba soktuğumuz diğer anıttır. Marie Varien stelinde palmet biçimli köşe akroterleri, volüt ve stilize edilmiş palmet ile lotus motiflerinden oluşurken, üstü haç kaidesi biçimindedir. Stelin üç bölümlü kaidesi, dikdörtgen biçimli gövdesi ve oval madalyon içindeki kadın kabartmasıyla diğerlerine benzerdir. Stel gövdenin üzerindeki kitabeliğin çerçeve biçiminde tasarlanması ise diğerlerinden farklıdır. Bu gruba soktuğumuz Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki (Kat.187) isimsiz anıta kabartma açısından benzer olsa da, gerek anıtın kaidesinin çelenk ve girland kabartmalarıyla dekore edilmesiyle farklılıklar taşımaktadır.

5.2.2.1.2. Yuvarlak alınlıklı steller

Bu gruptaki steller alınlık biçimleri ile farklılık gösterdiği için ayrı bir grup adı altında değerlendirilmiştir. Stel gövdeleri üçgen alınlıklı örnekler gibi monolit veya ayrı olarak yerleştirilen bu biçimdeki anıtlar kendi içinde iki grup altında incelenebilir.

Birinci grup gövde ile birlikte monolit olarak tasarlanan yuvarlak alınlıklı örneklerdir. Bu grubun en basit örneklerinden biri olan Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Karayosma ailesinin mezarıdır (Kat.191). Yuvarlak alınlıklı monolit blokta alınlık köşeleri akroterlerle süslenmiştir. Gövdesinde bir melek kabartması ve kitabenin yeralır. Benzer bir diğer örnek aynı mezarlıktaki Andreas Kuvios'un 1861 tarihli mezar stelidir (Kat.189). Bu stel monolit olarak yapılsa da kabartmalarla kaide, gövde, alınlık bordürler ve bitkisel süslemelerle farklı bölümler halinde tasarlanmıştır. Stel gövdesinin daha anıtsal nitelikli olarak tasarlandığı bir diğer örnek ise, Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Emikoğlu ailesinin anıtıdır (Kat.74). Stel gövdesi kabartmalarla iki bölüme ayrılmış, üstte yuvarlak alınlıkla sonlandırılmıştır. Anıtın alt bölümü, stelin küçük bir kopyası gibi yuvarlak alınlıklı biçimde tasarlanmış, köşelerine akroterler yerleştirilmiştir. Bu gruptaki stellerin alınlıklarında melek kabartması[566], kırık gül

[566] Balıklı Rum Mezarlığı Emikoğlu aile mezarında (Kat.74), Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Ermeni bölümündeki (Kat.221).

dalı[567], haşhaş[568], söğüt ile defne dalları[569], kurukafa[570], rulo[571], güvercin figürü[572], mezar sahibi portreleri[573] kabartmaları işlenirken ve bazı örneklerde bezemeye yer verilmemiştir.

Bu grupta ele aldığımız ama alınlığın ayrı bir parça olarak yerleştirildiği ikinci grupta, stel gövdesi üzerine dışa taşkın bir saçaklık ve yuvarlak alınlık yerleştirilmiştir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Karayosma ailesinin (Kat.190) mezarlarında palmet biçimli akroterler tek parça olarak tasarlanan stellerdeki aynı geleneği devam ettirmekle birlikte alınlığının kabartma olarak yuvarlak biçimde tasarlanmasıyla ayrılmaktadır. Bu stelde kaide, gövde, saçaklık ve alınlık ayrı parçalar olarak yerleştirilmiştir. Gövde de yas tutan melek kabartmasının Antik Çağ geleneğine öykünür biçimde betimlenmesiyle dikkat çekmektedir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Komandski ailesi (Kat.193), Feriköy Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Pappa ailesi (Kat.120), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Pedas ailesinin (Kat.30) mezarlarında kaide, gövde ve alınlıkların benzerliği, biçim ve ölçülerin aynı olması aynı usta tarafından yapıldığını düşündürmektedir. Bu tipteki anıtlar genellikle bir kaide üzerine monolit olarak yapılmıştır. Buna karşılık Feriköy Latin Protestan Mezarlığı'nın içindeki Protestan Ermenilere ait olan bölümde bulunan (Kat.221) de sanduka ile stelin bir arada olduğu ilginç örneklerde bulunmaktadır.

5.2.2.1.3. Sivri Gotik kemerli steller

Çalışmamızda Gotik üslubun etkilerini taşıyan sivri kemerli stellerin de yapıldığı görülmektedir. İstanbul'da Hıristiyan mezarlıklarında sivri kemerli birçok anıt tespit edilse de figürlü olarak yapılan tek örnek Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Tsigiroğlu ailesinin stelidir (Kat.64). 1918 yılına tarihli mezar, monolit olarak üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın içine yedi dilimli yüksek sivri kemerli bir çerçeve

[567] Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Komandski steli (Kat.193) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Pedas ailesi steli.
[568] Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Carayosma ailesi steli (Kat.190).
[569] Feriköy Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Pappa ailesinin steli (Kat.120).
[570] Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Andreas Kuvios steli (Kat.189).
[571] Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nıkolopu aile mezarı (Kat.24).
[572] Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nıkolopu aile mezarı (Kat.24).

[573] Şişli Rum Mezarlığı'ndaki M. G. Cazopulu ailesi steli (Kat.15).

biçiminde yapılması ve dışa taşkın köşe akroterlerinin kuleleri hatırlatan biçimi ile oldukça farklıdır.

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Tsigiroğlu stelinde (Kat.64) sütuncelerle sınırlandırılmış gövde, sivri kemerli kemer düzenlemesi, sivri kemerli alınlık ve kulecikler Gotik stilde yapılmıştır. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki kitabesi okunamayan (Kat.97) ve Stavru ailesinin mezarları (Kat.130) kitabelerinin el yazısı stilinde yazılmalarıyla, kemerli alınlıkları, kulemsi haç kaideleri ile aynı usta ve atölye tarafından yapıldığını düşündüğümüz örneklerdir.

5.2.2.1.4. Düz alınlıklı steller

Çalşmamızda yer alan mezar anıtları içerisinde düz alınlıklı tek örnek, Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Palamis ailesinin mezarıdır (Kat.90). Mezarın dikdörtgen biçimli gövdesi basit volütlerle daraltılmış ve düz olarak sonlandırılmıştır. Gövde üzerine ayrı bir parça olarak geniş, kemer biçimli kabartmalarla süslü ve köşeleri akroterli düz alınlık yerleştirilmiştir.

5.2.2.1.5. Sütunce veya payelerle sınırlandırılan steller

Bu tipteki steller tapınak cephesinin ön cephesini hatırlatan yanlarda sütuncelerle veya payelerle -ante duvarları gibi- sınırlandırılmıştır. Bu tip stellerde mimari öğeleri tüm ayrıntılarıyla işlenmiştir. Alınlıklı stellerde alınlık, sima, akroter ve alınlığın hemen alt kısmındaki silmeler dışa taşkın biçimde tasarlanmıştır. Bu tip stellerde alınlıklar altında yer alan geison bloğu ve onun altında yer alan silme kuşağı son derece orantılı işlenmiştir. Geison bloğunun altında arşitrav işlevinde bloklar yer alır. Bazı örneklerde alınlıklarda figürlü kabartma, rozet veya haçlara yer verilmiştir. Stelleri yaptıran kişinin sosyal statüsü ve ekonomik gücüne bağlı olarak boyutları değişmekle birlikte kabartmalar ve bezemelerle süslenmiştir. Figürlü kabartmalar sütuncelerle veya payelerle sınırlandırılmış, bazı örneklerde başlıklarla sonlandırılmıştır. Sütunceler bazen yüzeysel bazen ise daha dışa taşkın biçimde plastik özelikler taşımaktadır[574].

[574] Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.29) da sütunceler dışa taşkın biçimdedir.

Bu tip steller düzen açısından Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk dönemi örneklerini hatırlatsa da, işçilik ve bezeme anlayışı bakımından oldukça farklıdır. Stellerde alınlıklar birbirinden farklı biçimlerdedir. Bazı örneklerde alınlıklara yer verilmemiştir. Stellerin, görünüş olarak dönemin beğenisini yansıtan belirli mimari şekilleri veya üslubu temsil ederken Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.46) daki stel bu tip için tipik sayılabilecek bir örnektir.

Bu tip stellerin kaideleri birbirinden farklı özellikler taşımakla birlikte genellikle monolit olarak yapılmış yüksek tek parçadan veya kademeli olarak daralan üç parçadan oluşur. Bu tipteki stellerde gövde ve alınlık monolit bir bloktan tasarlanmıştır. Steller geniş bir taban, podyum veya kaide olarak adlandırabileceğimiz altlıklar üzerine yerleştirilmiştir. Bazı örneklerde tabanlık kullanılmamış, stel doğrudan mezar alanına veya toprak üzerine yerleştirilmiştir. Bu tipteki stellerde portre ve melek kabartmalarına daha çok yer verilmiştir. Kabartmalar genellikle yanlarda ince ya da kalın bir silme, paye veya sütünce biçiminde çerçeve içine alınmıştır.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Kanakh (Kat.93), Sunpudoğlu (Kat.79) ve Sikyaroğlu (Kat.66) ailelerinin mezar anıtları sütunce veya payelerle sınırlandırılmıştır. Farklı mimari düzenlerde tasarlanmalarına rağmen, ön yüzlerin sütuncelerle sınırlandırılması, stel gövdesinde kitabe ve kabartmalara yer verilmesi, alınlık ve haçla sonlandırılmaları ortaktır. Her üç anıtta, melek kabartmalarının farklı biçimlerde ve farklı yerlerde kullanılmıştır. Kanakh ailesinin stelinde kadeh üzerine işlenen melek figürü, Sunpudoğlu'nda kemer içine, Sikyaroğlu'nda haç kaidesi üzerine işlenmiştir. Bu anıtlar sanatçıların tercihlerinin ve ailenin isteklerinin belirleyici olduğuna işaret etmektedir.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Yakumopulo (Kat.85), Sarrafoğlu (Kat.67) Paklaçoğlu (Kat.71), Surp Haç Mezarlığı'ndaki Panosyan (Kat.278), Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Kasapyan aileleri (Kat.298) anıtları yukarıda adı geçen stellerde bu grupta değerlendirilebilirler.

5.2.2.1.6. Diğer steller

Bu grup altında değerlendirebileceğimiz tek stel 1895 tarihli Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Tontoğlu aile mezarıdır (Kat.68). Stel Antik örneklerden ziyade daha

çok Osmanlı dönemi çeşmelerini hatırlatan bir anlayışla tasarlanmıştır. İki bölümlü bir kaideye sahip olan stelin alt kaidesi bezemesiz dikdörtgen biçiminde, üst kaide ise yukarıya doğru daralan yamuk formundadır. Bu bölüm silmelerle hareketlendirilmiş ve akantus yapraklarından oluşan bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Kaidenin üst bölümü dışa taşkın silmeyle sonlanmıştır. Stelin gövdesi yanlarda volütlerle genişletilmiştir. Defne yaprakları ile süslü volütlerin alt kısmında akantus ve defne dalları, üst kısmında ise akantus yapraklarından oluşan süslemeler bulunur. Volütler üst ve alt bölümlerde de akantus yapraklarıyla birleştirilmiştir. Volütlerle sonlandırılan steli gövdesi basık bir alınlıkla bitirilmiştir.

5.2.3. Nişli steller

Bu grupta ele aldığımız mezarlar alt kaide veya podyum üzerine yerleştirilen monolit gövdeleri niş biçimli stellerdir. Monolit gövdelerin sadece ön yüzü işlenmiş, arka yüzü düz olarak bırakılmıştır. Nişli stellerin örneklerinden biri Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Balıkçıyan ailesinin stelidir (Kat.254). Balıkçıyan ailesinin steli bir podyum üzerine yerleştirilmiş, ön yüzü yuvarlak kemerli bir niş biçiminde tasarlanarak yas tutan kadın kabartmasıyla süslenmiştir. Stelin üst bölümü iki yandan volütlerle genişletilmiş ve orta kısmı yuvarlak alınlık biçiminde tasarlanmıştır. Alınlıkta mezar kitabesine yer verilmiştir. Stel üstte haçla sonlandırılmıştır.

5.2.4. Alınlıksız steller

19. yüzyıl stellerinde genellikle alınlıklı veya alınlığa benzer üst öğelere sahipken, bazı örneklerde düz saçaklıkla sonlandırılmışlardır. Bu tip steller tıpkı alınlıklı örneklerdeki gibi dikdörtgen prizmal gövdelidir. Geniş bir tabanlık, tek [575], iki [576] veya üç [577] parçalı kaideler üzerine yerleştirilen stel gövdeleri düz olarak veya dışa taşkın silme ve saçaklıkla sonlandırılmıştır. Stel gövdelerinde portre ve melek gibi sıklıkla tercih edilen kabartmalar işlenmiştir.

[575] Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki kadınlı stel (Kat.53).
[576] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Mıglıevich aile mezarı (Kat.195).
[577] Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Zino aile mezarı (Kat.203).

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki isimsiz portreli kadın mezarı (Kat.53), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Evangelis Dopizas (Kat.27), Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Miglıevich (Kat.194) ve Zino ailesi (Kat.203) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Karantinu ailesi (Kat.22) mezarları saçaklıklı olarak yapılan stellerdir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Zino ve Mıglıevich ailesinin mezar anıtlarında stellerinde köşe ve tepe akroterleri ile üçgen alınlıklı örneklere öykünen alışılagelmiş düzen devam ettirilmiştir.

Alınlıksız stel grubuna dahil ettiğimiz bazı örneklerde; saçaklığa gerek duyulmadan sadece kaide ve gövdeden iki parçalı veya sadece gövdeden oluşan basit tip örneklerde bulunmaktadır. Bu örneklerden biri olan Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Kanaginis ailesinin stelinde mezar sahibi portresine yer verilmiştir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Pantelidis (Kat.83) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Grigorios Kasdonis (Kat.33) ve Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Hacyan aile mezarları (Kat.303) bu tiptedir.

Alınlıksız stel olarak isimlendirdiğimiz anıtlardan biri de, Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Dr. Otto mezarıdır (Kat.215). Bu stel üç bloktan oluşan kaide üzerindeki dikdörtgen biçimli gövdeye sahiptir. Gövdenin köşeleri dışa doğru genişletilerek köşelere haçlar kazınmasıyla alışılmış uygulamalardan oldukça farklıdır.

5.2.5. Haçlı steller

Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki Ağavni H. Kavidmacıyan (Kat.293) ve Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Kürkçüoğlu ailesi (Kat.123) mezar anıtları haçlı stel biçiminde yapılmış örneklerdir. Bu stellerin dikdörtgen gövdeleri haçla birlikte monolit olarak tasarlanmış, vazo önünde yas tutan melek kabartmasıyla süslenmiştir. Bu örnekler gerek süsleme gerek boyut olarak farklı olmakla birlikte haçlı stel biçimlerindeki görünümleriyle benzerdir.

5.2.6. Gövdesi haç biçimli steller

19. yüzyıl İstanbul gayrimüslim mezarlıkları içinde gövdesi haç biçiminde tasarlanan ve kabartmanın haçın iç yüzeyi kapladığı anıtsal nitelikli tek örnek 1911-

1915 yıllarına tarihlenen Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Galiçis mezarıdır (Kat.21)[578]. Haçlar mezar anıtlarında vazgeçilmez biçimde Hıristiyan dinini sembolize eden en önemli motif olarak neredeyse her mezar anıtında kullanılmıştır. Galiçis mezarı gibi haç biçimli stel gövdesinin tamamını kaplayan ve ön yüzündeki Hz. İsa kabartmasıyla da ünik bir örneğin İstanbul mezarlıklarında bulunmadığını söyleyebiliriz.

5.3. Obeliskler

Grekçe *ὀβελίσκος* (*obeliskos)'*dan Türkçeye geçmiş olan obelisk kelimesi dikilitaş olarak kullanılmaktadır[579]. Obeliskler genellikle önemli bir olayın, zaferin ya da kişinin anısına dikilen yüksek, kare tabanlı, dört yüzlü ve konik bir tepelikle sonlandırılan biçimleriyle dikkati çeken anıtlardır.

Obeliskler daha çok Mısır'a özgü anıtlar olarak bilinse de, Roma İmparatorlarının pek çok obeliski Mısır'dan Roma ve İstanbul'a taşıtmasıyla buralarda da tanınır olmuştur. İstanbul Sultanahmet Meydanı'ndaki Hipodrom spinası üzerine I. Teodosius (379-395) tarafından diktirilen III. Tutmosis'in zaferleri anısına yaptırılan obelisk en tanınmış örneklerden biridir[580]. M.Ö. 2. binden 20. yüzyıla dek Mısır, Avrupa ve Amerika'nın önemli kentlerinin tapınak, kilise ve hükümet meydanlarına birçok obelisk dikilmiştir[581]. Obeliskler yapıldıkları ülkeye göre değişen amaç ve anlamlarıyla İmparatorlar ve bağımsızlık adına veya sembolik anıtlar olarak önemli kentlerin şehir meydanlarını, parklarını, üniversitelerini ve hükümet binalarını süslemektedir. Genellikle monolit olarak yapılan örnekler yanında farklı malzemelerin bir araya getirilmesinden oluşan obelisklerde bulunmaktadır. Modern obeliskler özellikle 18. ve 19. yüzyıldan itibaren daha çok yapılmaya başlanmış, obelisklerin kent meydanlarında yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle 19. yüzyıl mezar anıtları için en

---

[578] Detaylı bilgi için bakınız, (Kat.21).

[579] Anonim(1997f). Dikilitaş. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, C.1, s. 456.

[580] E. Yücel (1994). Dikilitaşlar. *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, C.3, s. 52-53; S. Eyice (1994) Dikilitaş. *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, C. 3, s. 51-52.

[581] Eski Mısır'da Karnak'ta III. Tutmosis Krallığı döneminde dikilen obeliskler, Vatikan San Pietro Kilisesi önündeki meydandaki obelisk ve Paris Concorde meydanındaki obeliskler bilinen önemli örnekler arasındadır. John Zukowsky *Monumental American Obelisks: Centennial Vistas*. s. 574-581. http://www.jstor.org/stable/3049571(Erişim tarihi 19.09.2014); A. Ruollet (1972) *The Eqyption and Eqyptianizing Monuments of Imperial Rome*.Netherland: Brill, s.43. Richard V. Francaviglia, The Cemetery as an Evolving Cultural Landscape, *Annals of the Association of American Geographers*. VOL 61 (3), Page 501-509; J. Zukowsky (1976). Monumental American Obelisks: Centtennial Vistas. The *Art Bulletın. Published: College Art Associatıon*. Vol.58 (4), Dec., s. 574-581.

çok tercih edilen mezar tiplerinden biri olarak ve ölümsüzlük anlamından dolayı sıkça tekrarlanmıştır[582].

Basit haçlar ve stellerden sonra mezarlıklarda en sevilen mezar tipi obelisklerdir. 19. yüzyıl mezar anıtlarında farklı kültürlere göre taş, mermer, bronz gibi farklı malzeme ve biçimlerle tasarlanan obelisk anıtlar ölen kişi ile ilgili bilgileri veren kitabe veya kabartmalarla süslenmiştir. Mezar anıtlarında obelisklerin boyutları kaideye göre de değişse de genellikle 1 m. den 3.5 m. arasındadır. Boyut yükseldikçe anıtın maliyeti ve taşınması zorlaştığından 1880'ler boyunca çinko ve bronz malzemeden yapılan taşınması daha kolay olan obeliskler tercih edilmiştir[583]. Obeliskler genel olarak yüksek bir kaide üzerine yerleştirilirken, bazı örneklerde bir tabanlık üzerine koyulmuşlardır. Mezarlıklarda kolaylıkla görülebilen anıtlar olmaları da tercih edilmelerinin ana etkenlerinden biridir.

Günümüze gelebilen mezar anıtlarında obelisklerin bezemesiz veya figürsüz örneklerinin sayıca çokluğu, bu tip anıtların 19. yüzyılda beğenildiğini ve tercih edildiğini düşündürmektedir. İstanbul gayrimüslim mezarlıklarında toplu gömüler, savaşta ölen askerlerin veya Hürriyet Şehitleri anısına yapılan mezarlıklarda obelisk formları tercih edilmiştir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda Kırım Savaşı'nda ölen Fransız doktorlar ve eczacıların anısına, diğeri 1855 yılında Kırım Savaşı esnasında Yeniköy Hastanesi'nde ölen Sardunya askerlerinin anısına dikilmiş iki obelisk anıt günümüze gelmiştir. Bu anıtların her ikisinde de savaşta ölenlerin isimleri kitabelere yazılarak ölümsüzleştirilmiş, basit haçlar dışında pek süslemeye yer verilmemiştir. Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda Kırım Savaşı'nda ölen askerler anısına dikilen Melekler Abidesinde (Kat.227) ve Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki Hürriyet Şehitleri Anıtında (Kat.292) obelisk biçim tercih edilmiş, önceki örneklerden farklı olarak bu anıtlarda kabartma veya heykel olarak melek figürleri kullanılmıştır.

---

[582] Robert L. Alexander (1958). *The Publıc Memorial And Godefroy's Battle Monument*. Journal of the Society of Architectural Historians, Vol. 17 (1), Mar., ss. 19-24.

[583] Annette Stott (2008). *Pioneer Cemeteries Sculpture Gardens of the Old West,* Lincoln&London: University of Nebraska Press, s. 214-215, Amerika'da Western White Bronze Monument Company gibi şirketlerin 1880 lerden sonra kurulmasıyla beyaz bronzdan yapılan obelisk mezar tiplerinin Amerika'da yaygınlaştığı görülmektedir. Şirketin çinko malzeme ile yaptığı anıtları beyaz bronz olarak pazarlamasıyla bu biçimde yapılan mezar anıtları beyaz bronz olarak bilinmiş ve markalaşmıştır. Bu şirkete rakip şirketlerde bu biçimdeki anıtlara "White Bronze" diyerek, çinko malzemenin bu isimle yaygınlaşması sağlanmıştır.

Mezar anıtlarının yanı sıra girişi vurgulamak ve mezar alanının sınırını belirlemek için obelisklerin her boyu ve biçimi sıkça kullanılmıştır. Obeliskler sadece Hıristiyanlar için dikilen anıtlar olarak görülmemelidir. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda yapılan Müslüman anıtlarında özellikle şehit mezarlıklarında obelisk biçiminde mezar anıtları kullanılmıştır[584].

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılan mezar anıtlarında obeliskler daha çok Mısır örneklerine uygun biçimde, kare planlı, dört yüzlü, çoğunlukla konik bir biçimde sonlandırılırken, bazı örneklerde düz bir saçaklıkla, haçla veya örtülü urneyle bitirilmiştir[585].

Hıristiyan mezarlarında obelisklerin haçla sonlandırılmaları çok yaygın bir gelenektir. Konik biçimde bitirilen obeliskler üzerine genelde kaidesiz basit mermer veya ahşap haçlar yerleştirilmiştir[586]. Obelisk gövdelerine daha çok kitabenin yazıldığı, bazı örneklerde anıtı süslemek için kabartmalar yapıldığı görülmektedir. Kabartmalarda mezar sahibi portreleri, melek ve yas tutan kadın kabartmaları işlenmiştir.

İstanbul'da çok yaygın olmamakla birlikte mezar anıtlarının obelisk gövdeleri tamanen kaplayan melek kabartmaları[587] veya daha basit biçimde işlenmiş kabartmaların yapıldığı görülmektedir[588]. Obelisk biçimli anıtlar üzerinde tekli melek kabartmaları dışında ellerinde çelenk taşıyan ikili melek figürleri de işlenmiştir[589]. Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki François Parissi mezarındaki melek figürü ve Şişli

---

[584] İstanbul'da dikilen Abide-i Hürriyet ve Teyyare Şehitleri anıtlarında gövdelerin yukarıya doğru daralması obeliskleri hatırlatmaktadır. Kurtuluş Savaşı sonrasında şehitler için yapılan mezarlarda bu biçimin kullanılması yüzyıllardır kullanılan bilinen bir biçim olarak tercih edilmiş olmasındandır. Mezar anıtlarını koruma amaçları dışında günümüzde kent meydanlarına yerleştirilen Atatürk veya diğer anıtları çevreleyen veya sınır çizgilerini belirleyen zincirleri birbirine bağlamak için kullanılan sembolik obelisklerde sıkça kullanılmıştır.

[585] Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Nerses Nersesyan (Kat.229) ve Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Valasiadis mezarındaki (Kat.66) obeliskler düz olarak saçaklıklı, Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.282) ve (Kat.283) de örtülü urneli, Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.286) de haçla sonlandırılmıştır.

[586] Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki Bedros Krikoryan (Kat.274), Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.286) de, Balıklı Rum Mezarlığı (Kat.89), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Parissi ailesi (Kat.189) mezarlarında obelisk üzerine haç yerleştirilmiştir.

[587] Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.282) ve (Kat.283), Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki Kazar ailesi (Kat.273) mezar anıtıdır.

[588] Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki S.B. Abdullahi mezarı (Kat.304) ve Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.268), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Çapikoğlu aile mezarıdır (Kat.82).

[589] Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.286), Ortaköy Rum Mezarlığı'nda (Kat.134), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.89) da obelisk üzerine işlenen melek figürleri benzer biçimde ve figürlerin altına kitabe için yer bırakılarak tıpkı tekli figürler gibi tasarlanmışlardır.

Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Georges Kömürcüyan anıtındaki yas tutan kadın kabartması[590] bu tip anıtlardaki çeşitliliği yansıtan önemli örneklerdir.

Obelisk biçimli mezar anıtlarında melek ve yas tutan kadın kabartmaları dışında tercih edilen diğer konu portrelerdir. Yapılış tekniği farklı olsa da mezar sahibi portrelerinin gövde ve kaideye işlendiği veya portrelerin bronz levha şeklinde eklendiği örnekler bulunmaktadır[591]. Mermerden yapılmış obelisklerde daha portrelerin yüksek kabartma tekniğinde işlendiği görülmektedir. Bu tür örneklerde obelisk tek parça mermer bloktan oluşan malzeme ile tasarlanmıştır[592].

Obelisk anıtların gövdeleri nispeten birbirine yakın form ve boyutta olmalarına karşın, kaideleri birbirinden oldukça farklıdır. Genellikle bir taban üzerine yerleştirilen kaideler ağır obelisk gövdesini taşıyacak genişlikte tasarlanmıştır. Anıtlarda sekizgen, lahit biçimli ve en sıkta kademeli olarak daralan yüksek kaideler tercih edilmiştir[593]. Kaideler genellikle dışa taşkın saçaklık veya üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır[594]. Obeliskler genelde doğrudan kaideye oturtulurken bazı örneklerde küre, dikdörtgen veya aslan ayakları biçiminde tasarlanan ayaklar üzerine yerleştirilmiştir[595]. Kaidelerde yas tutan kadın kabartması, melek figürleri, mezar sahibinin portreleri ve kurukafa[596] gibi kabartmaları işlenmiştir.

Obelisk biçimli anıtların kaideleri Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki P. Prokopidu (Kat.118), Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Nerses Nersesyan (Kat.229), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Valasiadis mezarında (Kat.69) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Manadrakis (Kat.25) anıtlarında gövde biçiminde tasarlanmıştır. P.

---

[590] Anıtta niş içinde betimlenen kadın figürü kırık bir sütun önünde dizleri üzerine çökmüş yas tutmaktadır.

[591] Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Rosa Krause mezarında (Kat.214) anıtsal nitelik taşımayan ölçülerde yapılan obeliskin üzerine yerleştirilen bronz levhada mezar sahibinin portresi işlenmiştir.

[592] Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki Bedros Krikoryan mezarı (Kat.274), Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Sahak Abro ve eşinin portreleri (Kat.240-241) bu biçimde yapılmış mezar anıtlarıdır.

[593] Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.282) ve (Kat.283) de, Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Sahak Abro ve eşinin mezarlarında (Kat.240-241) obeliskler lahit biçimli kaideler üzerine yerleştirilmiştir.

[594] Sahak Abro ile eşinin mezarlarında (Kat.240-241) ve İstanbulluyan anıtında (Kat.255), Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.283) de, Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.305) de sembolik olarak kaide cephelerinin üçgen alınlık biçiminde kabartmalarla süslenmesi benzerdir.

[595] Küre biçimli ayaklar üzerine yerleştirilen tek obelisk Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.305) dir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.244) …isimli melek heykelli kaideli anıt ve Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.89) da obeliskler dikdörtgen biçimli birbirinden farklı ayaklar üzerine yerleştirilmiştir. Kataloğumuza almadığımız obelisk biçimli anıtlarda aslan ayaklarında kullanıldığı da görülmüştür.

[596] Obelisk kaide üzerine kurukafa kabartması işlenmiş tek örnek Ortaköy Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.134) dir.

Prokopidu ve Nerses Nersesyan'ın anıtlarında mezar sahiplerinin kabartmaları, Valasiadis mezarında mezar sahibinin fotoğrafı yerleştirilmiştir. Obelisklerin kaidelerinde mezar sahibi portreleri dışında yas tutan kadın kabartmaları da işlenmiş[597] ön yüzler yanısıra diğer yüzlerde kullanılmıştır. Obelisk biçimli kaideler arasında melek heykelli tek örnek Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.244) tür.

Obelisk gövdeleri daha çok kitabelik olarak kullanılmış, birçok örnekte de sade bırakılmıştır. Kitabeler gövde ve kaidenin ön yüzüne yazılırken, bazı örneklerde hem obelisk hem de kaidenin daha sonraki gömüler için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Obeliskler üzerine Hıristiyan gömü geleneklerinde sıkça kullanılan haç ve çelenklerin bazı anıtlarda kabartma veya kazıma olarak yapıldığı veya anıtın tepe noktasına yerleştirildiği görülmektedir[598].

İstanbul mezarlıklarında 19. yüzyılda karşımıza çıkan obelisklerin daha önceki yüzyıllardan gelen öncü örneklerinin bulunmaması nedeniyle yeni bir tip olarak değerlendirmek mümkündür.

5.4. Sütunlar

Silindirik gövdeli taştan ya da mermerden yapılan yekpare taşıyıcı öğe[599] sütun olarak adlandırılmıştır. Antik dönemin Dor, İon ve Korinth düzeninde kullanılan sütunların benzerleri 18. ve 19. yüzyılda ortaya çıkan mimari stillerinde ve yapılan mezar anıtlarında sıkça kullanılmıştır. Bu yüzyılın mezar anıtlarında kullanılan sütunların biçimleri bazı örneklerde obeliskleri anımsatan biçimde yukarıya doğru daralmıştır. Bu dönem mezar anıtlarında sütunlar silindirik gövdeli ve başlıklı olabildiği gibi, çoğunlukla başlıksız ve kırık sütun şeklindedir.

19. yüzyılın başlarında kırık sütun İngiltere'de genç ve çocukların mezarlarında kısa süren yaşamı ve ölümü sembolize ettiği için tercih edilen bir mezar

[597] Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki İstanbulluyan ailesi (Kat.255) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Manadrakis (Kat.25) anıtlarında kaide gövdesi olarak isimlendirdiğimiz bölümde farklı olarak tasvir edilen yas tutan kadın kabartmaları işlenmiştir. Her iki anıtta kaide obeliske göre daha geniş ve alınlıkla sonlandırılmış olarak yapılmıştır.
[598] Feriköy Aya Lefter Mezarlığı'ndaki P. Ppodpomoyprokopidoy anıtında (Kat.118) obeliskle birlikte işlenen kabartma çelenk bu türdeki tek örnektir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.89) da mermer çelenk obelisk tepeliği üzerine yapıştırılmıştır.
[599] Sözen ve Tanyeli (1986), s. 223.

tipidir[600]. Sütunlar tek olarak mezarlara yerleştirildikleri gibi urne veya melek heykellerine kaide olarak ta sıkça kullanılmışlardır.

19. yüzyıl İstanbul gayrimüslim mezarlıklarında, kırık sütun daha çok Latinlerin sivil ve askeri mezarlıklarında tercih edilse de Ermeni ve Rum mezarlıklarında bulunmaktadır. Kırık sütunlar, Rum ve Ermeni mezarlıklarında genellikle pedestallar üzerine yerleştirilmiş, sadece haç ve çelenk kabartmalarıyla süslenmiştir[601]. İstanbul'daki mezarlıklarda kırık sütun biçiminde yapılmış figürlü kabartmalı ve heykelli bir örneğe rastlanmamıştır.

Ele aldığımız mezar anıtlarında heykelli tek sütunlu tek örnek Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Fotiadou mezar anıtıdır (Kat.109). Sütun, bu anıtta kaide olarak kullanılmıştır. Anıtın kaidesi kare bir altlık, silindirik yastık ve onun üzerinde yuvarlak gövdeli yivli bir sütunla tasarlanmış, üzerine melek heykeli yerleştirilmiştir. Yivli biçimdeki sütun gövdesini kısmen örten rulo biçimli kitabelik işlenmiş, dışa taşkın silmeyle sonlandırılmıştır.

5.5. Lahitler

Lahit kelimesi sarkofaj olarak ta bilinmektedir. Yunanca Sarco (et) ve phagus (yiyen) kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan *sarcophagus* et yiyen anlamındadır. İçine ölünün veya küllerinin koyulması için yapılan, tekne ve kapaktan oluşan lahitler günümüzdeki tabutları andırmaktadır. Mermer, taş, pişmiş toprak, kurşun, ahşap v.b. farklı malzemelerden yapılmış birçok lahit üretilmiştir.

Yunan, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde farklı biçim ve malzemelerle yapılmış birçok lahit günümüze gelmiştir. Lahit biçimli mezarlar pahalı ve yapımı uzun süren bir mezar tipidir. Roma ve Bizans döneminden basit ve bezemesiz olabileceği gibi yüksek gelir seviyesine sahip olan kişiler tarafından yaptırılmış ölen kişiyi veya çifti betimleyen, mitolojik veya Hıristiyanlık dini ile ilişkili figürlerle süslenmiş lahitler yapılmıştır[602].

---

[600]Mytum (2004). s. 68-69.

[601] Bakınız, Şarlak (2005), s.168, Resim 5.59 da Gostan Paşa Aile mezarlığındaki kırık sütunlu mezar anıtları örnek olarak verilebilir.

[602]Detaylı bilgi için bakınız, G. Koch (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, (Çev. Z. Zühre İlkgelen), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Roma ve Anadolu'da M.Ö. 2. yüzyıl başlarından itibaren kabartmalı lahitlerin yaygın olarak üretilmeye başlandığı, fakat lahit üretiminin pahalı olmasından dolayı yaygın bir gömü tipi olmadığı bilinmektedir[603]. Lahit üzerindeki kabartmalar siparişi verenin yaşam ve ölümle ilgili düşüncelerini ve hangi dini inanca bağlı olduğunu göstermektedir. Lahitler aile veya kişiler için yapılmış olsun çağında beğenilerek birçok defa yeniden kullanılmıştır. Roma dönemi lahitlerinin Hıristiyanlık inancı kabul edildikten sonra üzerine haçlar ve kitabeler kazınarak kullanıldığı bilinmektedir[604].

Antik Çağ lahitleri; Ortaçağ ve Rönesans dönemi heykel sanatçılarını oldukça etkilemiştir. Bu dönem sanatçıları, lahitlere kazınmış figürlerin duruş biçimlerini karmaşık kıvrımlarını kopya etmişlerdir. 19. yüzyılda kripta duvarlarına dayalı olarak yapılan lahit mezar veya yalancı lahit uygulamaları tercih edilmiş, mezar sahibi portreleriyle süslenmiştir. Bu yüzyılda dönem modasını yansıtan biçimde Antikiteye öykünen Neoklasik üslupta pek çok lahit günümüze ulaşmıştır[605].

Yüzyıllardır önemli yontu sanatı örnekleri olarak günümüze gelen lahitler, 19. yüzyılda yaygın bir mezar anıtı tipi olarak tercih edilmiştir. 19. yüzyıl İstanbul gayrimüslim mezarlarında lahit biçimde yapılan birçok mezar bulunmaktadır. Bu yüzyılda kilise ve bahçelerine definlerde lahitlerin tercih edildiği görülmüştür. Figürlü örneklerden ilki Balıklı Meryem Ana Kilisesi ön bahçesindeki bahçesindeki Zoğrafos Lahdidir (Kat.115). 1860 tarihli sandık biçimli lahit teknesi, beşik çatı formundaki bir kapakla örtülmüştür. Sandık biçimli lahit Antik dönem özellikleri taşıyan örnekleri hatırlatsa da motif ve düzenleme açısından 19. yüzyıl stilini yansıtmaktadır. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde lahit biçiminde yapılmış birçok mezar yan yana sıralı biçimde yerleştirilmiştir. Kilise cemaati, patrik ve din adamlarının gömüldükleri lahitlerin çoğu dikdörtgen tekne biçimli ve düz kapaklıdır. Zoğrafos lahdi diğer örnekler kıyaslandığında işçilik bakımından daha gösterişlidir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde de lahitlerde figürlü kabartmalar olmadığı için burada değerlendirilmemiştir.

Antik dönem lahitlerinden farklı olarak, adeta bir anıt biçiminde tasarlanan en dikkat çekici örnek Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1867 tarihli Cristisch ailesi

---

[603] Koch (2001), s. 1-2.
[604] Bakınız, Koch (2001), s. 6-7.
[605] D. Keister (2004). *Stories in Stone.* Salt Lake City: Gibbs Smith Publisher, s. 27-30.

(Kat.204) mezarıdır. Mezar anıtı üst üste yerleştirilmiş üç lahitten oluşur[606]. Lahitlerde dikdörtgen tekne biçim ve düz kapak kullanılırken, en üstteki lahit kapağının ortası yükseltilmiştir. Kapağın üzerine örtülü urne yerleştirilmiştir. Bu anıt lahit ve urne geleneklerinin birlikteliğini gösteren ünik bir örnektir.

Lahit biçimli gömüler Maria Draperis Kilisesi ve Saint Esprit Katedrali gibi Latin kiliselerinin kriptalarında da karşımıza çıkmaktadır. Saint Esprit Katedrali kriptasında bulunan 1865 tarihli Faik Paşa olarak bilinen Francesco Della Sudda mezarı (Kat.226), lahit ve büstün birlikte kullanıldığı tek örnektir. Osmanlı döneminin eczacısı olan Sudda'nın lahdinde ölen kişinin mesleğine yapılan gönderme Yunan sağlık tanrısı Asklepios'un kabartmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Latin ve Rum mezarlıkları dışında Ermeni mezarlıklarında da lahit biçimli mezar anıtlarının tercih edildiği görülmektedir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda Osmanlı Hazine-i Hassa Nazırı Agop Paşa Kazazyan'ın aile mezarlığında beş lahit yan yana yerleştirilmiştir. Bu lahitlerden sadece Agop Paşa'ya ait olan lahit diğerlerinden büyük ve farklı olarak tasarlanmıştır. Lahdin dikdörtgen ve payandalarla desteklenen tekne bölümü düz bir kapakla kapatılmıştır. Kapak üzerine yerleştirilen ikinci bölüm, dört ayakla taşınan sanduka biçimlidir. Lahitin baş kısmında, yüksek ve stel biçimli bir pedestal üzerinde bulunan bir melek heykeli mezar alanının merkezine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Lahidin eski fotoğraflarında kapak üzerinde dua eden iki kadın heykeli ve stel üzerine bir melek heykeli yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Kadın heykelleri günümüze ulaşmamıştır. Anıt lahit-tabut-stel-heykel gibi farklı mezar tiplerinin bir araya gelmesinden oluşan eklektik bir karaktere sahiptir.

Heykelli ve kabartmalı lahitlerin en dikkati çeken örneği, Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki 1893 tarihli Esmeryan aile mezarıdır **(**Kat.272). Lahit burada sembolik bir mezar anıtı olarak yapılmış, aile üyeleri toprağa gömülmüştür. İstanbul gayrimüslim mezar anıtlarında heykelle birlikte günümüze gelebilmiş lahit mezardır. Lahit semerdam çatılı bir kapakla kapatılmıştır. Likya lahitlerine özgü kapağın üzerinde oturan melek heykeli Avrupa örneklerini takip etmektedir. Bu yönü ile İstanbul için üniktir. Ermeni mezarlıklarında, lahit formu bazı örneklerde tabut biçimine dönüştürülerek uygulanmıştır.

[606] Detaylı bilgi için bakınız (Kat.197).

5.6. Yatak Biçimli Anıtlar

İngilizce "cemetery" (mezarlık) kelimesinin kökeni, Yunanca yatakhane anlamına gelen 'koimeterion'dan gelir[607]. 19. yüzyılda yatak biçimli anıtlar az da olsa kullanılmıştır. Yatak biçimli anıtların kökenine baktığımızda Roma İmparatorluk döneminin başlarında ortaya çıkan ve Roma'ya özgü kline'li, yani sedir ya da yatak biçimli anıtların daha anıtsallaştırılmış mezar örnekleri oldukları kabul edilir[608]. Yatak biçimli anıtlar, Etrüsk mezar geleneğinin 19. yüzyılda özellikle İtalyan sanatçılar tarafından yeniden yorumlanması ile popüler olmuştur.

Etrüsk ve Roma döneminde lahit kapaklarında karı koca olarak uzanmış mezar sahiplerinin üzerleri çoğunlukla bir örtüyle işlenmiş, figürler portrelerinde derin bir uykuya dalmışçasına huzurlu bir ifadeyle betimlenmiştir. 19. yüzyılda yatak temalı heykellerde de ölen kişi daha çok tek başına huzurlu bir uyku halinde tasvir edilirken, bazı örneklerde melek veya aile bireyleri ölen kişiye eşlik etmektedir.

Bazı mezar heykellerinde, yatak temasının ölüm döşeği ile de bağdaştırıldığı görülmektedir. Bu heykellerde ölen kişi ölüm döşeğinde iken ve genellikle aile üyeleri birlikte betimlenmişlerdir. Ölüm döşeğinde betimlenen kişinin yatağı etrafında aile üyelerinin betimlenmesi, yatakta uzanan eşe yapılan son dokunuş, aile üyelerinin yasları ve birbirlerini telkinleri, başlı başına ölümün trajedisinin yansıtılması gibi, lahitlerde pek karşımıza çıkmayan özelliklerdir. Bu tip kompozisyonlarda yatak imgesinin kullanılması 19. yüzyılın ölümü algılayış biçimine hem de ölüm denince akla gelen önemli bir mobilyaya göndermedir. Yatak üzerindeki motifler, çarşaf veya örtülerin süslemeleri ölen kişinin statüsünü, elle yapılan işlemeler geride kalan dul eşini sembolize ettiği kabul edilir. İtalyan sanatında 1870'li yıllardan sona dul eşin yanında veya tek başlarına melek heykelleri de yerleştirilmeye başlanmıştır.

İtalya'da 19. yüzyıl sonlarında lahit ve yatak temaları birleştirilmiş, ölüm döşeğindeki kişinin yastığını düzelten kadın melek heykelleri sıkça betimlemiştir. Yatak yanında melek, dul eş veya ailelerin betimlendikleri mezar anıtlarında Neoklasizm, Sembolizm, Realism gibi akımların etkisi sezilirken, İstanbul

[607] S. Berresford (2004). *Italian Memorial Sculpture* 1820-1940, Singapore:Frances Lincoln Limited, s. 108.
[608] Berresford (2004), s. 108-109.

gayrimüslim mezar anıtlarında bu akımlardan ziyade daha özgün ve bir akıma bağlı olmayan yaklaşımlar ön plana çıkar.

19. yüzyıl İstanbul mezarları arasında sadece, Şişli Rum Ortodoks Mezarlığı'ndaki Yorgo Zarifis mezarında (Kat.1) klasik tapınak ve yatak biçimleri biraraya getirilmiştir. 1889 yılında yapılan anıtın Fransız heykeltıraş Marius Jean Antonin Mercié tarafından Paris'te yapılmış olması[609], yatak biçimli Avrupa anıtlarına bir gönderme olarak düşünülebilir. Zarifi yatak üzerinde ölü bedeni ile değil otururken ayakları uzanmış olarak betimlenmiştir. Uyku halinde değil kendini ziyarete gelenleri karşılayacak biçimde canlı betimlenmiştir. Anıttaki yatak dönemin moda olan ahşap yataklarını hatırlatan yüksek başlıklı ve oymalı dikdörtgen biçimiyle dikkati çekerken, yatak üzerindeki kabartmalarda örtünün dantelli işlemeleri geride kalan acılı eşi sembolize eder. Zarifi anıtında gömü yeri yatağın bulunduğu yerde değil, mezar odasıdır.

5.7. Tabut Biçimli Anıtlar

Ölünün içine konulduğu sandık biçimli ve genellikle ahşaptan yapılan, cesedin taşımasına veya birlikte gömüldüğü kutu tabut olarak adlandırılır. Tabut biçimli mezar anıtları dikdörtgen gövdeli küçük bir ev modelinde, iki yada dört yüzlü bir kırma çatıyla örtülü mermerden yapılmış anıtlardır[610].

Tabut biçim Ermeni mezar anıtlarında sıklıkla kullanılmıştır. Farklı tasarımlarda karşımıza çıkan tabut biçimi, Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda Kazazyan ailesi anıtında (Kat.245) lahdin üzerinde kapak işlevinde kullanılmıştır. Ayrıca, stel ve tabut biçimlerin birlikte kullanıldığı ünik örneklerdendir.

Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı Astarcıyan ve Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Resten ailesinin anıtlarında tabut şeklinde kaidelerin arasına stel yerleştirilmiştir. Anıtların tasarımı birbirine yakın, fakat süslemeleri oldukça farklıdır. Astarcıyan anıtında kanatlı kum saatleri ve akroterlerle süslenen kaide, Resten anıtında taşıma halkaları kabartmalarıyla biçimlendirilmiştir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Ermeni alışkanlıklarında değişen bir gömü biçimi olarak tabut

[609] Y. L. Zarifi (2005). *Hatıralarım Kaybolan Bin Dünya: İstanbul 1800-1920*. (Çev. Karin Skotiniyadis), İstanbul:Literatür Yayıncılık, s. 243-244 te heykelin Paris'te Mercie atölyesinde yapıldığı anlatılmıştır.
[610] Keister (2004), s. 33.

kullanılması yaygınlaşmıştır[611]. Tabutla gömü mezar anıtların biçim dilini değiştirmiştir.

Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'nda 1909 tarihli Gregoria Narlıan aile (Kat.302) mezarı, tabut biçim ve figürlü kabartmaya yer verilen tek anıttır. Anıt, kırma çatılı bir evi hatırlatan tabut biçimli tasarımı ve haç kabartmasıyla süslenmiştir. Tek bir bloktan oluşan tabut stelle birlikte tasarlanmıştır. Stelin üst kısmı da tabut biçiminde yapılarak, alttaki düzenleme ile uyum sağlanmıştır.

5.8. Aediculalar

"Küçük ev veya tapınakçık" anlamındaki Latince *aedes* kelimesinden gelen[612] aedicula, Roma sanatında tapınak, ev ya da mezarlarda Tanrı ya da ölü heykellerinin yerleştirildiği küçük nişli anıtlardır[613]. Genellikle yüksek bir kaide üzerinde, duvara yaslanan nişler yanlarda iki taşıyıcı üzerinde yükselen bir üçgen alınlıkla sonlanır. Başlangıçta aile evi koruduğuna inanılan Lares (Larlar) ve Penates (Penatlar) heykelleri için yapılan aediculalar, Nympheum, hamam, tiyatro, mezar gibi yapıların iç ve dış cephelerinde uygulanmıştır[614]. Roma döneminde mezar yapılarında genellikle nişler içine ölü heykelleri ve urnelerin koyulduğu bilinir. Aediculalar, Avrupa'da Rönesans ve Neoklasizm mimarları tarafından da iç ve dış cephelerde heykel koyulmak, kapı ve pencerelerde değişik biçim yaratmak için farklı işlevlerde kullanılmıştır. Özellikle Rönesans dönemi cephelerinde, mezar odalarında, kilise neflerinde mimari bir öğe olarak sıklıkla nişlerin kullanıldığı, mezar anıtlarının aedicula biçiminde yapıldığı görülmektedir.

Yüksek kaide üzerinde, nişli, nişin içine mezar sahibi büst ve kabartmalarının yer aldığı, serbest sütunlarla vurgulanan aedicula mezar tipi anıtlarına 19. yüzyılda İstanbul mezarlıklarında sıklıkla karşılaşılmaktadır. 19. yüzyıl İstanbul gayrimüslim mezarlıklarında aedicula biçimli mezar anıtlarının farklı tarz ve biçimlerde yapılmış on iki figürlü örneği bulunmaktadır.

---

[611] M. G. Dalyan (2011). *XIX. Yüzyılda Gelenekten Batı Kültürüne Geçişte Ermeni Yaşamı*. Ankara:Öncü Kitap, s. 95.

[612] Anonim (1997g). Aedicula. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, C. 1, s. 22.

[613] Resim 1, çizim ve bilgi bu siteden alındı, http://lookuparchitecture.com/aedicula.htm. (Erişim tarihi 17 Nisan 2013)

[614] Anonim (1997g), s. 22; http://www.encyclo.co.uk/define/aedicula (Erişim tarihi 24 Eylül 2014)

Aedicula mezar tipi daha çok Latin ve Rum mezarlıklarında tercih edilmiştir. Bu grup içinde değerlendirdiğimiz Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Chrisovergetis Georgios Stenimachos (Kat.98) ve Sp. A. Sideridis (Kat.99) mezarlarında ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis (Kat.4) anıtlarında niş içine mezar sahibinin büst heykelleri yerleştirilmiştir. Feriköy Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Frangopoulos mezarı (Kat.116), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Kevencioğlu (Kat.50) ve Konstantinides (Kat.51), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Grammatopulo (Kat.8), Bakırköy Rum Mezarlığı'nda İonannis Ath. Voltu anıtı (Kat.140); Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Paladino (Kat.164) ailelerinin anıtlarında mezar sahiplerinin büst kabartmalarına yer verilmiştir. Adeciula olarak gruplandırdığımız mezarlıklar arasında Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Rizzo ailesi anıtında (Kat 197) yas tutan kadın kabartması, Barthelemy ailesi anıtında (Kat.182) ise kerubim ve haç kabartmaları işlenmiştir.

Georgiadis (Kat.4), Seferoğlu (Kat.147), Frangopoulos (Kat.116), Stenimachos (Kat.98), Sp. A. Sideridis (Kat.99), Barthelemy (Kat.182), Rizzo ailesi (Kat.197) anıtlarında aediculalar serbest sütunlarla taşınırken, diğer örneklerde payelerle sınırlandırılmıştır. Bu tip anıtların sütun başlıkları iyon, kompozit ve kesik piramidal tiptedir. Anıtların çoğu üçgen alınlıkla sonlandırılırken, sütun yada payeli olarak tasarlanan anıtların tümü yüksek kaideler veya podyum üzerine yerleştirilmiştir. Nişli bölümler üçgen[615] ve basık kemerli alınlıklarla[616] veya kırma çatı[617] biçiminde sonlandırılmıştır. Chrisovergetis Georgios Stenimachos (Kat.98) anıtı, alınlık üzerinde yer alan sembolik kubbesi ile diğerlerinden farklıdır.

Özellikle Liritis atölyesinin bu biçimde anıtlarda ustalaştığını söyleyebiliriz. Balıklı Rum Mezarlığı'nda Kevencioğlu ve Konstantinides anıtları, Balıklı Meryem Ana Kilise bahçesindeki Sideridis ve Stenimachos anıtları ile Bakırköy Rum Mezarlığı'ndaki İonannis Ath. Voltu anıtı (Kat.140) Liritis atölyesi tarafından yapılmıştır. Bu grup içinde ele aldığımız Grammatopulo (Kat.8) anıtı ise dönemin diğer önemli sanatçısı Markos Pungis tarafından yapılmıştır.

[615]Kevencioğlu (Kat.50), Kostantinıdu (Kat.51), Seferoğlu (Kat.147), Frangopoulos (Kat.116), Stenimachos (Kat.98), Rizzo ailesi (Kat.197), Grammatopulo (Kat.8), Paladino (Kat.164) anıtlarında üçgen alınlıklıdır.
[616] Barthelemy (Kat.182) anıtında basık kemerlidir.
[617] Sideridis (Kat.99) anıtında tonoz ve kırma çatı ile örtülüdür.

Aedicula biçimli anıtlar içerisinde Geç Antik Roma geleneklerine yaklaşan Sideridis mezarında, Ayasofya Kilisesi'nin sütun başlıları ve bezemeleri tekrar edilmiştir.

Bu anıtlar dışında Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Seefelder ailesinin anıtı niş biçiminde tasarlanan ve aediculaları daha basit biçimde tekrar eden bir diğer örnektir. Anıtta üçgen alınlık yerine yuvarlak kemerli ve melek kabartmasının işlendiği bir alınlık bulunmaktadır. Barthelemy, Frangopoulos ve Sideridis ailesi mezar anıtlarına eklenen yan kanatlar 19. yüzyıl beğenisinin bir ürünü olarak kabul etmek mümkündür.

5.9. Baldakenler

Baldaken olarak isimlendirebileceğimiz bu tip mezarlar yüksek bir kaide üzerine yerleştirilen dört paye ve kubbeden oluşan, içine melek heykellerinin yerleştirildiği anıtlardır[618]. Baldaken, kiliselerde altar masasını örten kiboriumları hatırlatmaktadır. Kiboriumlarda genellikle yuvarlak gövdeli sütunlar kullanılırken, mezar anıtlarında daha çok payeler kullanılmıştır.

Baldaken biçimli bu tip mezarlara İstanbul'daki sadece iki örnekte rastlanması çok tercih edilmediğinin göstergesidir. Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki 1868 tarihli Boccardo (Kat.173) ve Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki 1907 tarihli Karl Grosskopf mezarları (Kat.210) bu biçimde yapılan melek heykelli baldaken örneklerdir. Baldakenler içine yerleştirilen heykellerin kaideleri ve boyutları farklı olsa da her iki anıtın aynı biçimde ve aynı usta tarafından yapıldığı söylenebilir. Her iki anıt yüksek bir alt kaide üzerinde ve kaidenin ön yüzüne kitabe yazılarak tasarlanmıştır. Kaide üzerine yerleştirilen baldakenin zemini dört yönden saçaklık biçimindedir. Baldaken kare biçimli düz gövdeli dört paye ve üzerindeki kubbe örtüden oluşur. Paye başlıkları dışa taşkın silmelerle sınırlandırılmış, akantus ve palmet motifiyle süslenmiştir. Başlıklar üç dilimli kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Bu dilimlerin üst kısmı yarım yuvarlağa dönüştürülmüş, kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin üstünde akantus yapraklarından oluşan soğanımsı çiçek biçiminde haç konulmak için tasarlanan kaide

[618] S. Germaner (1997). Baldaken. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, C. 1, s. 184 de birkaç tanım verilerek, kiliselerde, kürsülerin ve bazı Gotik heykellerin üstünü örten koruma yada bezeme taştan örtü öğesi olarak tanımlanmıştır.

bulunur. Kubbenin üst tarafı çatı kiremiti taklidi kabartmalarla süslenmiş, içi ise bezemesizdir.

Yukarıda anlatılan örneklerle aynı biçimde olan tek mezar anıtı Arnavutköy Prifiti İliya Kilisesi bahçesindedir. Ermeni mezarlıklarında daha çok kilise kiborumlarını hatırlatan özellikleriyle tasarlanan baldaken örnekleri bulunmaktadır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki 1862 tarihli Yegenyan ailesi mezarı bu tip mezarlara örnek olarak verilebilir[619]. Özellikle Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda bulunan heykeltraş Papazyan tarafından yapıldığı anlaşılan Maksutyan ailesinin anıtı baldaken önüne yerleştirilen heykel grubuyla sıradışı bir örnektir. Baldaken içindeki vazodan çıkan meşale kıvılcımları ile aile ölümsüzleştirilirken, önündeki heykellerle anıt dikkat çekici bir hale getirilmiştir.

5.10. Şapeller

Latince capelle, İngilizce chapel, Fransızca chapella, Almanca kapelle olarak yazılan şapel, "küçük kilise" anlamına gelir[620]. Erken Hırisityanlık döneminde kutsal eşyalar ve röliklerin saklandığı kutsal oda veya nişler şapel olarak nitelendirilmiştir. Kiliseye bitişik veya ayrı olarak tasarlanan şapeller sonraki yüzyıllarda din adamları veya aileler için yapılan ibadethane ve mezar odalarına dönüşmüştür.

Yunan ve Roma dönemi mezar odaları genellikle ev veya tapınak mimarisini yansıtır biçimde dekore edilmişlerdir. Pagan inaçlarda daha çok kişinin öte dünya anlayışı ile tasarlanan mezar odaları, Erken Hıristiyanlık döneminden itibaren daha çok kiliseyi hatırlatacak biçimde tasarlanmışlardır. Aynı zamanda kilisenin veya bir okulun ibadete ayrılan özel bölümleri de şapel olarak adlandırılmıştır.

İstanbul gayrimüslim mezarlıklarında çok sayıda şapel biçiminde tasarlanan mezar anıtları günümüze ulaşmıştır. Özellikle, 19. yüzyılda gelir seviyesinin artmasıyla birlikte, şapel biçiminde anıt mezarlar yapılmıştır. Çoğunlukla aile mezarı olarak yapılan bu tip mezarların kökeni Antik çağın mausoleumlara, hereonlara dayandırılabilir. Bu tip mezarların alt katı gömü odası biçiminde tasarlanmış, düz bir zeminle veya kapakla kapatılmıştır. Mezarı ziyaret edenler bu zemin üzerine gelip

[619] Kataloğumuza almadığımız Yegenyan aile mezarı için detaylı bilgi Şarlak (2005), s. 136-137 de anlatılmaktadır.
[620] Anonim (1997h). Şapel. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, C.3, s. 1722.

şapelin apsis nişi önünde ibadet etme veya ziyareti gerçekleştirmektedir. Şapellerin apsis nişleri dua ve ritüeller için konsol biçiminde düzenlenmiştir. Konsol üzerine haç, heykel veya vazo konulmak için düzenlenmiştir. Bu tip mezarların genellikle tek girişli ve bazı örneklerde apsisi dışa taşkın olarak tasarlanmıştır.

Bu mezar tipinde dikdörtgen veya dairesel planlar tapınak mimarisi gelenekleri ve cemaatlerin gelenekleri farklı biçimlerde kullanılmıştır. Bu mezar tipinde Antik Yunan ve Roma tapınak mimarisinin megaron, prostylos ve anteli planları tercih edilmiştir. Duvarlardaki küçük pencere açıklıkları ile mezar havalandırılmaktadır. Şapeller daha çok içten düz tavan, dıştan kırma çatı ile örtülürken, ön cephesi genellikle üçgen alınlıkla vurgulanmış, alınlık içine veya cepheye melek kabartmaları işlenmiştir. Şapel biçimli mezarlar arasında Şişli Rum Mezarlığı'ndaki H. K. Lambroutidou (Kat.13), P. Tristina (Kat.38), K. Aleksiadu (Kat.39), Gavril Kristeviç (Kat.40), İ. Zenovika (Kat.45) aile mezarları, Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Servanu Mezarı (Kat.81) ve Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki isimsiz şapel (Kat.217) mezar anıtları sayılabilir.

Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Rossi aile mezarı (Kat.172) alınlık üzerine yerleştirilen melek heykeliyle diğerlerinden farklıdır. Sadece Latin Katolik Mezarlığı'ndaki şapel mezarlarda heykellerin kullanıldığı görülmektedir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Corpi Aile Mezarı (Kat.170) plan açısından farklılıklar taşımaktadır. Küçük kilise boyutlarında yapılan şapel, dikdörtgen planlı ve içten üç bölümlüdür. Orta bölüm kubbeyle, yan bölümler ise çapraz tonozla örtülüdür. Şapelde sadece dua nişi yer almaz. Doğu duvarında nişler içinde küçük ahşap sandıklarla kemiklik olarak kullanılmaktadır. Şapelin tek girişli cephesi, gömme sütunlar, nişler, arşitrav, üç bölümlü friz, yumurta dizisi ve dışa çıkıntılı saçaklığı ile Rönesans kiliselerini hatırlatmaktadır. Şapelin ön cephesindeki nişlerde kadın heykelleri ve alınlık üzerine melek heykeli yerleştirilmesiyle en anıtsal ve dikkat çekici mezardır.

Ermeni mezarlıklarındaki şapeller, daha çok Çunt ailesi mezarında (Kat.263)[621] olduğu gibi eski Ermeni ve Gürcü mimarisi ve süslemesinden izler taşır. On altıgen kasnak ve yuvarlak pencereler, cephedeki kör kemerler, geometrik motiflerin kullanıldığı sütun başlıkları, cephede kullanılan sütunlar, kubbe ile örtülmesi eski Ermeni mimarisine özgü özellikler gösterir. Ermeni mezarlıklarında genelde figürlü

[621] Detaylı bilgi için bakınız, Şarlak (2005), s. 146.-147.

süslemelerin cephelerde kullanılmadığı görülse de bu anıtta girişte kerubim kabartması işlenmiştir. Bu şapel dışında 19. yüzyılda yapılan Patrikhane Kilisesi girişindede ellerinde borazan taşıyan melek figürleri karşılıklı olarak betimlenmiştir. 19. yüzyıl kilise mimari özelliklerini yansıtan özellikler mezar anıtlarında da kullanılmıştır.

Ermeni mezarlıklarındaki şapellerde dikdörtgen planlı, pandantif geçişli ve içten silindirik kubbeler tercih edilmiştir. Kubbe dıştan yüksek kasnak üzerine oturan konik biçimli ve dilimli olarak tasarlanmıştır. Kasnakta bazı örneklerde çokgen biçimde sütuncelerle birbirinden ayrılan, pencere açıklıkları yer alır. Bazı yapılarda cepheleri dolanan geometrik ve bitkisel süslemeli silmeler, kapı ve pencerelerin çerçevelerle vurgulanması, giriş cephesindeki sütuncelerin kemer başlangıçlarını oluşturması, bitkisel ve geometrik motiflerle tasarlanmış mermer yuvarlak pencere şebekeleri gibi özellikler eski Ermeni gelenekleriyle ilişkilidir[622].

Şapellerde Gotik, Neo-Klasik, Art Deco, Art Nouveau, Neo-Mısır, Neo-Gotik, Neo-Barok, Neo-Ermeni mimari özellikler yansıtan birçok örnek bulunmaktadır. Bu öykünme dönem mimarisinin etkisiyle açıklanabilir. İstanbul'da şapel biçimli anıtlarda daha çok Neoklasik akım tercih edilmiştir. Bu anıtlarda kolay anlaşılabilen sütun, sütun başlıkları, Dor, İon, Korinth, Kompozit ve Toskana tipi başlıklar kullanılmıştır. Daha yaygın olarak Dor düzeninin tercih edildiği görülmektedir[623]. Dor düzenin yanısıra kompozit başlıklar sıkça tercih edilmiştir. Akantus yapraklarının içine kuşlar, çiçekler, eğrelti otları, haçların eklendiği sütun başlıkları 19. yüzyıl mezarlıklarında tercih edilmiştir.

Bahsedilen örneklerden farklı olarak manastır bahçesine yaptırılan şapel ve obeliskten oluşan en ilginç mezar Kangelaris Ailesi Mezarıdır. İngiltere'nin Gemlik Konsolosu Spiridon Kangelaris tarafından eşi Sevasti için yaptırılan şapel Halk arasında "Süslü Mezar" olarak bilinmektedir (Kat.152)[624]. 1868 yılında Büyükada Ayios Yeorgios Uçurum Manastırı bahçesine yaptırılan sekizgen planlı şapel ve kırma çatı ile örtülüdür. Şapelin cephelerindeki kapı ve pencereler sivri kemerlidir. Bu örnek şapel ve obeliskin bir arada kullanıldığı tek mezar yapısıdır.

---

[622] G. Sağır (2008). *Kars ve Çevresi Kral Abas (928 -953) Dönemi Kiliseleri: 'Surp Arak'elots Kilisesi' ve'Kümbet Kilise'*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 126-132, Sağır tezinde 10. yüzyıl örneklerini karşılaştırarak anlatmıştır. Eski Ermeni geleneklerini yansıtan 19. yüzyıl mezar örnekleri için bakınız, Şarlak (2005), s. 139 daki Tokater ailesi mezarı, s. 148 eski Çunt ailesi mezarı, s.151 deki Küpeliyan ailesi mezarı, s. 154 Tevekelyan ailesi mezarlarının resimlerine bakınız.

[623] Dor Düzeni, Yunan ve Roma mimarlığında birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Dor düzeninde yapılan en önemli tapınak İ. Ö. 450 yılında Atina'daki Parthenon'dur.

[624] Gülen (1982), s. 187; Türker (2003), s. 111.

5.11. Tapınak Biçimli Anıtlar

Tapınak biçimli anıtlar, şapellerin biçim diline yakın özelliklerle sadece bir duvarla tasarlanan yan duvarların yerine serbest sütunun kullanıldığı, duvarsız ve serbest iki veya dört sütunlu anıtlardır. Tapınak biçimli mezar anıtları olarak ele aldığımız Zarifis ailesi anıtları (Kat.1, 2) mimariyle bu grubun içine sokulmuş, mekanlar içine yerleştirilen heykellerle farklı özellikler taşımaktadır. George Zarifis'in (Kat.1) tapınak biçimli anıt için yerleştirilen heykeli yatak biçimli anıtlarda detaylı olarak anlatılmıştır.

Bu mezar tipinde Antik Yunan ve Roma tapınak mimarisinde kullanılan ante plan tercih edilmiştir. Duvarlı bölümde gömme sütunlar kullanılmış, heykel arka duvara yaslanan bir pedestal üzerine yerleştirilmiştir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Tokatyan aile mezarı (Kat.234) bu tipteki önemli anıtlardan biridir.

Tapınak biçimli mezar anıtlarında Dor, İon ve Korinth düzeninde sütun başlıklarının arşitravla birleştirildiği, arşitrav üzerine de friz (triglif ve metop) ve kornişten oluşan üst yapı elemanlarına yer verildiği görülmektedir. Akroterli üçgen alınlıklarla sonlanan mezarlarda üçgen alınlık içine kabartmalar işlenmiştir.

5.11.1. Monopteros –Tholos

Monopteros; Grekçe "mono"(bir, tek), "pteron"(kanat, sütun sırası) anlamına gelen, Antik Yunan ve Roma dönemi tapınaklarında yuvarlak tholos planın tek sütun sırası ile çevrelendiği duvarsız yapı tipidir[625]. Bu plan tipinin en bilinen örneği Roma'daki Vesta Tapınağı'dır.

Yunan mimarlığında çevresi sütunlu veya sütunsuz, konik bir çatıya sahip dairesel planlı yapılara tholos denilmektedir[626]. Bu plan tipinin ilk örnekleri Miken döneminde büyük bir tepenin içine yerleştirilen ve biçimleri nedeniyle arı kovanına benzetilen mezarlar, Atina Agorası'nda meclisin toplanıp yemek yediği yapılar tholos olarak isimlendirilmiştir[627]. Antik dönemde tholos biçimli yapılar Tanrı heykeli

[625] Anonim (1997a). Monopteros. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C.2, s. 294.
[626] Anonim (1997b). Tholos. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.* İstanbul: Yem Yayınları, C.3, s. 1770.
[627] Anonim (1997b), s. 1770-1771.

yerleştirilmek için yapılırken, 18. ve 19. yüzyılda İngiltere ve Fransa'da bahçeleri süslemek için kullanılmıştır.

İstanbul'da 19. yüzyıl mezar anıtlarında tholos tipi mezarların yapıldığı görülmektedir. Bu örnekler daha çok yüksek bir podyum üzerinde ve altı sütunla çevrilmiş ve kubbe ile örtülmüş tholos planlara sahiptir. Tholos planlı mezar anıtları heykel yerleştirmek için tercih edilmiştir.

İstanbul gayrimüslim anıtlarında tholos biçimli iki anıttan biri Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki 1862 tarihli Stefano Lemni (Kat.175), diğeri ise Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1867 tarihli olan Miltiadas I. Negropontis (Kat.16) anıtıdır. Birbirinden farklı özelliklerle tasarlansalar da yüksek bir podyum üzerinde, dairesel planlı, sütunlarla çevrili ve kubbeyle örtülü olmalarıyla benzerdirler. Lemmi ve Negrapontis anıtlarının her ikisinde de tholosun ortasına heykel yerleştirilmesi benzerdir. Lemni anıtında melek, Negropontis anıtında çocuk heykeli yerleştirilmesi ve bu biçimin sadece iki mezar anıtında kullanılması pahalı bir mezar tipi olduğunu düşündürmektedir. Boyut olarak farklılıklar görülse de aynı biçimin her iki anıtta uygulanmıştır.

5.11.2. Tapınak ve Tholos

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılan bazı mezar anıtlarında farklı planların biraraya getirildiği ünik biçimler kullanılmıştır. İstanbul gayrimüslim mezar anıtlarında genelde daha sade Antikite etkili mimari üslup tercih edilmiştir. 20. yüzyıl başlarında yapıldığını tahmin ettiğimiz en ilginç örneklerden biri Neoklasik özellikler taşıyan Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki Balıkçıyan ailesinin (Kat.291) mezar anıtıdır. Tholos ve dikdörtgen planın birleştirildiği tek anıttır. Sekiz yuvarlak gövdeli sütun ve iki kare biçimli paye ile çevrelenen tholos kubbe ile örtülmüştür. Yuvarlak sütunların gövdesi yivsiz, payeler ise yivlidir. Sütun ve paye başlıkları dor düzeninde yapılmıştır. Başlıklar arşitrav, bordür, frizle sonlandırılmıştır. Friz üzerine girland motifleri ve metoplar işlenmiştir. Tholosla birlikte tasarlanan dikdörtgen planlı mekan tek sıra altı sütunludur ve ikinci sırası köşelerde birer sütunla sınırlandırılmıştır. Önde ve arkadaki payeler yivli, öndeki dört sütun ise yivsivdir. Tholosla aynı düzende sütun ve paye başlıklarıyla tasarlanmıştır. Başlıklar arşitrav, bordür, friz ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Friz üzerine kitabe yazılmış, alınlık içine de kabartmalar yapılmıştır.

Kabartmalarda ölüm döşeği sahnesi işlenmiştir. Üçgen alınlıklı bölüm içine lahit, Tholos bölümde payeler arkasına kürsü yerleştirilmiştir.

Anıtın eklektik planı oldukça dikkat çekicidir. Bu biçimin Neoklasik yapılarda kullanıldığı bilinmektedir. Anıtın inşasında malzeme olarak kırık mermer parçaları ve beton harç kullanılmıştır. Malzeme bize daha geç bir tarihte yapıldığını düşündürse de, İstanbul'da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren betonun kullanılmış olması, anıtın 20. yüzyıl başlarında yapılmış olduğunu düşündürmektedir.

5.12. Zafer Takı Biçimli Anıtlar

Zafer takı, Roma mimarlığında bir zaferin anısına yada imparator, komutan gibi önemli kişilerin onuruna yapılan anıtlara verilen isimdir[628]. Zafer takları iki, üç veya dört taşıyıcı ayak yada sütun ile bunları birbirine bağlayan kemerlerle birleştirilen ve kabartmalarla bezenen zafer anıtları Antik dönemden 20. yüzyıla kadar farklı amaç ve kişiler için yapılmış anıtlardır.

Mezar anıtlarında da tıpkı meydanlara dikilen örneklerde olduğu gibi iki veya dört sütunun serbest biçimde, yanyana veya dikdörtgen biçim oluşturacak biçimde yerleştirilmesi, sütunların düz bir arşitrav veya üçgen alınlıkla birleştirildiği mezar tipi olarak 19. yüzyıldan itibaren kullanılmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Spiridon Petalas (Kat.43) ve Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Nerses Sırpazan (Kat.267) ailesi anıtları zafer takı biçimde yapılmıştır. Spiridon Petalas (Kat.43) anıtı podyum üzerine yerleştirilmiş dört serbest sütunla dikdörtgen bir plan oluşturmaktadır. Sütunlar üzerinde arşitrav, aile adı yazılmış bordür, dişli friz ve bir alınlık yer alır. Bu anıtta sütunların ortasına yerleştirilmiş ve üzerinde Yunan mitolojisinde ölümü anlatan kabartmaların bulunduğu bir vazo oldukça ilginçtir[629]. Petalas anıtının en yakın benzeri Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Keresteciyan aile mezarıdır [630].

Heykelli ve kabartmalı bir diğer mezar anıtı Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Nerses Sırpazan (Kat.267) ailesine aittir. Sırpazan ailesinin anıtı T biçimli iki platform üzerine yerleştirilmiştir. İki sütunlu ve arşitravlı tapınak düzeninde

---

[628] Detaylı bilgi için bakınız, Anonim (1997c). Zafer Takı. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C. 3, s. 1958.
[629] Detaylı bilgi için bakınız (Kat.43).
[630] Detaylı bilgi için bakınız, Şarlak (2005), s.137 de Resim. 5.14. Keresteciyan anıtı. Şarlak, anıtın sanatçısını belirtilmesede Petalas aile mezarına benzerliği düşünüldüğünde Liritis atölyesi tarafından yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

tasarlanmıştır. Kartal heykelinin iki yanında yerleştirilen sütunlar arşitravla birleştirilmiş, friz ve kornişle düz olarak sonlandırılmıştır.

Petalas anıtında kullanılan üçgen alınlık yerine Sırpazan anıtında düz bir arşitrav kullanılması her iki anıtı farklılaştırmaktadır. Bu anıtlar iki ve dört sütunlu, heykelli ve kabartmalı vazolu ilginç örneklerdir. Bu tip anıtlarda mimari öne çıkmış, heykel ve kabartmalar ikinci plana atılmıştır.

5.13. Eksedra veya Bank Biçimli Anıtlar

Yunanca "ex" dışarı, "hedra" oturma kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan eksedra kelimesi "dışarıda oturma" anlamına gelir[631]. Genellikle yarım daire planlı, kubbe örtülü ve kendinden daha geniş mekâna eklemlendirilen mimari öğe[632] olarak tanımlandırılan bu biçim mezar anıtlarında az olarak kullanılmıştır. Bu biçimdeki anıtlar daha çok yarım yuvarlak veya düz olarak bank biçiminde yapılmışlardır.

Antik Yunan mimarlığında gymnasium ve meydanlarda yapılan eksedralar günümüzdeki banklara benzer işlevlerdedir. Bizans ve Doğu Hıristiyan kiliselerinde apsis yarım yuvarlağında bulunan din adamlarının oturması için yapılan basamaklı oturma yeri synthronon, eksedralara benzer bir işlev üstlenmiştir. Evlerde, bahçelerde, mezar anıtlarında oturma amaçlı olarak yapılan eksedralar yarım yuvarlak veya düz biçimdedir.

Mezar anıtlarında oturma amaçlı olarak yapılan eksedra ve banklar üzerine ailenin tercihine göre, heykel veya libasyon kapları yerleştirilmiştir. Heykelli örneklerde sıkça yas tutan kadın ve melek heykelleri tercih edilmiştir. 19. yüzyıldan 1920 li yıllara kadar yapılan eksedra ve bank biçimli mezar anıtlarında[633] kadın ve melek heykelli örneklere rastlanmaktadır.

İstanbul'daki mezar anıtlarında daha çok mezar ziyaretine gelenlerin oturması ve dua etmesi için tasarlanan küçük banklar, sadece tek bir örnekte heykelle birlikte anıt olarak yapılmıştır. Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki 1918 tarihli Raushan aile mezarında (Kat.212) anıtın düz bankı mermerden, bank üzerine oturan kadın heykeli

---

631 Anonim (1997c). Eksedra. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C.1, s. 508.
632 Sözen ve Tanyeli (1996), s. 75.
633 Keister (2004), s. 38.

galvanoplastik malzemeden yapılmıştır. Düz bankın üzerinde bezemeye rastlanmazken, sırt bölümünde dikdörtgen biçimli kitabelik bulunmaktadır. Mezarın gömü yeri düz bir levha ile kapatılırken, anıt mezarın baş kısmını vurgular biçimdedir. Anıtın üzerinde herhangi bir sanatçı veya atölye adı bulunmamaktadır. Çok benzer mezar anıtlarının Almanya'daki mezarlıklarda tespit edilmesi, anıtın Almanya'dan ithal olarak getirildiğini düşündürmektedir.

5.14. Kapı Biçimli Anıtlar

İstanbul'da tapınak girişlerini hatırlatan birçok anıt mezar bulunmakla birlikte kapı biçiminde tek bir mezar anıtı tespit edilmiştir. Kapı biçimli mezar stelleri Roma döneminde yaygın olarak kullanılan bir mezar biçimi olsa da 19. yüzyılda pek tercih edilmemiştir. Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.248) Hanesyan ailesinin mezarı kapı biçiminde tasarlanan tek anıttır. Bir podyum üzerine yerleştirilen kapı biçimli anıt oldukça dikkat çekicidir. Dikdörtgen biçimli kapının ortasına melek kabartması işlenmiştir. Kapının üst kısmındaki ilk bordürde kitabe ve bitkisel süslemeler yer alır. İnci makara dizisi, pramidal biçimde yapılmış kare motifleriyle sonlandırılmıştır. Kapının üst bölümünde dışa taşkın olarak yapılmış saçaklık girland motifleriyle süslenmiştir. Saçaklık üzerine köşelere volütler, palmet, haşhaş kabartmaları ve orta kısma ise kare bir kaide üzerine haç yerleştirilmiştir. Anıtın iki yanında parapetli düzenlemeler bulunmaktadır.

Hıristiyan inancında katedrallerde inanç-umut- merhamet kavramalarının üç kapıyla sembolize edildiği bilinmektedir[634]. Kiliselerde apsise giden kutsal mekana açılan kapıyı sembolik olarak anlattığı düşünülebilen bu tipteki anıtların, öte dünya düşüncesiyle de geçiş sağlama işlevi gördüğü de düşünülebilir[635].

5.15. Levha Biçimli Anıtlar

Levha biçimindeki anıtlar dikdörtgen biçimli ve gömü alanına yatay olarak yerleştirilen anıtlardır. İstanbul'dan günümüze gelen erken tarihli mezar anıtlarında

[634] Keister (2004), s.116.
[635] C. H. Roosevelt (2006). Symbolic Door Stelae and Graveside Monuments in Western Anatolia. *American Journal os Archaeology.* Vol. 110 (1), January, pp.65-91 deki makalesinde Antik dönemde kapı biçimli stellerin ölümden sonraki yaşamı sembolize etttiğini söylemektedir.

yaygın olarak tercih edilen bu biçimdeki levhalar 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra pek tercih edilmemiştir. Erken dönemlerde sadece gömü yerini kapatma işlevinde kullanılan bu levhaların 17. ve 18. yüzyıldan günümüze ulaşan örnekleri oldukça azdır. Bu döneme ait bugün Balıklı Ermeni, Feriköy Protestan ve Latin Katolik Mezarlıklarında[636], ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir grup mezar taşı gelenek hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Dikdörtgen biçimli yatay olarak yerleştirilmek için hazırlanmış mezar taşlarının benzer ölçü ve süsleme özelliklerini taşıması ortak atölyeleri akla getirmektedir. Bu biçimde yapılan anıtların sayısı çoğaltılabilse de biz kabartmaların üslubuna va kapladığı alana göre şeçtiğimiz örnekleri sınırlandırdık. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesi (Kat.110, 111, 112), Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı musalla taşı (Kat.271) ve Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.294) levha biçimindeki mezarlar levha biçiminde yapılmıştır.

Ele aldığımız örneklerden sadece (Kat.294) nın kime ait olduğu bellidir. (Kat.110, 111, 112) ve (Kat.271) ün kimin mezarı için yapıldığı belli değildir. Bu anıtlar üzerinde kitabe bulunmaması, kitabelerin steller veya anıtların gömü levhalarına yapıldıklarını düşündürmektedir. (Kat.110), (Kat.112) ve (Kat.86) de levhalar bitkisel süslemelerle, (Kat.111) de dalga motifleriyle çerçeve içine alınmıştır. Dikdörtgen levhalar üzerine genellikle melek kabartmaları işlenmiştir. Tüm levhalarda bulutlar üzerinde ellerinde çelenk taşıyan melek kabartmaları karşılıklı olarak betimlenmişlerdir. Genelde melek figürleri levhaların üst kısımlarına ve kitabenin üzerine gelecek şekilde işlenmişlerdir.

Özellikle 19. yüzyıl seyahatnamelerinde Ermeni mezarlıklarının yatay biçimde yerleştirilmiş mezar taşlarının bulunduğu anlatmaktadır. Edmondo de Amicis, *İstanbul 1874* tarihli kitabında Büyük Mezarlık'ta Ermenilerin kullandığı mezar taşlarının büyük ve yassı, taşın üzerinde ölünün sanatını veya mesleğini gösteren çekiç, testere, kalem, mücevher mahfazası ve gerdanlık, terazi, papaz serpuşu, leğen, neşter gibi kabartmaların işlendiğini aktarmaktadır[637].

---

[636] Marmara (2006), s. 110, 112.

[637] Amicis (1993), s. 62-64; M. Sevim (Yay. Haz.) (2002). *Gravürlerle Türkiye 1.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, s. 141 deki Beyoğlu Ermeni Mezarlığı gravürü, (Ho brettanikos Haster. Londinon, 1861, C. 2, s. 256 adlı yayından alınmıştır. Gravürdeki yatay yerleştirilmiş levha biçimdeki mezar anıtları 19. yüzyıl gömü alışkanlıkları hakkında ip uçları vermektedir. Bizim tespit ettiğimiz mezar taşlarıyla benzerlik günümüze gelebilen bu türde yapılmış anıtları göstermektedir.

Taksim Meydanı'nda 2013 yılında yapılan yayalaştırma çalışmaları sırasında bulunan mezar taşları, Amicis anlattığı biçimde ve süslemelerle yapılmıştır. 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyıl başlarına tarihlendirilen mezar taşları üzerinde meslek sembolleri, bitkisel süslemeler ve kitabenin işlendiği dikdörtgen levha biçimindeki örneklerin bir kısmı bugün İstanbul Arkeoloji Müze'sindedir[638].

Latin mezarlarında da levha biçiminde tasarlanan bir grup mezar taşı bulunmaktadır. Feriköy Protestan Mezarlığı'nda bulunan dikdörtgen levha biçimli ve üzerinde kitabenin işlendiği, daha çok haç motifleriyle süslenen anıtlar, Beyoğlu Mezarlığı'ndan getirilmiş olmalıdır. Beyoğlu Mezarlığını anlatan bir gravür[639] levha biçimli anıtların kullanıldığını göstermektedir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Grand Champs Mezarlığı'ndan getirilen mezar taşları ile inşa edilen kemiklik[640] 17. ve 18. yüzyıla ait levha biçimli mezar taşlarından oluşturulmuştur. Kemiklikteki levhaların boyutları, Protestan Mezarlığı'ndaki örneklere yakındır.

5.16. Haçlar

Haç, İsa'nın ve Hıristiyanlığa ilişkin en önemli semboldür. Haç, genel olarak birbirine eşit dört kolu olan, kolların ölçüleri, biçimleri uygarlıklara, dini mezheplere göre değişen bir dini semboldür[641]. En yaygın kullanılan Yunan haçı ve Latin haçıdır. Yunan, Latin ve Kelt haçlarının biçimlerinden türetilmiş birçok haç biçimi bulunmaktadır. Calvary haçları, Rus haçı, Ermeni haçları, Trinity haçı, kalisli haçlar, rustik haçlar, çelenkli haçlar, güneş ışınlı haçlar, taçlı haçlar, kemerli haçlar, stelli haçlar ve kemerli stel biçiminde tasarlanan haçlar gibi farklı biçimlerde tasarlanmış

[638]Özkalıpçı, M. (12 Temmuz 2013). Taksim Meydanı inşaat çalışmaları sırasında Ermenice mezar taşları ortaya çıktı. *Agos Gazetesi,* (Erişim tarihi: 19.2. 2014) Müzenin yaptığı incelemeye ilişkin değerlendirmesi ise şöyle; "Genel olarak 17.yüzyılın ikinci yarısı ile 19.yüzyıla ait olan mezar taşlarından birinin yazıtı silik ve okunamaz durumda. Diğer ikisi ise yazıtsızdır. Beş tanesinin sadece tarihleri okunabilmiştir. Yazıtı okunan mezar taşlarından vefat eden şahısların erkek, kahveci ve berber gibi meslekleri olduğu öğrenilmiştir. Ayrıca birinde "Kayseri İli, Talas Köyü" adı geçmekte, bir diğerinde ise "Keğva Köyü" adına rastlanmaktadır. Kayserili olduğu belirtilen şahsın yazıtından "hacı" olduğu anlaşılmaktadır. Mezar taşlarından sekizi bezemesiz olup, beşi bezemelidir. Bezemeli mezar taşlarında, dairesel ve çukur biçimlendirilmiş su çanaklarına, kazıma palmetlere, Bitkisel (kenger?) bezeme ve kıvrımlara, sembolik harflere, kazıma olarak şekillendirilmiş ayna betimi yer almaktadır."

[639] Sevim (Yay. Haz.) (2002), s. 139 daki Beyoğlu Mezarlığı'ndan Boğaziçi gravürü, J. F. Lewis'in, Lewis's İllustrations of Constaninople. London, 1838 den alınmıştır.

[640]Marmara (2006), s.112-113.

[641]http://agraveinterest.blogspot.com/2011/04/different-types-of-crosses-in-cemetery.html (Erişim tarihi 10.1.2014)

birçok çeşidi bulunmaktadır[642]. 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında ağaç gövdesi biçiminde granit ve mermerden yapılan rüstik haçlar mezarlarda çokça kullanılmıştır.

İstanbul gayrimüslim mezarlıklarında, tüm dünyada Hıristiyan dinine inanan insanların mezarlarında olduğu gibi basit bezemesiz haçlar en sık kullanılan mezar tipidir. Basit haçların yanısıra, dört haç kolunun birleştiği noktada çelenk, fotoğraf, melek ve kadın kabartması gibi bezemeli örneklerde bulunmaktadır. İstanbul'daki mezar anıtlarında haçlarda çelenkli, güneş ışınlı ve haç kolunun alt bölümünün akanthus ve palmet motifleriyle süslendiği yaşayan haç formunu hatırlatan biçimlerde tercih edilmiştir.

Haçlar, hem ölen kişinin anısı, hem de ölen kişinin Hıristiyan olduğunu gösteren bir sembol olarak sıkça yapılmıştır. Doğrudan toprağa gömülmüş basit haçlar gayrimüslim mezarlıklarında nadiren görülmektedir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi avlusunda kitabesine göre aile mezarlığı için yerleştirildiği anlaşılan Apostolo Meletiadi'nin haç biçimli mezarıda bu biçimde yapılan basit örneklerden biridir (Kat.113). Haç kolları üzerine kitabe yazılmış ve resim çerçevesi yerleştirilmek üzere tasarlanmıştır. Yunan haçının kolları silmelerle hareketlendirilmiş, ortasına yuvarlak madalyon içinde melek kabartması yapılmıştır. Haç bugün orijinal mezar yerinde olmadığı için kaide üzerine yerleştirilip yerleştirilmediği anlaşılamamıştır. Bu türün basit ama figürlü örneklerinden biridir.

Haçlar, mezar anıtlarının unsurları elemanı olarak stellerin, şapellerin, baldakenlerin üzerine yerleştirilen Hıristiyan dininin vazgeçilmezidir. Haçların yanına yerleştirilen heykelli örnekler pedestalli haçlar başlığı altında değerlendirilmiştir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'ndaki asker mezarlıklarında toplu gömüler için tercih edilen mezar biçimi basit haçlardır.

[642] Keister (2004), s. 172-179.

6. Heykeltıraşlık Niteliği Taşıyan Figürlü Mezar Anıtları

6.1. Portreli Mezar Anıtları

> "*John Evans on sekizinci yüzyılın sonlarında "Resimlerin Faydası Üzerine" de şöyle diyordu: "Geçiciyi temellendirmek –anlık varoluşu daimileştirmek- yolunda sanat dehasının tasarladığı en iyi araç portredir. Ey resim, mezarda çürüyüp gideni yaşatıyorsun!... Portrecilik faydalıdır. Güzel dersler öğretir. Artık gözlemlenemeyecek olan büyük insanları hatırlatır bizlere*"[643].

Portre resim, heykel ve diğer sanat dallarında bir kişinin yüz, kişilik ve ruhunu gösteren bir temsildir. Antik dönemden beri sanat tarihinde özellikle resim ve heykelde en çok portreler konu olarak işlenmiştir. Sanatçılar yaptıkları portrelerde ölen kişinin sadece bedenini değil ruhlarını da yansıtmaya çalışmışlardır. Çünkü her bedenin kendine özgü özellikleri, kişilikleri ve ruhları bulunmaktadır. Portre tıpkı fotoğraf gibi anı içinde barındırır. Kişinin ölümünden sonra mezar anıtları için yapılan portreleri kişiyi defnetmeyi değil, onu ölümsüz bellekte yeniden diriltmeyi hedefleyen resim, kabartma ve heykellerdir.

Mısır'da 1. ve 3. yüzyılda mumyalanmış cesetlerin baş kısmına veya sanduka üzerine yerleştirilmek için, sert ağaçlardan yapılmış panel üzerine tek renkli bir zemin üzerine çizilen Mısır'daki Fayyum portreleri günümüze gelebilen en erken tarihli portrelerdir[644]. Bu resimlerde ölen kişinin realist biçimde betimlenmesine dikkat edilmiştir. Bu resimler bize ilk örnekler olarak şunu göstermektedir ki ölen kişinin özelliklerini en doğru biçimde yansıtmak her zaman sanatçının öncelikli amacı olmuştur. Bunda inandığı dinin çok önemi olmamakla birlikte öte dünya inancı her dönemde insanları etkilemiş olmalıdır.

Aprodisias gibi birçok kazı Anadolu'nun Roma döneminden itibaren heykeltıraşlık ve portre ile uğraştığını gösteren bize göstermektedir. Roma döneminde yapılan heykeller şehir merkezine, yapılara ve lahitlere konulmak üzere yerleştirilmişlerdir. Roma döneminde kentlerin heykel ve büst şeklinde yapılmış kadın

---

[643] R. Leppert (2009). *Sanatta Anlamın Görüntüsü İmgelerin Toplumsal İşlevi*. (Çev. İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 210.

[644] B. Borg (2009). Painted Funerary Portraits. (Erişim tarihi: 22.02.2013) http://www.escholarship.org/uc/item/7426178c .

ve erkek portreleriyle dolu olduğu birçok arkeolojik yayında da anlatılmıştır[645]. Roma döneminde insanları onurlandırmak için yapılan büstlerin ve heykellerin konuları erkek, kadın, çocuk, Tanrıça, genç kız ve kadınlar, rahipler, imparatorlar, filozoflar, ölüler için yapılanlar olarak birbirlerinden ayrılmışlardır[646]. Roma döneminde çok zengin aileler olmasalar bile mezar taşları ve lahitler üzerine mezar sahibi portrelerinin sipariş edildikleri bilinmektedir. Roma döneminden itibaren başlayan daha çok mezar sahibi ve heykel atölyelerine göre farklı biçimlerde şekillenen özellikle 16. yüzyılda Rönesans döneminde önemli artışlar gösteren varlıklı ve üst sınıfa ait mezar heykelleri Avrupa'da da çok talep edilmektedir. 16. yüzyılda Michelangelo tarafından yapılan Lorenzo ve Giovanni Medici mezar heykelleri gibi dönemin yöneticilerini idealize eden ve gerçeği yansıtmayacak biçimde betimlemek daha çok Antikite modasını yansıtan örneklerdir[647].

İmparatorlar ve yöneticiler kendi görmek istedikleri biçimlerde heykel siparişi vermeyi bir propaganda amacı olarak gördükleri için her dönemde kendi saraylarında ressam ve heykeltıraşlar çalıştırmışlardır. Yöneticilerin ve İmparatorların ölümlerinden sonra yapılan heykelleri sadece anma işlevinde değil ölen kişinin sosyal statüsünü, maddi gücünü de yansıtan bir araç olarak görülmüştür[648]. Sadece yöneticilerin değil portre yüzyıllardır dinsel propaganda malzemesi olarak ta sıkça kullanılmıştır. Hıristiyan dininde İsa, Meryem ve din adamlarının resim ve heykellerinin anıtsal boyutlarda kilise ve manastırlarda betimlenmeleri sadece dini hikâyeleri anlatmak gibi bir amacı taşımanın yanında kişileştirme veya portre olarak ta algılanabilir.

16. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarında çoğu portre de mimesis -yani portrelenen kişilerin özgül görünümlerinin benzetme ya da yaklaştırma yoluyla sağlamaya çalışma[649]- vardı. Fotoğraf makinesinin icadından sonra insanların bireysel özelliklerini yansıtan portreler yapmaları için heykeltıraşın yüzdeki ifadeyi doğru olarak verebilmesi için profil ve cepheden çekilmiş iki fotoğrafına ihtiyaç

---

[645] R. R. R. Smıth, ve J. L. Lenaghan,. (Ed.) (2008). *Aprodisias'tan Roma Portreleri*. (Çev. G. Ergin, A. Yoltar Yıldırım), İstanbul: YKY.
[646] Smıth ve Lenaghan (2008), s. 11-26.
[647] Medici şapeli resimleri için http://www.museumsinflorence.com/musei/Medici_chapels.html (Erişim tarihi: 12.02.2015) sayfasına bakınız.
[648] N. Scott (1979). Politics on a Pedestal. *Art Journal*. Vol. 38, (3), Spring, ss. 190-196. http://www.jstor.org/stable/776273 .
[649] Leppert (1999), s. 227.

duyuluyordu. Heykeltıraşlar mezar anıtları için yaptıkları portrelerin bir sanat eseri olarak temsil edilmelerini düşünmeseler bile betimlenen kişi seyirciyle bağlar kurabilen her zaman üzerlerindeki kıyafetler ve yüz ifadeleriyle beğenilen görüntüleriyle bizleri selamlayan biçimde tasvir etmiştir. Heykeltıraş, mimar veya ustaya mezar anıtı sipariş verildiğinde, eğer anıta mezar sahibinin portresi veya kabartması yapılacaksa gerçekçi biçimde yapmak erken tarihlerden itibaren en önemli görev olmalıydı. Mezar ustaları veya sanatçıların öncelikli amacı siparişi veren aileyi tatmin etmek olsa da kuşkusuz portrelerde kendi sanatsal becerilerini de göstermek istemişlerdir.

Portre dışında mezara yerleştirilecek heykeller veya kabartmalarda sanatçılar daha çok sembolist düşüncelerini çağın düşüncelerini, beğenilerini, müşterilerinin istekleri doğrultusunda yapıyorlardı. Ama her zaman sanatçılar müşterilerinin isteklerini önemseniyor muydu? Bazen sonuç müşteriyi ve sanatçıyı şaşırtan biçimlerde de şüphesiz oluyordu. Çoğu sanatçının bu gibi nedenlerle müşteriye maketler yaptıklarını veya bir katalog üzerinden çalıştıklarını ve dükkânlarında daha önceden başka müşteriler için yaptıkları işleri veya birer fotoğrafını günümüzde olduğu gibi göstermiş olabilirler.

Anıt yaptıracak maddi gücü olan kişilerin en önemli istedikleri mezar anıtının kişiye özel olmasıydı. Bu hem müşterinin verdiği parayı hem de taleplerini karşılamakla görevli olan usta veya sanatçıyı özgün modeller yaratmaya itmiş olmalıdır. Daha önceden yapılmış bazı mezar anıtlarını kopya etmek sanatçıların pek istedikleri bir şey değildi. Bu yüzden de birbirinden farklı biçimlerde yapılmış sayısız anıt tüm dünya mezarlarını süslemektedir. Sanatçılar bazen kopya etseler de kopya ettiklerini kendilerine göre adapte ediyorlardı. Özellikle İtalya, Almanya, Fransa gibi ülkelerin daha çok başkent veya önemli kentlerinin mezarlıklarına anıtsal nitelikli ailenin maddi gücü gösteren ve dönemin sanat zevkini yansıtan adeta açık hava sergilerini hatırlatan mezar anıtları yapılmıştır[650]. Dönem burjuvazisinin maddi gücünü yansıtan mezar heykelleri için bir pazar oluştuğu da açıktır.

[650] Almanya'daki mezar anıtları için bakınız, U. E. Meyer-Woeller (1999). *Grabmäler des 19.Jahrhunderts im Rheinland zwischen Identität, Anpassung und Individualität.* Rheinischen Friedrich - Wilhelms – Universität; M. Sabine Meis (2002). *Hıstorische Grabdenkmaler der Wupperregoın dokumentiert und analysiert vor dem Hintergrund der Entwicklung der Sepulkralkultur*. German: Wuppertel Üniversitate; İtalya'daki mezar anıtları için bakınız, S. Berresford,

İstanbul'da da tıpkı bu bölümde ele aldığımız gibi Avrupa'dakine benzer bir burjuva sınıfının 19. yüzyıldan itibaren oluşmaya başladığını Avrupa'da moda olan anıt mezar geleneğine uygun biçimde kadın, erkek, genç kız ve çocuk mezarlarına kabartma ve büst portreler yapıldığını söyleyebiliriz. İstanbul mezar anıtlarında dönem kapsamında ele aldığımız portreli mezar anıtları farklı başlıklar altında aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

6.1.1. Erkek portreli mezar anıtları

İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarındaki portreler ailelerin zevkine göre ölenle ilgili kurulan bağlarla yaptırılmışlardır. Bu portrelerde mezar sahiplerinin kişisel özellikleri gösterilmektedir. İstanbul'daki bu tür mezar anıtları siparişi veren kişiler daha çok dönemin Osmanlı devlet adamları, hekimler, ticaretle uğraşan aileler, tüccar, bürokrat, banker, memur, tercüman gibi mesleklerle uğraşan aileleridir.

İstanbul'daki mezar anıtları arasında bizce en anıtsal nitelikte olanı Georges (Yorgo)[651] ve Nikolaos Zarifis ailesinin (Kat.1, 2) örnekleridir. Özellikle banker Georges Zarifis mezarında (Kat.1) adeta Roma döneminde lahitler üzerine yapılan heykelleri anımsatırcasına yatak üzerinde otururken betimlenmiştir. Elindeki kitabı okumaya ara veren Zarifis sol elini yastığa koymuştur. Tebessüm eden yüzü, gür sakalları ve geriye taranmış saçlarıyla, irislerine kadar yapılmış gözleri, gösterişli bir takım elbiseyle betimlenmesi, uzun ceketinin yatağın üzerine düşen kıvrımları, yeleğinin düğmeleri, dik yakalı gömleği gibi mezar sahibinin zenginliğini gösteren her ayrıntı titiz bir işçilikle betimlemiştir.

Zarifis heykelinin yatak üzerinde tasarlanması ölen kişinin huzurlu bir biçimde uzanırken betimlenmesi 19. yüzyıl Avrupa mezar heykellerinde yaygın bir beğeni olsa da İstanbul'da sadece bu mezar anıtında kullanılmıştır. Bu mezar anıtında yatak ve yatak örtülerinin işlemeleri geride kalan acılı eşi hatırlatmaktadır. Zarifis heykeli gerçek bir insan boyutlarına göre tasarlanmıştır. Bu heykelin karşısında merdivenler üzerine yerleştirilen kadın ve kız çocuğu heykelleri de grup heykeli olarak tasarlandıklarını bize göstermektedir[652]. Kadın ve çocuk heykelleri yatak üzerine

[651] Kaynaklarda Yorgo veya George Zarifi olarak geçer. Zarifi'nin yaşam öyküsü için ayrıntılı bilgi için bakınız, M. Hulkiender (2003). *Bir Galata Bankerininin Portresi: George Zarifi*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, s. 1-4.
[652] Kadın ve çocuk heykelleri s. 250 de anlatılacaktır.

bırakılan çiçekler, mezarı ziyaret eden aileye bir göndermedir. Zarifis anıtında hem yatak örtülerinin detaylı işlenmesiyle hem de kadın ve çocuk heykelleriyle geride kalan aile her anlamda hatırlatılmıştır. 1889 yılında yapılan anıt Fransız heykeltıraş Marius Jean Antonin Mercié tarafından Paris'te yapılmış ve parçalar halinde getirilerek Mercié'nin öğrencisi olan Atina'lı heykeltıraş L. N. Sohos tarafından yerleştirilmiş olmalıdır[653]. Georges Zarifis'in torunu Yorgo L. Zarifi Paris'teki anılarında,

> *"Babamın eski oda hizmetçisi Andoni, bir gün Eleni'yle beni alıp gezmeye götürdü ve bize: "Dedenizin heykelini görmeye gideceğiz" dedi." Sizi bırakacağım ki onu tek başınıza bulasınız."*
>
> *Dosdoğru Mercie'nin eserlerinden birkaçını sergilediği salona gittik. Heykeller her zaman zemin kattaki bir fuar alanında duruyordu; Andoni bizi oraya götürdü. Dedemin çehresini ta uzaktan seçebildik; sanatçı onu bir kanapeye uzanmış olarak canlandırmıştı. Yoksul kıyafetli bir kadın dedemin yanında duruyor ve onu, elinde çiçekli bir taç tutan çocuğa gösteriyordu. Bu sahne karşısında duygulanmamak imkansızdı. Gözümüz dedemizin çehresine takıldığında Andoni'nin elini bıraktık ve mermere doğru koşarak bağırdık: "Dedemiz dedemiz!"*[654]

diye anlatmaktadır. Bu bilgilere ve eski fotoğraflara dayanarak heykelin Paris'te Marius Jean Antonin Mercié tarafından yapıldığını ve sergilendiğini, Yorgo Zarifi'yi realist biçimde fotoğraflarına dayanarak betimlendiğini söyleyebiliriz.

Şişli Rum Mezarlığı'nda yer alan Georges Zarifis'in anıt mezarı ile yan yana ve benzer biçimde yapılmış diğer büstlü anıt Nikolaos Zarifis mezarıdır (Kat.2). 1895 yılında ölen Nikolaos Zarifis büstü aiol biçimli başlıkla süslü yüksek bir kaide üzerine yerleştirilmiştir. Ceketi, papyonu ve figürü adeta bir madalyon biçiminde saran pelerini ile oldukça etkileyicidir. N. Zarifis bıyıklı, gür saçlı, öldüğü zaman ki yaşı ile betimlenmiştir. Bakışlarındaki gerçekçi ifade heykelin adeta konuşacakmış gibi

---

[653] Papazoğlu (2005), s. 98 de anıtın üzerinde yazan "MARBRERIE TOULOUSAINE TOULOUSE FRANCE 1889" ü sanatçı olarak belirtmiştir. E. Şarlak (2005), s. 64 te sanatçının L. N. Sohos olduğu belirtilmektedir. Mezarlıkta yaptığımız araştırmaya ve kitabeye dayanarak anıtın Fransa'da Toulouse mermerinden heykeller gibi Mercie ve L. N. Sohos tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. Ama Y. L. Zarifi (2005). *Hatıralarım Kaybolan Bin Dünya: İstanbul 1800-1920*. (Çev. Karin Skotiniyadis), İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2005, s. 243-244 te sadece heykellerin Paris'te Mercie atölyesinde yapıldığı anlatılmıştır.

[654] Zarifi (2005), s. 243-244.

betimlenmesi realist biçimde betimlendiğini göstermektedir. Büstün kaidesinin önünde yas tutan geride kalan aileyi hatırlatan anne ve çocuk heykelleri Roma döneminden itibaren mezar anıtlarında gördüğümüz yas tutan heykelleri hatırlatmaktadır. Çocuk figürünün elindeki çiçekleri Zarifis'e vermesi Yorgo Zarifis'in mezarındaki heykellerle benzer bir yaklaşımı göstermektedir. Aynı mimar tarafından yerleştirilen anıt kitabeye göre heykeltıraş L. N. Sohos tarafından 1903 yılında İstanbul'da yapılmıştır. Marius Jean Antonin Mercié'nin de öğrencisi olan Sohos'un anıtı nerede yaptığı üzerine ilişkin bir bilgi bulamasak ta her iki anıtta düzenleme açısından birbirlerine benzerlikleri Neo-Klasik özelliklerin her iki anıtta ön plana çıkması heykellerdeki realist anlayış Mercié'nin yaptığı mezar anıtlarını hatırlatmaktadır. Yorgo ve Nikolaos Zarifis mezar anıtlarının mezarlığın en güzel yerlerine yerleştirilmesi ailenin maddi gücünü ve cemaatte söz sahibi olduklarını bize göstermektedir.

Zarifis ailesinin mezarları kadar anıtsal olmasa da İstanbul'daki Rum cemaatine mensup birçok kişinin mezar anıtları için portreler yaptırılmıştır. Bu portreler genellikle yüksek bir kaide üzerine yerleştirilen büst heykeller olarak, tapınak biçimli bir mezar anıtının ortasına, aediculalar içine, obelisk üzerine veya anıt üzerindeki bir madalyona işlenen kabartma portreler gibi birbirlerinden oldukça farklı biçimlerdedir.

Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı bahçesindeki Simeon Sinyasoğlu anıtı bunlardan biridir. Anıt mimar, heykeltıraş ve anıtsal heykel atölyesinin ortak çalışması ile yapılmıştır. Anıtın kitabesinde Liritis atölyesi, mimar K. Pappas'ın adı yazılıdır. Liritis atölyesi büst yapmakta usta olsa da büst kaidesinde L. Sohos tarafından 1909 yılında Atina'da yapıldığı belirtilmiştir (Kat.150). Nikolaos Zarifis anıtınında (Kat.2) sanatçısı olan Sohos, Sinyasoğlu anıtında sadece büstü yapmıştır. Heykelde 4/3 yapılmış büstte figürün sert ve kendinden emin duruşu dikkat çekicidir. Geniş yakalı ceketi ile yeleği, dik yakalı gömlek ve kıravatla hareketlendirilmiştir. Ceketinin ve yeleğinin iri yuvarlak düğmeleri ve ilikleri vurgulanmıştır. Figürün yuvarlak yüzü ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Gür bıyıkları, yana taranmış saçları ve kalın kaşlar büstün dikkati çeken özellikleridir. İri ve açık renkli gözleri, gözaltlarının çizgileri, boyun ve alın çizgileri belirtilmiştir.

Sohos ve Liritis atölyesinin bu anıtlar dışında Balıklı Meryem Ana Kilisesi güneyinde yer alan bahçede bulunan Chrisovergetis Georgios (Kat.98) ve Sp. A.

Sideridis (Kat.99) mezarlarında birlikte çalıştıkları düşünülse de elimizde bir kanıt bulunmamaktadır. Balıklı Meryem Ana Kilisesi güneyinde yer alan bahçede bulunan aedicula tarzında yapılmış Chrisovergetis Georgios (Kat.98) ve Sp. A. Sideridis (Kat.99) mezarlarının işçilik ve tarzları Liritis atölyesini düşündürmektedir. Zarifis anıtlarından farklı bir anlayışın örnekleri bu anıtlarda atölye adı büstler arkasına yazılmıştır. Büstlerin arkasındaki kitabe tam olarak okunamasa da L. S. harfleri bize Sohos tarafından yapıldıklarını göstermektedir. Sohos'un yaptığı (Kat.150, 98, 99) nolu anıtların boyut ve kaideleri de bu düşüncemizi desteklemektedir. Ayrıca yüzlerdeki ifade ve realist özellikler her üç anıtta benzer biçimdedir. 1899 tarihli Chrisovergetis Georgios mezarındaki büst yüksek dikdörtgen biçimli kaide üzerindedir. Başındaki fesi ve kıyafetiyle Osmanlı döneminin modasını yansıtmaktadır. Ceketinin içindeki yeleği, gömleği ve papyonu ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Gür bıyıkları, belirgin dışa çıkık çenesi, iri burnu, irislerine kadar gözleriyle ve sert yüz hatlarıyla, aşağıya doğru sarkık yanakları, yüz ve alın çizgileriyle betimlenmiştir. Fesi altından saçları belli değildir.

Chrisovergetis Georgios'un büstüyle benzer biçimde yapılan Sp. A. Sideridis'in büst heykeli de mezar anıtının ortasına yerleştirilmiştir. 1913 tarihinde yapılan büst dikdörtgen gövdeli yüksek kaide ile birlikte tasarlanmıştır. 4/3 olarak betimlenmiş erkek büstünde figürün üzerinde papyonlu dik yakalı gömlek ve ceket giydirilmiştir. Ceketinin iliklenmiş düğmeleri, cebi çizgisel bir anlayışla yapılmıştır. Kısa ve geriye doğru taranmış saçları, bıyıkları, belirgin dışa çıkık çenesi, iri burnu ve göz bebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı bir işçilikle yapılmış gözleriyle dikkati çeker. Açık renkli gözleri neredeyse mermerde belirtilmiştir. Yukarıya doğru kalkık kaşları, gözaltı ve yüz çizgileriyle yumuşak bir mizaca sahip olduğu düşünülmektedir.

Rum mezarlıklarında figürlerin genellikle ceket, yelek, gömlek, kıravat veya papyon ile büyük bir çoğunluğunun bıyıklı olarak betimlendikleri gözlenmiştir. Bu biçimde yapılan büstlerden biri de (Kat.100) olarak isimlendirilen Balıklı Meryem Ana Kilisesi ön bahçesinde yer alan heykeldir. Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen kaide Chrisovergetis Georgios (Kat.98) ve Sp. A. Sideridis (Kat.99) büstlerine benzerdir. Büstte imza bulunmasa da Sohos'un büstlerine benzerliği Liritis kardeşleri düşündürmektedir. Figürün boynunu tamamen kaplayan dik yakalı gömlek, kıravat ve ceketiyle tasvir edilmiştir. Ceketinin yakaları ve omuz kısımları belirgindir. Figürün oval yüz hatları, birleşik kalın kaşları ve ince uzun bıyıkları, belirgin çenesi ve çekik

gözleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Dönemin modasına göre kesilen dalgalı kısa ve dik saçları dikkat çekicidir.

Liritis kardeşler tarafından yapılan diğer büst ise Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'nda bulunan Papadopulos ailesi mezarındadır (Kat.117). Mezarlıktaki büst heykelli tek anıttır. Büstün yapılış tarihi kitabeye göre anlaşılamasa da en geç 1927 yılında yapılmış olmalıdır. Büst üç bölümlü yüksek bir kaide üzerindedir. Figür üzerinde ceket, yelek ve dik yakalı gömlek bulunmaktadır. İnce pileli gömleğinin papyonlu yakaları ve düğmeleri belirtilmiştir. Figürün kısa ve dalgalı saçları yana doğru taranmıştır. Oval yüz hatlarına sahip figür kalın kaşlı ve şişkin alınlıdır. Gür bıyıkları ve düzgün yüz hatlarına sahip figür titiz bir işçilikle betimlenmiştir.

Rum mezarlıklarında büst heykeller yanında anıtla birlikte yapılmış büst kabartmalar mezarlarda sıkça tercih edilmiştir. Bu kabartmalar mezar sahipleri büstleriyle aynı özelliklerde, 4/3 portre özelliğinde veya sadece yüz hatlarıyla betimlenmiş örneklerdir. Kabartmalar genellikle kare veya oval biçimlerde tasarlanan çerçeveler içine kazınmışlardır. Bu türde yapılmış mezar anıtlarında yine Liritis ailesinin adına rastlanmıştır. Atölyenin farklı mezarlıklarda yaptıkları zaman zaman aynı biçimi tekrar ettikleri birçok anıt tespit edilmiştir. Liritis atölyesinin yaptığı boyut, biçim ve kabartmanın çok benzer olduğu örnekler Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Kevencioğlu mezarı (Kat.50) ve Bakırköy Rum Mezarlığı'ndaki İoanis Ath. Voltu anıtlarıdır (Kat. 140). Her iki anıtta aedicula biçiminde tasarlanmıştır. Anıtlarda başındaki fesiyle 19. yüzyılın modasını yansıtan portreli mezar anıtlarında figürler yuvarlak bir madalyon içinde betimlenmişlerdir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Kevencioğlu mezarında (Kat.50) yuvarlak bir madalyon içinde mezar sahibinin portresi yüksek kabartma tekniğinde betimlenmiştir. Madalyonun alt bölümü defne dallarıyla çevrelenmiştir. Ceketli, yelekli ve kıravatlı olarak betimlenen figürün başında fes bulunmaktadır. Ceketi ve gömleğinin yakaları çizgisel bir anlayışla yapılmıştır. Gür bıyıklı, şişkin yanaklı ve yüz çizgileri belirgindir. Aşağıya doğru bakan başı dışa doğru iri gözleri vardır. Gözaltları ve alnındaki çizgilere kadar her ayrıntısıyla gülümseyen yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Mezar anıtında sanatçı veya usta adına rastlanmasa da işçilik ve boyutlar ve Bakırköy Rum Mezarlığı'ndaki 1916 tarihinde yapılan İoanis Ath. Voltu (Kat.140) anıtından hareketle Liritis atölyesi tarafından yapıldığı çok açıktır. Bakırköy Rum Mezarlığı'ndaki Voltu anıtı tek portreli anıttır. Anıt üzerinde Liritis atölyesinin yazılmış olması hem Kevencioğlu anıtının

tamamlanmasını hemde atölyenin farklı mezarlıklarda ve büst yapmadaki başarını göstermektedir. Aedicula biçiminde tasarlanan bu anıttın ortasında yuvarlak bir madalyon içinde dönem modasını yansıtan giysileriyle mezar sahibi betimlenmiştir. (Kat. 140). Yüksek kabartma tekniğinde yapılmış portrede madalyonun alt bölümü defne dallarıyla süslenmiştir. Geniş yakalı ceketi, yeleği ve dik yakalı gömleği çizgisel bir anlayışla yapılmıştır. Top sakallı figürün dudakları bıyıklarla kapatılmıştır. Şişkin ve elmacık kemikleri belirgin yanakları, küçük gözleri, aşağıya doğru kıvrılan kaşlarıyla ayrıntılı yüzü, ışık gölge oluşturacak biçimde vurgulanmıştır.

Kevencioğlu ve Voltu anıtlarının biçim, boyut ve tarz olarak benzerlikleri ve sanatçı kitabesinden hareketle aynı yapılması atölye tarafından yapıldıkları çok açıktır. Atölyenin özellikle Rum mezarlıklarında aktif olarak çalışan büst ve kabartmalarda usta olduğu görülmektedir.

Kevencioğlu ve Voltu anıtları gibi aedicula biçiminde tasarlanan Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Frangopulos mezar anıtında (Kat.116) Liritis atölyesinin adı yazılıdır. Yüksek kabartma tekniğinde yapılmış portre kare biçimli çerçeve içindedir. Figürün vücudu hafif sola doğru dönmüş biçimde, yüzü ise cepheden betimlenmiştir. Ceketi, yeleği, dik yakalı gömleği ve papyonu, kısa dalgalı yana doğru taranmış saçları, uzun kalkık bıyıkları gibi ayrıntılar işlenmiştir. Figürün ayrık ve küçük kaşları ve gözleri oldukça ayrıntılıdır.

Liritis atölyesinin aynı biçimde yaptığı bir diğer büst kabartma da Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Kanaginis aile (Kat.6) mezarındadır. Frangopulos anıtı gibi kare biçimli çerçeve içinde mezar sahibinin büst kabartmasıyla tasarlanmıştır. Kabartmadaki erkek figürü oval yüz hatlarına sahiptir. Ceketinin yakaları, gömleğinin dik yakaları ve kıravatı detaylı olarak işlenmiştir. Hafif yana dönük yüzü top sakallı ve bıyıklı olarak sakin bir ifadeyle betimlenmiştir. Figürün saçsız olarak tasvir edilen başı, kendinden emin sola dönük yüzü, iri gözleri ve burnu ve bıyıkları altından görünen dudakları oldukça etkileyicidir.

Balıklı Rum Mezarlığı'nda bulunan Georgios Konstantinidis'in anıtı 1933 tarihli olmasına rağmen Liritis atölyesi tarafından yapıldığı için Frangopulos (Kat.116) ve Kanaginis (Kat.6) aile mezarlarına benzerliğinden dolayı değerlendirmemize alınmıştır. Anıtın aedicula biçimi de atölyenin 1890 lardan itibaren yaptığı anıtlarla aynıdır. Anıt üzerinde dikdörtgen bir çerçeve içinde betimlenen figürün yüz ifadesi oldukça etkileyicidir. Kel ve ince bıyıklı figürün cepheden verilen portresinde elmacık

kemikleri, yüzündeki kırışıklıklar oldukça ayrıntılıdır. Takım elbisesi, yeleği, dik yakalı gömleğiyle her türlü detayı portrede işlenmiştir.

Atölyenin yaptığı işçilik ve yazı karakterinden hareketle üzerinde bir isme rastlamadığımız Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.147) Nıkolaos Seferoğlu mezarının da Liritis atölyesini tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Dikkati çeken anıtsallığı atölyenin benzer anıtlarıyla aynı özellikler taşımaktadır. Aedicula biçimli anıtın duvarına yapılan büst kabartma adeta bir heykel gibi tasarlanmıştır. Yüksek kabartma tekniğindeki erkek portresinde 1920 lerin modasını yansıtan bir takım elbise bulunmaktadır. Yeleği, gömleği ve kravatı çizgisel bir anlayışla verilmiştir. Saçsız, gür bıyıklı, kalın kaşlı figürün yüz çizgileri oldukça ayrıntılıdır. Yakasından taşan çenesi, şişkin yanaklarıyla ortalamanın üzerinde bir kiloya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Gözaltı çizgileri yaşanmışlığın göstergesidir.

Liritis atölyesi gibi portre ve büst yapmada başarılı isimlerden biri de Marco Pounghi'dir[655]. Ticaret yıllıklarında heykeltıraş olarak kayıtlı olan sanatçı Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Petridis ailesinin mezarındaki (Kat.3) her iki büstü de yapmıştır[656]. Mezar anıtlarında genellikle tek büstlü anıtlar yapılsa da bu anıtta yan yana üç tane yerleştirilen pedestallerden ikisinde mezar sahiplerinin büstlerinin yer aldığı farklı uygulamalarda bulunmaktadır. Yüksek kaideler üzerine yerleştirilen baba ve oğul büstleri dikdörtgen biçimli iki kademeli kaide üzerindedir. 1909 tarihinde yapıldığı düşünülen anıtta stel biçiminde pedestaller üzerine yerleştirilen büstler aynı biçimde betimlenmişlerdir. Her ikisi de yuvarlak gövdeli kaide üzerindedir. Solda bulunan figür ceketli, boynunu tamamen kapatan dik yakalı gömleği, kıravatı, yakalı yeleğinin düğmeleri gibi ayrıntılarla betimlenmiştir. Saçları ortadan ayrılmış olan figürün gür bıyıkları ve irislerine kadar ayrıntılı işlenmiş gözleri, kaşları belirgindir. Bakışlarındaki kendinden emin gerçekçi ifade, aristokrat duruşuyla dikkati çeker. Sağda bulunan büst kitabeye göre 1891 tarihinde öldüğü anlaşılsa da anıtın yapılmış olduğu 1909 tarihinde büstün yapıldığı düşünülmektedir. Yüksek gövdeli yuvarlak kaide üzerinde bulunan büst sakallı ve yaşlı bir erkektir. Erkek figürünün kıvırcık ve gür sakalları sakin bakışları ifade doludur. Göz bebeklerine kadar ayrıntılı yapılmış gözleri yuvarlak biçimli ve çukurdadır. Figürün dudaklarını kaplayan bıyıkları

[655] Detaylı bilgi için bakınız, s.336.
[656] Papazoğlu (2005), s. 95.

sakallarıyla bütünleşmiştir. Ceketinin geniş yakaları arasından az görünen gömleği ve kıravatı figürün boynunu kaplamaktadır.

Marco Pounghi'nin adına Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1925 tarihli *Grammatopulu* aile mezarında da rastlanmıştır. Sanatçının tıpkı Liritis atölyesi gibi bu anıtta aedicula biçimi tercih ettiği görülmektedir. Aediculanın duvarına işlenen erkek figürü çerçevesiz olarak yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kel kafalı, gür bıyıklı, sevecen bir ifadeyle bakar biçimdedir. Şişkin yanakları ve yüz çizgileri, kalkık kaşları ve irislerine kadar işlenmiş iri gözleri detaylıdır. Dik yakalı yelekli bir smokin giymiştir. Figürün çene çizgileri ve kalın boynu birleştirilmiştir. Boynunda iri boncuklarla yapılmış bir kolye bulunur. Kolyenin ucu yeleğinin içindedir. Bu portre ile Nıkolaos Seferoğlu (Kat.140) portresi çerçevesiz olarak tasarlanmaları ile benzerdir.

Tinos adasından gelen Marco Pounghi ve Liritis kardeşlerin İstanbul'a 19. yüzyılda Yunanistan'da başlayan portreli mezar anıtı geleneğini getirdikleri de söylenebilir. Özellikle adı geçen isimlerin Tinos adasının Pyrgos köyünden olmaları ve köyde bu dönemde açılan daha çok aile olarak çalışan mermer ve heykeltıraşlık atölyelerinin yaptıkları anıt mezarlar Yunanistan'da izlenmektedir. Yunanistan'ın en ünlü heykeltıraşı Yannoulis Halepas'ın 19. yüzyılın ikinci yarısında da bu köyde aktif olarak çalışması da heykel ve mezar anıtlarında portrelerin yapılmasını etkilemiş olmalıdır[657]. Özellikle 19. yüzyılda İstanbul'da bu köyden gelen ustalarının sayısının fazlalığı ve bu isim ve atölyelerin portre ve büst yapmadaki başarısı Halepas'la açıklanabilir.

Daha önce adı geçen L. N. Sohos gibi Atina'da aktif olarak çalışan sanatçıların büst veya anıt yapmak üzere İstanbul'a geldiklerinden bahsetmiştik. Sadece Sohos'un değil, Atina'lı bir heykeltıraş olan George Bonanos'un da[658] İstanbul'da çalıştığı görülmektedir. Yunanistan'ın beş büyük heykeltıraşından biri olan Bonanos olasılıkla ortak veya tek başına Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Aleksandros Georgiadis (Kat.4) mezar anıtını yapmak üzere İstanbul'a gelmiş olmalıdır. Anıtsal niteliğiyle dikkati çeken aedicula biçimindeki anıtta mezar sahibinin büst heykeli yüksek bir kaide üzerine yerleştirilmiştir. Büstte betimlenen figür üzerinde papyonlu dik yakalı gömlek,

[657] Yannoulis Halepas için ayrıntılı bilgi edinmek için bakınız. M. Kaligas (1973). Yannoulis Halepas: His Life and Work (Translated Brian de Jonghi). Athens: Commercial Bank of Greece.
[658] http://www.glyptothiki.gr -bonanos-georgios.aspx (Erişim Tarihi: 23.02.2013). Özellikle Panagis A. Harokopos mezarına benzer.

yuvarlak yakalı yelek ve geniş yakalı ceket bulunmaktadır. Sakalları ve bıyıkları gür ve düzgün olarak taranmıştır. Saçlar yana doğru taranmış ve dalgalıdır. Çatık kalın kaşları güçlü kişiliği ile vakur bir ifadeyle betimlenmiştir. Büstün sağ tarafında George Bonanos adı yazılıdır. Sanatçının bu heykeli Atina'da yaptığını ve İstanbul'a gönderdiğini düşünsek te anıtta başka bir atölyenin ya da sanatçının adına rastlanmamasından hareketle Şişli'ye gelip yaptığı da düşünülebilir.

Atina'da yapılan büst heykellerden biri de Kadıköy Rum Mezarlığı'nda saray arabacısı Grigoriou Garofalidis mezarıdır (Kat.135). Büstün arkasında heykeltıraş K. Dımopulos tarafından Atina'da yapıldığı yazılmıştır[659]. Başında fesi ve göğsünde nişanıyla betimlenen mezar sahibi ince yüz hatlarına sahiptir. Farklı biçimlerdeki dört bölümlü kaideyle birlikte tasarlanmış 4/3 cepheden betimlenen erkek büstünün omuzları belirgindir. Figür sakallı ve gür bıyıklı, küçük gözleri, deliklerine kadar işlenmiş burnu, kulaklarıyla, yüz çizgileriyle betimlenmiştir. Figürün küçük ve aşağıya doğru çökük gözleri gibi ayrıntılar heykelde yapılırken sanatçı adını ve adresini heykelin arkasına kazımıştır.

Atinalı sanatçılar yanında 19. yüzyılın en dikkati çeken büstleri Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndadır. Mezarlığın dikkati çeken büstleri Rum ve İtalyan heykeltıraşlar tarafından yapılmıştır. Rum ve Ermeni mezar anıtlarında figürlerin başlarında fesleriyle betimlenmelerine rastlanırken Latin mezarlarında sadece tek bir mezar anıtında rastlanmıştır. Bu büst Agostino Casaretto'ya (Kat.159) aittir[660]. Büstün arkasında sanatçı P. C. Pasclides adı yazılmıştır. Abdülaziz Dönemi'nde saray mutfağında çalışan aşçılardan biri olan Agostino Casaretto'nun 1889 yapılan büstü yüksek kaide üzerine yerleştirilmiştir[661]. Büstle birlikte yapılan kaide yuvarlak

---

[659] Heykelin arkasında sanatçının adı, adresi ve imzası yazılmıştır. "K. Dımopulos Atina Solonos Cad. No:110, Gliptis"

[660] Aynur Erdem. (26 Eylül 2004) Dededen toruna padişah sosu. http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/26/cp/yas114-20040925-101.html (Erişim tarihi: 20.2.2014) yazısında Casaretto'nun heykelinin resmini koyarak torun Fabrizio ile röportaj yapmıştır. Bu makalede, torun Fabrizio Casaretto'nun dedesi için anlattıklarına göre Sultan Abdülaziz'in mutfaktaki ustalarından biridir. Abdülaziz'in İtalya'da Agostino Casaretto'nun dikkanında tattığı pesto sosunu çok beğendiğini ve sultanın daveti üzerine çocukları ve karısıyla İstanbul'a göç ettiği anlaşılmaktadır. Casaretto, Galata'da Casaretto isimli bir han inşa ettirmiş, bu handaki imalathanesinde Osmanlı sarayına ve şehrin önemli simalarına makarna üretmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Casaretto ailesi İtalya'ya geri dönmüş, Cumhuriyetin ilanıyla İtalya'ya gidenlerin bir kısmı İstanbul ve İzmir gibi şehirlere geri gelmiştir. Aynı bilgiler Berköz, Elif. (13 Ekim 2004). Padişahın beğendiği sos Nişantaşı'nda. *Milliyet,* http://www.milliyet.com.tr/2004/10/13/ pazar/paz06.html (Erişim tarihi: 20.2.2014) makalesinde de anlatılmıştır. Günümüzde Nişantasının ünlü makarnacısını işleten torun dedesinin yaptığı fesleğenli pesto sosu geleneğini devam ettirmektedir.

[661] http://www.apamee.com/istanbulA/ferikoyMezar.htm (Erişim tarihi: 20.2.2014)

gövdelidir. Dönemin diğer erkek portreleri gibi bıyıklı ve fesli olarak betimlenen figür yumuşak bir yüz ifadesine sahiptir. İnce yüz hatlarına sahip olan figürün başındaki fes saçlarını örtmektedir. Belirgin çenesi ve gözaltındaki çizgiler, iki yana ayrılmış uzun bıyıkları saygın bir kişi olduğunu bize gösteren özelliklerdir. Üzerinde gömlek ve ceket bulunan figür aynı zamanda papyonludur. Çapraz iliklenen düğmeleri ayrıntılı olarak betimlenir. Figürün omuzları ve gövdesindeki yatay çizgiler hacim duygusunu arttıran özeliklerdir.

Rum kökenli P. C. Pasclides yanında Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda daha çok İtalyan kökenli sanatçıların büst ve heykeller yaptığı saptanmıştır. Bu heykeltıraşlardan ilki Girolama Fiachi'dir. Sanatçının Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Pedrelli büstü (Kat.162) de, 1871 tarihinde yaptığı anlaşılmaktadır. Anıttaki sanatçı kitabesinde İtalya'da Carrara'lı heykeltıraş Girolama Fiachi tarafından yapıldığı yazılmıştır. Büst yuvarlak biçimli yüksek bir kaideyle birlikte tasarlanmıştır. Ciddi ve kendinden emin bir kişiyi betimlediği düşünülen büstte Pedrelli dalgalı saçları ve gür sakallarıyla dikkat çekicidir. Bakışlarındaki ifade, kaşlarının çatık hali, alnındaki kırışıklar, üzerindeki ceket, gömlek, yelek ve papyonuyla büstün ciddiyeti daha da sertleşmiştir. Pedrelli'nin mezar anıtındaki kaide de doktoralı bir avukat olduğu belirtilmiştir[662].

Girolama Fiachi'nin yaptığı diğer bir büst heykelde Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1898 tarihli Paolo Pedemento (Kat.160) mezarındadır. Yuvarlak gövdeli kaidenin Pedrellio büstü ile benzerliği, büstün arkasındaki sanatçı adının kısaltması olan okunabilen G. F. harflerinden yola çıkarak Girolama Fiachi tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Yüksek kaide üzerine yerleştirilmiş olan büstte Pedemento uzun sakallı ve kısa dalgalı saçlıdır. Cepheden betimlenen gülümseyen yüzüyle insanı etkileyen figürün şişkin yanakları, yüz çizgileri, birbirine yakın ve çatık kaşları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Ceketinin yakasında ve boynunda zincirin ucunda aldığı nişanlar tasvir edilmiştir. Sakalları altından az olarak görünen gömleğinin yakaları yatay çizgilerle betimlenmiştir.

İtalyan sanatçılar yanında Osmanlı döneminin en önemli heykeltıraşı olarak bilinen Yervant Osgan'ında mezar anıtları yaptığı saptanmıştır. Ermeni kökenli sanatçının Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda yaptığı Tokatyan aile mezarında

[662] Bakınız, Şarlak (2005), s. 133.

(Kat.234) Yervant Osgan ismine, 1912 tarihine ve imzasına rastlanmıştır. Büst, tapınak biçimli anıtın içindeki gemi biçimli kaide üzerine yerleştirilmiştir. Yuvarlak kaideyle birlikte tasarlanan figürün gür bıyıkları ve sakalları, kalın çatık ve çizgisel yapılmış kaşları, iri biçimli ve irislerine kadar yapılmış ifade dolu gözleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Dalgalı saçları ve perçemleri alnına doğru indirilmiştir. Figürün geniş yakalı ceketi, dik yakalı gömleği ve papyonu boynunu kaplar biçimdedir.

İsimlerine veya atölye adreslerine mezar anıtlarında rastladığımız sanatçılar yanında isimsiz birçok büstlü mezar anıtı da tespit edilmiştir. Anıtsal nitelik taşıyan farklı biçim ve teknikte yapılmış çok sayıda anıt mezarda büst heykel ve kabartmalar bulunmaktadır. Daha çok mermer malzeme ile yapılmış anıtlar yanında Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1864 tarihli Antoıne Rigaudias heykeli (Kat.161) gibi bronzdan yapılmış büstlerde bulunmaktadır. Rigaudias anıtında heykelde ve anıtta sanatçı adına rastlanmamıştır. Heykel yüksek obelisk biçimli kaide üzerine yerleştirilmiştir. Büst yukarıya doğru daralan kare biçimli içe ve dışa doğru kıvrımlarla yapılmış kaideyle birlikte tasarlanmıştır. Figürün üzerinde yakaları büyük ve açık olarak tasarlanan bir ceket bulunmaktadır. Ceketinin yakalarındaki düğmeler, ilikler büyük ve oldukça belirgindir. Ceketinin içindeki daha küçük yakalı yeleğin düğmeleri de ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Çenesine kadar uzanan gömleğinin yakaları diktir. Yakaya bir fular takılmıştır. Saçları geriye doğru taranmış saçları düzgün kesimlidir. Aristokrat bir ifadeyle betimlenen figürün çatık kaşları ve yüz çizgileri oldukça ayrıntılıdır. Kıyafetler üzerindeki yatay ve dikey çizgiler büstün vücut hatlarını detaylı biçimde göstermektedir.

Sanatçı ya da atölye adına rastlanmayan daha basit ve amatörce yapılmış mezar anıtları da bulunmaktadır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Doktor Aleksandros Kamburoğlu mezarı (Kat.5)[663] bu anıtlardan biridir. 1913 tarihli büst diğer büstlerden farklı olarak sadece figürün yüzünü betimleyen anıtlardan biridir. Yuvarlak yüz hatları cepheden betimlenen figürün sakalları gür bıyıkları, irislerine kadar yapılmış yuvarlak biçimli gözleri, yana taranmış dalgalı saçları ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Büstün üzerindeki çatlaklar daha sonradan tamir edildiğini göstermektedir. Figürün uzun

[663] S. Bozis (2011), *İstanbullu Rumlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 109, da Aleksandros Kamburoğlu'nun II. Abdülhamid'in özel hekimlerinden biri olduğu ve Alman Hastanesi'nin cerrahi müdürü olduğu anlatılmaktadır.

boynu düz olarak sonlandırılmıştır. Büstte kıyafet gibi ayrıntıların verilmediği tek örnektir.

Rum ve Latin mezarlıklarında olduğu gibi Ermeni mezarlıklarında da sanatçı adına rastlanmayan büst ve kabartma olarak yapılmış portreli mezar anıtlarına rastlanmıştır. Özellikle Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki büst ve kabartmalı mezar anıtları sayıca fazla ve oldukça etkileyicidir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Krikor Nersesyan'ın 1890 tarihli mezar anıtı (Kat.229) bu örneklerin en erken tarihli örneğidir. Anıtın ön yüzünde çelengin ortasında mezar sahibinin büst kabartma portresi yer alır. Krikor Bey cepheden betimlenmiş, sakin ve ciddi duruşludur. Kareye yakın yüz hatları, kemikli yüzü, kalın kaşları, irislerine kadar yapılmış badem biçimli gözleri, belirgin çenesi, dışa doğru büyük yapılmış kulakları vurgulanmıştır. Fesi altından çizgisel bir anlayışla yapılmış saçları belirtilmiştir. Aşağıya doğru sarkan gür bıyıkları, başındaki fesi, ceketi ve gömleğiyle Osmanlı döneminin modasını yansıtmaktadır. Gömlek yakasında düğümlü bir fular takılmış, ceketindeki yaka iliklerine kadar her türlü detay ayrıntılı biçimde verilmiştir. Anıtın sanatçısı belli değildir. Bu portreye benzer diğer bir portrede Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki**,** 1891 tarihli mezar anıtında ki Harutyun B. Fnailyan portresidir (Kat.232). Anıtın ön yüzünde büst kabartmanın altında sanatçı adı "Խ... պԼա" yazılıdır. Mezar sahibi kabartması stilize edilmiş zambak çiçeklerinden oluşan yuvarlak madalyon içindedir. Madalyonun alt kısmı dışa doğru açık ve kıvrımlı, üst kısmı ise lotus biçimindedir. Erkek büstünün sol omuzu öne, sağ omuzu geriye doğrudur. Figürün başı gövdenin aksine cepheden tasvir edilmiştir. Başındaki fesi ve geniş yakalı ceketiyle 19. yüzyıl sonunun modasını yansıtmaktadır. Ceketinin içindeki gömleğinin yakası görünmese de boynundaki papyonu, ince ve uzun kemikli yüz hatlarına sahip olan yüzü yukarıya kalkık gür bıyıkları karakteristik özelliğidir. Kalın kaşları ve iri gözleri, yüz çizgileri, sakin duruşuyla tebessüm eden bir ifadeyle dikkati çekmektedir.

Başında fesiyle betimlenen diğer mezar sahibi büstü de Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Dilsizyan aile mezarındadır (Kat.233). 1910 tarihinde ölen Kaspar Dilsizyan'ın büstü anıtın kaidesinin üçgen alınlığı üzerindedir. Büstün asıl kaidesi kare ve yuvarlak gövdelidir. Cepheden betimlenen figür fesli, ceketli, kravatlıdır. Ceketinin dört düğmesi ve üst üste geçmiş geniş yakası belirgindir. Figürün yumuşak oval yüz hatları, kaşları, badem biçimli irislerine kadar ayrıntılı işlenmiş gözleri, çıkık çenesi,

kulakları gür bıyıkları titiz bir işçilikle betimlenmiştir. Büst üzerinde niş içinde anıtsal nitelikli bir melek heykeli yerleştirilmiştir. Mezarlıktaki büstlü ve melek heykelli tek anıttır.

Ermeni mezarlıklarında yukarıda anlatılan büst ve kabartmalar dışında birçok mezar anıtında portrelere rastlansa da 1924 yılından sonra yapıldığı için değerlendirmemiz içine alınmamıştır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki kitabesine göre 1924 tarihli olan Orakyan mezar anıtı (Kat.236) geç tarihli olmasına rağmen 19. yüzyıl geleneğini yansıtan bir portre olduğu için değerlendirmemiz içine alınmıştır. Stel gövdesinde inci makara dizisi motifleriyle oluşturulan oval madalyon içinde betimlenen büst kabartmada cepheden başındaki fesiyle, dikdörtgen yüz hatları, şişkin yanakları, kalın ve birleşik kaşları, gür bıyıkları, kaşlarla birleşen burnu ve yüz çizgileri titiz bir işçilikle yapılmıştır. Fesi altından görünen kulakları realist biçimde yapılmıştır. Ceketi, yeleği, gömleği ve kravatının her türlü detayı ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Ermeni mezarlarında dairesel madalyonlar yanında oval biçimli madalyonlarında kullanıldığı görülmektedir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki S. Ğ. Tokatyan'ın (Kat.235) 1923 tarihli mezar anıtında büst kabartma oval madalyon içinde betimlenmiştir. Figürün cepheden yapılmış portresinde iri gözleri yukarıya doğru bakar biçimdedir. Göz bebekleri ve irisleri çizgisel bir anlayıştadır. Oval yüz hatlarına sahip olan figür gür bıyıklı ve top sakallıdır. Sakalı ve bıyığı çizgisel biçimde işlenmiştir. Kaşlarla birleştirilmiş iri burnu ve delikleri belirgindir. Saçları kısa ve ortadan ayrılmış düzgün biçimde taranmıştır. Figürün üzerindeki ceket, dik yakalı gömlek ve papyon bulunmaktadır. Ceketinin yakaları ve gömleğinin düğmeleri çizgisel bir anlayışla işlenmiştir.

Şişli dışında portreli mezar anıtlarının bulunduğu yerlerden biride Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'dır. Bu mezarlıktaki 1896 tarihli obelisk biçimli mezar anıtının ön yüzünde mezar sahibi Bedros Krikoryan'ın (Kat.274) oval madalyon içinde betimlenmiştir. Krikoryan geriye taranmış dalgalı saçları ve sakalı ile oldukça ciddi ifadeyle sahiptir. Kaşları yukarıya doğru kalkık ve gürdür. Gözbebeklerine kadar yapılmış iri gözleri ve yüz detaylarıyla ayrıntılı işçilikle yapılmıştır.

Krikoryan anıtına benzer biçimde yapılan bir diğer anıt günümüze gelemeyen veya diğer yapılan mezarlar arasında kaybolan Andon Tülbentyan anıtıdır (Kat.239).

Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki anıt 1922 den önce yapılmış olmalıdır[664]. Obelisk ortasına oyularak işlenen portre oval bir içindedir. Profilden fesi, gür bıyıkları, ceketi ile betimlenen figürün ayrıntıları sadece tek bir fotoğrafa dayandırıldığı için görülememiştir.

İstanbul'da yapılmış mezar anıtlarında din adamlarının portreli örnekleri oldukça azdır. Portreli anıtlardan biri Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Patrik Ormanyan stelidir (Kat.237). 1924 tarihinde yapıldığı düşünülen Osmanlı sarayına yakınlığı ile bilinen Patrik Ormanyan[665] yüksek kabartma tekniğindeki portresinde oldukça etkileyicidir. Bitkisel süslemelerle çevrelenen portresinde üzerinde Patrik giysisiyle betimlenen Ormanyan'ın başı cüppesi ile örtülüdür. Üzerinde yuvarlak yakalı giysisinin tek düğmesi belirtilmiş, kıyafeti çizgisel bir anlayışla tasarlanmıştır. Göğsünde patrik nişanı asılıdır. Nişanın üzerinde bitkisel süslemeler ve elinde asa ve küre tutan bir erkek figürü betimlenmiştir. Gür sakallı ve dikdörtgen yüz hatlarıyla betimlenen figürün, şişkin yanakları, gür kaşları, iri gözleri, belirgin gözaltları, iri dudakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

Ormanyan anıtı kadar ince işçilikli örnekler yanında mezar sahiplerinin daha basit oval ve çelenk biçimli çerçeveler içine yapıldığı kabartma büstleri de bulunmaktadır. Büst kabartmanın çelenk biçiminde bir madalyon içinde yapılmış örneklerinden biri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Anesti Simeon Tasçıoğlu mezarıdır (Kat.9). Çelenk defne yapraklarından bir madalyon biçiminde tasarlanırken, palmet ve lotus motiflerinden oluşan bitkisel süslemelerle zenginleştirilmiştir. Kabartmadaki genç erkek figürünün elinde üzerinde haç motifi olan İncil bulunmaktadır. Takım elbiseli figürün ceketi içine yelek giydirilmiştir. Gömleğinin dik yakasına papyon takılmıştır. Yüz hatları ayrıntılı bir işçilikle betimlenmese de ortadan ikiye ayrılmış saçları, oval yüz çizgileri belirgindir. Ön yüze işlenen portre yanında, anıtın diğer yüzlerindeki kabartmalar Patr ikhane ile bağlantıları olan biri olduğunu düşündürmektedir. Büstlü mezar anıtlarında figürlü süslemenin pek kullanılmadığı görülse de Taşçıoğlu anıtı üzerindeki kabartmalar ve melek heykeli düşünüldüğünde bu eser diğerlerinden oldukça farklıdır.

[664] Kasparyan ve Hıdişyan (1922), s. 221 de fotoğrafı bulunan anıt, kitabın basım yılı olan 1922 den önce yapılmış olmalıdır.
[665] Dadyan, (2011), s. 143 deki fotoğrafa göre Patriğin mezar anıtı çekilmiş resimlerine dayandırılmıştır.

Büst kabartmaların başka bir çerçeve içine alınmadan oval bir levha biçiminde tasarlandığı tek örnek Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Zographos aile mezarındadır (Kat.7). Bu anıtta siyah mermer kaideye yapıştırılan mezar sahibi portresi beyaz mermerdendir. Zografhos'un kabartma tekniğinde yapılmış büst portresi 1898 tarihinde yapılmış olmalıdır. Cepheden betimlenen figür ince uzun yüz hatlarına sahip, gür bıyıkları, belirgin kemerli burnuyla karakteristik bir ifadeye sahiptir. Kalın kaşlı ve sert bakışlı figürün üzerinde ceketi, gömleği gibi ayrıntılarda vurgulanmıştır.

Cepheden yapılan portreler yanında Latin mezarlarında profilden kabartmalarda yapılmıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda tıpkı Rum mezarlıklarında olduğu gibi mezar sahibinin büst ve kabartmaların yapıldığı örneklerde genellikle başka kabartma ve heykellerin kullanılmadığından ama bunun istisnalarının da olduğundan daha önce bahsetmiştik. Bu istisnalardan biri de Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Tanti aile mezarıdır (Kat.163). Anıt kaidesinde mezar sahibinin portresinin betimlendiği ve üzerine melek heykelinin yerleştirildiği tek örnektir. Anıt üzerindeki kitabeye göre 1881 tarihinde yapılmıştır. Anıt kaidesinin ön yüzündeki mezar sahibi kabartmasında profilden tasvir edilen erkek figürü az saçlı olarak, göz kenarları, ense, yanak ve alnındaki kırışıklarıyla çizgisel bir anlayışla betimlenmiştir. Gür bıyıkları, iri burnu, belirgin çenesi, yukarı kalkık kaşları ve kendine güvenen yüz ifadesi belirgindir.

Profilden betimlenen portreli anıtlardan diğeri de Feriköy Protestan Mezarlığı'ndadır. Latin Katolik mezarlarında portreli anıtların sayısı fazla olmasına rağmen Protestan mezarlarında sadece iki anıtta daha basit nitelikli mezar sahibi kabartmaları kullanılmıştır[666]. Oysa Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Hıristiyan ikonografisi ile ilgili melek heykellerinin ve yas tutan kadın kabartmalarının en özenli örnekleri karşımıza çıkarken portrenin sadece iki mezar anıtında kullanılması oldukça ilginçtir.

Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki erkek portrelerinden biri Dr. Otto Schoenewolf mezarındadır (Kat.215). Basit bir bronz levha üzerine alçak kabartma tekniğinde işlenen bir portredir. Stele yapıştırılan dikdörtgen biçimli levhanın alt köşesinde 1909 yılında Hoene isimli sanatçı tarafından Münih'te yapıldığı yazılmıştır. Profilden betimlenen erkek figürü kısa yana taranmış saçlarıyla, ince bıyıklı olarak

[666] Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Dr. Otto Schoenewolf ve Rosa Krause mezarında portre bulunmaktadır.

betimlenmiştir. Figürün yüz hatları çizgisel anlayışla yapılırken açık ve iri gözleri, ince ve kemikli burnu, kulakları, açık alnı gibi detaylar belirtilmiştir. Figürün üzerinde ceket, büyük yakalı gömlek ve kravat bulunmaktadır.

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yapılan portreli mezar anıtlarında meslek sembollerinin işlenmediği görülmektedir. Meslekler Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Kamburoğlu mezar anıtı (Kat.5) gibi daha çok kitabede yazılarak belirtilmiştir. Bu tür örneklerde anıtın dikkati çeken en önemli yeri büst ve heykellerdir. Rum mezarlıklarında portrelerin kıyafetlerine bakarak onları sınıflandırmak mümkün olmasa da Balıklı Rum Mezarlığı'nda kitabesi okunamayan (Kat.54) da figürün üzerindeki kıyafete ve gömü alanına yerleştirilen levha üzerindeki çıpa motifleri mezarın bir denizciye ait olduğunu düşündürmektedir. Anıtın günümüze gelemeyen üst bölümünde ne olduğu tam olarak anlaşılamasa da kaidesinin ön yüzünde mezar sahibi olduğunu düşündüğümüz erkek kabartması işlenmiştir. Erkek figürü diğer kabartmalardan farklı olarak bir mekân içinde kolçaklı bir sandalyede oturmaktadır. Figürün uzun ceketi oturduğu sandalyeden dizlerine kadar sarkmaktadır. Ceketinin yakaları, ceketi içindeki yeleği ve gömleğinin yakaları çizgisel bir anlayışla betimlenmiştir. Figürün üzerindeki pantolonunun paçaları bileklerine kadar ayaklarındaki postalları gösterecek biçimde yapılmıştır. Kısa saçlı figürün yüz hatları siliktir. Ellerinden birini sandalyenin koluna koymuştur. Kabartma basit bir işçilikle yapılsa da figürün oturduğu sandalyenin işlenmesinde perspektif özelliklerine dikkat edilmiştir.

Mezarlıklar dışında az da olsa portreli mezar anıtları hastane bahçelerinde bulunmaktadır. Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi kilisesinin bahçesinde portreli iki mezar anıtı bu örneklerden bazılarıdır. Bu anıtlardan biri obelisk biçimli kaide üzerindeki 4/3 görünümünde Mıkayel Hagopyan büstüdür (Kat.295). Hastanenin yönetiminde uzun yıllar çalışan[667] ve 1908 yılında ölen Mıkayel Efendi'nin üzerindeki ceketin yakaları, düğmeleri ve omuz kısımları belirgindir. Heykelin en geç 1920 li yıllarda mezara yerleştirildiği düşünülmektedir. Gömleğinin yakaları ve kıravatı ceketinin içinden görünmektedir. Figürün zayıf ve elmacık kemikleri belirgin yüz hatları belirtilmiştir. Dalgalı saçları ve gür sakalları, yumuşak ve kendinden emin bakışları, kemikli burnu,

[667] Mıkayel Hagopyan için ayrıntılı bilgi için Yarman (2001), s. 506-528'e bakınız.

gözbebeklerine kadar işlenmiş gözleri, yüz ve alın çizgileri özenli bir işçilikle yapılmıştır.

Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi bahçesindeki diğer mezar anıtı ise Doktor Taniel Hanımyan adına yapılmıştır (Kat.296)[668]. Dikdörtgen çerçeve içinde mezar sahibinin büst portresi yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Profilden betimlenen erkek figürü dik yakalı gömleği, kravatı ve ceketiyle betimlenmiştir. Taniel Bey geriye doğru taranmış saçları, dikdörtgen yüz hatları, belirgin kaşları, elmacık kemikleri ve ciddi yüz hatlarıyla betimlenmiştir. İri gözleri gözbebeklerine kadar ayrıntılı olarak işlenmiştir. Kendinden emin duruşu dikdörtgen bir çerçeve içinde betimlenmesiyle dönem beğenisini yansıtmaktadır.

Hastane bahçeleri dışında Saint Esprit Katedrali Kriptası'nda da Faik Paşa olarak bilinen eczacı Francesco della Sudda'nın da mezar lahdinde büstüne rastlanmıştır (Kat.226). 1865 tarihinde yapıldığı düşünülen mezar anıtı lahit biçimindedir. Lahitlerde mezar sahibinin portrelerine pek tercih edilmese de bu anıtta büstte bulunmaktadır. Lahit kapağı üzerine yerleştirilen mezar sahibinin büst heykeli kriptanın tavanına değmektedir. Kriptanın tavanına uydurmak için heykelin kaidesinin küçültülmüştür. Kare biçimli kırmızı renkli mermerden yapılmış kaidesi bulunan büst heykelde Faik Paşa ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Çıplak bedenine giyilmiş gömleği geniş yakalıdır. Gömleğinin yakası ve gövdesi ışık gölge etkisi ve hacim duygusu yaratmak için kıvrımlıdır. Oval yüz hatlarına sahip olan figürün saçları dalgalıdır. Gür bıyıkları ağzını kapatacak şekilde uzun ve aşağıya doğru taranmıştır. Dışa doğru çıkık olan kaşları, iri ve kemikli burnu, belirgin çenesi ve ayrıntılı işlenmiş yüz çizgileriyle tasvir edilmiştir.

Bu örnekler bize ele aldığımız yüzyılda Rum, Ermeni, Latin ayrımı gözetmeden özellikle portreli mezar anıtlarının yaptırıldığını göstermektedir. Portrelerin daha çok aedicula, pedestal ve obelisk biçimli anıtlarla birlikte yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Büst veya kabartmalarda daha çok mermer malzeme tercih edilse de bronzda kullanılmıştır. Genellikle büst ve kabartmalı mezar anıtlarında mezar sahibi portrelerini gölgede bırakmayacak heykel ve kabartmaların kullanıldığı görülmektedir. Tümünde ortak olan özellikler portrelere vurgu yapılmak istenmesidir. Özellikle bir madalyon veya çerçeve içine yerleştirilen heykel ve büstlerde sadece

[668] Yarman (2001), s. 586 da mezarın fotoğrafı bulunmaktadır.

Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı bahçesindeki Simeon Sinyasoğlu anıtında renkli mozaikler kullanılmıştır. Çerçeveler oval, yuvarlak, karedir. Çerçeveler bazı örneklerde defne dalları, inci makara dizisi kabartmalarıyla sınırlandırılmıştır. Özellikle büstlerde sanatçı ve atölyeye göre benzerlikler dikkati çekmektedir.

Erkek portrelerinde dönemin Osmanlı ve Paris modasının yansımaları görülmektedir. Genellikle ceket, gömlek, yelek ve kıravat kobini tercih edilirken, dört düğmeli ve büyük yakalı uzun ceket redingotta betimlenmiştir. Portrelerde ölen kişilerin saray veya devlet görevinde çalışmasına paralel olmak üzere cemaaat ayrımı yapılmaksızın başlarında fesle betimlendiklerini söyleyebiliriz. Fesle betimleyen örnekler yanında Patrik Ormanyan gibi başını tamamen örten kıyafetle tasvir edilen örneklerde bulunmaktadır. Figürlerin yaptıkları işlerle bağlantılı olarak sakalsız, top sakallı, uzun sakal ve bıyıklı, bıyıklı olarak betimlendikleri görülmektedir.

Mezar sahibi büst ve kabartmalarıyla süslenmiş mezar anıtlarında genellikle başka heykel ve kabartmalar yer almasa da Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Anesti Simeon Tasçıoğlu (Kat.9), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Tanti (Kat.163) ve Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Dilsizyan (Kat.233) aile mezarında melek heykellerinin bulunması bazı istisnaların olduğunu göstermektedir. Heykeller dışında betimlenen figürlü kabartmalarda da genellikle Hıristiyan ikonografisi ölüm, yeniden doğuş ve bitkisel süslemelerin tercih edildiği görülmektedir.

6.1.2. Kadın portreli mezar anıtları

İstanbul'daki Hıristiyan mezarlıklarında erkek mezarları dışında kadın mezarları için yapılan büst ve kabartma portreli mezar anıtları örnekleri bulunmaktadır. Kadın portreleri de tıpkı erkekler gibi onların dış görünümlerini sunan, sosyal ilişkilerini ve rollerini yansıtan en önemli araçtır. Araştırmamız kapsamında ele aldığımız kadın mezarlarında sadece üç tane büst heykelli mezar anıtı tespit edilmiştir. Bu anıtlar Paladino, Iosiphidu ve Robolli aileleri için yapılmıştır.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda bulunan 1884 tarihli Bayan Paladino büstü kadın büstlerinin erken tarihli örneğidir (Kat.164). Aedicula biçimli mezar anıtı içine yerleştirilen büst yuvarlak gövdeli kaide ile birlikte tasarlanmıştır. Mezar kitabesine göre Paladino ailesi Malta'lı bir ailedir. Büstte kadının üzerindeki kıyafetler oldukça detaylı işlenmiştir. Dik yakalı gömleğinin dantelli yakası ve yakanın fiyonk

biçiminde bağlanan kurdelelerle süslenmesi, göğsündeki oval broşu ve başörtüsü gibi detaylar ayrıntılı biçimdedir. Cepheden verilen kadın figürün omuzlarından göğüs kısmına doğru inen giysi kıvrımları ve kıvrımları dik olarak kesen başörtüsü yatay-dikey zıtlıkları göstermektedir. Büstte ve anıtta sanatçı adı yazılmamıştır.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki diğer büstlü anıt Robolli ailesi için yapılandır (Kat.165). 1915 tarihli büstün kıyafeti oldukça gösterişlidir. Figürün üzerinde dik yakalı önü pileli gömlek bulunmaktadır. Gömleğinin omuzlarındaki penslerle figüre hacim kazandırılmıştır. Figürün yüz hatları ve kendinden emin ifadesi onurlu bir kadını yansıtmaktadır. Yüksek bir pedestal üzerine yerleştirilmiş olan büstün üzerinde sanatçı adına rastlanmamıştır.

Paladino ve Robolli ailesi anıtlarındaki kadar titiz bir işçilikle yapılmasa da basit ve amatörce yapılmış mezar büstleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri de Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Ekaterina A. Iosiphidu'nun 1916 tarihli anıtıdır (Kat.10). Antonios Zirimis tarafından yapılan büstte Bayan Iosiphidu'nun kıyafeti dönem modasını yansıtır biçimdedir. Yuvarlak gövdeli yüksek bir kaideyle birlikte tasarlanan büstte kıyafetinin dantelli iç gömleği boynunu tamamen saran biçimde ve dik yakalı olarak yapılmıştır. Figürün gömleği üzerinde kenarları dantelli elbise yakası ve ceketi ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

Antonios Zirimis tarafından yapılan diğer bir kadın mezarı da Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Teresa F. Locothettı anıtıdır. 1885 tarihinde yapılan anıt kabartma tekniğinde yapılmıştır. Ekaterina A. Iosiphidu'nun mezar anıtından daha basit bir anlayışla tasarlanan bu anıtta Bayan Locothettı oval bir madalyon içinde profilden betimlenmiştir. Kaide biçimindeki anıtta (Kat.166) büst diğerlerinden farklı olarak kayalık biçimli bir zemin üzerine işlenmiştir. Kabartmada elmacık kemikleri, yüz hatları, kısa saçları gibi detaylar vurgulanırken, kıyafet dikkate alınmamıştır. Sanatçının bu portreyi yaparken bir broş veya yüzükten yola çıktığı düşünülmektedir.

Ele aldığımız 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenen mezar anıtlarında obelisk biçimli anıt gövdelerine ve kaidelerine portreler işlendiği görülmektedir. Obelisk biçimli anıt kaidesine yapılan büstlerin en dikkat çekici örneği Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'ndaki 17 yaşında ölen Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu adlı genç kız için yapılandır (Kat.118). Niş biçiminde işlenmiş çerçeveler içine işlenen yüksek kabartma tekniğindeki büst 1891 tarihlidir. Prokopidu büstünde dik yakalı dantelli gömlek ayrıntılı bir işçilikle yapılmıştır. Gömlek üzerindeki

kordonlar yakasındaki broşa bağlıdır. Broşun ucundan sallanan zincirler gömleğin yakasına bağlanmakta, yakadan inen kordonlar ise göğüs üstünde ikili olarak sallanmaktadır. Kordonun diğer ucu ise figürün omuzundadır. Obeliskin kaidesine işlenen portre yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Anıtta sanatçı adına rastlanmasa da yazı karakteri ve mezarlıktaki diğer portreli anıtların Liritis atölyesi tarafından yapılması bu atölyeyi düşündürmektedir.

Prokopidu büstüyle benzer özellikler taşıyan ve Liritis atölyesini düşündüren diğer bir anıtta Şişli Rum Mezarlığı'nda Eleni Krikeli' nin büst kabartmasıdır (Kat.11). Bu anıtta portre obelisk gövdesi üzerine işlenmiştir. Niş biçimli bir çerçeve içinde ipeksi bir gömlekle betimlenen figürün yakasına takılmış fular figüre hacim kazandırmaktadır. Gömlek kıvrımları yatay ve dikey çizgilerle vurgulanmıştır. Figürün başörtüsü baş çevresini tamamen dolanacak şekilde, alnının üstünde bir düğümle bağlanmıştır. Başörtü kenarlarından görünen saçları uzun ve dalgalıdır. Figürün çıkık elmacık kemikli yüz hatları oldukça belirgindir. Gözaltı çizgileri ve iri badem biçimli gözleri, çıkık çenesi gibi kişisel özellikleri vurgulanmıştır.

Liritis atölyesini düşündüren diğer bir anıtta kitabe olmadığı için tarihleme ve isimlendirme yapamadığımız Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.53)'tür. Eleni Krikeli'nin portresine yakın biçimde tasvir edilen anıt mezarlığın en dikkat çekici portresidir. Figürün üzerindeki dik yakalı gömlek ve hırkası gibi günlük kıyafetleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Başındaki başörtüsü baş çevresini tamamen dolanacak biçimde bağlanmıştır. Başörtü altından görünen saçları ortadan ayrılmıştır. Figürün yüz çizgilerinin veriliş tarzı oldukça gerçekçidir.

Balıklı Rum Mezarlığı'nda büst ve yüksek kabartma yanında alçak kabartma olarak yapılmış bir kadın portresine rastlanmıştır. Γ. ΟΡΙΑΝΟΣ (C. Orıanos) tarafından yapılmış (Kat.52) 1833 tarihlidir. Mezar anıtının tarihi bize 1833 ten sonra portreli mezar stellerinin yapıldığını göstermektedir. Stel gövdesinin ön yüzünde portre beşik kemerli bir niş içine yapılmıştır. Portrenin çerçevesi beşik kemerli niş ve kırma çatıyla sonlandırılmıştır. Kabartmada kadın figürünün rahat duruşu diğerlerinden farklıdır. Uzun saçları göğsünün altına kadar dalgalı biçimde indirilmiş, kurdele ile bağlanmıştır. Üzerinde V yakalı uzun kollu bir gömlek bulunmaktadır. Gömleğinin yakası geometrik olarak biyelerle süslenmiştir. Göğüs altından kalın bir kuşakla bağlanan gömleğinin yaka ve göğüs kısmından drapelerle hareketlendirilmiştir. Göğüsleri belirgin biçimde kendinden emin gülümseyen tavrıyla

dikkati çeker. Sağ elindeki bileziği ve yüzüğü gibi detaylar sanatçı tarafından işlenmiştir. Yuvarlak yüz hatları, iri gözleri, gülümseyen dudaklarıyla steldeki fotoğrafla aynı kişi olduğu düşünülmektedir.

Kadın mezarlarında kare ve yuvarlak geometrik biçimli çerçeve içine işlenen bir portrede tespit edilmiştir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Sofya S. Hlıadoy'un (Kat.12) 1918 tarihli mezar anıtı Liritis atölyesi tarafından yapılmıştır. Atölyenin portrelerde sıkça tercih ettiği aedicula mezar tipi bu anıtta tercih edilmiştir. Aediculanın duvarına betimlenen portrede figürün tebessüm eden yüz ifadesi dikkat çekicidir. Kabartmada figürün yüz hatları titiz biçimde işlenmiştir.

Kadın mezarlarında büst ve kabartmalarda genellikle mermer malzeme tercih edilse de Feriköy Protestan Mezarlığı'nda bulunan Rosa Krause mezarında (Kat.214) bronz malzeme kullanılmıştır. Obelisk biçimli mezar anıtı üzerine yapıştırılan levha dairesel bir madalyon içine yerleştirilmiştir. Alçak kabartma tekniğinde yapılan portrede basit bir işçilik kullanılmıştır. Levhanın mermer üzerine sonradan yapıştırıldığı izlere dayanarak söylenebilir. Kısa ve dalgalı saçlara sahip olan kadın figürü, kalkık kaşları ve tebessüm eden yüz ifadesiyle betimlenmiştir.

Latin ve Rum mezarlıkları dışında Ermeni mezarlıklarında da ele aldığımız tarihler içinde betimlenen kadın portreli mezar anıtları bulunmaktadır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Sahak Abro'nun eşinin (Kat.241) mezar anıtı bu örneklerden biridir. Bu anıt karı-koca mezar anıtlarında detaylı olarak ele alınacaktır[669].

Yukarıda anlatılan örneklere göre portreli kadın mezarlarında evli ya da genç olmalarına bakılmaksızın genellikle yuvarlak veya dik yakalı kıyafetlerle dönem modasını yansıtır biçimde kadınların betimlendikleri görülmektedir. İstanbul'daki kadın büst veya kabartmalarında ortak özellikler saptanamasa da dik yakalı gömleklerinin dantel veya pilelerle süslenmesi benzerdir. Bu anıtlarda kıyafetler kordonlar, kurdeleler ve fularlarla zenginleştirilmiştir. Sanatçılar betimledikleri kişilerin kişisel özelliklerini yansıtan daha çok fotoğrafa dayalı dönem modasını yansıtmaya çalışan büstler yapmışlardır. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu (Kat.118), Paladino (Kat.164) ve Marika Georgiu (Kat.52) mezar anıtlarında figürlerin üzerindeki kıyafetlerin titiz bir biçimde tasarlandığı önemli örneklerdir.

[669] Bakınız, s.184-185.

Büst ve kabartmalarda kadın figürlerinin göğüs kısımları vurgulanmadan sadece ruhsal ve fiziksel özelliklerine dikkat edilerek tasvir edilmişlerdir. Sadece (Kat.52) de figürün göğüs detayları işlenmiştir. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu (Kat.118), Paladino (Kat.164), Ekaterina A. Iosiphidu (Kat.10), Robolli (Kat.165) büstleri tıpkı erkek büstleri gibi kaide üzerinde veya kaideyle birlikte tasarlanmıştır. Bu büstlerden sadece Robolli büstü yüksek bir pedestal üzerine yerleştirilirken, diğerleri nişler içine yerleştirilmiştir. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu (Kat.118), Eleni Krikeli (Kat.11) ve (Kat.53) deki kabartmalar birbirine benzer biçimde niş içinde tasarlanmıştır. Her üç anıttaki kadın figürlerinin omuz kısımları ve gövdelerinin ele alınış tarzı, kıyafetlerdeki çizgisel anlayış, ifadenin daha çok yüzde toplanması gibi detaylar aynı sanatçıyı düşündürmektedir. Her üç anıtta sanatçı adına rastlanamasa da Liritis atölyesi tarafından yapıldıkları söylenebilir.

T. F. Locothettı kabartmasının oval çerçeve içine, Sofya S. Hlıadoy kabartmasının kare ve dairesel biçimli geometrik çerçeve içine yapılması benzer bir yaklaşımı göstermektedir. Portreli kadın mezarlarında genellikle figürler cepheden, sadece T. F. Locothettı mezarında profilden betimlenmiştir. Eleni Krikeli'nin mezarına büst kabartma hem niş içinde hem de çapraz yerleştirilmiş defne dallarıyla çerçeve içine alınmıştır. Ekaterina A. Iosiphidu ve T. F. Locothettı mezarları A. Zirimis tarafından yapıldığı bilinen anıtlardır. Her iki anıttaki basit ve donuk ifade sanatçının büst heykel ve kabartmada usta olmadığını bize göstermektedir.

Kadın mezarlarında dikkati çeken özelliklerden biri de saç biçimleridir. Genellikle evli kadın figürlerinde saçlar topuz olarak toplanırken, genç kız mezarlarında saçlar açık ve tokalarla süslenmiştir. Saçlar kişinin özelliklerine göre yandan veya ortadan taranmıştır. Sadece (Kat.52) de saçlar omuzlara kadar doğal biçimde düşürülmüştür. Geriye doğru taranan saçlar çoğunlukla topuz yapılmıştır. Portrelerde başörtü sadece sembolik olarak Paladino (Kat.164), Eleni Krikeli (Kat.11) ve (Kat.53) te ve Rosa Krause (Kat.206) portrelerinde kullanılmıştır. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu büstünde uzun ve dalgalı saçlar figürün omuzlarına kadar iner biçimdedir. Paladino büstünde başörtülü olarak görünen saçları ortadan ikiye ayrılmış ve yukarıya kaldırılmıştır. Ekaterina A. Iosiphidu mezarında geriye taranmış ve ensede toplanmıştır. Sofya S. Hlıadoy mezarında dalgalı saçlar yana doğru taranmış ve ensede toplanmış kabarık biçimdedir.

Saçlar dışında kadın büstlerinde dikkati çeken takılar küpelerdir. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu, Ekaterina A. Iosiphidu mezarı, Sofya S. Hlıadoy, (Kat.53) olarak anıtlarında yuvarlak biçimli ve sarkıntılı küpeler, sadece (Kat.52) de yüzük ve bilezik gibi takılar kullanılmıştır.

Genellikle kadın figürlerinin elmacık kemikleri belirgin olarak çenesi ve yüz hatlarının vurgulandığı ve yüzdeki çizgilerin belirgin biçimde yapıldığı görülmektedir. Paladino anıtındaki kadın portresi neredeyse konuşacakmış gibi gerçekçidir. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu (Kat.118), (Kat.53), Eleni Krikeli (Kat.11) anıtlarında figürlerin yüz ifadeleri ve gözbebeklerine kadar işlenmiş bakışları oldukça etkileyicidir. (Kat.52) de kabartmanın mezar sahibinin fotoğrafına olan benzerliği oldukça etkileyicidir.

Büstlü kadın mezarlarında Hıristiyan dininde ikonografik anlamlar taşıyan semboller çok fazla kullanılmamıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1885 tarihinde yapılan T. F. Locothettı anıtında kayalık üzerinde bir salyangoz kabartması yer alır. Salyangozun Hıristiyan sanatı düşünüldüğünde oldukça az kullanılmış olması sadece birkaç resimde İtalyan sanatında resmedilmesi düşünüldüğünde oldukça ilginçtir[670]. Aynı mezarda salyangoz yanında kökleri kayalık içinden çıkan ağaç biçimindeki haç ve çelenk motiflerinin işlenmesi de Avrupa kökenli bir etkiden söz etmek doğru olacaktır. Sanatçının Rum kökenli bir sanatçı olan Zirimis olması belki da sanatçının salyangozu ikonografik bir öğeden çok tamamen tesadüf eseri anıta yaptığını da düşündürebilir.

Kadın portreli mezar anıtlarının farklı tiplerdeki anıtlarda kullanılması müşterinin tercihi ile ilgili olmalıdır. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu, Krikeli, Rosa Krause mezarlarında anıtların obelisk biçimindedir. Rosa Krause mezarı dışında bu anıtlarda çelenk kabartmaları kullanılması da bir benzerlik olarak düşünülebilir. Krikeli mezarında bu motifler dışında Rum mezarlarında sıklıkla kullanılan kandil kabartması işlenmiştir.

Kadın mezarlarında büstler dışında işlenen sembolik basit kabartmalar yanında sadece Ekaterina A. Iosiphidu mezarında dua eden çocuk melek heykellerinin yapıldığı görülmektedir. Her dönemde kadınlar için yapılan heykel veya mezar anıtlarında kitabeler üzerine onların analığı, iyi evlatlığı, sadakatli eş olması gibi

[670] Detaylı bilgi için bakınız, s. 262.

önemli görevleri yazılmıştır. Kadınların sosyal görevlerini anlatan kitabeler dışında kadın genellikle ağırbaşlı kıyafetlerle ruhsal özelliklerine göre betimlenmeye çalışılmıştır.

6.1.3. Karı-koca portreli mezar anıtları

Yüzyıllardır ölen yönetici ve asilzadeler tarafından sipariş edilen lahitler ve mezar şapelleri için karı-koca kabartmaları, büstler ve heykellerin yaptırılması bilinen geleneklerdir. Yan yana ve ayrı olarak yapılan mezar anıtları yanında aynı yere gömülen eşler tek bir anıtta ölümsüzleştirilmişlerdir. 19. yüzyılın II. yarısında İstanbul'da bulunan mezar anıtlarında az da olsa karı-koca kabartmalarıyla süslü bir kaç örnek araştırmamız tarafından tespit edilmiştir. Bu mezarlardan ilk olarak ele almayı düşündüğümüz anıtsal örnek Şişli Rum Mezarlığı'ndaki H. K. Lambroutidou mezar şapelidir (Kat.13). Liritis atölyesi tarafından yapıldığı düşünülen şapelin kapısının iki yanında gömülen eşlerin kabartmaları birbirine bakar biçimde işlenmiştir. Kitabelere göre solda Hariklia Papadopoulou, sağda ise eşi Mattheos P. Laivos betimlenmiştir[671]. Bayan Hariklia profilden ve topuz biçiminde toplanan saçlarıyla tasvir edilmiştir. Figürün yüz hatları, burun kemerleri ve elmacık kemikleri belirgindir. Kulağındaki küpesi, dik yakalı kıyafeti gibi ayrıntılar işlenmiştir. Erkek figürü de tıpkı kadın gibi profilden yüz çizgileri ve elmacık kemikleri belirgin, az saçlı, gür bıyıklı biçimde betimlenmiştir. Portreli mezar anıtlarında şapel biçim pek tercih edilmezken bu anıtta hem portre ve dini konular[672] zengin bir anlatım diliyle ön cephede işlenmişlerdir.

Çiftlerin birbirine bakar biçimde betimlendikleri anıtlardan biri de Kangeleris ailesinin mezarıdır. 19. yüzyılın ortalarında İngiltere'nin Gemlik Konsolosu Spiridon Kangelaris tarafından eşi Sevasti için yaptırılan[673] şapel Büyükada Büyükada Ayios Yeorgios Uçurum Manastırı bahçesindedir. Şapelin ortasında bulunan mezar anıtında eşler karşılıklı olarak kabartmalarda ölümsüzleştirilmiştir (Kat.152). 1868 tarihli anıt yüksek kaide ve obeliskten oluşur. Obeliskin ön yüzünde ön yüzünde altta defne ve haşhaş dallarından, üstte gül ve farklı çiçek motiflerinden oluşan çelenkle

[671] Şarlak (2005), s. 69 da mezar anlatılmıştır.
[672] Detaylı bilgi için bakınız (Kat.13) ve s. 254-256.
[673] Gülen (1982), s. 187; Türker (2003), s. 111.

oluşturulmuş çerçeve içinde Spiridon Kangelaris ve eşi Sevasti betimlenmişlerdir. Anıtın İtalya'da yaptırıldığı ve Büyükada'ya getirildiği söylenmektedir[674]. Profilden betimlenen figürlerin yüz hatları, kalkık burunları, belirgin kaşları ve iri gözleri belirtilmiştir. Kadın figürünün saçları başörtüyle toplanmıştır. Başörtünün açıkta bırakılan yerlerinde saçlar görülmektedir. Kulağında dönem modasına uygun biçimde taşlı sallantılı küpesi ve omuzlarına atılmış şalı ile betimlenmiştir. Erkek figürü ise dalgalı saçlı ve sakallıdır. Sakalları saçlarıyla uyumludur. Belirgin kalkık burnu, iri gözleri, elmacık kemikleri ve yüz çizgileri vurgulanmıştır. Figürün üzerinde omuzlarını örten şal, yuvarlak biçimli tek düğmeyle tutturulmuştur.

Aynı mezara gömülen ve birlikte ölümsüzleştirilen diğer çift ise Sester ailesidir (Kat.224). Saint Esprit Katedrali kriptasına gömülü olan bu çiftin kabartmaları anıtın gövdesine işlenmiştir. Yuvarlak madalyon içinde karşılıklı olarak yerleştirilen portrelerde Rosa Sester orta yaşlı, küt ve geriye doğru taranmış dalgalı saçlarıyla betimlenmiştir. Kadın figürünün oval yüz hatları, elmacık kemikleri belirgin biçimde tasvir edilmiştir. Eşine bakan gözleri, yaşanmışlığın ifadesi olan yüz çizgileriyle figür sakin bir ifadeye sahiptir. Figürün üzerinde yakalı gömlek bulunmaktadır. Bedenine oturan gömleğinin omuz kısmı dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Gömleğinin düğmeleri yakasına kadar iliklenmiştir. Christian Sester'de Rosa Sester'e benzer biçimde eşine bakan gözleriyle dikkati çeker. Geriye doğru taranmış saçları, belirgin yüz çizgileri, kemikli ve zayıf yüz hatları, çenesine kadar inen bıyıklarıyla betimlenmiştir. Figürün üzerindeki takım elbisesi ve gömleği, kravatı ışık-gölge etkisi yaratacak biçimde tasvir edilmiştir.

Sester ailesinin anıtına benzer biçimde yapılmış bir diğer örnek Saint Esprit Katedrali kriptasındaki Parma ailesi mezarıdır (Kat.225). Lahit biçimde tasarlanan mezar anıtının üzerine duvara yapıştırılan mermer levha üzerine işlenen kabartmalarda altın yaldızla boyanarak belirginleştirilen yuvarlak madalyonlar içinde çiftin büst portreleri yer alır. Erkek figürü 4/3 portre biçiminde üzerinde oldukça gösterişli bir takım elbise ile betimlenmiştir. Emmanuel Parma saray terzisi olan Paul Parma'nın oğludur[675]. Ceketinin yakaları, yeleği ve fular takılmış gömleği oldukça titiz biçimde

[674] Türker (2003), s. 111.

[675] H. Tezcan (2008). *Sarayın Terzisi: M. Palma- D. Lena- P. Parma*. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi, s. 60-61 de saray terzisi olan Paul Parma'dan bahsetmektedir. Paul Parma'nın oğullarından biri olan Emmanuel Parma bu anıtta ölümsüzleştirilmiştir. Aynı yayında s.62-63 te İstanbul'da Tarlabaşı'nda Parma apartmanında ve Beyoğlu'nda Parma Hanı olarak bilinen yerde ticaretle uğraşan bir ailenin çalışma atölyesi gösterilmiştir.

işlenmiştir. Oval yüz hatlarına sahip olan Emmanuel Parma gür bıyıkları ve sakalı, dalgalı saçlarıyla tasvir edilmiştir. Yüksek alnı, kalkık kaşları, küçük sivri burnu, gözbebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı bakışlarıyla dikkati çeker. Beatrice Parma ise profilden eşine bakar biçimdedir. İnce uzun kemikli yüz çizgilerine sahiptir. Belirgin ince uzun burnu, iri gözleri, elmacık kemikleri belirgin biçimde betimlenmiştir. Topuz biçiminde toplanmış dalgalı saçlara sahiptir. Yuvarlak yakalı gömleği bol ve dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Eşine göre daha basit bir kıyafetle betimlenen Beatrice Parma'nın dilimli biçimde tasarlanan gömleğinin yakası dönem modasına uygun biçimdedir.

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Mikhail Svoronos steli (Kat.14) karı-koca mezarları arasında en dikkati çeken anıtlardan biridir. Stelin yuvarlak gövdesinin ön yüzünde stilize edilmiş iri palmiye motifi üzerine işlenen kadın ve erkek kabartmalarında eşler ölümsüzleştirilmiştir. Erkek figürü cepheden, kadın ise profilden yapılmıştır. Figürler birbirleriyle yan yana durmalarına rağmen farklı noktalara bakarlar. Erkek geriye doğru taranmış kısa saçlı ve bıyıklı olarak tasvir edilmiştir. Figürün geriye doğru taranmış ve alnını açıkta bırakan saçları, saçlarıyla birleştirilmiş sakal ve bıyıkları oldukça etkileyicidir. Ciddi ve aristokrat bir ifadeyle betimlenen figürün yanındaki kadın ise erkek figürüne göre oldukça sade görünüşlüdür. Kadın ve erkek figürlerinin her ikisinde de yüz çizgileri, elmacık kemikleri vurgulanmıştır. Yüksek alnı ve çatılmış kaşları, iri gözleriyle İngiliz aristokratlarını hatırlatan erkek figürü oldukça etkileyicidir. Kadın figürü de kemikli burnu, belirgin çenesi iri dudaklarıyla dingin bir ifadedir. Figürlerin üzerindeki çerçeve dışında anıtın üst kısmı iri palmet yaprakları yan yana konularak yapılan yanan meşale biçimindedir.

Tek bir mezara gömülmeyen eşlerin birbiri ile aynı biçimde tasarlanan mezarları İstanbul'da çok sık görülen bir uygulama olsa da 19. yüzyılda yapılan portreli tek örnek Sahak Abro ve eşinin anıtlarıdır. Aynı usta tarafından yapılan yapıldığı düşünülen mezarlarda çift obeliskler üzerine işlenmiş kabartmalarında betimlenmişlerdir. Ermeni mezarlıklarında obeliskler üzerine işlenmiş erkek portrelerinden daha önce bahsedilmiştir. Sahak Abro'nun anıtını da bu gurup içine sokabiliriz. Ama bu anıtın diğer portreli mezarlardan tek farklı karısının da mezarının yanında bulunmasıdır (Kat.240-241). Her şeyiyle aynı özen ve işçilikle tasarlanan bu anıtlarda figürler ifade dolu yüzleriyle betimlenmişlerdir. Sahak Abro profilden başında fesiyle gür sakallı ve bıyıklıdır. İri gözleri, kalın kaşları, kemikli burnu gibi

detaylar ve üzerindeki yakalı ceketin boyun kısmı vurgulanmıştır. Abro'nun eşide (Kat.241) de benzer biçimde betimlenmiştir. Kadın figürü üzerinde yakalı bir gömlek bulunmaktadır. Yuvarlak yüz hatları, kapalı dudakları, küçük gözleriyle üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir.

Yukarıda adı geçen anıtlar 19. yüzyılın II. yarısında yapılan erkek ve kadın mezarlarında birbiri ile aynı özenli işçilikle ve cinsiyet ayrımcılığına gidilmeden figürlerin betimlendiklerini göstermektedir. Karı-koca mezarlarında kişisel ve ruhsal özellikleri yanında Hıristiyan gelenekleriyle ilgili olarak ikonografik sembollerin mezar anıtlarında kullanıldığı görülmektedir.

Eşlerin bir arada betimlendikleri ve ikonografik sembollerle zenginleştirilmiş en ilginç anıt kuşkusuz Mikhail Svoronos stelidir (Kat.14). Anıtın üzerinde aile ve Hıristiyan dinini sembolize eden birçok sembol işlenmiştir[676]. Yunus balığı, gül, meşale, kitap, melek kanatları, zambak, zeytin dalı, defne, palmet yaprakları, salyangoz gibi farklı sembolik anlamlar bir arada kullanılmıştır. Yukarıda bahsedilen anıtların dini inanışları ve kimliklerinden ziyade sembolik öğelerin kullanılması sanatçı ve aileye göre şekillenmiş olmalıdır.

Antik çağdan beri mezar anıtlarında ölümsüzlüğü sembolize eden haşhaş bitkisi Sester ailesinin mezar anıtında karı-kocanın birlikte betimlenmesiyle aynı zamanda sonsuz birlikteliğe gönderme yapmaktadır. Sester ailesinin mezarında haşhaş dışında armadaki zırh ve başlık ile dört kuğu kabartmasının daha çok aileyi sembolize ettiği düşünülmektedir. Karı-koca mezarlarındaki sembollerin zenginliği anıtın anıtsallığına göre farklılıklar göstermektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki K. Lambroutidou mezar şapeli cephelerinde portreler dışında İncil'den sahneler ve bitkisel süslemeler betimlenmiştir.

Sahak Abro ve eşinin mezarlarında obelisk üzerine portreler dışında hem Hıristiyan gelenekleri hem de süsleme amaçlı olarak haç ve kaidede melek kabartmalarının kullanılması sıkça kullanılan betimlerdir. Portreli mezar anıtlarında ikinci planda yer alan melek kabartmalarının en anıtsal örnekleri Kangelaris ailesinin anıtındaki obelisk gövdesine yapılanlardır. Obeliskin bir meşale söndüren melek, tek yüzünde haçlı ve haleli kadın figürü, tütsü yakan ve Tanrıya dua eden kadın figürü,

[676] Anıtta işlenen sembolleri için detaylı bilgi için bakınız s. 262, 265, 274, 277, 280, 282, 287.

portrelerin üzerinde de kuru kafa ve çapraz yerleştirilmiş femur kemikleriyle oluşturulan ölüm sembolleri betimlenmiştir.

Şapel, obelisk, lahit ve stel gibi farklı mezar tiplerinde yapılmış olan bu anıtlar karı-koca mezarlarındaki zengin biçim dilini yansıtan sayılı örneklerdir.

6.1.4. Çocuk portreli mezar anıtları

19. yüzyılda doğum sırasında ve küçük yaşta ölen çocuklara adanan birçok mezar anıtı bulunmaktadır. Avrupa'da aynı yüzyılda ölen çocuklar için yapılan özel mezarlıklar veya daha anıtsal nitelikli yapılmış mezar anıtları İstanbul'da bulunmasa da ailenin tercihine göre basit ama ölen çocuğu yansıtan mezarlara rastlanmıştır. İstanbul mezarlıklarında 19. yüzyılda aile mezarlıklarına veya diğer gömüler arasına bugünde olduğu gibi defnedilen birçok çocuk mezarından sadece üç örnekte portrelere rastlanmıştır. Çocuk mezarlarında büst veya anıtsal nitelikte heykeller olmasa da Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki Nikos S. Potare (Kat.148) ve D. P. Paraskeva (Kat.149) anıtları bizce oldukça önemlidir.

Nikos S. Potare'nin (Kat.148) 1916 tarihli mezarı büst kabartmalı en erken tarihli örnektir. Mezar taşı haç biçiminde tasarlanmış, haç kolları üzerine melek figürleri ve bitkisel süslemeler yerleştirilmiştir. Mezar taşının ve haç kollarının orta kısmında yuvarlak madalyon içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış büstte Potare betimlenmiştir. Büstün iki yanına yazılan doğum ve ölüm tarihleri ve rulo şeklinde tasarlanmış kitabelik üzerine yazılmış ismiyle ölümsüzleştirilmiştir. Fotoğraftan yararlanarak yapıldığı düşünülen portre cepheden göğüs hizasına kadar gösterilmiştir. Gömleğinin papyonlu yakaları ve iri düğmeleri oldukça belirgindir. Figürün omuz çizgileri ve geriye doğru düzgün taranmış saçları belirgindir.

Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki diğer büst kabartmalı çocuk mezarı 1917 tarihinde yapılmış D. P. Paraskeva mezarıdır (Kat.149). Mezar taşı haç biçiminde tasarlanmış, haç kolları üzerine melek figürleri ve bitkisel süslemelerle sonlandırılmıştır. Mezar taşının veya haç kollarının orta kısmında yuvarlak bir madalyon içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış büstte altı yaşında ölen çocuk betimlenmiştir. Portredeki çocuk figürü cepheden oldukça masum biçimde bakmaktadır. Üzerindeki denizci gömleğinin yakasından çıkan biçimde tasarlanan kitabelik üzerine mezar sahibinin adı yazılmıştır. Figürün dönem modasına uygun

saçları geriye doğru taranmıştır. Şişkin yanakları ve yukarıya doğru bakan gözleri kalkık kaşlarıyla ölümsüzleştirilen çocuk figürü oldukça realist biçimdedir.

Nikos S. Potare ve D.P. Paraskeva mezarlarının genel tasarımı bize aynı usta elinden çıktıklarını düşündürmektedir. Ne yazık ki her iki mezar taşında da usta adı yazılı değildir. Her iki mezardaki portrelerde, günahsız olarak öte dünyaya göçen çocuklara eşlik eden onları öte dünyaya götüren çocuk melek kabartmaları Hıristiyan inancıyla bağlantılı olarak betimlenmiştir. Avrupa mezarlarında çocuklar ellerinde oyuncak gibi nesnelerle betimlenirlerken İstanbul'da çocuklara melekler veya çiçekler eşlik etmektedir. İstanbul'daki mezarlarda erkek ve kız çocuğu cinsiyet ayrımı yapılmadan ailenin maddi gücüne göre tasvir edildikleri düşünülmektedir.

Erkek çocukları dışında günümüze gelebilen Maria G. Cazopulu'nun mezarı gibi kız çocuklarının da betimlendikleri görülmektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki bulunan anıt on yaşında ölen Maria G. Cazopulu (Kat.15) için yapılmıştır. Kitabeye göre 1919 tarihinde yapıldığı düşünülen anıt stel biçimindedir. Portre diğerlerinden farklı olarak dikdörtgen gövdeli stelin kemer alınlığına betimlenmiştir. Kız çocuğu küt kesilmiş dalgalı saçları, kurdeleli tokası, yuvarlak yüz hatları ve gözbebeklerine kadar yapılmış iri gözleri ile oldukça sakin görünüşlüdür. Belirgin burnu ve kapalı ağzı, yuvarlak yakalı giysisi ile ölümsüzleştirilmiştir. Kız çocuğunun iki yanında papatya çiçeklerinden yapılmış buketler çelenk biçiminde figürü çevrelemektedir. Papatyalar çocuk mezarlarında masumiyeti sembolize etmek için kullanılmışlardır[677]. Bu mezar anıtında da 19. yüzyıldaki Avrupa örnekleri gibi masumiyeti sembolize etmek için kullanılmış olmalıdır[678]. Papatyanın bahçelerde kendiliğinden çıkan en bilinen çiçeklerden biri olma özelliği ve anlatılan sembolik anlamlarından dolayı bu kabartmada kullanılmış olmalıdır.

İstanbul çocuk mezar anıtları yukarıda anlatıldığı gibi belirgin bir beğeni göstermeyen birbirinden farklı tasarlanan mezar anıtlarıdır. Anıtlar daha çok ailenin isteği ve ustaya göre şekillenmiş olmalıdır.

---

[677] G. Ferguson (1954). *Signs & Symbols in Christian Art.* Newyork: Oxford University Press, s. 30 da papatya çiçeği çocuk İsa'nın saflığını sembolize etmek için kullanılan sembollerden biri olarak anlatılmıştır.

[678] 19. Yüzyıl Avrupa mezarlarında papatya kabartmaları ve sembolik anlamları üzerine detaylı bilgi edinmek için bakınız, D. Keister (2004). *Stories in Stone A Field Guide to Cemetery Symbolism and Iconography*. Salt Lake City: Gibbs Smith Publisher, s. 46.

6.2. Melek Heykeli ve Kabartmalı Mezar Anıtları

Melekler tüm semavi dinlerde ilahi cezaları uygulamaktan evrenin düzenini korumaya, Peygamberlere vahiy getirmekten ölüme kadar çok farklı görevler üstlendiğine inanılan Tanrısal varlıklardır. Tanrı ile insanlar arasında aracı rol üstlenen meleklerin insanların olumsuz duygularından uzak erkeklik ve dişilik özellikleri olmayan günahsız varlıklar olduğuna inanılır. Tanrısal hükmün uygulayıcıları olan melekler Tanrıdan aldıkları güçle zamandan ve mekândan bağımsız istediği şekle girebilen varlıklardır.

Tanrı tarafından verilmiş görevleri yerine getiren melekler ve meleklerin kendi arasındaki hiyerarşisi ilk olarak Musevi inancında biçimlenmiş, bu hiyerarşi Hıristiyanlık ve Müslümanlık inancında genel kabul görmüştür. Hıristiyan inancında, Tanrı'ya eşlik eden Seraphim ve Kerubim melekleri kâinatın düzeninden sorumlu iken, haberci ve koruyucu nitelikleri öne çıkan Mikael (Michael, Mikail), Cebrail (Gabriel), Refail (Raphael) ve Azrail (Uriel) vahiy, koruma, kıyamet, sorgu, ölüm gibi inancın temel unsurları ile ilişkilidir[679]. Bunların yanı sıra kiliseleri, kutsal mekânları, mezarları, insanları ve diğer tüm canlıları koruyan sayısız meleğin varlığına inanılmaktadır.

Eski Mısır ve Sümer dönemine ait bazı betimlemeler, ölen kişilerin ruhuna eşlik eden koruyucu meleklere çok daha eski tarihten itibaren inanıldığına işaret eder. Mısır'da Orta Krallık döneminde var olduğu bilinen "Ölüler Kitabı"nda ve bu döneme ait mezarlardaki duvar resimlerinde Mısır Tanrıçası İsis'in kanatlı bir elbise ile betimlenmesi meleğe benzer kadın görünümlü tanrısal varlıkların bu dönemden beri var olduğunu gösteren örnekler olmalıdır. Bu resimler Erken Hıristiyanlık dönemine kadar Mısır'daki baskın inanışın önemli örnekleridir. Antik çağ pagan kültlerinde melek kavramı yoktur. Bununla birlikte Yunan ve Roma sanatında sıklıkla tasvir edilen kanatlı küçük eros, genius ve Nike gibi tanrısal varlıklar erken Hıristiyanlık döneminden itibaren karşımıza çıkan kalıplaşmış melek tasvirlerinin oluşumunda önemli rol oynamış olmalıdır.

Yunan ve Roma geleneğinde Nike / Zafer simgesi olarak kullanılsa da Bizans Kilisesi tarafından standart bir melek tasviri olarak kabul edilmiştir. Bizans'a

[679] Ferguson (1954), s. 97-100, Spitzing (1989), s. 287.

gelinceye kadar birçok değişiklik geçirse de kanatlı Tanrısal varlık olarak bilinen zafer Tanrıçası Nike'nin çok fazla değiştirilmeden kullanılması çokta şaşırtıcı olmamalıdır. Hıristiyanlık dini kendi ikonografik dilini oluştururken bir önceki dönemin ikonografik göstergelerinin doğrudan kullanıldığını gösteren birçok örnek bulunmaktadır. Örneğin, Erken Hıristiyanlık döneminde Yunan ve Roma döneminden Tanrı ve Tanrıça betimlemelerine benzer tipler doğrudan kopyalansa da "Orpheus" ve "iyi çoban İsa" gibi biçim olarak benzer ama anlam olarak oldukça farklı kullanımlar yaygındır. Erken Hıristiyanlık döneminde Orpheus figürü İsa ile özdeşleştirilmiş, İsa'yı anıştıran sembolik bir figür olmuş zamanla ikonografi içinde değişerek "İyi çoban" olarak veya "Davud Orpheus" olarak resmedilmiştir[680]. Bu örnek bize göstermiştir ki Hıristiyanlık doktrini geliştikçe Ökümenik konsiller de şekillendikçe din kendi ikonografisini yaratmıştır. Ama bu ikonografiyi yaratırken de önceki bilinen gelenekler veya tanınan figürler de çok fazla değiştirilmeden bazen de yepyeni bir anlayışla ele alınmışlardır.

Hıristiyan inancında çeşitli görevler üstlenen melekler ister Antik dönemden etkilensin ister etkilenmesin kiliselerde, şapellerde, mezar anıtlarında ve resim sanatında sıkça kullanılmışlardır. 4. yüzyıldan günümüze gelen resim örneklerinde melekler basit bir kıyafet içinde kanatlı genç erkek biçiminde betimlenmişlerdir. Bizans sanatında daha çok İncil'de anlatılan hikâyeleri anlatmak için, İsa, Meryem ve diğer dini figürlerle birlikte veya tek başlarına sıkça tasvir edilmişlerdir.

Bizans'ın yarattığı melek ikonografisi yüzyıllar boyu temelde aynı özelliklerle az değişerek resim, heykel ve el sanatlarında günümüze gelmiştir. Bu değişimde dönemin sanatsal zevkinin ve sanatçıların etkisi olduğuna hiç şüphe yoktur. Melekler genellikle erkek, kadın ve çocuk olarak insan görünümünde ve kanatlı olarak tasvir edilmişlerdir.

Melekler öte dünya ile bu dünya arasındaki ilişkiyi sağlayan önemli motifler olduğu için özellikle 15. yüzyıldan başlayarak anıtsal boyutlarda olmasa da mezar anıtlarının en sevilen konuları arasında sıkça kullanılmışlardır. 19. yüzyıldan sonra ekonomik durumun iyileşmesi ve mezarlıklara yapılan anıtsal nitelikteki mezar anıtlarında en çok heykeli yapılanlar yine melekler olmuştur.

---

[680] F. Tülek (1998). *Efsuncu Orpheus- Orpheus, The Magıcıan*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 27.

Kutsal mekânları korumakla görevlendirilen ilk melek heykelleri Hz. Süleyman'ın sarayı için yapılan zeytin ağacından yapılmış altın ile kaplanmış iki büyük Kerubim heykelleridir. Kıtab-ı Mukaddes'te 1. Krallar kitabında (6:23) de bu heykellerin yüzlerinin kutsal mekân veya girişe dönük biçimde yerleştirildiği ve bu mekânı korumakla görevlendirildikleri anlatılmaktadır.

Tevrat[681]'ta "koruma" görevi üstlenen melek heykelleri Hıristiyan inancında da benzer biçimde görevlendirilmişlerdir. Hıristiyan inancında melekler, ölüyü veya kutsal mekânı "koruma" ve "ölen kişinin ruhunu cennete götürmekle" görevlendirilmişlerdir. Yakınlarını defin eden kişilerin, ölen kişiyi yalnız bırakmayacak ve ruhlarına eşlik edecek somut görsellerde "meleklerin bir teselli olarak" görülmüş olmasındaki asıl neden de bu inançlar olmalıdır.

Mezar heykellerinde meleğin konu olarak sıklıkla kullanılmasının dini rolü dışında geride kalan aileyi psikolojik olarak rahatlatan sebepleri de bulunmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren şehir dışına yapılan gömülerin başına yerleştirilen melek heykelleri dinsel olarak mezarları korumakla görevlendirilmişken aynı zamanda da ölen kişinin saf ruhunu yansıttığı da düşünülmektedir.

Rönesans ve Barok özelliklerle yapılan heykeller ve mezar anıtlarında melekler daha çok Tanrısal nitelikleri ön planda tutularak başka bir dünyaya özgü niteliklerle betimlenirlerken, 19. yüzyıldan sonra yapılan melek heykelleri içimizden biri gibi her zaman karşılaşabileceğimiz insan özellikleriyle tasvir edilmişlerdir. Bunda Avrupa'da 1820 ve 1840'lı yıllarda Romantizm akımının da etkileri olmalıdır. Romantizm akımı ile birlikte klasik melek imajı daha insani bir hal alır ve Hıristiyan temelli melek ikonografisi yeniden canlandırılmaya başlar. Bu dönemde yapılan heykellerdeki duygu çeşitliliği müşterilerin talepleriyle de şekillendirilmiş olmalıdır. Bu dönemde yapılmış melek heykellerinde sanatçıların tarzları, dini inançları, sosyal ve kültürel yansımalarını da göz ardı etmemek gerekir.

Romantizm akımının etkisiyle kadının saygı görmesi ve övülmesiyle gerçek dışı dişi bir dünya yaratılmıştır. Kadın tutkunun, acının, şehvetin, ölümün ve iffetin sembolü olarak tüm sanat dallarında ele alınmıştır. Bu dönemde sıklıkla betimlenen kadın melekler heykellerinde, düş dünyası ile duygu dolu imgeler, ölüm ve yaşam, güzellik ve dehşet, acı ve zevk birbirine karışmıştır. Chateaubriand'ın "mezar

[681] Eski Ahit

ötesinden anılar" bölümlerinde veya Victor Hugo'nun 1801 yılında yazdığı sonesinde "*Ölüm ve Güzellik iki büyük gerçek (...) ikisi de korkunç ve doğurgan iki kızkardeş"*[682] cümleleri mezarlık ve dehşet hikâyeleri, ölüm ve güzellik kavramlarının birlikte ele alınması 19. yüzyıldaki ortamı anlatan karışık zihinleri göstermektedir.

Özellikle 19. yüzyılda heykelde seri üretime olanak sağlayan galvano plastik benzeri buluşlar heykelin önem kazanmasına olanak sağlamıştır. Bu tür buluşlar seri üretime ve mezarlıkların heykellere doldurulmasına olanak sunarken mermerin yerini hiçbir zaman alamamıştır. Özellikle bu yüzyılda İtalya'da Neoklasik akımın etkileriyle ve bu akımın en önemli temsilcilerinden biri olan Canova'nın yaptığı birçok heykelde Klasik dönem gelenekleri yeniden yorumlanmış ve çağa uyarlanmıştır. Birçok araştırmacı Canova'nın yaptığı Papa XIII. Clement için yaptığı mezar anıtındaki melek heykelinin Klasik örneklerin modern zamana adaptasyonu olarak değerlendirmektedir[683]. Antik dönem Klasik heykelini yeniden canlandıran Neoklasik biçimleriyle karşımıza çıkan Canova heykelleri içinde Hıristiyan geleneği içinde mezarın ruhu ve koruyucusu olarak melekler birçok kez betimlenmiştir. Canova'nın atölyesinde melekler, periler, tanrıçalar, büstler, görkemli mezar anıtları v.d. kısacası sipariş edilen her konu vardı[684]. Canova'nın yaptığı "Stuard'ın mezarı" kabartmasında ve "Papa XIII. Clement'i mezarındaki" heykelin Ortaçağdan itibaren resmedilen ölüm meleği imgesinin Antik dönemin güzel bir delikanlısına neredeyse Apollon'a ve Thanatos'a öykünerek yapması geleneklerin ne denli değiştiği göstermektedir[685]. Burada sadece Antik dönem yoktur artık mitoloji ile din yeniden karışmıştır. Bunun dışında Antik dönemdeki her heykel gibi mezar heykelleri de gerek sembolik gerek dinsel konularla ilişkili olarak yapılsın gösterilen özen 19. yüzyılda oldukça değişmiştir.

19. yüzyılın II. yarısından sonra Avrupa'da ticaretin gelişmesi ve mezar anıtı yaptıran ailelerin daha çok ölen kişiyi hatırlatan özelliklerle ilgili siparişler vermeleri "ölüm ve ölen kişi" arasında bağlantıların kullanılmaya başlandığını bize göstermektedir. Ölüm ve ölen arasındaki ilişki ve talepler melek heykellerinin çeşitliliğini arttıran nedenlerden biridir. Ölen kişinin mesleği, ailesi, ticaret v.d. dinsel olmayan (dünyevi) özellikleri melek/ruh gibi kavramları değiştirir. Artık mezarlıklar

[682] F. Claudon, (1994). *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 26.
[683] Berresford (2004), s. 202.
[684] Claudon (1994), s. 118.
[685] Claudon (1994), s. 127.

da maddi gücün daha ön planda olduğu mezar anıtları yapılmaya başlamıştır. Bu anıtlar bazen geride kalan ailenin acılarını, kederini, ölen kişinin mesleğini, ölüm şeklini, ruhsal durumunu gösteren daha bireysel veya aileye özgü sosyal ve kültürel yapıyı aktaran eserlerdir.

Heykellerin ve anıtların boyutları da müşterinin talebine, maddi gücüne göre veya ülkelerin gelenekleriyle bağlantılı olarak değişmektedir. Bazen basit bir mezar ustası tarafından yapılmış aynı üsluptaki küçük boyutlu çocuk melek heykelleri mezar anıtlarını süslemek için kullanılmıştır. Bu heykellerde melekler küçük bir çocuğun ifadeleriyle ellerinde çiçek, meşale, güvercin v.b. şeyler tutarken veya dua ederken betimlenirler. Anıtın önündeki basamaklara, kaide üzerine veya anıt yanına, şapelin girişine yerleştirilen melek heykelleri ayakta, otururken, lahit üzerine yatarken, dizleri üzerine çökmüş veya uçarken v.b. birçok biçimlerde betimlenmişlerdir.

Anglo Sakson kültürlerde anıtsal nitelikli heykeller çok fazla kullanılmazken, Avrupa'nın merkezinde ve Akdeniz ülkelerinde özellikle de İtalya'da çok farklı biçimlerde, ifadelerde, anlamlarda, bellek ve çok farklı bir tipolojide çok sayıda melek heykelleri karşımıza çıkmaktadır. Bu heykellerin tümü anıtsal özellikler taşımaz. Özellikle çocuk mezarlarında anıtsal nitelikli olmayan çocuk melek heykelleri en çok tercih edilen süsleme öğesidir. Çocuk mezarlarında birbirinden farklı ifadelerle ve biçimlerle yapılan bu heykellerle ölen çocuk arasında zaman zaman ruhsal bağlantılar kurulmuştur.

Heykellerde en çok karşımıza çıkan melek tipi "Koruyucu melek" tipidir. İncil temelli bir melek betimlemesinde ölen kişiye anne gibi yakınlık kurar, ruhuna eşlik eder, yas tutar, üzülür bu yüzden de daha feminen biçimde betimlenmiştir. Bu tipte betimlenen melekler daha çok kadın cinsiyetindedir. Meleklerin sadece kadın cinsiyetinde değillerdir. Leonardo da Vinci'den itibaren İtalya'da erkek meleklerin betimlenmeleri çok yaygındır. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren Romantizm ve Sembolizm akımlarının tam olarak cinsiyeti belli olmayan melek heykelleri de sıkça karşımıza çıkmaktadır.

19. yüzyıl sonlarında fotoğrafın ve sanayinin gelişmesi ile bağlantılı olarak anıtsal heykel özelliği taşıyan çok sayıda mezar anıtları yaygınlaşmaya başlar. Burada anıt heykel kişiye özel biçiminden ziyade bazen topluma da mal olur. Bu tarzda yapılmış en önemli heykel zengin İtalyan bir tüccar Francesco Oneto mezarındaki

melek heykelidir[686]. Heykeltraş Giulio Monteverde tarafından 1882 tarihinde yapılan heykelde meleğin daha dünyevi özelliklerde olduğu, feminen özelliklerinin ön planda olduğu, sağ elindeki trompet olmasa Cebrail olduğunu gösterir neredeyse dinle hiçbir bağlantısı yoktur. Melek heykelleri daha çok boş ve mistik bakışlarıyla mahşer gününü bekleyen özellikleri ile Klasik Yunan heykelindeki Eros ve Thanatos arasında bir figür gibidir[687]. Bu heykel 1882'de yerleştirildiğinde, o denli popüler bir hal almıştır ki, heykelde kullanılan modelle ilgili anlatılan hikâyeler, hem posta kartlarında ve hediyelik kartlarda heykelin kullanılması hem de İngiltere'den Romanya'ya, Amerika'dan İspanya'ya, Güney Amerika'dan Küba'ya uzanan ünü ve bu ülkelerde kopyalarının yapılmasını sağlamıştır[688]. Buradaki melek kişiye özel bir mezar heykeli olmaktan ziyade uluslararası bir üne kavuşmuştur.

Monteverde mezarındaki melek heykeli gibi çok sayıda kopyası yapılan birçok heykel günümüze gelmiştir. Buradaki melek heykelinin hediyelik eşyalarla veya posta kartlarıyla ününün tüm dünyaya yaygınlaşması ile heykelin çok sayıda kopyalarının yapılmasını sağlamıştır. Burada melek heykeli idealize edilmiş ve mezar heykelinden ziyade anıt heykel özelliği ile adeta popüler kültürün bir malzemesine dönüşmüştür. Bu heykel gibi dikkat çeken ve başka ülkelere yayılan birçok mezar anıtı bulunmaktadır. Özellikle İtalya'da ve Paris'te yapılan mezar anıtlarının popüler olmasının bir diğer nedeni de kalıplarının ve kopyalarının sergilenmeleridir. Buda bize göstermektedir ki mezar anıtları için yapılan heykeller özellikle İtalya'da sadece mezarlarla sınırlandırılmamıştır.

---

[686] Monteverde Meleği veya Meleğin Yeniden Doğuşu olarak bilinen heykel İtalya'nın en bilinen mezar heykelidir. Bu heykel Italyan Oneta ailesinin mezarı için yaptırılmıştır. 1882 yılında yaptırılan bu heykel mezarı yapan sanatçının adıyla ünlenmiştir. Cenova Stagliano mezarlığında bulunan heykel 1882 de heykeltıraş Giulio Monteverde (1837-1917) tarafından yapılmıştır. Sanatçının yaptığı en önemli heykeldir. Generale Bank'ın başkanı Franscesco Oneta ve ailesi için yaptırılmıştır. Heykel Oneta ailesinin mezarını koruyan ve yeniden doğuşu sembolize eden bir melek biçimindedir. Düşünceli kadın melek uzun kanatları, detaylı kanat tüyleri ile oldukça etkileyicidir. Bilinen en güzel ve cinsiyeti belli olarak betimlenen Neoklasik heykellerden biridir. Berresford (2004), s.208; anıtın fotoğrafı için bakınız, http://en.wikipedia.org/wiki/Monteverde_Angel (Erişim tarihi: 12.02.2015); http://www.italianways.com/the-oneto-family-monuments-lost-angel/ Erişim tarihi: 12.02.2015); fotoğraflar dışında anıtın çok sayıda videosuda bulunmaktadır. Bu videolar arasından seçilenler https://www.youtube.com/watch?v=v8CHHEUx44o (Erişim tarihi: 12.02.2015); https://www.youtube.com/watch?v=gLgdCzWAUvc (Erişim tarihi: 12.02.2015).

[687] Berresford (2004), s. 209.

[688] Berresford (2004), s. 208-210.

6.2.1. Melek Heykelli Mezar Anıtları

Yukarıda bahsettiğimiz gibi 19. yüzyılda Avrupa'da melek heykellerine gösterilen ilginin bir benzeri İstanbul'daki Ermeni, Rum, Latin ve Levantenlerin mezarlıklarında da görülmektedir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra melek heykelleri yerleştirilen farklı biçimlerde yapılmış birçok anıt mezar bulunmaktadır. İtalya, Almanya gibi ülkelerdeki örneklerle kıyaslanabilecek bu eserler 19. yüzyılda İstanbul'a gelen Levanten ve Latin ailelerin heykel ve mezar geleneğini kendi ülkelerinden getirmiş olduklarını düşündürmektedir. Özellikle Latin ve Levanten ailelerin anıtsal nitelikli mezar anıtlarına Batı ile ilişkileri olan Ermeni, Rum ailelerde dâhil olmuştur.

19. yüzyılın II. yarısında yapılan bu heykellerden hiçbiri yukarıda bahsi geçen Monteverde heykeli gibi Uluslararası ünlenemese de Avrupa ile kıyaslanabilecek niteliktedir. Özellikle Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Şişli Rum Mezarlığı, Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı, Feriköy Protestan Mezarlığı, Balıklı Rum Mezarlığı için yapılan mezar heykelleri anıtsal nitelikteki özellikleriyle dikkati çekerler. Bu mezarlarda bulunan heykeller hem yurtdışından getirilmiş hem de İstanbul'da yaşayan Latin, Ermeni ve Rum kökenli sanatçılara yaptırılmışlardır[689].

İstanbul'da 19. yüzyılın başlarından itibaren yapılmış heykel ve kabartmalarda melek daha çok ölümle ilişkilendirilen bir sembol olarak kullanılmıştır. Meleklerin duygu dolu yüzleri ve hareketleri, uzun drapeli giysilerle gizlenmiştir. Kanatların boyutlarındaki büyüklük sembolist bir yaklaşım yüklüdür. Kanatlar öylesine değişkendir ki sanki başka bir dünyadan geldiklerini ve gizemli canlılar olduklarını anıtsal biçimde göstermektedir. Bu biçimin en anıtsal boyutlardaki örneği Haydarpaşa Melekler Abidesi'dir (Kat.219).

Melek bazen elinde bir çiçek demeti, çelenk, palmiye veya trompet tutmaktadır. Kültürel değişikliklere göre çeşitlilik gösteren melek betimlemeleri İncil'de anlatılan birçok hikâyeyi anlatmakla da görevlendirilmiştir. Ölümle bağlantılı olan "Mahşer" hikâyesinde bu günü trompetle herkese duyurmakla görevli olan Başmelek Cebrail elinde bir trompetle birçok defa betimlenmiştir. İstanbul

[689] Ayrıntılı bilgi bakınız, s. 315-353.

mezarlarındaki melek heykelleri çocuk melekler, erkek ve kadın cinsiyetinde yapılmış olan melekler olarak gruplandırılabilir.

6.2.1.1. Çocuk melek heykelleri

Sanat tarihinde resim ve heykel sanatı düşünüldüğünde dini ve din dışı konuların en sevilen figürü kuşkusuz çocuk meleklerdir. Mitolojik ve aşk hikâyelerinde Eros olarak, dini konularda "melek ruh" anlamına gelen "Kerubim" yani çocuk melek olarak 19. yüzyılda sıkça mezarları süslemek için kullanılmıştır. İstanbul'daki mezarlarda sayıları az olsa da çocuk melek heykelleri bulunmaktadır. Çocuk melek heykelleri ve kabartmaları çocuk mezarlarında, mezar şapellerinde, stellerin alınlıklarında daha çok ölüm sembolü olarak sıkça betimlenmiştir. İstanbul'daki mezarlarda özellikle İtalya'daki örneklere öykünen çocuk melek heykellerinin yapılması heykellerin bu ülkeden getirilmiş olabileceklerini veya bu dönem beğenisinin bir yansımasının bir ürünü olduklarını bize göstermektedir.

İstanbul'da çocuk meleklerin sayısı az da olsa kendi içlerinde ellerinde sembolik objeler tutanlar ve dua edenler olarak incelenebilir. Çocuk melek heykelleri tüm dünyada olduğu gibi İstanbul'da da erkek cinsiyetinde ve çoğunlukla çıplak olarak, ellerinde sembolik anlamlar taşıyan meşale, trompet, çelenk veya çiçeklerle birlikte betimlenmişlerdir. Yüksek kaideler üzerine konulan, çocuk ve aile mezarlarına yerleştirilen heykellerdir.

1876 tarihli Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Adalea Sassiae Longobardae (Kat.167) mezarında bulunan çıplak çocuk melek heykeli yüksek kaide üzerine yerleştirilen erken tarihli örneklerden biridir. Anıtta çocuk melek figürü yanındaki örtülü urneye yaslanmış, açık kanatlarıyla sağ elinde bir meşale tutar biçimdedir. Bu tipteki heykeller daha çok çocuklar için yapılmış mezarlarda kullanılsalar da bu anıt aile mezarı için yapılmıştır. Melek heykelinin yanında kaidesi üzerinde kanatlı kum saati, palmiye, haşhaş, çelenk, gül, ters meşale, güvercin, kuyruğunu ısıran yılan (ouroboros) gibi sembolik anlamlar taşıyan kabartmalarda dikkati çekmektedir. İstanbul'da çocuk melek heykeli ile birlikte bu kadar çok sembolün kullanıldığı başka bir örneğe rastlanmamıştır.

Şişli Ermeni Gregoryen Mezarlığı'nda bulunan Dikran Abro mezarında[690] (Kat.242), Harutyun Hanesyan mezarında (Kat.243) ve (Kat.244) daki birbirinden farklı özelliklerle çıplak çocuk melek heykelleri yapılmıştır. Yüksek bir kaide üzerine yerleştirilen melek heykeli 1884 tarihli Dikran Abro anıtındadır (Kat.242). Çapraz olarak konulan bir kumaşla daha çok alışılagelmiş Eros figürlerini hatırlatan heykelin eski fotoğraflarına dayanarak kafasını öne doğru eğdiğini, kısa ve dalgalı saçları olduğunu ve hüzünlü bir yüz ifadesine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Heykelin günümüze gelmeyen başı hakkında detaylı bilgi veremesek te ve sol elinde güllerden yapılmış bir çelenk tutmaktadır. Mezar taşlarında kullanılan çelenk ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu, başarıyı, yeniden dirilişi, ölen kişiyi övmeyi sembolize etmektedir. Bu mezarda anne babası ile yan yana gömülmüş olan Dikran Abro çocuk yaşta ölmese de ailenin diğer bireylerinden farklı biçimde yapılmış bir mezar anıtı ve çocuk melek heykeliyle sembolik olarak ölümsüzleştirilmiştir.

Eski fotoğraflarına göre Şişli Ermeni Gregoryen Mezarlığı'ndaki müzisyen Harutyun Hanesyan mezarında (Kat.243) yüksek kaide üzerine yerleştirilmiş bir melek heykeli bulunmaktadır[691]. Çocuk melek "Mahşer" gününü trompetle herkese duyurmakla görevli olan Başmelek Cebrail gibi elinde bir trompetle betimlenmiştir. Günümüze gelmeyen heykelin nerede olduğu anlaşılamasa da bugün yerine bir vazo yerleştirilmiştir. Bir müzik aleti çalarken betimlenen tek heykeldir. 1909 tarihli heykelin elindeki müzik aleti müzisyen ve besteci olan Hanesyan mezarına yapılmış olması Hıristiyan sembolizmi yanında ölen ile kişinin mesleğine de bir gönderme yapılarak tasarlanmış gibidir.

Kaide üzerine yerleştirilen çocuk melek heykelleri yanında Şişli Ermeni Gregoryen Mezarlığı'ndaki (Kat.244) deki gibi anıtın kaidesiyle birlikte tasarlanan bir örnekte tespit edilmiştir. Kaideyi zor bir duruşla sadece elleriyle tutan çocuk melek figürü göğe doğru bakar biçimdedir. Elinde bir gül demeti tutan meleğin bedeninin yarısı örtüyle kapatılmıştır. Yatay ve dikey kıvrımlarla hareketlendirilen örtü meleğin sol bacağını dolanarak ayağını bastığı yerde yığın biçiminde toplanmıştır. Kısa dalgalı saçları ortadan ayrılmış, yuvarlak yüzü ve şişkin yanakları, çatılmış kaşları, tebessüm eden yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Elindeki gül cenneti ve Meryem'i

[690] Tuğlacı (1991), s. 249 da heykelin fotoğrafı bulunmaktadır. Tuğlacı, mezar sahibinin genç yaşta ölen mimar Dikran Abro olduğunu belirtmiştir.
[691] Kasparyan ve Khdsian (1922), s. 203 teki fotoğrafta ve Tuğlacı (1991), s. 244, 248 teki fotoğraflarda heykel görülmektedir.

simgelemektedir. Yanındaki yarısı örtülü urne meleğe ölümü hatırlatır biçimde eşlik etmektedir.

Diğerlerine kıyasla boyut olarak daha anıtsal nitelikteki bir diğer melek heykeli Bağlarbaşı Surp Haç Mezarlığı'ndaki 1893 tarihli Esmeryan aile mezarındadır[692] (Kat.272). Bu mezardaki çocuk melek heykeli lahit kapağı üzerine yerleştirilmiştir. Meleğin kıvrılmış sol ayağı ve cinsel organları örtüyle kapatılırken, sağ ayağı çıplak olarak betimlenmiştir. Yukarıya doğru kaldırılmış başını obeliske dayayan meleğin yüzü üzgün biçimdedir. Burada meleğin zor duruşu, kanatları üzerine düşen saçları, bacaklarındaki kasların detayları bedeninin natüralist özelliklerle verilmesi oldukça başarılıdır. Bu mezardaki yazılmış şiir dizeleri melek heykelinin nasıl düşüncelerle yaptırıldığını bize anlatmaktadır.

"*Uykusuz sakın sanma*
Bu yer var ki yastık gibiydi
Kimisine çiçek koyulur
Kimisine sessiz gözyaşı"

bu dizeler buradaki meleğin ölen kişinin ardından gözyaşı dökenleri anlatmak için yerleştirildiğini düşündürmektedir. Sessizce sadece gökyüzüne bakan melek heykeli hem aileyi hemde Hıristiyan dinindeki "koruyucu" görevini sembolize etmek için yerleştirilmiştir.

Bugüne sadece kaide ve bacakları gelebilen melek heykellerinden biri de Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1907 tarihli Knetchel aile mezarındadır (Kat.200). Kayalık biçimindeki kaidede heykelin yanında ağaç gövdesi biçiminde bir destek veya haç yerleştirilmiş olmalıdır. Figürün ayaklarını atış biçimine göre haç veya desteğe dayanır olarak yapıldığı düşünülmektedir. Ayağın boğumları ve ele alınış tarzına göre çocuk melek heykellerinden biri olduğu tahmin edilmektedir.

Yukarıda anlatılan çocuk melekler ellerinde tuttukları meşale, trompet, çelenk veya çiçek gibi sembolik objeler dışında en çok dua ederken betimlenmişlerdir. Dua eden melek heykelleri de çıplak, sadece cinsel organları bir örtüye kapatılmış olanlar ve uzun giysilerle dua edenler olarak birbirlerinden farklıdır. Dua eden melekler ayakta, dizleri üzerine çömelmiş ve dizleri üzerine oturanlar olarak ta kendi aralarında gruplandırılabilir.

[692] Tuğlacı (1991), s.258 teki fotoğraflarda heykel görülmektedir.

19. yüzyılda çocuk melek heykellerinin başta İtalya olmak üzere Avrupa'da yaygınlaşmasının en önemli nedeni çocuklar için özel yapılmış mezarlıklardır[693]. Çocuk mezarları için İtalyan sanatında özellikle de 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılan dua eden çıplak çocuk veya melek heykelleri bu dönemde yapılan anıtlarda sevilen konular arasında yer almış, kaide veya stel üzerine yerleştirilen küçük boyutlarda ve kolay taşınabilir olmaları da sayılarının ve siparişlerinin artmasını kolaylaştırmıştır[694]. İstanbul'da Rum ve Latin mezarlarına bu heykellerin tıpatıp aynılarının yerleştirilmiş olması da hayli ilginçtir. İtalya'da birçok çocuk mezarı için yapılmış olan "dua eden çocuk melek" heykelinin İstanbul'a nasıl geldiği oldukça ilginçtir. Bu heykeller doğrudan İtalya'dan getirilmiş veya bu türde eserleri gören bir sanatçı tarafından İstanbul'da kopyaları yapılmıştır.

İstanbul'daki bulunan dizleri üzerine oturan dua eden çıplak çocuk melek heykellerinin tümü yastık biçimli kaide üzerine yerleştirilmiştir. Bu heykellerde ortak özellikler sadece kaideleri de değildir. Çocuk meleklerin dua eder biçimde ellerini önde kavuşturması, bedenlerini örten kenarları püsküllü örtüleri, ortadan ayrılmış uzun ve lüleli saçları tümünde ortaktır. İrislerine kadar yapılmış iri gözleri, ifade dolu yüzleri "mezar koruyucu" olarak yapıldıklarını bize göstermektedir. Bu heykellerden en erken tarihli ve en özenli işçiliğe sahip olan çocuk melek heykeli Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli Helene Pouillaude mezarı için yapılandır (Kat.168). Meleğin omuzları üzerinde yükselen açık kanatları ifade dolu yukarıya kaldırılmış başı, irislerine kadar yukarı bakan şişkin gözleri, lüle biçimli saçlarıyla realist biçimde işlenmiştir. Heykelin vücut kıvrımları ve bedeninin realist biçimde gerçek bir çocuğu hatırlatırcasına yapılmış olması oldukça başarılıdır.

Bu heykel İtalya'daki birçok örneği gibi 1827 tarihli Luigi Pampaloni tarafından yapılmış çocuk heykelinden türetilmiş olmalıdır[695]. Luigi Pampaloni'nin çıplak çocuğuna burada cinsel organını örtü bir örtü ve kanatlar eklenmiştir. Helene Pouillaude mezarından (Kat.168) sonra yapılmış diğer mezarlarda da daha basit bir işçilikle tekrar edilen melek heykeli bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikleri ve benzerlikleri gördüğümüz heykeller Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki

[693] İtalya'nın Cenova kentindeki Staglieno Mezarlığı anıtsal mezarlık deyince akla gelen ve içinde yüzlerce özgün mezar heykelinin yer aldığı bir yerdir.
[694] Özellikle bu yıllarda küçük boyutlu kolay taşınabilen çocuk ve melek heykelleri mezarlıkları süslemektedir.
[695] Berresford (2004), s.204, plate. 424.

Aleksandra Anastasiadu mezarında (Kat.119) ve Heybeliada Rum Mezarlığı'nda Lefki K. Molfesi mezarı (Kat.154) de daha basit bir işçilikle yapılmış benzer örneklerdir. Meleklerin kaideleri Helene Pouıllaude mezarındakindeki ile aynı özelliklerle yapılsa da bedenleri ve saç biçimleri farklıdır. Kanatların izlerine bakıldığında Helene Pouıllaude mezarından kopyalanmış veya aynı usta tarafından yapılmış olmalıdırlar. Bu tip heykellerin sayılarının az olması doğrudan ithal edildiklerini veya Helene Pouıllaude mezarındaki heykelin diğerlerine öncülük ettiği veya doğrudan kopyalandığını akla getirmektedir.

İstanbul'da yastık üzerinde oturan dua eden çıplak çocuk melekler dışında Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Karl Grosskopf mezar anıtındaki (Kat.210) gibi daha farklı biçimde yapılmış heykellerde bulunmaktadır. Kiborium tipinde yapılmış mezar anıtı içine kare kaide üzerine yerleştirilen melek heykeli sağ dizi üzerine çökmüştür. Eski fotoğraflarına dayanarak ellerini önde birleştiren meleğin çıplak bedeni sol ayağındaki örtü ile gizlenmektedir. Küçük kanatları açık, başı yukarıya doğru bakar biçimdedir. Saçları kısa ve dalgalıdır. Bakışlarında yalvarış ifadesi, af diler biçimde ellerini göğe doğru kaldırdığı görülmektedir. Meleğin vücut kıvrımları, göbeği, yüz hatları oldukça ayrıntıcı bir işçilikle yapıldığının göstergesidir. Bir çocuk mezarı için yapılan bu heykelin gerçek bir çocuğu andıran bedeni ölenle kurulmak istenen bağla ilişkilendirilmektedir.

Yukarıda anlatılan çocuk melek heykellerinden farkı olarak günümüze ulaşmayan ama eski fotoğraflarına dayanarak niş içine yerleştirildiği görülen mezar anıtlarından biri Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Nersesyan aile mezarıdır (Kat.230). Kitabesine göre 1889 tarihinde yapılan melek heykeli ellerini önde kavuşturduğu dua ettiği ve yukarıya doğru kaldırdığı başı kıvrılmış bedeni ile çıplak olarak yapılan küçük boyutlu heykel olduğu söylenebilir[696]. Nersesyan aile mezarı diğer çocuk melek heykellerinin sayısının daha fazla olduğunu hava şartları ve farklı nedenlerden dolayı ne yazık ki günümüze ulaşmadığı düşündürmektedir.

İstanbul mezarlarındaki çıplak çocuk melek heykelleri dışında Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Corpi ailesi (Kat.170) mezar şapelinin üzerine yerleştirilen çocuk heykeli gibi uzun giysilerle betimlenen örneklerde bulunmaktadır. Mezar şapelinin boyutları düşünüldüğünde küçük boyutlu bir heykeldir. Yüksek bir kaide

[696] Kasparyan ve Khdsian (1922), s. 95 ve Tuğlacı (1991), s. 246 da Nersesyan aile mezarını gösteren fotoğrafta melek heykeli görülmektedir.

üzerine oturur biçimde tasvir edilen melek heykelinin başı kırılmıştır. Sağ dizi düz olarak, sol dizi kalkık biçimdedir. Sol elinde üç haşhaş bitkisi, sağ elinde bir mendil tutmaktadır. Sol eli sol dizinin üzerinde, sağ eli sağ bacağının yanına konulmuştur. Meleğin üzerinde kısa kollu drapelerle hareketlendirilen uzun bir giysi bulunmaktadır. Kanatları omuz genişliğince açık olarak tasvir edilmiştir.

Üzerinde uzun giysiler bulunan ve dua eden melek heykellerinden biri de günümüze gelemeyen Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1866 tarihli Pashalis Tranos mezarındaki heykeldir (Kat.18)[697]. Rossetti E. Spagnola isimli İtalyan bir sanatçı tarafından yapılan heykelde dokuz-on yaşlarında bir çocuk gibi betimlenen melek figürü sağ dizi üzerine oturmaktadır. Sol dizi bükük olarak ve üzerindeki kıyafetinin etek kısmı dizlerinin üzerine gelecek biçimdedir. Meleğin belden büzgülü yuvarlak yakalı giysisinin katları figüre hacim duygusu katmaktadır. Elbisesinin bedeninden bol olarak yapılmış kolları drapelerle hareketlendirilmiştir. Ellerini önde kavuşturan melek dua eder biçimde gökyüzüne bakmaktadır. İki yana açık kanatlar üzerindeki tüyleri titiz bir işçilikle işlenmiştir. Meleğin omuzlarına kadar inen uzun saçları geriye doğru taranmıştır. Pashalis Tranos anıtının kaidesindeki ouroboros biçiminde yılan[698] ve ortasındaki kelebek kabartmaları İstanbul'un yabancısı olduğu Avrupa geleneklerinin yansımasıdır.

Pashalis Tranos (Kat.18) anıtına benzer biçimdeki melek heykelleri Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Frederic Capella (Kat.171) ve Rossi (Kat.172) anıtlarında görülmektedir. 1894 tarihli Frederic Capella mezarında drapelerle hareketlendirilen uzun giysileri, büyük kanatlar, geriye doğru taranmış uzun saçları, çizgisel bir anlayış, sağ dizi üzerine çökmeleri, ellerini dua eder biçimde kavuşturmaları birbirine benzerken, daha basit bir işçilikle ve diğerlerinden farklı olarak küçük kanatlarla yapılan Rossi aile anıtındaki heykel basit bir örnektir. Rossi anıtındaki heykel şapel üzerinden düştüğü için tahrip olmuştur.

Frederic Capella (Kat.171) ve Rossi (Kat.172) anıtlarının melek heykellerinden daha küçük boyutlu olarak yapılan ve onlardan farklı olarak sol dizi üzerine çömelmiş olan, ayakların gizlenmediği bir melek heykelide Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Ioanni Fotiadi (Kat.108) anıtıdır. Sütun üzerine yerleştirilen melek

[697] Papazoglou (2005), s. 388-391.
[698] Yılanın dairesel biçimde kuyruğunu ısıran tasvirine ouroboros denilmektedir. Detaylı bilgi için bakınız, s. 273.

heykeli sağ dizinin üzerine dirseğini koyarak başını gökyüzüne doğru kaldırılmıştır. Meleğin yuvarlak yakalı belden büzgülü giysisi drapelerle hareketlendirilmiş, açık biçimdeki kanatları üzerindeki tüyler detaylı biçimde işlenmiştir. Görünen sağ ayağı natüralist biçimde yapılmıştır. Melek figürü, sağ kol dirseğini sağ dizi üzerine koymuş, sol elinde bir zeytin dalı tutmaktadır. Benzer heykellerden farklı bir usta tarafından yapıldığı açıktır. Ioanni Fotiadi mezarında (Kat.108) meleğin elinde tuttuğu zeytin dalına göre Başmelek Cebrail olmalıdır. Çünkü Müjde sahnelerinde genellikle Cebrail elinde Meryem'e verilmek üzere bir zeytin dalı taşımaktadır.

Capella, Rossi ve Ioanni Fotiadi heykellerinden farklı bir biçimde yapılan bir diğer heykel Bakırköy Rum Mezarlığı'nda 1909 tarihli Periklis Pantelidis mezarındadır. Bu anıtta yüksek bir pedestal üzerine yerleştirilen dua eden çocuk melek heykeli işçilik açısından basit bir anlayışta tasarlanmıştır. Kare bir kaideyle birlikte tasarlanan heykel sol dizi üzerine oturmaktadır. Sağ dizi bükük olarak tasarlanan melek figürü sağ elinde tuttuğu haçı göğsüne yaslamaktadır. Basit bir işçilikle yapılan heykel anatomik olarak başarısızdır. Heykelin gövdeye yapışık olarak yapılmış başı frontal bir duruşla betimlenmiştir. Yuvarlak yüzü, şişkin yanakları, iri gözleri ve burnu, dalgalı uzun saçları gibi detaylar işlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı uzun bir giysi giydirilmiştir. Giysisi drapelerle hareketlendirilmiş, giysisi ile kabaca işlenmiş kanatları çizgisel bir anlayışla tasarlanmıştır.

Oturan veya dua eden çocuk melek heykelleri yerleştirilmiş mezar anıtlarında genellikle mezar sahibinin büstü veya kabartmasının bulunmadığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte bazı istisnai anıtlarda heykellerin yanında mezar sahibi portrelerinin bulunduğu da görülmektedir. Bunlardan biri olan 1881 tarihli Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Tanti aile mezarında (Kat.163) çocuk melek heykeli yanında mezar sahibinin portresi de anıta işlenmiştir. Kaide üzerine yerleştirilen heykelde melek figürü ayakta ve ellerini önde kavuşturmuştur. Meleğin beş-altı yaşlarındaki bir çocuğu hatırlatan görünümü dikkati çekmektedir. Başını gökyüzüne doğru kaldıran figürün kısa elbisesi dikkat çekicidir. Meleğin kollarını kavuşturması, kendinden geçmiş ruh haliyle Tanrı'ya yakarış dolu ifadesi heykelde verilmiştir.

Çocuk melek heykelleri sempatik görünüşleri saf ruhları anlatan figürler olarak karşımıza çıksa da Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki 1894 tarihli David Blair mezar anıtı (Kat.211) üzerine yerleştirilen heykelde dizleri üzerindeki kitabı parmağı ile işaretleyen kerubim gibi elindeki kitabı okuduktan sonra sanki derin düşüncelere

dalmış bir örnekte bulunmaktadır. Basit bir işçilikle yapılan heykelde üzgün bir yüz ifadesiyle betimlenen melek figürü ölümle yüzleşmiş gibidir. Bu anıtta da melek heykeli dışında anıtın gövdesine işlenen yas tutan kadın kabartmasıyla diğer anıtlardan farklıdır.

Melek heykellerinde bu örnekler yanında yasla ilgili olarak yapılmış örneklerde bulunmaktadır. Bunlarda biri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1910 tarihli Paul Val anıtıdır (Kat. 48). Anıtta kaideyle birlikte tasarlanan heykelde mezar başında oturan çocuk melek betimlenmiştir. Tek omzunu açıkta bırakan giysisi vücut hatlarını göstermektedir. Drapelerle zenginleştirilen elbisesinde meleğin dizleri de vurgulanmıştır. Meleğin sol ayağı bedeninin altında, sağ ayağı ise kaide zeminine basmaktadır. Her iki eliyle mezar taşını tutmaya çalışan figürün başını aşağıya doğru eğmesi ve kapalı gözleri kederli ifadesini desteklemektedir. Ortadan ayrık dalgalı saçları, yuvarlak yüzü, şişkin yanakları basit bir işçilikle işlenmiştir.

Kişi veya aileye özel şapel veya anıtlara yerleştirilen çocuk melek heykelleri yanında Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki "Ermeni Şehitler Anıtı" (Kat.292) gibi toplu mezar anıtlarında da çocuk heykellerinin kullanıldığı görülmektedir. Anıt obelisk ve önüne yerleştirilen melek heykelinden oluşmaktadır. Melek heykeli yüksek bir kaide üzerindedir. Heykelle birlikte monolit olarak tasarlanan kaidenin üst üste konulmuş yastık biçimindeki tasarlanmasıyla daha önceden bahsedilen dua eden çocuk melek heykellerini hatırlatan heykel ellerini önde kavuşturmuş dua etmektedir. Sağ dizi üzerine oturan, sol dizi üzerine de sol dirseğini koyan meleğin başı gökyüzüne doğru kaldırılmıştır. Kalın bedeni ve iri kaslı kolları dikkati çekmektedir. Yuvarlak yüzü şaşkın bakışlarıyla tebessüm eden bir ifadeye sahiptir. Dalgalı uzun saçları geriye doğru taranmıştır. Küçük kanatları açık, çizgisel bir anlayışla işlenmiştir. Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki örneklerle kıyaslandığında heykel yapma da amatör bir usta tarafından yapıldığı açıktır. Bu örnek işçilik bakımından başarılı olmasa da şehitlikler için bu türde heykellerin kullanıldığını gösteren bir örnek olması açısından önemsenmiştir.

6.2.1.2. Genç melek heykelleri

19. yüzyıl heykellerinde anıtsal nitelikli heykeller deyince çocuk meleklerden ziyade daha çok genç erkek, kadın ve cinsiyeti tam olarak belli olmayan melekler akla

gelmektedir. Ele aldığımız mezar anıtlarında yaygın olarak genç erkek melek heykelleri yapılmıştır. Bu heykellerin en erken örneği 1868 tarihli Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Boccardo aile mezarındadır (Kat.173)[699]. Kiborium[700] içine yerleştirilmiş ayakta duran genç erkek melek figürü elindeki meşaleyi yukarıya doğru kaldırırken betimlenmiştir. Üzerinde uzun giysiler içinde betimlenen melek elindeki meşale ile öte dünyanın girişini aydınlatırken betimlenmiştir. Üzgün bir ifadeyle betimlenen figürün başı öne doğru eğiktir. Antikiteyi hatırlatan uçuşan giysileri ve yeryüzüne yeni inmiş olduğunu gösteren açık kanatlar heykele sakin ruh hali katmaktadır. Meleğin ayakucuna yerleştirilmiş zambak çiçeği motifi sadakat, saflık ve iffeti sembolize etmektedir[701]. Anıtta zambak geride kalan eşi ve başmelek Cebrail'i sembolize etmiş olmalıdır. Boccardo ailesinin mezar heykeli 19. yüzyılın sonlarında yapılan İtalyan heykelleriyle benzerlik göstermektedir. Bu heykelde melek daha çok dinsel ve sembolik anlamlarıyla ele alınmıştır. Üzerine uzun giysilerle bedeni saklanan daha çok genç erkek biçimindeki melek figürleri daha çok 19. yüzyılda Neoklasizm akımıyla birlikte yapılmaya başlanmıştır[702].

Melek figürüne benzer diğer bir örnekte Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1880 tarihli Ignazio D'andria aile mezarındadır (Kat.174). Kayalık bir zemin biçiminde kaidesiyle birlikte tasarlanan erkek melek heykeli sağ el işaret parmağını yukarıya doğru kaldırmıştır. Yeryüzüne yeni inmiş olduğunu gösteren açık kanatlar ve figürün öne eğik başı heykele sakin bir ruh katmaktadır. Burada betimlenen erkek meleğin giysisi, elindeki çelenk, ayaklarının yanındaki urne ile iki yanına yerleştirilmiş meşaleler ve başındaki tacıyla baş melek Mikael olmalıdır. "Tanrı sever" anlamı gelen Mikhail, kiliseyi korumakla görevli baş melektir. Rönesans resimlerinde genellikle göz kamaştırıcı genç delikanlı biçimde, başında mücevherli bir taçla betimlenmektedir. Baş melek büyük kanatlarıyla elinde kılıç, kalkan veya mızrak tutarken tasvir edilmiştir. Baş melek Mikhail aynı zamanda Meryem'e ölümün yaklaştığını haber veren melektir. Burada söz konusu özelliklerin tümü bulunmamakla

[699] Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Karl Grosskopf mezar anıtı (Kat.210) ile aynı usta tarafından yapılmış olmalıdır. Her iki anıt İstanbul'da çok tercih edilmeyen kiborium biçimindedir.
[700] Kiborium veya baldaken biçimindeki bu tip mezarlar yüksek bir kaide üzerine yerleştirilen dört payeden veya sütundan oluşan kubbe ile örtülü mezarlardır. Kiborium Bizans döneminden itibaren kilisenin içinde liturji ile bağlantılı olarak altar masası üzerine yapılmıştır.
[701] Keister (2004), s. 41.
[702] Bizans ve Ortaçağ sanatında elyazmalarında melek figürleri kullanılsa da heykellerde meleklerin kullanılması 16. yüzyıla dayandırılır.

birlikte atribüler ve gelenek dikkate alındığında tasvir edilen baş melek Mikhail olmalıdır.

Baş melek Mikhail olduğunu tahmin ettiğimiz diğer heykel ise Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki 1904 tarihli Hans Paluka mezarındadır (Kat.208). Kayalık zeminle birlikte genç bir delikanlı olarak betimlenen melek başındaki yıldızlı taçla ellerini yere doğru uzatarak adeta mezarı kutsar biçimdedir. Uzun giysileri, normalden daha ince uzun yapılmış bedeni maniyerist ressam El Greco'nun tablolarını hatırlatmaktadır. Galvano plastik sanat atölyesi tarafından Almanya'da yapılan bu heykelin iç iskeleti demir ve ahşaptan, dıştan ise bronz kaplamadır. Bu heykel mezar sahibinin ailesi tarafından atölyenin hazırladığı katalogdan seçilmiş olmalıdır. 19. yüzyılın Almanya'sında sevilen mezar heykelleri yapan atölye ustalar bölümünde detaylı olarak ele alınacaktır[703].

Ignazio D'Andria aile mezarındaki (Kat.174) melek heykelinin anıtsallığı ile yarışabilecek diğer bir heykel Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda bulunan 1862 tarihli Stefano Lemni anıtına yerleştirilmiştir (Kat.175). Melek heykeli tholos[704] biçiminde yapılmış mezar anıtının ortasındadır. Tabut biçimindeki kaide üzerinde "Koruyucu melek" veya "ölüm meleği" olarak tasvir edilen melek heykeli ayakta başını gökyüzüne kaldırmış ellerini önde birleştirmiş dua ederken betimlenmiştir. Figürün çıplak bedeni tek omuzunu açıkta bırakan bir kumaşla sarılmıştır. Kumaş sol kolunun arasına sıkıştırılmıştır. Bedeni daha hacimli gösteren kumaş ve açık kanatlar heykeli anıtsallaştıran özelliklerdir. Uzun ve büyük kanatları bedenini saran kumaşla uyumludur. Çıplak ayakları birlikte tasarlandığı kaideyle birliktedir. Sağ ayağını parmak ucuyla, sol ayağını tam olarak kaideye basmaktadır. Omuzlarına kadar inen dalgalı saçlarıyla yukarı kaldırılmış başı, elmacık kemikleri, kapalı dudaklarıyla ifade dolu yüz hatları vurgulanmıştır.

İstanbul'daki mezar anıtlarında gizem ve sembolist anlamlar içeren melek heykelleri karşımıza çıksa da Antikite bağlantıları ve Neoklasik akım etkileri sıklıkla görülmektedir. Örneğin, Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki 1865 tarihli Thalasso aile mezarında (Kat.176) erkek meleğin yarı çıplak bedeni Antikite bağlantılarını akla getirmektedir. Hıristiyan ikonografisi ile bağlantı kuramadığımız bu anıtın yarı çıplak bedeni, kaslı vücudu, elbisesi altından görülen vücut hatları, saç bandı Antik dönem

[703] Detaylı bilgi için bakınız, s. 317.
[704] Tholos için detaylı bilgi için bakınız, s.144-145.

rahip portrelerini hatırlatmaktadır. Sol elini kafasına götürmesi ve işaret parmağını yanağına koyması ise filozof heykellerini hatırlatmaktadır. Tarz olarak Thalasso ve Lemmi mezar heykellerindeki vücudu örten kumaşlar Antikite bağlantılarını bize göstermektedir.

Hıristiyan geleneklerinin ön planda olduğu ve 19. yüzyıl anıtlarını çağrıştıran en tipik melek figürü Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki 1869 tarihli Zarevich aile mezarındadır (Kat.177). Ayakta ve üzerindeki uzun giysisi, iki yana açık büyük kanatları, ince bedeni, yuvarlak yakalı uzun giysisi üzerine atılmış pelerini, kıvrımlı bedeni, ellerini aşağıya doğru tutarak birleştirmesi, hüzünlü yüz ifadesi, dalgalı uzun saçlarıyla Antik etkilerden ziyade mezar heykellerinin önemli örneklerinden biridir.

İstanbul'daki melek heykellerinde sembolizm daha çok heykellerinin bazen ellerinde tuttukları bazen yanına yerleştirilen objelere, meşalelere, çiçek motiflerine, bitki dallarına veya çelenklere yüklenmiştir. 19. yüzyılın II. yarısından sonra burjuva toplumu ve ideolojik olarak pozitivizmin yaygınlaşmasıyla birlikte cenaze ikonografisinde din dışı konular görülmeye başlar. Bu yıllardan itibaren ölüm duaları ve dini değerler giderek azalmaya başlamasıyla birlikte mezar anıtlarına sembollerin girmesi kolaylaşmıştır. Ölüm ve birey arasında iç içe geçmesi geleneksel ikonografi konularında bireyselleşmenin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Ölüm duaları ve dini değerler giderek azalmaya başlasa da anıt niteliğinde çok sayıda heykel yapılmıştır.

İstanbul'da İngiltere Kraliçesi Victoria tarafından ölen İngiliz askerleri adına yaptırılan mezar anıtı boyut açısından en önemli anıttır. Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda bulunan Victoria veya Melekler Abidesi olarak bilinen anıt (Kat.219) 1854,1855 ve 1856 yıllarında Rusya'ya karşı yapılan savaşta ölen İngiliz askerleri anısına yapılmıştır. Anıtın en dikkati çeken özelliği melek figürleridir. Anıtın dört köşesinde ellerinde palmiye ve çelenk tutan melek kabartmaları yerleştirilmiştir. Kabartmalar heykel niteliğinde olmasına rağmen meleklerin sırtı ve kanatlarınını anıtın köşelerine yapışık olmasından dolayı yüksek kabartma olarak değerlendirilmiştir. Melek figürleri ayakta, ellerini önde birleştirmiş olarak sol elinde defne dalından yapılmış çelenk, sağ elinde palmiye dalı tutmaktadır. Birbirinin aynı olarak tasarlanan dört melek figürü üzerinde yuvarlak yakalı drapelerle hareketlendirilen uzun elbiseler giydirilmiştir. Meleklerin büyük kanatları omuzlarının iki yanndan yükselip ayakuçlarında birleştirilmiştir. Kanatları üzerindeki tüyler ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Uzun elbiseleri altından ayakları görünmez.

Melek figürlerinin kabarık saçları enselerinde toplanmıştır. Başları öne doğru eğiktir. Oval yüz hatlarına sahip yüzlerin dikkati çeken fiziksel özellikleri kalın kaşları, iri kapalı gözleri, küçük burunları ve kapalı ağızları ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Yaslı ve kedeli ifadeleri ruhlarına eşlik ettikleri askerler içindir.

6.2.1.3. Kadın melek heykelleri

19. yüzyılda Avrupa mezarlarında Hıristiyan inançlarından ziyade bir anne gibi kucaklayan, yas tutan, ölenlerin ruhlarına eşlik eden kadın melekler en çok betimlenen heykellerdir[705]. İstanbul örnekleri düşünüldüğünde kadın melek heykellerinin sayısı oldukça azdır. İstanbul'daki en anıtsal nitelikli kadın melek heykeli Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Almanya'da Galvano plastik sanat atölyesi tarafından yapılmış[706] (Kat.207) nolu mezar heykelidir. Buradaki kadın melek figürü sol elini yukarıya kaldırmış olarak ve sol işaret parmağıyla gökyüzünü işaret ederken betimlenmiştir. Meleğin sağ elini yukarıya doğru kaldırması Rönesans dönemi Neoplatoncu sanatçıların yaptıkları eserleri akla getirmektedir. Uzun ve dalgalı saçları bir bantla tutturulmuş olan meleğin üzerine khiton ve himaton giydirilmiştir. Meleğin üzerindeki bu giysiler Antik dönem etkisini arttıran en önemli özelliklerdir. Yarı kapalı gözleriyle hüzünlü bir ifadeye sahip melek mezar koruyucu olarak yapılmıştır. Bugün isimsiz bir mezar üzerine yerleştirilen heykel kaide üzerinden düştüğü için kırılmıştır. Heykelin ahşap, demir ve galvanist kaplamaları kırık yerlerinden her geçen gün tahrip olmaktadır. Olasılıkla bir Alman ailenin mezarı için Almanya'dan getirilen heykel 19. yüzyıl II. yarısındaki Avrupa mezar geleneklerini ve beğenisini doğrudan yansıtan bir heykeldir.

İstanbul'da galvanoplastik malzeme dışında döküm tekniğinde yapılan kadın cinsiyetinde yapılan melek heykellerine de rastlanmıştır. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki (Kat.101) ve (Kat.102), Şişli Gregoryen Mezarlığı'ndaki Kazazyan aile mezarında (Kat.245) melek heykelleri döküm tekniğinde demirden yapılmış ilginç örneklerdir. Ne yazık ki bu heykellerin birebir benzer örnekleri mezarlıklarda tespit edilemese de aynı malzeme ile yapılan heykeller bulunmaktadır. Bu heykeller birbirlerinden farklı özelliklerle ayakta veya otururken betimlenmişlerdir. Dizleri

[705] Berrresford
[706] Almanya'da Galvano plastik atölyesinde yapılan heykellerden biri de Hans Paluka heykelidir.

üzerine çökmüş oturarak tasvir edilen Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki (Kat.101) da melek elindeki çelengi mezar üzerine doğru tutmaktadır[707]. Yerleştirildiği anıtın nasıl olduğunu söyleyemesek te heykelin yüksek bir kaide üzerinde olmalıdır. Hüzünlü bir ifadeyle betimlenen meleğin elindeki çelenk ölen kişiyi övmeyi, yeniden dirilişi ve ölümsüzlüğü sembolize etmektedir. Meleğin üzerindeki kıyafetinin khitonları hatırlatan kolları düğmelerle belirtilmiştir. Saçlarının taçla toplaması ve uzun dalgalı yapılması Roma dönemi heykellerini hatırlatmaktadır.

Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki (Kat.102) demirden yapılan diğer bir örnektir. Heykelin anıtsal boyutları ve figürün giysi kıvrımları Flaman sanatındaki melek figürlerini hatırlatmaktadır. Bedenine göre küçük yapılmış kanatları semboliktir. Meleğin kıvrımlı bedeni, eğik boynu hüzünlü ifadesini arttıran özelliklerdir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki 1896 tarihli Kazazyan aile mezarında (Kat.245) eski fotoğraflarına dayanarak mezar anıtının üzerinde yerleştirildiği bilinen ve bugün mezar alanında bir köşeye yerleştirilmiş olan melek heykeli de döküm tekniğinde yapılmış diğer bir heykeldir. Günümüze gelemeyen büyük kanatları düştüğünde kırılmış olmalıdır. Ellerini göğsüne dayamış olarak kafasını öne doğru eğmiştir. Yuvarlak yakalı uzun giysiler içinde yapılan heykelin ince ve narin yüz hatları, eğik boynu ve yüksek alnı Rönesans dönemi figürlerini hatırlatmaktadır.

İstanbul'da mermer malzeme ile yapılmış boyut olarak en anıtsal örnek Antik dönemin Nike heykellerini hatırlatan Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Dilsizyan aile mezarındaki melek heykelidir (Kat.233). Mezar sahibinin büst heykeli ile birlikte büstün üzerindeki bir niş içine yerleştirilmiştir. Melek figürü kaidesiyle birlikte tasarlanmıştır. Ellerinde kılıç ve kalkan tutan meleğin vücudu ileriye doğru uzattığı sağ ayağı üzerine doğru hafifçe kıvrıktır. Üzerinde kollarını açıkta bırakan ince ve uzun bir khitonla tasvir edilmiştir. Başı sıkıca saran bir başlığı altından küt saçları görünmektedir. Meleğin kanatları niş içine yerleştirilecek biçimde büyük olarak tasarlanmıştır. Burada ölümün kazandığı zaferi gösteren heykelin genel özellikleri Antikite etkili olsa da yüzündeki ifade 1910 lu yıllardaki kadın resimlerini hatırlatmaktadır. Heykel yüksek bir kaide üzerindeki niş içine yerleştirildiği için

[707] Demirden ve döküm tekniğinde yapıldığı düşünülen heykellerden biri de Muradyan mezarındaki kadın heykeldir.

aşağıya doğru olan bakışları, yüz ifadesi, çene çizgileri gerçekçi biçimde betimlenmeye çalışılmıştır. Elbisesi altından çıplak ayakları görülmektedir.

Mezar anıtlarında rastladığımız kadın meleklerden yarı çıplak olan tek örnek Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Resten ailesi mezar anıtına (Kat.297) yerleştirilen heykeldir. Heykelin kaidesi ile birlikte blok mermerden tasarlandığı elindeki ince uzun ot demeti tuttuğu, bedenin yarısının örtülü olduğu kanatlar, saçlar ve kaidenin neredeyse bütün bir halde tasarlandığı basit bir işçilik dikkati çekmektedir. Heykelin başı kırıktır. Nymphe figürlerini hatırlatan melek figürünün belirgin biçimde yapılan göğüsleri anatomik açıdan başarılıdır.

Mezar anıtlarını yaptıran varisler hem din hem de ölen kişinin anısını yaşatan heykellerde dönem beğenisini de göz önünde bulundurarak siparişler vermişlerdir. Bu tip mezar anıtlarında en çok tercih edilen yukarda anlatılan melek heykellerinin birbirlerinden farklı biçimlerde yapılmış olmaları, bu dönemde geleneksellikten uzak ama sembolik anlam taşıyan meleklerin yeni biçimlerde ve genellikle ortak bir beğeni olmadan yapıldıklarını bize göstermektedir.

6.2.2. Melek kabartmalı mezar anıtları

İstanbul' da yaşayan farklı inanç ve kültüre sahip insanların ölüm ritüelleri birbirinden oldukça farklıdır. Ölüm her dinde çok istenen bir şey olmasa da ölümle ilişkilendirilen mezar anıtlarında zaman zaman ölümü zaman zamanda yaşamı düşündüren, ölen kişiyi, aileyi ve Hıristiyan geleneklerini barındıran mezar anıtlarında en sevilen konular arasında birinci sırada melek kabartmaları olmuştur. İstanbul'da melek heykellerinin sayısının az olması kabartmalara duyulan ilgiyi arttırmış olmalıdır. Anıtın veya stelin boyutlarına göre değişen ölçülerdeki melek kabartmaları sadece anıt ve stellerde değil gömü levhaları ve mezar şapelleri alınlıklarında sıkça kullanılmıştır.

Mezar anıtlarında melek kabartmalarının daha fazla tasvir edilmesi çeşitliliği arttıran en önemli nedendir. Kabartmalarda daha çok tek olarak betimlenen melek figürleri ellerinde çiçek, rulo, haç, çelenk, haçlı çelenk tutarken, ikili olarak betimlenenler ise ellerinde çelenk, haçlı çelenk, boş çerçeve veya haç taşırken tasvir edilmişlerdir. Melekler sıkça bulutlar üzerinde uçarken, bazı örneklerde de kayalıklara veya mezar başına otururken betimlenmişlerdir. Mezar için koruyucu olarak tasvir

edilen ve ölen kişinin ailesinin acılarını sembolik olarak sürdüren melekler genellikle yas tutar biçimdedir. İstanbul mezarlıklarında saptadığımız figürlü kabartmalarda yas tutan melekler farklı biçimlerde ele alınmışlardır.

Bu anıtlarda melek figürü insana özgü davranışlarla elleriyle yüzünü kapatırken, yas tutan ve ağlar biçimde betimlenmiştir. Bu türde yapılmış en önemli örnekler Balıklı Rum Mezarlığı'nda 1901 tarihli Kulakoğlu mezarı (Kat.72), 1915 tarihli Yaldızoğlu mezarı (Kat.73) ve Balıklı Meryem Kilisesi bahçesindeki (Kat.109) daki örneklerdir. Bahsedilen melek figürlerinin tümü yüksek kabartma tekniğinde ve niş içine yapılmıştır. Genel düzenleme açısından benzerlikler görünse de anıtların işçilikleri ve süsleme özellikleri birbirinden farklıdır. Anıtların farklılıklarına rağmen kabartmaların benzerlikleri aynı atölyede yapılmış olduklarını düşündürmektedir. Aynı atölyede yapıldıklarını düşünmemizin en temel nedenlerinden biri bu biçimdeki anıtların sadece Balıklı Rum Mezarlığı ve Balıklı Meryem Kilisesi bahçesinde bulunmalarıdır. Balıklı Meryem Kilisesi'ndeki örnek (Kat.109) olasılıkla Balıklı Rum Mezarlığı'ndan getirilmiş olmalıdır.

Kulakoğlu (Kat.72) ve Yaldızoğlu (Kat.73) mezar anıtları gibi Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki (Kat.109) daki örneğin günümüz gelebilmiş kitabesine göre aile mezarı olarak yapıldığı anlaşılmıştır. Bahsi geçen anıtlarda melek figürleri yuvarlak kemerli nişler içindedir. Her üç anıtta da melek figürleri yüksek kabartma tekniğinde yapılırken, özellikle Yaldızoğlu ailesi anıtında figürün öne doğru atılmış sol ayağı ve öne doğru eğilmiş başı neredeyse heykel özelliği taşımaktadır. Yuvarlak kemerli nişler Kulakoğlu anıtında Gotik etkilerle yapılmış sivri kemerle ve süslemelerle sonlandırılırken, Yaldızoğlu anıtında diğerlerine oranla Neoklasik ve Oryantalist etkiler daha fazla görülmektedir. Her iki anıta görülen Gotik, Neoklasik ve Oryantalist üslubun dönem mimarisiyle paralel özellikleri mezar anıtlarının da benzer bir beğeni ile yapıldıklarını göstermektedir. Yaldızoğlu anıtında meleğin uzun saçları ve elleriyle kapattığı yüzü, büyük kanatları oldukça etkileyicidir. Soğanımsı kubbesi 19. yüzyılın II. yarısında mimaride gördüğümüz Oryantalizm etkisinin bir sonucudur. Her üç anıtta melekler kaide üzerindedir. Çıplak ayakları elbiselerinin altından görünmektedir. Boyut olarak birbirlerinden farklı olan anıtlar yüksek kaideler üzerine yerleştirilmiştir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde bulunan (Kat.109) teki anıtın günümüze ulaşan bölümü sadece gövdedir. Boyut olarak diğerlerinden daha küçük olsa da diğerlerine benzer biçimde kaide ve alınlıklı bir bölümü olmalıdır.

Melek kabartmalarının en etkileyici örnekleri obelisk biçimli anıt gövdelerine işlenen Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki 1909 tarihli (Kat.282) ve Eliza Ş. Nakaşyan (Kat.283) dır. (Kat.283) daki anıtın eski kitabesindeki bronzdan yapılmış harfler sökülmüş kazıma tekniğinde 1944 yılında yeniden yazılmıştır. (Kat.282) teki kitabenin orijinalliği dikkate alındığında Nakaşyan anıtında (Kat.283) bu tarihlerde yapıldığı ve aynı usta tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Aile mezarlığı içinde yer alan anıtların karı koca mezarları için yapıldığı düşünülmektedir. Meleklerin obelisk biçimli anıt gövdesi üzerine yüksek kabartma tekniğinde kazınmışlardır. Kayalık zemin üzerinde çıplak olarak betimlenen figürler büyük kanatları yuvarlak yüzleri, gür saçlarıyla mezarlığın en dikkati çeken anıtlarıdır. Meleklerin orantılı yüz hatları, iri badem biçimli irislerine kadar yapılmış gözleri, küçük kapalı ağızları ve düzgün burunları titiz bir işçilikle tasarlanmıştır. Figürlerin obelisk gövdesini kaplayacak biçimde gösterişli vücut hatları ve göğüslerine koydukları ellerindeki çelenkleri de birbiriyle aynıdır. Figürlerin cinsel organları örtüyle kapatılmıştır. Kabartmalarda meleklerin yanlarında ters meşale obeliskin üstüne de örtü urne yerleştirilmiştir. Bu tür ikonografik semboller taşıyan kabartmalar dışında orak, çekiç, buğday demeti, volütler üzerine yerleştirilen kerubim kabartmaları ve Antik dönem sütunlarını hatırlatan çelengin anıtların kaidelerinde kullanılması ile oldukça ünik örneklerdir.

Kadıköy Ermeni Mezarlığı'na girdiğinizde sizi karşılayan melek kabartmalarından biri de (Kat.284) dir. Anıt, kemani ve bestekâr Tatyos Ef. Eksercıyan'ın mezarı için yapılmıştır. Bu anıt Kadıköylü müzik severler sayesinde temizletilmiş ve bugünkü konumuna 2001 yılında kavuşturulmuştur. Anıtın gövdesindeki yüksek kabartma tekniğin de yapılmış melek figürü bulunmaktadır. Çıplak olarak betimlenen melek figürünün bedeninin alt kısmı örtü kapatılmıştır. Meleğin açık kanatları büyük yukarıya doğru kalkıktır. Figürün bedeninde anatomik olarak sorunlar bulunmaktadır. Meleğin bacakları bedenine göre kalın ve özensiz, sanki tam olarak bitirilmemiş gibidir. Figürün gövdesi ve göğüs kısmı incedir. Melek sağ bacağını dizden bükülmüş ve örtünün altına sokulmuş biçimdedir. Sağ dizi üzerinde sağ eliyle tuttuğu boş çerçeveye sarılmıştır. Çerçeve dıştan dikdörtgen, içten oval biçimlidir. Çerçevenin dikdörtgen bölümü dıştan stilize edilmiş volütlerle süslenmiştir. Çerçeve önünde bir buket çiçek yerleştirilmiştir. Başı yukarıya doğru kalkıktır. Uzun boynu, oval yüz hatları, iri burnu ve küçük ağzı bedenine göre daha

ayrıntılı biçimde yapılmıştır. Badem biçimli gözleri gözbebeğine kadar ayrıntılı biçimdedir. Uzun ve dalgalı saçları ensede toplanmıştır.

Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki örneklere benzer bir diğer melek kabartması da Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki melek kabartmasıdır (Kat.246). 1895 tarihli anıtın kitabesine göre Bogos H. Astarcıyan be karısı Aznif Hanım için yapılmıştır. Lahit ve tabut biçimli kaidesi üzerinde yüksek kabartma tekniğinde işlenen melek kabartması anıt gövdesinin büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Meleğin üzerindeki iç ve dış giysi olarak tasarlanan uzun elbisesi drapelerle hareketlendirilmiştir. Başı bir örtüyle kapatılmıştır. Meleğin başörtüsü figürün sırtına kadar inmekte, örtünün altından dalagalı ve uzun saçları görünmektedir. Kanatları yukarıya doğru kalkık ve anıtın gövdesinin dıına taşar biçimdedir. Uzun elbisesi altından çıplak ayağı görünmektedir. Melek figürü ellerini sağ bacağına doğru birleştirmiştir. Kabartmanın başının üzerine yerleştirilen yanan meşale yaşamın devam ettiğini göstermektedir.

Melek figürlerinin anıtın gövdesini kapladığı kabartmalar Balıklı Rum Mezarlığı'nda benzer biçimdedir. Ellerinde çelenk veya çerçeve taşıyan melek kabartmaları dışında haç taşıyan veya haçla birlikte betimlenen kabartmalar sık olmamakla birlikte bulunmaktadır. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1901 tarihli Teodosoğlu aile mezarındaki (Kat.70) haçlı melek kabartması bu türün en anıtsal örneğidir. Petros M. İplikçioğlu atölyesinde yapılan anıtın ön yüzünde ayakta duran melek figürü haça sarılmıştır. Melek sağ eliyle haçı, sol eliyle de çelenk tutmaktadır. Haç meleğin elinde tuttuğu örtünün üzerine yerleştirilmiştir. Bu kabartmada meleğin rahat duruşu ve haçı kucaklayışı oldukça başarılıdır. Melek başını haçın üzerine yaslamıştır. Başını öne doğru eğmiş kapalı gözleri hüzünlü ifadeyle belirtilmiştir. Anıtın süsleme programında sadece ön yüzünde değil girlandlar arasında da melek figürleri da melek figürleri yerleştirilmiştir. Burada sadece başları betimlenen melek figürleri ağızlarıyla stilize edilmiş akanthus biçimindeki kanatlarıyla girlandları birleştirmektedir. Anıtta betimlenen figürler Antik dönemin eros figürlerini çağrıştırmaktadır. Burada melek figürleri daha çok süsleme öğesine dönüşmüştür.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1906 tarihli Paklaçoğlu mezar anıtı (Kat.71) elinde haç ve çelenk tutan melek figürünün az sayıdaki örneklerinden biridir. Sanatçı Eni Kapatanakis tarafından yapılan anıtın ön yüzünde bulunan melek kabartması yastık biçiminde bir kaide üzerindedir. Sol ayağı üzerine diz çöken figürün sağ ayağı ise önde kıvrılmıştır. Sağ elindeki haçı göğsüne dayayan figürün sarkan sol elinde ise

çelenk bulunmaktadır. Kaslı bedeni, şişkin yanakları ve yüksek alnı Rönesans heykellerini anımsatmaktadır.

Elinde haç ve çelenk tutan bir diğer kabartma da Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Ioseph Zaboğlu mezarındadır (Kat.91). Stel biçiminde yapılan bu mezar anıtında dışa taşkın bir zemin üzerinde diz çöken melek figürü elindeki haçı sağ dizi üzerine koymuştur. 1875 tarihli anıtın ön yüzündeki melek figürü Teodosoğlu (Kat.70) mezarındaki kabartma ile kıyaslandığında oldukça basittir. Burada melek figürü dışa taşkın bir zemni üzerindedir. Sol dizini zemine sağ dizini ise yukarıya kaldıran dağınık saçları ve yuvarlak yakalı giysileri benzerdir. Uzun ve dalagalı saçları omuzlarına dökülen figürün üzerinde kısa kollu uzun bir elbise bulunmaktadır. Kapalı gözleri ve yuvarlak yüz hatları, şişkin yanakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Çıplak ayakları elbisesi altından görünmektedir.

Elinde haçla betimlenen bir başka kabartmada Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1874 tarihli Kasdonis mezarıdır (Kat.33). Stel gövdesine işlenen kabartmada erkek melek figürü kafasını haça yaslamıştır. Dizleri arasına aldığı haçı sağ koluyla da saran figür kederli bir ifadeyle tasvir edilmiştir. Tek göğsünü açıkta bırakan kıyafeti ve tek bir tarafta toplanmış geniş kanatları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçlar, elbisesinin seki üzerine taşması, çıplak ayaklar titiz bir işçiliği göstermektedir.

Haçla birlikte tasarlanan bir başka melek figürü de Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki Kosmos İlinas'ın 1898 tarihli mezar anıtıdır (Kat.150). Antonios Zirimis tarafından yapılan kabartmada beşik kemerli bir niş içinde kafasını haça dayamış, tek dizini zemine doğru bükmüştür. Haçı dizleri arasına koyan meleğin üzerinde tek omzunu açıkta bırakan giysisi bulunmaktadır. Giysisi belden büzgülü ve drapelerle hareketlendirilmiştir. Omuzlarına düşen saçları uzun ve dalgalıdır. Saçlar bir bantla tutturulmuştur. Sağ eliyle haçı saran kumaşı koklayan, sol eliyle defne dalı tutan meleğin profilden betimlenen yüz hatları vurgulanmıştır. Çatılmış kaşlar, vurgulanan burun ve dudaklar kederli ifadesini güçlendirmektedir.

Mezar anıtlarında çoğunlukla melekler ellerinde palmiye ve çelenk taşırken tasvir edilmişlerdir. Melekler ellerinde bu sembolik eşyaları tutarken çoğunlukla gökyüzünde uçarken betimlenmişlerdir. Tek başına ve anıtsal boyutlardaki kabartmaların önemli örnekleri aynı usta tarafından yapıldığını düşündüğümüz Ortaköy Rum Mezarlığı'ndaki Aggeos Panagıotu (Kat. 132) ve Aggelos Bikoğlu (Kat.133) mezarlarındakilerdir. Mezar anıtlarının biçimi ve melek figürleri tamamen

aynı biçimdedir. Melek figürleri sol ellerinde çelenk tutarken, sağ elleri yukarıya kaldırılmış ve işaret parmaklarıyla gökyüzünü göstermektedirler. Meleklerin üzerinde yuvarlak yakalı belden kuşakla bağlanmış bir elbise bulunmaktadır. Elbiseler kısa kollu ve etekleri uçuşan ve vücut hatları belli eder biçimde betimlenmiştir. Her iki melek figürü de büyük kanatlarını açmış olarak bulutlar üzerindedir. Meleklerin uzun ve dalgalı saçları da tıpkı elbiseleri gibi uçuşmaktadır. Her iki anıtta melek figürleri dışında çelenk ve çapraz yerleştirilmiş palmiyeler ortak olan özelliklerdir.

Ellerinde tuttukları çelenk ışında kabartmalarda çelenk bazı örneklerde çerçeve olarak kullanılmıştır. Defne yapraklarından yapılmış çelenk içindeki melek kabartmalarının önemli örneklerinden biri 1907 tarihli Seefelder ailesinin mezarındadır (Kat.178). Melek figürü sağ elinde bir palmiye dalı tutmakta, günümüze gelemeyen sol elinde ise büyük bir olasılıkla çelenk tuttuğu tahmin edilmektedir. Burada betimlenen meleğin üzerinde himation ve khiton giydirilmiştir. Açık kanatları rahat duruşu Antik dönem etkilidir. Meleğin çelenk içinden çıkan öne doğru eğilen başı uzun dalgalı saçları ve dışa taşkın olarak yapılmış ellerinden yüksek kabartma tekniğinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Meleğin vücut hatları bel, kalça ve göğüs detayları Roma dönemi heykellerini çağrıştırmaktadır. Ortadan ayrılmış saçları, badem biçimli iri gözleri, irislerine kadar yapılmış gözleri ve belirgin kaşları kıvrık dudakları titiz bir işçilikle yapıldığını göstermektedir. Anıtın sadeliğine rağmen melek kabartmasının ayrıntılı biçimde işlenmesi oldukça ilginçtir.

Çelengin melek figürüne çerçeve olarak kullanıldığı örneklerden biri de Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Aliksan Topalyan ailesi (Kat.247) anıtındadır. Melek figürü bu kabartmada yana doğru ayrılmış uzun dalgalı saçları, yuvarlak yüz hatları, göz bebekleri, kapalı ağzıyla tebessüm eden bir yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Alışılagelmiş biçimde melek figürünün elindeki palmiye dalı bu stelde gövdeye işlenmiştir.

19. yüzyıl beğenisini yansıtan melek kabartmalarının çok sık olmamakla birlikte oldukça basit nitelikli mezar taşlarına da yapıldığını söyleyebiliriz. Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Klinopulos aile mezarındaki (Kat.136) kabartma bunun örneklerinden biridir. 1905 tarihinde yapılmış olan basit ve tek parça mermerden oluşan mezar taşı üzerinde melek kabartması işlenmiştir. Melek figürü bulutlar üzerinde yuvarlak yakalı uzun giysisi ile betimlenmiştir. Kabartmanın basitliğine rağmen figürün üzerindeki giysinin kolları ve yüzü çizgisel bir anlayışla işlenmiştir.

Gül ve farklı çiçek motiflerinden yapılan çelenk melek figüründen bağımsız biçimdedir. Basit bir mezar taşında bile ifadeye dikkat edilerek kederli ve yaslı ifadeyle yapılmış melek figürüne yer verilmesi oldukça ilginçtir.

İstanbul'daki mezarlarda yas tutan melek kabartmalarındaki Antik dönem özellikleri gösteren melek kabartmalarının en önemli örnekleri Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Guiseppina Molinari (1894) (Kat.179), Carayaosma ailesi anıtları (Kat.190) ve Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Martha Rosa Elmayer (1899) (Kat.209) anıt mezarlarıdır. Aynı sanatçı tarafından yapıldıklarını düşündüğümüz kabartmalarda melek figürleri dışa taşkın bir zemin üzerinde kayalıklarda oturmaktadır. Melek figürleri profilden, tek ayağını zemine diğer ayağını kayalık üzerine koyarken betimlenmişlerdir. Meleğin uzun ve dalgalı saçları, tek omzunu açıkta bırakan khitonu, khitonun iliklenmiş kolları açıkça gösterilmiştir. Her üç melek kabartması Roma heykel sanatındaki gelenekleri hatırlatan ideal kadın biçimindedir. Meleğin dalgalı ve uzun saçları, yüzündeki özellikler, yaşın belirsizliği ve elini başına koyarak üzgün bir yüz ifadesiyle betimlenmesi Roma dönemi mezarlarındaki heykel sanatının bir uzantısıdır. Roma sanatına yakın benzerliği bu kabartmaları yapan ustanın Antikite ve Neoklasik akıma duyduğu ilgi ile açıklanabilir. Meleklerin sol ellerinde bir çelenk bulunması ve sol işaret parmaklarının mezarı veya kitabeyi gösterir biçimde uzatılması sanatçının özelliği olarak yorumlanmıştır. Anıtların kabartmalarındaki aynı işçilik bulunsa da Elmayer anıtında (Kat.209) daha basit bir anıt biçimi seçilmiş, Molinari anıtında (Kat.179) ise Antik etki alınlık ve üzerine işlenmiş haşhaş motifleri ve bitkisel süslemelerle zenginleştirilmiştir. Her iki mezar anıtının kadın mezarları için yapılmış olmaları ortak olan özelliklerindendir.

Bizce anıtsal özellikler gösteren melek kabartmalarından biri 1920 tarihli Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Hanesyan mezarındadır (Kat.243). Lyritis atölyesi tarafından yapılan kapı biçimindeki anıt cennet kapısını hatırlatmaktadır. Yüksek kabartma tekniğinde yapılmış melek figürü açık kanatlarıyla uçarken sağ kolunda tuttuğu çiçek demetlerini sol eliyle gökyüzüne saçarken cennet imgesini hatırlatır biçimde gösterilmiştir.

Lyritis atölyesi kadar başarılı olmasa da elinde çiçeklerle veya bir bitki dalı ile betimlenen farklı melek kabartmaları yapılmıştır. Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki Kazar ailesi (Kat.273) mezar anıtındaki melek kabartması yerel bir usta elinden çıkmış basit işçiliği gösterse de elinde tuttuğu defne dalının ayaklarının

üzerini tamamen kapatmasıyla farklı bir örnektir. Melek figürü yüksek kabartma tekniğinde cepheden yapılmış yüzüyle, sakin ve dingin yüz ifadesi, uzun saçları, iri gözleri ve drapelerle hareketlendirilen giysileriyle betimlenmiştir. Giysinin ve defne dalının altından görünen tek ayağı çıplaktır. Meleğin açık kanatları oldukça büyük ve çizgisel bir anlayışta tasarlanmıştır.

Mezar anıtlarında sıkça tercih edilen meşaleler azda olsa İstanbul'daki melek kabartmalarında da kullanılmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Dorizas aile mezarında (Kat.27) ölümü hatırlatır biçimde meşale söndüren melek figürü betimlenmiştir. Çıplak olarak betimlenen erkek melek elinde elinde tuttuğu meşaleyi söndürürken tasvir edilmiştir. Çıplak bedeni asma yaprağıyla kapatılmıştır. Meşalenin sapı üzerine yerleştirilen örtüye iki elini ve çenesini koyan meleğin yüzündeki kederli ifade kapalı gözlerinden anlaşılmaktadır. Adeta ölüm meleği olarak figürün tek bir taraf toplanmış kanatları oldukça büyüktür. 1868 tarihli mezar anıtının ön yüzünü kaplayan melek figürü yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru atılmış, yüz hatları ayrıntılı biçimde verilmiştir. Meleğin anıt gövdesinden dışa taşkın zemine basarken, sol ayağı yukarı doğru kaldırılmış dizi ve kaslı bedeni vurgulanmıştır.

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.31) de elinde bir borazanla ve Gianisopulos anıtında (Kat.35) te elinde bir rulo ile anıtların ön yüzlerini tamamen kaplayan benzeri olmayan melek kabartmaları betimlenmiştir. Anıtların boyutları ve kaide biçimleri aynı sanatçıyı düşündürse de anıtlarda isim tespit edilmemiştir. Melek figürlerinin büyük kanatları ve omuzlarına düşen dalgalı saçları, drapeli kıyafetleri ve giysileri altından görünen çıplak ayakları göstermesi gibi ayrıntılarda benzer biçimdedir. Bu örnekler yanında stel gövdesinin ön yüzünde boyut olarak diğerleriyle kıyaslanamayacak biçimde elinde rulo tutan ve ayakucunda kurukafayla betimlenen bir melek kabartması da Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Kritopulos aile mezar anıtındadır (Kat.36). Ayakta betimlenen meleğin üzerinde yuvarlak yakalı belden büzgülü uzun elbise bulunmaktadır. Elbisesinin kolları üç düğmeyle tutturulan figürün etekleri altından görünen ayakları çıplaktır. Öne doğru eğik başı, uzun dalgalı saçları basit bir işçilikle işlenirken ayak ucundaki kurukafaya bakması ölümün gösterildiği bir kabartmayı akla getirmektedir.

Ellerinde çelenk, palmiye, meşale, rulo, borazan veya haç tutmayan sadece dua eden melek kabartmalarına rastlanmıştır. Bu örneklerden biri olan Feriköy Latin

Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.185) 1893 tarihli Franz Joseph Erlmayer mezarındaki kabartmadır. Anıtın gövdesinin ön yüzüne işlenen kabartma da melek dizleri üzerine çökmüş ellerini önde birleştirmiş dua etmektedir. Yuvarlak yakalı giysisi belden büzgülüdür. Drapelerle hareketlendirilen elbisesi altından vücut hatları belli olna figürün iri gövdesi ve büyük kanatları vurgulanmış, vücuduna göre daha küçük yapılan kafasının boynu bir çizgiyle belirtilmiştir. Yukarıya doğru kaldırılmış başı ve omuzlarına kadar inen dalgalı saçları, küçük burnu, kapalı ağzı ve çenesi çizgisel bir anlayışla yapılmıştır.

Melek kabartmalarında bazı örneklerde kendinden geçerek derin düşüncelere dalan biçimde betimlenen örneklere de rastlanmıştır. Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'daki Sinan Andon mezarınında (Kat.305) obelisk biçimli anıtın kaidesinin yüzlerinden birindeki melek kabartmasında yivli gövdeli bir sütuna dayanmış diz çöken figür üzgün olarak betimlenmiştir. Yuvarlak yakalı uzun belden büzgülü elbisesinin kolları dirseklerine kadar inmektedir. Elbisesinin dirsekte ve etek kısımlarında hacim duygusu çizgisel biçimde, görünen tek kanadı açık ve detaylı olarak verilmiştir. Başı haleli meleğin uzun ve dalagalı saçları geriye doğru taranmıştır. Gözleri yarı kapalı olarak başını aşağıya doğru indiren figürün şişkin yanakları ve oval yüz hatları betimlenmiştir. Elbisesinin altından çıplak ayakları görünmektedir.

Kederli yüz ifadesiyle dikkati çeken melek kabartmalarının biride Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.173) Jacques Armao mezarındadır. 1881 tarihli mezar stelinin ön yüzündeki kabartmada kayalık zemin üzernde mezar taşına oturan melek figürü elini yüzüne yaslamış derin düşüncelere dalmış biçimdedir. Uzun dalgalı saçları sırtına kadar düşerken kanatlarla birleşmiştir. Açık kanatları oldukça geniştir. Yuvarlak yüz hatları belirgin burnu ve kapalı gözleri ile belirtilmiştir. Sağ elini yanağına yaslamasıyla sağ yanağındaki şekil değişikliğine kadar her türlü ayrıntının verildiği kabartma oldukça başarılıdır.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1918 tarihli *Sarrafoğlu* mezarındaki (Kat. 67) kabartmada bulutlar üzerinde oturan elini yanağına koyup eteklerini tutan yas tutar bir ifadeyle insana özgü davranışlarla betimlenen melek kabartmaları da bulunmaktadır. Sanatçı Eustasios Yoannes tarafından yapılan figür anıt kaidesinin içindeki çerçeveye sıkıştırılacak biçimde yerleştirilmesi de kederli ifadesini güçlendirmektedir.

Yukarıda anlatılan yüksek kabartma tekniğinde anıtsal biçimde yapılan melek figürleri dışında İstanbul mezar anıtlarında "vazo önünde yas tutan melek" kabartmaları en sevilen konudur. Vazo önünde yas tutan melek kabartmaları genellikle dikdörtgen biçimli stel üzerine, obelisk, kare kübik gövdeli basit mezarlar üzerine veya sanduka biçimli mezar anıtlarıyla birlikte tasarlanan steller üzerine yapılmışlardır. Bu tür kabartmalar anıtların gövdeleri ve kaidelerine yapılmışlardır. Bu tür kabartmaların bulunduğu mezar anıtlarının tiplerinin oldukça farklı biçimlerde olması çeşitlilik gösteren bir grup olduğunu bize göstermektedir.

"Vazo önünde yas tutan melek" kabartmalarının büyük çoğunluğu çerçevesiz olarak yapılırken, çerçeve veya niş içine yapılanlarda bulunmaktadır. Bu kabartmalarda melek figürü genelde dışa taşkın düz seki biçiminde bir zeminle birlikte, bazı örneklerde de niş veya alınlık zeminlerine yapılmıştır. Kabartmalarda meleklerin önünde benzer biçimde uzun gövdeli bir vazonun olduğu gözlenirken vazonun biçimi yapan sanatçıya ve anıtın biçimine göre bazen yuvarlak gövdeli de olmaktadır. Kabartmalarda vazoların üzerine örtü yerleştirilmesi örtülü urne geleneğini anımsattıklarını akla getirmektedir. Bazı örneklerde vazo üzerine meleğin başörtüsü sarkıtılmıştır. Melek figürü birçok örnekte kafasını örtüye sonra da vazonun üzerine yaslar biçimdedir.

İstanbul'da yapmış olduğumuz araştırmada "vazo önünde dua eden melek" kabartmalı anıtlara Feriköy Latin Katolik, Feriköy Protestan, Feriköy Aya Lefter, Balıklı Rum, Balıklı Ermeni, Büyükada Rum, Halıcıoğlu Ermeni, Kadıköy Ermeni ve Rum mezarlıklarında rastlanmıştır. Adı geçen mezarlıklara baktığımızda Feriköy, Tatavla, Halıcıoğlu, Kadıköy, Büyükada gibi İstanbul'un farklı semtlerinde bulunması farklı ustalar ve işçiliklerle yapılması, farklı mezheplerin tümünde görülmesi yaygın bir kullanımı akla getirmektedir. Bu tip kabartmaların her tür boyutlardaki anıtlara kolayca yapılması yaygınlaşmasını kolaylaştırmış olmalıdır. Bu kabartmalarla birlikte mezar sahibi ile ilgili heykel veya kabartmalara rastlanmaması da bu tipin ucuz bir kullanıma olanak sağladığını doğrulamaktadır.

"Vazo önünde dua eden melek" kabarmalarının yer aldığı anıtlara urne, haşhaş, kandil, ters meşale, kurukafa, kanatlı kum saati, çelenk, gül gibi sembolik anlamlar taşıyan kabartmalarda olsa eklenmiştir. Bu türdeki örneklerin en zengin örneği Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Andreas Kuvios mezarıdır (Kat.189). Bu anıtta meleğin yanında gül dalları ve kandil, ters meşaleler, kurukafa, haşhaş kabartmaları eklenmiştir. Diğer

örnekler bu kadar zengin sembolik anlamlar taşımasa da Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Lucie Karayosma mezarında kurukafa (Kat.191), Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Ermeni bölümünde (Kat.220) te ters meşaleler ve urne, Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.268) de bitkisel süslemeler, Büyükada Rum Mezarlığı'nda (Kat.123) te kanatlı kum saati kabartmaları vazo önünde dua eden melek figürlerine eşlik etmektedir.

Bu tür kabartmaların en erken tarihli örneği 1868 tarihli Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki Frantzis G. Karandinos (Kat.142) anıtındadır. Kesin tarihi bilinen örneklere bakıldığında en geç 1921 yılına kadar yapıldıklarını en yaygın kullanımın ise 19. yüzyılın II. yarısı olduğunu söyleyebiliriz.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1872 tarihli Lucie Karayosma (Kat.191), Badetti (Kat.169) ve Pappi ailesi mezarlarında (Kat.198, 199), Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki 1875 tarihli (Kat.268) de, Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'nda 1877 tarihli Mathilda Nissar (Kat.300) ve Sirayel Abdullahi (Kat.304) mezarında, Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki 1884 tarihli Bayan Agavni (Kat.293) mezarında, Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki 1912 tarihli Elizabeth Crawford (Kat.218), (Kat.219), (Kat.220) ve (Kat.221) de, Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki 1916 tarihli (Kat.126), Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki 1921 tarihli Deoglatyan aile mezarında (Kat.285) mezar anıtlarının farklı tiplerde olmasına rağmen vazo önünde yas tutan meleklerin benzer biçimde betimlenmeleri oldukça ilginçtir.

Vazo önünde dua eden melek kabartmalarının sadece iki örneğinde yapan usta, atölye ve sanatçı adına rastlanmıştır. Sadece Balıklı Rum Mezarlığı'nda Seferoğlu (Kat.75) ve Emikoğlu (Kat.74) mezar anıtlarında "Petros İplikçioğlu'nun Kondoskalio atölyesi" olarak usta adına rastlamıştır. Bu atölye hakkında bir bilgimiz olmasa da mezar anıtlarının 1899-1901 tarihleri arasında yapılmalarından hareketle bu yıllarda Balıklı Rum Mezarlığı için çalışan bir ustanın varlığını bize göstermektedir.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki "Petros İplikçioğlu'nun atölyesi" tarafından yapılmış olan 1899 tarihli Emikoğlu aile mezarı (Kat.74) vazo önünde yas tutan melek kabartmalarının en gösterişli örneğidir. Sadece Emikoğlu mezar anıtında vazo önündeki melek kabartması dışında alınlık içine de başka bir melek kabartması yapılması, yaygın olmasa da bazı örneklerde başka melek figürlerinin bu gruba eşlik ettiğini bize göstermektedir. Emikoğlu anıtında melek kabartması niş içindedir. Bu anıtta da melek dizleri üzerine çökmüş, önünde duran vazo üzerine kafasını yaslamış,

kalkık kanatları, omuzlarına düşen saçları ve elbisesinin kıvrımlı kenarları, üzerindeki pelerini, uzun giysisi altında vücut hatları ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

Petros İplikçioğlu'nun atölyesi tarafından yapılan benzer kabartmanın bir diğer örnekte Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1901 tarihli Seferoğlu (Kat.75) aile mezarındadır. Seferoğlu anıtında kaide üzerine işlenen kabartmada bir seki üzerine diz çöken ve ince uzun gövdeli vazoya sarılan melek figürü Emikoğlu anıtından oldukça farklıdır. Melek kafasını önündeki vazoya yaslamış vazo önünde kıvrılmış bedeni, uzun giysileri altından görünen çıplak ayakları ve kendinden geçmiş yüz ifadesi oldukça başarılıdır. Kanatları sırtında toplanmış biçimdeki meleğin vazoyu kucaklar hali yaslı ifadesini bize göstermektedir.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.95) de anıtın günümüze gelen kaidesi üzerinde silmelerden yapılmış çerçeve içinde dua eden melek figürü betimlenmiştir. Yuvarlak gövdeli bir vazo önünde dizleri üzerine çökerek yas tutan ve kafasını önündeki vazoya yaslayan meleğin yüz ifadesi belirsizdir. Kanatları sırtında toplanmış biçimdeki meleğin vazoyu kucaklar hali yaslı ifadesini bize göstermektedir.

Benzer örneklere göre 19. yüzyıl ikinci yarısına tarihlendirdiğimiz Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki kitabesi okunmayan (Kat.76) da ama örnekte meleğin bacakları arasına vazoyu aldığı kafasını vazoya doğru eğse de yaslamadığı gözlenmektedir. Anıtın gövdesine yapılmış kabartmada zemin veya çerçeve kullanılmamıştır. Melek ile vazo arasında boşluk olması olasılıkla figürün daha önce yapıldığını göstermektedir. Meleğin üzerindeki elbisesi ve üzerindeki pelerini oldukça ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Meleğin vücut hatlarını gösteren elbisesi ve çıplak ayakları, vazo üzerine dökülen pelerin ve saçları diğerlerinden farklıdır.

Anıtın gövdesine yapılan ve benzer özellikler taşıyan bir başka melek kabartması Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Papazoğlu (Kat.78) ve (Kat.77) de ki örneklerdir. 1905 tarihli Papazoğlu (Kat.78) anıtın ön yüzünde zemin üzerine diz çöken ve önündeki vazo üzerine kafasını yaslayan meleğin üzerindeki kıyafetlerde çizgisel bir anlayışla yapılmış yuvarlak iç içe geçmiş dairesel geometrik desenler diğerlerinden farklı olmasına rağmen dizleri üzerine duruşu ve vazo üzerine eğilmesi, elinde tuttuğu örtüyü vazo üzerine koyması gibi özelliklerin tümü aynıdır. Basit bir işçilikle diğerlerini kopya eden bir başka stelde Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Kürkçüoğlu mezarıdır (Kat.123). Stel üzerinde tarih yoktur, ama benzer örneklere dayanarak en geç 1920 lerde yapılmış olmalıdır. Stelin gövdesi

üzerinde bulunan kabartmada dizleri üzerine çöken meleğin üstü örtülü vazoya kafasını yasladığı görülmektedir.

Vazo önünde yas tutan melek kabartmaları Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Pappi ailesinin mezar stellerinde simetrik olarak (Kat. 198-199) betimlenmeleri yaygın olmasa da birlikte sipariş edilen değişik bir kullanıma örnektir.

Kabartma olarak vazolu meleklerin tercih edildiği ve kabartmaların obelisk üzerine işlendiği örnekler Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığın'ndaki 1875 tarihli (Kat.268), Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki 1882 tarihli Sirayel B. Abdullahi'nin anıtı (Kat.304) ve Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1894 tarihli Çapikoğlu anıtıdır (Kat.82). Her üç anıtta da kabartmalar ve anıtların benzer özellikleri görülse de işçilik farklıdır. Bu biçimde yapılan en basit örnek Sirayel B. Abdullahi'nin anıtıdır. Obelisk üzerine kitabenin olmadığı sadece melek kabartmasının bulunması hazır bir üretimin olduğunu düşündürmektedir.

Mezar anıtlarının obelisk, stel veya kare kübik gövdeli farklı biçimlerdeki örneklerini süsleyen vazo önünde yas tutan melek kabartmaları dönem atölyelerinin beğenisini yansıtmaktadır. Kabartmalar anıtların kaidelerine, stel gövdelerine ve alınlıklarına, obelisk yüzlerine yapılmışlardır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda (Kat. 198-199) de Pappi ailesinin stellerinde ve Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'nda Mathilda Hissar stelinde (Kat.300) alınlıklara işlenen bu biçimdeki kabartmalar basit biçimde yapılan anıtları süslemektedir.

Vazo önünde dua eden kabartmalar dışında stel veya anıt gövdesine dairesel ve oval madalyonlar içine işlenen melek figürleri de farklı biçimlerdeki diğer örneklerdir. İstanbul'da mezar anıtlarında oval madalyon içinde kadın figürünün önünde bir meşale önünde yas tutması veya dua etmesi sahnelerine benzer bir anlayışın melek kabartmalarında da kullanıldığı görülmektedir. Örneklerin aynı atölyeler tarafından yada benzer bir beğeni ile yapıldıkları düşünülmektedir.

Vazo önünde dua eden kabartmalar dışında stel veya anıt gövdesine dairesel ve oval madalyonlar içine işlenen melek figürleri de farklı biçimlerdeki diğer örneklerdir. İstanbul'da ki mezarlarda oval madalyon içinde kadın figürünün önünde bir meşale önünde yas tutması veya dua okuması sahnelerinin yaygın olarak kullanıldığı görülürken aynı biçimde yapılan melek kabartmalarının bu örnekleri kopya ettiği düşünülmektedir. Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki (Kat.203) daki Zino ailesi anıtının gövdesindeki madalyonlu melek betimi bu türdeki en önemli örneklerden biridir. 19.

yüzyılın II. yarısında yapıldığı düşünülen stelde oyularak işlenen melek figürünün önündeki haç önünde dua etmektedir. Meleğin üzerindeki kıyafetin omuzlarındaki üç düğmenin veriliş tarzı ve dalgalı uzun saçları Antike özelliklerini taşımaktadır. Figürün sol elindeki işaret parmağının uzatılarak haçın havada görünmesini sağlayan sanatçının figürün kederli yüz ifadesini yakalama becerisi oldukça başarılıdır. Profilden betimlenen meleğin açık kanatlarının derinlik etkisi yaratacak biçimde işlenmesi de etkileyicidir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Mıglıevich anıtında (Kat.195) da benzer biçimde yapılan bir melek kabartması işlenmiştir. Zino ailesi anıtından farkı oval madalyonun defne dallarıyla süslenmesidir. 1889 tarihinde Zirimis tarafından yapılan bir anıttaki melek figürü madalyonun ortasında kollarını göğsüne kavuşturmuş sağ elindeki haçla önündeki urneye doğru yönelmiştir. Figürün üzerinde yuvarlak yakalı uzun kollu düğmeli giysi bulunmaktadır. Giysinin drapeleri ile omuzları yanındaki açık kanatları oldukça detaylı işlenmiştir. Figürün oval yüz hatları, düzgün burnu, belirgin dudakları ve kapalı gözleriyle kederli bir ifade içindedir. Figürün dalgalı saçlarına takılan kurdelesinin fiyongu gibi ayrıntılar detaylı işlenmiştir.

Mezarlıklarda yaptığımız araştırmaya göre madalyon içindeki melek figürleri daha çok Zino ve Mıglıevich ailelerinin anıtlarından farklı olarak çocuk melek olarak tasvir edilmişlerdir. Çoğunlukla haçların ortasına veya stel gövdelerine işlenen zaman zaman kandil veya kırık bir gül dalı kabartmasının figüre eşlik ettiği çocuk melek figürleri daha çok tercih edilmiştir. Bu tarzın tercih edilmesinin en önemli nedeninin maliyet olarak ve işçilik bakımından daha kolay ulaşılmasıdır. Bu örneklerden biri olan Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1887 tarihli (Kat.193) S. P. Jana Komandzinskıego mezarında stel gövdesinde dairesel madalyon içindeki çocuk melek kabartmasına kandil ve kırık gül dalı gibi Hıristiyan ikonografisinde ölümle ilgili sembolik eşyalar işlenmiştir. Bu türde madalyon içindeki melek betimlemelerine sadece Latin mezarlıklarında değil, Rum ve Ermeni mezarlıklarında da rastlanmıştır.

Bu mezar anıtlarından biri olan 1880 tarihli (Kat.30) Pedas ailesinin Şişli Rum Mezarlığı'ndaki anıtı madalyon içinde elinde rulo tutan çocuk melek kabartmasıyla süslenmiştir. Meleğin tek omzunu açıkta bırakan giysisi, küt ve geriye doğru taranmış dalgalı saçları, şişkin yanakları, küçük ve oranlı burnu ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Elindeki rulo üzerinde yazanı okurken tasvir edilen melek figürünün kaslı bedeni ve omuzları anatomi bilgisine sahip bir sanatçı tarafından yapılmıştır.

Zino ailesinin mezar stelindeki kabartmanın daha basit biçimde yapılan örneklerinden biri de 1905 tarihli Şişli Gregoryan Mezarlığı'ndaki (Kat.259) *Seferyan* aile mezarındadır. Yuvarlak yakalı giysisi, uzun saçları ile profilden gösterilen yüz hatları çizgisel bir anlayışla betimlenmiştir. Oval madalyon içinde haç önünde dua ederken betimlenen meleğe bu mezarda da kanatlı kum saati kabartması da eşlik etmektedir. Bu kabartmada meleğin üzerindeki kıyafetin yuvarlak yakası, omuzların ele alınış tarzı, kanatların yerleştirilmesi olukça başarılıdır.

Stel üzerine yapılan melek kabartmalarının yanında en yaygın kullanım haç ortasına yapılan çocuk melek kabartmalarıdır. Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki (Kat. 192) Gues ailesinin mezar anıtındaki gibi daha çok haçı süslemek için tercih edilen kanatlar arasına yerleştirilen melek başları oldukça yaygın bir kullanımdır.

Haç ortasına yapılan basit kabartmalar yanında Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Eleni Fontana mezarında (Kat.205) haç kaidesi biçiminde ikili melek kabartmasının yapıldığı ilginç bir örnekte tespit edilmiştir. Üç kademeli yuvarlak kaide üzerinde yer alan meleklerin baş ve boyun kısımları ve kanatları betimlenmiştir. Boyunlarından sarkan kumaş parçaları büyük yaka biçiminde yuvarlak biçimde sarkmaktadır. Meleklerin yuvarlak başları, şişkin yanakları, iri gözleri, küçük burun ve ağızlarıyla oldukça sevimlidir. Göz bebeklerine kadar ayrıntılı işlenmiştir. Kanatlarından biri kafaları yanında diğeri ise üzerindedir. Birbirlerine yapışık olarak tasvir edilen meleklerin üzerine büyük bir haç yerleştirilmiştir.

Mezar anıtlarında neredeyse her anıtın birbirinden farklı melek kabartmalarıyla yapılması oldukça ilginçtir. Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'ndaki *Nikolaidis* mezarında (Kat.125) sırt sırta yerleştirilen küre ve haçı omuzlarında taşıyan melek kabartmaları gibi bir başka örnek bulunamamıştır. 19. yüzyılın II. yarısından sonra yapıldığını düşündüğümüz mezar anıtında Art Nouveau etkiler mezar alanını çevreleyen demir korkuluklarda ve vazolarda gözlenmektedir. Meleklerin üzerindeki tek omuzu açık giysileri, belden büzgülü drapeli kıyafetleri, yukarı kalkık kanatları Nike figürlerini hatırlatmaktadır.

Haçlı melek figürlerinin veya haç çevresine yerleştirilen melek figürlerinin sayısı tahmin edilene göre daha azdır. Melekler bu tür kabartmalarda ikonografik özellikleri yanında dekoratif bir öğeye dönüşmüşlerdir. Bunlardan biri olan Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Anton Barthelemy ailesinin (Kat.182) anıtında aedikulanın gövdesini kaplayacak biçimde asma dalları arasına yerleştirilen haç ve Tanrısal ışığı

çevreleyen melek kabartmaları bu biçimde yapılan en önemli örneklerden biridir. Figürler bitkisel süslemenin içinde haçı gökyüzüne çıkartırken betimlenmişlerdir.

İstanbul'da çok sık olmasa da sivil kişiler yanında bazı Patrik mezarlarında meleklerin betimlendikleri görülmektedir. Ruhların sonsuzluğa taşınmasına yardım eden melek figürleri hangi mezhepte olduğuna göre değişmekle birlikte mezar anıtlarında Patriğin hayatına ilişkin kıyafet, asa, İncil gibi eşyalar taşırken betimlenmişlerdir. Heybeliada Ruhban Okulu bahçesindeki Patrik mezarında (Kat.155) anıtın sivri kemerli alınlıklarda simetrik olarak Patriğin yaşamını hatırlatan İncil ve şal taşıyan melekler yerleştirilmiştir. Meleklerden elinde İncil tutanı, katlar halinde zemine kadar dökülen uzun etekli elbisesi ile sağ bacağı öne doğru atılmış olarak tasvir edilmiştir. Kare biçimli kaideye basan figürün yuvarlak yüz hatları ve görünen sağ kanadı ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Badem biçimli iri gözleri kapalıdır. İri burnu ve yüz hatlarına göre küçük yapılmış ağzı kapalıdır. Aynı anıtın diğer yüzünde ise elinde Patrik şalı tutan diğer melek figürü yerleştirilmiştir. Figürün üzerinde uzun elbise ve pelerin bulunmaktadır. Melek ellerini öne doğru uzatmış ellerinde şal tutmaktadır. Şalın kenarlarından sarkan püskülleri belirgindir. Meleğin giysileri yatay ve dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Melek figürü diğerinden farklı olarak kayalık üzerine basmaktadır. Simetrik olarak birbirine bakar biçimde yerleştirilen figürlerin elinde şal tutanın sol kanadı, elinde İncil tutanın sağ kanadı sadece görünmektedir.

Patriğe özgü eşyalarla birlikte betimlenen bir diğer melek kabarması da 1865 tarihli Halıcıoğlu Ermeni mezarlığındaki *Garabed Vartabed*'in mezar anıtında yer alır (Kat.270). Burada anıtın ön yüzünü tamamen kaplayan melek figürü bulutlar üzerinde elinde haçla betimlenmiştir. Haleli biçimde tasvir edilen melek figürü yuvarlak yakalı elbisesi, uçuşan etekleri, küt saçlarıyla Bizans dönemi eserlerini hatırlatmaktadır. Meleğin haleli biçimde tasvir edilmesi ve 19. yüzyıl kabartmalarında az sayıdaki örnekte halenin betimlenmesi erken dönem örneklerini kopya eden bir ustayı veya ölen kişinin Patrik olmasıyla ilgili olmalıdır[708]. Anıtın arka yüzünde patrik başlığı, asası ve İncil kabartmalarının yapılmış olması anıta ölen kişinin mesleğiyle kurulan ilişkiyi göstermektedir. Tıpkı biraz önce bahsedilen patrik mezarında olduğu gibi sadece

[708] Haleli melek betimlemelerinden biri de Balıklı Kilise bahçesindeki (Kat.110) daki levhadır. Bu anıtın kim için yapıldığı belli olmadığı için ölen kişi ile bir ilişki kuramasak ta kabartmalardaki meleklerin başındaki hale ile betimlenmeleri erken tarihli örnekleri kopya ettiği için olmalıdır.

Patrik mezarlarında meleklerin yanında bu türdeki eşyalara rastlanılmıştır. Bazı Patrik mezarlarında daha çok patrikhane sembollerinin öne çıkarılarak, melek figürlerinin ikinci plana atıldığı daha çok süsleme öğesi haline geldiği anıtlara da rastlanmıştır. Özellikle Heybeliada Ruhban Okulu bahçesinde Patrik V. Konstantinos mezarında (Kat. 156) haçın iki yanında üçüz yivler arasına melekler süsleme öğesi haline gelmişlerdir. Anıtın dor düzeninde bir tapınak biçiminde tasarlanması ve bu düzende kullanılmayan melek figürlerinin burada tercih edilmesi Hıristiyan gelenekleri ve Yunan kaynaştığını bize göstermektedir.

Mezar anıtlarının en sevilen konusu melekler ölüm sembolü olarak ta sıkça kullanılmış sanatçı veya mezar ustasının zevkine göre farklı biçimlerde kullanılmışlardır. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Sikyaroğlu mezarı (Kat.66), Kanakis mezarı (Kat.93), Sunpudoğlu mezarlarında (Kat.79), Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki yuvarlak gövdeli anıtta (Kat.114) meleklerin kanatlar arasına yerleştirilmiş yüzlerinden oluşmaktadır. Bu tarz melekler Sikyaroğlu mezarında anıtın üzerindeki haç kolunun altına, Kanakis mezarında kadehin üzerine, Sunpudoğlu mezarında sivri kemer içine betimlenen bu kabartmalar farklı biçim ve yerlerde kullanıldıklarını göstermektedir.

Kanatlar arasına yerleştirilmiş melek yüzleri kabartmaları her türlü mezar tiplerinde kullanılmaktadır. Örneğin Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Zografos lahdinde (Kat.115) madalyon içine yerleştirilen melek kabartmasında yüz ve kanatlar daha basit bir anlatımla betimlenirken, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Cristish ailesinin (Kat.204) anıtında lahdin köşelerini kaplayan uzatılmış kanatlar ve heykel özelliği taşıyan başlarıyla oldukça etkileyicidir. Meleklerin gövdelerini de tüylerle kaplanması, yuvarlak yüzleri, şişkin yanakları, düzgün burunları, iri gözleri, küçük ağızlarıyla tebessüm ederler. Dalgalı ve kısa saçları kanatlarıyla birleşmiş gibidir.

Melek kabartmalarının en çok tercih edildiği yerlerden biri de şapel alınlıklarıdır. Genellikle şapel biçiminde yapılan mezar anıtlarının ön yüzlerinde melek kabartmaları çok tercih edilmiştir. Şapellerdeki kabartmalar anıtın boyutuna ve süslemesine göre değişmekle birlikte Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki (Kat.217) isimsiz melek kabartmalı örnekte olduğu gibi oldukça basit biçimlerde de yapıldıkları gibi, Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Saverio Castelli ailesi (Kat. ekle), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Servanu ailesinin (Kat.81), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki P. Tristina

ailesinin (Kat.38) şapellerinde üçgen alınlıklarda birbirinden farklı ama benzer biçimlerde melek kabartmalarının betimlendikleri görülmüştür.

Saverio Castelli ailesi (Kat.206) şapelinde alınlık içine betimlenen melek figürü yüksek kabartma tekniğinde yapılan açılmış büyük kanatlar ve yüzden oluşmaktadır. Mezar şapellerinin sadeliğine rağmen bazı örneklerde de dikkati çeken tek süsleme dua eden melek figürleridir. Alınlık ortasına işlenen melek figüründe ellerini önde kavuşturan ve gökyüzüne doğru bakan kabartmalar çok tercih edilmiştir. *Servanu* mezarında (Kat.81) alınlık içinde Rafaello resimlerini taklit edercesine yerleştirilen melek figürü dirseğini arşitrav kenarına dayamış, ellerini çenesinin altına dayamış gökyüzüne doğru bakar biçimdedir. Kanatlar ve meleğin başı alınlık üçgenindedir. Şişkin yanakları ve idealize edilmiş yüz hatlarıyla Barok dönem resimlerini çağrıştırmaktadır. Alınlık içinde betimlenen bir diğer melek kabartması da Şişli Rum Mezarlığı'ndaki P. Tristina (Kat.38) mezarındadır. Ellerini önde kavuşturan ve elinde haç tutan melek kabartması diğerlerinden farklı olarak daha dışa taşkın ve boyut kazandırılmış biçimdedir.

Şapel olarak yapılan mezar anıtlarında giriş cephelerine yapılan kabartmalarında çocuk melek kabartmaları dışında çocuk kerubim melek figürleri de tercih edilmiştir. Bu örneklerden biri olan Gavril Kristeviç şapeli (Kat.40) kabartmalarında altı kanatlı kerubim ve iki yanında simetrik yerleştirilen melek kabartmaları dikkati çeken önemli örneklerden biridir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1880 tarihli K. Aleksiadu mezarında (Kat.39) ön yüzde Kristeviç mezarından farklı olarak simetrik yerleştirilen melek figürleri gökyüzünde uçarken borazan çalarken betimlenmişlerdir. Melek figürlerinin ortasında yuvarlak madalyon içindeki kanatlı kum saati defne dallarıyla çevrelenmiştir. Başları haleli figürlerin kısa kollu ve drapelerle hareketlendirilen giysisi bir pelerinle süslenmiştir.

Alınlık ortasına yapılan melek kabartmalarının her dönemde tercih edildiğini ve her mezhepte yapıldığını söyleyebiliriz. Şişli Ermeni Gregoryen Mezarlığı'ndaki Çunt ailesinin şapeli (Kat.263) de bu örneklerden biridir. Meleğin bu kabartmada daha çok Ermeni gelenekleriyle tasarlanmış anıtın alınlığında kanatlarını iki yana açmış başı haleli melek kabartması aynı anlatım dilinin tercih edilmesinin bir göstergesidir. Şapelin anıtsallığı göz önüne alındığında figürlü kabartma olarak sadece melek figürünün yapılması alışılagelmiş bir ikonografiyle ilgilidir.

Mezar anıtlarında stel, obelisk, lahit veya şapelleri süslemede en çok tercih edilen kerubim kabartmaları, sanatçıya göre değişen özelliklerle alçak veya yüksek kabartma tekniğinde yapılan alınlık veya kemer içine, girlandlar arasına, bazı mezarlarda melek kanatları ve yüzü dışında gövdesinin de bir kuş gibi tüylerle kaplı biçimde yapıldığı daha plastik özelliği fazla olan anıtlar yapılsa da aynı anlatım dilinin farklı örnekleridir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki İ. Zenovika (Kat. 45) şapelinin alınlığında Neo-Gotik, Şişli Ermeni Gregoryen Mezarlığı'ndaki (Kat.263) Çunt ailesinin şapelinde Neo-Ermeni, Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Saverio Castelli ailesi (Kat.206) ve Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Servanu ailesinin (Kat.81) şapellerinde Latin, Şişli Rum Mezarlığı'ndaki P. Tristina ailelerinin (Kat.38) şapelinde de Neo-Grek etkili anıtların tümünün cephelerinde melek kabartmalarına yer verilmesi 19. yüzyılın anlayışını göstermektedir.

Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki H.Hacyan ailesi mezarında (Kat.303) olduğu gibi stel gövdesini kaplayan ikili melek betimleri de bulunmaktadır. Kabartmada bulutlar arasında uçan iki çocuk melek figürleri ellerindeki kurdeleyi tutmaktadır. Kurdele üzerinde "Anahid" ve "Setha" yazılıdır. Soldaki melek kaslı bedeniyle göğüs hizasına kadar bulutlar arasında, bir eli ile kurdeleyi kaldırırken aşağıya doğru bakmaktadır. Sağdaki melek figürü ise elinde tuttuğu defne dalıyla bir elini yukarıya kaldırmış olarak ve soldaki meleğe bakarken tasvir edilmiştir. Melekler gövdelerine oranla küçük kanatlarla uçar biçimdedir. Meleklerin uzun ve dalgalı saçları rüzgârdan uçuşurken betimlenmiştir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1902 tarihli Parissi ailesi mezarında (Kat.196) obelisk biçimli anıtta niş içine kazınan ellerini önde dua eder biçimde kavuşturan melek figürü de farklı bir örnektir. (Kat.37-85-88) de defne dalları arasında profilden betimlenen melek figürü başı altında rulo biçimindeki kitabelik ile betimlenirken açık kanatları gösterilmiş, (Kat.85) de meleğin kanatları unutulmuştur.

Mezar anıtlarında sıkça rastlanan kırık sütun sadece Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Viri ailesi (Kat.201) mezarında melek kabartması ile birliktedir. Bu anıtta dizleri üzerine çöken melek sağ elinin dirseğini kırık sütun üzerine koymuş ve elini alnına götürmektedir. Kederli ifadesi sol elinde tuttuğu çelenkle de vurgulanmış, yuvarlak yakalı elbisesi ve açık kanadı çizgisel bir anlayışla betimlenmiştir.

Kırık sütun dışında Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki Gömidas Papazyan (Kat.290) mezar anıtında melek figürleri pergel ve iletki gibi matematik aletleriyle

birlikte daha çok geometrik düzende tasarlanmış mezar stelleri de sık rastlanmasa da tespit edilmiştir.

Melek figürlerinin daha çok ölüm sembolü olarak kerubim olarak betimlendiği örnekler mezar anıtlarında en sık rastlanan kabartmalardır. Bu kabartmalarda melekler genellikle iki kanatlı olarak tasvir edilirken, Şişli Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.265) Aram Diirgeryan Sepasdani'ye ait çocuk mezarında dört kanatlı kerubin, aynı mezarlıktaki kitabesindeki harfler söküldüğü için isimsiz olan (Kat.266)[709] da altı kanatlı kerubin olarak yapılmıştır. 1893 tarihli Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Tophaneliyan mezarında (Kat.260) ölüm sembolü olarak kitabeliğin üst tarafına yerleştirilen melek figürü uzun dalgalı saçları yandan ayrılmış, cepheden betimlenen yüzüyle, şişkin yanakları, çatılmış kaşları, iri gözleriyle tasvir edilmiştir.

Mezar anıtlarında ölüm sembolü olarak kullanılan melek kabartmaları daha çok alınlıklara işlenmiştir (Kat.222-223-280). Mezar stellerinin en sevilen kabartması olan kerubim anıta göre değişen işçiliklerle (Kat.126-114-115) veya aynı biçimde tasarlanmış örneklerde (Kat. 49-66-97-99-126-129-130-290) da farklı biçimlerde çok sayıda örnekte betimlenmiştir.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Stephanos Potiadis (Kat.80) ve Pirloğlu mezarında (Kat.84) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Tilemahos G. Theologos (Kat.29) mezarında aynı biçimde yapılmış anıtlardır. Bu anıtlarda meleklerin gövdeleri bulutlar üzerinde betimlenmiştir. Temel tasarım ve melek figürlerinin yuvarlak alınlık içlerine yerleştirilmiş olmaları, melek figürlerinin ortadan ayrık saçları ve yüzleri aynı usta tarafından yapıldıklarını doğrulamaktadır.

Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Tahtabrunyan ailesinin (Kat.262) mezar anıtında girland biçiminde düzenlenmiş kumaş aralarına kerubim kabartmalarının yapılması gibi mezar anıtlarının çeşitliliğinden dolayı farklı biçimlerde tasarlanmalarını sağlamıştır. Mezar şapellerindeki öte dünyanın sembolleri olarak kullanılan kerubim veya ölüm meleği figürleri daha çok ifadesiz olarak betimlenmişlerdir.

Mezar anıtlarında en sevilen konular arasında yer alan bir diğer grup karşılıklı olarak yerleştirilen ikili melek kabartmalarıdır. Yatay olarak yerleştirilen gömü

[709] Kat.176, Şişli Ermeni Mezarlığındaki bir anıttır. Anıt üzerinde "D. Zıkakıs Kule Dıpı N.22" yazılıdır. Buna göre Rum usta tarafından yapıldığını söyleyebiliriz.

levhalarında, stellerde, obelisklerde sıkça kullanılan ikili melek figürleri birbirlerinden farklı özelliklerle kadın, erkek veya çocuk cinsiyetinde yapılmışlardır.

Simetrik olarak anıtla birlikte tasarlanan melek kabartmalarının en anıtsal örneği Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Leonidas Papadopulos mezarındadır (Kat.117). Theodoros ve Lazaros Lyritis atölyesi tarafından yapılan anıtta mezar sahibinin büstünün iki yanında dikdörtgen biçimli levhalar üzerine ellerinde şal ve defne dalları tutan melek kabartmaları işlenmiştir. Mezar koruyucusu olarak tasarlanan kabartmalar dışa taşkın bir zemin üzerinde yuvarlak yakalı uzun giysilerle ve büyük kanatları ve görünen çıplak ayaklarla, kafalarını eğmiş olarak birbirlerine doğru yönelimlerle betimlenmişlerdir. Melekler bazen ellerinde Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Tontoğlu (Kat.68) mezarındaki gibi boş çerçeve taşırlar. Bu mezardaki melek kabartmalarında melekler kısa kollu ve kısa etekli kıyafetlerle uçarken betimlenmişlerdir.

Bu kabartmalarda melek figürleri genellikle bulutlar üzerinde uçarken ve ellerinde çelenk, haç, haçlı çelenk, rulo, çerçeve, defne dalları, palmiye, buğday demeti ve halatlı çıpa taşırken tasvir edilmiştir. Anıtların boyutlarına göre değişiklik gösteren biçimlerde yüksek yada alçak kabartma tekniğinde yapılmışlardır. Melekler genellikle uzun saçlı olarak betimlenirken, bazı örneklerde başları örtülü ve haleli olarak betimlenmişlerdir. Meleklerin taşıdıkları çelenk çoğunlukla boştur (Kat.90-94-110-112-286). Bazı örneklerde (Kat. 95-111-134) çelengin içine haç yerleştirilmiştir. Bu örnekler arasında (Kat.134) de haçlı çelenk taşıyan melekler diğer ellerinde palmiye dalı ve buğday demeti, Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki 1898 tarihli Asduoazaduryan ailesi mezar taşında (Kat.294) de ise palmiye dalları taşırken betimlenmişlerdir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki *Telliyani* ailesine (Kat.261) ait mezar anıtında olduğu gibi çelengin içine bazı örneklerde mezar sahibinin fotoğrafı yerleştirilmiştir. *Telliyani* ailesine (Kat.261) anıtta melekler ellerinde mezar sahibinin fotoğrafının bulunduğu çiçeklerden yapılmış kurdelerle süslenmiş çelengi taşırken, gövdelerinin yarısına kadar bulutlar içinde ve yan yana betimlenmişlerdir. Melekler yuvarlak yakalı bir elbiseleri, açık kanatları, kısa dalgalı saçları ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

Telliyani ailesi anıtı bize çelenklerin mezar sahibi fotoğraflarına çerçeve oluşturduğunu düşündürse de anıtlara baktığımızda böyle olmadığı düşünülmektedir. Anıtlarda çelenklerin biçim ve boyutlarının birbirlerinden oldukça farklı olması, çoğunlukla sembolik olarak yerleştirilmeleri alışılmış geleneklerle ilişkilendirilmiştir.

Çelenk dışında boş çerçeve taşıyan melek figürleri ise bazı mezar anıtlarında fotoğrafla doldurulmuş olsalar da, çoğunun yapılırken tasarladığı ama fotoğrafla doldurulmadığı düşünülmektedir.

Diğer gruplarda olduğu gibi çoğunlukla birbirini tekrar etmeyen bu türdeki kabartmalar (Kat. 94) ve (Kat. 276-277) da olduğu gibi istisnai örneklerde aynı biçimde tasarlanmıştır. Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı (Kat.276-277) ve Arnavutköy Profiti İliya Kilisesi bahçesinde (Kat.129-130) aynı biçimde tasarlanmış melek kabartmalarına rastlanmış olması, stellerin alınlıkları farklı olsa da gövdelerin aynı biçimde yapılmasıdır. Bu kabartmalarda melek bir elinde çelenk tutarken diğer elinde haç tutmaktadır.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1879 tarihli (Kat. 89) da melekler ellerinde bir taş üzerine işlenmiş haç kabartması taşırlarken, çelenk bu anıtta figürlerin üzerine yerleştirilmiştir. Bu türdeki melek kabartmalarıyla süslenmiş anıtların gövdelerinde sadece melek figürleri dışında çok sık olmamakla birlikte (Kat.90) de rulo taşıyan eller, (Kat.131) de kelebek, Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.271) teki musalla taşındaki haç ve güneş sembolleri gibi kabartmalarında eklendiği görülmektedir.

İkili melek figürleri daha çok yuvarlak yakalı uzun veya kısa kollu belden büzgülü giysilerle betimlenirken (Kat.279-111-110-112-90-89-261-271), bazı örneklerde çıplak ve bedenlerinin kumaşlarla kapatıldığı (Kat.134-286-288) görülmektedir. Karşılıklı yerleştirilen melekler Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat. 46)… ailesine ait anıtta çıpa ve halat taşırken, Miloşyan anıtında (Kat.279) da rulo biçimindeki kitabeliği taşırken, Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.288) da çelenk üzerine yerleştirilen haçı taşırken betimlenmişlerdir. Karşılıklı yerleştirilen melek kabartmaları Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.94) ve (Kat.95) te ikiz mezarları süslemektedir. Bu anıtlar aile mezarlarında melek kabartmalarının tercih edildiklerini göstermektedir.

Karşılıklı olarak betimlenen meleklerin ellerindeki çelenkler benzer özellikle yapılsalar da birbirinden farklıdır. Genellikle defne yapraklarından ve gül veya karışık çiçeklerden yapılan çelenkler kurdelesiz veya kurdelelerle süslenmişlerdir. Karşılıklı yerleştirilen melek figürleri kabartmalarında anıtların biçimleri dışında Neo-Gotik, Neo-Klasik ve Bizans sanatının etkileri üslupsal çeşitliliği göstermektedir.

6.3. Kadın Heykel ve Kabartmalı Mezar Anıtları

Geçmişten günümüze sanat tarihinde belki de en çok betimlenen insan görseli kadındır. Willendorf Venüs'ünden Meryem Ana'ya kadar birçok kadın imgesi günümüze gelmiştir. Yüzyıllardır her inançta kadın figürü "Ana Tanrıça", "Tanrıça" ve toplumun önem verdiği aile kavramının temel öğelerinden biri olarak sıkça betimlenmiştir.

19. yüzyıldan önce ev işleri ve çocuk büyütme görevleri yüklenen kadınlar özellikle aynı yüzyılın ikinci yarısından sonra ev dışında fabrikalar ve çeşitli mesleklerde çalışır duruma gelmiş, her toplumun ihtiyaçları doğrultusunda kadın kendine yüklenen görevlerle farklı hikayelerin kahramanı olmuştur. Her ne kadar 19. yüzyılın ikinci yarısında kadın çalışma hayatında yerini almaya başlasa da daha çok anne ve eş olarak edebi ve sanat eserlerinde sıkça kullanılmıştır. Bu yüzyılda kadının toplumsal rollerindeki değişiklikleri her alanda olduğu gibi mezar anıtlarında dolaylı da olsa görünmeye başlamıştır.

Mezar heykelinde, merhamet duygusuyla örtüşen annelik kavramının anlatılmasında da kadın figürü temanın başlı başına en önemli merkezindedir. Anne olarak betimlenen kadının yanında genellikle ona eşlik eden kız ve erkek çocukları da işlenmiştir. Kadın figürü bu kompozisyonlarda kendi üzüntüsünü, kederini bir yana bırakan kutsal anne, kendini çocuklarını koruyup kollamaya adayan bir kahramandır.

Antik dönemden beri "ölünün arkasından yas tutan kadın" heykel ve kabartmaları lahit ve mezar stellerini süslemektedir. Daha çok yas, keder ve geride kalan aileyi kadın figürü ile ilişkilendiren sanatçılar her dönemde farklı biçim ve kültürlerde kadın figürünü kullanmışlardır. Yas tutan kadın ve eş temalı mezar anıtları özellikle 19. yüzyılda İtalya'da yapılan bazı heykellerde mezar sahibinin heykel ve büstünü gölgede bırakacak biçime dönüşmüştür[710]. İstanbul'daki mezar anıtlarında mezar sahibinin heykelini veya portresini gölgede bırakan bir kadın heykeline rastlanmasa da "ölünün arkasından yas tutan kadın" heykel ve kabartmaları tercih edilen bir konu olarak anıtları süslemiştir. İstanbul'daki örneklerde daha çok geride kalan eşin üzüntü ve yasını temsil eden portre özelliği taşımayan kadın figürleri

[710] Berresford (2004), s. 37, Resim 36 da ve s.154 te Canova'nın yaptığı Floransa Santa Croce Bazilikası' ndaki Vittorio Alfieri (1804-1810) anıtında geride kalan eşi gösteren heykel ile başlayan ve diğer heykellerle devam ettirilen "yas tutan kadın teması" 19. yüzyıl heykellinde önemli ve kalıcı bir öğeye dönüştüğü anlatılmıştır.

betimlenmiştir. Bu kadınlar bazen heykele veya büste doğru yönelip çiçek bırakırken, diz çökmüş biçimde mezar önünde otururken, mezar taşına yaslanırken, dua ederken veya birbirini teselli eden iki kadın olarak betimlemişlerdir. Geride kalan kadınları (anne veya eşleri) temsil eden heykel ve kabartmalarda bu anlamlar yanında, mezar anıtlarını yaptıran eş ve anneler toplumdaki yerlerini de pekiştirmek ve kendi sadakatlerini bu imgelerle iyice güçlendirmişlerdir.

19. yüzyılda İstanbul mezar anıtlarında kadın figürleri genellikle anıtla bütünleşen jest ve mimiklerle, ellerinde tuttukları sembollerle kederli ve gözü yaşlı, ailesinden birini kaybetmenin hüznünü taşıyan sadık eş, anne veya sembolik olarak birçok mezar anıtına konu olmuştur. Kadın heykelleri ve kabartmalarında özellikle -geride kalmış dul eş- teması çok yer almasa da bazı örneklerde karşımıza çıkmıştır. Bu temada dul eş, kocasının ardından sadakatle eşinin yasını tutan bir kadın olarak ve genellikle eşlerinin mezarına yaklaşır bir beden hareketiyle yanındaki çocukla beraber çiçek sunarken betimlenmiştir.

İstanbul mezarlarında geride kalan eşi ve çocuğu sembolize eden heykellerin en önemli örnekleri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Zarifis ailesi anıtlarıdır (Kat.1, 2). Anıtsal girişin önünde, yatak üzerinde kitabını okurken betimlenen Yorgo Zarifis heykeline (Kat.1), doğru yönelen ve onu ziyaret eden kadın ile çocuk heykelleridir. Girişe sırtını dönen figürler Zarifis heykeliyle karşılıklı yerleştirilmiştir. Kadın figürünün sol ayağı ikinci, sağ ayağı ise üçüncü basamağa çıkmaktadır. Yanındaki kız çocuğunun sırtını sağ eliyle destekleyen ve merdivenleri çıkmasına yardım eden bir anne olarak yüzünü sevgi dolu biçimde çocuğa bakarken betimlenmiştir. Kadın ve çocuk heykellerinin birbiriyle ilişki halinde vücut hatları ince işçilik ile tasvir edilmiştir. Yorgo Zarifis'nin mezarındaki kadın ve çocuk heykelleri ziyaret eden aileye bir göndermedir. Kadın heykelinin üzerinde giysi katlarının belirgin olduğu ve vücut hareketlerini gösteren uzun bir elbise giydirilmiştir. Kapalı gözleri ve başını tamamen örten başörtüsü kederli yüz ifadesini arttırmaktadır.

Şişli Rum Mezarlığı'nda Yorgo Zarifis'in mezar anıtında da benzer biçimde tasarlanan diğer anıt Nikolaos Zarifis'e aittir (Kat.2). Nikolaos Zarifi büstüyle birlikte üçgen kompozisyon anlayışına göre yerleştirilen kadın ve çocuk heykelleri anıtın en dikkati çeken öğeleridir. Anıta yerleştirilen kadın heykeli merdivenler üzerinde oturmuş, bir elini yukarıya kaldırmış olarak diğer eliyle çocuğu tutar biçimdedir. Üzerinde drapelerle süslü uzun elbisesi kadının vücut kıvrımlarını gösteren biçimiyle

betimlenmiştir. Kadının başörtüsü ayaklarına kadar uzanmaktadır. Heykelin arkasında toplanan giysi kıvrımları hacim duygusunu fazlalaştırmaktadır. Zarifis büstüne dönük olarak sol eliyle çiçek demeti uzatırken betimlenen çocuk heykeli, anıtın merdivenleri üzerindedir. Çocuğun elinde tuttuğu çiçeklerden biri annenin elbiseleri üzerine düşmüştür. Bu heykel grubunda anne ve çocuk ilişkinin oldukça natüralist biçimde anlatıldığı yüzlerdeki ifade ve hüzün, sevgi ve ciddiyet oldukça dengeli biçimdedir. Özellikle kadın figürünün göz kapakları kapalı olarak yapılması yaslı ifadesini güçlendirmektedir.

Zarifis ailesi mezar anıtlarını hatırlatan geride kalan aileyi temsil ettiği düşünülen kadın ve çocuk heykellerinden bir de Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindedir. Hangi mezar için yapıldığı anlaşılamasa da Balıklı Rum Mezarlığı'ndan getirilmiş olmalıdır. (Kat.105) olarak isimlendirdiğimiz önünde duran çocuğu omuzlarından nazikçe tutan kadın figürünün üzerinde kısa kollu ve dizlerine kadar inen bir elbise giydirilmiştir. Heykelin elbisesinin kollarının birbirlerinden farklı olarak yapılmaları sağ omzunun açık yakası figürün yas tutar halini güçlendirmektedir. Belden büzgülü kıyafeti drapelerle hacim duygusunu yaratmaktadır. Hüzünlü yüz ifadesine sahip olan kadın figürünün ortadan ayrılmış dalgalı uzun saçları sol omuza doğru dökülmektedir. Figürün yuvarlak yüzü, irislerine kadar yapılmış iri gözleri, küçük kapalı dudakları, elmacık kemikleri belirgin yanakları realist biçimde tasvir edilmiştir. Kadın figürünün çıplak ayakları çocuk heykeliyle birlikte kare biçimli kayalık zemin üzerindedir. Kadının dizleri önünde bulunan kız çocuk heykelinin baş kısmı kırıktır. Çocuk heykelinin ellerini önde kavuşturulmuş zambak buketini tutmaktadır. Çocuk heykelinin üzerinde kısa kollu uzun bir elbisesi ve çıplak ayakları kadın heykeliyle benzerdir. Aynı zeminde birlikte tasarlanan heykellerde geride kalan kederli ailenin anlatıldığı düşünülmektedir.

Anne ve çocuk birlikteliği heykeller dışında sadece Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1898 tarihli M. Alfredo Torchıa mezarındaki (Kat.186) kabartmada işlenmiştir. Mezar stelinin ön yüzündeki kabartmada kucaklaşan anne ve çocuk figürleri işlenmiştir. Her iki figür de oldukça yıpranmıştır. Kadın figürünün üzerindeki elbisenin etek kısmı kabarık ve dantellidir. Dizlerine kadar inmiş biçimdeki elbisesi altından topuklu ayakkabıları belirtilmiştir. Kadın tek elini göğsüne koyarak haç önünde dua etmektedir. Çocuk figürü annesinin bacaklarına sarılmıştır. Figürlerin sağında gökyüzünde çelenk içindeki bir haç motifi yer alır. Mezar taşı ilk olarak

gömülen Maria Torchia için yapılmıştır. Kabartma annesini kaybeden bir çocuğun anne özlemini göstermektedir.

İstanbul anıtlarında uzanan, oturan veya ayakta tek başına betimlenen "yas tutan kadın" imgesinin daha fazla tekrarlandığı görülmektedir. Bu heykeller 19. yüzyıl beğenisiyle ve Antik dönem mezar anıtlarındaki kadın betimlerinin kopyalanmasıyla yapılan birçok anıt bulunmaktadır. Kadın heykelleri nişler içine, lahit, bank, pedestal veya sandukalar üzerine yerleştirilmişlerdir.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Mille ailesi (Kat.180) ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Balis ailesinin (Kat.19) mezar anıtlarında yas tutan kadın heykelleri kullanılmıştır. Mille ailesi mezar anıtının (Kat.180) kaidesi üzerine yerleştirilen kadın heykeli kitabeye göre 1874 yılında yapılmıştır. Ayakta betimlenen kadın heykelinin üzerinde vücudunu saran yuvarlak yakalı iç kıyafet ve başını örten uzun bir pelerin bulunmaktadır. Göğsüne yasladığı ve aynı zamanda pelerinin ucunu topladığı sağ elinde bir haç, sol elinde ise çelenk tutmaktadır. Vücudu eğilmiş sol ayağı üzerine hafifçe kıvrılmıştır. Çıplak ayakları elbisesinin altından görünmektedir. Uzun saçları göğsüne kadar uzanan figürün ince ve narin olan yüz hatları sakin bir ifadeyle betimlenmiştir.

Mille anıtı gibi kaide üzerine yerleştirilen diğer bir kadın heykelide Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Balis ailesinin anıtındadır (Kat.19)[711]. Anıt üzerinde Francesco Krıkelis ve M. Koliades tarafından yapıldığı yazılıdır. Obelisk biçimli kaidede oturur biçimde betimlenen kadın heykeli günümüze ulaşamamıştır. Heykelin eski fotoğraflarına göre kadın oturur biçimde, elindeki İncili tutarken ve derin düşüncelere dalmış biçimde betimlenmiştir. Uzun kollu elbisesi yuvarlak yakalıdır. Figürün başında uzun bir başörtü bulunmaktadır. Figüre hacim kazandırmak için elbisesi drapelerle hareketlendirilmiştir. Sol elini yanağına götüren kadın, sağ eliyle bir kitap tutmaktadır. Elinde tuttuğu kitap İncil olmalıdır. Kadın heykelinin başörtü altından görünen saçları arkada toplanmış, yaslı bir ifadeyle betimlenmiştir. Mille ve Balis ailesinin anıtları yas tutan kadın imgesinin ayakta veya oturarak farklı biçimlerde betimlendiklerini gösteren örneklerdir.

19. yüzyılda sembolik düşüncenin ve özellikle de "ölümün güzelliği" diye adlandırılan eğilimle kadın figürü daha dünyevi bir anlatımla canlandırılmıştır.

[711] Papazoglou (2005), s. 437-439.

Erotizm ile beraber; omuzları açık, göğüsleri belirgin, hareketleri cezbedici kadının canlılık veren, güzelliğinden emin, hayat dolu vücudu mezar anıtlarında ön plana çıkarılmıştır. Kocasını ya da yakınını kaybetmekten üzgün ama yine de hayat dolu ifadeyle ölümün kaçınılmaz olduğunu haykıran bu heykeller İstanbul'un mezar anıtlarını süslemektedir.

Kadın figürünün sembolik anlatımlarla anlatıldığı anıtlardan biri Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Schenbri ailesinin mezar anıtıdır (Kat.202). Gömü levhası üzerine uzanır biçimde betimlenen heykel dikdörtgen biçimli üst kısmı yuvarlak basit bir mezar taşına kafasını yaslamıştır. Figürün yandan ayrılmış uzun ve dalgalı saçları mezar taşının üzerine sarkıtılmıştır. Kadının oval yüz hatları, sivri çenesi, kapalı gözleri, belirgin ince uzun burnuyla etkileyici yüz ifadesine sahiptir. Giysi altından görünen vücut hatları belirgindir. Figürün üzerindeki askılı uzun elbiseden görünen göğüs ayrıntıları heykele erotik bir anlam katmaktadır. Elbisenin belirgin katları ışık-gölge etkisini arttırmaktadır. Çıplak ayakları üst üste koyulmuş, ayaklarının alt kısmı ve parmakları anatomik açıdan oldukça natüralisttir.

Schenbri mezar anıtına (Kat.202) benzer biçimdeki diğer anıt Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Raushan mezar anıtıdır (Kat.204). Almanya'dan ithal edilen ve galvanoplastik malzemeden yapılan Raushan ailesinin mezarındaki (Kat.212) kadın heykeli 1918 tarihlidir. İstanbul'daki anıtlarda alışık olmadığımız tarzda banka oturur biçimdedir. Kendinden geçmiş bir ifadeyle tasarlanana kadın heykeli oturduğu bankın arkalığına sağ elinin üzerine kafasını yaslamaktadır. Sol elinde bir çelenk tutan kadın heykeli üzerinde düğmelerle tutturulan kolsuz uzun elbise bulunmaktadır. Göğüs altında ve belinde ince kurdele biçiminde düğümlenen ince bir şeritlerin yer aldığı elbisede vücudun duruşuna uygun doğal biçimde kıvrımlar oluşturulmuştur. Toprak zemine kadar inen uzun elbise katlar halinde yere dökülmektedir. Uzun ve dalgalı saçlarının bir kısmı başının altında kalmış, arkada sırtına ve bir kısmı bank üzerine düşürülmüştür. Figürün yüzü saçları üzerine yan olarak yerleştirilmiştir. İnce narin yüz yapısına sahip olan figürün gözleri kapalıdır. İnce narin yüzü ve belirgin burnuyla betimlenen figürün gözleri kapalıdır. Vücudunun rahat bir biçimde yerleştirilmiş olması, kendinden geçmişliği matemi yansıtmaktadır. Her iki heykelde kafasını yaslayan yas tutan kadın figürlerinde vücut hatlarının ve görünen dekoltesiyle erotik bir sembole dönüştükleri düşünülmektedir.

Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Aleksanderson mezarındaki (Kat.213) kadın heykelide kendinden geçmiş kederli ifadeyle betimlenen bir diğer heykeldir. Anıtın merkezine haçla birlikte yerleştirilen kadın heykeli oturur biçimdedir. Haç üzerinde oval biçimli porselende mezar sahibi Seven Aleksenderson'un fotoğrafı bulunmaktadır.Haçı sağ kolu ile çevreleyen ve başını yaslayan kadın heykeli ayağını arkaya doğru uzatır biçimdedir. Matem tutan kadın biçiminde figürün başından itibaren giysileri kıvrımlı, tüm vücudunu örter. Kadın figürünün başını yasladığı levha üzerinde kitabede sözler ailenin geride kalan fertlerinin hüzün, acı ve yakarışlarını bize göstermektedir. Ailenin acısı burada kadın heykeliyle canlandırılmıştır.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Najar ailesinin mezarında da (Kat.188) seki üzerine oturan kadın heykeli de yas tutmaktan ziyade mezarı bekler biçimdedir. Diğer örneklerden farklı olarak Antik dönem özelliklerini hatılatan heykelde kadın figürü oturduğu seki üzerindeki yuvarlak gövdeli urneyi iki eliyle sarılan biçimde sakin ve hüzünlü bir ifadeyle betimlenmiştir. Tek omuzunu açıkta bırakan drapeli uzun bir giysiyle betimlenen figürünün uzun saçları arkada toplanmıştır. Sandalet giymiş çıplak ayakları elbisenin altından görünmektedir. Figürün elinde bulunan örtü sağ koluna sarılmış ve aynı zamanda da urnenin kapağını örtmektedir. Örtünün diğer kısımları elbisesinin üzerinde figürün hacmini arttıran kıvrımlar halindedir. Figürün giysisi altından görünen vücut hatları, yüz hatları ve ayağındaki sandaletleri gibi ayrıntılara dikkat edilmiştir. Oval yüzü belirgin iri gözleri, düzgün burnu, kapalı ağzı ve şişkin yanakları vurgulanmıştır.

Sadece Latin ve Rum mezarlıklarında değil Ermeni da mezarlarında kadın heykellerine rastlanmıştır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Muradyan anıtındaki (Kat.250) oturan kadın heykeli erken tarihli örneklerden biridir. 1901 yılında yapıldığını düşündüğümüz bronz heykel yüksek bir pedestal üzerine yerleştirilmiştir. Dizleri üzerine oturan kadın figürü sol eliyle yanındaki urnenin kapağını, sağ eliyle ise çelenk tutmaktadır. Üzerinde göğüs altından büzgülü kolsuz bir elbise bulunmaktadır. Kadının başını ve vücudunu örten bir başörtü altından görünen dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Oval yüz hatlarına sahip figürün kapalı gözleri, ince burnu, kaşları, ağzı ve yüz çizgileri vurgulanmıştır. İnce uzun boynu urneye doğru eğilmiştir. Bu anıtta kadın figürü mezarı bekleyen ve yas tutan biçimdedir. Figürün çelengi tuttuğu eli ve urne üzerindeki parmakları natüralist biçimde yapılmıştır.

Mezarı bekleyen veya yas tutan kadın heykelleri dışında Surp Pirgiç Hastanesi bahçesinde bulunan Hagopyan mezar anıtında (Kat.295) kitabe yazarken betimlenen kadın heykeli gibi daha farklı biçimlerde tasvir edilen örneklerde bulunmaktadır. Heykelin bir ayağı üçüncü T biçimli kaidede, diğer ayağı ise dizden bükülmüş ve anıt kaidesine konulmuştur. Heykelin üzerinde uzun kollu ve göğüs altından büzgülü, bol bir elbise bulunmaktadır. Elbisesinin omuzlarında dörder yuvarlak düğme yer alır. Elbisenin uzun kolları figür kollarını yukarıya kaldırdığı için sıyrılmış, kolları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Figürün elbisesinin altından görünen vücut hatları bellidir. Elbisesinin etek kısımları drapelerle hareketlendirilmiştir. Elbisesi altından görünen sağ ayağını parmak uçlarıyla basarken, sol ayağının ise tabanı görünmektedir. Uzun saçları ensede topuz olarak toplanmıştır.

Yukarıda anlatılan örnekler gibi Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde (Kat. 107) olarak isimlendirdiğimiz kadın heykeli sembolist anlamlarla yüklüdür. Kare ve küre biçimli kaideler üzerine çıplak ayaklarıyla basan kadın figürü ayakta ve bir kolunu yukarıya kaldırmış olarak tasvir edilmiştir. Kadın figürü uzun kısa kollu giysi giymektedir. Ortadan ayrılmış uzun ve dalgalı saçları omuzlarına düşmektedir. Üzerindeki giysisi bedenini tamamen örtmektedir. Bir eliyle asasını ve diğer eliyle başını örtmeye çalıştığı örtünün ucunu tutmaktadır. Tebessüm eden ifadeyle oval yüz hatları şişkin yanakları, gülümseyen ağzı ve badem biçimli gözleri ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir.

Kadın heykellerinin anıtsal örneklerinden biri de Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda bulunan Derunyan aile mezarındadır (Kat.251). Mezar anıtının kaidesindeki kitabeye göre heykel 1880 tarihinden sonra yapılmış olmalıdır. Anıtta mezar başında "dua eden kadın" heykeli tasvir edilmiştir. Kayalık biçimde tasarlanan zeminle birlikte haçın önünde sağ dizini kayalık zemine koyan, sol dizini hafifçe büken kadın heykeli bulunmaktadır. Heykelin üzerinde uzun kollu iç giysi ve başından itibaren bedenini örten dış giysiyle betimlenmiştir. Figürün uzun başörtüsü altından uzun dalgalı saçları, üzerindeki giysisi altından çıplak ayağı görünmektedir. Heykelin dua eder biçimde elleri önde birleştirilmiştir. Elbisesinin ön kısmında püsküller, figürün dizlerinin altında kayalık üzerinde de bir kökten çıkan ikisi açmış, ikisi gonca biçiminde tasarlanmış çiçek motifleri bulunmaktadır. Şarlak[712], heykelin Meryem'in

[712] Şarlak (2005), s. 160 da "Mezarı üreten heykeltıraş İncil'deki önemli bir sahneyi vurgulamaktadır. İsa'nın ölümünden sonraki Meryem'in dua sahnesi çok net biçimde ifade edilmektedir" der.

dua sahnesini canlandırdığını düşünse de biz burada tasvir edilen kadının Meryem olmadığını düşünmekteyiz. Özellikle Rum ve Ermeni mezarlarında haçla birlikte betimlenen kadın kabartmaları bu düşüncemizi destekler biçimdedir[713].

Kadın heykelleri sadece Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Corpi ailesinin (Kat.170) mezar şapelinde ön cephedeki nişler içine yerleştirilmiştir. 19. yüzyılın II. yarısından sonra yapıldıkları düşünülen mezar heykellerinde kadın figürleri anıtsal görünümü ve ölümle bağlantılı anlamlarla yüklüdür. Sağ nişteki kadın heykeli Hıristiyanlık dinindeki yedi erdemi temsil eden "umud" kavramını sembolize etmektedir. Heykelin kollarını açıkta bırakan uzun düz yakalı elbisesi göğüs altından bir kuşakla büzülmüş, üzerine pelerin giydirilmiştir. Ellerini önde üst üste koyan figür her iki eliyle sol ayağına yaslı duran gemici çıpasına bağlı düğümlü bir halat tutmaktadır. Halat mezar anıtlarında umudu sembolize etmektedir[714]. Bu sembolik anlam İncil'deki bir pasajdan günümüze ulaşmış, "umut, sağlam ve güvenilir gemi çıpası"na benzetilmiştir[715]. Heykelin başı kırık için yüz ifadesi anlaşılamamıştır. Umudu sembolize eden kadın figürleri yanına de her zaman çıpa ve halat yerleştirilmiş mezar anıtlarına "umudun zaferi heykelleri" denilmiştir.

Corpi ailesinin mezar şapeli (Kat.170) cephesinde bulunan diğer kadın heykeli sol niş içine yerleştirilmiştir. Sağ nişteki kadın heykeli ile uyumlu ve benzer biçimde uzun giysiler içindedir. İç giysisinin düğmeleri ve pelerini önde birleştiren büyük broş ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Başı kırık olduğu için yüz ifadesi belli olmasa da uzun ve dalgalı saçları elbisesinin üzerinde göğsüne kadar inmektedir. Heykelin yanında bir mezar yerini sembolize eden kayalıklar üzerindeki haç ve mezar kitabesini gösteren bir rulo bulunmaktadır. Ellerinde çiçek demetleri tutan kadın figürünün umudu sembolize ettiği düşünülmektedir. Mezar anıtlarında çiçekler sunan veya mezara çiçekler koyan kadın heykelleri Avrupa Sanatı'nda karşılaşılan bir biçim dilidir. Umud sembolü olan kadın figürleri çıpa ve halat yanında, gemi veya çiçeklerle sıkça betimlenmiştir. Bu heykelde figürün eline verilen çiçekler ölümden sonraki öte dünya

[713] Aşağıda anlatılacak bu biçimdeki kabartmalarda kadın figürü Meryem olarak değil, daha çok dua veya yası sembolize eden bir figür olarak ele alınmıştır.
[714] Keister (2004), s. 111, Ayrıntılı bilgi için bakınız, s. 299.
[715] İbraniler (Bap 6): [19] Canlarımız için gemi çıpası gibi sağlam ve güvenilir olan bu umut, perdenin arkasındaki iç bölmeye geçer. [20] Melkizedek düzeni uyarınca sonsuza dek başkahin olan İsa oraya uğrumuza öncü olarak girdi.

seyahatlerindeki umudu sembolize etmektedir[716]. Bu bilgilere göre her iki kadın heykeli de "umud" sembolleri olarak yerleştirilmiştir.

Anıtların biçimine ve anıtsallığına göre oldukça değişmekle birlikte Balıklı Rum Ortodoks Mezarlığı ve Arnavutköy Profitis İlias Rum Mezarlığı'ndaki bazı örnekler kadın heykel ve kabartmalarının aynı biçimde yapıldığını göstermektedir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Petros Gakis (Kat.55), Çobanoğlu (Kat.56), Kürkçüoğlu (Kat.57), Eustratiados (Kat.58), Karakasoğlu (Kat.59), Çimenoğlu (Kat.60), Mauropulo (Kat.61) ailelerinin mezarlarında ve Arnavutköy Profitis İlias Rum Ortodoks Mezarlığı'ndaki Aleksandros Nikolaidis (Kat.128) mezarlarındaki anıtlar bu gruba dahil edilen benzer biçimdeki anıtlardır.

Petros Gakis (Kat.55), Çobanoğlu (Kat.56), Kürkçüoğlu (Kat.57), Eustratiados (Kat.58), Çimenoğlu (Kat.60), Aleksandros Nikolaidis (Kat.128) mezar anıtlarında niş içine yerleştirilen kadın heykelleri, Çimenoğlu (Kat.60) ve Mauropulo (Kat.61) ailelerinin mezar anıtlarda yüksek kabartma olarak tasarlanmıştır. Kadın heykel ve kabartmalarının tümü niş içindeki zemine basan, tek göğsünü açıkta bırakan kısa kollu uzun elbiselerle sol elini başına götürerek üzgün ve düşünceli biçimde betimlenmişlerdir. Sadece Karakasoğlu aile mezarındaki kadın heykelinin üzerindeki elbisede göğüs açık değildir. Kabartma ve heykellerdeki kadın figürlerinin tümünün uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmış, omuzlarına düşmektedir. Sağ ellerinde çelenk tutan kadın figürleri başlarını öne doğru eğmektedir. Elbiselerinin altından görünen ayakları sandaletli veya çıplaktır. Kadın figürleri kontrapost biçiminde sağ ayaklarını hafifçe kırmış, sağ ellerinde tuttuğu çelengi sağ dizleri üzerine koymuşlardır.

Yukarıda adı geçen mezar anıtlarının kadın heykel ve kabartmaları üzerinde khiton bulunmaktadır[717]. Roma dönemi kadın heykellerinde sıklıkla tercih edilen khiton üzerine genellikle himation[718] giydirilirken bu heykel ve kabartmalarda himation başörtü olarak kullanılmıştır. Heykel ve kabartmalarda kadınların başlarını örten uzun örtü bir taçla tutturulmuş, omuzlarından bir pelerin gibi sarkmakta ve

[716] Keister (2004), s. 103.
[717] Khiton ayak bileklerine kadar inen uzun bir içlik olarak tanımlanan, kol üzerinde ya da omuzlarda iliklenen iki parça dikdörtgen kumaş parçasından oluşan, çoğunlukla bir kemerle tutturulan bir giysidir. Bak. J. Lenaghan (2008). Kadın Portre Heykelleri. *Aprodisias'tan Roma Portreleri*. (Ed. R. R. R. Smıth, J. L. Lenanghan), (Çev. A. Yoltar Yıldırım ve G. Ergin), İstanbul: YKY, s. 93.
[718] Himation, genellikle khiton üzerine farklı şekillerde giyilebilen, dikdörtgen bir örtü biçiminde olan, vücut hatlarını saklayan başı örten, manto gibi giyilebilen bir kumaş parçasıdır. Lenaghan (2008), s. 93-94.

figürün sağ eli ile önde toplanmaktadır. Mezar anıtlarında betimlenen kadınların üzerindeki khitonun düğmelerinin gevşetildiği ve yakanın tek göğsü açıkta bırakacak biçimde genişletildiği görülmektedir. Tek göğsü açıkta bırakan kadın figürleri daha çok merhameti (Charity) sembolize etmektedir. Merhameti sembolize eden kadın figürleri özellikle Viktoryan (Victorian) dönemi mezar heykellerinde tek göğsü açıkta bırakan kıyafetlerle betimlenmiştir[719].

Kitabesine göre kesin tarihlerini saptadığımız 1896 tarihli Petros Gakis (Kat.55), 1899 tarihli Çobanoğlu (Kat.56), 1908 tarihli Çimenoğlu (Kat.60), 1913 tarihli Karakaşoğlu (Kat.59), 1930 tarihli Kürkçüoğlu (Kat.57), anıtları bu tipteki anıtların uzun yıllar aynı biçimde yapıldıklarını bize göstermektedir. Tarihleri kitabelerden saptanamayan diğer örneklerin Eustratiados (Kat.58), Mauropulo (Kat.61), Balıklı Meryem Ana Kilise bahçesindeki (Kat.57) muhtemelen aynı biçimdeki anıtlar için yapılmış olan (Kat.103) ve (Kat.104) teki kadın heykelleri benzer anıtların sayısını çoğaltmaktadır.

Bu anıtlar genel düzenleme olarak birbirine benzeyen ve ayrıntılarda birbirinden ayrılan anıtlardır. Bu tipteki mezar anıtlarının sadece Balıklı Rum Mezarlığı'nda ve Arnavutköy Profitis İlias Rum Ortodoks Mezarlığı'nda bulunması atölyenin bu bölgeye yakın olduğunu düşündürmektedir. Bu biçimdeki mezar anıtların ilk örneği olan 1896 tarihinde yapılan *Petros Gakis* mezarı (Kat.55) Eustathios Zotos isimli usta tarafından yapılmıştır. Petros Gakis anıtı dışında ki anıtlar üzerinde sadece Kürkçüoğlu anıtında (Kat.57) sanatçı adına rastlanmıştır**.** Bu tipteki anıtların büyük bir kısmının Balıklı Rum Mezarlığı'nda bulunması atölyelerin mezarlık yakınlarında olduğunu akla getirmektedir. Balıklı Rum ve Ermeni mezarlıkları birbirine çok yakın olmalarına rağmen bu tipteki mezar anıtlarının Balıklı Ermeni Mezarlığı'nda bulunmaması sadece dönemin Rum cemaatin beğenisini veya Rum kökenli bir ustanın varlığını göstermektedir.

Balıklı Meryem Ana Kilise bahçesindeki (Kat.103) ve (Kat.104) teki kadın heykelleri her iki elleri ile çelengi tutmalarıyla diğer örneklerden ayrılsalar da aynı biçimde tasarlanmışlardır. Muhtemelen niş içine yerleştirilmiş olmalıdırlar. Ne yazık ki bu heykellerin yerleştirildiği anıtların kaideleri veya gövdeleri mezarlıkta tespit edilememiştir. Ama bununla birlikte mezarlığın içindeki *Eusratiadu* aile mezarı

[719] Keister (2004), s. 103.

(Kat.58) olarak tanımladığımız anıt gibi kaidesiz olarak mezarlığın meydanına yerleştirilen örneklere rastlanmıştır. Anıtın kaidesi günümüze ulaşmasa da gövde alınlık ve haç bölümleri bu sayede korunmuştur. Bu örnek bize tespit edemediğimiz kaidelerin başka mezarlar için kullanıldıklarını düşündürmektedir.

Balıklı Rum Mezarlığı'nda genel tasarım olarak diğerlerinden farklı ama niş içinde kadın kabartmasıyla yukarıda anlatılan örnekleri hatırlatan diğer mezar anıtı ise 1906 tarihli Pedavatçıoğlu aile mezarıdır (Kat.62). Kabartmada kadın figürünün üzerinde khiton ve başörtü figürün saçlarını örten uzun örtü bir taçla tutturulmuş, omuzlarından bir pelerin gibi sarkmakta ve kadının çelengi tuttuğu sağ eli ile önde toplanmıştır. Khitonun omuzlarındaki düğmeler ve drapeler figürün bedenine hacim kazandırmaktadır. Bu anıtın genel tasarım olarak başka bir usta tarafından yapıldığı anlaşılsa da kadın kabartmasının aynı biçimde yapılması mezarlıktaki diğer örneklerin etkisiyle olmalıdır.

Balıklı Rum Mezarlığı'nda bu örnekler dışında farklı olarak yapılan niş içinde kadın heykellinin bulunduğu en anıtsal örnek *Arnopulos* aile mezar anıtıdır (Kat.63). Taş ustası Stephanos Dölyükoğlu tarafından 1913 tarihinde yapılan anıt yüksek kaide ve nişli heykelli bölümden oluşmaktadır. Niş içine dikdörtgen bir kaide üzerine yerleştirilen kadın heykeli ayaktadır. Figürün üzerinde yuvarlak yakalı kısa kollu uzun giysisi drapelerle hareketlendirilmiştir. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmış, sağ elinde çelenk sol elinde haç ve gül tutmaktadır. Hüzünlü yüz ifadesi iri badem gözlerinde belirtilmiştir. Anıtın alınlık ve sütun başlıkları iri bitkisel süslemelerle tasarlanmıştır. Volütler ve akantuslar stilize edilmiş, kompozit başlıklar haçlarla süslenmiştir. Arnopulos anıtındaki (Kat.63) kadın figüründe elinde tuttuğu haç Hırıstiyanlık dininin yedi erdeminden biri olan imanı, gül ise Meryem ve umudu sembolize ettiğini düşündürmektedir.

İstanbul'daki diğer mezarlıklarda bu örnekler dışında sadece Şişli Ermeni Mezarlığı'nda ve Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda niş içinde kadın heykel veya kabartmalarına rastlanmıştır. Şişli Ermeni Mezarlığı'nda aynı usta tarafından yapıldığını düşündüğümüz Kürkçüyan ve Terziyan ailelerinin mezar anıtlarında yüksek kabartma tekniğinde yapılan kadın kabartmaları niş içine yapılan farklı örneklerdir. Bu kabartmalarda da kadın figürleri yuvarlak kemerli nişler içindedir. Sol bacakları dizden hafif bükerek bedenlerini sola doğru eğerek betimlenen figürler yuvarlak yakalı beden büzgülü giysilerle betimlenmişlerdir. Uzun elbiseleri ve

başlarını örten uzun örtü bedenlerini omuzlarından bir pelerin gibi sarkmakta ve kadının sol kolu arasına sıkıştırılarak önde toplanmıştır. Elbise ve örtü yatay ve dikey drapelerle zenginleştirilmiştir. Ellerini önde üst üste koyan kadın figürleri başlarını sağa doğru eğerek hüzünlü bir ifadeyle kapalı gözlerle tasvir edilirler. Bu mezarlarda kadın figürleri ölenin ardından yas tutan kadınlara bir göndermedir. Kadın kabartmalarının her ikisinde de giysi altından figürlerin çıplak ayakları görünmektedir. Bu anıtların Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki örneklerden en belirgin farklı anıtların biçimleri ve kadın figürlerinin kıyafetlerindeki farklılıklardır. Niş içine yerleştirilmeleriyle birbirlerine benzerlerken Ermeni mezar anıtlarında tek göğsü açık kadın figürleri tercih edilmemiştir. Anıtlar muhtemelen Ermeni bir sanatçı tarafından yapılmış olmalıdır.

Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki *Balıkçıyan* ailesinin mezar anıtında da kör niş içinde elinde gül dallarıyla kadın kabartması betimlenmiştir. Bu kabartma da diğer örneklerden ellerinde tuttuğu gül dallarıyla ayrılsa da yuvarlak yakalı belden büzgülü uzun giysileriyle benzerdir. Kadın figürü gülümseyen yüz ifadesiyle başında tüm bedenini ayak bileklerine kadar saran örtüyle betimlenmiştir. Her iki elinde tuttuğu gül dalları ve ayakucundaki palmiye dalları sembolik anlamlarından dolayı işlenmiş olmalıdır. Gül çiçeği Hıristiyanlık dininde uzun yaşamı, gücü, Meryem'i ve cenneti sembolize etmektedir[720]. Figürün ayaklarındaki palmiye ise martirlerin ölüm üzerindeki zaferini sembolize etmektedir[721]. İstanbul'daki heykel ve kabartmalarda genellikle ellerinde çelenkle betimlenen kadın figürleri daha çok karşımıza çıkarken Balıkçıyan anıtı bu yönüyle de farklıdır.

Niş içine betimlenen kadın figürlerine benzer ama mezar anıtının tipinden dolayı diğerlerinden farklı bir diğer anıtta Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki *Rizzo* ailesi için yapılandır. Aedikula biçimindeki anıtın ortasında yuvarlak kemerli bir çerçeve içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış ayakta betimlenen kadın figürü bulunmaktadır. Kayalık biçimindeki bir kaide üzerindeki kadın başını hafif sola eğmiş, aşağıya bakar vaziyette, ellerini önde birleştirmiştir. Üzerinde kısa kollu ve uzun bir giysi bulunmaktadır. Kıyafet kıvrımları ve pelerini önde toplanmış, başındaki örtünün altından da saçları belirgin olarak tasvir edilmiştir.

[720] Ayrıntılı bilgi için bakınız, s. 286.
[721] Ferguson (1954), s. 37.

Balıklı Rum Mezarlığı, Arnavutköy Profitis İlias Rum Ortodoks Mezarlığı ve Balıklı Meryem Ana Kilisesi'nde tespit ettiğimiz niş içine yapılan kadın heykel ve kabartmalarına benzerliği ile dikkati çeken bir örnek Şişli Rum Mezarlığı'ndaki *Ikonomi* mezar anıtıdır. 1889 tarihinde yapılan bu anıtta kadın figürleri mezar koruyucusu görevini üstlenmiştir. Anıtla birlikte yüksek kabartma olarak simetrik birbirine bakar biçimde yerleştirilen heykellerde kadın figürleri üzerinde khiton bulunmaktadır. Niş içindeki kadın heykel ve kabartmalarıyla aynı biçimde ayakta betimlenen figürlerin giysileri de aynıdır. Kabartmadaki kadın figürlerinin üzerindeki khitonun yakası tek göğüslerini açıkta bırakacak biçimdedir. Figürlerin başlarını örten uzun örtü bir taçla tutturulmuş, omuzlarından bir pelerin gibi sarkmakta ve kadınların elleri ile önde toplanmıştır. Bu heykeller nişli örneklerle aynı biçimde tasarlanmaları bu tipteki kadın figürleri yapan bir ustanın varlığını da düşündürmektedir.

Heykel ve kabartmalarda kadın figürlerinin ellerinde çoğu kez melek heykelleri gibi çelenk tuttukları gözlenmektedir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Petros Gakis (Kat.55), Çobanoğlu (Kat.56), Kürkçüoğlu (Kat.57), Eustratiados, Karakasoğlu (Kat.59), Çimenoğlu (Kat.60), Mauropulo (Kat.61) ailelerinin mezarlarında ve Arnavutköy Prifitis İlias Rum Ortodoks Mezarlığı'ndaki Aleksandros Nikolaidis mezarlarındaki (Kat.128) ellerinde çelenkle betimlenen kadınların benzer örnekleri farklı mezar anıtlarında çoğaltılabilir. Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Raushan ailesinin mezarında (Kat.212) ve (Kat.216) teki kabartmada, Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Muradyan (Kat.250), İstanbulluyan (Kat.255), Kalpakçıyan (Kat.256) ve Avedis Koloyan (Kat.257) anıtlarında Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki kadın heykellerinde, Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Mikhail Anthomelidu mezarında (Kat.65), Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.269) de kadın figürleri ellerinde çelenkle betimlenmiştir. Ellerinde çelenkle betimlenen kadın figürlerinin hepsinde yaslı bir ifade bulunmaktadır. Ellerinde çelenk taşıyan kadın figürlerinin kökeni Antik döneme kadar inmektedir. Yunan ve Roma mezar anıtlarında çelenk taşıyan kadın figürlerinin betimlendiği bilinmektedir. Özellikle Rum ve Latin mezarlarında tek göğsü açık betimlenen kadın figürleri daha çok karşımıza çıkmakla birlikte Ermeni mezar anıtlarında bu tip örneklerin sayısı daha azdır.

Şişli Ermeni Mezarlığı'nın meydanında sergilenen Kalpakçıyan (Kat.256) ve Avedis Koloyan (Kat.257) mezar anıtlarında stel gövdesine işlenen kadın kabartmalarında da ellerinde çelenk tuttukları gözlenmektedir. Stel gövdesinden dışa

taşkın zemine basan kadın figürleri uzun giysiler içinde ve bedenleri himationla örtülmüş biçimde tasvir edilmiştir. Örtünün altından görünen sağ ellerinde çelenk taşırken, sol ellerini ise yanağına yaslamışlardır. Uzun ve dalgalı saçları önden bir taçla toplanmış, omuzlarına düşmektedir. Üzgün yüz ifadesiyle betimlenen figür yuvarlak yüz hatlarına sahiptir. Aşağıya doğru düşürülmüş kaşları ve dudaklarıyla derin düşüncelere dalmıştır. Omuzlarındaki himation drapelerle hareketlendirilmiştir. Elbiseleri altından çıplak ayakları görünmektedir. Aynı usta tarafından yapıldığını düşündüğümüz kabartmalardaki tek farklılık Avedis Koloyan (Kat.257) mezar anıtında kadın figürünün yanında leylek kabartması bulunmasıdır.

Şişli Ermeni Mezarlığı'nda Koloyan (Kat.257) ve Kalpakçıyan (Kat.256) ailesi mezarları için yapılan kabartmalara benzer diğer bir örnek ise İstanbulluyan ailesi anıtındadır. Kaide gövdesinin ön yüzünde dikdörtgen bir çerçeve içinde kabartmada kadın figürü üzerinde yuvarlak yakalı kısa kollu uzun elbise ve omuzlarını örten himation bulunmaktadır. Sağ elini yanağına götüren figür, sol elinde çelenk tutmakta başını öne doğru eğmektedir. Figürün saçları uzun ve dalgalıdır. Drapelerle hareketlendirilen giysisi kadın figürüne hacim katmaktadır. Giysisi altından görünen çıplak ayağını çerçeve üzerine basmaktadır. Koloyan ve Kalpakçıyan mezar anıtlarındaki kabartmalarına benzese de kadın figürünün alçak kabartma tekniğine yapılması ve yuvarlak yüz hatları farklı bir elden çıktığını bize göstermektedir.

Ellerinde çelenk taşıyan kadın figürleri çoğunlukla ayakta betimlenseler de bazı örneklerde oturmaktadır. Mezar başında oturan kadın figürlerine Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1924 tarihli Mikhail Anthomelidu mezarında (Kat.65), Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki (Kat.216), Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'nda da (Kat.269) rastlanmıştır. Birbirlerinden farklı özellikler taşısalarda bu kabartmaların tümünde kadın tek dizi üzerine çöken sol elindeki çelenk tutan, sağ elini ise dizine koyup ve aynı elini yanağına götüren biçimdedir. Uzun giysilerle betimlenen figürlerin kıyafetlerinin kol ve etek kısmı drapelerle hareketlendirilmiştir. Başlarındaki başörtüsü oturdukları yere kadar uzanmakta ve örtü altından görünen saçlarıda dalgalıdır. Kederli ifadeler yüzlere yansımış, gergin haller sımsıkı tuttulan çelenklere yüklenmiştir.

İstanbul'daki mezar anıtlarında dikkati çeken bir grupta "meşale önünde dua eden kadın" kabartmalı örneklerdir. Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Blair anıtı (Kat.211), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis ailesinin anıtı (Kat.87) ve isimsiz

(Kat.86), Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki N. Pappa (Kat.120), A. L. Aleksandrıdu (Kat.121), K. D. Leontidoy mezarları (Kat.122), Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki isimsiz mezarda (Kat.187) ve Kuzguncuk Rum Mezarlığı'ndaki Tozakoğlu (Kat.127) anıtları bu biçimde yapılan anıtlardır.

"Meşale önünde dua eden kadın" kabartmaları daha çok dikdörtgen biçimli stel gövdelerine yapılmışlardır. Stellerdeki kadın figürleri bezemesiz, meander ve defne dallarıyla oluşturulmuş oval madalyon içlerinde tasarlanmışlardır. Kabartmalardaki kadın figürleri profilden ve kafaları öne doğru eğik olarak betimlenmiştir. Kadın figürlerinin geriye doğru taranmış uzun saçları taçla toplanmış, yuvarlak yakalı kısa kollu giysisi ve elbisesinin kollarındaki üç düğme belirtilmiştir. Kadın figürü önünde bir kaide üzerinde yanan meşaleye veya tütsü kabına doğru yönelmiş ellerini önde birleştirmiş dua etmektedir.

Bu tipteki kabartmalara ve mezar stellerinin özeliklerine göre Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Blair anıtı (Kat.211), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgiadis ailesinin anıtı (Kat.87) ve isimsiz (Kat.86) anıtın aynı usta tarafından yapıldığı söyleyebilir. Bu anıtların tümünde usta isimlerine rastlanmasa da bir atölyenin varlığı akla gelir. Özellikle Balıklı Rum Mezarlığı'nda kitabesiz anıt bize atölyede hazır halde bulunan ve kitabe harfleri yazılmadan yerleştirildiğini düşündürmektedir. Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki N. Pappa (Kat.120), ve A. L. Aleksandrıdu (Kat.121) mezarları da aynı usta elinden çıkmıştır. Bu anıtlardan A. L. Aleksandrıdu mezardaki kabartmada kadın figürünün anatomik olarak diğerlerinden başarısız biçimde yapılması daha amatör bir elden çıktığını akla getirmektedir. Bu türdeki anıtların en dikkati çeken örneği Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki isimsiz mezardadır (Kat.187). Aynı biçimde tasvir edilen kadın figürü burada aynı özelliklerle diğerlerine oranla yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Kuzguncuk Rum Ortodoks Mezarlığı'ndaki Marika P. Yemenicioğlu'nun mezarındaki "meşale önünde dua eden kadın" kabartması diğerlerinden farklı olarak niş içine yapılmasıyla farklılaşmıştır. Nişin iki yanında gömme payelerle sınırlandırılan kabartmanın orjinalde bu mezar için yapılmadığı ama günümüzde bu mezar üzerine yerleştirildiği görülmektedir.

Madalyonlu kadın kabartmalarının farklı bir örneği de 1916 yılına tarihlendirilen Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Maria Varian'a aittir (Kat.194). Meşale önünde dua eden kadın kabartmalarına benzer biçimde oval madalyon içinde

tasvir edilmiştir. Varian anıtında kadın figürü diğerlerinden farklı olarak cepheden ve elinde çelenk tutarken betimlenmiştir. Kısa kollu ve yuvarlak yakalı giysisi ile dikkati çeken figürün başını örten başörtüsü önde çelenkle birlikte tutmaktadır.

Kadın figürleri yanında kılıç çok tercih edilen bir sembol olmasa da Şişli Rum Mezarlığı'nda 1910 yılında yapılan Miçaki anıtında kullanılmıştır. Mezar ustası Stellas tarafından yapılan anıtta kadın figürü oval bir madalyon içinde betimlenmiştir. Kabartmada kapalı gözlerinden gözyaşları dökülen kadın figürünün sol omuzu üzerinde betimlenen kılıç kabartması özellikle yerleştirilmiş gibidir. Baş örtüsünü çevreleyen hale figürün yüzünü çevrelemektedir. Kadın figürü bu anıtta sembolik anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Kılıç mezar anıtlarında adalet, vefa ve metaneti sembolize etmektedir[722]. İncil'de Paulus'un Efeslilere mektubu bölümünde, (Bap 6:17) de "Ve kurtarış miğferini, ve ruhun Kılıcı olan Allah'ın sözünü alın" cümlelerinde kılıç geçmektedir.

Mezar anıtlarında kadın heykellerine benzer özelliklerin kabartmalarda daha basit biçimde tekrar edildiği görülmektedir. Özellikle kabartmalarda tek göğsü açıkta bırakan elbiseler, ellerinde çelenk, haç, palmiye ve çiçek dalı gibi sembollerle birlikte kadın figürlerinin betimlendikleri görülmektedir. Kabartmalarda figürlerin ellerinde tuttukları semboller yanında anıtlarda kurukafa, ters meşale, tütsü kabı, vazo, urne, kırık sütun, haç, lahit veya haç kabartmalarının da işlenmesi ikonografik olarak ölüm, yeniden doğuş, yasla ilgilidir. Kadın heykel ve kabarmalarında ölümle ilgili sembollerle birlikte "keder, yas, metanet, iman, merhamet" gibi kavramların anlatılmasında kadın figürünün kullanıldığı anlaşılmaktadır. Antik dönemden beri mezar anıtlarında veya heykellerde kullanılan bu kavramlar Hıristiyanlık dininde benzer biçimde betimlenmişlerdir.

Mezar anıtlarının vazgeçilmez sembolü olan haç kadın figürleriyle birlikte az da olsa işlenmiştir. Haç taşıyan veya önünde dua eden kadın figürleri Meryem yada azizelerle ilişkilendirilememiştir. Daha önce bahsedilen Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'nda bulunan Derunyan aile mezarındaki kadın heykelinde ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1890 tarihli Nıkolopulos ailesi (Kat.24) mezarında kabartmada betimlenen kişinin Meryem olmadığı çok açıktır. Nıkolopulos ailesinin anıtında (Kat.24) dizleri üzerine çöken ve haç önünde dua eden kadın figürünün kendinden

[722]Ayrıntılı bilgi için s. 284'e bakınız;
http://www.churchmonumentssociety.org/Symbolism_on_Monuments.html (Erişim tarihi:25.02.2014)

geçmiş yüz ifadesi oldukça başarılıdır. Üzerindeki elbisesinin dantelleri, yuvarlak yakalı belden büzgülü elbisesi, başını örten başörtüsü gibi ayrıntılar sanatçı Ioannis Balis'in titiz işçiliğini göstermektedir. Kadın figürü dışında anıtta kullanılan ağaç gövdesi biçimindeki haç, çelenk, güvercin gibi kabartmalar dikkat çekicidir. Bu kabartmada mezar başında dua eden ve yas tutan kederli eş sembolize edilmiş olmalıdır.

Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.258), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nıkolopulu (Kat.24) ailesi mezarında, Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı Nikolaidu (Kat.124), Kadıköy Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.289) ve Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki Panosyan (Kat.278) mezar anıtları birbirlerinden farklı stilde tasvir edilen kabartmalar olsalarda kadın figürleri haçla birlikte mezar başında yas tutarken betimlenmişlerdir.

Yas tutan kadın kabartmalarında mezar zaman zaman haçla veya toprak zeminle belirtilse de sadece Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.269) de lahit biçimindedir. Çan çiçekleriyle süslenmiş toprak zeminde oturan kadın figürü üzerinde askılı uzun elbise omuz ve göğüs kısımlarından pilelerle hareketlendirilmiştir. Uzun dalgalı saçları başını tamamen kapatmayan başörtü ile örtülüdür. Öne doğru eğilmiş başıyla üzgün bir ifadeyle betimlenen sağ elini yanağına götüren, sol elinde çelenk tutan figürün dizleri önünde ayaklı bir lahit yer alır. Lahdin arkasında gövdesi ve dalları betimlenen mezar taşlarında ölümsüzlüğü sembolize söğüt ağacı[723] betimlenmiştir. Daha çok mezarlıklara dikilen ve ağlayan söğüt olarakta isimlendirilen bu ağaç ve kadın figürünün kederine eşlik etmektedir.

Haçla birlikte kadın betimlerinde bu tür örnekler yanında çok farklı uygulamalarda bulunmaktadır. Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki meydanında sergilenen (Kat.258) de kadın figürü kafasını haça dayamış, sol dizi üzerine diz çökmüştür. Kadın figürü bu kabartmada sağ eliyle haça sarılmış, sol eliyle defne dalı tutmaktadır. Tek göğsünü açıkta bırakan elbisesi yatay ve dikey çizgilerle belirtilmiştir. Uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar düşer biçimdedir. Profilden gösterilen yüzünün yarısı haçla bütünleşmiştir. Şişkin yanakları, belirgin ince burnu, kapalı gözleri ve giysisi altından görünen çıplak ayakları titiz biçimde işlenmiştir.

[723] Ayrıntılı bilgi s. 294'e bakınız.

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1887 tarihli Kapantinoy (Kat.22) ve Dimitris N. Tamvakos'un (Kat.23) aileleri anıtları ile Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki 1914 tarihli Basileiades ailesinin (Kat.138) anıtlarında kadın figürleri kurukafaya sarılmış olarak betimlenmiştir. Anıtların tipleri ve işçilikleri farklılıklar gösterse de kabartmaların benzerliği aynı sanatçıyı düşündürmektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1887 tarihli Kapantinoy ve Dimitris N. Tamvakos'un mezar anıtlarında sanatçı kitabelerinde Antonios Zirimis adının bulunması bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Üç mezar anıtında da kadın figürü diz çökmüş obelisk biçimli kaide üzerindeki kurukafaya sarılırken betimlenmiştir. Sağ eliyle kurukafaya dokunurken, sol elini alnına koymaktadır. Gözleri kapalı olan figürün kederli ifadesi yüz ifadesine yansımıştır. Uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar inmektedir. Figürün üzerindeki uzun giysisinin tek omuzu açıktır. Bir örtü saçının yarısını ve bedeninin yarısını çevrelemektedir. Figürün üzerindeki giysisi yatay ve dikey kıvrımlarla bedene hacim vermektedir. Figürün bastığı dışa taşkın zeminden taşan kıvrımlarda her üç kabartmada benzerdir. Kurukafanın bulunduğu kaidenin yanında ters olarak yerleştirilmiş henüz sönmemiş meşale bulunmaktadır. Kabartmalarda yaşamın sonu ve ölümün kaçınılmaz sonu meşale ve kurukafaya yüklenmiştir. Kabartmalarda ince işçiliği ve anıtın genel düzenlemesi ile dikkati çeken anıt Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Dimitris N. Tamvakos'un anıtıdır. Kabartmalarda sadece Basileiades ailesinin anıtında kadın figürünün arkasına gelecek şekilde haç kabartması işlenmiştir. Bu anıt diğerlerine kıyasla daha basit bir işçilikle yapılsa da Zirimis atölyesi tarafından yapılmış olmalıdır.

Kadın figürlerinin mezar anıtlarında khiton ve himationu hatırlatan uzun giysilerle veya tek göğsünü açıkta bırakan elbiselerle betimlendiklerinden bahsetmiştik. Sadece Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki Zaruhi Berberyan mezarında kadın figürü çıplak olarak tasvir edilmiştir. Bir kadın mezarı için yapılan kabartmada betimlenen kadın figürü stelin ön yüzünü tamamen kaplayacak biçimde yapılmıştır. Kayalık üzerinde oturan ve elinde tuttuğu kumaşa sarılan figür yas tutan bir kişiyi sembolik olarak canlandırmaktadır.

Kadın figürleri daha önce anlatıldığı gibi Zarifi ailesinin anıtlarında (Kat.1-2), Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki (Kat.105) de, Maksutyan anıtında (Kat.249) olduğu gibi çocukla birlikte anne olarak azda olsa betimlenmiştir. Çocuk figürleri yanında kadınlara eşlik eden kadın figürlerine sadece iki mezar anıtında

rastlanmıştır. Bu anıtlar Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1890 tarihli Charalambu ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli T. Constantine Russell mezarlarıdır. Stellerin ön yüzlerine işlenen kabartmalarda dizleri üzerine çöken acılı eş- anne veya anne-kız birbirini teselli ederken betimlenmiştir. Kabartmaların figür üslubu ve aynı biçimde yapılmaları sanatçı adına rastlanmasa da aynı kişi tarafından yapıldıklarını düşündürmektedir. Bu anıtların Şişli ve Haydarpaşa gibi birbirinden oldukça uzak iki mezarda rastlanması ustanın Rum kökenli olduğunu düşündürmektedir. Çünkü, Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda çalışan Rum kökenli atölyeler tarafımızdan tespit edilmiştir.

Kadın figürleri tıpkı melek figürleri gibi oldukça basit nitelikli mezar taşlarında da az da olsa betimlenmiştir. Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Sotiriadu ailesinin (Kat.137) mezar taşında bir elinde haç, diğer elinde palmiye dalıyla betimlenen kadın figürü bu tipteki en basit örneklerden biridir. Buradaki kadın figürünün elinde tuttuğu haç ve palmiye dalı[724] Hıristiyan ikonografisindeki önemli sembollerdendir.

"Vazo önünde yas tutan melek" kabartmalarını hatırlatan melek yerine kadın figürünün tasvir edildiği tek örnek Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Stratigopulos anıtıdır (Kat.92). Dizleri üzerine çöken ve önündeki vazoya dirseğini koyan kadın figürü anıtı tamamen saran incir ağacı yüzünden tam olarak görülememektedir.

Kadının sembolik anlamları yanında daha çok dönem modasını yansıtan biçimde betimlendiği tek örnek Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Kömürcüyan ailesinin (Kat.299) mezar anıtındaki kabartmadır. Bu kabartmada yaşamın sonunu temsil eden bir kırık sütun önünde kederli bir ifadeyle betimlenen figürün üzerinde bele oturan etekleri fırfırlı bir iç eteği olan uzun bir kıyafet bulunmaktadır. Yakaları dik ve dantelli blüzü, vücut hatları gösterir biçimde bele oturur, yakaları ortasında bir fiyonk bulunmaktadır. Bluzünün kol kısımlarında iki sıra danteller ve fiyonklar kullanılmıştır. Kıyafetinin etek kısmının arkası kabarık ve fırfırlarla süslüdür. Kadının kaküllü ve topuz biçimindeki açık saçları dönem gayrimüslim kadınlarının fotoğraflarıyla ilişkilendirilebilir. Genelde mezar anıtlarında çıplak ayaklı betimlenen kadınların aksine Kömürcüyan ailesinin mezar anıtında topuklu ayakkabılarda dönem modasını yansıtılmıştır. Kömürcüyan anıtında kadın figürünün sol elindeki mendil kederli ifadesini güçlendiren bir sembol olarak işlenmiştir.

[724] Ayrıntılı bilgi için s. 293'e bakınız.

Kadın figürü mezar anıtlarında daha çok yuvarlak yakalı ve belden büzgülü uzun iç giysi ve üzerine giyilmiş pelerin veya örtüyle bazen başından ayak ucuna kadar örtünmüştür. Bazı örneklerde örtü himationu hatırlatır biçimde tasvir edilse de, bazı örneklerde basit bir elbise biçimindedir. Kadının geride kalan acılı eşi temsil ettiği çoğu örnekte saçları kapatılsa da, örtü altından görünen saçları dönem modasına göre taranmıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Schenbri, Najar (Kat.188), Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Raushan (Kat.212) ve Aleksanderson (Kat.213) ile Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Kömürcüyan ailesinin (Kat.299) mezar anıtlarında ise kadın figürlerinin saçları örtüyle kapatılmamış açık olarak bırakılmıştır.

Genellikle tek başlarına betimlenen kadın figürleri sadece üç anıtta hayvan figürleriyle birliktedir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Avedis Koloyan mezarında leylek, Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nıkolopulu (Kat.24) anıtında da güvercin ve Manadrakis anıtında kartal kadın figürlerine eşlik etmektedir. Nıkolopulu (Kat.24) ve Manadrakis (Kat.25) anıtlarında alınlıklar içine veya üzerinde betimlenirken, sadece Koloyan anıtında kadın figürünün yanındadır[725].

İstanbul mezarlıklarında genellikle mermer malzeme ile yapılan kadın heykel ve kabartmaları tercih edilse de Kadıköy Ermeni Mezarlığı'nda beton malzeme ile yapılmış bir heykel saptanmıştır. Mezarlığın girişinde yer alan kadın heykeli dikdörtgen biçimli alt kaide üzerinde oturmaktadır. Kadın heykeli sağ dizini aşağıya doğru sarkıtarak, diğer dizini ise yukarıya doğru kaldırmaktadır. Kolsuz uzun giysisi yatay ve dikey drapelerle hareketlendirilmiştir. Çıplak ayakları elbisesi altından görünmektedir. Giysisi altından vücut hatları görünmektedir. Kafasını sol tarafa çevirmiştir. Sağ eli aşağıya doru sarkar biçimdeyken, sol eliyle de tuttuğu örtüyü yanağına dokundurmaktadır. Uzun saçları başındaki örtü ile örtülmüştür. Başındaki örtü kaideye kadar katlar oluşturacak biçimde uzanmaktadır. Saçları sol taraftan toplanmış gibidir. Kulakları açıktır. Yüz hatları düzgün biçimdedir. Sağ elinin dirseğini oturduğu yerin üzerindeki altıgen kaideye dayamaktadır. Figür genç ve oval yüz hatlarına sahiptir. Başı aşağıya doğru bakar biçimdedir. Kapalı gözleri ve dudakları, belirgin burnu belirtilmiştir.

Yukarıda adı geçen anıtlarda yasla ilişkili veya sembolik anlamlar taşıyan kavramların kişileştirilmiş biçimi olarak kadın figürlerinin betimlendikleri

[725] Detaylı bilgi için s. 272-280'e bakınız.

anlaşılmaktadır. Mezar anıtlarında melek kabartmaları kadar ilgi gören kadın figürleri anne, adalet, vefa, metaneti sembolize eden biçimde veya Antik gelenekle bağlantılı olarak geride kalan dul eş, anne veya aileyi temsil eden yas tutan biçimde betimlenmiştir. Kadın heykel ve kabartmaları melek figürlerini hatırlatan bir biçim diliyle daha çok insani duyguları gösteren ifadelerle birbirinden farklı bir anlayışla mezar anıtlarını süslemektedir.

6.4. Çocuk Heykelleri

19. yüzyılda doğum sırasında ve salgın hastalıklarla küçük yaşlarda çeşitli nedenlerle ölen çocukları için yas tutan aileler onları sonsuza kadar yaşatmak için çeşitli anıtlar yaptırmışlardır. Çocuk heykelleri Avrupa'da daha çok çocuklar için yapılmış mezar anıtlarına yerleştirilirken İstanbul'da böyle bir uygulama yoktur. Gayrimüslim mezarlıklarında aile veya kişiye özel anıtlarda çocuk heykelleri isteğe göre tercih edilmiştir.

İstanbul'da en çok tercih edilen çocuk heykelleri dua eder biçimde yapılmış olanlardır. İstanbul'da tespit ettiğimiz dokuz heykelden dördünde çocuk figürleri dua eder biçimde betimlenmiştir. Bu türde yapılan heykellerin meleklerden tek farkı kanatsız olmalarıdır. İstanbul'da tespit ettiğimiz "dua eder" biçimdeki çocuk heykellerinin en yakın örneği İtalya'daki Luigi Pampaloni'nin "dua" ya da "Samuel'in duası" olarak isimlendirilen 1827 tarihli heykelidir[726]. Bu heykelde çıplak olarak betimlenen çocuk figürü oldukça realist biçimdedir. Özellikle İtalya'da sayısız biçimde kopya edilen bu heykel Angelina Maffetti mezarı ve Floransa, Soffiano, Cimitero Monumentale della Misericordio (Anıtsal Çocuk Mezarlığı)'ndaki birçok mezarda kullanılmıştır[727].

Luigi Pampaloni'nin çocuk heykelinin aynısının İstanbul'da karşımıza çıkması oldukça şaşırtıcıdır. Bu heykellerin ilk başta doğrudan İtalya'dan ithal edildikleri düşünülse de örneklerin sayısı ve aynı biçimde yapılmış melek heykelleri bu düşüncemizi değiştirmiştir. Heykellerin İstanbul'da Latin kökenli olasılıkla İtalyan bir sanatçı tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

İstanbul'da "dua eden çocuk" heykelleri Şişli Rum Mezarlığı'nda Nıkoleta Sigru (Kat.17) mezarında, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Albert Kun mezarında (Kat.181) ve Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Topalyan ailesi mezarında (Kat.301) bulunmaktadır. Bu türdeki heykellerin anıt üzerine yerleştirilmek için yapıldığını düşünsek te bugün Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Albert Kun mezarındaki heykel anıtın yanında bulunmaktadır. Albert Kun mezarındaki çocuk

[726] Berresford (2004), s. 204, Res. 424 te Luigi Pampolini'nin Genova Nervi Galleria d'Arte Moderna'da bulunan "Dua" veya "Samuel'in duası" adını taşıyan heykeli görülmektedir.
[727] Berresford (2004), s.32 de Res.31 de Lucca, Cimitero Urbana'daki Angelina Maffetti mezarı, s. 200, Res. 414 te Floransa, Soffiano, Cimitero Monumentale della Misericordio Çocuk Mezarlığı'ndaki heykellerle aynıdır. Bu mezarlar dışında 19. yüzyılın ikinci yarısında tüm Avrupa ülkelerinde ve Amerika da benzer çocuk ve melek heykelleri yaptırılmıştır.

heykelinin stel üzerine konulmak üzere tasarlandığını ama koyulamadan gömü alanına bırakıldığını düşünülmektedir.

Yukarıda adı geçen çocuk heykellerinin tümü aynı biçim ve özelliklerle yapılmıştır. Yastık biçimli kaide ile birlikte tasarlanan çocuk heykelleri dizleri üzerine çökmüş, oturur biçimde dua etmektedir. Çocuk figürü önde ellerini birleştirmiş, kafasını yukarıya doğru kaldırmıştır. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmış, kıvrık bukleler şeklinde omuzlarına düşmektedir. Yuvarlak vücut hatlarına sahip olan çocuğun üzerindeki tek bacağını örten örtü cinsel organını kapatmaktadır. Yukarıya doğru bakan kaşları ve gözleri, yumuşak yüz ifadesiyle sakin bir tavırla gösterilen figürün yanakları ve gözlerinin alt kısmı şişkindir. Usta bir işçilikle yapılan heykellerde figürün ayaklarını bastığı yer adeta gerçek bir yastık gibi yumuşak kenarlarıyla dikkati çeker. Çocuk figürünün arka bedeni de gerçekçi ve itinalı bir işçilikle yapılmıştır. Çocuk figürünün vücut kıvrımları, el ve ayakları ifade dolu yüzleri natüralist biçimde yapılmıştır.

Yukarıda adı geçen çocuk heykelleri işçilik bakımından birbirinden farklı özellikler gösterse de heykellerden sağlam olarak günümüze gelen tek heykel Albert Kun mezarındakidir. Stelin 1892 tarihli kitabesine göre heykel mezara bu tarihlerde yerleştirilmiş olmalıdır. Heykelin kaliteli mermeri ve yastık biçimli kaidesi işçilik olarak diğerlerinden farklıdır. Heykellerin yastık biçimli kaideleri Nıkoleta Sigru (Kat.17) ve (Kat.247) da püskülsüz, Albert Kun'un (Kat.181) mezarında ise püsküllüdür.

19. yüzyılın II. yarısından sonra İstanbul'da yeni kurulan mezarlıklarda yastık biçimli kaidelerle birlikte dua eden "çocuk melek" heykelleri gibi "çocuk" heykellerinin de aynı biçim ve özelliklerle yapılan yapılması oldukça ilginçtir. İtalya'da özellikle çocuk mezarlarında sıkça tercih edilen "dua eden çocuk" heykellerinin benzer biçimlerde İstanbul'da az sayıdaki örnekleri alışık olunmayan bir geleneğin doğrudan ithal edilen veya kopyaları yapılmış örnekleridir[728]. Özellikle Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Helene Poullaude mezarı (Kat. 168), Kurtuluş Aya Lefter Mezarlığı'ndaki Aleksandra Anatasiadu mezarı (Kat.119) ve Heybeliada Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.154) de ki melek heykelleriyle aynı özellikleri taşıyan Nıkoleta Sigru (Kat.17), Albert Kun ve Topalyan ailesi mezarlarındaki çocuk

[728] Melek heykelleri için bakınız, s. 199-201.

heykellerinin malzeme ve işçilik kalitesi anlamında farklılıklar olsa da aynı heykel örnek alınarak çoğaltıldıkları söylenebilir.

Çocuk melek ve çocuk heykellerinin tasarımları arasındaki bu benzerlikler aynı atölyeyi düşündürse de sanatçı adına sadece 1867 yılında yapıldığı düşünülen Şişli Rum Mezarlığı'nda Nıkoleta Sigru (Kat.17) mezarında rastlanmıştır. Anıt Luigi Giona adından İtalyan bir sanatçı tarafından yapılmıştır[729]. Bu isim bu yüzyıllarda özellikle İtalya'daki mezar anıtları geleneğinin doğrudan ithal edildiğini de akla getirmektedir.

Adı geçen anıtlar dışında dua eden ve başka bir biçimde betimlenen çocuk heykeline Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Nersesyan aile mezarında rastlanmaktadır. Günümüze gelemeyen bu heykel niş içine yerleştirilmiştir[730]. 1889 tarihinde yapılan anıtın eski fotoğraflarına göre ayakta dua ettiği anlaşılan çocuk heykeli kaide üzerine serbest olarak yerleştirilmiştir. Fotoğraflarda pek seçilemediği için heykel üzerine ne detaylı bilgiler veremesek te anıtta dua eden çocuk heykellerinin farklı bir biçimi olduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarında dua eden çocuk figürleri dışında mezar üzerine oturan ve elinde çiçek tutan çocuk heykelleri de yapılmıştır. Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Andre T. Chachaıy mezarındaki 1928 tarihli çocuk heykeli bu tipteki örneklerdendir (Kat.184). Çocuk heykelinde figür elinde kırık bir gül çiçeği dalı tutmaktadır. Gül çiçeği günahsızlığın, bekâretin ve ölümün sembolüdür[731]. Aynı zamanda gülün güzelliği her zaman cenneti hatırlatmaktadır. Bir çocuk mezarı için yapılan heykelin kucağındaki güller ve kayalık biçimli kaideye yapılmış zambak çiçeği başmelek Cebrail'i ve Meryem'i sembolize etmektedir. Mezar anıtlarında çocuk heykeli ile betimlenen gül ve zambak çiçekleri kabartmaları aynı zamanda Meryem Ana'ya ulaşan günahsız, saf ruhu sembolize etmektedir.

Putto-eros-bebek olarak betimlenen çocuk heykel ve kabartmaları dışında Şişli Rum Mezarlığı'nda ve Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde annesi ile betimlenen çocuk heykellerine rastlanmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Zarifis ailesinin anıtlarında kadın figürleri yanında birbirinden farklı özeliklerle çocuk heykelleri tasarlanmıştır. Nikolas Zarifis anıtında (Kat.2) merdivenler üzerindeki çocuk heykeli ayakta, Zarifis büstüne dönük olarak, sol eliyle çiçek demeti uzatırken betimlenmiştir.

[729] Papazoglou (2005), s. 274-277.
[730] Adil ve Gdşyan (1922), s. 84-85, 94.
[731] Ferguson (1954), s. 37.

Çıplak olarak tasvir edilen çocuk figürünün omuzlarına atılan örtüyle sağ bacağı kapatılmıştır. Örtü çocuğun ayaklarına doğru dökümlü biçimde sonlandırılmıştır. Erkek çocuk olarak tasvir edilen heykelin kısa ve dalgalı saçları, yuvarlak yüz hatları titiz bir işçilikle yapılmıştır. Bu anıtta çocuk figürünün kadınla birlikte aileyi ve yası sembolize ettiği düşünülmektedir.

Yorgo Zarifis'in anıtında (Kat.1) da mezar sahibinin karşısında betimlenen kız çocuk heykeli yanındaki kadın figürü ile ilişki içindedir. Kadın figürü bir anne gibi sağ eliyle kız çocuğunun sırtına dokunan ve yüzü kız çocuğuna bakar vaziyettedir. Kız çocuğu da anneye bakar vaziyette sağ elinde bir demet gül tutmaktadır. Saçları oldukça uzun tek örgülü olarak tasvir edilmiş saçları fiyonklu bir kurdele ile bağlanmıştır. Kız çocuğu belinden büzgülü kısa bir elbise giymiştir. Ayakkabıları bantlıdır. Kadın ve çocuk figürü birbiriyle ilişki halinde vücut hatları belirgin olarak, elbise kıvrımları ince işçilik ile betimlenmiştir.

Çocuk ve annenin birlikte tasarlandığı mezar heykellerinden biri de Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindekidir (Kat.105). Heykelde yetim kalan kız çocuğunu omuzlarından nazikçe tutan anne ile birlikte betimlenen çocuk heykelinin başı kırıktır. Üzerinde yuvarlak yakalı bir giysi bulunmaktadır. Dizlerine kadar inen elbisesi drapelerle hareketlendirilmiştir. Görünen ayakları natüralist biçimde çıplaktır. Çocuk figürü ellerinde zambak çiçekleri buketi tutmaktadır. Annesi ile birlikte betimlenen kız veya erkek çocuk heykellerinin geride kalan yetim çocukları mezar ziyareti sırasında sembolize ettikleri düşünülen heykellerdir.

Dua eden ve kadın figürleriyle birlikte betimlenen çocuk figürleri yanında anıtın ortasına yerleştirilen ve melek figürlerini hatırlatan anıtsal nitelikli heykellerden biri de Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1867 tarihli M. I. Negrapontis anıtındadır (Kat.16). Negrapontis anıtındaki çocuk heykeli boyut olarak diğer heykellerden büyüktür. Tholos biçimindeki anıt mezar içine yerleştirilen heykel ayakta ve çıplak olarak yapılmıştır. Figürün sağ ayağı öne doğru hafifçe kıvrık, sol ayağı düz biçimdedir. Figür sol eliyle tuttuğu kumaşa doğru başını eğerek yaslamıştır. Başı sola ve aşağıya eğik biçimdedir. Uzun ve gür saçlı olarak sevgi dolu bir bakışla tasvir edilmiştir. Elindeki kumaşla cinsel organı örtülmüştür. Figürün kolları bugün yarıya kadar kırıktır. Heykel Neoklasik akımın özelliklerini gösteren Antik heykeli hatırlatan ifade ve keder tüm detaylarıyla yüz ve vücut hareketlerinde izlenmektedir.

Çocuk heykellerinde daha çok bebek veya üç-dört yaşındaki çocuk biçiminde betimlenen heykeller dışında sadece bir örnekte 13-14 yaşlarında ergen veya genç kız heykeline de rastlanmıştır. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki bir anıttan getirildiği düşünülen heykel şimdi Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde (Kat.106) bulunmaktadır. Heykel dikdörtgen bir alt kaide ve dikdörtgen biçimli ikinci kaideyle birlikte tasarlanmıştır. Köşeleri püsküllü yastık biçimindeki ikinci kaideye sağ ayağını basarak betimlenen heykelin üzerinde kısa kollu uzun elbise bulunmaktadır. Yakası ve kolları pilelerle hareketlendirilen giysisi kaide üzerine koyduğu dizi üzerinde katlar oluşturmaktadır. Hareketlenen giysi katları heykeldeki hacim duygusunu güçlendirmektedir. Aynı giysi katları elbisenin arka kısmında da devam ederek alt kaideye dökümlü olarak inmektedir. Üzerindeki kısa kollu uzun elbisesinin yakası ve kolları pilelerle hareketlendirilmiştir. Elinde bir gül demeti tutan figürün, saçları önden ortadan ayrılmış, arkadan ise büyükçe bir topuz biçimindedir. Cepheye dönük yüzü ve elindeki çiçekle yas tutan ifadesi güçlenen figürün çaresizliği dikkat çekicidir. Yuvarlak yüzü ve şişkin yanakları, hafif çatık kaşlarıyla bu duygunun arttırıldığı gözlenmektedir.

Özellikle İtalya'da erken yaşta ölen genç bakire mezarlarına yerleştirilen genç kız heykelleri genelde ölenin yaşına yakın biçimde betimlenmiştir. İtalya'da saflık ve erdemi hatırlatan zambak, gül ve krizantem çiçekleriyle birlikte tasvir edilen genç kız heykelleri sembolist ve Ön Raphaelcilerin resimleriyle benzer biçimdedir[732]. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki heykelde de İtalya örneklerine benzer biçimde elinde gül çiçekleriyle saflık ve erdemi hatırlatan aynı zamanda da melekler gibi yastığa çıplak ayağıyla basan bu genç kız figürü heykelinin genç ölümlerle ilişkilendirilmiş olmalıdır.

İstanbul mezar anıtlarında heykel dışında az da olsa çocuk kabartmaları yapılmıştır. Bu türdeki örneklerden biri Surp Pirgiç Hastanesi bahçesindeki Hovhannes Hagopyan mezarı için yapılan kabartmalardır (Kat.295). 1908 tarihli anıtın kaidesinde müzik aleti çalan ve oynayan, el ele tutuşmuş dans eden çocuk figürleri kabartmaları işlenmiştir. Kabartmada çocuk figürlerinin tümü çıplaktır. Ellerinde borazan, lir, mızıka gibi müzik aletleri taşıyan figürler yandan, profilden, arkadan gibi farklı biçimlerde betimlenmişlerdir. Kısa saçları, oval biçimli yüz hatları, göz, burun

[732] Berresford (2004), s. 178-181.

ve ağız kısımları belli belirsiz biçimde tasvir edilmişlerdir. Göğüs, karın, bacak ve kalça kıvrımları belirgindir. Burada betimlenen çocuk figürleri lahitlerde Dionysos şenliklerinde betimlenen eros figürlerini hatırlatmaktadır. Hıristiyan geleneklerinden ziyade Pagan inançları hatırlatan çocuk figürlerinin burada betimlenmesi daha çok bezeme amaçlı olarak yapılmış olmalıdır.

Anne ve çocuk birlikteliği heykeller dışında sadece Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1898 tarihli M. Alfredo Torchıa mezarındaki (Kat.186) kabartmada işlenmiştir. Torchia ailesinin mezar stelinde niş içerisinde kucaklaşan anne ve çocuk kabartması işlenmiştir. Her iki figür de oldukça yıpranmıştır. Çocuk figürü annesinin bacaklarına sarılmıştır. Geride kalan aileyi temsilen işlendiği tahmin edilmektedir.

Yukarıda anlatılan çocuk heykel ve kabartmaları figürleri mezar anıtlarında sembolik olarak masumiyeti veya geride kalan yetimleri, saflık, erdem gibi sembolist kavramları temsil etmektedir. Sayıları azda olsa gerek biçim gerek işçilik olarak değerlendirilmeye değer örneklerdir.

6.5. Hıristiyanlık İkonografisi ile İlgili Heykeller ve Kabartmalar

Erken Hıristiyanlık döneminden itibaren katakomp ve ev kiliselere dini anlatan resimler yapılmıştır[733]. Bu amaçla Erken Hırıstiyanlık döneminden itibaren başlayan Ortaçağ ve Rönesansla devam ettirilen resim ve heykel sanatı örneklerinde genellikle temel amaç Hıristiyan dinini anlatmaktır. Kilise ve manastırların sütun başlıklarında, vaaz kürsülerinde, kapı, iç ve dış duvarlarında farklı üslup ve biçimlerde Hıristiyanlık dinini anlatan birçok eser yapılmıştır. Hıristiyanlar hangi mezhebe veya millete ait olsalar da yerel beğenilere göre değişen üslup ve anlatımlarla dinlerini görsel olarak anlatmışlardır.

Kiliselerde duvar resmi, vitray, heykel veya kabartmalarda kullanılan ve konusu Hıristiyanlık olan görsel anlatımın mezar anıtlarında pek kullanılmaması bizi oldukça şaşırtmıştır. İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarında sadece Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Maksutyan ailesinin anıtında (Kat.249) dini konulu bir heykel bulunmaktadır. Anıtta, İsa, Meryem ve Yahya üçlüsü betimlenmiştir. 1908 tarihinde İzmirli heykeltıraş Hagop G. Papazyan tarafından yapılan heykelde Rönesans dönemi resimlerinden alışık olduğumuz Meryem, çocuk İsa ve Yahya'yı anımsatan bir sahne betimlenmiştir. Oturan Meryem sağ ayağını kaideye basar biçimde, sol ayağını ise dizinden arkaya doğru yaslamış olarak tasvir edilmiştir. Sağ ayağı üzerinde ayakta duran çocuk İsa'yı sağ eliyle, çocuk Yahya'yı da belinden sol eliyle kavramaktadır. Meryem'in üzerinde yuvarlak yakalı ve göğüs altından büzgülü uzun bir elbise giydirilmiştir. Elbisesi ve sandaletli ayakları Antik dönem etkilidir. Kaide üzerine sarkan elbisesinin kıvrımları yatay ve dikey çizgilerle belirtilmiştir. Figürün elbisesi altından vücut hatları görünmektedir. Saçları önden ortadan ikiye ayrılmış ve topuz şeklinde ensede toplanmıştır. Meryem, Yahya figürüne doğru kafasını çevirmiştir. Şarlak, buradaki annenin ve iki çocuğunun aile fertlerini temsil ettiğini düşünse de[734] biz burada betimlenen ve bir resimden kopya edilen figürlerin Meryem, İsa ve Yahya olduğunu düşünmekteyiz. Çıplak olarak betimlenen çocuk figürlerinin cinsel uzuvları Meryem'in giysisiyle örtülmüştür. Çocuk figürleri

[733]Ayrıntılı bilgi bakınız, J. Lowden (2005). *Early Christian & Byzantine Art.* London: Phaidon Press; L. Rodley (1994). *Byzantine Art and Architecture, an Introductıon*. Cambridge: Cambridge University Press; Y. Uçkan (2011). 1. Ünite Erken Bizans Dönemi. *Ortaçağdan Günümüze Anadolu Uygarlıkları*. (Ed. E. Altınsapan), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.15.
[734] Şarlak (2005), s. 143.

kısa ve dalgalı saçları, yuvarlak şişkin yanakları, gözbebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı gözleriyle dikkati çeker. Meryem başını yana doğru eğmiş yuvarlak yüz hatları, gözlerinin irisleri ve pınarları kazıma olarak belirtilmiştir. Burun delikleri derin oyulmuştur. Figürler grup kompozisyonuna uygun biçimde jestler ve mimiklerle birbirleriyle uyumlu betimlenmişlerdir.

Mezar anıtlarında yukarı da bahsedilen heykel dışında az sayıdaki kabartma da dini konular işlenmiştir. Hıristiyan ikonografisine uygun olarak yapılan Hz. İsa'nın tek başına betimlendiği anıtlardan biri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Galiçis mezarıdır (Kat.21)[735]. Mezar üzerinde tarih ve sanatçı adına rastlanmasa da kaynaklar Jules Déchin (1869-1947) ve mimar Vasil Kuramenos tarafından yapıldığını anlatmaktadır[736]. Mimarın İstanbul'da kaldığı 1911-1915 yılları arasında yapılmış olmalıdır. İsa cepheden ve ayakta, uzun saçlı, sakallı ve haçlı haleli olarak betimlenmiştir. Halesinden ışınlar saçan İsa figürü, vücudunun iki yanına sarkıttığı sağ elinin iç kısmını açarak, sol elinde palmiye dalı tutarak tasvir edilmiştir. İsa'nın sağ elindeki yaralar çarmıha gerildikten sonraki çivi izleridir. Haçlı hale ve ışınlar saçarak tasvir edilmesi İsa'nın dirilişini sembolize etmektedir. İsa'nın üzerinde uzun bir iç ve onun üzerine giydiği dış giysi bulunmaktadır. Giysisinin üzerindeki kıvrımlar ve belli belirsiz olarak yapılan bulutların içinden çıkan çocuk melek yüzleriyle İsa göğe doğru yükselirken betimlenmiştir. Anıtın haç biçiminde tasarlanması ve kabartmanın tamamen haçın iç yüzeyi kaplaması açısından ilginç bir örnektir.

İsa kabartmalarının betimlendiği bir diğer anıt ise Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Lambroutidou ailesi şapelidir (Kat.13)[737]. 1900 lü yılların sonlarında yapıldığını düşündüğümüz şapelde usta adına rastlanmasa da duvar işçiliği ve mimari tarz Liritis atölyesi tarafından yapıldığı düşündürmektedir. Şapelin giriş kapısında mezar sahiplerinin portreleri[738] ile birlikte İsa'nın yaşamını anlatan kabartmalar betimlenmiştir. Dikdörtgen biçimli kapı çerçevelerle dörde bölünmüş ön yüzünde İncil[739]'den sahnelerde "İsa'nın doğumu ve çobanların tapınması", "Hz. İsa'nın ölümü", en alt çerçevede "Melek Gabriel" ve "Melek Michael" kabartmaları

[735] Bakınız, (Kat.21)
[736] Papazoglou (2005), s. 350; Şarlak (2005), s. 98-99; E. F. Emmanuil, (2010). Klasik Gelenek Çerçevesinde Modernleşme ve Özgünlük: Mimar Vasil Kuremenos'un İstanbul Çalışmaları, 1911-1915. *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. (Ed. E. Şarlak, H. Kuruyazıcı), (Çev. J. Alguadis), s. 118-126, s.126.
[737] Papazoglou (2005), s. 188-189; Şarlak (2005), s. 67-69.
[738] Karı-koca portreli mezarlar, s.???
[739] Yeni Ahit

işlenmiştir. "İsa'nın Doğumu ve Çobanların tapınması" nı anlatan kabartmada ahır önünde betimlenen Meryem kucağında bebek İsa ve Yusuf'la birliktedir. Tanrı'nın kutsal ışıklarını takip eden çobanlar bebek İsa önünde diz çökerek betimlenmişlerdir. Çobanların iri ve kaslı bedenleri üzerlerindeki tek parça giysiden bellidir. Meryem uzun saçlı olarak bedenini ve başını örten bir giysiyle betimlenmiştir. Bulutlar üzerinde olaya şahitlik eden çocuk melek figürleri kabartmada belirtilmiştir.

Aynı şapelin kapısı üzerindeki diğer çerçevede ise "Hz. İsa'nın Ölümü" kabartmasında çarmıhtan indirilen İsa taşınırken tasvir edilmiştir. Kabartmada İsa'nın ölü bedeni çarşafa sarılmış olarak Yusuf ve Yahya tarafından taşınmaktadır. İsa başından ışınlar saçarak, uzun saçlı ve sakallı olarak orta yaşlı bir kişi olarak tasvir edilmiştir. Yahya'nın yanında Meryem, Mecdelli Meryem ve Klopas'ın karısı Meryem bulunmaktadır. Kafasını öne doğru eğmiş uzun dalgalı saçlarıyla ağlayarak betimlenen Mecdelli Meryem'dir. Yusuf en solda İsa'nın gövdesi ve bacaklarını güçlükle taşıyan bir figür olarak tasvir edilmiştir. Tüm figürler uzun giysiler içindedir. Mecdelli Meryem haricinde tüm kadın figürleri başları kapalıdır. Yusuf dışında diğer figürlerin çıplak ayakları elbiseleri altından görünmektedir.

Lambroutidou ailesinin şapelinde yukarıda anlatılan sahneler dışında kapının üstünde alınlık ortasında ise yuvarlak bir madalyon içinde "İsa'nın Mandylion" ikonası alçak kabartma tekniğinde yapıldığı görülmektedir[740]. Burada İsa'nın yüzü bir mendil üzerinde tasvir edilmiş ve mendil iki çiçek motifi ile asılmıştır. Kabartmalarda işlenen kapı, Şarlak'a göre kutsal mekâna açılan kilise kapısını sembolize etmektedir[741]. Meryem ve İsa kabartmaları dışında Lambroutidou ailesinin şapelinde kapının alt panosunda "Başmelek Gabriel" ve "Başmelek Michael" de betimlenmiştir. Lambroutidou ailesinin mezar şapeli dışında mezar anıtlarında çok az da olsa Meryem'in hayatını anlatan kabartmalara rastlanmıştır. Meryem'in hayatını anlatan anıtlardan biri de Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Anesti Simeon Taşçıoğlu mezarıdır (Kat.9). Anıtta, Hırıstiyan ikonografisinde çok bilinen "Meryem'e Müjde" sahnesi anlatılmıştır. 1870[742] yılına tarihlenen anıt gövdesinin yan yüzlerinde dikdörtgen bir çerçeve içinde Kutsal Ruh'un Meryem'in üzerine inişini sembolize eden güvercin

[740] Mandylion için detaylı bilgi için bakınız, G. Spitzing (1989). *Lexicon byzantinisch christlischer Symbole*. Diederichs, s. 225.
[741] Şarlak (2005), s. 69.
[742] Papazoglou (2005), s.320-323.

ışınlar saçarak figürün başının üzerinde betimlenmiştir. Meryem uzun iç giysi, başından itibaren örten bedenini örten dış giysiyle tasvir edilmiştir. Masa başında ayakta İncil okurken, haleli başı, çıplak ayakları, işaret parmağını İncilin üzerine götürmesi gibi ayrıntılar ve masanın ve merdivenlerin düzenlenmesi sanatçının perspektife dikkat ettiğini göstermektedir. Bu kabartmada Meryem'e Müjde sahnesinin betimlenmesi doğrudan ölüm ikonografisiyle ilişkilendirilemese şüphesiz burada Meryem'e müjdelenen İsa'nın doğacağıdır. "İsa'nın Doğumunu" müjdeleyen ve dolaylı olarak yeni bir doğum haberinin verilişini anlatan bu kabartmada sanatçının hayal gücünü yansıtmış olmalıdır.

Meryem olduğunu düşündüğümüz kabarmalardan biri de Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndadır. 1914 yılına tarihlendirilen Kasapyan ailesi mezar anıtının (Kat.298) gövdesindeki kabartmada işlenen Meryem figürü bulutlar üzerinde uçan meleklerin taşıdığı küre üzerindedir. Meryem kollarını iki yana açmış göğe yükselirken betimlenmiştir. Meryem'in üzerinde uzun elbise ve pelerin bulunmaktadır. Yuvarlak yakalı elbisesi belden kuşakla bağlanmıştır. Pelerinin boyun kısmı dantellidir. Pelerin Meryem'in üst bedenini ve kollarını tamamen örtmektedir. Figürün üzerindeki kıyafetleri kıvrımlar oluşturarak ayak bileklerine kadar inmektedir. Çıplak ayakları elbisesi altından görünmektedir. Ellerini iki yana açmış olan figür kendini tamamen rahat bırakmıştır. Kabartmada figürün başı kırılmıştır. Dizlerini hafif kırarak yapılan bedeni kıvrımlıdır. Bu anıtta Meryem'in göğe yükselişi betimlenmiştir. Ölümünden sonra göğe yükselen Meryem burada dirilişin bir sembolü olarak işlenmiş olmalıdır.

Mezar anıtlarının sayısı düşünüldüğünde dini konuların az olarak betimlenmesi daha çok melek konularının anıtları süslemesi 19. yüzyıl beğenisiyle ilgili olmalıdır. 19 yüzyıl mezar anıtlarında dini konuları içeren anlatımların aynı yüzyıl Avrupa mezar anıtlarında da pek tercih edilmemesi İstanbul ile benzerdir.

6.6. Mitolojik Konulu Kabartmalar

Hıristiyan dinini veya mezar sahiplerinin kişisel özelliklerini anlatan anıtlar 19. yüzyılda İstanbul'da daha fazla tercih edilmiştir. Bununla birlikte bireysel anıt yaptırma istekleri aileleri mitolojik ve farklı sembolik anlamlar içeren isteklere yönlendirmiş, bireysel isteklerde dinle bağlantılı olmayan ama temelde ölüm yada meslek bilgilerine bizi yönlendiren ünik örneklere ulaşılmıştır. İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarında mitolojik konuların anlatıldığı sadece iki mezar anıtı bulunmaktadır. Bu anıtlardan ilki günümüze gelemeyen Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Spiridon N. Petallas mezarındadır (Kat.43). İnce uzun gövdeli ve çift kulplu vazonun üzerine işlenen moira kabartmaları dönemin edebi eserlerinin mezar anıtlarına görsel olarak yansımasını göstermektedir. 1912 yılında yapılmış anıt Liritis atölyesi tarafından yapılmıştır. Vazo kabartmaları Yunanistan'da o tarihlerde yayınlanan bir kitap kapağından etkilenerek yapılmıştır[743]. Kabartmalarda her ölümlü için doğumdan ölüme kadar bütün hayatı bir iplik vasıtayla yöneten üç moira- üç kızkardeş- betimlenmiştir. Ömür ipliğini eğiren Atropos, yumak yapan Klotho ve ömür sona erdiğinde ipliği kesen Lakhesis kabartmalarda anlatılmıştır[744].

Petalas anıtı dışında Saint Esprit Kilisesi kriptasındaki Della Sudda anıtında (Kat.226) lahdin ön yüzünde yonca biçimli çerçeve içinde Asklepios kabartması işlenmiştir. Lahdin üzerinde mezar sahibi eczası Della Sudda'nın portresi yerleştirilirken; O'nun mesleğine bir gönderme olarak lahdin ön yüzünde şifa dağıtan Asklepıos kabartması işlenmiştir. Asklepıos, lahdin üzerinde yonca biçimli bir çerçeve içinde elinde kadeh ve yılanlı bir asa ile betimlenmiştir. Üzerinde alışılagelmiş biçimde yuvarlak yakalı uzun bir giysi bulunmaktadır. Elinde tuttuğu yılana sarılı değnek Asklepıos kültüne, ayaklı kadehte İsa'ya gönderme yapmaktadır. Çünkü Asklepıos kültünde daha çok çanak biçimi tercih edilirken burada ayaklı bir kadehin tercih edilmesi inanç ve gelenekle ilgili olmalıdır.

Avrupa'daki mezar anıtlarında mitolojik konular oldukça az işlenmiştir. Benzer yaklaşım İstanbul mezar anıtlarında de benzer biçimdedir.

---

[743] Papazoglou (2005), s. 217-221.
[744] P. Grimal (1997). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma.* (Çev. S. Tamgüç), İstanbul: Sosyal Yayınlar, s. 513.

7. Figürlü Mezar Anıtlarında Yeralan Semboller

19. yüzyıl İstanbul'unda mezar anıtlarında kadın, erkek ve çocuk figürlerine eşlik eden Hıristiyan ikonografisiyle bağlantılı olarak farklı anlamlar içeren hayvan, çiçek, bitki, ağaç, ölüm ve diğer olarak isimlendirdiğimiz gelenekle veya meslek sembollerini anımsatan birçok sembole rastlanmıştır.

Figürlü mezar anıtlarında portre, heykel veya kabartmaları gölgede bırakmayan, zaman zaman kaideleri, alınlıkları, stelleri süsleyen semboller bir mezarı süslemek, bir sahneyi belirtmek veya sanatçıların kişisel tercihi olarak kullanılmıştır. Mezar anıtlarda birçok inançta ölüm ve yeniden dirişili sembolize eden hayvan motifleri Hıristiyan sanatında da tercih edilmiştir. Kuşkusuz mezar anıtlarında daha çok ölüm sembolleri kullanılmıştır. Meşale, ters meşale, kandil, kılıç, kırık sütun, kurukafa, memento mori, örtülü urne, kum saati, orak gibi birçok sembol Avrupa ve Amerika'daki örneklere benzer biçimde işlenmiştir. Anıtların biçimine ve maliyetine göre az veya çok sayıda sembol bir arada kullanılmıştır.

Mezar taşlarında ve anıtlarında ölüm sembolleri yanında işlenen çiçek, bitki ve ağaç sembolleri dekoratif amaçlı veya ölüm seramonisi ile ilgili olmasına dikkat edilerek kullanılmıştır. Mezar anıtlarında çiçek ve bitki motifleri genellikle sonsuz yaşamı, yeniden dirilişi veya ölümü sembolize eden anlamlar taşımaktadır. Ele aldığımız mezar anıtlarında daha çok ailelerin ve geleneklerin öne çıkardığı anlamları içeren kabartmalar tercih edilmiştir. Daha çok ölen kişilerle ilgili anlamlar içeren sembollerin mezar anıtlarına işlendiği görülmektedir. Anıtlarda ölen kişinin mesleği, kişiliği, ölüm nedeni veya ölüm anlamı taşıyan çeşitli sembol ve işaretler tercih edilmiştir.

Bu bölümde mezar anıtlarında daha çok ölümle ilgili çeşitli semboller farklı başlıklar altında Hıristiyanlık dinindeki anlamları, kullanımları, biçimleri, benzerlikleri ve farklılıkları ile ele alınmıştır.

7. 1. Hayvan Sembolleri

7.1.1. Yılan ve Ouroboros (Oroborus, Uroboros veya Uroborus)[745]

Birkaç farklı biçimde kullanılan kelime Türkçe'ye "ouroboros" olarak geçmiştir. Bu sembolde bir yılan veya ejderha kendi kuyruğunu yutarak ve bir daire oluşturarak resmedilir[746]. Ouroboros, sürekli ve ebedi dönüşü kendini yeniden yaratmayı temsil eder. Eski bir sembol olarak yılan Batı ve Doğu dinlerinde yaşam kudretini, yaşamsal değişimi sembolize etmektedir. Hem hayat hem de ölümlüdür, iyi ve kötü, şifa ve zehir, koruyucu ve yok edici, hem fiziksel hem de ruhsal olarak yeniden doğumdur[747]. Ouroboros sürekli yeniden doğan(reenkarnasyon olan) ruhu ve aynı zamanda ruhun ölümsüzlüğünü sembolize eder. Bu motifte yılanın yarısı yok edici diğer yarısı da yeniden doğumu simgelerken; yok eden/ölüm ve doğum birbirini tamamlayan iki parçayı yani hayatın kendisini göstermektedir.

Çok yaygın olmasa da bazen bir madalyon oluşturacak biçimde ouroboros motifinin figürlü mezar anıtlarında kullanıldığı görülmektedir. Ouroboros yılan dairesel biçimde bir madalyon oluşturacak biçimde ve ortasında güvercin, kelebek ve kanatlı kum saati ile birlikte İstanbul mezar anıtlarında üç farklı biçimde betimlenmiştir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1876 tarihli Adalea Sassiae Longobardae aile mezarında (Kat.167) olduğu gibi bir güvercinle, Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Negrapontis (Kat.16) ve Pashalis Tranos (Kat.18) anıtlarında kelebek ile Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Rossi ailesinin mezar şapelinde (Kat.172) kanatlı kum saati bir arada kullanılmıştır.

Ouroboros biçimi dışında yılan farklı inanç ve dönemlerde farklı anlamlarda da kullanılmaktadır[748]. Yılan bazı mezar anıtlarında ölen kişinin mesleğini gösteren bir sembol olarak ta kullanılmıştır. Şişli Rum Mezarlığın'ndaki Doktor Aleksandros Kamburoğlu'nun anıtında (Kat.5) te yuvarlak gövdeli bir kaptan su içerken betimlenen yılan "şifa ve doktorluk" mesleğini sembolize etmektedir. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Kazazyan aile mezarında da amforalara sarılan yılan kabartması daha çok dekoratif amaçlıdır.

---

[745] http://www.transtopia.org/symbolism.html#symbols (Erişim tarihi 12.10.2012)
[746] http://www.glbet-el.org/textesfrancais/ouroboros.pdf (Erişim tarihi 12.10.2012)
[747] J. E. Cırlot, (2002). *A Dictionary of Symbols*. Newyork: Dover Publication, s. 32-35.
[748] Yılan için detaylı bilgi için bakınız, Spitzing (1989), s. 285-287.

7.1.2. Güvercin

Figürlü mezar anıtlarında kabartma ve heykellerde güvercinler sevilen bir hayvan olarak aynı zamanda da sembolik anlamlarından dolayı kullanılmıştır. Hıristiyan sanatında güvercin daha çok saflığın, barışın, yeniden doğuşun ve Kutsal ruhun sembolüdür. Mezar anıtlarında daha çok yeniden doğuşu sembolize eden güvercin bu anlamından dolayı sevilen motiflerinden biri olmuştur. Ele aldığımız figürlü mezar anıtlarında güvercin kutsal ruhu temsilen gökyüzünde ve ağzında zeytin dalı, rulo biçimli kitabelik ve çelenk taşırken betimlenmiştir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1870 yılında yapılan *Anesti Simeon Tasçıoğlu*[749] mezarında (Kat. 19) güvercin, Kutsal ruhun Meryem'in üzerine inişinin simgesi[750] olarak kullanılmıştır.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda 1865 yılına tarihlenen Thalasso ailesinin anıt mezarında gövdenin ön yüzünde ağzında zeytin dalı tutan güvercin kabartması yer alır. Tevrat'ta Nuh tufanının anlatıldığı bölümde Nuh tarafından gönderilen beyaz güvercin ağzında zeytin dalı ile gelmiş ve bu şekilde suların geri çekildiği anlaşılmıştır[751]. Bu hikayede güvercin Tanrı'nın insanlarla barış yaptığını ve yeni başlayacak hayatı haber veren bir görev üstlenmiştir. Bu konuyu anlatan hikayeler de tıpkı Thalasso anıtında olduğu gibi ağzında zeytin dalıyla betimlenen güvercin yeni hayatı ve yeniden doğuşu sembolize etmektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nikolopulu aile mezarında diğerlerinden farklı olarak ağzında rulo tutan güvercin betimlenmiştir. 1890 tarihli anıtın alınlığı üzerinde öne doğru kafasını eğmiş biçimde güvercinin ağzındaki ruloda ölen kişinin kitabesi yazılıdır. Güvercin bu anıtta da yeniden doğuşu sembolize ederken, ayakları altında kalan ve aynı zamanda alınlık üzerindeki bölüm çiçeklerle bezenerek gerçek dünyaya gönderme yapılmıştır.

Güvercinin betimlendiği bir diğer mezar anıtı da Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1876 tarihli Adalea Sassiae Longobardae aile mezarı (Kat.167) dir. Burada güvercin ağzında çelenk tutmaktadır. Güvercin bu kabartmada kuyruğunu yakalamaya çalışan yılan biçimindeki bir çerçeve içindedir. Bu anıtta güvercin ölümden ziyade Tanrı'yı ve yeni yaşamın habercisi olarak betimlenmiştir.

---

[749] Detaylı bilgi için bakınız, (Kat.19) ve Papazoglou, (2005), s. 320, 323.
[750] B. Cömert (1980). *Mitoloji ve İkonogorafi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 228 de kutsal ruhun simgesi olarak güvercin anlatılmıştır.
[751] Cömert (1980), s. 73.

7.1.3. Kelebek

İlk Hıristiyanlar için ruhu sembolize eden kelebek, Katolik Hıristiyanlıklarda yaşamın üç halini yaşam, ölüm ve dirilişi anlatmaktadır. Tırtıl hali sadece yiyen insanların yaşamları için fiziksel ihtiyaçlarını karşıladıkları dönemi, koza hali mezarı, kelebek hali ise yeniden doğuşu sembolize etmektedir. Yunanlılarda Pysche "ruh" ve "kelebek" anlamlarında kullanılırken, Hıristiyanlarda bu düşünceleri kendilerine göre benzer biçimde uyarlayarak kullanmışlardır[752]. Kelebek Avrupa sanatında daha çok Meryem ve çocuk İsa'nın betimlendiği resimlerde, İsa'nın elinde onun yeniden doğuşunu aynı zamanda tüm insanlığın yeniden doğuşunu sembolize etmektedir[753].

Kelebek aynı zamanda ruh taşıyan Hermes kabartmalarında da O'nun omuzlarında ve Japon sanatında ölümsüzlük sembolü olarak kullanılmıştır[754]. Mezarlıklarda yaptığımız araştırmaya göre kelebek motifi kısa ömrü, ruhun ölümsüzlüğünü, bir ustanın veya sanatçının imzası olarak mezar anıtlarına kazınmıştır. İstanbul'daki mezar anıtlarında tek başına kullanılan kelebek motiflerinin Şişli Rum Mezarlığı'ndaki ailesinin anıtında (Kat.36) da olduğu gibi daha çok alınlıklar içine işlendikleri görülmektedir. Bu anıta benzer uygulamalar az da olsa mezar anıtlarına betimlenirken, Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Negropontis (Kat.16) ve Pashalis Tranos (Kat.18) anıtlarında kelebek motifinin ouroboros biçiminde betimlenen yılanla birlikte tasvir edildiği örneklerde tespit edilmiştir. Bu anıtlarda bir arada işlenen kelebek ve kuyruğunu ısıran yılanın motifleri ikonografik olarak yeniden doğuşun sembolleridir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Negrapontis ve Pashalis Tranos (Kat.18) anıtlarında kuyruğunu ısıran yılan ve kelebek motifinin bir arada kullanılması ve yüksek alt kaide oldukça benzerdir. Anıtı yapan sanatçının Rossetti E Spagnolo olması (Kat.18) deki bu motifin Latin kökenli olduğunu düşündürmektedir. Ele aldığımız anıtlarda kelebeğin tırtıl ve koza halinin olmaması sadece yeniden doğuş düşüncesiyle ile ilgili olmalıdır.

---

[752] F. Throne (1947). Nature Ramblings: Pysche. *Science News Letter.* April 5, s. 222.
[753] Ferguson (1954), s. 13; D. Moe (1985). Christina Symbols Handbook: Commetary & Patterns for Traditional and Contemporary Symbols. Minnaepolis: Ausbug Pub. House; E. J. Machine (1953). Symbols in Religion. *The Journal of Bıble and Religıon*. Oxford: Oxford University Press, s. 163-169.
[754] S. W. Frost (1937). The Insect Motif in Art. *American Association for The Advancement os Science*. Vol. 44, No. 1, Jan., s. 78; F. Parkes Weber (1909). Aspects of Death, And Their Effects On The Living As Illustrated By Mınor Works of Art, Especially Medals, Engraved Gems, Jewels. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society, Forthy.* Vol. 10, s.163-202.

7.1.4. Salyangoz

Salyangoz Hıristiyan sembolizminde tembel ya da günahkâr kişinin sembolüdür[755]. Salyangoz ölüm ve yeniden doğuşu simgeleyen, kabuğunun kıvrımlı ve spiral yapısı kadın rahmine benzetildiği için, birçok kültürde doğurganlığın sembolü olarak kullanılmıştır. Avrupa sanatında sadece tek bir resimde betimlenen salyangoz[756] doğurganlığın sembolü olarak tasvir edilmiştir. Salganyoz daha çok diriliş ya da cenaze resimlerinde yargı gününde diğer tüm ölülerin yapacağı gibi kabuklarından çıkan bir hayvan olarak betimlenmiştir.

Salyangoz Avrupa sanatında da çok az kullanılan bir sembol olsa da İstanbul'da figürlü mezarlarda sadece iki mezar anıtında betimlenmiştir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki T. Locothetti mezarında (Kat.166) mezar sahibinin portresine bakar biçimde işlenen salyangozun işlenmesinin nedenlerinden birinin ustanın tercihi olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda salyangozun doğurganlığı sembolize ettiği düşünüldüğünde ölen kişinin hamileliği veya doğum sırasında ölmüş olabileceğini de akla gelmektedir. Bu anıt dışında salyongoz Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Mikhael Svoronos (Kat.14) anıtında kadın ve erkek portresinin altında doğurganlığı sembolize eden yunusbalığı ile birlikte işlenen salyangozun aynı sembolik anlamla kullanılmış olmalıdır.

7.1.5. Leylek

Uyanıklık, tedbirlilik, dindarlık ve iffet sembolü[757] olarak ve birçok gelenekte yeni doğan bebekleri annelerine getirdiğine inanılan bir hayvan olarak leylek beğenilen bir semboldür. Meryem'e Müjde sahnelerinde İsa'nın doğacağını müjdeleyen leylek olmasa da bebeklerin geleceğini müjdelemenin bu gelenekten türediğine inanılır. İstanbul'daki figürlü mezar anıtlarında da sadece bir mezar anıtında leylek figürünün betimlendiği görülmüştür. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki 1910 yılında yapılan Koloyan mezarında, leylek figürü yanında yas tutan bir kadınla

[755] Ferguson (1954), s.25.
[756] Danıel Arasse, Salyangozun Bakışı. *Sanat Dünyamız*. (Çev. Orçun Türkay), İstanbul: YKY, 113, s. 34-43, deki makalesinde Avrupa sanatında sadece Francesco del Cossa'nın Dresden, Gemaldegalerie'de bulunan 1470 tarihli "Meryem'e Müjde" resminde salgangozun işlediği anlatılmıştır.
[757] Ferguson (1954), s. 25.

birliktedir. Burada kadının yasına eşlik eden leylek figürü ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir.

7.1.6. Kuzu ve Koç

İngilizce'de "Lamb of God", "The Holy Lamb", "Agnus dei" gibi tanımlamalarla belirtilen "kutsal kuzu" veya "Tanrı'nın Kuzusu" Erken Hıristiyan döneminden itibaren İsa'yı tanımlamak için kullanılmıştır. Kuzu genellikle bir tepenin üzerindeki Tanrı'nın evinde, kilisenin yanında, İsa ile birlikte veya cennetin dört nehri yanında betimlenmiştir[758]. Yahya İncili'nde (Bap 1: 29) '*Dünyanın günahlarını alıp götüren Tanrı'nın kuzusuna bakın!'* ifadeleri geçmektedir. Tanrı'nın Kuzusu ifadesi, Hıristiyan ayinlerinde ve müziklerinde yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Genellikle İsa'yı ve havarilerini tanımladığı için kuzu haleli biçimde, haç veya haçlı sancak taşırken, çoban asasıyla, Alpha/omega sembolleri ve İsa'nın baş harfleriyle birlikte tipik bir Hıristiyanlık sembolüdür[759]. Eğer kuzu yukarıda bahsedilen diğer sembollerle birlikte tasvir edilirse daha çok "agnus dei" yani "Tanrının kuzusu" olarak betimlenmiştir.

Agnus Dei, dini bir sembol olduğu için özellikle dini yapıların süsleme öğelerinde sıkça uygulanmıştır. Erken Hıristiyan sanatının örneklerinde paganizmle ilişkilendirerek yansımıştır. Hıristiyanların kullandıkları yer altı mezar odaları olan katakomplardaki duvar resimlerinde, Suriye'de bulunan Dura Europos'ta "İyi Çoban İsa" olarak bilinen tasvirlerde kuzu bulunmaktadır[760]. Bu tasvirler Tanrı'nın Kuzusu figürü olarak adlandırılmasalar da kuzunun dindeki başka bir temsili olan İsa ve havarilerini yansıtmaktadır[761]. Sonraki dönemlerde Hıristiyanlığın yayılması ve tanınmasıyla birlikte liturjik öğelerde ve mezar anıtlarında kuzu figürü kullanılmıştır. Günahsız ölen çocukların mezarlarında tercih edilen kuzu heykel ve kabartmaları Avrupa mezarlıklarını süslemektedir.

İstanbul'daki mezar anıtlarında kuzu, koç figürlerinin az olarak betimlendiğini görüyoruz. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki George Zarifi anıtında (Kat.1) de arşitrav

[758] Ferguson (1954), s. 20.
[759] Keister (2004), s. 144.
[760] C. Mango (2010). *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 89.
[761] Spitzing (1989), s. 212-213.

üzerinde yüksek kabartma tekniğinde gövdesinin yarısına kadar betimlenmiş koç figürlerinin tasvir edildiği anıtsal nitelikli tek örnektir. George Zarifi'nin iyilik seven kişiliğinin yansıması olarak havarilere ve İsa'ya gönderme yapılarak bu anıtta kullanılmış olmalıdır.

7.1.7. Kartal ve Çift Başlı Kartal

Kartal, güçlü kuş sembollerinden biri olarak birçok kültürde farklı anlam ve biçimlerde kullanılmıştır[762]. Kartal gökyüzünün rakipsiz bir hâkimi olarak sonsuzluğun bir sembolüdür[763]. Kartalın gücü ve korkusu, yalnız uçan hayvanlara değil, yeryüzündeki diğer yaratıklara da korku ve dehşet verir. Mezar taşlarında doğudan gelen bir sembol olarak Batı kültüründe de kullanılmaktadır[764]. Kartal Hıristiyan sembolizminde diriliş ve yeniden doğuşu anlatmak için, İncil yazarlarından İncilci Yahya'nın sembolü olarak betimlenmektedir[765].

İstanbul mezar anıtlarında az da olsa kartal figürleri tasvir edilmiştir. Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki … mezar anıtında (Kat.267) kartal heykelinde güç ve asaletin sembolü olarak tasvir edilmiştir. Küre üzerinde duran kartal figürünün sağ kanadı yukarıya doğru kaldırılmış olarak, sağ kanadı ise küreyi sarmalar biçimde betimlenmiştir. Kartalın yukarıya doğru kalkık başı sanki ses çıkarırken tasvir edilmiş yüzü oldukça etkileyicidir. Bu anıt dışında kartal figürü, Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nıkolaos Manadrakis anıtında alınlık içinde (Kat.25) yeryüzüne doğru inerken ve Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Sunpudoğlu aile mezarında (Kat.79) ise gökyüzüne doğru uçarken ağzını açmış olarak betimlenmiştir.

İstanbul mezar anıtlarında dirilişi sembolize eden kartal figürü sadece tek bir anıtta kaidenin köşelerini süslemek için kullanılmıştır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Harutyun Hanesyan anıtında (Kat. 243) kaidenin köşelerinde dört kartal kabartması sivri gagaları, keskin bakışlarıyla, kıvrılmış kuyrukları, ayrıntılı işlenmiş tüyleriyle dikkat çekicidir.

---

[762] Keister (2004), s. 81.
[763] Detaylı bilgi için bakınız, Ş. Alsan (2005). *Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, s. 136-146; G. Öney (1972). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal. *Malazgirt Armağanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 151.
[764] Keister (2004), s. 81.
[765] Ferguson (1954), s. 19.

Kartal tekli betimlemeleri dışında çift başlı kartal olarak Patrik mezarlarında (Kat. 9, 155, 156) da Fener Rum Patrikhanesi'ni temsil etmektedir. Şişli Rum Mezarlığın'daki Anesti Simeon Taşcıoğlu mezarında (Kat.9) ve Heybeliada Ruhban Okulu bahçesindeki Patrik mezarlarında (Kat.155, 156) Patrikhaneyi temsil eden çift başlı kartal Patrik başlığı, yılanların dolandığı asa, küre, haç gibi güç ve Hıristiyanlık dinini anlatan diğer sembollerle birlikte işlenmiştir.

7.1.8. Yunus Balığı

Hıristiyan ikonografisinde yunusbalığı genellikle dirilişi ve kurtuluşu sembolize eden hayvanlardan biridir[766]. Mitolojide kurtarılan denizcileri sembolize ederken, arkadaş canlısı ve dost bir memeli olan yunus balığı aşkı da sembolize etmektedir. Yunus balığı aynı zamanda Yunus peygamberin hayatını anlatan İncil kaynaklı hikâyelerden yola çıkarak anlatılmıştır. Mezar anıtlarında yunus balığı daha çok çıpa, gemi ve haçla birlikte Hıristiyanların ruhlarını veya kiliseyi sembolize etmektedir[767]. İstanbul'da sadece Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Michael Svoronos anıtında (Kat.14) yunus balığı kabartmasına rastlanmıştır. Bu anıttın zengin anlamlar içeren diğer semboller ve çiftin birlikte yapılmış portresi düşünüldüğünde yunusbalığı burada sonsuz aşkı ve birlikte yeniden dirilişi anlatmaktadır.

7.1.9. Kuğu

Kuğu mezar anıtlarında sembolik anlamından dolayı kullanılan bir hayvan değildir. Tevrat, Levililer (Bap 11: 18) bölümünde temiz bir hayvan olmadığı için yenmesi uygun olmayan kuş cinsi olarak tanıtılmıştır. Kuğu kabartması sadece Saint Esprit Katedrali'nin kriptasında bulunan (Kat.224) Sester ailesinin anıtında oval biçimli aile arması üzerinde tasvir edilmiştir. Bu mezar anıtında madalyonun içindeki zırh ve başlık üzerinde betimlenen kuğu motiflerinin ölümle veya sonraki yaşamla bir ilişkisi bulunmadığı sadece aileyi tanımladığı düşünülmektedir.

[766] Ferguson (1954), s. 15.
[767] Keister (2004), s. 86.

7.1.10. Ejderha

Hayali ve efsanevi bir yaratık olan ejderha Hıristiyan sanatında kanatlı ve kıvrımlı şeytanı sembolize etmektedir. Ejderhalar daha çok mezar anıtlarında yılan biçiminde betimlenmiştir. Yılanın zehir tükürmesi, ejderhanın alev püskürtmesi birçok kültürde benzerdir. Yılan daha çok yeniden doğuşu sembolize eden zehir ve şifa dağıtan bir hayvan olarak ejderha ile ilişkilendirilir. Birçok kültürde yılan ve ejder kültürü karıştırılarak kullanılmaktadır. İstanbul mezar anıtlarında sadece Şişli Rum Mezarlığı'nda (Kat.42) de Aziz Georgios'un ejderhayı öldürmesini anlatan kabartmada ejder motifi kullanılmıştır. Hıristiyan sanatında bu anıtta olduğu gibi ejder daha çok Aziz Georgios'la birlikte işlenmiştir[768]. Bu anıtta ikona ve resim sanatının sevilen bir konusu alışılagelmiş gelenekle ilişkilendirilerek işlenmiştir.

7. 2. Ölüm Sembolleri

7.2.1. Kurukafa

Kafatası, genel anlamıyla Hamlet ve Faust'un edebi örneklerinde de olduğu gibi insanın ölümlülüğünün bir simgesidir[769]. Kurukafa gerçekte, salyangoz kabuğu gibi, vücut tahrip olduktan sonra geriye kalan asıl olandır. Bu nedenle kafatası dönüşüm işleminde kullanılan bir öğe olarak anlatıldığı simya kitaplarında bu anlamıyla, yaşam ve öte dünya düşünce için önem bir görev üstlenmiştir[770]. Kafatası Hıristiyanlıkta Paskalya'nın başlıca sembollerindendir. Hıristiyan sanatında İsa'nın Çarmıha gerildiği sahneleri anlatan resimlerde çarmıhın altında sıkça işlenmiştir. İsa'nın çarmıhının genelde altında ve dibinde duran kafatası İsa'nın ölüm üzerinde galip olduğunu ifade ederken, aynı zamanda da çarmıha gerildiği yerin Golgotha'nın anlamında da kullanılmıştır. Kafatası işaretleri zehir, gafil ve diğer tehlikeleri uyarmak için de kullanılmıştır. Neşeli bir kurtuluş, dünyevi bir hayat, günahkârlar için bir uyarı sembolü olarak Hıristiyan mezarlarında önemli bir sembol olmuştur[771].

---

[768] Ayrıntılı ilgi için bakınız, Spitzing (1989), s. 130-131.
[769] Keister (2004), s.133.
[770] J. E. Cırlot (1995). *A. Dictionary of Symbols*, London. s. 299.
[771] Christian Symbolism: Human Skull Under the Crucifix at Golgotha (Erişim tarihi 2.12.2012); http://suite101.com/article/christian-symbolism-human-skull-under-the-crucifix-at-golgotha- (Erişim tarihi 2.12.2012).

İstanbul'da aynı usta tarafından yapılan üç anıtta (Kat.22, 23,138) kurukafaya sarılan kadın figürleriyle birlikte; (Kat.246) de diğer örneklerden farklı olarak melek figürünün ayakları altında alınlık içinde yas ve ölüm sembolü olarak kullanılmıştır. (Kat.246) de diğer örneklerden farklı olarak kurukafanın boyun kısmında akanthus yaprakları ile birlikte betimlenmiş olması anıtın süslemelerinin zenginliği ile ilişkilendirilebilir. (Kat.22, 23,138) de kurukafa yanında yas tutan kadın ve ters meşale, (Kat.246) de ölüm meleği, kanatlı kum saati, sarmaşık ve ince uzun otlar gibi ölümle ilişkili diğer sembollerle birlikte işlenmiştir.

7.2.2. Ölüm İmgesi "Memento Mori"

Mezar anıtlarında kullanılan "memonto mori" yazısı, kurukafa, iskelet gibi ölümü hatırlatan semboller insanlara faniliklerini hatırlatmayı amaçlayan görseller olarak Antikçağ'a dayandırılmaktadır[772]. Memento mori, "fani olduğunu hatırla", "öleceğini hatırla" veya "ölümünü hatırla" gibi şekillerde çevrilebilecek Latince bir deyiştir[773]. Bu deyişin Antik Çağ'dan itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Rivayete göre, Antik çağda zafer kazanan bir Roma generali, savaştan galip çıkıp sokaklarda zafer turu atarken arkasında duran köle şunları söylemiştir: "*Fani olduğunu hatırla. Sadece bir insan olduğunu hatırla. Arkana bak! Sadece bir insansın, hatırla!".*

Tüm insanlara fani olduğunu hatırlatan "memento mori" cümlesi Antikçağ'dan 20. yüzyıla kadar mezar taşlarında sevilen bir deyiş olarak kullanılmaktadır. Ölümün kaçınılmaz bir son olduğunu her zaman ölüme karşı hazırlıkta olmamız gerektiğini hatırlatan bu deyiş, genellikle kurukafa, çapraz yerleştirilmiş femurlarla (ölüm işareti) birlikte yazılmıştır. Ortaçağdan itibaren günümüze kadar kurukafa farklı biçim ve geleneklerde ölüm simgesi ve ölümün yüzü olarak sıkça kullanılmıştır.

Avrupa mezar anıtlarında sadece kurukafa olarak değil, tüm iskelet biçiminde de memento mori sembolünün kullanıldığı bilinmektedir. Bu türdeki tasvirlerde iskelet elinde tırpan, ok, mızrak gibi ölümü hatırlatan eşyalarla birlikte "Dehşetin Kralı" anlamında betimlenmiştir[774]. İstanbul mezar anıtlarında tüm iskelet tasvirlerine

[772] http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/memento-mori(Erişim tarihi 2.12.2012).
[773] Ayrıntılı bilgi için bakınız, F. Parkes Weber (1909). Aspects of Death, And Their Effects On The Living As Illustrated By Mınor Works of Art, Especially Medals, Engraved Gems, Jewels. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society, Forthy.* Vol. 9, s. 365-417.
[774]Keister (2004), s.133.

rastlanmasa da ölüm silahını sembolize eden tırpan sadece tek bir mezar anıtında işlenmiştir. (Kat.246) de uzanmış olarak tasvir edilen erkek figürü ve elindeki tırpanın ölümü sembolize ettiği düşünülmektedir. Erkek figürü iskelet olarak betimlenmese de elindeki tırpanla ölüm sembolüne gönderme yapılmış olmalıdır.

İstanbul'daki mezar anıtlarında Hıristiyan mezarlıklarında daha yaygın olarak kullanılan kurukafa veya kurukafa ve femurlar kullanılmıştır. Kurukafa ve femurlar "memonto mori" yazısı olmadan (Kat. 9-76-134-189-191-305) da ölümü sembolize eden biçimde işlenmiştir. Femur kemikleri çapraz biçimde bazı örneklerde kafatasının arkasına, bazı örneklerde kafatasının altına yerleştirilmiştir. Bu sembol anıtlarda daha çok kaidelere ve stellerin toprağa yakın kısımlarına işlenirken, sadece (Kat.189) de alınlık içindedir.

7.2.3. Meşale

Meşale yüzyıllardır aydınlatma aracı olarak kullanılmasının dışında Yunan ve Roma kültürlerinde çeşitli sembolik anlamlar taşımaktadır. Yunan mitolojisinde alevi yukarı dönük yanan meşale yaşamı ve gücü temsil ederken, ters dönmüş meşale ise ölümü ve yası temsil etmektedir. Yunan ve Roma dönemlerinden itibaren mezar anıtlarının vazgeçilmez kabartma sembolleri olarak gördüğümüz meşaleler yüzyıllardır bu anlamlarıyla betimlenmiştir.

Ölüm ve yası sembolize eden ters meşale mezar anıtlarında iki biçimde tasvir edilmiştir. Alevi ters yanan ters meşale ruhun sonraki alanda var olmaya devam ettiğini, alevi olmayan ters meşalede sönmüş hayatı sembolize eden biçimde kullanılmaktadır[775]. Bu anlamları yanında yanan meşale "dünyanın ışığı İsa" anlamında çoğu zaman Doğum sahnelerinde kullanılmıştır[776]. Hıristiyanlık'ta meşale dünyanın ışığı olarak Tanrı'nın aydınlatıcı ruhunu simgelerken[777], İsa'nın başındaki hale de bu ışığın yansıması olarak düşünülebilir. İncil'de Yahuda'nın ihanetinden sonra İsa'yı yakalamaya gelen kişilerin ellerinde meşalelerde ihanetin sembolü olarak görülmüştür.

[775] Keister (2004), s.136-137.
[776] Ferguson (1954), s.182.
[777] www.Buffaloaf.com/a/forestL/symbols/index.htm (Erişim tarihi 2.12.2012)

İstanbul mezar anıtlarında üç farklı biçimde meşalelerin betimlendiklerini görüyoruz. Yanan meşale (Kat.14-117-167-170-173-189-197-246-259), ters meşale (Kat.9-22-26-27-98-138-167-189-220-282-283-259), çapraz yerleştirilmiş ters meşaleler (Kat. 23-171-204-250) te işlenmiştir. Anıtların tümünde meşaleler henüz sönmeden ruhun ebedi dünyada var olduğunu sembolize eder biçimdedir.

7.2.4. Urne ve Örtülü Urne

Urne, Hıristiyan kültüründe mezar anıtlarının vazgeçilmez elemanlarından biridir. Urne bedenin küllerini saklayan bir sarkofajdır. Daha çok yakılan ölülerin küllerinin saklandığı bu kaplar 19. yüzyıl ölüm geleneğinde kremasyon nadiren uygulandığı için pek kullanılmamıştır. Urneler örtülü veya örtüsüz olarak iki farklı biçimde mezar anıtlarında sıkça kullanılmıştır. Genellikle urneler mezar anıtlarında yüksek pedestallar, anıtların alınlıkları, lahit kapakları, mezar şapelleri üzerine yerleştirilmiştir. 19. yüzyılda urneler işlevsel amaçlı değil daha çok dekoratif ve sembolik amaçlı olarak kullanılmıştır. Şimdilerde tekrar uygulanan bir gömü şekli de olsa da İstanbul'da kremasyon yapılmamıştır. Örtülü kül urneleri yaygın olarak 19. yüzyılın ölüm sembollerinden biridir[778]. Urneler genellikle yuvarlak ve şişkin gövdeli kapaklıdır. Genellikle kapaklar üzerine urnenin gövdesini kaplayan biçimde örtülerin konulduğu görülmektedir.

İstanbul'da mezar anıtlarında daha çok örtülü urneler tercih edilmiştir. Urnelerin üzerindeki örtü dünya ve cenneti ayıran bir sembol olarak (Kat.23-74-75-76-77-78-114-115-123-151-156-167-187-189-190-198-199-218-219-220-221-225-236-244-249-250-268-282-283-289) de uygulanmıştır. Urneler bazı örneklerde anıtlar üzerine serbest olarak yerleştirilirken bazı örneklerde de sembolik anlamından dolayı kabartma olarak işlenmiştir. Urneler kadın ve melek figürleri ile birlikte veya tek başlarına sembolik anlamlarından dolayı kullanılmıştır. Bazı örneklerde vazo görünümünde veya örtüsüz olarak tasarlanan kapaklı urnelerde (Kat.26-174-188-195-223-236-238-249-250) bulunmaktadır.

[778] Keister (2004), s.137.

7.2.5. Kum Saati ve Kanatlı Kum Saati

Kum saati geçen zaman kavramını temsil etmektedir. Kum saati zamanın sınırlı ve sonlu olduğunu, saatin içindeki kumlar (yani zaman) tükendikten sonra, hiç kimsenin tekrar zamanı geriye getiremediğini sembolize eder[779]. Kum saati mezar anıtlarında daha çok melek kanatları ile birlikte betimlenmiştir. Melek kanatları öte dünyayı ve cenneti sembolize ederken, kum saati bir araya getirildiğinde zamanın tükendiğini ve sonraki kaderi gösteren bir sembol olmuştur. Ele aldığımız mezar anıtlarında (Kat.74-151-172-246-297) de kanatlı kum saati kabartmaları bu anlamları ile kullanılmıştır.

7.2.6. Kırık Sütun

Kırık sütun 1815 li yıllarda İngiltere'de genç ve çocukların mezarlarında çocuk ya da genç insanların gömüleri için dikilen, kısa sürede sonlanan yaşamı ve ölümü sembolize eden bir sembol olarak kullanılmıştır[780]. Mezar anıtlarında ölümü sembolize ettikleri için kırık sütunlar tek başlarına veya yüksek pedestaller üzerine yerleştirilmişlerdir. İstanbul'da kırık sütunlu mezar anıtları bir mezar anıtı tipi olarak[781] daha çok kullanıldıkları gibi sembolik anlamlarından dolayı kabartmalarda da işlenmişlerdir. Figürlü mezar anıtlarında kırık sütun kabartmaları (Kat.201) ve (Kat.299) de ölümü sembolize etmektedir. Her iki örnekte sütuna doğru eğilen melek ve kadın figürleri ölünün ardından yas tutma seramonisini göstermektedir.

7.2.7. Kılıç

Kılıç, ok, mızrak gibi semboller Hıristiyan inancında ölüm sembolleri olarak bilinen, gerçek yaşamda da savaşı ve askerleri hatırlatan silahlardır. İstanbul mezar anıtlarında kılıcın ölüm sembolü olarak betimlendiği görülmektedir. Geleneğe göre daha çok kılıçla martir edilen azizlerin atribüsü olarak Avrupa sanatında Aziz Paulus ve Petrus'u, Azize Euphemia, Agnes, Justina gibi birçok aziz ve azizeyi sembolize

[779] Keister (2004), s.132.
[780] H. C. Mytum (2004) *Mortuary Monuments and Burial Grounds of the Hıstoric Period.* Newyork: Kluwer Academic Plenum Pub., s. 68-69.
[781] Detaylı bilgi için bakınız s. 132.

etmektedir. Adı geçen din adamları dışında Başmelek Michael ve Kapadokya'lı Aziz Georgios'un elinde kılıçla savaşçı olarak betimlendikleri de bilinmektedir[782].

İstanbul mezar anıtlarında kılıç kabartması tek başına kadın figürünün yüzünün yanında Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Konstantin Miçaki mezarında (Kat.32) de işlenmiştir. Bu kabartma dışında Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Dilsizyan aile mezarında (Kat.233) te melek figürü elinde kılıç ve kalkan tutmaktadır.

7.3. Çiçek, Bitki ve Ağaç Sembolleri

7.3.1. Akanthus

Genellikle Akdeniz ikliminde yetişen akant bitkisi "ayı yoncası" veya "ayı pençesi" olarak ta bilinmektedir[783]. Akanthus kalın, sert, dik yapraklı, dikenli ve otsu bir bitkidir. Akanthus bitkisi ilk olarak İ.Ö. 4 yüzyılda Callimachus isimli bir heykeltraş tarafından yapılan bir genç kız mezarında kullanılmıştır[784]. Bu tarihten sonra yapılan yapılan Korint sütun başlıklarının bitkisel süslemelerinin bu mezardan ilham alınarak yapıldığı düşünülmektedir. Özellikle mezar yapılarını süslemede kullanılan akanthusların dikenli yapraklarının yaşamdan ölüme giden güç seyahati ve sonraki ebedi hayatın zaferini sembolize ettiği bilinmektedir[785]. Bazı kaynaklara göre de akanthus yaprakları felaket ve güçlüklerinin üstesinden gelmeyi veya asaleti simgelemektedir[786].

Akanthus motifi mezar taşlarında ve süsleme amaçlı olarak en yaygın kullanılan motiflerden biridir. Yaratılış efsanesinde Adem'in Tanrı'ya karşı günahı ve üzüntüsünü anlatan Tekvin (Bap 3:17-18) bölümündeki dikenli bitkinin akanthus olduğu tahmin edilir[787]. Hıristiyanlık dininde İsa'nın çilesini de sembol eden akanthus bitkisi sembolik anlamı yanında birçok mezar anıtında dekoratif amaçlı olarak

---

[782] Ferguson (1954), s.182.
[783] N. Ersoy (2000). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul, s. 35; Y. Demiriz (1984). Akanthus. *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi.* III, İzmir, s. 19-20.
[784] Keister, (2004), s. 41.
[785] Keister (2004), s. 41.
[786] Ersoy (2000), s. 35.
[787] Yaratılış efsanesinde "Ve Adem'e dedi ki: Karının sözünü dinlediğin, ve: Ondan yemeyeceksin, diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için, toprak senin yüzünden lanetli oldu; ömrünün bütün günlerinde zahmetle ondan yiyeceksin; ve sana diken ve çalı bitecek; ve ondan kır otu yiyeceksin; toprağa dönünceye kadar, alnının teri ile ekmek yiyeceksin; çünkü ondan alındın; çünkü topraksın, ve toprağa döneceksin…"

kullanılmıştır. Bitkinin kalın, sert ve dikensi yaprakları kolaylıkla stilize edilebilen ve tomurcuk şeklinde yapılmış sürgün yapraklarıyla birlikte arşitravları, bordürleri, sütun başlıklarını, stelleri, levhaları süslemek için kullanılmıştır. Tavan kasetlerinde, paye başlıklarında ve alınlıkta, grift bitkisel süslemelerde (Kat. 1-2-3-8-12-13-14-43-46-50-51-62-63-66-68-69-70-72-79-83-97-99-114-116-123-128-155-171-175-190-229-243-262) sıkça tercih edilmiştir.

7.3.2. Gül

Birçok uygarlıkta şiirlere, aşıklara ilham veren çiçeklerin kraliçesi olarak bilinen gül çiçeği kırılgan, güzel ve uzun ömürlüdür. Gül, birçok inanç ve ritüelde farklı anlamalarda kullanılan bir çiçektir. Aşk tanrıçası Venüs'ün ve Meryem'in çiçeğidir[788]. Eski Roma'da geleneksel olarak gül, zafer ve aşkın zaferinin sembolü olarak bilinirken, Kleopatra'nın gül çiçeklerinden doldurulmuş yatakta yattığı ve Roma İmparatoru Nero'nun konuklarının üzerine gül çiçekleri döktüğü gibi rivayetlerde söylenmektedir. Ortaçağda yapılan Hamsin yortusu Fransızlar tarafından Gül Paskalyası olarak adlandırılıp tören alayı gül yaprakları yağmuruna tutulurdu.

Hıristiyan dininde beyaz gül günahsızlığın, saflığın, bekâretin sembolü Meryem'e atfedilirken, kırmızı gül ise dini adına şehit edilen martirleri sembolize etmiştir[789]. Aziz Ambrose'nın müridlerine cennette gülün dikenlerinin olmadığını, insanın cehenneme düşüşünden sonra insanın günahlarını hatırlatmak için gülün dikenlerinin oluştuğunu, gülün güzelliğinin her zaman cenneti hatırlattığını anlattığı bilinmektedir[790]. Ortaçağda her günahtan arındırılan Meryem "dikensiz bir gül" veya "günahsız" olarak betimlenirken, gülün beş yaprağı ise İsa'nın çarmıha gerilirken yapılan beş mızrak yarasıyla özdeşleştirilmiştir.

Rönesans resimlerinde sekiz yapraklı gül motifi yeniden doğuşun ve yenilenmenin sembolü olarak kullanılırken, Prieure de Sion tarikatında kutsal kaseye gizli bir gönderme olarak daha çok Meryem ve bekaretin simgesidir. Rönesans'ta gül çelengi Kutsal Bakireye bir gönderme olarak kullanılırken, gül çelenkleri giyen melekler, azizler ve insanlar cennetin mutluluğunu temsil etmiştir.

---

[788] Ferguson (1954), s. 37.
[789] Ferguson (1954), s. 37.
[790] Ferguson (1954), s. 37.

Gül çiçeği mezar anıtlarında tek bir gül, gül goncası, kırık gül dalı biçiminde işlenmiştir. Gül goncası özellikle çocuk ve genç ölenlerin mezarlarında yaşamın başında sonlanan kısa yaşamı sembolize etmek için kullanılmıştır. Çocuk ve genç mezarları yanında gül motifleri daha çok kadın mezarlarında Meryem ve O'nun gibi iffetli/temiz kadınlara bir gönderme olarak tasvir edilmiştir[791].

İstanbul'daki mezar anıtlarının süslemelerine gül; tek bir dal, buket veya çelenk biçiminde en çok tercih edilen çiçektir. Mezar heykel ve kabartmalarında figürlerin ellerinde gül buketleri tutarken betimlenmişlerdir (Kat.1, 2, 106). Yorgo Zarifi'nin mezarında (Kat.1) de aileyi temsil eden kız çocuğunun elinde hem buket halinde hem de yatak üzerine düşmüş dallar ve goncalar biçiminde görülmektedir.

Gül motifleri İstanbul'da kadın mezarlarından ziyade erkek mezarlarında kullanılmıştır. Mezar stellerinin gövde ve alınlıklarda kırık bir gül dalları ve goncaları kısa sonlanan yaşamı sembolize etmektedir. (Kat.30 ve 193) da yirmili yaşlarında ölen kişiler için, (Kat.183) da dört yaşında ölen bir erkek çocuk için yapılmıştır. Gül çiçekleri çelenk biçiminde Orakyan ailesinin anıtında (Kat.236) de alınlıklar üzerine, (Kat.296) de kurdelerle ters olarak asılmış olarak daha çok dekoratif amaçlı olarak yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Mezar anıtlarında kadın veya meleklerin ellerinde tuttukları çelenklerde ve vazoların içlerinde güllerin betimlendiği örneklerde bulunmaktadır (Kat.86, 209).

7.3.3. Zambak

Yunan mitolojisinde Tanrıların anası Hera'nın sütünün damlalarından yaratıldığına inanılan beyaz zambak çiçeği O'nun saflığı ve erdemi sembolize ederken, Hıristiyan dininde bakire Meryem'in çiçeği olarak bilinmektedir. Rönesans resim sanatında sıkça konu edinilen Müjde sahnelerinde Meryem'in saflığını ve bakireliğini temsil eder biçimde sıkça kullanılmıştır. Başmelek Cebrail'in elinde ya da Meryem ile arasındaki cam vazo içine yerleştirilen tek bir zambak veya zambaklar Müjde sahnelerinin vazgeçilmezidir. Genellikle Meryem veya diğer bakire azizelerle ilişkili

[791] Gül çiçekleri detaylı bilgi için bakınız, Terry G. Jordan (1980). "The Roses so Red and the Lilies so Fair": Southern Folk Cemeteries in Texas. The Southwestern Historical Quarterly, Vol. 83, No. 3 (Jan., 1980), pp. 227-258, aynı yayında s. 239-240 da gül çiçeğinin Pagan, Akdeniz ve Avrupa kökenli bir motif olarak mezar taşlarında kullanıldığı, buradan Amerika'ya geldiği, Demeter, Isıs, Magna Mater, Meryem gibi farklı kültür ve inaçlarda daha çok anneleri sembolize ettiği belirtilmiştir.

olarak kullanılan zambak çiçeği dikenler arasında tasvir edildiğinde Meryem'in kusursuz hamileliğini sembolize etmektedir[792]. Nadiren çocuk İsa'nın elinde iffet sembolü olarak betimlenen zambak Dominic, Francis, Padualı Anthony, Clare ve Joseph gibi azizleri hatırlatmak için; aynı zamanda kraliyet taçlarında ve asalarında kullanılmaktadır [793].

Zambak güçlü güzel kokusundan dolayı cenazelerde kötü kokuları önlemek için ve evlenmeden ölen kızların mezarlarında da "saflık ve temizliğin" sembolü olarak kullanılmıştır. İstanbul mezar anıtlarında Hıristiyan sembolizminin çok kullanıldığını söylemek doğru olmasa da iffet veya saflık sembolü olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

Ele aldığımız mezar anıtlarında zambak çiçekleri farklı türleri temsil eden biçimlerde betimlenmiştir. Zambak (Calla lily) olarak tanımlanan kalın yapraklı ve yüksek saplı biçimi ile (Kat.14, 25) te tasvir edilmiştir. (Kat.14) te anıtın gövdesinde, (Kat.25) te ise vazo içinde zambaklar bulunmaktadır.

Mezar anıtlarında daha çok "Meryem zambağı" veya "Paskalya zambağı" olarak tanınan diğer zambak çeşidi daha çok tercih edilmiştir. (Kat.15) te çiçekler arasında, (Kat.167) ta girland üzerinde, (Kat. 251) te kayalıklar üzerinde, (Kat.252) te haçın iki yanında, (Kat.179 ve 294) da çelenk üzerinde zambakların bu türü betimlenmiştir.

7.3.4. Sabah Sefası

Sabah sefası gündüz açan ve gece kapanan bir bitki olduğu için "dirilişi" sembolize eder. Sabah sefasının birçok çeşidi vardır. Mezarlıklarda sabah sefası dirilişin, sabahın, gençliğin ve aşkın sembolüdür. Ölüm ve yeniden diriliş temalarında sonraki yaşamı sembolize ederken "mavi cennet" "inci kapısı" gibi isimlerle de anılır. Bu çiçeğin tek başına betimlendiği bir mezar anıtına rastlanmazken (Kat.14, 66, 167, 175, 223) te girland, çelenk ve diğer çiçeklerle birlikte işlenmiştir.

[792] Ferguson (1954), s. 33.
[793] Ferguson, (1954), s. 34.

7.3.5. Çuha Çiçeği

Kırmızı, mor, pembe, beyaz ve sarı renkte tek tek veya şemsiye biçiminde kümeler oluşturan güzel çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilen, saplı, yaprakları uzun, yuvarlak veya püskül biçiminde olan çok yıllık otsu bitki cinsine denir[794]. Akşamın çok erken saatlerinde çiçek açan ve gün ortasında kapanan bu çiçekler çöl çiçeği, kuş kafesi, çuha çiçeği, şeytanın feneri, kafesteki aslan ve sepet çiçeği olarak da bilinir. Orta çağın bahçelerine dikilen diğer çiçekler gibi Meryem ile bağdaştırılan ve O'nun onuruna dikilen çiçeklerden biridir[795]. Çuha çiçeği 19. yüzyılda manastır bahçelerinde egzama, sedef, migren, astım, artrit gibi hastalıkların tedavilerinde kullanılmak üzere yetiştirilirken, mezar taşlarında sonsuz aşkı, hatıraları, gençliği, umudu ve hüznü temsil etmektedir[796]. İstanbul mezar taşlarında daha çok çelenkler içinde diğer çiçeklerle birlikte betimlenmiştir. Dört yaprağının kalp biçimine benzemesi ve haçı hatırlatması ile stilize edilerek mezar anıtlarında gerçek görüntüsünden farklı biçimde tasvir edilmiştir.

7.3.6. İris

İris, gökkuşağının kişileştirilmiş hali ve Tanrıların habercisidir. İris cennet ve dünya arasındaki ilişkiyi ölümü simgeler. Mavi, sarı, mor, pembe, turuncu ve beyaz gibi birçok rengi ve ikiyüzden fazla çeşidi bulunmaktadır. Zaten Yunancadaki gökkuşağı kelimesinin bu çiçek için kullanılmasının sebebi de bu kadar çok rengi olmasındandır[797]. Renk cümbüşü ve güzelliği ile bahçelerin vazgeçilmez çiçeklerindendir.

Doğu ve Batı Akdeniz kültüründe iris çiçeği sihir ve ilahi gücü sembolize etmektedir. Antik dönemden itibaren bilinen ve sembolik anlamından dolayı özellikle Etrüsk ve Suriye'deki gömülerde cenazeyi süslemek için kullanılmaktadır. Yunan mitolojisinde Iris veya Yreos, yeryüzü ve gökyüzü ile ilgili olan Gökkuşağı Tanrısı ile ilişkilendirilirken, Ortaçağda Iris çiçeğinin türleri fazlalaşmış ve Hıristiyanlıkta kutsal

---

[794] H. Devrim (1999). Çuha Çiçeği. *Axis 2000 Ansiklopedik Sözlük.* C. 2, İstanbul: Doğan Kitapçılık, s.***

[795] http://catholichandmade.com/blog/2011/05/may-our-ladys-month.html (Erişim tarihi 12.10.2012)

[796] http://www.flickr.com/photos/proxyindian/5483542826/ (Erişim tarihi 12.10.2012)

[797] A. Pıgnattı, A.Ubrızsy Savoıa, ve S. Varolı Pıazza (2000). Irıs: A Sıgnıficant Element Of The Medıterranean Landscape**.** *Annalı Dı Botanıca*. N.s. Vol. LVIII, s. 161-166, bakınız, s.161.

aileyi (Trinity) sembolize etmiştir[798]. Türk kültüründe de mezar çiçeği olarak bilinmektedir. Japon kültüründe bu anlamlarından farklı olarak şeftali ve iris sembollerinin kadın ve erkek cinsel organını yansıttığı söylenmektedir[799].

İris çiçeği "iman, ümit, bilgelik, cesaret ve hayranlığı" sembolize eder[800]. Tanrıların mesajlarını ileten bu dünya ve öte dünya arasında ilişkide görev alan bir çiçektir. Mor iris çiçekleri kadın mezarlarına daha çok dikilmektedir. İris çiçeği genç kızların ve kadınların ruhlarını öte dünyaya taşımakla görevlendirilmiştir. Bugün hala Yunanistan'da iris çiçeğinin kadın mezarlarına yerleştirilmesi bir gelenektir. Hıristiyan sembolizminde iris çiçeği zambağın rakibi gibi refere edilmektedir, çünkü Bakire Meryem resimlerinde zambak gibi sıklıkla kullanılmıştır[801]. İris çiçeği "kılıç zambağı" olarak ta bilinmekte, İsa'nın Passion sahnelerinde "Meryem'in kederini" sembolize etmektedir[802].

7.3.7. Çan Çiçeği

Beş yüzden fazla çeşidi olan çan çiçeği, ilkbaharın sonunda ve yaz başında pembe, mor, beyaz renkte çiçek açan bir bitkidir. İsmini Latince "küçük çan" anlamına gelen "campanula"dan alır. Çana benzeyen şeklinden dolayı kilise çanlarına benzetilmiş ve bu isimle daha çok anılmıştır[803]. Aşkı ve aşkı hissedenlerin çiçeği olarak sadakat ve minnettarlık anlamında kullanılmaktadır[804]. Kayalıklarda ve bahçelerde sıkça yetiştirilen çan çiçekleri (Kat.116) ve (Kat.240) sembolik anlamından ziyade dekoratif amaçlı olarak tercih edilmiştir.

---

[798] Pıgnattı, Ubrızsy Savoıa, Varolı Pıazza (2000), s.162-163.
[799] Arne Kalland (2013). Culture in Japanese Nature. Asian Perception of Nature: A Critical Approach. (Ed. Ole Brun, Arne Kalland), Punlished: Routledge, USA, ss. 243-257, s. 253 te iris çiçeğinin
[800] http://www.livingartsoriginals.com/flower-iris.htm (Erişim tarihi 12.10.2012)
[801] Ferguson (1954), s. 32.
[802] Keister (2004), s. 48.
[803]http://home.howstuffworks.com/define-campanula-bellflower.htm (Erişim tarihi 12.10.2012), Keister (2005), s. 41.
[804] Keister (2004), s. 50; Henry Phillips (1825). *Floral Emblems*. London: Printed for Saunders and Otley. s.99

7.3.8. Papatya

Papatya, her yerde kolaylıkla yetişebilen özelliği ve basit görünümü ile çocuk İsa'nın saflığını masumiyetini sembolize etmektedir[805]. İstanbul'da sadece tek bir çocuk mezarında (Kat.15) papatyalar masum ölen kız çocuğunu anlatmak için kullanılmıştır.

7.3.9. Haşhaş

Haşhaş bitkisi yaygın olarak ölüm ve uyku ile ilgili olarak rüya Tanrısı Morpheus, uyku tanrısı Hyphos ve bereket Tanrıçası Demeter ile ilişkilendirilmiştir[806]. Yaygın olarak cehalet ve müsrifliği sembolize eden bir bitki olan haşhaşın tohumları İsa'nın çarmıha gerilirken yaşadığı ıstırabı, tohumların kırmızı renkleri kan ve ölümü sembolize etmek için kullanılmıştır[807]. 20. yüzyılda daha yaygın olarak doğurganlık ve ölümsüzlük ile ilgili bir çiçek olarak bilinen beyaz haşhaş çiçeği kurban ve savaş ile ilgili bir bitki sembolü olarak ta kullanılmıştır[808].

Mezar anıtlarında genelde üçlü demetler halinde haşhaş kozalakları yapraklarıyla birlikte betimlenmiştir (Kat. 167, 280). Kozalaklar genelde bir kurdele ile birbirine bağlanmıştır. (Kat.14) ve (Kat.167) da kozalakların sayıları fazlalaşmış altıya yükselmiştir. Özellikle (Kat.167) da altı haşhaş kozalağının ortasında çiçek açmış haşhaş çiçeği ve etrafını çevreleyen ouroburos madalyonu farklıdır. Bu anıtta yeniden doğuş ve ölümsüzlük sembolleri birlikte işlenmiş bu anlamlar arttırılmıştır. Mezar anıtlarında sadece tek bir örnekte (Kat.248) ta alınlık köşelerine simetrik olarak üçerli haşhaş kozalakları yerleştirilmiştir. Haşhaş bitkisinin üç sayısı ve onun katlarıyla ilgili olarak tasvir edilmesi dikkatimizi çekse de bu sayının önemsenmediğini gösteren örnekler bu düşüncemizi değiştirmektedir. (Kat.224) ve (Kat.296) de üçten fazla haşhaş bitkisi simetrik olarak ters asılmış olarak betimlenmiştir.

---

[805] Ferguson (1954), s. 30.
[806] Keister (2004), s. 53.
[807] Ferguson (1954), s. 37; Keister (2004), s. 53.
[808] Jennifer Iles (2008) In remembrance: The Flanders poppy, Mortality: Promoting the interdisciplinary study of death and dying, 13:3, 201-221, DOI: 10.1080/13576270802181640 (Erişim tarihi: 17.02.2015), bakınız, s. 217.

7.3.10. Defne

Defne, Akdeniz ikliminde yetişen ve yaprakları her mevsim yeşil kalabilen bir bitkidir. Köklerinden her seferinde yeni filizler vermesi nedeniyle birçok uygarlıkta zafer, ölümsüzlük ve sonsuzluk sembolü olarak kullanılmıştır[809]. Defne, zafer, sonsuzluk, ölümsüzlük, iffet sembolü olarak genellikle çelenklerde ve taçlarda yaygın olarak kullanılmıştır[810]. Antik Roma dünyasında askeri zaferlerin sembolü defne çelenkleriyle gösterilmiştir. Yunan mitolojisinde Apollon ve Daphne hikayesiyle bilinen defne ağacı aynı zamanda da bakire (Vesta) rahibelere adanmış iffetin sembolü olarak ta kullanılmıştır.

İncil'de I. Korintoslulara bölümünde (Bap 9: 24-26) "*Bilmez misiniz ki koşu meydanlarında yarışanların hepsi koşarlar, fakat mükafatı birisi alır? Öyle koşun ki, nail olasınız. Müsabakaya cehdeden her adam her şeyde nefsini zapt eder. Onlar fani bir çelenk almak için, fakat biz fani olmayan için yaparız…"*da cümlelerinde fani olmayan için yarışlardan bahsetmektedir. Burada bahsedilen kişi Hıristiyan inancında ölümsüz olan İsa'dır.

Mezar anıtlarında kadın, melek ve çocuk figürlerinin ellerindeki çelenklerde, anıtların kabartmalarında girland, çerçeve, alınlıklarda ölümsüzlük ve sonsuzluk sembolü olarak sıklıkla betimlenmiştir (Kat.5-11-29-34-37-50-55-56-57-58-59-60-61-62-63-83-85-88-93-117-119-121-122-128-129-130-134-135-136-147-171-240-250-265). Defne çoğunlukla tek başına tasvir edilse de palmiye (Kat.5-29-46), meşe (Kat.287) ve zeytin dalları (Kat.120-301) ve buğday bitkisiyle (Kat.134) birlikte de tasvir edilmiştir.

7.3.11. Meşe

Meşe ağacı tıpkı defne gibi her mevsim yeşil kalabilen dayanıklı yapraklarıyla bilinmektedir. Meşe ağacının sağlam ve dayanıklı yapısı nedeniyle Hıristiyanlığın düşmanlarına karşı kazandığı erdem ve imanın gücünü sembolize ettiği düşünülmektedir[811]. Pagan inançlardan itibaren kutsal sayılan meşe ağacı Hıristiyan

[809] http://www.churchmonumentssociety.org/Symbolism_on_Monuments.html (Erişim tarihi: 17.02.2015)
[810] Ferguson (1954), s. 33.
[811] Ferguson (1954), s. 35.

sembolizminde kutsal sayılmış ve adeta anlamı İsa ya da Bakire Meryem'e dönüşmüştür[812]. Sağlam ve dayanıklı özelliğinden dolayı kiliselere yapılan haçlarda meşe ağacı tercih edilmiştir. Meşe ağacı sağlam ve dayanıklı özelliğinden dolayı ailenin erkeğini, yaprakları ise her daim yeşil kaldığı için güç, onur ve özgürlük sembolü olarak kullanılmıştır[813]. İstanbul'daki mezar anıtlarında çok sık olmamakla birlikte meşe ağaçlarının işlendiği örneklere rastladık. (Kat.282-283) te kaidelerin ön yüzünde meşe dalları ve bitkileri işlenmiştir.

7.3.12. Zeytin

İncil'deki ağacı sembolize eden zeytin ağacı zenginliği ve Tanrı'nın çocuklarına tutumunu ifade eder[814]. Zeytin ağacının meyvelerinden yapılan zeytinyağı ökaristide kullanılan önemli malzemelerden biridir. Hıristiyan sanatında zeytin ağacı daha çok küçük bir dal biçiminde üzerinde zeytinleriyle birlikte betimlenmiştir. Zeytin dalı barışın ve yeniden doğuşun, zaferin sembolü olmuştur[815]. Yaratılış efsanesinde (Bap 8: 11) de Büyük Tufan'dan sonra Nuh peygamberin gemisindeki beyaz güvercini yeryüzünden suların çekilip çekilmediğini öğrenmesi için uzak diyarlara göndermesi ve aynı günün akşamı güvercinin ağzında zeytin dalı ile gelmesi anlatılır. Güvercinin ağzında zeytin dalı gelmesinden sonra suların yeryüzünden çekildiğini anlayan Nuh yeni bir hayata başlar. Bu nedenle Nuh hikâyelerinde yeni başlayan hayatı anlatmak için ağzında zeytin dalı taşıyan güvercin sıkça betimlenmiştir. Nuh hikâyeleri dışında Rönesans resimlerinde özellikle de Siena'lı sanatçıların yaptığı Müjde sahnelerinde Başmelek Cebrail elinde Meryem'e verilmek üzere zeytin dalı taşıdığı görülmektedir[816]. Sienalı sanatçılar için Cebrail'in elindeki zeytin dalı düşmanları

---

[812] Keister (2004), s. 62.

[813]http://www.churchmonumentssociety.org/Symbolism_on_Monuments.html (Erişim tarihi: 17.02.2015)

[814] Ferguson (1954), s. 35.

[815]Zeytin Olimpiyat oyunlarının, zaferin ve Yunanistan'ın önemli sembollerinden biri olarak birçok yayında anlatılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız, Sophia Rhizopoulou, Symbolic plant(s) of the Olympic Games. Journal of Experimental Botany, Vol. 55, No. 403, pp. 1601–1606, August 2004, DOI: 10.1093/jxb/erh222

[816] Simone Martini'nin yaptığı "Müjde" resminde Cebrail elinde zeytin dalı tutmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız, E. H. Gombrich (1986). *Sanatın Öyküsü*. (Çev. B. Cömert), İstanbul: Remzi Kitabevi, s.160.

Floransa kentinin amblemi gibi ve aynı zamanda da Siena'nın düşmanın gösterildiği bir sembol olarak betimlenmiştir[817].

Zeytin dalı çok sık olmasa da (Kat.9-14-176) daki mezar anıtlarında betimlenmiştir. Simeon Taşçıoğlu'nun anıtında buğday demetleri ile birlikte (Kat.9), (Kat.14) te çiçeklerin yanında, (Kat.176) da güvercinin ağzında daha çok yeniden doğuşu sembolize eden bir düşünceyle işlenmiştir.

7.3.13. Palmiye

Romalılarda palmiye zaferin sembolü olarak kullanılırken, bu anlam Hıristiyan sembolizmine martirlerin ölüm üzerindeki zaferini anlatma olarak aktarılmıştır[818]. Hıristiyan sanatında martirler ve İsa genellikle ölüm ve günah üzerindeki zaferi anlatmak için ellerinde palmiye taşırken betimlenmişlerdir. Palmiye dalı Aziz Christopher'in atribulerinden biri olarak ta kabul edilmektedir. Aziz Christopher'in seyahatlerinde yanında palmiye ağacından yapılan bir asa taşıdığı ve İsa'nın nehrin karşısına geçerken asayı kullandığına ve burada sonradan meyveler çıktığına inanılmaktadır[819]. Palmiye yapraklarıyla süslenen kıyafet aynı zamanda Aziz Paul'un da sembolüdür.

Romalılarda olduğu gibi Hıristiyan sanatında da zafer sembolü olarak kullanılan palmiye dalı mezar anıtlarında sevilen bir motiftir. Mezar anıtlarında ölümün zaferini anlatan biçimde ince uzun yapraklı olarak betimlenen palmiye bazen bir çelenk içinde, melek veya kadın figürlerinin ellerinde, ayaklarının altında ve tek başına bir dal biçiminde betimlenmiştir (Kat.21-29-80-83-84-98-117-132-133-137-139-147-165-167-178-227-247-248-258-302).

7.3.14. Selvi

Akdeniz'e özgü her mevsim yeşil kalabilen bir ağaç olduğu için dayanıklı bitki olarak bilinmektedir[820]. Pagan ve Hıristiyan inancında ölümle ilişkilendirilen ve

[817] Keister (2004), s. 63; Ferguson (1954), s. 35.
[818] Ferguson (1954), s. 36.
[819] Ferguson (1954), s. 36.
[820] Voake Charlotte (2009). *Mini Ağaç Rehberi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s, 59.

mezarlıklara dikilen bir ağaçtır[821]. İstanbul'da Hıristiyan, Musevi ve Müslüman mezarlıklarında bulunan mezar taşlarında ölümsüzlük ve hayat hayacı anlamından dolayı selvi ağacı farklı biçim ve üsluplarda tasvir edilmiştir[822]. Kesildikten sonra aynı kökten yetişmeyen selvi ağacı bu özelliğinden dolayı ölümün kesinliğini ve yeniden dirilmenin mümkün olmayacağını anlatır gibidir[823].

7.3.15. Söğüt

Doğada her zaman yeşil kalabilen ve ne kadar dalı kesilirse kesilsin bir bütün olarak büyümeye devam eden söğüt ağacı bu özelliğinden dolayı mezar taşlarında ölümsüzlüğü simgelemektedir. Bu nedenle, söğüt ağacı Hıristiyanların kutsal kitabı olan İncil'inin simgesi olarak bilinmektedir[824]. Ölümsüzlük ve İncil sembolü olarak Hıristiyan ikonografisinde söğüt ağacı mezar anıtlarında daha çok salkım söğüt biçiminde tasvir edilmiştir. Salkım söğüt, İngilizce de "ağlayan ağaç" olarak bilinen mezar taşlarında matemin simgesi olarak kullanılmıştır[825]. İstanbul mezar anıtlarında sadece tek bir mezar anıtında (Kat.287) da söğüt ağacı ve dalları matemin simgesi olarak betimlenmiştir.

7.3.16. Asma ve Üzüm Salkımı

Asma en genel kullanımıyla İncil'e, Tanrı'ya ve insanlarına dair bir göndermedir. Bağ kütüğü ya da yaprağı gerçek kurtuluşu sembolize eden asma bahçeleri anlamına gelmektedir. Asma bahçeleri Tanrının çocuklarının Tanrı tarafından korunduğu ve şefkatiyle büyüdüğü yeryüzü ve kilisesi anlamında da kullanılmaktadır[826]. Hıristiyan dininde üzüm ve üzüm salkımları Ökaristi ayinlerinde kullanılan içilen şarabı ve şarapta İsa'nın kanını sembolize etmektedir[827]. Hıristiyan ikonografisinde çok sevilen ve sıkça betimlenen üzüm salkımları genelde mezar

[821] Ferguson (1954), s. 30.
[822] Ö. Delikgöz ve F. Alıç (2010). Osmanlı İstanbul'unda Bulunan Bazı Müslim ve Gayrimüslim Mezarlıklarındaki Kimi Semboller. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Vol 7, Güz (13), s.115.
[823] Delikgöz ve Alıç (2010), s.116.
[824] Ferguson, age, s. 40.
[825] Keister (2004), s. 67.
[826] Ferguson (1954), s. 39.
[827] Ferguson (1954), s. 31.

taşlarında buğday demeti ile birlikte betimlenmiştir. Şarap ve ekmek aynı zamanda Kutsal Kominyonu sembolize etmektedir[828].

Ele aldığımız mezar anıtlarında asma dalları ve üzüm salkımlarının beklediğimizden daha az örnekte tasvir edilmesi bizi oldukça şaşırtırken, (Kat.13) ün titiz işçiliği bu bitkinin önemini göstermektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.13) te topraktan çıkan kökleriyle birlikte asma dalları ve üzüm salkımları işlenmiştir. Bu örnekte İsa'nın evi ikonografisiyle ilişkilendirilen asma dalları, şapelin kapı bordürünü dolanan bir biçimde, İsa'nın anlatıldığı kabartmalarla birliktedir. Üzüm ve üzüm salkımları İsa'yı sembolize eden anlamıyla (Kat.79, 112) de de işlenmiştir.

7.3.17. Sarmaşık

Sarmaşık her mevsim yeşil kalabilen bir bitki olduğu için ölümsüzlük ve sadakat ile ilişkilendirilmektedir. Sarmaşık dalları bağlılık ve ölümsüzlüğü, yapraklarının haça benzeyen şekli ile Teslis'i (Kutsal üçlüyü) Tanrı, İsa ve Meryem'i sembolize etmektedir[829]. Her mevsim yeşil kaldığı için ölümsüzlükle, yaprakların dallarına sıkıca bağlanmasıyla bağlılık ve sonsuz şefkatle ilişkilendirilmektedir[830].

Sarmaşık mezar anıtlarında tercih edilen steller ve anıtları süsleyen bir bitkidir. Mezar anıtlarında haç gövdesini dolanan dallarıyla sıkça betimlenen sarmaşık bitkisi İstanbul'da (Kat.48, 112, 175, 246) de farklı biçimlerde işlenmiştir. Kayalıklardan çıkan bir bitki olarak (Kat.48), diğer bitkilerle (Kat.14) te, anıtın ön yüzünü kaplayacak biçimde sürgün yapraklarıyla birlikte (Kat.182) te, ince uzun otlarını dolanan biçimde (Kat.246) de, levhanın kenarlarını dolanan defne ve sarmaşık dallarıyla birlikte (Kat.112) işlenmiştir. Sarmaşık (Kat.246) de ölüm sembollerinin tersine sonsuz yaşama bir gönderme yaparken, (Kat.14) te sonsuza kadar bağlanan çiftin sadakatini sembolize etmektedir.

[828] Ferguson (1954), s. 31; Keister (2004), s. 57.
[829] Ferguson (1954), s. 33; Keister (2004), s. 57.
[830] Ferguson (1954), s. 33.

7.3.18. Çam Kozalağı

Her zaman yeşil olan ağaçlar çam ağacı cenaze seramonisinde bozulmadan kalabilen özelliğinden dolayı ölümsüzlüğü sembolize etmektedir[831]. İstanbul mezar anıtlarında stel veya anıtlarda pek kullanılmasa da (Kat.1) de arşitrav üzerine birbirini takip eden stilize bir motif olarak ve (Kat.248) ta bir vazo içinden çıkan kozalak biçimiyle betimlenmiştir.

7.3.19. Buğday

Yeryüzünde cömertliği, uzun ve verimli bir yaşamı anlatan buğday demetleri (Kat.9, 24, 167, 282, 283) te ölümsüzlük, yeniden doğuş ve din adamları anıtlarında ökaristi sembolü olarak mezar anıtlarında işlenmiştir[832]. Buğday demetleri tek başına veya üzüm salkımlarıyla birlikte Kutsal Kominyonu sembolize eder. Şarabın yanında bulunan ekmeğin hammaddesi buğdaydır. Buğday şarapla birlikte ökaristi ayinini ve defne dallarıyla birlikte ölümsüzlüğü sembolize etmektedir.

7.4. Diğer Semboller

7.4.1. Çelenk

Çiçek, yaprak, meyve, dal ya da birçok malzemenin örülerek halka şekline getirilmesine çelenk denir. Çelengin çember biçiminde yapılmasının en önemli nedeni ise sonsuz yaşamı, Tanrının kusursuzluğunu, her şeyi yoktan var edebileceğini ve başı sonu olmayan Tanrı kavramını sembolize ettiği içindir. Çelenk, Antik Yunan ve Roma sanatında zafer, kutlama ve dekoratif amaçlı olarak yapılmıştır.

Çelenk yapımında kullanılan yeşil bitkiler daha çok yaşamı ve ölümsüzlüğü sembolize eden anlamlarından dolayı tercih edilmiştir. Çelenklerde daha çok defne yapraklarının tercih edilmesinin en önemli nedeni ölümsüzlüğü simgelediği içindir. Çelenklerde defne yanında kış aylarında yaprak dökmeyen ve yeşilliğini koruyan meşe, çam gibi diğer ağaçlarda kullanılmaktadır. Antik Yunan ve Roma inanışlarında

[831] Keister (2004), s. 63-64.
[832] Keister (2004), s.60, Ferguson (1954), s. 31, 40.

başarı kazananların başlarına takılan defne çelengi zafer yanında Apollon'un sembolü olarak ta kullanılmıştır. Çelenk kullanımının Apollon ve orman perisi Daphne'nin aşklarıyla ilgili Yunan efsanesinden sonra kullanılmaya başlandığına inanılmıştır. Efsaneye göre Apollon'a yakalanmamak için kaçan Daphne nehir tanrısı Peneus'tan yardım ister. Peneus periyi defne ağacına dönüştürür[833]. O günden sonra Apollon'un başına defne dallarından yapılmış çelenk giydiği bilinir.

Çelenk, Pagan inançlardan sonra Hıristiyan ikonografisinde de benzer bir biçimde İsa'nın doğumunu kutlamalarında, Noel süslemelerinde ve diğer birçok dini ve sivil törende kullanılmaktadır. Hıristiyan inancında İsa'nın ölümsüz olduğuna inanıldığı için ölümsüzlüğü sembolize eden defne yaprakları çelenk yapımında daha çok kullanılmıştır. Defne yaprakları yanında dini törenlerde mine çiçeğinden, ölümsüzlüğü sembolize eden porsuk ağacından, güç ve şifayı sembolize eden sedir ağacından, dikenli tacı hatırlatan çamdan yapılmış çelenkler de takılmaktadır. Bu anlamları yanında çelenkler Avrupa'da pagan ritüellerle ilişkilendirilerek değişen mevsimleri ve üremeyi de temsil etmektedir.

Roma İmparatorluğu'nda zafer alayı yapan Roma generalinin başına meşe yapraklarından yapılmış "yurttaş tacı" anlamına gelen çelenk takılmaktadır. Zafer alayı boyunca bu tacı taşıyan general böylece "memento mori" (hatırla sende ölümlüsün) sözlerini tekrar etmekle yükümlü olurdu. Antik Yunan'da çelenk bir kişinin meslek, rütbe ve başarılarını sembolize etmektedir. İtalyanların şair ve filozofu Dante Alighiere'nin resim ve heykellerinde de başında defne dallarından yapılmış bir taçla birlikte betimlenmesi başarılarını ve ölümsüzlüğünü gösterir biçimdedir. İtalya'da üniversitelerin mezuniyet törenlerinde öğrencilerin başlarını ve meslek sahibi olduklarını temsilen defne çelengi takılması hala devam ettirilen bir geleneği göstermektedir.

Mezar taşlarında kullanılan defne çelengi ölümsüzlüğü, sonsuzluğu, başarıyı, yeniden dirilişi, ölen kişiyi övmeyi sembolize eder. Çelenk evrensel sonsuzluğun sembolü ve hiç bitmeyen varlığı sembolize etmek içinde haçla birlikte kullanılmıştır. Mezarlıklarda daha çok kullanılan çelenkli haç motifi veya haça asılmış çelenkler sıkça kullanılmıştır.

---

[833] Ayrıntılı bilgi için bakınız, P. Grimel (1997). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, s. 80.

Mezar anıtlarında çelenk ölümü ve yeniden dirilişi sembolize etmektedir[834]. İstanbul mezar anıtlarında en sevilen motiflerden biri olarak (Kat. 17, 18, 19, 20, 24, 29, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 70, 71, 89, 90, 91, 94, 95, 101, 102, 103, 104, 109, 110, 111, 123, 128, 134, 167, 179,187, 194, 209, 212, 216, 227, 229, 242, 245, 250, 251, 255, 256, 261, 269) de çelenkler kullanılmıştır. Çelenkler bazı anıtlarda tek başına stel gövde ve kaidelerini süslerken, daha çokta kadın ve melek figürlerinin ellerinde de işlenmiştir. Kadın ve melek figürlerinin ellerindeki çelenkler daha çok defne, gül ve karışık çiçeklerden yapılmıştır.

7.4.2. Kitap

Kitap, Hıristiyan sanatında İncil'i ve İsa'nın havarilerini hatırlatmak için kullanılmıştır. Mezar anıtlarında kitap genellikle kapalı, açık ve taçla birlikte betimlenmiştir. Mezar anıtlarında kapalı kitap genellikle tamamlanmış bir yaşamı sembolize ederken, kitabın son bölümünün mezarlıkta sonlandığını göstermektedir. Kitap aynı zamanda bakireliği, gizemi ve sırları göstermeyi sembolize etmektedir.

Mezar anıtlarında daha çok açık kitap biçiminde tasarlanan kitabelikler tercih edilirken, üzerine yazılan isimlerin zamanla silinmesi ölünün çürümesini gösteren bir araç olarak algılanmıştır. Hıristiyan ikonografisinde açık kitabın insan kalbinin saf ve temiz haline benzetilerek Tanrıya ve dünyaya açılan duyguları gösterdiğine inanılmaktadır[835]. Mezar anıtlarında sayfaları eskimiş yıpranmış olan kitap, bilgi, kültür ve entelektüel hayatın işareti olarak, bunlarında ölümlü olduğunu simgelemektedir. Yıpratılmış eskimiş kitap içindeki bilgiler gibi hayatında gelip geçici olduğunu anlatmaktadır[836].

Mezar anıtlarında çocuk meleklerin ve kadın figürlerinin ellerinde olasılıkla İncil'i anımsatan kitaplar kullanılmıştır. Meryem'e Müjde sahnesinde (Kat.9) da açık kitap ve (Kat.270) de asa ve din adamı kıyafeti ile kapalı kitap kabartmaları İncili sembolize etmektedir. Kabartmalar yanında mezar heykellerinde de kitap kullanılmaktadır. Kadın heykelinin elinde tuttuğu kapalı kitap (Kat.19) ve çocuk melek figürüyle birlikte dizleri üzerine konulmuş açık kitap (Kat.211) te tamamlanmış

[834] Spitzing, (1989), s. 192-193.
[835] Keister (2004), s. 112.
[836] Ferguson (1954), s. 171.

yaşamı sembolize etmektedir. Ele aldığımız figürlü mezar anıtlarından (Kat.14, 164, 221) te açık kitap biçimindeki kitabelikte sembolik anlamın ikinci planda tutulduğu düşünülmektedir. Bu düşüncemizin en önemli nedeni bu yüzyılda açık kitap biçimindeki kitabeliklerin dönem modası olarak mezarlıklarda kullanılmasındandır.

7.4.3. Çıpa

Çıpa ve halat sembolleri sıklıkla Hıristiyan mezar anıtlarında umut, sebat ve azmin sembolü olarak kullanılmıştır[837]. Günümüzde de sıklıkla kullanılan çıpa ve halat bahsi geçen sembollerin sürekliliğinin önemli bir göstergesidir. Çıpanın tek veya çift kancalı biçimi katakomp resimlerinden beri bilinen sembollerdir. İncil'de Aziz Paulus'un yazdığı İbraniler bölümünde (Bap: 6: 19-20) de *"Canlarımız için gemi demiri gibi sağlam ve güvenilir olan bu ümit, perdenin öte tarafına geçer. İsa, Melkisedek düzenine göre sonsuza dek başkâhin olup bizim uğrumuza oraya öncümüz olarak geçti" c*ümleleri çıpanın öte dünyaya geçişte ümidi sembolize ettiğini anlatmaktadır. Çıpa Antik dönemden itibaren denizcilik sembolü olarak kullanılırken, Hıristiyan inancında da Demreli Aziz Nikolaos'un sembolüdür. Çıpa bir balıkla sembolize edildiğinde umutla, kurtuluşla ve korumacılıkla bağdaştırılır.

Çıpa mezar anıtlarında halatla birlikte veya haçla birlikte betimlenmiştir. İstanbul mezar anıtlarında oldukça az olarak işlenen bu sembol (Kat.46) da melek figürlerinin arasında, (Kat.170) de kadın heykelinin ayaklarının yanında, (Kat.223) te haçla birlikte obelisk üzerine umut ve huzuru sembolize eden biçimde işlenmişlerdir.

7.4.4. Şamdan, Kandil ve Mum

Yanan mumlar ve şamdan Hıristiyan kilisesi için özel bir sembolik anlama sahiptir. Kökeni Eski Ahit'te Tanrı'nın ilk tapınağı Tabernacie kadar giden şamdanlar ve mumlar Hıristiyan dini ayinlerinde kullanılan önemli eşyalardır. Kilise öğretisinde sembolik anlamlar taşıyan ve çeşitli görevlerde rol oynayan mumlar altar üzerinde duanın kilisedeki yönünü belirlemek için kullanılmıştır. Tek mum Tanrı'yı, üç mum

[837] Ferguson (1954), s.169; Keister (2004), s. 111.

Kutsal üçlüyü (Trinity), Paskalya sezonu boyunca yanan mumlar İsa'nın göğe yükselişini sembolize etmektedir[838].

Hıristiyan sanatında Tanrı ışığı tek mum veya tek kandil şeklinde betimlenirken, Tanrı ışığı, bilgelik, akıl, inanç, dürüstlük ve kutsallık sembolü olarak kullanılmaktadır[839]. Kandiller mabed kandilleri, Ökaristi kandilleri, İsa'nın Kominyonunu sembolize eden kandiller, evlerde kullanılan kandiller olarak birbirinden farklılıklar göstermektedir.

Mezar anıtlarında da sembol olarak işlenen kandiller (Kat.11, 20, 150, 189,193) kullanılmıştır. Mezar anıtlarında daha çok tek kandiller tercih edilirken, küresel gövdeli yüksek kaideli, tek kulplu, burnu geniş ve yanan biçimde, kapaklı kandil tiplerinin tercih edilmiştir. Genelde kandiller üzerinde bezemeler bulunmazken (Kat. 20, 193) da meander motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. (Kat.155) de altar masası üzerinde kalisin iki yanında şamdanlar üzerinde mumlar işlenmiştir. (Kat.156) da Patrik Konstantinos mezarında gömü levhası üzerinde işlenen çift başlı kartal motifinin iki yanında şamdanlar üzerinde mumlar işlenmiştir. Her iki anıtta da simetrik olarak şamdanlar üzerine üçer ve ikişer mum yerleştirilmesi sayısının tercih edilmiş olması dikkati çekmektedir.

7.4.5. Kanat

Kanatlar ilahi görevin sembolleridir. Kanat hayal, düşünce, özgürlük, zafer ve cennet ile ilgilidir[840]. İlahi görevler üstlenen melekler, Başmelekler, seraphim ve kerubimler kanatlı olarak betimlenmişlerdir. Dört İncil yazarlarının sembolleri de kanatlı olarak betimlenmiştir. San Marko'nun aslanı, Luka'nın öküzü, Matta'nın insanı, Yahya'nın kartalı kanatlıdır[841]. Onlar kanatlı Tanrısal varlıklar oldukları için uçabilirler, kanatlar onlara Tanrı tarafından hediye olarak verilmiştir. Hıristiyan geleneğinde melek kanatları aydınlatan güneş ışığı ile ilişkilendirilmiştir[842]. Kanatlı kuşlarda yükselen güneş gibi cennetten yeryüzüne yükselen ruhu simgelemektedir.

[838] Ferguson (1954), s.162, 177.
[839] Keister (2004), s.117.
[840] Keister (2004), s. 122.
[841] Ayrıntılı bilgi için bakınız, Keister (2004), s. 95-99.
[842] Keister (2004), s.166.

İstanbul mezarlarında kanatlı hayvanlar ve melekler dışında sadece (Kat.14) te kürelere takılan kanatları ve tabak içinde bir gövdeye takılan kanatları görmek mümkündür. Bu örnekte melek kanatları öte dünyayı ve cenneti sembolize etmektedir. Bazı araştırmacılara göre kanatlar bedenle değil ruhla ilişkilidir. Bu örnek dışında kanatlar (Kat.74, 151, 172, 266, 297) daha çok kum saatleri ile birlikte betimlenmişlerdir.

7.4.6. Rulo

Rulo veya parşömen tomarı kişisel bir hediye olan kitap gibi veya bir yazarı hatırlatan biçimde kullanılmaktadır[843]. Parşömen tomarı, Antik bir kitap olarak Tevrat yazarlarını hatırlatan biçimde betimlenmiştir[844]. Hıristiyan ikonografisinde daha çok Tevrat peygamberleri ellerinde rulo ile birlikte betimlenmiştir. Mezar anıtlarında rulo biçim daha çok kitabelik olarak kullanılırken, bazı örneklerde rulo boş bırakılmıştır. Rulo biçimli kitabeliklerin biçimi anıtlara ve kabartmalara göre değişik boyut ve işlevlerde tasarlanmıştır. Portreli anıtlarda gömlek yakalarında (Kat.148, 149), meleklerin ellerinde (Kat.30, 35, Kat.3690, 117, 189, 279), defne yaprakları arasında (Kat.37, 88), Tanrı'nın baş harfini işleyen kitabelik olarak (Kat.252, 253, 289) rulolar kullanılmıştır. 19. yüzyıl mezar anıtlarında ölen kişi veya kişilerin adının geçtiği rulo kitabelikler sembolik anlamından ziyade dönem beğenisi olarak ta çok tercih edilmiştir.

7.4.7. Gemi

Mezar anıtlarında gemi biçimi hem Hıristiyan ikonografisi ve hem de ölen kişinin mesleğini sembolize etmek için kullanılmıştır. Mezar anıtlarında gemi öte dünya yolculuğunu sembolize ederken, Erken Hıristiyan sanatında güçlü fırtınalardan korunmuş ve yeniden doğuşu sembolize eden Nuh'un gemisi ile ilişkilendirilmektedir[845]. Yeniden doğuşun bir sembolü olarak gemi biçimli anıtlar ve gemi kabartmaları anıtlarda çok sık olmamakla birlikte İstanbul'da sadece Tokatyan

[843] Ferguson (1954), s.180.
[844] Ferguson (1954), s.180,181.
[845] Ferguson (1954), s.180.

anıtında (Kat.234) bir mezar anıtında kullanılmıştır. Bu anlamları yanında Aziz Ambroise'nin yazılarında gemi kiliseyi, gemi direği ise haç direğini sembolize etmektedir[846]. Bu anlamları yanında gemi birçok azizle ilişkilendirilmektedir. Aziz Vincent, Myralı Nicholaos, Julius gibi gemicileri koruyan azizlerin üstlendikleri görevlerle ilgili olarak gemi ve gemicilerle birlikte betimlenmişlerdir.

7.4.8. Kapı

Kapı kapalı biçimde gerçek dünyadan öte dünyaya geçişi, aralanmış biçimde ise gizem ve dünyanın öte yüzünü göstermektedir[847]. Bu anlamları yanında kapı birçok kültürde fırsat ve umudu sembolize etmektedir. Hıristiyan öğretisinde İsa "Cennetin kapısı" gibi gösterilirken, katedrallerdeki üç kapı inanç, umut ve iffeti sembolize etmektedir[848].

Anadolu'da öte dünyayı ve aileyi sembolize etmek için mezar stellerinde kapı biçimleri uygulanmıştır[849]. Kapı biçimli mezar stelleri Anadolu'da yüzyıllardır kullanılan anıt biçimi olsa da 19. yüzyılda pek tercih edilmemiştir. İstanbul'daki mezar şapellerinin hepsinde sembolik anlamından ziyade kapı işlevsel amaçlı olarak kullanılmıştır. Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.248) Hanesyan ailesinin anıtı kapı biçiminde tasarlanan tek anıttır. Burada Hıristiyan öğretisinde İsa'yı ve "cennet kapısını" vurgulayan biçimde ele alınan kapı sembolizmi gösterilmiştir. Anıtın biçimi yanında kabartmalarda işlenen melek ve çiçek motifleriyle cennet kapısını sembolizmi anlatılmıştır.

7.4.9. Göz

Daha çok Tanrı'yı sembolize etmek için kullanılan göz sembolü ya da ışınları birçok kültürde farklı anlamlar taşımaktadır. Göz sembolü bazen iyi bazen kötü anlamlarda kullanılırken, Hıristiyan sembolizminde üçgen içindeki göz Kutsal

[846] Ferguson (1954), s.181, Keister (2004), s.112.
[847] Keister (2004), s.116.
[848] Keister (2004), s.116; Spitzing,(1989), s. 145-148.
[849] Anadolu'da bulunan kapı biçimli steller için bakınız, Christopher H. Roosevelt (2006). Symbolic Door Stelae and Graveside Monuments in Western Anatolia. American Journal of Archaeology.Vol.110. No.1. Jan., pp.65-91.

Üçlü'ye ithafen yapılmıştır. Günümüzde daha çok mason simgesi olarak bilinen üçgen içindeki göz mezar anıtlarında bu anlamıyla kullanılmıştır. Amerikan dolarının arka yüzünde ülkeyi kuran kurucuların simgesi olarak George Washington, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, Paul Revere, John Paul Jones'i sembolize eder[850]. İstanbul'daki mezar anıtlarında sadece iki anıtta (Kat.255, 260) de üçgen içinde betimlenen tek göz kabartması daha çok masonluğun simgesi olarak kullanılmıştır.

7.4.10. El

Hıristiyan sanatında Tanrı elini sembolize eder[851]. Sıklıkla bulutlar içinden çıkan aşağıya doğru sarkıtılmış bir el biçiminde betimlenmiştir. Bazı örneklerde kutsal üçlüyü sembolize eder biçimde elin üç parmağı görünecek biçimdedir. İstanbul'da az da olsa bazı mezar anıtlarında tek bir el, rulo tutan eller ya da tokalaşan eller kabartmalarda tasvir edilmiştir. Ele aldığımız mezar anıtlarında rulo biçimli kitabeyi tutar biçimde eller gösterilmiştir (Kat.90). Bu örnek yanında özellikle kadın ve melek heykel ve kabartmalarında eller görülecek şekilde haç, çelenk taşırken birçok anıtta betimlenmiştir.

7.4.11. Kadın Göğsü

Kadın göğsü aşkı, beslenmeyi, zenginliği, huzuru, korumayı ve anneliği sembolize etmektedir[852]. Annelik konteksi içinde düşünüldüğünde yeniden doğuş ve yenilenmeyi, cenaze seramonisinde ise saf ve lekesiz yaşam ile yeniden doğuşu sembolize eder. Özellikle İstanbul mezar anıtlarında yas tutan kadın ve heykellerinde (Kat.120, 121, 122, 127) tek göğsün açık bırakılması annelik ve yeniden doğuşla ilgilidir.

[850] Keister (2004), s.106, 191.
[851] Ferguson (1954), s. 46.
[852] Ferguson (1954), s. 46.

7.4.12. Pergel ve Gönye

Pergel, yaradılışı ve zihinde yeni oluşumları, düzenleyici işaretleri, masonik anahtarı ve bilgeliği sembolize etmektedir[853]. Daha çok mason derneğinin sembolü olarak kullanılan pergel masonların mezar anıtlarında bulundukları topluluğun sembolü olarak gönye ile birlikte (Kat.223, 229) de kullanılmıştır. Pergel ve gönye genellikle üçgen içindeki gözle birlikte kullanılsa da İstanbul'daki örneklerde tek başınadır. Bu semboller mezar sahibinin üye olduğu mason grubunu göstermektedir.

7.4.13. Makas

Makas ölen kişinin mesleğini gösteren bir sembol olarak mezar taşlarında sevilen bir eşyadır. Hıristiyan ikonografisinde tek başına dini bir anlam taşımaz. Ama ömür sona erdiğinde yaşam ipliğini kesen Lakhesis gibi mezar anıtlarında "makas" kabartması kişinin mesleğinin yanında yaşamının kesildiğini yani ölümü anlatan bir sembol olarak İstanbul'da bazı anıtlarda kullanılmıştır. Meslek sembolü olarak (Kat.286) de, yaşamın sona erdiğini gösteren sembolik anlamından dolayı (Kat. 43) te terzi makası tasvir edilmiştir. Makas Musevilere ait mezar anıtların da yaşamın sonlandığını gösteren bir sembol olarak betimlenmiştir.

V. Dünya ve Gökyüzü Sembolleri

V.1. Yıldız

Antik çağlardan beri dinsel amaçla kullanılan tek bir yıldız veya yıldızlar ilahi rehberliği sembolize etmektedir. Cennetin karanlığını aydınlatan yıldız, ilahi yol gösterici, sevgi ve iyilik sembolüdür. Tek bir yıldız Betüllahim'e giden meleklere önderlik eden doğu yıldızını, bebek İsa'yı ve karanlığın üstesinden gelen Tanrı ışığını sembolize eder[854]. Hıristiyan sembolizminde yıldızlar köşe sayılarına göre anlam

[853] Keister (2004), s. 191.
[854] Matta (Bap 2: 1-3): İmdi İsa, kral Hirodes'in günlerinde Yahudiye Beytleheminde doğduğu zaman, işte, şarktan Yeruşalime müneccimler gelip dediler: Yahudilerin Kralı doğan zat nerdedir? Çünkü onun yıldızını şarkta gördük, ve ona secde kılmağa geldik.

kazanırlar. Hıristiyanlıkta kilise süslemelerinde dört köşeli yıldız İsa'nın çarmıha gerilişini, beş köşeli yıldız ise gökyüzü ve yeryüzünün birleşme noktasını yani Tanrı'nın sembolüdür. On iki kollu yıldız ise on iki havarinin ve on iki İsrail kabilesinin semboludür. Meryem, on iki yıldız ile birlikte resimlenirse "lekesiz gebeliği" ve "cennetin kraliçesi" anlamlarında sembolize edilmektedir. "Stella Maris" olarak isimlendirilen deniz yıldızı ise Meryem'e atfedilmektedir.

Mezar anıtlarında daha çok tavan süslemelerinde gökyüzünü sembolize eden yıldız motifleri betimlenmiştir (Kat.1, 50, 51, 147). Beş kollu yıldız kabartmaları haç motifleriyle birlikte (Kat.1) de işlenirken, kare biçimli kasetler içinde (Kat.50, 51) de sekiz kollu, (Kat.147) da onaltı kollu yıldız motifleri kullanılmıştır.

V. 2. Kayalık

Güveni ve sadakati sembolize eden kayalık Aziz Petrus'un sembolü olarak bilinmektedir. Matta İncili'nde (Bap 16:18) de "*Ben de sana derim ki: Sen Petrus'sun, ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım, ve ölüler diyarının kapıları onu yenmeyecektir*". Bu cümlelere göre kayalık ilk kilisenin kurulduğu yeri ve kiliseyi sembolize etmektedir. Birçok kültürde kayalık istikrar, kalıcılık, güvenilirlik, dayanıklılık, kuvveti sembolize eder.

Mezar anıtlarında pedestaller üzerine, heykel veya haçı yerleştirilmek için tasarlanan bölümler olarak kayalık biçiminde tasarlanmıştır. Birbirinden farklı olsa da (Kat.48, 121, 122, 124, 169, 173, 183, 184, 197, 200, 242) de kayalık zeminler kullanılmıştır. Çocuk figürünün oturduğu yer olarak (Kat. 48, 184) de; ağaç biçimli haçın zemini olarak (Kat.121, 122, 169) de, meleğin ayaklarını bastığı ve oturduğu kaide olarak (Kat. 173, 183, 242) kayalık zeminlerin tercih edildiği görülmektedir.

V.3. Güneş

Hıristiyanlık inancında güneş İsa'nın sembolüdür. Güneş tek başına veya ışınlar saçarak mezar anıtlarında kullanılmıştır. Güneş ve ay birlikte Çarmıha geriliş sahnelerinde betimlenirse İsa'nın ölümüne tüm yaratılanların üzüntüsünü

göstermektedir[855]. İstanbul mezar anıtlarında (Kat.271) de haçla birlikte güneş ışınları altındaki çelenkle birlikte ölümsüzlüğü sembolik olarak anlatmaktadır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Tophaneliyan mezarında (Kat.260) de güneş ve ortasındaki üçgen masonlukla ilgili bir sembol olarak işlenmiştir.

V.4. Bulut

Cennetteki bulutlar mavi gökyüzünün doğal bir örtüsü gibidir, bu yüzden görünmeyen Tanrı sembolü olarak kullanılmaktadır[856]. Genellikle mezar anıtlarında melek figürlerinin bastığı yerler onların göksel varlıklar olduğunu gösterir biçimde buluttur. Mezar anıtlarında tekli ya da ikili melek figürleriyle birlikte bulutlar işlenmiştir (Kat.89-90-94-95-110-111-131-149, 261, 270, 271, 276, 277).

VI. Dini ve Liturjik Objeler

VI.1. Altar Masası

Hıristiyan sanatında taş, mermer, bronz ve ahşaptan yapılan altar masası kilisenin önemli liturjik elemanlarından biri olarak ibadetin yönünü belirleyen merkezde yerleştirilmiştir. Kiliselerde altarın yönü genellikle doğuya ve Kudüs'e doğrudur. Kutsal toprakları, İsa'nın çektiklerini ve ölümü sembolize eden altar veya kutsal masa Ökaristi ayininde İsa'nın görünümü sembolize ettiği için önemlidir[857]. Mezar anıtlarında sadece (Kat.155) de altar masasına rastlanmıştır. Bu anıtta altar masası üzerinde kalis ve şamdanlarla ölüm hatırlatılmıştır.

VI.2. Kalis

Kalis, Hıristiyan liturjisinin ana ayinlerinden biri olan Ökaristi ayininde kutsal şarabın konulduğu kaptır. Ökaristi, İsa'nın havarileriyle yediği "Son Akşam Yemeğini", İsa'nın bedeni ve kanı olduğuna inanılan ekmek ve şarabın kutsandığı

[855] Ferguson (1954), s. 45.
[856] Ferguson (1954), s. 45.
[857] Ferguson (1954), s.161.

ayindir. Mezar anıtlarında çok kullanılan sembollerden biri değildir. Sadece (Kat.155) de altar masası üzerinde kabartma olarak işlenmiştir.

VI.3. Buhurdan

Hıristiyanlığın kabul edildiği ilk yıllardan itibaren farklı biçimlerde yapılan cenaze törenlerinde ve birçok dini törende kullanılan içinde tütsünün yakıldığı taşınabilir kaplardan biridir. Buhurdan içinde yakılan tütsü edilen dualaların Tanrı'ya ulaşmasını sembolize etmektedir. Çeşitli ayinlerde, ayine katılanları, ekmek ve şarabı, cenaze törenlerinde ölüyü tütsülemek için buhurdanlar kullanılmıştır[858].

Mezar anıtlarında yüksek bir kaide üzerinde ve kadın figürleriyle birlikte yuvarlak gövdeli ve üst kısmından yanan biçimde, tek kulplu olarak adeta bir meşale gibi buhurdanların işlendikleri görülmektedir (Kat.86, 87, 120, 121, 122, 127, 211). Bu kabartmalarda ölünün ardından edilen dualaların Tanrı'ya ulaşması için yakılan tütsüler buhurdanlar ve dumanlarla sembolik olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

VII. Dini Kıyafetler

Mezar anıtlarında dini kıyafetler Patrik mezarlarında onların kilisedeki görevlerini hatırlatırcasına işlenmiştir. Anıtlarda Patrik tuniği, şalı, asası ve başlığı gibi eşyalar kabartma olarak işlenmiştir[859]. Ele aldığımız Patrik mezarında din adamlarının görevlerine ilişkin kıyafetler ve eşyalar bulunmaktadır. Patrik kıyafeti, asa ve şal gibi dini kıyafetler (Kat. 155, 237, 270) de kullanılmıştır. Heybeliada Ruhban Okulu bahçesindeki Patrik Konstantin'in anıtında (Kat.155) de meleğin ellerinde taşıdığı şal din adamlarının kullandığı eşyalardan biri olarak işlenmiştir. Hem mezar sahibi hem de Ortaçağ'dan itibaren din adamlarının kullanıldığı eşyalardan biri olarak bilinen şal yaygın olarak ele dolanarak taşınmaktadır. Şal, bu dünyada gösterilen sabrı ve kederleri[860], hayır işlerini, uyanıklığı ve pişmanlığı da sembolize etmek için kullanılmıştır[861]. Şal günümüzde de dini törenlerde kullanılan daha çok ipek

[858] M. Acara (1998). Bizans Ortodoks Kilisesi'nde Liturji ve Liturjik Eserler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*.15 (1), s.194.
[859] Spitzing (1989), s. 132-139.
[860] http://www.newadvent.org/cathen/09601b.htm (Erişim tarihi 11.03.2014)
[861] Ferguson, (1954), s.158.

malzemeden yapılan uzun, dikdörtgen biçimli, boyuna atılmak için tasarlanmış bir eşyadır.

Ermeni Patriklerinin mezarlarında da kullandıkları eşyalar ve kıyafetler anıtlarda kabartma olarak sembolize edilmiştir. Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki Patrik Garabet Vartabet mezarında (Kat.270) asa, İncil, patrik başlığı kabartması daha çok ölen kişinin mesleğiyle ilgili semboller olarak yer almıştır. Burada Patrik asasının gövdesinde birbirine dolanmış iki yılan ve ucunda başları birbirine bakar biçimdeki başları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Asa dışında Ermeni Patriklerinin giydiği uzun tunik ve konik biçimli başlığı da bugünkü Patriklerin giydikleri giysi ile aynı biçimde tasarlanmıştır. Patriklerin bileklerine kadar gövdelerini tamamen kapatan siyah renkli kıyafet sadece (Kat.270) de Ormanyan mezar anıtında (Kat.237) Patriğin üzerinde betimlenmiştir. Uzun tunik şeklindeki şapkalı kıyafeti ve üzerine asılan madalyonu gösteren bu anıt Patriğin portresinin işlendiği tek örnektir.

8. Mezar Anıtlarındaki Kitabeler

Gayrimüslim mezar anıtlarında kişiye özel ve aile mezarlarında anıtların boyutları, süslemesi, portreli veya heykelli olması kitabelerin uzun ve kısalığını belirlemiştir. Anıtlarda ölen kişinin kimliğini, mesleğini, doğum ve ölüm tarihlerini gösteren kitabeler daha çok tercih edilmiştir. Ölen kişi cemaatin tanıdığı ünlü biri ise O'nun kimliğinden ziyade mezar anıtının görkemine dikkat edilmiştir. Özellikle Zarifi Ailesi'nin mezarları gibi anıtların görkemini bozmayan daha çok aile adının veya ölen kişinin bilgilerini sunan kitabeler tercih edilmiştir.

Mezar anıtlarında kitabeler daha çok kaide ve gövdelere yazılmıştır. Dört yüzlü kaideleri ve gövdeleri bulunan anıtların tüm yüzleri kitabelik olarak kullanılırken, nişli anıtlarda bordür ve alınlıklar daha çok aile adının yazıldığı kitabelik olarak tasarlanmıştır. Şapel veya mezar odası biçiminde anıtlarda kitabe bordüre veya ön cepheye yazdırılmıştır. Genellikle tek bir dikdörtgen levhadan oluşan basit ve bezemesiz anıtlarda daha uzun şiir veya duaların yazıldığı kitabeler tercih edilmiştir.

Kitabelerde daha çok anıtın adandığı kişiyi anlatan yaygın olarak ta ilk gömülen kişinin bilgilerini içerse de, anıtın daha sonraki kullanımını yansıtan kronolojide sunmaktadır.

Ölen kişinin içinde bulunduğu cemaate veya milletine göre kitabelerin dilleri de değişmektedir. Mezar anıtlarının üzerindeki yazılar çoğunlukla benzer özelliklere sahip olsa da Rumca, Ermenice, Arapça, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Latince, Sırpça, Osmanlıca v.d. gibi birçok yabancı dilde yazılmalarıyla farklılaşmışlardır. Rum, Ermeni ve Latin mezarlıklarında kendi dilleri yanında Türkçe kitabelerde kullanıldığı görülmektedir. Ermeni Katolik Mezarlığı'nda ise Ermenice yanında Fransızca kitabelerde kullanılmıştır. Çoğunlukla tek dilde yazılan kitabeler tercih edilirken, Haydarpaşa İngiliz Askeri Mezarlığı'ndaki (Kat. 219) Melekler Abidesi'nde İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve Arapça olarak yazılan kitabesiyle dört farklı dilin aynı anıtta kullanıldığı nadir bir örnekte bulunmaktadır.

Kitabeler kazıma, kabartma veya döküm harflerin çakılarak yerleştirilmesi gibi farklı tekniklerle yazılmıştır. Çakılarak yazılan kitabelerde daha sonraki kullanımlarda harflerin yerinden söktürüldüğü anlaşılmaktadır. Bazı anıtlarda daha sonradan gömülen kişilerin bilgilerini içeren yazıların eski kitabeler üzerine eklendiği, ayrı bir

levha olarak yapıştırıldığı[862], serbest biçimde mezar alanına yerleştirildiği veya eski kitabenin yerine yenisi yazılarak daha önceki yazıların sildirildiği görülmektedir[863]. Bununla birlikte tek kişinin gömüldüğü daha sonra gömü yapılmayan anıtlarda genellikle kitabeler değiştirilmemiştir.

Bazı mezar anıtlarında yazı yazılmamış kitabelik boş bırakılmıştır. Kitabesiz anıtların ustaların ellerinde hazır halde bulunan mezar taşları olduğu düşünülmektedir. Osmanlı mezar taşlarında olduğu gibi orta sınıfın daha basit nitelikli mezar taşlarında bu tür tercihler gayrimüslimler içinde kullanılmış olmalıdır. Bazı portreli ve kabartmalarla süslü anıtlarda neden kitabenin yazılmadığı aklımızı kurcalasa da bu durum belki acele edilerek yerleştirilmiş olduğunu akla getirmektedir.

Ele aldığımız anıtlarda kitabelere göre aile şeceresi çıkarmak amaçlarımızdan biri olmamıştır. Ama kitabelerde ölen kişilerin kızlık soyadlarının kullanılması hangi ailelerle bağlantılı olduklarını bize göstermektedir. Daha çok aile mezarlarına veya tek gömülerde aileye sonradan katılan gelinler, eşler kızlık soyadlarıyla kitabelerde belirtilmiştir[864].

Biz bu bölümde kitabeleri farklı başlıklar altında değerlendirmeye çalışacağız.

8.1. Başlık

Ele aldığımız gayrimüslim mezar anıtlarında kitabelerdeki başlıklar hem ortak özellikler hem de farklılıklar taşımaktadır. Ermeni mezar anıtlarında kitabelerde "mezar", "anıt mezar", "anıt", "sonsuzluk anıtı", "mezarı", "Ի (Tanrı)" gibi bir başlıklar daha çok yazılırken, Rum mezarlarında "οικο (ev), οικος (evi), aile mezarlığı" gibi başlıklar tercih edilmiştir. Latin mezarlarında Lemni ailesi anıtında (Kat.175) olduğu gibi "Dom" (kubbesi-evi), "anısına", "ithafen", (Kat.185) "burada yatıyor" gibi bir veya iki kelimeden oluşan başlıklar kullanılmıştır.

Mezar anıtlarında yukarıda belirtildiği gibi bir başlık kullanılmamışsa tüm cemaatlerde ortak biçimde aile adının veya mezar sahibinin adı başlık gibi

[862] Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.150) de 1960 yılında stel üzerine ölen kişinin adı ve ölüm tarihinin yazıldığı bir mermer levha yapıştırılmıştır.
[863] Kadıköy Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.283) te kitabenin bronz harflerin 1944 yılında yerinden söktürüldüğü yerine yeni kitabenin yazdırıldığı anlaşılmıştır.
[864] (Kat.190) de Fany Kerlanchıjan'ın kızlık soyadının Karayaosma olduğu belirtilmiştir.

kullanılmıştır[865]. (Kat.209) de "Bizim Sevgili Annemiz Anısına" başlığı gibi anıtı yaptıran kişilerinde kim olduklarını bize gösteren cümleler az olarak başlıklarda tercih edilmiştir.

Osmanlı dönemi Müslüman mezar anıtlarında "Hu"(O yani Allah) yada "Hüve'l- Baki" gibi Tanrı'yı sembolize eden başlıklara benzer bir yaklaşım Ermeni mezar anıtlarında da kullanılmıştır. Ermeni mezar anıtlarında Tanrı'nın kısaltılmış ismini sembolize eden "Ի" harfi onun adını anmak için bazı anıtlarda başlık olarak bazı anıtlarda da anıtın üzerine yazılmıştır.

8.2. Kimlik Bilgileri

Mezar anıtlarında ölen kişinin adını, soyadını, soyunu, ölüm yaşını, doğum ve ölüm tarihleri, ölüm yaşı, doğum ve ölüm yerleri, nereli olduğunu anlatan kimlik bilgilerinin yazıldığı kitabeler tüm cemaatlerde ortak biçimdedir. Tek bir kişi için yapılan mezar anıtlarında kimlik bilgileri kişiye özel olarak yazılırken, bir arada gömülen karı-koca mezarlarında da ikisine birden ithafen yazılmıştır. Genelde mezara ilk gömülen kişiye dayandırılan mezar anıtları ailenin soyuna veya soyadına göre isimlendirilmiştir.

Kitabelerde ölen kişinin doğum ve ölüm tarihinin birlikte yazıldığı örnekler daha yaygındır. Bazı anıtlarda doğum tarihi belirtilmemiş sadece ölüm tarihi yazılmıştır. Doğum ve ölüm tarihinin birlikte yazıldığı kitabelerde öldüğü yaşta dolaylı olarak belirtilmiştir. Bazı anıtlarda bu bilgiler yanında ölen kişinin kaç yaşında olduğu da yazılmıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.190)'de Fany Kerlanchıdjıan anıtında "*yaşı 17 diydi*" gibi ölüm yaşı ayrıca rakamla açıklanmıştır.

Tarihler yanında kitabelerde ölen kişinin doğum ve ölüm yerinin belirtildiği görülmektedir. Özellikle Latin ve Rum mezarlarında doğdukları yerler ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Girit, Makedonya, Atina, İtalya, İstanbul gibi doğum yerleri belirtilmiştir. Doğum yeri olarak belirtilen şehirler veya ülkeler yanında Anadolu'nun illeri, ilçeleri, köyleri ve hatta mahallerini açıklayan coğrafi kökenleri kitabelerde işlenmiştir.

[865] (Kat.251) te "Derunyan Soyu Anıt Mezarı" gibi başlık kullanılmıştır.

Balıklı Rum Mezarlığı'nda tespit edilen figürlü mezar anıtlarında Anadolu ve Balkanlardan İstanbul'a gelen kişilerin coğrafi kökenleri ve nereli oldukları açıklanmıştır. (Kat. 56, 57, 59, 68,78) Kayseri Keymira'dan, (Kat.88) Kayseri Neapolis'li, (Kat.73) Kayseri Mutalaskili, (Kat.62, 87) Niğdeli, (Kat.60, 62, 67, 75, 87, 91) İncesulu, (Kat.85) Midilli'li, (Kat.55) Makedonya'nın Kastoria ili Klisura köyünden İstanbul'a geldikleri ve burada öldükleri anlaşılmaktadır. Bu kişilerin ölüm tarihleri düşünüldüğünde aşağı yukarı hangi yıllarda İstanbul'a gelmiş olabilecekleri de tespit edilmiştir.

Latin Katoliklere ait kadın mezarlarında kitabelere kızlık soyadları da yazılmıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.190)'de Fany Kerlanchıdjıan'ın anıtında ölen kişinin Karayosma olarak doğduğu kitabede belirtilmiştir.

Madam Karayosma
olarak doğdu
Fany Kerlanchıdjıan
20 Ekimde öldü
yaşı 17 diydi.

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Rigaudias aile mezarındaki kitabede adı geçen Vırgınıe Barthélémy olarak doğduğu açıklanmıştır.

Vırgınıe Rıgaudıas
Barthélémy olarak doğdu
2 Haziran 1820-14 Ağustos 1905

Saint Esprit Kilisesi kriptası içinde gömülen (Kat.224) Sester Ailesi mezarında Rosa Sester'in kızlık soyadının Askerian olduğu belirtilmiştir.

Rosa Sester
Askerıan olarak doğdu
Doğum İstanbul 21 Mayıs 1825 de
Ölüm İstanbul 14 Mayıs 1896

Kişilerin kimlik bilgileri yanında kişiliklerini yansıtan cümlelerde kitabelerde işlenmiştir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat. 67) Sarrafoğlu Aile Mezarında;

55 yıl yaşadıktan sonra gelip bu karanlık mezarda ikamet mi etmeliydi!
Tüm yaşamı boyunca erdemli bir Hıristiyan olarak görevini yerine getirdi.
İsa'nın evini yüceltti.
İyi yürekli bir insandı,
Arkadaşlarının hem anası hem babası
Hem de dostu,
Yoksulların da direği idi.

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat. 69) Valasiadis mezarında;

45 yıl yaşadım bu dünyada ve daha kutsal bir başkasını görmedim ey insan!
Thrakia'da Delliona'da bir köyde doğdum.
Bizans beni kabul etmedi.
Ah! hesapsızca ağlıyorum
Spiridonas ismim Soyum
Valasiadis Sarraflıktır mesleğim
Cehennemden başka umutlarım vardı
Eşim Eleni M vardı.
O Silivrili
Çok başarılı iki çocuğumuz vardı.
1845'de geldim (dünyaya doğdum) ve 1890'da gittim (öldüm)

Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda bulunan Agostino Casaretto Aile Mezarında da (Kat. 152) ölen kişinin kişisel özellikleri kitabede belirtilmiştir.

Agostino Casaretto
24 Nisan 1889 da öldü
dürüst
samimi
neşeli

iyi huylu
fakirler ve ailesi arasında fark gözetmeyen
yaşamını sevgi ve
üniformalar arasında yaşadı

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.67) Sarrafoğlu ve (Kat.69) Valasiadis anıtları, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı (Kat.159) Agostino Casaretto mezarındaki kitabeler geride kalan ailenin duygu ve düşüncelerini yansıtan, zaman zaman ölen kişinin ağzından yazılmış, soy, meslek, umutlar, evlilikler, düşünceler, kişilikleri kapsayan birçok bilginin tek bir kitabede birlikte anlatıldığı örneklerdir.

8.3. Meslek ve Ünvan

Mezar kitabelerinde ölen kişilerin kimlik bilgileri yanında meslekleri de belirtilmiştir. (Kat.5) doktor, (Kat.25) tüccar, (Kat.47) elçi, (Kat.69) sarraf, (Kat.83) kaptan, (Kat.93) rahibe, (Kat.115) ressam, (Kat.162) Hukuk doktoru, (Kat.193) Polonya Ordusu Subayı, (Kat.215) Eskişehir Kilisesi rahibi ve doktor, (Kat.218) deniz pilotu, (Kat.237) Patrik, (Kat.245) Osmanlı Paşası, (Kat.240) Meclis üyesi, (Kat.242) mimar, (Kat.238) Bizans gazetesi kurucusu, (Kat.284) da bestekar ve kemani, (Kat.294) pamuk tüccarı olduğu belirtilmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi meslek farkı gözetmeksizin dini ya da sivil mesleklerin yapmış oldukları görevler mezar kitabelerinde isimlerinin yanına yazılmıştır.

Aleksandros
Kampouroglous
Doktor
1851-1913

Gayrimüslim anıtlarında askeri ve idari görevler üstlenen kişilerin isimleri yanına az da olsa ünvanları eklenmiştir. (Kat.245) de Paşa Agop Kazazyan'ın ünvanı mezar kitabesine eklenmiştir[866].

Agop Paşa
Kazazyan
1832-1891

Sadece Osmanlı tebaasında bulunmayan ama herhangi bir sebeple İstanbul'da ölen kişilerinde (Kat.193) deki Polonya Ordusu Subayı gibi anıtında olduğu gibi hem ünvanı hem de yaptığı görevler mezar kitabesinde anlatılmıştır.

Burada Yatan
Jean Komadzınskı
Eski Polonya Ordusunun Subayı
Alan Ulaşımından Sorumlu
1854 Yılında Kırım Savaşı Sırasında
Kara Taşımacılığından Sorumlu
7 Ağustos 1887 de öldü
Burada Yatan
S.P. Jana Komadzinskıego
Atlı Tüfekli Polonya Ordusunun
1. Alayında Teğmendi
75 yaşında 7 Ağustos 1887 de öldü

Yukarıda adı geçen meslekler dışında ele aldığımız anıtlarda sadece Ortaköy Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.133) Aggelos K. Bikoğlu mezarında kitabeye mezar sahibinin Robert Koleji öğrencisi ve atleti olduğu yazılarak ölen kişinin öğrenim gördüğü okul ve öğrencilik sırasında yaptığı spor alanı ünvanı olarak belirtilmiştir.

[866] Dabağyan, L.P. (2010). *Geçmişten Günümüze Millet-i Sâdıka-ı Osmanlı Ermenileri*, İstanbul: Yedirenk yayınları, s.43 te Kazayan'ın 1831-1891 yılları yaşadığı belirtilse de mezar kitabesinde 1832 tarihi yazılıdır.

8.4. Ölüm Nedeni

Gayrimüslim mezar anıtlarında Osmanlı dönemi Müslüman mezar taşlarında olduğu gibi genelde ölüm nedeni kitabelere yazılmamıştır[867]. Vebanın en etkili olduğu 1800-1841 yılları arasından mezar anıtları tespit edilemediği için bu hastalık sonucunda ölen toplu veya bireysel gömüler için nasıl anıtlar yaptırdıkları anlaşılamamıştır. Sadece 1885 tarihli (Kat.198) Fontana Aile mezarında bir hastalığa dayandırılan ölüm nedeni anlatılmıştır.

Elena Deı Nob: De Fontana'ya
adanmıştır
I.Er Avusturya Ve Liman Kaptanı
Sılvio Ivancic'in Sevgili Gelini
Son Oğlu
Ond'rea'dan Bulaşan Bir
Hastalık Yüzünden Genç Yaşta
Yenik
Düştü
Çocuklarının Babası
P.P.
Hüzünlü
Padova'da doğdu
24 Mart 1857
Pera'da öldü
22 Aralık 1885

Bu kitabeye göre Elena Fontana küçük oğlundan bulaşan bir hastalık yüzünden ölmüştür. Hastalık sonucu ölenlerin ölüm nedeni yanı sıra savaş sonucu veya bir amaç uğruna ölen veya şehit olanların anısına yaptırılan anıtlarda da ölüm nedeni anlatılmıştır. Savaş veya bir amaç uğruna şehit olan topluca ölen kişilerin anısına

[867] H.P. Laquer (1997). *Hüve'l-Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.97

dikilen (Kat.292) "Ermeni Şehitler Anıtı (1895-1908)", (Kat.158) "Rus Tutsaklar Anıtı", (Kat.227) "Melekler Abidesi" gibi anıtlarda şehit oldukları belirtilmiştir. Bu anıtlarda ölen kişilerin isimleri yazılmamıştır. (Kat.227) Melekler Abidesi'ndeki kitabe:

> *1854, 1855 ve 1856 yıllarında Rusya'ya karşı yapılan savaşta vatanları uğruna ölen İngiliz ordu ve bahriyesine mensup subay ve erlerin hatırasına dikilen bu sütun, 1857 yılında Kraliçe Victoria ve milleti tarafından yaptırılmıştır*

Rus Tutsaklar Anıtı'ndaki (Kat.158) kitabe:

> *1828-1829*
> *Bin üçyüz aziz Rus askeri Türkler'e esir düştük ve bu topraklara gömüldük. Büyük imparator, askerlerinin yaptığı büyük hizmet ve kahramanlıkları anısına bu anıtı dikmiştir. Kızgın harb ilahı Ares (Mars) onların genç vucütlarını yok etti. Hürriyet ve iyilik için kendini feda edenler en yüksek mertebeye ulaşmışlardır. Tunca, Arda (Barnate), (Dristia) ve Edirne onların kahramanlıklarını söylüyor.*
> *Burada esirken 1828-1829 yıllarında ölen Rus askerleri yatmaktadır. Bir insanın dostları uğruna canını vermesinden daha yüce bir şey yoktur. Yuhanna Bap15:13 (Gülen, 1982:185) .*

8.5. Tarih

Mezar anıtlarında kitabelerde daha çok ölen kişinin doğum ve ölüm tarihleri ay ve gün olarak yazılmıştır. Doğum ve ölüm ayları yazıyla veya rakamla farklı biçimlerde yazılmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.6) Kanaginis aile mezarında olduğu gibi tarihler yazı, rakam veya Roma rakamı ile farklı biçimlerde belirtilmiştir.

Ioannis P. Kanaginis'in Mezarı
15. XI. 1859- 20. XI. 1925
Maria I. Kanagini
21.1.1946

Petros I. Kanaginis
Atina'da öldü
22 Ağustos 1917'de
29 yaşında
Dimitrios I. Kanaginis
20.XI.1964
Alkiviadis Kanaginis
1912-1983
Ekaterini Kanaginis
21.4.1996
Maria Kanaginis
21.1.1946
Akhileas Horiatidis
1955

Bu tarihler yanında mezar anıtının yapılış tarihi de bazı anıtlarda belirtilmiştir. Kazazyan'ın mezarında olduğu gibi ölüm tarihinden beş yıl sonra anıtın yaptırıldığını bize gösteren tarihlerin az da olsa bazı anıtlarda yazılmıştır. (Kat.245) de doğum ve ölüm tarihleri yanında yazılan 1896 tarihine göre anıtın beş yıl sonra yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Anıtmezar
Kazazyan
Mezarı
1896
Agop Paşa
Kazazyan
1832-1891

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.1) Georges Zarifi anıtı üzerindeki 1889 tarihi anıtın yapım tarihidir. Anıt üzerinde Zarifi'nin doğum ve ölüm yılları yazılmamış sadece anıtın yan yüzünde yapılış tarihi belirtilmiştir. Tarihi kaynaklardan öğrendiğimiz bilgilere göre anıt Zarifi'nin ölümünden beş yıl sonra yaptırılmıştır.

Bazı anıtlarda sadece sene belirtilirken, az olmakla birlikte ayın son günü gibi Müslüman taşlarında gördüğümüz biçimde mezar anıtlarının yazıldığı görülmektedir. Tarihlerde mezar anıtlarında daha çok vefat tarihinin yazılması da Müslüman anıtlarıyla benzerdir.

(Kat.10) Andreos Iosiphidos mezarında

Andreos Iosiphidos'un Mezarı
Ekaterini A. Iosiphidu
1 Şubat 1916'da öldü
42 yaşında

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.41) Charalambidou mezarlığında

Charalambidu Mezarlığı
Lukia Charalambidu
54 yaşında
23 Ocak 1890'da öldü

olduğu gibi ölüm tarihi gün ay ve yıl olarak birçok anıtta belirtilmiştir. Bazı anıtlarda (Kat.39) K. Aleksiadu mezarında olduğu gibi gün ve ay belirtilmeden sadece yıl yazılmıştır.

K. Aleksiadu Mezarı
1880

Aynı günde doğup ve ölen Emikoğlu mezarında (Kat. 74) tarihler kitabeye lirik bir biçimde aynı gün olarak işlenmiştir.

hem doğduğum hem öldüğüm ikisi bir gündedir.
1899 Şubat 14

8.6. Yaptıran Kişiler

Mezar kitabelerinde az da olsa anıtı veya taşı yaptıran geride kalan aileyi ve kişilerin bilgilerini veren yazılara rastlanmıştır. Geride kalan eşler, çocuklar, kardeşler, yeğenler mezar anıtlarını yaptıran kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezar anıtlarında yaptıran kişilerin bilgileri genellikle gizlense de yası ve kederi gösterecek biçimde bazı kitabelerde özellikle yazılmışlardır.

Ele aldığımız mezar anıtlarında genelde eşler veya çocukların isimlerinin ad ve soyadlarının açıkça yazıldığı görülmüştür. Bunun yanında isimler belirtilmeden ailenin oğulları, yeğenleri, geride kalan kocası gibi ibarelerin geçtiği anıtlarda bulunmaktadır. Örneğin, Georgios ve Eleni Krikeli'nin anıtında (Kat.11) de ailenin oğulları, (Kat.171) te çocukları, (Kat.85) Stauru Iakumopulu'nun mezarında yeğeni tarafından, Elena Fontana'nın anıtının (Kat.205) geride kalan kocası, Kat.201) de ailesi tarafından tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Kişiye özel mezar anıtlarından sadece (Kat.228) Thomas Constantıne Russell mezar anıtında arkadaşları ve yoldaşları tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir. Toplu mezar anıtlarında kimler tarafından yaptırıldığı genelde belirtilmezken sadece Melekler Abidesi olarak isimlendirilen (Kat.227) da Kraliçe Victoria ve milleti tarafından yaptırıldığı kitabede yazılmıştır.

Aile, eş ve çocukların isimleri yazılmadan yerleştirilen kitabeler yanında Panagiotis Mauropulu'nun mezarında anıtı olduğu gibi (Kat.61) yaptıran kişilerin isimlerinin teker teker anlatıldığı ve kimliklerinin belirtildiği örneklerde bulunmaktadır. Anıtı yaptıran eşi, erkek kardeşleri Michail Sainidis ve Leandros Sainidis onların kızları Euphrosyni, Eriphyli ve Maria, kızkardeşi Maria Vikella'nin isimleride kitabede yazılmıştır.

Patrik Magakya Ormanyan'ın mezarında (Kat.237) ölen kişinin ağzından yazılmış kitabede anıtın cemaat tarafından yaptırdığı anlaşılmaktadır. Kitabe:

D.Mağakia Arkyebisgobos Ormanyan
Türkiye Ermeni Patriği
Doğum İstanbul 11 Şubat 1841
Ölüm 20 Kasım 1918
Patrik seçildi 5 Kasım 1896
Toplantıda Srpazan seçildim ama tüm milletimi

Toplumumu bırakarak buraya gömüldüm 1924
D. Mağakia S. Ormanyan

8.7. İyi Dilekler ve Düşünceler

Tüm inançlarda ölen kişilerin ardından aileleri veya sevenleri tarafından iyi dilekler sunulmaktadır. Daha çok öte dünyada rahat uyumasını dileyen dilekler mezar kitabelerinde de işlenmiştir. Ölen kişiyle doğrudan ilişkili olmayan, gündelik hayatta daha çok kullanılan, mezar ziyaretine gelenlerin veya ölen kişilerin anısına yazılmış iyi dilekler kitabelerde farklı biçimlerde yazılmıştır.

(Kat.22) de "Hak'ın Rahmetine Kavuştu", (Kat.209, 273) de "Rahat Uyu", (Kat.211) te "Ne Mutlu Tanrı İçin Ölenlere", (Kat.185) "Barış içinde uyu" "Rahat Uyu" gibi basit ve genellikle iki ya da üç kelimeden oluşan dilekler yazılmıştır.

Alışılgelmiş ve gündelik hayatta kullanılan dilek ve düşünceler bazı anıtlarda aileyi veya anne babayı temsil eder biçimde yazılmıştır. (Kat.201) Viri Ailesi anıtında çocuk yaşta ölen Talia L. Viri ardından daha çok anne babanın düşüncelerini yansıtan duygu dolu kelimeler yazılmıştır.

L. Viri Ailesi
Talıa L. Viri
26 Mart 1890 da doğdu-8 Mayıs 1903 de öldü
13 yaşındaydı
Çok özlediğimiz kızımıza
Küçük melek sevincin daim olsun
Umudumuz
Artık göklere karıştı
Elveda

Tek bir kişi için yazılan kitabeler yanında ölen tüm aile üyelerini kapsayan daha çok ailenin, eşin, kardeşin, anne veya babanın kederini duygu ve düşüncelerini anlatan cümlelerin tercih edildiği kitabelerde bulunmaktadır.

Onlar Asla hatıralarımızdan silinmeyecek

Tatlı düşüncelerimiz her daim olacak
Onlar mezarda yatsalar da ..[868]

Çektiğimiz Ayrılığın Üzüntüsünü Kimse Bilemez
Ama Biz Kaybettik Cennetteki Melekler Kazandı [869]

Mezar anıtlarında düşünceler tamamen kişiseldir. Gelenekle ve yasla ilgili değildir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki (Kat.185) Joseph Gues mezarında "*Erdemli eşlere modeldi"* gibi eşinin ardından düşüncelerin dile getirildiği kitabelerde yazılmıştır. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (KAT. 97) de ölen kişiyi anlatan geride kalanların acısını yansıtan cümleler yanında iyi dileklerde yazılmıştır.

Ey cana yakın yolcu adımların dursun
Bu acıklı kabirde çocuklarından uzakta yalnız bir anne yatıyor
toprağın altında. Yetimleri hala rüya olduğunu düşünüyorlar dindar
esin derin acısını. Ona tatlı bir uyku ve uyanma dile!
9 Nisan 1880'de öldü.

8.8. Dua İsteme ve Dualar

Mezar anıtlarında dualardan ziyade ziyarete gelenlerden dua istemelerin daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ele aldığımız anıtlardan (Kat. 92, 94, 192, 207) de "*onlar için dua edin*" cümleleri dua istemelerin nasıl yazıldığını bize göstermektedir. Dua isteme cümleleri daha çok anıtların ön veya arka yüzüne yazılan mezar ziyaretine gelenlerin dua etmesine yönelik isteklerdir. Basit cümleler yanında Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki (Kat. 67) Sarrafoğlu Aile Mezarında kitabenin son cümlesinde "*Ey yolcu bir an için burada diz çök ve ruhu için acıları dinsin diye dua et!"* gibi daha uzun kelimelerle ziyarete gelenlerden dua etmeleri istenmiştir.

Dua isteme yanında az da olsa dualar veya İncil'deki bazı bölümlerin başlıklarının kısaltmaları anıtlarda yazılmıştır. (Kat.158) Rus Tutsaklar Anıtında kitabenin sonunda (Yuhanna 15: 13) gibi kısaltma doğrudan İncil'e göndermedir. Bu

[868] (Kat.211)
[869] (Kat.218)

ayette yazılan cümleler *"Hiç kimsede, insanın, dostları uğruna canını vermesinden daha büyük bir sevgi yoktur"* şehitlikle ilgili sözlerdir. Kitabedeki bu kısaltma böylece anıtın yapılma amacıyla da ilişkilendirilmiştir.

Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Otto Schonewolf mezarında (Kat.215) İncil'deki başka bir ayete gönderme yapılmıştır. Bu anıtta *Matta (Bap 28: 20) "Ben Bütün Günler Dünyanın Sonuna Kadar, Sizinle Beraberim"* gibi dualar oldukça azdır. Haydarpaşa İngiliz Askeri Mezarlığı'ndaki (Kat. 228) Thomas Constantıne Russell mezarında Matta İncili'nden alınmış *(Bap 11: 26) "Evet, Ey Baba: böyle olmasını istediğin için sana şükrediyorum"* cümleleri yazılmıştır. Ele aldığım mezar anıtlarında ölen kişinin öte dünyada sonsuz mutlulukla yaşamasını ve Tanrı'ya duasını yansıtan duaların daha çok tercih edildiği gözlenmektedir.

Feriköy Protestan Mezarlığındaki Hans Paluka mezarında İncil'e yapılan gönderme "*LUK. 22, 43*" olarak yazılmıştır. Bu kısaltma Luka (Bap 22:43) "*Ve İsaya gökten bir melek görünüp ona kuvvet verdi*" cümlesinin kısaltılmış halidir.

Yukarıda belirtildiği gibi dua veya dua istemeler ailelerin tercihine göre yazılmış olmalıdır. Anıtlarda İncil'in aynı bölümlerine gönderme yapılmamış olması mezar ustalarının ellerindeki İncil dizelerine göre değişiklikler göstermiş olmalıdır.

8.9. Şiirler

Mezar anıtlarında eşe, evlada, anneye duyulan özlem daha çok aileler tarafından yazılan şiirlerle dile getirilmiştir. Şiirler anne, eş ya da çocuklar tarafından yazılmıştır. Eşini ve oğlunu kaybeden bir annenin kederini yansıtan şiirlerden biri Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Krikor Nersesyan'ın anıtında (Kat.231) yer alır.

Çiçeklerin içinde
Toprağın altında ebediyette
Onun güzel ruhu
Hiç unutulmayacak
Kalbime sevgiyle gömüldü
Benim içimde..
Benim Nerses'im
Burada Kirkorum yatıyor barış halinde babasına yakın
Bir an gözleri açılsa aydınlık dünyayı görse

Gülse bir ılık meltem gibi annesine
Kucağında uçtu bir anlık değil ama sonsuzluğa..

Nersesyan ailesi anıtında olduğu gibi kişisel düşünceleri anlatmayan ama evladı ardından yas tutan kederli aileler bazı anıtlarda şiirlerle anlatılmıştır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat. 265) Aram Diirgeryan Sepasdani mezarında 20 aylık ölen bir bebeği ardından yas tutan ailenin özlemi aşağıdaki kitabede dile getirilmiştir.

Parlak yıldızdın
20 ay parladın
Ruhunda kalbinde….
Sonsuzluğun adaletin
Ama neden çabuk gittin
Bıraktın buralarda
Işığındaki parlaklığa hasret kaldık
Toprakta görüşmek üzere

Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat. 248) Hanesyan Ailesi mezarında anıta işlenen şiirde geride kalan sevenlerinin düşünceleri anlatılmıştır.

Doğdu Hanesyan 1895-1920
Lütfedilen harikulade bir demetti
Melek gibi vicdanlı, iyi kalpli
İlahi varlıklara arkadaş oldu
Sevgili yuvasından onu kopardılar
Daha henüz açmıştı bir gül gibi tertemiz
Katındaki ışığı bir tatlı tebessümdü
Tesellisi olmayan özlemi acı tesellisi
Sevenlerine bir boşluk bıraktı

Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.273) Kazar Ailesi mezar anıtında da iyi dilekler ve şiir öleni anlatan cümlelerle anlatılmıştır.

Sonsuzluk ve barış içinde yat Ey Krikoryan!

Gün gelir hatıralarında anılırsın
Taze/genç öldün
Şimdi mezarında sonsuzluk sanma ki unutulacaksın
İyiliklerin içinde filizlenecek
Rahat uyu

Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.274) Bedros Krikoryan mezarında

Huzur içinde yatan Krikoryan
Neslindekiler gibi sonsuzlukta
Anıları ve hüzünleri ile dolu
Hiç solmayacak gibi taze
İyiliklerle dolu

Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.275) Berberyan Aile mezarında annesi ardından yas tutan evladın kederi anlatılmıştır.

Geçseydi keşke
Fakir kendi ruhu
Sevgi kucağı
Masumiyet simlersin
Güzel annem
Masum tertemiz annem.

Kişiye özel yazılmış şiir veya yazılar yanında Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.278) Panosyan ailesinin anıtında ölen tüm aile üyelerini yansıtan sözlerde yazılmıştır.

Bu aile öldü ama hepsi ebediyete dek yaşayacaklar yaptıklarıyla sonsuzluğun kapısını araladılar bu şekilde günahlarından arınacaklar

Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki (Kat.272) Esmeryan Aile Mezarında daha genel ifadeler tercih edilmiştir.

Uykusuz sakın sanma
Bu yer var ki yastık gibiydi
Kimisine çiçek koyulur
Kimisine sessiz bir gözyaşı

Yukarıdaki örnekler kişiye özel duyguları ve düşünceleri yansıtan şiirlerin mezar anıtlarına daha çok yazıldığını göstermektedir. Şiirler anne, eş ve geride kalan aile üyeleri tarafından yazılmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat. 37) Eleni N. Petroviç mezarındaki kitabede ölen kişinin ağzından yazılmış bir şiir bulunmaktadır.

Yasam sofrasına (Ben de)
Halı sermemden önce
Bir bardaga istedim
Uzatayım elimi
Kader bana onu ilaçlı sundu.
Dudaklarım Ona dokundu
Ölümü aldı (tatti)
Dostlar, arkadaslar, akrabalar
Ağlamayın, yas tutmayın
Ben size gel(e) miyorum
Siz bana gelin! (geleceksiniz.)

Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.124) Christos Nikolaidu aile mezarlığında ise ruh ve ölümle ilgili dizeler yazılmıştır.

İnsan sadece bilgelik ve iyilige sahipse
ruhu cehennemden kurtulacaktır
Ölüm dünyasal şeyleri unutmaktır

Hans Paluka'nın anıtındaki kitabede İsviçreli yazar Karl Rudolf Tanner'in (1794 - 1849) bir dörtlüğü yazılmıştır. Hızlı geçen yaşam gibi kederinde kısa geçmesi üzerine yazılmış bir dörtlüktür.

Bir dalga diğerine diyor ki
Ah! Bu yolculuk ne kadar hızlı
İkincisi üçüncüsüne diyor ki
Kısa yaşam kısa üzüntüdür![870]

Yukarıda belirtilen kitabelerde sadece Hans Paluka'nın mezarında bir şair tarafından yazılmış dörtlükler tespit edilmiştir. Daha çok aile, eş veya çocukların ağzından yazılmış dörtlükler mezar anıtlarında tercih edilmiştir.

8.10. Cinsiyet

Mezar anıtlarındaki kitabelerde genellikle ölen kişinin cinsiyeti belirtilmemiştir. Kabartmalı ve heykelli mezar anıtlarında cinsiyet dolaylı olarak daha çok ölen kişinin adıyla veya portresiyle anlatılmıştır[871]. Ele aldığımız anıtlardan (Kat.263), (Kat.267) ve Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki H. Kavidmacıyan (Kat. 293) de ismin yanında "Bayan" kelimesi geçmektedir.

Sonsuzluk hatırası
Bayan Ağavni
H.Kavidmacıyan
Sahnenin sahibi
27 yaşında
Ekim ayında
*1884*Erkek mezarlarında özellikle asker, paşa gibi ünvanlarla da cinsiyet dolaylı olarak anlatılmıştır.

[870] http://www.aphorismen.de/zitat/187959 (Erişim tarihi:5.5.2014) Wellengespräch:
Eine Welle sagt zu andern:
Ach! wie rasch ist dieses Wandern!
Und die zweite sagt zur dritten:
Kurz gelebt ist kurz gelitten!
[871] Bakınız portreli mezar anıtları bölümü.

9. Mezar Anıtlarında İsimleri Geçen Mimar, Heykeltıraş ve Mezar Ustaları

Bu bölümde mezar anıtlarında adı geçen mimarlar, heykeltıraşlar ve mezar ustaları üzerine ulaşılabilen bilgilere yer verilmiştir. Serbest olarak çalıştıkları düşünülen sanatçılar dışında *Indicateur Ottoman* ve *Annuaire Orientel* gibi ticaret yıllıklarında kayıtlı olarak çalışan kendilerine ait büro, işyeri veya atölyeleri olan kişilere ulaşılmıştır. Aşağıda yer alan isimler alfabetik sıra ile sıralanmamış; mimar, heykeltıraş veya mezar ustası olarak gruplandırılmamıştır. Adı geçen sanatçılar üzerine bilgi yoğunluğu aynı değildir. Bazı sanatçıların biyografilerine ulaşılırken bazılarının sadece isimleri tespit edilebilmiş, yaptıkları mezar anıtlarının tarihlerine göre faaliyet gösterdikleri anlaşılmıştır. *Annuaire Oriental*'de kayıtlı olan sanatçıların isimleri, meslek grupları ve atölyelerinin adres bilgilerine ulaşılırken, yayınlanmış olan kitap, makale ve internet kaynaklarından hayatları derlenmiştir. Sadece isimleri ve adres bilgilerine ulaşılan sanatçıların listeler halinde verilmesi uygun görülmüştür (Bakınız- ek-).

9.1. Atölyeler

19. yüzyılın II. yarısında Beyoğlu bölgesi İstanbul'un Avrupa mahallesi gibiydi. Özellikle bugünkü Tünel'den Taksim bölgesine uzanan İstiklal caddesinde Rum, Ermeni ve Latin tüccar ve bankacıların oturduğu önemli bir merkezdi. Bu merkezde sadece zengin tüccar ve işadamları değil, onlar için çeşitli işlerde çalışan esnaf ve sanatçılarda bulunmaktaydı. Beyoğlu'nda banka, han, işyerleri, konutlar ve mezarlıklar için çalıştıkları düşünülen heykeltıraş, mezar ustası ve farklı mermer işleriyle uğraşanların atölyeleri vardı.

İstanbul'da 19. yüzyılın ikici yarısının ekonomik durumunu takip edebileceğimiz ticaret yıllıklarında gayrimüslimlerin sayısının özellikle de el becerisi gerektiren bazı meslek gruplarında da yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Çalışmamız kapsamında ele aldığımız mezar anıtlarında çalışanları *Indicateur Ottoman* ve *Annuaire Orientel* gibi ticaret yıllıklarında takip edebilmek mümkündür. Bu yıllıklarda heykeltıraşlar, mermerciler ve anıtsal mezar ustaları başlıkları altında

meslek gruplarının yer aldığı görülmektedir[872]. Özellikle 1890-1923 yılları arasındaki sayılara baktığımızda adı geçen meslek gruplarının sayısal oranlarında artışlar taleple doğru orantılı olarak yükselmiştir.

Çalışmamızda *Annuaire Oriental* kayıtlarında heykeltıraş, anıtsal mezar ustası ve mermerciler başlıkları incelenmiş ve adres bilgileri saptanarak Rum, Ermeni ve Latin kökenli atölyeler belirlenmiştir. *Annuaire Oriental* kayıtları Fransızca olduğu için adına sadece yıllıklarda rastladığımız isimler ise yıllıkta yazıldığı gibi ele alınırken, mezar anıtlarında isim ve adres bilgilerine ulaştığımız isimler ise okunduğu biçimde Türkçeleştirilmiştir. *Annuaire Oriental* kayıtlarına göre 1880-1923 yılları arasında çalışan sanatçıların Rum (Liste 1), Ermeni (Liste 2) ve Latin (Liste 3) kökenine göre ayrılmış, adres ve meslek bilgileri de listelenmiştir.

Annuaire Oriental yıllıkları incelememizin öncelikli hedefi adı geçen sanatçıların çalıştıkları yerleri ve dükkânlarının mezarlıklara yakın olup olmadığını saptamaktı. Yıllıklarda öne çıkan ve farklı işlerde uzmanlaşan sanatçıların varlıklarını saptamak, ilanlarına ulaşmakta hedeflerimizden biri olmuştur. Yıllıklarda yaptığımız çalışmaya göre aktif olarak çalışan en kalabalık heykeltıraş ve anıtsal mezar ustalarının Rum kökenli olduğu anlaşılmıştır.

Annuaire Oriental kayıtlarına göre Rum sanatçı olarak her türlü heykel işlerini yapan kişi olarak Marco Pounghi'nin adı ayrı olarak geçerken, heykeltraş olarak S. Adamandidis, Stavro Anastassiou, G. Antonin, M. D. Atella, Leonidi Bouras, N. Bouras, G. Christidis, Spiro Constantinididis, N. İliadis, F. ve G. Kanaghinis, J. Kanaghinis, Mihali Krikelis, F. Krikelis ve M. Coliades, Léonidas, M. Lemondjioglou, Lazaros ve Teodoros Liritis, Panayi Manolaki, Const. Maroudjakis, Pan. Mavridis, Cons. Nicolaou, Georges Paraskevas, Vassilios Petropoulos, Leonidas Rigos, Const. Rigos, N. Scourtos, Antoine Sitaras, A. Soummis ve S. Tsitoutsis, M. L. Stella ve Campaloni, Const. Tektonidis, C. Telconidis, N. Ziotis, Antonios Zirimis gibi sanatçıların isimlerine rastlanmıştır.

Rum ustaların sayıları diğerlerine göre oldukça fazladır. Rumların anıtsal nitelikli heykel yapmada ustalaştıklarını ve her türlü mermer işleriyle ilgilendiklerini aynı sanatçının farklı meslek gruplarında da adının geçmesiyle anlaşılmaktadır. Rumların heykeltıraş, anıtsal mezar ustaları ve her türlü mermer işi yapanları

[872] Annuaire Orientel yıllıklarında 1896 tarihinden itibaren heykeltraş, mermerci başlıkları yanında anıtsal mezar yapan heykeltraşların isimlerine rastlanmıştır.

genellikle Galata-Beyoğlu'nun Çukurbostan, Yeni Çarşı, Yeni Cuma, Hobyar, Şehsuvar, Kule Kapısı, Galata Kulesi, Asmalı Mescid, Kuledibi, Hacı Ali, Perşembe Pazarı, Taksim Kabristan Caddeleri, Feriköy Aya Lefter Mezarlığı'nın çevresindeki Mezarlık Caddesi, Kalyoncu Kulluk, Yeni Yol, Bayram Cad., Halıcılar Han, Sur başı, Cerrahpaşa, Sofyalı, Serasker Cad., Azapkapı, Büyük Hendek, Balkapan Caddeleri, Kürkçü Han, Cami, Kalafat Yeri, Kömürcü, Daralcık sok. gibi yerlerde çalışmışlardır

İstanbul'daki Rum mimarların mimarideki etkisi gibi Rum ustaların sayısının fazlalığı adreslerinin dağılımları mezar anıt ve heykeltıraşlıkta da ustalaştıklarını göstermektedir[873]. Mezar anıt ve heykeltıraşlıkta ilgilenen Rumların daha çok aile olarak çalıştıkları anlaşılmaktadır. Liritis, Kanaghinis, Bouras, Krikelis, Rigos, Ziotis, Zirimis, Pascalides, Plitas, Pounghis, Plitas, Scouras, Coloumenos gibi ustaların kardeşler veya baba-oğul olarak aynı veya ayrı atölyelerde çalıştıkları söylenebilir.

Annuaire Oriental kayıtlarında Rum kökenli Kanaghinis Kardeşlerin isimleri "Kanaghini Freres" olarak geçmektedir. Bu isim dönemin moda isminin heykeltıraş ve anıtsal mezar ustalarında kullanıldığını göstermektedir. Rum sanatçıların F. Krikelis ve M. Coliades, A. Soummis ve S. Tsitoutsis, M. L. Stella ve Campaloni gibi aile dışındaki kişilerle de çalıştıkları anlaşılmaktadır. Kardeşler ve baba-oğul dışında farklı atölye veya isimlerle çalışılması sanatçıların bir alanda ustalaşmış olabileceğini de düşündürmektedir. Ama bununla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamış, sanatçıların birlikte yaptıkları mezar anıtlarına göre değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ticaret yıllıklarına kayıt yaptıran ve yaptırmayanların köken olarak İstanbul, Atina, Tinos ve Sifnus adalarından geldikleri anlaşılmaktadır.

İstanbul'da yaşayan Rumlar dışında Yunanistan'ın ünlü heykeltıraşlarının kente gelip çalıştığı görülmektedir. Bu yüzyılda ihtiyaçtan veya siparişten dolayı Yunanistan'dan gelen ve uzun yıllar İstanbul'da çalışan sanatçıların Tinos adasının Pyrgos (Pirgos) köyünden geldikleri anlaşılmaktadır. Bu sanatçılar ticaret yıllıklarına kayıt yaptıran ve yaptırmayanlar olarak ikiye ayrılsa da heykel ve mezar anıtı yapmada ustalaşan isimler oldukları düşünülmektedir. Krikelis kardeşler, Liritis kardeşler, Marco Pounghis, Ziotis gibi isimler Tinos adasından gelmişlerdir. Özellikle bu isimlerin yaptıkları anıtlarda getirdikleri Yunan gelenekleri görülmektedir. Neden özellikle bu köyden geldikleri düşünüldüğünde 19. yüzyılda Tinos adasının en büyük

[873] İstanbullu Rum mimarlar için detaylı bilgi elde etmek için bakınız, H. Kuruyazıcı, E. Şarlak (Ed.) (2010). *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını.

yerleşim yeri Pyrgos köyü özellikle, Yunanistan'ın Jean G. Halepas, Sohos, Filippotis gibi ünlü heykeltıraşlarının doğduğu yer olarak tanınmaktadır. Pyrgos köyü bu nedenle mermer sanatının merkezi olarak bilinmektedir. Ayrıca anıt heykel ve anıt mezar yapmada ustalaşan bu köyün yetiştirdiği sanatçılar sadece İstanbul mezarlıklarında değil, Romanya'nın mezarlıklarında da çalışmıştır[874]. Yunan diasporasının ve anıt mezar yapmada ustalaşan isimlerin Pyrgos'dan farklı yerlere açılımı iş olanaklarıyla doğru orantılıdır.

İstanbul'a gelen aileler ile Romanya'ya giden ailelerin soyadlarının aynı olması ailelerin aktif sanat hayatı içindeki yerini göstermektedir. George (1860-1919) ve Dumutri (Demetrius) Liritis (1856-1920), Lampatidis gibi aileler 19. yüzyılın sonlarında Romanya'da çalışmışlardır[875]. Özellikle İstanbul'da bir ekol yaratan Lazaros (1870-?) ve Teodoros (1877-?) Liritis kardeşler ile aynı soyadını taşıyan George ve Dumutri (Demetrius) Liritis'in doğum tarihlerinin yakınlığı ailenin Pyrgos'ta aktif olarak çalışan mezar ustası olduklarını göstermektedir. Liritis ailesinin üslup ve büst yapmada başarıları ise Jean G. Halepas ile açıklanabilir[876]. İstanbul'da çalışan Lazaros ve Teodoros Liritis kardeşlerin Halepas'la doğrudan bir bağlantılarını tespit edemesek te aile üyelerinden öğrenmiş oldukları da düşünülebilir.

Ticaret yıllıklarında kayıtları olmayan mezar anıtlarında isimlerine rastladığımız Georges Bonanos ve L. N. Sohos gibi Yunanistan'ın önemli heykeltıraşlarının bazen tek bir anıt yapmak için İstanbul'a geldikleri veya sadece büst yapıp kente gönderdikleri de görülmektedir. Özellikle ünlü isimlere büst ısmarlanması Rum cemaat içinde ailenin prestijini gösteren bir uygulama olmalıdır.

Indicateur Ottoman ve *Annuaire Orientel* gibi ticaret yıllıklarında farklı gruplarda isimleri geçen heykeltıraş, mezar ustası ve mermerciler meslek gruplarının tümünde adı geçen isimlerin varlığı dikkat çekicidir. Ayrı meslek grupları altında bulunmalarına karşın olasılıkla bazı örneklerde mimarlarla birlikte anıt mezar ustalarının birlikte çalıştıklarını gösteren örneklere az da olsa rastlanmıştır. Kınalıada Hıristos Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu anıtı (Kat.150) bu örneklerden

[874] Romanya'da çalışan sanatçı aileler için detaylı bilgi için bakınız. Evangelia N. Georgitsoyanni (2010). Sculpteurs de marbre Grecs en Roumanie (XIXe siècle – première moitié du XXe siècle) : Le témoignage de leurs tombeaux. *Caitetele Echinox* . *Les Cultures des Balkans*. Romania, Vol. 18, pp. 83-94.

[875] Georgitsoyanni (2010), s. 86, 93.

[876]Georgitsoyanni (2010), s. 85 de Dumutri (Demetrius) Liritis'in Tinos adasında Halepas atölyesinde çalıştığı, s. 86 da Nicolas Lampatidis'in Halepas'ın Bükreş'teki heykel atölyesinde çalıştığı anlatılmaktadır.

biridir[877]. Anıtının üzerindeki kitabelerde mimar Konstantin Papas, Liritis atölyesi ve L. N. Sohos ismi anıtın ortak bir çalışmanın eseri olduğunu göstermektedir. Kitabeye göre anıtın mimar tarafından tasarlandığı, Liritis kardeşler tarafından yapıldığı, mezar sahibi büstünün ise Sohos tarafından Atina'da yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu anıt gibi ortak çalışma sonucu yapıldığı kitabeden anlaşılan başka örneklerde bulunmaktadır. Bu örneklerden biri de Ziotis, Vıktor Adamandidis, Mimar Petsillas tarafından yapılan 1907 tarihli Konstantınos Petridos mezarıdır[878].

Ticaret yıllıklarında kayıtları olmayan mezar anıtlarında isimlerine rastladığımız Yunanistan'dan gelen Georges Bonanos gibi sanatçıların bazen tek bir anıt yapmak için İstanbul'a geldiği düşünülmektedir. Rum mezarlarında İstanbul'da aktif bir çalışma hayatı olan veya Atina'lı ünlü mimar ve heykeltraşlarında kısa süreli çalışmaları sonucunda yaptıkları mezar anıtları da bulunmaktadır.

Rum kökenli sanatçıların sadece Yunanistan'dan gelen ya da getirtilen heykelleri anıtlara yerleştirdiğini de düşünmemek gerekir. Ailesi tarafından Fransa'nın önemli sanatçılarından A. Mercie[879]'ye verilen siparişle yapıldığı bilinen Şişli Rum Mezarlığı'nda bulunan Yorgo Zarifi'nin mezar anıtı Paris'te yapılmış ve heykeltıraş L. N. Sohos tarafından İstanbul'da yerleştirilmiştir. Yorgo Zarifi'nin torununun anılarında dedesiyle birlikte kadın ve çocuk heykellerinin de Paris'te Mercie atölyesinde yapıldığı ve sanatçının Fransız ustalarla birlikte çalıştığını ve Carrara mermeri kullandığını anlatmıştır[880]. Anılarda Yunan veya Rum kökenli bir heykeltıraştan bahsedilmese de Zarifi ailesinin diğer anıtında tespit ettiğimiz heykeltıraş L. N. Sohos'un Paris'te Mercie'nin yanında eğitim almasından hareketle siparişte onunla birlikte çalışmış olabileceğini düşünmekteyim. Rum cemaatinin önde gelen ve sevilen Zarifi'nin heykelinin yerleştirilmesinde önemli bir görev üstlendiği ve diğer anıtın siparişinin Sohos'a verilmiş olabileceği de akla yakındır. Mercie'nin yanında Rumların İtalyan kökenli sanatçılara da mezar anıtı siparişleri verdikleri anlaşılmaktadır. Luigi Giona, Gırolama Fiaschi gibi ustalar Şişli Rum Mezarlığı'nda çalışmışlardır.

Bizce İstanbul Rum cemaati için heykel, anıt ve kabartma yapmakta ustalaşmış

[877] Detaylı bilgi için bakınız, (Kat.150).
[878] Papazoglou (2005), s. 99.
[879] Papazoglou, 2005, s. 50.
[880] Papazoglou (2005), s. 50; Zarifi (2005), s. 243-244 te sadece heykellerin Paris'te Mercie atölyesinde yapıldığını anlatmıştır.

adeta bir ekol oluşturmuş en önemli atölye Liritis atölyesidir[881]. Bu atölye yanında Zirimis, Ponghis, Ziotis gibi isimlerinde tek başlarına veya başka meslek gruplarıyla ortak işler yaptıkları ve belirgin üslupları olduğu görülmektedir. Ama ne yazık ki tek bir anıtta ismine rastladığımız veya isim yazma gereği duymayan mezar ustalarının bir üslupları olduğunu söyleyemeyiz.

Bu nedenle anıt sayısı fazla olan önemli atölyelerin üslupları belirlenmiş, diğer sanatçılar daha çok yaptıkları tek bir anıtla değerlendirilmiştir. Özellikle Rum cemaat için yapılan anıtların gösterişi ve adeta bir heykel parkı biçiminde yerleştirilmesi 19. yüzyıldaki Rum usta ve sanatçıların sayısının fazlalığıyla da açıklanabilir. Sanatçıların daha çok atölyelerinin oldukları bölgede Kabristan yolu ve Galata bölgesinde olması da dönemin diğer işlerde olduğu gibi ustalık gerektiren işyerlerinin de aynı bölgede olmasıyla ilgili olmalıdır. Elçiliklere, gayrimüslim nüfusun fazla olduğu Galata ve Beyoğlu bölgesine yakınlıkta atölyelerin bu bölgede olmalarıyla bağlantılıdır.

Özellikle Şişli bölgesindeki Rum Ortodoks, Gregoryen Ermeni ve Katolik Ermeni Mezarlıkları, Feriköy Protestan ve Latin Katolik Mezarları için çalıştıkları düşünülen bu sanatçıların çoğunluğu da Rum kökenliydi. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki anıtsal nitelikli mezar anıtları mezarlığa komşu olan diğer mezarlıkları da etkilemiş olmalıdır. Özellikle Şişli'deki İtalyan Musevi, Gregoryen Ermeni ve Ermeni Katolik mezarlıklarında da yapılmış olan anıtsal mezar anıtları bu etkiyi açıkça göstermektedir. Şişli Rum Mezarlığı 19. yüzyıl sonunda 20. yüzyıl başlarında yapılan heykeltıraşlık ve mimarlık eserleriyle dolu olan bir yer olarak Avrupa'nın anıtsal mezarlıklarıyla yarışacak düzeydedir. Buradaki anıtlara bakıp dönemin tarihi ile derin düşüncelere dalabilir ve ailelerin maddi gücünü hayal edebilirsiniz. Adeta bir heykel parkı gibi bulunan bu mezarlık Şişli'deki Ermeni Mezarlığı ile oldukça benzerdir.

Sanatçıların atölyelerinin Galata bölgesine ve Kabristan caddesine yakın olarak yapıldıkları adres bilgilerine göre belirtilse de mezar anıtlarının mezarlık içinde de yapılmış olduğunu düşünebiliriz. Papazoğlu, Şişli Rum Mezarlığı'nın kuzey batı köşesinde atölye olduğunu ama bugün kullanılmadığını belirtmektedir[882]. Günümüzde aktif olarak kullanılmayan atölye yüzyılın başlarına kadar işlevini sürdürmüş olmalıdır.

Annuaire Oriental kayıtlarına göre 1880-1923 yılları arasında incelenen

[881] Bakınız, Liritis, s. 330-333.
[882] Papazoglu (2005), s. 59.

yıllıklarda Latin sanatçıların heykeltıraş ve anıtsal mezar anıtı yapan meslek grupları arasında İtalyan kökenli Salvotere Genovesi, Louis Penel, A. Penel, L. Toranti, Charles Caruana, Caruana ve Spagnolo atölyesi, Babe X. Rossolato, Auguste Machate, Saverio Borg, Lorenzo Gallia, Salvatore Gallia, Paolo Gallia, İngiliz Paul Vanier, Alman A. Grukelle ve H. Tromanger, Macar Jean Tedeschi ve Andre Peyanovitch isimleri saptanmıştır. (Bakınız . Ek-3-Latin sanatçıların adresleri)

Annuaire Oriental kayıtlarına göre Latin sanatçılar arasında İtalyanların daha öne çıktıkları görülmektedir. Adres bilgilerine baktığımızda Galata ve Pera'nın Çukurbostan, Yeni Çarşı, Yeni Cuma, Hobyar, Şehsuvar, Kule Kapısı, Galata Kulesi, Asmalı Mescid, Kuledibi, Şişhane sokak ve caddeleri daha çok tercih edilmiştir. Bu semtler dışında Latin Katolik ve Protestan Mezarlıklarına yakın olan Feriköy ve Pangaltı'nın sokak ve caddelerinin atölye olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bekçi, Boyacıoğlu, Cedid, Pangaltı Caddesi ve Feriköy Latin Mezarlığı'nın girişinin karşısındaki dükkânlar İtalyan sanatçılar tarafından çalışmak için tercih edilmiştir.

Latin mezarlıklarında yaptığımız araştırmada anıt mezarlarda az olarak isimlerin yazıldığı saptanmıştır. Bununla birlikte büst ve heykelli örneklerde az da olsa öne çıkan isimler yine İtalyan heykeltıraşlardır. Luigi Giona, Gırolama Fiaschi gibi İtalyan sanatçıların Şişli Rum Mezarlığı'nda da çalıştığından söz etmiştik. Bu isimler Latin heykeltıraşların sadece Latin mezarlıklarında çalışmadıklarını ve muhtemelen dönemin kabartma ve heykellerle süslü yapılarında çalıştıklarını da düşündürmektedir.

Rossetti E. Spognola (Kat.18), Luigi Giona (Kat.17), Gırolama Fiaschi (Kat.155) gibi sanatçıların yaptıkları anıtlarda isimlerine rastlanmıştır. Özellikle Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nın adeta bir heykel parkı gibi olması nedeniyle heykeller ve anıtlar üzerinde daha çok sanatçı adının bulunacağını düşünsek te ne yazık ki umduğumuz gibi olmamıştır. Mezarlıkta anıtsal nitelikli ve heykelli mezar antlarının daha çok İtalyan aileler için sipariş edilmiş olması da daha çok İtalyan sanatçıları akla getirse sadece Pedrelli ailesinin anıtında (Kat.155) İtalyan Gırolama Fiaschi adı bulunmaktadır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda İtalyan Casaretto ailesinin anıtında Rum sanatçı P. C. Pasclides, Terese F. Locothetti (Kat.159) ve A. Miglievich (Kat.188) anıtlarında Rum kökenli Antonios Zirimis'in adının bulunması ailelerin nereli olduğundan ziyade aktif olarak çalışan atölyeleri tercih ettiğiyle açıklanabilir.

Özellikle Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Alman ailelerin Almanya'da

popüler olan mezar geleneklerine uygun biçimde ülkelerinden siparişler verdikleri anlaşılmaktadır. İstanbul'un malzeme olarak bilmediği galvanoplastik malzeme (Kat.199, 200, 204) de Geislingen'deki bir atölyeden getirtilmiştir.

İstanbul'a yabancı bir malzeme olan galvanoplastik Avrupa ve Amerika'da özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kullanılan hızlı, kolay yapılır olmalarıyla tercih edilen bir malzemedir. Kolay taşınabilir olması da yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır.

Annuaire Oriental kayıtlarına göre 1880-1923 yılları arasında incelenen yıllıklarda Ermeni sanatçılarında heykeltıraş ve anıtsal mezar ustaları arasında yer aldığı görülmektedir. Yıllıklarda Garabet Djezairlion, Pierre Baghdatian, Boghos Diradourian, S. Dogramadjan, Garabet Hanian, Miridjan ve oğlu, Mihran Minas, Artin Seropian, Merdjan Miguirian, Ervant Osgan, Achod Palayan, V. Takvorian, N. Takvorian, Miguird Tcharkdjian, R. Tchilinguirian isimlerine rastlanmıştır.

Ermeni heykeltıraş ve ustaların adres olarak Halıcılar Han, Azap Kapı, Cami, Kuledibi, Kazazlar, Büyükdere, Pangaltı, Bab-ı Ali Caddesi, Sedefçiler Sokak gibi yerlerde atölyeleri bulunmaktadır.

Annuaire Oriental kayıtları Ermeni mezarlıklarında mezar anıtlarında az olarak Ermeni ustaların isimlerine rastlanmıştır. Bazı mezar anıtlarında tespit ettiğimiz sanatçı isimleri ve adres bilgileri ile Annuaire Orientel yıllıklarındaki bilgiler mezar taşı üretimi yapan atölyelerin mezarlıklar yakınlarında faaliyet gösterdiklerini anlatmaktadır. Örneğin, araştırmamızda yüzyılın önemli heykeltraşlarından olan ve mezar anıtlarına büst heykeller yaptığı bilinen Yervant Osgan'ın atölyesinin bugünkü Şişli Ermeni Mezarlığı civarında olduğu anlaşılmaktadır[883]. Sanatçının Şişli Ermeni Mezarlığı içinde bulunan Tokatyan anıtı (Kat.226) üzerinde adına rastlanmış ve mezar anıtları da yaptığı anlaşılmıştır.

Annuaire Oriental kayıtlarında adı geçmeyen heykeltıraş ve mimar olarak anıta kitabesini yazan İzmirli G. Papazyan gibi isimlerde Ermeni mezar anıtlarında (Kat.241) bulunmaktadır. Papazyan'ın heykel yapmada usta olduğu ve birçok öğrenci yetiştirdiği bilinmektedir. Tıpkı Rum mezarlıklarında olduğu gibi Rum ve Latin kökenli sanatçıların Şişli Ermeni Mezarlığı'nda çalıştığını gösteren kitabeler anıtlar da

[883] *Annuaire Orientel*, 1909 tarihli s. 1225 te, *Annuaire Orientel*, 1912 yıllıklarında, s.1004 "Osgan (Ervant), statuaire, R. Bouyoukdere, 63, Panc." bilgisi sanatçının Büyükdere caddesinde 63 numarada bir atölyesi olduğunu göstermektedir.

tespit edilmiştir. Dönemin ünlü atölyesi olduğu düşünülen Liritis kardeşlerin ismine Hanesyan aile mezarında (Kat.240), D. Zikakis adına (Kat.266) da rastlanmıştır. Bu örnekler gibi Rum ve Latin sanatçıların mezarlıkta daha fazla mezar anıtında çalıştığını düşünsek te kitabeler tespit edilemediği için varsayımlar geçerliliğini de yitirmiş sadece bir kaç örnekle sınırlanmıştır.

Yukarıda anlatıldığı gibi genellikle 19. yüzyıl mezar anıtlarının dönemin önemli heykeltıraş, anıtsal mezar ustası veya mimarlarına yaptırıldığı görülmektedir. Louvre Müzesi'nin duvarlarını süsleyen heykelleriyle bilinen Fransız heykeltraş Marius Jean Antonin Mercié, Luigi Giona, Geroloma Fiaschi gibi Avrupalı sanatçılar, Yunanistan'ın önemli heykeltıraşları olarak tanınan George Bonanos, Lazaros Sohos, Vitsares, Tombros gibi sanatçılar, Tinos adasından gelen Liritis, Krikelis, Ziotis aileleri ile Periklis Fotiadis, Panayotidis gibi dönemin mimarları, Papazyan ve Yervant Osgan gibi Ermeni heykeltıraşlar ile adından söz ettiren mimar, heykeltıraş ve mezar ustaları ele aldığımız anıtlarda çalışmışlardır.

Toplumun birçok ihtiyacı gibi mezar anıtları yapan ustaların atölyeleri de Pera'ya yakın bölgelerdeydi. Yukarıda cemaatlere göre adresleri belirtilen atölyelerin Karaköy, Mezarlık caddesi, Asmanlı Mescid caddesi, şimdiki Galata Kulesi'nin aşağı kısımlarında ve mezarlıklar civarında yoğunlaştıklarını göstermektedir. Pera ve yakınında oturdukları tahmin edilen bu kişiler bölgedeki modern kent yaşamının gereklerinden faydalanan ve yeni moda mimari anlayışı takip eden ve bunları anıtlarında kullanan atölyelerdir.

Özellikle Rum ve Latin kökenli sanatçıların (heykeltıraş, anıtsal mezar veya mermer ustalarının) aile olarak çalıştıkları saptanmıştır. Annuaire Oriental yıllıklarında adresleri ve isimleri belirlenen sanatçıların Kanaghiris Freres (Kardeşler), Lyriti Freres, Lemonidi Freres, Solinas Freres olarak aynı veya farklı atölyelerde, adres bilgilerine göre birbirlerine yakın dükkânlarda çalıştıkları anlaşılmıştır. Bu aileler dışında kardeşler olarak isimleri geçmeyen ama yıllıklarda aynı meslek gruplarında çalıştıkları anlaşılan kardeş veya baba-oğul olarak aynı veya farklı atölyelerde Bouras, Krikeli, Rigo, Pascalides, Pounghis, Plitas, Scouras, Ziotis, Coloumenos ailelerinin çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Özellikle Rumların dönem modasından esinlenerek veya Annuaire Oriental'ın Fransızca olmasından dolayı kardeşlerin ortak çalıştıkları atölyelerde Freres (Kardeşler) olarak kayıtlı oldukları anlaşılmıştır. Aynı zamanda kardeş olmayan ama

aynı atölyelerde çalışan anıtsal mezar ustalarına da rastlanmıştır. Krikelis ve M.Coliades'in ortak atölyeleri kardeş olmasalar da akraba olabileceklerini veya farklı işlerde ustalaştıklarını bize düşündürmektedir.

Anıtların sadece İstanbul'da yaptırılmadığı, Yunanistan, İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa ve Amerika'dan getirildiği de görülmektedir. Bu atölyelerle Avrupa ve Amerika'daki yeni moda mezar anıtları aynı yıllarda ve benzer biçimde İstanbul'da uygulanmıştır. Gerek anıtlara yerleştirilen melek ve kadın heykelleri, gerek yapılan büst heykel ve kabartmaları İstanbul örneklerini bu ülkelerle karşılaştıracak duruma getirmektedir.

Bunun yanında İstanbul'a gelen ve Societe Operai kayıtlarında saptanan heykeltıraşların adına hiçbir yerde rastlanmamıştır. 1855 ile 1908 yılları arasında İtalya'nın Genova, Andorno, Floransa, Sıracusa, Venedik, Roma gibi farklı kentlerden İstanbul'a gelen mesleği heykeltıraşlık olan isimlere rastlanmıştır. Giuseppe Ami, Romildo Argentıero, Francesco Bambigini, Romano Bonafede, G. B. Canepa, G. Battista Canepa, Carmelo Lo Curzıo, Virgilio Sebastiani, Enrico Zucco gibi isimlerin sadece İtalyanların yapılarında çalışmak üzere gelmediklerini mezar anıtlarında çalıştıklarını düşünmekteyiz.

Aynı zamanda yukarıda adı geçen bazı atölyelerin Kazazlar caddesi gibi Kapalıçarşı yakınlarında olmaları Müslüman mezar anıtlarında da çalışmış olabileceklerini düşündürmektedir.

9.2. Mezar Anıtlarında İsimleri Geçen Mimar, Heykeltıraş ve Mezar Ustalarının Hayatları, Üslupları

Aşağıda adı geçen ele aldığımız mezar anıtlarında adı geçmeyen sanatçılara da yer verilmiştir. Bu sanatçıların hayatlarını mezarlıklardaki yaptıkları anıtlara göre veya bulabildiğimiz sınırlı kaynağa göre tarafımızdan derlenmiştir. Mezarlıklarda eserlerini saptadığımız isimlerde benzer bir üslup gördüğümüz sanatçılar ya da bir ekol oluşturan kardeşler veya baba-oğul çalışmaları ele alınmıştır. Bazı sanatçıların sadece tek bir mezar anıtı yaptığı görülmüş sadece bu esere göre bir üslup tarafımızdan belirlenmiştir. Aynı dönemde benzer bir üslupla yapılmış veya aynı kökenden gelen sanatçıların benzer biçim dillerini kullanması, sanatçıların kullandıkları mezar tipleri ve benzer kabartmalar, ustalaştıkları stiller hayatları ve yaptıkları mezar anıtları üzerinden ele alınmıştır.

9.2.1. Antonios G. Politis

19. yüzyıl sonunda çalıştığı düşünülen heykeltıraş hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sanatçının Şişli Rum Mezarlığı'ndaki ΚΟΥΡΟΥΒΑΚΑΛΗ mezarında imzasına rastlanmıştır. 1896 yılından sonra yapılmış olan anıt üzerinde imzasını "ΑΝΤΩΝΙΟΣ Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ" olarak atmıştır[884]. Annuaire Oriental'de kayıtlı değildir. Mezarın yüksek bir podyum biçiminde tasarlanışı ve anıtın yerleştirilişi sanatçının anıt yapmada usta bir kişi olduğunu göstermektedir. Özellikle mezar anıtına işlenen kabartmalar ve geometrik biçimler Tinos adasından gelen heykeltıraşları hatırlatmaktadır. Sanatçının figürlü anıtlarda adına rastlanmamıştır.

9.2.2. Antonios Zirimis

İstanbul'un önemli heykeltıraşlarından biri olmasına rağmen hakkında çok az şey bilinmektedir. Annuaire Oriental'de heykeltıraş, anıtsal mezar ustası ve mermerciler listelerinde adı geçen sanatçının Kuledibi Caddesi No.7 ve Cami No.8

[884] Stilinaos anıtı için bakınız, G. K. Papazoglou (2005). *Taphika Nnēmeia tēs Polēs: A. Sisli-emporoi kai trapezites [Tafika Mnimia tis Polis; A. Şişli- Embori*, Komotēnē (Yunanistan) : Thrakikē Bibliothēkē, s. 49, 426-427.

olarak iki ayrı adresi tespit edilmiştir. Yıllıklarda sanatçının soyadı ZARİMİS olarak ta geçer. Anıtlarda "A. ZIRIMIS TOUR DE GALATA"; "ANT. ZIRIMIS TOUR DE GALATA" "A. ZYPIMHΣ KATΩOEN TOY ΠYP ΓOY", "A. ZİRİMİS COULE-K. SK" olarak yazdığı isimlerinde Galata Kulesinin aşağısındaki atölye adresini de belirtmiştir. Sanatçının Latin mezarlarına adını Latince, Rum mezarlarında ise adını Rumca ya da Latince yazmıştır. Annuaire Oriental'deki tarihlerden hareketle Kuledibi veya Galata kulesinin aşağısındaki atölyesinde 1880-1916 yıllarında aktif olarak çalıştığı söylenebilir. Sanatçının Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda, Kadıköy Rum Mezarlığı'nda, Büyükada Rum Mezarlığı'nda, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda ve Şişli Rum Mezarlığı'nda çalıştığı anlaşılmaktadır. Sanatçının İtalyan Musevi toplumu arasında ünlü olduğunu İtalyan Musevi Kabristanı'nda eserlerine dayanarak söyleyebilir. İstanbul dışında da Filibe Mezarlığı'nda Doktor G. Vulkoviç mezarının heykelini yapmıştır[885]. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Spiridon ailesi[886], Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Teresa F. Locothetti (Kat.159), Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki Kosmos İlinas; Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'ndaki William Jew, Thomas James Stevenson, Reginald Francis, Arthur H. Cumberbatch; Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Basileiades ailesi (Kat.138) anıtını yaptığı anlaşılmaktadır.

Sanatçının yaptığı mezar anıtlarında zengin bir çeşitlilik dikkati çekmektedir. Sanatçı farklı biçimlerde tasarladığı Yunan, Latin, Calvary, ağaç gövdesi biçiminde yaptığı haçlar, haçlı stel, steller, paye biçimli anıtlar, aedicua gibi farklı tiplerdeki mezar anıtlara imza atmıştır. Yas tutan kadın kabartması mezar anıtlarında sevilen bir konu olsa da (Kat.22, 23, 138) de kurukafaya kafasını yaslayan kadın kabartmalarıyla sadece sanatçıya özgü biçime dönüşmüştür. Sanatçının bu üç kabartmada işçilik ve benzer kompozisyonu farklı tiplerde yaptığı mezar anıtlarına uyguladığı görülmüştür[887]. Zirimis'in yaptığı Teresa F. Locothetti (Kat.159) ve Iosiphidos (Kat.10) mezar anıtlarında portre yapmayı denemiştir. Locothetti anıtında büst kabartmayı, Iosiphidos anıtında mezar sahibi büstü ve melek heykellerini yapmıştır. Her iki anıta göre değerlendirdiğimizde sanatçının portre ve heykelde başarılı olamadığını, ama mezar anıtlarında yaptığı figürlü kabartmalarda başarılı bir sanatçı olduğunu söyleyebiliriz. Sanatçının Şişli, Büyükada, Feriköy, Kadıköy, Haydarpaşa

[885] Papazoglu (2005), s. 48.
[886] Papazoğlu (2005), te Şişli Rum Mezarlığı'nda (Kat.39, 64, 93,129) nolu mezarları yaptığı belirtilmiştir.
[887] Detaylı bilgi için s. 244 e bakınız.

gibi farklı semtlerin mezarlıkları için yaptığı anıtlarına göre talep gören bir usta olmalıdır. Galata kulesi yakınlarında bulunan atölyesinde aile üyeleriyle birlikte çalışmış olmalıdır. Zirimis'in yanında oğulları veya kardeşlerinin çalıştığı düşünülse de anıtlarda başka bir isme rastlanmaması ustanın tek olduğunu göstermektedir.

9.2.3. A. Patunyas (Pagunıas)

20. yüzyılın ilk yarısında çalışan bir mezar ustası olmalıdır. Şişli Rum Mezarlığı'nda 1925 yılında Theodoros Balsamidis mezarında, Balıklı Rum Mezarlığı'nda da Teotikos ile çalıştığı bilinmektedir[888]. Annuaire Oriental'de kayıtlı değildir. Mezar ustası olduğu düşünülmektedir. Mezar anıtına adını "A. ΠΑΓΟΥΝΙΑΣ" olarak yazmıştır.

9.2.4. D. M. Panayotides

"D. Panayotides" adıyla ismini yazan İstanbul'un en tanınmış mimarlarından biridir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Antik biçimli İlyaskos anıtını heykeltraş Teodoros Tombros ile birlikte yapmıştır[889]. Anıt mezarda imzasını "Δ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΔΗΣ" yazmıştır. Mimarın Yorgo ve Eleni Zarifi'nin Beyoğlu'ndaki apartmanlarını ve Heybeliada Rum İlkokulu'nu ve bir şapel yaptığı bilinmektedir[890]. 1912 yılı Annuaire Oriental kayıtlarına göre adresi Beyoğlu Parmakkapı Sokağı, No.12 dir[891].

9.2.5. Francesco Krıkelis

Francesco 1862 yılında doğmuş; Tinos adasından gelmiştir[892]. Kardeşi Mıhalis ile ayrı atölyelerde çalıştıkları adreslerine göre söylenebilir. Annuaire Oriental kayıtlarına Francesco Krıkelis, M. Koliades ile birlikte Mezarlık Caddesi No.34 nolu heykel atölyesinde çalışmıştır. Atölyenin yanında Zarifis ailesinin evi olduğu

888 Papazoglu (2005), s. 50-51, 372.
889 Papazoglu (2005), s. 51-52.
890 O. Şenyurt (2012). *İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti*. İstanbul: Doğu Kitabevi, s. 196.
891 Şenyurt (2012), s. 196; BAK: Jak Deleon, s. 117.
892 Papazoglu (2005), s. 43.

bilinmektedir[893]. Galata Meryem Ana Kilisesi için çan kulesi için çalışmıştır; biliyoruz ki ünlü heykeltıraş Halepas'da bu heykeltıraşlarla birlikte bazı projelerde çalışmıştır[894]. Francesco Krilelis ve Kolliades'in ortak yaptığı çalışmalardan biri 1889 yılında da Balis ailesinin (Kat.19) anıtıdır. Anıtın günümüze gelse de kadın heykeli gelememiştir. Papazoğlu'nun eski fotoğraflardan tespit ettiği anıtta elinde İncil tutan kederli bir kadın figürü yapıldığı görülmektedir. Atölyenin bu heykele dayanarak kaba ama ifadeyi dikkate alan figürler yaptığı düşünülmektedir. Anıtın farklı biçimlerde tasarlanmış kaideleri de atölyeye özgüdür. Başka hiçbir anıtta göremediğimiz soğanımsı kaidesiyle dikkati çeken anıt kaidesinin ön yüzünde "Φ. ΚΡΙΚΕΛΗΛ ΚΑΙ Μ. ΚΟΛΛΙΑΔΗΣ ΓΛΥΠΑΙ ΟΔΟΣ ΤΕΠΕ ΜΠΑΣΙ ΑΡΙΘ.34 Κ/ΠΟΛΙΣ" (F. Krıkelis ve M. Koliades Mezarlık Caddesi No.34) atölyenin adı yazılıdır.

9.2.6. Mıhalis (Mihali- Michel) Krıkelis

Mihalis Krikelis kardeşi Francesco ile birlikte Tinos adasından gelmiştir. 19. ve 20. yüzyılın başında İstanbul'da çalışan Mihalis Krikelis 1857 yılında doğmuştur[895]. Sanatçının tek başına Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Dimosthemis Pedas (Kat.30) anıt mezarını yapmıştır. Annuaire Oriental'de kayıtlı olan sanatçının Kabristan Cad. No.31, No.77 ve No. 81 de çalıştığı anlaşılmaktadır. Sanatçının "ΜΙΧ. ΚΡΙΚΕΛΗΣ" olarak ismini yazdığı görülmektedir. Sanatçının Pedas anıtında basit bir stel biçimini kullansa da üzerine işlenen kabartmalarda ve ikonografik sembollerde oldukça başarılıdır. Anıtta melek kanatlarını ele alışı, yüz hatlarındaki işçilik ve yazı karekteri sanatçıya özgüdür.

Büyükada Rum Mezarlığı'nda 19. yüzyılın II. yarısında yapıldığı düşünülen bir mezar üzerinde sanatçının atölye olarak kullandığı bir başka adrese de rastlanmıştır. Mezar anıtında "ΕΡ/ΣΙΟΝ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ ΟΔΟΣ ΚΑΡΑΝΦΗΛ ΤΟΥ ΠΕΡΑΝ. ΑΡ. 81" (Er/ Sion Glyptikes heykel atölyesi Karanfil yolu Pera/n Ap.81) adres bilgisinden hareketle Annuaire Oriental'deki bilgiler çakıştırıldığında sanatçının Mıhalis Krıkelis olduğu anlaşılmaktadır.

[893] Papazoglu (2005), s. 43.
[894] Papazoglu (2005), s. 43.
[895] Papazoglu (2005), s. 43, 92.

9.2.7. İoannis Vitsaris

1843 te Atina'da doğmuş, heykeltıraşlık eğitimine Fitallis kardeşler yanında başlamıştır[896]. 1860-64 yılları arasında Atina Güzel Sanatlar Okulu'nda, 1864-70 yıllarında Münih'te eğitim almış, Atina'ya 1871 yılında gelen sanatçı bu yıldan itibaren çeşitli işlerde çalışmış; İzmir'de Alaçatı'da Yannoulis Halepas ile birlikte Andonis Vlamos mezarındaki büstü yapan sanatçı, İstanbul Şişli Rum Mezarlığı'nda ve Atina'da çeşitli anıtlar yapmıştır[897]. Annuaire Oriental'de kayıtlı olmayan sanatçının İstanbul'a veya İzmir'e sadece iş için geldiği düşünülmektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1892 tarihli Mıkhail Svoronos mezar anıtında adını mütevazi bir biçimde oldukça küçük " Ι.ΒΙΤΣΑΡΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΕΙ" (Atinalı I. Vitsares yaptı) olarak yazan sanatçının yaptığı anıt oldukça gösterişlidir.

9.2.8. İoannis Balis

Sanatçı hakkında bilgilerimiz oldukça azdır. İstanbul'un tanınmış ailelerinden biri olan Balis ailesi ile akrabalığı bulunup bulunmadığı anlaşılamamıştır. Heykeltraş İoannis Balis'in Şişli Rum Mezarlığı'nda 1890 lı yıllarda çalıştığı Nikolopulos ailesinin (Kat.24) mezarından anlaşılmaktadır[898]. Annuaire Oriental'de adı geçmeyen sanatçının sadece tek bir anıtta adına rastlansa da daha fazla sayıda mezar yaptığı düşünülmektedir. Sanatçı adını "ΕΡΓΟΝ Ι. ΜΠΑΛΗ" olarak yazmıştır. Sanatçının (Kat.24) te kadın figürünü ele alış tarzı, elbiseleri ve yüz ifadesindeki titiz işçilik heykeltıraş olduğunu düşündürmektedir. Stelde mezar başında dua eden kadın figürüyle keder, ona eşlik eden sarmaşıklar dolanmış haç, güvercin ve çelenkle sembolik olarak yeniden doğuş işlenmiştir. Anıtın ölüm-doğumu anlatım biçimi oldukça hikâye edicidir.

9.2.9. I. Ioannidis

Büyükada Rum Mezarlığı'nda adına rastladığımız sanatçının ünlü kalfa ailesi

[896] Papazoglou (2005), s. 36.
[897] Papazoglou (2005), s. 36.
[898] Papazoglou (2005), s. 48-49, 407, 415.

Ioannidis ailesinin bir üyesi olduğu düşünülmektedir. II. Abdülhamid dönemine damgasını vuran Vasiliki kalfanın veya Cumhuriyet'ten önce Büyükada Belediye Başkanlığı yapan Yanko Ioannidis'in[899] de bir akrabası olabilir. Annuaire Oriental'de adı geçmeyen sanatçının adına sadece Büyükada Rum Mezarlığı'nda Çaçoğlu ailesinin mezar anıtında rastlanmıştır.

9.2.10. Lazaros N. Sohos

Tinos adasının önemli heykeltıraşlarından biridir[900]. Sanatçının soyadı kaynaklarda "Sohos" veya "Sochos" olarak iki farklı şekilde yazılmıştır. Adanın Isternia köyünde 1862 yılında doğmuştur; eğitimine Atina'da Güzel Sanatlar Okulu'nda Leonidas Drosis atölyesinde başlamış[901], 1881 yılında Paris Güzel Sanatlar Okulu'na devam etmiştir[902]. Paris'te A. Mercie'nin öğrencisi olmuştur. Paris'ten Atina'ya ne zaman döndüğü tam olarak anlaşılamasa da 1889-1903 yıllarında İstanbul'da olmalıdır. Sanatçının İstanbul'da yapmış olduğunu düşündüğümüz iki mezar anıtı bulunmaktadır. 1889 tarihli Yorgo Zarifi anıtında (Kat.1) imzası bulunmasa da[903] anıtı yapan ve A. Mercie'nin yaptığı heykelleri yerleştirmiş olan kişi L. N. Sohos olmalıdır. Mercie'nin atölyesinde çalıştığını saptanan Sohos'un İstanbul'a heykelleri getirip yerleştirdiği, anıtı ise kendinin yaptığını düşünmekteyiz. Sanatçının adına anıtta rastlanmasa da ailenin diğer anıtında adının bulunmasına dayanarak O'nun tarafından yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Olasılıkla Mercie'nin öğrencisi olduğu için yerleştirdiği Yorgo Zarifi anıtına imza atmamıştır.

Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nikolos Zarifi heykelleri ve anıtını 1903 yılında İstanbul'da yapmış olduğu tahmin edilmektedir. Nikolos Zarifi anıtında "Λ. Ν. ΣΩΧΟΣ ΕΠΟΙΕΙ 1903" adını yazmıştır. Sanatçının bu eserde Mercie tarzına uygun ve diğer anıtla bir bütün oluşturacak biçimde anıtları tasarladığı görülmektedir. Sanatçının Paris'te olduğu yıllarda Pere Lachaise Mezarlığı'nı gördüğü benzer

[899] Ayrıntılı bilgi için bakınız, Şenyurt (2012), s.146 da Vasiliki kalfa ve eserleri anlatılmaktadır.
[900] http://www.isternia.net/en/culture/local-artists/lazaros-sohos-sculptor.html (Erişim Tarihi: 16.09.2013);
[901] http://www.quazoo.com/q/Lazaros_Sochos (Erişim Tarihi: 16.09.2013);
[902] Papazoglou (2005), s. 29-33.
[903] E. Şarlak (2005). *İstanbul'daki Hıristiyan Mezarlıklarında Mimarlık ve Sanat*. İstanbul: Derin Yayınları, s. 65 de anıt sanatçıya mal edilmiştir. Aynı ailenin işlerinde çalışmak için İstanbul'a gelmiş olduğu bizce de düşünülmektedir.

tasarımları İstanbul'da uyguladığı anlaşılmaktadır[904]. Nikolaos Zarifi anıtında da kadın ve çocuk figürlerinin birlikte yerleştirilmesi sanatçının grup çalışmalarını sevdiğini göstermektedir.

1908 yılında Atina Güzel Sanatlar okulunda heykeltıraşlık bölümünde öğretmenlik yapmıştır[905]. İstanbul'da sanatçının adına Kınalıada Hıristos Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu'nun büstünde de rastlanmaktadır (Kat.157). Mezar anıtındaki kitabeye göre büstün Sohos tarafından, anıtın mimar Konstantin Papas'ın tasarımı olduğunu ve mezar ustalarının ise Liritis kardeşler olduğu anlaşılmaktadır. Büstün üzerindeki kitabeye göre Sohos'un büstü 1909 yılında Atina'da yaptığı anlaşılmaktadır. Büstte "Λ. Σώχοσ Αθηναι 1909" yazmaktadır. Sohos ve Liritis atölyesinin bu anıtlar dışında Balıklı Meryem Ana Kilisesi'nin güneyinde yer alan bahçede bulunan Chrisovergetis Georgios (Kat.98) ve Sp. Sideridis (Kat.99) mezarlarında birlikte çalıştıkları düşünülmektedir. Bahsi geçen (Kat.98, 99,157) deki anıtların kaide ölçüleri, büstlerin boyutları ve realist betimleme Sohos'u düşündürmektedir.

Atina, İstanbul, Roma ve Fransa'da çeşitli işlerde çalışmış, 1911 yılında Atina'da ölmüştür[906]. Sanatçının bilinen en önemli eserlerinden biri Atina'daki Eski Parlamento Binası önündeki Theodoros Koloktronis'in atlı heykelidir[907]. Rodin'in çalışmalarının etkisinde kaldığı romantik realizm denilebilecek tarzda eserler verdiği bilinmektedir.

---

[904] Sanatçının Paris Montparnenesse Mezarlığı'nda Yunan edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Adamantios Korais'in mezarı için büst yaptığı bilinmektedir. Bakınız, http://www.landrucimetieres.fr/spip/spip.php?article896

[905] http://www.isternia.net/en/culture/local-artists/lazaros-sohos-sculptor.html (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

[906]http://www.isternia.net/en/culture/local-artists/lazaros-sohos-sculptor.html (Erişim Tarihi: 16.09.2013); Papazoglou (2005), s. 29.

[907] Heykelleri için bakınız, http://en.wikipedia.org/wiki/Modern_Greek_art (Erişim Tarihi: 16.09.2013);; bronz heykelin üzerindeki korozyonlar için yakın zamanlarda çalışmalar yapılmıştır. Heykelde yapılan çalışmalar için detaylı bilgi için bakınız. Kyriaki Polikreti, Vassilike Argyropoulos, Demetres Charalambous, Aggelina Vossou, Vassilis Perdikatsis, Chryssa Apostolaki. (2009) Tracing correlations of corrosion products and microclimate data on outdoor bronze monuments by Principal Component Analysis. Corrosion Science, 51, pp. 2416–2422 http://www.arcchip.cz/w10/w10_agryropoulos.pdf, (Erişim Tarihi: 16.09.2013) de Vasiliki Argyropoulos tarafından hazırlanan koruma raporunda Sochos'un Kolktronis anıtı için yapılacak konservasyon çalışmaları için bilgi verilmektedir. http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Lazaros_Sochos (Erişim Tarihi: 16.09.2013), https://rkd.nl/en/explore/images/223969 (Erişim Tarihi: 16.09.2013); http://www.treccani.it/enciclopedia/lazaros-sochos/Thoedoros (Erişim Tarihi:16.09.2013); Kolokotronis, için detaylı bilgi bakınız shttp://www.treccani.it/enciclopedia/theodoros-kolokotronis/(Erişim Tarihi: 16.09.2013).

Yunanistan'ın ve doğduğu Tinos adasının en ünlü sanatçılarından biri olan Sohos'un büst, heykel, atlı heykel ve grup çalışmaları yaptığı anlaşılmaktadır. Sanatçının terra cotta, bronz ve mermer malzeme ile çalışmıştır. Sanatçının yaptığı heykellerde konular mitolojik ve kahramanlık hikâyeleri öne çıksa da daha çok dönemin tanınmış isimlerinin büstlerini yapmıştır. Yaptığı eserlerde kişinin kişisel özelliklerini bilerek onlara yüz ifadeleri vermiştir. Koloktronis büstünde zafer kazanmış bir kumandanı[908], Adamantios Korais büstünde ise bir edebiyatçıyı betimlenmiştir. Sanatçının eserlerinde Yunan mitolojisine ve hayali imgelere yer vermiştir.

9.2.11. Lazaros ve Theodoros Liritis

Annuaire Oriental'de adı geçen Lazaros ve Theodoros kardeşler İstanbul'da Kabristan yolundaki atölyelerinde heykeltıraş, anıtsal mezar ustası ve mermer işlerinde çalışmıştır. Lazaros 1870 yılında, Theodoros 1877 yılında Tinos adasının Pyrgos köyünde doğmuştur[909]. Lazaros Lırıtis Atina Teknik Üniversite'de (Polıtechnio) okumuş aynı zamanda resim yapan bir sanatçıydı[910]. Andros adası, Ayvalık Cunda adası, Aydın, Çeşme, İzmir, Aynoros, Romanya Prailla'da, Kostanza ve Bulgaristan'da çalışan kardeşler 1900 ler ile 1930 lu yıllara kadar İstanbul'da daha sonra da Atina'da çalışmalarına devam etmişlerdir[911]. Sanatçının Atina'da Harilaou Trikoupi No.177[912] nolu adreste, Annuaire Oriental'e göre de İstanbul'da Kabristan Caddesi No.23 adreste çalıştığı anlaşılmıştır. İstanbul'da mezar anıtları dışında Aya Sofya Kilise'si restorasyonunda, Balıklı Meryem Ana Ayazması, Kadıköy Aya Triada Kilisesi'nde çalışmışlardır. Kardeşlerin en anıtsal mezar anıtları Şişli Rum Mezarlığı'ndadır. Bu mezar yanında Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı, Balıklı Rum Mezarlığı, Balıklı Meryem Ana Kilisesi, Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı, Şişli Ermeni Mezarlığı, Bakırköy Rum Mezarlığı, Büyükada Rum Mezarlığı ve Kınalıda Hristos Manastırı'nda mezar anıtları yaptığı saptanmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'nda yirmibir

---

908 http://greeceheaven.com/en/sculpture-in-greece/774-anatolizousa-periodos (Erişim Tarihi: 6.11.2014) de sanatçının yaptığı Theodoros Koloktronis büstünün Fransız başkenti Paris'den ilk etkilenme eseri olduğu belirtilmiş, bu anıtın modern heykel sanatını yansıtan, Neoklasik gelenek ve sanatçının kişisel idealist algılamalarını yansıtan bir eseri olduğu belirtilmiştir.

909 Papazoglou (2005), s. 37.

910 Papazoglou (2005), s. 37.

911 Papazoglou (2005), s. 38.

912 Papazoglou (2005), s. 38.

tane mezar anıtı yapmıştır. Çok sayıda Atatürk heykeli yapan kardeşlerin heykeller dışında Büyükdere Aya Paraskevi ikonasını gibi eserleri yaptığı bilinmektedir[913].

Liritis kardeşler yaptıkları mezar anıtlarına farklı biçimlerde isimlerini yazmışlardır. Anıtlara yazdıkları bilgilere göre Lazaros ve Theodoros Liritis'in Tinos Adasi'ndan geldikleri, Kabristan 23 nolu atölyede çalıştıkları öğrenilmiştir. Farklı biçimlerde yazdıkları isimleri şöyledir: "ΛΑΖΑ. ΚΑΙ ΘΕΟΔ. ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23 ΤΗΝΙΟΙ", "ΛΑΖ. ΚΑΙ ΘΕΟΔ. ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23", "ΛΑΖ. ΚΑΙ ΘΕΟΔ. ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ ΑΡ. 23", "ΛΥΡΙΤΗΣ", "Θ. Λ. ΛΥΡΙΤΗΣ", "Λ. ΛΥΡΙΤΗ ΚΑΙ ΣΙΑ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23", "ΛΑΖ. ΚΑΙ ΘΕΟ. ΛΥΡΙΤΗ", "ΛΑΖ. ΚΑΙ ΘΕΟ. ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23", "ΛΑΖ. ΚΑΙ ΘΕΟ. ΛΥΡΙΤΗ", "Λ ΑΖΑΡΟΣ ΑΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23", "ΛΥΡΙΤΗΣ", "ΑΔΕΛ. ΛΥΡΙΤΟΥ", "L. LYRITIS 18 CABRISTAN 23", "L&FRERES LYRITIS KABRISTAN 23". Sanatçıların isimlerine bakarak Rum mezarlarında Rumca ve Latin mezarlarında "L&FRERES LYRITIS" gibi Fransızca'dan etkilenerek isimlerini yazdıkları adreslerinde de "Kabristan 23" gibi Türkçe'yi kullandıkları söylenebilir. Mezar anıtlarındaki tarihlere göre 1882-1933 yıllarında İstanbul'da aktif olarak çalışmış olmalıdırlar.

İstanbul mezarlıkları ve manastır bahçelerinde olmak üzere Lazaros ve Theodoros Liritis kardeşlerin üzerine isim yazdıkları 34 mezar anıtını saptadık. İşçilik ve biçim dili olarak atölyenin yaptığını düşündüğümüz 3 anıtı da eklersek 37 den fazla mezar anıtının atölye tarafından yapıldığını söyleyebiliriz. Liritis atölyesinin Şişli Rum Mezarlığı'nda 21, Aya Lefter Rum Mezarlığı'nda 3, Bakırköy Rum Mezarlığı'nda 1, Kadıköy Rum Mezarlığı'nda 3, Kınalıada Hıristos Manastırında 1, Büyükada Rum Mezarlığı'nda 1, Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda 1, Şişli Ermeni Mezarlığı'nda 1, Balıklı Rum Mezarlığı'nda 1, Balıklı Meryem Ana Kilise bahçesinde 3 mezar anıtında isimleri tespit edilmiştir.

Atölyenin yaptığı mezar anıtlarında şapeller, aedicular, tapınak biçimli anıtlar, basit steller, kaideli haçlar, portreli ve büstlü anıtlar gibi birbirinden farklı birçok mezar tipi bulunmaktadır. Bu anıtlardan sadece oniki tanesinde mezar sahiplerinin portreleri bulunmaktadır. Atölyenin genellikle tek başına çalıştığı anlaşılsa da Kınalıada Hıristos Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu anıtı gibi ortak

[913] Papazoglou (2005), s. 39.

çalışmalarda da yer aldıkları görülmüştür. Kınalıada Hıristos Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu anıtında üç isim tespit edilmiştir (Kat.157). Sinisoğlu anıtının üzerindeki kitabelerde mimar Konstantin Papas, Liritis atölyesi ve L. N. Sohos ismi anıtın ortak bir çalışmanın eseri olduğunu göstermektedir. Anıtın mimar tarafından tasarlandığı, Liritis kardeşler tarafından yapıldığı, mezar sahibi büstünün ise Sohos tarafından Atina'da yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Sanatçıların ortak veya kişisel yaptıkları işlerde daha çok dikkati çeken özellikler aile mezarlığı olarak tasarlanan ve anıtsal nitelikli anıtların çokluğudur. Sanatçıların üsluplarını anlayabilecek birçok özellikler görülmektedir. Özellikle anıtların kaidelerine attıkları imzalar 27 anıtta aynı yerdedir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi'nin güneyinde yer alan bahçede bulunan Chrisovergetis Georgios (Kat.98) ve Sp. Sideridis (Kat.99) mezarlarında Sohos ve Liritis atölyesinin birlikte çalıştıkları düşünülmektedir. Bahsi geçen (Kat.98, 99, 157) deki anıtların kaide ölçüleri, büstlerin boyutları ve realist betimleme Sohos'u düşündürmektedir. Bu anıtlarda büst dışında anıtlar Liritis kardeşler tarafından yapılmış olmalıdır.

İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarının en anıtsal nitelikli eserlerini Liritis atölyesi tarafından yapılmıştır. Anıt sayısının çokluğu nedeniyle benzer biçimler kullanılsa da atölyenin her aile için anıtlara yeni özellikler eklediği söylenebilir. Atölyenin yaptığı mermer anıtlarında torna kullanması işçilik açısından ortak özellikler göstermektedir. Özellikle anıtı dolaşan dar şerit ve bordürlerin ölçülerinin eşit olması, bordürlerde kullanılan inci makara dizileri ve anthemion motiflerinin hatasız ve ritmik biçimde tekrarlanması anıtların elle değil tornada şekillendirildiğini göstermektedir.

Atölyenin İstanbul Ayasofya Kilisesi restorasyonunda çalıştıkları bazı mezar anıtlarına yansıtılmıştır. Özellikle Şişli Rum Mezarlığı'ndaki ΒΕΡΝΟΛΑΚΗ[914] ve Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Sp. A. Sideridis (Kat. 99) ve Kınalıada Hıristos Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu anıtında (Kat.157) Ayasofya Kilisesi süslemeleri, sütun başlıkları kopya edilmiş, levhalardaki motifler ve ajur tekniği denenmiş, Hıristiyan dini için sembolik anlamlar taşıyan bitkisel süslemeler eklenmiştir. Her üç anıtın süslemeleri aynı biçimde olsa da tasarımları birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Sideris

[914] Papazoğlu (2004), s. 260.

mezarı yanında yer alan Chrisovergetis Georgios mezarında (Kat.98) Ayasofya Kilisesi'nin kubbesi ve renkli sütunlarından esinlenmeler görülmektedir.

Atölyenin zengin motiflerle süslü anıtları yanında ΤΖΑΪΡΙΔΗ ve ΚΟΛΛΑΡΟΥ anıtları[915] gibi daha basit nitelikli ve aynı biçimde tasarlanmış stellerde yaptığı söylenebilir. Bu anıtlar bize hazır halde atölyede stellerin bulundurulduğunu ve maddi açıdan pahalı olmayan işlerde bunların kullanıldığını düşündürmektedir. Atölyenin yaptığı aedicula veya nişli mezar anıtlarının kaide ve podyumlarının T biçimli tasarlanması, yan levhaların kullanımı içindir. Yan levhalar anıtı olduğundan daha geniş ve anıtsal göstermektedir.

Atölyenin yaptığını düşündüğümüz büstlü anıtlarda (Kat.13, 118) isim yazılmasa da işçilik ve yazı karakteri bize Liritisleri düşündürmektedir. Atölyenin yaptığı ilginç çalışmalardan biride Osmanlıca ve Rumca kitabelerin bir arada kullanıldığı Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Romilu A. Spatharis Paşa'nın anıtıdır[916]. Gömü levhasındaki Osmanlıca ve Rumca kitabelerde Paşanın kimliğini anlatılmıştır. Osmanlıca kitabenin yazı karakterine göre Müslüman bir usta tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Kitabedeki Osmanlıca ve Rumca harf karakterlerinin farklılıkları ve işçilik bize atölyenin Rumlar dışında Müslüman ustalar çalıştırmış olabileceğini düşündürmektedir. Anıtın dört yüzünde kullanılan haç kabartmalarıyla Hıristiyan kimliği, anıt üzerindeki fesli fotoğrafı ve gömü levhası üzerine işlenen Osmanlı sancağı, kılıcı ile Osmanlı kimliği vurgulanmıştır

Bu anıtlarda dor, iyon ve korint gibi tapınak biçimlerinin birçok mezar anıtına yansıtılmış, bu özellikler yanında Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Hanesyan ailesi (Kat.248) anıtında olduğu gibi farklı ve denenmemiş kapı biçimli mezarlarda yapılmıştır. Hanesyan ailesi (Kat.248) anıtı gibi kapı biçimli başka bir örnek tespit edilememiştir. Anıtın üzerine işlenen melek figürüne göre Avrupa sanatını iyi bilen bir sanatçı elinden çıktığı ve dönemin Osmanlı mimari üslubuna da duyarlı bir usta olduğu düşünülmektedir. Portre dışında bir anıtlarında Hanesyan anıtında melek kabartması, Petalas anıtında ise mitolojik sahneli bir vazo tasarlanmıştır[917].

---

[915] Papazoğlu (2004), s. 417 ve 424 teki fotoğraflarda stellerin tıpatıp aynı biçimde tasarlandıkları anlaşılmaktadır.

[916] Spatharis Paşa'nın anıtı için bakınız, S. Alp (2014). Common living spaces, different worlds: non-Muslim grave monuments in 19th-century Istanbul. *New Trends in Ottoman Studies. Papers presented at the 20 th Cıepo Symposium. Rethymno, 27 June-1 July 2012.* (Ed. Marinos Sariyannis). University of Crete-Department of Hıstory and Archaeology Foundation for Reserch and Technology-Hellas-Institute for Mediterranean Studies. Retymno, s.845-869, Bakınız, s. 848-849, fig. 9.

[917] Ayrıntılı bilgi için bakınız (Kat.43).

Liritis kardeşler Pera'daki Kabristan Caddesi 23 numaralı atölyelerine en yakın mezarlık olan Kurtuluş ve Şişli yanında Balıklı, Kadıköy, Haydarpaşa gibi farklı semt mezarlıklarına anıtlar yapmışlardır. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki (Kat. 99) da Sp. A. Sideridis ve Chrisovergetis Georgios mezarlarında (Kat. 98), Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Papadopulos (Kat.117) anıtında atölyenin büst heykellerindeki başarısı yansıtılmıştır. Atölye büst heykelleri yanında nişler içine yerleştirdiği büst kabartmalarda da oldukça başarılıdır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.6) ve (Kat.12) de, Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Frangopulos anıtında (Kat.116), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Kevencioğlu ve Georgios Kostantinidu anıtlarında (Kat.51) ve Bakırköy Rum Mezarlığı'ndaki İoannis Ath. Voltu anıtında (Kat.140) çerçeve içine işlenmiş büst portreler oldukça dikkat çekicidir. Sp. A. Sideridis (Kat. 99) ve Papadopulos (Kat.117) anıtlarında büstler aynı biçimde ve palmiye kabartmalarıyla süslü kaideler üzerine yerleştirilmiştir. Sanatçıların yaptıkları birçok mezar anıtında akroterler stilize edilmiş akanthus biçimindedir. Bazı örneklerde akanthusler içine haç motifleri kazınmıştır.

9.2.12. N. A. Liritis

Sadece Şişli Rum Mezarlığı'ndaki girişin solundaki ilk isimsiz anıt mezarda adı geçen sanatçının, Lıritis ailesi ile akrabalığı olduğu düşünülmektedir. Başka bir kaynakta adı geçmeyen sanatçının Liritis atölyesinde çalıştığı düşünülmektedir. Anıt mezarın demir ana kapısında "H. Senag & O. Bostani" demirciliği adı yazılıdır. Anıt mezara adını "Ν. Α. ΛΥΡΙΤΗΣ" olarak yazmıştır.

9.2.13. Georgios Bonanos[918]

10 Nisan 1863 günü Kefalonya adası Vouni köyünde doğmuştur[919]. 1876-83 yılları arasında Atina Güzel Sanatlar Okulu'nda başlayan ilk eğitimini Leonidas Drossis'in yanında tamamlamıştır[920]. Daha sonra Dimitrios Filippotis'in atölyesinde

[918]http://en.wikipedia.org/wiki/Georgios_Bonanos (Erişim Tarihi: 16.09.2013); http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Georgios_Bonanos (Erişim Tarihi: 16.09.2013); http://shelf3d.com/i/Georgios%20Bonanos (Erişim Tarihi: 16.09.2013)
[919] http://shelf3d.com/i/Georgios%20Bonanos (Erişim Tarihi: 16.09.2013)
[920]http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?sel=1&artist_id=4467&set_locale=2(Erişim Tarihi: 16.09.2013); http://www.cefaloniagrecia.it/bonanos.html (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

çalışmış, daha sonra ise Roma Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde (Regio Instituto) Antonio Allegretti ve Girolama Masini ile eğitimine devam etmiştir[921]. 1888 de Roma'dan Atina'ya giderek bir atölye kurmuş ve birçok heykeltıraş yetiştirmiştir. Lazaros Sohos'un 1911 yılında ölümünden sonra Atina Güzel Sanatlar Okulu'nda professör olmuştur.

Lysandros Kaftanjoglou (1830-34), Ernest Ziller (1870-1908) ile birlikte 1821 Devrim anıtını tasarlamıştır. Yunan devrimini ve megala ıdea düşüncelerini yansıtan Devrim anıtı için adı geçen sanatçılarla birlikte uzun yıllar çalışan Bonanos'un bu anıt tasarımı uygulanmasa da çizimleri günümüze gelmiştir[922]. Yunanistan'da ve Paris'te birçok sergilere katılmış, 10 Mayıs 1940 yılında Atina'da ölmüştür[923].

Atina'nın önemli heykeltıraşlarından biri olan Bonanos'un heykelleri ve mezar anıtlarında Neoklasik ve Neogrek etkiler görülmektedir[924]. Sanatçının bilinen en önemli eserlerinden biri 1911 yılında Atina Mezarlığı'nda bulunan "Uyuyan Kadın" anıtıdır. Sanatçının çalışmalarında Canova okulunun etkileri yanında Klasik Yunan kurallarını uyguladığı görülmektedir. Birçok Antik Yunan heykelinin restore etmiş ve kopyalamıştır. Antik heykeller yanında Markos Botsaris anıt mezarında Fransız heykeltıraş Pierre Jean David'in "Yunan kızı" adlı çocuk heykelini kopya etmiştir[925]. Sanatçının kopya ettiği anıtlardan biri olsa da mezar geleneklerine pek uymayan kız çocuk heykelini mezara yerleştirmesi oldukça yenilikçidir.

Heykellerinde akademik klasik kurallar ile realist biçim dili birliktedir. Modern Yunan heykeltıraşlarının en ünlülerinden biri olan sanatçı Antik Yunan heykelinin teknikleri ile Neoklasik tarzda birçok heykel yapmıştır. Heykel, büst, anıt mezar yapmada usta bir sanatçıdır. Eserlerinde Antik dünyanın kahramanları, yöneticiler, din adamları, Yunanistan'ın özgürlük düşüncelerini savunan milli kahramanlar gibi

---

[921] Papazoglou (2005), s 34. http://www.nationalgallery.gr/site/content.php?sel=1&artist (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

[922] Devrim anıtı için ayrıntılı bilgi için bakınız. Θεοδωρα Φ. Μαρκατου, Οι Προτασεισ Για Πανελληνιο Ηρωο Tot Εικοσιενα (1830-1930), p. 37-68, http://www.mnimon.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/695/1183 (Erişim Tarihi: 20. 10. 2014)

[923]Papazoglou (2005), s. 34 te 1939 yılında öldüğünü belirtmektedir. http://www.glyptothiki.gr-bonanos-georgios.aspx (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

[924]Evita Arapolou (1998). Georgios Bonanos. *in Grove Art Online*. issue Published in print August, ISBN:9781884446054, published online January 1998; http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gao/9781884446054.article.T009798 (Erişim tarihi: 21.10.2014)

[925]Bonaos'un yaptığı Markos Botsaris mezar için bakınız, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Greek_child_of_David_ d'Angers_reads_the_name_of Botzaris.jpg (Erişim Tarihi 16.09.2013) ve Pierre Jean David heykeli için bakınız, http://www.nhmuseum.gr/; http://www.pinterest.com/pin/208643395210727801/ (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

konular yapmıştır. Yaptığı eserlerde Klasik Yunan heykelinin ölçülü bir uyumunu hatırlatan özellikler gözlenmektedir. Yaptığı her eserinde farklı bir biçim dili kullanmış, heykel ve büstlerinde model aldığı kişinin kişisel özelliklerini, ruhsal durumunu ayrıntılı biçimde işlemiştir.

19. yüzyılda Yunan heykel sanatında egemen olan Neoklasisizm akımın etkisinde kalan sanatçı bu akım yanında realizme yöneldi [926]. Bonanos'un eğitim için İtalya'yı seçse bile Paris'te egemen olan Rodin etkisinin sanatçının eserlerinde görüldüğünü söyleyebiliriz. Yunanistan'ın birçok kentinde sanatçının yaptığı anıtlar bulunmaktadır. Başpiskopos Kyprianos büstü[927], Kalogera İlkokulu bahçesinde Konstantin Kalogero'nun büstü[928], Pnagis Vallianos ve kardeşlerinin heykelleri[929] gibi çalışmalar sanatçının bilinen eserleridir.

Heykeltıraş Bonanos İstanbul'da Aleksandros Georgiadis anıtını (Kat.4) yapmıştır. Sanatçının büst heykelin yan yüzünde adı yazılıdır. Anıtta başka bir usta adına rastlanmadığı için büstün ve anıtın Bonanos tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Neoklasik üslupta yapılmış anıtta portrenin ve kaidenin tasarlanışı, anıtın T biçimli bir podyum üzerine yapılması, yan levhalar ve nişli düzenlemeler İstanbul'daki mezar anıtlarıyla benzerlik taşısa da sütun başlıklarının çift olarak tasarlanması ve stilize edilmiş başlıklar farklıdır.

9.2.14. Markos Lambaditis

Ünlü heykeltraş Halepas ile akraba olan sanatçı Tinos adasının Pirgos köyündendir[930]. 19. yüzyılın II. yarısında Romanya'da atölyesinin olduğu düşünülmektedir[931]. Sanatçının İstanbul'da Şişli Rum Mezarlığı'nda bulunan Gavril Kristeviç mezar şapelini yaptığı (Kat.40), imzasına göre söylenebilir. Sanatçının adını Μαμοι λαμωαίτηι (Markos Lampaditis) olarak yazdığı görülmektedir. Bulgar kökenli

---

926 http://greeceheaven.com/en/sculpture-in-greece/774-anatolizousa-periodos (Erişim Tarihi 16.09.2013)

927 Bonanos'un yaptığı bu büst Nicosia bölgesinde Aziz Yahya Katedralinin önündedir. Detaylı bilgi için bakınız http://publicart.ouc.ac.cy/?cat=118 (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

928 Yüksek pedestal üzerine yerleştirilmiş bir büsttür. http://publicart.ouc.ac.cy/?tag=larnaka-municipality Erişim Tarihi: 16.09.2013)

929 assiani.fhw.gr/athens/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=13820 (Erişim Tarihi: 16.09.2013)

930 Papazoglou (2005), s. 56.

931 Papazoglou (2005), s. 56, 351; Georgitsoyanni (2010), s. 86 da Halepas'ın Bükreş'teki heykel atölyesinde aile üyelerinden Nicolas Lampatidis'in çalıştığı anlatılmaktadır. Nicolas ile Markos arasında akrabalık ilişkisi tam olarak anlaşılamasa da akraba oldukları kesindir.

Kristeviç 1898 yılında İstanbul'da ölmüş, şapeli 1905 yılında yapılmıştır. Sanatçının şapeli yapmak İstanbul'a geldiği düşünülmektedir. Sanatçının yaptığı bu anıt Hıristiyan Ortodoks ikonografisinde sevilen kerubim ve melekler, palmiye dalları, yazı karakterinde kril harflerine benzer bir biçimi tercih etmesi gibi dönem İstanbul Rum mezar anıtları modasına uygundur.

9.2.15. Markos Pounghis

Tinos adası Pirgos köyünden gelen sanatçının doğum tarihi bilinmemekle birlikte, 1936-37 yıllarında İstanbul'da ölmüştür[932]. Ailenin gerçek ismi Mavrogiannis'tir; aileye Markos doğmadan önce verilen Pounghi adı "paralı" anlamındadır[933]. Şişli'deki Rum Mezarlığı'nda oğulları ve eşi gömülüdür. Markos Beyoğlu'nda Şişhane Karakol sokakta tek başına yaşadığı, ilk başta tek başına, daha sonrada dört erkek çocuğuyla birlikte çalıştığı bilinmektedir[934]. Annuaire Oriental'de adresi Yeni Yol Caddesi, No. 29 dur. Sanatçı Şişli Rum Mezarlığı'nda, Heybeliada Rum Mezarlığı'nda, Arnavutköy Rum Mezalığı'nda, Balıklı Rum Mezarlığı'nda ve Yeşilköy Latin Mezarlığı'nda çalışmıştır. Sanatçı yapmış olduğu anıtlara adını "ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΥΓΓΗΣ", "ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΥΓΓΗΣ ΣΕΣΑΝΕ ΚΑΡΑΚΟΔ", "ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΥΓΓΗΣ ΣΕΣΑΝΕ ΚΑΡΑΚΟΔ ΓΕΝΙ ΓΟL", "MARCO POUNGHI PERA" olarak sağ alt köşeye yazmıştır. Anıtlardaki adresini Şişhane Karakolu Yeni Yol olarak yazan sanatçının bilgileriyle Annuaire Oriental'deki adresi uyumludur. 1891 ve 1936 yıllarına tarihlenen mezar anıtlarına göre bu yıllara kadar çalışmış olmalıdır.

Ele aldığımız mezar anıtlarından (Kat. 3, 8, 154) Markos Pounghi tarafından yapılmıştır. Sanatçının Liritis atölyesi gibi büst heykel ve portre kabartma yapmada usta olduğu anlaşılmaktadır. Sanatçının yaptığı Spiraki ailesi için yaptığı büstlerde baba ve oğul birlikte betimlenmiştir. Sanatçı yuvarlak gövdeli kaidelerle birlikte tasarladığı büstlerinde (Kat.3) 4/3 oranını kullanmış, yüzlerde ifadeye dikkat etmiştir. Kaş, göz, burun ve yüz detayları (Kat.8) de benzer biçimde ele alınmıştır. Sanatçı büstlere adını yazmamış, anıt kaidesinin sağ alt köşesine adını yazmıştır.

[932] Papazoglou (2005), s. 42.
[933] Papazoglou (2005), s. 42.
[934] Papazoglou (2005), s. 42.

Dikdörtgen gövdeli basit steller, pedestal, aedicula ve basit haçlar biçimlerinde tasarladığı anıtları birbirinden farklı tiplerdedir. Aedicula biçimli yaptığı tek anıtı (Kat.8) dir. Yeşilköy Latin Mezarlığı'nda bulunan Pietro Bello mezarında basit bir stel yaptığı görülmektedir. Bello'nun anıtından hareketle günümüze gelmeyen Yeşilköy Rum ve Latin Mezarlığı'nda çalışmış olabileceği ve ama eserlerinin günümüze gelemediği düşünülmektedir. Yalın ve sade üslubunda bezemeye çok yer vermediği gözlense de yivli gövdeler, köşe akroterleri, akanthus yaprakları ve çiçek motifleri kullandığı görülmektedir. Liritis atölyesi gibi yazı karekterlerinde farklılıklar yapmış, kaide ve mezar biçiminde ziyade portreli anıtlarında yüz ifadesini öne çıkarmıştır.

Sanatçının yaptığı Lefki K. Molfesi (Kat.154) de adının geçtiği mezarda melek heykeline rastlansa da heykel üzerinde sanatçının adına rastlamadığı için Pounghi tarafından yapıldığı kesin değildir. Biz heykelin başka bir atölye tarafından yapılmış olduğunu düşünsek te sanatçının Molfesi mezarı (Kat.154) gibi basit haçlardan heykelli ve büstlü anıtlara kadar uzanan çalışmalarda usta olduğu anlaşılmaktadır.

9.2.16. Kostantinos Pounghis

Markos Pounghis'in oğlu olan Kostantinos'in Tozkoparan'da ve büyük mezarlıklarda kendi atölyesini açmış bir taş ustasıdır[935]. Annuaire Oriental'de adı ve adresi yoktur. Büyükada Rum Mezarlığı'nda 1923 yılında yapılan Çaçoğlu ailesinin mezar anıtında adresini Pera Kabristanı olarak adresini belirten sanatçı bu eseri I. Ioannis ile birlikte yapmıştır. Beyoğlu Kostantinos Kilisesi mermer templonunu; Atatürk büstleri, kendi ve ailesinin yanında birçok büst yapmıştır[936]. 1962 yılından sonra Atina'ya gitmiş, 1976 yılında ölmüştür[937]. Büyükada Rum Mezarlığı dışında Balıklı Rum Mezarlığı'nda da yaptığı anıtlarda ismine rastlanmıştır.

9.2.17. Periklıs Fotiadis

Marmara adasından İstanbul'a göç eden bir ailenin çocuğu olarak 1859 yılında doğmuş, İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebi'ni (Güzel Sanatlar Okulu) okumuştur[938].

[935] Papazoglou (2005), s. 42-43.
[936] Papazoglou (2005), s. 43.
[937] Papazoglou (2005), s. 43.
[938] Şenyurt (2012), s.178; Papazoglu (2005), s. 54-56.

Erkek kardeşi Foti Fotiadis'te İstanbul'un önemli mimarlardan biridir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Zambakos Paşa ve Panziris Bey anıt mezarlarını; İngiltere Büyükelçisi O'Conor'un mezarını yapmıştır[939]. 1886 yılından itibaren aktif olarak çalışan mimarın[940] İstanbul'daki en önemli eserlerinden biri Beyoğlu'ndaki Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi'dir[941]. 26 Ramazan 1309 tarihli ferman uyarınca 1892 Mayıs'ında inşaata başlanan okul 19 Eylül 1893 yılında açılmıştır[942]. 1892-93 yılları arasında bitirdiği okulu tasarlayan mimar; yeteneğinden dolayı çabuk biçimde Patriğin ve Rum toplumunun en önemli mimarlarından biri olmuş 1893-1900 yıllarında Kumkapı Aya Kriaki Kilisesi'ni[943], 1894-1896 yılında Heybeliada Rum Okulu'nun projesini yapmıştır[944].

1896 yılında Cibali Ayakapı'da iki katlı ve ahşap Zafirapulos Eğitim Kurumlarını, Yedikule Panagia ve Marasleion Okulu'nu, Galata Okulu, Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Evgenideon Binasını, Balıklı Rum Hastanesi'nin bir bölümünü, Kandilli Evgenidia Rum İlkokulu, Taksim Aya Triada Kilise'sinin avlusundaki Evgenidio Aşevi'ni, Panagia Apartmanı ve birçok apartman ile yazlık evler yapmıştır[945]. 1924 yılında İstanbul'dan Atina'ya giderek, 1959 veya 1960 yılında orada ölmüştür[946]. 1925-1932 yılları arasında Sağlık Bakanlığı'nın Fen İşleri Müdürü olarak çalışmıştır[947]. Çok sayıda mimar ve sanatçı ile ortak projelerde çalışmıştır. Kavala'daki Ayios Pavlos Kilisesi, Dedeağaç Ayios Nıkolaos Rum Kilisesini yapmıştır[948]. Victor Adamantidis ve Kambanakis ile birlikte Beyoğlu Spor Kulübü'nün inşaatında çalıştığı [949], İstanbul'da 39 villa ve Beyoğlu'nda 15 apartman, 11 okul yaptığı, şehzade Vahdeddin gibi önemli kişilere konutlar yaptığı bilinmektedir[950]. Annuaire Oriental ticaret yıllıklarında adresi Beyoğlu Emir Nevruz Çıkmazı Aya Panagia Apartmanıdır.

---

[939] R. Stilyanos (2010) 20. Yüzyılda da Süren Gelenek: İstanbullu Rum Mimarlar ve Şehre Katkıları. *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. (Ed. H. Kuruyazıcı, E. Şarlak), İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını, s.158-162, s.158; Papazoglu (2005), s. 54, 194, 252.
[940] Şenyurt (2012), s.178.
[941] http://www.zografyon.k12.tr/tarihce.html(Erişim Tarihi 16.09.2013)
[942] http://www.zografyon.k12.tr/tarihce.html(Erişim Tarihi 16.09.2013)
[943] O. Türker (1999).İstanbul'da İz Bırakan Mimar Perikli Fotiyadis. *TarihToplum Aylık Ansiklopedik Dergi*. 181, s. 30.
[944] Papazoglu (2005), s. 54; Şenyurt (2012), s.179.
[945] Detaylı bilgi için bakınız, Şenyurt (2012), s.180-181.
[946] Papazoglu (2005), s. 56.
[947] Stilyanos (2010), s.160.
[948] Stilyanos (2010), s.158.
[949] Şenyurt (2012), s.171.
[950] Stilyanos (2010), s.158.

9.2.18. P. C. Pascalides

Annuaire Oriental'de sanatçının adı P.C. ve P.G. baş harfleriyle anıtsal mezar ve mermer ustası olarak tanımlanmıştır. Sanatçının Voyvoda Caddesi No. 28, 30, 38 de ve Tophane Caddesi No:473 te çalıştığı anlaşılmaktadır. Rum kökenli olduğu düşünülmektedir. Sanatçının adına Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli Casaretto ailesinin büstünde (Kat.159) ve Arnavutköy Profiti İliya Kilisesi bahçesindeki 1882 tarihli Tombalakoğlu ailesinin mezar stelinde (Kat.131) rastlanmıştır. Casaretto anıtına göre sanatçının büst yapmada usta olduğu anlaşılmaktadır[951]. Sanatçının büst dışında basit melek kabartmaları yapan bir usta olduğu da söylenebilir.

9.2.19. M. Kolliadis

19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul Beyoğlu'nda çalışan atölyelerden biridir. Annuaire Oriental'de adres bilgilerinde F. Krikelis ve M. Koliadis (Coliadés)'in ortak bir adresleri Mezarlık Caddesi (günümüzde Tepebaşı Caddesi) No.34 dür. Bu bilgiye göre ve ortak işlerine göre aynı atölyede çalıştıkları düşünülmektedir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki 1891 tarihli Patrik Konstantinos ve Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1890 tarihli Valasiadis mezarını tek başına yapmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Balis ailesinin (Kat. 19) anıtını M. Koliades ile birlikte yapmıştır. Şişli Rum Mezarlığındaki 1889 tarihli Balis ailesinin mezarında ise "Φ. ΚΡΙΚΕΛΗΛ ΚΑΙ Μ. ΚΟΛΛΙΑΔΗΣ ΓΛΥΠΑΙ ΟΔΟΣ ΤΕΠΕ ΜΠΑΣΙ ΑΡΙΘ.34 Κ/ΠΟΛΙΣ" (F. Krikelis ve M. Koliadis, Tepebaşı Caddesi No.34) ortak imza atarak, çalıştıkları adres bilgilerini belirtmiştir. Patrik Konstantinos anıtında "ΕΡΓΟΝ Μ. ΚΟΛΙΑΔΗΣ", Valasiadis mezarında "ΕΠΟΙΗΣΕ ΜΙΧ ΚΟΛΙΑΔΗΣ" olarak adını yazmıştır.

[951] Detaylı bilgi için bakınız (Kat.159).

9.2.20. Nıkolaos ve Panagıotis Ziotis (Ziottis[952])

Tinos adasından gelen Nıkolaos 1842 yılında doğmuştur[953]. Bu tarihlerden sonra İstanbul'a taşınan ailenin 1870 yılındaki büyük yangında Taksim bölgesinde oturduğu düşünülmektedir[954]. Panagıotis'in doğum tarihi belli değildir. Ziotis kardeşlerin ortak ve tek başlarına birçok eseri bulunmaktadır. Annuaire Oriental'de adres bilgilerinde Kabristan Caddesi, No.27 de atölyeleri olduğu anlaşılmaktadır. Şişli Rum Mezarlığı'nda daha çok Nıkolaos Ziotis'in eserlerine rastlanmıştır. Bu mezarlıkta 1872 yılında ΠΑΝΑΓΗ Ε. ΙΓΓΛΕΣΗ (Inglessi), 1888 yılında Dimitrokopulos mezarını, 1894 yılında Tripas ve 1895 yılında da Yorgo Kazanova mezar anıtlarını yapan Nıkolaos Ziotis'in 1907 yılında Petsillas, Adamandidis isimli iki mimarla birlikte Konstantinos Petridis anıt mezarını yapmıştır. Petridis anıtında "Π. ΖΙΩΤΗΣ, Β. ΑΔΑΜΑΝΤΙΔΗΣ- Δ. ΠΕΤΣΙΛΛΑΣ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ" isimlerine dayanarak mimarlarla birlikte çalıştığı anlaşılmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'nda daha çok Neoklasik tarzda yaptığı şapeller yanında, dönemin ünlü ressamlarından biri olan Amédéé Prezıosı'nin daha basit biçimli mezar stelini yapmıştır. Yeşilköy Latin Mezarlığı'nda bulunan Preziosi'nin mezarında Fransızca kitabenin noktalama işaretlerine dikkat edilmiştir. Preziosi'nin mezar anıtında "N. ZIOTIS" olarak imzasını yazan sanatçının diğer anıtlara "Ν. ΖΙΩΤΗΣ", "ΕΡΓΟΝ Ν. ΖΙΩΤΗΣ", "N. ZIOTHS" olarak adını yazmıştır. Ziotis kardeşlerin ortak işlerinde "ZIOTIS" olarak isimlerini yazdıkları, Panagıotis'in tek başına yaptığı işlerde de "P. ZIOTIS" olarak adını yazdığı görülmüştür. İki kardeşin Rum ve Latin mezarlıkları yanında Şişli İtalyan Musevi Mezarlığı'nda da eserleri bulunmaktadır. Mezar anıtlarındaki tarihlere göre 1872 yılından 1909 yılına kadar aktif olarak çalıştıkları düşünülmektedir.

Atölye pedestal, şapel, baldaken ve stel tipinde mezar anıtları yapmıştır. Dikdörtgen planlı, kırma çatılı ve üçgen alınlıklı şapellerinde benzer bir plan ve stil kullandığı görülmektedir[955]. Genel tasarım benzer olsa da şapellerin kompozit veya iyon başlıkları, sütun ve paye gövdelerinin yivli olması, alınlıklarda çelenk, haç, melek kabartmaları bulunması gibi ayrıntıda farklılaşan özellikleri dikkati çekmektedir. Bu

[952] Annuaire Oriental'de Ziotis'lerin adı Ziottis olarak geçmektedir.
[953] Papazoglou (2005), s. 45.
[954] Papazoglou (2005), s. 45.
[955] Yorgo Kazanoba, Dimirtrokopulos, Tripas ailelerinin anıtlarında benzer plan ve tasarım dili kullanılsa da farklılıklarda gözlenmektedir. Katalogumuza almadığımız anıtlar için detaylı bilgi için bakınız. Papazoglou (2005), s.138, 112, 120, 138.

atölyede dönem anıtlarında kullanıldığı gibi urne, çelenk, kırık gül dalı kabartmaları gibi ikonografik sembollerin ve bezemeli akroterlerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Atölyenin yaptığı anıtlarda Liritis atölyesi gibi torna kullandığı görülmektedir. Anthemion, inci ve stilize edilmiş akanthus motiflerinin kusursuz işçilikleri Tinos adasının etkilerini taşımaktadır[956]. Atölyenin daha çok şapel yapmada ustalaştığını figür ve heykelle uğraşmadıkları söylenebilir.

9.2.21. Teodoros Tombros

Atina'nın önemli heykeltıraşlarından biridir. 1860 civarında doğduğu, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ölmüş olmalıdır. Şişli Rum Mezarlığı'nda mimar D. M. Panagiotidis ile birlikte 1908 yılında ölen İlyaskos ailesinin anıt mezarını 1909 yılında bitirmiştir. Bu mezar anıtı dışında Kadıköy Triada Kilisesi templonunu, piskopos kürsüsünü ve ambonunu yapmış, eserler trenle 1905 yılında İstanbul Haydarpaşa Garı'na getirilmiştir[957]. Atina'nın ünlü Panathinaikos stadına ilk mermeri Tombros'un koyduğu, ünlü heykeltraş Halepas'a mermer tüccarlığı yaptığı bilinmektedir[958].

9.2.22. O. M. Tombros

1905 yılında Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Anaıs H. Papazoğlu (ΑΝΑΪΣ.Η. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ) mezarını yapmıştır. Eserin 1905 yılında Atina'da yapıldığı daha sonradan İstanbul'a getirildiği kitabeye dayanarak söylenebilir. Teodoros Tombros'un akrabalarından biri olmalıdır. Atina'nın önemli heykeltraşlardan biri olan Mıchael Tombros ile isim benzerliği olduğu düşünülmektedir. Çünkü, Mıchael Tombros 1889-1974 yıllarında yaşamıştır[959].

9.2.23. Vasil Kuremenos

Yunanistan mimarlık tarihinin önemli isimlerinden biridir. Paris École

[956] Papazoglou (2005), s. 228 deki stelde atölyenin anthemion motifleri yapmada ustalaştıkları görülmektedir.
[957] Papazoglou (2005), s. 37.
[958] Papazoglou, 2005, s. 35-36. Oğluda heykeltraş olan sanatçının Andros adasındaki Ermiş heykelinin kopyasını ise oğlu yapmıştır.
[959] http://www.bonhams.com/auctions/16873/lot/100/ (Erişim Tarihi: 19. 9.2013)

Nationale et Spèciale des Beaux Arts (ENSBA) mezunu, 1925-1928 yıllarında Atina Politeknik Okulu'nun mimarlık profesörü, Atina Akademisi'nin kurucularındandır[960]. 1904-1910 yılları arasında Paris'te, 1911-1915 yıllarında İstanbul'da, 1920-1922 yılları arasında da Edirne'de ve 1923-1957 yıllarında Atina'da çalışmıştır[961].

Edirne'de teknik hizmetler müdürü olarak çalışan mimarın 1911-1915 yılları arasında İstanbul'da kaldığı dönemde İstanbul Politeknik Okulu Projesi, hastane projesi, Mavrogenios Kütüphanesi, iki tiyatro projesi, Atina Bankası şubesi (Minerva Han binası), bir Ermeni mezarı ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Doktor L. Galiçi mezarını heykeltıraş Jules Dèchin ile birlikte, Galata'da Suma Apartmanı, Mihail ve Vasil Kuremenos'un ikiz apartmanları, M. Rallis villası, Mihail Kuremenos villası, Kadıköy'de bir kilisenin onarımı gibi işlerde çalıştığı anlaşılmaktadır[962]. İstanbul dışında da Atina Kütüphanesi, Sakız Adası Bankası, Stathatou anıt mezarı ve birçok projede çalışmıştır[963].

9.2.24. M. Stellas

Annuaire Oriental'de heykeltıraş ve mermerciler meslek grupları içinde adına rastladığımız sanatçının Vasilios ve K. Stellas ile akrabalığı olmalıdır. Sanatçının heykeltıraş olarak Perşembe Pazarı No.17 de, mermerci olarak Perşembe Pazarı No. 23'de iki ayrı adresi tespit edilmiştir.

9.2.25. Vasilios Stellas

Şişli Rum Mezarlığı'nda, Kadıköy Rum Mezarlığı'nda ve Ortaköy Rum Mezarlığı'nda eserlerine rastladığımız sanatçının, mezar anıtlarındaki tarihlere göre 1950 li yılların sonuna kadar mermer ustası olarak çalıştığı düşünülmektedir. Mezar anıtlarına "Β. ΣΤΕΛΛΣ" olarak ismini yazmıştır.

Sanatçının M. Stellas'ın oğlu olmalıdır. V. Stellas, Şişli Rum Mezarlığı'nda

---

[960] E. F. Emmanuil (2010). Klasik Gelenek Çerçevesinde Modernleşme ve Özgünlük: Mimar Vasil Kuremenos'un İstanbul Çalışmaları, 1911-1915. *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. (Ed. H. Kuruyazıcı, E. Şarlak), (Çev. J. Alguadis), İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını, s. 118-126, 190.
[961] Emmanuil (2010), s.118.
[962] Emmanuil (2010), s.122.
[963] Şenyurt (2012), s.190.

1950 li yıllara kadar Lyritis ailesinin getirdiği tarzı kullanmıştır. En ilginç eserlerinden biri 1910 tarihli Konstantin Miçaki anıtıdır (Kat.32). Atölyenin yaptığı diğer anıtlarda özellikle yivli sütunlar, basit başlıklar ve üçgen alınlıklı basit tapınak biçimi sanatçının mezarlarında kullanılmıştır. Stellas özellikle Ortaköy ve Şişli'deki, anıtlarda aynı biçim kullanmıştır[964]. Atölyenin en tipik özelliği alınlıkları çevreleyen defne yaprakları bordürü ve anıtlar ortasındaki vazo içinden çıkan yanan kandillerdir.

9.2.26. Victor P. Adamandidis (Adamantidis/Adaman)[965]

Babası dönemin ünlü kalfalarından Petraki Adamadidis'tir[966], 1880 yılında İstanbul'da doğmuş, 18 Ocak 1948 yılında ölmüştür[967]. 1896 yılında Galatasaray Lisesi'ni bitirmiş; ardından 1900 yılında École Special d'Architecture ve Paris Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam etmiştir[968]. Adamandidis, İstanbul'a döndükten sonra dönemin ünlü mimarlarından Vallaury'nin yardımcısı olarak mesleki faaliyetlerini sürdürmüştür[969]. 1902 yılında Dimitri Petsillas (Peçilas), Odisseus Püsküllü ile Mimari Proje ve İnşaat Müteahhitliği Şirketi'ni kurmuştur[970]. İstanbul'daki hanlar, oteller, camii, sinema, gar, okul, konut gibi çeşitli projelerde çalışmıştır[971]. İstanbul'daki betonarme yapılardan biri olan Deutsch Orient Bank binası (1912) Viktor Adamandidis kontrolünde yapılmıştır[972]. Pera Hayırsever Kadınlar Derneği Binası'nı (1908) tasarlayan Victor Adamandidis, bu inşaatı Fotiadis ve Kambanakis ile birlikte yapmıştır[973]. Bu projeler dışında mezar anıtlarında çalıştığı tespit edilmiştir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki 1907 yılında mimar Petsillas, heykeltraş Ziotis ile birlikte Konstantin Petridis mezarını yapmıştır[974]. Bu mezar anıtı dışında bazı projelerde çalıştığı düşünülse de daha büyük boyutlu projelerde çalıştığı için bu tür işleri daha az

[964] Bakınız, Papazoglou (2005), s. 338, 149.
[965] Mimarın soyadı farklı kaynaklarda farklı biçimlerde yazıldığı için bizde tümünü vermek istedik.
[966] Şenyurt (2012), s.169.
[967] Şenyurt (2012), s.169; Papazoglu (2005), s. 52-53.
[968] Şenyurt (2012), s.169.
[969] Şenyurt (2012), s.170.
[970] Şenyurt (2012), s.170.
[971] Ayrıntılı bilgi için bakınız, Şenyurt (2012), s.170-171.
[972] V. Hastaoğlu-Martinidi (2010). "20. Yüzyılın Başlarında İstanbul'a Betonarme Teknolojisini Getiren Rum Mimarlar". *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. (Ed. H. Kuruyazıcı, E. Şarlak), (Çev. J. Alguadis), İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını, s. 44-156, s.154.
[973] L. Teodoridu-Sotirui ve S. Çilenis (2010). Patroklos Kambanakis'in Mimari Vizyonu. *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. (Ed. H. Kuruyazıcı, E. Şarlak), (Çev. S. Piroku), İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını, s. 128-140. s.130.
[974] Papazoglu (2005), s. 52.

üstlendiği de düşünülmektedir. Beyoğlu Bayram Sokak 46/5 Adaman Apartmanı'nı büro ve ikamet yeri olarak kullanmış olmalıdır[975].

9.2.27. S. Adamandidis

Annuaire Oriental'de heykeltraş olarak adına rastladığımız sanatçının adresi Bayram Caddesi No. 40'tır. Adamandidis ailesi ile akrabalığı olduğu düşünülmektedir.

9.2.28. Zinon Kleanthis

Sanatçının yapmış olduğu birçok esere imza atmadığı düşünülmektedir. 19. yüzyılın II. yarısında Şişli Rum Mezarlığı'nda çalışan mimar Vlah bölgesinden gelen 1896 da ölen zengin tüccar Hırısovelonis ailesinin antik şapel biçimli mezarında sadece imzasına rastlanmıştır[976]. Sanatçının "ΖΗΝΩΝ ΚΛΕΝΘΗΣ" olarak adını anıta yazdığı görülmüştür. Sanatçı hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

9.2.29. Petros İplikçioğlu

Annuaire Oriental yıllıklarında adını tespit edemediğimiz sanatçının mezar ustası olduğu düşünülmektedir. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1880 tarihli Seferoğlu (Kat.75), 1889 tarihli Emikoğlu (Kat.74), 1901 tarihli Teodosoğlu (Kat.70) mezarlarını yapmıştır. Mezar anıtlarına adını "ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΕΤΡΟΥ Μ. ΙΠΛΙΚΤΣΙΟΓΛΟΥ ΕΝ ΚΟΝΤΟΣΚΑΛΙΩ" (Petros M. İplikçioğlu'nun Kumkapı'daki atölyesinden) olarak yazan sanatçının kitabelerde verdiği bilgilere göre 1880-1901 tarihleri arasında Kumkapı'da çalıştığı düşünülmektedir. Petros İplikçioğlu'nun adı sadece Balıklı Rum Mezarlığı'nda tespit edilebilmiştir.

9.2.30. Jean, Nicolas ve Francıs Kanaghinis

Annuaire Oriental'de heykeltraş ve mermerciler listesinde isimleri geçen kardeşlerin Kabristan Caddesi No. 25 te ve Asmalı Mescit No.61 atölyelerinde

[975] Şenyurt (2012), s.171.
[976] Papazoglou (2005), s. 37 ve 308.

çalıştıkları anlaşılmıştır. Rum kökenli oldukları düşünülen kardeşlerin Annuaire Oriental'de Fransızca'dan esinlenerek "Kanaghini Freres" olarak isimleri geçmektedir.

9.2.31. K. Dimopoulos

Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Grigorios Garofalidis mezarında bulunan büstte sanatçının adına rastlanmıştır. Büstün arkasında "K. Dımopulos Atina Solonos Cad. No:110 Ğliptis" yazılıdır. Sanatçının büst üzerine attığı bir tarih bulunmamaktadır. Anıtın üzerinde bulunan tarihe göre 1900-1924 yılları arasında yapıldığı düşünülen bir anıttır. Sanatçı üzerine herhangi bir bilgiye ve adına başka bir mezar anıtta rastlanmamıştır.

9.2.32. Eustasios Joannos

Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki 1918 tarihli Sarrafoğlu (Kat.67), 1895 tarihli Tontoğlu (Kat.68) mezarlarında adına rastladığımız mezar taşı ustasıdır. Sanatçının yaptığı anıtların alt kaidelerine adını yazdığı görülmektedir. "ΕΠΟΙΗΣΕ ΕΥΤΑΣΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ" (Eutasios Joannos tarafından yapılmıştır) olarak adını yazan sanatçının melek figürleri yapmada usta olduğunu, stilize edilmiş bitkisel süslemeler ve Hıristiyan mezar geleneklerini bilen bir usta olduğunu söyleyebiliriz. Balıklı Rum Mezarlığı'nda yaptığı mezar anıtlarına göre 1895-1918 yılları arasında aktif olarak çalıştığı düşünülmektedir.

9.2.33. Stephanos Dölyükoğlu

Balıklı Rum Mezarlığı'nda Arnopulos aile mezar anıtında (Kat.63) adını tespit ettiğimiz bir taş ustasıdır. Anıtın kitabesinde kendini "taş ustası Stephanos Dölyükoğlu" olarak tanıtmaktadır. 1913 tarihinde yapılan anıt yüksek kaide ve nişli heykelli bölümden oluşan bir anıttır. Niş içinde kadın heykellinin bulunduğu en anıtsal örnek Arnopulos aile mezar anıtıdır. Sanatçının yaptığı bu anıta dayanarak figür yapmada usta, dönemin mezar anıtı modasını iyi bilen ve Liritis ekolunun etkisinde kalan bir sanatçı olduğu söylenebilir.

9.2.34. Dikeos Sinopeis

Heybeliada Ruhban Okulu bahçesindeki Patrik V. Konstantinos'un mezarını (Kat.156) yapan bir mezar anıtı ustasıdır. Anıtın 1901 yılında yapıldığından yola çıkarak bu yıllarda çalıştığı düşünülmektedir. Anıt üzerine bulunan sanatçı kitabesinde "ΔΙΚΑΙΟΣ ΣΙΝΩΠΕΥΣ" yazılmıştır.

9.2.35. D. Zikakis

Sanatçının adına Şişli Ermeni Mezarlığı'nda bulunan (Kat.176) da rastlanmıştır. Anıtın kitabesi günümüze gelemediği için isimlendirilememiştir. Anıtta okunan sanatçı kitabesinde "D. Zıkakıs Kule Dıpı N.22" yazılıdır. Kitabeye göre Zikakis'in 1900 yıllarında Şişli Ermeni Mezarlığı'nda çalıştığı düşünülmektedir.

9.2.36. Hagop G. Papazyan

İzmir'deki Meropyan Okulu öğretmenlerinden Rupen Anderas Papazyan, 1862-1863 döneminde Vaspuragon topluluğundaki, B. Papazyan[977] ile bir akrabalığı olduğu düşünülen Hagop. P. Papazyan'ın öğrenciliğini Roma'da yaptığını, yaptığı Sezar heykeli ile okula (muhtemelen Roma Güzel Sanatlar Okulu'na) katıldığını ve heykelle ilgili olarak Ermeni ve yabancı gazetelerde övücü yazılar yazıldığı[978] anlaşılmıştır. Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Sebuh Maksutyan mezarını (Kat.249) 1908 yılında yapan sanatçının heykel yapmakta oldukça usta olduğunu söyleyebiliriz. Bu mezar anıtına İzmir'li heykeltraş ve mimar olarak adını yazan Hagop. G. Papazyan İstanbul'a çeşitli işler yapmak için gelmiş olmalıdır. Sanatçı bu anıtta adını Ermenice olarak yazmıştır. ՅԱԿՈԲ Կ.ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԱՐՅԱՆԱԳՈՐԾ–ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԻՋՄԻՐ (Hagop G. Papazyan Heykeltıraş-Mimar İzmir)

---

[977] B. Şenocak (2008). *Levant'ın Yıldızı İzmir Levantenler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler*. İstanbul: Şenocak Yayınları, 3. Baskı, s. 97.

[978]Garina Narzakian (Traslated) (1995). Memoirs of Sarkis Narzakian. Printed United States of America.
http://books.google.com.tr/books?id=XkA7KIBV08C&pg=PA158&lpg=PA158&dq=papazyan+smyrna+sculpture&source=bl (Erişim Tarihi: 23 .09.2013)

İzmir'deki Demostanis Baltazzi Malikanesi'nin bahçesindeki Venüs heykelini yapan Papazyan kentin önemli bir heykeltraşı bilinmektedir[979]. Bugün Dokuz Eylül Üniversitesi Tınaztepe kampüsü müze bahçesinde bulunan heykelde Medici Venüsü olarak isimlendirilen heykelin 18. ve 19. yüzyıllardaki kopyalarından biridir[980]. Sanatçı Venüs heykelinde heykelin kaidesine "Յ. Կ.ՓԱՓԱՋԵԱՆ H.G. PAPASIAN" olarak hem Ermenice hem de Latince adını yazmıştır. Ne yazık ki sanatçı hakkında daha fazla bilgiye ulaşılmamıştır. Heykeltıraş Apartis Thanassis (1899-1972)'in biyografisinden Papazyan'ın yanında 1910 lu yıllarda İzmir'de yetiştirdiğini öğreniyoruz[981]. Bu bilgiden hareketle Papazyan'ın bu yıllarda öğrenci yetiştirdiği anlaşılmaktadır.

Sanatçının Antik ve Rönesans heykellerini kopyaladığını, grup ve tekli heykeller yaptığını söyleyebiliriz. Sanatçının İzmir'in zengin ailelerinin evlerinin bahçeleri için havuz ve bahçe heykelleri yaptığı söylenebilir.

9.2.37. Osgan Yervant Efendi

Heykeltıraş, ressam ve eğitimcidir. 1855 yılında İstanbul'da Samatya'da doğmuştur[982]. 1866-1872 yılları arasında Venedik'te Murad Rafaelyan Okulu'nda Luigi Quera'nın, daha sonrada Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde Enrico Deccetti ile Girolamo Masini'nin öğrencisi olarak eğitim görmüştür[983]. 1878 yılında Paris'e giden sanatçı burada büyük boyutlu figürler üzerinde çalışarak sergi açmıştır[984]. 1881

---

[979] F. Erpi (1987).*Buca'da Konut Mimarisi (1838-1934)*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, s.141. Baltazzi Malikanesi daha sonraki sahibi Tekvor Ispartalıyan adıyla da bilinmektedir.

[980] E. Laflı ve Y. Deveci Bozkuş (2014). Some Epigraphic and archaelogical documents from Western Anatolia during the Late Ottoman period. Post-Medieval Archaelogy 48/2, pp. 285-310, s. 304 te Papazyan'ın yaptığı Venüs heykeli tanıtılmıştır.

[981]http://dp.iset.gr/en/artist/view.html?id=383 (Erişim Tarihi 23.9.2013); http://www.galerie-malaquais.com/DesktopDefault.aspx?tabid=45&tabindex=44&artistid=93766 (Erişim tarihi: 23.09.2013).

[982]P. Bolel Koç (2007). Sanayi-i Nefise Mektebi Muallimi Ermeni Heykeltraşlarımızdan Yervant Osgan. *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, C. III, Ocak, s. 547-564; P. Bolel Koç (2003). İlk Heykeltraşlarımızdan Yervant Osgan ve Bilinmeyen Heykelleri. *Sanat-Antika Koleksiyon Dergisi*. Yıl 1, (4), Nisan, s. 35-49; D. Uzun, Heykel Sanatı'nın Türk Kültürü İçindeki Yeri ve Yervant Osgan Efendi. *http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356256143.pdf* (Erişim tarihi: 20.09.2013), s. 279-291.

[983] L. P. Dabağyan (2012). *Geçmişten Günümüze Millet-i Sadıkâ-2 Sanat Dünyamızda Ermeniler*. İstanbul: Yedirenk Yayınları, s. 439; Bolel Koç (2007), s. 548.

[984] M. Cezar (1971). *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, s.421.

yılında İstanbul'a dönen sanatçı Osman Hamdi Bey ile tanışmış, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nin 1883 yılında açılmasıyla birlikte ilk heykel hocalığına atanmış; okulun heykel bölümünde ve kurulan atölyesinde dersler verirken, kendi heykel çalışmalarını da devam ettirmiştir[985].

2 Mart 1883'te öğrenime başlayan Sanayi Nefise'nin müdür yardımcılığı ve Heykel Bölümü öğretmenliğinin yanı sıra Müze-i Hümayun Restoratörlüğü görevlerine getirilmiştir[986]. Osman Hamdi Bey ile arkeolojik çalışmalar yapan ve heykelleri restore ettiği Nemrut Dağı araştırmaları[987], Sayda kazıları bulunan eserlerin restorasyonu ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin önemli anıtlarından biri olan İskender Lahdi onarımı önemli işleri arasındadır[988]. 10 Temmuz 1914 yılında ölen heykeltıraşın Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki büstlü mezar anıtı daha sonraki yıllarda yaptırılmıştır.

Günümüze çok sayıda heykeli ulaşan sanatçı, Oryantalist etkili, tarihsel ve mitolojik konulu çalışmalar yapan sanatçının bronz ve mermerden yapılmış eserleri bulunmaktadır. Heykellerinin bronza dökülmemiş olması günümüze ulaşmasını zorlaştırmıştır[989]. İstanbul'da heykeltıraşlık yapan kişilerden biri olması açısından önemli olan sanatçı ilk heykel sergisini açan kişi olarak bilinmektedir[990]. 1881 yılında Tepebaşı Elifba Kulübü ve 1882 yılında Uhlmann Grombach'ın dükkânında ressam Ayvazovski ile birlikte açmıştır[991]. 1901-1902 yıllarında açılan İstanbul Salonu sergilerine heykel ve tuval resmi ile katıldığı bilinen[992] sanatçının resim yaptığı da bilinmektedir. Son yıllarda müzayede satılan bir natürmortu resim sanatında da yetenekli olduğunu göstermektedir[993].1895 yılında Sanayi-i Nefise muallimi iken IV. derece Mecidi, 1904 yılında da III. derece Mecidi nişanları almıştır[994]. Sanatçının önemli çalışmaları İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ndedir. Müzede 1900 tarihli Kılıçla Dans Eden Zeybek heykeli, 1900 tarihli Tavuk Satan Kadın heykeli, 1901

---

[985] S. Tansuğ (2008). *Çağdaş Türk Sanatı*, 8. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.104; Bolel Koç (2007), s. 548.
[986] Bolel Koç (2007), s. 548.
[987] 1882 yılında Nemrut Dağı anıtlarını incelemek üzere görevlendirilen ekipte yer alan sanatçı, Osman Hamdi Bey ile birlikte "*Le Tumulus de Nemroud Daghi*" adlı Fransızca eserde yayımlamıştır. (Bu eserin tıpkıbasımı, 1987 yılında Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından yayınlanmıştır).
[988] Cezar (1971), s .273; Bolel Koç (2007), s. 549-550.
[989] Bolel Koç (2007), s. 550.
[990] Cezar (1971), s. 421.
[991] Bolel Koç (2007), s. 550.
[992] Ayrıntılı bilgi için bakınız, Bolel Koç (2007), s. 551.
[993] http://www.taraf.com.tr/haber/osgan-efendinin-naturmortu-satiliyor.htm 24.5.2008, (Erişim tarihi: 20.9.2013).
[994] Bolel Koç (2007), s. 551.

tarihli Naile Hanım büstü, 1901 Apollon figürü eserleri arasındadır[995].

Annuaire Oriental yıllıklarında heykeltıraş olarak kayıtlı olan sanatçının Büyükdere Caddesi No.63 Pangaltı'da atölyesi olduğu belirtilmiştir. Sanatçının resim ve heykel çalışmaları yanında mezar anıtı da yaptığı saptanmıştır. Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki 1907 tarihli Tokatyan ailesi mezar anıtını yaptığı imzasına dayanarak söylenebilir. Sanatçının yaptığı Tokatyan anıtını üzerindeki armada "ԵրՈսկան՝իկ. Պօլիս E. Osgan 1907", büstün arkasında "ԵրՈսկան՝իկ. Պօլիս 1912" yazılıdır. Yervant Osgan'ın Tokatyan anıtı için mezar ustası veya mimar ile çalışmış olabileceği düşünülmektedir. Yüksek bir podyum üzerindeki dikdörtgen planlı anıt önde ve arkada iki paye olmak üzere dört payeye oturmaktadır. Tapınak biçimli anıtın ön cephesinde serbest olarak kare biçimli pedestaller üzerinde yükselen payeler iki yönden sütuncelerle genişletilmiştir. Anıtın içine dikdörtgen gövdeli lahit biçiminde tasarlanmış blok mermer kaide yer alır. Kaidenin üst kısmı deniz dalgaları biçiminde yapılmış, üzerine gemi biçimli pedestal ve erkek büstü yerleştirilmiştir[996].

Sanatçının Neoklasik, Oryantalist, Simgesel ve Realist etkili eserler yaptığı söylenebilir. Tokatyan anıtında gemi, çıpa, halat, defne yaprakları gibi Hıristiyan ikonografisinde cennet, öte dünya ve umut imgesini kullanan bir sanatçı olduğunu göstermiştir. Tokatyan büstünü ölmeden iki yıl önce yapmıştır. Sanatçının daha önceden bilinmeyen bu portresine göre figürleri ele alış tarzının değiştiğini, daha yüzeysel ama ifade dolu bir anlayışı eserlerinde kullandığı görülmektedir. Yüz ifadesi, sakal ve bıyıkların ele alınış tarzı tam olarak bitirilmeden bırakıldığını düşündürmektedir. Büstün üzerindeki ceket ve düğmelerin, dik yakalı gömlek ile papyonun ele alınış tarzı ve çizgisel bir anlayışla hacim verilmeye çalışılması gibi detaylar sanatçının diğer büstlerinde de benzerdir. Büstün üzerinde mermerin korozyana uğramasından dolayı da sanki bir katman varmış gibi görünmektedir.

9.2.38. Marius Jean Antonin Mercié

30 Ekim 1845 yılında Toulouse'da doğan ve 13 Aralık 1916 da Paris'te ölen

[995] Dabağyan (2012), s. 440; http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?980-Oskan-Efendi-(Yervant) (Erişim tarihi 20.9.2013); Cezar (1971), s.421; Bolel Koç (2007), s. 561-564.
[996] Büst için bakınız, erkek bölümüne, s.???

ressam ve heykeltraş olarak tanınan önemli bir sanatçıdır[997]. Paris École des Beaux Art'ta Alexandre Falguière ve François Jouffroy 'in atölyelerinde çalışmıştır[998]. Sanatçının yaptığı Davud heykeli 1872 yılında açılan Paris Salon Sergisi'nde sergilendiğinde büyük bir ilgi görmüştür. Sanatçı bu eseriyle Légion d'Honneur ödülünü ve ilk altın madalyasını almıştır. Bugün Orsay Müzesi'nda bulunan bronz Davud heykelinde[999] Donatello'nun Davud'una öykünen özellikler görülse de, başındaki türbanı ve kılıcı kanzasına koyan figürün kıvarklığı ile ondan oldukça farklıdır. Golyat'ın başı sol ayağı altında tasarlanmış, yüzü ezerken betimlenen çıplak bedeni realist biçimde işlenmiştir.

1888-1890 tarihleri arasında Fransız heykelinin en önemli ismidir[1000]. Sanatçının yaptığı sayısız heykel ve büstler, madalyonlar bugün Louvre Müzesi'ni, Pére Lachaise Mezarlığını[1001] ve Paris'in çeşitli hotelleri süslemektedir[1002]. Özellikle Louvre Müzesi'nin büyük portaline yaptığı bronz kabartmalar bilinen en önemli eseridir. "The Genıus of The Art" (Sanatın Dehası) adını taşıyan kabartmalarda dinamik ve hareketli kompozisyonu işlemiştir. Şaha kalkmış kanatlı at üzerindeki erkek figürü çıplak ve elinde bir meşale tutmaktadır. Yanındaki kadın figürü elinde bir maşele tutmaktadır. Sanatçının yaptığı bu kabartmada Antik dönem etkileri görülmektedir[1003]. Sanatçının sadece Fransa'da değil Amerika'da da önemli işler yaptığı bilinmektedir. Amerika'nın önemli anıtları olarak bilinen Virginia eyaletinin Richmond şehrinde Robert E. Lee'nin atlı heykelini 1890 yılında[1004], Colombia'daki Marquis de Lafayette anıtını 1891 yılında Alexandre Falguière ile birlikte, Baltimore

---

[997]http://www.henry-moore.org/docs/framptonnewnouveau_0.pdf, (Erişim Tarihi:14.04.2011); http://art.yodelout.com/french-art-saint-marceaux-and- (Erişim Tarihi: 1.01.2014), http://www.nga.gov/content/ngaweb/Collection/artist-info.5973.html#artist (Erişim Tarihi: 1.01.2014), http://info.5973.html?artistId=5973&pageNumber=1&_suid=138892406525009126244861725005 (Erişim Tarihi: 1.01. 2014), mercie/http://en.wikipedia.org/wiki/Antonin_Merci%C3%A9 (Erişim Tarihi 14.04.2011). http://www.artexpertswebsite.com/pages/artists/mercie.php (Erişim Tarihi: 1.01. 2014),

[998] http://www.artexpertswebsite.com/pages/artists/mercie.php (Erişim Tarihi: 1.01. 2014),

[999]http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/sculpture/commentaire_id/david (Erişim Tarihi: 1.01.2014), http://www.liveauctioneers.com/item/23269439_antonin-mercie (Erişim Tarihi: 1.01.2014), http://en.wikipedia.org/wiki/Antonin_Merci%C3%A9 (Erişim Tarihi: 14.04.2011).

[1000] http://www.henry-moore.org/docs/framptonnewnouveau_0.pdf, (Erişim Tarihi: 14.04.2011).

[1001]http://www.insecula.com/contact/A008381.html (Erişim Tarihi: 1.01. 2014), http://www.nella-buscot.com/sculpteurs.php?idsculpteur=scu0044&lng=2 (Erişim Tarihi: 1.01. 2014),

[1002] http://hoodmuseum.dartmouth.edu/docs/sfd34.pdf-(Erişim Tarihi: 1.01.2014),

[1003] Ayrıntılı bilgi için bakınız, Lida Rose McCabeSource (1917). Mercié and His American Affiliations. *The Art World,* Vol. 2, No. 1 (Apr., 1917), pp. 44-45.

[1004]Anıtın fotoğrafı için bakınız, C. Mills ve P. H. Simpson (2009). *Monuments to the Lost Cause: Women, Art, and the Landscapes of Southern Memory*. USA, Knoxville: The University of Tennesee Press, s.103 (Fig. 6.2).

Maryland'de Francis Scott Key anıtını 1911 yılında yapmıştır[1005].

Mercié, döneminin en önemli heykel ödüllerini alarak 1889 yılında Paris École des Beaux Art'a seçilen sanatçılardan biridir. 1898 yılında okulun resim ve heykel profoserü olarak ölümüne dek çalışmıştır. Okuldaki atölyesi dışında Notre Dame des Champs caddesinin başındaki meydanda bulunan evi ve stüdyosunda çalışmıştır[1006].

Sanatçının eserlerinde hareketlilik, dinamizm ve Klasik geleneğin özellikleri görülmektedir. Floransa Rönesans sanatçılarına öykünen stili ile modern heykeller yapmıştır. Dönemin yöneticilerinin heykellerini yapan sanatçı bu çalışmalarında figür ve toplum arasında ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Heykellerinde ifadeye önem vermiş, figürleri gerçekçi biçimde işlemiştir. Alegorik ve mitolojik konuları ele almış, 19. yüzyıl mezar anıtlarında kullanılan keder, yas ve ifadeci anlatımı kullanmıştır. Yüksek pedestaller üzerine yaptığı anıtlarında tekli ve kalabalık figürleri kullanmıştır.

Zarifi anıtında adı bulunmasa da aile anılarında Mercié tarafından yapıldığı yazılmıştır[1007]. Sanatçının Paris École des Beaux Art'ta çalıştığı yıllarda sipariş edilen anıtın atölyede sergilendiği anılarda anlatılmaktadır. Zarifi anıtında figürlerin ele alınış tarzı yaptığı diğer anıtlarla benzer biçimdedir. Georgios Zarifi (Kat.1) anıtında kederli ve yaslı aileyi anlatan kadın ve erkek figürleri Paris'te yaptığı mezar anıtlarına benzerdir. Georgios Zarifi heykelinde figürün gerçek bir insan ölçülerinde otururken gerçekçi bir biçimde betimlenmesi sanatçının yaptığı diğer heykellerine benzerdir. Fotoğraftan bakarak yaptığı Zarifi heykelinde mezar sahibinin kişiliğine yönelik bilgileri aileden dinlediği ve buna göre tasarladığı düşünülmektedir.

9.2.39. Charles Caruana ve Carmelo Caruana

Latin cemaatinden Caruana ailesi Annuaire Oriental'de heykeltraş, anıtsal mezar ustası ve mermerci olarak kayıtlıdır. Özellikle Annuaire Oriental'de büyük boy verdikleri ilanlarla dikkati çeken Charles Caruana'nın her türlü mermer işleri yaptığı

[1005]http://en.wikipedia.org/wiki/Antonin_Merci%C3%A9).(Erişim Tarihi: 14.04.2011); http://virtualglobetrotting.com/map/robert-e-lee-equestrian-sculpture-by-antonin-merci/ (Erişim Tarihi: 14.04.2011); http://www.francegenweb.org/~wiki/index.php/Fichier:Antonin_Merci%C3%A9_1908.jpg. (Erişim Tarihi: 1.01.2014); L. Rose McCabe (1917). Mercié and His American Affiliations. *The Art Word.* Vol 2 .No.1, April, Page 44-45; http://books.google.com.tr/books (Erişim Tarihi: 1.01.2014).

[1006] McCabe (1917), s .47.

[1007] Zarifi (2005), s. 243-244 te heykelin Paris'te Mercie atölyesinde yapıldığı ve sergilendiği anlatılmıştır.

anlaşılmaktadır. Annuaire Oriental'de adresi Kule Kapısı No.4, Kule Kapısı No.23, Kule Kapısı No.23 olmak üzere üç farklı adreste çalıştığı anlaşılmaktadır. Annuaire Oriental'de aynı aileden olduklarını düşündüğümüz Carmelo Caruana ise Bit Pazarı Caddesi, No.48 de bir atölyede çalışmıştır. Annuaire Oriental'de Charles Caruana'nın Rossetti Spagnolo ile birlikte Kuledibi No.12 de, Galata kulesi yakınlarında ve Hacı Ali Caddesi'ndeki atölyelerde ortak çalışmış olmalıdır.

9.2.40. Luigi Giona

Sanatçının İstanbul'a hangi yıllarda geldiği tam olarak anlaşılamasa da yaptığı mezar anıtlarına göre 19. yüzyılın II. yarısında kentte çalışmış olduğu anlaşılmaktadır. Şişli Rum Mezarlığı'nda 1867 tarihli Nıkoleta Sigru (Kat.17) ve 1868 tarihli Sakız adalı Dimitrios Lapardas mezarını yapmıştır[1008]. Sanatçının yaptığı düşünülen Nıkoleta Sigru (Kat.17) de dua eden çıplak çocuk heykellerinin benzer örnekleri (Kat. 155, 168, 181, 301) de ele alınmıştır. Sanatçının yaptığı Nıkoleta Sigru (Kat.17) deki melek heykeline göre diğer heykelleri de yaptığı düşünülse de diğer anıtlarda sanatçının adına rastlanmamıştır. Sanatçının yaptığı (Kat.17) deki günümüze gelemeyen melek heykeli 19. yüzyıl İtalyan mezar heykellerinin benzer bir örneğidir. Dua eden çocuk figürünün ele alınış tarzı ve ifadesi oldukça başarılıdır. Heykel eğitimi gören bir sanatçı tarafından yapılmış olmalıdır.

9.2.41. Adolpho Buonafede

Annuaire Oriental'de mermerciler meslek grubunda kayıtlı olan ustanın Boyacıoğlu Caddesi, No.32 de Feriköy'de atölyesi olmalıdır. Sanatçının imzasına rastlayamasak ta Feriköy'deki Latin mezarları için çalışmış olmalıdır.

9.2.42. Salvatore E. Genovesi

19. yüzyılın II. yarısında İstanbul'da çalışan heykeltıraşlardan biridir. Annuaire Oriental'deki adres bilgilerine göre Çukurbostan Caddesi, No.138 de atölyesi

[1008] Papazoglou (2005), s. 37.

olmalıdır.

9.2.43. Saverio Borg

Annuaire Oriental'de mermerciler meslek grubunda kayıtlı olan ustanın İskender caddesi No. 30 da atölyesi olmalıdır. Yapmış olduğu herhangi bir mezar anıtına rastlanmamıştır.

9.2.44. Gırolamo (Gerolamo[1009]) Fiaschi

Sanatçının doğum ve ölüm tarihlerine rastlanamamıştır. Annuaire Oriental'de mermerciler meslek grubunda kayıtlı olan sanatçının eserlerine Feriköy Latin Katolik, Şişli Rum ve Haydarpaşa İngiliz mezarlıklarında rastlanmıştır. Annuaire Oriental'de sanatçının Pangaltı Caddesi No.4 ve Büyükdere Caddesi No.1 adreslerinde çalıştığı anlaşılmaktadır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Faustino Pedrelli'un 1871 tarihli anıtında ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'ndaki Julıus M. Van Mıllıngen M. D.'nin 1878 tarihli mezarlarında sanatçının "GIROLAMO FIASCHI CARRARA-ITALIA-" olarak adını yazmıştır. Sanatçının Latin mezarlıkları yanında Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Blessa ailesi anıtını da yaptığı anlaşılmaktadır. 1883 tarihli Blessa anıtının köşesine yazdığı isminde "G. FIASCHI" adı kazınmıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Paolo Pedemento'nun 1898 tarihli büstünün arkasında güçlükle okunabilen "G. F." harfinden hareketle bu mezar anıtını da yaptığı düşünülmektedir. İtalya'da çalıştığını gösteren özel koleksiyonlarındaki mermer büst ve meyve tabağı gibi çalışmalar yaptığı ve sanatçılar yetiştirdiği anlaşılmaktadır[1010]. 1896 yılında Cormons şehrinin Aziz Adalberto Kilise'nin batı cephesindeki Meryem, Aziz Adalberto ve S. Filippo Neri heykellerini yapmıştır[1011].

[1009] Sanatçının adı Annuaire Oriental'de Gerolamo Fiaschi olarak yazılmıştır.
[1010] http://nzetc.victoria.ac.nz/etexts/Stout41/Stout41P009299.gif (Erişim Tarihi: 25.09.2013); Rosa Maria Galleni Pellegrini (2012). Gıovannı Pascolı E Vıco Fıaschı Da Carrara. AgorÀ. Marzo, p.16-17. http://www.comune.carrara.ms.it/Allegati/1692_634661996418125000.pdf (Erişim tarihi: 25.09.2013)
[1011] http://www.cormons.info/citta/duomo_gb.htm(Erişim tarihi: 25.09.2013)

9.2.45. Rossetti E. Spagnolo

İstanbul'da 19. yüzyılın II. yarısında çalışmış olan ve Annuaire Oriental ticaret yıllıklarında Caruana ile birlikte atölyelerde çalışan heykeltıraş, anıtsal mezar ustası ve mermer işleriyle uğraşan sanatçılardan biridir. Annuaire Oriental'de Kuledibi No.12 de, Galata Kulesi yakınlarında ve Hacı Ali Caddesi'ndeki atölyesinde çalışmıştır. Özellikle Feriköy Latin Katolik Mezarlığı için çalışmış, Şişli Rum Mezarlığı'nda da 1874 tarihinde yapıldığı düşünülen Paschalis Tranos (Kat.18) anıt mezarını yapmıştır[1012]. Günümüze gelemeyen melek heykelli mezar anıtının üzerinde adına rastladığımız sanatçının heykel yapmada ustalaşmış bir İtalyan olduğu düşünülmektedir.

Sanatçının yaptığı eserlere adını yazmasa da oroburos yılan ve kelebek motiflerini (Kat.16, 18, 160) yaptığı kaidelerde kullanan bir sanatçı olduğu düşünülmektedir. Sanatçıya atfettiğimiz her üç anıtta yılanların biçimi, ağız yapısı ve Latin geleneği yansıtan özellikleri ve anıtlara yaptığı heykellerin işçilikleri bize aynı sanatçıyı düşündürmektedir. Sanatçının Katolik ikonografi ve Neoklasik üslubu İtalyan mezar geleneğiyle ilişkilendirilebilir. Sanatçının yaptığı kesin olarak saptanan (Kat.18) deki dua eden melek heykellerinin benzerleri üzerinde herhangi bir isme rastlanmadığı için Spagnolo tarafından yapılıp yapılmadıklarını söyleyemiyoruz.

9.2.46. Auguste Machate

Annuaire Oriental'deki adres bilgilerine göre Surbaşı Bekçi Caddesi No.28, Feriköy'de atölyesi vardır. Buna göre 19. yüzyılın II. yarısında Latin mezarlarında çalıştığı tahmin edilmektedir.

9.2.47. A. ve Louis Penel

Annuaire Oriental'de A. ve Louıs isimlerine rastladığımız heykeltıraşların baba-oğul veya kardeş oldukları düşünülmektedir. 19. yüzyılın II. yarısında, Annuaire Oriental'de Louis Penel'in Çukurbostan Caddesi'nde, A. Penel'in ise Yeniçarşı'da

[1012] Papazoglou (2005), s. 50.

heykeltıraş olarak çalıştıkları anlaşılmaktadır. Feriköy'deki Latin veya Protestan Mezarlıklarında isimlerine rastlayamadık.

9.2.48. Lorenzo, Salvatore ve Paolo Gallia

Soyadlarına göre aile oldukları düşünülen kişilerin Annuaire Oriental'de isimlerine rastlanmıştır. Lorenzo, Salvatore ve Paolo Gallıa'nın Şehsuvar Caddesi No.46 ve No.48 adreslerinde ortak olarak çalıştıkları aynı adres bilgilerinden düşünülmektedir. Annuaire Oriental'de anıtsal mezar ustası olarak kayıtlı olan ailenin eserlerine rastlanmamış olması isim yazmadıklarını düşündürmektedir.

9.2.49. Gherassimo ve Jean Sarris

Annuaire Oriental'de adresleri Yeni Çarşı caddesi No. 20 olarak belirtilen, mermerciler listesinde adları geçen ustalar hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kardeş oldukları düşünülmektedir.

9.2.50. Ernesto Cali

19. yüzyıl İtalyan heykeltıraşlarından biridir. 1867 yılında Feriköy Protestan Mezarlığı'nda Henri Maurice Rampacher anıtında adına rastladığımız Ernesto Cali'nin Napoli'li bir heykeltıraş olduğu anlaşılmaktadır. Eserde "ERNESTO CALİ SCOLPİ NAPOLİ 1867" imzası bulunmaktadır. Eserin İtalya'dan getirildiği düşünülmektedir. Sanatçının İstanbul'da yaptığı başka bir anıta rastlanmamıştır. Sanatçı üzerine yazılmış bir yayın bulunamamış, sadece müzayede kataloglarında iki heykeli tespit edilmiştir [1013]. "Diana büstü" ve "Bakire heykeli" gibi figüratif çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. "Diana büstü" heykelinde
"ERNESTO CALİ NAPOLİ 1869" imzası görülmektedir[1014]. Sanatçının benzer biçimde attığı imzasına göre 1867-69 yıllarında Napoli'de çalıştığı düşünülmektedir.

[1013] http://www.artprice.com/artist/565275/ernesto-cali/lots/pasts/5/Sculpture-Volume
[1014]http://www.liveauctioneers.com/item/27670781_ernesto-cali-italian-19th-century-a-marble-bust-of, http://www.sworder.co.uk/index.php?_a=viewProd&productId=69375

9.2.51. Jean Gripiottis

Annuaire Oriental yıllıklarında mermerci olarak kayıtlıdır. Kayıtlara göre sanatçının adresi Pera Caddesi, No.564 tir.

9.2.52. Charles Poirson

Annuaire Oriental yıllıklarında mermerci olarak kayıtlıdır. Kayıtlara göre sanatçının adresi Pangaltı, Şakir Caddesi, No.87 dir. Mezar anıtlarında sanatçının adına rastlanamamıştır.

10. Sonuç

19. yüzyıl ortaları iş bulmak ve rahat yaşamak, ticaret yapmak için Avrupa'dan İstanbul'a göçün en yoğun olduğu yıllardır. Bu nedenle bu yüzyılda demografik, toplumsal ve ekonomik değişimin yaşandığı en önemli kentlerden biri kuşkusuz İstanbul'dur. Özellikle Pera ve Galata bölgesindeki kozmopolit yaşam tarzı bölgenin hızlı bir dönüşüme girmesini kolaylaştırmıştır.

İstanbul'un fiziksel ve ekonomik değişimi her alanda olduğu gibi kültürel değişimi ve nüfusu etkilemiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'dan gelen göçmen akını özellikle Galata ve Pera'yı demografik açıdan değiştirmiştir. Bu tarihlerde Galata ve Pera bölgesinde yaşayan nüfusun büyük bir kısmının gayrimüslim ve Levanten olması Avrupa kültürünün kentin diğer bölümlerine kıyasla bu bölgede daha fazla görülmesine ve adeta bağımsız bir merkez haline gelmesine neden olmuştur. Bu dönemde bölgenin etnik ve dini yapısı ile paralel olarak kilise, iş merkezi ve okul binalarının sayılarındaki artış ihtiyaçla doğru orantılıdır.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra gayrimüslimlerin ve Latinlerin ekonomik koşullarının iyileşmesi ve giderek artan şekilde daha nüfuzlu ve imtiyazlı görevler üstlenmeleri özellikle cemaatlerin yeni yaptırdıkları yapılarda kendini göstermiştir. Ekonomik durumu iyi olan ve önemli görevlerde çalışan Rumlar, Ermeniler, Museviler, Latinler ve Levantenlerin inşa ettirdikleri okul, hastane, yetimhane, tiyatro, malikâne, spor kulüpleri, huzur evleri pasajlar, İşhanları, apartmanlar gibi sosyal ve sivil nitelikli yapıları dönemin önemli eserleri olarak görülmektedir.

Her cemaatin geleneksel özelliklerini gösteren sosyal nitelikli yapılar genellikle Rum, Ermeni ve Avrupalı mimarlar tarafından yapılmıştır. Neoklasik, Neobizans, Neogrek ve Helen özellikleri gösteren Rum cemaati yapıları; Ermeni geleneklerinin özelliklerini taşıyan Neoermeni yapıları cemaatlerin bağımsızlık kazanma istekleriyle bağlantılı ve zengin ailelerin maddi güçlerini yansıtan yapılardır. 19. yüzyıldan itibaren İstanbul'a gelen Avrupalı mimarlar ya da Avrupa'da eğitim gören Rum ve Ermeni mimarlar öğrendikleri yeni inşa tekniklerini, malzemeleri ve üslupları kentte uygulamışlardır. Bu yüzyılda tüm Avrupa ve Amerika'da görülen Neoklasik etki yoğun olarak kullanılmakla birlikte Neogotik, Neorönesans ve eklektik üslubun örnekleri de mimaride görülmektedir. Bu yapılar yanında gayrimüslimlerin ve Latinlerin kendi geleneklerini yansıtan ve dönem beğenisine hitap eden mimari

stillerin en çarpıcı örnekleri cemaatlerin özgürlük alanları olan mezar anıtlarında da benzer biçimde kullanılmıştır.

Özellikle gayrimüslim nüfusun yaşadığı semtlerde bulunan kilise bahçeleri ve eski mezarlıklar 1865 yılından sonra halk sağlığı nedeniyle kullanılmamaya ve kaldırılmaya başlamıştır. Taksim'den uzağa Kurtuluş, Feriköy ve Şişli'ye kayan yeni mezarlıklar ile ilk kez modern kent ihtiyacına uyan biçimde düzenli ve yaşam alanlarından ayrılan bir gömü geleneği başlatılmıştır. Kentin büyümesiyle birlikte kurulduğu yıllardan itibaren yapılaşma ve yaşam alanları içinde kalan bu mezarlıklar düzenli parsellere ayrılmış ilk mezarlık alanlarıdır.

Bu yüzyılda daha çok gayrimüslim ve Latinlerin yaşadıkları Balıklı, Kuzguncuk, Arnavutköy, Ortaköy, Bebek, Bakırköy, Halıcıoğlu, Bağlarbaşı, Kadıköy, Büyükada, Heybeliada, Kınalıada gibi semtlerde de kentin büyümesi ve yeni yaşam alanlarıyla birlikte yeni mezarlıklar kuruluşları ile düzenli parsel geleneği devam ettirilmiştir.

Tezimizde Osmanlı döneminde kurulan gayrimüslim mezarlıklarında bulunan 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yapılan figürlü mezar anıtları incelenmiştir. Bu çalışmada ele aldığımız anıtların bize sunduğu mezar tipi, kitabeler, heykel ve kabartmalar farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Araştırmamızda İstanbul'da Ermeni, Rum ve Latin mezarlıkları, hastane ve kilise bahçelerinde bulunan farklı mezhep ve gelenekleri yansıtan 305 mezar anıtı incelenmiştir.

İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarında yapılan araştırmada farklı mezhepler ve inançları yansıtan birçok mezar anıtlarıyla karşılaşılmıştır. Katalogda tanıttığımız bu anıtlar farklı mezarlıklar, kiliselerin kriptaları ve bahçeleri ile hastane bahçelerindedir. Şişli Rum Mezarlığı'nda (Kat.1-49), Balıklı Rum Mezarlığı'nda (Kat. 50-97), Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde (Kat. 98-115), Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı'nda (Kat.116-126), Kuzguncuk Rum Ortodoks Mezarlığı'nda (Kat.127), Arnavutköy Profiti İliya Rum Mezarlığı'nda (Kat.128), Arnavutköy Profiti İliya Kilisesi bahçesinde (Kat.129-131), Ortaköy Rum Mezarlığı'nda (Kat.132-134), Kadıköy Rum Mezarlığı'nda (Kat.135-139), Büyükada Rum Mezarlığı'nda (Kat.147-151), Büyükada Ayios Yeorgios Uçurum Manastırı bahçesindeki Süslü Mezar (Kat.152), Büyükada Ayios Nikola Manastırı bahçesindeki Timoni Mezarı (Kat.153), Heybeliada Rum Mezarlığı'nda (Kat.154), Heybeliada Ruhban Okulu bahçesinde

(Kat.155-156), Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı bahçesindeki Hristos Sinisoğlu mezarı (Kat.157), Heybeliada Rus Tutsaklar Anıtı (Kat.158), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda (Kat.159-206), Feriköy Protestan Mezarlığı'nda (Kat.207-223), Saint Esprit Kilisesi kriptasında (Kat.224-226), Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nda (Kat.227-228), Şişli Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.229-267), Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.268-271), Bağlarbaşı Surp Haç Mezarlığı'nda (Kat.272-278), Bağlarbaşı Surp Garabet Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.279), Bağlarbaşı Rum Mezarlığı'nda (Kat.280), Kadıköy Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.281-291), Balıklı Ermeni Mezarlığı'nda (Kat.292-294), Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi bahçesinde (Kat.295-296) ve Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndadır (Kat.297-305).

Ele aldığımız 305 mezar anıtı nitelikli olanlar ve basit örnekler olarak ikiye ayrılsa da tarihlerine, kabartma ve heykellerine göre anıtsal ve görsel nitelik taşıyan figürlü örneklerdir. Anıtların biçim, kabartma, heykel ve boyutlar açısından farklılıkları ortak değerlendirmeler yapmamızı güçleştirse de tezin bölümlerinde tartıştığımız başlıklarda temel özellikleriyle ilişkiler kurularak farklı değerlendirmelere ulaşılmıştır.

İncelediğimiz bazı mezarlıkların kuruluş tarihleri 17. yüzyıl öncesine dayandırılsa da İstanbul'da bu yüzyıla ait ve günümüze ulaşan mezar anıtlarının örneklerin sayısı oldukça azdır. 17. ve 18. yüzyıldan günümüze ulaşan gayrimüslim mezar taşları Feriköy Protestan Mezarlığı (Res.35), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Balıklı Ermeni Mezarlığı, Beyoğlu Santa Maria Draperis Kilisesi kriptası ve Taksim'de yayalaştırma çalışmaları sırasında tespit edilen bir grup mezar taşıdır.

Özellikle Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda bulunan kemikliğin inşa malzemesi olarak Grands Champs Mezarlığı'ndan getirilen mezar taşlarının kullanılması bizim için eski mezar taşlarının korunmasını sağladığı için oldukça önemlidir (Res.25, 26). Kemikliğin duvarlarında kullanılan dikdörtgen biçimli ve yatay olarak yerleştirildiği düşünülen armalar, haçlar, kuzu, melek gibi basit kabartmalar ve kitabelerle süslenmiş mezar taşları günümüze gelen en erken tarihli örneklerdir. Bu mezar taşları 17. ve 18. yüzyıl mezar geleneği hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Bu anıtlar daha çok dikdörtgen biçimli yatay olarak yerleştirilmek için hazırlanmış, yaklaşık aynı ölçüde, birbirine benzer biçimde yapılmış ve basit kabartmalarla süslenen biçimdedir. Bu anıtlar aynı beğeni ve tarzda iş yapan atölyeleri akla getirmektedir.

Latin mezar taşları dışında Taksim'de yayalaştırma çalışmaları sırasında tespit edilen 18. yüzyıl Ermeni mezar taşları da benzer biçimde genellikle ölen kişinin mesleği ile ilişkili kabartmalara yer verilen basit mezar taşlarıdır. Aynı döneme tarihlenen Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki zemin döşemelerinde (Res.29) kullanılan mezar anıtları da Ermeni ve Latin mezar taşları gibi dikdörtgen biçimli, üzerinde kitabe ve meslek kabartmalarının işlendiği biçimdedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi 18. ve 19. yüzyılın ortalarına kadar Ermeni, Rum ve Latin mezarlarında meslek sembolleri yanı sıra mezar taşlarında ölümle ilişkili melek, haç, kum saati, bitkisel ve geometrik süslemeli basit kabartmalara yer verildiği İstanbul gravürleriyle de desteklenmektedir (Lev.10).

J. F. Lewis'in 1838 tarihli Beyoğlu Mezarlığı'ndan Boğaziçi gravürü (Res.20) ve 1861 tarihli kim tarafından yapıldığı bilinmeyen Beyoğlu Ermeni Mezarlığı gravüründe (Res.21) dikdörtgen biçimli mezar taşlarının yatay olarak yerleştirildiğini, sütun başlıklarının mezar anıtlarında kullanıldığını ve mezar taşları üzerlerindeki motifler hakkında az da olsa bilgi sunmaktadır. Bu gravürler Pangaltı Ermeni Mezarlığı ve Grand Champs Mezarlığı hakkında bir fikir verirken 19. yüzyılda mezarlıkların bir yaşam alanı olarak kullanıldığını, üzerinde oturulup sohbet edildiğini de göstermektedir.

Mezar taşları hakkında bize bilgi veren diğer bir resim William Simpson'in Selimiye Kışlası ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'nın anlatıldığı 1855 tarihli taş baskısıdır (Res.22). Bu baskıda lahitler, basit haçlar, dikdörtgen biçimli dik olarak yerleştirilen mezar taşları, yüksek bir podyum üzerine yatay olarak yerleştirilen dikdörtgen biçimli ve haç kabartması süslenen mezar anıtları resimlenmiştir. Hatta bu gravürde papazların duaları ile getirilen cenaze ve Müslüman mezar kazıcılarının namaz kılarken betimlenmeleri gömü törenlerinin nasıl olduğunu bize göstermeleri açısından önemlidir. Yukarıda bahsedilen gravürler yanında gayrimüslim mezarlıkları ile ilgili bir gravüre rastlanmaması Avrupalı seyyahların Müslüman mezarlıklarına gösterdikleri ilgiyle açıklanabilir.

Özellikle 19. yüzyılda sanayileşme ve bireyselleşmesinin daha ön planda olduğu bir dönemdir. Tüm dünyada bu yıllarda yeni kurulan mezarlıklara daha anıtsal nitelikli mezar anıtları yaptırılmıştır. Avrupa ve Amerika'nın önemli kent merkezlerinden yapılan mezar anıtlarının benzerleri İstanbul'a da aynı dönemde görülmektedir. Özellikle Latin, Ermeni ve Rum mezarlıklarında şapeller, mezar

odaları, baldakenler, aedikulalar, obeliskler, sütunlu mezarlar, kabartmalı ve heykelli steller, nişli anıtlar, yüksek kaideler üzerinde yapılan heykel ve büstlü anıtlar gibi birbirlerinden farklı mezar anıtları yapılmıştır. Bunun yanında yüzyıllardır kullanılan basit haçlar, haçkarlar, lahitler ve basit mezar taşları da önemini korumuştur. Özellikle orta sınıfın daha geleneksel basit mezar taşlarına yöneldiğini, gelir sınıfına göre şapel, heykel ve büstlü anıtlara yönelindiği söylenebilir.

Özellikle Avrupa'nın anıtsal nitelikli mezarlarıyla yarışan Şişli Rum Mezarlığı, Şişli Ermeni ve Feriköy Katolik mezarlıkları bu yüzyılda ticaret ve sanatla uğraşan, devlet ve dönemin önemli mesleklerinde (doktor, terzi, müzisyen v.d.) çalışan ailelerin gömüldükleri yerlerdir. Osmanlıda çeşitli idari ve askeri görevler alan paşa ve subaylarda anıtsal nitelikli mezarlar yaptırmıştır. Tıpkı bu dönemde inşa edilen yapılar gibi mezar anıtları da cemaatlerin ekonomik güçlerini gösteren niteliktedir. Sivil ya da dini nitelikli yapılarındaki mimari çeşitlilik ve farklı üslupların kullanılması her alanda olduğu gibi mezarlıkları ve mezar anıtlarını da etkilemiştir.

19. yüzyılın ortalarında Beyoğlu semtinde ve Boğaziçi kıyılarında mülk edinmek belli bir maddi güç gerektirse de her gelir durumundan cemaat üyesi mezarlıklarda yer bulmuştur. Bu dönemde inşa edilen sivil ya da dini nitelikli yapılar gibi ekonomik güç gösterme mezar anıtlarında da gösterilmiştir. Ailelerin maddi gücünü gösteren bu anıtlar cemaatteki önem sırasına göre konumlandırılmış, sanayi ve ticaretle uğraşanlar ön sıralara yerleştirilmiştir. Özellikle Şişli Rum Mezarlığı'nda ilk sıraya gömülen Negrepontis, Zarifis, Skilici, İliaskos, Zarifopulos, Zambakos Paşa, Petalas ailesi anıtları bu ailelerin o dönemdeki ekonomik güçlerini gösterir biçimdedir. Bu anıtların diğer mezarlardan farklı olarak anıtsal nitelikli ve ailenin zenginliğinin gösterildiği heykelli, büstlü veya şapel biçiminde yapılmalarıyla basit nitelikli mezar taşlarından ayrıştırıldığı görülmektedir. Bu anıtların sahiplerinin Avrupa ile olan ticari ilişkileri anıtsal nitelikli mezar anıtlarına yöneldiklerini düşündürse de bu durum daha çok gelir durumlarıyla ilişkilendirilmiştir. Özellikle Şişli Rum Mezarlığı'nın giriş bölümüne karşılıklı olarak yerleştirilen cemaatin önde gelen isimlerinin anıtları boyutları ve nitelikleri bakımından diğerlerinden ayrılan İstanbul, Paris ve Atina'nın ünlü sanatçı ve mimarları tarafından yapılmıştır.

Sadece Şişli'deki Rum Mezarlığı değil, Şişli Gregoryen Mezarlığı ve Katolik Ermeni Mezarlığı, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Feriköy Protestan Mezarlığı'nda maddi gücü yüksek ve yaptıkları işlerle öne çıkan ailelerin anıtları bulunmaktadır.

Tıpkı Şişli Rum Mezarlığı'nda olduğu gibi Ermeni ve Musevi İtalyanlara ait mezarlıklarda da aynı ayrıştırma ve gelir grubuna göre ayrılma izlenmektedir. Özellikle Şişli Ermeni Katolik Mezarlığı'nda kapı girişindeki yol üzerinde karşılıklı olarak yerleştirilmiş şapeller (Res.30) ile Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda kuzey duvarı boyunca sıralanan mezar şapelleri (Res.24) anıtsal nitelikli boyutları ile diğerlerinden ayrılmıştır. Bahsi geçen mezarlıklarda her cemaatin zenginlerinin dikkat çekici mezar anıtları ana yollara göre konumlandırılmıştır. Maddi güç ve yaptıkları işlerle öne çıkan aileler anıtsal nitelikli mezarlarıyla da orta sınıf ailelerin mütevazı anıtlarından ayrılmaktadır.

Şişli, Kurtuluş ve Feriköy'de kurulan ve dönemin maddi gücü yüksek kesiminin gömüldüğü mezarlıklar, Paris'teki Père Lachaise Mezarlığı, İtalya'daki birçok anıtsal mezarlık gibi bir heykel parkı veya müzeyi hatırlatan birbirlerinden farklı biçim ve tarzlarda yapılan anıt ve mezar şapelleriyle doludur. Toplumun ekonomik alışkanlıklarının değişmesi ve servetlerini birbirlerine gösterme istekleri özellikle Yeşilköy, Bakırköy, Balıklı, Kadıköy, Arnavutköy, Tarabya ve adalardaki konak, yalı gibi yapılarda olduğu gibi bu semtlerin mezarlıklarında da sürdürülmüştür.

Özellikle 1860 lardan sonra Büyükada, Heybeliada, Kınalıada gibi adalarda deniz kenarlarına yapılan yazlıklar bu semtlerde yeni cemaat mezarlıklarının kurulmasını kolaylaştırmıştır. Adalarda yaşayan ailelerin yaptırdıkları konak, köşk gibi yapılara paralel olarak Şişli ve Feriköy mezar anıtlarıyla kıyaslanabilecek nitelikte siparişler vermeleri tamamen aile üyelerinin istekleri ve maddi güçleriyle doğrudan bağlantılıdır. Büyükada Rum Mezarlığı'nda kapıya yakın olarak yoldan geçenlerin görebildiği nitelikte yapılmış Seferoğlu ailesi mezarı, Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu mezarı (Kat.157) gibi örnekler Şişli, Kurtuluş ve Feriköy'deki anıtlarla kıyaslanabilir biçimdedir. Adalardaki mezarlıklarda heykelli ve figürlü mezar anıtlarından çok daha basit nitelikli anıtların sayısı daha fazla olsa da bahsi geçen örnekler gibi boyut ve biçimleri ile dikkati çeken anıtlar da bulunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi İstanbul'un birçok semtinde bulunan mezarlıklarda mezar sahiplerinin büst ve kabartmalarının yer aldığı mezar anıtları bu döneme damgasını vurmuştur. Portreler maddi güç ve sosyal statüyle bağlantılı olarak yeri ve boyutuna göre tasarlanmıştır. Yüksek bürokraside veya saray için çalışan Ermeni, Rum ve Latinlerin mezarlarında başlarında fesleri, redingot kıyafetleri,

aldıkları madalyalarla birlikte betimlendikleri görülmektedir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesinde bulunan (Kat.98), Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki Grigorios Garofalidis anıtı (Kat.135), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Kevencioğlu anıtı (Kat.50), Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Agostino Casaretto (Kat.159) Kadıköy Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.140), Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Sahak Abro, Nerses Nersesyan (Kat.229), Harutyun B. Fnailyan (Kat.224), Orakyan (Kat.236), Andon Tülbend (Kat.231) ve Dilsizyan (Kat.233) mezar anıtlarındaki kabartma ve büstlerin tümünde başlarında fesleri ile betimlenen kişiler kendini Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak gören bir anlayışı yansıtmaktadır.

Çalışmamız kapsamında kataloğumuza aldığımız diğer portreli örneklerde Nikolaos Zarifi (Kat.2), Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki SP. A. Sideridis mezarı (Kat.99) ve (Kat.100), Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Papadopulos ailesi mezarı (Kat.117) ve Frangopulos mezarı (Kat.116), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki (Kat.3), Aleksandros Georgiadis (Kat.4), Aleksandros Kamburoğlu (Kat.5), Kanaginis (Kat.6), Zographos (Kat.7), Grammatopulo (Kat.8), Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki Georgios Kostantinidis (Kat.52), Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki Nikolaos Seferoğlu (Kat.147), Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı bahçesindeki Simeon Sinisoğlu mezarı (Kat.157), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Paolo Pedemento (Kat.160), Antoıne Rigaudias (Kat.161), Pedrelli (Kat.162), Tanti (163), Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki Otto Schoenewolf (Kat.215) Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Tokatyan (Kat.234), S. Ğ. Tokatyan (Kat.235), Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı'ndaki Bedros Krikoryan (Kat.274), Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi bahçesindeki Mıkayel Hagopyan (Kat.295) ve Hanımyan (Kat.296) da modern giysiler içinde, başlarında şapka ya da fes olmaksızın daha çok kişisel özelliklerin yansıtıldığı bu anıtlarda figürlerin üzerindeki kıyafetler, saç ve sakal modası Paris modasını yansıtmaktadır.

Daha çok erkek portrelerinin yerleştirildiği mezar anıtları yanında kadın mezarlarında da büst ve kabartmalara rastlanmaktadır. Kadın portrelerinde sosyal statüden ziyade daha çok ölen kişinin kişisel özelliklerini gösteren dönem modası yansıtılmıştır. Erkek portrelerinden farklı olarak küpe, fular, eşarp, kordon, broş gibi kadına özgü eşyalarla ve birbirinden farklı saç biçimleriyle betimlenen büst ve kabartmalarda fiziksel ve ruhsal detaylar işlenmiştir. Her ne kadar portrelerde kadına özgü eşyalar kullanılmış olsa da anıtın görkemi ve boyutu ailenin maddi gücünü

gösterir biçimdedir. Özellikle Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki Prokopidu (Kat.118), Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Paladino (Kat.164), Robolli (Kat.165), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Iosiphidu (Kat.10), Eleni Krikeli (Kat.11) anıtları görünümleri ve boyutları açısından erkek mezarlarıyla aynıdır.

Kişiye özel yapılan mezar anıtları yanında aynı mezara gömülen eşlerin birlikte tasarlanan portrelerinde herhangi cinsiyet ayrımcılığına gidilmediği görülmektedir. Eşlerin birlikte gömüldükleri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Lambroutidou anıtı (Kat.13), Mikhail Svonoros anıtı (Kat.14), Büyükada Kangeleris anıtı (Kat.152), Saint Esprit Kilisesi kriptasıdaki Sester (Kat.224) ve Parma (225) anıtlarında erkek ve kadın portreleri profilden birbirlerine bakar biçimde aynı özenli işçilikle tasarlanmıştır. Bu anıtlardan sadece Mikhail Svonoros anıtında (Kat.14) eşler birlikte ama farklı yönlere bakarken ve Hıristiyan dininde sevgi, bağlılık gibi anlamlar taşıyan sembollerle birlikte betimlenmişlerdir. Anıtta yunusbalığı, gül, zambak, haşhaş gibi birçok sembol kabartma olarak işlenmiştir.

Aileler tarafından yaptırılan mezar anıtlarında genellikle erkek ve kadın mezarlarını biçim ve özen olarak birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bunun önemli örneklerinden biri Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Abro ailesinin mezarlarıdır. Sahak Abro ve eşinin (Kat.240, 241) yan yana tasarlanan mezar anıtları aynı sanatçıya verilen siparişi göstermektedir. Portreli anıtlar yanında Arnavutköy Profiti İliya Kilisesi bahçesindeki Stavro ailesinin (Kat.130, 131) anıtlarında, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Pappi (Kat.198, 199) ailesinin anıtlarında eşlerin aynı biçimde yapılmış mezar stellerine gömüldükleri görülmektedir.

Erkek, kadın, karı- koca mezar anıtları yanında az da olsa çocuk mezarları içinde portreli anıtlar yapılmıştır. Büyükada Rum Mezarlığı'ndaki Nikos Potare (Kat.148) ve D. P. Pareskeva (Kat.149), Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Maria G. Cazopulu (Kat.15) gibi çocuk mezarları portrelidir. Aynı usta tarafından yapıldığı düşünülen Nikos Potare (Kat.148) ve D. P. Pareskeva (Kat.149) anıtları boyut açısından anıtsal nitelik taşımayan daha çok bir mezar taşı görünümünde ama melekler, bitkisel süslemeler ve portrelerle tasarlanmış dikkati çeken örneklerdir. Her iki örnekte çocukların kimliği, yaşları, kişisel özelliklerine dayalı olarak yapılmıştır. Maria G. Cazopulu (Kat.15) anıtı ise bir kız çocuk için yapılan ve masumiyeti sembolize eden papatyalarla süslenen bir anıttır. Cazopulu anıtı bize kız ve erkek cinsiyetine

bakılmaksızın çocuk mezarlarının daha çok ailenin isteğine göre yaptırıldıklarını göstermektedir.

Büst ve heykellerde duygu dolu yüzler, gerçekçilik, anatomik doğruluk, giysilerde ayrıntıcılık dikkati çekmektedir. Figürlerin üzerindeki kıyafetlerde beden drapelerle hacim kazanmış, el ve ayaklar, saç, yüz çizgileri, gözler realist biçimde anlatılmıştır. Erkek portrelerinde kişilerin kıyafetleri üzerindeki madalyalar belirtilmiştir. Erkek portrelerinde az da olsa figürlerin ellerinde kitap tuttukları görülmektedir (Kat.1, 9).

Portreli mezar anıtları yanında ele aldığımız büyük boyutlu melek heykelleri, Fransa, Almanya ve İtalya gibi Avrupa'nın zengin ülkeleri ile kıyaslanabilecek anıtsallıktadır. Özellikle çocuk ve genç mezarlarına yerleştirilen çocuk ve genç melek heykelleri ailelerin istekleri ve ölen çocukları hatırlatan özelliklerinden dolayı sıkça tercih edilmiştir.

19. yüzyıl ikinci yarısından sonra çocuk mezarları için yapılan dua eden çıplak çocuk veya melek heykelleri bu dönemde yapılan anıtlarda sevilen konular arasında yer almış, kaide veya stel üzerine yerleştirilen küçük boyutlarda ve kolay taşınabilir olmaları da sayılarının ve siparişlerinin artmasını kolaylaştırmıştır. Çocuk veya çocuk melek heykellerinin çoğu yastık biçimli kaide üzerinde dua eder biçimdedir. Bu heykellerde eller önde kavuşturulmuş, çıplak bedenleri kenarları püsküllü bir örtüyle kapatılmıştır. Ortadan ayrılmış uzun ve lüleli saçları, irislerine kadar yapılmış iri gözleri, ifade dolu yüzleri "mezar koruyucu" ve "dua" sembolü olarak yapıldıklarını bize gösterirken çocuk ve melek heykelleri birbirinden sadece kanatlarıyla ayrılmaktadır.

Daha öncede anlatıldığı gibi İtalyan sanatçı Luigi Pampaloni'nin 1827 tarihli "dua eder biçimde çocuk" heykeli bu türdeki yapılan ilk heykeldir. Bu heykel İtalya, Almanya, Fransa ve Amerika'daki birçok çocuk ve melek heykelinde aynı biçimde tekrar edilmiştir. Birbirini taklit eden boyut ve işçilik anlamında aynı biçimde tekrarlanan daha basit bir işçilikle yapılan birçok melek ve çocuk figürü tüm dünyada farklı mezar anıtlarını süslemektedir. Özellikle İtalya'da sayısız biçimde tekrar edilen bu heykel Floransa, Verona, Roma'da bulunan çocuk mezarlıklarında sıkça kullanılmıştır.

"Dua" ve "çocuk" heykellerinin İstanbul'da Şişli Rum Mezarlığı'nda 1867 tarihli ΝΙΚΟΛΕΤΑΣ ΣΥΓΓΡΟΥ (Nıkolate Sigru) mezarı (Kat.17), Feriköy Latin

Katolik Mezarlığı'nda 1892 tarihli Albert Kun mezarı (Kat.181), Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Topalyan ailesi (Kat.301) mezarındaki çocuk heykellerinde Luigi Pampaloni'nin prototipinin kullanıldığı söylenebilir.

İtalya'daki bu heykel modelinin İstanbul'a yansımalarını gösteren çocuk heykelleri yanında aynı biçimde melek heykellerinde de tekrarlanmıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli Helene Pouıllaude mezarı (Kat.168), Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki 1904 tarihli Anastisiadu mezarı (Kat.119), Heybeliada Rum Mezarlığı'ndaki 1916 tarihli Lefki K. Molfesi mezarında (Kat.154) melek heykellerinde de tekrarlandığı bu biçimdeki heykellere duyulan ilgiyle açıklanabilir.

Bahsi geçen bu heykellerin Luigi Pampaloni'nin heykeliyle neredeyse tıpatıp aynılarının yerleştirilmiş olması da hayli ilginçtir. İtalya'da birçok çocuk mezarı için yapılmış olan "dua eden çocuk ve melek" heykellerinin İstanbul'a nasıl geldiği anlaşılamamıştır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda 1892 tarihli Albert Kun mezarı, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki 1889 tarihli Helene Pouıllaude Mezarı, Feriköy Aya Lefter Rum Mezarlığı'ndaki 1904 tarihli Anastisiadu mezarı, Şişli Rum Mezarlığı'nda 1867 tarihli Nıkolate Sigru mezarına yerleştirilen heykellerini işçilik olarak diğerlerinden daha ustalık gerektiren özellikleri bu eserlerin İtalya'dan getirildiğini diğerlerinin bu heykellerin kopyaları olarak yapıldıklarını düşünmemizi sağlamıştır. Ama bununla birlikte tarih ve sanatçı isimlerine bakıldığında Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Helene Pouıllaude mezarında bulunan heykelin 1889 tarihli olması ilk örneğin bu olduğunu düşündürmektedir.

Bu anıtlardan sadece Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Nıkoleta Sigru anıtında Luigi Giona adında bir İtalyan sanatçının adına rastlanması İtalya'dan gelen ve 1830'lu yıllardan sonra sayısız kopyaları bulunan mezar heykellerinde usta ve geleneğini bir sanatçı tarafından yapıldıklarını düşündürmüştür. Bu yıllarda özellikle İtalyan ailelerin mezar anıtları için İstanbul'a gelen ve Societe Oparei'de isimleri geçen çok sayıda İtalyan heykeltıraşın geldikleri bilinmektedir. Olasılıkla İtalya'dan gelen Levantenlerden biri olduğu düşünülen Luigi Giona Feriköy ve Şişli Rum mezarlıkları için çalışmış olmalıdır.

Dua eden çocuk melek heykellerinin farklı biçimlerdeki örnekleri Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Pashalis Tranos mezarı (Kat.18), Feriköy Latin Mezarlığı Frederic Capella mezarı (Kat.171) ve Rossi aile mezarı (Kat.172), Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki Hürriyet Şehitleri anıtındaki (Kat.292) melek heykellerinde farklı

işçilik ve biçimlerde tekrarlanmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Pashalis Tranos mezarı (Kat.18) üzerinde yine bir İtalyan sanatçının adına rastlanmıştır. Anıtta yazılan Rosetti E. Spagnola ismi ve benzer heykellerin Capella, Rossi gibi İtalyan aileler tarafından sipariş edilmeleri bu tip heykellerin İtalyan beğenisini yansıttıklarını düşündürmektedir. İtalya'da çocuk ya da genç yaşta ölen kişilerin mezarlarına yerleştirilen çocuk ve çocuk melek heykelleri İstanbul'da böyle bir kullanımda yapılmamış daha çok anıtı yaptıran kişilerin kökenleri ve istekleri önemsenmiştir.

19. yüzyıl mezar anıtlarında kimlik ya da inançla ilgili portre ve melek heykelleri yanında kadın heykel ve kabartmaları İstanbul anıtlarını süslemektedir. Özellikle kadın heykellerinin mezar anıtlarında kullanılması Neoklasik heykel özelliklerinin izlerini taşırken, yüzyıllardır mezar anıtlarında yas ve ölünün ardından yas tutan kişinin eş, anne veya kız kardeşlere yüklenmesiyle ilişkilendirilebilir. Ölen kişinin ardından yas tutan ve ağıt yakan, başlarını dizlerini yumruklayan kişiler daha çok kadın olarak anlatılmış; kadın figürü analıktan ziyade keder ve yasla ilişkilendirilmiştir.

Birçok kültürde kadın ve çocukların cenaze törenlerini izlemesine izin verilmezken, ölünün ardından yas tutan kederli eş ve annelerin acıları kadın heykelleri ve kabartmalarıyla ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Ele aldığımız mezar anıtlarında erkek figürüyle birlikte "kederli eşi" hatırlatan (Kat.1, 2, 105) gibi örnekler yanında, çocuğuyla birlikte (Kat.1, 2, 105, 186) anne olarak, ya da nişler içine, pedestal, bank veya sandukalar üzerine kadın heykellerinin yerleştirildiğini görülmektedir. Anıtların üzerine yerleştirilen Mille (Kat.180), Balis (Kat.19), Schenbri (Kat.202), Raushan (Kat.212), Muradyan (Kat.250), Derunyan (Kat.251) gibi aile mezarlarında dua eden, düşünceli, kederli ve kendinden geçmiş ifadeli kadın heykelleri daha çok geride kalan aileyi çağrışmaktadır.

Bu anlamlar yanında Hıristiyan dininde umudu sembolize eden kadın heykelleri örnekleri de bulunmaktadır. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Corpi anıtında (Kat.170) kadın figürleri yanlarında çıpa, halat, çiçeklerle birlikte umud sembolü olarak yerleştirilmiştir. Umud sembolü yanında tek göğsü açıkta bırakan kıyafetlerle merhameti sembolize eden kadın heykel ve kabartmaları da (Kat.55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 103, 104, 128) anıtları süslemektedir. Victoryan dönemi mezar anıtlarını çağrıştıran bu özelliklerin tek göğsün açıkta bırakıldığı kadın heykel ve kabartmalarının İstanbul'a nasıl geldiği oldukça ilginçtir.

Genellikle kemer ya da niş içinde işlenen kadın figürleri az da olsa kaideler üzerine yerleştirilmişlerdir. Tıpkı melek heykelleri gibi yas tutan, dua eden ve mezar başını bekleyen kadın heykellerinin önemli örnekleri Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Mille ailesinin anıtında (Kat.180) ve Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Derunyan ailesinin anıtındadır (Kat.251). Mille ailesinin anıtında elinde haçla ve çelenkle betimlenen kadın heykeli, Derunyan ailesinin anıtında (Kat.251) mezar başında dua ederken betimlenmiştir.

Genellikle ayakta betimlenen kadın figürleri bazı örneklerde otururken tasvir edilmiştir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Balis ailesinin anıtında (Kat.19) elinde İncil'le oturan derin düşünceli kadın heykeli, Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Muradyan anıtında kederi sembolize etmektedir. Tıpkı melek figürleri gibi kadın figürleri öte dünya, ölüm ve yeniden dirilişi anımsatan çelenk, çiçekler ve palmiye dallarıyla birlikte betimlenmiştir.

Ele aldığımız kadın figürleri üzerinde Antikiteyi çağrıştıran khiton (yuvarlak yakalı bir elbise) ve himation (vücut hatlarını saklayan örtü) benzeri bir kıyafet giydirilmiştir. Elbise üzerine atılan örtü tüm bedenini başından itibaren örtmektedir. Örtü saçlara bir taçla tutturulmuştur. Zaman zaman yanağa götürülen eller, kederli bakışlar, tütsü kapları ve meşalelerle de Antik gelenek devam ettirilmiştir. Sadece Kömürcüyan ailesinin (Kat.299) anıtında Antik gelenekler yerine dönem modası kullanılmıştır. Portreleri hatırlatan dik yakalı gömlek, bele oturan etek, fiyonklar, çıplak ayak yerine ayakkabının giydirilmesi daha dünyevi özellikleri hatırlatmaktadır.

Tıpkı dua eden çocuk ve melek figürleri gibi kadın figürlerinde de benzer bir yaklaşım kullanılmıştır. Farklı mezarlıklarda karşımıza çıkan aynı biçimdeki az sayıdaki anıtta kadın figürleri meşale ve tütsüler önünde dua ederken gösterilmişlerdir. (Kat.211, 87, 86, 120, 121, 187) detaylarda farklı olsalar da aynı dönem beğenisini yansıtmaktadır.

Kadın figürleri anıtlarda kendilerine eşlik eden kurukafa, ters meşale, tütsü kabı, vazo, urne, kırık sütun, haç ve lahit kabartmalarıyla ölüm, yeniden doğuş ve yası hatırlatırlar. Antik dönemden beri aynı kavramların simgesi olan kadın yas, metanet, iman ve merhamet simgesi olarak İstanbul'da sıkça kullanılmıştır.

Kadın figürleri Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı'ndaki Maksutyan anıtında (Kat.249) Meryem'e dönüşmüştür. Bu anıtta Rönesans resimlerine öykünen biçimde çocuk İsa ve Yahya ile birlikte betimlenen Meryem anne olarak betimlenmiştir. Bu

anıt dışında Meryem Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Anesti Simeon Taşcıoğlu anıtında Müjde sahnesinde (Kat.9), Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'nda Kasapyan ailesi anıtında göğe yükseliş sahnesinde (Kat.298) Meryem'in tek başına tasvir edildiği görülmektedir.

Hıristiyan dinini anlatan sahnelerin vazgeçilmezi olan İsa figürüne sadece iki anıtta karşılaşılmıştır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Galiçis mezarında (Kat.21) diriliş, Lambrotidou anıtında da doğum, ölüm ve mandylion kabartmalarında İsa betimlenmiştir. Lambrotidou anıtında "İsa'nın doğumu ile birlikte çobanların tapınması" aynı levhada ve "İsa'nın ölümü" tek bir levhada anlatılmış sahnelerde kendine eşlik eden Meryem, Yusuf, Mecdelli Meryem ve Yahya, Cebrail ve Mikhael figürlerinin de alışılagelmiş biçimde kabartmalara işlendiği görülmektedir. Özellikle Lambrotidou anıtında (Kat.13) şapelin kapısına işlenen dini sahnelerin yoğunluğu ve kapının bordürlerini çevreleyen asma dallarının anıtın önündeki toprak zemine kadar indirilişi dirilişin ve yaşamın devamlılığını gösterir biçimdedir. Kapının iki yanında karşılıklı olarak betimlenen mezar sahipleri karı-koca dini sahnelerden ayrılsa da şapelde kullanılan asma dalları gibi ikonografik sembollerle ölümsüzleştirilmiş ve sonsuzluğa uğurlanmıştır. Bu anıt ünik bir örnek olarak mezarlıkta yerini almıştır. İstanbul mezar anıtlarında da Hıristiyan dinini anlatan sahnelerin az olarak betimlenmesi Avrupa anıtlarıyla benzer biçimdedir. Daha çok Hıristiyanlık dini anıtlara işlenen veya yerleştirilen haçla vurgulamıştır. Mezar anıtlarında kilise resim veya heykelleri gibi bir anlatım tercih edilmemiş, aile ve mezar sahiplerinin kişisel bilgileri ve dönemin mezar anıtı modası daha çok yansıtılmıştır.

Erkek, kadın, çocuk, melek figürleri, İsa, Meryem gibi dini konulu figürler yanında Hıristiyan dini ve ikonografik anlamlar taşıyan semboller mezar anıtlarını süslemektedir. Semboller hayvan (yılan, ouroboros, güvercin, kelebek, salyangoz, leylek, kuzu, koç, kartal, çift başlı kartal, yunusbalığı, kuğu, ejderha); ölüm sembolleri (kurukafa, memento mori, meşale, urne, örtülü urne, kum saati, kanatlı kum saati, kırık sütun, kılıç); çiçek, bitki ve ağaç sembolleri (akanthus, gül, zambak, sabah sefası, çuha çiçeği, iris, çan çiçekleri, papatya, haşhaş, defne, meşe ağacı, zeytin, palmiye, selvi, söğüt, asma ve üzüm salkımları, sarmaşık, çam kozalağı, buğday, diğer semboller (çelenk, kitap, çıpa, şamdan, kandil, mumlar, kanat, rulo, gemi, kapı, göz, el, göğüs, pergel ve gönye); dünya ve gökyüzü sembolleri (yıldız, kayalık, güneş, bulut); dini objeler (altar masası, kalis, buhurdan); dini kıyafetlerdir.

19. yüzyıl mezar anıtlarında kabartmalarda meslek sembollerinin sayısı oldukça azdır. Eczacı Francesco della Sudda anıtında (Kat.226) ve doktor Aleksandros Kamburoğlu anıtında betimlenen yılan sembolleri ölen kişilerin yaptığı mesleği göstermektedir. Bahsi geçen anıtlarda meslek sembolleri büst portrelerle birlikte tasarlanmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi yılan dışında kağıt, mürekkep hokkası, kalem gibi yazarlık ve gazeteciliği gösteren kabartmalar sadece Püzent H. Keçeyan'ın mezarında (Kat.238) gösterilmiştir.

Heybeliada Ruhban Okulu bahçesindeki Patrik mezarlarında (Kat.155, 156) ve Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki Patrik Ormanyan (Kat.237) anıtlarında işlenen kıyafetler, armalar, asa, şal gibi kişinin mesleğine ilişkin ve patrikhane sembolleri kabartmalarda meslek sembolü olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda adı geçen semboller güç, ölümsüzlük, diriliş, yeniden doğuş, erken ölüm, çabuk geçen zamanı, ruhun ölümsüzlüğünü, doğurganlığı, dindarlık, iffet, aşkı, yaşam döngüsünü sembolize etmektedir. Bu semboller yanında Kutsal ruh, Tanrı, İsa, Meryem'e gönderme yapabileceğimiz anlamlar taşırlar. Daha çok mezar anıtlarına kazınan kabartmalarda ölümün kaçınılmaz bir son olduğu, ölüm ve yas sembollerinin tercih edildiği görülmüştür. Çiçek, ağaç, bitki motifleri bazı mezar anıtlarında sembolik anlamı yanında dekoratif amaçlı da kullanılmıştır. Steller, şapel, obelisk, bordürlerini ve alınlıklarını, anıt kaidelerini süslemek için bitkisel ve geometrik motiflerin işlendiği görülmektedir.

Hıristiyan mezar anıtlarında mitoloji ile ilgili kabartmaların sayısı oldukça azdır. Günümüze gelemeyen Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Spiridon N. Petalas mezarındaki (Kat.43) vazo üzerine ise moira kabartmaları işlenmiştir. Kabartmalarda her ölümlü için doğumdan ölüme kadar bütün hayatı bir iplik vasıtasıyla yöneten üç moira anlatılmıştır. Ömür ipliğini eğiren Atropos, Yumak yapan Klotho ve ömür sona erdiğinde ipliği kesen Lakhesis kabartmalarda anlatılmıştır. Nadiren işlenen mitolojik konulu kabartmalarda yine konu yaşam ve ölümdür. Özellikle bu yüzyılda kavram olarak ele alınan ölüm ve yaşam konuları edebi ve mitolojik eserlerde yansımalarıyla mezar anıtlarına konu olmuşlardır. Petalas anıtı bunun bir örneğidir.

Petalas anıtı dışında Saint Esprit Kilisesi kriptasındaki Francesco della Sudda anıtında (Kat.226) lahdin ön yüzünde yonca biçimli çerçeve içinde Asklepios kabartması mezar sahibi Sudda'nın mesleğini gösteren şifa sembolü olarak kullanılmıştır. Antik geleneğin yansımalarını gösteren Asklepios kabartması anıtın

çok küçük bir bölümünü kaplamaktadır. Anıtta mezar sahibinin büst heykeli, lahit biçimli mezar anıtı ve kitabe daha çok öne çıkmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Ermeni, Rum ve Latin ailelerin kendi gelenekleriyle bağlantılı olarak anıt ve kabartma sipariş verdiği Hıristiyan ikonografisinden ziyade elit kesimin talepleri ve Avrupa ile yarışma isteklerinin etkili olduğu da söylenebilir. Mezar taşları ve anıtlarında süslemeler ve anıtsallık daha çok kişinin maddi gücüne göre çeşitlilik göstermektedir. Banker, kuyumcu ve tüccar sınıfın bu dönemde oturdukları evler, çalıştıkları mekânlar gibi mezarları da sahip oldukları zenginlikleri göstermektedir. Şişli Rum Mezarlığı'nda dönemin bankerlerinden olan Nikolaos ve Yorgo Zarifis'e ait olan mezarlar zenginliğin gösterildiği örneklerdir. Yorgo Zarifis'nin mezar anıtı, Fransız heykeltraş Marius Jean Antonin Mercié tarafından Paris'te yapılmış ve parçalar halinde getirilerek, Atina'dan gelen Rum heykeltıraş L. N. Sohos tarafından inşa edilmiştir. Anıt ardında yüklü bir miras bırakan Yorgo Zarifi'nin ve ailesinin maddi gücünü göstermektedir. Aile, Paris ve Amerika gibi ülkelere işler yapan tanınmış heykeltıraş Mercié'ye anıtın siparişini vererek yapılacak heykelin gösterişli olması düşünmüş olmalıdır. Zarifi'nin anıtının İstanbul'daki en görkemli anıt olmasına şaşırılmamalıdır. Zarifi'nin ölümü üzerine duyulan yas ve keder, cenaze törenindeki şaşa ve kalabalık dönemin gazetelerinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Yorgo Zarifi'nin anıtı 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Rum, Ermeni ve Levanten topluluklara mensup zengin ve ileri gelen aileleri etkilemiş olmalıdır. Zarifi'nin anıtından önce yapılmaya başlayan ve sonrasında da devam eden anıtsal mezar anıtları bu dönemde ölen yakınları için görkemli örneklere öykünen anıtsal mezarlar yaptırmak istemeleri, özellikle Rum cemaatleri içinde faaliyet gösteren sanatçıları heykeltıraşlık ürünleri vermeye sevk etmiş olmalıdır.

Çalışmamız kapsamında öncelikli hedeflerimiz arasında mezar anıtları yapan usta, mimar ve heykeltıraşların isimlerini tespit edebilmek bizim için oldukça önemliydi. Mezarlıkların tutanaklarında sadece ölen kişilerin bilgileri bulunurken, çalışan heykeltıraş veya mezar ustası önemsenmemiştir. Bu nedenle sadece mezar anıtları veya büstlerde kazınan isimleri yerinde ve daha ayrıntılı biçimde incelemiştir. Bazı örneklerde birkaç kez yerinde inceleme yapılarak anıtların üzerindeki otlar, bitkiler ya da ağaç gövdeleri kişisel imkânlarımızla temizlenmiştir. Yılların ve doğa şartlarının harfleri sildiği isimlerin tam olarak okunamadığı birçok mezar anıtı

saptanmıştır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen katalogda ele aldığımız 305 anıtın sadece 61 inde usta ve sanatçı isimlerine ulaşılmıştır.

İncelediğimiz 305 anıttan Rum cemaatine ait 47 anıtta, Latin cemaatine ait 8 anıtta, Ermeni cemaatine ait 6 anıtta sanatçı, usta ve mimar adına rastlanmıştır. Usta isimleri genellikle anıtların kaidelerine veya arka yüzüne; stellerin arka yüzüne, heykellerin kaide veya arka yüzlerine yazılmıştır. İsimler daha çok kazıma veya kabartma olarak yazılırken, sadece (Kat.207, 208) de Galvanoplast atölyenin plakasının heykel kaidelerine yapıştırıldığı iki örnek tespit edilmiştir. Usta, sanatçı isimleri yanında yazılan adresler atölyelerin yerlerini belirlememizi kolaylaştırmıştır. Anıtlarda belirlediğimiz usta kitabeleri yanında Annuaire Oriental yıllıklarında da sanatçı isimleri ve adresleri belirlenmiştir. Anıtlarda usta isimlerinin daha çok nitelikli ve anıtsal özellikler taşıyan artistik uğraş gerektiren mezar anıtlarına daha çok yazıldıkları görülmüştür. Genellikle basit mezar anıtlarında usta adı yazılmamıştır.

Anıtları yapan usta isimleri ve hayatları tespit edilmeye başladığında dikkatimizi çeken şey ustaların tek bir mezarlıkla sınırlı çalışmadıkları, İstanbul'un farklı cemaat ve mezarlıkları için çalıştıklarıydı. Mezarlıklarda çalışan ustalarda cemaatlere göre bir ayrım görülmemiştir. Bununla birlikte Rum mezarlıklarında Rum sanatçıların, Ermeni mezarlıklarında Ermeni sanatçıların, Latin mezarlıklarında Latin sanatçıların daha çok çalıştıkları görülmektedir. Rum sanatçıların Latin ve Ermeni mezarlıklarında da çalıştıkları bu alanda sayı olarak fazlalıkları ve heykeltıraşlıktaki ustalıklarıyla açıklanabilir.

Ele aldığımız dönemde İstanbul'da mezar anıtları yapan heykeltıraş veya mermer ustalarında Rumların sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun nufüs olarak ta fazlalıklarıyla da ilgisi olduğu da düşünülmekte birlikte dönemin mimarlık çalışmalarında Rumların sayısal fazlalıklarına benzer bir durumdur. Özellikle portreli ve anıtsal nitelikli mezar anıtlarında da Rum cemaatinin öne çıkması bu alanda çalışan sanatçıların sayısını arttırmış olmalıdır. Rum mimar veya heykeltıraşların yapılardaki isim kitabelerine benzer biçimde mezar anıtlarında da zaman zaman Latin harfleriyle isimlerini yazdıkları, Rum cemaatine yaptıkları mezar anıtlarında daha yaygın olarak Yunan harflerini kullandıkları görülmektedir.

İstanbul'da yaşayan Rumlar dışında 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ihtiyaçtan veya kenti ekonomik olarak imkânlarından yararlanmak için Tinos adasının Pirgos köyünden çok sayıda ailenin kente geldiği anlaşılmıştır. Krikelis, Liritis,

Pounghis, Ziotis soyadlarını taşıyan bu aileler baba-oğul veya kardeşler olarak çalışan aktif atölyelerdir. Heykeltıraşlarıyla ünlenen Tinos adasından gelen bu atölyeler Yunanistan, Romanya ve Avrupa'daki mezar geleneklerini İstanbul'a getirmişlerdir.

Adeta Şişli, Feriköy, Bakırköy ve adalarda bir ekol yaratan Liritis ailesinin Yunanistan'ın ünlü heykeltıraşlarıyla birlikte çalışması cemaat içindeki prestijlerini de göstermektedir. Ailenin İstanbul'a yaptığı mezar anıtlarında mimar K. Papas, heykeltıraş L. N. Sohos ve Georges Bonanos gibi isimlerle ortak çalıştığı anlaşılmıştır. Bu isimler yanında Lazaros ve Theodoros Liritis'in birlikte yaptıkları anıtlar mezarlıkların en dikkati çeken anıtlarıdır. Sanatçıların büst ve heykel yapmada ustalaşmaları aile gelenekleriyle bağlantılı olmalıdır. Daha öncede belirtildiği gibi Yunanistan'ın önemli heykeltıraşı Jean G. Halepas'ın Romanya'daki atölyesinde çalıştıkları anlaşılan George ve Dumutri Liritis ve Lampaditis aileleri sadece İstanbul'la sınırlanmamıştır. Ailelerin Halepas'la aynı köyden olmaları da büst yapmayı ondan öğrenmiş olabileceklerini düşündürmektedir. Lazaros ve Theodoros Liritis'in George ve Dumutri Liritis'le olan yakınlıkları anlaşılamasa da heykel ve mermer işinde ustalaşmış kişiler oldukları düşünülebilir. 1882-1933 yıllarında aktif olarak çalışan Liritis kardeşler yaptıkları anıtlara Latince ve Rumca yazdıkları sanatçı kitabeleri eklemişlerdir. Liritis gibi Antonios Zirimis ve Marcos Ponghis'inde aktif olarak çalışan mermer, anıtsal mezar ustası ve heykeltıraş olarak çalışan önemli isimlerdir.

Rumlara ait mezar anıtları yanında İstanbul'un dikkati çeken heykelli ve portreli anıtları Ermenilere aittir. Ermenilere ait mezar anıtlarında da sanatçı isimleri oldukça azdır. Şişli Ermeni Mezarlığı'nda Hagop G. Papazyan ve Yervant Osgan'ın çalıştıkları tespit edilmiştir. Osgan'ın Şişli'ye yakın Pangaltı'daki atölyesinde çalıştığı ve bölgedeki mezarlıklara daha fazla sayıda anıt tasarladığı düşünülse de sanatçının sadece Tokatyan anıtında adına rastlanmıştır. Bu isimler yanında isimleri okunamayan bazı sanatçılar da tespit edilmiştir. Anıt yapmada usta Ermeni heykeltıraşların azlığı Hagop G. Papazyan gibi cemaatin bilinen isimlerinin İstanbul'da çalışmasını sağlamış olmalıdır. Şişli Ermeni Mezarlığı'nda banker Sebuh Maksutyan'ın mezarında adına rastladığımız İzmirli mimar ve heykeltıraş Hagop G. Papazyan bu ihtiyacı göstermektedir. Olasılıkla figürde ustalaşan sanatçıların azlığı Papazyan gibi isimlerin İstanbul'a gelip çalışmasını sağlamıştır.

Ermeni cemaatinin mezar anıtlarında Zikakis ve Liritis kardeşler gibi Rum sanatçıların isimlerinin bulunması adı geçen ustaların kendi cemaat mezarlıkları yanında Ermeni mezarlıklarında da çalıştıklarını göstermektedir.

İstanbul'un Rum ve Ermeni cemaati yanında Latin ve Levanten ailelerinin anıtlarında portre ve heykelli mezar anıtları tespit edilmiştir. Özellikle Feriköy Latin Katolik ve Protestan mezarlıklarında, Saint Esprit Kilisesi kriptasında tespit edilen figürlü mezar anıtlarında ne yazık ki Avrupalı sanatçıların az da olsa isimleri tespit edilmiştir.

Latin sanatçıların da tıpkı Rumlar gibi farklı cemaat mezarlıklarında çalışmaları yaptıkları işte ustalaştıklarını göstermektedir. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Pashalis Tranos mezarı (Kat.18) üzerinde Rosetti E. Spagnola, (Kat.17) de heykeltıraş Luıgi Gıona ve Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda heykeltıraş Gırolama Fıaschı gibi daha çok İtalyan sanatçıların isimleri tespit edilmiştir. Adı geçen İtalyan sanatçıların melek heykel ve büst yapmada usta oldukları düşünülmektedir.

İstanbul kenti düşünüldüğünde İtalyanların sayısal olarak fazlalıkları ve mimari, müzik, eczacılık, heykel ve farklı kurumlarda etkili oldukları farklı yayınlarda anlatılmıştır. Gaspare ve Gıuseppe Fossatti, Gıovanni Battista Barborini, Raimando D'aranco, Gulio Mongeri gibi önemli İtalyan mimarların bu yıllarda kentte çalıştıkları bilinmektedir. Adı geçen sanatçıların yaptıkları yapılarda bir heykeltıraş ismine rastlanmasa da İstanbul İtalyan İşçi ve Yardımlaşma Derneği (Societe Operai) kayıtlarında Genova, Floransa, Bologna, Roma ve Venedik gibi kentlerden gelen ve mesleği heykeltıraş olan isimler tespit edilmiştir. 1865-1920 yılları arasında derneğe kayıt yaptıran isimlerin mimarlarla veya ailelerin istekleri ile gelip İstanbul'da çalıştıkları düşünülmektedir. Gıuseppe, Romildo, Franceco, Romano, G. B., G. Battista, Carmelo, Virgiglio, Enrico gibi isimler derneğe heykeltıraş olarak kayıt yaptımıştır. G. B., G. Battista ve Enrico'nun ahşap işlerinde usta oldukları yazılmıştır. Diğer isimlerin uzmanlık alanları belirtilmese de mermer işlerinde çalıştıkları düşünülmektedir.

1911 yılında Osmanlılar ve İtalyanlar arasındaki Trablusgarb Savaşı ve bu savaşı takiben başlayan I. Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da bürosu olan çok sayıda İtalyan sınır dışı edilmiştir. Ama yinede bu yıllarda çalışan İtalyan ailelerin varlıkları bilinmektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra da Pietro Canonico gibi İtalyan

heykeltıraşların Ankara ve İstanbul'da yaptığı Atatürk anıtları düşünüldüğünde İtalyan sanatçılara bir talebin olduğu da çok açıktır.

Ne yazık ki Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda bulunan aile şapellerinin büyük bir kısmının içine girilememiştir. Ailelerin özel mülkiyet alanları olan şapellerde mimar, heykeltıraş ve usta adı olabileceği düşünülmektedir. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'na gelir sağlamak için yapılan ancak günümüze gelemeyen G. Semprini'nin sıra dükkânları bilinmektedir. Olasılıkla mezarlık girişine yapılan bu dükkânlarda mezar ustası ve heykeltıraşların iş yerleri olmalıdır. Annuaire Oriental kayıtlarında adına ve adresine rastladığımız ve adından dolayı bir İtalyan olduğunu düşündüğümüz Romano'nun adresi Semprini'nin yaptığı dükkânlarla örtüşmektedir. Sanatçının Feriköy Latin Katolik Mezarlığı karşısındaki atölyesinde kapı numarası belirtilmese de burada mezar heykeltıraşlığı ile uğraşan sanatçıların varlığını doğrulamaktadır.

Toplumun birçok ihtiyacı gibi mezar anıtları yapan ustaların atölyeleri de Pera'ya ve mezarlıklara yakın bölgelerde bulunması pratik bir çözüm olmalıdır. Özellikle Galata kulesi ve Kuledibi olarak bilinen yakın çevresinde, bugünkü Meşrutiyet caddesi olarak bilinen eski kaynaklarda "cadde-i kabristan", "Rue de Kabristan" veya "Tepebaşı" olarak bilinen semtlerde, Karaköy iskelesi yakınlarında, Feriköy ve Şişli, Tatavla, Balıklı, Üsküdar, Haydarpaşa; Kadıköy'de bugünde olduğu gibi taşıma kolaylığı mezar taşı yapan atölyelerin mezarlıklara yakın yerlere konumlandırılmasını zorunlu kılmıştır.

Özellikle atölyelerin Galata kulesi yakınlarında, Karaköy'de, Beyoğlu sokaklarında (Yeni Çarşı caddesi, Galatasaray Lisesi yakınları, Çukurbostan, Asmalı Mescit, Kabristan caddesi, Şişhane karakolu), Feriköy, Pangaltı gibi cadde ve sokaklarda Şişli ve Feriköy'deki mezarlıklara yakın oldukları söylenebilir.

Sevdiklerimiz için mezar anıtı yaptırma her yüzyılda önemli bir konudur. Anıtlar sevdiklerimizin hikâyelerini anlatan ve sonsuza dek onların anılarını yaşatan geride kalan aileler tarafından yaptırılan önemli olan eserlerdir. Anıtsal nitelikli ve o zamanki maddi koşullarda yaptırılmasının oldukça güç olduğu mezar anıtları aynı zamanda ailelerin cemaat içindeki yerleri ve konumlarını da göstermektedir. Geride kalan aile üyeleri kendileri ve akrabaları için aile olarak maddi güçleri olduğunu veya ölene duydukları sevgi ve saygıyı gösteren mezar anıtları yaptırmayı sanki bir onur meselesi gibi düşünmüşlerdir.

Özellikle 19. yüzyılın II. yarısından sonra hem Avrupa'da hem de İstanbul'da modern mezarlıkların kurulması anıt ve heykel anlayışının değişimini etkilemiştir. Her heykelde olduğu gibi seri biçimde üretilen mezar heykellerinde gelenek ve inançlar aynı heykelde farklı düşünceler düşündürmektedir. Örneğin, Antik bir Venüs heykelinin Yunanlılara ve Ortaçağ din adamlarına düşündürdükleri farklıdır. Yunanlılar heykele kült olarak yaklaşırken, Ortaçağ din adamları için heykel bir puttur ve Hıristiyan inancıyla ilgili olmadığı için önemsenmemiştir. Bu noktada sanat eserinin bulunduğu kült ortamının önemi ve yapıtın yaratıldığı yer ve dönem için önemli olmuştur. Daha çok dinsel nitelikli kutsal törenlerin bir parçası halinde yapılan eserlerle günümüzün anıtları farklı anlamlar içermektedir.

Antik dönemden 20. yüzyıla kadar kişiye özel ve tek olarak yaptırılan mezar anıtları tıpkı sanat eserleri gibi "bulunduğu yerde biriciklik niteliğini koruyan bir varlık" olarak değer kazanmaktadır. 19. yüzyılda özellikle aileleri tarafından yaptırılan mezar heykellerinde, ölen kişinin biricikliği, Hıristiyan inancının duygu, düşünce ve ikonografisini yansıtan anıtlar olmaları düşünülmüştür.

19. yüzyılda özellikle mezar heykelleri adına yaptırılan kişinin biricikliği yansıtan ve Hıristiyan inancının duygu ve düşüncelerini, ikonografisini yansıtan eserler olmaları aileleri tarafından önemsenmiştir. Yunan sanatından beri kişiye özel ve tek olarak yapılan sanat eserleri gibi mezar anıtları da 19. yüzyılda tek ve kişiye özel yaptırılmıştır. Mezar anıtları tıpkı sanat eserleri gibi "bulunduğu yerde biriciklik niteliğini koruyan bir varlık" olarak değer kazanmaktadır. İstanbul'da çalıştığımız mezar anıtları bu dönem heykeltıraşları tarafından üretilen anıtlar "biricik" veya "kişiye özgü" özellikleri açısından bizce oldukça önemlidir.

Mimaride merkezi otoritenin en-boy ve kilise boyutlarına getirilen kısıtlamaların mezar anıtlarında karşımıza çıkmadığını, cemaatin özgürleşme yerlerinin daha içe kapalı biçimde mezar anıtlarında karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Ama sadece mezar anıtlarında ekonomik güçlerin kapalı biçimde sembolize edildiğini söylemek te mümkün değildir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında sonra başlayan bağımsızlaşma istekleri cemaatlerin dini nitelikli yapılarında kendini göstermiştir. Özellikle bugünkü Taksim girişinde bulunan ve eski Rum Mezarlığı olarak kullanılan parsel üzerine inşa edilen Aya Triada Kilise'si gerek konumu gerek mimari tarzı ile etkileşimi gösteren önemli yapılardan biridir. Kilisenin çevresindeki yapılarla Rum cemaati kimliği korunurken yapıda Neo-klasik etkiler yanında Oryantalist etkilerin

kullanılmasıyla Müslüman etki veya doğulu kültürün içinde büyüyen ve fark etmeden bu kültürün bir parçası olan aynı zamanda da dönem mimari üsluplarından faydalanan Rum mimarlarla açıklanabilir.

Özellikle 1890 lı yıllarda yapılan Rum, Ermeni ve Levanten okulları, kiliseler ve sivil yapılarda kullanılan Neoklasik, Neogrek, Neoermeni, mimarinin etkilerine benzer biçimde mezar anıtlarında da aynı etkilerin mimari ile paralel biçimde yapıldığı görülmektedir. Avrupa'da 19. yüzyılda mezar anıtlarında görülen Neoklasik, Neogotik, Neomısır üsluplara İstanbul'da Neobizans ve Neoermeni eklenebilir. Neoklasik stilde yapılan Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Rizzo, Scotto, Tubini aile mezarları ve Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Spiridon N. Petalas mezarı, Neogotik stilde Feriköy Latin Mezarlığı'ndaki Devaux, Urbach, Ferri, Clavany, Neo-Mısır stildeki Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Geogios Patiris mezarı, Neo-Bizans Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Bernoulikis mezarı, Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Sideridis mezarı örnek olarak verilebilir.

Yaptığımız araştırmaya göre Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesindeki Sideridis mezarında Ayasofya Kilisesi süslemelerinden esinlenilmiştir. Bunda alınan siparişin veya ustanın rolü olmalıdır. 19. yüzyıl Ermeni mezarlarında da Ortaçağ Anadolu Ermeni ve Gürcü gelenekleri ile tamamen Batılı bir geleneğin örnekleri görülmektedir.

Cemaatlerin önde gelen aileleri dönem mimari stiline uygun olarak Neoklasik, Neogrek, Neoermeni, Neobizans, Neomısır, Neogotik, Art Nouveau gibi birbirinden farklı zevki göstermektedir. Özellikle Şişli Rum Mezarlığı'nda Neoklasik ve Neogrek etkiler, Şişli Gregoryen ve Katolik Ermeni Mezarlıklarında Neoermeni ve Neoklasik etkiler, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda kuzey duvar boyunca sıralanan şapellerde ise Neoklasik, Neomısır, Neogotik, Art Nouveau gibi stiller kullanılmıştır. Bu mezarlıklar yanında Balıklı, Kurtuluş, Kadıköy, Bakırköy ve adalardaki mezar anıtları da benzer bir etkinin İstanbul'un tüm semtlerinde görülüğünü göstermektedir. Klasik mimari, Gotik, Art Nouveau, Art Deco gibi 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarının mimari örnekleri, modern Klasisizm ve ünik cenaze mimarisinin örnekleri İstanbul'daki gayrimüslim mezarlıklarında görülmektedir.

Osmanlı gayrimüslimleri yaşam tarzlarını, beğenilerini, inançlarını yansıtan bazen doğrudan ithal ettikleri veya yerel sanatçılar tarafından yapılmış, Batı dünyasının mezarlık geleneklerinin yansımalarını sunan ölümle ilişkili melek

heykelleriyle süslü veya mezar sahiplerinin portre ve büstleriyle birlikte tasarlanmış mezar anıtları 19. yüzyıl İstanbul'undaki kabartma ve heykel sanatının özelliklerini göstermeleri açısından bizce önemlidir. 19. yüzyıl İtalya'sında yaygınlaşan heykel kullanımının İstanbul'daki yansımalarının sadece Latin mezarlarında değil Rum ve Ermeni mezarlarında da görülmesi bizce oldukça ilginçtir.

Daha öncede belirtildiği gibi Paris ve İtalya'dan getirilmiş mezar anıtları yanında Almanya'dan getirilmiş galvanoplastik malzeme ile yapılan mezar heykelleri dikkati çekmektedir. Araştırmamız sırasında tespit etiğimiz galvanoplast anıtların tümü Feriköy Protestan Mezarlığı'ndadır (Kat.199, 200, 204). Bu anıtlar üzerindeki şirket adının yazılı olduğu plaka İstanbul'da yapılmadıklarını doğrudan Almanya'dan ithal edildiklerini göstermektedir. Anıtların kalıp yöntemi seri biçimde üretildikleri anlaşılmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra çağın teknolojisine uyan ve taşınması kolay, kırılması güç galvanoplast ve bronz anıtların Avrupa ve Amerika ile aynı dönemde İstanbul'da da az olsa da kullanıldığı görülmektedir.

Galvanoplastik malzeme yanında Ermeni ve Rum mezarlıklarında demir ve bronz malzeme ile yapılmış döküm tekniğindeki melek ve kadın heykelleri, İsa kabartmalarıyla süslü haçlar, aile mezarlıklarını ve şapelleri süsleyen demir kapılar, mermer anıtları süsleyen döküm harf ve basit kabartmalar kullanılmaktadır. Demirden yapılmış melek heykelleri (Kat.101, 102, 245) ve portreler (Kat.215); bronz kadın heykelleri (Kat.250), levha (Kat.214) ve Rıgaudias ailesinin büst portresi gibi anıtlarda dikkati çekmektedir.

İstanbul'da bu yıllarda pek karşılaşmadığımız demir ve bronz eserler bu anıtlarında ithal edilebileceğini düşündürse de ele aldığımız (Kat.101, 102, 205) teki örnekler ve kitabelerde döküm ve bronz harflerin çok kullanılması özellikle Ermeni ve Rum mezarlıklarında yaygın olarak basit nitelikli haç ve İsa kabartmalı mezar taşları demir ve bronz eserlerin kentte yapıldığı düşündürmektedir.

Kişiye özel veya aile mezarlığı için yapılan mezar anıtlarında boyutlar, süsleme, anıtın portreli ve heykelli olması kitabelerin uzun ve kısalığını belirlemiştir. Anıtlarda ölen kişinin kimliğini, mesleğini, doğum ve ölüm tarihlerini gösteren kitabeler tercih edilmiştir. Anıtsal nitelikli şapel ve anıtlarda aile isimlerinin yazıldığı basit kitabeler tercih edilmiştir.

Daha öncede değinildiği gibi ele aldığımız mezar anıtları Yunanca, Ermenice, Arapça, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Latince, Sırpça, Osmanlıca gibi birçok dilde

yazılmıştır. Cemaatlere göre değişmekle birlikte bir başlıkla başlayan kitabelerde kimlik bilgileri, doğum ve ölüm tarihleri, doğum ve ölüm bilgileri, ölüm yaşları gibi bilgiler daha çok yazılmıştır. Meslek ve ünvan bilgileri, ölüm nedeni, anıtı yaptıran kişiler, iyi dilekler, düşünceler, dualaın ve cinsiyet bilgileri de kitabelere yazıldığı görülmektedir.

Araştırdığımız anıtları yaptıran kişiler çoğunlukla ölen kişiler ardından geride kalan eş, çocuklar, anne ve babadır. Bu kişiler yanında arkadaş ve meslektaşlar için siparişler verildiği anlaşılmaktadır. Kitabelerde tıpkı Osmanlı mezar taşlarında olduğu gibi düz yazı veya şiirsel bir dille kim tarafından yaptırıldığı yazılmıştır.

Ele aldığımız mezar anıtlarında kullanılan farklı mezar tipleri oldukça çeşitlilik göstermektedir. Mezar tipleri pedestal, stel, obelisk, sütun, lahit, yatak, tabut, aedicula, baldaken, tholos, bank, kapı, levha, haç gibi birbirinden farklı biçimlerdedir.

İstanbul'da özellikle kilise bahçelerinde karşılaştığımız din adamı, patrik ve cemaatin önde gelen kişilerinin mezar anıtlarında lahitlerin yoğun olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Mezarlıklarda çok tercih edilmeyen bu gömü biçimi birbirinden farklı biçim ve süslemelerle yapılmıştır. Daha çok dikdörtgen tekne ve düz kapaklı lahitler tercih edilmiş, süslemeler ve kitabeler kapak veya tekne yüzlerine işlenmiştir. Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Kumkapı Ermeni Kilisesi bahçesinde, Surp Pirgiç Kilisesi bahçesinde, Kurtuluş Aya Dimitri Kilisesi bahçesinde lahit gömüler tercih edilmiştir.

Lahit biçiminde tasarlanan anıtlarda melek figürleri, geometrik ve bitkisel süslemeler kullanılmıştır. Tekli ve düz kapaklı örnekler yanında üst üste konulan daha çok Neoklasik zevki yansıtan örneklerde bulunmaktadır. Antik zevki yansıtan süslemeler yanında örtülü urneler ve büstlerle zenginleştirilen lahitler Avrupa anıtlarıyla benzer biçimdedir.

Heykel ve mezar sahibi büstleriyle birlikte tasarlanan mezar anıtlarında daha çok yüksek kaideler kullanılmıştır. Kaideler kitabe ve kabartmalarla süslü olmak üzere birbirinden farklı biçimlerdedir. Pedestal biçimindeki anıtlar üzerine heykel, büst, haç, niş ve stel biçimlerinde mezar anıtları yerleştirilmiş böylece mezarlıklarda kolay görünmeleri de sağlanmıştır. Daha çok aile mezarlıklarında tercih edilen bu tipteki anıtlarda kitabeler pedestal ve gömü levhalarına yazılmıştır.

Mezar anıtlarında en yaygın mezar tipini steller oluşturmaktadır. Toplamda ele aldığımız steller daha çok basit bir tabanlık üzerine yerleştirilen dikdörtgen gövdeli ve

alınlıklarla sonlandırılan, alınlıklar üzerine haç, vazo veya örtülü urne yerleştirilen örneklerdir.

Basit haçlar ve stellerden sonra mezar anıtlarında özellikle tercih edilen obelisk biçim mermer, bronz gibi farkı malzeme ve boyutlarla yapılmıştır. Ele aldığımız anıtlarda tek bir kişi veya aile mezarlıklarında, asker, sivil ve şehitler anısına yapılmış birbirinden farklı biçim ve özelliklerde obelisk anıtlar tespit edilmiştir. Obeliskler Mısır örneklerine uygun olarak bilinen en eski anıtların 19. yüzyıla uyarlanmış biçimidir. Genellikle konik biçimde sonlanan obeliskler tercih edilse de 19. yy. yeni moda mezar anıtı beğenisinde kullanılan haçlar ve örtülü urnelerin de kullanıldığı da görülmektedir. Yas tutan melek ve kadın kabartmalarıyla süslenen ve yüksek kaideler üzerine yerleştirilen obelisklerin küre ve aslan ayaklarıyla yükseltildiği görülmektedir.

İstanbul'da heykel yerleştirmek için sütunların az olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Sadece Fotiadou anıtında (Kat.109) sütun kaide olarak kullanılmış üzerine melek heykeli yerleştirilmiştir.

Özellikle heykelle süslenen ve lahit geleneğine öykünen dönemin yeni moda alışkanlıklarını gösteren yatak biçimli tek anıt ise Yorgo Zarifi'nin anıtıdır. Bu anıt İstanbul'a özgü geleneklerden ziyade 19. yüzyıl Avrupa beğenisini yansıtan bir örnektir. Paris'te yaptırılan anıtta mezar ziyaretine gelen aileyi temsil eden kadın ve çocuk heykelleriyle birlikte ölüm döşeğine gönderme yapılarak yapılmıştır. İstanbul'a yabancı bir biçim diliyle tasarlanan bu anıt Paris ve İtalya'daki mezar geleneklerini yansıtmaktadır.

İstanbul mezar anıtlarında kullanılan stel, obelisk, şapel, mezar odası v.d. dönemin beğenisini yansıtan mezar anıtlarının biçimleri ve kullanılan malzemeler Avrupa ve Amerika ile benzerlikler taşımaktadır. Özellikle tholos, şapel ve mezar odası biçiminde yapılan anıtlarda kullanılan İon, Dor, Korinth, Toskana, sepet başlık biçimlerinde, gömme sütun ve sütuncelerde, arşitravlarda, triglif ve metoplarda, üçgen alınlıklarda, kasetli tavan tekniğinde, renkli boyamalar ve yıldız motifleri gibi Antik dönem mimarisinin özellikleriyle harmanlanan Neoklasik etkiler Avrupa ve Amerika ile benzerlikler taşımaktadır.

Yukarıda ele aldığımız örneklerin Osmanlı mezar taşlarına benzememesi dikkat çekicidir. Osmanlı mezar taşlarının istisnai örnekleri dışında biçim ve içerik olarak birbirine benzerdir. Gayrimüslim mezarlarında birbirine benzemeyen biçim, kabartma ve heykeller tamamen kişiye veya aileye özel tasarımlardır. Boyutlardaki

anıtsallık Osmanlı döneminin son yıllarında yapılan II. Mahmud Haziresinde bulunan paşa, sadrazam veya önemli mevki sahiplerinin mezar anıtlarına benzese de biçim ve süslemelerle hiçbir ilişki kurulamamıştır. Özellikle Latin mezarlarında Osmanlı mimari ve süsleme özelliklerinin hiçbir mezar taşı veya anıtında kullanılmaması da cemaatin beğenisi ve Batı dünyası ile kurdukları ilişkiyle ilgili olmalıdır.

Osmanlı mezar taşı geleneğinde 18. yüzyıldan itibaren belirgin bir anıtsallaşma görülmekle birlikte gayrimüslim örneklerinden oldukça farklı karakterdedir. Kentin kamusal alanının bir uzantısı olan Osmanlı mezarlıklarında da statü, şecere ve biyografiye dayanan bir sosyal söylem sunulmaktadır. Gayrimüslim mezar anıtları ise daha çok boyut, süsleme ve heykellerle kendini gösterir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yüksek bürokraside önemli görevler üstlenen gayrimüslimleri giyim kuşam tarzları ve görünüşleri ile aynı görevdeki bir Müslüman mevkidaşından ayırmak mümkün değildir. Bu olguyu mezarlarda izlemek mümkündür. Bu mezar anıtlarında ölen kişinin Rum veya Ermeni olmasından çok Osmanlı askeri veya devlet adamı olması vurgulanmıştır. Bu anıtlarda daha çok sınıfsal kimlik yansıtılırken dini kimlik ikinci planda ele alınmıştır. Kendini Osmanlıdan ayrı görmeyen bir zihniyeti bize gösteren Şişli Rum Mezarlığı'ndaki Rum Osmanlı Paşası Romılos A. Spatharis'e ait mezar anıtı bunun en güzel örneklerinden biridir. Mezar kitabesi Rumca ve Osmanlıca olmak üzere iki dilde yazılmış, mezarını örten levhada bulunduğu görevin önemine ilişkin olarak Osmanlı sancağı kabartmasına yer verilmiştir. Aynı zamanda haç biçimli mezar taşında fotoğraf, meşale, girland ve defne yaprakları kabartmaları gibi Hıristiyan inancına özgün simgeler kullanılmıştır.

Bu ve buna benzer sınırlı sayıda örnek, Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki mezar geleneklerinin birbirinden etkilendikleri anlamına gelmemektedir. Toplumun diğer kesimleri ait oldukları inanç ve etnik yapıya bağlı geleneksel mezar tipleri cemaatler ait mezar anıtlarında sürdürülmüştür.

Mezarlıkların günümüzde şehir merkezinin içinde kalmaları ve cemaatlerin azalmasıyla bağlantılı olarak daha az kullanılmaları, eski mezar anıtlarının da tahribini doğurmuştur. Lozan Anlaşmasından sonra askeri mezarlıkların kaldırılamayacağı maddesi de cemaatin elinde olan mezarlıkların sadece askeri mezarların taşınmasıyla korunabileceği düşüncesinden hareketle sahip çıkılmak adına birleştirildiği de

görülmektedir. Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı 20. yüzyılda yol açmak veya kamulaştırma ile kaldırılan askeri ve sivil mezarlıkların toplanma yeri haline gelmiştir.

Mübadele sonrası 1942 yılında çıkarılan varlık vergisi ile ülkeyi terk etmek zorunda bırakılan gayrimüslimlerin nüfuslarında ki azalmaya paralel olarak mezar anıtlarında basit ve niteliksiz, gösterişten uzak olanları tercih edilmiştir. Özellikle 1942 den sonra yapılan mezar anıtlarında figür kullanımı ve boyutlarda azalma dikkati çekse de sınırlı sayıda ve topluma mal olmuş Ermeni ve Rumların günümüzde yaptırılan mezar anıtlarında 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılan örneklere öykünen ve Hıristiyan sembolizmini yansıtan az da olsa anıtın hala yaptırıldığı gözlenmiştir.

11. KATALOG

KATALOG NO: 1, (Lev. 18, 19, 20, 21)
YORGO ZARİFİ AİLE MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının bordüründe ve anıtın yan duvarında Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ Γ. Ι. ΖΑΡΙΦΗ Yorgo Zarifi Ailesi Mezarı

SANATÇI: A. Mercie, L. N. Sohos
MALZEME: Toulouse mermeri
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıt sağlamdır, kadın ve çocuk heykellerinin kollarında kırıklar var.
KAYNAK: Papazoglou, 2005, s. 98-111; Şarlak, 2005, s. 64-67; Zarifi, 2006, s.242-243.
TANIM: Mezar alanı kare gövdeli küçük sütunlar, demir korkuluklar ve levhalarla çevrelenmiştir. Mezar anıtı yüksek bir podyum üzerindedir. Podyum yan cephelerde birer oturma kaidesi, yan cephelerde mermer levhalarla sınırlandırılmıştır. Levhalar akanthus yapraklarının üzerine oturtulan kürelerle sonlanır. Podyum üzerindeki mezara dört basamakla ulaşılır. Anıt mezar propylaion geleneğinde yapılan dikdörtgen planlı anıta girişte kare biçimli paye yer alır. Payeler kare biçimli üzerinde yuvarlak kesitli kaideler üzerindedir. Kaideler yivlerle süslenmiştir. Yivler altta farklı ortadakiler daha yüksek, yanlardakiler daha alçak olarak yapılmış; yiv aralarında boncuk dizileri motifleri kullanılmıştır. Paye gövdesinin alt kısmı yivsiz olarak tasarlanmış, bu kısımlarda küre motifi üzerine haç motifi kullanılmıştır. Paye başlıkları bitkisel süslemeli bir kaide üzerine, iyon volütlü olup, üçlü bir boncuk dizisiyle sonlanır ve bu boncuk dizisinin içinden de bitkisel bir motif çıkmaktadır. Paye başlıklarının üzerinde arşitrav yer alır. Arşitravın köşeleri paye başlıklarının üst kısmına gelen bölümlerde koç kabartmaları, orta kısmında ise ailenin adı yazılıdır. Koçlar gövdelerinin yarısı dışa taşkın olarak aşağıya bakar vaziyette betimlenmiş, ön ayakları paye başlığına kadar indirilmiştir.

Arşitravın yanlarında ve arka kısmında zikzak motifli bir düzenleme antemiyon motifleriyle devam etmektedir. Antemiyon motiflerinin arasında akanthus yaprakları, çiçekler, rozetler, kuş motifleri kullanılmıştır. Arşitrav üzerinde ise dalgalı motifler, çiçekler, lotus ve palmetlerden oluşan bir silmeyle devam eder. Düz bir silme üzerine yerleştirilen çatı kademeli olarak daralan trifil motifleriyle hareketlendirilmiştir. Çatıda kullanılan plakalar üzerinde bitkisel süslemeler yer alır. Çatının en üst noktası ile bir haç motifiyle sonlanır. Propylaion olarak nitelendirebileceğimiz mezar yapısının arka cephesinde önde serbest olarak yerleştirilen payeler gömme olarak tekrarlanır.

Anıtın tavanında kasetleme tekniği görülür. Kare biçimde düzenlenen kasetler bitkisel süslemelerle, kasetlerin ortası ise diğerlerinden dikdörtgen biçimde bitkisel süslemelerle çevrelenmiş haç kabartmalarıyla süslenmiştir. Mezar sahibi olan Zarifis'in heykeli gösterişli bir yatak üzerinde sırtı silindir biçimindeki bir yastığa dayalı olarak betimlenmiştir. Zarifis'in yüzü hafif saha dönük vaziyette, sağ elinde açık bir kitabı tutmakta, sol eliyle de yastığa dayalıdır. Gür sakallarıyla asalet ve sevgi dolu bir ifadeyle betimlenmiştir. Yatağa uzanır biçimde yerleştirilen figürün üzerinde uzun ceket, yelek ve gömlek bulunmaktadır. Uzun ceketinin düğmeleri açık yatağa doğru dökümlü biçimde durmaktadır. Ceketinin büyük yakaları omuzlarına kadar uzanmakta ve figürü daha geniş olarak göstermektedir. Ceketi içindeki yeleğin düğmeleri iliklenmiş dik yakalı gömleği iki yandan boynunu tam olarak sarmaktadır. Gömleğine fular takılıdır. Uzun ceketinin giysi katları belirgin olarak ışık gölge etkisi düşünülerek tasarlanmıştır. Ayakkabıları oldukça sade olarak dört düğmelidir.

Mezar sahibinin üzerinde olduğu yüksek ve görkemli yatak mezar sahibinin zenginliğini ifade etmektedir. Yatak üzerinde yanlardan sarkan püsküllü örtünün kenarları bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Yatağın üzerinde figürü ayaklarının yanında bir gül dalı, goncaları ve serpiştirilmiş çiçek yaprakları bulunmaktadır. Yatağın baş kısmının orta kısmı oymalı bir ahşap yatak biçiminde, yan kısımları iki direkli olarak palmetler ve çiçek motifleriyle süslüdür. Yatağın orta kısmı aynı zamanda kademeli olarak daralan kemer biçiminde tasarlanmış bitkisel süslemeler ve daire biçiminde vurgulanmıştır. Yatak başlığı üzerinde yıldızlar, çiçek motifleriyle süslü perde motifleriyle bezenmiştir. Figürün baş kısmının üzerinde ise yelpaze biçiminde tasarlanmış üst noktası ise çiçek motifiyle sonlandırılmıştır. Yatak örtüsü üzerinde püsküller üzerinde bitkisel süslemeler volütler, kıvrık dallar, üzüm ve çiçeklerle bezenmiştir. Zarifis'in karşısında duran sırtı dışarıya dönük olarak tasvir edilen kadın ve çocuk heykelleri anıtın dikkat çeken diğer figürleridir. Anıta girerken betimlenen ve girişe sırtını dönen figürler Zarifis'le karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Kadın figürünün sol ayağı ikinci basamakta, sağ ayağı ise üçüncü basamağa çıkar vaziyette üzerinde uzun giysiler giymiş başı örtülüdür. Sol kolu sütuna sağ eli ise yanında kız çocuğunun sırtına dokunur biçimdedir. Bugün kırılmış kolu mezar da yatak üzerinde korunmaktadır. Çocuk figürünün sırtında elini koyduğu yer bellidir. Kadının yüzü sevgi dolu biçimde çocuğa bakar vaziyettedir. Kız çocuğu ise anneye bakar vaziyette sağ elinde bir demet gül tutmaktadır. Saçları oldukça uzun tek örgülü olarak tasvir edilmiş saçları fiyonklu bir kurdele ile bağlanmıştır. Belinden büzgülü kısa bir elbise giyer. Ayakkabıları bantlıdır. Kadın ve çocuk figürü birbiriyle ilişki halinde vücut hatları belirgin olarak, elbise kıvrımları ince işçilik ile betimlenmiştir.

KATALOG NO: 2, (Lev. 22, 23)
NIKOLAOS ZARİFİ AİLE MEZARI
TARİH: 1903
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının bordüründe ve mezar sahibinin büstünün bulunduğu kaide üzerinde Yunanca kitabe yazılmıştır.

ΝΙΚΟΔΑΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗ Ν. ΖΑΡΙΦΗ	Nikolaos ve Eleni N. Zarifi
ΝΙΚΟΔΑΟΣ ΖΑΡΙΦΣ	Nikolaos Zarifi
1815-1895	1815-1895

SANATÇI: Λ.Ν. ΣΩΧΟΣ 1903 (L. N. Sohos 1903)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 78-85; Şarlak, 2005, s.59-64.
TANIM: Mezar gömü odası ve tapınak girişi biçiminde tasarlanan heykelli bölümden oluşmaktadır. Mezar anıtı yüksek bir podyum üzerine inşa edilmiştir. Mezarın heykel bölümüne çıkış, ön bölümdeki üç basamakla sağlanır. Tapınak girişi biçiminde tasarlanan ön bölüm yüksek kaideler üzerine oturan yivli korint sütunlarla düzenlenmiştir. Sütun başlıkları iki sıra akanthus yaprağı içinden çıkan bitkisel süslemeden oluşur. Bitkisel süsleme ortasında bir çiçek motifi yer alır. Sütunların başlık kısımları ekinus ile sonlanır. Bu bölümden sonra ön cephede saçaklık üç kademeli arşitrav ve üzerinde mezar sahipleri Nikolaos ve Eleni N. Zarifis ismi yazılı friz ile devam eder. Frizin üzerinde silme ve üçgen alınlık bulunmaktadır. Alınlık bölümü bitkisel motifler ve haç motifleriyle bezenmiştir. Alınlık üzerine orta ve yanlar olmak üzere üç akroter yerleştirilmiştir. Akroterlerden ortadaki volütlerle tam cepheden stilize edilmiş palmet yaprakları ve vazolar kullanılmıştır.

Tapınak girişi biçimindeki ön bölümdeki heykellerde Nikolaos Zarifi'nin büstü ile kadın ve çocuk heykelleri yer alır. Zarifis'nin büstü aiol sütun başlığı biçiminde bir kaide üzerindedir. Zarifis bıyıklı ve gür saçlı, tebessüm eden bir yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Üzerinde armaların olduğu bir ceket ve düğmeleri boğazına kadar ilikli bir gömlek giymektedir. Kıyafeti üzerinde bir pelerin dökümlü olarak büstün yanlarından dökülerek figüre hacim kazandırmaktadır. Anıtın dikkat çeken diğer heykelleri büst kaidesi önünde merdivenler üzerinde betimlenen kadın ve çocuk figürleridir. Çocuk heykeli ayakta, Zarifis büstüne dönük olarak, sol eliyle çiçek demeti uzatırken betimlenmiştir. Çıplak olarak tasvir edilen çocuk figürünün omuzlarına atılan örtüyle sağ bacağı kapatılmıştır. Örtü çocuğun ayaklarına doğru dökümlü biçimde sonlandırılmıştır.

Kadın ise bir elini yukarıya kaldırmış, diğer eliyle de çocuğu tutar biçimde, üzerinde uzun giysilerle betimlenmiştir. Başını örten giysi ayaklarına kadar uzanır. Kıvrımlar ve drapelerle süslü giysi kadının vücut kıvrımlarını gösteren biçimiyle verilmiştir. Sol tarafta daha çok toplanan giysi kıvrımları kadının bedenindeki hacim duygusunu fazlalaştırmaktadır. Kadın figürünün göz kapakları kapalı olarak aşağı doğru bakar şekildedir. Çocuğun elinde tuttuğu çiçeklerden bir çiçek annenin elbiseleri üzerine aşağı doğru düşerken betimlenmiştir. Anne ve çocuk ilişkinin oldukça natüralist biçimde anlatıldığı bu heykel grubunda yüzlerdeki ifade ve hüzün, sevgi ve ciddiyet oldukça dengeli biçimdedir. Arka cephede bulunan gömü bölümü dikdörtgen planlı olup tapınak mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Bu bölüm ön bölümden daha geniş ve alçak olarak tasarlanmıştır. Gömü odasına dikdörtgen bir kapıyla ulaşılır. Burası dikdörtgen panolarla hareketlendirilmiş, köşelerde yarım payelerle ve dor düzeninde yapılmış düzenlemesiyle dikkati çeker.

KATALOG NO: 3, (Lev. 24)
PETROS ve SPİROS RAFTOPULOS MEZARI
TARİH: 1909
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stellerin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΚΑΙ ΠΡΟ ΤΟΥ ΤΥΜΒΟΥ ΤΟΥΤΟΥΪ
Ω ΔΙΑΒΑΤΑΙ ΣΤΗΤΕ!
Ο ΠΕΤΡΟΣ Ο ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΚΑ ΚΕΙΤΑΙ
ΠΕΠΕΡΑΣΜΕΝΗΣ ΒΙΩΤΗΣ
ΤΟΝ ΔΟΛΙΧΟΝ ΑΘΛΗΣΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΧΟΡΕΙΑΝ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ
ΘΕΡΜΩΣ ΥΠΗΡΕΤΗΣΑΣ
ΑΥΤΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΝ ΣΚΗΝΗΝ
Ο ΤΗΣ ΘΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΑΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΜΕΛΠΟΜΕΝΗΣ ΛΑΤΡΗΣ
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗι 2Αι ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1854
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗι 5Ηι ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1909

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ Ο ΒΛΑΣΤΟΣ
ΡΑΥΤΟΠΟΝΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΩΣ ΒΑΘΜΙΔΩΝ
ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΝΑΜΑΣΙ
ΚΑΤΑΡΔΕΥΘΕΙΣ ΚΑΙ ΖΗΣΑΣ

ΕΝ ΑΡΕΤΗι ΚΑΙ ΔΑΨΙΛΩΣ
ΠΟΛΛΟΥΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣΑΣ
ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΝΥΝ ΟΣΤΑ
ΚΑΙ ΓΗ ΤΗΣ ΕΙΜΑΡΜΕΝΗΣ
ΣΥΧΩΝ ΟΣΙΩΣ ΤΕΛΕΥ ΤΗΣ
ΚΑΙ ΓΗ ΤΗΣ ΕΙΜΑΡΜΕΝΗΣ
ΤΥΧΩΝ ΟΣΙΩΣ ΤΕΛΕΥΤΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΠΙΖΟΜΕΝΗΣ
ΚΑΙΝΗΣ ΖΩΗΣ ΕΞ ΟΥΡΑΝΟΥ
ΤΟ ΦΕΓΓΟΣ ΑΝΑΜΕΝΩΝ
ΜΕΤΑ ΣΥΜΠΑΝΤΩΝ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι
ΠΙΣΤΟΣ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΩι 1821
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΩι 1891

Gömü levhasında:
ΑΝΔΡ ΟΣΙΟΝ ΤΗΥΝΤΕ ΤΕΩΡΓΙΑΔΗΝ ΕΠΙΚΛΗΣΙΝ
ΟΥΝΟΜ. Α ΛΕΞΑΝΔΡΟΝΛΥΓΡΟΣ ΑΝΕΙΛΕ ΜΟΡΟΣ
ΚΑΙΝΕΚΥ Σ ΕΝΟΑΔ ΕΔΥ ΚΟΝΙΝ ΑΣΤΕΟΣ ΕΠΤ ΑΛΤ ΑΛΟΦΟΙΟ
ΗΣ ΤΛΥΚΕΡΗΣ ΠΑ 1 ΡΗΣ ΤΗΝ ΦΙΛΕΕΣΚΕ ΛΙΗΝ
ΟΥΝΟΜΑ ΜΗΝ ΟΙ ΖΩΕΙΕΝΙ ΣΤΟΜΑΤΕΣΣΙΝ ΑΠΑΣΙ
ΒΟΣΠΟΡΘΥ ΑΜΦ ΑΚΤΑΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΤΕ ΚΛΕΟΣ
ΡΗΤΡΗΙΣ ΠΕΙΘΟΜΕΝΟΣ ΓΑΡ ΕΠΟΥΡΑΝΙΟΙΟ ΜΕΔΟΝΤΟΣ
ΑΚΤΕ ΑΝ ΕΣΚΕΔΑΣΕΝ ΔΕΥΘΜΕΝΟΙΣΙ ΝΕΜΩΝ

SANATÇI: ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΥΓΓΗΣ (Markos Pounghi)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 95-97.
TANIM: Mezarlık zemininden yüksek podyum üzerinde bulunan üçlü bir mezar anıtıdır. Orta bölümde gömme sütunlu pedestal alınlıklı, iki yandaki mezarlar ise pedestal ve erkek büstünden oluşmaktadır. Mezar anıtlarının kaideleri stel biçimindedir. Stel biçimindeki kaideler dikdörtgen biçimli yüksek kaidelere üzerindedir. Alt kaideler iki silme ile hareketlendirilmiştir. Mimari özelliklere sahip ortada bulunan stel gövdesi gömme sütunlarla iki yandan sınırlandırılmıştır. Gömme sütunlar kare biçimli kaideler üzerinde yivli gövdelere sahiptir. Sütunların gövde kısmından başlığa geçiş tüm gövdeyi dolanan silmeyle sağlanır. Gömme sütunlar çiçek motifleri ve yumurta dizisiyle bezenmiş başlıklarla sonlandırılmıştır. Başlıkların üzerindeki yastık bezemesizdir. Yastıklar üzerindeki akanthus yaprağı motifi kemerin başlangıç noktalarıdır. Yuvarlak kemerle sonlanan mezar anıtının köşelerine akroterler yerleştirilmiştir. Kemer üzerinde bulunan dikdörtgen kaide boş bırakılmıştır. Kemer içinde çelenk kabartması işlenmiştir.

Solda bulunan mezar anıtı stel biçiminde dikdörtgen biçimli gövdeye sahip kaide ve büstten oluşur. Kaidenin ön yüzünde kitabe yer alır. Gövde dışa taşkın yuvarlak silmeyle sonlanmaktadır. Silme üzerindeki bordür bezemesizdir. Gövdeden daha geniş olarak tasarlanan saçaklıkla kaide sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde iki kademeli dikdörtgen kaide üzerinde, yuvarlak gövdeli diğer kaide üzerinde yer alan erkek büstü bulunur. 4/3 olarak cepheden betimlenen erkek figürü takım elbiselidir. Elbisenin gömleği ve yeleğinin düğmeleri belirgindir. Saçları ortadan ayrılmış olan figürün gür bıyıkları ve kaşları belirgindir. Bakışlarındaki gerçekçi ifade, aristokrat duruşuyla dikkati çeker. Boğazına kadar kapalı bir gömleği, yakasında kıravatı ve ceketinin yaka kısmı belirgindir.

Sağda bulunan mezar anıtı stel biçiminde dikdörtgen biçimli gövdeye sahip kaide ve büstten oluşur. Kaidenin ön yüzünde kitabe yer alır. Gövde dışa taşkın yuvarlak silmeyle sonlanmaktadır. Silme üzerindeki bordür bezemesizdir. Gövdeden daha geniş olarak tasarlanan saçaklıkla kaide sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde iki kademeli dikdörtgen kaide üzerinde bulunan büst sakallı ve yaşlı bir erkektir. Erkek figürünün kıvırcık ve gür sakalları yukarıya doğru bakan gözleri son derece ifade doludur. Gözleri yuvarlak biçimli ve çukurdadır. Figürün dudaklarını kaplayan bıyıkları sakallarıyla bütünleşmiştir. Ceketinin geniş yakaları, görünen gömleği ve kıravatı figürün boynunu kaplamaktadır.

KATALOG NO: 4, (Lev. 25, 26)
ALEKSANDROS GEORGIADİS MEZARI
TARİH: 1897
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Bordürde ve stelde Yunanca kitabe yer alır.
Bordürde:
ΔΟΣ ΤΑ ΥΠΑΡΧΟΝΤΑ ΣΟΥ ΠΤΩΧΟΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΙΣ ΘΗΣΑΥΡΟΝ
ΕΝ ΟΥΡΑΝΩι ΚΑΙ ΔΕΥΡΟ ΑΚΟΛΥΘΕΙ ΜΟΙ Ματθ.: Ιθ. 21

Stelde:
ΑΝΔΡ’ ΟΣΙΟΝ Τ’ΗΥΝΤΕ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ ΕΠΙΚΛΗΣΙΝ
ΟΥΝΟΜ’ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΛΥΓΡΟΣ ΑΝΕΙΛΕ ΜΟΡΟΣ
ΚΑΙ ΝΕΚΥΣ ΕΝΘΑΔ’ ΕΔΥ ΚΟΝΙΝ ΑΣΤΕΟΣ ΕΠΤΑΛΟΦΟΙΟ
ΗΣ ΓΛΥΚΕΡΗΣ ΠΑΤΡΗΣ ΤΗΝ ΦΙΛΕΕΣΚΕ ΛΙΗΝ
ΟΥΝΟΜΑ ΜΗΝ ΟΙ ΖΩΕΙ ΕΝΙ ΣΤΟΜΑΤΕΣΣΙΝ ΑΠΑΣΙ
ΒΟΣΠΟΡΟΥ ΑΜΦ’ ΑΚΤΑΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΤΕ ΚΛΕΟΣ
ΡΗΤΡΗΙΣ ΠΕΙΘΟΜΕΝΟΣ ΓΑΡ ΕΠΟΥΡΑΝΙΟΙΟ ΜΕΔΟΝΤΟΣ
Α ΚΤΕΑΝ ΕΣΚΕΔΑΣΕΝ ΔΕΥΟΜΕΝΟΙΣΙ ΝΕΜΩΝ

SANATÇI: Γ. ΜΠΟΝΑΝΟΣ ΕΠΟΙΕΙ (G. Bonanos)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU:
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 123-127.
TANIM: Mezar tapınak mimarisi geleneğinde yapılmış bir anıttır. Anıt yüksek T planlı podyum üzerinde yer alır. Mezar gömünün yapıldığı yer ve anıt olmak üzere iki bölümden oluşur. Yüksek olarak tasarlanan kare biçimli kaide üzerinde serbest olarak tasarlanan sütunlar yivsiz yuvarlak gövdelidir. Sütun başlıkları üst üste konulan çift başlıklı olarak tasarlanmıştır. Başlıklarda akantüs motifleri kullanılmıştır. Başlıklar üzerindeki kare biçimli yastıklar yer alır. Sütunlar üzerinde arşitrav silmelerle hareketlendirilmiştir. Arşitrav üzerindeki frizde iki sıra olarak yazılmış kitabe, friz üzerinde de testere dişi motifleri ve üçgen alınlık bulunur. Alınlık ortası üzerindeki kare biçimli kaide üzerindeki akroter palmet şeklindedir. Palmet motifinin ortasında haç yer alır. Mezar anıtının tavanı kasetlidir. Kasetler dikdörtgen biçimli ve bezemesizdir.

Serbest sütunlar ve gömme sütunların ortasında dikdörtgen gövdeli yüksek kaide üzerinde erkek büstü yer alır. Heykel kaidesi sütun kaideleriyle aynı biçimde tasarlanmıştır. Kaidenin üst kısmı dışa taşkın silme ve bitkisel süslemelerle bezenmiş bir bordürle sonlanır. Bordür üzerinde de dışa taşkın saçaklıkla kaide bitirilmiştir. Kaide üzerindeki erkek büstü kare biçimli kaide üzerindedir. Büstte betimlenen figür üzerinde papyonlu dik yakalı gömlek, yuvarlak yakalı yelek ve geniş yakalı ceket bulunmaktadır. Sakalları ve bıyıkları gür ve düzgün

olarak taranmıştır. Saçları yana doğru taranmış ve dalgalıdır. Çatık kalın kaşları güçlü kişiliği ile vakur bir ifadeyle betimlenmiştir.

Büstün iki yanında mezar yapısının duvarlarında gömme olarak yapılmış dikdörtgen sütunlar, öndeki sütunlarla aynı özelliklere sahip başlıkları ile tasarlanmıştır. Başlıklar üste üstte konulmuş çift başlıklar palmet motiflerinden oluşur. Mezar anıtının arka duvarı boyunca devam eden ve aynı zamanda da serbest sütunların iki yanı boyunca yan kanatlar yapılmıştır. Yan kanatlar zeminden itibaren tüm mezar anıtında aynı düzenlemeyle yapılmıştır. Yan kanatların kenarları gömme sütunlarla sonlanır. Öndeki serbest sütun kaideleri yüksekliğinde yapılmış ve erkek büstüyle oranlı biçimde yapılmış yuvarlak kemerli nişler simetrik olarak tasarlanmıştır. Nişler içinde çift kuplu büyük vazolar bulunur. Yüksek kaideli, büyük gövdeli vazolar ince uzun ağız kısmıyla bitirilmiştir. Gövdenin iki yanını tamamen kaplayan kulplar volüt biçimindedir. Vazo gövdesinde silmeler yatay ve dikey çizgilerle tasarlanmıştır. Nişlerin üzerinde karşılıklı olarak yerleştirilen melek kabartmaları bulutlar üzerindedir. Kanatlarını yana doğru açarak profilden betimlenen melekler dalgalı saçları, şişkin yanakları ve yana doğru olarak betimlenir. Yan kanatlarda da gömme biçimindeki sütunlar tasvir edilir. Yan kanatlarda da tıpkı öndeki serbest sütunlardaki gibi yüksek kaide kısımları sadedir.

KATALOG NO: 5, (Lev. 27)
ALEKSANDROS KAMBUROĞLU MEZARI
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Aleksandros
ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ	Kamburoğlu
ΙΑΤΡΟΣ	Doktor
1851-1913	1851-1913

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıt sağlamdır, büst tamir edilmiştir.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 134-136.
TANIM: Mezar anıtı stel biçiminde pedestal ve büstten oluşur. Dikdörtgen biçimli farklı boyutlardaki üç kademeli alt kaide üzerindeki pedestal dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin ön yüzünde kitabe ve kabartmalar yer alır. Kabartmalarda yüksek ayaklı, küresel gövdeli ve çift kulplu bir kap ve kabı dolanan yılan tasvir edilmiştir. Çelenk biçiminde yerleştirilen defne ve zeytin dalları kabartmaları yer alır. Pedestal gövdesi yatay olarak yapılan dışa taşkın silmeyle ve gövdeden daha geniş saçaklıkla sonlandırılmıştır.

Saçaklık üzerinde kademeli olarak daralan dikdörtgen biçimli kaide üzerinde mezar sahibinin büstü yer alır. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan ve cepheden betimlenen figürün gür bıyıkları, irislerine kadar yapılmış yuvarlak biçimli gözleri, yana taranmış dalgalı saçları ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Büstün üzerindeki çatlaklar daha sonradan tamir edildiğini göstermektedir. Figürün uzun boynu düz olarak sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 6, (Lev. 28)
KANAGİNİS AİLE MEZARI
TARİH: 1925
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı

KİTABE: Stel gövdesinde ve gömü levhasında Yunanca kitabe yer alır. Stelin ön yüzünde

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ	Ioannis P. Kanaginis'in Mezarı
15. XI. 1859- 20. XI. 1925	15. XI. 1859- 20. XI. 1925
ΜΑΡΙΑ Ι. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗ	Maria I. Kanagini
21. 1. 1946	21.1.1946
ΠΕΤΡΟΣ Ι. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ	Petros I. Kanaginis
ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΣ ΕΝ ΑΘΗΝΝΑΙΣ	Atina'da öldü
ΤΗι 22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1917	22 Agustos 1917'de
ΕΤΩΝ 29	29 yaşında
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ	Dimitrios I. Kanaginis
20.XI.1964	20.XI.1964
ΑΔΚΗΒΙΑΔΗΣ ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ	Alkiviadis Kanaginis
1912-1983	1912-1983
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ	Ekaterini Kanaginis
21.4.1996	21.4.1996
ΜΑΡΙΑ Ι. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ	Maria Kanaginis
21.1.1946	21.1.1946
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΧΩΡΙΑΤΙΔΗΣ	Akhileas Horiatidis
1955	1955

SANATÇI: ΛΑΖ. ΚΑΙ ΘΕΟ. ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23 (Lazaros ve Theodoros Liritis Kabristan 23)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 267-268.
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen biçiminde mermer levhalarla çevrelenmiştir. Levhalar birbirlerine kare biçimli payelerle bağlanırlar. Gömü alanı zeminindeki levhalarda haç kabartması ve mezara sonradan gömülen aile üyelerinin bilgileri yazılıdır. İki kademeelMezar steli dikdörtgen biçimlidir. Stelin ön yüzünde kare biçimli çerçeve içinde mezarın ilk sahibinin büst kabartması yer alır. Kabartmadaki erkek figürü oval yüz hatlarına sahiptir. Top sakallı ve bıyıklı, takım elbiselidir. Gömleğinin dik yakaları ve kıravatı detaylı olarak işlenmiştir. 4/3 profilden betimlenen figür sakin bir tavırla betimlenmiştir. Kare çerçevenin alt kısmı dikdörtgen biçimdeki kitabelikle sonlanır.

KATALOG NO: 7, (Lev. 29)
ZOGRAPHOS AİLE MEZARI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

ΟΙΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ	Zographos'un Mezarı
ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ	Ioannis Zographos
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗΝ 2 ΜΑΡΤΙΟΥ 1886	2 Mart 1836'da doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗΝ 22 ΙΟΥΛΙΟΥ 1898	22 Temmuz 1898'de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Siyah mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam

YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 294-295.
TANIM: Mezar alanı mezarlık zemininden yüksek podyum biçimindedir. Gömü yeri tek levha örtülmüştür. Mezar anıtı dikdörtgen biçimli dört kademeli kaide üzerindedir. Kaide üzerindeki anıtın dikdörtgen biçimli gövdesi siyah mermerden yapılmıştır. Gövdenin ön yüzünde beyaz mermerden yapılmış oval madalyon üzerinde mezar sahibinin kabartma tekniğinde yapılmış büst portresi yer alır. Cepheden betimlenen ince uzun yüz hatlarına sahip figür gür bıyıklı, belirgin kemerli burnuyla karakteristik olarak betimlenmiştir. Figür kalın kaşlı ve sert bakışlara sahiptir. Takım elbiseli olarak betimlenmiştir. Portrenin altında kitabe yazılıdır. Anıtın gövdesi daralarak yükselir. Anıt kaide üzerindeki büyük bir haçla sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 8, (Lev. 30)
GRAMMATOPULU AİLE MEZARI
TARİH: 1925
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

ΟΙΚΟΣ Σ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ	S. Grammatopulu Mezarı
ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	Ioannis S. Grammatopulu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 13 ΙΟΥΙΟΥ 1880	13 Temmuz 1880'de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1906	8 Kasim 1906 'da öldü
ΕΛΕΝΗ Σ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ	Eleni S. Grammatopulu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1853	11 Nisan 1853'de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 25 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1920	25 Eylul 1920'de öldü
ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Ι. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	Stilianos I. Grammatopulu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 19 ΜΑΡΤΙΟΥ 1848	19 Mart 1848'de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 2 ΙΟΥΛΙΟΥ 1925	2 Temmuz 1925'de öldü
Gömü levhasında:	
ΙΑΝΤΕΛΗΣ Σ . ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	Pandelis S. Grammatopulos
ΜΟΥΡΚΑΣ	Murkas
1895-1943	1895-1943
ΒΑΣΙΑΕΙΟΣ Σ . ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	Basilios S. Grammatopulos
ΜΟΥΡΚΑΣ	Murkas
1891-1953	1891-1953
ΕΛΕΝΗ Σ . ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ	Eleni Grammatopulu
ΜΟΥΡΚΑΣ	Murkas
1895-1961	1895- 1961

SANATÇI: ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΥΓΓΗΣ (Markos Ponghi)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 400-401.
TANIM: Mezar anıtı aedicula biçminde tasarlanmıştır. Anıt dikdörtgen biçimli yüksek kaide üzerindedir. Dikdörtgen biçimli anıtın gövdesi kare biçimli payelerle sınırlandırılmıştır. Payelerin kare biçimli kaideleri sade ve iki bölümlüdür. Gövdeleri ise boyuna ince çizgilerle

hareketlendirilmiştir. Gövde dışa taşkın bir silmeyle sonlanır. Payelerin başlıkları iri biçimde yapılmış palmetlerden oluşur. Palmet motifleri üzerinde çiçek motifiyle süslenmiş ikinci bir başlık yer alır. Payeler üzerindeki arşitravda aile adı yazılıdır. Arşitrav dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlık tepesinde ve köşelerine akroterler yerleştirilmiştir. Alınlığın içine haç kabartması yerleştirilmiştir. Nişin ortasında yüksek kabartma tekniğinde yapılmış erkek büstü yer alır. Erkek figürü kel kafalı, gür bıyıklı, sevecen bir ifadeyle bakar. Dik yakalı yelekli bir smokin giymiştir. Boyun kısmı oldukça kalındır. Boynunda iri boncuklarla yapılmış bir kolye bulunur. Kolyenin ucu yeleğinin içindedir. Büstün alt kısmında mezarda yatan aile üyelerinin isimleri doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Mezara sonradan gömülen aile üyelerinin oval biçimli porselen fotoğrafları da anıta yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 9, (Lev. 31, 32)
ANESTİ SİMEON TASÇIOĞLU MEZARI
TARİH: 1870
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde kitabe yer alır.

Χέρου πάτερ ίες τούς άγώνας
Λίθον πρός χάριν μου είς τούς αίώνας

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑ
ΔΙΑΛΕΚΤΗ ΤΑΣΤΖΟΓΛΟΥ

ΤΑΦΟΣ	Aile
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙ	Mezarı
ΑΚΟΣ ΑΝΕΣ	Anesti
ΤΗ ΣΥΜΕΩΝ	Simeon-
ΤΑΣ ΤΖΟΓ	Tas Tzo-
ΑΟΥ	Gau
1870	1870
Σ A	S A
T	T
1878	1878
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 5	5 Ağustos 1887'de
ΤΩ 1887	Doğdu
ΑΠΕΘΑΝΕ ΜΑΙΟΥ 21	21 Mayıs 1908'de
ΤΩ 1908	Vefat Etti

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıt sağlam olmasına rağmen, üzerindeki melek heykeli günümüze gelememiştir.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.320-323.
TANIM: Mezar anıtı üç bölümlü kademeli olarak daralan alt kaide üzerindedir. Kaide üzerinde kare biçimli yüksek pedestali taşıyan aslan ayakları yer alır. Aslan ayakları ve ayaklar arasındaki ters akroter biçiminde tasarlanan palmet motifleri ayrıntılı bir işçilikle işlenmiştir. Bu ayaklar üzerine yerleştirilen pedestal dikdörtgen biçimli bir gövdeye sahiptir.

Pedestal dışa taşkın saçaklık ve kubbemsi biçimde heykel kaidesi olarak sonlandırılmıştır. Pedestal gövdenin dört yüzünde kabartmalar ve kitabe yer alır.

Pedestal anıtın ön yüzünde madalyon içinde mezar sahibinin kabartma büstü yer alır. Büst palmet ve lotus motiflerinden oluşan bitkisel süslemeler ve çelenk biçiminde yapılmış bir madalyon içindedir. Kabartmadaki genç erkek figürünün elinde üzerinde haç olan bir İncil tutmaktadır. Takım elbiseli figürün ceketi içine yelek giydirilmiştir. Gömleğinin dik yakasına papyon takılmıştır. Yüz hatları ayrıntılı bir işçilikle betimlenmese de ortadan ikiye ayrılmış saçları, oval yüz çizgileri belirgindir. Figürün üst kısmında güneş motifi yerleştirilmiştir. Anıtın üst köşelerine delikler açılmıştır. Bu deliklerin ne amaçla açıldığı belirlenememiştir. Pedestal biçimli gövdenin yan yüzlerinde dikdörtgen bir çerçeve içinde merdivenler üzerinde "Meryem'e Müjde" sahnesi betimlenmiştir. Meryem'in başının üzerinde ışınlar saçarak betimlenen güvercin figürü Tanrıyı sembolize etmektedir. Meryem uzun iç giysi, başından itibaren örten bedenini örten dış giysiyle tasvir edilmiştir. Masa başında İncil okurken betimlenen Meryem'in haleli başı, çıplak ayakları, işaret parmağını İncilin üzerine götürmesi gibi ayrıntılar işlenmiştir. Masanın ve merdivenlerin düzenlenmesi sanatçının perspektife dikkat ettiğini bize göstermektedir.

Anıtın arka yüzündeki kabartmalarda ise kerubin şeklinde başı haleli olarak tasvir edilen melek figürü, meşaleler, buğday ve defne yaprakları, haç ve kuru kafa gibi sembollerle birlikte betimlenmiştir. Yuvarlak kemerli bir düzenleme ortasına yapılmış olan melek figürü cepheden, kanatlarını alt kısımda birleştirmiş olarak sakin bir ifadeyle betimlenmiştir. Kemerin iki yanı ters olarak yerleştirilmiş meşalelerle hareketlendirilmiştir. Meşaleler üzerine kurdeleler çapraz olarak bağlanmıştır. Kabartmaların altında haç motifi, haçın etrafında buğday ve defne yaprakları, haçın üzerinde ise rulo şeklinde tasarlanan ama boş bırakılan kitabelik kısmı bulunmaktadır. Bu bölümün alt kısmı düzleştirilmiş yuvarlak bir madalyon içinde bir kuru kafa kabartması işlenmiştir.

Anıtın diğer yan yüzünde de Patrik mezarı olduğunu gösteren Patrikhane sembolü çift başlı kartal kabartması yer alır. Kartalın tek gövdeden çıkan çift başı iki yana çevrilmiştir. Kartalın her iki ayağında tuttuğu asa kanatlarına kadar uzanmaktadır. Sol ayağındaki asanın başına iki yılan dolanmıştır. Yılanların başları birbirine bakar biçimdedir. Başları ortasında haç yer alır. Sağ ayağındaki asa küre biçiminde sonlanır. Kartal başlarının ortasında patrik başlığı, ayaklarının altında lotus çiçeği yer alır. Eski fotoğraflarına dayanarak anıtın üzerinde bir melek heykeli bulunmalıdır. Bu güne gelemeyen melek figürü sol elindeki meşaleyi söndürürken sağ elini ise yukarıya doğru kaldırırken betimlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı belden bir kuşakla bağlanmış bir elbise bulunmaktadır. Meleğin drapeli kıyafeti altından çıplak ayakları görünmektedir. Figürün uzun dalgalı saçları omuzlarına dökülür biçimdedir.

KATALOG NO: 10, (Lev. 33)
ANDREOS IOSİFİDİS MEZARI
TARİH: 1916
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde ve gömü levhasında Yunanca kitabe yer alır. Stelin ön yüzünde:
Alınlık:

ΟΙΚΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΙΩΣΗΦΙΔΟΥ	Andreos Iosifidis'un Mekanı
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Α. ΙΩΣΗΦΙΔΟΥ	Ekaterini A. Iosifidu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1916	1 Şubat 1916'da
ΕΤΩΝ 42	42 yaşında vefat etti.

Heykel kaidesinde:

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΡΥΤΣΑΣ	Koritsa İli
ΧΩΡΙΟΝ ΟΠΑΡΠ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	İthiros Opari Köyü

Gömü alanı levhasında:

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ Α. ΙΩΣΗΦΙΔΟΥ	Triandaphilia A. Iosephidu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 4 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1926	4 Agustos 1926 öldü
ΕΤΩΝ 47	47 yaşinda
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Ν. ΜΙΣΤΡΑΣΙ	Themıstoklıs N. Mıstrası
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΜΟΣΧΟΠΟΛΕΙ 1900	1900 Yılında Moshopolıs'de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 28 ΔΕΚΕΜΡΙΟΥ 1954	28 Aralık 1954'de öldü

SANATÇI: A. ΖΥΡΙΜΗΣ ΚΑΤΩΘΕΝ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ (A. Zirimis)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 271-273.
TANIM: Mezar anıtı niş biçimindedir. İki kademeli bir kaide üzerinde yer alan anıt niş biçiminde tasarlanmış ve üzeri çift pahlı çatıyla örtülmüştür. Çatı üzerinde kare gövdeli kaide yer alır. Kaide haç yerleştirilmek için konulmuş olmalıdır. Yuvarlak nişin ortasında farklı boyutlarda ve biçimlerde yapılmış dört kademeli kaide üzerinde frontal duruşlu kadın büstü bulunmaktadır. Kadın figürü cepheden betimlenmiştir. Sakin ve ciddi duruşu, geriye taranmış ve arkada toplanmış saçlarıyla tasvir edilmiştir. Figürün kulakları ucunda sallanan küpeleri net biçimde görülmektedir. Üzerindeki kıyafetinin dantelli iç gömleği boynunu tamamen kaplar ve dik yakalıdır. Gömleği üzerinde kenarları dantelli elbise yakası ve onun üzerinde de yandan bağlanmış bir dış giysi giymektedir.

Büstü koruyan biçimde çevreleyen yuvarlak kemerli nişin iki yanında serbest olarak tasarlanmış sütunlar yer alır. Yivsiz gövdeli sütunlar iyon başlıklara sahiptir. Başlıklar monogramlarla bezelidir. Başlıklar üzerinde kare prizmal yastıklar üzerindede yuvarlak kemeri taşırlar. Kemer alınlığında aile adı yazılıdır. Alınlık çevresi silmelerle çevrelenmiş, çift pahlı bir çatıyla örtülmüştür. Nişin iki yanında kare biçimde tasarlanan çıkmalar haç monogramlıdır. Çıkmalar üzerinde diz çöken dua eder biçimde yapılmış çocuk melek heykelleri yerleştirilmiştir. Melekler kare biçimli köşeleri püsküllerle süslenmiş kaide üzerindedir. Kaideler üzerine simetrik olarak yapılan melek figürleri çıplak ve ellerini önde kavuşturmuşlardır. Kısa ve yana taranmış dalgalı saçları, sakin ve tebessüm dolu ifadeyle basit işçilikle betimlenmişlerdir.

KATALOG NO: 11, (Lev. 34)
KRIKELİ AİLESİ MEZAR ANITI
TARİH: 1890
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde, obeliskte Yunanca kitabe yer alır. Obeliskte:

ΑΩΨ
ΚΡΥΠΤΗ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΡΙΚΕΛΗ

Kaidede: ΤΙΝΟΣ ΤΑ ΟΣΤΑ ΕΙΠΕ ΜΟΙ,	Güzel (Iyi) pyramit
ΚΡΥΠΕΙΣ, ΠΥΡΑΜΙΣ ΚΑΛΗ;	Kimin kemiklerini
ΤΩΝ ΣΥΜΒΙΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	Gizliyorsun söyle bana
ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΚΡΙΚΕΛΗ.	Georgios ve Eleni Krikeli'nin mi?

Ο ΙΔΡΥΣΑΣ ΣΕ, Δ'ΕΙΠΕ ΜΟΙ	Ey pyramit senin için bunu diken
ΤΙΣ ΕΣΤΙΝ, Ω ΠΥΡΑΜΙΣ;	Kimdir bana söylemedi
ΟΙ ΥΙΟΙ ΤΩΝ ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΩΝ	Ölenlerin oğulları
ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΤΙΜΗΣ.	Anısına saygıyla

MARC HENRI BRON 7.1.1970
ΕΛΕΝΗ BRON ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΚΡΙΚΕΛΗ

Obelisk kaidesinde:
ODETTE BRON 11.1.2003
EUSTACHE BRON 4.11.2007

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 324-325.
TANIM: Yüksek bir kaide üzerinde obelisk biçiminde tasarlanan mezar anıtıdır. Kare biçimde payelerle çevrili mezar alanın gömü yeri lahit biçiminde köşeleri sivriltilerek haçlarla süslenmiştir. Anıt beş bölümlü yüksek kaide üzerindedir. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla düz olarak sonlandırılmıştır. Saçaklık üzerinde obelisk için yapılan iki kademeli alt kaide yerleştirilmiştir. Obelisk kaidesinin ön yüzü kitabe, kandil kabartması yer alır. Kaide üzerinde dört tane kürenin taşıdığı obelisk bulunmaktadır. Yukarıya doğru daralan obelisk pramidal biçimde sonlandırılmıştır. Obeliskin ön yüzünde yarım yuvarlak niş içinde kadın büstü kabartması betimlenmiştir. Büstün gövdesinin alt kısmı nişten aşağı sarkar biçimdedir. Kadın cepheden karşıya bakar. Figürün üzerindeki yakasına fular takılmış gömlek bulunmaktadır. Figür arkaya doğru toplanmış dalgalı saçlıdır. Saçlarında büyük bir kurdele bulunur. Orta yaşlı olarak tasvir edilen figürün elmacık kemikleri belirgindir. Yuvarlak çenesi ve ayrıntılı işlenmiş yüz hatlarına sahiptir. Büstün altında birbirine kurdelerle bağlanmış çapraz yerleştirilmiş defne dalları kabartmaları işlenmiştir. Büstün üstünde ve alt kaidenin ön cephesinde kitabe yazılmıştır.

KATALOG NO: 12, (Lev. 35)
SOFİA S. İLİADU MEZARI
TARİH: 1918
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΣΟΦΙΑ Σ. ΗΛΙΑΔΟΥ	Sofia S. İliadu
ΤΟ ΓΕΝΟΣ Α.Χ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ	A.H. Anagnostu Soyundan
1875-1918	1875-1918

SANATÇI: ΛΑΖΑΡΟΣ ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23 (Liritis Kardeşler)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 278-279.
TANIM: Mezarlık zemininden yüksek büyük bir gömü alanı kaplayan anıtı mermer sekiyle çevrelenmiştir. Seki üzerine ise bu alanı sınırlandırılan kare şeklinde üst kısımları sivri külahla

biten obeliskler yerleştirilmiştir. Gömü alanının orta bölümü büyük bir mermer levhayla vurgulanmış, levha üzerine haç motifi kabartması konulmuştur.
Mezar anıtı ön ve arkaya, yanlara doğru olarak çıkmalarla T biçiminde tasarlanmıştır. Anıtın orta bölümü tapınak mimarisi özellikleri gösteren aedicula biçimindedir. Anıtın yan çıkmaları ise haç motifleriyle süslenmiştir. Aedicula, önde ikisi serbest arka kısımda da iki plaster olmak üzere toplam dört sütunlu bir düzenleme ile tasarlanmıştı. Sütun kaideleri ve gövdeleri kare biçimlidir. Sütun başlıkları dört yönden volütlerle, volütlerin orta kısımları ise palmet ve stilize yaprak motifleriyle süslüdür. Volütlerin alt kısımları silmelerle hareketlendirilmiş, küçük kareler içine çiçek motifleri konulmuştur. Sütunlar üzerinde friz, arşitrav yer alır. Arşitrav üzerinde mezar sahibinin adı yazılıdır. Bu bölüm üzerinde testere dişi motifi ve dışa taşkın bir saçak kısmı bulunur. Anıtın saçaklık bölümü düz olarak sonlanır. Yan çıkmalardaki saçaklıkta aynı biçimde düz ve dışa taşkındır. Sütunlar içinde ise örtü sisteminin iç kısmı kasetli tavan tekniğinde yapılmış, kasetlerin içlerine yıldız motifleri işlenmiştir. Öndeki serbest kare sütunların simetrisinde yapılan gömme sütunlar arasında mezar sahibinin madalyon içinde kadın portresi kabartması yer alır. Kadın figürü kısa ve dalgalı saçlı, küpeli, çenesi ve belirgin kemerli burnuyla dikkati çeker. Portrenin üst kısmındaki silmede bitkisel süslemelerde haşhaş ve palmet motifleri işlenmiştir.

KATALOG NO: 13, (Lev. 36, 37, 38)
H. K. LAMBROUTİDOU MEZAR ANITI
TARİH: 1900 den sonra
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar yapısının ön cephesinde Yunanca kitabeler yer alır. Kitabede:

Και εκπορεύσονται οι τα αγαθά	İyilik zuhur eden
Ποιήσαντες εις ανάστασιν ζωής	Ölümden sonraki hayatta dirilecektir
Οι δέ τά φαύλα πράξαντες	Ahlaksız olanlar da
Είς άνάστασιν κρίσεως	Ölümden sonraki hayatta yargılanacaktır
ΠΡΟΣΔΟΚΩ ANACTACIN NEKPΩN	Ölülerin Yeniden Hayata Dönmesini Bekliyorum
ΜΑΤΘΑΙΟΣ Π. ΛΙΑΦΑΣ	Mattheos P. Liafas
ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ	Epirli
1884-1962	1884-1962
ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	Harikli Papadopulu
1914-1996	1914-1996
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	Eleftheria Papadopulu
1943-1998	1943-1998
ΠΕΤΡΟΣ ΚΕΛΕΣΟΓΛΟΥ??	Petros Kelesoğlu
1938-2001	1938-2001

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 188-189; Şarlak, 2005, s. 67-69.
TANIM: Mezarlığın dikkat çeken geleneksel ve klasik özelliklerin bir arada kullanıldığı mezar şapeli olarak tasarlanan bir anıtıdır. Yüksek podyum üzerine yapılan mezar şapeli merkezi

planlıdır. Kare planlı olarak tasarlanan şapel, doğu kısmında yarım yuvarlak nişle sonlanmaktadır. Kuzey ve güney duvarlarında yarım yuvarlak küçük pencerelerle havalandırılan şapel, yuvarlak bir kaide üzerinde yükselen kubbe ile örtülüdür. Kubbe dışında şapel dört yönden kırma çatılı alınlıkla sonlanmaktadır. Şapelin ön yüzündeki giriş kapısı oldukça dikkat çekicidir. Dikdörtgen biçimli kapı yuvarlak kemerli alınlık ve bordürle çevrelenmiştir. Kapının dikdörtgen bölümü çerçevelerle dörde bölünmüş, İncilden sahnelerle kabartma olarak bezenmiştir. Çerçeveler boncuk dizisi, meander ve örgü motifleriyle süslenmiştir. Kabartmalarda üstte "İsa'nın Doğumu ve Çobanların tapınması", ortada "Hz. İsa'nın Ölümü", en alt kısım ikiye bölünmüş olarak "Melek Gabriel" ve "Melek Michael" kabartmaları yer almaktadır. Kapının alınlığı ajur tekniğinde mermerden olarak mezar odasının hava almasını sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Bu bölüm ışınsal bir motifin ortasında yuvarlak madalyon içinde kutsal üçlü sahnesiyle birlikte vurgulanmıştır. Işınsal motif çevresinde bitkisel süslemelerle çerçevelenmiştir. Köşelerde anthemion motifi kullanılmıştır. Yarım yuvarlak biçimde kapının tamamını kaplayan geniş bir bordürde bitkisel süslemelerde asma yaprakları ve üzüm motifleri kullanılmış bu süsleme ise yumurta dizisiyle sonlandırılmıştır. Üzüm motifleri merdivenin başına kadar uzatılmış kökler eklenerek doğayla uyumu sağlanmaya çalışılmıştır.

Kapının iki yanında gömülen kişilerin kabartmaları yuvarlak madalyonlara işlenmiş olarak birbirine bakar vaziyettedir. Soldaki kadın figürü yazıta göre Hariklia Papadopoulou, erkek figürü ise sağda Mattheos P. Laivos'dur (Şarlak, 2005: 69). Büst portre şeklinde profilden yapılmış figürlere göre kadın figürü saçları topuz, burun kemerleri ve kulaklarında küpesiyle dik yakalı bir kıyafetle, erkek figürü ise az saçlı ve gür bıyıklı olarak betimlenmiştir. Bu madalyonların altlarında da oval çerçeveler içinde solda iki, sağda bir tane olarak tasarlanan aileye mensup diğer gömülen kişilerin fotoğrafları yer alır. Bu fotoğraflarda porselen üzerine basılmış resimlerdir. Kapının üstünde alınlık ortasında ise yuvarlak bir madalyon içinde "İsa'nın Mandylion" ikonası alçak kabartma biçiminde yapılmıştır. Burada İsa'nın yüzü bir mendil üzerinde betimlenmiş ve bu mendili tutan iki çiçek motifi belirtilmiştir. Çerçeve yumurta motifleriyle içten çerçevelenmiştir. Dıştaki iki kademeli çerçeve ise sade olarak bırakılmıştır. Alınlık kısmında bu tasvir dışında başka bir süsleme bulunmaz ama alınlığın içten üst kısmında geometrik motifler görülür. Anıtta Rönesans ve Neo-klasik ve Bizans etkili süslemeler eklektik biçimde kullanılmıştır. Simetrik bir düzende kabartmalarla süslenen "*Kapı konstrüksiyonu Ortodoks kilise mimarisinin doğusunda yer alan ikonostasisin ortasında apsise kutsal mekâna açılan kapıyı simgeler. Ebediyete giden yolun yine Tanrının evinin kubbesi altında olduğu felsefi yaklaşımı mimarın izlerinde bulunabilir*" (Şarlak, 2005: 69).

KATALOG NO: 14, (Lev. 39)
MİHAİL SVORONOS MEZARI
TARİH: 1892
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kitabelikteki okunan Yunanca kitabe aşağıdaki gibidir.

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ……. ΜΑΚΡΑΝ
ΘΡΗΝΕΙΤΑΙ …ΔΟΝΟΣ
……ΓΕΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΕΚΡΟΣ
Ο ΜΙΧΑΗΑ ΣΒΟΡΩΝΟΣ
……..ΧΕΙΡ ΔΑΨΙΛΗΣ
…..ΑΠΑΛΟΤΕΡΑ
ΣΥΝΙΣΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΠΟΛΙΤΗΝ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΑ

ΠΑΤΡΙΣ Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΩΝ
ΕΠ ΕΥΕΡΓΕΤΗ ΛΕΙΨΑΝΤΙ
ΜΑΚΡΟΝ Ν'ΑΤΛΗΣΕΙ ΘΡΗΝΟΝ
ΦΕΥ ΠΟΣΟΝ ΗΠΙΩΤΕΡΟΝ
……
ΠΑΤΡΙΣ … ΔΕ ΕΦ'ΥΙΟΙΣ
ΕΝΔΟΝ ΟΙΣ ΟΥΚ ΕΧΟΥΣΙ
…….
……..
ΕΤΩ ΝΖ΄

SANATÇI: I. ΒΙΤΣΑΡΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ (Atinalı I. Vitsares yaptı)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 92-94.
TANIM: Mezar alanı geometrik ve bitkisel süslemeli demir parmaklıklarla çevrelenmiştir. Mezar alanı zeminden yüksek podyum biçimindedir. Podyum üzerinde sayfaları açık kitap biçimindeki kitabelik ve ünik biçimli bir anıt bulunmaktadır. Anıtın üç bölümden oluşan alt kaidesi üçgen biçimindedir. Kaidenin birinci bölümü sade olarak içe ve dışa doğru kıvrımlarla hareketlendirilmiştir. İkinci bölüm birinci yüksek ve kaidenin üç yüzünde dikdörtgen çerçeveler içindeki kabartmalarda tabak içinde başsız güvercin gövdeleri kanatları açık olarak betimlenmiştir. Kaidenin üçüncü bölümü dışa ve içe doğru yuvarlak silmelerle sınırlandırılmıştır. Üçgen kaidenin üç köşesine büyük boyutlu küreler yerleştirilmiştir. Kürelerin iki yanına kanatlar yerleştirilmiştir. Küreler güvercin veya melek kanatlarına gövde oluşturur. Bu bölümün üstü giderek daraltılmış ve bordür biçiminde sonlandırılmıştır.

Üçgen kaide üzerindeki anıtın gövdesi yuvarlak biçimlidir. Gövdenin alt kısmı stilize edilmiş iri üç akanthus yapraklarının birleşiminden oluşur. Yapraklar adeta bir vazo gibidir. Yaprakların arasında zambaklar, iri çiçek motifleri, güller, zeytin dalları, kitap, ön cephede kadın ve erkek büstleri iç içe geçmiş farklı ve bezemeci anlayışla yapılmış bir anıttır. Yuvarlak gövdenin ön yüzünde stilize edilmiş iri palmiye motifi üzerinde kadın ve erkek büstleri kabartmaları yer alır. Erkek figürü solda 4/3 portre biçiminde, kadın ise profilden yapılmış sağda yer alır. Figürler birbirleriyle yan yana durmalarına rağmen farklı noktalara bakarlar. Erkek kısa saçlı ve bıyıklı olarak yanlarda saçları ve sakalları birleşmiş olarak ciddi bir duruşla, kadın ise uzun saçlı sade görünüşlüdür. Figürlerin alt kısmında yunus balığı betimlenmiştir. Figürlerin üzerindeki çerçeve dışında anıtın üst kısmı iri palmet yaprakları yan yana konularak yapılan yanan meşale biçimindedir.

KATALOG NO: 15, (Lev. 40)
MARİA G. CAZAPULU AİLE MEZARI
TARİH: 1919
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinde Yunanca kitabe yer alır.

ΜΑΡΙΑ Γ. ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΥ	Maria G. Cazopulu
ΕΓΕΝ 1909 ΑΠΕΘ 29 ΔΕΚΕΜΒ 1919	Doğum 1909 Ölüm 29 Aralık 1919
ΕΛΙΣΑΒΕΤ / ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΥ	Elisavet / Cazopulu
ΕΓΕΝ 1888 ΑΠΕΘ 1914	Doğum 1888 Ölüm 1914
ΦΙΛΙΠΠΟΣ / ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΣ	Filipos / Cazopulos

ΕΓΕΝ 1858 ΑΠΕΘ 24 ΜΑΡΤΙΟΥ 1918	Doğum 1858 Ölüm 24 Mart 1918
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ / ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΣ	Dimitrios / Cazopulos
ΕΓΕΝ 1868 ΑΠΕΘ 4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1924	Doğum 1868 Ölüm 4 Nisan 1924
ΙΩΑΝΝΗΣ / ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΣ	İoannis / Cazopulos
ΕΓΕΝ 13.10.1855 10.9.1942	Doğum 13.10.1855 10.9.1942
ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ Δ. ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΥ	Efrosini D. Cazopulu
ΕΓΕΝ 10 ΑΠΡΙΛΙΛ 1877 ΑΠΕΘ 26 ΣΕΠΤ 1945	Doğum 10 Nisan 1877 Ölüm 26 Eylül 1945
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ν. ΠΙΣΤΙΚΑΣ	Apostolos N. Pistikas
ΕΓΕΝ 23 ΙΟΑΝ 1889 ΑΠΕΘ 24 ΝΟΕΜΒΡ 1981	Doğum 23 Ocak 1889 Ölüm Kasım 1981
ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΠΙΣΤΙΚΑ	Elisavet Pistika
ΕΓΕΝ 8 ΑΠΡ 1906 ΑΠΕΘ 16 ΜΑΡΤ 1987	Doğum 8 Nisan 1906 Ölüm 16 Mart 1987
ΟΙΚΟC ΑΔΕΛΦΩΝ ΔΖΑΖΟΠΟΥΛΟΥΝ	Cazopulos Kardeşlerin Mekanı (Hanesi)

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: İki kademeli bir podyum üzerine yerleştirilen stelin kaidesi dikdörtgen biçimli ve köşeleri dışa taşkın paye biçimindedir. Payeler üzerinde küpe çiçekleri kabartmaları işlenmiştir. Kaidenin ön yüzü kitabelik, üst bölümü ise çokgen biçimde dışa taşkın çiçeklik olarak tasarlanmıştır. Kaidenin üzerine yerleştirilen stel dikdörtgen gövdeli ve yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmıştır. Stel gövdesi üzerine haç kabartması ve kitabe yazılmıştır. Kemer alınlığında kitabeye göre on yaşında ölen kız çocuğu kabartması işlenmiştir. Kız çocuğu küt kesilmiş dalgalı saçları, kurdeleli tokası, yuvarlak yüz hatları ve gözbebeklerine kadar yapılmış iri gözleri ile oldukça sakin görünüşlüdür. Belirgin burnu ve kapalı ağzı, yuvarlak yakalı giysisi ile ölümsüzleştirilmiştir. Kız çocuğunun iki yanında papatya çiçeklerinden yapılmış buketler çelenk biçiminde figürü çevrelemektedir.

KATALOG NO: 16, (Lev. 41)
MİLTİADİS I. NEGROPONTİS MEZARI
TARİH: 1867
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön ve yan yüzünde kitabe yer alır.

ΜΗΛΤΙΑΔΗS Ι. ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ	Miltiadis (Zannis) Negropontis
29 ΙΟΥΛΙΟΥ 1867	29 Temmuz 1867
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο.ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ	Theodoros O. Negropontis
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ 18/24 ΜΑΡΤΙΟΥ 1875	18/24 Mart 1875 te doğdu
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ 15/21 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1878	15/21 Şubat 1878 de öldü
ΧΡ	

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıt sağlam, çocuk heykelinin kolları kırıktır.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 73-77; Şarlak, 2005, s. 81-82.

TANIM: Mezar anıtı yüksek bir podyum üzerinde yükselir. Podyum kare biçiminde üst üste konulan farklı boyutlardaki bezemesiz mermerden yapılmıştır. Bu podyum üzerinde anıtın yüksek ve dikörtgen biçimli kaidenin dört yüzü çerçevelerle hareketlendirilmiştir. Kaidenin ön yüzünde kitabe, yan yüzlerinde çelenk kabartması içinde kitabe ve kuyruğunu ısıran yılan içinde kelebek motifi kabartması yer alır. Kaide üzerinde kare planlı bir taban üzerinde tholos biçiminde yapılan altı sütunla çevrelenmiş anıt göze çarpar. İki kademeli yuvarlak kaide üzerinde yükselen sütunlar yivsiz ve korint başlıklıdır. Başlıklarda akanthus yaprakları, kıvrık dallar kullanılmıştır. Sütunların abaküslerinin ortasında çiçek motifleri kullanılmıştır. Sütunlar üzerinde geniş bir arşitrav altı tane sade biçimde yapılmış yuvarlak silmelerle hareketlendirilmiş, dişli bir friz ve yumurta dizisi biçiminde tamamlanan bir frizle sonlandırılmıştır. Basık bir kubbe ile sonlandırılan anıtın çevresi akroterlerle vurgulanmıştır. Çatının iç kısmı ise akroterlerle bezelidir.

Tholosu ortasında çıplak olarak yapılan çocuk heykeli yerleştirilmiştir. Çocuk figürü sağ ayağı önde sol ayağı düz biçimde durmakta, sol koluyla da elindeki kumaşı tutmaktadır. Başı sola ve aşağıya eğik biçimde uzun ve gür saçlı olarak sevgi dolu bir bakışla tasvir edilmiştir. Figürün eğik başı elinde tuttuğu kumaşı koklar biçimdedir. Elindeki kumaşla cinsel organı örtülmüştür. Figürün kolları bugün yarıya kadar kırıktır. Tholos biçimiyle Neo-Klasik heykel ve mimari özellikler gösteren mezarlıktaki en farklı anıttır.

KATALOG NO: 17, (Lev. 42)
NIKOLETA SİGRU MEZARI
TARİH: 1867
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde Yunanca kitabe yer alır.

ΝΙΚΟΛΕΤΑ (ΜΑΔΟΝΗ) ΣΥΓΓΡΟΥ
ΕΓΕΝΝΗΘΗ
ΚΑΤΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΝ 1807
ΑΠΕΒΙΩΣΕ
ΤΗ 1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1867

SANATÇI: Luıgi Giona
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Çocuk heykeli günümüze gelememiş, kaide ise sağlamdır.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.274-277.
TANIM: Bugüne gelmeyen çocuk heykeli Papazoğluna göre L. Giona tarafından yapılmıştır. İki bölümlü alt kaide üzerine yerleştirilen yüksek kaide ve çocuk heykelinden oluşan bir anıttır. Heykel günümüz gelememiştir. Dikdörtgen biçimli kaidenin ön yüzünde kitabe ve çelenk kabartması işlenmiştir. Kaide dışa taşkın bir bordür ve saçaklıkla düz olarak sonlamaktadır. Bir yastık üzerine oturan oturan çocuk heykeli dua eder biçimdedir. Çocuk figürü önde ellerini kavuşturmuş, kafasını yukarıya doğru kaldırmıştır. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmış, lüle şeklinde omuzlarına düşmektedir. Yuvarlak vücut hatlarına sahip olan çocuğun üzerindeki tek bacağını örten örtü cinsel organını kapatmaktadır. Yukarıya doğru bakan kaşları ve gözleri, yumuşak yüz ifadesiyle sakin bir tavırla gösterilen figürün yanakları ve gözlerinin alt kısmı şişkindir. Usta bir işçilikle yapılan heykelde figürün ayaklarını bastığı yer adeta gerçek bir yastık gibi yumuşak kenarlarıyla dikkati çeker.

KATALOG NO: 18, (Lev. 43)

PASHALİS TRANOS MEZARI
TARİH: 1874
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön yüzünde kitabe yer alır.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΤΡΑΝΟΣ	Pashalis Tranos
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1866	25 Ağustos 1866'de Vefat Etti
ΕΤΩΝ 46	46 Yaşında
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ.Π. ΤΡΑΝΟΥ	Ekaterini P. Tranu
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΘΟΣ	Hayatının Baharında Vefat Etti
ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΑΥΤΗΣ	
ΤΗ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1880	10 Kasım 1880'de

Ω ΔΩΡΟΝ ΕΙΝΑΙ Τ ΟΥΡΑΝΟΥ Ο ΠΟΝΟΣ ΤΩΝ ΘΑΝΑΝΟΝΤΩΝ
ΟΣΤΙΣ ΩΣ ΜΥΡΟΝ ΕΥΣΕΒΕΣ ΕΝ ΤΗ ΨΥΧΗ ΜΑΣ ΚΑΙΕΙ
ΑΥΤΟΣ ΣΥΝΔΕΕΙ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΖΩΝΤΩΝ
ΑΥΤΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΣΥΝΔΕΕΙ

Ölülerin Kederi Gökten Gelen Bir Hediyedir
Ruhumuzda Yanan Güzel Kokulu Yağ Gibi
Ölüleri Hayatta Kalanlarla Bağlayandır O
Hayatta Kalanları Ölülerle Bağlayandır O

SANATÇI: Rosetti E. Spagnola
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Melek heykeli günümüze gelememiş, anıt kaidesi sağlamdır.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.388-390.
TANIM: Üç bölümlü alt kaide üzerine yerleştirilen yüksek kaide ve melek heykelinden oluşan bir anıttır. Alt kaide üç bölümlü, yüksek kaide ise obelisk gövdeleri hatırlatan biçimde yukarıya doğru daralır. Kaidenin ön yüzü iki bölümlü olarak tasarlanmış, kitabelik ve kabartmalarla süslenmiştir. Ön yüzde çelenk, yan yüzlerde ise kuyruğunu ısıran yılan kabartmaları yer alır. Kaide üçgen alınlıkla düz olarak heykel kaidesi biçiminden sonlandırılmıştır. Alınlıkların dört köşesi akroterlidir. Melek heykeli düz çökmüş dua eder biçimdedir. Sol ayağı yukarı kalkık, sağ dizi üzerine çökmüş biçimdedir. Yuvarlak yakalı, belden büzgülü kıyafeti kısa kolludur. Kanatlar iki yana doğru açıktır. Küt ve dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Elleri önde dua eder biçimde birleştirilmiştir.

KATALOG NO: 19, (Lev. 44)
BALİ AİLE MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinde ve obeliskte Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟΣ ΜΠΑΛΗ

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ Κ. ΜΠΑΛΗ
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ
ΤΗι 28 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ
1864

ΑΠΕΘΑΝΕ
ΤΗι 17 ΙΟΥΝΙΟΥ
1889
Η ΔΕ ΑΠΑΡΗΓΟΡΗΤΟΣ ΜΗΤΗΡ
ΚΑΙ ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ
ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ ΗΓΕΙΡΑΝ
ΑΓΑΠΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΓΑΪΤΑΝΟΣ
1912-1913

SANATÇI: Φ. ΚΡΙΚΕΛΗΣ ΚΑΙ Μ. ΚΟΛΛΙΑΔΗΣ ΓΛΥΠΤΑΙ ΟΔΟΣ ΤΕΠΕ ΜΠΑΣΙ ΑΡΙΘ. 34 Κ/ΠΟΛΙΣ
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Melek heykeli günümüze gelememiştir. Kaide sağlamdır.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.437-439.
TANIM: Anıt kaide, obelisk ve kadın heykelinden oluşur. Kaide bir tabanlık üzerine yerleştirilen, yukarıya doğru daralan köşeleri yuvarlatılmış soğanımsı biçimdedir. Kaidenin ön yüzüne çelenk kabartması işlenmiştir. Kaide dışa taşkın saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır. Kaide üzerine konulan obelisk dört küre biçimindeki ayak üzerine yerleştirilmiştir. Obeliskin ön yüzü çerçeve biçiminde tasarlanmış, çerçeve üzerine kitabe yazılmış ve boş çerçeve kazınmıştır. Obelisk dışa taşkın bir saçaklık biçiminde sonlandırılmış, üzerine kadın heykeli yerleştirilmiştir. Heykelde kadın oturur biçimde, elindeki İncili tutarken ve derin düşüncelere dalmış biçimde betimlenmiştir. Uzun kollu elbisesi yuvarlak yakalıdır. Figürün başında uzun bir başörtü bulunmaktadır. Elbisenin etek kısmı drapelerlle hareketlendirilmiş, figüre hacim kazandırmaktadır. Sol elini yanağına götüren kadın, sağ eliyle İncili tutmaktadır. Figürün başörtü altından görünen saçları arkada toplanmıştır. Yaslı bir ifadeyle betimlenmiştir.

KATALOG NO: 20, (Lev. 45)
M.E. IOKONOMU MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

Μ.Ε. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	M. E. Ikonomu
Ω ΑΝ. ΕΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	N. Em. Oikonomu
ΕΚ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ	Leonidiu kentinden
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΩ 1843	1843'de doğdu
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗ 19 ΙΟΥΛΙΟΥ 1889	19 Temmuz 1889 öldü
ΕΥΔ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	Ev. M. Ikonomu
Μ.Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	M.A. Ikonomu
ΚΩΝΣΤ Ν. ΣΚΑΡΜΠΟΥΝΗΣ	Konst. N. Skarbunis
ΕΤΑΜΩ Κ. ΣΚΑΡΜΠΟΥΝΗΣ"	Stamos K. Skarbuni
Kaidede: HELENE MANASSE 1900-1982	Helene Manasse 1900- 1982

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU:

YAYIN:
TANIM: Anıt kare kübik gövdeli yüksek alt kaide ve daha dar bir ikinci kaide üzerindedir. Anıt, yukarıya doğru daralan piramidal gövdeli ve yüksek bir alınlık ve haçla sonlandırılmıştır. Anıtın ön yüzü bordür şeklinde stilize palmet ve inci makara dizisi motifleriyle çevrelenmiştir. Ön yüz kitabelik olarak kullanılmış, yanan kandil ve girland kabartmalarıyla bezenmiştir. Anıt gövdesi dışa taşkın bir saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklık üzerinde anıt gövdesinde bordürde kullanılan stilize palmet ve inci makara dizisi motifleri kullanılmıştır. Saçaklık üzerine yüksek bir alınlık ve haç kaidesi yerleştirilmiştir. Alınlık volütlerle ve palmet motifleriyle sonlandırılmıştır. Alınlık ortasına stilize palmet motifleri işlenmiştir. Anıtın yan yüzlerinde karşılıklı olarak yerleştirilen simetrik kadın heykelleri yerleştirilmiştir. Heykeller dışa taşkın kaideler üzerindedir. Ayakta betimlenen kadın heykellerinin üzerinde uzun, drapeli tek göğsü açıkta bırakan elbise bulunmaktadır. Gövdelerini anıta yaslar biçimde yerleştirilen heykellerde ellerini önde kavuşturan kadın figürleri çelenk tutmaktadır. İki yana açılmış çıplak ayakları elbisenin altından görünmektedir. Figürün öne eğik başı ve yarı kapalı gözleri, şişkin yanakları ve yüz hatları basit bir işçilikle tasarlanmıştır. Kadınların uzun dalgalı saçları elbisesinin etek ucuna kadar inen biçimde başörtüyle örtünmüştür.

KATALOG NO: 21, (Lev. 46)
GALİÇİS MEZARI
TARİH: 20.yy.başı
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede

ΟΙΚΟΣ ΓΑΛΙΤΣΗ Galiçis Mezarı

SANATÇI: Heykeltıraş Jules Déchin, Mimarı Vasil Kuramenos
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 350; Şarlak, 2005, s. 98-99; Emmanuil, 2010, s.126.
TANIM: Mezar anıtı haç şeklinde bir stel ve tabut biçiminde gömü yerinden oluşmaktadır. Haç biçimli stelin ön yüzündeki İsa kabartması alçak kabartma tekniğinde yapılmıştır. Hz. İsa'nın başı halelidir. Cepheden uzun saçlı ve sakallı olarak figürün halesinden ışınlar çıkmaktadır. İsa'nın iki eli aşağıya doğru ve sol elinde palmiye dalı tutmaktadır. İsa'nın üzerinde uzun bir iç giysi ve dış giysi bulunmaktadır. Figürün üzerindeki giysi kıvrımları dikkati çekmektedir. Bulutların içinden bebek melek yüzleri yükselmektedir.

Mezar steli Hıristiyan ikonografisine uygun olarak yapılmış İsa imgesinin kullanıldığı bir mezardır. Şişli Rum Mezarlığı'ndaki İsa'nın betimlendiği tek steldir. Mezar üzerinde tarih ve sanatçı adına rastlanmasa da kaynaklar Jules Déchin (1869-1947) ve mimar Vasil Kuramenos tarafından yapıldığını anlatmaktadır. Mimarın İstanbul'da kaldığı 1911-1915 yılları arasında yapılmış olmalıdır.

KATALOG NO: 22, (Lev. 47)
ANDREU KARANTİNU MEZARI
TARİH: 1887
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
Stel kaidesinde:

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ	Ekaterina Andreu Karantinu
ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΙΣ	Kefalliniali
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΒΡΑΪΛΑ	Braila'da doğdu.
ΤΗ 24 ΜΑΪΟΥ 1880	24 Mayıs 1880
ΑΝΕΠΑΥΘΗ ΕΝ ΚΥΡΙΩ	Hak'ın rahmetine kavuştu.
ΤΗ 4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1887	4 Kasım 1887

SANATÇI: Α.ΖΥΡΙΜΗΣ ΚΑΤΩΘΕΝ ΤΟΥ ΠΥΡ ΓΟΥ (A. Zirimis Kule'nin aşağısından)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.421.
TANIM: Stel biçiminde tasarlanan bir mezar anıtıdır. Mezar steli farklı ölçülerdeki üç kademeli kaide üzerindedir. Stelin dikdörtgen biçimli gövdesinin ön yüzünde yer alan kabartmada dua eden kadın figürü yer alır. Kadın figürü diz çökmüş biçimde kaide üzerindeki kuru kafaya sarılmıştır. Bir eliyle kurukafayı tutarken diğer elinide alnına koyar. Gözleri kapalı olan figür üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Figürün üzerinde uzun giysiler bulunur. Bir dizinin üzerine çökerek betimlenen figürün üzerindeki giysinin tek omuzu açıktır. Bir örtü üst bedenini çevrelemektedir. Giysinin altından görülen çıplak ayakları, giysinin yatay ve dikey kıvrımları bedene hacim vermektedir. Uzun saçları omuzlarına kadar dalgalı olarak betimlenir. Kuru kafanın bulunduğu kaidenin yanında ters konulmuş yanan meşale yer alır. Kabartmanın altında kitabede mezar sahibiyle ilgili bilgiler yazılıdır. Oldukça sade olan anıtın üst kısmı dışa taşkın bir saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklık üzeri ise alınlık biçiminde tasarlanmış tepe akroteri ve köşe akroterleriyle süslenmiştir. Stelin üzerindeki kademeli kaide üzerine bugüne ulaşmayan haç yerleştirilmiş olmalıdır.

KATALOG NO: 23, (Lev. 48)
TAMVAKOS AİLE MEZARI
TARİH: 1896
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΤΑΜΒΑΚΟΥ	Dimitrios N. Tamvakos

SANATÇI: Α. ΖΥΡΙΜΗΣ ΚΑΤΩΘΕΝ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ(A. Zirimis Kule'nin aşağısından)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU:
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 204-207.
TANIM: Gömü alanındaki anıt üst üste konulan iki stel biçimindedir. Anıt iki kademeli dikdörtgen biçimli alt kaide üzerindedir. Kaide olarak tasarlanan ve alt bölüm dikdörtgen gövdelidir. Gövdenin ön yüzüne kitabe yazılıdır. Gövdesinin üst bölümü testere dişi motifleriyle süslenmiştir. Dışa taşkın yuvarlak kemerli alınlıkla kapak biçiminde sonlandırılan kaide düz olarak bitirilmiştir. Alınlığın dört yüzü ters biçimde kurdelelerle bağlanmış, çapraz olarak yerleştirilmiş yanan meşale kabartmalarıya süslenmiştir. Kurdeleler meşalelerin gövde kısmını da dolanır biçimdedir. Alınlıkların köşelerine akroterler yerleştirilmiştir. Kaide üzerine yerleştirilen anıtın ikinci bölümü yukarıya doğru daralan gövdesiyle dikkati çeker. Bu bölümün ön yüzünde yas tutan kadın kabartması işlenmiştir. Dışa taşkın bir kaide üzerinde betimlenen kadın figürü yüksek kaide üzerindeki kurukafaya sarılmıştır. Kurukafanın yanında ters biçimde bırakılmış yanan meşalenin dumanları yukarıya doğru çıkar biçimdedir.

Kadının üzerindeki uzun giysiler tek omuzunu açıkta bırakır. Tek omuzu ve göğüs kısmı açık olan figür, belden büzgülü kıyafet giyer. Kıyafet vücut hatlarını ortaya çıkarır. Üst bedenini çevreleyen örtü meşaleye kadar iner. Dalgalı saçları zarif yüz hatlarıyla Antikite'yi hatırlatır. Kabartma üzerinde dışa taşkın silme ve palmet motifleriyle süslenmiş bordür yer alır. Gövde üzerinde geniş olarak tasarlanan yuvarlak alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ortasında kurdeleyle bağlanmış aşağı doğru sarkan palamut dalları ve meyvaları kabartmaları tasvir edilmiştir. Alınlığın süslemeleri anıtın diğer yüzlerinde de tekrarlanmıştır. Alınlık üzerinde de iki kademeli kaide üzerinde yuvarlak gövdeli kült kapı yer alır. Yuvarlak gövdeli olan kap iki kupludur. Kulplardan biri görünür, diğeri ise bir örtüyle kapatılmıştır. Örtünün uç kısımları püsküllüdür. Örtü kulp kısmına sarılmış biçimdedir. Anıtın arka kısmında da örtünün kıvrımları görülür.

KATALOG NO: 24, (Lev. 49)
NİKOLOPULU AİLE MEZARI
TARİH: 1890
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
Kaidede:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	Aile Mezarlığı
ΕΑΒΒΕ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ	Savva Nikolopulu
ΧΡΗΣΤΙΝΑ Σ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ	Christina S. Nikolopulu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ	11 Kasım' da öldü
ΕΝ ΕΤΕΙ 1890	1890 yılında

SANATÇI: ΕΡΤΟΝ Ι. ΜΠΑΛΗ (I. Bali)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.415-416.
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Gömü alanı üzerindeki tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Stel kaidesi, tabanlıktan dar ve yüksek olarak yapılmıştır. Kaidenin ön yüzündeki çerçeve içine kitabe yazılmıştır. Kaidenin sol köşesinde güllerle yapılmış ve kurdelerle kaideye tutturulmuş biçimde tasarlanan çelenk kabartması işlenmiştir. Stelin gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin ön yüzündeki kabartmada kayalıklar üzerinde haç önünde dua eden diz çökmüş kadın figürü betimlenmiştir. Mezardaki haç önünde dua eden kadın figür uzun giysiler içindedir. Elbisesi üzerinde başından itibaren tüm bedenini pelerin biçiminde örten bir dış giysi bulunmaktadır. Başörtü altından uzun ve dalgalı saçları görünmektedir. Kıyafetinin kenarlarının tümü dantellidir. Giysinin altından görünen ayakları çıplaktır. Vücut hatları belirgindir. Gözlerinin kapalı hali dua ederken duyduğu kendinden geçmişliği anlatır. Kadın üzgün ifadeyle ellerini önde kavuşturmuştur. Kayalıkların alt kısmında oval bir çerçeve işlenmiştir. Çerçeve içine fotoğraf yerleştirilmiştir. Kadın figürünün önünde dua ettiği haç ağaç gövdesi biçimindedir. Haç kolları sarmaşık motifleriyle süslenmiştir. Stelin gövdesi dışa taşkın saçaklık kısmı ve yuvarlak kemerli alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık bölümü köşelerine palmet motifleriyle süslü akroterler yerleştirilmiştir. Yuvarlak alınlık üzerinde öne doğru kafasını eğmiş biçimde güvercin tasvir edilir. Güvercinin ağzında aşağıya doğru sarkan rulo bulunur. Bu rulodaki yazılar okunamıştır. Güvercinin kanatları ve tüylerinin her türlü detayı ayrıntılı biçimde yapılmıştır. Güvercinin ayakları altında kalan ve aynı zamanda alınlık üzerindeki bölüm çiçeklerle bezenmiştir.

KATALOG NO: 25, (Lev. 50)
NIKOLAOS MANADRAKİS
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön ve arka yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kaidede:

ΝΙΚΟΛΑΩ ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ ΤΩ ΚΡΗΤΙ
ΑΝΔΡΙ ΕΥΣΕΒΕΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΙ
ΑΛΙΠΟΡΩ ΜΕΝ ΓΕΝΝΑΙΩ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ
ΕΜΠΟΡΩ ΔΕ ΕΝΤΙΜΩ ΤΟ ΥΣΤΕΡΟΝ
ΠΟΛΛΑ ΤΑ ΚΑΛΑ ΠΑΡΑΣΧΟΝΤΙ
ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ ΠΡΟΣΗΚΟΥΣΙΝ
ΤΩ ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΩ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΩ ΠΑΤΡΙ

Bu mezar, dindar, herseyden önce cesur ve vatanına bağlı bir vatansever sonra da dürüst bir tüccar, soyuna pek cok iyilikleri olan ve onların sevgisine mazhar olmuş bulunan Giritli Nikolaos Manadrakis'e aittir.

Arka Yüz:
ΒΟΧΓΟΡΟΥ ΑΜΦ ΑΚΤΗ ΣΙ. ΜΑΔΑΝΔΡΑΚΗ ΗΕΜΟΙΟ
ΕΙΝ ΙΕΡΟΙΣ ΕΣΙΔΕΣ ΘΕΙΡΑΤΙΟΙΣΙΦΟΩΣ
ΑΝΔΡΑΣΙ ΔΙΕΥΤΕ ΓΕΝΕΥ ΜΕΤΑΡΙΟΜΙΣ ΥΤΡΑΚΕΛΕΥΟΑ
ΝΗΙ ΛΑΤ? ΕΜΠΟΡΙΗΝ ΓΕΜΝΕΣ ΑΛΟΣΠΟΛΗΗΣ
ΒΥΖΝΤΟΣ ΔΕ ΚΑΤΣΑΣΤΥ ΓΕΛΕΣ ΜΑΛΑ ΤΙΜΙΟΣ ΑΣΤΟΣ
ΗΔΕ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΟΣ ΟΥΓΑΤΕΡΟΙΝ ΓΕΝΕΤΟΒ
ΑΣΟΥΜΩ ΦΙΛΕΟΝΤΑ ΜΕΓΙ ΑΧΝΥΜΕΝΟΝ ΣΙΚΑΛΥΨΕ
ΜΗΝΜΛ ΤΟΔΕ ΙΜΕΡΤΟΙΝ ΕΙΣΑΜΕΝΟΙΝ ΟΑΛΕΟΙΛ

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.430-431.
TANIM: Mezar anıtı nişli ve obeliskli biçimde yapılmıştır. Anıt kademeli olarak daralan dört bölümlü alt kaidenin üzerindedir. Kaidenin dördüncü bölümünün ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Kitabede kullanılan döküm harfler kaideye çakılmıştır. Anıtın gövdesi iki sütunla sınırlandırılmış, yuvarlak kemerli niş biçimindedir. Niş içinde dışa doğru taşkın biçimde tasarlanan üç cepheli kaide üzerinde uzun giysiler içinde, vücut hatları giysi altından belli kadın figürü kabartması yer alır. Figürün yüz hatları oldukça basit yapılmasına karşın giysi kıvrımları, kıyafeti altından görünen ayakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Kadının yanında iki kademeli kaide üzerinde uzun gövdeli vazo bulunmaktadır. Vazonun içinden çıkan zambak çiçekleri dikkati çeker. Kadın bir elini vazonun kenarına koyup yas tutar biçimde tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Gövdenin üst bölümü dışa taşkın saçaklık ve yuvarlak alınlıkla sonlanır. Alınlığın içinde aşağı doğru bakarak tasarlanmış kartal figürü işlenmiştir. Kartalın kanatları, başının kıvrım yapan boyun kısmı, tüyleri ve gagası gözlemci bir sanatçı elinden çıktığını bize göstermektedir. Anıtın gövdesinin arka yüzündeki kazıma tekniğinde yazılmış kitabe ve çelenk kabartması bulunmaktadır. Alınlık üzerindeki obelisk bezemesiz ve anıtın gövdesi yüksekliğindedir.

KATALOG NO: 26, (Lev. 51)

ZAMBAKOS MEZARI
TARİH: 1867
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön ve yan yüzlerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΖΑΜΠΑΚΟΥ	Zambakos Ailesi

ΣΗΜΑ ΖΑΜΠΑΚΩΤΟΔ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΦΙΛΟΣ ΥΙΟΣ
ΠΑΤΡΩΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΟΥΚ ΕΠΙΛΗΘΟΜΕΝΟΣ
ΤΩ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΥΝΟΜΑ ΜΕΝ ΝΟΥΣΟΥΣ ΔΕΤΙΑΣΘΑΙ
ΤΕΧΝΗ ΜΝΗΜΟΣΥΝΗΣ ΤΗΔ ΑΝΕΘΗΚΕ ΧΑΡΙΝ
1867

ΖΑΜΠΑΚΟΥ ΘΗΓΑΤΗΡ ΜΑΡΙΩΡΑ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ	Zambakos Kızı Mariora Burada Yatmaktadır

ΩΡΑ ΕΝ ΘΑΛΕΡΑ ΗΛΥ ΛΙΠΟΥΣΑ ΦΑΟΣ
ΞΥΓΓΕΝΕΩΝ ΔΕ ΦΙΛΩΝ ΤΕ ΜΕΓΑ ΚΡΑΔΙΗΝ ΚΑΤΕΤΡΩΣΕΝ
ΗΝ ΔΙΑ ΚΑΛΛΟΣΥΝΗΝ ΗΘΟΣ Τ ΑΓΓΕΛΙΚΟΝ
1847

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Kadın heykeli günümüze gelememiştir.
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.392-393.
TANIM: Anıt yüksek bir pedestal, kadın heykeli ve urneden oluşur. Günümüze gelemeyen kadın heykeli ve urne kaynaklarda bulduğumuz fotoğraflarına göre değerlendirilmiştir. Kaide iki bölümlü bir alt kaide üzerine yerleştirilmiş, yüksek pedestal biçimindedir. Dikdörtgen gövdeli pedestal bordür ve saçaklıkla düz olarak bitirilmiştir. Pedestal üzerine yerleştirilen heykel yanında kare kübik gövdeli ve urne ile sonlandırılan anıt olmalıdır. Kadın heykeli elindeki meşaleyi ters biçimde tutarken, yanındaki urneye sağ kolunu dayamış biçimdedir. Meşale henüz sönmemiştir. Alevler urne anıt gövdesinde dağılmıştır. Kadının üzerinde yuvarlak yakalı belden büzgülü uzun bir elbise ve başörtü bulunmaktadır. Başörtü altından görünen saçları ortadan ayrık ve omuzuna doğru dökülmektedir. Kalın bedeni ve iri kolları dikkati çekmektedir. Oval yüz hatları, şişkin yanakları, kapatılmış gözleri kederli bir ifadeyle vurgulanmıştır. Sağ kolunun dirseğini dayadığı urne stilize edilmiş palmet motifleriyle süslenmiş, şişkin yuvarlak gövdelidir.

KATALOG NO: 27, (Lev. 52)
EVANGELİS DORİZAS
TARİH: 1868
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön ve yan yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΔΟΡΙΖΑ	Evangelis Dorizas Ailesi
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ε ΔΟΡΙΖΑΣ ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΣ ΤΗ 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ	Andonios E. Dorizas 15 Ekim 1884'te

1884	Vefat Etti
ΕΙΡΙΝΗ ΔΟΡΙΖΑ ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΣΑ 27 7ΒΡΙΟΥ 1868	İrini Doriza 27 Eylül 1868'de Vefat Etti
ΕΥΑΓΓΕΛΗΣ ΔΟΡΙΖΑΣ ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΣ 25 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1868	Evangelis Dorizas 25 Aralık 1868'de Vefat Etti

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 386-387.
TANIM: Mezar anıtı dikdörtgen gövdeli yüksek pedestal biçimindedir. Pedestal üç bölümden oluşan alt kaide üzerindedir. Pedestalin ön yüzünde kitabe ve melek kabartması, yan yüzünde kitabe yazılmıştır. Ön yüzdeki kitabelik köşelerden daraltılmış melek kabartmasının kaidesi biçimine dönüştürülmüştür. Erkek meleğin bir ayağı dizden bükük, diğer ayağı ise düzdür. Melek elindeki meşaleyi söndürürken betimlenir. Melek iki eliyle meşalenin sapına koyduğu örtüyü çenesinin altına koymuştur. Meşalenin yanan kısmı alt tarafta meleğin ayakları yanındadır. Alevleri kaidenin dışına taşar söndürülmek üzeredir. Meşale üzerine konulan örtü uzundur. Tek taraftan meleğin ayaklarına kadar iner ve örtünün ucu püsküllüdür. Meşalenin üzerinde yatay ve dikey çizgiler konularak simetrik biçimde hareketlendirilmeler yapılmıştır. Melek figürü çıplak olmasına rağmen cinsel organı bir yaprakla kapatılmıştır. Meleğin kanatları uzun ve çizgisel bir üslupla tasvir edilmiştir. Saçları geriye doğru taranmış ve uzundur. Yaşamın sonunu temsil eden meşaleyi söndürürken duyduğu acı ve keder figürün yüzüne yansımıştır. Anıtın dışa taşkın bir saçaklıkla sonlandırılmış, saçaklık üzerine haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 28, (Lev. 53)
F. KOLARİOS MEZARI
TARİH: 1891
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΥ Φ. ΚΟΛΛΑΡΙΟΥ	F. Kolarios Mekanı
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Φ. ΚΟΛΛΑΡΙΟΣ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1879 ΑΠΕΘΑΝΕ ΤΗ 13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1891	Georgios F. Kolarios 8 Haziran 1879'da Doğdu 13 Şubat 1891'de Vefat Etti
ΤΑ ΟΜΜΑΤΑ ΜΟΥ ΕΚΛΕΙΣΑΝ ΠΡΙΝ ΠΟΤΙΣΘΩ ΦΑΡΜΑΚΙ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΕΦΥΓΕ ΑΘΩΟΝ ΑΓΓΕΛΑΚΙ ΑΔΕΛΦΙΑ ΜΟΥ ΜΗ ΚΛΑΙΕΤΕ ΓΟΝΕΙΣ ΜΟΥ ΜΗ ΘΡΗΝΕΙΤΕ ΘΑ ΕΛΘΗ ΩΡΑ ΑΛΛΑΧΟΥ ΝΑ Μ ΕΝΑΓΚΑΛΙΣΘΗΤΕ	Gözlerim Kapandı Zehirle Sulanmadan Önce Masum Bir Melek Gibi Ruhum Gitti Ağlamayın Kardeşlerim Anam Babam Yas Tutmayın Başka Bir Yerde Bana Sarılacağınız Zaman Gelecektir

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Φ ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΕΤΩΝ 20 1908 Nikolaos F. Kolaros Yaş 20 1908

ΜΑΡΙΚΑ ΦΙΛΑΚΗ
1882-1962

Marika Filaki
1882-1962

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.240-241.
TANIM: Mezar steli bir tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Stel monolit olarak yapılmıştır. Gövde dikdörtgen biçimli ve yuvarlak kemerlidir. Kemer köşeleri akroterlerle süslenmiştir. Stelin ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış çocuk kabartması yer alır. Kabartma girland motifinin üzerinde cepheden verilmiştir. Sağ kolu girlandın altına doğru, sol kolu ise girland üzerine atılmıştır. Küt ve dalgalı saçları, yuvarlak yakalı önden düğmeli elbisesi drapelerle hareketlendirilmiştir. Kabartmanın üstüne ve altına kitabe yazılmıştır. Stelin üzerine basit biçimde tasarlanmış çelenkli haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 29, (Lev. 54)
TİLEMAHOS G. THEOLOĞOS MEZARI
TARİH: 1895
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Γ. ΘΕΟΛΟΓΟΣ
1849-1895

Tilemahos G. Theoloğos
1849-1895

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.134-135
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen planlı ve mermer levhalarla kapatılmıştır. Mezar anıtı kaide biçimindedir. Anıt iki kademeli daralarak yükselen dikdörtgen biçimli alt kaidesi üzerindedir. Anıtın kübik gövdeli dikdörtgen biçimli gövdesinin ön yüzüne kitabe yazılmıştır. Anıt gövdesi dışa taşkın bir silme ve bordürle sonlanır. Bordürde dikdörtgen biçimli kitabelik içinde aile adı yazılıdır. Anıt gövdeden daha geniş saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklık üzerinde yuvarlak kemerli alınlık yer alır. Anıtın gövdesinin ön yüzündeki alınlıkta melek kabartması işlenmiştir. Meleğin gövdesi tüylerle kaplı kuş gövdesi gibidir. Kanatları iki yana açılmıştır. Dalgalı saçları ortadan ayrıktır. Yukarıya doğru bakan bakışlarıyla betimlenen melek figürü tebessüm etmektedir. Yanakları şişkindir. Alınlık üzerinde kademeli olarak daralan haç kaidesi yerleştirilmiştir. Kaide adeta örtü sistemi gibidir. Kaide kıvrık dallar arasındaki çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kaide üzerindeki haç üzerinde papatyalarla süslü çelenk ve ince uzun bir palmiye dalı kabartmaları yer alır. Haçın üst kolunda çelengi tutar biçimde tasvir edilen halat motifinin fiyonk atılmış püskülleri de kabartma olarak yapılmıştır.

KATALOG NO: 30, (Lev. 55)
DIMOSTHENIS P. PELAS MEZARI
TARİH: 1886

BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Π. ΠΑΙ ΛΑΣ	Dimosthenis P. Pelas
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 16η ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1858	Doğum 16 Ocak 1858
ΑΠΟΘΑΝΩΝ ΤΙ 13η ΙΟΥΝΙΟΥ 1880	Ölüm 13 Haziran 1880
ΞΕΝΕ ΑΝ ΠΕΡΠΑΤΗΣ ΝΑ ΒΡΗΣ	Eğer Yürüyorsan Yabancı
ΚΑΛΑ ΑΔΕΛΦΩΜΕΝΑ	Bu Taşın İçinde
ΝΙΟΤΗ ΜΟΡΦΙΑ ΣΥΖΥΓΙΚΗ ΑΓΑΠΗ ΔΡΟΣΟΥΛΑ	Güzel Kardeşlik
ΓΥΣΕΒΓΙΑ ΦΙΛΟΠΟΝΙΑ ΕΔΩ ΝΑΙ ΠΛΑΚΩΜΕΝΑ	Gençlik Güzellik Eş Sevgisi Serinlik
ΣΕ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΛΙΘΑΡΙ	..... .Çalışkanlık Bulasın

SANATÇI: ΜΙΧ. ΚΡΙΚΕΛΗΣ
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.362-363.
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Bir tabanlık üzerine yerleştirilen stel, iki kademeli kaide üzerindedir. Dikdörtgen biçimli stel gövdesi yukarıya doğru daralır. Stelin ön yüzüne kitabe ve melek kabartması işlenmiştir. Ön yüzde yuvarlak bir madalyon içinde betimlenlenen melek figürü elinde rulo tutmaktadır. Başını öne doğru eğerek elindeki ruloya bakar biçimdeki figürün üzerinde kısa kollu ve tek omuzunu açıkta bırakan elbise giydirilmiştir. Kısa dalgalı saçları omuz hizasında betimlenmiştir. Drapelerle hareketlendirilen kıyafeti ve omuzlarının iki yanında açık kanatları ayrıntılı işlenmiştir. Stel düz olarak bitirilmiştir. Gövdesinin üzerine ayrı bir parça olarak yerleştirilen saçaklık ve yuvarlak kemerli alınlık bir küre ile bitirilmiştir. Alınlığın ön yüzüne kırık bir gül dalı kabartması işlenmiştir.

KATALOG NO: 31, (Lev. 56)
KONTANTİNOS H. DELEBOS MEZARI
TARİH: 19. yüzyıl II. yarısı
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
ΚΩΝΤΑΝΤΙΝΟΥ Χ. ΔΕΛΕΒΟΥ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΠΑΤΡΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.447.
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel, iki bölümlü yüksek bir alt kaide üzerine yerleştirilmiştir. Stel gövdesi yukarıya doğru daralan köşeleri içe doğru pahlandırılmış biçimdedir. Stelin ön yüzü yuvarlak kemerli niş biçiminde oyulmuş, oyulan bölümden melek kabartması işlenmiştir. Melek figürü küre biçiminde kaide üzerinde ayakta ve elinde bir borazanla betimlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı belden büzgülü drapelerle hareketlendirilen bir elbise bulunmaktadır. Elbisenin altından figürün çıplak ayakları görünmektedir. Uzun ve dalgalı saçları, yuvarlak yüzü, şişkin yankları, kapalı ağzı, küçük oranlı

burnu oldukça ayrıntılıdır. Figürün iri gözleri ve çatık kaşları vurgulanmıştır. İki eliyle tuttuğu borazanın göğsünden dizlerine doğru biçimde işlenmiştir. Meleğin göğüsleri ve yuvarlak vücut hatları kabartmada vurgulanmıştır.

KATALOG NO: 32, (Lev. 57)
KONSTANTİN MİÇAKİ MEZARLIGI
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
TARİH: 1922
KİTABE: Mezar stelinde ve gömü levhasında Yunanca kitabe yer alır. Stelde:

ΟΙΚΟΣ ΚΩΠΣ ΜΗΤΣΑΚΗ	Konst. Miçaki Mezarlığı

Gömü levhasında:

ΡΑΛΛΙΟΠΗ Κ.ΜΗΤΣΑΚΚΙ	Kalliopi Miçaki
11-6-1953	11-6-1953
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Σ ΜΗΤΣΑΚΗΣ	Athanasios S. Miçakis
10-8-1910	10 -8-1910
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Σ ΜΗΤΣΑΚΗΣ	Ekaterini S. Miçaki
15-7-1922	15-7-1922
ΣΤΑΜΑΤΙΑ Α. ΜΗΤΣΑΚΗΣ	Stamatia S. Miçaki
8-7-1963	8-7-1963
ΜΑΡΙΑ Χ.ΜΑΝΙΑ	Maria Ch. Mania
20.2.1925	20. 2. 1925

SANATÇI: Β. ΣΤΕΛΛΑΣ (B. STELLAS)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki blok şeklinde paye ve payeleri birbirine bağlayan arşitravla sonlandırılmıştır. Arşitrav kademeli olarak daralarak düz olarak bitirilmiştir. Arşitravın ön yüzünde aile adı yazılmıştır. Bezemesiz payeler dikdörtgen biçimdedir. Payeler üzerine simetrik olarak yerleştirilmiş dikdörtgen resim çerçevesi ve haç kabartmaları yerleştirilmiştir. Payeler arasına mezar steli yerleştirilmiştir. Stel kademeli olarak daralan kaide üzerindedir. Stel oval biçimdedir. Stilize edilmiş bitkisel süslemelerle çevrelenmiş stel volütlerle hareketlendirilmiştir. Oval madalyon içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılan kadın figürü betimlenmiştir. Işınlı halesi ile hafif kapalı gözleri ile kadın figürü yas tutar biçimdedir. Figürün dışa taşkın ve çatık kaşları ve iri gözleri, başında ise başörtü bulunmaktadır. Örtü altından görünen saçları ortadan ikiye ayrılmıştır. Yuvarlak yakalı giysisi omuz ve göğüs kısımdan hareketlendirilmiştir. Figürün sol omuzu üzerinde bir kılıç bulunmaktadır. Stelin üst bölümüne haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 33, (Lev. 58)
GRİGORİOS KASDONİS MEZARI
TARİH: 1874
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΑΣΔΩΝΗΣ	Grigorios Kasdonis

ΖΗΣΑΣ ΕΤΗ 53	53 yıl yaşadı
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΤΗ 10 ΙΟΥΔΙΟΥ 1874	10 Temmuz 1874'de öldü
ΙΔΟΥ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΖΩΗΣ	İşte Hayatın Sonucu
ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΠΟΙΟΝ	Bir İnsan Ürünü
ΩΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΘΕΛΓΗΤΡΟΝ	Bu Soğuk Mermer
ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΟΝ ΤΟ ΚΡΥΟΝ	Son Bir Aşk Cazibesi

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt stel biçimindedir. Stel kademeli olarak daralan iki bölümlü kaide üzerindedir. Stelin gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Ön yüz iki sıralı silmeyle çerçeve biçiminde tasarlanmıştır. Çerçevenin ortasına kitabe yazılmış ve melek kabartması işlenmiştir. Melek figürü dışa taşkın bir zemin üzerinde, bir kolu ile haça sarılmış ve diz çökmüştür. Tek omuzunu açıkta bırakan giysiyle, uzun ve dalgalı saçlarıyla, iki yana açılmış kanatlarıyla tasvir edilmiştir. Meleğin giysinin altından görünen ayakları çıplaktır. Elinde tuttuğu haçı giysisi üzerinde tutmaktadır. Figürün üst bedenini saran kumaşın püsküllü ucu haç kolu üzerinde betimlenmiştir.

KATALOG NO: 34, (Lev. 59)
MİHAİL MAGİDİS MEZARI
TARİH: 1919
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtında kaide ve haç üzerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ	Mihail Magidis
ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΓΙΔΟΥ	Mekanı
1919	1919
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε.	Konstantinos E.
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Papadopulos
1887-1947	1887-1947
ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ Μ. ΜΑΓΙΔΗΣ	Prodromos M. Magidis
1873-1923	1873-1923
ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ	Elisavet Logothetu
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΜΑΓΙΔΟΥ 1878-1948	Magidis Soyu 1878-1948
.....	…….
ΣΩΤΗΡΙΑ Μ. ΜΑΓΙΔΟΥ	Sotiria M. Magidu
1856-1924	1856-1924
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Μ.ΜΑΓΙΔΗΣ	Andonios M. Magidis
1875-1928	1875-1928

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:

TANIM: Mezar anıtı kaide, haç ve dua eden melek heykellerinden oluşur. Geniş bir tabanlık üzerine yerleştirilen kaide yukarıya doğru daralan biçimde dört bölümlüdür. Kaide üzerine büyük haç yerleştirilmiştir. Haç bezemesizdir. Haçın ve kaidenin ön yüzünde kitabe yazılmıştır. Haçın sağında ve solunda tek parça mermerden alt kısımları kare biçimli kaide üst kısımları gövdelerine kadar işlenen melek heykelleri bulunmaktadır. Melek figürleri ellerini göğüslerinde dua eder biçimde kavuşturur. Yuvarlak yüzleri şişkin yanakları, kapalı ve küçük ağızları, küçük burunları ve dalgalı kısa saçları vurgulanmıştır. Kapalı gözleri kendinden geçercesine dua ettiklerini düşündürmektedir. Bele kadar işlenmiş gövdeleri ve üzerlerindeki kısa kollu drapelerle hareketlendirilen gömlekleri belirgindir.

KATALOG NO: 35, (Lev. 60)
GİANİSOPULOS AİLE MEZARI
TARİH: 1872
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaide ve anıttın ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣΟΠΟΥΛΟΣ	Georgios Gianisopulos
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗΝΩ ΚΑΤΑ ΤΟ 1807	1807'de Tinos'ta Doğdu
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ	30 Kasım 1872'de
ΤΗΝ 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1872	İstanbul'da Vefat Etti
ΜΑΡΙΑ ΓΙΑΝΝΗΣΟΠΟΥΛΟΥ	Maria Gianisopulu
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗΝΩ ΚΑΤΑ ΤΟ 1812	1812'de Tinos'ta Doğdu
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣΑ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ	16 Mart 1885'te
ΤΗΝ 16 ΜΑΡΤΙΟΥ 1885	İstanbul'da Vefat Etti
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣΟΠΟΥΛΟΣ	Theodoros Gianisopulos
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗΝΩ ΚΑΤΑ ΤΟ 1832	1832'de Tinos'ta Doğdu
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΥΠΟΛΕΙ	22 Temmuz 1888'de
ΤΗΝ 22 ΙΟΥΛΙΟΥ 1888	İstanbul'da Vefat Etti
ΜΑΡΙΚΑ ΣΑΒΒΑΪΔΟΥ	Marika Savedu
1882-1890	1882-1890
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Γ. ΓΙΑΝΝΗΣΟΠΟΥΛΟΣ	Aleksandros G. Gianisopulos
ΕΚ ΤΗΝΟΥ	Tinoslu
1837-1925	1837-1925
ΑΘΗΝΑ ΗΛ. ΑΡΣΛΑΝΙΔΟΥ	Athina İl. Arslanidu
1887-1964	1887-1964

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.434-436.
TANIM: Dikdörtgen bir tabanık üzerine yerleştirilen üç kademelei kade üzerindeki bir anıttır. Anıtın dikdörtgen biçimli gövdesinin ön yüzünü kaplayacak biçimde melek kabartması işlenmiştir. Kabartmadaki melek figürü elinde tuttuğu ruloyu göğe doğru çıkarırken betimlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı belden büzgülü uzun, bol bir elbise bulunmaktadır. Elbisenin kol, göğüs ve etek kısımları çizgisel bir anlayışla drapelidir. Uzun ve

dalgalı saçları, yuvarlak yüzü, hüzünlü bakışlarıyla kafasını hafifi sağa doğru çevirmektedir. Açık kanatları omuzlarından yükselmektedir. Elinde tuttuğu rulo biçimli kitabeliği kavraması oldukça gerçekçidir. Anıt dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ön yüzünde kitabe, kurukafa ve çapraz yerleştirilmiş femur kemikleri kabartması işlenmiştir. Anıtın yan yüzlerinde kurdelerle süslenmiş çelenk ve çapraz yerleştirilmiş ters meşale kabartmaları yer alır.

KATALOG NO: 36, (Lev. 61)
KRİTOPULOS AİLE MEZARI
TARİH: 1887
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ	Emanuil Kritopulos
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ	Burada Yatmaktadır
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΤΗΝ 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ	20 Kasım 1877'de
1877	48 Yaşında
ΕΤΩΝ 48	Vefat Etmiştir
ΜΙΧΑΗΛ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ	Mihail Kritopulos
9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1903	9 Haziran 1903

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 412-414.
TANIM: Stel üç bölümlü kaide üzerindedir. Stelin dikdörtgen biçimli gövdesinde kitabe, melek ve kurukafa kabartmaları yer alır. Stel gövdesinden daha geniş saçaklık ve yuvarlak kemerli alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ön yüzünde kelebek kabartması işlenmiş, anıtın dört köşesi palmet biçimli akroterlerle süslenmiştir. Anıtın üst bölümü kaide biçiminde ve palmet motiflerinden yapılmış ayaklı bir meşale biçiminde sonlandırılmıştır. Anıtın ön yüzünde dışa taşkın dikdörtgen zemin üzerinde ayakta duran melek figürü elinde bir rulo tutmaktadır. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı belden büzgülü uzun elbise bulunmaktadır. Elbisenin kolları üç düğmeyle tutturulmuştur. Etek altından görünen ayakları çıplaktır. Meleğin öne doğru eğik başı, uzun dalgalı saçları basit bir işçilikle işlenmiştir. Meleğin ayakları ucunda ona doğru bakar biçimde kurukafa kabartması işlenmiştir.

KATALOG NO: 37, (Lev. 62)
ELENI N. PETROVIÇ MEZARI
TARİH: 1904
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar taşının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΕΛΕΝΗ Ν. ΠΕΤΡΟΡΙΤΖΣ	Eleni N. Petroviç
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 17 ΜΑΙΟΥ 1866	17 Mayis 1866'da doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 11 ΙΑΝΟΥΑΡ 1904	11 Ocak 1904'de öldü
ΕΙΣ ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΤΗΕ ΖΩΗΣ	Yasam sofrasına (Ben de)

ΤΟΝ ΤΑΠΗΤΑ ΠΡΙΝ ΣΤΡΩΣΩ	Halı sermemden önce
ΣΕΝΑ ΠΟ ΤΗΡΙ ΘΕΛΗΣΑ	Bir bardaga istedim
ΤΟ ΧΕΡΙ ΜΟΥ Ν ΑΠΛΟΣΩ	Uzatayım elimi
ΦΑΡΜΑΚΕΥΜΕΝΟ ΚΑΙ ΑΥΤΟ moy επροσφερεh μοιρα	Kader bana onu ilaçlı sundu.
ΤΑ ΧΕΙΛΗ ΜΟΥ ΤΟ ΗΓΓΥΣΑΝ	Dudaklarım Ona dokundu
ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΕΠΗΡΑ	Ölümü aldı (tatti)
ΦΙΛΟΙ ΑΔΕΛΦΙΑ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	Dostlar, arkadaslar, akrabalar
ΜΗ ΚΛΑΙΤΞ ΜΗ ΘΡΗΝΕΙΤΕ	Ağlamayın, yas tutmayın
ΕΓΩ ΣΕ ΣΑΣ ΔΕΝ ΕΡΧΩΜΕ	Ben size gel(e) miyorum
ΣΕΙΣ ΕΙΣ ΕΜΕ ΘΑΡΘΗΤΕ	Siz bana gelin! (geleceksiniz.)

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s. 231-232.
TANIM: Sade bir mezar stelidir. Alt kaide üzerine yerleştirilen stel dikdörtgen biçimli ve orta bölümü kırma çatı biçimde yükseltilmiştir. Kırma çatılı bölümün iki yanı alçak ve düz olarak saçaklık ve volüt kabartmalarıyla bitirilmiştir. Orta bölüm üzerine haç yerleştirilmiştir. Stelin ön yüzüne kitabe ve melek kabartması işlenmiştir. Kırma çatılı bölüm altına gelecek şekilde dikdörtgen çerçeve işlenmiştir. Alçak kabartma tekniğinde defne yaprakları arasında kanatları küçük olarak yapılmış, profilden melek figürü bulunmaktadır. Meleğin saçları geriye doğru, rüzgârdan dalgalanır biçimdedir. Yanakları şişkin yüz hatları belirgindir. Meleğin yüzünün altında dalların arasına yerleştirilmiş rulo üzerine mezar sahibinin adı yazılmıştır. Tek bir daldan çıkan defne yaprakları üçe ayrılmış, kitabe ve melek figürünü çevrelemiştir.

KATALOG NO: 38, (Lev. 63)
P. TSİTSİNA MEZARI
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar yapısının ön yüzündeki bordürde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ Π ΤΣΙΤΣΙΝΙΑ	P. Tsitsina Mekanı

SANATÇI: ΕΡΓΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΛΗΡΗΤΗ (Andonios Liritis Eseri)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU:
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.394
TANIM: Mezar şapeli yüksek podyum üzerindedir. Şapel dikdörtgen planlı ve düz tavanla örtülüdür. Yapının dört köşesinde dışa taşkın olarak yapılmış yivli gömme sütunlar yer alır. Sütunların kompozit başlıklar ve haç motifleri kabartmaları dikkat çekicidir. Şapele giriş dikdörtgen biçimli çift kanatlı kapıyla sağlanır. Cepheyi kaplayacak kadar büyük yapılmış olan kapı demirdendir. Kapının üzerinde friz ve arşitrav yer alır. Arşitrav üzerinde meander motifleri ve aile adının yazıldığı kitabenin bulunduğu friz yer alır. Mezar şapeli dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlık içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış olan melek kabartması yer alır. Kanatlarını açık olarak betimlenen figür ellerini önde kavuşturmuş elindeki haçı göğsüne doğru bastırmaktadır. Meleğin üzerindeki kısa kollu kolları ve yakası drapelerle hareketlendirilen giysisi, kısa ve dalgalı saçları, şişkin yanakları ve yuvarlak yüz hatları gibi

detaylar işlenmiştir. Üçgen alınlığın dört köşeşi stilize edilmiş aktörlerle, tepesi ise haçla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 39, (Lev. 64)
K. ALEKSİADU MEZARI
TARİH: 1880
KİTABE: Kapı üzerindeki bordürde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΥ Κ ΑΛΕΞΙΑΔΟΥ	K. Aleksiadu Mezarı
1880	1880

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.
TANIM: Mezar şapeli podyum üzerine yapılmıştır. Podyum siyah ve beyaz mermer yer döşemeleriyle döşelidir. Tapınak geleneğine göre inşa edilen mezar yapılarından biridir. Sütunlu giriş kısmı bulunan mezar yapısı dikdörtgen planlıdır. Giriş kısmında kare kaideler üzerindeki yivli sütunlar korint başlıklıdır. Sütunların yivlerinin arası yarıya kadar belirgin biçimde oyulmuştur. Mezar yapısına yuvarlak kemerli demir bir kapıyla girilir. İki kanatlı kapı üzerinde bitkisel ve geometrik süslemeler bulunur. Giriş kapısının iki yanı simetrik olarak düzenlenmiş kaide biçiminde tasarlanmış bitkisel süslemeli dikdörtgen panolarla bezenmiştir. Bu panolar üzerinde olarak yapılmış ikişerli gömme yivli sütun düzenlemesi yer alır. Gömme sütunlar korint başlıklarla sonlanmaktadır.

Kapı üzerindeki yuvarlak kemerde akanthus yapraklarıyla kilit taşı oluşturulmuş, bu bölümün üzerine de oval madalyon içinde dört yapraklı çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kilit taşının iki yanı da simetrik olarak yerleştirilmiş istiridye kabukları ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Sütun başlıklar üzerinde aile adının yazılı olduğu arşitrav yer alır. Arşitravın üzeri dışa taşkın saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklığın köşeleri kare gövdeli küçük kulecik biçimindedir. Kulecikler üzerinde dikdörtgen çerçeveler içinde rozet biçiminde tasarlanan çok yapraklı bir çiçek motifi bulunur. Kulecikler üzerine yuvarlak ve dilimli gövdeye sahip vazolar yerleştirilmiştir. Vazoların üst kısmı yuvarlak biçimde çiçek motifleriyle süslenmiştir. Orta bölümde büyük bir levha halinde tasarlanmıştır. Dikdörtgen biçimli levhada iki yanda bulutlar üzerinde melek figürleri ellerindeki borazanları üflerken hareketli biçimde betimlenmiştir. Meleklerin orta kısmında ise kanatları olan bir kum saati yuvarlak bir madalyon içine alınmış, madalyonun alt kısmı bitkisel süslemelerle çelenk biçiminde tasarlanmıştır. Levhanın etrafı silmelerle çevrelenmiştir. Bu levhadan açılan bir boru ile yapının çatısındaki yağmur suyu boşaltılmaktadır. Orta levha akanthus yaprakları, volütlerle alınlık biçiminde sonlanır. Volütlerin köşelerinden çıkan girlant alınlığın orta bölümüdür. Girlandın üzerinde dört yapraklı bir yonca motifi işlenmiştir. Yapının diğer cepheleri düz duvar biçimindedir. Sadece doğu duvarına dikdörtgen biçimli küçük bir pencere açılarak odanın havalanması sağlanmaktadır.

KATALOG NO: 40, (Lev. 65)
GAVRİL KRİSTEVİÇ MEZARI
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar yapısının yan duvarında bir levha üzerinde ve ön cephede Türkçe ve Yunanca kitabe yer alır. Mezar yapısının ön yüzünde:

OIKOC F. KPECTORITC G. Krestovic'in Mezarı

Yan cephedeki Türkçe kitabede: "… Paşa da olsam, bey de olsam Bulgarlığımdan çıkmam" 1817 yılında Kotel kasabasında doğdu. Paris'te hukuk okulundan mezun oldu, daha sonra Sisam (Samaos) adası valiliği yaptı. Osmanlı İmparatorluğu'nun yüce divan üyeliğinde bulundu. Doğu Rumeli eyaletinde Beylerbeyi olarak görev yaptı. Bulgar kalkınma hareketinin faal üyesi olarak milli kilise kuruluş mücadelesine iştirak etti. Yazar olup, Bulgar edebiyat derneğinin üyeliğinde bulunmuştur. Bulgar Ekzarhlığı tüzüğünün de müelifidir. 1898 yılında İstanbul'da vefat etti." yazılıdır.
SANATÇI: Μαμοι λαμωαίτηι (Markos Lampaditis)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoglou, 2005, s.351-354.
TANIM: Mezar şapeli, dikdörtgen planlı içten düz, dıştan çift pahlı bir çatıyla örtülüdür. Yapıya giriş yarım yuvarlak kemerli demir kapıdan sağlanmaktadır. Ana girişin iki yanında iki kademeli kaide üzerindeki yuvarlak gövdeli sütunlar bulunur. Sütunlardan doğudakinin kaide kısmında sanatçı adı "Markos Lampaditis 1905 de yaptı" yazılıdır. Sütunların kaidelerinin üzerinden dört akanthus yapraklarıyla gövdeye geçiş yapılmıştır. Sütunların gövdesi yivsizdir. Başlıkları dört köşeden iri yapraklar ve bunların ortalarında ise haçlardan oluşur. Başlıkların üzerinde bir yastıkla yapıya bağlamakta ve kemere başlangıç oluşturmaktadır.
Kemer yarım yuvarlağında "Gavril Kristeviç Mezarı" yazılıdır. Kemerde üç melek kabartması bulunmaktadır. Kemerin iki yanında bulunan melekler, ortadakine bakar biçimdedir. Ortadaki kerübin melek şeklindedir. Yanlara açılmış kanatları, üst ve altta birleşik olarak tasarlanan altı kanadıyla dikkati çeker. Uzun ve dalgalı saçlarıyla cepheden betimlenmiştir. Yanlardakiler kanatlarını açmış karşılıklı birbirine bakan çocuk meleklerdir. Çatı dışa doğru kademeli olarak yükseltilir. Çatının etrafı çift sıra halinde düzenlenmiş geometrik motiflerle bezelidir. Yapının ön cephesinde çatının ön yüzü büyük bir çiçek motifi çevresinde kurdeleler sarılmış palmiye dalları ile sonlanır. Çatının köşelerinde bitkisel süslemeli akroterler bulunur. Yapının yan duvarları ise silmeler ve haç biçiminde pencereler ile hareketlendirilir. Dikdörtgen planlı mezar yapısının doğu cephesi yarım yuvarlak apsisle dışa taşkın olarak sonlanır. Yapının içi düz tavanlı ve nişlidir. Gömü bölümü düz mermer zemin biçimindir.

KATALOG NO: 41, (Lev. 66)
CHARALAMBIDU AİLE MEZARI
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
TARİH: 1890
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
Charalambidou Mezarlığı

ΛΟΥΚΙΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΟΥ	Lukia Charalambidu
ΕΤΩΝ 54	54 yaşında
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1890	23 Ocak 1890'da öldü
ΕΡΙΦΥΛΗΣΤΥΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΟΥ	Siphilistil Charalambidu
ΕΤΩΝ 28	28 yaşında
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1888	1 Mart 1888'de öldü
ΛΟΥΚΙΑΣΤΕ Φ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΟΥ 1882-1951	Lukiasteph Charalambidu 1882-1951

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ	Stilianos Charalambidis
ΕΤΩΝ 65	65 yaşında
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 8 ΑΠΡΙΧΙΟΥ	8 Nisan 1914 öldü
1914	
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔ ΗΣ	Emmanuel Charalambidis
1884-1959	1884-1959

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı üç bölümlü kaide üzerindedir. Anıtın yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli gövdesi alt kaideden daha dar olarak tasarlanmıştır. Gövdenin alt bölümünde dışa taşkın bir zemin üzerinde el ele tutuşan iki kadın figürü kabartması yer alır. Kabartmada betimlenen soldaki kadın figürü yuvarlak yakalı kısa kollu bir elbise giymektedir. Elbisesi üzerine giydiği örtü başından itibaren tüm bedenini örtmektedir. Sağ elini yanağına koyan figürün kapalı gözleri ile üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Figürün çıplak ayakları elbisesinin altından görünmektedir. Sol eliyle yanındaki diğer kadın figürünün sağ elini tutmaktadır. Soldaki kadın figürü de kısa kollu uzun bir elbise giymektedir. Elbisesinin üzerindeki örtü sağ kolunu tamamen kaplarken sol kolunu örtmez. Sol eliyle örtünün kenarını tutar figür uzun ve dalgalı saçlarıyla üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Her iki figür basit bir işçilikle yapılmıştır. Figürler ayrıntısız betimlenmelerine rağmen birbirlerinin ellerini tutmaları acılarını paylaştıklarını gösterir. Anıt dışa taşkın bir silme ve kırma çatı ile sonlanmaktadır. Anıtın dört yüzünde kırma tasarlanırken, sadece ön yüzde çelenk kabartması işlenmiştir. Çatının ortasında günümüze gelmeyen haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 42, (Lev. 67)
LEFKAS AİLE MEZARI
TARİH: 1891
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Obeliskin ön ve yan yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΛΕΥΚΑΣ	Lefkas
ΤΑΦΟΣ	Aile
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	Mezarı
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΡΑΨΑ	Nikolaos Grapsa
ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ	
ΤΗι 23 ΜΑΪΟΥ 1851	23 Mayıs 1851
ΕΙΣ ΝΗΣΕΙΝ ΛΕΥΚΑΔΑ	Lefkada Adası
ΕΝ ΚΩΜΗι	Köyünde
ΕΠΑΝΩ ΞΑΝΘΙΑ	Doğdu
ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΝΤ	
ΟΣ ΔΕ ΤΗΝ	
10 7/ΒΡΙΟΥ 1891	10 Temmuz 1891 de vefat etti

ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΝΗΣ
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΗΣ ΕΝ ΤΗΝΩι
ΤΗι 27 ΜΑΪΟΥ 1850

ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΝΤ
ΟΣ ΔΕ ΤΗΝ
27 ΜΑΡΤΙΟΥ
1912

ΕΝ ΤΩΔΕ ΤΩι ΤΑΦΩι	Bu Mezarda
ΚΕΙΝΤΑΙ ΜΕΤΑ ΤΩΝ	Yatanların Eş
ΣΥΖΥΓΩΝ ΓΡΑΨΑ	Ve Çocukları
ΤΕΚΝΑ	Yazılmıştır
ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Spiridon
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Georgios
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	Paraskevi
ΣΤΑΥΡΟΣ	Stavros
ΚΑΙ	Ve
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ	Aleksandra
ΠΡΩΤΟΤΟΚΟΣ ΘΥΓΑΤΗΡ	İlk Kız Çocuğu
ΑΥΤΩΝ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ	Doğum
ΤΗΝ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1871	10 Kasım 1871
ΘΑΝΟΥΣΑ	Ölüm
ΔΕ ΤΗΝ 4 ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΥ	4 Ocak
1880	1880

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:
TANIM: Mezar anıtı obelisk biçimindedir. Geniş bir tabanlık üzerine yerleştirilen obelisk gövdesi dört yüzlü ve konik bir tepelikle sonlandırılmıştır. Obeliskin ön yüzünde haç ve Aziz Georgios kabartması yapılmış, mezar kitabesi yazılmıştır. Aziz Georgios ejderhayı öldürürken at üzerinde ve elinde mızrak tutarken betimlenmiştir. Elindeki mızrak Aziz'in kollarının kırılmasından dolayı düşmüş olmalıdır. Atın ayakları altında yatar biçimde duran ejderhanın kıvrılmış kuyruğu ve kanatları, açık ağzı geleneksel ikonografiye uygundur. Atın üzerinde Georgios un üzerinde kısa kollu kıyafeti ve uçuşan pelerini, başındaki askeri başlık Aziz'in asker kimliğine bir göndermedir.

KATALOG NO: 43, (Lev. 68)
SPİRİDON N. PETALAS AİLE MEZARI
TARİH: 1912 öncesi
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Arşitravda ve kitabelikte Yunanca kitabe yazılmıştır. Arşitravda:

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Ν. ΠΕΤΑΛΑΣ	SPİRİDON N. PETALAS

Levhada:
Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ ΞΕΠΕΤΑ ΓΙΑ ΣΕΝΑ ΜΕ ΤΡΟΜΑΡΑ
ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΣΕ ΖΗΤΗ ΜΕ ΠΟΘΟ ΜΕ ΛΑΧΤΑΡΑ
ΒΛΕΠΕΙΣ, ΑΚΟΥΣ, ΑΙΣΘΑΝΕΣΑΙ ΤΗΝ ΦΛΟΓΑ ΠΟΥ ΜΕ ΚΑΙΕΙ
ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΣΟΥ ΜΕ ΠΟΝΑΕΙ ΤΗΝ ΜΟΝΑΞΙΑ ΜΟΥ ΚΛΑΙΕΙ,

΄Η ΜΗΠΩΣ ΟΣΟΙ ΠΕΡΑΣΑΝ ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΘΥΡΑ
ΞΕΧΝΟΥΜΕ ΟΣΟΥΣ ΖΩΝΤΑΝΟΥΣ ΤΟΥΣ ΑΦΗΣΕΝ Η ΜΟΙΡΑ;

ΟΧΙ. ΜΟΥ ΛΕΓΕΙ ΜΙΑ ΦΩΝΗ, ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΑΚΟΜΑ,
ΣΤΟΝ ΣΚΟΤΕΙΝΟ ΤΑΦΟ ΤΗΣ, ΣΤ' ΑΡΑΧΝΙΑΣΜΕΝΟ ΣΤΡΩΜΑ
ΚΟΙΜΑΤΑΙ Η ΜΑΝΑ ΔΕΝ ΞΕΧΝΑ ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΘΑ ΞΥΠΝΗΣΗ,
ΟΤΑΝ ΣΕ ΠΑΝ ΣΤΟ ΠΛΑΓΙ ΤΗΣ ΝΕΚΡΟΝ ΝΑ ΣΕ ΦΙΛΗΣΗ.
Ν. ΠΕΤΑΛΑΣ.

Kalbim senin için yerinden fırlıyor korkuyla
Ruhum da seni istiyor arzu ve özlemle
Beni yakan o ateşi görüyor, dinliyor, hissediyor musun?
Ruhun içimi acıtıyor, yalnızlığıma ağlıyor,
Bu kapıdan geçen herkes
Kaderin canlı bıraktıklarını unutuyor mu yoksa?

Hayır diyor bir ses bana. Daha bekle,
Karanlık mezarında, örümcek ağı tutmuş yatağında
Anne uyuyor. Unutmuyor ve o an geldiğinde,
Ölüp yanına yatırıldığında seni öpmek için uyanacak.

N. Petalas

Η ΘΥΡΑ ΤΟΥ ΥΠΟΓΕΙΟΥ Mahzen Kapısı

SANATÇI: ΘΛ. ΛΥΡΙΤΗΣ
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıt sağlamdır, fakat ortasına yerleştirilen vazo günümüze gelememiştir.
YAYIN: Papazoğlu, 2005, s.217-220; Şarlak, 2005, s.90-91.
TANIM: Mezar iki kademeli olarak yükselen bir podyum üzerine yapılmıştır. Tapınak biçiminde tasarlanan mezar anıtı dört sütunun taşıdığı ve alınlıktan oluşmaktadır. Ön yüz daha geniş, yan yüzlerde birbirine yakın olarak yerleştirilen sütunlar bezemesiz kare kadeler üzerindedir. Gövdeli yivli olan sütunlar yukarıya doğru daralarak yükseltilmiştir. Sütun gövdesi bir bilezik ve kompozit başlıkla sonlandırılmıştır. Dört sütun üzerine yerleştirilen arşitravla birbirine bağlanmıştır. Arşitrav bitkisel süslemeli bir bordür ve güvercin kabartması, dişli friz ve yumurta dizisi motiflerinden oluşan silmelerle sonlandırılmıştır. Bu bölümün üzerine yerleştirilen üçgen alınlık içten ve dıştan dişli süslemeler ve akantüs motifleriyle süslenmiştir. Alınlık ortasına haç yerleştirlmiştir. Günümüze gelemeyen Papazoğlu'nun eski fotoğraflar ve bize verdiği bilgilere göre mezar anıtının ortasına iki kademeli bir kaide üzerine vazo yerleştirilmiştir. Vazo üzerinde ise moira kabartmaları işlenmiştir. Her ölümlü için doğumdan ölüme kadar bütün hayatı bir iplik vasıtayla yöneten üç moira, üç kızkardeş ömür ipliğini eğiren Atropos, yumak yapan Klotho ve ömür sona erdiğinde ipliği kesen Lakhesis betimlenmiştir.

KATALOG NO: 44, (Lev. 69)
KOZMETOY AİLE MEZARI
TARİH: 1927 den önce
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar yapısının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ ΚΟΣΜΕΤΟΥ

SANATÇI: Λ. ΛΥΡΙΤΗΣ
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:
TANIM: Tapınak biçimli bir anıttır. Üç basamakla çıkılan yüksek bir podyum üzerindeki anıt dikdörtgen planlıdır. Önde iki serbest sütun ve arkada iki paye ile sınırlandırılmıştır. Arkadaki payeler duvarla birbirine bağlanmıştır. Sütun ve paye gövdeleri yivlidir. Sütunlar kare biçimli kaideler üzerinde yükselir. İyon biçimli sütun başlıkları kerubim kabartmalarıyla süslenmiştir.

Sütunları birbirine arşitrav üzerindeki aile adı yazılmıştır. Arşitrav anıtı üç yönde dolaşmaktadır. Saçaklık dışa taşkın olarak silmelerle hareketlendirilmiştir. Anıt içten kasetli tavan, dıştan üçgen alınlıkla örtülmüştür. Alınlık tepe akroterleriyle süslenmiş, akroterler volütlerle zenginleştirilmiştir. Alınlığın ortası stilize edilmiş palmet kabartmalarıyla süslenmiştir. Tapınak biçimli anıtın duvarı üzerinde mezar kitabesi yazılmıştır. Kitabe silmelerle dikdörtgen bir çerçeve içine kazıma olarak yazılmıştır. Kitabenin çevresi gül buketleri ve girland motifleri ile süslenmiştir.

Mezar anıtının iki yanında tasarlanan yan kanatlar daha alçak olarak yapılmıştır. Kanatlar defne dalları, haç motifleri ve girland kabartmalarıyla süslenmiştir. Kanatlara kitabe yazılmamıştır. Kanatlar anıtın daha görkemli görünmesini sağlamaktadır. Kanatlar ve podyum arasındaki boşluğa çiçeklikler yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 45, (Lev. 70)
İ.ZENOVİKA AİLE MEZARI:
TARİH: Yirminci yüzyıl başı
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar yapısının ön yüzünde Rusça kitabe yer alır.

ГРОБНИЦА ПОРОДИЦЕ
ИЛИЈЕ И. ЗЕНОВИЋА

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2005, s.79-80.
TANIM: Mezar şapeli üç basamakla çıkılan podyum üzerine inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı mezar odası içten düz tavanla, dışatan kırma çatıyla örtülüdür. Yapının girişinde basamak üzerine simetrik olarak yerleştirilmiş kare kaide üzerinde yuvarlak biçimli mermer vazolar yerleştirilmiştir. Ön cepheye genel olarak bakıldığında Gotik stilde yapıldığı söylenebilir. Mezar yapısına dikdörtgen biçimli demirden kapıyla girilmektedir. Kapının iki yanında simetrik olarak yerleştirilen kare kaide üzerindeki yivsiz yuvarlak gövdeli sütunceler yer alır. Sütunceler yuvarlak yastık üzerine oturan mukarnaslı başlıklarla sonlanır. Şapelin ön cephesinin köşeleri kare gövdeli üzeri yivlendirilmiş üçgen külahlı kule biçimindedir.

Kapının üstü dikdörtgen kitabelik yer alır. Sütunlar ve yazıt üzerinde sivri kemerli alınlık yer alır. Alınlığın içinde alt yarım yuvarlak çerçevelerde baklava motifleri ve bu motifler arasında haçlar, bunların ortasında üstte yuvarlak bir madalyon içinde çelenk yer alır. Çelenk farklı bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Alınlık üzerindeki üçgen külahın içinde melek figürü kanatlarını açmış olarak betimlenmiştir. Meleğin kuş biçimli gövdesi, dağınık ve dalgalı saçları,

yuvarlak yüzü, şişkin yanakları, açık ağzı ve iri gözleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Külahın kenarlarında bitkisel süslemeler çiçek motifleri oluşturmaktadır. Mimari üslup olarak gotik yapıları çağrıştıran bir mezardır. Sivri kemerler, üçgen alınlık, sivri külahlar, yuvarlak madalyon biçimindeki süslemeler bu düzenlemeyi çağrıştırmaktadır.

KATALOG NO: 46, (Lev. 71)
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Rusça kitabe yer alır.

РОДОМ
ПАШТР
РЕМИНУОВИЂА
ПРЕМИНУО 30 МАЈА
1898 У 60.Р.СВОГАЖИ:
ВОТАУЦАРИГРАД У
НИГДАНЕПРЕЖАЛЕ:
НОМ ОЦУ,ОДНОСНО
СУПРУГУ.
СИН МИТАР
СУПРУГА ИВАНИЦА.

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı aedicula biçiminde tasarlanmıştır. Anıt dikdörtgen biçimli kaide üzerine yerleştirilmiştir. Niş, kare kaideli, yuvarlak gövdeli sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunceler kompozit başlıklarla bezenmiştir. Sütuncelerin başlıkları yuvarlak kemerle birleştirilmiştir. Kemerin kenarları iki sıra silmelidir. Kemerin kilit taşı bitkisel süslemeli dışa taşkın biçimde vurgulanmıştır. Kemerin iki yanı defne yaprakları kabartmalarıyla bezenmiştir. Kemer üzerinde arşitrav ve bordür yeralır. Bordür üzerinde ise palmet ve yumurta motiflerinden oluşan saçaklık ve üçgen alınlıkla anıt sonlanmaktadır. Alınlık içinde bitkisel süslemelerden oluşturulmuş madalyon kabartması, köşelere yerleştirilmiş akroterler yer alır. Alınlık üzerine ise kare biçimli kaide üzerindeki haç yerleştirilmiştir.

Yuvarlak kemerli niş kendi içinde iki bölüme ayrılmıştır. Üst bölüm kabartmalı, alt bölüm ise kitabelik olarak tasarlanmıştır. Kabartmalarda bulutlar üzerinde karşılıklı ayakta duran melek figürleri betimlenmiştir. Melekler kısa kollu uzun elbiseleri iki yana doğru uçuşmaktadır. Belden büzgülü elbiseleri drapelerle hareketlendirilmiştir. Figürlerin bacakları arasına girmiş elbise etekleri altından çıplak ayakları görünmektedir. Figürlerin yüzleri basit biçimde yapılmıştır. Melekler ortasında yuvarlak madalyon içinde denizci çapası bulunur. Madalyon üzerinde fiyonk atılmış kurdeyi melekler tek elleriyle tutmaktadır.

KATALOG NO: 47 , (Lev. 72)
ANDREI GRIGOROVIÇ PAVSOTKO
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar taşının ön yüzünde Rusça kitabe işlenmiştir. Kitabede:

ЗДЬСЬ ПОЧРАЮЪ КУРЬЕРЬ	Rus İmparatorluğundan
РОССINСКО-НМПЕРАТОРСКАГО	Konstantionopol Elçiligi
ПОСОЛЬСТВА ВЬ КОНСТАНТNНОПОЛЬ	
ГУбЕРНСКIN СЕКРЕТАРЬNЗЬ МАЛОРОССОВЬ	Malarusya - Guberski Sekreteri
АНДРЕN Т РNГОРЬЕВNЧЬ ПОЛУбОТКО	Andrei Grigoroviç Pavsotko
N ЗАКОННАЯ ЕГОЖЕNА	
ОНЬ РОДNЛСЯ 1 …1821	30 Ocak 1821'de doğdu
NСКОНЧ..NСЯ…..1897 =ГОДА	1897'de öldü

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
YAYIN:
TANIM: Gömü alanı mermerle kaplanmış, mezar taşının konulacağı bölüm yukarıya doğru daralan tabanlık biçiminde tasarlanmıştır. Kare kübik gövdeli mezar taşı blok mermerden yüksek ve yukarıya doğru daralan biçimde sonlandırılmıştır. Mezar taşının ön yüzündeki kitabede kullanılan harfler çakılarak yerleştirilmiştir. Mezar taşının üstüne büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın ayak kısmı volütler ve boş bir rulo kabartmasıyla zenginleştirilmiştir. Haç kollarının merkezinde oval bir madalyon içinde kadın kabartması işlenmiştir. Kabartmada profilden betimlenen kadın figürü uzun ve omuzlarına kadar düşen dalgalı saçları ve saçları toplayan bir taç ile betimlenmiştir. Kadının üzerindeki kıyafetinin boyun kısmı hacim duygusu yaratmak için yüksek kabarta tekniğinde işlenmiştir. Kulak ve saçlarının birleşme yerlerinin detayları figürün şişkin yanakları, kapalı gözleri ve belirgin burnu ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Kadının kederli ve yaslı yüz ifadesi basit bir mezar taşında oldukça başarılıdır.

KATALOG NO: 48, (Lev. 73)
P. VAL MEZARI
TARİH: 1910
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidede ve rulo biçimli kitabelikte Rusça kitabe yer alır. Rulo kitabelikte:
ЕВЕГЕНІЯ ГВОЗПИНСКАЯ
1893-1910

Kaidede:

ГОСПОДЬ- СВЪЪ	Allahim- dunya
МОИ, КЪ ТЕ ЪЪ	Ben ve sen ruhumu hafiflet
ВОЗНОШУ ДУШУ	P. Val
МОЮ	
Псαλ 24	24 yasinda

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar alanı mermer levhalarla kapatılmış yüksek podyum biçimindedir. Anıt kaide ve heykelden oluşur. Anıtın dikdörtgen biçimli alt kaidesi üzerindeki pedestal yüksektir. Pedestalin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Kitabede kullanılan döküm harfler çakılarak yerleştirilmiştir. Pedestal dışa taşkın saçaklıkla sonlandırılmıştır. Pedestal üzerindeki heykelli

bölümde, kayalık biçiminde tasarlanan zemin üzerinde oturan melek figürü ve haç yer alır. Yüksek kayalık zeminin üst kısmında oturan meleğin vücut hatları giysisi altından bellidir. Giysi kıvrımları çizgisel biçimde verilmiştir. Tek omzunu açıkta bırakan kıyafeti ve yana açılmış kanatları dikkati çeker. Uzun ve ortadan ayrılmış dalgalı saçları vardır. Ayakları çıplaktır. Melek üzerinde kanatları açık biçimdedir. Meleğin yanında ağaç gövdesi biçiminde tasarlanmış kollara sahip haç yer alır. Melek tek koluyla haça sarılmıştır. Haç kolları üzerine çelenk yerleştirilmiştir. Haçın altında rulo biçiminde düzenlenmiş kitabelik yer alır.

KATALOG NO: 49, (Lev. 74)
KOSTANTİN STELİADİS MEZARI
TARİH: 185
BULUNDUĞU YER: Şişli Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΚΡΥΠΤΗ	Aile
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	Sığınağı
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΛΙΑΝΙΔΟΥ	Konstantinos Steliadis
ΟΥΡΑΝΙΑ Κ. ΣΤΕΛΙΑΝΙΔΟΥ	Urania K. Stelianidu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ 10 ΙΟΥΛΙΟΥ 1897	10 Temmuz 1897'te Vefat Etti
ΕΛΕΝΗ Κ. ΣΤΕΛΙΑΝΙΔΟΥ	Eleni K. Stelianidu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1895	18 Ekim 1895'te Vefat Etti
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΛΙΑΝΙΔΗΣ	Konstantinos Stelianidis
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1917	12 Kasım 1917'de Vefat Etti

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Papazoğlu, 2005, s.398-399.
TANIM: Mezar steli kaide üzerine yerleştirilmiştir. Stelin dikdörtgen gövdesi sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunceler yuvarak gövdeli ve akantüs yapraklı başlıklarla tasarlanmıştır. Gövdenin ön yüzü Gotik biçimli kemerlerle çerçeve biçimde yapılmıştır. Kemerlerin birleşiminde akantüs yaprağı kabartması kullanılmıştır. Kemerlerin arasına anahtar deliği biçiminde motif kazınmıştır. Stel gövdeden taşkın saçaklıkla düz olarak bitirilmiştir. Saçaklık üzerine ayrı bir parça biçiminde yapılmış sivri kemerli alınlık ve köşelere obelisk gövdeli kulecikler yerleştirilmiştir. Alınlık içine kerubim figürü işlenmiştir. Kanatları açık, gövdesi belirgin, erkek çocuk biçiminde yapılan kerubim cepheden betimlenmiştir.

KATALOG NO: 50, (Lev. 75)
N.S. KEVENCİOĞLU MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtında Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ	
Ν Σ. ΚΕΒΕΝΤΖΙΟΓΛΟΥ	N. S. Kevencioğlu'nun Mezarı

SANATÇI: -

MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar, gömü alanı ve mezar anıtı olmak üzere iki bölümden oluşur. Gömü alanı kare biçimli payeler ve levhalarla çevrelenmiştir. Gömü yeri bezemesiz mermer levha ile düz olarak kapatılmıştır. Mezar zemininden yüksek podyum üzerine yerleştirilen anıt aedicula biçimindedir. Anıt kaidesinin köşelerinde kare kaideli ve gövdeli payandalar yerleştirilmiştir. Nişin orta kısmındaki dışa taşkın diğer payanda bugün kırıktır. Yan payandalardan daha geniş olarak tasarlanan orta payanda dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Bu bölüm iki bölümlüdür. Payandanın üst kısmı kaide biçiminde tasarlanmıştır. Kademeli olarak daralan ve genişleyen bir gövdeye sahip üst bölüm aynı zamanda kabartma portreninde kaidesidir.

Aediculayı iki yandan sınırlandırılan kare biçimli payelerin kaideleri meander motifleriyle süslenmiştir. Payelerin kaidelerinde çiçek ve başlıklarında ise akantüs motifleri kullanılmıştır. Nişin ortasındaki kaide biçiminde bölüm üzerinde oval bir madalyon içinde mezar sahibinin portresi işlenmiştir. Madalyonun alt bölümü defne dallarıyla çevrelenmiştir. Figür takım elbiseli, yelekli ve kıravatlıdır. Başında fesi ile gür bıyıklı, şişkin yanaklı ve yüz çizgileri belirgindir. Aşağıya doğru bakan başı dışa doğru iri gözleri vardır. Figür gülümseyen yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Madalyon üzerindeki bordürde mezar sahibinin adı yazılıdır. Dışa taşkın bir silmeyle sonlanan bordür üzerinde testere dişi dizisi motifleri, aediculanın tavanı içten ise kasetli tavan tekniği kullanılarak tasarlanmıştır. Kasetlerde kareler içinde yıldız motifleri kabartmaları yaldızlanmıştır. Saçaklık dışa taşkın ve sadedir. Saçaklık üzerinde üçgen alınlık yer alır. Alınlık ön yüzünde haç motifi ve akantüs yaprakları kabartmaları bulunmaktadır. Haçın alt kolundan çıkan akantüs yaprakları grift bitkisel süsleme biçimindedir.

KATALOG NO: 51, (Lev. 76)
GEORGİOS KONSTANTİNİDU AİLE MEZARLIĞI
TARİH: 1933
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Alınlıkta:

ΟΙΚΟΣ ΓΕΟΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	Georgios Konstantinidis Aile Mezarlığı

Kaidede:

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ	Georgios Konstantinidis
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΚΑΡΒΑΛΗ ΕΠΑΡΙΧΙΑΣ	Konya vilayetinin Karvali ilçesinde
ΙΚΟΝΙΩΥ 1859	1859 da doğdu
ΑΠΕΒΙΩΕΝ ΕΝ ΧΑΛΚΗ.	Chalki'de Heybeliada
ΤΗ 29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1933	29 Ocak 1933 de öldü.
ΑΝΝΑ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	Anna G. Konstantinidis
ΑΠΕΒΙΩΕΝ ΤΗ 16-8-1951	16-8- 1951 de öldü

SANATÇI: ΑΥΡΙΤΗΣ
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen olarak tasarlanmış mermer levhalarla çevrelenmiştir. Gömü alanı düz olarak mermer levhalarla kaplanmıştır. Anıt aedicula biçimindedir. Yüksek bir podyum üzerinde bulunan anıtın ön yüzünde iki paye bulunur. Payeler kare kaideler üzerindedir. Başlıklarda çiçek motifleri, akantüs-yumurta dizisi motifleri(iyon kimatyonu)

kullanılmıştır. Kare başlıklar nişin yan yüzlerinde de aynı motiflerle devam eder. Mezar nişinin ortasında palmet ve lotus dizisinden oluşan bordür, yıldız motiflerinden oluşan kasetli tavan tekniği kullanılmıştır. Tavanda yıldız motifleri ve kare çerçevelerin yaldızlandığı görülür. Nişin içindeki yan yüzlerde kıvrık dallar, akantüs motifleri kullanılmıştır.

Nişin orta bölümünde kare bir çerçeve içinde yaşlı bir erkek figürü kabartması yer alır. Kel ve ince bıyıklı figürün cepheden verilen portresinde elmacık kemikleri, yüzündeki kırışıklıklar oldukça ayrıntılıdır. Takım elbisesi, yeleği, dik yakalı gömleğiyle betimlenen figürün alt kısmı kitabelik olarak kullanılmıştır. Nişin alt kısmında bulunan dikdörtgen çiçeklik palmet ve meander motifleri kullanılmıştır. Nişin üst kısmında bulunan geniş bordürde aile adı yazılıdır. Bordür testere dişi motiflerinden oluşan bir frizle devam eder. Mezar anıtını örten geniş saçaklık üzerine üçgen alınlık yerleştirilmiştir. Alınlık üzerinde palmet-lotus dizisi motifleri kullanılmıştır. Alınlık köşelerinde köşe akroterleri, ortasında ise tepe akroteri motifi kullanılmıştır. Alınlık ortasında yuvarlak madalyon ortasında Latin hacı motifi ve güneş ışınları motifleri kullanılmıştır. Nişin iki yanında bulunan dikdörtgen levhalar üzerinde kapaklı ve yuvarlak gövdeli vazo kabartmaları yer alır. Vazoların kupları meander motifi biçimindedir.

KATALOG NO: 52, (Lev. 77)
MARİKA GEORGİU MEZARI
TARİH: 1933
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzündeki Yunanca güçlükle okunmaktadır. Kitabede:

ΝΑΡΙΚΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	NARİKA GEORGİU
ΠΑΛΑ ΠΙΓΙΚ ΟΓΛΟΥ	PALA PİYİK OĞLU
Εγεννήθη εις τη Αγία Σοφία	Ayasofya'da doğdu
Τη 18 αυγούστου 1912 ???	18 Ağustos 1912'de
Απεβίωσε 3 απριλίου 1933	3 Nisan 1933'te vefat etti

.....

SANATÇI: Γ. ΘΡΙΑΝΟΣ (G. Thrianos)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli iki bölümlü kaide üzerinedir. Stel gövdesi dikdörtgen biçimdedir. Gövdenin ön yüzünde beşik kemerli bir niş içine kadın portresi yapılmıştır. Portrede yüksek kabartma tekniğinde işlenen kadın cepheden betimlenmiştir. Uzun saçları göğsünün altına kadar dalgalı biçimde iner. Saçları bir kurdele ile bağlanmıştır. Üzerinde V yakalı uzun kollu bir gömlek bulunmaktadır. Gömleğinin yakası geometrik olarak biyelerle süslenmiştir. Göğüs altından kalın bir kuşakla bağlanan gömleğinin yaka ve göğüs kısmından drapelerle hareketlendirilmiştir. Göğüsleri belirgin biçimde kendinden emin gülümseyen tavrıyla dikkati çeker. Sağ elindeki bileziği ve yüzüğü gibi detaylar sanatçı tarafından işlenmiştir. Yuvarlak yüz hatları, iri gözleri, gülümseyen dudaklarıyla steldeki fotoğrafla aynı kişi olduğu düşünülmektedir. Portrenin çerçevesi gibi tasarlanan niş, kırma bir çatıyla sonlandırılmıştır. Stelin üstüne büyük bir çelenkli haç yerleştirilmiştir. Haçın kaidesinin ön yüzüne oval madalyonlu üç fotoğraf yerleştirilmiştir. Ortadaki kadın fotoğrafının kabartmada işlenen kişi olduğunu düşünüyoruz. Fotoğrafların etrafı defne dallarıyla süslenmiştir.

KATALOG NO: 53, (Lev. 78)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Stel biçiminde tasarlanan mezar anıtı yüksek kaide üzerindedir. Stelden daha geniş olan kaide bezemesizdir. Kaideden gövdeye geçişte dışa taşkın kare şeklindeki motifler kullanılmaktadır. Stelin dikdörtgen gövdesi üzerinde yüksek kabartma tekniğinde kadın büstü yer alır. Büst yuvarlak kemerli niş içindedir. Cepheden bakan yaşlı kadın figürü dışa taşkın çenesi, çökük yanakları, ince dudakları, kulaklarındaki küpelerine kadar ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Figürün başındaki yemeni altından görünen saçları ortadan ikiye ayrılmıştır. Kadın figürünün üzerinde dik yakalı gömlek ve hırka bulunmaktadır. Stelin gövdesi dışa taşkın saçaklıkla sonlanır. Saçaklığın üst kısmı daralarak düz olarak sonlanmaktadır. Stelin üzerindeki kaideye dayanarak buraya haç yerleştirilmiş olmalıdır.

KATALOG NO: 54, (Lev. 79)
TARİH:-
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Kitabe okunamadı.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Gömü alanını örten levhalar kırılmıştır.
YAYIN: -
TANIM: Gömü alanı üzerinde haç ve denizcilikle ilgili çıpa, zıpkın v.b. mezar sahibinin mesleğine ilişkin kabartmalar işlenmiştir. Gömü alanı üzerinde tek parçadan oluşan üç bölümlü alt kaide üzerinde bulunan mezar anıtı kaide biçimindedir. Anıt blok mermerden tasarlanan dört yüzlü dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Gövdenin dört yüzü iki silme ile oluşturulmuş çerçeveler biçiminde düzenlenmiştir. Anıtın ön yüzündeki çerçeve içinde mezar sahibinin kabartması işlenmiştir. Mezar muhtemelen denizcilikle ilgilenen bir erkeğe aittir. Erkek figürü kolçaklı bir sandalyede oturmaktadır. Yüksek arka kısmı bulunan sandalyenin ince ve yüksek ayakları bulunmaktadır. Uzun ceketi oturduğu sandalyeden dizlerine kadar sarkmaktadır. Pantolonunun paçaları bileklerindedir. Ayaklarında postal vardır. Postallarının topukları bellidir. Kısa saçlıdır. Yüz hatları siliktir. Ceketinin yakaları, ceketi içindeki yeleği ve gömleğinin yakaları bellidir. Ceketinin kolları geniştir. Ellerinden birini sandalyenin koluna koymuştur. Kısa saçlıdır. Yüzü silinmiştir. Kabartma basit bir işçilikle yapılsa da figür perspektif özelliklerine dikkat edilerek yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 55, (Lev. 80)
GAKİS AİLESİ MEZARI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde alınlık altında ve kaide üzerinde Yunanca kitabe yer alır.
Alınlık altında ΟΙΚΟΥ ΓΑΚΗ ΓΙΑΝΝΗ Gakis Iannis Mezarı
Kaidede:
ΓΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ Gakis Iannis

ΕΚ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	Makedonya'nın Kastoria ili Klisura köyünde
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΩ 1794 ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1896 ΕΤΩΝ 102	1794'de doğdu 19 Nisan 1896'da 102 yaşında öldü
ΑΝΝΕΤΑ Π. ΓΑΚΗ ΕΚ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΩ 1846 ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΩ 1898 ΜΑΡΤΙΟΥ Α΄΄ΕΤΩΝ 52	Anneta P. Gakis Makedonya'nın Kastoria ili Klisura 1846'da doğdu. 1 Mart 1898'de 52 yaşında öldü
Alt kaide de: ΠΕΤΡΟΣ ΓΑΚΗΣ ΕΚΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΓΕΝΗΘΕΙΣ ΤΩ 1829 ΑΠΕΒΩΣΕΤΩ 1919 ΜΑΡΤΙΟΥ 15	 Petros Gakis Makedonia Kleisyra'dan 1829' da doğdu 15 Mart 1919' da öldü

SANATÇI: εργο (κατασκευη) Ευσταθιου Ζωτου (Eser /yapi Eustathios Zotos'a ait)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt, kaide ve nişli heykelli bölüm olarak iki bölümden oluşur. Dört kademeli alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Alt kaideler üzerinde dikdörtgen çerçevelik yerinden sökülmüştür. Kaide gövdesinin ön yüzündeki kitabe çerçeve içine alınmıştır. Çerçevede palmet ve inci makara dizisi motifleri kullanılmıştır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanır. Kaide düz olarak bitirilmiştir. Kaide üzerindeki anıtın gövdesi yuvarlak kemerli niş ve kadın heykelinden oluşur. Nişin iki yanında kare kaideli yivli gövdeli sütunlar yer alır. Bezemesiz sütun başlıkları yuvarlak kemerin başlangıcını oluşturur. Yuvarlak kemer silmelerle hareketlendirilir. Kemerin dışa taşkın kilit taşı vardır. Kemerin köşelerine defne dalları yerleştirilmiştir. Kemerin üst kısmı dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Silme üzerinde bulunan geniş bordürde çerçeve içinde aile adı yazılıdır. Mezar anıtı dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlık ortasında tepe akroteri, köşelerinde ise köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Alınlık üzerinde kare kaide üzerinde ağaç gövdesi biçiminde tasarlanan haç bulunur. Haç üzerine çiçeklerle süslü çelenk yerleştirilmiştir.

Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın heykeli kaide üzerindedir. Kadın figürü tek göğsünü açıkta bırakan kısa kollu uzun elbise giyer. Figür sol elini başına götürerek üzgün ve düşüncelidir. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmış, omuzlarına düşmektedir. Figürün başındaki örtü bedenini örtmektedir. Sağ elinde bir çelenk tutan kadın figürü başını öne doğru eğerek betimlenmiştir. Elbisesinin altından görünen ayakları sandeletlidir. Gömü yeri tek bir levha ile örtülmüştür. Bu levha üzerinde 1879 tarihi yazılıdır. Karşılıklı olarak ellerindeki çelengi tutan melekler kısa kollu giysilerle betimlenmiştir. Giysileri drapelerle hareketlendirilmiştir. Meleklerin kanatları sivri olarak iki yana açık olarak, saçları ortadan ayrılmış ve uzundur. Başlarının etrafı halelidir. Melekler orta kısmındaki çelenk motifini tek elleriyle tutmaktadır. Çelenk gül motifleriyle bezenmiştir. Meleklerin yüzleri çizgisel bir üslupla yapılmış, giysileri uçuşmaktadır. Levhanın çevresi şerit şeklinde dalga motifi, köşeleri kare çerçeveler içine yerleştirilmiş çiçek motifleriyle süslüdür.

KATALOG NO: 56, (Lev. 81)
ÇOBANOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1899

BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzündeki kaidede Yunanca kitabe vardır.

Alınlık altındaki bordürde: ΟΙΚΟΣ ΤΣΟΠΑΝΟΓΛΟΥ	Çobanoğlu Mezarı
Kaidede: ΒΑΣΙΛΕΙΚΗ Γ. ΤΣΟΠΑΝΟΓ-	Basiliki G. Çobanoğlu
ΛΟΥ . ΕΚ ΚΕΡΜΥΡΑΣ ΤΗΣ	Kayseri Kermira'dan
ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. ΕΓΕΝΝΗΘΗ	mahallesinden
1864 ΑΠΕΒΙΩΣΕ 1899	1864'de doğdu
ΙΟΥΛΙΟΣ 14	14 Temmuz 1899 da öldü
ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΚΟΨΙΔΑΚΗ	Hariklia Kopsidaki
1875 – 1962	1875-1962

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt, kaide ve nişli heykelli olmak üzere iki bölümden oluşur. İki kademeli bir alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Kaide gövdesinin ön yüzünde palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşan çerçeve içinde kitabe yazılıdır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Kaide üzerindeki anıtın gövdesi yuvarlak kemerli niş ve kadın heykelinden oluşur. Nişin iki yanında kare kaideli yivli gövdeli gömme payeler yer alır. Bezemesiz sütun başlıkları yuvarlak kemerin başlangıcını oluşturur. Yuvarlak kemer silmelerle hareketlendirilmiştir. Kemer dışa taşkın kilit taşı ve köşelerine yerleştirilen defne dallarıyla çevrelenmiştir. Kemerin üst kısmı dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Silme üzerinde bulunan geniş bordürde köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen çerçeve içinde "ΟΙΚΟΣ ΤΣΟΠΑΝΟΓΛΟΥ" (Çopanoğlu Mezarı) yazılıdır. Mezar anıtı dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık ortasında tepe akroteri, köşelerinde ise köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Alınlık üzerinde kare kaide üzerinde ağaç gövdesi biçiminde tasarlanan haç bulunur. Haç üzerine çiçeklerle süslü bir çelenk yerleştirilmiştir.

Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın heykeli dikdörtgen kaide üzerindedir. Kadın figürünün kısa kollu uzun elbisesi tek göğsünü açıkta bırakmaktadır. Sol elini yanağına götüren kadın üzgün ve düşüncelidir. Figürün başındaki örtü bedenini örtmektedir. Figürün başörtüsünden görünen saçları uzun ve dalgalıdır. Sağ elinde bir çelenk tutan kadın figürü başını öne doğru eğerek betimlenmiştir. Elbisesinin altından görünen ayaklarında sandaletler vardır. Anıtın ön yüzüne dikdörtgen bir çiçeklik yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 57, (Lev. 82)
KÜRKÇÜOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1930
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde ve kemer üzerindeki bordürde Yunanca kitabe yer alır.
Kemer üzerindeki bordürde:

ΟΙΚΟΣ Λ. ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ	L.Kürkçüoğlu Ailesi Mezarı

Kaidede:

ΧΡΗΣΤΟΣ Λ. ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ	Christos L. Kürkçüoğlu
ΕΚΚΕΡΜΗΡΑΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ	Kayseri Kermira'dan
1862-1930	1862-1930
ΘΕΑΝΟΥΧΡ ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ	Theona Chr. Kürkçüoğlu

1875-1935	1875-1935
ΛΑΖΑΡΟΣ Χ ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ	Lazaros Ch. Kürkçüoğlu
1893-1958	1893-1958
ΔΟΡΟΘΕΑ ΚΙΥΡΚΤΣΟΓΛΥ	Dorothea Kürkçüoğlu
1901-1964	1901-1964

SANATÇI: Τα δαοευ ε. το Gιχμευ εστι χατθαζιυ το χατεαυειυ οι Gιυ (Okunamadı)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt kaide ve nişli heykelli iki bölümden oluşur. Farklı ölçülerdeki üç kademeli alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Bu bölümün ön yüzünde palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşan çerçevede kitabelik yer alır. Anıtın gövdesi yuvarlak kemerli niş ve kadın heykelinden oluşur. Nişin iki yanında kare kaideli yivli gövdeli gömme sütunlar yer alır. Bezemesiz sütun başlıkları yuvarlak kemerin başlangıcını oluşturur. Yuvarlak kemer silmelerle hareketlendirilir. Kemerin dışa taşkın kilit taşı vardır. Kemerin köşelerine defne dalları yerleştirilmiştir. Kemerin üst kısmı dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Silme üzerinde bulunan geniş bordürde çerçeve içinde aile adı yazılıdır. Mezar anıtı dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlık ortasında tepe akroteri, köşelerinde ise köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Alınlık üzerinde kare kaide üzerinde ağaç gövdesi biçiminde tasarlanan haç bulunur. Haç üzerine çiçeklerle süslü çelenk yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın heykeli kaide üzerindedir. Niş içinde heykeldeki kadın figürü kısa kollu uzun elbise giyer. Tek göğsü açık olarak betimlenen figür sol elinin başına götürerek üzgün ve düşüncelidir. Uzun ve dalgalı saçları önden geriye doğru taranmıştır. Figürün başındaki örtü bedenini alt kısmına kadar örtmektedir. Figürün başörtüsü saçlarını tam olarak kapatmadan sembolik olarak yapılmıştır. Sağ elinde bir çelenk tutan kadın figürü başını öne doğru eğerek betimlenmiştir. Elbisesinin altından görünen ayakları çıplaktır.

KATALOG NO: 58, (Lev. 83)
EFSTRATİADU AİLE MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Niş üzerinde Yunanca kitabe yer alır. Niş üzerindeki kitabelikte:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ	Aile Mezarı
ΘΕΜ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ	Them. Efstariadu

Arka yüzde:

Ο ΘΕΟC ΑΓΑΠΗ ECTI	Tanrı Sevgidir
Η ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΩΝ ΘΛΙΒΟΜΕΩΝ	Kederlilerin Tesellisi
Ο CΥΝΔΕCΜΟC ΒΟΗΘΕΙΑC ΑΠΟΡΩΝ	Balıklı Hastaneleri
ΑCΘΕΝΩΝ ΚΑΙ ΓΗΡΟΚΟΜΟΥΜΕΝΩΝ	Yoksul Hasta ve Yaşlılara
ΤΩΝ ΝΟCΟΚΟΜΕΙΩΝ ΒΑΛΟΥΚΛΗ	Yardım Derneği

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Bugün mezarın kaidesinden ayrı olarak mezar işlevinden ziyade mezarlığı süslemek için kullanıldığı düşünülmektedir.
YAYIN: -

TANIM: Mezarda bulunan diğer örneklere bakarak anıtın bir kaidesinin olması gerekirdi. Burada sadece üst kısmı nişli heykelli bölüm olarak tasarlanan gövde bulunmaktadır. Anıt zeminden daha yüksek sonradan yapıldığı anlaşılan kaide üzerine yerleştirilmiş olmalıdır. Gövdenin ön yüzünde dikdörtgen kaideli, yivli gövdeli ve kompozit başlıklı gömme sütunlar bulunmaktadır. Sütun başlıkları üzerinde yuvarlak kemerli bir niş yer alır. Yuvarlak kemerin ortasındaki kilit taşı akanthus yaprağı motifinden oluşmaktadır. Kemer köşelerinde bitkisel süslemeler yer alır. Kemer üzeri silme ile sonlanır. Sütunların üzerindeki bordürde aile adı yazılıdır. Dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık üzerinde köşelerde akroterler, ortada ise tepe akroteri bulunur. Alınlık üzerine kare kaide ve haç yerleştirilmiştir. Haç kolları ağaç gövdesi biçimindedir. Haç kolları üzerine çelenk motifi yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın heykeli bulunmaktadır. Kadın figürü kısa kollu uzun elbisesi tek göğsü açıkta bırakır. Figürün başı öne eğiktir. Sol elini başına götürerek üzgün ve düşünceli bir ifadeyle betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları önden geriye doğru taranmıştır. Saçları bir taçla tutturulmuş, tacının arkasındaki örtü bedenini alt kısmına kadar örtmektedir. Sağ elinde bir çelenk tutan kadın figürünün elbisesinin altından görünen ayakları çıplaktır.

KATALOG NO: 59, (Lev. 84)
KARAKAZOĞLU AİLE MEZARLIĞI
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde bordürde ve kaidede Yunanca kitabe yer alır. Bordürde:

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΛΣ ΚΑΡΑΚΑΣΟΓΛΟΥ	Karakazoğlu Aile Mezarlığı

Kaidede:

ΧΑ ΕΜΜΑΝΟΥΚΛ ΚΑΡΑΚΑ ΣΟΓΛΟΥ	Cha. Emmanuel Karakazoğlu
ΕΚ ΚΕΡΜΙΡΑΣ ΤΗΕ ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ	Kayseri Kermira'dan
ΕΓΕΝΝΗΘΙ ΤΗ 7 ΙΒΡΙΟΥ 1848	Eylül 1846'de doğdu.
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗ ΜΑΡΤΙΥ 1913	Mart 1913'de öldü.
ΕΛΕΝΗ ΧΙ ΚΑΡΑΚΑΣΟΓΛΟΥ	Eleni Chi. Karakazoğlu
1859- 1925	1859-1925
ΧΙΟΣΗΦ ΚΑΡΑΚΑΣΟΓΛΟΥ	Joseph Karakazoğlu
1851-1931	1851-1931
ΙΩΑΝΝΗΣ Ι. ΚΑΡΑΚΑΣΟΓΛΟΥ	Ioannis Karakazoğlu
1893-1957	1893-1957

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt kaide ve nişli bölümden oluşur. Üç kademeli bir alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Kaide gövdesinin ön yüzünde kitabe yer alır. Kitabe, palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşan çerçeve içindedir. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır. Kaide üzerine yuvarlak kemerli niş ve yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figüründen oluşan anıtın gövdesi yerleştirilmiştir. Nişin iki yanında kare kaideli yivli gövdeli gömme sütunlar yer alır. Bezemesiz sütun başlıkları yuvarlak kemerin başlangıcını oluşturur. Yuvarlak kemer silmelerle hareketlendirilmiştir. Kemerin dışa taşkın kilit taşı belirgindir. Kemerin üst köşelerine defne dalları yerleştirilmiştir. Kemerin üst kısmı

dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Silme üzerinde bulunan geniş bordürde çerçeve içinde aile adı yazılıdır. Mezar anıtı dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlık üzerinde tepe akroteri, köşelerinde ise köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın figürü üzerinde kısa kollu uzun elbise bulunmaktadır. Geniş yakalı kıyafeti belden büzgülüdür. Elbisesi drapelerle hareketlendirilmiştir. Figür sol elini çenesinin altına götürmüş olarak üzgün ve düşünceli olarak betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları önden geriye doğru taranmıştır. Figürün başındaki örtü bedenini tamamen kaplamaktadır. Sağ elinde bir çelenk tutan kadın figürünün görünen ayakları çıplaktır.

KATALOG NO: 60, (Lev. 85)
VASİLİOS ÇİMENOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1909
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinin ön yüzünde ve bordürde Yunanca kitabe yer alır. Bordürde:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟ. ΓΕΝΕΙΛΑΝΟS ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΣΕΜΕΝΓΛΟΥ	Vasilios Çimenoğlu'nun Aile Mezarı

Kaidede:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΣΙΜΕΝΟΓΛΟΥΣΙ	Vasilios Çimenoğlu
ΕΞ. ΙΝΤΣΕ - ΣΟΥ	Incesulu
1835 – 1909	1835-1909

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt kaide ve nişli heykelli iki bölümden oluşur. Üç kademeli yüksek alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Kaide gövdesinin ön yüzü palmet motiflerinden oluşan çerçeve içindeki kitabelik olarak tasarlanmıştır. Kitabede mezar sahibi ile ilgili bilgiler yazılmıştır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır.
Bu bölüm üzerine yerleştirilen ikinci bölüm yuvarlak kemerli niş ve yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figüründen oluşur. Yuvarlak kemerli nişin iki yanında kare kaideli yivli gövdeli gömme sütunlar yer alır. Bezemesiz sütun başlıkları yuvarlak kemerin başlangıcını oluşturur.

Yuvarlak kemer silmelerle hareketlendirilmiştir. Kemerin dışa taşkın kilit taşı belirgindir. Kemerin üst köşelerine defne dalları yerleştirilmiştir. Kemerin üst kısmı dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Silme üzerinde bulunan geniş bordürde çerçeve içinde aile adı yazılıdır. Mezar anıtı dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık ortasında tepe akroteri, köşelerinde ise köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın figürü yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Niş içinde kadın figürü kısa kollu uzun elbise giyer. Vücut hatları elbisesinin altından görünmektedir. Tek göğsü açık olan figür sol elini yanağına götürmektedir. Yana doğru eğilen başı üzgün ve düşünceli ifadesi olarak betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları önden geriye doğru taranmıştır. Figürün başındaki örtü bedenini alt kısmına kadar örtmektedir. Figürün başörtüsü saçlarını tam olarak kapatmadan sembolik olarak yapılmış ve sağ elindeki çelenkle önde birleştirilmiştir. Örtü adeta bir pelerin gibidir. Örtü yatay ve dikey kıvrımlarla hareketlendirilmiştir.

KATALOG NO: 61, (Lev. 86)
P. MAUROPULU MEZARI
TARİH: 1895
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın nişli bölümün bordüründe ve kaidesinde Yunanca kitabe yer alır. Bordürde:

ΟΙΚΟΣ Π . ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	P. Mauropulu Mezarı
Kaidede:	
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΝΗΜΗΝ	Panagiotis Mauropulos'un eşi
ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	Athina P. Mauropulu eşi,
ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΝΙΔΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ	erkek kardeşi Michail Sainidis
ΘΥΓΑΤΕΡΩΝ ΤΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ	ve onun kızları Euphrosyni
ΕΡΙΦΥΛΗΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑΣ	Eriphyli ve Maria
ΤΟΥ ΛΕΑΝΔΡΟΥ ΣΑΙΝΙΔΟΥ	ve diğer erkek kardeşi Leandros Sainidis
ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΒΙΚΕΛΛΑ	ve kızkardeşi Maria Vikella'nin anısına
ΤΗΝ ΠΛΑΚΑ ΤΑΥΤΗΝ ΑΝΗΓΕΙΡΕ	bu mermer anıtı inşa ettirdi
Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΘΥΓΑΤΗΡ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΗ	Eş, kız evlat ve kız kardeş
ΑΘΗΝΑ Π. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	olan Athina P. Mauropulu
ΤΗ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1895	2 Ekim 1895'de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı zeminden yüksektir. Anıt mezar alanı üzerinde yapılmıştır. Anıt kaide ve nişli heykelli iki bölümden oluşur. Üç kademeli yüksek alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Kaide gövdesinin ön yüzü palmet motiflerinden oluşan çerçeve içindeki kitabelik olarak tasarlanmıştır. Kitabede mezar sahibi ile ilgili bilgiler yazılmıştır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır. Bu bölüm üzerine yerleştirilen ikinci bölüm yuvarlak kemerli niş ve yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figüründen oluşur. Yuvarlak kemerli nişin iki yanında kare kaideli yivli gövdeli gömme sütunlar yer alır. Bezemesiz sütun başlıkları yuvarlak kemerin başlangıcını oluşturur.

Yuvarlak kemer silmelerle hareketlendirilmiştir. Kemerin dışa taşkın kilit taşı belirgindir. Kemerin üst köşelerine defne dalları yerleştirilmiştir. Kemerin üst kısmı dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Silme üzerinde bulunan geniş bordürde çerçeve içinde aile adı yazılıdır. Mezar anıtı dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık ortasında tepe akroteri, köşelerinde ise köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerli niş içindeki kadın figürü yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Niş içinde kadın figürü kısa kollu uzun elbise giyer. Vücut hatları elbisesinin altından görünmektedir. Tek göğsü açık olan figür sol elini yanağına götürmektedir. Yana doğru eğilen başı üzgün ve düşünceli ifadesi olarak betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları önden geriye doğru taranmıştır. Figürün başındaki örtü bedenini alt kısmına kadar örtmektedir. Figürün başörtüsü saçlarını tam olarak kapatmadan sembolik olarak yapılmış ve sağ elindeki çelenkle önde birleştirilmiştir. Örtü adeta bir pelerin gibidir. Örtü yatay ve dikey kıvrımlarla hareketlendirilmiştir.

KATALOG NO: 62, (Lev. 87)
PEDEVACOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1906
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı

KİTABE: Mezar anıtının gövde ve kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Üst kaide de:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ	Aile Mezarlığı
ΧΑ ΚΩΣΤΗ	Pedevacoğlu'nun kızı Kha Kosti
ΠΕΔΑΒΑΤΖΟΓΛΟΥ	

Alt kaidede:

ΚΩΝ - ΤΙΝΟΣ Ε. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ	Konstantinos E. Basiliadis
1886 – 1938	1886-1938

Anıtın kaidesinin ön yüzünde küçük harflerle yazılmış kitabede:

εγεννηθη εν Κουρδονος Νιγδης	Konya iline bağlı Niğde Kurdonos
επαρχιας Ικονιου τω 1859 και	köyünde 1859 yılında doğdu
απεβιωσεν εν Κων\πολει τη 28η	28 Ekim 1906 yılında Konstantinupoli'de
8βριου 1906 εν ηλικια 47 ετων	47 yaşında öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıtın bulunduğu zemin gömü alanından daha yüksektedir. Mezar anıtı yüksek kaide ve nişli-figürlü bölümden oluşur. Üç bölümlü kaidenin alt kısmı dikdörtgen biçimde ve geniş olarak yapılmıştır. Kaidenin ön yüzünde sonradan mezara gömülen kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. İkinci ve üçüncü kaide daha dar olarak tasarlanmış, ön yüzlerinde mezara gömülenlerin bilgileri yazılmıştır.

Kaide üzerinde bulunan üst bölüm sivri kemerli niş ve yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figüründen oluşmaktadır. Niş içinde betimlenen kadın figürü kısa kollu uzun elbise giymektedir. Elbisenin kollarında yer alan üçer düğme belirgin biçimde yapılmıştır. Figür sol elini başına götürmüş üzgün ve düşünceli olarak betimlenmiştir. Figürün başındaki örtü bedeni örtmektedir. Figürün başörtüsü altından görünen saçları uzun ve dalgalıdır. Kadın figürü sağ elinde çelenk tutmaktadır. Başını öne doğru eğerek betimlenen figürün uzun boynu yuvarlak yakalı giysinden bellidir. Çatık kaşları ve üzgün bir yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Niş sivri bir alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık ortasında akanthus yapraklarından oluşan yuvarlak rozet motifi bulunur. Alınlık kenarları iri yaprak motifleriyle bezenmiştir. Alınlık kenarlarında sivri kemerli kör nişler ve üzerindeki dendanlar gotik özellikli kuleleri hatırlatmaktadır. Sivri kemerin üst kısmından daha dar olarak devam eden sivri kör kemer içinde haç motifi kabartması bulunmaktadır. Haçın ortasına dört yapraklı haç biçiminde tasarlanan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Üçgen alınlıkla sonlandırılan bu bölümün üzerinde de yüksek olarak tasarlanan kademeli kaide büyük bir haçla sonlandırılır. Anıtın arka yüzü bezemesizdir.

KATALOG NO: 63, (Lev. 88)
ARNOPULOS AİLE MEZARI
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezarın ön yüzünde kaide ve nişte, arka yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kaidede:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Α.ΑΡΝΟΠΟΥΛΟΣ	Anastasios A. Arnopulos
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 14 Δ/ΒΡΙΟΥ 1875	14 Aralık 1875 de doğdu.

ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 5 ΜΑΙΟΥ 1913	5 Mayıs 1913 de öldü
Nişte: ΑΝΔΡΕΑΣ Α. ΑΡΝΟΠΟΥΛΟΣ	Andreas A. Arnopulos
ΓΕΝ. ΕΝ. ΜΑΛΑΚΟΠΗ ΤΩ 1842	1842 yılında Malakopi' de doğdu
ΑΠΕΒΙΟΣΕ ΤΗ 9 ΜΑΙΟΥ 1918	9 Mayıs 1918 de öldü
Niş içinde:	
ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΑΔΑΡΝΟΠΥΛΥ	Arnopulos Aile Mezarlığı
Arka yüzde: ΒΑΡΒΑΡΑ Α ΑΡΝΟΠΟΥΔΟΥ	Barbara A. Arnopulos
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΤΗ 17 ΜΑΡΤ 1878	17 Mart 1878 de doğdu.
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 11 ΙΑΝΟΥΑΡ 1910	11 Ocak 1910 da öldü
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Α. ΑΡΝΟΠΟΥΛΟΣ	Gerasimos A. Arnopulos
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 11 8/ΒΡΙΥ 1908	11 Ekim 1908 de doğdu
ΑΠΕΒΙΟΣΕ ΤΗ 22 9/ΒΡΙΥ 1913	22 Kasım 1913 de öldü
ΣΟΟΡΟΝΙΑ L. ΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ	Sophronia L.Arnopulos
1894-1955	1894-1955

SANATÇI: ΛΙΘΟΞΟΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΟΛΛΙΟΥΟΓΛΟΥ ΕΙΣ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΙΔΙΚΑ (Taş ustası Stephanos Dolyükoğlu Kerestecidika'dan.)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı zeminden yüksekte bir podyum üzerinde tasarlanmıştır. Mezar alanı yuvarlak madalyonlu haç motifleriyle süslü mermer levhalarla çevrelenmiştir. Mezarın ön kısmı giriş olarak boş bırakılmıştır. Gömü alanı düz beton olarak yapılmış, sadece gömü yeri mermer levha ile kapatılmıştır. Mezar anıtı yüksek bir kaide ve nişli heykelli bölüm olarak tasarlanmıştır.

Anıtın alt kaidesi mezar zemini üzerine oturan geniş dikdörtgen biçimdedir. Üst kaide yüksek olarak tasarlanırken ön yüzünde mezara gömülen kişinin bilgilerini içeren kitabelik yer alır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla düz olarak sonlandırılmıştır. Anıtın ikinci bölümü kaide üzerine yerleştirilen nişli heykelli bölümdür. Yuvarlak kemerli nişin iki yanında bulunan gömme sütunlar kare ve yuvarlak kaideler üzerindedir. Gömme sütunlar dilimli gövdelere ve kompozit başlıklara sahiptir. Başlıkların ortasında haç motifleri yerleştirilmiştir. Nişin içinde nişin zemininden daha yüksek kaide üzerinde kadın figürü yer alır. Figürün yuvarlak yakalı kısa kollu uzun giysisi drapelerle hareketlendirilmiştir. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmış ve geriye doğru taranmıştır. Sağ elinde çelenk, sol elinde ise haç ve gül tutar. Haç ve gül dalını göğsüne yaslayan figür dua etmektedir. Hüzünlü yüz ifadesi iri badem gözlerinde belirtilmiştir. Figürün başının çevresinde kemer yarım yuvarlağı boyunca aile adı yazılmıştır. Kemer üzerinde çift pahlı çatıya kadar olan kısımda volütler, bitkisel süslemelerde akanthus yaprakları, "ΑΩ"(alfa-omega) harfleri kabartmaları simetrik olarak yapılmıştır. Gövde üzerindeki çift pahlı çatıya testere dişi bordürü ve akanthus dizisi süslemeleri yerleştirilmiştir. Mezar nişinin örtüsü üzerinde kademeli bir kaide üzerinde haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 64, (Lev. 89)
TİSİGİROĞLU AİLE MEZARI
TARİH:1918
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı

KİTABE: Stelin kaidesinde Yunanca kitabe yazılmıştır. Kitabede:

ΙΕΡΕΜΙΑΣ ΤΣΙΓΚΙΡΟΓΛΟΥ 1865-1918	Eramia Tsigiroğlu 1865-1945
ΝΙΚΟΛΔΟΣ Ι. ΤΣΙΓΚΙΡΟΓΛΟΥ 1892-1945	Nikolaos İ. Tsigiroğlu 1892-1945
Χ ά ΜΑΡΙΑ Χ. ΤΣΙΓΚΙΡΟΓΛΟΥ 1847-1925	Maria H. Tsigiroğlu 1847-1925

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Stel üç kademeli kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmış, sonraki gömülerin kitabeleri de kaideye yerleştirilen levhalarla eklenmiştir. Stelin ön yüzünde toprak zemin üzerinde ayakta duran yas tutan kadın kabartması işlenmiştir. Kadın figürünün mezar başında kurumuş bir ağaç gövdesine sağ kolunu yaslamış, başını sağ omzuna koymuştur. Sağ elinde tuttuğu çelenk aşağıya doğru sarkıtılırken, sol elini sağ elinin üzerine yerleştirmiştir. Ayakta betimlenen figürün üzerinde kısa kollu uzun bir elbise bulunmaktadır. Kadın figürünün başını örten başörtüsü belden bir kuşakla bağlanan elbisesine bağlanmıştır. Uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar inen figürün kapalı gözleri kendinden geçmiş yaslı halini göstermektedir. Şişkin yanakları ve yuvarlak yüz hatları, belirgin burnu detaylı olarak işlenmiştir. Kadın kabartması stel gövdesini çevreleyen dilimli kör bir kemerle çevrelenmiştir. Stelin üst bölümün dışa taşkın akroterler ve sivri bir alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın etrafı bitkisel süslemelerle çevrelenmiştir. Alınlığın üstüne çelenkli bir haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 65, (Lev. 90)
MİKHAİL ANTHOMELİDU MEZARI
TARİH: 1924
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Gövdede ve kaidede Yunanca kitabe yer alır. Gövdede

ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΘΟΜΕΛΙΔΟΥ Kaidede: ΕΛΙΣΑΒΕΤ Κ. ΑΝΘΟΜΕΛΙΔΟΥ 1876-1924	Mikhail Anthomelidu'nun Mezarı Elizabet K.Anthomelidu 1876-1924

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli üç bölümlü yüksek kaideye sahiptir. Üçüncü kaidenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Stel dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Gövde palmet ve inci-makara dizisi motifleriyle süslenmiş çerçeveler içine alınmıştır. Çerçevenin alt bölümünde dışa taşkın zemin üzerinde yas tutan kadın figürü betimlenmiştir. Kadın figürü tek dizi üzerine çökmüş, sol elindeki çelengi tutmaktadır. Figür diğer dizine dirseğini koyup, aynı elini yanağına götürerek yas tutar ifadeyle betimlenmiştir. Uzun giysileri başından itibaren tüm bedenini örtmektedir.

Kıyafetinin kol ve etek kısmı drapelerle hareketlendirilmiştir. Figürün üstünde kitabe, kitabenin üzerinde de dikdörtgen çerçeve yer alır. Çerçevenin üzerinde girland kabartması bulunur. Gövde dışa taşkın saçaklıkla sonlanır. Saçaklık üzerinde üçgen alınlık yer alır. Alınlık volütlerden yapılmış tepesinde ve köşelerinde akroterler yerleştirilmiştir. Alınlık üzerinde haç bulunmaktadır.

KATALOG NO:66 , (Lev. 91)
ŞIKYAROĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1890
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde gövdede ve kemerde Yunanca kitabe yer alır. Gövdenin ön yüzlerinde:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ	Aile Mezarı

Kemerlerde:

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Π. ΣΙΚΙΑΡΟΓΛΟΥ	Charalambu P. Şıkyaroğlu

Anıtın gövdesinde:

ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ 1847	13 Haziran 1847'de doğdu
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗ 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1890	24 Kasım 1890'da öldü

ΚΗΝΕΛΟΠΗ Χ. ΣΙΚΙΑΡΟΓΛΟΥ	Pinelopi Ch. Şıkyaroğlu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 25 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1875	25 Ocak 1875'de doğdu
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗ 29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1894	28 Ağustos 1894'te öldü

ΟΔΕ ΚΟΙΜΑΤΑΙ ΕΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΥΡΙΩ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙ
ΠΕΝΘΟΣ ΓΟΝΕΙΣ ΣΙΝΑΦΙ ΕΥΡΗΣ ΜΠΟΥΕΑ ΚΑΙ ΜΝΗΣΤΗΡ
ΔΕΚΑ ΕΞ ΕΝΝΕΑ ΕΤΗ ΧΡΗΣΤΗ ΠΑΡΘΕΝΟΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗ
ΤΟ ΝΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΑΥΤΗΣ ΑΝΕΛΙΠΤΟΣ ΑΠΕΚΟΠΗ"

Burada Tanrinin altinda yatiyor
Yasını ailesiyle birlikte esnaf tutmakta.
19 yasinda bakire nişanlı Pinelopi
Ansızin yaşam ipin koptu.

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı dört yüzlü Gotik tarzında yapılmıştır. Anıt dikdörtgen biçimli iki bölümlü alt kaide üzerindedir. Alt kaidenin köşeleri pahlandırılmış olarak dışa taşkındır. İkinci kaidenin alt kaideden yüksek olarak yapılmış ve köşelerinde gömme olarak yapılmış yivli sütunlar yer almaktadır. Kaidenin ön yüzünde köşeleri yuvarlatılmış kare madalyon içinde kurdeleyle birbirine bağlanmış defne dalları ve dalların arasında ailenin soyadının baş harfi olan X kabartması bulunmaktadır. Kaide dışa taşkın silmelerle sonlanmaktadır. Anıtın gövdesinin ön yüzü iki yandan yuvarlak gövdeli sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunce başlıkları akanthus yapraklarından oluşmaktadır. Başlıklar aynı zamanda sivri kemerli düzenlemenin başlangıcıdır. Sivri kemerin içinde bulunan ve aynı zamanda kitabeye çerçeve oluşturan dilimli iki kör kemer bulunmaktadır. Kemerlerin ortasında vazo içinden çıkan çiçekler betimlenmiştir. Çiçeklerin

üzerinde ise arma biçiminde tasarlanan akanthus yaprakları kemerin ortasında iri yapraklar olarak yapılmışlardır.

Sütun başlıkları üzerinde dikdörtgen bezemesiz ikinci başlık ve stilize akanthus motifleri iki yandan gövdenin üst bölümünü çevrelemektedir. Kemer üzerinde aile adı ve ajur tekniğinde yapılan geometrik motifler yer alır. Kemerin üst kısmı iki yandan köşe akroterleri ve çelenk kabartmasıyla bezelidir. Çelengin üst kısmı akanthus yapraklarıyla çevrelenmiştir. Anıtın üst bölümüne büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın alt kolunun yerleştirildiği kaidenin ön yüzünde kanatları açık melek kabartması yer almaktadır. Cepheden betimlenen melek figürü şişkin yanakları ve üzgün bir yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Haç kolları üzerinde madalyon ve çift başlı kartal kabartması yer alır. Anıtın arka yüzü silmelerle çerçeve biçiminde tasarlanmış, çiçek motifleri ve zeytin dalları, masonik semboller güneş, pramit ve göz kabartmalarıyla süslenmiştir. Anıtın yan yüzleri yüksek sivri kemerli ve kırma çatılı çerçevelerle tasarlanmıştır.

KATALOG NO: 67 (Lev. 92)
SARRAFOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1918
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzlerinde Yunanca kitabe yer alır. Kitabenin bazı bölümleri okunamadı. Stelde:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ
ΙΣΙ
Ε.Α Π.Σ
ΕΤΗ ΠΕΝΤΕ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ
ΕΠΕ ΠΡΩΤΟ ΝΑ ΖΗΣΗ
ΚΙ ΕΔΩ ΕΙΣ ΤΑΦΟΝ ΖΟΦΕΡΟΝ
ΝΑ ΕΛΘΗ ΝΑ ΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΘΟΛΟΝ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ
ΤΕΛΕΣΑΣ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ
ΩΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΕΝΑΡΕΤΟΣ
ΧΡΗΣΤΟΝ ΗΓΕΙΡΕΝ ΟΙΚΟΝ
ΗΤΟ ΑΝΗΡ ΑΓΑΘΟΣ
ΠΑΤΗΡ ΜΑΜΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣ
ΟΙΚΕΙΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΣΤΥΛΟΣ
Ω ΔΙΑΒΑΤΑ ΠΡΟΣ ΣΤΙΓΜΗΝ
ΚΑΜΨΟΝ ΕΔΩ ΤΟ ΓΟΝΥ
Κ` ΕΥΧΗΘΗΤΙ ΥΠΕΡ ΨΥΧΗΣ
ΗΣ ΕΠΑΥΣΑΝ ΟΙ ΠΟΝΟΙ !”

Aile mezarlığı
ISI
55 yıl yaşadıktan sonra gelip bu karanlık mezarda ikamet mi etmeliydi!
Tüm yaşamı boyunca erdemli bir Hıristiyan olarak görevini yerine getirdi.
İsa’nin evini yüceltti.
İyi yürekli bir insandı,
Arkadaşlarinin hem anası hem babası
Hem de dostu,
Yoksullarin da direği idi.

Ey yolcu bir an için burada diz cok ve ruhu için acıları dinsin diye dua et!

Ön yüzdeki kaidede:

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ Σ. ΣΑΡΡΑΦΟΓΛΟΥ	Prodromos S. Sarrafoglu
ΓΕΝΝΕΙΘΗΣ ΕΝ ΙΝΔΖΕΣΟΥ ΤΗΣ ΕΠΑΡ	Kayseri ili Incesu ilcesinde
ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ . τη 4 η 8\ΒΡΙΟΥ 1862	4 Ekim 1862'de doğdu
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ τη 12 η 7\ ΒΡΙΟΥ 1918	12 Eylul 1918' de öldü
ΑΒΡΑΑΜ ΣΑΡΑΦΟΓΛΟΥ "	

SANATÇI: ΕΠΟΙΗΣΕ ΕΥΤΑΣΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (Eutasios Joannos tarafından yapılmıştır)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı mermer bloklarla düz olarak kapatılmıştır. Stel biçiminde tasarlanan mezar anıtının orta bölümü iki kademeli bir kaide kısmına oturur. Kaidenin ön yüzünde çerçeve içinde melek kabartması yer alır. Kabartmada yas tutan melek biçiminde betimlenen figür bulutlar üzerindedir. Melek dizlerinin üzerine çökmüş olarak profilden betimlenmiştir. Meleğin üzerindeki kısa kollu uzun giysisi drapelerle hareketlendirilmiştir. Figürün giysi altından görünen ayağı çıplaktır. Meleğin kanatları açıktır. Kanatlar ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Uzun ve düz saçlıdır. Bir elini alnına koymuş olarak eğik bedeniyle çerçeveye yerleştirilmiştir.

Bu bölümün üzerinde bulunan stel, iki yandan gömme sütunlarla üçgen alınlıklı olarak tasarlanmıştır. Kare kaideli ve yuvarlak gövdelere sahip sütunlar akanthus yapraklı basit başlıklarla bitirilmiştir. Sütunları birbirine bağlayan beşik kemerler ortasında bitkisel süslemeyle oluşturulmuş madalyon bulunmaktadır. Madalyon akanthus ve lotus yapraklarından oluşturulmuştur. Madalyonun ortasında "Σ" harfi" yazılıdır. Üçgen alınlık ve alınlığın çevresine yerleştirilen bitkisel süslemeler ve köşe akroterleriyle stel tamamlanmıştır. Stelin iki yanında bulunan dikdörtgen levhalarda daha sonradan mezara gömülen kişilerin fotoğrafları ve isimleri yazılıdır. Bu bölümlerin ön kısımlarında kare biçimli mermerden yapılmış çiçeklikler bulunur.

KATALOG NO: 68, (Lev. 93)
TONTOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1895
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Gövdenin ön yüzlerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΕΚ ΚΕΡΜΙΡΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ	Kayseri ili Kermira (mahallesinden)
ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΣ ΤΗ 1Η ΜΑΙΟΥ 1895	1 Mayıs 1895'de gömüldü
ΕΤΩΝ 53	53 yaşında
ΕΝ ΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ	Burada yatıyor

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΟΝΤΟΓΛΟΥ	Anastasia Tontoğlu
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΚΕΡΜΙΡΑ ΤΗΣ	Kayseri Kermira'da
ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΤΩ 1861 ΚΑΙ	1861'de doğdu ve
ΘΑΝΟΥΣΑ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ	Kadıköy'de öldü
ΤΗ 30 ΜΑΙΟΥ 1933	30 Mayis 1933'de

SANATÇI: ΕΠΟΙΗΣΕ ΕΥΤΑΣΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (Eutasios Joannos tarafından yapılmıştır)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam

YAYIN: -
TANIM: İki bölümlü bir kaideye sahip olan stelin alt kaidesi bezemesiz dikdörtgen biçiminde, üst kaide ise yukarıya doğru daralan yamuk formundadır. Bu bölüm silmelerle hareketlendirilmiş ve akanthus yapraklarından oluşan bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Kaidenin üst bölümü dışa taşkın silmeyle sonlandırılmıştır.

Stelin dikdörtgen gövdesi volütlerle genişletilmiştir. Volütlerin üzerinde defne yaprakları motifleri kullanılmıştır. Volütlerin alt kısmında akanthus ve defne dalları, üst kısmında ise akantüs yapraklarından oluşan süslemeler bulunur. Volütler üst ve alt bölümlerde de akanthus yapraklarıyla birleştirilmiştir. Stelin gövdesinde bulunan kitabe ve oval madalyonlu bir çerçeve içinde kadın fotoğrafı yer alır. Stelin üst kısmında karşılıklı olarak betimlenmiş iki melek figürü ellerinde dıştan sekizgen içten oval biçimli çerçeve taşırlar. Bugüne gelmeyen çerçeve içindeki resim muhtemelen mezarın ilk sahibinin olmalıdır. Çerçevenin etrafı da sade olarak yapılmış bitkisel süslemelidir. Meleklerin kıyafetleri kısa kollu ve belden büzgülü drapelerle hareketlendirilmiştir. Bir elleriyle çerçeveyi tutarken diğer ellerini yana doğru açarak tasvir edilmişlerdir. Melekler yana doğru hareketlenen bedenleriyle bulutlar üzerindedirler. Mezarın üst kısmı volütlerle oluşturulan alınlık ve alınlık ortasında kanatlarını açmış olarak betimlenen melek başıyla sonlandırılmıştır. Meleğin gövdesi akanthus yapraklarıyla oluşturulmuş, başı tam cepheden kısa saçlı bir çocuk figürü olarak yapılmıştır. Melek figürünün başının üzerinden kaş kemerli bir düzenleme haçın gövdesine kaide olarak yapılmıştır. Anıtın bezemeli yerlerinden biri olarak tasarlanan haçın her kolunda köşelere konulmuş akanthus yaprakları kıvrımları her kolda birleşerek motif oluşturur. Haçın ortasında kare çerçeve içinde dört yapraklı bir çiçek motifi bulunmaktadır.

KATALOG NO: 69, (Lev. 94)
VALASİADİS MEZARI
TARİH: 1890
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidenin ön ve yan yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Yan yüzde:

ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΤΗ ΕΖΗΣΑ
ΚΑΙ ΠΕΝΤΕ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ
ΚΙ ΑΛΛΟ ΟΥΔΕΝ Ω ΑΝΘΡΩΠΕ
ΑΓΙΩΤΕΡΟΝ ΔΕΝ ΕΙΔΟΝ

Ön yüzde:
ΧΩΡΙΟΝ ΜΕ ΕΓΓΕΝΗΣΕ
ΔΕΛΛΙΩΝΑΙ ΕΠΙ ΘΡΑΚΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ΔΕ ΜΕΔΕΞΑΤΟ
ΑΧΚΛΑΙΩ ΜΥΡΙΑΚΙΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΟΝΟΜΑΖΟΜΑΙ
ΓΕΝΟΣ ΒΑΛΑΣΙΑΔΗΣ
ΣΑΡΡΑΦΗΣ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ
ΕΥΕΛΠΙΣ ΠΛΗΝ Ο ΑΔΗΣ
ΕΛΕΝΗ Μ ΥΠΗΡΞΕ ΣΥΖΥΓΟΣ
ΑΥΤΗ ΕΚ ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ
ΜΕ ΔΥΩ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΠΡΟΛΑΒΕΝ
ΕΙΣ ΤΟΠΟΝ ΕΥΤΥΧΙΑΣ
ΗΛΘΟΝ ΤΩ 1845 ΚΑΙ ΑΠΗΛΘΟΝ 1890

45 yil yasadim bu dünyada ve daha kutsal bir başkasını görmedim ey insan!
Thrakia'da Delliona'da bir köyde dogdum.
Bizans (Vizandio - Istanbul) beni kabul etmedi.
Ah! hesapsızca ağlıyorum
Spiridonas ismim Soyum (anne soyadım)
Valasiadis Sarrafliktir mesleğim
Cehennemden başka umutlarım vardı
Esim Eleni M vardı.
O Silivrili
Cok başarılı iki çocuğumuz vardı.
1845'de geldim (dünyaya doğdum) ve 1890'da gittim (öldüm)

SANATÇI: ΕΠΟΙΗΣΕ ΜΙΧ ΚΟΛΙΑΔΗΣ (Koliades)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı obelisk formundadır. Anıt farklı boyutlardaki üç bölümlü kaide üzerindedir. Kitabeninin yazılı olduğu üçüncü kaide diğerlerinden daha yüksek ve dışa taşkın bir saçaklıkla sonlandırılmıştır. Anıtın gövdesi iki bölüm olarak tasarlanmıştır. Gövdenin alt kısmı kaide biçimindedir. Bu bölümün eteğinde palmet ve akanthus yapraklarında oluşan kıvrımlı anthemion motifleri, pergel ve gönye motifleri kullanılmıştır. Bu motifler üzerinde kare çerçeve içinde çelenk motifleri yer alır. Defne ve asma yaprakları ile yapılan çelenk ortasında mezarın sahibinin fotoğrafı bulunduğu yapışkan izlerine dayanarak söylenebilir. Çelengin dört köşesinde kalan boşluklarda bitkisel süslemeler kullanılmıştır. Kare çerçevenin üst kısmında anthemion, akanthus ve çiçek motiflerinin ortasına çocuk portresi yerleştirilmiştir. Çocuk başındaki dilimli hale, yüzünün alt kısmında ise akanthus motifleri kullanılmıştır. Çelenk motifi tüm cephelerde tekrarlanır. Gövdenin üst kısmı obelisk olarak tasarlanmıştır. Obelisk üzerindeki haç kabartması dışa taşkın düz olarak sonlanan bir başlıkla bitirilmiştir.

KATALOG NO: 70, (Lev. 95)
TEODOSOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1901
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön ve arka yüzünde Yunanca kitabe vardır. Ön yüzünde:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΘΕΟΔΟΣΟΓΛΟΥ 1857-1937	Anastasios Teodosoğlu 1857-1937
ΕΥΘΥΜΙΑ ΟΙΚΟ Γ. ΤΣΑΠΡΑΖΟΓΛΟΥ	Evthimia Teodosoğlu

Arka yüzünde:

ΟΙΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΘΕΟΔΟΣΟΓΛΟΥ	Çaprazoğlu Ailesi Mezarı

SANATÇI: ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ. ΠΕΤΡΟΥ - Μ - ΙΠΑΙΚΤΣΙ- ΟΓΛΟΥ ΕΝ ΚΟΝΤΟΣΚΑΛΙΩ
(Petros M. İplikçioğlu atölyesinden)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt gömü levhasında yazan ilk gömü tarihi olan 1901 yılına göre tarihlendirilmiştir. Mezar anıtı farklı ölçülerde üç bölümlü dikdörtgen biçimli kaideye sahiptir. Üçüncü kaide üzerinde gövdeye geçişte köşeleri yuvarlatılmış daha dar olarak tasarlanan dördüncü kaide yer

alır. Anıtın gövdesi iki bölümden oluşur. Birinci bölüm dairesel kaideyle uyumlu köşeleri yuvarlatılmış daha dar yüksek kaide biçimindedir. Dışa taşkın bir silmeyle bitirilen kaidenin ön yüzünde elinde haç ve çelenk tutan melek kabartması yer alır. Melek figürü dışa taşkın düz zemin üzerindedir. Figür kaide ve gövdeyi birleştirmektedir. Figürün gövdesinin üst kısmı gövdeye kadar yükselir. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Figürün saçları elinde tuttuğu haçın üzerine doğru atılmıştır. Sağ eliyle haçı, sol eliyle çelengi tutmaktadır. Haç meleğin tuttuğu örtünün üzerine yerleştirilmiştir. Başını öne doğru eğen meleğin gözleri kapalıdır. Yas tutan bir ifadeyle betimlenmiş olan figürün üzerinde bulunan kısa kollu giysisi drapelerle hareketlendirilmiştir.

Anıtın gövdesinin ön yüzünün iki kenarı gömme sütunlar yerleştirilmiştir. Sütunların üzerinde iri akanthus yaprakları bulunmaktadır. Dikdörtgen gövdenin dört köşesinde ağızlarından çıkan girland motiflerini taşıyan eros figürleri yerleştirilmiştir. Girlandlar ön yüzde halat motifiyle birbirine bağlanmıştır. Köşelerdeki eros figürlerinin başları üzerindeki akroterler, erosların başları altından başlatılan akanthus yaprakları anıtın en dikkat çeken süslemeleridir. Anıt alınlık biçiminde tasarlanan bitkisel süslemelerle sonlandırılmıştır. Bu bitkisel süslemelerde lotus ve palmet motifleri kullanılmıştır. Alınlık ortasındaki tepe akroteri üzerinde haç konulmak için küçük bir kaide bulunmaktadır. Anıtın gövdesinin ön yüzünde mezarın kitabesi bulunur. Kitabe dışında bu bölümde fotoğraflar yerleştirilmiştir. Anıtın gövdesinin arka yüzünde ön yüzdeki süslemeler kullanılırken gövdede çapraz olarak yerleştirilmiş kemikler ve kuru kafa kabartması ve kitabe bulunmaktadır.

KATALOG NO: 71, (Lev. 96)
PAKLAÇOĞLU MEZARI
TARİH: 1906
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde melek kabartması üzerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ
ΙΟΡΔ. Φ. ΠΑΚΛΑΤΖΟΓΛΟΥ
1854 + 1906

Iordanis Ph. Paklaçoğlu'nun Mezarı
1854-1906

SANATÇI: ΕΝΗ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ ΕΠΟ ΕΙ (Eni Kapetanakis)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli monolit olarak iki bölümlü tasarlanmıştır. Stelin alt kısmı yüksek kaide biçiminde, üst bölümü ise nişli ve alınlıklıdır. Stel dikdörtgen biçimli alt kaide üzerindedir. Stelin alt kısmı yüksek kaide biçiminde yukarıya doğru daralan volütlerle sınırlandırılmıştır. Volütler kaide köşelerini yuvarlatır. Kaidenin ön yüzündeki yuvarlak kemer altında haşhaş bitkisi betimlenmiştir. Bitkinin dalı, yaprakları ve kökü stilize edilerek tasvir edilmiştir. Stelin üst bölümü iki yanı gömme sütunlar sınırlandırılır. Sütunlar kesik pramit başlıklıdır. Başlıkların alt kısımlarında testere dişi motifleri kullanılmıştır. Bu başlıklar üzerindeki kare ve dışa taşkın dikdörtgen başlıklar adeta ikinci başlıktır. Yuvarlak kemerle sonlanan gövde bölümü yuvarlak bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklık üzeri akanthus yapraklarından oluşan bir tepelikle sonlanır.

Stelin ortasında dışa taşkın bir çıkma üzerinde yastık biçiminde yapılan kaide üzerinde melek kabartması işlenmiştir. Dua eder pozisyondaki heykel sol ayağı üzerine diz çökmüş, sağ ayağı ise önde durmaktadır. Sağ elinde tuttuğu hacı göğsüne yaslar. Sol kolu aşağı sarkıtılmış olarak elinde çelenk tutmaktadır. Kanatları iki yana açıktır. Çıplak olan bedeninin alt kısmı örtü

ile örtülüdür. Figürün yüzü yuvarlak biçimde şişkin yanaklıdır. Saçları omuzlarına kadar dalgalı olarak yapılmıştır. Gözleri iri badem biçimindedir. Yüksek alnı Rönesans dönemi figürlerini hatırlatır. Figürün kaslı bedeni, iri el ve ayakları iki gömme sütun arasına sıkıştırılmıştır.
KATALOG NO: 72, (Lev. 97)
YALDIZCIOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1900-1915
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Κ . ΓΙΑΛΤΗΖΤΖ ΟΓΛΟΥ	Vasilios K. Yaldızcıoğlu
ΕΚ. ΚΕΡΜΥΡΑΣ. ΤΗΣ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ	Kayseri Kermiralı
ΕΓΕΝΝΗΟΗ 1842 ΑΠΕΒΙΩΣΕ. 1900 ΔΕΚΕΜΒΡΕΙΟΥ. 24	1842 de doğdu - 24 Aralık 1900 öldü
ΣΟΦΙΑ Β. ΓΑΛΤΗΖΤΖ ΟΓΛΟΥ	Sophia B. Yaldızoğlu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ 1858 ΑΠΕΒΙΩΣΕ 1902	1858 de doğdu -1902 de öldü
ΙΩΣΗΦ ΓΙΑΛΤΗΖΤΖΟΓΛΟΥ	Iosef Yaldızcıoğlu
ΕΚ. ΚΕΡΜΥΡΑΣ. ΤΗΣ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ	Kayseri Kermiralı
ΕΓΕΝΝΗΘΗ 1876 ΑΠΕΒΙΩΣΕ 1915	1876 da doğdu
ΣΕΠΤΒΡΙΟΥ. 25	25 Eylül 1915 de öldü

Kaidenin alt kısmında:

ΚΑΡΑΣΟΥΛ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ. ΕΚ. ΤΥΑΝΩΝ.	Karasulis Anastasiadis Niğde Tianalı
ΤΗΣ. ΝΙΓΔΗΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 24. 1930 ΕΤΩΝ 78	24 Temmuz 1930 da 78 yaşında öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki bölümden oluşur. Birinci bölüm kaide, ikinci bölüm ise nişli kabartmalı bölümdür. Anıt zeminden daha yüksek kaide üzerindedir. Farklı ölçülerde üç kademeli kaidenin ön yüzünde çerçeve içinde kitabe bulunmaktadır. Dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanan kaide gövdesi üzerinde anıtın ikinci bölümü olan nişli kabartmalı bölüm yer alır. Anıtın gövdesini kare kaideli, yuvarlak gövdeli ve kompozit başlıklı yüksek kabartma tekniğinde yapılmış olan gömme sütunlar sınırlandırır. Sütunlardan daha kısa olarak tasarlanan gömme sütunlar ise orta bölümde yuvarlak kemerli bir niş oluşturmaktadır. Yuvarlak kemerin ortasındaki kilit taşı akanthus yaprağı ve yumurta motifinden oluşmaktadır. Kilit taşından çıkan bitkisel süslemeler kemer köşelerini süslemektedir. Sütunlar üzerinde bulunan bordür bezemesizdir. Dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanan anıtın en dikkati çeken yeri soğanımsı kubbesidir. Dilimli olarak tasarlanan soğanımsı gövdenin alt kısmı oldukça geniş, üst kısmı ise dardır. Kubbe tepeliği akanthus yapraklarıyla sonlandırılmıştır. Kubbe üzerinde Latin haçı yerleştirilmiştir. Haçın kollarına çiçeklerle süslenmiş çelenk yer alır.

Yuvarlak kemerli niş içinde bulunan yüksek kabartma tekniğindeki melek figürü elleriyle yüzünü kapatmış olarak tasvir edilmiştir. Nişin zemininden daha yüksek bir kaide üzerinde duran melek figürü drapelerle süslü uzun giysi giyer. Figürün omuzlarının üst kısmından dizlerine kadar betimlenen kanatları açıktır. Ortadan ayrılmış saçları uzun ve dalgalıdır. Elbisenin altından görünen ayakları çıplaktır. Elleriyle yüzünü kapatan biçimde tasvir edilen figür yas tutmaktadır.

KATALOG NO: 73, (Lev. 98)
KULAKOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1901
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde kemer üzerinde ve kaidede Yunanca kitabe yer alır. Kemer üzerinde:

ΟΙΚΟΣ Χ ΚΥΛΑΚΟΓΛΟΥ	Ch. Kulakoğlu'nun Mekanı (Mezarı)

Kaidede:
ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΟΥΛΑΚΟΓΛΟΥ
ΕΚ ΜΟΥΤΑΛΑ ΣΚΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΩ 1848 ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ
ΤΗ 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1901

Burada Kayseri Mutalaskili
Charalambos Kulakoğlu yatmaktadır
1848 yılında doğdu, 8 Mart 1901'de öldü

Alt kaidede:

ΜΑΡΙΑ Χ. ΚΟΥΛΑΚΟΓΛΟΥ	Maria Ch. Kulakoğlu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ 1864 ΑΠΕΒΙΩΣΕ	1864'de doğdu
ΤΗΝ 11 η ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934	11 Aralık 1934 te öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide ve nişli kabartmalı bölüm olmak üzere iki bölümlüdür. Mezar anıtının farklı boyutlardaki üç kademeli kaidesi üzerinde yuvarlak kemerli niş bulunmaktadır. Niş içinde bulunan melek figürü kabartması drapelerle hareketlendirilen uzun giysi giymektedir. Figürün omuzlarının üst kısmından dizlerine kadar betimlenen kanatları açıktır. Ortadan ayrılmış saçları uzun ve dalgalıdır. Elbisenin altından görünen çıplak ayakları normalden büyüktür. Elleriyle yüzünü kapatan figür üzgün ve ağlar biçimdedir. Niş üzerindeki bulunan dilimli sivri iki kemer düzenlemesini ve onları çevreleyen sivri kemer Gotik üsluptadır. Sivri kemer düzenlemesi çift pahlı çatı ile alınlık biçiminde sonlandırılmıştır. Alınlık köşelerinde çokgen gövdeli kaideler, üst kısmında ise kare gövdeli kaide boş olarak bırakılmıştır.

KATALOG NO: 74, (Lev.99)
EMİKOĞLU AİLE MEZARLIĞI
TARİH: 1899
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin gövdesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Stelde:

ΤΑΦΟΣΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΑΙΜΕΙΟΓΛΟΥ	Emikoğlu Aile Mezarlığı
1841-1899	1841-1899
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ 1903 ΦΕΒΡ.14	Ekaterini 1903 14 Şubat

ΒΑΡΑΒΑΡΑ 1918 ΔΕΚΕΜΡΡ. 30 Varvara 1918 30 Aralık

Kaidede:
Χάνκι κιουνδέδιρ χεμ δογδουγούμ χέμ όΐλδουγούμ
Ικισή πίρ κιουνδέδιρ. 1899 Φεβριαριος 14.

Hangi gündedir hem doğduğum hem öldüğüm ikisi bir gundedir. 1899 Şubat 14

SANATÇI: Εργοστάσιον έν Κοντοσκαλίω Πέτρου Ίπλικτσιόγλου (Petros Iplikcioglu'nun Kumkapi'daki atelyesinde (yapılmıştır)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli dikdörtgen kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzünde mezara gömülen kişiyle ilgili bilgiler ve sanatçı adı yazılmıştır. Kaide üzerinde dikdörtgen biçimli stelin gövdesi bulunmaktadır. Gövdesi iki bölümlüdür. Gövdenin alt kısmında yuvarlak kemerli köşeleri akroterli melek kabartmalı bölüm, üst bölümde ise kitabe ve alınlık yer almaktadır. Gövdenin alt bölümündeki beşik kemer içinde bulunan melek figürü kabartması yer alır. Melek önünde duran vazo üzerine başını yaslamış yas tutmaktadır. Figürün yüzündeki detaylar silinmiştir. Uzun düz saçları omuzlarına kadar düşer. Uzun giysisi altından vücut hatları belirgindir. Elbisenin etek uçları kıvrımlı biçimde sonlanmaktadır. Meleğin elbisesi üzerinde yüksek kabartma tekniğinde yapılan pelerini kıvrımlı çizgilerle verilmiştir. Meleğin açık kanatları üzerindeki tüyleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Gövdenin arka yüzünde de yuvarlak kemerli bölümde aynı biçimde düzenlenmiş ve içinde dikdörtgen çerçeve içinde bitkisel süslemeler ve melek kanatlı kum saati kabartmaları tasvir edilmiştir.

Kitabe gövdenin üst bölümünün tamamını kaplamaktadır. Gövde yarım yuvarlak alınlıkla sonlanır. Alınlığın tepesinde ve köşelerinde akroterler yer alır. Köşe akroterleri palmet motifleri, tepe akroterinde ise lotus motifi kullanılmıştır. Alınlığın iç kısmında yuvarlak bir madalyon içinde melek kabartması bulunmaktadır. Meleğin kanatları iki yana açık olarak betimlenmiştir. Cepheden tasvir edilen melek figürünün gövdesi ve kanatları tüylerle kaplı olarak, küt dalgalı saçlıdır. Çatık kaşları, şişkin yanakları ve iri gözleriyle betimlenen figürün küçük ağzı bulunmaktadır. Stelin üst kısmı yuvarlak gövdeli kaide ile sonlanmaktadır. Stelin arka yüzünde beşik kemerli kaide düzenlemesinde bitkisel süslemelerden oluşan madalyon, kum saati ve kanat kabartmaları süslemeleri yer alır.

KATALOG NO: 75, (Lev.100)
SEFEROĞLU AİLE MEZARI
TARİH:1880
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
Bordürde: ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΙΚΟΣ

Madalyon çevresinde: ΙΩΣΗΦ ΣΕΦΕΡ ΟΓΛΟΥ

Gövdede: ΓΕΝΝΗΘΗΣ ΕΝ-	Joseph Seferoğlu
ΙΝΤΖΕ- ΣΟΥΤΗΣ	Kayseri İncesu'da 1826 da doğdu
ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣΑ ΤΩ	
1826 ΕΤΑΦ Η ΤΩ	
1901	1901'de toprağa verildi

ΗΣΥΖΟΥΟΣΑΥΤΟΥ
ΕΛΙΣΛΒΕΤ ΓΕΝΝΗ (Onun) Eşi Elizabet İncesu'da
ΘΕΙΣΑ ΕΝ ΙΝΤΖΕΥΥ
ΤΩ 1841 ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΩ 1880 1841 de doğdu,1880'de öldü

SANATÇI: Petros İplikçioğlu
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM Mezar alanı düz olarak yapılmıştır. Mezar anıtı üst üste konulan iki kaideden oluşmaktadır. Zeminde bulunan alt kaide farklı ölçülerde iki bölümlüdür. Kaide üzerinde yüksek olarak tasarlanan kaide gövdesinin ön yüzünde bulunan kabartmada yas tutan kadın figürü bulunmaktadır. Stilize edilmiş palmet motiflerinden yapılmış çerçeve içinde kaide üzerinde bulunan figür ince uzun gövdeli vazoya sarılmıştır. Dizleri üzerinde duran figür uzun giysiler içindedir. Uzun ve dalgalı saçlarının bir bölümü vazo üzerine düşer. Kanatları geriye doğrudur. Drapelerle belirginleşen giysisi anatomik olarak doğru verilmemiş figürün bedenini örtmektedir. Gövdesine göre iri yapılmış olan başı ve yüz ifadesinde de basit bir anlatım kullanılmıştır. Gözleri kapalıdır. Giysisi altından çıplak ayakları görünmektedir. Kaide gövdesi saçaklıkla sonlanmaktadır. Anıtın kaidesinin diğer yüzleri sadedir. Saçak üzerinde volütler ve palmet motifleri kullanılarak yapılmış olan alınlığın köşeleri yuvarlatılmış ve üst kısmı düz olarak bitirilmiştir.

Mezar anıtının ikinci bölümü yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdeye sahiptir. Bu bölümde kitabe ve gül dalları ile oluşturulmuş madalyon kabartması yer alır. Dalların arasında kazıma tekniği kullanılarak yapılan haç motifi bulunmaktadır. Madalyonun etrafında da yazı kullanılmıştır. Gövdenin diğer yüzlerinde de aynı kabartma tekrar edilmiştir. Gövde dışa taşkın bir silmeyle sonlanır. Silme üzerindeki bordürde aile adı yazılıdır. Dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanan örtüsü üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlığın dört köşesine akroterler yerleştirilmiştir. Alınlığın üst bölümü kare kaide üzerindeki yuvarlak dilimli bir gövdeye sahip olan vazo ile bitirilmiştir. Vazo bitkisel süslemelerden yapılmış iki kulba sahiptir. Vazo içinden çıkan çiçekler basit işçilikle yapılmıştır.

KATALOG NO: 76, (Lev.101)
TARİH: 19. yy. II. yarısı
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Stel üst üste yapılan mezarlar arasında sıkışmıştır. Mezar alanı kaybolmuş, bugüne sadece stel kalmıştır. Alt kaide mezar alanı üzerine yerleştirilmiştir. Alt kaide üzerinde dikdörtgen biçimli stel kaidesi yer alır. Kaide yüzleri aynı biçimde tasarlanmıştır. Kaide yüzleri köşeleri içe doğru yuvarlatılmış kare biçimli çerçeveler biçimindedir. Sadece ön yüzde kurukafa ve çapraz yerleştirilmiş kemik kabartması yapılmıştır. Kaide dışa taşkın bir silme ve saçaklıkla bitirilmiştir. Alt kaide üzerinde bulunan stel kaidesi blok mermerden yapılmış beş bölümlüdür. Alt kaideden daha dar olarak yapılmıştır. Stel gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Stelin ön yüzünde kitabe ve kabartma yer alır.

Kabartmada bir vazo önünde diz çöküp ağlayan melek betimlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı uzun giysi bulunmaktadır. Elbisesi üzerindeki pelerin boynundan bağlanmış ve

figürün sırtı boyunca katlar halinde inmektedir. Pelerinin uç kısmı meleğin kolları arasından sarkmaktadır. Meleğin pelerini dizlerini koyduğu zemine kadar figürü çevreler biçimdedir. Figürün elbisesi yatay ve dikey çizgilerle hacim duygusu verircesine betimlenmiştir. Elbisesinin altından görünen vücut hatları belirgindir. Melek dizlerinin arasına bir vazo almıştır. Vazo yüksek kaideli ve dilimli uzun bir gövdeye sahiptir. Elinde tuttuğu örtüyü vazo üzerine ve yanakları altına koymuştur. Uzun ve düz saçları kanatları arasına iner biçimdedir. Figür oval yüz hatları, kapalı gözleri, ince uzun burnuyla betimlenmiştir. Kanatları yukarıya doğru açıktır. Bugün boş olan oval biçimli bölümde çelenk kabartması yerleştirilmiş olmalıdır. İzlere dayanarak çelenk kabartmasının bu bölüme yapıştırıldığı tahmin edilmektedir. Stel dışa taşkın düz saçaklıkla ve haçla sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 77, (Lev.102)
TARİH: 1909
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟΣ
ΟΚΙΟΓΕΝΙΑΣ
ΙΣΑΑΚ
ΚΩΣΤΑ ΧΑΣΤΑΟΓΛΟΥ
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ευ ΙΝΤΖΕΣΟΥ
1846
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ 1909
ΕΤΩΝ 63
Ηλδον ειδον υαi ….λδον

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Stel yukarıya doğru daralan üç bölümlü kaide üzerindedir. Stelin gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimdedir. Stelin ön yüzünde kitabe ve kabartma yer alır. Kabartmada bir vazo önünde diz çöküp ağlayan melek figürü betimlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı uzun giysi bulunmaktadır. Elbisesi üzerindeki pelerin boynundan bağlanmış ve figürün sırtı boyunca inmektedir. Elbisesinin altından görünen vücut hatları belirgindir. Melek dizlerinin arasına bir vazo almıştır. Vazo yüksek kaideli ve ince uzun bir gövdeye sahiptir. Elinde tuttuğu örtüyü vazo üzerine ve yanakları altına koymuştur. Uzun ve düz saçları kanatları arasındadır. Figür oval yüz hatlarına sahiptir. Kapalı gözleri, ince uzun burnu betimlenmiştir. Kanatları yukarıya doğru açıktır. Kanatlarındaki tüyler çizgisel bir anlayışla yapılmıştır. Stel dışa taşkın saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde üçgen alınlık ve akroterler yerleştirilmiştir. Stelin üzerinde yukarıya doğru daralan gövdeye sahip haç kaidesi bugün boştur.

KATALOG NO: 78, (Lev.103)
IOANNU PAPAZOĞLU MEZARI
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ Χ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ	Ioannu Papazoğlu'nun Mekanı (Mezarı)
ΕΚ ΚΕΡΜΥΡΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ	Kayseri Kermiralı
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΩ 1856 ΑΠΕΒΙΩΣΕ	1856 da doğdu
ΤΗ 17 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1905	17 Nisan 1905 de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı üst üste konulan iki kaideden oluşmaktadır. Anıtın alt bölümü farklı ölçülerde iki bölümlü alt kaide üzerindedir. Kaide üzerinde yüksek olarak tasarlanan kaide gövdesinin ön yüzünde kitabe yazılmıştır. Kaide gövdesi saçaklıkla sonlanmaktadır. Anıtın kaidesinin diğer yüzleri sadedir. Dışa taşkın silme ile genişleyen gövde bir saçaklıkla örtülüdür. Saçaklık üzerinde dört köşede akroterler, orta bölümlerde ise yuvarlak kemerli alınlıklar yer alır. Yarım yuvarlak alınlıklarda kurdele ile birbirine bağlanmış haşhaş bitkileri kabartmalarıyla süslenmiştir. Alınlığın üst kısmı düz olarak bitirilmiştir. Anıtın üst bölümü dikdörtgen gövdeli ve alınlıklı stel biçimindedir. Anıtın ön yüzünde yas tutan melek figürü kabartması betimlenmiştir. Dizleri üzerinde oturan figür uzun giysiler içindedir. Kanatları geriye doğru ve oldukça büyük olarak yapılmıştır. Figürün başı üzerindeki örtü önünde bulunan ince uzun vazo üzerine sarkıtılmıştır. Anıt yuvarlak kemerli alınlık ve akroterlerle bitirilmiştir.

KATALOG NO: 79, (Lev. 104)
SUMPUDOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1901
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Gövdenin ön yüzlerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ	Aile Mezarlığı
ΧΑ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΟΥΝΠΟΥΔΟΓΛΟΥ	Cha Prodromos Sumpudoğlu
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 3η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1831	3 Eylül 1831de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΤΗ 28 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1901	28 Aralık 1901 de öldü
ΜΙΧΑΗΛ Ι ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Mikhael I. Papadopulos
1863 - 1942	1863-1942
ΕΥΤΕΡΠΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	Evterpi Papadopulos
1870 – 1956	1870-1956

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı düz zemin biçiminde mermer levhalarla kapatılmıştır. Anıt dört yüzlü ve ünik bir örnektir. Mezar anıtı iki bölümlü kaide üzerindedir. Alt kaide daha geniş ve bezemesizdir. Üst kaidenin ön yüzünde küpe çiçeği dalları kurdele ile simetrik olarak birbirine bağlanmıştır. Kaide üzerindeki anıtın gövdesi mimari bir düzenleme biçimindedir. Kare kaideli dışa taşkın sütunlar yuvarlak gövdeye sahiptir. Sütunların kompozit başlıkları basit biçiminde tasarlanmıştır. Başlıklar aynı zamanda sivri kemerli düzenlemenin başlangıçlarıdır. Sivri

kemerli düzenleme içindeki kitabenin yer aldığı kör kemer düzenlemesi bulunmaktadır. Kitabenin kör kemerinin kilit taşı girland, üzüm salkımları güller ve volütlerden oluşturulan madalyon biçimindedir. Kör kemer üzerindeki sivri kemerli düzenleme içinde kanatları açık olarak yapılan ve kanatlarının üzerinde sadece baş kısmı betimlenen melek figürü yer almaktadır. Saçları düz ve öne doğru yapılan figürün şişkin yanakları, tebessüm eden yüzü ayrıntılı bir işçilikle yapılmıştır. Kemerin üst kısmında çiçek motifleri alınlık oluşturacak biçimde büyüklü küçüklü yerleştirilmiştir. Çiçekler üzerinde ağzını açmış yukarıya kaldırmış ve kanatlarını iki yana açarak betimlenmiş kartal figürü yer alır. Kartal figürü kabartmasının bulunduğu zemin baklava motifi ve baklavalar içine yerleştirilen haç motifleriyle bezelidir. Sütun başlıkları üzerindeki kare ikinci başlık ve stilize akanthus motifleri de bu zemini iki yandan çevrelemektedir. Çift pahlı bir düzenleme üst kısmında düz zemin olarak bitirilmiştir. Düz zeminde lotus motifleri kullanılmıştır. Düz zemin üzerinde dikdörtgen kaide de haç yer alır. Haç üzerinde defne yapraklarından oluşturulmuş çelenk motifi kullanılmıştır. Anıtın arka yüzü de ön yüzüyle aynı düzenleme de yapılmıştır. Melek ve kartal figürleri yerine arka yüzde bitkisel süslemelerin kullanıldığı görülmüştür. Ön ve arka yüzleri sınırlandıran gömme sütunların köşeleri yan yüzleri de sınırlandırmaktadır. Yan yüzler ön ve arka yüzlerden daha sade olarak süslenmiştir. Sütunların sınırlandığı yan yüzlerin ortalarında Gotik sivri kör kemerler ve bitkisel süslemelerin kullanılmıştır.

KATALOG NO: 80, (Lev. 105)
STEPHANOS POTİADİS MEZARI
TARİH: 1906
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde ve bordürde Yunanca kitabe yer alır.
Bordürde:

ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΥΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ	Aile Mezarlığı

Mezar anıtının kaidesinde:

ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ	Aile Mezarlığı
ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ν. ΦΩΤΙΑΔΗΣ	Stephanos N. Potiadis
ΕΓΕΝΝΗΘΗ τη 27 ΙΟΥΛΙΟΥ 1872	27 Temmuz 1872 de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ τη 27 7/βριου 1906	27 Şubat 1906 da öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide biçimindedir. Anıt iki kademeli daralarak yükselen dikdörtgen biçimli alt kaidesi üzerindedir. Anıtın kübik gövdeli dikdörtgen biçimli gövdesinin ön yüzüne kitabe yazılmıştır. Anıt gövdesi dışa taşkın bir silme ve bordürle sonlanır. Bordürde dikdörtgen biçimli kitabelik içinde aile adı yazılıdır. Anıt gövdeden daha geniş saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklık üzerinde yuvarlak kemerli alınlık yer alır. Anıtın gövdesinin ön yüzündeki alınlıkta melek kabartması işlenmiştir. Meleğin gövdesi tüylerle kaplı kuş gövdesi gibidir. Kanatları iki yana açılmıştır. Dalgalı saçları ortadan ayrıktır. Yukarıya doğru bakan bakışlarıyla betimlenen melek figürü tebessüm etmektedir. Yanakları şişkindir. Alınlık üzerinde kademeli olarak daralan haç kaidesi yerleştirilmiştir. Kaide adeta örtü sistemi gibidir. Kaide kıvrık dallar arasındaki çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kaide üzerindeki haç üzerinde papatyalarla süslü çelenk ve ince uzun bir palmiye dalı kabartmaları yer alır. Haçın üst kolunda çelengi tutar biçimde tasvir edilen halat motifinin fiyonk atılmış püskülleri de kabartma olarak yapılmıştır.

KATALOG NO: 81, (Lev. 106)
SERVANU MEZARI
TARİH: 1960
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Alınlık altında ve kapı üzerinde Yunanca kitabe yer alır. Alınlık altında:

ΟΙΚΟΣ ΣΕΡΒΑΝΟΥ	Servanos'un Mezarı
Kapı üzerinde: ΘΩΜΑ ΣΕΡΒΑΝΟΣ 1.8.1960	Thomas Servanos 1.8.1960

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar şapeli olarak yapılmıştır. Dikdörtgen planlı, üç basamakla çıkılan bir podyum üzerinde yapılan mezar şapelinin ön cephesi bezemeli, diğer cepheleri bezemesizdir. Mezar şapeline kapısı kapalı olduğu için girilememiştir. Şapelin ön cephesinde kapının iki yanında gömme sütunlar yer alır. Kare kaideli olan sütunlar yivli gövdelere sahiptir. Sütunların başlıkları yuvarlak ve sade olarak yapılmış üzerlerine haç motifleri yerleştirilmiştir. Bezemesiz demir kapı geç tarihli eklemedir. Sütunlar üzerinde arşitrav üzerinde "ΟΙΚΟΣ ΣΕΡΒΑΝΟΥ" yazılıdır. Arşitrav dışında frizler bezemesizdir. Friz üzerinde üçgen alınlık yer alır. Alınlık köşelerinde ve tepesinde palmet motiflerinden yapılan akroterler yer alır.

Üçgen alınlık içinde dirseklerini arşitrav kenarına dayamış, kanatları açık olarak betimlenen kanatlı erkek cinsiyetindeki çocuk melek kabartmasında figür ellerini çenesinin altına almış aşağıya doğru bakar biçimdedir. Dalgalı küt saçları, şişkin yanakları idealize edilmiş yüz hatlarıyla Barok dönem resimlerini hatırlatmaktadır.

KATALOG NO: 82, (Lev.107)
PANTELE(İ) GEORGEİ ÇAPİKOĞLU MEZARI
TARİH: 1878
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Ön yüzde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

ΠΑΝΤΕΛΗ + ΓΕΩΡΓΕΙ	Pantele(i) Georgei
ΤΖΑΠΗΚΟΓΛΟΥ	Çapikoğlu
ΚΑΣΑΡΙΑ ΕΠΑΡΧΙΑΣ	Kayseri vilayeti
ΖΙΝΤΖΙΤΕΡΕΤΕΝΙΜ	Sızıncı Tepedenim
ΣΗΝΙΜΕΛΛΙΚΙ	senem elli iki
ΙΟΥΝΙΟΣ 14 1878	14 Haziran 1878

ΜΟΨΡΤΕΧΑΝΕΤΙΡ	Murdehanedir
ΠΟΨΑΛΕΜ.ΕΙΤΖΙΒΑΝ	Bu alemei civan
ΣΑΝΜΑΠΑΚΙ.ΚΟΝΑΝ.ΚΙΟ	Sanma baki konan
ΤΣΕΤΣΕΚ ΧΕΜΑΝ :	Göçecek heman:
ΠΟΨΤΖΗΧΑΝΙ .ΧΑΓΙΑΛ	Bu cihani hayal
ΤΟΨΣ ΠΙΛ ΣΕΝ ΧΕΜΑΝ	Düş bil sen heman
ΟΓΙΑΝ ΟΨΙΚΟΨΤΑΙΣΑΝ	Uyan uykudaysan
ΕΙΚΟΖΟΨΜ ΟΓΙΑΝ :	Ey gozum uyan:

ΙΠΡΕΤ ΝΟΨΜΑ .ΟΛΤΟΥΜ	Ibret numa oldum
ΣΑΝΑ ΙΣΤΕ ΠΕΝ	Sana işte ben
ΤΣΙΚΑΡ ΡΑΧΜΕΤΙ. ΟΨ-	Çıkar rahmeti üşenme
ΣΕΝΜΕ ΓΙΑΧΟΨΣΕΝ	Yahu sen!

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide ve obeliskten oluşmaktadır. İki kademeli alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Kaidenin saçaklık bölümü geniş ve düz olarak sonlanmaktadır. Kaide üzerinde bulunan obelisk biçiminde yapılan mezar taşı üzerinde ellerini önde kavuşturmuş melek kabartması bulunmaktadır. Melek kabartması alçak kabartma tekniğinde yapılmış ayrıntısız ve basit bir işçilikle yapılmıştır. Yandan gösterilen figür kayalık zemin üzerinde oturmaktadır. Meleğin kanatları küçüktür. Melek kabartmasının altında obelisk üzerinde mezara gömülü olan kişinin adı, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır.

KATALOG NO: 83, (Lev.108)
PANTELİDİS AİLE MEZARI
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
Kitabelikte:

ΟΚΟΓΕΝΕΙΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΩΝ	Pantelidis Aile Mezarı

Ön yüzde:

ΠΛΟΙΑΡΧΩΝ	Kaptan
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ	Eustratios Pantelidis
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΩ 1856	1856'da doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΩ 1905	1905'de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
DURUMU: Sağlam
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli beton bir zemin üzerine konulmuştur. Dikdörtgen blok şeklinde tasarlanan mezar steli nişli mezarların basit bir kopyasıdır. Stel üzerinde kabartma bezemeler kullanılmıştır. Stel gövdesinin iki yanında kare kaideli yivli gömme sütunlar yer alır. Gömme sütunların başlıkları üzerinde çiçek motifi kullanılmıştır. Sütunların başlıkları yuvarlak kemerle birleştirilmiştir. Kemer ortasında akanthus yaprağı kilit taşı biçiminde yapılmıştır. Yaprak motifinin ortasına yumurta motifi yerleştirilmiştir. Kemer üzerinde simetrik olarak defne dallarıyla bezenmiştir. Kemer içinde gövdesi kuş biçiminde tasarlanan kanatları açık melek figürü bulunur. Melek cepheden ve özensiz işçiliği ile dikkati çeker. Silme ile sonlanan mezar stelinin üst bölümü kitabelik olarak kullanılmıştır.

KATALOG NO: 84, (Lev.109)

PİRLOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde bordürde ve gövdede Yunanca kitabe yer alır.
Bordürde:

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ	Aile Mezarlığı

Gövdede:

ΘΕΟΦΙΛΟΥ Φ. ΠΥΡΛΟΓΛΟΥ	Teophilos Ph.Pirloğlu
ΑΛΕΞ ΑΝΔΡΟΣ ΠΥΡΛΗΣ	Aleksandros Prylis
1952	1952
ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΟΣ ΤΗ 5	5 Aralık 1913 de 80 yaşındayken öldü
Δ/ΒΡΙΟΥ 1913 ΕΤΩΝ 80	
ΕΙΡΗΝΗ Θ. ΠΥΡΛΟΓΛΟΥ	İrini Th. Pirloğlu
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣΑ ΤΗ 10	10 Aralık 1920 de 76 yaşında öldü
Δ/ΒΡΙΟΥ 1920 ΕΤΩΝ 76	

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide biçimindedir. Anıt iki kademeli daralarak yükselen dikdörtgen biçimli alt kaidesi üzerindedir. Anıtın kübik gövdeli dikdörtgen biçimli gövdesinin ön yüzüne kitabe yazılmıştır. Anıt gövdesi dışa taşkın bir silme ve bordürle sonlanır. Bordürde dikdörtgen biçimli kitabelik içinde aile adı yazılıdır. Anıt gövdeden daha geniş saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklık üzerinde yuvarlak kemerli alınlık yer alır. Anıtın gövdesinin ön yüzündeki alınlıkta melek kabartması işlenmiştir. Meleğin gövdesi tüylerle kaplı kuş gövdesi gibidir. Kanatları iki yana açılmıştır. Dalgalı saçları ortadan ayrıktır. Yukarıya doğru bakan bakışlarıyla betimlenen melek figürü tebessüm etmektedir. Yanakları şişkindir. Alınlık üzerinde kademeli olarak daralan haç kaidesi yerleştirilmiştir. Kaide adeta örtü sistemi gibidir. Kaide kıvrık dallar arasındaki çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kaide üzerindeki haç üzerinde papatyalarla süslü çelenk ve ince uzun bir palmiye dalı kabartmaları yer alır. Haçın üst kolunda çelengi tutar biçimde tasvir edilen halat motifinin fiyonk atılmış püskülleri de kabartma olarak yapılmıştır.

KATALOG NO: 85, (Lev.110)
STAURUS YAKUMOPULU MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar taşının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

ΟΙΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΙΑΚΟΥΜΟΠΟΥΛΟΥ	Stauru Iakumopulu'nun mezari
Μετα του θειου μου Ευστρατιου	Midilli adasindan amcam
Μαλαθρωνα απο το νησι	Eustratios Malathrona
Μητυληνη της επαρχιας	simdi (burada yatiyor)

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -

TANIM: Mezar steli dikdörtgen gövdeli ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Stel gövdesi iki yandan gömme sütunlarla sınırlandırılmıştır. Gömme sütunlar basit akantüs yapraklarıyla bezeli başlıklara sahiptir. Başlıklar üzerindeki yastıklar yuvarlak kemerin başlangıcıdır. Kemer üzerinde silmelerle hareketlendirilen üçgen alınlık yer alır. Alınlık üzerinde haç kollarından birinin kırık gövdesi yer alır. Sade olarak yapılmış mezar taşının dikkati çeken en önemli özelliği yuvarlak kemer içinde yer alan çocuk melek kabartmasıdır. Profilden betimlenen meleğin kısa kollu giysisinin yaka ve kolları kıvrımlıdır. Geriye doğru taranmış uzun saçları dalgalıdır. Elinde mezar sahibinin adının yazılı olduğu rulo tutar. Elleri rulonun altındadır. Rulonun kenarlarından taşan defne dalı kabartması yer alır. Figürün yüz hatları basit bir işçilikle yapıldığını bize gösterir. Şişkin yanakları iri gözleri, belirgin çenesi tebessüm eden ifadeyle betimlenmiştir.

KATALOG NO: 86, (Lev.111)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Yüksek kaide üzerinde bulunan stelin gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimdedir. Stelin gövdesinin üst bölümünde meander motifleriyle süslü oval madalyon yer alır. Madalyonun içinde kadın figürü kabartması yer alır. Profilden betimlenen figürü kafası eğik olarak aşağıya doğru bakar biçimdedir. Kadının geriye doğru taranmış uzun saçları taçla toplanmış biçimdedir. Figürün yuvarlak yakalı giysisi kısa kolludur. Giysinin kollarındaki düğmeler belirtilmiştir. Önünde bir kaide üzerinde yanan meşaleye doğru yönelmiş olan figür dua etmektedir. Ellerini önde birleştirmiştir. Stelin üst kısmı inci-makara ve yumurta dizisi motiflerinden oluşan saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde alınlık yer alır. Alınlığın ön yüzü iki volütten oluşmaktadır. Volütler dışında bitkisel süslemeler ve köşe akroterleriyle sonlanmaktadır. Alınlık üzerinde kare gövdeli kaide yer alır. Bugüne ulaşmayan haçın sadece izleri görülmektedir.

KATALOG NO: 87, (Lev. 112)
VASİLİOS GEORGİADOS'UN AİLE MEZARLIĞI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede

ΟΙΚΟΕΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ	Aile Mezarı
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. ΓΕΟΡΓΙΑΔΟΥ	Vasilios Georgiados'un
ΕΚ. ΝΙΓΔΗΣ	Niğdeli

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Yüksek kaide üzerinde bulunan stelin gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimdedir. Stelin gövdesinin üst bölümünde meander motifleriyle süslü oval madalyon yer

alır. Madalyonun içinde kadın figürü kabartması yer alır. Profilden betimlenen figürü kafası eğik olarak aşağıya doğru bakar biçimdedir. Kadının geriye doğru taranmış uzun saçları taçla toplanmış biçimdedir. Figürün yuvarlak yakalı giysisi kısa kolludur. Giysinin kollarındaki düğmeler belirtilmiştir. Önünde bir kaide üzerinde yanan meşaleye doğru yönelmiş olan figür dua etmektedir. Ellerini önde birleştirmiştir. Stelin üst kısmı inci-makara ve yumurta dizisi motiflerinden oluşan saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde alınlık yer alır. Alınlığın ön yüzü iki volütten oluşmaktadır. Volütler dışında bitkisel süslemeler ve köşe akroterleriyle sonlanmaktadır. Alınlık üzerinde kare gövdeli kaide yer alır. Bugüne ulaşmayan haçın sadece izleri görülmektedir.

KATALOG NO: 88, (Lev.113)
SUNGURLUOĞLU AİLE MEZARLIĞI
TARİH: 1897
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin gövdesinin ön yüzünde ve alınlıkta Yunanca kitabe yer alır. Alınlıkta:

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ	Aile Mezarlığı
ΑΒ. Χ.Π. ΣΟΥΓΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	AV. Ch. Sungurluoğlu

Gövdede:

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΥΓΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	Ioannis Sungurluoğlu
ΑΒΡΑΑΜ Χ. Π. ΣΟΥΓΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	Avraham Ch. P. Sungurluoğlu
ΕΚ ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ	Kayseri Neapolis'den
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ, 28 ΑΥΓ . 1897	28 Ağustos 1897'de öldü
ΕΝ ΗΛΙΚΙΑ 66 ΕΤΩΝ	66 yaşında
ΔΕΣΠΟΙΝΑ Ν. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	Despina N. Pappadopulu
ΘΥΓΑΤΗΡ Α . ΣΟΥΓΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	A.Sungurluoğlu'nun kızı
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ, 25η 7/ΒΡ 1901	25 Şubat 1901 de öldü
ΕΝ ΗΛΙΚΙΑ 22 ΕΤΩΝ	22 yaşında
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ	Basiliki Lazaridu
1888 - 1958	1888-1958
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ	Athanasios Lazaridis
1886 – 1967	1886-1967

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli üç kademeli bir kaide üzerinde yer alır. Stel aşağıdan yukarıya doğru daralan bir gövdeye sahiptir. Gövdenin ön yüzünde mezara gömülü kişilerin fotoğrafları, adları, soyadları, ölüm tarihleri yazılmıştır. Gövdede dikdörtgen çerçeve içinde melek kabartması yer alır. Defne dalları arasında profilden gösterilen melek figürü kanatlarını açmış uçar vaziyettedir. Saçları geriye doğru taranmış olan melek figürünün elinde rulo bulunmaktadır. Boş olarak bırakılan rulonun kenarları kıvrık biçimdedir. Şişkin yanakları ve yumuşak bakışlarıyla ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Stel dışa taşkın olarak yapılmış saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde yumurta dizisi motifleri yer alır. Alınlığın köşelerinde bezemesiz olarak yapılmış akroterler, alınlık üzerinde ise volütlerle süslenmiş haç kaidesi yer alır. Haç günümüze gelememiştir.

KATALOG NO: 89, (Lev. 114)
TARİH: 1879
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Obeliskin ön yüzünde el yazısı olarak yazılmış Yunanca kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Gömü alanı beş bölümlü kademeli podyum biçiminde düzenlenmiştir. Podyum üzerine yerleştirilen mezar anıtı obelisk biçimindedir. Obelisk dikdörtgen biçimli dört ayak üzerine yerleştirilmiştir. Obelisk konik biçimde sonlandırılmış, ön yüzüne kabartmalar ve kitabe işlenmiştir. Kabartmalarda karşılıklı yerleştirilen iki melek figürleri betimlenmiştir. Basit bir biçimde işlenmiş bulutlar üzerine tek ayaklarıyla basan melek figürleri, diğer ayaklarını dizden geriye doğru bükmektedir. Meleklerin üzerinde dizlerine kadar inen kısa kollu yuvarlak yakalı bir elbise bulunmaktadır. Elbiselerinin yaka ve etek kısımları belirgindir. Kanatları geride ve açık olarak betimlenmiştir. Saçları geriye doğru taranmıştır. Yüz hatları basit ve birbirinin aynıdır. Belirgin kaşları, iri gözleri, küçük ağızlarıyla basit bir işçilikle betimlenmişlerdir. Melekler tek elleriyle tuttukları taşta haç kabartması bulunmaktadır. Obelisk üzerine mermerden yapılmış çelenk yapıştırılmıştır. Obeliskin üst kısmına köşeleri dilimli kolları bulunan haç yerleştirilmiştir. Obeliskin diğer yüzleri bezemesizdir.

KATALOG NO: 90, (Lev.115)
PALAMİS AİLE MEZARLIĞI
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΑΛΑΜΗΔΟΥΣ	Palamidis Aile Mezarlığı
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ	Vasilios Palamidis
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ	Georgios Palamidis

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Dikdörtgen biçimli gövdeye sahip olan stelin ön yüzünde kitabe ve melek kabartmaları yer alır. Kitabe rulo biçimindeki kitabelik üzerine yazılmıştır. Rulonun uç kısımlarını tutan iki elin parmakları betimlenmiştir. Melekler bulutlar üzerinde gökyüzünde uçarken betimlenmiştir. Uzun kollu ve elbiseleri yuvarlak yakalıdır. Elbiseleri belden büzgülü ve drapelidir. Tek ayakları buluta basar, diğer ayakları ise dizden kıvrılmıştır. Açık kanatları, kısa kabarık saçları, başları haleli, yüz hatları belirgin biçimde betimlenmişlerdir. Oval yüz hatları iri gözleri, kalın kaşları burunlarıyla birleşmiş, küçük ağızları kapalıdır. Yere doğru eğik başları ile hüzünlü bir ifadeye sahiplerdir. Ellerinde çelenk tutarlar. Stel gövdesi iki yandan daralarak volütlerle sonlanmaktadır. Stel gövdesi üzerine ayrı bir parça olarak yerleştirilen düz alınlık bordür ve köşeleri akroterli, yuvarlak kemerli alınlık kabartmalarıyla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 91, (Lev.116)
IOSEPH ZABOĞLU
TARİH: 1875
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ	Aile Mezarligi
ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΙΩΣΗΦ ΖΑΜΠΟΓΛΟΥ	Prodromu Ioseph Zaboglu
ΕΞ ΙΝΤΖΕΣΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ	Kayseri Incesulu
12 8\βριου 1829 - 6 8\βριου 1875	12 Ekim 1829-6 Ekim 1875

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Gömü alanı kabartmalarla süslü mezar levhası ile kapatılmıştır. Dikdörtgen biçimli mezar levhasında haç, terazi ve ağırlık kabartmaları işlenmiştir. Mezar sahibinin mesleğine yönelik kabartmalar olduğu düşünülmektedir. Muhtemelen kuyumcu olmalıdır. Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel dört bölümlü farklı ölçülerdeki kaide üzerindedir. Gövde dikdörtgen biçimlidir. Gövde saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın köşelerine akroterler üzerine kare kaideli haç yerleştirilmiştir. Stel gövdesinde dışa taşkın dikdörtgen zemin üzerinde melek kabartması yer alır. Melek sol dizini zemine, sağ dizini ise yukarıya doğru kaldırmıştır. Sağ elinde tuttuğu haçı sağ dizine koymaktadır. Meleğin üzerinde kısa kollu uzun bir elbise vardır. Sol elinde çelenk tutmaktadır. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Meleğin yuvarlak yüz hatları ve şişkin yanakları, kapalı gözleri, belirgin burnu, hafif açık ağzı ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Elbisesi altından görünen vücut hatları belirgindir. Görünen ayakları çıplaktır.

KATALOG NO: 92, (Lev.117)
STRATİGOPULOS AİLE MEZARI
TARİH: 1885
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΒΑΣ. Ο. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ	Vasiliki O. Stratigopulu
ΕΓΕΝ. τη 22 Φ. 1828	22 Subat 1828’ de doğdu
ΑΠΕΒ. τη 10 Δ. 1885	10 Aralik 1885’de öldü
ΕΛΕΝΗ ΙΑΚΩΒΟΥ	Eleni Iakavu
1824 – 1884	1824-1884
ΚΑΣΑΝ. ΙΑΚΩΒΟΥ	Kasandra Iakavu
1800 – 1884	1800-1884
ΑΛΕΞ. Ο. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ	Aleksandros O. Stratigopulos
10 Ιανουαρ. 1822 - 29 Ιουλ. 1918	10 Ocak 1822- 29 Temmuz 1918
ΘΡΑΣ. Ο. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ	Thrasivulas O. Stratigopulos
1861 - 1941	1861 - 1941
ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΑΤΖΑΡΙΔΗΣ	Iakobos Macaridis

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı incir ağacı kökleri nedeniyle doğal olarak tahrip olmuştur. Mezar anıtı mezar alanından yüksek iki bölümlü kaideye sahiptir. Alt kaide iki kademeli dikdörtgen biçimlidir. Alt kaideden daha dar olarak yapılmış yüksek anıt kaidesi de dikdörtgen biçimlidir. Kaide dışa taşkın saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır. Kaide üzerindeki stelde yukarıya doğru daralan obelisk biçiminde olup düz olarak sonlanmaktadır. Stelin ön yüzünde kadın veya melek kabartması yer alır. Kayalıklar üzerine diz çöken kadın veya melek figürü dizleri üzerine çökmüş dua eder biçimdedir. Figürün önünde tek kulplu ince gövdeli bir vazo yer almaktadır. Vazoya sağ dirseğini dayayan figürün üzerinde kısa kollu belden büzgülü bir elbise bulunmaktadır. Mezar stelinin ön yüzünü tamamen kaplayan incir ağacı yüzünden ayrıntılar görülememiştir.

KATALOG NO: 93, (Lev. 118)
KANAKİS AİLE MEZARI
TARİH: 1895
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΥ	
ΜΕΡΚ Λ ΚΑΝΑΚΗ	Merkuriu L Kanakis'nin evi
ΚΑΛΛΙΟΠΗ Μ ΚΑΝΑΚΗ	Kalliopi M Kanaki
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΜΑΛΑΚΟΠΗ	Malakopi ilçesinde doğdu
ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΙΚΟΝΙΟΥ	Konya ilinin
ΤΗ. 10η ΜΑΡΤΙΟΥ 1846	10 Mart 1846'da
+ ΤΗ. 10η ΦΕΒΡΟΥΑΡ. 1895	15 Şubat 1895'de öldü
ΜΕΡΚΟΥΡΙΟΣ Λ ΚΑΝΑΚΗΣ	Merkuriu L Kanakis
ΕΓΓΕΝΗΘΗ ΕΝ ΜΑΛΑΚΟΠΗ ΤΩ 1844	Malakopi'de 1844'de doğdu.
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΕΝ ΕΤΕΙΣ 1896	? yasinda 1896'da öldü
ΛΟΥΚΑΣ Α ΚΑΝΑΚΗΣ	Lukas A. Kanakis
ΕΓ. 1877 ΑΠ. 1953	1877'de doğdu 1953'de öldü
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Λ ΚΑΝΑΚΗΣ	Nikolaos L. Kanakis
1908-1969	1908- 1969
ΒΑΣΙΛΙΚΗ Δ ΚΑΝΑΚΗ	Vasiliki D. Kanaki
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΕΤΕΙΣ 1852	1852'de doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΩ 1914	1914'de öldü
ΦΩΤΕΙΝΗ Λ ΚΑΝΑΚΗ	Photini L Kanaki (Rahibe)
1885-1972	1885-1972
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΦΩΤΙΑΔΗΣ	Emmanuil Photiadis
1885 – 1972	1885 – 1972

MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli üç bölümlü bir kaide üzerindedir. Kaidelerin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Mezar stelinin ön yüzünde ayaklı bir kadeh ve kadehin ağız kısmında melek

kabartması yer alır. Meleğin kanatları kadehin ağız kısmını oluşturmaktadır. Kanatlar arasında da meleğin başı yerleştirilmiştir. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan figürün iri gözleri, şişkin yanakları, gülen ağzı ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Dalgalı ve kısa saçları ortadan ayrılmıştır. Melek figürü üzerinde çerçeve oluşturacak biçimde iki yana doğru uçları sarkan kurdele yerleştirilmiştir. Kurdelenin üzerine de okunamayan bir isim kazınmıştır.

Stelin alt kısmı kübik biçimde tasarlanmış düzenleme ile sınırlandırılmıştır. Kübik bölümler üzerinde kare biçimli sütunce kaideleri köşeleri perpektif etkisi uyandıracak şekilde yerleştirilmiştir. Sütunceler stelin gövdesini iki yandan sınırlandırmaktadır. Yuvarlak ve yivsiz gövdeye sahip sütunceler stilize edilmiş bitkisel süslemeli başlıklara sahiptir. Başlıklar üzerinde kare gövdeli kulecikler yerleştirilmiştir. Kuleciklerin üst bölümü burç biçimindedir. Stel gövdesinde dışa taşkın dikdörtgen biçimli kitabelik, sütuncelerin başlık kısımlarıyla çevrelenmiştir. Kitabelik üzerinde çapraz olarak yerleştirilen ve bir kurdele ile birleştirilmiş defne dalları kabartması yer alır. Dallar arasında mezar sahibinin adının ve soyadının baş harfleri olan M ve K harfleri işlenmiştir. Stelin üst bölümü ters eğmeçli kör kemer ve stilize kıvrık dal süslemelerle sonlanmaktadır. Kemer üzerinde ise kare kaideli ve yuvarlak gövdeli sütun yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 94, (Lev.119)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde el yazısı ile yazılan kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: İki bölümlü kaide ve dikdörtgen biçimli gövdeden oluşan steller ikiz mezarlar olarak tasarlanmıştır. Stellerin ön yüzünde kitabe ve melek kabartmaları yer alır. Karşılıklı yerleştirilen melekler tek elleriyle haçlı çelenk tutarken betimlenmişlerdir. Cepheden tasvir edilen melekler kısa kollu uzun elbiseler giyerler. Elbiseleri rüzgarda uçuşmaktadır. Tek ayaklarıyla bulutlara basarlar. Saçları ortadan ayrılmış, uzun ve düzdür. Yuvarlak yüzleri, şişkin yanakları ve badem biçiminde oyulmuş gözleriyle betimlenmişlerdir. Yüz hatları gözleri dışında basitçe işlenmiştir. Kanatları büyük ve aşağıya doğrudur. Stel dışa taşkın bir saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 95, (Lev.120)
TARİH:1887
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde el yazısı ile yazılan kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Gömü alanını örten levhalar kırılmıştır.
YAYIN: -
TANIM: Mezarın gömü alanını kapatan kapak üzerinde ve kaidede melek kabartmaları bulunmaktadır. Kapak üzerindeki karşılıklı yerleştirilen melekler bir elini yukarıya doğru kaldırırken, diğer elleriyle çelenk tutarken betimlenmişlerdir. Bulutlar üzerinde uçan figürler ellerinde tuttukları çelengi uçuşan bir örtüyle tutmaktadır. Çelengin ortasına haç yerleştirilmiştir. Cepheden tasvir edilen melekler uzun kollu, belden büzgülü uzun elbiseler giyerler. Saçları geriye doğru taranmıştır. Yuvarlak yüzleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

Gömü alanı üzerinde tek parçadan oluşan kaide biçimli anıt dört yüzlü dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Gövdesinin dört yüzü iki sıra silme ile oluşturulmuş çerçeveler biçiminde düzenlenmiştir. Anıtın ön yüzünde çerçeve içinde ağlayan melek kabartması yer alır. Dizleri üzerine çöken melek figürü çizgisel bir üslupla yapılmıştır. Melek figürü önünde duran yuvarlak gövdeli bir vazo üzerine yanağını yaslamıştır. Meleğin gövdesi vazo ile bütünleşmiştir. Figürün üzerindeki uzun giysinin katları belirgindir. Çıplak olarak yapılmış ayakları elbisesi altından görünmektedir. Kanatları geriye doğru tek bir yandan toplanmış figürün yüz hatları belli değildir. Anıt iç ve dış bükey düzenlemelerle düz olarak sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 96, (Lev. 121)
BALIKLI RUM MEZARLIĞI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ ΓΕΝΕΤΑΚΟΔ ΤΑΦΟΣ
…ΣΓΑΕΙΟΥΤΣΑΓΣ

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Stelin üst bölümü kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Anıt üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm üç basamakla çıkılan alt kaidedir. Alt kaide üzerindeki stel kaidesi anıtın ikinci bölümüdür. Bugün kırık olan nişli bölüm ise kaide üzerinde yer alan üçüncü bölümdür. Alt kaide üç basamaklı olarak tasarlanmıştır. Basamakların köşelerine payandalar yerleştirilmiştir. Bugün kırık olan payandalar mezar anıtının yanlarında durmaktadır. Anıtın ikinci bölümü olan alt kaide dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin iki yanındaki volütler dışa taşkın olarak kaideyi genişletir biçimdedir. Anıtın kaidesinden düşmüş olarak duran mezar nişi yuvarlak kemerlidir. Niş iki yandan sutüncelerle sınırlandırılmıştır. Sütunceler iki bölümlü yuvarlak kaideler üzerindedir. Yivli gövdeli sütunceler kompozit ve haçlı volütlü başlıklarla sonlanır. Başlıkların üstünde kanatlar ve kanatları ortasında melek başları yer alır. Uzun ve dalgalı saçlı olarak betimlenen meleklerin yüz hatları basit bir işçilikle yapılmıştır. Şişkin yanakları, kapalı gözleri ve küçük burunları, kanatları üzerinde yükselen boyunları belirtilmiştir. Kanatlar yukarıya doğru kaldırılmış biçimdedir. Meleklerin gövdeleri tüylerle kaplı, kuş gövdesi biçimindedir. Kemer içinde stilize edilmiş akanthus yaprakları kabartmaları yapılmıştır. Kemerin kilit taşında aşağı doğru sarkan üzüm kabartması yer alır. Üzüm motifinin altında ise volütler bulunmaktadır. Nişin gövdesinde oval biçimli boş çerçeve, çerçevenin altında ise defne yapraklarından yapılmış çelenk kabartması yer alır.

KATALOG NO: 97, (Lev.122)
TARİH: 1880
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

Ω διαβατα συμπαθως σταματη
σου το βημα
Μητηρ κοιμαται εις αυτο περι

λυπου το μνημα
Μονη μακραν των τεκνων της
υπο της γης το χωμα
Τα ορφανα της θεωρει εκ ονειρου ακομα
και το πιστο συζυγο της
την θλιψιν την βαθειαν
ευχησο υπνον εκ αυτην και
εγερσιν γλυκειαν
απεθανε τη 9 Απριλιου 1880

Ey cana yakın yolcu adımların dursun
Bu acıklı kabirde çocuklarından uzakta yalnız bir anne yatıyor toprağın altında. Yetimleri hala rüya olduğunu düşünüyorlar dindar esin derin acısını. Ona tatlı bir uyku ve uyanma dile!
9 Nisan 1880'de öldü.

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli dört bölümlü yüksek bir kaideye sahiptir. Stelin dikdörtgen biçimli gövdesi üzerinde kitabe ve kabartma yer alır. Melek figürü akanthus yapraklarını hatırlatan biçimde uzatılmış kurdele ile birbirlerine bağlanarak çerçeve oluşturmuştur. Kanatları aşağı doğru birleştirilmiş melek kaşlarını çatmış olarak şaşkın ifadeyledir. Figürün birleşik kaşları, iri gözleri, ince burnu, şişkin yanakları vardır. Küt saçları dışa doğru kıvrıktır. Stel gövdesi silme, bordür ve sivri kemerli alınlıkla sonlandırılmıştır. Gotik mimari özellikleri hatırlatan biçimi ile tasarlanan kemer köşeleri akroterlidir. Stelin üst bölümü kare kaideli haçla sonlanır.

KATALOG NO:98, (Lev. 123)
CHRİSOVERGETİS GEORGİOS MEZARI
TARİH: 1899
BULUNDUĞU YER: Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesi
KİTABE: Kaide ve kapağın ön yüzünde Yunanca kitabede yer alır.

ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Chrisovergetis Georgios
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΣΤΕΝΗΜΑΧΩ	Stenimachos'da doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝΤΑΥΘΑ	ve aynı yerde
ΤΗ. 25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1899	25 Ağustos 1899'da
ΕΤΩΝ 69	69 yaşında öldü

SANATÇI: Büstün arakasında sanatçı adı okunamamıştır.
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Balıklı Kilise bahçesinde yer alan mezar anıtlarından biridir. Mezar anıtı kaide, heykel ve örtü sisteminden oluşur. Aedicula biçiminde yapılmıştır. İki kademeli tabanlık üzerine yerleştirilen kaide dikdörtgen gövdeli ve yüksektir. Kaidenin dört yüzünde kabartmalar, ön yüzünde ise kitabe yer alır. Kaide yüzlerinde ters konulmuş yanan meşaleler, girland ve melek kabartmaları kullanılmıştır. Girlandların ortalarına yerleştirilen melek kabartmalarında sadece

kanatları üzerine yerleştirilmiş başlarıyla betimlenmişlerdir. Tebessüm eden yüzleri, şişkin yanakları, kısa saçlıdır. Meşaleler kenarlara ters olarak yerleştirilmiştir. Yanan meşaleler üstten fiyonk motifi yapılmış kurdelelerle girlandlara bağlanmıştır. Kaide dışa taşkın silme ve geniş bir bordürle sonlanmıştır. Bordür üzerine yuvarlak madalyon kabartmaları yerleştirilmiştir. Kaide saçaklıkla düz olarak sonlandırılmıştır. Kaide üzerindeki aedicula tarzında yapılmış bölüm anıtın en gösterişli bölümüdür. Bu bölüm önde iki sütun arkada iki paye tarafından taşınan üçgen alınlık ve kubbe ile örtülüdür. Sütunlar kare kaide ve yuvarlak yastık üzerine yerleştirilmiş siyah mermer gövdeleriyle dikkati çeker. Payeler ise kare biçimlidir. Sütunlar iyon düzenindeki başlıklara sahiptir. Sütun başlıkları üzerindeki abakus ve völütler üzerinde bitkisel süslemeler yer alır. Başlıklar üzerindeki arşitrav bezemesizdir. Arşitrav üzerinde bitkisel süslemeli bir friz yer alır. Friz üzerinde testere dişi motifleriyle süslenmiş kornişle bu bölüm sonlanmaktadır. Üçgen alınlık tüm cephelerde tekrarlanmıştır. Alınlık köşeleri testere dişi motifleriyle süslenmiştir. Alınlık üzerinde kubbe ve kubbe üzerinde de haç kaidesi yer alır.

Sütunlar arasında farklı boyutlardaki yüksek dikdörtgen kaide üzerinde mezar sahibinin büst heykeli yer alır. Heykelde betimlenen erkek figürü takım elbiselidir. Takım elbisesinin içinde yelek ve papyon yer alır. Başındaki fesiyle tipik bir Osmanlı bireyidir. Gür bıyıkları, belirgin dışa çıkık çenesi, iri burnu ve göz bebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı bir işçilikle yapılmış gözleriyle dikkati çeker. Fesi altından saçları belli değildir.

KATALOG NO: 99, (Lev. 124)
SP. A. SİDERİDİS MEZARI
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesi
KİTABE: Heykel kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟC
CP. A.CIΔEPIΔOY
ΣΠ. A ΣIΔEPIΔHΣ
1847-1913

Sp. A. Sideridis'in Mezarı
SP. A. Sideridis
1847-1913

ETH ΥΠΕΡ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΕΜΠΟΡΕΥΘΕΙΣ ΤΙΜΙΩΣ
ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΡΠΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΕΠΡΟΙΚΙΣΕ ΠΛΟΥΣΙΟΩΣ
ΝΑΟΥΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΑΣ ΕΘΝΟΥΣ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ
ΕΥΛΟΓΗΤΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ Κ' Η ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΑ

50 yıl boyunca dürüst bir tüccardı işlerinden elde ettiği kazançtan yurdun tapınaklarına, okullarına ve hastahanelerine bolca bağışta bulundu. İşi ve anısı yüzyıllarca kutsansın.
(hayır dua edilsin)

SANATÇI: Büstün arkasındaki sanatçı adı okunamamıştır.
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı dikdörtgen bir platform üzerindedir. Anıtın önünde mezar sahibinin gömüldüğü yer mermer levhalar ve bunları birbirine bağlayan kare küçük payelerle çevrelenmiştir. Mezar anıtı bu zeminden daha yüksek T biçimli ikinci bir podyum üzerindedir. Anıt mezar tonozla örtülü mimari giriş biçimindedir. Mezar önünde yuvarlak kaideli yivsiz sütunlar yer alır. Sütunların arkasında simetrik olarak yerleştirilmiş kare biçimli, payeler yerleştirilmiştir. Sütun başlıkları kesik kare prizmal başlık biçimindedir. Abakus altında

volütlerin yer aldığı ajur tekniğinde yapılmış bitkisel süslemeler İstanbul Ayasofya Kilisesi başlıklarının birebir model alınmış kopyalarıdır. Başlıkların ortalarında haç motifleri de bulunmaktadır. Sütun başlıklarında kullanılan bu motifler payelerde de aynı biçimdedir. Başlıkların üzeri yuvarlak tonoz, kırma çatıyla sonlanmaktadır. Kırma çatının ön yüzü alınlık biçiminde ve ajur tekniğinde yapılmış bitkisel süslemeler, anthemion motifleri, üç yuvarlak madalyon içinde haç motifleriyle süslüdür. Alınlığın kenarları dişli friz, boncuk dizisi ve akanthus yapraklarıyla bezenmiştir. Alınlık üzerinde kare kaide üzerinde ise haç yer alır.

Kırma çatının yan yüzlerinde de dikdörtgen biçimli çerçeveler yer alır. Bu çerçeveler ajur tekniğinde bitkisel süslemelerle yapılmıştır. Çerçeveler içinde iki çelenk motifi ve ortalarında yuvarlak madalyon içinde haç süslemeleri yapılmıştır. Yan yüzlerin kenarları dişli friz, boncuk dizisi ve akanthus yapraklarıyla bezenmiştir. Mezar anıtının her iki yanında çıkmalar yer alır. Çıkmalar dikdörtgen biçimli yuvarlak kemerlerle bölünmüştür. Kemerlerin üstündeki kare kısımlar haç motiflidir. Çıkmaların üst bölümü dişli friz ve dendan motifleriyle sonlanmaktadır.

Tonozun ortasında kaide üzerinde mezar sahibinin büst heykeli bulunmaktadır. Heykel dikdörtgen gövdeli yüksek kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzünde gövdenin alt kısmını tamamıyle kaplayan söğüt dalı kabartması yapılmıştır. Söğüt dalı fiyonk yapılmış kurdele ile bağlanmıştır. Kaide üzerine kabartma dışında mezar kitabeside yazılmıştır. Kaide yumurta dizisi ve palmet motifleriyle süslü saçaklıkla düz olarak sonlandırılmıştır. Kaide üzerinde dört bölümlü heykel kaidesi üzerinde yer alan 4/3 betimlenmiş erkek büstü yer alır. Figürün üzerinde papyonlu dik yakalı gömlek ve ceket giydirilmiştir. Kısa ve geriye doğru taranmış saçları, bıyıkları, belirgin dışa çıkık çenesi, iri burnu ve göz bebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı bir işçilikle yapılmış gözleriyle dikkati çeker.

KATALOG NO:100, (Lev. 125)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Meryem Ana Kilisesi bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kilise görevlileri tarafından çalınmaktan son anda kurtarılan mezar taşlarının eklektik biçimde bir araya getirdikleri mezar heykellerinden biridir. Büstün bugün kaide görevini üstlenen mermer başka bir mezardandır. Bu yüzden katalogta sadece büst üzerinde bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Köşeleri yuvarlatılmış kare gövdeli iki kademeli kaide üzerinde bulunan erkek büstü takım elbiselidir. Cepheden yapılmış olan erkek figürünün birleşik kalın kaşları ve ince uzun bıyıkları, belirgin çenesi ve çekik gözleri dikkati çeker. Kısa ve dik olan saçları dalgalıdır. Boynunu tamamen kaplayan gömlek yakalarının alt kısmında kıravatı bulunur. Ceketinin yakaları ve omuz kısımları belirgindir.

KATALOG NO: 101, (Lev. 126)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Demir
BUGÜNKÜ DURUMU: Heykelin kanatları kırıktır.

YAYIN: -
TANIM: Oturan melek heykelinin hangi mezardan geldiği bilinmemektedir. Benzer örneklere dayanarak yüksek kaide üzerine yerleştirilmiş olmalıdır. Heykel kare kaide üzerindedir. Melek sağ dizi üzerine çökmüş, sol dizini ise yukarı kaldırmıştır. Sol elini sol dizi üzerine koyan figür kolsuz ve uzun elbiseyle betimlenmiştir. Figürün giysisinin altından görülen vücut hatları belirgindir. Elinde tuttuğu çelenk aşağıya doğru yatay şekilde durmaktadır. Figürün uzun ve dalgalı saçları önden geriye doğru taranmıştır. Saçları belinin alt kısmına kadar inen figürün öne doğru eğilmiş başı ve gövdesiyle, elindeki çelengi mezara koyarken betimlenmiştir. Yaslı ve hüzünlü ifadeye sahiptir. Heykelin sırtında kanat yeri izleri bulunmasına rağmen kanatları günümüze gelmemiştir.

KATALOG NO: 102, (Lev. 127)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Demir
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Melek heykeli kare biçimli kaide üzerindedir. Ayakta tasvir edilen melek heykelinin hangi mezardan geldiği belli değildir. Ellerini önde kavuşturmuştur. Uzun drapeli ve kuyruklu giysisi kare kaidenin alt kısmına kadar inmektedir. Yatay ve dikey kıvrımlardan oluşan giysisi bedeninin daha ince ve uzun görünmesini sağlar. Kıyafeti altından görünen tek ayağı çıplaktır. Uzun ve lüleli saçları önde omuzlarında, arkada kanatlarına kadar uzanmaktadır. Heykelin gövdesine oranla kanatları oldukça küçüktür. Figürün kıvrımlı bedeni, eğik boynu hüzünlü ifadesini arttırmaktadır. Kısa kollu elbisenin belinde kalın bir kuşak vardır. Beldeki kuşak yanda fiyonk biçimindedir. Bu fiyonktan giysi katlar halinde aşağıya doğru iner. Figür hüzünlü bakışları, göz bebeği ayrıntıları, orantılı yüz çizgileriyle yapılmış bir heykeldir.

KATALOG NO: 103, (Lev. 128)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Balıklı mezarlığından getirildiği tahmin edilen heykellerden biridir. Tarihi ve kimin mezarı için yapıldığı bilinmez. Heykelin ölçüleri düşünüldüğünde anıtsal bir mezar anıtı için yapılmış olmalıdır. Balıklı Rum mezarlığındaki heykellere benzerliğinden dolayı niş içine konulmak üzere tasarlandığı düşünülmektedir. Heykelin hangi mezar anıtından söküldüğü bilinmemektedir. Kadın heykelinin üzerinde uzun drapeli bir elbise bulunmaktadır. Çıplak ayakları elbisenin altından görünmektedir. Tek göğsünü açıkta bırakan elbisenin yakası oldukça açıktır. Öne doğru eğik başı, hüzünlü ifadesi ile gözleri kapalı olarak betimlenmiştir. Figürün önden görünen lüleli ve uzun saçları taç ile toplanmıştır. Başındaki taçtan sonra heykelin arka kısmından yere kadar inen başörtüsü figürün yüksekliği boyunca elbisesinin etek ucuna kadar inmektedir. Kadın figürü gövdesini hafif geriye doğru eğmiştir. Ellerini önde kavuşturmuş ve çelenk tutmaktadır. Ayaklarından biri daha öndedir. Ön kısmı drapelerle hareketlendirilen

kıyafeti figürün alt giysiler yatay olarak çizgilerle hareketlendirilmiştir. Kıyafetin altından görünen çıplak ayakları heykel orijinal yerinden sökülürken oldukça yıpranmıştır. Figürün öne eğik başı ve gözlerinin kapalı olması yas tutar biçimde betimlendiğini bize göstermektedir.

KATALOG NO: 104, (Lev. 129)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Heykelin baş kısmının ön yüzü kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Heykelin hangi mezar anıtından söküldüğü, kimin için yapıldığı bilinmemektedir. Heykelin ölçüleri düşünüldüğünde anıtsal bir mezar anıtı için yapılmış olmalıdır. Balıklı Rum Mezarlığı'ndaki heykellere benzerliğinden dolayı niş içine konulmak üzere tasarlandığı düşünülmektedir. Kadın heykelinin üzerinde uzun drapeli bir elbise bulunmaktadır. Elbisesi altından vücut hatları belirgindir. Tek göğsünü açıkta bırakan elbisesi kısa kolludur. Çıplak ayakları elbisenin altından görünmektedir. Ayaklarından biri daha öndedir. Heykelin başı kırıktır. Kadın figürünün görünen lüleli ve uzun saçları taç ile toplanmıştır. Başındaki taçtan sonra yapılmış başörtüsü heykelin yüksekliği boyunca elbisesinin etek ucuna kadar inmektedir. Çelenk tutan ellerini önde kavuşturmuştur.

KATALOG NO:105, (Lev. 130)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Çocuk heykelinin baş kısmı kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Hangi mezardan geldiği bilinmeyen kadın ve çocuk heykelidir. Heykeller kare şeklinde bir kaide üzerindedir. Kadın figürü önünde çocuk figürü kısa kollu ve dizlerine kadar inen bir elbise giyer. Çocuk figürü ellerini önde kavuşturmuş olarak zambak buketini tutmaktadır. Çocuk heykelinin baş kısmı kırıktır. Çocuğu omuzlarından nazikçe tutan kadın kısa kollu uzun bir giysi giyer. Giysisinin bir kolu uzun, diğeri kısa kolludur. Kollarının birbirlerinden farklı olarak yapılmaları keder ve hüznü arttıran, doğallığı gösteren özelliklerdir. Elbisesinin yakası açık olarak yapılmıştır. Sağ göğüs ve omuz kısmı açık yakayla tasarlanan figürün yas tutar hali vurgulanmıştır. Belden büzgülü kıyafeti, belden itibaren drapelerle genişletilmiştir. Kıyafeti altından vücut hatları belli değildir. Kadın figürü hüzünlü yüz ifadesine sahiptir. Ortadan ayrılmış dalgalı saçları uzundur. Saçları sağ tarafında arkaya doğru atılmış, önde sol omuzda toplanmıştır. Figürün yüz ifadesi, boyun ve göğüs detayı oldukça natüralisttir. Çocuk ve annenin giysileri altından görünen ayakları çıplaktır.

KATALOG NO: 106, (Lev. 131)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE:-

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kilisesinin bahçesindeki genç kız heykeli olasılıkla Balıklı Rum Mezarlığı'ndan getirilmiş olmalıdır. Heykel üzerinde hangi mezardan geldiği ve sahibinin kim olduğu bilgisi bulunmamaktadır. Dikdörtgen bir kaide üzerinde bulunan heykel köşeleri püsküllü yastık biçiminde hazırlanan ikinci kare kaideye bir ayağını basmaktadır. Etrafı kordonla çevrelenmiş yastık biçimli kaide dikdörtgen şeklindedir. Genç kız figürü kısa kollu uzun giysi giymektedir. Yakası ve kolları pilelerle hareketlendirilen giysisi kaide üzerine koyduğu dizi üzerinde katlar oluşturmaktadır. Hareketlenen giysi katları heykeldeki hacim duygusunu güçlendirmektedir. Aynı giysi katları elbisenin arka kısmında da devam ederek alt kaideye dökümlü olarak inmektedir. Elinde bir gül demeti tutan figürün, saçları önden ortadan ayrılmış, arkadan ise büyükçe bir topuz biçimindedir. Cepheye dönük yüzü ve elindeki çiçekle yas tutan ifadesi güçlenen figürün çaresizliği dikkat çekicidir. Yuvarlak yüzü ve şişkin yanakları, hafif çatık kaşlarıyla bu duygunun arttırıldığı gözlenmektedir.

KATALOG NO: 107, (Lev. 132)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kilise bahçesine hangi mezardan geldiği belli olmayan kadın heykelidir. Heykel kare kaide üzerindedir. Kaide üzerinde küre bulunmaktadır. Kürenin ortası dışa taşkın bir silmeyle vurgulanmıştır. Küreye çıplak ayaklarıyla basan kadın figürü ayakta ve bir kolunu yukarıya kaldırmış olarak tasvir edilmiştir. Kadın figürü uzun kısa kollu giysi giymektedir. Ortadan ayrılmış uzun ve dalgalı saçları omuzlarına düşmektedir. Giysisi bedenini tamamen örter. Bir eliyle asasını ve diğer eliyle başını örtmeye çalıştığı örtünün ucunu tutmaktadır. Tebessüm eden ifadeyle gösterilen figür cepheden betimlenmiştir. Özgür ve kendine güvenen biçimde tıpkı bir Nike veya Özgürlük heykeli gibidir. Kadının oval yüz hatları şişkin yanakları, gülümseyen ağzı ve badem biçimli gözleri ayrıntılı bir işçilikle yapılmıştır.

KATALOG NO:108, (Lev. 133)
FOTİADOU MEZAR ANITI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: Sutün gövdesinde ve heykel kaidesinde Yunanca kitabe yer alır. Kaidede

ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΤΙΑΔΟΥ	İoanni Fotiadou Mezarı

Sutün gövdesinde:

ΒΙΚΤΩΡΙΑ Ι ΦΩΤΙΑΔΟΥ	Viktoria I. Fotiadou
ΑΠΟΒΙΩΣΑΣΑ ΕΝΤΩ 20 ΕΤΕΙ	20 yaşında öldü

SANATÇI: -

MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Meleğin başı kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı nereden geldiği bilinmese de mezar sahibinin adı bellidir. Sütun biçiminde kaide ve melek heykelinden oluşan mezar anıtıdır. Kare kaide üzerindeki yuvarlak yastık ve onun üzerinde yuvarlak gövdeli yivli bir sütun bulunmaktadır. Sütun üzerinde gövdenin büyük bir kısmını kaplayacak biçimde yapılmış rulo biçimli kitabelikte mezar sahibinin adı, soyadı ve ölüm yaşı yazılıdır. Sütunun yivli gövdesi dışa taşkın silmeyle sonlanmaktadır. Sütun üzerinde kare biçimli melek heykelinin kaidesi yer alır. Mezar sahibinin adı heykel kaidesinin ön yüzünde yazılıdır. Sağ dizinin üzerine dirseğini koyan melek figürü yukarıya doğru bakar biçimdedir. Meleğin yuvarlak yakalı kısa kollu uzun giysisi belden büzgülüdür. Drapelerle yatay ve dikey biçimde hareketlendirilmiş giysinin kolları dışa doğru kıvrılmıştır. Heykelin iki kanadı açık olarak ve üzerindeki tüylerle ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Heykelin başı kırıktır. Melek aşağıya doğru tuttuğu sol elinde zeytin dalı tutmaktadır. Sağ ayağı dizine kadar açık olarak bırakılırken, sol ayağı giysi altından belli olmaz. Sağ ayağının her türlü detayı oldukça ayrıntılı biçimdedir.

KATALOG NO:109, (Lev. 134)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: Niş üzerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟΣ ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ Aile Mezarlığı

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Günümüze kalan bu parça anıtın dikdörtgen blok şeklindeki gövdesidir. Gövde yuvarlak kemerli niş biçiminde tasarlanmıştır. Niş olasılıkla yüksek bir kaide üzerine yerleştirilmek için yapılmış olmalıdır. Kemer üzerinde aile mezarlığı için yapıldığı yazılıdır. Niş içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış melek figürü yer alır. Melek ellerini alnına koymuş, ağlamaktadır. Figürün yüzü elleriyle kapatıldığı için yüz ifadesi net olarak anlaşılmaz. Uzun dalgalı saçları omuzlarına kadar inmektedir. Uzun giysileri drapelerle hareketlendirilmiştir. Kısa kollu giysisi dışa doğru kıvrılmıştır. Kanatlarının tüyleri ayrıntılı biçimde cepheden ve iki yana açık olarak tasvir edilmiştir. Uzun giysisi altından çıplak ayakları görünmektedir.

KATALOG NO: 110, (Lev. 135, Res. 376)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen bir levha üzerinde elinde çelenk tutan karşılıklı melek tasvirleridir. Hangi mezardan geldiği ve üzerinde yazı bulunmadığı için levhanın kime ait olduğu bilinmemektedir.

Oldukça sade olarak tasarlanan levhada bulutlar üzerinde kısa kollu elbiseler giyen melekler betimlenmiştir. Yuvarlak yakalı, kısa kollu elbiseleri kol ve etek kısımlarından uçuşmaktadır. Meleklerin üzerindeki giysiler drapelerle hareketlendirilmiş, bel kısımlarından kuşakla bağlanmıştır. Giysi bedenlerinden daha yüksek kabartma tekniğinde yapılmış, çapraz yerleştirilmiş omuzlarından inen şeritle süslenmiştir. Kanatları iki yana açık sivri olarak bitirilmiştir. Cepheden betimlenen biçimde bir elleriyle çelengi tutmaktadırlar. Saçları ortadan ayrılmış küt olarak ve başları yuvarlak biçimde haleyle betimlenmişlerdir. Yüz ifadeleri siliktir. Aşağıya doğru bakan gözleri yarı kapalıdır. Melekler oval yüz hatlarına sahiptir. Çelengin alt kısmındaki kurdeleler iki yana doğru uçuşur vaziyettedir. Çelenk üzerindeki betimlenen çiçekler stilize edilmiştir.

KATALOG NO: 111, (Lev. 135, Res.377)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Balıklı Rum Mezarlığı'ndan geldiği tahmin edilen mezar levhalarından biridir. Bulutlar üzerine karşılıklı olarak ellerindeki çelengi tutan melek kabartmasıdır. Kısa kollu giysileri drapelerle hareketlendirilmiş, belden büzgülüdür. Pelerinleri ve giysileri rüzgarda uçuşur gibidir. Uzun dalgalı saçları vardır. Melekler aralarındaki çelenk motifini iki elleriyle tutmaktadır. Çelenk simetrik olarak yerleştirilmiş çiçek motifleriyle ve haçla süslenmiştir. Çelengin alt kısmından kurdele uçuşmaktadır. Bulutlar ve çelenk motifi üzerinde motifler birbirine benzer. Meleklerin yüzleri çizgisel bir üslupla yapılmıştır. Levhanın çevresi dalga motifleri, üst iki köşesi ise kare içine yerleştirilmiş çiçek motifleriyle bezenmiştir.

KATALOG NO:112, (Lev. 136)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen bir levha üzerinde elinde çelenk tutan karşılıklı melek tasvirleridir. Hangi mezardan geldiği ve levhanın kime ait olduğu bilinmemektedir. Oldukça sade olarak tasarlanan levhada bulutlar üzerinde betimlenen melek figürleri uzun kollu giysilerle betimlenmişlerdir. Drapelerle hareketlendirilen giysileri V yakalı, kol ve etek kısımları daha geniş olarak tasarlanmıştır. Kanatları iki yana açık sivri olarak bitirilmiştir. Cepheden betimlenen biçimde bir elleriyle çelengi tutmaktadırlar. Uzun saçları ortadan ayrılmış ve başları yuvarlak biçimdeki haleyle betimlenmişlerdir. Yüz ifadeleri siliktir. Aşağıya doğru bakan gözleri yarı kapalıdır. Melekler oval yüz hatlarına sahiptir. Levhanın üç çevresinde şerit şeklinde bitkisel süslemeler yer alır. Bitkisel süslemelerde sarmaşık, asma dalı ve dallar üzerinde üzüm motifleri kullanılmıştır. Şeritlerin köşeleri kare içine yerleştirilmiş çiçek motifleriyle bezenmiştir.

KATALOG NO:113, (Lev. 137)
APOSTOLO MELETİADİ AİLE MEZARI

TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: Haç kollarında Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

ΤΑΦΟΣ	
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ	Aile Mezarlığı
ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΜΕΛΕΤΙΑΔΗ	Apostolo Meletiadi

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Yunan haçı biçiminde yapılan bir mezar taşıdır. Haç kolları silmelerle hareketlendirilmiş, ortasında yuvarlak madalyon içinde melek kabartması yapılmıştır. Madalyonun üst kısmında ve haç kollarında kitabe yer alır. Kısa ve dalgalı saçlı melek figürü tek kanatlıdır. Melek yanağını omuzuna dayamıştır. Antik dönem figürlerini çağrıştıran figür yuvarlak yüzü, iri gözleriyle tebessüm etmektedir.

KATALOG NO:114, (Lev. 138)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: -
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Alt kısmı yuvarlak olarak yapılmış yuvarlak gövdeli bir mezar stelidir. Hangi mezardan geldiği tespit edilememiştir. Kitabelik bölümü boştur. Mezar stelinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler yer alır. Bu süslemeler şeritler halinde yapılmıştır. Alt şerit girland motifleriyle süslenmiştir. Girlandlar ön yüzde oval madalyonları çevrelerler. Şeritler birbirlerinden dışa taşkın yuvarlak silmelerle ayrılır. İkinci şerit kare ve oval geometrik biçimlerle süslenmiştir. Üçüncü şerit diğerlerinden daha geniş olarak tasarlanmıştır. Bu bölümün ön yüzündeki kenarları yukarıya doğru genişletilmiş dikdörtgen biçimli boş kitabelik yer alır. Kitabeliğin çevresi sarmaşık, palmet, lotus ve stilize bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Kitabelik üzerinde betimlenen melek figürünün kanatları iki yana açık olarak başı altında birleştirilmiştir. Meleğin gövdesine oranla iri yapılmış başı Antik dönem Medusa heykellerini hatırlatır. Meleğin yüzü cepheden, iri burnu ve göz bebeklerine kadar işlenmiş gözleriyle tasvir edilmiştir. Melek dalgalı ve küt saçlıdır. Melek üzerinde dışa taşkın bir yuvarlak silme ile sonlandırılan bu bölüm daha dar gövde ile devam etmektedir. Mezar taşının üst şeridinde rozet biçimli çiçekler ve akantüs motifleri kullanılmıştır. Bugün kilisenin vazolarından birine kaide görevi gören bir mezar taşıdır.

KATALOG NO:115, (Lev. 139)
VİCTOR F. ZOGRAFOS LAHDİ
TARİH: 1860

BULUNDUĞU YER: Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi
KİTABE: Lahitin ön yüzünde Yunanca kitabede

ΒΙΚΤΩΡ Γ ΖΩΓΡΑΦΟΣ	Victor F. Zografos (ressam=zografos)
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΘΕΡΑΠΕΙΟΙΣΟΓ	Tarabya'da doğdu
ΕΤΩΝ 78	78 yaşında
ΤΗΝ 20. ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1860	20 Ekim 1860 da öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Boyuna dikdörtgen formlu lahit mezar kilise bahçesinin zeminine gömülü biçimde yerleştirilmiştir. Lahit teknesinin ön yüzündeki dikdörtgen çerçevenin üst ve alt kısmı yumurta dizisi, köşeleri istiridye ve akantüs motifleriyle süslenmiştir. Çerçevenin içinde lahit içine gömülen kişinin adı ve ölüm tarihi yazılıdır. Lahit teknesinin dört köşesi birbirinin aynı biçimde süslenmiştir. Köşelerde volütlerin geniş kısmı üzerinde akantüs motifi ve istiridye kabuğu bezemeleri yerleştirilmiştir. Köşelerde volütleri bitişi ve ön yüzde kitabenin yer aldığı çerçeve üzerinde dışa taşkın silme bulunmaktadır. Silme üzerinde lahitin tüm yüzlerini çevreler biçimde aşağı doğru sarkar biçimde yapılmış stilize geniş yaprak motifleri yerleştirilmiştir.

Lahit kapağı çatı formundadır. Kapağın bu biçimde yapılması ölen kişinin evini simgelemek içindir. Kapağın dört köşesindeki kare kaideler üzerine yuvarlak kaideli küreler yerleştirilmiştir. Kapağın ön yüzünde yuvarlak madalyon içinde melek kabartması, madalyonun iki yanında da köşeleri akantüs motifleriyle bezeli üçgen motifleri kullanılmıştır. Kapağın yan yüzlerinde aynı bezeme anlayışı sürdürülmüştür. Kapağın üst kısmına dikdörtgen kaide üzerine yuvarlak kaideli ve gövdeli vazo yerleştirilmiştir. Vazonun yarısı örtüyle kapatılmıştır.

KATALOG NO: 116, (Lev. 140)
FRANKOPULOS AİLE MEZARI
TARİH: 1917
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtında arşitravda ve stel üzerinde Yunanca kitabe yer alır. Arşitravda

ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Θ ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	Dimitrios O. Frankopulos Mezarı

Stelde

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	Dimitrios O. Frankopulos
1857- 1917	1857- 1917
ΚΛΕΙΑΝΘΗ Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ	Klianthi D. Frankopulu
ΑΚΙΝΔΥΝΟΣ Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	Akindinos D. Frankopulos
ΣΟΛΩΝ Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	Solon D. Frankopulos
1899 – 1924	1899- 1924
ΘΕΟΔΟΡΟΣ ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	Theodoros Frankopulos
1892 1948	1892-1948
ΟΛΓΑ Ι. ΜΑΡΟΥΛΗ	Olga Maruli
1896 - 1959	1896-1959

SANATÇI: ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΟΡΟΣ ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23 (Lazaros ve Theodoros Liritis Kabristan 23)

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Aedicula biçimindeki mezar anıtı iki kademeli podyum üzerinde yükselir. Ön yüzdeki iki serbest sütun yüksek kaideler üzerindedir. Kaide üzerine yerleştirilen sütunlar yivli gövdeli ve Toskana tipi başlıkla sonlanmaktadır. Sütun gövdelerinde çiçek motifleri kabartmaları işlenmiştir. Sütun başlıkları yumurta motifleri ve kare biçimli yastıkla sonlanır. Sütunlar arşitravla birleştirilmiştir. Arşitrav üzerindeki bordürde kitabe, bezemesiz korniş ve yüksek kabartma tekniğinde yapılan girland motifleriyle süslenmiş friz bulunmaktadır. Friz üzerinde dişli motifleriyle sonlanan korniş ve daha geniş olarak tasarlanmış saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ortası güneş ışınlarının arasında haç motifi kabartmasıyla bezenmiştir. Alınlığın üst köşesinde palmet biçimindeki tepe akroteri, yan kısımlarda daha küçük olarak yapılmış yan akroterler yerleştirilmiştir.

Aediculanın ortası serbest sütunlara paralel olarak yapılmış gömme sütunlarla sınırlandırılmıştır. Sütunlar arasında kalan bölüm iki bölüme ayrılmıştır. Üstte mezara ilk gömülen kişinin yüksek kabartma tekniğindeki büst kabartması, altta ise dikdörtgen çerçevede mezara gömülenlerin isimleri ve doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Alttaki kitabeliğin üst bölümünde meander ve çiçek motiflerinin kullanılmıştır. Kare biçimli çerçeve içinde yer alan büst yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Cepheden betimlenen erkek figürü ceketi, yeleği, dik yakalı gömleği ve papyonuyla tasvir edilmiştir. Kısa ve dalgalı saçları yana doğru taranmış, uzun bıyıkları yukarı doğru kaldırılmış olarak betimlenmiştir. Kısa ayrık kaşları ve küçük gözleriyle figürün yüz çizgileri oldukça ayrıntılıdır. Portrenin içinde olduğu çerçeve üzerinde meander motifleri ve çiçek motifleriyle oluşturulmuş bordür bulunur. Çerçevenin kenarlarında da küpe çiçeği motifleri kullanılmıştır. Mezarın örtü sisteminde kasetli tavan tekniği kullanılmıştır. Tavan süslemelerinde akanthus yapraklarından oluşturulan çiçek motifleri kasetler içine yerleştirilmiştir.

Aediculanın iki yanındaki çıkmalar mezar nişinin duvarına yapışık ve daha alçak olarak tasarlanmıştır. Yüksek kaideleri üzerindeki levhanın alt bölümü oyulmuş haç motifleriyle yapılmıştır. Bu levhaların üzerinde bulunan levhalar sade ve haç motifiyle süslüdür. Kaide üzerinde başlayan ve levhalar boyunca devam eden gömme sütunlar iki yandan çıkmaları sınırlandırır. Sütunlar üzerinde arşitrav ve girland motifleriyle süslü yüksek bir frizle sonlanır. Friz üzerinde ise dışa taşkın saçaklık bulunur. Anıtta kullanılan gömme sütunlar, başlıklar ve girland motifleri yanlardaki çıkmalarda aynı biçimde kullanılmıştır.

KATALOG NO: 117, (Lev. 141)
LEONİDAS S. PAPADOPULOS MEZARI
TARİH: 1917
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Haç üzerinde ve levhalarda kitabe yer alır.

ΟΙΚΟ Λ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ”	L. Papadopolu Ailesi Mezarı
ΛΕΩΝΙΔΑΣ Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Leonidas S. Papadopulos
ΑΠΕΒΑΝΕ ΤΗ 8 ΙΟΥΝΙΥ1960	8 Haziran 1960
ΕΤΟΝ 79	79 yaşında öldü
ΔΙΑΚΟΝΟΣ	Zangoç
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Leonidas Papadopulos
1949- 2009	1949-2009
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ Λ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Venizelos L. Papadopulos

ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 2 ΔΕΚΕΜΡΙΟΥ	2 Aralık
1976 ΕΤΩΝ 57	1976'da 57 yaşında öldü
ΣΑΠΦΩ Λ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	Sappho L. Papadopulu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ 22 ΜΑΡΠΟΥ	22 Mart
1934 ΕΤΩΝ 20	1934'de 20 yaşında öldü
ΚΛΕΟΠΑΤ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Kleopatra Papadopulu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ ΚΕΜΡΙΟΥ 1917	Aralik 1917'de 73 yasinda öldü
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	Stephanos Papadopulos
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ……	… tarihinde öldü

Heykel kaidesinde Λ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ L. Papadopulu

SANATÇI: ΛΑΖΑ ΚΑΙ ΘΕΟΔ. ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 2 ΤΗΝΙΟΙ (Tinos adasindan Lazaros ve Theodoros Liritis Kabristan 2)
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Zeminden yüksek olarak tasarlanan mezar alanına tek basamakla çıkılır. Mezar alanı mermer levhalarla kaplanmış, gömü bölümü ise daha yüksek tek kapakla örtülmüştür. Mezarın etrafı mermer kare gövdeli payeler ve payeleri birbirine bağlayan çift olarak yerleştirilen levhalarla çevrelenmiştir. Levhaların orta bölümü ve payeler üzerinde de yuvarlak gövdeli vazolar çiçeklik olarak kullanılmıştır. Mezarın doğusunda büyük haç ve iki yanına yerleştirilmiş büyük payeler dikdörtgen biçimli ve yüksektir. Üzerlerine yuvarlak gövdeli meşaleler yerleştirilmiştir. Meşaleler yanar biçimdedir. Payelerin ön yüzüne karşılıklı olarak yerleştirilmiş melek kabartmaları yer alır. Meleklerin kısa kollu ve uzun elbiseleri drapelerle hareketlendirilmiştir. Vücut hatlarını ortaya çıkaran giysilerinin kolları kıvrılmıştır. Elbiseleri altından çıplak ayakları görünmektedir. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru atılmıştır. Başları öne doğru eğiktir. Antikite kökenli figürleri hatırlatan yüz hatları ince ve narindir. Melekler ellerinde birer kurdele tutmaktadır. Kanatları boylarını geçen büyüklükte ve açıktır. Kabartmalar arasındaki dikdörtgen levhalarda ve haçta mezara gömülen kişilerin fotoğrafları ve kitabeleri bulunmaktadır.

Mezarın ortasındaki dikdörtgen kaide mezar sahibinin büst heykelini taşımaktadır. Kaide stel biçiminde tasarlanmıştır. Kaidenin ön yüzünde kurdeleye bağlı bir ince dal kabartması bulunmaktadır. Kaide gövdesi inci makara motifleriyle süslü silme ile sonlanır. Kaidenin üst bölümü daha geniş ajur tekniğinde yapılmış palmet motifleriyle süslü saçaklıkla sonlanır. Saçaklık üzerindeki kare kaidenin ön yüzünde heykelin kim için yapıldığı yazılmıştır. Erkek büstünde mezar sahibi ceket, yelek, gömlek ve papyonuyla betimlenmiştir. Figürün kısa ve dalgalı saçları yana doğru taranmıştır. Oval yüz hatlarına sahip figür kalın kaşlı ve şişkin alınlıdır. Gür bıyıkları ve düzgün yüz hatlarına sahip figür titiz bir işçilikle betimlenmiştir. Heykel kaidesinin önünde ve iki yanında sonradan yerleştirdiği düşünülen vazolar yer alır.

KATALOG NO:118, (Lev. 142)
PİNELOPİ CH. PRODOMU PROKOPIDOU MEZARI
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
TARİH: 1891
KİTABE: Mezar anıtında obeliskte ve kaide gövdesinde Yunanca kitabe yer alır.
Obeliskte:

ΤΑΦΟΣ Χ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΥΠΡΟΚΟΠΙΔΟΥ Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu

Kaidede:
ΠΗΝΕΛΟΠΗ Χ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΠΡΟΚΟΠΙΔΟΥ Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu
Εγεννηθη τη 5η Ιανουαριου 1874 5 Ocak 1874'de doğdu
Απεβιωσε τη 21 Μαιου 1891 21 Mayis 1891'de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı içinde yer alan anıt büstlü ve obeliskli iki bölümden oluşur. Anıtın kaidesi iki bölümlüdür. Alt kaide geniş ve sadedir. Kaidenin ikinci bölümünde kitabe yer alır. Bu bölüm yüksek olarak tasarlanırken üst kısmında dışa taşkın dikdörtgen biçimli büst kaidesi bulunmaktadır. Üst kaide üç kademeli olarak daralmaktadır. Anıtın gövdesi yüksek ve ön cephesi dışa taşkın kör kemer ve büstten oluşur. Büst yukarı doğru daralan yuvarlak gövdeli bir kaide üzerindedir. Büst yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Büstün arka kısmı yuvarlak kemerli niş içindedir. Genç kadın figürünün üzerinde bulunan dik yakalı dantelli kıyafeti ayrıntılı bir işçilikle yapılmıştır. Gömlek üzerindeki kordonlar yakasındaki broşa bağlıdır. Broşun ucundan sallanan zincirler gömleğin yakasına bağlanmakta, yakadan inen kordonlar ise göğüs üstünde ikili olarak sallanmaktadır. Kordonun diğer ucu ise figürün omzundadır. Uzun ve dalgalı saçları figürün omuzlarına kadar inmektedir. Figürün belirgin kaşları ve kalkık burnu, oval yüzü, tebessüm eden tavrının yansıtılması oldukça başarılıdır. Kulağında yuvarlak küpelere kadar ayrıntılı biçimde betimlenmiştir.

Anıtın gövdesinden daha dışa taşkın olarak yapılan saçaklığın üst bölümü düz olarak sonlandırılmıştır. Saçaklığın üstünde de bir obelisk bulunmaktadır. Obelisk iki bölümlü bir kaideye sahiptir. Obeliskin yukarı doğru daralan gövdesinin ön yüzünde kitabe, haç ve çelenk kabartmaları yer alır.

KATALOG NO: 119, (Lev. 143)
ANASTASIADU AİLE MEZARI
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
TARİH: 1904
KİTABE: Mezar stelinin gövdesinde Yunanca kitabe yer alır.

ΩΔΕ ΚΕΙΤ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ
ΓΕΝΕΘΛΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΕΙΜΑΡΙΔΟΥ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΣ ΕΣ' ΑΙΔΙΟΝ ΜΝΗΜΑΝ
ΟΙΚΕΙΟΙ ΤΗΣ Δ' ΑΧΝΥΜΕΝΟΙ ΤΟ Δ' ΗΓΕΙΡΑΝ
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΙ 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1840
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 18 ΜΑΡΤΙΟΥ 1904

Burada Aidion'lu mimar Dimitrios Mimaridu'dan olma Aleksandra Anastasiadu yatmaktadır. Onu taniyan, tanimayanlar mezarinda bulunsunlar.
7 Mart 1840'da doğdu
18 Mart 1904'de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar steli sağlamdır. Mezar alanında bulunan melek heykelinin kanatları ve baş kısmı kırıktır.
MALZEME: Mermer

YAYIN: -
TANIM: Anıt, üst üste yerleştirilen iki parçalı kaide biçimindedir. Anıtın alt bölümü üç kademeli alt kaide üzerindeki yüksek pedestal biçimindedir. Pedestal saçaklıkla düz olarak sonlandırılmıştır. Pedestal üzerine yerleştirilen anıtın ikinci parçası da kaideli ve dikdörtgen gövdelidir. Gövdenin ön yüzünde kitabe ve çapraz olarak yerleştirilen defne yaprakları kabartmaları işlenmiştir. Defne dalları çelenk oluşturacak biçimde kurdele ile birbirine bağlanmıştır. Gövde dışa taşkın bir silme ve saçaklıkla düz olarak sonlanır. Gövde üzerinde bulunan kare zemin melek heykelinin konulması için tasarlanmış olmalıdır. Bugün çocuk melek heykeli gömü alanı üzerinde serbest olarak durmaktadır. Çocuk melek heykeli yastık biçiminde tasarlanan kaideyle birlikte yapılmıştır. Yastığın köşelerinde bulunan püsküller dört köşeden aşağıya doğru sarkmaktadır. Dizleri üzerinde dua eden biçimdeki melek figürü önde ellerini kavuşturmuş kafasını yukarı kaldırmış olarak betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Yuvarlak vücut hatlarına sahip olan meleğin üzerindeki tek bacağını örten örtü cinsel organını kapatmaktadır. Çatık kaşları ve yumuşak yüz ifadesi huzur doludur. Meleğin yanakları ve gözlerinin altı şişkindir. Figürün saçları uzun ve dalgalıdır. Kanatları ve baş kısmı kırıktır. Kanatlarının izleri heykelin sırtında görülmektedir. Meleğin bedenindeki tüm detaylar ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir.

KATALOG NO:120, (Lev. 144)
NİKOLAOU PAPPA MEZARI
TARİH: 1823
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının gövdesinde ve kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
Stelde:

ΟΙΚΟΣ	
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΠΠΑ	Nikolau Papa Ailesi
ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΚΩΝΣ\ΠΟΛΕΙ	Konstantinupoli'de doğdu
ΤΩ 1823	1823' de
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΜΕΝΤΟΝΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ	Subat 1889'da Fransiz Rivıerasi
ΤΩ 1889	Menton'da öldü

Kaidede:
ΤΟ ΠΛΕΙΣΤΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ , ΜΑΚΡΑΝ ΤΗΣ ΓΕΝΕΘΛΙΟΥ
ΠΑΝΥ ΧΡΗΣΤΟΣ Κ ΕΠΩΦΕΛΟΣ , Ο ΚΕΙΜΕΝΟΣ ΕΒΙΟΥ
ΕΙΣ ΞΕΝΗΝ ΓΗΝ ΔΕΝ ΗΘΕΛΕ , ΤΑ ΚΩΛΑ ΝΑ ΑΦΗΣΗ,
ΠΛΗΝ ΦΕΥ ! ΣΑΥΤΗΝ ΕΠΕ ΠΡΩΤΟ, ΤΟ ΖΗΝ ΝΑ ΕΚΤΗΜΗΣΗ
ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ ΤΟΝ ΔΕΗΓΕΙΡΑΝ ΣΚΛΗΡΑΝ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑΝ
ΟΙ ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΝΗΜΗΝ ΑΙΩΝΙΑΝ

Doğduğundan beri yaşaminin çoğu memleketinden uzakta, erdemli ve yararli bir yaşam sürmüş olarak kemiklerinin gurbet elde bırakılmasını istemedi. Bu ilk yaşamına aşk olsun! Kara yas içindeki akrabalari bu guç avuntuyla ölümsüz anisina bu mermer mezari inşa ettiler.

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı dört yönden haç motifleri ve melek figürleriyle bezeli demir şebekelerle çevrelenmiştir. Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel üç bölümlü kademeli olarak daralan kaide

üzerindedir. Kaidelerin ön yüzünde kitabe yer alır. Stel yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli gövdeye sahiptir. Anıtın gövde kısmında kitabe ve oval madalyon içinde kadın figürü kabartması yer alır. Profilden betimlenen figürün önündeki seki üzerinde yanan meşale bulunmaktadır. Kadın meşaleye bakmaktadır. Kısa kollu giysi giyen kadın figürünün kolları önde birleştirilmiştir. Saçlarının ön kısmında bir taç, tacın arka kısmında uzun bir örtü bulunmaktadır. Giysi kıvrımları belirgindir. Yüz hatları belirgindir. Çenesi, burnu, kapalı gözleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Eğik boynu figürün yas tutar biçimde betimlendiğini bize göstermektedir. Figürün kısa kollu giysisi kollarındaki yatay ve dikey çizgilerle verilmiştir. Stel gövdesi dışa taşkın bir saçaklık ve yuvarlak alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık içinde kabartma olarak yapılan söğüt ve defne dalları bir kurdele ile birbirine bağlanmıştır. Dalların alt kısmında kurdelelerin uçları iki yanda açık olarak verilmiştir.

KATALOG NO: 121, (Lev. 145)
ALEXANDIPOY MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟ ΓΙΝΕΙΑ Α.ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ.	Aleksandridu Ekaterini Ailesi
Α.ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1889	A.Alexandridu 8 Ağustos 1889'de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen biçimde dört taraftan demir şebekelerle çevrelenmiştir. Mezar anıtı stel biçimindedir. Mezar steli kademeli olarak daralan üç bölümlü kaide üzerindedir. Üstteki kaide diğerlerinden daha yüksek tasarlanmıştır. Bu bölümün ön cephesinde rulo şeklinde tasarlanmış kitabelik bulunmaktadır. Kaide üzerindeki stel gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimindedir. Gövde bordür ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın içinde tek bir gül kabartması işlenmiştir. Alınlığın köşelerinde akroterler ve üst kısmında kare bir kaide üzerinde kayalık biçimli zemin üzerine haç yerleştirilmiştir. Haç ağaç gövdesi biçiminde kollara sahiptir. Haç kollar üzerine çelenk asılmıştır. Stelin gövdesinde oval madalyon içinde kadın figürü kabartması yer alır. Madalyon defne yapraklarından oluşan bitkisel süslemelerden oluşturulmuştur. Figürünün ön kısmında bir seki üzerinde yanan meşale bulunmaktadır. Kadın meşaleye bakmaktadır. Kısa kollu bir giysi giyen kadın figürünün kolları önde birleştirilmiştir. Giysi kıvrımları belirgindir. Yüz hatları belirgindir. Çenesi, burnu, kapalı gözleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Eğik boynu figürün yas tutar biçimde betimlendiğini bize göstermektedir. Profilde verilen yüz hatlarında boynu eğik olarak betimlenmiştir. Anatomik açıdan özensiz bir işçiliğe sahip olan figürün boynu kısa olarak yapılmıştır.

KATALOG NO: 122, (Lev. 146)
K.D. LEONTİDU MEZARI

TARİH: 1891
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde ve gövdesinde Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟΣ	
Οίηογενείας Κ.Δ. ΛΕΟΝΤΙΔΟΥ	K.D. Leontıdu Aile Mezarı
Ανεγεροείς ϊπότοϋ υίον αύτού	Oğlu
Κ.Κ. ΛΕΟΝΤΙΔΟΥ	K.K. Leontıdu tarafından
Τώ 1891	1891 yılında yapıldı

Kaidede:	
Κ. Δ. ΛΕΟΝΤΙΔΗΣ ΛΠΕΒΙΩΣΕ	K. D. Leontıdis
ΤΩ 1852 ΕΤΩΝ 36	1852 de 36 yaşında öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı dikdörtgen biçimde dört taraftan Art-Nouveau tarzında yapılmış demir şebekelerle çevrelenmiştir. Mezar alanı mermer levhalarla düz olarak kaplanmıştır. Mezar anıtının kaidesi kademeli olarak daralan dört bölümden oluşur. En üstteki kaide diğerlerinden daha yüksek olarak tasarlanırken ön cephede rulo şeklinde tasarlanmış kitabelik yer alır. Anıt stel biçiminde tasarlanmış, üst kısmı sade bir bordür ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın içinde üç tane haşhaş bitkisi kabartması kullanılmıştır. Alınlığın köşelerine akroterler ve üst kısmına kare biçimli kaide yerleştirilmiştir. Kaide üzerinde kayalık biçiminde tasarlanan ikinci bir kaide ve haç yerleştirilmiştir. Haç ağaç gövdesi biçiminde tasarlanan kollara sahiptir. Haç kolları üzerine çapraz olarak yerleştirilen çelenk kabartmasıyla süslenmiştir. Stelin gövdesindeki farklı ölçülerdeki oval madalyonlarda kadın figürü ve arma kabartmalarıyla mezar sahibinin fotoğrafı bulunmaktadır. Kadın figürü kabartmasının bulunduğu büyük madalyon defne yapraklarından oluşan bitkisel süslemelerden oluşan çerçeveyle belirtilmiştir. Figürünün ön kısmında bir seki üzerinde yanan meşale bulunmaktadır. Kadın meşaleye önünde dua etmektedir. Kısa kollu bir giysi giyen kadın figürünün kolları önde birleştirilmiştir. Giysi kıvrımları belirgindir. Profilden gösterilen yüz hatlarında çenesi, burnu, kapalı gözleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Eğik boynu figürün yas tutar biçimde betimlendiğini bize göstermektedir. Anatomik açıdan özensiz bir işçiliğe sahip olan figürün boynu kısa olarak yapılmıştır. Anıtın iki yanında mezarlık alanında kare kaideli ve gövdeli olarak tasarlanan küçük sütunceler mezara daha sonra gömülen kişilere ithafen yapılmıştır. Kanatlarının izleri heykelin sırtında görülmektedir. Meleğin bedenindeki tüm detaylar ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir.

KATALOG NO: 123, (Lev. 147)
KÜRKÇÜOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1923 öncesi
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ	Mezari
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ	Dimitriu Kürkçüoğlu
ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ ΚΙΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ	Terpsihori Kürkçüoğlu

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Stel biçiminde yapılan mezar anıtı iki geniş kaide üzerindedir. Stel gövdesi tek blok halinde yapılmış olmasına rağmen iki bölüme ayrılmıştır. Gövdenin alt kısmında dizleri üzerine çöküp dua eden melek figürü, üst kısmında da yuvarlak gövdeli örtülü urne kabartması işlenmiştir. Stel gövdesiyle birlikte tasarlanan büyük bir haçla sonlanmaktadır. Yunan haçı çelenkli haç biçimindedir. Alt haç kolu bitkisel süslemelerle bezeli volütlerle süslenmiştir. Stel gövdesi üzerindeki melek figürü uzun gövdeli bir vazo önünde diz çökmüştür. Vazo üzerine yerleştirilmiş örtü üzerine kafasını koyan melek figürü üzgün bir yüz ifadesine sahiptir. Uzun giysisi drapelerle hareketlendirilmiştir. Çıplak ayakları elbisesinin altından görünür. Uzun ve dalgalı saçları vardır. Kanatları geriye doğru ve açık olarak yas tutar biçimde betimlenmiştir.

KATALOG NO: 124, (Lev. 148)
NIKOLAIDOY AİLE MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde Yunanca kitabe yer alır.

ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΧΡΗΣΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ	Aile Mezarlığı Christos Nikolaidu
ΠΛΗΝ ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΕΡΓΙΑΣ ΟΥΔΕΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΕΣΩΣΕ ΧΡΟΝΟΣ , ΠΛΟΥΤΟΥ ΓΑΡ ΚΑΙ ΔΟΞΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΤΟΙΣ ΠΑΡΑΜΑΡΤΟΥΝΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΛΗΘΗΝ ΠΟΙΕΙΤΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ 1889	İnsan sadece bilgelik ve iyilige sahipse ruhu cehennemden kurtulacaktır ölüm dünyasal şeyleri unutmaktır 1889

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: İki parçadan oluşanı anıtın alt bölümü kaide, üst bölümü ise stel biçimindedir. Anıt kaidesi kademeli olarak daralan dört bölümlü alt kaide üzerine yerleştirilmiştir. Kaide dört yüzlü dikdörtgen gövdelidir. Kaidenin ön yüzü kitabelik olarak tasarlanmıştır. Kaide dışa taşkın dört yönden üçgen alınlık ve akroterlerle süslenmiştir. Alınlığın dört köşesinde ters yerleştirilmiş meşaleler bulunmaktadır. Meşaleler kare biçimli kaide ve yuvarlak gövdeye sahiptir. Uç kısımları yanan mum şeklindedir. Anıtın alınlık kısımları, akroterler ve meşalelerin sade biçimdedir. Alınlık içleri kanat biçiminde, kanatların ortası da meşalelerle aynı biçimde mum şeklindedir.

Kaide üzerine dikdörtgen gövdeli stel yerleştirilmiştir. Stel gövdesinin ön yüzünde yuvarlak kemerli niş içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figürü bulunmaktadır. Figür mezarda bulunan haça sarılmıştır. Mezar alanında haçın yerleştirildiği yer taşlardan oluşturulmuş küçük bir tepe biçimindedir. Kısa kollu uzun giysisi bulunan figürün başında yerlere kadar uzanan örtü bulunmaktadır. Çıplak ayakları elbisesinin altından görünmektedir. Anıtın üst kısmında dört yüzde de tekrarlanan iki volüt arasına yerleştirilmiş, kapalı palmet

motifi alınlık biçiminde tasarlanmıştır. Palmet motifine asılmış olarak tasarlanmış çelenk motifi farklı çiçeklerden yapılmıştır.

KATALOG NO: 125, (Lev. 149)
NİKOLAİDİS MEZARI
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Stel gövdesinde ve gömü levhasında Yunanca kitabe yer alır. Stelde:

Χ.ΝΙΚΟΛ ΑΡΙΔΗΣ	Ch. Nikolaidis
ΕΤΩΝ 16	16 yaşında

Gömü levhasında:

ΟΚΙΟΣ	
Ν. Ε. ΝΙΚΟΛΑΡΙΔΟΥ	N. E. Nikolaidu' nun Mezarı

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı dört kademeli kaide üzerinde olup kare kübik gövdeye sahiptir. Kaidenin ön cephesinde akantüs yapraklarından oluşan ayaklar üzerinde oturan kavurgalı tekne bulunmaktadır. Teknenin gövdesi yağmur suyu toplamak veya çiçeklik olarak kullanılmaktadır. Anıtın kare kübik gövdesinin ön yüzünde rulo şeklinde tasarlanmış kitabelik yer alır. Dışa taşkın bir silme ile bitirilen kitabelik üzerindeki bordür iyon başlığı biçimindedir. Bordür kenarlardan dışa taşkın olarak yapılan iyon başlığında, volütler ve volütleri birbirine bağlayan yumurta frizi ile bitkisel süslemeler kullanılmıştır. Volütlerin altında daha küçük olarak yapılmış kabartmada volüt ve palmet motifleri kullanılmıştır. Düz olarak sonlanan gövde üzerinde daha dar olarak yapılmış heykel kaidesi yer alır.

Kaide ile birlikte tasarlanmış heykelde küre iki yönden melekler, iki yönden de volütlerle taşınmaktadır. Sırt sırta yerleştirilmiş melekler küreyi kanatlarıyla taşımaktadır. Volütler akantüs yapraklarıyla süslenmiştir. Meleklerin drapelerle hareketlendirilen kısa kollu ve uzun giysileri tek göğüslerini açıkta bırakır. Çıplak ayakları giysileri altından bellidir. Saçları geriye doğru atılmış küreyle birleştirilmiştir. Meleklerin bedenlerinin arkası küreye yapışıktır. Ellerinde girland motiflerini tutarlar. Kanatları yukarıya doğru açık olarak betimlenmiştir. Tek bir bloktan yapılan heykel ayrıntılı bir işçiliğe sahiptir. Küre üzerine haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 126, (Lev. 150)
B. KANELU AİLE MEZARI
TARİH: 1923
BULUNDUĞU YER: Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ	Mezarı
ΕΥΓΕΝΕΙΑ Β. ΚΑΝΕΛΛΟΥ	Eugenia B. Kanelu
1832-1907	1832-1907
ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΚΑΝΕΛΛΟΥ	Ioannis B. Kanelu
1849-1921	1849-1921

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Π. ΚΑΝΕΛΛΟΥ Ekaterini P. Kanelu
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΔΙΡΕΚΤΣΗΜΠΑΣΗ Soy (aile) Direkçibaşı
1879-1923 1879- 1923

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide ve haçtan oluşur. Kaide dikdörtgen kübik gövde biçimindedir. Gövdenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Kaide üzerine büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın alt kolu geniş olarak yapılmış ve defne dallarıyla oluşturulmuş iki fotoğraflık boş olarak bırakılmıştır. Kaidenin ön yüzünde bulutlar üzerinde bulunan kanatları açık olarak sadece başı görünen kerubim kabartması yer alır. Kerubim kısa saçlı, şişkin yanaklı, orantılı yüz hatlarına sahiptir.

KATALOG NO:127, (Lev. 151)
YEMENİCİOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1919
BULUNDUĞU YER: Kuzguncuk Rum Ortodoks Mezarlığı:
KİTABE: Mezar stelinin gövdesinde ve mezar üzerinde bulunan bir taşta Yunanca kitabe yazılıdır. Kitabede:

ΟΙΚΟ ΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ
ΝΑΖΑΡ ΚΙΛ ΧΑΛΙΜΙΖΕ ΕΙ ΕΧΛΙ ΙΡΦΑΝ
ΠΟΥΤΟΥΡ ΕΛΠΕΤΤΕ ΑΧΙΡΙ ΙΝΣΑΝ
ΠΙΡ ΠΕΛΑΛΗ ΜΙΛΚΙ ΦΑΝΙΤΙΡ ΔΖΙΧΑΝ
ΜΕΧΝΕΤΙ ΡΑΧΑΤΤΗΡ ΣΑΝΙΡ ΧΕΡ ΙΝΣΑΝ

ΚΙΜ ΤΕΜΕΖ ΚΙ ΠΟΥ ΤΟΥΝΓΙΑΝΙΝ ΦΑΝΙΛΙ ΓΙ ΑΣΙΚΙΑΡ
ΚΙΜ ΠΙΑΜΕΖΚΙ ΤΖΟΚ ΓΙΑΣΑΣΑΚΤΑ ΌΛΟΥΜ ΒΑΡ
ΚΙΜ ΕΜΕΝΚΙ ΟΥΔΖ ΑΡΣΙΝ ΠΕΖΤΙΡ ΓΙΑΤΙΚΙΑΡ
ΚΙΜ ΠΙΑΜΕΖΚΙ ΟΖ ΒΑΤΑΝΤΙΡ ΠΟΥ ΜΕΖΑΡ

ΤΖΑΡΕ ΠΟΥΛΟΥΝΜΑΤΗ ΚΕΣΙΛΤΙ ΤΕΡΜΑΝΗΜ
ΝΙΧΑΓΙΕΤ ΚΑΡΑ ΤΟΠΡΑΚ ΟΛΤΟΥ ΜΕΣΚΙΑΝΗΜ

Mezar üzerindeki mezar taşında:

ΤΗ Π ΟΛΥΚΛΑΥΣΩ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΥΤΗ ΜΛΣ
ΜΑΡΙΚΑ Π Γ ΙΕΜΕΝΙΔΖΟΓΛΟΥ
ΠΟΤΟΣΑΚΗΣ Γ ΙΕΜΕΝΙΔΖΟΓΛΟΥ

ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΠΑΡΗΓΟΡΗΤΟΣ ΒΑΘΕΙΑΣ ΛΥΠΗΣ ΚΑΙ ΑΦΟΣΙΩΣΕΩΣ
ΜΝΗΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΟΙΜΗΣΟΥ ΔΥΣΤΥΧΗΣ ΚΑΙ ΓΛΥΚΥ
ΤΑΤΗ ΜΑΣ ΜΑΡΙΑ Η ΜΝΗΜΗ ΣΟΥ ΜΕΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ
ΜΑΣ ΘΑ ΜΕΙΝΕΙ ΑΙΩΝΙΑ ΣΕ ΘΡΗΝΟΥ ΕΣΑΕΙ
Η ΤΑΛΑΙΠΟΡΟΣ ΣΟΥ ΜΗΤΗΡ ΚΛΕΩΝΙΚΗ
ΚΑΙ Ο ΑΤΥΧΟΣ ΣΟΥ ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΟΤΟΣΑΚΗΣ
ΕΚΟΙΜΗΘΗ ΕΝ ΘΑΔΕ ΤΩ , ΕΤΩΝ 25 ΤΗ 7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1919

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ Κ. ΤΟΖΑΚΟΓΛΟΥ

Aile mezarlığı
Nazar kıl halimize ey ehli irfan
Budur elbette ahiri insan
Bir belalı milki fanidir cihan
Mehneti rahattır sanır her insan

Kim demez ki bu dünyanın faniliği aşikâr
Kim bilmez ki çok yaşasak da ölüm var
Kim demez ki üç arşın bezdir yadigâr
Kim bilmez ki öz vatandır bu mezar

Çare bulunmadı kesildi dermanım
Nihayet kara toprak oldu meskianım

Arkasından cok gözyaşı dökülen, son derece nazik ve sevilesi Maria'miz için.

Marika P. Yemenicioglu
Potasakis G. Yemenicioglu

Ölümün nedeniyle kendini senin anılarına adamış ve derin üzüntünle kederli avunamayan eşin mutsuzdur. Sevgili Maria'miz senin matemini tutmak icin anın sonsuza kadar kalbimizde kalacak. Zavallı annen Klioniki ve şanssiz eşin Potosakis. 7 Agustos 1919 da burada öldü.

Christophoros Tozakoglu

SANATÇI ADI: Mezar üzerinde iki sanatçı adı var. "ΕΡΓΟΝ Π ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΑΖΑΤ ΚΑΠΟΥ" ve "Γ ΓΙΕΜΕΝΙΔΖΟ ΓΛΟΥ"
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Stelin kabartmalı bölümü kaide üzerinden düşmüş, balüsterler yerlerinden sökülmüştür.
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı zeminden yüksek yüksek mermer bloklarla çevrelenmiş ve gömü alanı toprak olarak bırakılmıştır. Mezarın çevresi gövdeleri aşağıdan yukarıya doğru daralan balüsterlerle çevrelenmiştir. Balüsterlerin ön yüzüne haç motifi kazınmıştır. Balüsterlerin üst kısmı meşale biçiminde ve üst kısımlarına zincir yerleştirmek için delikler bulunmaktadır. Bugün balüsterleri birbirine bağlayan zincirler kopmuş ve bir kısmı yerinden sökülmüştür.
Mezar steli bir tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Stelin aşağıdan yukarıya daralan dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Stelin kaidesi iki yandan volütlerle süslenmiştir. Kaidenin ön yüzünde kitabe ve dikdörtgen boş bir çerçeve bulunmaktadır. Çerçevenin üst kısmı volütlerle süslenmiştir. Kaide üzerindeki alınlık buraya sonradan yerleştirilmiştir. Kaide üzerinde yerinden düşmüş olan nişli kadın figürü kabartmalı gövde bulunmalıydı.

Bugün yatık biçimde duran mezar anıtı gövdesi dikdörtgen biçimlidir. İki yandan kare kaideli ve gövdeli gömme sütunlarla sınırlandırılan çerçeve içindeki kadın figürü yarım yuvarlak niş içindedir. Figürü çevreleyen gömme sütunlar kare gövdeli sade başlıklarla sonlanmaktadır. Bu bölüm üzerinde dışa taşkın silmeler ve mezar sahibinin adı yazılıdır. Yarım yuvarlak niş içinde yer alan kadın figürü yüksek bir kaide üzerinde duran yanan tütsü kabı

önünde dua etmektedir. Kadın figürün kısa kollu uzun bir giysisi tek omuzundan drapelerle hareketlendirilmiştir. Figürün tüm bedenini başından itibaren dolanan bir örtü altından dalgalı uzun saçları görülmektedir. Kafasını aşağıya eğen figürün elleri önde birleştirilmiştir. Bu gün mezar stelinin üzerinde bulunan alınlık dışa taşkın olarak silmelerle yarım yuvarlak olarak tasarlanmıştır. Alınlık ortasında aile adı yazılıdır. Alınlık üzerindeki antemiyon motifi tepelik olarak yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 128, (Lev. 152)
ALEKSANDROS D. NİKOLAİDİS MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Arnavutköy Profiti İliya Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Kitabede:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Δ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ	Aleksandros D. Nikolaidis
1859 – 1889	1859-1889
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ	Dimitrios Nikolaidis
1806 - 1906	1806-1906
ΜΑΡΙΑ Δ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ	Maria D. Nikolaidu
1835 – 1915	1835-1915

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı yüksek kaide ve nişli-figürlü bölümden oluşmaktadır. Üç bölümlü kaidenin alt kısmı dikdörtgen biçimde ve geniş olarak yapılmıştır. Kaidenin ön yüzünde mezara gömülen kişilerin doğum ve ölüm tarihlerinin yazıldığı kitabe yer alır. Dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanan kaide üzerinde anıtın nişli bölümü yer alır. Üst bölüm yuvarlak kemerli niş ve yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figüründen oluşmaktadır. Niş iki yandan kare kaideli ve yivli gömme sütunlarla sınırlandırılmıştır. Gömme sütunlar akanthus yapraklarından oluşan başlıklara sahiptir. Yuvarlak kemerin kilit taşı aşağıya doğru sarkan stilize akanthus yaprağı biçimindedir. Kemer iki yandan defne yaprağı motifleriyle düz olarak sınırlandırılmıştır. Anıt düz olarak sonlandırılmıştır.
Niş içindeki kadın figürü üzerinde kısa kollu uzun elbise giymiştir. Elbisenin kollarında yer alan üçer düğme belirgin biçimde yapılmıştır. Figür sol elini başına götürmüş üzgün düşünceli olarak betimlenmiştir. Figürün önden görünen uzun ve dalgalı saçları taç ile toplanmıştır. Figürün başındaki taçtan sonra ayakucuna kadar inen örtü bedeni örtmektedir. Kadın figürü sağ elinde çelenk tutmaktadır. Başını öne doğru eğerek betimlenen figürün uzun boynu yuvarlak yakalı giysinden bellidir. Figürün çıplak ayakları elbisesinin altından görünmektedir. Anıtın arka yüzü bezemesizdir.

KATALOG NO: 129, (Lev. 153)
FOTİNİ STAVRU MEZARI
TARİH: 1881
BULUNDUĞU YER: Arnavutköy Profiti İliya Kilise Bahçesi
KİTABE: Stelde el yazısı ile yazılmış Yunanca kitabe yer alır.

Ασπασία Καλλή

γα χάριτων έαρ,
εν έαρι βίου τον
βίον αφείσα προς
το πλάσανταπήλθε.
ΙΟΥΝΙΟΥ 24 — 24 HAZİRAN
1873 — 1873

ΧΕΙΡΙ ΧΡΥΣΟΝ ΤΕΥΧΕΣ ΚΡΑΔΙΗ ΔΗΝ ΤΟΙ ΧΡΥΣΙΤΕΥΚΤΟΣ
ΙΦΘΙΜΟΣ Η ΔΕ ΦΥΗ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΜΑΣ ΚΡΑΤΕΡΟΝ
ΑΛΛΑ ΓΕΩΣ ΣΥ ΧΡΥΣΟΝΤΗΚΕΣ ΤΩΣ ΝΟΥΣΟΣ ΕΤΗΞΕ
ΣΩΜΑ ΛΕΑΝΔΡΕ ΤΕΟΝ ΜΟΙΡΑ Δ' ΕΠΗΛΟ ΟΛΟΗ
ΚΛΑΥΣΑΤΕ ΝΥΝ ΓΟΕΡΩΣ ΚΑΣΙΓΝΗΤΟΙ ΗΔΕ ΤΟΚΗΕΣ
ΚΑΙ ΜΟΓΕΗΤΕ ΦΙΛΟΙ ΟΙΧΟΜΕΝΟΥ ΕΤΑΡΟΥ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 18 — 18 EYLÜL

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kilise bahçesinde demir şebekelerle çevrelenmiş mezar alanı içinde yer alan ikiz mezarlar birbiriyle aynıdır. Kitabelerine göre ayrı olarak ele aldığımız mezar stelleri kaide ve gövdeden oluşur. Kaide dikdörtgen biçimli ve dört bölümlüdür. Stel, yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli gövdeye sahiptir. Gövdenin ön yüzünde kitabe ve melek kabartması yer alır. Melek figürü iki tane defne dalından yapılmış çerçeve üzerindedir. Dallar fiyonk yapılmış kurdele ile birbirine bağlanmıştır. Kurdelelerin kenarları hareketli biçimde bırakılmıştır. Melek figürü cepheden betimlenmiştir. Yuvarlak yüzü şişkin yanakları, iri gözleri, tebessüm eden bir yüz ifadesine sahiptir. Ortadan ayrılmış uzun saçlarının uç kısımları dalgalıdır. Meleğin ayrıntılı biçimde işlenmiş kanatları iki yana açıktır. Kanatlarının uç kısımları aşağıda birleştirilmiştir. Stel dışa taşkın bir bordür ve alınlıkla sonlanmaktadır. Yuvarlak biçimde tasarlanmış alınlık, dikdörtgen gövdenin üst kısmını dolanmaktadır. Alınlık üzerinde iki kademeli haç kaidesi yer alır. Alt kaide kare, üst kaide ise çokgen gövdeye sahiptir.

KATALOG NO: 130 (Lev. 154)
MİHAİL STAVRU MEZARI
TARİH: 1878
BULUNDUĞU YER: Arnavutköy Profiti İliya Kilise Bahçesi
KİTABE: Stelde el yazısı ile yazılmış Yunanca kitabe yer alır. (OKUNACAK)

Ράλλου Ευτυχίδου, το γέ-
Νος Κανέλλου υπόγραμμος
χριστιανικών αρετώντοις
περί αυτήν γενομένη το
εβδομηκοστόν τρίτον της
μικίας άγουσα ακμαία,
εν Κυρίων κοιμηδείσασυν
ετάφη τω συζύγω
Εύχεσθε υπέρ αυτής
ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 20. 1881

+ +
Τύμβος Ιωάννην Καλληγανίστορα
Πολλών
Κευθειδυστλή των πενθεί λευγαυέω
Ωκυμορού πληγεύτα κασιγνήτης
βοτάνων πε
Άπληστος σπουδή τέρμα λεδηκε βίω.
ΜΑΡΤΙΟΥ 4
1878

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kilise bahçesinde demir şebekelerle çevrelenmiş mezar alanı içinde yer alan ikiz mezarlar birbiriyle aynıdır. Kitabelerine göre ayrı olarak ele aldığımız mezar stelleri kaide ve gövdeden oluşur. Kaide dikdörtgen biçimli ve dört bölümlüdür. Stel yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli gövdeye sahiptir. Gövdenin ön yüzünde kitabe ve melek kabartması yer alır. Melek figürü iki tane defne dalından yapılmış çerçeve üzerindedir. Dallar fiyonk yapılmış kurdele ile birbirine bağlanmıştır. Kurdelelerin kenarları hareketli biçimde bırakılmıştır. Melek figürü cepheden betimlenmiştir. Yuvarlak yüzü şişkin yanakları, iri gözleri, tebessüm eden bir yüz ifadesine sahiptir. Ortadan ayrılmış uzun saçlarının uç kısımları dalgalıdır. Meleğin ayrıntılı biçimde işlenmiş kanatları iki yana açıktır. Kanatlarının uç kısımları aşağıda birleştirilmiştir. Stel dışa taşkın bir bordür ve alınlıkla sonlanmaktadır. Yuvarlak biçimde tasarlanmış alınlık, dikdörtgen gövdenin üst kısmını dolanmaktadır. Alınlık üzerinde iki kademeli haç kaidesi yer alır. Alt kaide kare, üst kaide ise çokgen gövdeye sahiptir.

KATALOG NO: 131, (Lev. 155)
M. TOMBALAKOĞLU AİLE MEZARI
TARİH: 1882
BULUNDUĞU YER: Arnavutköy Profiti İliya Kilise Bahçesi
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ.Δ.ΤΟΜΠΑΛΑΚΟΓΛΟΥ	Mihail D. Tombalakoğlu Mekanı
ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΜΙΧΑΗΛ.Δ.ΤΟΜΠΑΛΑΚΟΓΛΟΥΣ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ 10 ΜΑΡΤΙΟΥ 1808 ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ 8 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1882	Mihail D. Tombalakoğlu Burada Yatmaktadır Doğum 10 Mart 1808 Ölüm 8 Ocak 1882
Η ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΗ ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΙΑ.Μ.ΤΟΜΠΑΛΑΚΟΓΛΟΥ	Gözü Yaşlı Eşi Maria M. Tombalakoğlu

SANATÇI: Π.Κ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ ΤΟΠΧΑΝΕ ΕΠ (P.K. Pascalıdis Tophane Ep)
MALZEME: Mermer

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen mermer bloklarla çevrelenmiştir. Gömü yeri tek bir levha ile örtülmüştür. Mezar steli dikdörtgen biçimli tek parçadan oluşan üç bölümlü kaide üzerindedir. Dikdörtgen biçimli stel gövdesinin ön yüzünde kitabe ve kabartmalar yer alır. Kabartmalarda karşılıklı olarak yerleştirilmiş melekler betimlenmiştir. Meleklerin vücutlarına dolanan kumaş parçaları rüzgarda uçuşmaktadır. Kumaş figürlerin kol ve karın bölgesinden dolanmıştır. Melek kanatları açık biçimdedir. Profilden betimlenen meleklerin saçları ortadan ayrılmış küt biçimdedir. Yüz ifadeleri siliktir. Aşağıya doğru bakan gözleri yarı kapalıdır. Soldaki meleğin elinde yukarıya doğru kaldırılmış haç, sağdaki meleğin elinde ise çelenk bulunmaktadır. Melekler bulutlar üzerindedir. Stel dışa taşkın bir bordür ve saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde ise üçgen alınlık yer alır. Alınlığın ön yüzünde dilimli bir madalyon içinde kelebek kabartması işlenmiştir. Kelebeğin kanatları ve gövdesi, kanatları üzerindeki benekler ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Alınlık üzerinde kare gövdeli iki bölümlü bir kaide yer alır. Bugün boş olarak bulunan kaide üzerinde muhtemelen haç bulunmalıydı.

KATALOG NO: 132, (Lev. 156)
AGGELOS PANAGİOTU MEZARI
BULUNDUĞU YER: Ortaköy Rum Mezarlığı
TARİH: 1921
KİTABE: Anıtın kaidesinde ve gövdesinde Yunanca kitabe yer alır. Kaidede:

ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΝΑΠΩΤΟΥ	Petros Panagiotu
1855-1927	1855-1927

Gövdede:

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	Aggelos Panagiotu
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 14 ΔΕΚ. 1904	14 Aralık 1904'te doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 18 ΦΕΒΡ. 1921	18 Subat 1921'de öldü

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel üç kademeli yüksek bir kaide ve bir haçla sonlandırılmıştır. Kaide oluşturan bloklardan ikincisinde mezar kitabesi, üçüncüsünde çelenk kabartması yer alır. Stel gövdesi dilimli kemerli bir düzenleme ile bitirilmiştir. Gövdede melek kabartması ve kitabe yer alır. Melek kabartmasının üzerinde uçları aşağı doğru çapraz olarak yerleştirilmiş iki palmiye dalı ve merkezinde bir çelenk yer alır. Çelengin ortasında palmiye dallarını birleştiren kurdele yukarıda ve aşağıda aşağı doğru kıvrımlı olarak devam etmektedir. Melek figürü sağ elini yukarıya doğru kaldırırken, sol elinde bir çelenk tutar. Üzerinde kollarını açıkta bırakan kısa kollu uzun bir elbise taşır. Yuvarlak yakalı giysisi iki parçalıdır ve ayakları dahil olmak üzere tüm vücudunu kapatır. Elbisenin kıvrımları hareketine uygun biçimde verilmiştir. Açık ve geniş kanatları omuzlarının arkasından cepheden tasvir edilmiştir. Uzun ve dalgalı saçları beline kadar uzanmaktadır. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan meleğin gözleri açık, burnu ve ağzı küçüktür.

KATALOG NO: 133, (Lev. 157)
AGGELOS K. BIKOĞLU

TARİH: 1925
BULUNDUĞU YER: Ortaköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde ve kaidede Yunanca kitabe yer alır.

ΑΓΓΕΛΟΣ Κ. ΒΕΪΚΟΓΛΟΥΣ.	Aggelos K. Bikoğlu
Φοιτητης κ' αθλητης Ροβερτειου	Robert Koleji ögrencisi ve atleti
ΕΓΕΝΝΗΘΗ 26 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1906,	26 Ağustos 1906'da doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕ 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1925.	14 Temmuz 1925'de öldü

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel üç kademeli yüksek bir kaide ve bir haçla sonlandırılmıştır. Kaideyi meydana getiren bloklar üzerinde mezar yazıtı ve mezar sahibinin bugüne ulaşamamış fotoğrafını çevreleyen defne yapraklarından yapılmış çelenk kabartması yer alır. Stel gövdesinde melek kabartması işlenmiştir. Sol ayağını ileri doğru uzatmış olan melek sağ elini yukarıya doğru kaldırmış, sol elinde bir çelenk tutarken tasvir edilmiştir. Yukarıya doğru kaldırdığı sağ eli işaret parmağı ile gökyüzünü işaret etmektedir. Kollarını açıkta bırakan yuvarlak yakalı uzun bir elbise giymiştir. Göğüs altından bir kuşakla bağlanan elbisesinin, kolları dışa doğru kıvrılmıştır. Uzun dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Figürün yuvarlak yüzü, şişkin yanakları, orantılı burnu ve ağzı ayrıntılı olarak işlenmiştir. Detaylı olarak işlenmiş geniş kanatları omuzları üzerinden görünmektedir. Melek kabartmasının üzerinde uçları aşağı doğru çapraz olarak yerleştirilmiş iki palmiye dalı ve merkezinde bir çelenk yer alır. Çelenk güllerden oluşmuştur. Çelenge bağlı kurdelalar yanlarda palmiye dallarını altta ve üstte çevrelemektedir. Bunun üzerinde mezar sahibinin adı ve soyadının baş harfleri olan birbiri içine geçmiş "A ve B" harfleri kabartma olarak işlenmiştir.

KATALOG NO: 134, (Lev. 158)
TARİH: 1877
BULUNDUĞU YER: Ortaköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Obeliskin ön yüzünde Yunanca kitabe okunamamıştır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı obelisk biçimindedir. Obelisk dikdörtgen biçimli yüksek kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzünde çapraz yerleştirilmiş kemikler ve kurukafa kabartmaları yer alır. Stelin gövdesi yukarıya doğru daralmaktadır. Obeliskin ön yüzünde okunamayan kitabe ve melek kabartmaları yer alır. Melekler çelengin iki yanına yerleştirilmiştir. Defne yapraklarından oluşturulan çelengin alt kısmından kurdeleler uçuşmaktadır. Çelengin ortasına haç yerleştirilmiştir. Meleklerin bedenleri tek omuzlarından bağlanmış, kısa etekli kıyafetler giyerler. Giysi katları yatay olarak belirtilmiştir. Melekler bir elleriyle palmiye dalı, diğer elleriyle ise çelengi tutmaktadır. Şişkin yanakları, yuvarlak yüzleri, iri gözleri, küçük burunları ve ağızlarıyla kısa saçlı betimlenmişlerdir.

KATALOG NO: 135, (Lev. 159)
GAROFALİDİS AİLE MEZARI
TARİH:1924
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Rum Mezarlığı

KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΣ	Grigorios Garofalidis
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΓΑΡΟΦΑΛΙΔΟΥ	Mekanı
1831-1900	1831-1900

Gömü levhası üzerinde:

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΓΑΡΟΦΑΛΙΔΗΣ	Grigorios Garofalidis
1831-1900	1831-1900
ΡΑΛΛΟΥ Γ.ΓΑΡΟΦΑΛΙΔΟΥ	Ralu G. Garofalidu
1845-1924	1845-1924

SANATÇI: K. Dımopulos Atina Solonos Cad. No:110 Ğliptis
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Basamaklarla çıkılan yüksek bir zemin üzerinde yer alan anıt yüksek bir kaide ve büstten oluşmaktadır. Büstün üzerindeki adrese göre heykel Atina'da yapılmıştır. Mezarlık görevlilerince saray arabacısı olduğu anlatılan mezar sahibinin büstü dört bölümlü yüksek bir kaide ile birlikte tasarlanmıştır. Büst kaidesinin ön yüzüne mezar sahibinin adı işlenmiştir. Başındaki fesiyle ince yüz hatlarına sahip figürün, göğsündeki nişanına göre sarayla bağlantısı olduğu anlaşılmaktadır. Büstün arkasına sanatçı adı ve adresi işlenmiştir. Büstün üzerine yerleştirildiği yüksek kaide stel biçimindedir. Kaide daha geniş ve iki bölümlü alt kaide üzerindedir. Kaide gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdelidir. Gövdenin ön yüzünde kitabe ve çelenk kabartması işlenmiştir. Gövde silme ile bordür biçiminde sonlandırılmış ve bordürde haç motifi işlenmiştir. Kaide dışa taşkın saçaklık biçiminde ve büst kaidesiyle bütünleşecek biçimde sonlandırılmıştır.

Gömü yeri dikdörtgen biçimli dikdörtgen levha ile kapatılmıştır. Levhanın ön yüzünde kitabe ve yas tutan melek kabartması ilenmiştir. Kabartmada dışa taşkın bir zemin üzerinde önündeki ince gövdeli bir vazonun önünde diz çöken melek figürü başını vazoya yaslamıştır. Üzerindeki belden büzgülü giysisi ve sırtındaki pelerini drapelerle hareketlendirilmiştir. Uzun dalgalı saçları ve çizgisel bir anlayışla tasarlanan kanatları, çıplak ayakları belirtilmiştir.

KATALOG NO: 136, (Lev. 160)
KLİNOPULOS AİLE MEZARI
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ	Klinopulos
ΤΑΦΟΣ	Aile
ΚΛΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	Mezarı
ΟΚΤΩΜΒΡΙΟΥ	Ekim
1905	1905
ΕΝ ΗΛΙΚΙΑ 58	58
ΕΤΩΝ	Yaşında

SANATÇI: -

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Stel dikdörtgen prizmal geniş bir tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Stel dikdörtgen biçimli bir gövdeye sahiptir. Gövdenin üzerine ikinci bir monolit parça olarak yerleştirilen geniş saçaklık, iki bölümlü kaide ve haçla sonlandırılmıştır. Haçın kaideye birleşen haç kolu defne dalları ve kurdele kabartmalarıyla süslenmiştir. Haç ortası yarım yuvarlak çerçevelik olarak tasarlanmış, bugün boştur.

Stel gövdesi oldukça basit biçimde kitabelik ve melek kabartmasıyla süslenmiştir. Kabartmada bulutlar üzerinde uçarken betimlenen meleğin eğik bedeni ve başı çizgisel bir anlayışla tasarlanmıştır. Üzerindeki kısa kollu uzun kıyafeti, uzun dalgalı saçları, belli belirsiz yüz ifadesi, uzun kanatları gibi detaylar işlenmiştir. Meleğin hemen yanında büyük bir çelenk kabartması işlenmiştir. Meleğin eğilen bedeni ile uyumlu tasarlanan çelenk gül ve zambak çiçekleriyle süslenmiştir.

KATALOG NO: 137, (Lev. 161)
SOTİRİADİS AİLE MEZARI
TARİH: 1875
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΔΙΟΓΕΝΗΣ Σ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ	Diogenis S. Sotiriadis
1875	1875
ΑΘΗΝΑ Δ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ	Athina D. Sotiriadu
1877	1877
ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ	Mihail D. Sotiriadu
1884	1844
ΟΥΡΑΝΙΑ Σ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ	Urania S. Sotiriadu
1916	1916

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Bir tabanlık üzerine yerleştirilen mezar anıtı monolit kare kübik gövdeli alt ve yüksek kaide üzerindedir. Yüksek kaidenin ön yüzü kazınarak çerçeve içine alınmış ve kitabelik olarak tasarlanmıştır. Kaide köşeleri daraltılarak dikdörtgen prizmal olarak sonlandırılmıştır. Kaide üzerine yerleştirilen anıt kare kübik gövde ve haçtan oluşmaktadır.

Gövdenin ön yüzünde dışa taşkın düz zemin üzerinde uzun gövdeli vazo önünde diz çökmüş bir kadın melek figürü kabartması işlenmiştir. Başını vazoya yaslayan kadın figürü profilden betimlenmiştir. Ayak bileklerine kadar uzanan uzun giysisi ve omuzlarını örten pelerinle zenginleştirilmiştir. Uzun saçları dalgalı, profilden betimlenen ayrıntılı işlenmiş geniş kanatları açıktır. Çıplak ayakları ve dizleri altında kalan giysilerinin kıvrımları da işlenmiştir. Gövde üzerinde büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın kolları volütler ve akanthus yapraklarıyla süslenmiştir. Haç kolları dilimli biçimde ve çelenk kabartmasıyla süslenmiştir. Haçın ortasına dikdörtgen çerçevelik oyulmuştur.

KATALOG NO:138, (Lev. 162)

TARİH: 1914
BASILEIADİS AİLE MEZARI
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır. Stelin ön yüzünde:

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ	Prodromos Basıleıadis
ΑΝΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1914	10 Kasım 1914 de öldü 1914
ΑΓΛΑΪΑ Π ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ	Aglaıa F. Basıleıadis
ΑΝΕΒΙΩΣΕ	Ölüm
ΤΗ 29 ΣΕΠΤΕΜ-ΒΡΙΟΥ 1929	29 Ekim 1929

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Stel biçiminde tasarlanan bir mezar anıtıdır. Stel geniş bir alt kaide üzerindedir. Stel gövdesi üç bölümlü olarak tasarlanmıştır. Stelin yan bölümleri levha biçiminde tasarlanmış ve ve haç kabarmalarıyla süslenmiştir. Stelin orta bölümü daha dışa taşkın ve dikdörtgen biçimindedir. Orta bölümde kitabe ve kadın kabartması işlenmiştir. Kadın figürü diz çökmüş biçimde kaide üzerindeki kuru kafaya sarılmıştır. Bir eliyle kurukafayı tutarken diğer elini alnına koyar. Gözleri kapalı olan figür üzgündür. Figürün üzerinde uzun giysiler bulunur. Bir dizinin üzerine çökerek betimlenen figürün üzerindeki giysinin tek omuzu açıktır. Bir örtü üst bedenini çevrelemektedir. Giysinin altından görülen çıplak ayakları, giysinin yatay ve dikey kıvrımları bedene hacim vermektedir. Uzun saçları omuzlarına kadar dalgalı olarak betimlenir. Kuru kafanın bulunduğu kaidenin yanında ters konulmuş yanan meşale yer alır. Figürün arkasında haç kabartması işlenmiştir. Orta bölüm silmelerle genişletilmiş, bitkisel süslemeli bordürle sonlandırılmıştır. Stelin üst bölümü ik kademeli blok mermerle ve çelenkli haçla sonladırılmıştır.

KATALOG NO: 139, (Lev. 163)
EKATERİNA D. VARTELEMİ MEZARI
TARİH: 1890
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Haç kollarında ve ayak kısmında Yunanca kitabe yer alır.

Αικατερίνη	Ekaterini
Δ. Βαρθελέμη	D. Varthelemi
Εγεννήθη	1812’de
Τω 1812	Doğdu
Απέθανε	8 Aralık
Της 8 Δεκέμβρη	1890’da
1890	Vefat Etti
Ήλθον	Geldim
είδον	Gördüm
απήλθον	Gittim

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
YAYIN: -
TANIM: Oldukça basit bir mezar taşıdır. Mezar taşı kare bir alt kaide üzerindedir. Alt kaide üzerine kare kübik gövdeli ve ön yüzünde kadın kabartması yer alan mermer blok yerleştirilmiştir. Blok üzerine kaide biçiminde tasarlanan ayak kısmı olan çelenkli haç yer alır. Haçın kollarını çevreleyen çelenk içinde oval bir çerçeve tasarlanmıştır. Muhtemelen çerçevenin içine mezar sahibinin porselen fotoğrafı yerleştirilmiş olmalıdır. Mezar taşının en dikkati çeken bölümü kadın kabartmasıdır. Kabarmada betimlenen figür bir kaide üzerinde ve ayaktadır. Üzerinde yuvarlak yakalı uzun kollu belden büzgülü bir elbise bulunmaktadır. Elbisesinin kol ve yaka kısmı belirtilmiş, etek kısmı ise pileli olarak tasarlanmıştır. Sol elini aşağıya doğru sarkıtan kadın elinde palmiye dalları tutmaktadır. Dallar sol koluna ve gövdesine doğru uzanmaktadır. Sağ elinde tuttuğu haçı göğsüne doğru yaslayan kadın figürü kapalı gözleriyle dua eder biçimdedir. Oval yüz hatları, iri gözleri ve kapalı dudakları kederli ifadesini göstermektedir. Omuzlarına kadar düşen dalgalı saçları bir örtüyle kapatılmıştır.

KATALOG NO: 140, (Lev. 164, 165)
İOANİS ATH. VOLTU MEZARI
TARİH: 1916
BULUNDUĞU YER: Bakırköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtında Yunanca kitabe yer alır. Bordürde:

ΜΝΗΜΕΙΟΝ	İoanis Ath. Voltu
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΘ. ΒΟΛΤΟΥ	Anıtı

Kaidede:

ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΖΑΓΟΡΑ	Pilos
ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	Zagora'da
ΤΗ 8 ΙΟΥΛΙΟΥ 1827	8 Temmuz 1827'de Doğdu
ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΜΑΚΡΟΧΩΡΙΩ	18 Haziran 1916
ΤΗ 18 ΙΟΥΝΙΟΥ 1916	Makrohori'de Vefat Etti

SANATÇI: ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΠΡΟΣ ΛΥΡΙΤΗΣ ΚΑΜΠΡΙΣΤΑΝ 23.
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar, gömü alanı ve mezar anıtı olmak üzere iki bölümden oluşur. Gömü alanı kare biçimli payeler ve levhalarla çevrelenmiştir. Gömü yeri bezemesiz mermer levha ile düz olarak kapatılmıştır. Mezar zemininden yüksek podyum üzerine yerleştirilen anıt aedicula biçimindedir. Anıt kaidesinin köşelerinde kare kaideli ve gövdeli payandalar yerleştirilmiştir. Payandaların üzerinde yuvarlak gövdeli vazo içinden çıkan yanan meşaleler yerleştirilmiştir. Nişin orta kısmındaki dışa taşkın diğer payanda kaide biçimindedir. Yan payandalardan daha geniş olarak tasarlanan orta payanda dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Bu bölüm iki bölümlüdür. Payandanın üst kısmı kaide biçiminde tasarlanmıştır. Kademeli olarak daralan ve genişleyen bir gövdeye sahip üst bölüm aynı zamanda kabartma portreninde kaidesidir.

Aediculayı iki yandan sınırlandırılan kare biçimli payelerin kaideleri meander motifleriyle süslenmiştir. Payelerin kaidelerinde çiçek ve başlıklarında ise akantüs motifleri kullanılmıştır. Payelerin gövdeleri halat motifleriyle süslenmiştir. Nişin ortasında palmiye dalı

ve çelenk motifi kabartmalarıyla süslenen kaide üzerinde oval bir madalyon içinde mezar sahibinin portresi işlenmiştir. Madalyonun alt bölümü defne dallarıyla çevrelenmiştir. Figür takım elbiseli, yelekli ve kıravatlıdır. Geniş yakalı ceketi, yeleği ve dik yakalı gömleği çizgisel bir anlayışla yapılmıştır. Figürün dudakları ve yanakları gür sakallarla kapatılmıştır. Şişkin ve elmacık kemikleri belirgin yanakları, küçük gözleri, aşağıya doğru kıvrılan kaşlarıyla ayrıntılı yüzü, ışık gölge oluşturacak biçimde vurgulanmıştır.

Madalyon üzerindeki bordürde mezar sahibinin adı yazılıdır. Dışa taşkın bir silmeyle sonlanan bordür üzerinde testere dişi dizisi motifleri, aediculanın tavanı içten ise kasetli tavan tekniği kullanılarak tasarlanmıştır. Kasetlerde kareler içinde yıldız motifleri kabartmaları yaldızlanmıştır. Saçaklık dışa taşkın ve sadedir. Saçaklık üzerinde üçgen alınlık yer alır. Alınlık ön yüzünde haç motifi ve akantüs yaprakları kabartmaları bulunmaktadır. Haçın alt kolundan çıkan akantüs yaprakları grift bitkisel süsleme biçimindedir.

KATALOG NO: 141, (Lev. 166, 167)
PANTELİDİS AİLE MEZARI
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Bakırköy Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtında Yunanca kitabe yer alır.

ΤΑΦΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ κ΄ ΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ	Periklis ve Sofia Pantelidis'in Mezarı
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗ 21 ΟΚΤΩΜΒΡΙΟΥ 1909 ΕΤΩΝ 55	Periklis Pantelidis 21 Ekim 1909'da 55 Yaşında Vefat Etti

SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar, gömü alanı ve mezar anıtı olmak üzere iki bölümden oluşur. Gömü alanı kare biçimli payeler ve levhalarla çevrelenmiştir. Gömü yeri bezemesiz mermer levha ile düz olarak kapatılmıştır. Mezar zemininden yüksek tabanlık üzerine yerleştirilen anıt kaide, obelisk ve melek heykelinden oluşmaktadır. Tabanlık üzerine yerleştirilen alt kaide kare gövdelidir. Ön yüzde kitabe yazılmıştır. Kaide dışa taşkın saçaklık ve alınlıkla sonlandırılmıştır. Dört köşeye stilize edilmiş palmet abartmalı akroterler yerleştirilmiştir. Kaide üzerine yerleştirilen obelisk yukarıya doğru daralmakta ve düz olarak sonlanmaktadır. Obeliskin üzerine uçları saçaklı bir örtüyle örtülmüştür. Örtünün üzeri kazıma kare ve nokta motifleriyle hareketlendirilmiştir. Örtü obeliskin üç yüzünü kapatırken, dördüncü yüzde örtünün köşeleri girland kabartmalarıyla birleştirilmiştir. Obeliskin ön yüzünde bitkisel süslemelerle oluşturulmuş kitabelik kabartması işlenmiştir. Obeliskin üzerinde melek heykeli yer alır. Kare bir kaideyle birlikte tasarlanan heykel sol dizi üzerine oturmaktadır. Sağ dizi bükük olarak tasarlanan melek figürü sağ elinde tuttuğu haçı göğsüne yaslamaktadır. Basit bir işçilikle yapılan heykel anatomik olarak başarısızdır. Heykelin gövdeye yapışık olarak yapılmış başı frontal bir duruşla betimlenmiştir. Yuvarlak yüzü, şişkin yanakları, iri gözleri ve burnu, dalgalı uzun saçları gibi detaylar işlenmiştir. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı uzun bir giysi giydirilmiştir. Giysisi drapelerle hareketlendirilmiş, giysisi ile kabaca işlenmiş kanatları çizgisel bir anlayışla tasarlanmıştır.

KATALOG NO: 142, (Lev. 168)
TARİH: 1868
BULUNDUĞU YER: Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesi
KİTABE: Stel ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΦΡΑΝΤΖΗΣ Γ. ΚΑΡΑΝΔΙΝΟΣ	FRANTZİS G. KARANDİNOS
Γενηθείς εν ... τη 8 Ιουλίου 1838. Δεμέτρησε τω ζω εν ταταύλω τη 20 1868	8 Temmuz 1838 …..'de doğdu. 20…..1868 Tatavla'da vefat etti.
Είς της ζωης τί στάδιον ερχόμεθα ώς άνθη ώς άνθη της ανοίξεως και φεύγομεν ομοίως, Πικρίαι, θλίψεις, βάσανα, μόγθοι, οδύναι, πάθη, ιδού ο επιθυμητός εκάστου ημών βίος.	
Γεννώμεθα κ΄ είς της ζωής εμβαίνομεν το σκάφος, Καθώς είς κήπονφύεται λαμπροφορούν τυκρύνοι. Κεξημερόνει κ΄ ξητείς το χθεσινόν σου άνθος, κ΄ εξέλειπεν έν στέλεχος μόνον ξηρόν αφίνοι.	

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı, kaide, kabartmalı ve yazıtlı gövde ve haçtan meydana gelir. Dikdörtgen biçimli alt kaide üç bölümlüdür. Anıt gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin ön yüzünde melek kabartması ve kitabe bulunmaktadır. Alçak kabartma tekniğinde melek kabartmasında dizleri üzerine çöken figür yanındaki uzun gövdeli vazoya sarılmıştır. Tüm vücudunu örten uzun bir elbise ve sağ eliyle ucunu tuttuğu bir pelerin taşır. Yüz hatları seçilemeyen figür uzun ve dalgalı saçlıdır.

Kabartma hemen üstünde dışa taşkın silme ve bitkisel süslemeli bir bordür bulunmaktadır. Gövde üzerinde yukarıya doğru genişleyen dışa taşkın yuvarlak alınlıklı bir tepelik sonlandırılmıştır. Alınlığın içinde çelenk kabartması, köşelerde stilize edilmiş palmet biçimli akroterler yerleştirilmiştir. Anıtın üzerine yerleştirilen haç bezemesizdir.

KATALOG NO: 143, (Lev. 169)
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesi
KİTABE: Lahit kapağı üzerinde Yunanca kitabe yer alır. Kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar lahit biçimlidir. Dikdörtgen gövdeli lahdin uzun ve kısa yüzleri bezemesizdir. Tek bir levha şeklinde yerleştirilen lahit kapağında kabartmalar ve kitabe bulunmaktadır. Kabartmalarda tek ellerinde çelenk taşıyan karşılıklı iki melek figürleri betimlenmiştir. Çelengin altında üzerinde köşeleri pisküllü kare bir çerçeve içinde kerubim betimi asılıdır.

Meleklerin altında üzerinde haç motifleri işlenmiş Patrik şalı kabartması yer alır. Çelengin iki yanında bulunan melekler tek elleriyle çelengi tutarken diğer elleriyle kitap ve haç taşırlar. Bulutlar üzerinde betimlenen melek figürleri uzun kollu yuvarlak yakalı giysilerle betimlenmişlerdir. Drapelerle hareketlendirilen giysilerin kol ve etek kısımları daha geniş olarak tasarlanmıştır. Kanatları iki yana açıktır. Uzun saçları ortadan ayrılmış ve başları yuvarlak biçimdeki haleyle betimlenmişlerdir. Yüz ifadeleri siliktir. Aşağıya doğru bakan gözleri yarı kapalıdır. Melekler oval yüz hatlarına sahiptir.

KATALOG NO: 144, (Lev. 170, 171)
E. DAFNOPATİDİS MEZARI
BULUNDUĞU YER: Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesi
TARİH:
BULUNDUĞU YER:
KİTABE: Stel ön yüzünde kitabe yer alır.

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	Eftsratios
ΔΑΦΝΟΠΑΤΙΔΗΣ	Dafnopatidis
12.2.1990	12.2.1990

ΡΟΔΟΥ ΣΟΙ ΕΔΟΘΗ ΚΑΛΛΟΣ ΚΑΙ ΖΩΗ ΤΟΥ Η ΒΡΑΧΕΙΑ
ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΔΕ ΚΑΛΥΚΑΣ ΣΟΥ ΣΚΕΠΕΙ ΜΑΥΡΗ ΟΡΦΑΝΙΑ
ΚΛΑΙ΄ ΟΙΚΤΡΟΣ Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΟΥ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΦΙΛΟΙ ΚΑΙ ΞΕΝΟΙ
ΤΑΣ ΕΞΟΧΟΥΣ ΑΡΕΤΑΣ ΣΟΥ ΕΞΥΜΝΟΥΝΤΕΣ ΠΟΛΥΞΕΝΗ

ΤΗ ΦΙΛΤΑΤΗ ΑΥΤΟΥ ΣΥΖΥΓΩ
ΜΝΗΜΗΣ ΕΝΕΚΑ ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΤΥΜΒΟΝ ΑΝΕΘΗΚΕ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΣΜΑΣ
ΘΑΝΟΥΣΗ ΤΗ 21^{η} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1866 ΕΤΩΝ 24

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı lahit biçimindedir. Sanduka biçimli lahit, yüksek bir podyum üzerine yerleştirilmiştir. Dikdörtgen gövdeli lahdin yan yüzleri ve kapağı kabartmalarla süslenmiştir. Lahit teknesinin tüm yüzleri kesintisiz olarak dolanan ve profil kesimli çerçeveler bulunmaktadır. Çerçeveler içine kabartmalar işlenmiştir. Lahit teknesinin uzun yüzleri aynı biçimde tasarlanmıştır. Çerçevenin köşelerinde stilize edilmiş palmet ve lotus çiçekleriyle süslenmiştir. Çiçek motifleri ortasında boş kitabelik bulunmaktadır. Kısa yüzlerde birbirinden farklı kabartmalar işlenmiştir. Bir yüzde birbirine dolanmış iki yılan figürü ve köşelerde güneş motifleri yer alır. Yılanların başları aşağıya doğru kuyrukları ise yukardadır. Diğer kısa yüzde ise çelenk içinde femurlar ve kuru kafa kabartması işlenmiştir. Çelenk stilize edilmiş defne yaprakları ve kurdelerle süslenmiştir. Her iki kısa yüzde üst köşelere yerleştirilen güneş motifleri ortaktır.

Lahit kapağı ikinci bir lahit biçiminde tasarlanmıştır. Kapağın uzun yüzlerinde kitabe, kısa yüzlerinde kabartmalar yer alır. Kabartmalarda kalkan biçimli yanan meşale ve çapraz yerleştirilmiş kılıçlar bulunmaktadır. Kılıçlar saplarına kadar kalkana saplanmış, uç kısımları dışarda kalmıştır. Kapağın diğer kısa yüzünde bir elin tuttuğu gül demeti betimlenmiştir. Elin çiçek saplarını tutuşu oldukça etkileyicidir. Açmış ve gonca biçimindeki güller ve yaprakları

ince bir işçilikle işlenmiştir. Çatı biçimli kapağın olup tüm yüzleri kabartmalarla süslenmiştir. Kabartmalarda başları haleli kerubim melek figürleri bulunmaktadır. Uzun yüzlerde meleklerin tüylerle kaplı gövdeleri açık ve kapak yüzünce biçimlendirilmiş kanatları etkileyicidir. Kısa yüzlerde kanatlar kapalıdır. Meleklerin yuvarlak başları yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Başları halelidir. Yuvarlak yüz hatları, şişkin yanakları, irislerine kadar yapılmış iri gözleri, kapalı dudakları, belirgin burunları heykel özelliği gösteren biçimde üç boyutludur. Meleklerin yüzlerindeki tebessüm eden ifadeleri oldukça başarılıdır.

KATALOG NO: 145, (Lev. 172)
TARİH: 19. Yüzyıl ikinci yarısı
BULUNDUĞU YER: Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesi
KİTABE: Lahit kapağı üzerinde Yunanca kitabe yer alır. Kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar lahit biçimlidir. Dikdörtgen gövdeli lahdin uzun ve kısa yüzleri bezemesizdir. Tek bir levha şeklinde yerleştirilen lahit kapağında kabartmalar ve kitabe bulunmaktadır. Kabartmalarda ellerinde haçlı çelenk taşıyan karşılıklı iki melek figürleri betimlenmiştir. Bulutlar üzerinde betimlenen melek figürleri uzun kollu yuvarlak yakalı giysilerle betimlenmişlerdir. Drapelerle hareketlendirilen giysilerin kol ve etek kısımları daha geniş olarak tasarlanmıştır. Kanatları iki yana açıktır. Uzun saçları ortadan ayrılmış ve başları yuvarlak biçimdeki haleyle betimlenmişlerdir. Yüz ifadeleri siliktir. Aşağıya doğru bakan gözleri yarı kapalıdır. Melekler oval yüz hatlarına sahiptir.

KATALOG NO: 146, (Lev. 173)
TARİH: 1868
BULUNDUĞU YER: Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesi
KİTABE: Stel ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΩΔΕ
ΚΑΘΕΥΔΟΥΣΙΝ ΕΝ ΚΥΡΙΩ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΕΝΑΓΙΑΣ
ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΜΕΛΗΣΗ

ΟΜΕΝ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ ΕΝ
ΕΤΕΙ 1811 ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
ΝΟΥΠΟΛΕΙ ΤΗ 8 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1882.
Η ΔΕ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΧΙΩ ΕΝ
ΕΤΕΙ 1820 ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ
ΝΟΥΠΟΛΕΙ ΤΗ 16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1875
ΔΕΕΣΘΕ ΥΠΕΡ ΑΥΤΩΝ

Δεσμός κ΄ μετά θάνατον Ecel sonrası bağ (devam eder)

SANATÇI: -

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar lahit biçimlidir. Dikdörtgen gövdeli lahdin uzun ve kısa yüzleri ile kapağı kabartmalarla süslenmiştir. Tek bir levha şeklinde yerleştirilen lahit kapağında kabartmalar ve kitabe bulunmaktadır. Levhanın kenarları bordür şeklinde stilize edilmiş bitkisel süslemelerle ve köşeler dairesel biçimli kabartmalarla süslenmiştir. Bordürün dört köşesi güneş biçimindeki kabartmalarla, levhanın üst bölümü çelenk alt bölümü ise çapraz yerleştirilmiş femur kemikleri ve kurukafa kabartmalarıyla tasarlanmıştır. Kitabe levhanın üzerine yerleştirilen ayrı bir kitabelik biçimindedir. Lahdin uzun yüzlerinde kurdelelerle birbirine bağlanan girland kabartmaları işlenmiştir. Kısa yüzlerden birinde çelenk içinde el ele tutuşan iki el
"Δεσμός ξ μεζά δάναζον" (ecel sonrası bağ (devam eder)) yazılıdır.

KATALOG NO: 147, (Lev. 174)
NİKOLAOS SEFEROĞLU MEZARI
TARİH: 1928
BULUNDUĞU YER: Büyükada Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtındaki arşitrav üzerinde ve heykel kaidesinde Yunanca kitabede yer alır. Arşitravda:

ΟΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΕΦΕΡΟΓΛΥ	Nikolaos Seferoğlu Mezarı
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΕΦΕΡΟΓΛΥ	Nikolaos Seferoğlu
24. I. 1863.	24.1.1863
4. VI. 1928	4.6.1928

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
TANIM: İki kademeli bir podyum üzerinde bulunan mezar anıtı aedicula biçimindedir. Podyum üzerinde önde kare biçimli yüksek kaideler üzerindeki yivli sütunlar ve bunlara simetrik olarak yapılan gömme sütunlar anıtı sınırlandırmaktadır. Yivli gövdeye sahip sütunlar korint tipi başlıkla sonlanmaktadır. Önde bulunan serbest sutünların arka kısmında bulunan duvarda gömme olarak yapılan sütunlar öndekilerle aynı özelliklere sahiptir. Gömme sütunların başlıklarında lotus-palmet dizisi ve üzerinde yumurta-ok ucu motifi kullanılmıştır. Öndeki serbest sütunların arasından iki basamaklı bir merdivenle büstlü bölüme çıkılmaktadır. Yüksek kaide üzerinde bulunan bir erkek büstü yer alır. Büst kaidesi bir kurdele ile bağlanmış söğüt dalı kabartması ile süslenmiştir. Dalın yaprakları kaidenin dışına taşacak şekilde tasarlanmıştır. Kabartma dışında haç motifi, mezara gömülü olan kişinin adı, doğum ve ölüm tarihleri de kabartma olarak kaideye yazılmıştır. Kaide gövdesi bir silme ile başlık biçiminde sonlandırılmıştır. Silme üzerinde de kare çerçeveler içinde dört yapraklı çiçek motifleri kullanılmıştır. Gövde iki yandan sınırlandırılan volütler ve akanthus yapraklarıyla süslenmiş başlık olarak sonlandırılmıştır. Başlığın üst kısmında yumurta dizisi motifi kullanılmıştır. Başlık üzerinde kare bir kaide üzerinde bulunan yüksek kabartma tekniğindeki erkek büstü mezara gömülen ilk kişidir. Takım elbiseli figür cepheden betimlenmiştir. Ceketi içinde yeleği, gömleği ve kravatıyla tasvir edilen bir figürdür. Saçsız, gür bıyıklı, kalın kaşlı figürün yüz çizgileri oldukça ayrıntılıdır. Yakasından taşan çenesi, şişkin yanaklarıyla ortalamanın üzerinde bir kiloya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Gözaltı çizgileri yaşanmışlığın göstergesidir.

Gömme sütunların sınırlandırdığı duvar zemini bitkisel süslemelerden oluşan dikdörtgen bir çerçeve olarak tasarlanmıştır. Çerçevede mavi ve altın yaldız boya kullanılmıştır.

Ana duvardaki gömme sütunların arası ve çerçevenin üst kısmı lotus ve palmet dizisinden oluşan bir friz ve onun üzerindeki okucu- yumurta dizisi (iyon kimatyonu) motifleriyle süslü diğer bir frizle süslenmiştir. Bu frizler üzerinde bulunan tavan şeridinde palmet motifleri kullanılmıştır. Serbest sütun gömme sütunların başlıklarını birleştiren yan bölümlerde meander motifleri kullanılmıştır. Mezarın örtü sisteminde kasetli tavan tekniği kullanılmıştır. Yıldız motiflerinden oluşturulmuş kasetler altın yaldızla boyanmıştır. Serbest sütunlar üzerinde palmet motifli bir friz bulunmaktadır. Friz üzerindeki arşitrav geniş olarak tasarlanmış üzerine aile adı yazılmıştır. Testere dişi ve üzerindeki yumurta frizi ile sonlanan aedicula üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır.

Aediculanın iki yanında tasarlanan yan kanatlar daha alçak olarak yapılmıştır. Yüksek zemin üzerinde tasarlanan yan kanatların iki ucunda kare gövdeli gömme sütunlar bulunur. Kanatlar iki bölümlüdür. Silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen bir çerçeve içindeki dikdörtgen levhanın üst kısmı yarım yuvarlak alınlık biçiminde sonlandırılmış ve bu bölüme haç motifi yerleştirilmiştir. Üst bölümü boş olarak bırakılmıştır. Aynı biçimde tasarlanan ikişer düzenlemede sonradan gömülen aile üyelerinin fotoğrafları yerleştirilmiştir. Levhalar aralarına konulan gömme sütunlar kare gövdeli ve balıkları ise volüt akanthus motifleriyle süslüdür. Sütunlar üzerinde arşitrav çelenk motifleriyle süslüdür. Testere dişi ve ok ucu-yumurta dizisi motifleriyle süslenmiş frizlerle ve dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanır.

KATALOG NO: 148, (Lev. 175)
NİKOS S. POTARE MEZARI
TARİH: 1916
BULUNDUĞU YER: Büyükada Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar taşının ön yüzünde rulo şeklinde tasarlanmış kitabelik üzerinde Yunanca kitabe yer alır.

ΝΙΚΟΣ Σ. ΠΟΤΑΡΗ	Nikos S. Potare
1898-1916	1898-1916

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli dikdörtgen biçimdedir. Stel haç biçiminde tasarlanmış çerçeve içinde yuvarlak madalyonlu büstlü bölüm ve haç kolları üzerine yerleştirilen melek figürleri ve bitkisel süslemelerle tasarlanmıştır. Haç kolu biçimindeki dış çerçevenin orta kısmında yuvarlak bir madalyon içinde yüksek kabartma tekniğinde mezar sahibi betimlenmiştir. Büstün yanlarında doğum ve ölüm tarihleri, alt kısmı da rulo şeklinde tasarlanmış kitabelik üzerine isim yazılmıştır. Fotoğraftan yararlanarak yapıldığı düşünülen portre cepheden gösterilmiştir. Gömleğinin papyonlu dik yakaları ve iri düğmeleri oldukça belirgindir. Figürün saçları geriye doğru düzgün taranmıştır. Madalyon çerçevesi çizgiler ve aralara serpiştirilmiş haç motifleriyle bezelidir. Madalyonun çevresinde büyük bir dış yuvarlak ve bunun çevresine yerleştirilmiş küçük yuvarlaklardan oluşur. Küçük yuvarlaklar ortasında dört yapraklı çiçekler adeta haç motiflerini hatırlatırlar. Alt kısımdaki küçük madalyonlar içindeki çiçeklerin ortalarından çıkan üçlü kurdelelerden ikisi hareketli olarak sarkıtılmış, ortadaki ise çiçekler ve narlar kullanılarak çelenk oluşturulmuş, çelengin orta kısmı fiyonk motifi ile birleştirilmiştir. Fiyonk haçın alt koluna sarılmış şekilde yapılmıştır.

Haç kolları köşlerine yerleştirilen iki çocuk melek figürü çıplak olarak yapılmış, cinsel organları örtüyle kapatılmıştır. Melekler bir elleriyle örtüyü tutarken diğer elleriyle de haçın üst

kolunu tutarlar. Meleklerin yüzleri hüzünlüdür. Kısa ve dalgalı saçlarıyla kapalı gözleriyle kanatları açık olarak betimlenmişlerdir. Haçın üst kolundan aşağıya doğru sarkan biçimde bir mendil meleklerin ellerinde tuttukları örtüyle birleşir. Birleşme yerlerinde çiçek buketleri oluşturulmuştur. En üst kısımda gül motifleri aşağıya doğru kullanılmıştır. Mezar taşının önünde çiçeklik kısmı olarak yapıldığı düşünülen kısım boş olarak bu güne gelmiştir. Gömü alanın orta kısmında ise bir haç motifi bulunur. Haçın üzerinde ise aşağı doğru sarkan biçimde çiçek buketi betimlenmiştir. Haçın kolları ucunda ise kare biçimli meander motifleri bulunmaktadır.

KATALOG NO: 149, (Lev. 176)
D.P. PARASKEVA MEZARI
TARİH: 1917
BULUNDUĞU YER: Büyükada Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar taşının ön yüzünde çocuk büstünün gömleğinin yaka kısmında Yunanca kitabe yer alır.

Δ. Π. ΠΑΡΑΣΚΕΥ D. P. Paraskeva
1911-1917 1911-1917

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Büyükada Rum Mezarlığındaki Nikos Potera'nın mezar taşının daha sade biçimde tekrarıdır. Mezar alanı bezemesiz dikdörtgen levhalarla sınırlandırılmış, ön kısım giriş kısmı biçiminde tasarlanmıştır. Gömü alanı düz bir mermer blok levha ile kapatılmıştır. Levha üzerinde büyük bir haç ve haça yerleştirilmiş çelenk motifi kabartmaları bulunmaktadır. Mezar taşı haç biçiminde tasarlanmış, haç kolları üzerine melek figürleri ve bitkisel süslemelerle sonlandırılmıştır. Mezar taşının veya haç kollarının orta kısmında yuvarlak bir madalyon içinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış büst portrede mezarda yatan çocuk betimlenmiştir.

Büstün yanlarında doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Portre cepheden bakar biçimde tebessüm etmektedir. Büyük yakalı gömleğinin yakasından çıkan kumaş üzerine mezar sahibinin adı yazılmıştır. Figürün saçları geriye doğru taranmıştır. Madalyon çerçevesi çizgiler ve aralara serpiştirilmiş haç motifleriyle bezelidir. Madalyonun çevresi ise daha büyük bir dış yuvarlak ve bunun çevresine yerleştirilmiş küçük yuvarlaklardan oluşur. Küçük yuvarlaklar ortasında dört yapraklı çiçekler adeta haç motiflerini hatırlatır. Alt kısımdaki küçük madalyonlar içindeki çiçeklerin ortalarından çıkan üçlü kurdelelerden ikisi hareketli olarak sarkıtılmış, ortadaki ise çiçekler ve narlar kullanılarak çelenk oluşturulmuş, çelengin orta kısmı fiyonk motifi ile birleştirilmiştir. Fiyonk haçın alt koluna sarılmış şekilde yapılmıştır. Haç kolları yanlarında iki çocuk melek figürü bulunur. Melekler çıplak olarak yapılmış, cinsel organları örtüyle kapatılmıştır. Melekler bir elleriyle örtüyü tutarken diğer elleriyle de haçın üst kolunu tutarlar. Meleklerin yüzleri hüzünlüdür. Kısa ve dalgalı saçlarıyla kapalı gözleriyle kanatları açık olarak betimlenmişlerdir. Haçın üst kolundan aşağıya doğru sarkan biçimde bir mendil meleklerin ellerinde tuttukları örtüyle birleşir. Birleşme yerlerinde çiçek buketleri oluşturulmuştur. En üst kısımda gül motifleri aşağıya doğru kullanılmıştır. Gömü alanın orta kısmında blok şekilde konulan bir levhayla ve bu levha üzerindeki bir haç motifiyle bezenmiştir. Haçın üzerinde ise aşağı doğru sarkan biçimde çiçek buketleri betimlenmiştir.

KATALOG NO: 150, (Lev. 177)
KOSMOS İLİNAS MEZARI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Büyükada Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde alınlıkta ve gövdede Yunanca kitabe yer alır. Alınlıkta tekrar bak diğerleri okunacak…..

ΚΟΣΜΑΣ ΙΛΙΝΑΣ	Kosmos İlinas
27 Mayıs 1898 59 yaşında	
Gövdede:	
ΟΔΥΣΣΕΥΣ Κ. ΠΑΝΑΣ	Odysseus K. Manas
ΜΑΡΙΑ Κ. ΠΑΝΑΣ	Maria K. Pana

SANATÇI: A. ZYPIMIΣ (A. Zyrimis)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Steli dikdörtgen gövdeli ve yuvarlak kemerli alınlıkla tasarlanmıştır. Alınlık iki yandan akroterlerle sınırlandırılmıştır. Alınlığın ortasına aile adı ve tarih yazılmış, kum saati kabartması işlenmiştir. Stel gövdesindeki kitabe daha sonradan eklenen levhalar fotoğraflarla okunamaz biçimdedir. Stelin üst bölümü yuvarlak kemerli niş biçiminde tasarlanmıştır. Nişin içine haça dayanmış bir melek kabartması işlenmiştir. Haça yaslanmış olarak tasvir edilen melek figürü tek dizini düz olarak zemine, diğer dizini de bükmüş olarak betimlenmiştir. Elbisesinin kıvrımları vücuduna yapışıktır. Tek omzunu açıkta bırakan giysisi belden büzgülüdür. Saçları uzun ve dalgalıdır. Saçları tepeden bir bantla tutturulmuş, profilden yapılmış yüzüyle Antik dönem kadınlarını hatırlatmaktadır. Melek bir elinde defne yaprağı tutar. Mezar stelinin alt kısmında yanan bir kandil kabartması yer alır.

KATALOG NO: 151, (Lev. 178)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Büyükada Rum Mezarlığı
KİTABE: Mezar steli üzerindeki kitabe okunamamıştır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt, kaide üzerinde yerleştirilen dikdörtgen gövdeli stel biçimindedir. Stelin gövdesi dikdörtgen biçimindedir. Gövdede kitabe ve kabartma olarak melek figürü işlenmiştir. Melek yaratılan bir düzlem üzerinde dizleri üzerine çökmüştür. Önünde bulunan ince uzun bir vazoya kafasını dayamış ağlamaktadır. İnce ve uzun kanatları arkaya doğru açık olarak verilmiştir. Kolsuz uzun giysisi üzerinde bir pelerin bulunur. Melek figürü altındaki kitabe okunamıştır. Stel arşitrav ve yuvarlak kemerli bir alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın köşelerine akroterler yerleştirilmiştir. Alınlıkta kanatlı kum saati kabartması işlenmiştir.

KATALOG NO: 152, (Lev. 179, 180, 181)
KANGELARİS AİLESİ MEZARI (SÜSLÜ MEZAR)
TARİH: 1865 veya 1868
BULUNDUĞU YER: Büyükada Ayios Yeorgios Uçurum Manastırı Bahçesi

KİTABE: Anıtın kaidesinde Yunanca kitabe yer alır.
SANATÇI: -
MALZEME: Tuğla, demir, mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Türbenin duvarları çatlamış ve örtü sistemi çökmüş, demirler ve kiremitler kırılmış, mezar anıtı kırılmıştır.
YAYIN: Türker 2003:110-111; Gülen 1982:187.
TANIM: Büyükada Ayios Yeorgios Uçurum Manastırı girişine yakın olarak yapılmış mezar anıtıdır. 19. yüzyılın ortalarında İngiltere'nin Gemlik Konsolosluğu yapan Spiridon Kangelaris tarafından eşi Sevasti için yaptırılmıştır (Gülen 1982:187; Türker 2003:111). Mezar anıtı, şapel ve ortasına yerleştirilen obeliskle birlikte tasarlanmıştır. Şapel sekizgen planlıdır. Şapelin sekiz cephesinde yapılan kapı ve pencereler sivri kemerlidir. Kapı ve pencereler demir şebekelerle kapatılmıştır. Tuğla ve harç malzeme ile yapılan şapelin duvarları, sıva ile kaplanmış, kalem işleriyle süslenmiştir. Şapelin kapısı çift kanatlı olarak yapılmıştır. Şapelin ortasında kaide üzerine yerleştirilmiş obelisk mezar anıtı yer alır. Obelisk yüksek kaide üzerine yerleştirilmiştir. Kaide yüksek ve dikdörtgen gövdelidir. Kaidenin ön yüzüne kitabe yazılmış, silme ve bordürle sonlandırılmıştır.

Pedestal üzerindeki anıt yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli obelisk biçimindedir. Oebliskin tüm yüzleri dilimli kör kemerle çerçeve oluşturacak biçimde tasarlanmıştır. Ön yüzde çerçeve içinde Spiridon ve Sevasti çiftinin profilden yapılmış kabartmaları yapılmıştır. Karşılıklı olarak yapılan portrelerde solda erkek, sağda ise kadın figürü yer alır. Uzun ve dalgalı saçları bulunan erkek figürünün yüz hatları ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Kabartmaların altına defne yaprakları yerleştirilmiştir. Kabartmalar üzerinde gül motiflerinden yapılmış girland, çapraz yerleştirilmiş kemikler ve kuru kafa kabartmaları yapılmıştır. Obeliskin diğer yüzlerinde melek kabartmaları işlenmiştir. Yüzlerden birinde yüksek kabartma tekniğinde yapılan melek figürü ayakta betimlenmiştir. Dışa taşkın dikdörtgen zemin üzerindeki melek elinde büyük bir haç tutmaktadır. Meleğin üzerindeki uzun elbisesi yuvarlak yakalı ve uzun kolludur. Göğüs altından bir kuşakla bağlanan elbisesi altından çıplak ayakları işlenmiştir. Meleğin uzun saçları dalgalıdır. Başı halelidir. Diğer yüzdeki dışa taşkın bir seki biçiminde tasarlanan dikdörtgen zeminde melek figürü kayalıklar üzerinde otururken, elinde tutuğu meşaleyi söndürürken betimlenmiştir. Figürün elindeki meşalenin ateşi sönmek üzeredir. Melek üç boğumlu sapı bulunan meşaleyi sağ omuzu arasına almaktadır. Çıplak olarak betimlenen meleğin cinsel organını kapatan bir örtüyle betimlenmiştir. Vücudunu örten kumaşın üzerine oturan meleğin kanatları iki yan açıktır. Uzun dalgalı saçları ve yanan doğru çevrilmiş başıyla üzgün bir ifadeye sahiptir. Burada melek figürü erkek cinsiyetindedir. Anıtın dördüncü yüzünde de kayalık üzerine yan oturan biçimde kadın figürü betimlenmiştir. Uzun giysiler içindeki figürün uzun saçları geriye doğru taranmış ve başı üzerinde yıldız motifi işlenmiştir. Kadın elinde ….

KATALOG NO: 153, (Lev. 182)
TİMONİ MEZARI
TARİH: 1868
BULUNDUĞU YER: Büyükada Ayios Nikola Manastırı bahçesi
KİTABE:

RALLDU TIMONİ
24 MARS 1821
DECEDE LE 24 AVRIL 1868

DAHA VAR….

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Tuğlacı adalar kitabı, s. 166.
TANIM: Üç bölümlü geniş alt kaide üzerinde daha dar ve yüksek olarak yapılmış kaide yer alır. Kaide yüzlerinin köşelerine ters yerleştirilmiş meşaleler yerleştirilmiştir. Meşaleler arasındaki yuvarlak kör kemer içine kitabe yazılmıştır. Kaide dışa taşkın palmet ve yumurta motiflerinden oluşan saçaklıkla sonlanmaktadır. Kaide üzerinde üç kademeli kaide üzerinde kadın heykeli yerleştirilmiştir. Kaidenin dört köşesindeki akroterler stilize akantüs yaprağı biçimindedir. Kaide yüzleri ortalarında çelenk kabartmaları yer alır. Çelengin iki yanında kurdeleler uçuşmaktadır.

Mezar taşı önünde mezara başını koyup yas tutan kadın heykeli anıtın en dikkati çeken kısmıdır. Sol elinde çelengi mezar taşının yanına sarkık biçimde tutan kadın, diğer elini dizleri üzerine serbest biçimde bırakmıştır. Üzerinde yuvarlak yakalı uzun bir elbise vardır. Elbisesinin uzun kolları drapelerle hareketlendirilmiştir. Saçları dalgalı ve topuz biçiminde toplanmıştır. Mezar taşının üzerinde vazo yerleştirilmiştir. Yuvarlak gövdeli vazonun yarısını üzerine kumaş örtülmüştür.

KATALOG NO: 154, (Lev. 183)
LEFKİ K. MOLFESİ MEZARI
BULUNDUĞU YER: Heybeliada Rum Mezarlığı
TARİH: 1916
KİTABE: Mezar taşının ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΛΕΥΚΗ Κ. ΜΟΛΦΕΣΗ	LEFKİ K. MOLFESİ
1856-1916	1856-1916

SANATÇI: ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΥΓΓΗΣ ΣΕΣΑΝΕ ΚΑΡΑΚΟΛ (Markos Poungis, Şişhane Karakolu)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Melek heykelinin başı kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı zeminden yüksek dört yönden duvar örülerek yükseltilmiş dikdörtgen biçimdedir. Duvarlar üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş meşaleler bulunmaktadır. Kare kaideli ve yanan biçimde yapılmış mermer meşaleler duvara yapıştırılmıştır. Gömü alanı toprak olarak bırakılmıştır. Toprak zemin üzerine yapılmış olan mezar steli dikdörtgen gövdeli bir kaide üzerine yerleştirilmiştir. Kaidenin köşeleri daralarak bitirilmiştir. Stelin dikdörtgen biçimli gövdesinin üst bölümü daraltılaral haçla sonlandırılmıştır. Stelin ön yüzünde mezar sahibinin fotoğrafı ve kitabe yer alır.

Mezar alanından düştüğü sanılan serbest olarak duran melek heykeli mezarın yan tarafında yerde durmaktadır. Kare biçimli alt kaide ve yastık biçimindeki ikinci bir kaide üzerinde duran çocuk melek heykeli dizleri üzerine çökmüş dua etmektedir. Yastığın köşelerinde bulunan püsküller dört köşeden aşağıya doğru sarkmaktadır. Melek önde ellerini birbirine kavuşturmuş, kafasını ise yukarı doğru kaldırmıştır. Yuvarlak vücut hatlarına sahip olan çocuk meleğin üzerinde tek bacağını örten örtü cinsel organını kapatmaktadır. Usta bir işçilikle yapılan heykelde figürün ayaklarını bastığı yer adeta gerçek bir yastık gibi yumuşak kenarlarıyla yapılmıştır. Çocuk melek figürünün sırt kısmı ve ayağının altı ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Heykelin başı ve kanatlarından biri kırıktır.

KATALOG NO: 155, (Lev. 184, 185)
TARİH: 19.yy. II. yarısı
BULUNDUĞU YER: Heybeliada Ruhban Okulu Bahçesi
KİTABE: Anıtın ön ve arka yüzünde Yunanca kitabe yer alır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Okulun bahçesinde yer alan mezarın çevresi mermer levhalar ve demir şebekelerle çevrelenmiştir. Mezar anıtının ön yüzünde bulunan demir kapı ile mezar alanına girilmektedir. Mezarlık zemini mermer levhalarla düz olarak yapılmıştır. Zeminde kullanılan levhalarda daha önceden kullanılan kitabeli mezar taşları kullanılmıştır. Mezar alanını çevreleyen levhalarda bitkisel süslemeler yer alır. Bitkisel süslemelerde rozet şeklinde yapılmış çiçek motifi ve stilize yapraklar tasvir edilmiştir. Anıt mezar alanının ortasındadır. Dikdörtgen biçimli kaide ve gövdeden oluşan anıt sivri kemerli alınlıkla örtülmüştür. Anıt kaidesi yedi bölümden oluşmaktadır. Anıt gövdesi dikdörtgen biçimindedir. İki silme ile oluşturulmuş çerçeve içinde gövdenin ön ve arka yüzünü tamamen kaplayan kitabe yer alır. Anıt gövdesi dışa taşkın silme ile düz olarak sonlanmaktadır.

Gövdenin üzerinde ön yüzde sivri kemerli alınlık içinde Patrik mezarı olduğunu gösteren Patrikhane sembolü çift başlı kartal kabartması yer alır. Kartalın tek gövdeden çıkan çift başı iki yana çevrilmiştir. Kartalın her iki ayağında tuttuğu asa kanatlarına kadar uzanmaktadır. Sol ayağındaki asanın başına iki yılan dolanmıştır. Yılanların başları birbirine bakar biçimdedir. Başları ortasında haç yer alır. Sağ ayağındaki asa küre biçiminde sonlanır. Kartal başlarının ortasında patrik başlığı, ayaklarının altında lotus çiçeği yer alır. Ön yüze göre daha dar olarak yapılmış olan anıtın yan yüzlerinde sivri kemerli alınlıklar içlerinde birbirinden farklı melek kabartmaları betimlenmiştir. Yan yüzlerden birinde melek kayalık üzerinde ve uzun giysilidir. Yuvarlak yakalı elbisesi üzerinde pelerini bulunmaktadır. Meleğin pelerini ve elbisesi yatay-dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Elbise ve pelerinin kenarları kıvrımlıdır. Meleğin uzun saçlarının uç kısımları dışa doğru dalgalı biçimdedir. Elbisesinin altından görünen ayakları çıplaktır. Melek ellerini öne doğru uzatmış ve ellerinde bir örtü tutmaktadır. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan meleğin badem biçimli iri gözleri kapalıdır. İri burnu ve yüz hatlarına göre küçük bir ağzı bulunmaktadır. Meleğin görünen sol kanadı omuzlarının üzerinden başlayarak dizlerine kadar uzanmaktadır.

Anıtın diğer yan yüzündeki kabartmada kısa etekli uzun kollu elbise ve elbisesini örten pelerin giyen melek figürü betimlenmiştir. Kare biçimli kaide üzerine basan meleğin sağ bacağı dizine kadar açık ve öne doğru atılmıştır. Sol bacağı elbisesi altında görünmezken çıplak ayakları görünmektedir. Meleğin sağ eli öne doğru ve elinde İncil tutmaktadır. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan meleğin badem biçimli iri gözleri kapalıdır. İri burnu ve yüz hatlarına göre küçük bir ağzı bulunmaktadır. Meleğin görünen sağ kanadı omuzlarının üzerinden başlayarak dizlerine kadar uzanmaktadır. Arka yüzdeki sivri kemerli alınlık içinde üzerine uzun bir masa örtüsü örtülmüş dikdörtgen bir masa ve üzerinde yuvarlak gövdeli ve üç bölümlü şamdan, yüksek kaideli bir kadeh, iki bölümlü bir şamdan yer alır. Anıtın dört yüzündeki alınlık köşelerinde dışa doğru kıvrık yaprakları bulunan palmet motifleri yerleştirilmiştir. Alınlık üzerinde kademeli olarak daralan örtü üzerinde dilimli gövdeye sahip yuvarlak bir vazo yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 156, (Lev. 186)

PATRİK V. KONSTANTİNOS MEZARI
TARİH: 1914
BULUNDUĞU YER: Heybeliada Ruhban Okulu Bahçesi
KİTABE: Anıtın kaidesinde Yunanca kitabe yer alır.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο Ε΄
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
1897-1901

5. KONSTANTİNOS
EKÜMENİK PATRİK
1897-1901

ΕΡΡΙΖΩΣΕΝ ΕΝ ΛΑΩ ΔΕΔΟΞΑΣΜΕΝΟ
ΩΣ ΚΕΔΡΟΣ ΑΝΥΨΩΘΗ
ΩΣ ΑΜΠΕΛΟΣ ΕΒΛΑΣΤΗΣΕ ΧΑΡΙΝ
ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤΟΥ ΥΠΕΡ ΤΟ ΜΕΛΙ ΓΛΥΚΥ
ΣΕΙΡ. ΚΔ.
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΧΙΩ ΤΩ 1833
ΕΚΟΙΜΗΘΗ ΕΝ ΚΩΕΝ ΧΑΛΚΗ ΤΩ 1914

CHİOS'DA 1833'TE DOĞDU

SANATÇI: ΔΙΚΑΙΟΣ ΣΙΝΩΠΕΥΣ (DİKEOS SİNOPEFS)
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı baldaken ve gömü alanı sanduka biçimindedir. Toprak zemin üzerine yerleştirilen mermer levhalar üzerinde sanduka biçiminde düz bir kapakla örtülmüştür. Kapak üzerine çift başlı kartal, kandil ve kitap kabartmaları işlenmiştir. Patrik mezarı olduğunu gösteren tek gövdeli çift başlı kartal kabartması yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kartal başları üzerinde patrik başlığı, sağ ayağında haç ve sol ayağında küre tutmaktadır. Kartalın kanatları iki yana açık ve ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Kartalın iki yanında şamdanlar yer alır. Yuvarlak kaideli ince gövdeye sahip olan şamdanların iki mumluk bölümü bulunmaktadır. Mumlukların gövdeleri bitkisel süslemelidir. Mumluklar içindeki uzun mumlar çapraz olarak çiçek biçimli madalyonla birleştirilmiştir. Madalyonda çiçek motifinin ucundan kurdeleler sarkmaktadır. Şamdan gövdesinin üzerine haç motifi yerleştirilmiştir.

Mezar anıtı iki kademeli alt kaide üzerinde bulunan yüksek bir kaideye sahiptir. Kaidenin ön yüzünde kitabe yer alır. Kitabedeki harfler zemine kazınmış, daha sonradan siyah boyayla belirginleştirilmiştir. Kaidenin üst bölümündeki bordürde inci makara dizisi, palmet ve yumurta motifleri kullanılmıştır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla kademeli olarak düz olarak sonlanmaktadır. Kaide üzerinde yerleştirilen dört sütun gövdesi yivlidir. Gövde üzerindeki dor biçimli sütun başlıkları bulunan üzerinde baştaban, friz, korniş ve saçaklık, üçgen alınlık bulunmaktadır. Baştaban üzerinde damlalık motifleri, friz üzerinde ise üçüz yiv, melek ve haç kabartmaları yer alır. Üçüz yivler arasında birbirine bakar biçimde yerleştirilen melek kabartmaları arasına haç motifi yapılmıştır. Melek figürleri bulutlar üzerinde rüzgardan dağılmış saçları, yuvarlak yüzleri şişkin yanakları küçük burnu ve iri açık gözleri, belirgin ağızlarıyla basit bir işçilikle yapılmıştır. Sütunların ortasına yuvarlak gövdeli ve yüksek kaideli vazo yerleştirilmiştir. Vazonun yarısı kumaşla örtülmüştür.

KATALOG NO: 157, (Lev. 187, 188)
SİMEON SİNİSOĞLU MEZARI:
BULUNDUĞU YER: Kınalıada Hristos Metamorfosis Manastırı bahçesi
TARİH: 1909
KİTABE: Anıtın ön yüzünde Yunanca kitabe yer alır.

ΟΙΚΟC CΥΜΕΩΝ CΙΝΙΟCΟΓΛΟΥ Simeon Sinisoğlu Mekanı

SANATÇI: Büst Λ. Σώχος Αθήναι 1909 (L. Sohos, Atina 1909), Λάζ. Και Θεό Λυρίτης Καμπριστάν 23 Πέρα (Laz. ve Theo. Liritis Kabristan 23 Pera), Αρ. Κ. Παπάς (Ar. K. Papas)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:
TANIM: Üç basamakla çıkılan bir podyum üzerinde bulunan mezar anıtı aedicula biçimindedir. Aedicula iki basamaklı bir zeminle yükseltilmiştir. Zemin üzerinde sanduka biçimli lahitleri anımsatan kaide bulunmaktadır. Kaide üzerinde simetrik yerleştirilmiş yaşayan haç motifleri ve ortasında çelenkle stilize edilmiş akanthus motifleri işlenmiştir. Çelengin ortasında mezar sahibinin adı ve soyadının başhafleri kazınmıştır. Kaide bir bordürle bitirilmiştir. Bordür üzerinde yuvarlak madalyonlar içinde haç ve yıldız motifleri işlenmiştir. Kaide üzerinde ediculayı sınırlandıran serbest sütünlar yerleştirilmiştir. Kare kaideli sütunlar ajur tekniğinde yapılmış kesik kare prizmal biçimli başlıkla sonlanmaktadır. Sütun başlıkları akanthus motifleri, volütler ve haçla tasarlanmıştır. Başlıkların üzeri yuvarlak kemer ve kırma çatıyla sonlanmaktadır. Kırma çatının ön yüzü alınlık biçiminde ve ajur tekniğinde yapılmış bitkisel süslemeler, anthemion motifleri, yuvarlak madalyon içinde haç motifleriyle süslüdür. Alınlığın kenarları dişli friz, boncuk dizisi ve akanthus yapraklarıyla bezenmiştir. Alınlık üzerinde kare kaide üzerinde ise haç yer alır.

Sütunların ortasında dikdörtgen gövdeli ve bitkisel süslemeli bir bordürle bitirilen yüksek kaide bulunmaktadır. Kaidenin üzerinde mezar sahibinin büst heykeli yerleştirilmiştir. Yelek ve redingottan oluşan kıyafetiyle dikkati çeken figür cepheden betimlenmiştir. Büyük yakalı redingotun içinde yeleği, gömleği ve kravatıyla tasvir edilen bir figürdür. Ceketinin ve yeleğinin iri yuvarlak düğmeleri ve ilikleri vurgulanmıştır. Figürün yuvarlak yüzü ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Gür bıyıkları, yana taranmış saçları ve kalın kaşlar büstün dikkati çeken özellikleridir. İri ve açık renkli gözleri, gözaltlarının çizgileri, boyun ve alın çizgileri belirtilmiştir. Aediculanın duvarı büst heykeli çevreleyecek biçimde yuvarlak kemerli bir kör niş biçimindedir. Kör niş mavi ve altın yaldızlı mozaiklerle süslenmiştir. Kör nişin etrafı iki sıra bordürle çevrelenmiştir. İlk bordürde haç ile yıldız motifleri ve kitabe, ikinci bordürde ise stilize edilmiş bitkisel süslemeler anıtı süslemektedir.

Aediculanın iki yanında tasarlanan yan kanatlar daha alçak olarak yapılmıştır. Yüksek zemin üzerinde tasarlanan yan kanatların iki ucunda kare gövdeli gömme payeler bulunur. Kanatlar üç bölümlüdür. Yan kanatlardaki üçlü bölümler boştur. Daha sonradan yerleştirilecek kitabeler için boş bırakılmış olmalıdır. Yan kanatlar gömme payelerle birbirinden ayrılmıştır. Kanatlar boyunca cepheyi dolanan iki bordürde stlize edilmiş bitkisel süslemeler bulunmaktadır.

KATALOG NO:158, (Lev. 189)
RUS TUTSAKLAR ANITI
TARİH: 1829
BULUNDUĞU YER: Heybeliada
KİTABE: Kaidesinde Yunanca ve Rusça kitabe yer alır. Kitabedeki harfler güçlükle okunmaktadır.

ΟΙΔΕ ΤΡΙΗΚΟΣΙΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΡΩΣΣΟΙ ΑΛΟΝΤΕΣ
ΠΡΟΣΤΟΥΡΚΩΝ ΙΕΡΟΙΣ ΚΕΙΜΕΘΑ ΕΝ ΔΑΠΕΔΟΙ..
ΟΥΜΕΓΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΗΡΩΙΟΝ ΕΧΩΣΑΤΟΤΟΥΤΟ

ΥΣΜΙΝΗΣ ΚΡΑΤΕΡΗΣ ΕΡΓΑ ΚΑΛΩΣΝΟΕΩΝ
ΣΩΜΑΤΑ ΓΑΡΧΕΙΡΩΣΕΝ ΑΡΗΣ ΜΑΛΕΡΟΣΓΟΛΥΑΙΞ
ΨΥΧΑΙΣ Δ΄ΑΤΡΕΣ ΤΟΙΣ ΕΣΚΕΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΗ
ΗΜΕΤΕΡΗΝ Δ΄ ΑΡΕΤΗΝΚΗΡΥΣΣΕΙ ΕΥΡΟΟΣ ΙΣΤΡΟΣ
ΒΑΡΝΑΤΕ ΔΡΥΣΤΡΑ ΤΑΔΡΙΑΝΟΥΤΕ ΠΟΛΙΣ

ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.
Α. ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ Α.Ω
ΕΚΟΙΜΗΘΗ ΕΝΚΥΡΙΩ. ΕΧΧΑΛΚΗΙ
ΚΜΑΙΟΥ Α. ΩΞΗ

ΕΝΘΑΔΕΚΕΙΝΤΑΙ
ΡΩΣ ΣΟΙ ΜΑΧΗΤΑ1
ΕΝ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑΙ
ΤΕΖΕΥ ΤΗΣ ΑΝΤΕΣ..
Τ… 1828- 29 ΕΤΡ
…..ΟΝΑΤΑΥΡΗΣ ΑΛΠΗΝ Θ Δ..
ΤΗΝ ..ΥΧΗΝ ΑΥΤΟΥ……
ΛΩΝ ΑΥΤΟΥ

ЗДЪСЬ ПОКОЯТСЯ
РУССCКІЕ ВОИНЫ
СКОНЧА ВШІЕСЯ
ВЪПЛЪНУ
ВЪ 1828-29 ГОДАХЬ
ЪОДШИ..
ДА.. ГО ДУИІУ
ВА ДРУГИ СВОЯ
JO

“1828-1829
Bin üçyüz aziz Rus askeri Türkler’e esir düştük ve bu topraklara gömüldük. Büyük imparator, askerlerinin yaptığı büyük hizmet ve kahramanlıkları anısına bu anıtı dikmiştir. Kızgın harb ilahı Aris (Mars) onların genç vucütlarını yok etti. Hürriyet ve iyilik için kendini feda edenler en yüksek mertebeye ulaşmışlardır. Tunca, Arda (Barnate), (Dristia) ve Edirne onların kahramanlıklarını söylüyor”(Gülen 1982:185)

Mezar anıtının diğer yüzünde:
“Burada esirken 1828-1829 yıllarında ölen Rus askerleri yatmaktadır. Bir insanın dostları uğruna canını vermesinden daha yüce bir şey yoktur. İncil-Yuhanna 15-13”yazılıdır”(Gülen 1982:185) .

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Heykelin başı, kolları kırıktır.
YAYIN: Gülen, 1982, s.185.
TANIM: 1828-1829 yılları arasında yapılan Osmanlı-Rus savaşı sırasında esir düşen Rus askerleri için yapılmıştır. Kitabeden anlaşıldığına göre Rus İmparatoru tarafından yaptırılmıştır. Anıt, Büyükada’daki Telsiz Okulu’nun bahçesinde iken bugün Aşıklar yolu üzerine askeri tesisler karşısına taşınmıştır. Mezar anıtı yanındaki diğer anıt kaidesi ile birlikte çitle çevrilmiş

bir alanda bulunmaktadır. Son yıllarda yapıldığı anlaşılan mermer geniş alt kaide ve üzerindeki iki bölümlü heykel kaidesi dikdörtgen biçimlidir. Kaidenin dört yüzüne kitabe yazılmıştır. Kitabeler üzerinde daha küçük bir kaide de ise melek heykeli yer alır. Ayakta tasvir edilen melek figürü üzerinde uzun elbise bulunmaktadır. Yuvarlak yakalı giysisi boyundan drapelerle genişletilmiştir. Uzun elbisesi altından çıplak ayak parmakları görünmektedir. Elbisenin etek uçları kaidenin üzerine dökümlü biçimde uzatılmıştır. Heykelin arkasında bugün kırık olan kanat izleri görülmektedir. Eski fotoğraflarına göre melek figürü sağ elinin altında bir kalkan tutmaktadır. Kalkan üzerinde çift başlı kartal kabartması işlenmiştir. Tek gövdeli ve çift başlı betimlenen kartal bir ayağında asa, diğer ayağında küre tutmaktadır. Kartalların başlarındaki yüksek başlıklarda haç yer alır. Başlıklar kurdele ile diğerlerinden daha büyük bir diğer başlıkla birbirine bağlanırlar. Armada kullanılan çift başlı kartal Ortodoks olduklarını simgelemektedir.

KATALOG NO: 159, (Lev. 190)
AGOSTİNO CASARETTO AİLE MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıtın gövdesinde İtalyanca kitabe yer alır. Mezara ilk gömülen Agostino Casaretto ve mezara sonradan gömülen aile üyelerinin isimleri yazılmıştır.

AGOSTİNO CASARETTO	Agostino Casaretto
MORTO İL 24 APRİLE 1889	24 Nisan 1889 da öldü
FU DI PROBİTA ANTICA	dürüst
Dİ SİNCERI PARLARE	samimi
D' İNDOLE FESTEVOLE	neşeli
NON COMOBBE NEMİCİ	iyi huylu
E TRA LA FAMİGLİA E İ POVERİ	fakirler ve ailesi arasında fark gözetmeyen
DİVİSE CON AMORE	yaşamını sevgi ve
LA VİTA OPEROSİSSIMA	üniformalar arasında yaşadı
LA VEDOVA Eİ FİCLİ CON	
EFFUSIONE D AFFETTO	
P.P.	
FRANCESCO CASARETTO	Francesco Casaretto
NATO 1898 MORTO 1935	1898 da doğdu 1935 de öldü
ANTONIO CASARETTO	
2.2.1902-8.12.1987	
GIOVANNI BATTISTA CASARETTO	Gıovannı Battısta Casaretto
MORTO IL 25 DECEMBRE 1918	25 Aralık 1918 de öldü
ORSOLA CASARETTO	Orsola Casaretto
MORTO IL 30 MAGGIO 1921	30 Mayıs 1921 de öldü
GIORGIO CASARETTO	Gıorgıo Casaretto
MORTO IL 22 MAGGIO 1925	22 Mayıs 1925 te öldü
PAOLINA CASARETTO 1868-1907	
ROBERTO CASARETTO 1865-1934	
GUISEPPINA CASARETTO 13.5.1875-14.1.1960	
ELİSA KRAML 13.12.1888-13.5.1965	
CARMELA CASARETTO 16.7.1905-8.10.1967	
ALFRED CASARETTO 1913-1943	

SANATÇI: P.C. PASCLİDES (Büstün arkasında)

Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanının düz zemini üzerinde yer alan anıt üç bölümlü bir kaide, kaide gövdesi ve büstten oluşmaktadır. Kaide gövdesinin ön yüzünde mezara gömülen kişilerin adları ve fotoğrafları yer alır. Kaide saçaklık kısmıyla sonlanmaktadır. Anıtın iki yanında kare kaideler üzerinde yuvarlak gövdeli vazolar çiçek konulmak üzere tasarlanmıştır.
Mezar anıtı daha çok büstte yoğunlaşmıştır. Mezar sahibinin büstü profilli yuvarlak bir kaide üzerinde bulunur. Agostino Casaretto, Osmanlı bürokratlarına özgü biçimde bıyıklı ve fesli olarak betimlenmiştir. Yakası ince bir papyonla birleştirilen gömleği üzerinde kalın kumaştan bir setre giymiştir. Omuz, koltuk altı ve kolların üst kısmındaki elbise kıvrımları gerçekçi biçimde yansıtılmıştır. Yüz ince ve uzun, gözler detaylı olarak işlenmiştir. Portre özellikleri taşıyan yüz yumuşak hatlara sahiptir. Büstün arkasında fesinin altından kısa ve dalgalı saçları görülmektedir.

KATALOG NO: 160, (Lev. 191)
PAOLO PEDEMENTO MEZARI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaide ön yüzünde İtalyanca yazıt yer alır.

OUII GIACE	Burada Yatıyor
GATTERINA	
PAOLO PEDEMONTE	Paolo Pedemonte
DECESSA IL 9 GENNAIO 1898	9 Ocak 1898 de öldü

SANATÇI: P.C.
Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide ve heykelden oluşmaktadır. Anıt kaidesi toprak zemin üzerine yerleştirilen alt kaide ve kare kübik gövdeli yüksek üst kaideden oluşmaktadır. Kaide gövdesinin ön yüzüne kitabe yazılmış, üstü düz olarak sonlanmaktadır. Bezemesiz kaide üzerinde mezar sahibinin porte özellikleri taşıyan büst heykeli yer alır.
Büst yuvarlak gövdeli kaide üzerindedir. Büst sahibi Paolo Pedemento uzun kıvırcık sakallı ve kısa dalgalı saçlıdır. Hafifçe gülümseyen figür açık alnı, şişkin yanakları, yüz çizgileri, birbirine yakın ve çatık kaşları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Üzerinde uçları yukarı kalkık yatay şeritli gömleği, cepken ve ceket taşır. Ceketinin yakasında ve boynunda zincirin ucunda aldığı nişanlar işlenmiştir.

KATALOG NO: 161, (Lev. 192)
RIGAUDIAS AİLE MEZARI
TARİH:1864
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Gövdenin dört yüzünde mezara gömülen kişilerin adları ve doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Ön yüzde:

FAMILLES RIGAUDIAS	Rigaudias Ailesi

Diğer yüzlerde

ANTOINE RIGAUDIAS	Antoıne Rıgaudıas
4 Dècembe 1875- 4 Mars 1877	4 Aralık 1875-4 Mart 1877
EDOUARD RIGAUDIAS	Edouard Rıgaudıas
8 Mai 1880-10 Août 1880	8 Mayıs 1880-10 Ağustos 1880
VIRGINE RIGAUDIAS 1874-1946	Vırgıne Rıgaudıas 1874-1946
JOSEPH RIGAUDIAS 1889-1966	Joseph Rıgaudıas 1889-1966
JEANNE RIGAUDIAS 1884-1969	Jeanne Rıgaudıas 1884-1969
ANTOINE RIGAUDIAS	Antoıne Rıgaudıas
6 Janver 1800-7 Septbe 1864	6 Ocak 1800-7 Eylül 1864
VIRGINIE RIGAUDIAS	Vırgınıe Rıgaudıas
Née Barthélémy 2 Juın 1820-14 Aout 1905	Barthélémy olarak doğdu
2 Haziran 1820-14 Ağustos 1905	
CLAUDE RIGAUDIAS	Claude Rıgaudıas
7 Juılet 1858-11 Décembe 1862	7 Temmuz 1858-11 Aralık 1862
PLACIDE RIGAUDIAS	Placıde Rıgaudıas
24 Mars 1852-4 Septbe 1895	24 Mart 1852-4 Eylül 1895
THEODORE RIGAUDIAS	Theodore Rıgaudıas
11 Decemre 1847-9 Juılet 1913	11 Aralık 1847-9 Temmuz 1913
LOUIS RIGAUDIAS	Louıs Rıgaudıas
30 Octocbr 1842-2 Juılet 1902	30 Ekim 1842-2 Temmuz 1902
ADELE RIGAUDIAS	Adele Rıgaudıas
Nee Braggıottı 12 Mars 1845-10 Juılet 1904	Braggıottı olarak doğdu 12 Mart 1845-10 Temmuz 1904
MICHEL RIGAUDIAS 1875-1926	Mıchel Rıgaudıas 1875-1926
VIRGINIE RIGAUDIAS 1849-1936	Vırgınıe Rıgaudıas 1849-1936
MARGUERITE RIGAUDIAS 1881-1966	Marguerıte Rıgaudıas 1881-1966
NOEMIE RIGAUDIAS 1870-1968	Noemıe Rıgaudıas 1870-1968

SANATÇI: -
Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıt profilli bir kaide, yukarı doğru daralan obelisk biçimli gövde ve mezar sahibinin portre büstünden meydana gelir. Obeliskin ön yüzünde haç kabartması ve aile adı yazılırken, arka ve yan yüzlerinde mezara gömülü kişilerin isimleri, doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Obeliskin üst kısmı düz olarak sonlandırılmıştır. Obelisk üzerinde mezara ilk gömülen Antoine Rigaudias'ın bronz büstü yer alır. Büst yukarıya profilli bir kaideyle birlikte tasarlanmıştır. Üzerinde büyük düğme ilikleri bulunan geniş yakalı önü açık bir palto, kısa yakalı düğmeli bir ceket, çenesine kadar uzanan dik ve uzun yakalı gömlek ve boynunu örten bir fularla betimlenmiştir. Tok ve hafifçe dışa taşkın çenesi, sert sayılabilecek yüz çizgileri ve çatık kaşları ile ciddi bir ifadeye sahiptir. Kıyafeti, geriye doğru taranmış düzgün kesimli saçları ve yüz ifadesi ile orta yaşlı aristokrat bir sınıfa mensup bir kişinin görünümü taşır.

KATALOG NO: 162, (Lev. 193)
PEDRELLİ AİLE MEZARI
TARİH: 1817
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı

SANATÇI: Gırolamo fıaschı carrara-ıtalıa
KİTABE: Anıtın gövdesinde ve gömü yerinde bulunan kapakta kitabe yer alır. Gövdede:

RETOURNÉS AU SEIGNEUR
FAUSTIN DE PEDRELLI DOCTEUR EN DROIT LE 27 FÉVRIER 1871
FRONÇOISE DE PEDRELLI SON ÉPOUSE LE 17 JANVIER 1887
CLOTILDE DE PEDRELLİ LEUR PETITE FILLE LE 16 FÉVRIER 1898
MARIE DE PEDRELLI LEUR PETITE FILLE LE 13 JANVIER 1900
MARIE DE PEDRELLİ LEUR PETITE FILLE LE 13 JANVIER 1900
CHEVALIER VIRGINIO DE PEDRELLİ DOCTEUR EN DROIT LEUR FILS LE 7 MARS 1901
HÉLÉNE DE PEDRELLI NÉE DE ORTEGA LEUR BELLE-FILLE LE 24 OCTOBRE 1902
LOUIS DE PEDRELLİ LEUR FILS LE 10 SEPTEMBRE 1907
PRIEZ POUR EUX

Mezar üzerindeki kapakta:
FAUSTINO DE PEDRELLI 1.7.1888-13.9.1944, FRIDA DE PEDRELLİ 1891-1951

Tanrı'ya Geri Döndü
Faustın de Pedrellı Hukuk Doktoru 27 Şubat 1871
Fronçoıse de Pedrellı'nin Eşi 17 Ocak 1887
Clotılde de Pedrelli Kızları 16 Şubat 1898
Marıe de Pedrellı Kızları 13 Ocak 1900
Chevalıer Vırgınıo de Pedrelli Oğulları Hukuk Doktoru 7 Mart 1901
Héléne de Pedrellı Gelinleri Ortega Olarak Doğdu 24 Ekim 1902
Louıs de Pedrelli Onların Oğulları 10 Eylül 1907
Onlar İçin Dua Edin

MALZEME: Carrara mermeri
Bugünkü DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak 2005:132-133
TANIM: Anıt, alt kaide, tek bir bloktan yapılmış yüksek bir pedestal ve üzerinde mezar sahibinin büstünden meydana gelir. Üçgen bir alınlıkla başlayan gövdede mezara gömülü olan kişilerin adları ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Gövde üstte üç dilimli yuvarlak kemerlerle sonlanmıştır. Kemerin uçları volüt biçiminde içe doğru kıvrılmıştır. Bu düzenleme diğer yüzlerde de tekrarlanmıştır. Gövde ile heykel kaidesi arasında inci dizisi yer alır.
Pedestal üzerine yerleştirilen büst heykelinde Pedrelli orta yaşlı görünümünde betimlenmiştir. Üzerinde geniş yakalı bir ceket, düğmeli bir cepken, dik yakalı bir gömlek ve papyonla tasvir edilmiştir. Dolgun çehreli olan sahip mezar sahibi uzun sakallı ve ağzını tamamen örten gür bıyıklara sahiptir. Gözaltları ve yanlarında kırışıklıklar, belirgin gür kaşları ve gözler oldukça başarılı biçimde yansıtılmıştır. Göz bebeklerinin derince oyulması yüze ve bakışlara gerçekçi bir ifade kazandırmıştır.

KATALOG NO: 163, (Lev. 194)
TANTİ AİLE MEZARI
TARİH:1881
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Pedestalin ön ve yan yüzlerinde İtalyanca kitabe yer alır.
Ön yüzde:

FAMIGLIA TANTI
OUI GIACE GIUSEPPE ….
MATO A MALTA LI 28 DE…
REPENTINO CASO …
TOGLIEVALO AI DESOL..
CONSORTE E SETTE FIG…
ADDI 19 DECEMBRE
DE PROFUNDIS

Yan yüzlerde:

OUI GIACE SOTTO IL FREDDO MARMO	Bu mermer altında yatanlar
IL SFORTUNATO GIOVINE	Talihsiz Giovıne
SALVATORE TANTI	Salvatore Tanti
D'ANNI 15 E 5 MESI	Oneş yaş beş aylıktı
TOLTO DALL' AMORE DI	
MADRE SORELLE E FRATELLI	Anne ve kızkardeşleri tarafından
IL DÌ 25 AGOSTO 1881	25 Ağustos 1881 de gömüldü
UN DE PROFUNDIS	

ALLA CARA MEMORIA DI	Anısına
CARMELA TANTI	Carmelo Tanti
NATA A MALTA	Malta'da doğdu
LI 25 SETTEMBRE 1849	25 Eylül 1849
DA LUNGA E PENOSISSIMA MALATTIA	Uzun süren bir hastalık sonucu
CRISTI ANAMENTE SOFFERTA	öldü
ADDI 12 OTTOBRE 1885	12 Kasım 1885
INNANZI TEMPO	
Tolta allo affetto	İlk kez sevgi kaldırıldı
del	
dıletto consorte	Sevgili karısı
dı cınQUe carı fıgLI	Beş sevgili çocuğu
e deI congIuntı	ve akrabaları
sıa pace allanıma sua	Barış içinde uyu

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
Bugünkü DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı yüksek ve kabartmalı pedestal ve üzerindeki heykelden oluşur. Mezar alanının ortasında bulunan mezar anıtı kademeli olarak daralan iki bölümden oluşan kaideye sahiptir. Anıtın yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdesi dört yüzlüdür. Anıtın tüm yüzleri dışa taşkın bir silme ile oluşturulmuş çerçeveyle sınırlandırılmıştır. Anıt gövdesinin dört köşesinde çerçeveleri birbirinden ayıran ters yerleştirilmiş yanan meşale kabartmaları bulunmaktadır. Çerçeve içleri kitabelik olarak kullanılmıştır. Ön yüzde alçak kabartma olarak yapılmış bir erkek portre kabartması işlenmiştir.
Mezar sahibinin profilden gösterilmiş kabartmasında saçları olmayan, çenesine kadar uzanan uzun ve gür bıyıklı orta yaşlı bir erkek görünümündedir. Ense, yanak, göz ve alnında derin kırışıklar, iri burnu ve belirgin çenesi ve yukarı kalkık kaşları ile portre özellikleri taşır. Anıt

dışa taşkın bir saçaklık ve köşelere yerleştirilmiş akroterlerle süslenmiştir. Saçaklıktan yukarıya doğru daralan örtü kısmı kare kaideyle sonlanmaktadır.

Alçak bir kaide üzerinde ayakta duran bir çocuk melek heykeli yerleştirilmiştir. Ellerini göğsü üzerinde çapraz olarak yaslayan melek sola dönük başını hafifçe yukarıya kaldırmıştır. Kollarını ve bacaklarını açıkta bırakan kısa giysisi belden büzgülüdür. Heykelin sağ bacağının gerisinde kısa bir ağaç kütüğü biçiminde yapılmış desteğin üzeri sarmaşıkla kaplıdır. İleri doğru uzattığı sol ayağını dizinden itibaren hafifçe kırmıştır. Meleğin uzun ve dalgalı saçları, yuvarlak yüz hatları, küçük burnu, açık ağzı, gözleri, şişkin yanakları ve kanatları ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

KATALOG NO: 164, (Lev. 195)
PALADİNO AİLE MEZARI
TARİH: 1884
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön ve yan yüzlerinde, arşitav ve kitap şeklindeki kitabelikte İtalyanca kitabeler yer almakta.

FAMIGLIA PALADINO F. MALTA	Maltalı F. Paladino Ailesi
LETIZIA MALTA NATA PALADINO	Paladıno Letizia'da dodu
ORNATA DI MODESTIA E DI VERA CULTURA	Alçakgönülle ve kültürle süslenmiştir
MORI IL XXX AGOSTO MDCCCLXIX	30 Ağustos
DI XXIX ANNI APPENA	Sadece 29 yaşındaydı
LASOIANDO AI CONSORTE E A DUE FIGLIOLETTE	Karısı Lasoıando ve iki kızı
IL PREZIOSO RETAGGIO DI CRISTIANE VIRTU	Hıristiyan değerlerinin eşşsiz bir mirasıydı
E I TENERI AFFETTI DI SPOSA E DI MADRE	Annesi ve gelini tarafından yaptırılan
QUESTO MARMO RICORDA	Bu mermerle hatırlan

Kitap şeklindeki kitabelikte:

QUI RIPOSA	OUI RIPOSA
ANGELA PALADINO	SALVATORE PALADINO
MORTA IL 3 APRILE 1884	MORTO IL 12 GIUGNO 1886
NELL ETA DI 84 ANNI	NELL ETA DI 87 ANNI
IN MEMORIA ETERNA	
DI AMORE FIGLIALE	
DI ANNE HEER E DEI SNOI	
Burada yatanlar	Burada yatanlar
Angela Paladıno	Salvatore Paladıno
3 Nisan 1884 te öldü	12 Haziran 1886 da öldü
84 yaşlarındaydı	87 yaşındaydı
O'nun sonsuz anısına	

Kaidenin yan yüzünde:

FERMATI O PASSEGGIER	Dur yolcu
E DI' UNA PRECE	
CHE QUESTO YVOLE IL CIEL	
QUESTO QUI LECE	
De Profundis	Derin bir saygı

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
Bugünkü DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı aedikula biçimindedir. Altta pedestallere oturan plasterler üçgen alınlıklı bir üst yapıyı taşır. Dikdörtgen formlu kaidede mezar kitabesi yer alır. Kaidenin önüne kitap biçiminde tasarlanan kitabelik yerleştirilmiştir. Yanlarda Korint başlıklar taşıyan plasterlerle sınırlanan gövde yuvarlak kemerli bir niş biçimdedir. Kemerin etrafı örgü motifli bir bordürle çevrelenmiştir. Nişin içinde sekizgen ve dairesel formlu kaide üzerinde mezar sahibinin portre büstü yerleştirilmiştir.
Büstte mezar sahibi gençlik çağlarındaki görünümü ile betimlenmiştir. Tüm vücudunu ve kollarını saran kalın elbisesi altında yakası dantelli bir gömlek giymiştir. Gömleğin yakası uçları aşağı sarkan papyon biçimli bir fiyong ile bağlanmıştır. Başının yarısını örten kenarları dantelalı başörtüsü göğsünün üzerinde büyük bir oval broş ile bağlanmıştır. Kalın bukleler biçimde ortadan ayrılmış saçları içe katlanarak topuz biçiminde arkaya toplanmıştır. Yüzü yumuşak hatlara sahiptir. Elmacık kemikleri ve çenesi hafifçe dışa çıkık, gözler derindedir. Göz bebekleri detaylı işlenmiştir. Kaşlar hafifçe yukarı kalkıktır.
Üçgen alınlığın arşitravında aile mezarının kitabesi, merkezinde kanatlarla çevrelenen bir vazo kabartması işlenmiştir. Tepe akroteri üçlü yapraklardan gelişen içleri rozet biçimli çiçeklerin yer aldığı geniş daireler biçimindedir.

KATALOG NO: 165, (Lev. 196)
ROBOLLİ AİLE MEZARI
TARİH: 1915
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidede ve büstte Latince kitabe yazılmıştır. .Kaidede:

FAMILLE ROBOLLI Robolli Ailesi
1915

Büst kaidesinde: ROSA ROBOLLI

SANATÇI: -
Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıt yüksek kaide, kabartmalı dikdörtgen prizmal gövde ve üzerindeki mezar sahibinin büstünden meydana gelir. Kaide değişik biçimi ve süslemeleri ile dikkat çeker. Taban bloğunda üç yönde dışa taşkın eliptik tekneler yer alır. İçleri sığ olan teknelerin gövdeleri akanthus yaprak dizisi ile kaplanmıştır. Geniş akanthus yapraklarının ana damarları belirgin ve tepe yaprakları dışa bükümlüdür. Üsteki ikinci blokta oldukça büyük yumurta dizisi işlenmiştir. Ovoid biçili yumurtalar ile kılıflar arası derince oyulmuştur. Küçük yaprakçıklarla sonlanan ara yapraklar V biçili gövdelere sahiptir. Kaidenin son bloğunda çerçeve içinde aile adının yer aldığı yazıt yer alır. Yukarıya doğru daralan dikdörtgen prizmal gövdede tüm yüzeyi kaplayan büyük bir söğüt dalı kabartması işlenmiştir. Dalın gövdesine bir kurdele bağlanmıştır. Bunun üzerinde yapraklarla çevrelenmiş çapraz biçimde yerleştirilmiş bir haç yer alır. Gövde üstte geniş ve bükümlü yaprakların oluşturduğu bir bordür ve kenarları kavisli bir saçaklıkla sonlanmaktadır.

Gövde üzerinde mezar sahibinin Rosa Robolli'nin portre büstü yerleştirilmiştir. Üzerinde mezar sahibinin adının yer aldığı kare formlu bir kaideye oturan büstte mezar sahibi orta yaşlardaki görünümündedir. Başını hafifçe yukarıya kaldırmış olan figür dik yakalı önü pileli gömlek giymiştir. Ortadan ayrılmış kabarık bukleli saçları tepede bir topuzla birleştirilmiştir. Yumuşak hatlara sahip yüzde, yuvarlak çene hafifçe dışa taşkın, yanaklar tombul gözler ise küçük yapılmıştır. Bakışları yukarı doğru olan büstte mezar sahibi özgüvenli bir ifade yansıtır.

KATALOG NO: 166, (Lev. 197)
TERESA F. LOCOTHETTİ AİLE MEZARI
TARİH: 1885
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidede İtalyanca kitabe bulunur.

DOM	Mezar/Ev
QUI RIPOSA	Burada Yatan
TERESA F. LOCOTHETTI	Teresa F. Locothettı
LA FAMILIA DOLENTISSIMA	Ailesi çok üzgün
QESTO MARMO PONE	Bu mermer
A PERPETUA MEMORIA	O'nun anısına yapılmış
24 GENNAJO 1885	24 Genova 1885

SANATÇI: A. ZIRIMIS
Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıt, iki kademeli kaide, yüzeyi kayalık biçimde yapılmış kabartmalı altlık ve ağaç gövdesi biçiminde işlenmiş haçtan oluşur. Kenarları düz bir çerçeve ile sınırlanan kaide bloklarının yüzeyleri pürüzlü biçimde bırakılmıştır. Üstteki blokta, kenarları kıvrımlı mezar kitabesi yer alır. Yüzeyi geniş girintiler bulunan bir kaya kütlesi biçiminde yapılmış altlığın merkezindeki madalyon içinde mezar sahibinin kabartması işlenmiştir. Başını yukarıya kaldırmış olan genç kadın büstü narin yüz hatlarına sahiptir. Dudaklar ince, burun küçük şakak kemiği hafifçe dışa çıkıntılıdır. Ortadan ayrılmış kısa saçları geriye taranmış üstte topuz şeklinde toplanmıştır. Madalyonun kenarında küçük bir salyangoz kabartması yer alır. Altlığın üzerinde ağaç gövdesi biçiminde işlenmiş bir haç yer alır. Kayalığın yan bölümünden çıkan ağaç kökleri, üst kısımda gövdeye dönüştürülmüş, haçla birleştirilmiştir. Haç kolları üzerine çeşitli çiçeklerden oluşturulmuş büyük bir çelenk asılmıştır. Gövdeden ayrılmış kırık bir dal zemine kadar uzanmaktadır.

KATALOG NO: 167, (Lev. 198, 199)
ADALEA SASSİAE LONGOBARDAE AİLE MEZARI
TARİH: 1876
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön yüzünde Latince kitabe yer alır.

D.O.M.
ADALEA SASSIAE LONGOBARDEA
PIETATE. IN. PARENTES. BENEVOLENTIA. IN. GERMANOS.

IN LIBERIS. RITE EDUCANDIS. SOLFRTIA.
NULLI. SECUNDAE. CUM. PAUCIS. COPARANDAE.
IOSEPHUS. FORNIUS. UXORI. OPTIMAE. L.P.
VIXIT. AN. XXVIII.
DECESSIT. III. CAL. FEB. AN. R.S. MDCCCLXXV.
VALE. RERUM. DULCISSIMA. VALE. VALE.

Mezar
Adalea Sassıae Longobardea
Kederli ailesi Alman Benevolentia

Kaidenin tabanına sonradan gömülen kişilerin isimleri ve ölüm tarihleri yazılıdır.
Habib Melhame 20. XII. 1924, A. Sassi 6.4.1941
NedIm Melhame 18.1.1982, Aimee Melhame 10.11. 1989

SANATÇI: -
Bugünkü DURUMU: Melek heykelindeki küçük kırıklar (iki parmağı ve topuk, elinde tuttuğu meşalenin üst kısmı) dışında günümüze sağlam olarak gelmiştir.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide, gövde ve üzerindeki çocuk melek heykelinden oluşur. Kaide en altta geniş ve çok yüksek olmayan birinci kaide, onun üzerinde sarkofaj biçiminde yükselen ve kitabelerin yer aldığı kaide ve ikincisinden daha dar, etrafında kabartma motiflerin bulunduğu üçüncü kaide bölümlerinden oluşmaktadır.

Birinci kaide olarak adlandırdığımız bölüm mezar zemininden yüksek biçimde iki kademeli alt kaide ve onun üzerinde bulunan yüksek kaide gövdesine sahiptir. Kaide gövdesinin ön yüzünde mezara sonradan gömülen kişilerin isimleri, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır. Kare formlu kaidenin orta bölümünde, yanlarda ince gövdeli vazoların yer aldığı Latince mezar kitabesi bulunur. Kaide, üstte yuvarlak kabartmalarda dairesel motiflerle bezenmiş bir bordürle sonlanır. Kaide ile gövde birleşimi, eğimli yüzeyinde geniş girlandlar ve köşe akroterlerin bulunduğu lahit kapağı biçiminde yapılmıştır. Çiçekler biçiminde yapılmış akroterler kıvrık dallarlarla örtülmüş, kıvrık dalların bitim ve girlandların başlangıcına stilize palmet motifleri yerleştirilmiştir.

Kare kübik biçimli gövde yukarı doğru hafifçe daralır. Yüzler, köşelerde uçları yanar biçimde ters yerleştirilmiş meşalelerle sınırlandırılmıştır. İçe doğru kıvrılarak lotus motifi oluşturan kare çerçeveler ve figürlü kabartmaların yer aldığı madalyonlar dört yüzde tekrar eder. Madalyonlarda tasvir edilen kabartmalar birbirinden farklıdır. Anıtın ön yüzünden başlayarak sırasıyla ağzında çelenk tutan güvercin, kuyruğunu yakalamaya çalışan yılan, kurdeleyle birbirine bağlanmış olarak haşhaş, akanthus ve gülden oluşan bir buket, bir haç ve palmiyeye dalı, doğudaki yüzde kum saati ve melek kanatları kabartmaları betimlenmiştir. Gövde aynı zamanda üzerindeki heykele altlık oluşturan, mimari bir cephe görümündeki tepelikle sonlanır. Dışa taşkın inci dizisini, dört yapraklı bir çiçek ve bundan gelişen kıvrımlı yarım akanthus yapraklarından oluşan bir motifin yer aldığı bordür ve yumurta dizisi takip eder. Gövdeden dışa olan saçaklığın üstü büyük ve küçük olarak yapılmış birbirine bağlantılı palmet motifleriyle bezelidir. Saçaklığın devamında yukarıya doğru daralan çatının üzeri, heykelin yerleştirilmesi amacıyla düzdür.

Bunun üzerinde yer alan kült kabına dayanmış çocuk melek heykeli çıplak olarak betimlenmiştir. Dalgalı kısa saçları, kapalı gözleri ile hüzünlü bir ifadeye sahip olan kanatlı

çocuk melek figürü sol dirseğini yanındaki kült kabına yaslanmaktadır. Hafifçe tombul olan vücudunun kıvrımları hacim duygusunu arttırır. Elinde ucu sonradan kırılmış bir meşale tuttuğu anlaşılmaktadır. Gövdesi haç motifi ve stilize geometrik bezemelerle dekore edilmiş kült kabı bir örtüyle örtülüdür.

KATALOG NO: 168, (Lev. 200)
HELENE POUILLAUDE MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidede Fransızca kitabe yer alır

HÈLENE POUILLAUDE	Hèlene Pouıllaude
NÈE EN MAI 1873	Mayıs 1873 de doğdu
DÉCÉDÉ EN 1889 LE 3 NOVEMBRE	3 Kasım 1889 da öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
Bugünkü DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı yüksek bir pedestal ve melek heykelinden meydana gelir. Yukarıya doğru daralan iki bölümlü alt kaide üzerinde yükselen kare kübik pedestal üzerinde mezar sahibinin adı, doğum-ölüm tarihleri ile fotoğrafı yer alır. Pedestal dışa taşkın bir saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklığın üst kısmı kare kaide biçiminde bitirilmiştir.

Pedestal üzerine, yastık biçiminde tasarlanan kaide üzerinde dizleri üzerine çökmüş dua eden bir çocuk melek heykeli yerleştirilmiştir. Başını hafifçe yukarı doğru kaldırmış olan melek ellerini göğüs hizasında birleştirmiştir. Yuvarlak vücut hatlarına sahiptir. Çıplak vücudunu örten tek şey cinsel organını kapatan bir örtüdür. Örtünün püsküllü kenarları yastık biçimindeki kaidenin kenarlarından sarkmaktadır. Önden ikiye ayrılmış uzun ve dalgalı saçları lüleler şeklinde omuzlarına düşmektedir. Sivri küçük bir burna ve yüksek alna sahiptir. Geriye doğru açık olan kanatları gerçek bir kuş kanadının tüyleri gibi ayrıntılı olarak işlenmiştir. Üzerine oturduğu ayağı ve vücudunun ağırlığı yastık biçimli kaide üzerinde başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Mermer yastık sanki yumuşak bir yüzey gibi işlenmiştir.

KATALOG NO: 169, (Lev. 201)
STEFANO BADETTİ AİLE MEZARI
TARİH: 19. y.y. sonu
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde İtalyanca kitabe yazılmıştır.

FAMIGLIA STEFANO BADETTİ	Stefano Badetti Ailesi
LUCİE BELERDA	
28.2.1958	
MAURİZİO DE MARCHİ	
1912-1997	

KİTABE:-
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.

MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı yüksek ve geniş bir alt kaide üzerine oturan pedestal biçimindedir. Pedestal yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Pedestalin tüm yüzleri silmelerle çerçeve içine alınmış, ön yüze kitabe ve melek kabartması işlenmiş, silme ile bordür oluşturacak biçimde sonlandırılmıştır. Anıta ilk gömüldüğü tahmin edilen Stefano Badetti'nin adıyla isimlendirdiğimiz anıtın yapılış tarihi belli değildir. Anıtın gövdesindeki melek kabartmasının yapılış stili ve yaygın olarak kullanıldığı 19. yüzyılın II. yarısına tarihlenen anıtlara benzerliğinden bu yıllarda yapıldığı düşünülmektedir. Anıtın ön yüzünde hafifçe dışa çıkıntılı düz zemin üzerinde yas tutan melek figürü kabartması işlenmiştir. Dizleri üzerinde oturan melek başını önündeki uzun gövdeli bir vazoya yaslanmıştır. Kanatları geriye doğru ve oldukça büyük yapılmış olan melek uzun giysiler içindedir. Sırtını örten pelerinin bir ucu başının üzerinden vazoya düşerken, diğer ucunu kolları ile vücudu arasına almıştır. Pedestalin üst bölümüne yerleştirilen mermer levha yerinden kaymıştır. Ayrı bir parça olarak yerleştirilen saçaklık, kayalık biçimli zemin ve ağaç gövdesi biçiminde tasarlanan haçla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 170, (Lev. 202, 203)
CORPİ AİLE MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Mezar yapısının cephesinde merkezde; FAMIGLIA CORPI, yanlarda IGNAZIO ve BERNARDO yazılıdır.
SANATÇI: -
Bugünkü DURUMU: Ön cephedeki nişler içinde ve saçaklıkta bulunan heykellerin başları kırıktır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen planlı mezar şapeli içten üç bölüme ayrılmıştır. Orta bölüm kubbeyle, yan bölümler ise çapraz tonozla örtülüdür. Kubbe kasnağında yuvarlak biçimli altı pencere açılmıştır. Doğu duvarında nişler içinde küçük ahşap sandıklar bulunmaktadır. Boyalı olan yan duvarlarda karşılıklı nişler yer alır.

Mezar anıtının giriş cephesi merkezinde yuvarlak kemerli kapı yer alır. Kapının yanları içlerinde kadın heykelleri yerleştirilmiş yuvarlak kemerli nişler biçiminde düzenlenmiştir. Kapı ve nişli bölümler yanlarda İon düzeninde başlıklarla sonlanan plasterlerle sınırlandırılmıştır. Altta kare biçimli kaidelere oturan plasterlerin gövdesinde madalyonlar içinde haç motiflerine yer verilmiştir. Haç kollarının araları stilize palmet motifleri ile doldurulmuştur. Nişlerin alt kısmındaki panolarda birbirine kurdelalar ile bağlanmış çapraz iki meşale ve bir çelenk kabartması işlenmiştir.

Nişi çevreleyen kemerin merkezinde kanatlarını açmış bir çocuk melek kabartması bulunur. Kemerin üzerinde büyük oval bir madalyon ile yanlarda gövdelerine zeytin dalları bağlanmış yanan meşaleler yer alır. Soldaki niş içinde bulunan kadın heykeli uzun giysiler içinde betimlenmiştir. Arkasında kayalıklar üzerinde bir haç ve buna yaslanan geniş bir rulo bulunur. Ellerinde çiçek demetleri tutan figür, pelerinini sağ elinin altında toplamıştır. İç giysisinin düğmeleri ve pelerini önde birleştiren büyük broş ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Başı kırıktır. Uzun ve dalgalı saçları elbisesinin üzerinde göğsüne kadar inmektedir.

Sağ nişteki kadın heykeli kollarını açıkta bırakan uzun bir giysisi ve pelerin ile betimlenmiştir. Düz yakalı elbisesi göğüs altından bir kuşakla büzülmüştür. Ellerini önde üst üste koyan figür her iki eliyle sol ayağına yaslı duran gemici çıpasına bağlı düğümlü bir halat tutar. Baş kırıktır. Üst yapı; dar bir arşitrav, içlerinde mezar sahiplerinin adlarının bulunduğu

üç bölümlü friz, yumurta dizisi ve dışa çıkıntılı saçaklıktan oluşur. Daha geride olan ikinci bir saçaklık üzerinde vazolar ve merkezde alınlık üzerinde bir melek heykeli bulunur. Plasterlerle aynı aksta yerleştirilmiş kült kapları yanan meşaleler biçiminde sonlanır. Gövdesinden sarkan kalın kurdeleler işlenmiştir. Kapının üstünde bulunan alınlık; birbirine girland ile bağlanan S biçimli iki volüt ve madalyondan oluştur. Üstleri uzun akanthus yapraklarıyla örtülen volütlerin içleri rozet biçiminde çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Madalyonun içinde haç ve IHI harfleri bulunur. Bunun üzerinde oturur biçimde tasvir edilmiş bir çocuk melek heykeli yer alır. Başı kırık olan melek kısa kollu uzun bir giysi ile bir elinde mendil, diğer elinde ise üç haşhaş tutmaktadır. Kanatları iki yana açık olarak tasvir edilen figürün bir eli dizi üzerindedir.

KATALOG NO: 171, (Lev. 204)
FREDERİC CAPELLA MEZARI
TARİH: 1894
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön ve yan yüzlerinde Fransızca ve İngilizce kitabe yer alır. Anıtın ön yüzünde:

FRÈDÈRIC CAPPELLA NÈ LE 27 SEMTEMBRE 1828 DÈCÈDÈ LE 23 JUILLET 1894	Frèdèrıc Cappella 27 Eylül 1828 de doğdu 23 Temmuz 1894 de öldü
MADELEINE MEDINITO NEE CAPPELLA LE 2 SEP BRE 1859 DÈCÈDÈE LE 30. I. 1924	Madeleıne Medınıto Cappella olarak doğdu 2 Eylül 1859 de doğdu 30 Ocak 1924 da öldü
FRED MEDINI NE LE 28 JUIN 1897 DÈCÈDÈE LE 7. XI. 1930 UN DE PROFUNDİS	Fred Medını 28 Haziran 1897 7.11 1930 da öldü
Kaidede: FAMILLE G. F. CAPPELLA Sonradan eklenen levhada İngilizce:	G. F. Cappella Ailesi
IN MEM0RY OF OUR BELOVED MOTHER ELISABETH HALL NÈE CAPPELLA BORN ON THE 25 MARCH 1857 DIED ON THE 22- JULY, 1931.	Annemiz Elısabeth Hall Anısına Cappella olarak doğdu 25 Mart 1857 d doğdu 22 Haziran 1931 de öldü
Yan yüzünde: D. OUETTE G.CAPPELLA AGEE DE 18 MOIS 1848-1942	D. Ouette G.Cappella Agee de 18 moıs
MAPIA H. ΜΠΑΡΜΠΑΡΕΣΟΥ ΤΟ ΓΕΝΟΣ CAPPELLA	Mapıa H. Μπαρμπαρεσοy Cappella olarak doğdu
JOSEPH TOKAY NE LE 1 ER FEVRIER 1900 ÂME D ELİTE ENVOLEE	Joseph Tokay 1 Şubat 1900 de doğdu Ruhu…

LE 14 JANVİER 1959 14 Şubat 1959 de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kare formlu kaide, gövde ve üzerindeki çocuk melek heykelinden oluşur. Kaidenin ön yüzünde çapraz ve ters olarak yerleştirmiş meşale kabartmaları işlenmiştir. Birbirlerine kurdele ile bağlanmış olan meşalelerin üstünde aile adı yer alır. Köşelerde sütuncelerle çevrelenen gövdenin alt kısmı üçe bölünmüştür. Orta bölümde dikdörtgen çerçeve içinde kıvrık dallar ortada bir madalyon, yanlarda kare çerçeveler içinde dört yapraklı çiçek motifi kabartmaları yerleştirilmiştir.

Kaideleri akanthus yaprak çelengi biçiminde olan yivli sütunceler kompozit başlıklar taşırlar. İç kenarları boyunca devam eden yumurta dizisi mezar kitabesini iki yandan sınırlar. Ön cephesinin üstünde ortasında stilize palmet motifi bulunan büyük bir çelenk kabartması yer alır. Çelengin aşağı sarkan kurdelaları mezar sahibinin fotoğrafının yanlarına uzanır. Benzer düzenleme yan yüzlerde de tekrar eder. Yarım yuvarlak alınlıkla sonlanan mezar anıtı üstünde bir çocuk melek heykeli yerleştirilmiştir. Heykel kaidesinin yanlarına yuvarlak gövdeli vazolar içine çiçek açmış güllerin bulunduğu dört tepelik bulunur.

İki kademeli bir kaide üzerinde diz çökmüş çocuk melek heykeli ellerini önde kavuşturmuş göğe doğru dua eder biçimdedir. Çıplak sol ayağı kaidenin üst kısmındaki dışa taşkın vazo biçimli kabartmalara basmaktadır. Figürün rahat biçimdeki oturuşu usta bir işçilikle yapıldığının göstergesidir. Melek figürünün üzerindeki uzun giysisi drapelerle hareketlendirilmiş ve açık kanatları ayrıntılı olarak verilmiştir. Figürün uzun saçları geriye doğru taranmış, arkada topuz yapılmıştır.

KATALOG NO: 172, (Lev. 205)
ROSSİ AİLE MEZARI
TARİH:-
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Giriş cephesinde ve arşitravda İtalyanca kitabe yazılıdır. Cephede:

FAMIGLIA A. ROSSI
Arşitravda: IN CHRISTO OMNES VIVIFICABUNTUR

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Alınlık üzerindeki melek heykelinin kolları ve bir kanadı kırık, yüzü aşınmıştır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar odası dikdörtgen planlıdır. Basamaklı alçak bir podyum üzerinde yükselen mezar odasının girişi yivli plasterlerle taşınan üçgen alınlıklı bir cephe düzenlemesine sahiptir. Yanlarda Dor başlıklarla sonlanan plasterlerle sınırlanan giriş cephesinin merkez aksında yuvarlak kemerli ferforje işçilikli demir kapı bulunur. Girişin iki yanında kaide üzerinde küresel gövdeli ve çift kulplu metal çiçeklikler yerleştirilmiştir.

Üçgen alınlıkta kuyruğunu yakalayan bir yılanın oluşturduğu madalyon içerisinde melek kanatları ve kum saati kabartması yer alır. Çatıda kare formlu yüksek kaide üzerinde diz çökmüş bir kadın melek heykeli yerleştirilmiştir. Kolları dirsek üzerinden kırılmış olan melek cepheden tasvir edilmiştir. Yuvarlak yakalı ve kenarı şeritli uzun bir giysi taşır. Başını hafifçe

yukarıya kaldırmış olan heykelin yüzü oldukça aşınmıştır. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ikiye ayrılmıştır. Kaya bloğuna dayanan bedeni, açık olarak yapılmış kanatlara sahiptir.

KATALOG NO: 173, (Lev. 206)
BOCCARDO AİLE MEZARI
TARİH: 1868
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinin ön ve yan yüzünde İtalyanca kitabe yer alır. Anıtın kaidesinde *FAMIGLIA BOCCARDO,* yan yüzde:

SILVIO
ALLOR GHE PIO BELLO A TESPLENBUA IL GIORNO
ALLE DOLCI SPERANZE ALL ANOROGE TUOI
INESORABIL FATO TI TOGIHA
OR TU
FRA BEATI SPIRITI IMPLORA UN CONFORTO DEI GEMENTI
CHE DI LOR LA GRIME OUESTO SASSO BAGNANO
[……]TIBRE 1868

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Melek heykelinin bilekten sol eli, sağ elindeki meşale ve sol kanadı uç kısmı kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Baldaken tarzında yapılmış olan anıt mezar alanının orta kısmına yerleştirilmiştir. Baldaken iki kademeli kare biçimli yüksek kaide üzerindedir. Baldaken kare formlu yüksek kaideye oturan dört payenin taşıdığı kubbe ile örtülmüştür. Sütun başlıkları altta ve üstte dışa taşkın silmelerle sınırlandırılmış stilize yaprak motifleriyle oluşturulmuştur. Üstü çatı kiremitlerini taklit eder biçimde işlenmiş olan kubbe ve üç dilimli kemerler monolit bir bloktan yapılmıştır. Kubbe iri ve yuvarlak gövdeli bir bitki biçiminde yapılmış bir tepelikle sonlanır. Kaidenin ön ve arka yüzüne mezar kitabeleri yer alır.

Baldakenin içinde kayalıklar üzerinde ayakta duran bir melek heykeli bulunur. Sağ elinde tuttuğu meşalesini yukarıya kaldırmış olan melek, başını önüne doğru eğmiştir. Geniş kanatları açıktır. Bunlardan soldakinin alt ucu kırılmıştır. Melek figürünün üzerinde kısa kollu iç kıyafet ile sol omzunda birleşen ve tüm vücudunu örten bir dış giysi bulunmaktadır. Bol kıvrımlı elbisesi hareketine uygun biçimde işlenmiştir. Uzun ve dökümlü giysileri drapelerle hareketlendirilmiştir. Çıplak ayakları ile üzerine bastığı kayalık üzerinde bir çiçek motifi kabartması betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmış olan melek dingin bir yüz ifadesine sahiptir. Kanatları büyük ve iki yana açıktır. Sol kanadın uç kısmı kırılmıştır. Saçları ortadan ayrılmış uzun ve dalgalıdır. Heykelin hüzünlü yüz ifadesi natüralist bir anlayışla verilmiştir. Oval yüz hatları kapalı gözleriyle tebessüm eden bir tavırla betimlenmiştir.

KATALOG NO: 174, (Lev. 207, 208)
IGNAZİO D'ANDRİA AİLE MEZARI
TARİH: 1880
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde İtalyanca kitabe yazılmıştır.

FAMIGLIA DEI FICLI DI Fıcli Ailesi
IGNAZIO D'ANDRIA 1880
MARIA D'ANDRIA A SCIO 1814
JEROME D'ANDRIA NATO 1843 MORTO 1912 1843 te doğdu 1912 de öldü
MARIA J. D'ANDRIA NATA 1856 MORTA 1943 1843 te doğdu 1943 te öldü
NATA MARCOPOLI MORTA 1881 1881 de öldü
MARIE M. DANDRIA NATA 1863 MORTA 1915 1863 te doğdu 1915 te öldü
MICHEL DANDRIA NATO 1849 MORTO 1924 1849 da doğdu 1924 te öldü
ING. IGNAZIO D'ANDRIA NATO 8 DIC. 1886-MORTO 27 NOV 1964 8 Aralık ta doğdu-27 Kasım'da öldü
MIKI J. D'ANDRIA NATO 22 NOV 1921-MORTO 2O MARZO 1926 22 Kasım 1921 de doğdu 20 Mart ta öldü
ISIDORE D'ANDRIA NATO 6 GIUGNO 1877 MORTO 7 NOV. 1939 6 Haziran 1877 de doğdu 7 Kasım 1939 da öldü
ASPASIE D'ANDRIA NATO 11 NOV. 1873-MORTA 19 DEC. 1952 11 Kasım 1873 de doğdu 19 Aralık 1952 de öldü
IRENE SÜREN 1898-1974
COMM DOTT ALESSANDRO D'ANDRIA 1890-1976 Askeri Doktor Alessandro D'andrıa
ANDREE D'ANDRIA 1906-1997
THEODORO DANDRIA NATO ASCIO 1847-MORTO 1880 Ascio olarak doğdu-1880 de öldü
CATERİNA S. DANDRIA NATA NEL 1846 MORTA 1901 1846 de doğdu 1901 de öldü
TEFANO DANDRIA NATO NEL 1834 MORTO NEL 1908 1834 te doğdu 1908 de öldü
JOHN DANDRIA NATO 21 DEC 1885-MORTO 18 MAGGIO 1953 21 Aralık 1885 te doğdu-18 Mayıs 1953 te öldü
YVONNE D'ANDRIA 24.5.1903-23.3.1971

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: Şarlak 2005, s.129-130.
TANIM: Mezar anıtı, yanlarda dışa çıkıntılı kaide, dikdörtgen formlu gövde ve üzerindeki melek heykelinden meydana gelir. Kademeli olarak düzenlenmiş olan kaidede mezara sonradan gömülen kişilerin adları ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Yanlarda kaideye bitişik kare bölümlerin üzerinde çift kulplu büyük mermer vazolar bulunur. Kapakları yayan meşaleler biçiminde yapılmış vazoların gövdeleri akanthus yaprakları ve inci dizisi ile süslenmiştir.

Dikdörtgen formlu gövdenin üstü uçları püsküllü bir örtü ile kaplanmıştır. Örtünün üzerinde kare kaide üzerinde bir kadın melek heykeli yerleştirilmiştir. Yürür biçimde tasvir edilmiş melek sağ kolunu havaya kaldırmış, sol elinde ayağının yanındaki vazoya değen büyük bir çelenk tutmaktadır. Başı sola dönük ve aşağıya bakmaktadır. Üzerindeki kolsuz uzun giysi sağ omzunu açıkta bırakmaktadır. Elbisesinin etekleri baldırları üzerinde küçük yıldızlarla tutturulmuştur. Giysileri dizlerine kadar kıvrımlı biçimde uçuşmaktadır. Kanatları arkada yukarıya doğru kaldırılmıştır. Heykeli destekleyen arka kısım kayalık biçiminde tasarlanmış ve bunun önünde bir kült kabı yerleştirilmiştir. Yuvarlak gövdeli sade biçimde tasarlanan vazo biçimindeki kült kabı üzerine meleğin uçuşan giysileri ve elinde tuttuğu çelenkteki çiçekler bulunmaktadır. Arkaya doğru uçuşan dalgalı ve uzun saçları üstte yıldızlı taçla tutturulmuştur. Ayakları çıplaktır.

KATALOG NO: 175, (Lev. 209, 210)

STEFANA LEMNİ AİLE MEZARI
TARİH: 1862
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaide ön ve yan yüzlerinde, lahit gövdesi ve kapağında ve arşitravda İtalyanca kitabeler yer alır. Arşitrav üzerinde

FAMIGLIA LEMNI	Lemni Ailesi

Lahit kapağında:

D O M	Kubbesi/Evi
STEFANA LEMMI MORTA	Ölmüş Stefano Lemmi

Lahit teknesinde:

TITO LEMMI	
Nato 3 Livorno 1812	3 1812 de doğdu
Morto Dec.26 1876	26 Aralık 1876 de öldü

Kaide Ön yüzünde
STEFANA GARGİULO NATA LEMMI 1875-1951
LEOPOLDO LEMMI 1910-1974
LEPOLDO LEMMI NATO IL 26 AGOSTO 1846 MORTO IL 10 SETTEMBRE 1911
OTTAVIA LEMMI 1847-1938

Kaide yan yüzlerinde:
LA TERRA SI SCHIANTERA TUTTALA TERRA SI DISFARA TUTTA
LA TERRA TREMERA TUTTA ED ECCO TENEBRE E DISTRETTA
CHE SI RINNOVELLERA COL Dİ,
E NEL CIELO DI ESSA FARA OSCURO.
POI UDRASSI DAL CIELO UNA VOCE CHE DIRA
SCRIVI,
BEATI I MORTI CHE PER L'INNANZI MUOIONO NEL SIGNORE
ST CERTO DICE LO SPIRITO:
AOCIOCCHE SI RIPOSINO DELLE LORO FATICHE:
E LE LORO OPERE CLI SECUIRANNO
[……..] Cap.XIV.
VANITA DELLE VANITÂ: OGNI COSA È VANITÂ
PCIOCCHE CIO CH AVVIENE A FIGLIOLI DEGLI UOMIM
AVVIENE AD OGNI CORPO ANIMATO
VÈ UN MEDESIMO AVVENIMENTO PER ESSI TUTTI
COME MUORE L' UNO COSI MUORE L'ALTRO:
TUTTI VANNO IN UN MEDESIMO LUOGO:
TUTTI SONO STATI FATTI DI POLVERE
E TUTTI RITORNANO IN POLVERE.
Ecelis Cop I. III.

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -

TANIM: Üç basamaklı podyum üzerinde yer alan daire planlı mezar anıtı kubbe ile örtülüdür. Tholos biçimli anıt altı serbest sütun tarafından taşınır. Sütunlar kare kaide ve yuvarlak yastık üzerinde yükselen yivsiz sütunlar Dor-Toskan tipi başlıklarla sonlanır. Üzerinde mezar sahibi ailenin adı yazılmış olan arşitrav, dışa çıkıntılı saçaklık ve kubbe tek bir bloktan yapılmıştır. Kubbenin üstünde yaprak üzerinde bir haç kabartması işlenmiş ve tepesinde çanak biçimli bir vazo yerleştirilmiştir.

Demir parmaklıklarla çevrelenen anıtın köşelerine gövdeleri uzun ve bezemeli büyük meşaleler yerleştirilmiştir. Alttaki düz gövdeyi, sırasıyla; ters yerleştirilmiş akanthus yaprakları ve yivli kısım, çanak biçimli akanthus yaprakları, yukarı doğru daralan konik düz gövde, daha küçük bir akanthus yaprak çelengi ve yanan meşaleler biçiminde yapılmış gövdesi yivli çift kulplu vazolar yer alır. Tholos biçimli anıtın ortasında kubbenin altına gelecek biçimde dikdörtgen biçimli kaide, lahit biçiminde bir üst bölüm ve üzerindeki melek heykeli yerleştirilmiştir. Kaidenin ön yüzünde mezara sonradan gömülen kişilerin ismi, yan yüzlerde ise uzun iki şiir yer alır. Üste köşeleri aslan ayağı biçiminde yapılmış olan kaide üzerinde prizmal gövdeli küçük bir lahit bulunur. Kapağı ile birlikte tek bir bloktan işlenmiş lahitin teknesinde girland kabartması ve üzerinde mezara ilk gömülen kişinin adı yer alır. Kapağın köşelerindeki akroterler palmetlerle bezenmiştir.

Lahtin üzerinde başını gökyüzüne kaldırmış ayakta duran bir melek heykeli yerleştirilmiştir. Ellerini göğsü üzerinde birleştirmiş olan genç erkek melek dua eder biçimde betimlenmiştir. Omuzlarına kadar inen uzun ve dalgalı saçlara sahiptir. Çıplak bedeni tek omzunu açıkta bırakan kumaşla kapatılmıştır. Sol omuz ve göğsünü açıkta bırakan uzun kumaşın ucu sol koluna dolanmıştır. Çıplak olan gerideki sağ ayağı parmak uçları ile sol ayağını ise kaideye tam olarak basmaktadır. Elbise kıvrımları, kanat ve saçlar detaylı biçimde işlenmiştir.

KATALOG NO: 176, (Lev. 211)
THALASSO AİLE MEZARI
TARİH: 1865
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön ve yan yüzünde İtalyanca kitabe yer alır.
Ön yüzde:

ERETTO L'ANNO 1886	
D.O. M. FAMIGLIA	Aile Mezarı
PAOLO THALASSO	
EUGENIA THALASSO 1879-1967	
SOFIA TALASSO 1885-1971	
LAURENT LORENZI 1898-1965	

Yan yüzde:

LUCIA THALASSO	Lucıa Thalasso
DECESSA LI 21 NOVBRE1897	21 Kasım 1897 de öldü
PAOLO THALASSO	Paolo Thalasso
DECESSO	Ölüm
LI 12 AGOSTO 1865	12 Ağustos 1865 de
D' ANNI 82	82 yaşında
ADELE THALASSO	Adele Thalasso
NATA GIULIANI	Gıulıanı olarak doğdu
DECESSA IL 12 DECEMBRE 1887	12 Aralık 1887 de öldü
DI ANNI 50	50 yaşında

ESTER THALASSO	Ester Thalasso
NATA PIRJANTZ	Pırjantz olarak doğdu
DECESSA IL 28 MAGGIO 1888	28 Mayıs 1888 de öldü
DI ANNI 26	26 yaşında

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıt yüksek ve kabartmalı pedestal ve üzerindeki heykelden oluşur. Mezar alanının ortasında bulunan mezar anıtı kademeli olarak daralan dört bölümden oluşan kaideye sahiptir. Anıtın yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdesi dört yüzlüdür. Anıtın tüm yüzleri dışa taşkın bir silme ile oluşturulmuş çerçeveyle sınırlandırılmıştır. Dikdörtgen prizmal gövdenin köşelerinde ters yerleştirilmiş yanan meşale kabartmaları yer alır.

Anıtın gövdesinin tüm yüzleri ön yüz gibi iki bölüme ayrılmıştır. Gövdenin diğer yüzlerinde bu bölümlere kitabe yazılırken, ön yüzde ağzında zeytin dalı tutan güvercin kabartması işlenmiştir. Ayakları üzerine oturan güvercinin kanatları ve kuyruğu detaylı bir işçilikle yapılmıştır. Anıt dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Köşeleri akroterli dışa taşkın saçaklığın üzerinde oturan bir erkek melek heykeli yerleştirilmiştir. Erkek meleğin üst bedeni çıplak, belden aşağısı ise uzun bir kıyafetle betimlenmiştir. Sol ayağı daha geride olan melek sol kolunda aşağı sarkan bir örtü tutar. Bedenini örten bol kıvrımlı giysisinin altında vücudunun hatları belli olmaktadır. Başını hafifçe yukarı kaldırmış, sol elini yüzüne yaklaştırmıştır. Dingin bir ifadeye sahip olan yüzün hatları bir erkekten çok kadına daha yakındır. Ortadan ayrılmış uzun ve dalgalı saçları ince bir bantla çevrelenmiştir. Büyük kanatları detaylı olarak işlenmiştir.

KATALOG NO: 177, (Lev. 212)
ZAREVİCH AİLE MEZARI
TARİH: 1869
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Gövdenin ön ve yan yüzünde İtalyanca kitabe yer alır.

FAMIGLIA DI NICOLA ZAREVICH	NICOLO ZAREVİCH AİLESİ
CATERINA CARLICH 1924	
NICOLA CARLICH	
MADELEINE CARLICH	

Yan yüzde:

QUI GIACE	Burada Yatan
GUISEPPINA ZAREVICH	Guıseppına Zarevıch
[……] 15 LUGLIO 1824	15 Temmuz 1824
[……] 25 APRILL 1869	25 Nisan 1869

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki kademeli kaide, yukarı doğru hafifçe daralan gövde ve üzerindeki melek heykelinden oluşur. Gövdedeki mezar yazıtı üstte üç dilimli sivri bir kemerle

çevrelenmiştir. Bunun üzerindeki yatay bordürde çanak yapraklardan gelişen yatay yerleştirilmiş iki zambak çiçeği kabartması işlenmiştir. Gövde yuvarlak kemerli bir alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlıkta kurdeleyle birbirine bağlanan üç haşhaş bitkisi kabartması, köşelerde palmet motiflerinden oluşan akroterler yer alır.

Alçak kaide üzerinde ayakta duran kadın melek heykeli yerleştirilmiştir. Ellerini önünde birleştirmiş olan melek, yuvarlak yakalı uzun bir elbise giymiştir. Bunun üzerinde omuzlarını örten ve uçlarını sol bileğine toplamış uzun bir pelerin taşır. Figürün üzerindeki giysiler drapelerle hareketlendirilmiştir Başı mezar alanına doğru hafifçe eğmiştir. Oval biçimli yüzü hüzünlü bir ifadeye sahiptir. Kaşları, burnu ve kapalı olan ağzı ince ve oranlıdır. Yüzünü çevreleyen kabarık uzun saçları geriye doğru taranmıştır. Sol ayağı cepheden, sağ ayağı yanda betimlenmiştir. Bir ayağını öne doğru atan figür hacimli bir bedene sahiptir. Ayak bileklerine kadar devam eden oldukça yüksek tutulmuş kanatlara sahiptir.

KATALOG NO: 178, (Lev. 213)
SEEFELDER AİLE MEZARI
TARİH: 1907
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Gövdede ve alınlıkta Almanca kitabe yer alır.

GRAB IM HIER * FAMILIE SEEFELDER	Seefelder Ailesinin Mezarıdır
MICHAEL SEEFELDER	Mıchael Seefelder
Geb. in Juni 1876 (diğer satırlar okunmuyor)	Haziran 1876 de doğdu
LUDWIG SEEFELDER	Ludwıg Seefelder
Geb. in Cons/pel am 17 Aprıl 1858	17 Nisan 1858 de İstanbul'da doğdu
Gest. am 23 April 1907	23 Nisan 1907 de öldü
GEORGINA SEEFELDER	Georgına Seefelder
Geb. am 20 Sept. 1856	20 Eylül 1856 de doğdu
Gest in Cons/pel am 28 Juni 1932	28 Haziran 1932 de İstanbul'da öldü
ROBERT SEEFELDER	Robert Seefelder
Geb. in Cons/pel am 20 Sept. 1858	20 Eylül 1858 de İstanbul'da doğdu
Gelt Cons/pel am 10 Mai 1935	10 Mayıs 1935 de İstanbul'da öldü
IRENE SEEFELDER	Irene Seefelder
Geb. İn 1820	1820 de doğdu
Gest in Cons/pel am 19 August 1896	19 Ağustos 1896 da İstanbul'da öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Alınlıktaki melek kabartmasının sağ eli bilekten kırıktır.
MALZEME: Mermer
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı aedikula biçimindedir. Dikdörtgen formlu taban üzerinde, yanlarda iki sütunce tarafından sınırlanan gövde yuvarlak kemerli alınlıkla sonlanır. Kare kaidelere oturan serbest sütunlar oldukça detaylı işlenmiş Kompozit tip başlıklar taşır. Yuvarlak kemerli alınlığın oturduğu kare tabanlarda geometrik ve bitkisel süslemeler yer alır.

Kemerin içinde defne yapraklarından oluşmuş çelenkte melek kabartması betimlenmiştir. Çelenk ve melek kabartması altın sarısı renginde yaldızlıdır. Çelengin altında kıvrımlı kurdeleler yanlara doğru uzanmaktadır. Cepheden tasvir edilmiş figür yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kollarını iki yana açmış olan melek sol elinde omzuna uzanan bir palmiye dalı tutmaktadır. Sağ eli bilekten kırıktır. Bol ve uzun elbisesinin üzerinde sağ

omzundan beline çapraz olarak yerleştirilmiş bir pelerin taşır. Uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar düşer. Süsleme yüzeyinden dışa taşkın olan kafası hafifçe sola dönüktür.

KATALOG NO: 179, (Lev. 214)
MOLİNARİ AİLE MEZARI
TARİH: 1892
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Mezarlığı
KİTABE: Kaide ve gövdede İtalyanca kitabe yer alır. Gövdede:

ALLA MEMORIA	Anısına
DELLA MIA AMATISSIMA CONSORTE	Benim Sevgili Eşim
GUISEPPINA MOLINARI	Guıseppına Molınarı
RAPITA ALLA NOSTRA AFFEZIONE	Bizim Hastalığımıza Yakalandı
IL I FEBBRAIO 1903	1 Şubat 1903 te
ALL ETA DI 34 ANNI	34 yaşlarındaydı
UN DE PROFUNDIS!	(Psalm 130-Ölülerin ardından okunan dua)
IL MARITO E I FIGEI INCONSOLARILI	Eşi ve ailesi
POSERO QUESTA LAPIDE	Bu taşı yerleştirdi

Kaidede:

QUI RIPOSA PURE	Rahat Uyu
LA FIGLIA E SORELLA	Kızkardeşleri
LUCIA MOLINARI	Lucıa Molınarı
MORTA NELL'ANNO 1894	1894 yılında öldü
ALLA TENERA ETA DI 7 ANNI	7 yaşındaydı
BLANCHE KARAPANAYOTİ	

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide ve gövdeden meydana gelir. İki kademeli yüksek kaide üzerindedir. Yukarıya doğru daralan gövde iki bölüme ayrılmıştır. Gövdenin alt kısmı kitabelik, üst kısmında oturan bir kadın melek kabartması yer alır. Dışa taşkın zemin üzerinde profilden betimlenen melek figürü kayalık üzerinde oturmaktadır. Başını dizine yasladığı kolu ile destekleyen figür üzgün bir ifade içindedir. Sol elinde çiçeklerden oluşan bir çelenk tutar. Tek omuzunu açıkta bırakan, kolları düğmeli uzun bir kıyafet giymiştir. Uzun ve dalgalı saçları omzuna kadar uzanır. Uzun kanadı detaylı olarak işlenmiştir. Giysinin altından görünen çıplak ayaklarından sadece biri görünmektedir.
Gövde dışa taşkın saçaklık ve üçgen bir alınlıkla sonlanır. Alınlığın merkezinde kıvrımlı yapraklardan gelişen üç haşhaş bitkisi yer alır. Köşe akroterlerinde daire biçimli kabartmalar, tepe akroterinde volüt biçimli kıvrık dallardan gelişen bir palmet motifi işlenmiştir. Saçaklığın üzerinde yer alan haç düşmüştür.

KATALOG NO: 180, (Lev. 215)
MİLLE AİLE MEZARI
TARİH: 1874
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı

KİTABE: Kaide ve gövdenin üç yüzünde Fransızca kitabe yer alır.

ERIGE L'AN 1866

D.O.M	
FAMILLE J. D. MILLE	J. D. Mılle Ailesi
CI-GIT	Burada yatar
J.D. MILLE	J.D. Mılle
DÉCÉDÉ LE 3 JUIN 1874	3 Haziran 1874 de öldü
AGE DE 76 ANS	76 yaşındaydı
VIRGINIE MILLE	Vırgınıe Mılle
DÉCÉDÉ LE- 1 SEMPTEMBRE 1881	1 Eylül 1881 de öldü
AGÉE DE 79 ANS	79 yaşındaydı
Ön yüzdeki kaidede:	
LOUISE MILLE 1887-1946	Louıse Mılle 1887-1946
ALBERT MILLE 1872-1946	Albert Mılle 1872-1946
JULES MILLE 1874-1958	Jules Mılle 1874-1958
Yan yüzde:	
EDOUARD MILLE	Edouard Mılle
DÉCÉDÉ LE 18 NOVEMBRE 1894	18 Kasım 1894 de öldü
AGÉ DE 66 ANS	66 yaşındaydı
SILVAIN MILLE	Sılvaın Mılle
DECEDE LE 23 AVRIL1905	23 Nisan 1905 de öldü
AGÉ DE 76 ANS	76 yaşındaydı
ROSE MILLE	Rose Mılle
DÉCÉDÉ LE 11 AVRIL 1911	11 Nisan 1911 de öldü
AGÉE DE 70 ANS	70 yaşındaydı
PIERRE MILLE	Pıerre Mılle
DÉCÉDÉ LE 19 AOUT 1848	19 Ağustos 1848
AGÉ DE 24 ANS	24 yaşındaydı
ESPRIT MILLE	Esprıt Mılle
DÉCÉDÉ LE 29 OCT. 1865	29 Ekim 1865 de öldü
AGE DE 39 ANS	39 yaşındaydı

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanının ortasında yer alan anıt, kaide, gövde ve heykelden oluşmaktadır. Kademeli olarak daralan kaide üzerinde yer alan dilimli kemerle sonlanan dikdörtgen biçimli gövdenin üç yüzünde gömülü olan kişilerin adları, ölüm tarihleri yazılmıştır. Gövdenin üst bölümü bordürle sonlanmaktadır. Anıtın gövdesi dışa taşkın saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklığın köşelerinde palmet bezemeli akroterler yer alır. Gövde üzerinde kaide üzerinde ayakta duran genç bir kadın heykeli bulunur. Vücudunu sıkıca saran yuvarlak yakalı iç kıyafetinin üzerinde başını örten uzun bir pelerin taşır. Göğsüne yasladığı ve aynı zamanda pelerinin ucunu topladığı sağ elinde bir haç, sol elinde ise çiçeklerden oluşan bir çelenk

tutmaktadır. Vücudu eğilmiş sol ayağı üzerine hafifçe kıvrılmıştır. Uzun saçları göğsüne kadar uzanır. İnce ve narin olan yüzde sakin bir ifade görülür.

KATALOG NO: 181, (Lev. 216, 217)
ALBERT KUN AİLE MEZARI
TARİH: 1892
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Ön yüzde Latince kitabe yer alır.

TRIBUT AFFECTEUX	Sevgili Eş ve Baba
A LA MEMOIRE	Anısına
DE NOTRE BIEN AIME	Ona İthafen
EPOUX ET PERE	
ALBERT KUN	Albert Kun
NE LE 20 MARS 1834	20 Mart 1834 de doğdu
DECEDE LE 12 DECEMBRE 1892	12 Aralık 1892 de öldü
JOSEPHINE KUN	Josephıne Kun
NE LE 18 MARS 1890	18 Mart 1890 da doğdu
DECEDEE LE 10 NOVEMBRE 1895	10 Kasım 1895 de öldü
HORTENSE KUN	Hortense Kun
NEE LE 19 MARS 1880	19 Mart 1880 de doğdu
DECEDEE LE 16 AVRIL 1903	16 Nisan 1903 de öldü
Kaidenin tabanında	
ESTHER CALAVASSAY	Esther Calavassay
NELE 4 MARS 1863	4 Mart 1863 de doğdu
DECEDEE 11 DECEMBRE 1907	11 Aralık 1907 de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar üzerindeki heykel yerinden sökülerek yan tarafına yerleştirilmiştir.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar, iki bölümlü kaide, dikdörtgen formlu gövde ve çocuk heykelinden meydana gelmiştir. Anıtın üzerinde duran heykel bilinmeyen bir nedenle yerinden kaldırılmış ve mezarın yanına yerleştirilmiştir. Yukarıya doğru hafifçe daralan gövde üzerinde Fransızca mezar kitabesi ve bir haç yer alır. Gövde kemerli ve köşeleri akroterli bir tepelikle sonlanır. Dışa taşkın olan saçaklığın üstü heykelin yerleştirilmesi amacıyla düz bırakılmıştır.

Üstü yastık biçiminde işlenmiş bir kaide üzerinde duran çocuk figürü dizleri üzerine çökmüş dua etmektedir. Yastığın köşelerindeki püsküller köşelerde aşağıya doğru sarkmaktadır. Çocuk önde ellerini birleştirmiş, kafasını yukarıya doğru kaldırmış dua eder biçimde tasvir edilmiştir. Uzun ve dalgalı saçları ortadan ayrılmış, lüle şeklinde omuzlarına düşmektedir. Yuvarlak vücut hatlarına sahip olan çocuğun üzerindeki tek bacağını örten örtü cinsel organını kapatmaktadır. Yukarıya doğru bakan kaşları ve gözleri, yumuşak yüz ifadesiyle sakin bir tavırla gösterilen figürün yanakları ve gözlerinin alt kısmı şişkindir. Usta bir işçilikle yapılan heykelde figürün ayaklarını bastığı yer adeta gerçek bir yastık gibi yumuşak

kenarlarıyla dikkati çeker. Çocuk figürünün arka bedeni de gerçekçi ve itinalı bir işçilikle yapılmıştır.

KATALOG NO: 182, (Lev. 218)
ANTOINE BARTHELEMY AİLE MEZARI
TARİH: 1926
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
Kitabe: Anıtın ön yüzünde ve arşitravda Fransızca kitabe yer alır. Arşitrav üzerinde:

FAMILLE ANTONIONE BARTHELEMY Antonıone Barthelemy Ailesi

Ön yüzde:
ANTOINE BARTHELEMY RAPPELE AU SEİGNEUR LE 6 SEMPTEMBRE 1926
VIRGINIE BARTHELEMY RAVİE ALAFFECTİON DES SİENS LE 24 FEVRİER 1914
ANTOINE BARTHELEMY DECEDE LE 2 JUİN 1928
LUCİE BARTHELEMY PİUSEMEN DECEDE LE 26 1953
ARMAND BARTHELEMY DECEDE LE 30 JUİN 1955
VİCTOR BARTHELEMY 7.5.1960
ANNA BARTHELEMY DECEDE LE 27.6.1961
ETİENNE BARTHELEMY DECEDE LE 22.1.1976

Antoıne Barthelemy 6 Eylül 1926 da Tanrı ölümü hatırlattı
Vırgınıe Barthelemy 24 Şubat 1914 de öldü
Antoıne Barthelemy 2 Haziran 1928
Lucie Barthelemy 26 ? 1953 de öldü
Armand Barthelemy 30 Haziran 1955 de öldü
Victor Barthelemy 7.5.1960
Anna Barthelemy 27.6.1961 de öldü
Etienne Barthelemy 22.1.1976 da öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı aedikula biçimindedir. Altta postamentlere oturan sütunlar korint düzeninde bir üst yapıyı taşır. Alt kısmı dolgulu, üstü yivli olan sütunlar kompozit başlıklarla sonlanır. Üst yapı sırasıyla arşitrav, yazıtlı friz, diş sırası, yumurta dizisi, konsollu korniş ve iç yüzü benzer biçimde işlenmiş yuvarlak kemerli alınlıktan oluşur.
Aedikula'nın kabartmalı cephesi yanlarda yivli plasterlerle sınırlanır. Kabartmalı panoda bulutlar üzerinde meleklerin eşlik ettiği, etrafından ışınlar çıkan bir haç kabartması betimlenmiştir. Etrafı asma dallarıyla çevrelenmiş olan kabartmalı yüzey üstte, içinde daire kabartmaları bulunan yuvarlak kemerli bir bordürle sonlanır. Alt kısımda oval madalyonlar içinde mezar sahiplerinin fotoğrafları, isim ve ölüm tarihleri yazılıdır. Anıtın dar yan kenarları ön cephede düzenlemeyi takip eder. Ancak burada üst yapıya yer verilmemiştir. Yarım sütunce gövdeleri Dor çeşitlemesi başlıklar taşır. Abakusta panoyu çevreleyen bordürle aynı biçimde daireler yer alır. Sütunlar üzerine alt gövdesi yivli ayaklı vazolar yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 183, (Lev. 219)

JAGQUES ARMAO MEZARI
TARİH: 1929
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Stel ön yüzünde ve tabanında Fransızca kitabe yer alır.

İCİ REPOSE	Burada Yatan
GEORGES MİDOR	Georges Midor
DÈCÈDÈ LE 15 JUIİLLET 1881	15 Haziran 1881de öldü
A LA CEDE 4 ANS	4 yaşındaydı
JACQUES ARMAO	Jacques Armao
DECEDE LE 8 JUİN 1929	8 Haziran 1929 da öldü

Kaidenin tabanında:
ANGE CHÈRİ TROP TO TRAVI
A LA TENDRESSE DE TES PARENTS
TON DOUX SOUVENIR TOUTE LA VİE
A LEUR MEMOİRE SERA PRESENT

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli farklı ölçülerdeki iki kademeli kaide üzerindedir. Stelin yukarıya doğru daralan gövdesinde kitabe ve melek kabartması yer alır. Kabartmada kayalık üzerinde oturan bir melek figürü betimlenmiştir. Elini yüzüne yaslamış olan melek başı öne eğik, derin düşüncelere dalmış hüzünlü bir ruh hali içerisindedir. Uzun dalgalı saçlı ve yuvarlak yüz hatlarına sahiptir. Üzerindeki kısa kollu uzun bir giysi bulunan meleğin geniş kanatları ve kıyafeti ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Bu işlenimler hacim duygusunu arttırmaktadır. Giysinin altından çıplak ayakları görünmektedir. Sağ elini yanağına koyması figürün ruh halini göstermektedir. Stel üstte üçgen bir alınlıkla sonlanır. Alınlığın köşelerinde palmet bezemeli akroterler ve merkezindeki panoda kırık bir gül dalı kabartması yer alır. Alınlığın üst kısmındaki kare kaide akantüs yapraklarıyla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 184, (Lev. 220)
ANDRI T. CHACHAIY MEZARI
TARİH: 1928
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Heykel bloğundaki geniş rulo üzerinde Fransızca mezar kitabe yer alır.

ANDRE T CHACHAIY	Andre T Chachaıy
FIL'S B[…….]	
E CAMILLE CHACHAIY	E Camılle Chachaıy
NE A MERSINE	Mersın'de
LE 30 NOVEMBRE 1917	30 Kasım 1917 de doğdu
DECEDE A CONSPLE LE 3 JUIN 1928	3 Haziran 1928 de öldü

SANATÇI: -

Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı yüksek kaide ve üzerindeki çocuk melek heykelinden oluşur. Kaide üstte dairevi biçimde sonlanır. Çocuk melek kayalıklar üzerinde bir haça yaslanmış, oturur biçimde tasvir edilmiştir. Melek yukarıya kaldırdığı sağ elinde bir gül tutmaktadır. Başı öne doğru eğilmiş ve gözleri kapalıdır. Kısa ve dalgalı saçlı olarak betimlenmiştir. Meleğin üzerinde kısa kollu V yakalı giysisinin kolları, yakası ve etek kısmı dantellidir. Elbisesinin yaka ve kol kısımları drapelerle hareketlendirilmiştir. Meleğin kucağına gül buketi koyulmuştur. Meleğin ayağı altında rulo üzerinde mezar sahibinin adı ve doğum-ölüm tarihleri yazılmıştır. Rulonun sol tarafında bir zambak motifi yer alır.

KATALOG NO: 185, (Lev. 221)
ERLMAYER MEZAR ANITI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaide ve heykel bloğu altında Almanca kitabe yer alır.

HIER RUHT IN GOTT	Burada yatıyor
UNSER GELIEBTER SOHN ERVTER	Bizim Sevgili Oğlumuz Ervter
FRANZ-JOSEF ERLMAYER	Franz-Josef Erlmayer
GEST. 5 MAI 1893	5 Mayıs 1893 de öldü
IM ALTER VON 27 JAHRE	27 yaşındaydı
FRIEDE SEINER ASCHE-	Barış içinde uyu

HIER RUHT IN GOTT	Burada yatıyor
UNSER INNIGST GELIEBTER	Bizim Sevgili
BRUDER UND GATTE	Abi ve Eş
GOTTFRIED ERLMAYER	Gottfrıed Erlmayer
GEB. AM 21 SEP. 1871	21Ekim 1871 de doğdu
GEST. AM 2 FEBRUAR 1929	2 Şubat 1929 da öldü
RUHE SANFT	Rahat uyu

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kademeli olarak daralan iki kaide, yukarıya doğru daralan melek kabartmalı gövde ve haçtan oluşur. Kabartmalı gövdenin alt kısmı mezar kitabesine ayrılmıştır. Dışa taşkın bir zemin üzerinde diz çökmüş ve ellerini birleştirmiş bir melek kabartması işlenmiştir. Dizleri üzerine çöken melek figürünün yuvarlak yakalı uzun giysisi iki parçalıdır. Elbisesinin alt ve arka kısmı drapelerle hareketlendirilmiştir. Profilden betimlenen figürün kanatları oldukça büyük ve tek bir yanda toplanmıştır Dalgalı saçları omuzlarına kadar dökülmektedir. Meleğin iri gövdesine göre kafası küçük yapılmıştır. Anıtın üst kısmı daralarak büyük bir haçla sonlanmaktadır. Haçın alt kolu iri akantüs yapraklarıyla soğanımsı biçimde tasarlanmış bir kaide üzerindedir.

KATALOG NO: 186, (Lev. 222)
MARİA ALFREDO TORCHIA MEZARI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde alınlık ve gövdede İtalyanca kitabe bulunur.

GUISEPPE TORCHIA	Guıseppe Torchıa
AL NOSTRI CARI FIGLI	Sevgili çocuklar için
MARIA F ALFREDO TORCHIA	Marıa F Alfredo Torchıa
NATI IN CONSTANTINOPOLI	İstanbul da doğdu
MORTA AI 8 FEB 1898	8 Şubat 1898 de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Kabartmalar oldukça yıpranmıştır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen biçimli mezar stelinin ön yüzü yuvarlak niş biçiminde oyulmuştur. Niş içerisinde annesine sarılmış bir çocuk kabartması yer alır. Her iki figür de oldukça yıpranmıştır. Kadın figürü uzun saçları ve eteği kabarık dizlerine kadar inen bir elbisesi, topuklu ayakkabıları belirtilmiştir. Çocuk figürü annesinin bacaklarına sarılmıştır. Figürlerin sağında gökyüzünde çelenk içindeki bir haç motifi yer alır. Mezar taşı ilk olarak gömülen Maria Torchia için yapılmıştır. Kabartma annesini kaybeden bir çocuğun anne özlemini göstermektedir. Mezar stelinin üst kısmı alınlık biçimindedir. Oldukça sade olan alınlığın köşelerinde akroterler ve ortasında oval madalyon içinde bir çocuk fotoğrafı bulunmaktadır. Fotoğrafın altındaki isim mezara yapılan ikinci gömülen kişi Guiseppe Torchia'dır. Anne ve oğul bu mezarda böylece kabartmadaki gibi birbirlerine kavuşmuştur.

KATALOG NO: 187, (Lev. 223)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Mezarlığı
KİTABE: Mezarda kitabe yoktur.
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kademeli kaide, stel ve üzerindeki örtülü urneden oluşur. Kare kübik gövdeli dört yüzlü kaide kareler ayrılmış ve çelenk ile girland kabartmalarıyla süslenmiştir. Kaide üzerine yerleştirilen stel yukarı doğru hafifçe daralan dikdörtgen gövdelidir. Stelin ön yüzüne oval madalyon içerisinde bir kadın kabartmasına işlenmiştir. Yüksek kabartma olarak yapılmış genç kadın figürünün başı öne eğik, ellerini birleştirmiş, yanındaki tütsü kabı önünde tasvir edilmiştir. Kollarını açıkta bırakan manşetleri düğmeli elbisesi, başındaki taca bağlanan uzun örtü ile çevrelenir. Uzun ve dalgalı saçları önden bir taçla geriye doğru toplanmıştır. Saç ve elbisesinin kıvrımları detaylı ve gerçekçi biçimde verilmiştir. Gövde üstte, üçgen bir alınlıkla sonlanır. Alınlığın ortasında bir haç kabartması yer alır. Köşelerdeki akroterler bezemesizdir. Bunun üzerinde gövdesi yivli büyük bir örtülü urne kabı yerleştirilmiştir. Kabın yaklaşık yarısı uçları püsküllü bir örtü ile tamamen örtülmüştür.

KATALOG NO: 188, (Lev. 224)
NAJAR AİLESİ
TARİH: 1922
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Gövdede ve levhada oldukça silik şekilde Fransızca kitabe yer alır. Gövdede:

REPOSE
NOTRE [……]
VARTROS ZMGEAR
[……]
3 JANNIER 1922 25 ANS

Mezarın üstünü örten levhada:
NICOLAS NAJAR 1879-1967
ESTHER NAJAR 1894-1968

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Heykelin başı sonradan gövdeye yapıştırılmıştır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezarın ilk sahibinin "Vartros Zmgear" adı güçlükle okunduğu için, daha sonra gömülen Najar ailesi ismiyle adlandırılmıştır. Mezar anıtı alçak iki kademeli kaide, piramidal gövde ve kadın heykelinden meydana gelir. Yukarıya doğru daralan piramidal gövde kıvrık dal süslemeli bir bordür ve profilli bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Üstte yan oturmuş, başı sola dönük bir kadın heykeli yerleştirilmiştir. Tek omzunu açıkta bırakan drapeli uzun bir giysiyle betimlenen figür ellerini yanındaki kült kabı üzerine koymuştur. Koluna doladığı pelerini yanındaki vazonun üzerine örterek yere uzanmaktadır. Omuz askıları düğmelerle birleştirilmiş olan elbisesi hareketine uygun biçimde işlenmiştir. Sağ ayağını diğerinin gerisinde almıştır ve elbisesinin altında sandelet giymiş ayakları görülebilmektedir. Uzun saçları ensede toplanmıştır. Figürün sakin ve hüzünlü bir ifadeyle betimlenmesi, giysisi altından görünen vücut hatları ve yüz hatları Antik dönem kadın heykellerini hatırlatmaktadır.

KATALOG NO: 189, (Lev. 225)
ANDREAS KUVİOS MEZARI
TARİH: 1867
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Yunanca kitabe yer almaktadır.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΒΙΟΣ	Andreas Kuvios
ΕΓΕΝΙΘΗΤΕ	Doğum
17. ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ. 1797	17 Ocak 1797
ΑΠΕΒΕΙΩΣΕ	Ölüm
ΤΗ. 17. ΜΑΡΤΙΟΥ. 1861	17 Mart 1861
ΚΤΗΤΟΡ. ΜΑΡΙΓΟ – ΜΙΚΙΟΠΟΥΛΟΥ	Ktitoras – Marigo - Mikiopulu

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -

TANIM: Mezar steli dikdörtgen formlu kaide ve alınlıkla sonlanan kabartmalı gövdeden oluşur. Kaidede çelenk içinde bir haç kabartması yer alır. Kaide kıvrık dallarla bezenmiş kenarları çıkıntılı bir bordürle sonlanır. Bordür dışa taşkın bir silmeyle sonlandırılmıştır. Gövdede mezar sahibinin adı ve doğum ve ölüm tarihlerinin yer aldığı uçları kıvrık geniş bir rulo ve üzerinde bir melek kabartması işlenmiştir. Rulo iki yanda ters yerleştirilmiş yanan meşalelerle çevrelenmiştir. Zeminden daha yüksek olarak olarak tasarlanan zemin üzerinde dizleri üzerine oturan melek eli çenesinde uzun bir vazoya yaslanmıştır. Başını saran örtü, önünde bulunan ince uzun vazo üzerine sarkar. Uzun giysiler içinde tasvir edilmiş olan figürün büyük kanatları açıktır. Meleğin sağında büyük yanan bir kandil solunda gül dalı tasvir edilmiştir. Gövde; çanak yaprağıyla çevrelenen bir haşhaş'tan gelişen kıvrık dal süslemeli bir bordür ve yumurta dizisi ile sonlanır. Dışa çıkıntılı saçaklık üzerinde yanlarda kısa yanan meşalelerle sınırlanan yarım daire formlu alınlık yer alır. Üstte akanthus ve kıvrık dallarla çevrelenen alınlığın merkezinde çapraz olarak yerleştirilmiş kemikler ve kuru kafa kabartması işlenmiştir.

KATALOG NO: 190, (Lev. 226)
CARAYOSMA AİLESİ MEZARI(FANY KERLANCHIDJIAN)
TARİH: 1880
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının tepeliğinde ve ön yüzünde Fransızca kitabe yer alır.

FAMILLE	Aile
M. KERLANCHIDJIAN	M. Kerlanchıdjıan
M-MC CARAYOSMA	Madam Karayosma
NÉE	olarak doğdu
FANY KERLANCHIDJIAN	Fany Kerlanchıdjıan
DÉCÉDÉE LE 20 OCTOBRE 1880	20 Ekimde öldü
À L' À GE DE 17 ANS	yaşı 17 diydi.

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıt kaide, kabartmalı gövde ve tepelikten meydana gelir. Anıt üç kademeli aşağıdan yukarıya doğru daralan kaideye sahiptir. Anıtın gövdesi iki bölümden oluşmaktadır. Gövdenin alt kısmında mezar kitabesi, bunun üzerinde niş içinde bir melek kabartması yer alır. Kayalık üzerinde oturan meleğin başı öne eğik, sağ elini alnına dayamış biçimde tasvir edilmiştir. Tek omzunu açıkta bırakan üstten düğmelerle birleştirilmiş kısa kollu elbisesinin katları ışık gölge etkisini arttırarak figüre hacim duygusu vermektedir. Uzun ve dalgalı saçları zeytin dallarından yapılmış bir taç ile geriye doğru toplanmıştır. Saçlarının ön kısmı öne doğru düşmektedir. Melek figürünün görünen tek kanadı ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Sol elinde farklı çiçeklerden oluşan çelenk tutmaktadır. Gövden dışa taşkın kademeli bir saçaklıkla sonlanır. Alınlığın köşelerinde akanthus yaprağı işlenmiş akroterler yer alır. Alınlığın ortasındaki yarı dairevi çerçevede kurdeleyle birleşen üç haşhaş bitkisi betimlenmiştir. Aile adının yer aldığı düz tepelik üzerine bir küre yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 191, (Lev. 227)
LUCIE KARAYOSMA MEZARI
TARİH: 1872

BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Alınlıkta Fransızca, stel gövdesinde Arapça kitabe yer alır.

LUCIE KARA YOSMA

Subhâne'd-dâyim

Habe'l-Cabbâru min sivâhi şecerete'l-bân |
Sakâha'llâhu yenbû'e'l-'aden
İrtahalet min sinni's-subuvve f'entemî
Bi-evâmiri'r-rahmân ve bi's-sabri iffetin
Kara Yosma ibnetu Yasef kad tükennâ an-ebin |
Şâdü's-sülâleti ve'l-ma'ârif imtehin
Ate'l-meniyyete fî hasîbi şebâbihi
Lâkin fî a'le's-semâvâti ıhtadin
Tûbâ li-mu'teniki'd-diyâneti'l-Hakk |
Tela's-sa'ûd ile'r-rabbeyn festakin
Sene 1298

LUCIE KARA YOSMA

(Ebedî Tanrı'yı noksandan tenzih ederim)

Allah kendi katından Sorgun ağacı versin
Aden ırmağından su versin.
Çocukluk yaşında göçtü; ibret al!
Allah'ın emirleriyle ve sabırla katlan
Yusuf kızı Kara Yosma olarak babasından künyelendi
-sülâlesinin ve maarifin yücesi- imtihan olun!
gençlik çağında ölüm ulaştı;
ama göklerin en tepesinde kucaklayın!
ne güzeldir onlara ki hak dinine sarılırlar.
İki Rabbinin katına yükseldi; otursun!
Sene 1880

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar stelin tek bir blok mermerden yapılmış dikdörtgen gövdelidir. Stelin alt kısmı kaide biçiminde tasarlanmıştır. Kaidenin ön yüzünde çapraz olarak yerleştirilmiş kemikler ve kuru kafa kabartmaları bulunmaktadır. Arapça kitabe stel gövdenin büyük bir bölümünü kaplamaktadır.

Kitabenin üzerinde gövdeden daha yüksek tasarlanan dışa çıkıntılı düzlem üzerinde yüksek vazoya yaslanmış yas tutan bir melek figürü betimlenmiştir. Dizleri üzerinde oturan figür uzun giysiler içindedir. Başını ve gövdesinin büyük bir bölümünü örten elbisesi önündeki vazo üzerinden sarkarak yere kadar uzanmaktadır. Büyük kanatları detaylı biçimde işlenmiştir. Figürün başı ince uzun vazoya doğru eğilmiş olarak, başındaki örtü vazo üzerine sarkmaktadır. Üzgün olan figürün başındaki uzun örtü bedeninin arka kısmını tamamen kaplamaktadır. Mezar

steli yarım dairevi alınlıkla sonlanır. Alınlık köşelerine yarım palmetlerin yer aldığı akroterler ve üzerine bugün alt kolu kalabilmiş bir haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 192, (Lev. 228)
JOSEPH GUES MEZARI
TARİH: 1886
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Fransızca kitabe yer alır.

JOSEPH GUÉS	Joseph Gués
DÉCÉDÉ LE 5 DECEMBRE 1886	5 Aralık 1886 da öldü
À L´ ÀGE DE 71 ANS.	71 yaşındaydı
BETRIX GUÉS	Betrıx Gués
DÉCÉDÉ LE 30 AVRIL 1902	30 Nisan 1902 de öldü
À L´ ÀGE DE 78 ANS.	78 yaşındaydı
ANAÏS GERMANI NEÉ GUÉS	Anaïs Germanı Gues olarak doğdu
DÉCÉDÉ LE 8 DECEMBRE 1914	8 Aralık 1914 de öldü
À L´ ÀGE DE 60 ANS.	60 yaşındaydı
MODÉLE DES ÉPOUSES VERTUEUSES	Erdemli eşlere modeldi
PRIEZ POUR EUX	Onlar İçin Dua Edin

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
MALZEME: Mermer
YAYIN:-
TANIM: Mezar iki kademeli kare biçimli kaide ve büyük bir haçtan oluşur. Haçın alt kolunda dikey olarak yerleştirilmiş küçük volütler yer alır. Haçın merkezinde kanatlar üzerinde küçük bir çocuk melek başı yerleştirilmiştir. Yumuşak yüz hatlarına sahip meleğin saçları kısa ve dalgalıdır. Meleğin iri gözleri basit bir işçilikle yapılırken, oval yüz hatları tebessüm eder biçimdedir.

KATALOG NO: 193, (Lev. 229)
KOMANDSKİ AİLE MEZARI
TARİH: 1887
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Fransızca kaidede Lehçe kitabe yer alır. Stelde:

ICI REPOSE	Burada Yatan
JEAN KOMADZINSKI	Jean Komadzınskı
OFFICIER DE L'ANCIENNE ARMEE	Eski Polonya Ordusunun Subayı
POLONAİSE ET SUPERINTENDANT	Alan Ulaşımından Sorumlu
DE LAND TRANSPORT	1854 Yılında Kırım Savaşı Sırasında
PENDANT LA GUERRE DE CRIMÉE DE 1854	Kara Taşımacılığından Sorumlu
MORT LE 7 AOUT 1887	7 Ağustos 1887 de öldü

Kaidede:

TU SPOCZYWAJA ZWŁOKİ	Burada Yatan
S.P. JANA KOMADZİNSKIEGO	S.P. Jana Komadzinskıego
PORUCZNİKA 1 PULKU KONNYCH STRZELCOW	Atlı Tüfekli Polonya Ordusunun
WOJSKA POLSKİEGO Z 1830 ROKU	1. Alayında Teğmendi
ZMARLY 7 SİERPNİA 1887 ROKU W WİEKU 75 LAT	75 yaşında 7 Ağustos 1887 de öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel üç kademeli aşağıdan yukarıya doğru daralan kaide üzerine yerleştirilmiştir. Kaidenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Stel yukarı doğru hafifçe daralan dikdörtgen biçimli bir gövdeye sahiptir. Gövde üzerinde meander süslemeli yanan bir kandil ve yuvarlak madalyon içerisinde kanatlı bir melek başı kabartması işlenmiştir. Profilden gösterilmiş olan meleğin boynundan çıkan küçük kanatları detaylıdır. Başı hafifçe yukarı dönük olan melek figürünün yüz hatları yuvarlaktır. İri gözlere ve uzun dalgalı saçlara sahiptir. Gövde üstte dışa taşkın saçaklık ve yuvarlak kemerli alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlığın içinde kırık bir gül dalı kabartması işlenmiştir. Alınlık üzerine yerleştirilen haç kaidesi bugün boştur.

KATALOG NO: 194, (Lev. 230)
MARIA VARIEN AİLE MEZARI
TARİH: 1916
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Gövde altında ve üstünde Fransızca mezar kitabesi yer alır.

Üstte FAMILLE VARIAN	Varıan Ailesi

Gövdede

MARIE VARIAN	Marıe Varıan
NÉE EN 1828	1828 de doğdu
DÉCÉDÉE EN 1916	1916 da öldü

SANATÇI: -
Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli üç bölümlü kademeli olarak daralan yüksek bir kaide, kabartmalı gövde ve saçaklıktan oluşur. İki bölüme ayrılmış olan stel gövdenin alt bölümünde dikdörtgen bir kitabelik, üst kısmında oval madalyon içinde bir kadın kabartması yer alır. Madalyon içinde cepheden elinde çelenk tutan genç kadın figürü cepheden tasvir edilmiştir. Üzerinde kollarını açıkta bırakan, belden büzgülü yuvarlak yakalı uzun bir elbise taşır. Omuzdan sarkan pelerinin uçlarını bir çelenk tutan elleri ile vücudu arasına sıkıştırmıştır. Elbise kıvrımları vücut ve hareketi ile uyumlu olarak işlenmiştir. Drapelerle hareketlendirilen elbisesi figürün hacim duygusunu arttırmaktadır. Başı öne doğru eğik hüzünlü içinde betimlenmiş olan figür uzun ve dalgalı saçlara sahiptir. Gövdenin üst kısmındaki bordürde aile adı yazılmıştır. Bordür üzerinde dışa taşkın olarak yapılmış saçaklık bulunmaktadır. Saçaklığın merkezinde içinde haç yer alan palmet ve ters yerleştirilmiş lotus kabartması işlenmiştir. Palmet ve lotusun geliştiği uçları volüt biçimli geniş saplar köşelerdeki akroterlere bağlanırlar. Akroterlerde kapalı palmetler işlenmiştir. saçaklığın tepesinde kare biçimli bir haç kaidesi yer alır.

KATALOG NO: 195, (Lev. 231)
ATTILIO MIGLIEVİCH AİLE MEZARI
TARİH:1899
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzündeki bordür ve gövdede Fransızca kitabe yer alır.

FAMILLE ATTILIO MIGLIEVICH	Attılıo Mıglıevıch Ailesi
1899	1889
CIOVANINO	Ocağına bir melek indi
DANS NOTRE FOYER AN ANCE EST DESCENDU	
LE 27 NOVEMBRE 1891	27 Kasım 1891 de doğdu
II EST REMONTE AU CHIL LE 27 MAI 1899	27 Mayıs 1899 da O göğe yükseldi
IL PRIE POUR NOUS	Bizim İçin Dua Ediyor

MARLENE MIGLIEVIGH 1.7.1939-24.7.1946
ARTHUR MIGLIEVICH 8.1.1899-19.2.1970
ROSALIE MIGLIEVICH DÉCÉDÉ ELE 7 NOVEMBRE 1918
ATTILIO MIGLIEVICH DÉCÉDÉ LE 24 AOÛT 1919
EUGENIE MIGLIEVICH 11.9.1937
MATHİLDE MIGLIEVICH 1899-1984

MARLENE MIGLIEVIGH 1.7.1939-24.7.1946
ARTHUR MIGLIEVICH 8.1.1899-19.2.1970
ROSALIE MIGLIEVICH 7 Kasım 1918 de öldü
ATTILIO MIGLIEVICH 24 Ağustos 1919 da öldü
EUGENIE MIGLIEVICH 11.9.1937
MATHİLDE MIGLIEVICH 1899-1984

SANATÇI: A.ZIRIMI TOUR DE GALATA
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli kademeli olarak daralan üç bölümlü kaide, kabartmalı gövde, saçaklık ve üzerindeki vazodan oluşur. Kaide dört yönde yüzeyden hafifçe dışa taşkın akroterli alınlıkla sonlanır. Gövdede oval madalyon içinde dua eden kadın melek kabartması yer alır. Madalyonun alt kısmı çapraz olarak yerleştirilmiş meşe yaprakları ve tomurcuk biçimdeki palamutlarla kaplanmıştır. Melek kollarını göğsü üzerinde çapraz biçimde birleştirmiş önünde duran vazo önünde dua eder biçimde tasvir edilmiştir. Elindeki haçı göğsüne yaslar. Vücudunu ve kollarını tamamı ile örten bir elbise taşır. Uzun ve dalgalı saçları ince bir bantla tutturulmuştur. Gözleri kapalıdır. Kanatları arkada ve açıktır. Sadece tek bir kanadı görülmektedir. Kanadı madalyonun kavsine uygun biçimde işlenmiştir. Figürün üzerindeki giysileri drapelerle hareketlendirilmiştir.

Gövde akroterli bir saçaklıkla sonlanır. Saçaklığın kenarlarında akroterler yarım, merkezde tüm bir palmet ile süslenmiştir. Saçaklık üzerinde ağzı meşale biçiminde sonlanan, dik kulplu, üzerinde kumaş parçası bulunan bir kült kabı yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 196, (Lev. 232)
FRANÇOİS PARİSSİ MEZARI
TARİH: 1902

BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidede Fransızca kitabe yer alır.

FRANÇOİS PARİSSİ	François Parissi
NÈ LE 22 MAİ 1894	22 Mayıs 1894 de doğdu
MORT LE 23 SEPTEMBRE 1902	23 Eylül 1902 de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı kübik gövdeli kare kaide, obelisk biçimli gövde ve haçtan oluşmaktadır. Yüksek kaidenin ön cephesinde mezar kitabesi yer alır. Üstte dışa taşkın profillerle sonlanan kaidenin üzerinde obelisk biçimli gövde yerleştirilmiştir. Obeliskin ön yüzünde yuvarlak kemerli niş içinde çocuk melek kabartması işlenmiştir. Cepheden tasvir edilmiş melek ellerini önde kavuşturmuş dua etmektedir. Açık kanatları nişi kaplayan meleğin başı hafifçe öne eğiktir. Kısa kollu bir kıyafetle betimlenmiş olan meleğin saçları kısa ve dalgalıdır. Kabarmanın altında çapraz olarak yerleştirilen defne dalları ve mezar sahibinin adı ve soyadını temsil eden el yazısı biçimde "F ve P" harfi kabartması bulunmaktadır. Obeliskin üzerine büyük bir haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 197, (Lev. 233)
RİZZO AİLE MEZARI
TARİH: 1903
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde İtalyanca kitabe yer alır. Kaidede:

RİZZO FAMİLLE	Rizzo Ailesi

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: Şarlak, 2005,122-123.
TANIM: Anıt aedikula biçimindedir. Altta dışa çıkıntılı postamentlere oturan sütunlar korint düzeninde bir üst yapıyı taşımaktadır. Attik kaidelere oturan yivli sütunlar, silindirik gövdesinde akanthus yaprakları işlenmiş dört yüzlü İon başlıklarla taşır. Üst yapı sırasıyla iki fascialı arşitrav, üzerinde kabartma olarak yapılmış A ve W harflerinin bulunduğu bombeli friz, diş sırası, yumurta dizisi, konsollu korniş ve iç yüzü benzer biçimde işlenmiş üçgen alınlıktan oluşur. Alınlığın köşelerinde yer alan yarım palmet bezemeli akrotlerden biri günümüze ulaşabilmiştir. Dairesel formlu tepe akroterinde geniş kollara sahip bir haç işlenmiştir. Aedikula'nın cephesinde yuvarlak kemerli profilli bir çerçeve içinde, yüksek kabartma olarak yapılmış bir genç kız kabartması tasvir edilmiştir. Kabartmalı cephe yanlarda gövdeleri düz plasterlerle sınırlanır. Çıplak ayakları ile kayalık bir zemin üzerinde ayakta duran genç kız, ellerini önde birleştirmiştir. Başı hafif sola dönük, bakışları mezar alanına doğrudur. Üzerinde kollarını açıkta bırakan kısa kollu, kol ve yaka kenarları dantelli uzun bir giysi taşır. Başının arka kısmını örten kenarları dantelli kabarık pelerininin uçlarını kollarının arasında toplamıştır. Ortadan ayrılmış uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar uzanır. Yumuşak ve narin yüz hatlara sahiptir. Yüzdeki organlar anatomik açıdan oldukça başarılı biçimde tasvir edilmiştir. Anıtın yan yüzleri ön cephedeki düzenlemeyi takip eder. Ancak burada üst yapıya yer verilmemiştir.

Postamentler tarafından taşınan yivsiz yarım sütunce gövdeleri Dor başlıklarla sonlanır. Bunların üzerine meşale biçiminde sonlanan gövdeleri yivli vazolar yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 198, (Lev. 234, 235)
ABRAHAM PAPPİ MEZARI
MEZARLIK ADI: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
TARİH: 1888
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Fransızca kitabe yer alır

CI-GIT	
Abraham PAPPI	Abraham Pappı
NE LE IS 19 JANVIER 1810	19 Ocak 1810 da doğdu
MORT LE 2 AOUT 1888	2 Ağustos 1888 de öldü
DEPROFUNDIS	Derinliklerden
JOHN PAPPI	John Pappı
NÉ LE 24 JUIN 1856	24 Haziran 1856 da doğdu
MORT LE 9 MARS 1910	9 Mart 1910 da öldü
HONORINE PAPPI VOLGO	Honorıne Pappı Volgo
1936	1936

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar stelinin tek bir blok mermerden yapılmış dikdörtgen gövdesi yuvarlak alınlıkla sonlandırılmıştır. Stelin alt kısmı kaide biçiminde tasarlanmıştır. Stelin kaidesinin ön yüzü bezemesizdir. Stel gövdesinde melek kabartması ve mezar kitabesi yer alır. Hafifçe dışa çıkıntılı düz şerit üzerinde yas tutan melek figürü kabartması işlenmiştir. Dizleri üzerinde oturan melek başını önündeki uzun gövdeli bir vazoya yaslanmıştır. Kanatları geriye doğru ve oldukça büyük yapılmış olan melek uzun giysiler içindedir. Sırtını örten pelerinin bir ucu başının üzerinden vazoya düşerken, diğer ucunu kolları ile vücudu arasına almıştır. Ağlamakta olan melek figürü Maria Pappi mezarında bulunan melekle karşılıklı olarak betimlenmiştir. Mezar stelinin üst kısmı yarım yuvarlak alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık köşelerine bezemesiz akroterler yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 199, (Lev. 234, 235)
MARIA PAPPİ MEZARI
TARİH: 1864
MEZARLIK ADI: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Stel ön yüzünde İtalyanca kitabe bulunur.

PERCHEGO PASSIGGIER QUI INNANZI TABRESTI
CIN CIAEIN IN QUESTA TOMBA SAPKPI OBESTI
AMICO QUESTO MARMO TAL CORPONPINSEPRA
CHE PER O ORAT DIO. VISSE SULLA TERRA
SPOSO F GLI, GENITOPI E RINTI

ELLA AMO CON TUTTI I SUOI SENIBENTI
MARIA PAPPI IN VITA NOME PORT VA
AVEVA TRENTADUE ANNI ALLORGHI SPIRITA
LATIMA RESE A DIO. MENTRE BACCIAVA
SUA PROLE DI TRE ORE, CHE STRETTABBRAGCIAVA
ALLO SPOSO L SCIO INCONSOLABIL AFELIZIONE
TIGLI E PARENTI DOMMA DESOLAZIONE
QUESTA LAPIDE IN SUA MEMORIA TU MESSA
COLUI CHE LA LECCE REQUIE CIHEDA PER ESSI
TU PUB FRATELLO PRECHI DIO PER ELLA
EI FALLI PERDONI DI QUESTA TUA SORELLA
GESSO DI VIVERE IL DI 13 APRILE 1864

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Eşi Abraham Pappi mezarının yanında ortak mezar alanı içindedir. Melek kabartması yanında yer alan M. P. harfleri dışında eşinin mezar taşı ile benzer boyut, biçim ve süsleme özelliklerine sahiptir. Mezar stelinin tek bir blok mermerden yapılmış dikdörtgen gövdesi yuvarlak alınlıkla sonlandırılmıştır. Stelin alt kısmı kaide biçiminde tasarlanmıştır. Stelin kaidenin ön yüzü bezemesizdir. Stelin kitabesi gövdenin tamamını kaplamaktadır. Kitabenin üzerinde gövdeden daha yüksek tasarlanan zemin üzerinde yas tutan melek figürü kabartması yer alır. Dizleri üzerinde oturan figür uzun giysiler içindedir. Kanatları geriye doğru ve oldukça büyüktür. Elbisesi üzerindeki pelerinin kenarları kolları arasındadır. Figürün başı ince uzun vazoya doğru eğilmiş olarak, başındaki örtü vazo üzerine sarkmaktadır. Üzgün olan figürün başındaki uzun örtü bedeninin arka kısmını tamamen kaplamaktadır. Ağlamakta olan melek figürü Abraham Pappi mezarında bulunan melekle karşılıklı olarak betimlenmiştir. Mezar stelinin üst kısmı yarım yuvarlak alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlık köşelerine bezemesiz akroterler yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 200, (Lev. 236)
KNETCHEL AİLE MEZARI
TARİH: 1907
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Almanca kitabe yer alır.

IDA ELSA KNETCHTEL	Ida Elsa Knetchtel
GEB. 1. FEB. 1905	1 Şubat 1905 de doğdu
GEST. 29 SEPT. 1907	29 Eylül 1907 de öldü
JOH. ANTON KNETCHEL	Joh. Anton Knetchel
GEB. 25 JULİ*	25 Haziran .. da doğdu
GES. 13 MAE*	13 Mayıs… ta öldü

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar anıtı üzerindeki heykelinin günümüze sadece kaidesi ve ayakları ulaşabilmiştir.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -

TANIM: Mezar anıtı kaide ve heykelden oluşur. Mezar zemininden yüksek olarak tasarlanan alt kaide üzerine yerleştirilen yüksek kaide kare kübik gövdeli ve dört yüzün dairevi biçimde sonlandırıldığı biçimdedir. Yukarı doğru kademeli olarak daralan kaide düz olarak sonlandırılmıştır. Bugün yerinden kaymış olan kaidenin ön yüzünde mezara gömülen kişilerin adları ve doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Kare formlu kaide üzerinde yer alan heykelden ayakları ve heykeli destekleyen kayalık biçimde yapılmış alt düzlem korunabilmiştir. Boyutlar heykelin bir çocuk meleğe ait olduğunu işaret etmektedir. Bir ayağı önde diğeri ise arkada betimlenen meleğin ayak bileklerinin boğumları belirgindir.

KATALOG NO: 201, (Lev. 237)
L.VİRİ AİLE MEZARI
TARİH: 1903
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Gövdede Fransızca kitabe yer alır.

FAMILLE. L. VİRİ	L. Viri Ailesi
TALIA L.VİRİ	Talıa L. Viri
MARS 1890 DÉCÉDÉ LE 26-8 MAI 1903	26 Mart 1890 da doğdu-8 Mayıs 1903 de öldü
ALACE DE 13 ANS	13 yaşındaydı
A NOTREFİLLE BİEN RECRETTEE	Çok özlediğimiz kızımıza
ADIEU CHER PETİT ANCE TON BONHEUR EST	Küçük melek sevincin daim olsun
POUR TOUJOURS	Umudumuz
TAJOIE EST SANS MELANGE AU CELESTESE	Artık göklere karıştı
AU CIEL PETİT ANCE REPOSE NOTRE ESPOİR	
ADIEU	Elveda

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Yüksek bir altlık üzerine yerleştirilen mermer stel dikdörtgen biçimlidir. Stel kaide, gövde ve alınlık olarak üç bölüme ayrılmıştır. Stelin kaidesi gövdeden daha geniştir. Kaideden gövdeye geçiş dışa taşkın bir silmeyle sağlanmıştır. Stelin gövdesi üzerinde silik biçimde günümüze gelen kitabe yazılmıştır. Stelin gövdesinde kitabe yanında dikdörtgen boş bir çerçevede bulunmaktadır. Dışa taşkın bir silme ve saçaklıkla sonlanan gövde üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Stelin üçgen alınlığında yas tutan bir kadın melek kabartması ve haç yer alır. Dirseğini önündeki kırık sütuna yaslayan melek dizleri üzerine çökmüştür. Sağ elini öne doğru eğik olan başına yaslarken, sol elinde bir çelenk tutmaktadır. Tüm vücudunu ve kollarını örten uzun bir elbise ile betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları omuzlarına düşmektedir. Meleğin kanatları geriye doğru ve açıktır.

KATALOG NO: 202, (Lev. 238, 239)
SCHEMBRİ AİLE MEZARI
TARİH: 19. yüzyıl sonu
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kaidede ve mezar alanının girişinde açık kitap şeklinde tasarlanan kitabelikte yazıtlar yer alır. Kitabelik üzerinde erken tarihli yazılar oldukça aşınmıştır.

FAMILLE GEORGES SCHEMBRI Georges Schembrı Ailesi
GEORGES S. 24.7.1955
GIAMANTINE 8.2.1964
ANDRE 2.1.1964
SOPHIE A.SCHMBRI 30.10.1972
EUGENIA SCHEMBRI 1.1.1980
TIDY PAPARAFIU 1932-1984

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezarın girişinde açık kitap şeklinde tasarlanan ölen kişilerin adları ve ölüm tarihlerinin bulunduğu kitabelik yer almaktadır. Mezarı örten kapak taşı üzerinde mezar taşına başını yaslamış uzanan bir genç kadın heykeli yer alır. Kapak, heykel ve mezar taşı tek bir bloktan işlenmiştir. İki elini başını yasladığı mezar taşının üzerine koymuş olan genç kadının gözleri kapalı uyur biçimde tasvir edilmiştir. Üzerinde ince kumaştan kollarını ve bir göğsünü açıkta bırakan ve uzun bir elbise giymiştir. Elbisesinin altında vücudun tüm hatları izlenebilmektedir. Oval yüz hatları, sivri çenesi, kapalı gözleri, belirgin ince uzun burnuyla etkileyici ve dingin bir yüz ifadesine sahiptir. Geriye atılmış uzun saçları mezar taşının üzerine düşmektedir. Kıyafetinin kapak üzerindeki katları oldukça başarılı biçimde yansıtılmıştır.

KATALOG NO: 203, (Lev. 240)
GLAVANY- ZİNO AİLE MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Stel ön yüzünde FAMILLE GLAVANY-ZINO (GLAVANY-ZINO AİLESİ) yazılıdır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki kademeli kaide, kabartmalı gövde ve üzerindeki haçtan meydana gelir. Dikdörtgen biçimli yazıtlı gövdesinde oval madalyon içinde kadın melek kabartması yer alır. Başını öne doğru eğmiş olan melek elinde bir haç tutmaktadır. Haçı tuttuğu sol elinin işaret parmağı çerçeveye değmektedir. Hüzünlü bir ifadeye sahip olan figürün uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Üzerinde kollarını açıkta bırakan yuvarlak ve geniş yakalı bir elbise taşır. Elbisesinin kolları düğmelidir. Kanadı detaylı olarak işlenmiştir. Kabartmalı gövde dışa taşkın akroterli bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Palmet motifi yer alan tepe ve köşe akroterleri birbirlerine kıvrık dallarla birleşmektedir. Bunun üzerinde kademeli bir kaide üzerinde büyük bir haç bulunur.

KATALOG NO: 204, (Lev. 241)
CRISTISCH AİLE MEZARI
TARİH: 1867
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Alt lahdin ön ve yan yüzünde Fransızca kitabe yer alır.

FAMILLE CRISTISCH	Crıstısch Ailesi
THERESE CRISTICH	Therese Crıstıch
NÉE DE ANINO	Doğum tarihi bilinmiyor
DÉCÉDÉ LE 8 FEVRIER 1898	8 Şubat 1898 de öldü
Á L´ ÅGE DE 60 ANS.	60 yaşındaydı
PRIEZ POUR ELLE	Onun İçin Dua Edin

JEAN CRISTICH
1889-1919
ALEXANDRA CRISTICH
1899-1979

ICI REPOSA	Burada Yatan
CHARLES PIAUROY	Charles Pıauroy
NÉ Å SANLIS DEPARTEMENT DU JURA	…….
DECEDE A. CONSTANTINOPLE	İstanbul'da
LE 26 JUIN 1867"	26 Haziran 1867 de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı üst üste yerleştirilmiş üç lahit biçimindedir. Alt lahdin kaidesi yüksek, köşeleri dışa doğru pahlandırılmıştır. Lahit teknesi dikdörtgen biçimdedir. Ön ve yan yüzünde kitabe yer alır. Kitabedeki harfler oyularak yazılmıştır. Teknenin köşeleri volüt biçiminde dışa taşkındır. Uzun ve kısa köşeler volütlerle birleştirilmiştir. Lahit kapağı dışa taşkındır. Kapağın köşelerinde kanatları açık melek figürleri yer alır. Meleklerin gövdeleri de tüylerle kaplıdır. Melekler yuvarlak yüzleri, şişkin yanakları, düzgün burunları, iri gözleri, küçük ağızlarıyla tebessüm ederler. Dalgalı saçları kanatlarıyla birleştirilmiştir. Kanatlar lahit kapağının yuvarlak bölümü kaplayacak biçimde uzatılmıştır. Kapak köşelerden kesik piramit biçiminde küçültülerek düz olarak sonlandırılmıştır. Lahdin uzun kenarlarının kapağında melek kanatları arasında çapraz olarak ters yerleştirilmiş meşaleler ve çelenk kabartması yer alır. Alt lahit kapağının üzerinde ikinci bir lahit yer alır. Dikdörtgen gövdesi bulunan lahit tapınak biçiminde tasarlanmıştır. Lahdin kaidesi iki bölümlü ve dışa taşkındır. Lahdin uzun yüzleri sanki sütunlu bir tapınak gibidir. Lahdin kısa yüzleri bezemesizdir. Dışa taşkın saçaklıkla sonlanan teknenin düz bir kapakla sonlandırıldığı görülmektedir. İkinci lahit üzerinde küre şeklinde dört ayaklı tekne biçimindeki üçüncü lahit yer alır. Lahit kaidesi dışa taşkın üç silme ile vurgulanmıştır. Lahit teknesinin alt kısmı dar, üst kısmı ise geniş biçimdedir. Teknenin üst bölümü de dışa taşkın silmelerle süslenmiştir. Lahit teknesinin yan yüzlerinde çiçek kabartması işlenmiştir. Haç biçiminde yerleştirilmiş çiçekler, haç kollarına çapraz olarak yerleştirilen defne dallarıyla zenginleştirilmiştir. Haç biçiminde tasarlanan çiçek motiflerinde palmet ve lotus çiçekleri lale çiçeği gibidir. Tekne biçimli lahit kapağının üst bölümü yükseltilmiş ve düz olarak sonlandırılmıştır. Kapağın üzerine örtüler serilmiştir. Kapağın üzerinde ise kare kaide üzerinde, ayaklı yuvarlak gövdeli bir vazo yer alır. Yüksek ayaklı ve stamnos biçimindeki vazo ağız kısmından itibaren kumaşla örtülmüştür.

KATALOG NO: 205, (Lev. 242)
FONTANA AİLE MEZARI
TARİH: 1885

BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinin ön yüzünde İtalyanca kitabe yer alır.

ELENA DEI NOB: DE FONTANA	Elena Dei Nob: De Fontana'ya
SPOSA ADORATA	adanmıştır
DI SILVIO IVANCICH	
I.Er. CAPITANO DI PORTO D'AUSTRIA	I.Er Avusturya Ve Liman Kaptanı
SOAVISSIMA DI VIRTÚ	Sılvio Ivancic'in Sevgili Gelini
FIORENTE DI GIOVINEZZA E DI GRAZIE	
IN BREVI DÍ	Son Oğlu
A CONTAGIOSO MORBO	
OND'ERA STATO INFERMO IL FIGLIUOLO	Ond'rea'dan Bulaşan Bir
SOCCOMBETTE	Hastalık Yüzünden Genç Yaşta
ALLORA CHE CIÁ	
DI AVERE SALVATO QUEL FRUTTO DI SUE VISCERE	Yenik
POVERA MADREI	Düştü
ESULTAVA	
IL MARITO I FIGLI I GENITORİ	Çocuklarının Babası
P.P.	P.P.
SCONSOLATI	Hüzünlü
Nata in Padova	Padova'da doğdu
il 24 Marzo 1857	24 Mart 1857
Morta in Pera	Pera'da öldü
il 22 Decembre 1885	22 Aralık 1885

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı yüksek bir alt kaide, tek parçadan oluşan üç bölümlü kaideye sahiptir. Dışa taşkın iki silme ile bitirilen kaidenin ön yüzünde volüt kabartmaları yer alır. Anıtın gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Kitabe üzerinde dışa taşkın olarak bir bordür yer alır.

Anıt dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Anıtın üst bölümü dört yönden yuvarlak kemerli kubbemsi örtüyle bitirilmiştir. Kemerlerin iki yüzü haşhaş bitkisi kabartmalarıyla süslenmiştir. Ortada tohum verecek biçimde açılmış haşhaş bitkisi kapsül ve çan yapraklarıyla betimlenmiştir. Ortadaki bitkinin iki yanında ise çan yapraklarını hafif açmaya başlamış taze haşhaş kapsülleri görülür. Ortada cepheden yapılmış yapraklar, iki yanda yana yatay biçimde betimlenmiştir. Kemerlerin diğer iki yüzü ise yıldız kabartmalarıyla bezelidir. Kubbemsi örtünün üzerinde yan yana betimlenmiş iki melek kabartması yer alır. Üç kademeli yuvarlak kaide üzerinde yer alan meleklerin baş ve boyun kısımları ve kanatları betimlenmiştir. Boyunlarından sarkan kumaş parçaları büyük yaka biçiminde yuvarlak biçimde sarkmaktadır. Meleklerin yuvarlak başları, şişkin yanakları, iri gözleri, küçük burun ve ağızlarıyla oldukça sevimlidir. Göz bebeklerine kadar ayrıntılı işlenmiştir. Kanatlarından biri kafaları yanında diğeri ise üzerindedir. Birbirlerine yapışık olarak tasvir edilen meleklerin üzerine büyük bir haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 206, (Lev. 243)
CASTELLİ AİLE ŞAPELİ

TARİH: 1960
BULUNDUĞU YER: Feriköy Latin Katolik Mezarlığı
KİTABE: Kapı üzerinde İtalyanca kitabe yer alır. Kitabede:

FAMIGLIA
SAVERIO CASTELLİ Saverio Castelli Ailesi

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Bir podyum üzerinde yapılan mezar şapeli dikdörtgen planlıdır. Mermerden yapılan şapelin dört köşesinde duvardan dışa taşkın olarak tasarlanan payeler bulunmaktadır. Paye başlıkları yumurta frizi motifleriyle süslenmiştir. Şapelin üç cephesinde küçük mazgal biçimli havalandırmalar bulunmaktadır. Paye başlıkları üzerinde cepheden dışa taşın arşitrav benzeri uygulamalarla ve testere dizi dizisi cepheler boyunca tekrarlanmıştır. Mezar şapeline dikdörtgen bir kapı ile batı cepheden girilmektedir. Kapı üzerindeki arşitravda kitabe ve kitabenin iki yanında çiçek motifleri işlenmiştir. Arşitrav üzerindeki friz testere dizisi motifleriyle süslenmiştir. Friz üzerinde üçgen alınlık yer alır. Şapel dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla örtülüdür. Alınlık üzerine haç yerleştirilmiştir. Üçgen alınlık içinde betimlenen melek figürü yüksek kabartma tekniğinde açık büyük kanatlar ve yüzden oluşmaktadır. Uzun dalgalı saçları kanatlara değecek biçimde işlenmiştir. Yuvarla yüz hatları, iri gözleri, kapalı dudakları oldukça başarılı biçimde işlenmiştir. Örtü sistemi içten düz tavandır. Yerler ve iç duvarlar bezemesizdir. İç duvarlar dış duvarlarla aynı biçimdedir. Zeminde siyah ve beyaz yer döşemeleri bulunmaktadır. İçte dua nişi seki biçiminde tasarlanmıştır.

KATALOG NO: 207, (Lev. 244)
TARİH: 19. yy. sonu
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE:-
SANATÇI: GALVANOPL. KUNSTANSTALT GEISLINGEN- ST.
BUGÜNKÜ DURUMU: Melek heykeli kaidesinden düşmüştür. Heykelin sol kanadı eksik, sağ kolu, ön gövde ve sırtında derin çatlaklar bulunmaktadır.
MALZEME: Ahşap ve demir iskelet üzerine bronz kaplama.
YAYIN: -
TANIM: Anıt, yüksek pedestal ve melek heykelinden oluşmaktadır. Melek heykeli yerinden düşmüş mezar alanı üzerine yerleştirilmiştir. İki bloktan oluşan taban üzerindeki yüksek gövdenin yan yüzleri volütlerle sonlanan konsol biçimindedir. Volütler arasında bitkisel süslemeler bulunur. Gövde dışa taşkın sade bir saçaklıkla sonlanır. Bugün kaidesinden ayrı olan heykel; demir ve ahşap iskelet üzerine bronz kaplama tekniği ile yapılmıştır. Melek heykelinin kaidesindeki levhada heykelin yapıldığı atölyenin adı yer almaktadır.

Sol kolunu yukarıya kaldırılmış ve işaret parmağıyla gökyüzünü işaret eden kadın melek kısa kollu bol ve uzun giysisiyle betimlenmiştir. Başı mezar alanına doğru eğiktir. Geniş ve düz yakalı uzun elbisesi ve belinde toplanan örtü tüm vücudunu örtmektedir. Sol kanat kırık, korunmuş olan sağ kanadı büyük ve açıktır. Uzun ve dalgalı saçları üstte bir bantla tutturulmuştur. Figürün başı hafif öne doğru eğiktir. Yarı kapalı gözleri ve kapalı ağızı ile hüzünlü bir ifadeye sahiptir. Kırık ve çatlamış olan yerlerde heykel iskeletini meydana getiren ahşap ve bağlantıyı sağlayan demir çubuklar görülebilmektedir. İskelet dışta bronzla kaplanmıştır.

KATALOG NO: 208, (Lev. 245, 246)
HANS PALUKA MEZARI
TARİH: 1904
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Almanca kitabe yer alır. Ön yüzde:

S. G. HANS PALUKA
6.61873-7.2.1904
LUK. 22, 4.3

Kaide yan yüzünde:

EINE WELLE SAGT ZUR ANDERN:	Bir diğer dalga diyor
ACH, WIE KURZ IST DIESES WANDERN,	Ah! Bu yürüyüş ne kadar hızlı
UND DIE ZWEITE SAGT ZUR DRITTEN	İkinci ve Üçüncü diyor ki
KURZ GELEBT IST KURZ GELITTEN.	Kısa yaşam kısa ömür

SANATÇI: St. Geislingen Galvano Plastik Sanat Atölyesi
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Ahşap ve demir iskelet üzerine bronz kaplama.
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide, yazıtlı gövde ve heykelden oluşmaktadır. Kaide beyaz renkli, gövde siyah mermerden yapılmıştır. Gövdenin ön yüzüne mezar sahibinin adı ve yaşam tarihleri, yan yüzde İncil'den alınmış bir alıntı kazılmıştır (Luk.22,4.3). Gövde yukarıya doğru silmelerle daralmakta ve düz olarak sonlanmaktadır. Gövde üzerinde ellerini yanlara uzatmış bronz bir melek heykeli bulunur.

Heykel kaidesi üzerinde var olduğu anlaşılan bir plakanın izleri görülebilmektedir. Sağlam durumdaki heykel çıplak ayakları ile kayalık biçiminde yapılmış kaide üzerinde yükselir. Sol ayağı diğerinden biraz daha geridedir. Meleğin uzun ve bol giysisi ayak bileklerine kadar uzanır. Elbisenin uzun kolları geniş, yuvarlak yakası ortada bir düğme ile tutturulmuştur. Düğme ile büzülen elbisenin drapeleri dikey olarak ayaklarına kadar devam eder. Büyük ve açık kanatlarında tüyler ayrıntılı olarak işlenmiştir. Ortadan ikiye ayrılmış uzun ve dalgalı saçları üzerinde yıldızlı bir taç takılıdır. Oval yüz hatlarına sahip olan figürün iri gözleri gözbebeklerine kadar ayrıntılı işçilikle verilmiştir. Başını hafifçe yukarıya kaldırmış olan figür üzgün bir yüz ifadesi ile betimlenmiştir. Aşağıya doğru açık elleri ve parmakları normalden daha uzundur.

KATALOG NO: 209, (Lev. 247)
MARTHA ROSA ERLMAYER MEZARI
TARİH: 1899
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Almanca kitabe yer alır.

HIER RUHT IN GOTT	Onun Anısına
UNSERE INNIGST GELIEBTE MUTTER	Bizim Sevgili Annemiz Anısına
MARTHA ROSA ERLMAYER	Martha Rosa Erlmayer
GEB.7. WAGNER	Doğum 7. Wagner
GEST. 19 JUNI 1899	Ölüm 19 Haziran 1899
RUHE SANFT	Rahat Uyu

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide, yukarıya doğru daralan obelisk biçimli kabartmalı gövde ve haçtan meydana gelir. Gövde üç bölüme ayrılmıştır. Sade alt bölümü, mezar kitabesi ve kayalık üzerinde oturur biçimde tasvir edilmiş kadın melek kabartması takip eder. Meleğin uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Tek omzunu açıkta bırakan uzun giysisi kısa ve geniş kolludur. Elbisenin kolları düğmelerle tutturulmuştur. Kanatları açık ve yukarıya doğrudur. Figür başını öne doğru eğmiş ve elini başına koyarak üzgün ifadeyle betimlenmiştir. Sol elinde çelenk tutan figürün uzatılan işaret parmağı alttaki kitabeyi ve mezarı işaret etmektedir. Meleğin giysisi altından görünen bir ayağı çıplaktır. Kademeli olarak daralan gövde üzerine, büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın alt kolunun alt kısmı akanthus motifleriyle süslenmiştir.

KATALOG NO: 210, (Lev. 248)
KARL GROSSKOPT MEZARI
TARİH: 1907
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı

KİTABE: Kaidenin ön yüzünde Almanca kitabe yer alır.

HIER RUHET	Onun Ruhuna
KARL GROSSKOPF	Karl Grosskopf
GEB. 21 JUNI 1902	21 Haziran 1902 de doğdu
GEST. 26 JAN. 1907	26 Ocak 1907 de öldü

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar anıtı sağlam, buna kaşın çocuk heykelinin yüzü, kolları ve gövdesinde kırıklar vardır.
YAYIN: Şarlak, 2005, 179-180.
TANIM: Mezar anıtı baldaken biçimlidir. Yüksek kaide üzerindeki baldakenin içinde oldukça yıpranmış dua eden bir çocuk melek heykeli yerleştirilmiştir. Kaide ön yüzünde mezar sahibinin adı ve yaşam tarihlerinin bulunduğu kitabe yer alır. Kaide üzerindeki baldakenin tabanı saçaklık biçimindedir. Kare formlu payelerin bitkisel başlıkları, dışa taşkın silmelerle sınırlandırılmıştır. Üstte dışa taşkın silmelerle çevrelenen üç dilimli kemerler ve kubbe ile sonlanır. Kubbenin tepeliğinde akanthus yapraklarından oluşan kozalak biçimli soğanımsı çiçek biçiminde haç konulmak için tasarlanan kaide bulunur. Kubbe yüzeyi dilimli çatı kiremitleri şeklinde kaplanmıştır. Kubbenin içi ise bezemesizdir.

Baldakenin içinde kare kaide üzerinde tek ayağı üzerine diz çökmüş dua eden bir çocuk melek heykeli bulunmaktadır. Melek heykelinin bugün kırık olan ellerinin eski fotoğraflarında dua eder biçimde birleştirdiği görülmektedir. Başını yukarıya doğru kaldırmıştır. Saçları kısa ve dalgalıdır. Çıplak olan meleğin sol bacağının üzerinde kısa bir örtü yer alır. Küçük kanatları açıktır. Gözleri yalvarır bir ifade ile göğe doğru bakmaktadır. Meleğin vücut ve yüz hatları oldukça ayrıntılı ve gerçekçi bir işçilikle yapılmıştır.

KATALOG NO: 211, (Lev. 249)
BLAİR AİLE MEZARI:

TARİH: 1894
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön ve yan yüzlerinde ve kaidede İngilizce kitabe yer alır.

DAVID BLAIR,	David Blair
FATHER OF THE ABOVE,	Babasından sonra
DIED APRIL 18 TH 1897,	18 Nisan 1987 de
AGED 54 YEARS.	54 yaşında öldü
BLESSED ARE THE DEAD	Ne Mutlu
WHICH DIE IN THE LORD	Tanrı İçin Ölenlere
IN LOVING MEMORY	
OF JAMES BLAIR	James Blair'in Anısına
DIED NOVEMBER 3RD. 1894.	3 Kasım 1894 de öldü
AGED 23 YEARS.	23 yaşındaydı
THY WİLL BE DONE	Ayrıca
ALSO OF DAVID BLAIR.	David Blair
DIED JANUARY 9 TH. 1896.	9 Ocak 1896 da öldü
AGED 21 YEARS	21 yaşındaydı
OF SUCH IS KINGDOM OF HEAVEN	
They are … but no ……	Onlar
Never shall the memory fade	Asla hatıralarımızdan silinmeyecek
Sweetest thougts shall ever ….	Tatlı düşüncelerimiz her daim olacak
…… grave where they are laid	..Onlar mezarda yatsalar da ..
ELIZABETH BLAIR 1844-1910	
CHARLES BLAIR 1872-1924	
EDITH E BLAIR 1877-1934	
KATHLEEEN E BLAIR 1901-1949	

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2002, 193.
TANIM: Mezar anıtı kaide, gövde ve üzerindeki heykelden meydana gelir. Anıtın kademeli olarak daralan üç bölümlü kaidesi vardır. Kaidenin ön yüzüne kitabe yazılmıştır. Gövdenin ön yüzünde meander motifli oval madalyon içinde genç bir kadın figürü kabartması işlenmiştir. Ellerini önünde birleştirmiş olan başı öne eğik kadın figürü kaide üzerindeki yanan bir meşaleye bakmaktadır. Vücudu ¾ cepheden, yüzü profilden betimlenen kadın figürünün uzun dalgalı saçlarının ön kısmında bir taç ve arkadan buna bağlı uzun bir pelerin taşır. Sağ eli ile aşağı sarkan pelerinin ucunu tutmaktadır. Figürün üzerinde kısa kollu ve uzun giyisi vardır. Elbisenin kolları düğmelidir. Gövde üstte dört yapraklı rozet biçimli üç çiçek motifinin bulunduğu bir bordür ve volüt biçimli basık bir alınlıkla sonlanır. Merkezde birleşen volütün üstünde palmetli bir akroter yer alır. Alınlık üzerinde kare kaide üzerinde bir çocuk melek heykeli yerleştirilmiştir. Figür sol ayağı üzerine diz çökmüş, sağ ayağını geriye doğru kıvırmıştır. Sağ elini dizi üzerindeki açık olan bir kitap üzerinde, sol elini çenesine yaslamış düşünceli ve üzgün bir yüz ifadesine sahiptir. Tüm vücudunu örten drapeli uzun bir giyişi taşır. Sade biçimde işlenmiş kanatları açıktır.

KATALOG NO: 212, (Lev. 250)
RAUSHAN AİLE MEZARI

TARİH: 1918
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının bank biçiminde tasarlanan bölümünde ve gömü alanı üzerindeki levhada İngilizce kitabe yer alır.

ANNA RAUSCHAN
LUCKING
6.7.1885- 20.7.1918
CARL RAUSCHAN
6.10.1882- 24.12.1952

Gömü alanındaki levhada
WALTER RAUSHAN
1910-1970
ERIKA RAUSHAN
1911-1998

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer, bronz
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı; mezar kitabesinin yer aldığı mermerden yapılmış bir bank ve üzerinde bronzdan yapılmış genç kadın heykelinden oluşmaktadır. Başını bankın arkalığına uzattığı sağ kolu üzerine yaslayan genç kadın figürü sol elinde güllerden bir çelenk tutarken tasvir edilmiştir. Omuzlarında düğmelerle tutturulan kolsuz uzun elbisesinin eteği ayakuçlarına ve mezar alanın üzerine kadar uzanır. Göğüs altında ve belinde ince kurdele biçiminde düğümlenen ince bir şeritlerin yer aldığı elbisede vücudun duruşuna uygun doğal biçimde kıvrımlar oluşmuştur. Uzun ve dalgalı saçlarının bir kısmı başının altında kalmış, arkada sırtına ve bir kısmı bank üzerine düşmüştür. Figürün yüzü saçları üzerine yan olarak yerleştirilmiştir. İnce narin yüz yapısına sahip olan figürün gözleri kapalıdır. Ayaklarının yanında mermerden dikdörtgen biçimli bir çiçeklik yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 213, (Lev. 251, 252)
ALEKSENDERSON AİLE MEZARI
TARİH: 1933
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde ve haçta Fransızca kitabe yer alır.

SVEN ALEXANDERSSON
13-14.3.1933
55 ANS

SEIGNEUR CE QUE TU MA'AS PRIS HIER,	Tanrım benden dün aldığını
CE QUE TU E REFUSE AUJOURD' HUI,	ve bugün red ettiğini
RENDS-LE MOI DEMAIN,	yarın bana geri ver.
DEMAIN DANS L ETERNITÉ.	Yarın sonsuzluk içinde.

EUGENIE POMERANSEW
25.10. 1949-58 ANS.

PRIVEÈ DE TON AFFECTION ET TON
SOUTIEN. JE SUIS INCONSOLABLE
DE LA-HAUT
VEILLEZ SUR MOI ET ABREGÈZ MA
SOUFFRANCE DE VOUS AVOIR
PERDUS.

NADINE ALEXANDERSSON
21.1.1979
SVEN ALEXANDERSSON
13-14.3.1933

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer, bronz.
YAYIN: Şarlak 2002, 203-204.
TANIM: Mezar anıtı, yanlarda levhaların bulunduğu alçak bir platform biçimindedir. Platform uzun kenarı merkezinde yer alan bir haçı sağ kolu ile çevreleyen ve başını yaslayan oturmuş bir kadın heykeli yerleştirilmiştir. Kadının başı öne doğru eğik, oturan ayağını arkaya doğru uzatır. Matem tutan kadın biçiminde figürün başından itibaren giysileri kıvrımlı, tüm vücudunu örter biçimdedir. Kadın figürünün başını yasladığı levha üzerinde kitabede sözler ailenin geride kalan fertlerinin hüzün, acı ve yakarışlarını bize göstermektedir. Ailenin acısı burada kadın heykeliyle canlandırılmıştır. Heykelin kafasını dayadığı levha arkasına büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haç üzerinde oval biçimli porselende Seven Aleksenderson'un fotoğrafı bulunmaktadır.
Bu bölümün iki yanına daha sonradan gömülen kişilerin mezar levhaları yerleştirilmiştir. Orta bölümle aynı biçimde tasarlanan yan bölümlerde dikdörtgen levhalar ve orta bölümle aynı yükseklikteki podyumla tasarlanmışlardır. Mezar alanında yuvarlak gövdeli büyük vazolarda yer alır.

KATALOG NO: 214, (Lev. 253)
ROSA KRAUSE MEZARI
TARİH: 1888
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Gövdede Almanca kitabe yer alır.

ROSA KRAUSE	Rosa Krause
GEB. 21 JUNI 1862	Doğum 21 Haziran 1862
GEST. 26 MARZ 1888	Ölüm 26 Mart 1888

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer ve bronz
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen kaide bloğu üzerinde bulunan mezar taşı obelisk biçimindedir. Obeliskte mezar kitabesi ve merkezinde madalyon içinde bronz bir kadın figürü portresi yer alır. Kısa ve dalgalı saçlarına bağlı yüzünü çevreleyen bir pelerin boynunu örtmektedir. Orta yaşlı görünümündeki kadın figürü, kalkık kaşları ve ciddi bir yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Alçak kabartma tekniğinde yapılan portrede basit bir işçilik kullanılmıştır.

KATALOG NO: 215, (Lev. 254)
DR.OTTO SCHOENEWOLF MEZARI
TARİH: 1909
MEZARLIK ADI: Feriköy Protestan Mezarlığı
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Almanca kitabe yer alır.

"DR. OTTO. SCHOENEWOLF.	Dr. Otto. Schoenewolf
GER. XVI. MAİ. MLCCCLXXIX	16 Mayıs
GES. II. SEPTEM. MCMVIII	2 Ekim
PFARRER DER EVANG- GE-	
MEİNDE ZU ESKI-SCHEHİR	Eskişehir Kilisesi Rahibi
SIEHE ICH BIN BEI SUCH ALLE	Ben Bütün Günler
Dünyanın Sonuna Kadar,	
SAGE BIS AN DER WELT ENDE.	Sizinle Beraberim
MATTH. KAR 28 VERS 20	Matta Bap 28, 20 Ayet

SANATÇI: HOENE (MÜNCHEN, 1909)
BUGUNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer, demir levha
YAYIN:
TANIM: Dikdörtgen mezar steli, eğimli çokgen gövdeli bir kaide üzerine yükselir. Stelin ön yüzünde mezar kitabesi, dikdörtgen çerçeve içinde bir erkek portresinin yer aldığı demir levha yer alır. Stelin köşelerinde yuvarlak madalyon içinde haçlar kazınmıştır. Altın yaldızlı ince şeritlerle sınırlanan haç kollarının arası mavi renkle ve altın yaldızla boyanmıştır. Demirden yapılmış levhada mezar sahibinin portre kabartması işlenmiştir. Kısa saçlı, bıyıklı ve çenesi sakallı erkek figürü profilden betimlenmiştir. Figür uzun yüz hatlarına sahiptir. Takım elbise dışına çıkan gömleğinin yakaları ve kravatı da belirgindir. Demir levhanın alt köşesinde sanatçının ismi, yapıldığı yer ve tarih (Hoene, Münih, 1909) kazınmıştır.

KATALOG NO: 216, (Lev. 255)
TARİH: 1922
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
MEZARLIK ADI: Feriköy Protestan Mezarlığı, Ermeni bölümü
KİTABE: Stel ön yüzünde Sırpça kitabe yer alır.

ЗЕМНИМ. ОСТАТЦИМА. МИЛЕ СВОЈЕ.
СУПРУГЕ. АНЕ. ДРАКУЛИЋ. РОЂЕНА.
ШУСТЕР У. ПИВНИЦИ. У. ЂАУКОЈ.
КРАЉЕВСТЕВУ. СВЂА ХРВАТА. И.
СЛОВЕНАЦА. 24 ДЕЦЕМЪРА. 1855
УМРЛА. У. ЦАРИГРАДУ.
15 ДЕЦЕМЪРА 1921 ПОДИЖЕ
СУПРУГ ИЛИЈА ДРАКУЛИЋ.
ГОД 1922

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıt, kaide, kabartmalı ve yazıtlı gövde ve haç heykelinden meydana gelir. Dikdörtgen formlu kaide profillidir. Dikdörtgen çerçeveli gövdenin alt kısmında genç bir kadın kabartması, üzerinde Sırpça mezar kitabesi yer alır. Kayalık üzerinde oturan kadın figürü başını dizi üzerindeki sağ koluna yaslamıştır. Sol elinde bir çelenk tutmaktadır. Kadın figürü kısa kollu uzun giysiler içindedir. Giysisi altından görünen ayakları çıplaktır. Başını ve sırtına örten pelerin arkada yere kadar uzamaktadır. Başörtü altından görünen saçları dalgalıdır. Elbise ve pelerinin kıvrımları duruşuna uygun biçimde işlenmiştir. Gövdenin üst bölümünde kıvrımlı uçları boş bir madalyon oluşturan karşılıklı yerleştirilmiş geniş yapraklı haş haş kabartması yer alır.

Gövde üçgen alınlıklı sade bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Alınlığın köşeleri palmet motifleriyle bezeli akroterlerle süslenmiştir. Saçaklık üzerinde bir haç yerleştirilmiştir. Haçın alt kolunda oval bir madalyon içinde mezar sahibinin fotoğrafı yerleştirilmiştir. Haç kollarının birleşimindeki daire çerçeve içinde yüzü sağa dönük cepheden yapılmış bir kadın portresi işlenmiştir. Figürün başı kenarları kıvrımlı ince bir örtü örtülmüştür. Yuvarlak hatlara sahip yüzde gözler büyük, kaşları ile birleşen burnu uzundur.

KATALOG NO: 217, (Lev. 256)
TARİH: 19 yy. sonu
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE:-
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU:
YAYIN: Şarlak, 2005, 189-190.
TANIM: Mezar anıtı, şapel görünümlü küçük bir mezar odası biçimindedir. Mezar odasının dış yüzünde ve içinde mezar sahibinin adına yer verilmemiştir. Dikdörtgen formlu mezar odasına, yanlarda plasterler tarafından taşınan yuvarlak kemerli dar bir kapıyla girilir. Yan duvarların üst kısmında küçük kare pencereler açılmıştır. Girişin iki yanında karşılıklı olarak yerleştirilen gömme payeler sade başlıklara sahiptir. Mezar odası dışa taşkın çift pahlı bir çatıyla örtülüdür. Kapının üstünde açık kanatları arasında bir çocuk melek başı kabartması işlenmiştir. Yüksek kabartma olarak yapılmış çocuk figürünün dalgalı saçları ortadan ikiye ayrılmıştır. Çatı üzerinde haç veya küçük boyutlu bir heykelin yerleştirilmesi amacıyla konulmuş kaide yer alır.

KATALOG NO: 218, (Lev. 257)
ELİSABETH J. CRAWFORD
TARİH: 1912
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaide ve gövdesinde İngilizce kitabe yer alır.

IN MEMORY OF	
ELISABETH. J. CRAWFORD	Elisabeth J. Crawford Anısına
DIED 25 TH NOVEMBER 1912	25 Kasım 1912 de öldü
AGED 20	20 yaşında
GEORGE F. C. CRAWFORD	George F.Crawford

HARBOUR PILOT
BORN FEBRUARY 17.10.1864
DIED JULY 17.11. 1947

Deniz Pilotu
17 Ekim 1854 de doğdu.
17 Kasım 1947 de öldü”

NOBODY KNOWS WHAT THE SAD PARTING COST
BUT THE ANGELS IN HEAVEN GAINED WHAT WE LOST

Çektiğimiz Ayrılığın Üzüntüsünü Kimse Bilemez
Ama Biz Kaybettik Cennetteki Melekler Kazandı

SANATÇI: -
BUGUNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı kaide, yukarıya doğru daralan kübik gövde ve haç heykelinden meydana gelir. Anıtın iki bölümlü kaidesi vardır. Alt kaide daha geniş, üst kaide ise daha dar ve yüksektir. Kaidelerin ön yüzünde kitabe yer alır. Kaidenin üst bölümü daralarak düz olarak sonlanır. Gövdenin ön yüzünde dışa taşkın düz zemin üzerinde uzun gövdeli vazo önünde diz çökmüş bir kadın melek figürü kabartması işlenmiştir. Başını vazoya yaslayan kadın figürü profilden betimlenmiştir. Ayak bileklerine kadar uzanan uzun bir giyisi ve omuzlarını örten ve bir ucunu eli ile tutan pelerin taşır. Uzun saçları dalgalı, profilden betimlenen geniş kanatları açıktır. Gövde üzerinde yüksek bir haç yerleştirilmiştir. Anıtın gövdesinin üstü daralarak yükselmekte ve çelenk biçiminde sonlanan defne yapraklarından bir çelengin asılı olduğu haçla sonlanmaktadır.
KATALOG NO: 219, (Lev. 258)
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı, Ermeni bölümü
KİTABE: Kaide ön ve bir yan yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ՏԻՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՅԵԱՆ
1852-1913
ՏԱՌԱՊԱԵ ՔԻ ՋԵՐՄ ՈՒՔ ԵՐԿՐԷՆՍ
ԵԱ ԼՈՅՍ ԱՆԽԱՐՀ ՄԸ ԳՏՍԾ ԱՆ ԳԽՆ
ՍԵ ՅՈՐԴ Ք ՎՐԱՄ ԱՐՅՈՒՆՔ Մ ԹԱՓԷՔ ՅՆՕ
ՍՏԼ ՓՍՈՔ ՏՈՒԷ Ք ԱՆՈՐ ՈՐ ՋԻՍ ՀՈՍ ԲԵՐԱՒ

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı; kaide, gövde ve haç heykelinden oluşur. İki bölümlü kaidenin ön yüzündeki kitabede mezara gömülü kişilerin isimleri, doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Kaide üzerine kare kübik gövde yerleştirilmiştir. Gövdenin ön yüzünde dışa taşkın düz zemin üzerinde uzun gövdeli vazo önünde diz çökmüş bir kadın melek figürü kabartması işlenmiştir. Başını vazoya yaslayan kadın figürü profilden betimlenmiştir. Ayak bileklerine kadar uzanan uzun bir giysi ve omuzlarını örten ve bir ucunu eli ile tutan pelerin taşır. Uzun saçları dalgalı, profilden betimlenen ayrıntılı işlenmiş geniş kanatları açıktır. Gövde üzerinde yüksek bir haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 220, (Lev. 259)
TARİH: 1921
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı, Ermeni bölümü
KİTABE: Stel ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱԼԲՅ ՐԱՆ
ԿՈՍՏՔԿԵԱՆ
ԳԵՐԴՅՍՏԱՆԻ

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Yassı bloklarla sınırlanan mezar alanının kısa kenarında rulo biçimli boş bir kitabelik yer alır. Mezar anıtı, kaide, kabartmalı ve yazıtlı gövde ve üzerinde örtü bulunan bir vazodan meydana gelir. Dikdörtgen biçimli kaide üzerinde yukarı doğru daralan dikdörtgen biçimli gövdenin kenarlarında ters yerleştirilmiş yanan meşaleler işlenmiştir. Anıtın ön yüzünde melek kabartması ve kitabe bulunmaktadır. Alçak kabartma tekniğinde melek kabartmasında dizleri üzerine çöken figür yanındaki uzun gövdeli vazoya sarılmıştır. Tüm vücudunu örten uzun bir elbise ve sağ eliyle ucunu tuttuğu bir pelerin taşır. Yüz hatları seçilemeyen figür uzun ve dalgalı saçlıdır. Kabartma hemen üstünde basık kemerli dışa taşkın silme yer alır. Silme tüm yüzlerde devam eder. Gövde üzerinde yukarıya doğru genişleyen dışa taşkın üçgen alınlıklı bir tepelik ve üzeri bir kumaşla ile örtülmüş vazo heykeli yer alır. Üçgen alınlığın içinde haç kabartması, köşelerde sade akroterler işlenmiştir. Üzerine derin kıvrımlara sahip bir örtünün bulunduğu vazo küresel gövdeli ve çift kulpludur.

KATALOG NO: 221, (Lev. 260)
AVEDİS K. ASATURYAN MEZARI
TARİH: 1902
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı
MEZARLIK ADI: Feriköy Protestan Mezarlığı, Ermeni bölümü
KİTABE: Gömü alanı üzerinde kitap şeklindeki kitabelikte ve stel gövdesinde Ermenice kitabeler yer alır.

ԼԵՐ. ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ
ԾՆԵԱԼ
Յ ԱՅՆԹԱՊ 30 ԱՊՐԻԼ 1842
ԸԱՆԳԵԱԻ Ի ՏԷՐ
ԻԿ. ՊՕԼԻՍ 11 ԱՊՐԻԼ 1902
ԲԱՐԵԿԱՄՔ ԿԱՆԳՆԵՑԻՆ
ԱՅՍ ԸԱՄԵՍՏ ՄԱԸԱՐՋԱՆՆ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԻՒՐ
ԸՈԼՈՒԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՃԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆՑ

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam

MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Gömü alanı, çift pahlı alçak bir lahit kapağı biçimindeki bir blok ile örtülmüştür. Kapağın kısa kenarında açık kitap sayfası biçiminde bir kitabelik yer alır. Mezar anıtı, yüksek kaide ve üzerinde mezar yazıtı ve kabartma yer alan dikdörtgen gövdeden oluşur. Yazıt, köşeleri yarım dairevi dikdörtgen bir çerçeve ile sınırlanır. Yanlarda volüt biçiminde dışa taşkın dikey konsolların yer aldığı gövde üstte dışa taşkın bir silmeli yarım yuvarlak alınlık ve bir haçla sonlanmaktadır. Alınlığın köşelerinde beş yapraklı basit akroterler bulunur. Yuvarlak alınlık altında uzun gövdeli bir vazo önünde diz çökmüş yas tutan bir kadın melek figürü betimlenmiştir. Başını vazoya yaslayan meleğin açık kanatları detaylı olarak işlenmiştir. Kollarını açıkta bırakan uzun bir elbise ve bir ucunu elinin altında vazonun üstüne sıkıştırmış sırtını örten ince bir pelerin taşır. Saçları uzun ve dalgalı, gözü belirgin biçimde iridir.

KATALOG NO:222, (Lev. 261)
ALEXANDER OSIMECHT MEZARI
TARİH:
BULUNDUĞU YER: : Feriköy Protestan Mezarlığı
KİTABE:

ALEXANDER OSIMECHT
VORARBEITER IN DER
WERKSTETTE
DER OTTOMANISHEN
EISENBAHN IN JEDIKULE
GEB. DEN 26 FEB. 1842 IN BANKAU PREUSS
SCHLESIEN
…….. okunamadı

RUHE SEINER ASCHE

Yedikule Osmanlı Demiryolu Atölyesi Ustabaşı
26 Şubat 1842 yılında Bankau Press'te doğdu
Schlessen
…….. okunamadı

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Bir tabanlık üzerine yerleştirilen anıt dört yüzlü ve alınlıklı kaide biçimlidir. Anıtın tüm yüzleri yuvarlak kemerli bir silme ile vurgulanmıştır. Sadece ön yüzde diğerlerinden farklı olarak çelenk kabartması ve kitabe işlenmiştir. Anıt dışa taşkın bir silme ile sonlandırılmıştır. Anıtın ikinci bölümü bir bördür ve alınlıkla sonlandırılmış, orta bölümüne haç yerleştirilmek için düz olarak bitirilmiştir. Anıtın ön yüzündeki bordürde pergel ve iletki kabartmaları ile alınlık içinde melek kabartnası işlenmiştir. Bir heykel gibi işlenen meleğin başı dışa taşkın ve oldukça etkileyicidir. Adeta gömü yerine tepeden bakan biçimde betimlenen melek figürü ve kanatlarıyla, yüz detaylarıyla vurgulanmıştır. Başının ve boynunun alt kısmını kaplayan kanatlar açık ve tüylerinin detaylarına kadar tasvir edilmiştir. Melek kabartmasının köşeleri stilize edilmiş palmet motifleriyle sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 223, (Lev. 262)
MAHARTSAN AİLE MEZARI
TARİH: 1903
BULUNDUĞU YER: Feriköy Protestan Mezarlığı, Ermeni bölümü
KİTABE: Anıtın kaidesinde Ermenice kitabe yer alır.

ՄԱՀԱՐՋԱՆ
ՄԿՐՏԻՉ Կ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆԻ
ԾՆԵԱԼ Ի ՄԱ ՇԿՐՏ (ԱԿՆ)
ՅԱՄԻՆ 1829 ՕԳ 17 ԳՆ
ԵԻՄԵՌԵԱԼԻԿՊՕԼԻՍ
ՅԱՄԻՆ 1903 ԱՐՏ ՉԻՆ

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2005, s.205.
TANIM: Anıt kaide, obelisk ve urneden oluşur. Kaide iki kademeli geniş bir tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Kaide tabanlıktan daha dar ve yüksek diködrgen biçimlidir. Kaidenin dört yüzü kabartmalarla süslenmiştir. Ön yüzünde kitabe, diğer yüzlerinde bitkisel ve melek kabartmaları işlenmiştir. Kaidenin tüm yüzlerinde yuvarlak kemerler içlerinde kerubim kabartmaları yer alır. Yüksek kabartma tekniğinde işlenen melek figürleri yuvarlak yüzleri, şişkin yanakları, dalgalı saçları, oranlı yüz hatları ile tasvir edilmiştir. Alt kaide üzerine yerleştirilen adeta bir kapak biçimindeki kemerli bölümün dört yüzü de stilize edilmiş alınlıklarla vurgulanmış, alınlıklar kalın gövdeli, sivri yapraklı haşhaş kabartmalarıyla süslenmiştir. Alınlık iki bölümlü daralan biçimde düz olarak bitirilmiştir. Alınlığın üst bölümü rozet ve girland biçimli kumaş kabartmalarıyla bezenmiştir. Kumaş kıvrımları rozetlerden sarkıtılmıştır. Bu bölümün üzerinde aslan ayaklar üzerinde taşınan obelisk yerleştirilmiştir. Obeliskinde tüm yüzleri tıpkı kaide gibi kabartmalarla süslenmiştir. Obeliskin yüzleri üzerinde çıpa, halat ve haç, çelenk motifleri, ailenin adının baş harfleri kabartmaları işlenmiştir. Obelisk düz olarak sonlandırılmış ve üzerine yuvarlak gövdeli bir urne yerleştirilmiştir.

KATALOG NO:224, (Lev. 263)
SESTER AİLESİ MEZARI
TARİH: 1896
BULUNDUĞU YER: Saint Esprit Kilisesi kriptası.
KİTABE: Anıt mezarın ön yüzünde Almanca kitabe yer alır. Kitabede

ROSA SESTER	Rosa Sester
GEB. ASKERIAN	Askerıan olarak doğdu
GEB. ZU CONSTANINOPEL DEN 21 MAI 1825	Doğum İstanbul 21 Mayıs 1825 de
GEST. ZU CONSTANINOPEL DEN 14 MAI 1896	Ölüm İstanbul 14 Mayıs 1896
IOH. CHRISTIAN SESTER	Ioh.Chrıstıan Sester
K.T. CARTENDIRECTOR	K.T. Cartendırector

GEB. ZU ASCHAFFERNBURG	Doğum Aschaffernburg
20 DEC 1804	20 Aralık 1804 de
GEST. ZU CONSTANINOPEL DEN	İstanbul'da öldü
16 DEC. 1866	16 Aralık 1866 da

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: San Esprit kilisesi kriptasında yer alan mezar anıtı zeminden yüksek dikdörtgen biçimli üç kademeli kaide üzerindedir. Üçüncü kaidenin ön yüzüne kitabe yazılmıştır. Kaide üzerindeki anıt gövdesi kaideden dar ve dikdörtgen biçimlidir. Gövde, yuvarlak alınlıkla sonlandırılmıştır. Anıtın gövdesinde mezara gömülü çiftin kabartmaları yapılmıştır. Yuvarlak madalyon içine karşılıklı olarak yerleştirilen çiftin kabartmaları birbirine bakar biçimdedir. Rosa Sester, küt ve geriye doğru taranmış dalgalı saçlarıyla betimlenmiştir. Kadın figürü oval yüz hatlarıyla, elmacık kemikleri belirgin biçimde tasvir edilmiştir. Eşine bakan gözleri, yüzündeki çizgilerle betimlenen figür sakin bir ifadeye sahiptir. Figürün üzerinde yakalı gömlek bulunmaktadır. Bedenine oturan gömleğinin omuz kısmı dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Gömleğinin düğmeleri yakasına kadar iliklenmiştir. Erkek figürü de eşine bakan gözleri, geriye doğru taranmış saçları, belirgin yüz çizgileri, kemikli ve zayıf yüz hatları, çenesine kadar inen bıyıklarıyla betimlenmiştir. Figürün üzerindeki takım elbisesi ve gömleği, kıravatı belirtilmiştir. Madalyonların ortasında ve iki yanında ters olarak yerleştirilmiş haşhaş bitkisi kabartmaları yer alır. Fiyonk biçiminde tasarlanmış kurdelelerle tutturulan haşhaş bitkisi, fiyongun ortasında rozet yuvarlak biçimli çivilerle asılmış gibidir. Madalyonların ortasındaki haşhaş bitkisi diğerlerinden farklı olarak sap kısmında dört yapraklı yonca ve lotus motifleriyle dikkati çekmektedir. Yuvarlak madalyonlar üzerinde defne yaprakları kabartmaları alınlık boyunca devam etmektedir. Madalyonların üzerinde aile arması biçiminde tasarlanan düzenlemede oval biçimlidir. Oval madalyonun içindeki zırh ve başlık üzerinde dört kuğu kabartması betimlenmiştir. Zırh üzerindeki üstte iki, altta bir olmak üzere üç kuğu tasvir edilmiştir. Başlığın üzerinde de diğerlerinden daha büyük olarak dördüncü kuğu yer alır.

KATALOG NO: 225, (Lev. 264)
PARMA AİLESİ MEZARI:
TARİH: 1894
BULUNDUĞU YER: Saint Esprit Kilisesi kriptası
KİTABE: Kaidede ve anıt mezarda kabartmaların altında İtalyanca kitabeler yer alır.

EMMANUEL PARMA COMMUNE FATUM VOLUTANS SIBI SOBOLIQ. PARABAT 1856

GIOVANNI PARMA	Gıovannı Parma
MORTO IL 27. OTTOBRE 1863.	27 Ekim 1863 te öldü
TERESA PARMA	Teresa Parma
MORTA IL 7. MARZO 1894.	7 Mart 1894 te öldü

ANNA NATA CHESIVIA
CUI MORTE AHI SUMTA
IL 3º ANNO SUL 6º LUSTRO
VARCANDO
ADDI 19 SETTMBRE 1855

RAPIVA AL BACIO DI 7 INFANTI
QUESTO SASSO RINCHIUDE
SEGNO
AD EMMANUELLE PARMA
DERELITTO CONSORTE
D' IRREPARABIL DOLORE

QUI RIPOSA
NELLA SPEME DI NOVELLA VITA
EMMANUELE PARMA
MERCATANTE INTEGERRIMO
PIU DELL ONORE CHE DEL LUCRO SOLLECITO
IN EDUCARE LA PROLE SOLERTE
PER EGREGIE DOTI CARO A NON POCHI
MANCO ALL AMORE DEI SUOI
DI ANNI 71

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer ve altın yaldız
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kilisenin kriptasında bulunan lahit biçiminde yapılmış olan bir mezardır. Dikdörtgen gövdeye sahip lahit duvara yapışıktır. Lahitin ön yüzünde kabartma ve kitabe yer alır. Altın yaldızla boyanmış dikdörtgen çerçeve içinde çapraz olarak yerleştirilmiş haşhaş dalları kurdelelerle birbirine bağlanmış, yuvarlak bir madalyon biçimindedir. Haşhaş bitkisi kapsülleri ve yaprakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Haşhaş dalları arasında haç yer alır. Lahit düz bir kapakla kapatılmıştır. Lahit üzerinde duvara yapışık olarak alınlık biçiminde tasarlanan üst bölümde mezar sahibi çiftin kabartmaları yer alır. Altın yaldızla boyanmış yuvarlak madalyon içinde çiftin büst portreleri yer alır. Erkek figürü 4/3 portre biçimindedir. Erkek figürü üzerinde takım elbise bulunmaktadır. Ceketinin içinde yeleği ve fular takılmış gömleğiyle betimlenmiştir. Erkek oval yüz hatlarına sahiptir. Gür bıyıkları ve sakalı, dalgalı saçlarıyla tasvir edilmiştir. Saçlarının ön bölümü yoktur. Kalkık kaşları ve sivri burnu, gözbebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı bakışlarıyla dikkati çeker. Kadın profilden eşine bakar biçimde betimlenmiştir. İnce uzun kemikli yüz çizgilerine sahiptir. Belirgin ince uzun burnu, iri gözleri, elmacık kemikleri belirgin biçimde betimlenmiştir. Topuz biçiminde toplanmış dalgalı saçlara sahiptir. Yuvarlak yakalı gömleği bol ve dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Gömleğinin yakası dilimli biçimde yapılmıştır. Madalyonların ortasında kaideli bir vazo yer alır. Vazonun ve madalyonların üzeri bir örtüyle kapatılmıştır. Örtü madalyonların iki yanından aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Örtünün vazoyu kaplayan bölümü püsküllüdür. Vazonun görünen kaidesi bitkisel süslemelidir. Vazonun kaidesi ve örtünün püskülleri yaldızla boyanmıştır.

KATALOG NO: 226, (Lev. 265)
SUDDA AİLESİ MEZARI
TARİH: 1865
BULUNDUĞU YER: Saint Esprit Katedrali Kriptası
KİTABE: Lahdin ön yüzünde İtalyanca kitabe yer alır.

FRANCESCO DELLA SUDDA FAIK PASHA
MENTE ELEVATA GENTIL CORE NATO AL GRANDE

LA MODESTIA DEI NATALI NOBILITO PER VIRTUOSE AZIONI LEALE GONDOTTA DALLA SOVRANA MUNUFICENZA DEI SULTANI DI TITOLO ILLUSTRE RARO ONORATO
LI 19. NOV. 1865 CINOUANTESIMO TERSO DELL ETA SUA
PIANTO DAGLI AMICI BENEDETTO DAL POVERO NEL SENO DI DIO SI RIPOSA
ALL AMATO CONNIGE AL TENERO PADRE
LA CONSORTE ED I TIGLI INCONSOLABILI
QUESTO DEL LORO AMORE
M. P.

Francesco Della Sudda Faık Pasha
Kederli karısı ve çocukları
Bu Onların Aşkları

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Kriptanın içinde demir şebekelerle ayrılmış bölümde bulunan lahit biçimli bir mezardır. Lahit kriptanın zemininden yüksektedir. Lahit teknesi dikdörtgen biçimdedir. Lahit teknesinin ön yüzünde kitabe yer alır. Lahit yan yüzleri bezemesiz, arka yüz ise duvara yapışıktır. Lahit kapağının ön yüzü üçgen alınlık biçimindedir. Alınlığın içinde yonca biçimli madalyon içinde elinde kadeh ve asa tutan erkek figürü yer alır. Asa üzerine yılan sarılmıştır. Yuvarlak yakalı uzun giysisi üzerine figürün tek omzunu örten kumaş atılmıştır. Figürün elinde tuttuğu yılana sarılı değnek Asklepıos kültüne, ayaklı kadehte İsa'ya gönderme yapmaktadır. Lahit kapağı üzerine yerleştirilen mezar sahibinin heykeli kriptanın tavanına değmektedir. Kriptanın tavanına uydurmak için heykelin kaidesinin küçültülmüştür. Kare biçimli kırmızı renkli mermerden yapılmış kaidesi bulunan büst heykelde Faik Paşa ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Çıplak bedenine giyilmiş gömleği geniş yakalıdır. Gömleğinin yakası ve gövdesi ışık gölge etkisi ve hacim duygusu yaratmak için kıvrımlıdır. Oval yüz hatlarına sahip olan figürün saçları dalgalıdır. Gür bıyıkları ağzını kapatacak şekilde uzun ve aşağıya doğru taranmıştır. Dışa doğru çıkık olan kaşları, iri ve kemikli burnu, belirgin çenesi ve ayrıntılı işlenmiş yüz çizgileriyle tasvir edilmiştir.

Lahit kapağı iki yandan çifter sütunla desteklenmiştir. Zeminden başlayarak kapağı taşıyan sütunlar üç kademeli yuvarlak kaidelidir. Kaide ve sütun başlıkları beyaz, sütun gövdeleri ise kırmızı renkli mermerdendir. Sütun başlıkları sepet biçimlidir. Başlıklar üzerindeki lahit kapağıyla birleşen bölümde çimento izleri görülmektedir. Kapağın iki köşesi sütun başlıkları üzerine gelecek biçimde yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 227, (Lev. 266, 267, 268)
MELEKLER ABİDESİ-VİCTORİA ANITI
TARİH: 1857
BULUNDUĞU YER: Haydarpaşa İngiliz Askeri Mezarlığı
KİTABE: Anıtın dört yüzüne de İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve Arapça kitabe yer alır. Hepsinde aynı kitabe yazıldığı için sadece İngilizcesi yazılmıştır.

TO THE MEMORY OF THE
OFFICIERS AND MEN
OF THE

BRITISH ARMY AND NAVY
WHO IN THE WAR
AGAINST RUSSIA
IN 1854. 1855 AND 1856.
DIED FOR THEIR COUNTRY
THIS MONUMENT
WAS RAİSED BY
QUEEN VICTORIA
AND HER PEOPLE
1857

1854, 1855 ve 1856 yıllarında Rusya'ya karşı yapılan savaşta vatanları uğruna ölen İngiliz ordu ve bahriyesine mensup subay ve erlerin hatırasına dikilen bu sütun, 1857 yılında Kraliçe Victoria ve milleti tarafından yaptırılmıştır

TO FLORENCE NIGTHINGALE WHOSE WORK NEAR
THIS CEMETERY A CENTURY AGO RELIEVED
MUCH HUMAN SUFFERING AND LAID THE
FOUNDATIONS FOR THE NURSING PROFESSION
1854-1954
THIS TABLET CAST IN THE CORONATION YEAR OF
HER MAJESTY QUEEN ELIZABETH II. HAS BEEN RAISED BY THE
BRITISH COMMUNITY IN TURKEY IN HER MEMORY

Bir asır önce bu mezarlık yakınlarındaki çalışmalarıyla pek çok insanın acısını dindiren ve hemşirelik mesleğinin temellerini atan Florance Nightingale'nin aziz hatırasına 1854 -1954 bu tablet Majesteleri Kraliçe Elizabeth II.'nin tahta çıkışı için Türkiye'deki İngiliz toplumu anısına yapılmıştır.

YAYIN: http://www.gezgindergi.com/2011/03/25/haydarpasada-ingiliz-mezarligi/ (Erişim Tarihi 18.9.2011)
TANIM: Anıt, 1857 yılındaki Kırım savaşında ölen İngiliz askerleri anısına dikilmiştir. Dikdörtgen alt kaidesi taş bloklardan örülerek yapılmıştır. Alt kaideden daha daralarak devam eden kaide gövdesi sekiz sıra taş dizisi ile oluşturulmuştur. Kaide üzerindeki anıt gövdesinin dört köşesine melek heykelleri yerleştirilmiştir. Melek figürleri ellerini üst üste koymuş, sol elinde defne dalından yapılmış çelenk, sağ elinde palmiye dalı tutmaktadır. Meleklerin üzerinde yuvarlak yakalı drapelerle hareketlendirilen uzun elbiseler bulunmaktadır. Meleklerin kanatları omuzlarının iki yanından itibaren yükselip ayak uçlarında birleştirilmiştir. Kanatları üzerindeki tüyler ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Uzun elbiseleri altından ayakları görünmez. Figürlerin saçları kabarık ve enselerinde toplanmıştır. Başları öne doğru eğiktir. Oval yüz hatlarına sahip yüzlerin dikkati çeken fiziksel özellikleri kalın kaşları, iri kapalı gözleri, küçük burunları ve kapalı ağızları ayrıntılı bir işçilikle betimlenmiştir. Melek figürlerinin sırtı ve kanatları köşelere yapışıktır. Figürler taşıyıcı işlevinden ziyade dekoratif amaçlı olarak yerleştirilmiştir. Meleklerin ortalarında yaldızlı bronz harflerle dikdörtgen çerçeveler içine kitabe yazılmıştır. Meleklerin başları üzerindeki alınlık dalgalı ortasında yuvarlak madalyonla birlikte tasarlanmıştır. Madalyon üzerinde "HONI-SOIT-QUI-MAL-Y-PENSE" yazılıdır. Yazı dışında madalyon dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerde üç aslan-tek aslan-deniz kızı- üç aslan kabartmaları yer alır. İngiliz ordusunu sembolize eden madalyonun iki yanında palmiye dalı kabartmaları yerleştirilmiştir. Anıtın dört yüzü de aynı biçimde tasarlanmıştır. Alınlık üzerinde

anıtın gövdesinden dar olarak düzgün kesme taştan yapılan obelisk 25 taş dizisinden örülmüştür.

KATALOG NO: 228, (Lev. 269)
THOMAS CONSTANTINE RUSSELL MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Haydarpaşa İngiliz Askeri Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde ve kaidesinde İngilizce kitabe yer alır. Kitabede:

TO THE MEMORY OF	
THOMAS CONSTANTINE RUSSELL	Thomas Constantine Russell Anısına
THERE SON OF	
THOMAS AND MARY ANN RUSSELL	Thomas ve Mary Ann Russell'ın oğlu
BORN IN CONSTANINOPLE	
31 OCTOBER 1859	31 Ekim 1859 da İstanbul da doğdu
DIED IN CONSTANINOPLE	İstanbul da öldü
31 JANUARY 1889	31 Ocak 1889
AGED 29 YEARS	29 yaşında

Kaidede:

ERECTED IN LOVING MEMORY	Arkadaşları ve yoldaşları tarafından onun
BY HIS FRIENDS AND COMPANIONS	anısına dikilmiştir.
EVEN SO FATHER:	Matta Bap 11: 26 Evet, Ey Baba:
FOR SO IT SEEMED GOOD	böyle olmasını istediğin için sana
IN THY SIGHT	şükrediyorum

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı stel iki bölümlü kaide üzerindedir. Kaidenin üst bölümü iki bölümlü köşeleri içe doğru pahlandırılmıştır. Anıtın yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli gövdesi alt kaideden daha dar olarak tasarlanmıştır. Gövdenin alt bölümü iki bölümden oluşan kaide biçimindedir. Gövdenin ön yüzünde el ele tutuşan iki kadın figürü kabartması yer alır. Kabartmada betimlenen soldaki kadın figürü yuvarlak yakalı kısa kollu bir elbise giymektedir. Elbisesi üzerine giydiği örtü başından itibaren tüm bedenini örtmektedir. Sağ elini yanağına koyan figürün kapalı gözleri ile üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Figürün çıplak ayakları elbisesinin altından görünmektedir. Sol eliyle yanındaki diğer kadın figürünün sağ elini tutmaktadır. Soldaki kadın figürü de kısa kollu uzun bir elbise giymektedir. Elbisesinin üzerindeki örtü sağ kolunu tamamen kaplarken sol kolunu örtmez. Sol eliyle örtünün kenarını tutar figür uzun ve dalgalı saçlarıyla üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Her iki figür basit bir işçilikle yapılmıştır. Figürler ayrıntısız betimlenmelerine rağmen birbirlerinin ellerini tutmaları acılarını paylaştıklarını gösterir. Anıtın gövdesinin ön yüzünde ve kaidede bronz harflerle ölen kişiyle ilgili kitabe yazılmıştır. Anıt dışa taşkın bir silme ve kırma çatı ile sonlanmaktadır. Kırma çatının ortasına çelenk kabartması yer alır. Çatının yanlarında basit bir işçilikle yapılmış kulecikler yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 229, (Lev. 270)
TARİH: 1890

NERSES NERSESYAN
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՄԲԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ԷՖԷՆՏԻ
ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
ԾՆԵԱԼ ՅԱՄԻՆ 1827
ՎԱԽԻ ԱՆԵԱԼ Ի 24 ՄԱՅԻՍՅ 1890

Krikor Efendi Nersesyan Doğum 1827 Ölüm 24 Mayıs 1890

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s. 84, 95; Şarlak, 2005, s.155-156, Tuğlacı, 1991, s. 246.
TANIM: Kirkor Nersesyan'a ait olan obelisk mezar anıtı kitabesine göre 1890 yılında yapılmıştır. Kademeli olarak daralan kare gövdeli yüksek kaide üç bölümlüdür. Alt kaidenin ön yüzünde ikinci ve üçüncü bölümlerde mezar sahibinin doğum ve ölüm tarihleri kazınmıştır. Kaide gövdesi alt kaideden daha dar ve yüksek olarak yapılmıştır. Bu bölümde de mezar sahibinin adı kazınmıştır. Kaide silmelerle ve dışa taşkın bezemesiz saçaklıkla sonlandırılmıştır. Alt kaide üzerinde kademeli daralan iki bölümlü bezemesiz kaide üzerinde de anıtın gövdesi yer alır. Anıtın gövdesinin dört yüzünün alt bölümü palmet ve akanthus yapraklarından oluşan kıvrımlı anthemion motifleri, pergel ve gönye ile süslenmiştir. Bitkisel süslemeler üzerinde çelenk kabartmaları yerleştirilmiştir. Çelenkler defne yapraklarından yapılmış etrafı kurdele ile sarılmış ve kurdelelerin uçları iki yana doğru uçuşur biçimdedir. Anıtın sadece ön yüzündeki çelengin ve ortasında mezar sahibinin büst portresi yerleştirilmiştir. Krikor Bey bu portresinde cepheden betimlenmiştir. Sakin ve ciddi duruşludur. Kareye yakın yüz hatları, kemikli yüzü, kalın kaşları, irislerine kadar yapılmış badem biçimli gözleri, belirgin çenesi, dışa doğru büyük yapılmış kulakları vurgulanmıştır. Fesi altından çizgisel bir anlayışla yapılmış saçları belirtilmiştir. Aşağıya doğru sarkan gür bıyıkları, başındaki fesi, ceketi ve gömleğiyle Osmanlı döneminin modasını yansıtmaktadır. Gömlek yakasında düğümlü bir fular takılmış, ceketindeki yaka iliklerine kadar her türlü detay ayrıntılı biçimde verilmiştir. Mezar sahibinin portresinin üzerinde anthemion motifleriyle süslenmiş bölüm alınlık biçiminde tasarlanmış, bu bitkisel süsleme ortasına melek figürü kabartması yapılmıştır. Meleğin başında palmet, palmet üzerinde ise hale, üzerinde ise ışınsal şekilde betimlenmiş bir yaprak dizisi göze çarpmaktadır. Obeliskin sadece ön cephelerinde bu bitkisel süslemeli melek motifi kullanılmışken, diğer üç cephede bitkisel süslemeler tekrar edilmiştir. Bitkisel motifler köşelerde akroterleri hatırlatırcasına birleştirilmiştir. Bu motif üzerinde anıt obelisk biçiminde tasarlanmış ve kare silmeli bir başlık ile konik biçimde sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 230, (Lev. 270)
ÇOCUK NERSESYAN MEZARI
TARİH: 1889
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde kaidede Ermenice kitabe yer alır.

ԵՐԿԵՄԵՆԻ ՍԼԱՅԵԼՈՅԴ
Ի ՄԱՅՐԵՆԻ ԳՐԿԱՅՍ
ՆՈՒԻՐԵՄ ՋԱՅՍ ՇԻՐԻՄ
ՈՐՈՐՈՑ ՅԱԻԻՏԵՆԱԿԱՆ ՔՆՈՅԴ
ՀՈՍ ԳՐԻԳՈՐԻԿՍ ՀԱՆՔՋԻ ԽԱՂԱՂ ՄՕՏ ԻՒՐ ՀՕՐ
ՊԱՀ ՄԻ ԲԱՅԱՒ ԱՋԵՐՆ Ի ԼՈՅՍ ԱՇԽԱՐՀԻՆ
ԺՊԴԵՅԱՒ ԳԱՄ ՄԻ ԹՇՈՒԱՌ ՄՕՐՆ ԵՒ ԱՆՈՐ
ԳՐԿԷՆ ԹՂՌԱՒ Ո՛Հ Ի ԲՈՒՆԻԿՆ ԻՒՐ ՅԵՐԿԻՆ
ԳՐԻԳՈՐԻԿ ՈՐԴԻ ՆԵՐՍԷՍԻ
ԾՆԵԱԼ Ի 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵԻ 1887
ՀԱՆՈՒՅԵԱԼ Ի ՏԵՐ 2 ՅՈՒՆԻՍԻ 1889

Sonsuzluk ziyaretçisi
Anne kucağı mezarıma armağan edeyim
Sonsuzluk salıncağında
Burada Krikorum babasının yanında huzurla yatıyor
Bir an gözleri ışıklı dünyaya açılıyor
Fakir annesi bir an ona gülümsedi.
Onun kucağından yuvasından kayıp
Nerses oğlu Krikor
Doğum 11 Ekim 1887
2 Haziran 1889 sonsuzluğa doğru

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıtının eski fotoğraflarında görülen niş içinde çocuk heykeli dışında sağlam olarak günümüze ulaşmıştır.
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 922: 84-85,94, Tuğlacı, 1991, s. 246.
TANIM: Anıt, kaide ve nişli heykelli olmak üzere iki bölümden oluşur. Alt kaide kademeli olarak daralan üç bölümlüdür. Alt kaidenin ön yüzlerinde ve kaide gövdesine kitabe yazılmıştır. Kaide gövdesi yüksek ve gövdenin dört yüzü palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşturulmuş çerçevelerle süslenmiştir. Kaide dışa taşkın bir silme ve çiçek motifleriyle bezeli bordürle ve dışa taşkın yumurta motifleriyle süslü saçaklıkla düz olarak sonlandırılmıştır.

Kaide üzerindeki anıtın gövdesi sivri kemerli niş ve çocuk heykelinden oluşur. Nişin iki yanında yivli gövdeli gömme sütunlar yer alır. Sütunların kaide kısımları iki kademeli olarak yatay silmelerle hareketlendirilmiştir. Sütun gövdelerinin dikey olarak tasarlaması, kaidelerin ise yatay silmelerle hareketlendirilmesi niş kısmının daha geniş olarak algılanmasına olanak sunar. Sütun başlıkları akantüs yaprakları ve zambak çiçeği ile süslenmiştir. Nişin orta bölümü heykele kaide oluşturacak biçimde üç bölümlü olarak tasarlanmıştır. Heykel kaidesi lotus motifleriyle süslenmiştir. Kaide üzerindeki çocuk figürü serbest bir heykeldir. Bugüne ulaşmayan heykel eski fotoğraflarından göre çocuk figürüdür. Kaide üzerindeki çocuk heykeli ellerini öne doğru dua eder biçimde birleştirmiştir.

Niş üzerinde yüksek bir kırma çatı oluşturulmuş, kırma çatı içinde ise sivri kemerli bir alınlık bölümü yapılmıştır. Alınlık bölümünün ortasında çelenk motifleri, kırma çatı ile alınlık arasındaki boşluk ise bitkisel süslemelerle bezelidir. Alınlığın üst kısmı konik külahla daha da yükseltilerek köşelere küçük kulecikler yerleştirilmiştir. Kuleler bitkisel süslemelerle hareketlendirilmiş, aynı mezar alanı bulunan diğer mezar ile aynı özellikleri taşıdığı dikkate alınırsa kuleciklerin üzerinde obelisk biçimler yerleştirilmiş olmalıydı. Mezar anıtı gotik mimari üslubunda yapılmıştır.

KATALOG NO: 231, (Lev. 271)
KRİKOR NERSESYAN
TARİH: 1890
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde Ermenice kitabe yer alır. Anıtın ön yüzünde kaide gövdesinde:

ԱՍՏ

ՀՆՁԵԱԼ Ի ԾԱՂԿԻ ՏԻՈՅ	Çiçeklerin içinde
ՋՎՇՏԱՅԵԱԼ ՄԱՐՄԻՆՆ Ի ՀՈՂ	Toprağın altında ebediyette
ՋԳԵՂԵՑԻԿ ՀՈԳԻՆ ՅԵՐԿԻՆ	Onun güzel ruhu hiç unutulmayacak
ՋՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՆՄՈՌԱՑ	
ԹՈՂԵԱԼ Ի ՍԻՐՏՍ ՍԻՐԵԼԵԱՑ	Kalbime sevgiyle gömüldü
ՀԱՆԳՋԻ Ի ՅՈՅՍ ԱՐԴԱՐՈՑ	Benim içimde
ԻՄՍ ՆԵՐՍԷՍ	Benim Nerses'im

ՀԱՅՐ ԵԻ ՈՐԴԵԱԿ ՄՕՏ ԳԻՐԿԸՆԴԽԱՐՆ	Burada Kirkorum yatıyor barış halinde babasına yakın
ՀԱՏՈՐՔ ՀՈԳԻՈՅՍ ՀՈՍ ԿԱՆ Ի ՔՈՒԻՆ	Bir an gözleri açılsa aydınlık dünyayı görse
ԱՐՏԱՍՈՒԱԳԻՆ ԿԱՂԱՉԵՄ ՏԷՐ	Gülse bir ılık meltem gibi annesine
Ի ՄԻԱՍԻՆ ՅԵՐԿԻՆՍ ԶԱՐԹՆՈՒՆ.	Kucağında anlık bir sonsuzluğa uçtu

Anıtın alt kaidesinin ortasında :

ՆԵՐՍԷՍ ՈՐԴԻ ԳՐԻԳՈՐ ԷՖԷՆՏԻԻ	Nerses'in oğlu Krikor Efendi
ԾՆ Ը ԱԼ ի 7 ԱՊՐԻԼԻ 1856	Doğum 7 Nisan 1856
ՀԱՆԳՈՒՅԵԱԼ ի Տէր Ի 11 ՄԱՐՏԻ 1890	Ölüm 11 Mart 1890

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıtının eski fotoğraflarında görülen niş içinde yas tutan kadın heykeli dışında sağlam olarak günümüze ulaşmıştır.
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s. 86,94; Tuğlacı, 1991, s. 246.
TANIM: Mezar alanındaki anıtsal nitelikli bir anıttır. Kitabesine göre 1890 tarihinde yapılmıştır. Anıt, kaide ve nişli heykelli olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.
Alt kaide kademeli olarak daralan üç bölümlüdür. Alt kaidenin orta bölümünde mezar sahibinin adı, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır. İki kademeli bir alt kaide üzerinde bulunan kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmıştır. Kaide gövdesinin dört yüzü aynı süslemelerle tasarlanmıştır. Bu süslemelerde palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşturulmuş çerçeveler kullanılmıştır. Kaide gövdesinin ön yüzünde palmet ve inci makara dizisi motiflerinden oluşan çerçeve içinde mezar sahibine yazılan şiir bulunmaktadır. Kaide dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklık bölümünde rozet biçiminde çiçek motifleri, palmet ve yumurta frizi bezemeleri sıralı olarak yapılmıştır.

Kaide üzerindeki anıtın gövdesi sivri kemerli niş ve kadın heykelinden oluşur. Nişin iki yanında yivli gövdeli gömme sütunlar yer alır. Sütunların kaide kısımları iki kademeli olarak yatay silmelerle hareketlendirilmiştir. Sütun gövdelerinin dikey olarak tasarlanması, kaidelerin ise yatay silmelerle hareketlendirilmesi niş kısmının daha geniş olarak algılanmasını sağlamaktadır. Sütun başlıkları akantüs yaprakları ve zambak çiçeği motifleriyle süslenmiştir.

Nişin ortası heykele kaide oluşturacak biçimde üç bölümlü olarak tasarlanmıştır. Heykel kaidesinin alt kısmı lotus motifleriyle süslenmiştir. Kaide üzerine bugüne ulaşmayan kadın heykeli yerleştirilmiştir.

Niş üzerinde yüksek bir kırma çatı oluşturulmuş, kırma çatı içinde ise sivri kemerli bir alınlık bölümü yapılmıştır. Alınlık bölümünün ortasında çelenk motifleri, kırma çatı ile alınlık arasındaki boşluk ise bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Alınlığın üst kısmı konik külahla daha da yükseltilerek köşelere küçük kulecikler yerleştirilmiştir. Kuleler bitkisel süslemelerle hareketlendirilmiş, aynı mezar alanı bulunan diğer mezar ile aynı özellikleri taşıdığı dikkate alınırsa kuleciklerin üzerinde obelisk biçimler yerleştirilmiş olmalıydı.

KATALOG NO: 232, (Lev. 272)
HARUTYUN B. FNAİLYAN
TARİH: 1891
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar kitabesi silik olduğu için okunamıyor. Mezar anıtının arka yüzünde mezar sahibinin adı ve ölüm tarihi yazılıdır. Anıtın ön yüzünde kaidede de kitabe vardır. Arka yüzde:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.ՖՆԱԻԼԵԱՆ
1829-1891

Harutyun B. Fnailyan
1829-1891

Kaidedeki kitabe: okunamadı.

Ով Տեի սիրեգեպւ պ.. րւնըղ խսրի
Հերեիբ պ տւսնջու էցար ..իւանգ զդ
Ջորիբ տանջու էցար իււսնգ.....
մեի սրուն սի..բար քեվ անա
լեանր էր պ..ն չոր դու բե
տս.....սրրացաւճ բս..

Ey burada huzurla yatan Efendi
Hasta ruhunla neler yaşadın
Sonsuzluğa giden ebediyet ışığında
Ardına bakmadan huzurla ölüme gidiyordun

SANATÇI: խ... պլա
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt stel biçimindedir. Mezar stelinin blok mermerden yapılmış yüksek alt kaidesi dikdörtgen biçimlidir. Yüksek kaidenin köşeleri dışa doğru pahlandırılmış, köşelerin üst kısmı yarım küre biçiminde tasarlanmıştır. Kaidenin üst kısmı daralarak bezemesiz olarak yapılmıştır. Anıtın alt kaidesi üzerinde bulunan ikinci kaide ayrı bir parça olarak tasarlanmıştır. İkinci kaidenin alt kısmı yüksek kabartma tekniğinde yapılmış palmet ve lotus motifleriyle bezenmiştir. İki silmeli olarak bitirilen bu bölüm üzerinde stel gövdesi yer alır. Stel gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Ön yüzünde zambak çiçeklerinden oluşan yuvarlak madalyon içinde erkek büstü kabartması yer alır. Madalyonun alt kısmı dışa doğru açık ve kıvrımlı, üst kısmı ise lotus biçiminde sonlandırılmıştır.

Erkek figürünün sol omuzu öne doğru, sağ omuzu geriye doğru olarak betimlenmiştir. Figürün başı gövdenin aksine cepheden tasvir edilmiştir. Erkek figürü başındaki fesi ve ceketiyle 19. yüzyılın modasını yansıtmaktadır. Ceketinin içindeki gömleğinin yakası görünmese de boynunda papyonuyla betimlenmiştir. İnce ve uzun kemikli yüz hatlarına sahip olan figür gür bıyıklıdır. Yukarıya kalkık bıyıklar figürün karakteristik özelliğidir. Kalın kaşları ve iri gözleri, yüz çizgileri, sakin duruşuyla dikkati çekmektedir. Stel gövdesinin diğer yüzleri bezemesizdir. Sadece arka yüzde kitabe yazılmıştır. Stel gövdesi dışa taşkın silme ve bezemesiz bordürle bitirilmiştir. Gövde silmelerle ve testere dişi motifleriyle bezenmiş saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklık üzerine üçgen alınlık ve köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Alınlık tablası üzerinde mermer bir urne yer alır. Çift kulplu olan urnenin yarısı drapeli bir örtü ile örtülmüştür.

KATALOG NO:233, (Lev. 273)
DİLSİZYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1910
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde kaidede Ermenice kitabe yazılmıştır. Kitabede:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıtmezar
ԳԱՍՊԱՐ ՏԻԼՍԻՋԵԱՆԻ	Kaspar Dilsizyan
ԾՆՈՒ 1838 ՀԱՆԳԵՍԻ 1910	Doğum 1838 Ölüm 1910
ՆՈՒՐԱՅԱ ՏԻԼՍԻՋԵԱՆ	Nurisa Dilsizyan
ԾՆ 1859 ՎԽ 1945	Doğum 1859 Ölüm 1945

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2005:149-150.
TANIM: Mezarlık alanından yüksekte yer alan gömü alanı yüksek mermer duvarla çevrelenmiştir. Merdivenlerle çıkılan gömü alanına kapıyla girilmektedir. Kapıya simetrik olarak yapılmış anıtın alt kısmı lahit biçimli bir kaide, üst bölümü ise nişlidir. Anıt yüksek bir kaide üzerindedir. Geniş olarak tasarlanan alt kaide daralarak yükseltilmiştir. Kaide gövdesinin ön yüzünde yer alan kitabe dört köşesi haç motifleriyle süslü dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Kaidenin üst kısmı gövdeden daha geniş silmelerle hareketlendirilmiş üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Lahit kapağı biçiminde tasarlanan alınlık kenarları yumurta friziyle bezelidir. Alınlık köşelerinde stilize edilmiş akroterler kullanılmıştır. Üçgen alınlık üzerine kare biçimli kaide üzerinde mezar sahibi Kaspar Dilsizyan büstü yerleştirilmiştir. Cepheden betimlenen figür fesli, ceketli, kravatlıdır. Ceketinin dört düğmesi ve üst üste geçmiş yakası belirgindir. Figürün yumuşak oval yüz hatları, kaşları, badem biçimli irislerine kadar ayrıntılı işlenmiş gözleri, çıkık çenesi, kulakları gür bıyıkları titiz bir işçilikle betimlenmiştir.

Alt kaide kısmının dikkati çeken portresinden sonra arka bölümdeki kare bir gövde üzerinde yükselen anıtta yuvarlak niş içinde melek heykeli yerleştirilmiştir. Heykel kare bir kaide üzerindedir. Melek ayakta ve sağ ayağını öne doğru atmıştır. Kıvrımlı vücut hatları üzerindeki ince giysisinden anlaşılmaktadır. Kanatlar geriye doğru ve büyük olarak yapılmıştır. Kanatlar üzerindeki tüyler ince işçilikle betimlenmiştir. Meleğin üzerindeki elbisesi askılı ve göğüs altından drapeli olarak tasarlanmıştır. Figürün sağ elinde büyük bir kılıç, sol elinde kalkan bulunmaktadır. Kılıcın sapı volütlerle, kalkanı ise haç motifleriyle süslenmiştir. Meleğin saçları ortadan ayrılmış, bantla tutturulmuştur. Yuvarlak niş dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ön yüzünde yuvarlak madalyon içinde “5” rakamı

yazılıdır. Madalyonunu çevresi bitkisel süslemelerle bezelidir. Alınlığın üst bölümü düz olarak sonlandırılmış, bu zemin üzerinde de sekizgen gövdeli kaide üzerinde büyük haç yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 234, (Lev. 274)
TOKATYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1907
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının frizinde Ermenice kitabe yer alır.

ԹՕՔԱԹԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ Tokatyan Ailesi

SANATÇI: Yervant Oskan (Büst 1912), arma E. Osgan (1907) Armanın yan yüzünde ԵրՈսկան՝իկ. Պօլիս 1907 E.Osgan yazılıdır.
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak 2005:145-146.
TANIM: Tokatyan ailesi anıtı mezarın en ilginç örneklerinden biridir. Mezar anıtının frizinde "Tokatyan Ailesi" yazılıdır. Aile mezarlığı ve anıt büyük bir mezar alanını kaplamaktadır. Alanın ana merkezinde dört basamakla çıkılan bir giriş kısmı şeklinde tasarlanan anıt tapınak biçimindedir. Tapınak biçiminde tasarlanan ve içine büst ile gemi konulan mezar anıtı oldukça ilginçtir. Podyum üzerine yerleştirilmiş anıtın ortasında dört kademeli yüksek kaide üzerindeki gemi biçiminde tasarlanmış anıtın gövdesi ve mezar sahibinin büstü yer alır. Kaidenin üst kısmı deniz dalgaları biçiminde yapılmış olan anıtın gemi biçimli gövdesinden sallanan zincir ve çıpa kabartmaları yapılmıştır. Geminin üst kısmı düz olarak sonlandırılmıştır. Gemi üzerinde yuvarlak kaide üzerine yerleştirilen büstte Amiral Tokatyan betimlenmiştir. Cepheden betimlenen figürün gür bıyıkları ve sakalları, kalın çatık ve çizgisel yapılmış kaşları, iri biçimli ve irislerine kadar yapılmış ifade dolu gözleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Dalgalı saçları ve perçemleri alnına doğru indirilmiştir. Figürün üzerinde ceket ve papyonlu gömlek bulunmaktadır. Büstün arkasında Yervant Osgan imzası ve 1912 tarihi okunmaktadır. Tapınak biçimli anıtın duvarı üzerinde büstün arkasına gelecek biçimde asılmış armada tıp sembolü olan asaya sarılan iki yılan, istiridye kabuğu, asma dalları motifleri işlenmiştir. Bu sembole göre de Tokatyan doktor olmalıdır. Bu armada 1907 tarihi ve E.Osgan imzası net olarak okunmuştur. Bu tarihe göre arma büstten önce yapılmıştır.

Tapınak biçimli anıtın ön cephesinde serbest olarak kare biçimli tablalar üzerinde yükselen gömme sütunlar yerleştirilmiştir. Yivsiz olarak yapılmış sütunların gövdelerine sarılmış sarmaşık kabartmaları işlenmiştir. Gömme sütunlar korint üslubunda yapılmış başlıklarla tasarlanmıştır. Sütunları birbirine bağlayan arşitrav üzerindeki frizde "Tokatyan Ailesi" yazılmıştır. Arşitrav üzerindeki saçaklık dışa taşkın olarak silmelerle hareketlendirilmiştir. Saçaklık üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlık köşe ve tepe akroterleriyle süslenmiş, akroterler volütlerle zenginleştirilmiştir.

KATALOG NO: 235, (Lev. 275)
SDEPAN ĞOCAMAR TOKATYAN MEZARI
TARİH: 1923
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Ermenice kitabe güçlükle okunmaktadır.

ՍՏԵՓԱՆ ԽՕՃԱՄԱՐ ԹՕՔԱԹԵԱՆ
1854 ՄԱՏԻՍ 27-ԼԽ1923 ԳԵԿՏ 25

Sdepan Ğocamar Tokatyan
27 …1854- 25…1923

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli kare prizmal gövdeli üç bölümlü kaide üzerindedir. Stel gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Stelin ön yüzünde mezar sahibinin kabartma tekniğinde yapılmış portresi ve kitabe yer alır. Oval madalyonlu çerçeve içinde yer alan erkek figürü cepheden betimlenmiştir. Figürün iri gözleri yukarıya bakar biçimdedir. Göz bebekleri ve irisleri çizgisel bir anlayışla betimlenmiştir. Oval yüz hatlarına sahip olan figür gür bıyıklı ve top sakallıdır. Sakallı ve bıyığı çizgisel biçimde işlenmiştir. Kaşlarla birleşen iri burnu ve delikleri belirgindir. Saçları kısa ve ortadan ayrılmış düzgün biçimde taranmıştır. Figürün üzerindeki ceket, dik yakalı gömlek ve papyon bulunmaktadır. Ceketinin yakaları ve gömleğinin düğmeleri çizgisel bir anlayışla işlenmiştir.

KATALOG NO: 236, (Lev. 276)
ORAKYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1924
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

Ս.ՕՐԱԳԵԱՆ	S.Orakyan
ԸՆՏԱՆԻՔ	Ailesi
ՀԱԿՈԲ Կ. ՕՐԱԳԵԱՆ	Hagop G. Orakyan
1850-1924	1850-1924
ՍՐԲՈՒՀԻ ՕՐԱԳԵԱՆ	Sırpıhu Orakyan
1855-1928	1855-1928
ՄԱՐԹԷՆ ՕՐԱԳԵԱՆ	Marten Orakyan
1885-1939	1885-1939
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԵՐ ՄԵԼԳՕԵԱՆ	Garabed der Melkonyan
1862-1931	1862-1931
ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԷՐ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ	Takuhi Dermelkonyan
1878-1961	1878-1961
ԷԼՖՐԻՏԱ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ	Elfrida Fındıkyan
1881-1970	1881-1970
ԳԱՌՆԻԿ ՏԷՐ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ	Karnik der Melkonyan
1899-1975	1899-1975

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2005, s. 166-168.
TANIM: Mezar steli iki kademeli olarak aşağıdan yukarıya doğru daralan bir kaide üzerinde yükselmektedir. Stelin dikdörtgen biçimli gövdesi yukarıya doğru daralmaktadır. Gövdede oval bir madalyon içinde mezar sahibinin büst kabartması ve mezara gömülen aile fertlerinin isimleri yazılmıştır. Orakyan büstte cepheden betimlenmiştir. Dikdörtgen yüz hatları, şişkin yanakları,

kalın ve birleşik kaşları, gür bıyıkları, kaşlarla birleşen burnu ve yüz çizgileri titiz bir işçilikle yapılmıştır. Başında fes bulunmaktadır. Fesi altında çizgisel biçimde yapılmış kulakları vurgulanmıştır. Gömleği ve ceketi, kıravatının her türlü detayı ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Oval madalyonun çevresi boncuk dizisi ile süslenmiştir.

Figürün büst portresi üzerinde aile adı yazılmıştır. Stelin üst kısmı portreye çerçeve oluşturacak biçimde dışa taşkın yuvarlak bir kemerle sonlandırılmıştır. İki sıra silmelerle hareketlendirilen bu bölüm üzerinde çiçek motifleri adeta bir çelenk gibi kemerin üst kısmını çevrelemektedir. Çiçek motifleri arasında güller ve farklı çiçek motifleri kullanılmıştır. Alınlığın orta kısmında fiyonk ve sarkan kurdele oldukça ince bir işçiliği bize göstermektedir. Fiyonk üzerinde ise yuvarlak biçimli kapaklı dikdörtgen olarak kulpları tasarlanan vazo bulunmaktadır.

KATALOG NO: 237, (Lev. 277)
ORMANYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1924
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Haç üzerinde ve gömü levhasının üzerinde Ermenice kitabe yer alır.

Տ.ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊՍ ՕՐՄԱՆԵԱՆ
ՄԷՕՍՆԻԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ԾՆԵՆԼ Ի Կ.ՊՈԼԻՍ Ի 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1841 ԱՄԻ .....ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՅՐԻՆԻՍԻ ԱՄԻ ԸՆՏՐԵԱԼ Ի ՊԱԴՐԻԱՐ ՈՒՐՈՒՆ Ի ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ
ԱՄԻ ԵԻ ՋՈՐԵԼԱՐԵՍ ՅՈՒԼԻՍԻ ԱՄԻ ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ Ի
ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ԱՄԻ

Yebiskobos Ormanyan
Türkiye Ermeni Patriği
11 Şubat 1844
İstanbul'da doğdu.
Ölümü Temmuz'da
5 Kasım 1896 da Patrik seçildi.
Toplantıda Srpazan seçildim ama tüm milletimi
Toplumumu bırakarak buraya gömüldüm 1924
D. Mağakia S. Ormanyan

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen bir gömü levhası ile kapatılmış, etrafı levhalarla sınırlandırılmıştır. Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel üç bölümlü farklı ölçülerdeki kaide üzerindedir. Stel dikdörtgen gövdelidir. Stelin ön yüzünü kaplayan kabartmada mezar sahibinin portresi işlenmiştir. Stel dışa taşkın bir silme, bordür ve saçaklıkla sonlandırılmıştır. Stelin üstüne üç kademeli kaide üzerinde büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haç kollarına mezar sahibinin adı yazılmış, haç kolları pramidal biçimde sonlandırılmıştır.

Stelin ön yüzünde betimlenen Patrik Ormanyan yüksek kabartma tekniğindeki portresinde oldukça etkileyicidir. Bitkisel süslemelerle çevrelenen portresinde üzerinde patrik giysisiyle betimlenen Ormanyan'ın başı cüppesi ile örtülüdür. Üzerinde yuvarlak yakalı

giysisinin tek düğmesi belirtilmiş, kıyafeti çizgisel bir anlayışla tasarlanmıştır. Göğsünde patrik nişanı asılıdır. Nişanın üzerinde bitkisel süslemeler ve elinde asa ve küre tutan bir erkek figürü betimlenmiştir. Gür sakallı ve dikdörtgen yüz hatlarıyla betimlenen figürün, şişkin yanakları, gür kaşları, iri gözleri, belirgin gözaltları, iri dudakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Stelin arka yüzü bezemesizdir.

KATALOG NO: 238, (Lev. 278)
PÜZANT H.KEÇEYAN MEZARI
TARİH: 1927
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԲԻԶԱՆԴ Յ.ՔԷՉԵԱՆ
1859-1927

Püzant H.Keçeyan
1859-1927

ՀԱՅ ՀՐԱՊԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԼԵԹԵՐԱՆ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԽԱԲԱԳՐԱՊԵՏ ԲԻԶԱՆՏԻՈՆ ՀԱՅՈՑԵՐԹԻ
ԲԱԶԱՀՄՈՒՏ ՄԻՏՔ ԵՒ ՊԵՐՃԱԽՕՍ ԳՐԻՉ

Püzant Keçeyan Ermeni yazar edebiyat ustası
Bizans Gazetesi kurucusu
Pratik zeka ve şehvetli kalem

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Stel, yukarıya doğru daralan üç kademeli kaide üzerindedir. Bezemesiz kaideler üzerindeki dikdörtgen biçimli stel gövdesi üzerinde kitabe, erkek portresi ve kağıt, mürekkep hokkası, kalem kabartmaları işlenmiştir. Mezar sahibinin yuvarlak madalyondaki portresinde papyonlu dik yakalı gömleği ve ceketiyle betimlenen figür saçsız, top sakallı olarak betimlenmiştir. Kalın kaşları ve iri gözleri, düzgün burnu, yüz çizgileri, top sakalı ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Stel gövdesinin üst bölümü daralarak yükselir. Portreye çerçeve oluşturacak biçimde kare biçimli kaide olarak sonlandırılır. Kaide üzerine örtülü urne yerleştirilmiştir. Urne gövdesi dilimli ve yuvarlaktır. Urnenin yarısı örtüyle kapatılmıştır.

KATALOG NO: 239, (Lev. 279)
TARİH: 1922 den önce
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Obeliskin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ ԱՆՏՕՆ ԹԻԻԼ ՊԷՆՏ..ԻԱՆԸՆՏԱՆԵԱՑ
Andon Tülbent Mezarı

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Günümüze gelememiştir.
MALZEME: Mermer

YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s.221.
TANIM: Mezar anıtı günümüze gelemediği için sadece Der-Kasparyan ve Hıdişyan'ın yazdığı kitaptaki fotoğrafa göre anlatılmıştır. Mezar anıtı obelisk biçimindedir. Obeliskin ön yüzünde oval bir madalyon içinde profilden erkek portresi işlenmiştir. Başındaki fesi, gür bıyıkları, ceketi ile betimlenmiştir. Obeliskin ön yüzünde kabartma üzerine kitabe yazılmıştır. Obelisk küre ve haçla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 240, (Lev. 280, 281)
SAHAK ABRO
TARİH: 1900
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ՍԱՀԱԿԷՖԷՆՏ ԱՊՐՕ	Sahag Efendi Abro
ԱՆԴԱՄ ՊԵՏ. ԽՈՐՀՐԴՈՅ	Meclis üyesi
ԾՆԵԱԼ 15 ՍԵ ՊՏ. 1823	15 Eylül 1823 doğum
ՀԱՆԳԵՍԻ 8 ՕԳՈՍ.1900	8 Ağustos 1900 ölüm

SANATÇISI:
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar alanının eski fotoğraflarına göre anıtın önünde yer alan lahit mezar bugün yoktur. Anıtın kaidesinin köşelerindeki sütunlar bugün yoktur.
MALZEME: Mermer
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s. 207, Tuğlacı, 1991, s. 245.
TANIM: Anıt mezar lahit biçimli yüksek kaide ve obelisk olmak üzere iki bölümden oluşur. Alt kaide yüksek ve köşeleri altıgen biçiminde dışa taşkın olarak yapılmıştır. Lahit gövdesi biçiminde tasarlanan kaide dikdörtgen biçimlidir. Dikdörtgenin köşeleri sütunların yerleştirilmesi için içe doğru yapılmıştır. Köşelere yerleştirilen sütunlar yuvarlak gövdeli kaideler üzerindedir. Sütunların gövdelerinin alt kısmı dışa doğru kenger yapraklarıyla çevrelenmiştir. Sütun gövdeleri üzerinde girland biçiminde birbirine tutturulmuş kumaş kabartmaları yer alır. Sütun başlıklarında korent düzeni kullanılmıştır. Sütun başlıkları gövdenin üzerindeki saçaklığa köşeleri gelecek şekilde yapılmıştır. Kaide gövdeden daha geniş testere dişi motif dizisiyle süslenmiş saçaklıkla bitirilmiştir. Kaidenin dört yüzü üçgen alınlıklarla sonlandırılmıştır. Üçgen alınlıkların içlerine melek kabartmaları işlenmiştir. Alınlıkların köşeleri akroterlerle süslenmiştir. Kaidenin üst bölümü iki kademeli kaide biçiminde bitirilmiş ve bu kaide üzerine obelisk yerleştirilmiştir. Obelisk kaidesinin üst kısmı testere dizisiyle süslenmiştir. Yukarıya doğru daralan gövdeye sahip obeliskin ön yüzünde mezar sahibi Sahak Abro'nun büst kabartması ve haç motifi yer alır. Dik yakalı bir ceketle betimlenen figürün başında fes bulunmaktadır. Gür bıyıklı ve sakallıdır. Sert yüz hatlarına sahip olan figür iri gözleri ve kalın kaşlarıyla dikkati çeker. Obelisk konik biçimde sonlanır.

KATALOG NO: 241, (Lev. 280)
SAHAK ABRO' NUN EŞİNİN MEZARI
TARİH: 1900-1910
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Kaide üzerinde Ermenice kitabe anıtın önüne yapılan yeni mezardan dolayı okunamamıştır.

SANATÇISI:
MALZEME: Mermer
BOYUTLAR:
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıtın kaidesinin köşelerindeki sütunlar bugün yoktur.
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s. 207.
TANIM: Mezar anıtı daha sonradan yapılan yeni mezarlarla kapatılmıştır. Anıt mezar lahit biçimli yüksek kaide ve obelisk olmak üzere iki bölümden oluşur. Sahak Abro'nun mezar anıtı ile aynı özelliklerde yapılmıştır. Alt kaide yüksek ve köşeleri altıgen biçiminde dışa taşkın olarak yapılmıştır. Lahit gövdesi biçiminde tasarlanan kaide dikdörtgen biçimlidir. Dikdörtgenin köşeleri sütunların yerleştirilmesi için içe doğru yapılmıştır. Bu bölümlere yerleştirilen sütunlar serbest olarak yapılmıştır. Yuvarlak gövdeli kaideler üzerinde yükselen sütunların gövdelerinin alt kısmı dışa doğru kenger yapraklarıyla süslenmiştir. Sütunların gövdeleri üzerinde girland biçiminde birbirine tutturulmuş kumaş kabartmaları yer alır. Sütun başlıklarında korent düzeni kullanılmıştır. Sütun başlıkları gövdenin üzerindeki saçaklığa köşeleri gelecek şekilde yapılmıştır.

Kaide gövdeden daha geniş testere dişi motif dizisiyle süslenmiş saçaklıkla bitirilmiştir. Kaidenin dört yüzü üçgen alınlıklarla sonlandırılmıştır. Üçgen alınlıkların içlerine melek kabartmaları işlenmiştir. Alınların köşelerine palmet motifleriyle süslenmiş köşe akroterleri yerleştirilmiştir. Kaide üzerinde obelisk yer alır. Obelisk iki kademeli bir kaide üzerindedir. Kaidenin üst kısmı testere dizisiyle süslenmiştir. Yukarıya doğru daralan gövdeye sahip obeliskin ön yüzünde mezar sahibinin büst kabartması ve haç motifi yer alır. Yukarıya doğru daralan gövdeye sahip obeliskin ön yüzünde mezar sahibi Sahak Abro'nun eşinin büst kabartması ve haç motifi yer alır. Kadın figürü yumuşak yüz çizgilerine sahiptir. Gömleğinin yakası fiyonk biçimindedir. İri ve belirgin gözleri, geriye doğru toplanmış saçlarıyla betimlenmiştir. Çenesinin çizgileri ve şişkin yanakları, burun delikleri gibi ayrıntılar ince bir işçilikle betimlenmiştir. Obelisk konik biçimde sonlanır.

KATALOG NO: 242, (Lev. 281)
DİKRAN ABRO MEZARI
TARİH: 1884
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın gövdesinin ön ve yan yüzlerinde kitabe yer alır. Kitabe okunabildiği

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ
ՏԻՐԱՆ Ս ԱՊՐՕ
ՅԱՄԻ ՅԵԱՌՆ
1884
… 21 ՄԱՐՏԻ
Ի ԸՍՍԱԷԻ
24 ԱՄԱՅ

Mimar Dirab S.Abro Hami Searn 21 Mart 1884

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Melek heykelinin başı ve kolları kırıktır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s.207.

TANIM: Anıt kaide ve melek heykelinden oluşmaktadır. Kademeli olarak daralan dört bölümden oluşan yüksek alt kaide üzerinde bulunan mezar anıtının gövdesi kayalık biçiminde tasarlanmıştır. Anıt gövdesinin ön ve yan yüzlerinde kayalık zemin kitabelik olarak kazınmıştır. Ön yüzdeki kitabelik çan çiçekleri kabartmalarıyla süslenmiştir. Anıtın kayalık biçimli gövdesi üzerine melek heykeli yerleştirilmiştir. Melek heykeli kayalık kaideye dizleri üzerinde durmaktadır. Omuzundan çapraz olarak yerleştirilen bir kumaş parçası ile örtülmüş bedeni çıplaktır. Sağ elinde çelenk tutar. Anatomik açıdan başarılı kaslı bedeni ayrıntılı bir işçilikle yapılmıştır. Kanatları bedenine göre küçük olarak tasarlanmıştır. Melek figürünün sol eli yukarıya kaldırılmıştır. Eski fotoğraflarına dayanarak bugün kırık olan başının öne doğru eğik yapıldığını, kısa dalgalı saçları bulunduğunu söyleyebiliriz.

KATALOG NO: 243, (Lev. 282)
HARUTYUN HANESYAN MEZARI
TARİH: 1909
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ ԹԱԴԷՈՍ ՀԱՆԷՍԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻՆ 1909	Tatyos Ianesyan Anıt Mezarı 1909
ԲԻԶԱՆԴ ՀԱՆԷՍԵԱՆ 1881-1951	Püzant Ianesyan 1881-1951
ՄԷԼԻՆԷ ՀԱՆԷՍԵԱՆ 1904-1949	Meline Ianesyan 1904-1949
ՆԱԶԵՆԻԿ ՀԱՆԵՍԵԱՆ 1882-1945	Nazenik Ianesyan 1882-1945

TARİH:1909
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıtın üzerinde bulunan erkek çocuk melek heykeli bugün yerinde değildir. Heykel dışında anıt sağlamdır. Eski fotoğraflarına göre anıtı üst kısmında müzik aleti üfleyen bir melek bulunmaktadır. Bugün meleğin yerine kült kabı koyulmuştur.
MALZEME: Mermer
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s.203; Tuğlacı, 1991, s.244, 248.
TANIM: Mezar anıtı kaide, gövde ve bugüne gelemeyen melek heykelinden oluşmaktadır. Alt kaide daralan üç bölümlü kaide üzerindedir. Alt kaide üzerindeki anıtın asıl kaidesi lahit biçiminde tasarlanmıştır. Lahit biçimli kaidenin dört köşesi kartal kabartmalarıyla süslenmiştir. Kartallar sivri gagaları, keskin bakışlarıyla, kıvrılmış kuyrukları, ayrıntılı işlenmiş tüyleriyle betimlenmiştir. Kaidenin ön yüzünde köşeleri içe doğru kıvrılmış, silmelerle yapılmış kitabelik

yer alır. Kitabeliğe mezara ilk gömülen kişinin adı ve ölüm tarihi yazılmıştır. Kaidenin alt köşelerine sonradan gömülen kişilerin isimleri yazılmıştır. Kaidenin lahit kapağı gibi tasarlanan üst kısmı yuvarlak alınlık biçimindedir. Alınlığın içinde palmetlerle sınırlandırılan, yuvarlak madalyon yer alır. Madalyonun üst ve alt bölümü rumi motifleriyle süslenmiştir. Kapağın dört yüzünde de alınlıklarda aynı motif tekrarlanmıştır. Kaide üzerindeki anıtın gövdesi kademeli olarak daralan kaideye sahiptir. Kaidenin üzerinde köşeleri stilize edilmiş volütler, sepet örgü motifleri, sepet örgü motiflerinin üst kısmında ön yüzde içinde tek çiçek motifinin yer aldığı hilal biçimli ay kabartmalarıyla oldukça süslüdür. Bu motiflerin üzerinde dışa taşkın silme yer alır. Silme üzerinde uzun gövdeye sahip lotus motifleri vardır. Alınlığın içindeki yonca motifi, yoncanın iki yanında ise volütler, kıvrık dallar, lotus motifi süslemeleri görülür. Anıtın dört yüzünde de tekrar edilen bu süslemeler, dört köşeden volütlerle daralarak çatı biçiminde sonlanmaktadır. Çatının üst kısmında yivli ve yuvarlak gövdeye sahip vazo yer alır. Eski fotoğraflarında elinde müzik aleti çalan çocuk melek heykeli yer alıyordu. Melek elinde zurnaya benzeyen müzik aleti üflerken betimlenmiştir. Çıplak figürün bedeninin alt kısmı örtüyle kapatılmıştır. Tek ayağı önde, diğer ayağı ise geride duran figürün iki yana açılmış kanatları titiz işçilikle yapılmıştır. Bugün anıtın üst kısmında melek heykelinin yerine dilimli yuvarlak gövdeye sahip vazo yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: 244, (Lev. 283)
ՓԱՓԱԵՋԱՇ
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
TARİH: 19. yy. II. yarısı
KİTABE: Anıtta kitabe yeralmaz. Daha sonraki yıllarda eklenen yeni mezar yerine göre isimlendirilmiştir.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıt günümüze sağlam olarak gelmiştir. Sadece meleğin ayaklarında kırıklar vardır.
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı zeminden yüksek bir podyum üzerinde tasarlanmıştır. Podyum üzerinde dikdörtgen biçimli ve köşeleri dışa doğru pahlandırılmış kaide üzerinde yer alır. Kaidenin köşeleri dışa doğru pahlandırılmış minimalize edilmiş paye görünümündedir. Bu payelerin üzerinde simetrik olarak yapılmış, uzun gövdeye sahip sembolik urneler yerleştirilmiştir. Urnelerin yivli gövdelerinin yarısı örtüyle kapatılmıştır. Podyumun ortasındaki anıtın alt kaidesi obelisk şeklindedir. Kaidenin ön yüzünde dışa taşkın küçük kaideye sağ ayağını basan, anıtın sol tarafında kaide boyunca yükselen çıplak melek heykeli yerleştirilmiştir. Meleğin sol ayağı kırıktır. Melek figürü göğe doğru bakar vaziyette elinde gül demeti tutmaktadır. Güllerin sapları kurdeleyle sarılmıştır. Melek iki eliyle de kaideye tutunmaktadır. Meleğin açık kanatları geriye doğrudur. Yuvarlak vücut hatlarına sahip olan meleğin bedeni ve sol bacağını dolanan örtü yatay ve dikey kıvrımlarla hareketlendirilmiş, meleğin ayağını bastığı kaidede yığın biçiminde toplanmıştır. Meleğin kısa ve ortadan ayrılmış saçları dalgalıdır. Yuvarlak yüzü ve şişkin yanakları, belirgin kaşları ve göğe doğru gülümseyen bakışı ayrıntılı biçimde betimlenmiştir. Alt kaidenin tamamını kaplayan melek tek ayağını havaya kaldırmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan kaide gövdesi dışa taşkın silme ile sonlanmaktadır. Silme üzerinde bezemesiz bordür ve dışa taşkın saçaklıkla kaide bitirilmiştir. Kaide üzerine obelisk yerleştirilmiştir. Obelisk alt kaideye kare biçimli dört ayakla oturtulmuştur. Obelisk üzerinde kitabe yoktur. Obeliskin üst kısmında oval bir madalyon içinde defne dallarına sarılmış haç kabartması bulunmaktadır.

KATALOG NO: 245, (Lev. 284)
KAZAZYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1891-96
BULUNDUĞU YER: Şişli Ermeni Gregoryan Mezarlığı
KİTABE: Mezar alanında, büyük lahdin ön yüzünde ve lahdin arkasındaki stelde Ermenice kitabe bulunmaktadır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıtmezar
ՔԱԶԱԶԵԱՆ	Kazazyan
ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻ	Mezarı
1896	1896
ՅԱԿՈԲ ԲԱՇԱ	Hagop Paşa
ՔԱԶԱԶԵԱՆ	Kazazyan
1832-1891	1832-1891

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Eski fotoğraflara göre mezar alanının ortasında yer alan lahdin ön yüzünde yas tutan iki melek figürü, lahdin arkasındaki stel üzerinde melek heykeli yer almalıydı. Bugün sadece mezarın bir köşesine atılmış olarak bulunan melek kanatları kırık olarak günümüze gelmiştir.
MALZEME: Mermer, bronz.
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s.107.
TANIM: Osmanlı Hazine-i Hassa Nazırı Agop Paşa Kazazyan'ın Aile mezarlığıdır. Mezar alanında beş tane lahit mezar bulunmaktadır. Ortada bulunan lahit diğerlerinden büyüktür. Bir podyum üzerinde yükselen lahitin gövdesi dışa taşkın payandalarla çevrelenmiştir. Payandaların kaide kısımları kademeli olarak daralarak yükselmektedir. Payandaların gövdelerine bronzdan yapılmış amfora ve yılan kabartmaları yerleştirilmiştir. Amforanın etrafını dolanan yılanın başı ağız kısmındadır. Ayrıntılı biçimde yapılmış gövdesi ve baş kısmıyla betimlenen yılan figürü amforanın üzerinde de daha küçük ölçülerde tekrar edilmiştir. Payandaların üst kısmı bir bordürle sonlanmakta ve gövdede daha geniş bir başlıkla sonlanmaktadır. Lahit gövdesi düz bir kapakla kapatılmıştır. Lahitin ön yüzünde kitabe yazılmış, köşelerine akroterler yerleştirilmiştir. Lahit kapağının üzerinde dört ayakla taşınan sanduka biçiminde mermer blok yerleştirilmiştir. Sanduka biçimli bu bölümün üst kısmında kabartma olarak haç işlenmiştir. Tabutun yanlarında bronzdan yapılmış çelenk kabartmaları yapıştırılmıştır. Lahitin yanında ona bitişik olarak diğer anıt stel biçimindedir. Stel dikdörtgen biçimli yüksek kaide üzerindedir. Kaide dışa taşkın saçaklıkla sonlanmaktadır. Saçaklık ile aynı ölçülere sahip olan anıtın üst bölümü kademeli olarak daralan kaideye sahiptir. Yukarıya doğru daralan gövdeye sahip stelin üzerinde mezarın kime ait olduğu ve 1896 tarihi bronz harflerle yazılmıştır. Stelin üst kısmındaki frizde tapınakçıklar aralarına yerleştirilmiş çiçek motifleriyle süslenmiştir. Frizin üst kısmı testere dişi dizisiyle sonlandırılmıştır. Mezar steli dışa taşkın bir üçgen alınlık ve köşe akroterleriyle bitirilmiştir. Akroterler bezemesizdir. Alınlık ortasına yerleştirilen bronzdan yapılmış yuvarlak madalyonda melek kanatlı kum saati motifi işlenmiştir. Alınlık üzerinde bulunan kare kaide üzerinde eski fotoğraflarına bakıldığında melek heykeli yerleştirilmiştir. Bugün stelin üst bölümünde olmayan melek heykeli mezar alanının içinde kırık olarak bulunmaktadır. Eski fotoğraflarına göre günümüze gelmeyen büyük kanatları bulunan melek ellerini göğsüne koymuş dua etmektedir. Yuvarlak yakalı uzun elbisesi belden büzgülüdür. Drapelerle hareketlendirilen elbisesi dökümlü olarak yapılmıştır. Meleğin uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar dökülmektedir. Heykelin ince ve narin yüz hatları, eğik boynu, yüksek alnı Rönesans dönemi figürlerini anımsatmaktadır. Çıplak ayakları

elbisesinin altından görünmektedir. Figürün sırtına bakıldığında bedeninin üst kısmını kaplayan kanat izleri görülmektedir. Eski fotoğraflara dayanarak lahitin ön kısmında tabut biçiminde blok önünde dua eden iki kadın figürü heykelleri bulunmaktadır. Bugün bu heykeller mezar alanında bulunmadığı gibi lahit üzerinde konuldukları yerlerinde izleri de görülememiştir.

KATALOG NO: 246, (Lev. 285)
BOGOS H. ASTARCIYAN MEZARI
TARİH: 1895
BULUNDUĞU YER: Şişli Ermeni Gregoryan Mezarlığı
KİTABE: Anıt üzerinde ve yan levhalarda Ermenice kitabe yer alır.

ՄԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıt mezar
ԱՍՏԱՐՃԵԱՆ	Astarcıyan
ԸՆՏԱՆԵԱՆՑ	Aile Mezarı
ՊՕՂՈՍ Յ.ԱՍՏԱՐՃԵԱՆ	Bogos H.Astarcıyan
1850-1895	1850-1895
ԱՋՆԻՖ Պ. ԱՍՏԱՐՃԵԱՆ	Azniv B.Astarcıyan
1859-1936	1859-1936

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Der-Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s. 211.
TANIM: Aile mezarı için yapılan anıttır. Anıtın kaidesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Kaidenin ön yüzünde kitabe, kabartmalar yer alır. Dikdörtgenin köşelerinde volütler ve girlandlar, akantüs yaprakları arasına yerleştirilmiş kuru kafa kabartması işlenmiştir. Kurukafa kabartması üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Kitabenin alt kısmı oval madalyon ve söğüt dalları, sarmaşıklar ve ince uzun yapraklar gibi bitkisel süslemelerle zenginleştirilmiştir. Anıtın kaidesi lahit biçiminde iki yana doğru genişletilmiştir. Lahit kaidenin dikdörtgen gövdesi üzerine kanatlı kum saatleri ve akroterler simetrik olarak yerleştirilmiştir.

Kaide üzerinde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış melek kabartması yer alır. Anıtın gövdesinin büyük bir bölümünü kaplayan meleğin üzerinde uzun elbise ve uzun bir dış giysi bulunmaktadır. Meleğin iç elbisesi dikey çizgilerle hacim kazandırılmıştır. Başı örtülüdür. Başörtüsü figürün sırtına kadar inmekte, örtünün altından saçları görünmektedir. Kanatları yukarıya doğu kalkık ve anıtın gövdesinin dışına taşar biçimdedir. Uzun elbisesi altından çıplak ayağı görünmektedir. Anıt dışa taşkın silmelerle, geniş bir bordür ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Bordür ve alınlıkta yanan meşale kabartmaları işlenmiştir. Bordür de yanan meşalenin kaidesi, alınlıkta ise yanan ağız kısmı yapılmıştır.

Mezar alanının girişindeki dikdörtgen levhalarda karşılıklı olarak yapılmış kabartmalarda kadın ve erkek figürleri yer alır. Girişin sağında yer alan levhadaki kadın figürü otururken, çıplak bedeni örtüyle kapatılmış olarak yapılmıştır. Örtü figürün bedenine bacaklarından sırtına kadar dolanmakta ve figüre hacim duygusu vermektedir. Uzun saçları topuz olarak bir tokayla tutturulmuştur. Uzun gövdesi ve uzatılmış bacakları çizgisel bir anlayışla yapılmıştır. Oval yüz hatları açık irislerine kadar yapılmış gözler ince uzun burnu, açık ağzı özenli bir işçilikle tasarlanmıştır. Kadın figürüne simetrik olarak yapılan figür ise erkektir. Elinde tırpan tutan erkek figürü tıpkı kadın gibi çıplaktır ve bedeni bir örtüyle sarılmıştır. Kısa küt saçları ve iri gözleri, kapalı ağzı, belirgin burnuyla betimlenmiştir.

KATALOG NO: 247, (Lev. 286)
ALİKSAN TOPALYAN AİLESİ
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Şişli Ermeni Gregoryan Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzündeki bordürde Ermenice kitabe yer alır.

ԱԼԻՔՍԱՆ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Aliksan Topalyan
ԸՆՏԱՆԻՔ	Ailesi

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Bir podyum üzerinde yer alan stelin kademeli olarak aşağıdan yukarıya doğru daralan farklı ölçülerde üç kaidesi vardır. Podyum üzerinde stelin önünde bağımsız bir kaide yer alır. Bu kaidenin dikdörtgen alt kaidesi yukarı doğru daralan ve genişleyen üst bölüme sahiptir. Bağımsız kaide stelin kaidesi ile aynı yüksekliktedir. Stelin gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin alt kısmı dışa doğru genişletilmiştir. Gövde üzerinde kitabe yer almaz. Gövdenin üst bölümünde kitabeliğin de kenarına gelecek şekilde yerleştirilmiş porsuk ağacı dalı kabartması vardır. Porsuk dalının ucu fiyonk yapılmış kurdele ile bağlanmıştır. Stelin gövdesi yukarıya doğru genişletilmiştir. Genişletilen gövde dışa taşkın biçimdeki kitabelikle bitirilmiştir. Kitabelik iki yanan volütlerle vurgulanmıştır. Kitabeliğin üst kısmı ise alınlık biçiminde tasarlanmıştır. Alınlığın ön yüzünde güllerden yapılmış çelenk içinde melek figürü yer alır.

KATALOG NO: 248, (Lev. 287)
HANESYAN AİLESİ MEZARI
TARİH: 1920
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtı üzerindeki kitabede Ermenice şiir yazılıdır.

ՀԱՆԷՍԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

Doğdu Hanesyan 1895-1920
Lütfedilen harikulade bir demetti
Melek gibi vicdanlı, iyi kalpli
İlahi varlıklara arkadaş oldu
Sevgili yuvasından onu kopardılar
Daha henüz açmıştı bir gül gibi tertemiz
Katındaki ışığı bir tatlı tebessümdü
Tesellisi olmayan özlemi acı tesellisi
Sevenlerine bir parça bıraktı

SANATÇI: L& FRERES LYRITIS KABRISTAN 23
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanından anıta üç sıra basamakla çıkılmaktadır. Bu merdivenlerin üzerinde anıtın tam ortasında altar masası biçiminde tasarlanmış bir düzenleme vardır. Altar masasının üzeri kumaşla örtülmüştür. Altarın iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş perde motifi

kabartmalarıyla süslenmiş yüksek podyum yer alır. Podyumun üzerinde ise üç sıra basamakla çıkılan kapı biçiminde tasarlanmış anıtın orta bölümü bulunmaktadır. Dikdörtgen biçimli anıtsal kapının kenarları silmelerle hareketlendirilmiştir. Kapının ortasına melek kabartması işlenmiştir. Yüksek kabartma tekniğinde yapılmış olan melek figürü iki eliyle çiçek demetleri tutmaktadır. Çıplak betimlenen meleğin cinsel organları örtüyle kapatılmıştır. Açık kanatları uçarken gösterilmiş, tek ayağı ile bulutlar üzerinde durmaktadır. Kısa ve dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Sağ elinde tuttuğu çiçek buketlerini sol eliyle dağıtarak uçan melek sola doğru bakmaktadır. Kapının üst kısmı taç kapı biçimindedir. Kapının üst kısmındaki ilk bordürde kitabe ve bitkisel süslemeler yer alır. İnci makara dizisi, pramidal biçimde yapılmış kare motifleriyle sonlandırılmıştır. Kapının üst bölümünde dışa taşkın olarak yapılmış saçaklık girland motifleriyle süslenmiştir. Saçaklık üzerine köşelere volütler, palmet, haşhaş kabartmaları ve orta kısma ise kare bir kaide üzerine haç yerleştirilmiştir. Anıtın iki yanında parapetli düzenlemeler bulunmaktadır. Parapetler üzerinde kurdelerle bağlanmış palmiye dalları kabartmaları simetrik olarak yapılmıştır. Parapetlerin trapeza kısmında alt tarafta inci makara dizisi, bunun üst kısmında ise yumurta dizisi motifleri betimlenmiştir. İki yanda parapetleri bağlayan birer balüster yer alır. Balüsterler iki bölümlü kaide üzerinde yükselmiştir. Kare biçimli balüsterlerin ön yüzünde dikdörtgen çerçeveler içerisinde küpe çiçeği motifi stilize biçimde kullanılmıştır. Balüsterlerin üst kısımları düz olarak sonlandırılmış ve çam kozakları motifleri yerleştirilmiştir. Balüsterlerin iki tarafında kısa levhalar kitabelik olarak kullanılmıştır. Sol taraftaki levha üzerinde yazıtta şiir yazılmıştır. Kitabeliklerin iki yanı yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdeleriyle stel biçiminde tasarlanmış ve yuvarlak gövdeli yanan meşalelerle sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 249, (Lev. 288)
MAKSUTYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1908
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezarda kiborium içindeki vazo kaidesinde Ermenice mezar kitabesi yer alır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıt mezar
ՊԱՅԱԶԱՏ	Bayazat
ՍԵՊՈՒՀ ՊԷՅ ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆԻ	Sabuh Bey Maksudi
1844-1908	1844-1908

SANATÇI: ՅԱԿՈԲ Կ.ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՐՅԱՆԱԳՈՐԾ–ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԻԶՄԻՐ (Hagop G. Papazyan Heykeltıraş-Mimar İzmir.)
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlamdır.
YAYIN: “La patrie”(Vatan) gazetesinin değişik sayılarında fotoğrafları yer alır. (Yenişehirlioğlu sanat yazıları 1, s.112) Şarlak, 2005, s.141-144.
TANIM: Mezar anıtı haç biçimindeki iki kademeli podyum üzerine inşa edilmiştir. Anıtın birinci bölümü heykel grubu, ikinci bölümü ise baldakendir. Baldaken ve heykel grubu farklı kaidelere sahip olmakla birlikte birbirine bağlıdır. Heykel grubunda betimlenen kadın ve iki çocuk figürü bize Rönesans dönemi resimlerindeki Meryem, çocuk İsa ve Yahya’yı anımsatmaktadır. Oturan kadın(muhtemelen Meryem) sağ ayağını kaideye basar biçimde, sol ayağını ise dizinden arkaya doğru yaslamış olarak tasvir edilmiştir. Sağ ayağı üzerinde İsa olabileceğini düşündüğümüz çocuk figürünü sağ eliyle, sol eliyle de diğer çocuğu muhtemelen Yahya’yı belinden kavramaktadır. Meryem yuvarlak yakalı ve göğüs altından büzgülü bir elbise giymektedir. Elbisesi ve sandaletli ayakları Antik dönem etkilidir. Kaide üzerine sarkan

elbisesinin kıvrımları yatay ve dikey çizgilerle belirtilmiştir. Figürün elbisesi altından vücut hatları görünmektedir. Saçları önden ortadan ikiye ayrılmış ve topuz şeklinde ensede toplanmıştır. Meryem, Yahya figürüne doğru kafasını çevirmiştir. Şarlak, buradaki annenin ve iki çocuğunun aile fertlerini temsil ettiğini düşünmektedir (Şarlak 2005:143). Çıplak olarak betimlenen çocuk figürlerinin cinsel uzuvları Meryem'in giysisiyle örtülmüştür. Çocuk figürleri kısa ve dalgalı saçları, yuvarlak şişkin yanakları, gözbebeklerine kadar yapılmış ayrıntılı gözleriyle dikkati çeker. Meryem başını yana doğru eğmiş yuvarlak yüz hatları, gözlerinin irisleri ve pınarları kazıma olarak belirtilmiştir. Burun delikleri derin oyulmuştur. Figürler grup kompozisyonuna uygun biçimde jestler ve mimiklerle birbirlerine bağlı biçimde kazınmışlardır.

Figürlerin arkasında yer alan anıtın ikinci bölümü baldaken biçimindedir. Baldaken yukarıya doğru daralan biçimde tasarlanan kare biçimli yüksek kaideler üzerindedir. Kaidenin dört köşesine yerleştirilmiş kare biçimli sütun kaidesi üzerinde yükselen yivsiz sütunlar kompozit başlıklarla sonlandırılmıştır. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Kemer yuvarlağı bitkisel süslemeli kabartmalarla çevrelenmiş, köşelerine ise melek kabartmaları işlenmiştir. Yuvarlak kemerler üzerinde dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlık yer alır. Üçgen alınlığın iç kısmında da melek kabartması yapılmıştır. Kemer köşelerine ve alınlık içine yapılmış olan melek kabartmaları aynı özellikleri taşımaktadır. Kanatları iki yana açık olarak sadece kafaları betimlenen figürlerin yuvarlak yüzleri, belirgin yüz hatları ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Baldaken içten tonoz, dıştan kubbe ile örtülmüştür. Anıtın üst bölümü kare zemin üzerindeki sekizgen, yuvarlak kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülmüştür. Alınlık köşeleri akroterler, kasnak köşeleri ise volütlerle süslenmiştir. Yuvarlak kasnaktan kubbeye geçiş dıştan palmet motifleriyle süslenmiştir. Kubbenin üst bölümü aydınlık fenerini hatırlatan palmet motifleriyle süslenmiş kaidesi bulunan meşale ile sonlandırılmıştır. Baldakenin içine yüksek bir kaide üzerindeki vazo yerleştirilmiştir. Yüksek kaideli ve yüksek yuvarlak gövdeli vazonun kulpları volüt ve çiçek motiflerinden yapılmıştır. Vazonun ağzından yanan meşale ateşi çıkmaktadır. Vazonun kaidesinin ön yüzünde mezar sahibinin adı "Bayazıt Sebuh Bey Maksutyan" yazılmıştır.

KATALOG NO: 250, (Lev. 289)
MURADYAN AİLESİ
TARİH: 1901
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԳԵՈՐԳ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ	Keork Muratyan
1825-1901	1825-1901

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer, bronz
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanını çevreleyen mermer levhalarla birlikte tasarlanan mezar anıtı yüksek bir kaide ve üzerindeki kadın heykelinden oluşmaktadır. Anıt beton bir tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Anıtın alt kaidesi blok mermerden yapılmış dikdörtgen biçimli köşeleri dışa taşkın obelisk şeklindedir. Obelisklerin ön yüzlerine bronzdan amfora kabartmaları yerleştirilmiştir. Kaidenin üst kısmına kitabe yazılmıştır. Anıtın üst kaidesi girland biçiminde birbirine bağlanan kumaş kabartmalarıyla ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlık içine bronzdan başı haleli melek kabartması yerleştirilmiştir. Üst kaidenin köşeleri de alt kaide gibi

obelisk biçiminde yapılmış, köşeler üzerine bronzdan yapılmış meşale kabartmaları yerleştirilmiştir. Kaidenin ön yüzüne bronzdan yapılmış çelenk ve çapraz olarak yerleştirilmiş yanan ters meşale kabartmaları yapıştırılmıştır. Anıtın üst kaidesi dışa taşkın olarak düz olarak sonlandırılmış ve üzerine bronz dökümden kadın heykeli yerleştirilmiştir. Kadın figürü dizleri üzerine çökmüş sol eli ile vazonun (urne) kapağını, sağ eliyle ise çelenk tutmaktadır. Kadının üzerinde kolsuz elbise göğüs altından büzgülüdür. Kadının başını ve vücudunu örten bir başörtü bulunmaktadır. Başörtüsü altından görünen dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Oval yüz hatlarına sahip figürün kapalı gözleri, ince burnu, kaşları, ağzı ve yüz çizgileri vurgulanmıştır. İnce uzun boynu vazoya doğru eğilmiştir. Yas tutan figürün vazoya yönelişi Antik dönem etkilidir. Figürün çelengi tuttuğu eli ve vazo üzerindeki parmakları natüralist biçimde yapılmıştır. Yuvarlak gövdeli vazo palmet ve meander motifleriyle süslenmiştir.

KATALOG NO: 251, (Lev. 290, 291)
DERUNYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1877
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

Դամբարան Տոհմին Տէրունեանց	Derunyan soyu anıt mezarı
Տիկին Շերիստան Սափն Տէրունեան	Digin Şeristan Sapn Derunyan
ծն 14 Մայիս 1820 վախճ 14 Մարտ 1877	Doğum 14 Mayıs 1820 Ölüm 14 Mart 1877
Յովակիմ Յակոբ Տէրունեան	Hagop Derunyan
ծն 24 Օգոս 1808 վախճ 28 սեպ.1880	Doğum 24 Ağustos 1808 Ölüm 28 Eylül 1880

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2005, s.159-160.
MALZEME: Mermer
TANIM: Kaide üzerinde dua eden kadın heykelli bir anıttır. Anıt üç bölümlü alt kaide üzerindedir. Alt kaide üzerindeki kaide gövdesi yüksek ve ön yüzü kitabelik olarak yapılmıştır. Dikdörtgen kitabeliğin köşeleri içe doğru tasarlamıştır. Dışa taşkın bir saçaklıkla sonlanan kaide silmelerle hareketlendirilmiş ve düz olarak sonlandırılmıştır. Kaide üzerinde kayalık biçimde tasarlanan zemin üzerinde haçın önünde diz çökmüş kadın heykeli bulunmaktadır. Kadın uzun kollu iç giysi ve başından itibaren bedenini örten dış giysiyle betimlenmiştir. Küçük bir tepe biçimindeki kayalık zeminde büyük ağaç kütüğü biçiminde yapılmış haç yerleştirilmiştir. Haç üzerine çiçeklerden yapılmış kurdelelerle zenginleştirilmiş çelenk yerleştirilmiştir. Haçın arka yüzü bezemesizdir. Haçın alt kısmında üzeri yazısız rulo kadın heykelinin sağ dizi yanına gelecek biçimde tasarlanmıştır. Kadın figürü dua eder biçimde ellerini önde birleştirmiştir. Sağ dizini kayalık zemine koymuş, sol dizini büker biçimde betimlenmiştir. Kadın heykeli başını aşağıya doğru dizleri üzerindeki ruloya bakar vaziyette çevirmiştir. Uzun başörtüsü altından uzun dalgalı saçları, üzerindeki giysisi altından çıplak ayağı görünmektedir. Elbisesinin ön kısmında püsküller, figürün dizlerinin altında kayalık üzerinde de bir kökten çıkan ikisi açmış, ikisi gonca biçiminde tasarlanmış çiçek motifleri bulunmaktadır.

KATALOG NO: 252, (Lev. 292)
KÜRKÇÜYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1908
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinde Ermenice kitabe yer alır.

ՎԱՂԱՄԵՐԻԿ	Ölümsüz
ՕՆՆԻԿ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ	Onnik Kürkçüyan
1885 ՕԳՈՍ. 1907	1885-1907 Ağustos
ԴԱՄԲԱՐԱՆ	
ՊՕՂՈՍ Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ	Boğos H.Kürkçüyan
ԸՆՏԱՆԵԱՆՅ	Ailesi
1908	1908

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: İki bölümlü anıtın alt kısmı lahit biçiminde tasarlanmış kaide, üst kısmı ise yarım yuvarlak nişlidir. Anıt kademeli olarak daralan üç bölümlü alt kaide üzerindedir. Alt kaidenin ön yüzünde oval bir madalyon içinde kitabelik işlenmiştir. Madalyonun çevresi haşhaş bitkisi, defne yaprakları, meşale ve volüt kabartmalarıyla süslenmiştir. Alt kaideden daha dar olarak yükselen kaide gövdesi kare kübik gövdelidir. Kaide gövdesinin ön yüzünde köşeleri içe doğru yuvarlatılmış çerçeve içine kitabe yazılmıştır. Kaide gövdesinden daha geniş olarak saçaklık ve lahit kapağı biçiminde sonlandırılmıştır. Kapağın ön yüzünde açık rulo şeklinde parşömen, iki yanında bezemesiz köşe akroterleri kabartmaları yer alır. Basık bir alınlıkla sonlanan üst bölüm stilize edilmiş palmet kabartması ve yapraklar üzerinde yer alan farklı boyutlardaki yuvarlak süslemelerle bezenmiştir. Rulo üzerinde "Է"(sonsuzluk-Tanrı) işareti kabartması yapılmıştır. Kaide düz olarak kademeli olarak daralarak bitirilmiştir. Anıtın dikkati çeken ikinci bölümü yuvarlak nişli ve yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın figüründen oluşmaktadır. Yuvarlak nişin iki kenarında yanan meşale kabartmaları yer alır. Niş içinde betimlenen yas tutan kadın figürü uzun giysilidir. Kadın figürü üzerinde yuvarlak yakalı drapelerle hareketlendirilen giysisi ve başından itibaren tüm bedeni örten örtüyle betimlenmiştir. Örtüsü önde sol kolunun altında birleştirilmiştir. Uzun dalgalı saçları örtü altından görünmektedir. Çıplak ayakları uzun giysisi altından görünür. Figürün oval yüz hatları, çatık kaşları, kapalı gözleri, küçük burnu ve ağlamaklı yüz ifadesi ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Nişin üzerinde stilize edilmiş zeytin dalları ve volütlerle yapılmış süslemeler yer alır. Niş dışa taşkın saçaklık düzenlemesiyle düz olarak sonlandırılmıştır. Düz olarak sonlanan bu bölümün üzerinde blok mermerden oyulmuş büyük bir haç, haçın iki yanında aynı kökten çıkan çan çiçeği motifleri işlenmiştir. Haç kolunun üst kısmı konik biçimde sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 253, (Lev. 293)
HAÇADUR TERZİYAN MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıtmezar

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԹԷՐՉԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻ — Haçadur Terziyan Mezarı

SANATÇI:
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN:
TANIM: Mezar anıtı kaide ve nişli bölümden oluşmaktadır. Anıtın dikdörtgen geniş alt kaidesi daralarak yüksek kaideye dönüştürülmüştür. Kaidenin ön yüzünde mezar sahibinin adının yazıldığı kitabe yer alır. Kaidenin üst kısmı dışa taşkın bir saçaklık ve yüksek alınlık biçiminde tasarlanmış düz olarak sonlandırılmıştır. Alınlığın dört köşesinde köşe akroterleri kabartmaları işlenmiştir. Akroter kabartmaları arasına anıtın dört yüzüne volütler ve stilize bitkisel süslemelerden oluşturulmuş sembolik alınlıklar yapılmıştır. Kaidenin ön yüzünde diğer yüzlerden farklı olarak sembolik alınlık ortasındaki rulo üzerine "Է" (sonsuzluk-Tanrı) işareti kabartması işlenmiştir. Anıtın üst bölümünde yuvarlak kemerli niş içine yüksek kabartma tekniğinde kadın figürü yapılmıştır. Niş içinde betimlenen yas tutan kadın figürü uzun giysilidir. Elbisesinin yatay ve dikey kıvrımları kadının bedenine hacim kazandırmıştır. Kadın figürü üzerinde yuvarlak yakalı drapelerle hareketlendirilen giysisi ve başından itibaren tüm bedeni örten örtüyle betimlenmiştir. Örtüsü önde sol kolunun altında birleştirilmiştir. Başörtüsü altından görünen uzun ve dalgalı saçları göğsüne kadar inmektedir. Çıplak ayakları uzun giysisi altından görünmektedir. Figürün oval yüz hatları, çatık kaşları, kapalı gözleri, küçük burnu ve ağlamaklı yüz ifadesi ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Niş üzerinde yuvarlak kemerli alınlığın iki yanına çiçeklerle bezeli volüt motifleri ve volütlerin ortasına dışa doğru açık yapraklarıyla palmet motiflerinden yapılmış bir tepelik yerleştirilmiştir. Anıtın dört yüzü ön yüzde olduğu gibi aynı biçimde tepelik ve volütlerle süslenmiş ve haçla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 254, (Lev. 294)
BALIKÇIYAN AİLE MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzündeki alınlıkta Ermenice kitabe yer alır.

ՊԱԼԸՔՃԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ ԹԱԼԱՍ — Balıkçıyan Mezarı Talas

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Podyum üzerine yapılmış bir anıttır. Anıt yuvarlak kemerli bir niş içinde yas tutan kadın kabartmasından oluşmaktadır. Kadın figürünün üzerinde yuvarlak yakalı belden büzgülü uzun elbise bulunmaktadır. Figürün başındaki başörtüsü omuzlarına kadar sarkmaktadır. Başörtüsü altından görünen saçları uzun ve dalgalıdır. İri gözleri, kaşlarına birleştirilmiş ince burnu, çıkık elmacık kemikleri ve tebessüm eden dudakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Uzun giysileri drapelerle hareketlendirilmiştir. Figür ellerinde gül dalları tutmaktadır. Kadının ayakucuna yerleştirilen palmiye dalı kıvrılan yapraklarıyla niş içindedir. Sağ dizi giysisinin altından bellidir. Nişin etrafı inci makara dizisi motifleriyle süslenmiştir. Nişin üst bölümü iki yandan volütlerle genişletilmiş ve orta kısmı yuvarlak alınlık biçiminde tasarlanmıştır. Alınlığın

ön yüzünde kitabe yazılmıştır. Anıtın üst bölümünde yukarıya doğru daralan kaide üzerinde haç yer alır.

KATALOG NO: 255, (Lev. 295)
İSTANBULLUYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1881
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Obeliskin ön yüzünde Ermenice kitabede bulunmaktadır. Kitabedeki harfler çakılarak yazılmış, harfler yerinden söküldüğü için obelisk üzerindeki kitabe tam olarak okunamamış, 1881 tarihi güçlükle okunmuştur. Obelisk dışında anıtın kaidesinin ön yüzünde kitabe yazılmıştır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ
ԿԵԱՄՐԱՑԻ ՍՏԱՄՊՕԼԼՈՒԵԱՆ ՄԵՐԿՐԻՈՍԻ
ՏՈՀՄԻՆ

Anıt mezar
Gesarasi İstanbulluyan Mergeriosi Dahmin

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Kitabe dışında anıt sağlam olarak günümüze ulaşmıştır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Anıtın alt bölümü yüksek kaide, üst bölümü ise obelisk biçimindedir. Anıt iki bölümlü alt kaide üzerindedir. Alt kaidenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Alt kaide üzerindeki yüksek kaide dikdörtgen biçimlidir. Kaide gövdesinin ön yüzünde dikdörtgen bir çerçeve içinde yas tutan kadın kabartması betimlenmiştir. Kadın figürü üzerinde yuvarlak yakalı kısa kollu uzun elbise ve omuzlarını örten himation bulunmaktadır. Sağ elini yanağına götüren figür üzgün ve düşüncelidir. Figürün saçları uzun ve dalgalıdır. Sol elinde çelenk tutan kadın figürü başını öne doğru eğerek betimlenmiştir. Elbisesinin altından görünen ayakları çıplaktır. Drapelerle hareketlendirilen giysisi kadın figürüne hacim katmaktadır. Figür çerçevenin alt kısmına basmaktadır. Giysisi altından görünen çıplak ayağını çerçeve üzerine basmaktadır. Kaidenin üst kısmı dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ön yüzündeki kabartmalarda güneş ve göz gibi masonik simgeler kullanılmıştır. Kaide üzerinde anıtın ikinci bölümü olan obelisk yerleştirilmiştir. Bezemesiz yapılan obeliskin gövdesinin ön yüzünde bugüne gelemeyen kitabe yer alır. Obeliskin üst bölümü kesik piramit biçiminde sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 256, (Lev. 296)
KALPAKÇIYAN MEZARI
TARİH: 1909
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Ermenice kitabe bulunmaktadır.

ՏԻԿԻՆ ՓԵՓՐՈՆ	Digin Pepron
ԳԱԼԲԱՔՃԵԱՆ	Kalpakçıyan
ԾՆԵԱԼ 1884	Doğum 1864

23 ՅԱՆԳԵՆԻ 1909 Ölüm 23 Eylül 1909

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezarlığın meydanında sergilen anıt kitabesine göre adlandırılmıştır. Anıtın nerden getirildiği belli değildir.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezarlığın meydanında sergilenen bir anıttır. Anıt kitabesine göre adlandırılmıştır. Bir kaide üzerinde durması gerektiğini düşündüğümüz anıtın bugüne ulaşan bölümü gövde olmalıdır. Gövdenin ön yüzünde kaide üzerinde yas tutan kadın figürü yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kadın figürü stelin gövdesine yatay olarak yerleştirilen dışa taşkın zemine basmaktadır. Uzun giysiler içinde betimlenen kadın figürü, tüm bedenini himationla örtülmüştür. Örtünün altından görünen sağ elinde çelenk tutmaktadır. Sol elini sağ eli üzerine koyan figür elini yanağına yaslamaktadır. Uzun ve dalgalı saçları önden bir taçla toplanmış, omuzlarına düşmektedir. Üzgün yüz ifadesiyle betimlenen figür yuvarlak yüz hatlarına sahiptir. Aşağıya doğru düşürülmüş kaşları ve dudaklarıyla derin düşüncelere dalmıştır. Omuzlarındaki pelerin drapelerle harekelendirilmiştir. Elbisesinin altından çıplak ayağı görünmektedir. Kadın figürü kabartması üzerinde mezar sahibinin adının, doğum ve ölüm tarihlerinin yazıldığı kitabe kazınmıştır. Kitabe üzerinde oval biçimde oyulmuş çerçeve yer alır.

KATALOG NO: 257, (Lev. 297)
AVEDİS KOLOYAN MEZARI
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
TARİH:
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde kitabe yer alır. Kitabede:

ԴԱՏԲԱՐԱՆ	Anıt Mezar
ԱՒԵՏԻՍ ՔՕԼՕԼԵԱՆ	Avedis Koloyan
ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻ	Mezarı

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezarlığın meydanında sergilenen ve kitabesine göre isimlendirilen anıttır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Bir kaide üzerinde durması gerektiğini düşündüğümüz anıtın bugüne ulaşan gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Anıtın ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kadın ve leylek figürü yer alır. Kadın figürü stelin gövdesine yatay olarak yerleştirilen dışa taşkın zemine basmaktadır. Uzun giysiler içinde betimlenen kadın figürü, tüm bedeni himationla örtülmüştür. Örtünün altından görünen sağ elinde çelenk tutmaktadır. Sol elini sağ eli üzerine koyan figür elini yanağına yaslamaktadır. Uzun ve dalgalı saçları önden bir taçla toplanmış, omuzlarına düşmektedir. Üzgün yüz ifadesiyle betimlenen figür yuvarlak yüz hatlarına sahiptir. Aşağıya doğru düşürülmüş kaşları ve dudaklarıyla derin düşüncelere dalmıştır. Omuzlarındaki himation drapelerle hareketlendirilmiştir.

Figürün yanındaki leylek kabartması natüralist özelliklere sahiptir. Mezar stelini yapan ustanın bu hayvanı incelediği açıktır. Profilden betimlenen leyleğin görünen kanatları ve tüyleri ayrıntılı bir işçiliğe sahiptir. Zemine iki ayağıyla basan leylek kafasını aşağıya eğerek sanki kadının üzüntüsüne eşlik etmektedir. Kabartmalar üzerinde mezar sahibinin adının yazıldığı kitabe kazınmıştır. Kitabenin üzeri daha sonradan siyah boya ile boyanmış olmalıdır.

KATALOG NO: 258, (Lev. 298)
TARİH:-
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE:-
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezarlığın meydanında sergilenen anıtlardan biridir. Anıtın nerden getirildiği belli değildir.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezarlığın meydanında sergilenen mezar taşları ve stellerle birlikte durmaktadır. Mezarın yeri belirsizdir. Mezar anıtının bugüne ulaşan bölümü gövde olmalıdır. Anıtın tabanındaki üçgen alınlıklı bölüme baktığımızda yüksek kaide üzerine yerleştirilmiş olmalıdır. Bu zemin üzerinde yukarıya doğru daralan yuvarlak alınlık biçiminde sonlanan stel üzerinde elinde haç tutan kadın figürü kabartması işlenmiştir. Haça kafasını dayamış ve diz çöken kadın figürü elindeki ucu püsküllü kumaşı haçın gövdesine sarmaktadır. Tek göğsünü açıkta bırakan elbisesi yatay ve dikey çizgilerle belirtilmiştir. Uzun ve dalgalı saçları omuzlarına kadar düşer biçimdedir. Profilden gösterilen yüzünün yarısı haçla bütünleşmiştir. Şişkin yanakları, belirgin ince burnu, kapalı gözleriyle betimlenmiştir. Kadın sol elinde defne dalı tutmaktadır. Haç kolu stelin dışına doğru çıkmış biçimde düz olarak sonlandırılmıştır. Giysisi altından çıplak ayakları görünmektedir.

KATALOG NO: 259, (Lev. 299)
SEFERYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıtmezar
ՊԵՏՐՈՍ ՍԷՖԷՐԵԱՆ	Bedros Seferyan
ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻ	Mezarı
ՍՕՖԻ ՍԷՖԷՐԵԱՆ	Sosi Seferyan
ԾՆ մայիս 1856	Doğum 1856 Mayıs
ՎԽՃ մարտ1905	Ölüm 1905 Mart

SANATÇI:-
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı farklı ölçülerde aşağıdan yukarıya doğru daralan dört kademeli kaideye sahiptir. Bezemesiz olarak yapılan kaideler üzerinde dikdörtgen gövdeli anıt yer alır. Anıtın ön yüzünde kitabe ve melek kabartması bulunmaktadır. Oval madalyon içinde profilden betimlenen melek figürü alçak kabartma tekniğinde yapılmıştır. Omuzlarına kadar inen uzun ve dalgalı saçları, belirgin burnu ve çenesiyle, kalkık kaşlarıyla tasvir edilmiştir. Yumuşak bakışlara sahip olan figürün küçük kanatlarından biri görünmektedir. Yukarı kalkık kanatları açıktır. Melek figürü haç önünde dua etmektedir.

Anıtın üst bölümünde dışa taşkın silmeyle oluşturulan bordür ve saçaklıkla sonlanan anıtın üzerine haç kaidesi yerleştirilmiştir. Kaidenin alt kısmı yuvarlak alınlık biçiminde tasarlanmıştır. Alınlığın ön yüzü melek kanatları ve iki meşale kabartması ile bezenmiştir.

KATALOG NO: 260, (Lev. 300)
TOPHANELİYAN AİLE MEZARLIĞI
TARİH: 1893
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıt mezar
ԹՕՖՀԱՆԷԼԵԱՆ	Tophaneliyan
ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻ	Mezarlığı
ԽԱՉԻՔ	Ĝacik
Ա. ԹՕՖՀԱՆԷԼԵԱՆ	A.Tophaneliyan
ԾՆԵԱԼ	Doğum
17 ՍԵՊՏԵՄՊԵՐ 1833	17 Eylül 1833
ՎԱՃԱՆԵԱԼ	Ölüm
10 ՄԱՅԻՍ 1899	10 Mayıs 1899
ՍԱՐԳԻՍ	Sarkis
Ա. ԹՕՖՀԱՆԷԼԵԱՆ	A.Tophaneliyan
ԾՆԵԱԼ	Doğum
11 ՄԱՐՏ 1835	11 Mart 1835
ՎԱՃԱՆԵԱԼ	Ölüm
12 ՆՈՅԵՄՊԵՐ 1893	12 Kasım 1893

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı dört kademeli dikdörtgen biçimli kaide üzerinde yer alan kare ve yüksek bir gövdeye sahiptir. Anıtın gövdesinin ön yüzündeki mezar kitabesi silmelerle üst kısmı yuvarlatılmış dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Çerçevenin üst kısmında kanatları iki yana açık melek figürü kabartması yer alır. Uzun dalgalı saçları yandan ayrılmış olan melek figürü cepheden betimlenmiştir. Yuvarlak yüzü, şişkin yanakları, çatılmış kaşları, iri gözleriyle tasvir edilmiştir.

Anıtın dört köşesi çıkmalarla genişletilmiştir. Çıkmalar aynı zamanda anıtın kırma çatısının köşelerinde yer alan kare gövdeli küçük kuleciklerin kaidesi olarak tasarlanmıştır. Kırma çatının ön yüzü alınlık biçimindedir. Alınlık kenarları silmelerle ve çevresinde stilize olarak yapılmış volütler yerleştirilmiştir. Alınlık ortasında silmelerle çevrelenen yuvarlak madalyonun ortasındaki anahtar deliği biçimli kabartma gotik stilde yapılan pencereleri hatırlatmaktadır. Yuvarlak madalyonun altında ışınlar saçan güneş ve üçgen motifi betimlenmiştir. Alınlık üzerinde yüksek bir vazo biçiminde tasarlanan ve stilize bitkisel süslemelerle bezeli haç kaidesi bulunmaktadır. Kaide üzerinde yer alan haç ise bezemesiz ve sadedir. Anıt küçük bir gotik kilise özellikleri göstermektedir. Anıtın yan yüzleri bezemesizdir. Anıtın yan yüzlerinde kırma çatının kenarları ve tepe bölümünde lotus çiçekleri motifleri kullanılmıştır.

KATALOG NO:261, (Lev. 301)
MARDİROS TELLİYANİ AİLESİ MEZARI
TARİH:19 y.y. sonu.
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Anıt mezar
ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԹԵԼԼԻԵԱՆԻ	Mardiros Telliyani
ԸՆՏԱՆԵԱՑ	Ailesi

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı zeminden yüksek iki kademeli kaide üzerindedir. Anıtın gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin ön yüzünde ellerinde mezar sahibinin fotoğrafının bulunduğu çelengi taşıyan melek kabartmaları yer alır. Gövdelerinin yarısı bulutlar içindeki melekler yuvarlak yakalı kısa kollu kıyafet giymektedir. Büyük kanatları geriye doğru ve açıktır. Dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Tebessüm eder bir ifadeyle betimlenmişlerdir. Yuvarlak yüzleri, şişkin yanakları, düzgün burunları, gülümseyen dudakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Meleklerin ellerindeki çelenk çiçeklerle süslenmiş ve kurdelelerle zenginleştirilmiştir.

Anıtın gövdesindeki dikdörtgen çerçeve biçimindeki kitabeliğin köşeleri içe doğru yuvarlatılmış ve palmet motifleriyle süslenmiştir. Kitabeliğin harfleri kazınarak yapılmış ve siyah renkli boya ile boyanarak belirginleştirilmiştir. Anıtın gövdesi dışa taşkın saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır. Saçaklık üzerinde kare gövdeli bir kaide üzerinde büyük haç yerleştirilmiştir. Haç kolları çevresinde yuvarlak bir madalyon yer alır.

KATALOG NO: 262, (Lev. 302)
TAHTABRUNYAN AİLE MEZARLIĞI
TARİH: 1896
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

Ի.ՅԻՇԱՏԱԿ	Anısına
ԱՆԳՈՒՅԵԼՈՑ	Sonsuza Kadar Yatan
ԹԱ ԹԱՊՐՈՒՆԵԱՆ	Tahtabrunyan
ԱՋԳԱՏՈ. ՄԻՆ	Soyundan
Մ.ԴԱՆԻԷԼ Մ. ԹԱԹԱՊՈՒՆԵԱՆ	M.Tansel Tahtabrunyan
1820-1898	1820-1898
ԼՈՒՍԻՆԷ Մ. ԹԱ ԹԱՊՈՒՆԵԱՆ	Lusine M. Tahtabrunyan
1845-1892	1845-1892
ՉՕՆԵԱՆ ԶԱՅՍ ՄԱՀԱՐՅԱՆ	Zonyan Zays Tahtabrunyan
ԱԳԱԹԱՆ ԴԻՈԳԻՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ	Akaton Tiokines Garabet
Դ.ԹԱ ՊՈՒՆԵԱՆ ԱՐԱՋԱՏՔ	Tahtabrunyan Horasank
1896	1896

SANATÇI: -

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN:-
TANIM: Mezar anıtı beşgen biçimli kaideler üzerine yerleştirilmiştir. Kaide dışa taşkın silme ile bitirilmiştir. Anıtın gövdesi beşgen kaide genişliğinden başlayarak dikdörtgen olarak bitirilmiştir. Anıt gövdesinin alt kısmı akantüs yaprakları kabartmalarıyla bezenmiştir. Gövdenin ön yüzü çerçeve içine alınmış kitabelik biçimindedir. Gövdenin üst bölümü dışa taşkın silme ve bordürle sonlanmaktadır. Gövdenin üst bölümü defne dallarıyla çevrilenmiş rulo kabartmasıyla süslenmiştir. Gövdeden daha geniş olarak tasarlanan saçaklık stilize yaprak motifleriyle bezenmiş ve düz olarak sonlandırılmıştır. Anıtın üst bölümü çokgen gövdeli kaide üzerinde yuvarlak gövdeli rölikleri hatırlatmaktadır. Yuvarlak gövdenin dört yüzü melek yüzleri ve girland biçiminde yapılan kumaşlarla çevrelenmiştir. Kumaşlar düğümlerle birbirine bağlanmıştır. Meleklerin açık kanatları, yuvarlak yüzleri, şişkin yanakları, iri gözleri ayrıntılı biçimde betimlenmiştir.

KATALOG NO: 263, (Lev. 303)
ÇUNT AİLE MEZARI
TARİH: 20.yy. ortası
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Şapelin alınlığında Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ
ՋՈՒՆԴ ՋՈՒՆԴ
ԱԶՆՈՒԱՓԱՅԼ ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏԻԱՃԱՏՈՒ
ՋՈՒՆԴ ԱՍՊԵՏՈՒՐԻՈՑ Խ. ՋՈՒՆԴ ԱՍՊԵՏԻ

Çunt Aile Mezarı
Bayan Nektar Çunt Anıt Mezarı

Bayan Asicadu Çunt Ailesi
H.Çunt Asbed Aile Mezarlığı

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU:
YAYIN: Şarlak, 2005, s.147-148.
TANIM: Mezarlık şapeli olarak duyulan ihtiyaç neticesinde daha önce ailenin gömüldüğü ve 19. yüzyıla ait olan mezar yapıtı dini amaçlı olarak kullanılmaya başlanmış, aile mezarları nakledilerek yeni mezar inşa edilmiştir. *"Nakledilen mezarlar gömü odasında yer alır. .Üzerlerinde yer alan yazıtlardan aile hakkında geniş bilgi edinilmektedir. Bilgilere bağlı olarak sağ mezar üzerinde aile fertlerinden Bayan Nektar Çunt'un gömülü olduğunun yanı sıra cemaat başkanı yetimlerin annesi olduğunu ifade eden yazıtlar ver alır. 1890 yılında Paris'te öldüğü ve İstanbul'a nakledildiği bildirilir. Soldaki mezar bilgilerinde ise onur madalyalı Aspatzadur Çunt'un Avusturya doğumlu olduğu, İstanbul ve Paris'e yerleştiği bildirilir. Eşi gibi Paris'te ölen Çunt'un 1897 yılında İstanbul'a nakil olduğu yazılmaktadır"(*Şarlak 2005:147).

Dikdörtgen planlı şapel, kubbe ve kırma çatı ile örtülüdür. Yüksek bir podyum üzerine inşa edilen anıt giriş sütunlu ve kemerli düzenlemelerle tasarlanmıştır. Ön cephede eksende yuvarlak kemerli demir kapı bulunmaktadır. Kapı yuvarlak mermer çerçeveye sahiptir. Şapele

girişi sağlayan kapının iki yanında simetrik olarak yuvarlak kemerli kör niş düzenlemeleri ve sütunlar yerleştirilmiştir. Kapının sağ ve solunda baklava motifleriyle süslenmiş yüksek dikdörtgen kaideler üzerinde sütunlar ver alır. Şapelin köşelerindeki sütun kaideleri bezemesizdir. Sütunları yivsiz yuvarlak gövdeleri üzerindeki başlıklar bir sıra stilize akantüs yaprağından oluşturulmuştur. Başlıklar üzerindeki abaküs üzerine haç kabartmaları işlenmiştir. Kapının iki yanında bulunan sütunlar üzerinde arşitrav, kitabe ve üçgen alınlık yer alır. Alınlık içinde yüksek kabartma olarak yapılmış kanatlı bir melek figürü adeta kitabeyi kucaklar gibidir. Kubbe poligonal bir kasnak üzerinde yükselir. Kasnağın her yüzüne yuvarlak pencereler açılmıştır. Basık kubbe üzerine haç yerleştirilmiştir. Şapelin güney cephesinde sembolik olarak yapılmış kemerli çıkmalar ve gömme sütunlar, akantüs yaprakları, defne dalları kabartmaları yapılmıştır.

KATALOG NO: 264, (Lev. 304)
TARİH:-
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE:-
SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: -
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezarlığın meydanında farklı mezarlıklardan getirilmiş mezar taşları ve stellerle birlikte durmaktadır. Mezarın yeri belirsizdir. Farklı bir mezardan getirilen lahit kapağı biçimde bulunan kaide üzerine yerleştirmiştir. Mezar steline baktığımızda diğer örneklere göre değerlendirdiğimizde lahit biçimli yüksek kaide üzerine yerleştirilmiş olmalıdır. Alınlık biçiminde tasarlanan bölüm mezar anıtının gövdesi olmalıdır. Üçgen alınlığın ortasında bulunan haçın iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş melekler yer alır. Alınlığın iki yanına kıvrılan ayaklarıyla sığdırılan melekler iki parçalı giysiler içindedir. Kısa kollu, yuvarlak yakalı, belden büzgülü gömlekleri ve uzun etekleriyle betimlenirler. Kanatları üst üste konulmuş melekler bellerine kadar düşen dalgalı uzun saçlara sahiptir. Basit bir işçilikle yapılmış figürleri yüzleri üzgün bir ifadeye sahiptir. Yarı kapalı gözleriyle aşağıya doğru bakmaktadır. Melekler tek elerliyle haça konulmuş çelengi tutmaktadır. Defne yaprakları ve iri çiçeklerle bezeli bir çelenktir. Melekler alınlığın iki yanındaki köşe akroterine basmaktadır.

KATALOG NO: 265, (Lev. 305)
ARAM DİİRGERYAN SEPASDANİ MEZARI
TARİH: 1903
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Ermenice kitabe yazılmıştır.

ԱՐԱՄ ՏԻԻՐԿԷՐԵԱՆ ՍԵՓԱՍՏԱՅԻ	Aram Diirgeryan Sepasdani
ԾՆԵԱԼ Կ.ՊՕԼԻՍ 1902 ԱՊՐԻԼ 6	Doğum İstanbul 1902 Nisan 6
ՀԱՆՔԻՍ 1913 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2	Ölüm 1903 Aralık 2
ԱՍՏՂԻԿՇՈՂՈՒՆ ԼՈՅՍՕԱԳԵՑԱՐ	Parlak yıldızdır
ՔՍԱՆ ԱՄԻՍ ԼՈԿ ՓԱՅԼԵՑԱՐ	20 ay parladın
ՀՈԳԻՈՅՍ ՍՐՏԻՍ ՄՈՒԹՆ ՈՒ ԽԱԻԱՐ	Ruhunda kalbinde….
ՓԱՐԱՏԷԻՐ ԱՐԱՄՍ ԱՐԴԱՐ :	Sonsuzluğun adaletin

ԲԱՅՑ ԻՆՉՈՒ ՇՈՒՏ ԱՍՈՒՊԻ ՊԷՍ	Ama neden çabuk gittin
ԹՌԱՐ ԹՈՂԼՈՎ Ի ԽՈՐ ՍՈԳ ՋՄԵՋ	Bıraktın buralarda
ԿԱՐՕՏ ՄՆԱՑԻՆՔ ԼՈՅՍԻԴ ՇՂԻՆ	Işığındaki parlaklığa hasret kaldık
ՑՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՇՈՑ ՀՈՂԻԴ:	Toprakta görüşmek üzere

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Geniş bir tabanlık üzerine yerleştirilen stel dikdörtgen gövdelidir. Gövdenin ön yüzünde kitabe yer alır. Stel gövdesinin üst bölümü kırma çatıyı anımsatan biçimde, basık kemerli bir alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın ortasında kerubim melek kabartması işlenmiştir. Meleğin dört kanadının ikisi başının altında diğer ikisi ise açık biçimde tasarlanmıştır. Açık olan kanatlar alınlıkla uyumlu biçimdedir. Cepheden betimlenen melek kısa ve dalgalı saçlarıyla gülümser bir ifadeyle betimlenmiştir. Şişkin yanakları, dudakları ve düzgün burnu gibi yüz detayları işlenmiştir.

KATALOG NO: 266, (Lev. 306)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Bronz harfleri söküldüğü için günümüze kitabesiz olarak ulaşmıştır.
SANATÇI: D. ZIKAKIS KULE DIPI N.22
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Aile mezarlığının içine yerleştirilen stel biçiminde yapılan bir mezar anıtıdır. Stel üç bölümlü kaide üzerindedir. Kaidelerin iki bölümü dikdörtgen biçimde, üçüncü bölüm ise T biçimindedir. T biçimli kaidenin üzerine örtülü urne yerleştirilmiştir. Urne yuvarlak gövdeli ve kapaklı bir vazo biçimindedir. Stel dikdörtgen biçimli bir gövdeye sahiptir. Alt bölümü kaide biçiminde ve daha kalın olarak tasarlanmıştır. Stel gövdesi bir silme ile çevrelenmiş, fotoğraflar ve girland kabartmalarıyla süslenmiştir. Stelin kitabelerinde kullanılan bronz harfler zamanla yerinden sökülmüş günümüze sadece izleri ulaşmıştır. Stel dışa taşkın bir silme, bordür ve üçgen alınlıkla sonlandırımıştır. Alınlığın içine altı kanatlı bir kerubim kabartması işlenmiştir. Alınlığın köşeleri akroter biçiminde tasarlanmış ve bu bölüm malta haçı kabartmalarıyla süslenmiştir.

KATALOG NO: 267, (Lev. 307)
DİKRANAYS AİLE MEZARI
TARİH: 19. yy. sonu
KİTABE: Kaidede Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԳԵՐԵԶՄԱՆ
ՏԻԳՐԱՆԱՅԱ ԵԼ ՔԷՆՇԵԱՆ
ՈՍԿԵՎԱՃԱՌԻՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏՋԻՆ
ՈՒՂՂԱԿՇԻՌ
ԳԵՐԱՋԱՆՑ ԸԱՅԵՐԷՆԱՂԵՏԻՆ
ԸՐՊԱՐԱԿԱԳՐԻՆ ՍԵՃԱՋՕՐ

ԵՒ ԱՌԱՔԻՆԻ ԱՌՆՆ
ՃՆ ԻՅՈՒԼԻՍԻ
ԻԵՌ Ի 18 ՅՈՒԼԻԼԻՍԻ 1908

Dikranays Aile Mezarlığı
Eski gümüşcülerden
Her zaman önder
Tanınmış bir soydan
Ve sonsuzluğun ışığında
18 Ocak 1908

SANATÇI: -
BULUNDUĞU YER: Şişli Gregoryen Ermeni Mezarlığı
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Şarlak, 2005, s.152-153.
TANIM: Aile mezarlığı içinde yer alan bir mezar anıtıdır. T biçimli iki platform üzerine yerleştirilen anıt iki sütunlu ve arşitravlı tapınak düzeninde tasarlanmıştır. Platformalar üzerine yerleştirilen T biçimli kaideler yüksek olarak yapılmıştır. Kaidelerin ortası kitabelik olarak tasarlanırken, yan bölümlerde simetrik olarak yapılan melek kabartmaları işlenmiştir. Soldaki kabartmada pan flüt çalan, sağda ise elinde nota tutan melek figürleri betimlenmiştir. Pan flütü ağzıyla çalan figüre diğer melek şarkı söyleyerek eşlik etmektedir. Çocuk meleklerin çıplak vücutlarını kapatan giysileri bir kumaş biçimindedir. Giysileri figürlerin bellerine sarılan etek biçiminde işlenmiştir. Kısa dalgalı saçlarıyla çocuk melekler yuvarlak yüzlü ve neşeli figürlerdir. Kitabenin yazıldığı orta bölüm üzerine kartal heykeli yerleştirilmiştir. Küre üzerinde duran kartak figürünün sağ kanadı yukarıya doğru kalkık biçimde, sağ kanadı ise küreyi sarmalar biçimdedir. Kartalın yukarıya doğru kalkık başı sanki ses çıkarırken gibi betimlenmiş yüzü oldukça etkileyicidir. Heykelin tüyleri ve kanatları titiz bir işçilikle betimlenmiştir. Heykelin iki yanında kaideler üzerine yerleştirilen iki sütun ve arşitrav yer alır. Sütunlar kare bir kaide üzerindedir. Kare kaide üzerinde yuvarlak ve silmeli asıl kaideler yer alır. Gövdeleri yivsiz dir. Yivsiz gövdeler bir bilezik ve korint başlıkla bitirilmiştir. İki sütun bir arşitravla birleştirilmiştir. Arşitrav üzerinde friz ve kornişle düz olarak sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 268, (Lev. 308)
TARİH: 1875
BULUNDUĞU YER: Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde okunamayan Ermenice kitabe yer alır.
SANATÇI:
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı bugün sergileme amaçlı olarak girişe yakın yere getirilmiştir. Anıt iki bölümlü kare kaide üzerindedir. Kaide üzerine obelisk yerleştirilmiştir. Konik biçimde sonlanan obeliskin ön yüzünde kitabe ve kabartma yer alır. Kabartmada dışa taşkın düz zemin üzerinde melek figürü betimlenmiştir. Melek bir dizini zemine koymuş, diğer dizini ise yukarıya doğru kaldırmıştır. Dizleri arasına aldığı yüksek kaideli ve ince gövdeli vazoya yanağını koymaktadır. Meleğin üzerinde yuvarlak yakalı uzun elbise ve pelerin bulunmaktadır. Omuzlarını tamamen örten pelerin üzerinde kanatları açıktır. Yüz ifadesi ve ayrıntılar silinmiştir.

Obeliskin yan ve arka yüzlerinde de kabartmalar işlenmiştir. Yan yüzlerde dikdörtgen çerçeve içinde stilize edilmiş bitkisel süslemeler işlenmiştir. Çerçeve kenarlarının üst kısmı ortasında lotus motifi ile birleşmiştir. Obeliskin arka yüzünde ise haç ve haçın etrafını dolanan kıvrık dallar kabartmaları yerleştirilmiştir. Haçın alt kolu altında aşağıya doğru sarkan lotus bitkisi, lotustan çıkan volüt biçiminde tasarlanan yaprak ve dallar betimlenmiştir.

KATALOG NO: 269(Lev. 309)
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde okunamayan Ermenice kitabe yer alır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar girişinde sergileme amaçlı olarak kullanılmaktadır. Anıt sağlam olarak günümüze gelse de orijinal yerinde değildir.
YAYIN: -
TANIM: Farklı mezarlardan getirilen kaide ve anıt eklektik biçimde sergileme amaçlı kullanılmak üzere bir araya getirilmiştir. Bugün anıt T biçimli yüksek kaide üzerindedir. Kaidenin alt kısmı daha geniştir. Daralarak yükselen kaidenin ön yüzünde kitabe yazılmıştır. Kaidenin ön yüzü dikdörtgen biçimli çerçeve içindedir. Kaide dışa taşkın saçaklıkla düz olarak sonlanmaktadır.

Anıtın bugüne ulaşan gövdesi yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimlidir. Anıt gövdesinin ön yüzünde kabartmalar ve kitabe yer alır. Kabartmalarda lahit biçimli mezar önünde yas tutan kadın kabartması yer alır. Kadın figürü çan çiçekleriyle süslenmiş toprak zeminde oturmaktadır. Figür kolsuz uzun bir elbise giymektedir. Kadının elbisesi omuz ve göğüs kısımlarından pilelerle hareketlendirilmiştir. Uzun saçları dalgalıdır. Saçları üzerine atılan başörtüsü saçlarını tamamen kapatmaz. Öne doğru eğilmiş başı, sağ elini yanağına götüren düşünceli hali üzgün ve yaslı olduğunu bize göstermektedir. Sol elinde çelenk tutar. Kadının dizleri önünde yüksek bir podyum üzerine yapılmış ayaklı lahit yer alır. Lahitin tekne biçimli gövdesi, yüksek kapağı, kapağın üzerindeki haç basit bir işçilikle yapılmıştır. Lahitin arkasında gövdesi ve dalları betimlenen söğüt ağacı yerleştirilmiştir.

Stelin sol kenarını tamamen kaplayan söğüt ağacının gövdesi, dalları ve yaprakları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Stelin üst bölümünde söğüt dalları arasından görünen çelenk ve ortasına yerleştirilmiş haç kabartmaları anıtın daha süslü görünmesini sağlamaktadır. Anıtın yan ve arka yüzleri bezemesizdir.

KATALOG NO: 270, (Lev. 310)
TARİH: 1865
BULUNDUĞU YER: Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin yan yüzünde Fransızca kitabe yer alır.

GI CIT
GARABET VARTABET
1814
HAMADAN
DECEDE
AHASSKHT
CONSTANTINOPLE
LEBIΛOIT 1865

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı bugün sergileme amaçlı olarak girişe yakın yere getirilmiştir. Stel konulduğu mezar yerinde değildir. Stel, tek parça mermerden yapılmış üç bölümlü dikdörtgen biçimli kaide üzerindedir. Dikdörtgen biçimli stel gövdesi dışa taşkın saçaklık ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Stelin ön ve arka yüzünde kabartmalar, yan yüzünde kitabe yer alır. Gökyüzünde bulutlar üzerinde uçarken betimlenen melek kabartmasında figür elinde büyük bir haç tutmaktadır. Meleğin yuvarlak yakalı, kısa kollu uzun elbisesi rüzgarda uçuşmaktadır. Elbisesinin yaka ve kolları belirtilmiş, bel kısmı kuşakla bağlanmıştır. Başı haleli betimlenen figürün uzun ve dışa doğru dalgalı saçları, yuvarlak yüz hatları çizgisel bir anlayışla betimlenmiştir. Kanatları meleğin omuzları üzerinden etek ucuna kadar açık biçimdedir. Stelin arka yüzünde asa, incil, patrik başlığı kabartması yer alır. Arka yüzün tamamını kaplayan asanın ucu birbirine sarılı iki yılandan oluşur. Yılanların başları birbirine bakar biçimdedir.

KATALOG NO: 271, (Lev. 311)
TARİH: 1897
BULUNDUĞU YER: Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Levha üzerindeki Ermenice kitabe silinmiştir. Sadece 1897 tarihi okunuyor. Levhanın üzerine sonradan 1945 tarihi yazılmıştır.
SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Melekli levhanın üzerindeki kitabe silinmiştir.
YAYIN: -
TANIM: Bugün mezarlığın musalla taşı üzerinde bulunan melekli levhanın başka bir mezardan getirildiği düşünülmektedir. Levha altında bulunan lahit biçimli mezarında farklı bir mezara ait olduğu düşünülmektedir. Mezarlık görevlilerinde eklektik biçimde bir araya getirilmiş ve işlevsel olarak kullanılan lahdin ve levhanın üzerine sonradan yazıldığı düşünülen 1945 tarihinde şimdiki yerine getirildiği düşünülmektedir.

Lahit teknesinin uzun ve kısa kenar yüzlerinde bitkisel süslemeler yer alır. Teknenin uzun kenar yüzleri üç bölüme ayrılmıştır. Ortada inci dizisi motiflerinden oluşturulmuş büyük dikdörtgen çerçeve içinde volüt biçimli düzenlemeler yuvarlak bir madalyon oluşturmaktadır. Bu madalyonun iki yanından çıkan kıvrık dallar ise dairesel biçimde spiraller yaparak düzenlenmişlerdir. Akanthus yaprağından oluşturulmuş kıvrık dal kompozisyonu ve volüt biçimli yaprakları olan lotus motifleri kullanılmıştır. Daha küçük olarak tasarlanan dikdörtgen panolarda ise volütler, bitkisel süslemeler yer alır. Volütler ortadaki madalyon düzenlemesinin tekrarıdır. Volütler içe ve dışa olmak üzere vazo biçiminde tasarlanmıştır. Bu vazo biçimli düzenlemelere de çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Teknenin kısa kenarları da üç bölüme ayrılmış olarak tasarlanmıştır. Akanthus yaprakları, kıvrık dallar ve lotus v.b. ile süslenmiştir.

Lahit üzerine yerleştirilen dikdörtgen biçimli levhanın dört kenarı asma yaprakları ve üzüm salkımlarıyla süslenmiştir. Levhanın üst bölümünde bulutlar üzerinde uçarken ellerinde çelenk tutan melek kabartmaları işlenmiştir. Kabartmalarda betimlenen başı haleli meleklerin yüzleri silinmiştir. Uzun kollu kısa elbiseleri rüzgarda uçuşmaktadır. Meleklerin tuttuğu çelenk üzerinde haç ve güneş kabartması yapılmıştır.

KATALOG NO: 272, (Lev. 312)
ESMERYAN AİLE MEZARI
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
TARİH: 1893
KİTABE: Lahit biçiminde tasarlanan anıt mezarın ön yüzündeki kapak ve obeliskte kitabe yer alır. Stelde:

ՏԻԿԻՆ ԷՖԴԻԿ	Bayan Eftik
Ս.ԷՍՄԷՐԵԱՆ	S. Esmeryan
ԴՈՒՍՐ	
Յ.ԷՖ.ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ.	Hagop Efendi Papazyan ve
ԵՒ ԿՈՂԱԿԻՑ	
Ս.ԷՍՄԵՐԵԱՆԻ	S. Esmeryan

Lahit kapağında:

ՈՐՆ ԱՆԴՈՒՆԴՄԸ ԿԱՐԾՍ....	Uykusuz sakın sanma
ԱՅՍ ՏԵՂՈՐՆ ԱԼՐՋՈՒՆՔ ՍԼ	Bu yer var ki yastık gibiydi
ՄԷԿԸ ԾԱՂԻԿ ՄԸ ԴՐԱՒ.	Kimisine çiçek koyulur
ՄԻՒՍՆ ԱԼ ԱՆԽՕՍ ԱՐՑՈՒՆՔ ՄԸ.	Kimisine sessiz bir gözyaşı

ՈՒ ԱՑԴ ԵՐԿՈՒՔՊԴ ԼԱՒ
ԹՈՂ ՊԱՏԵՆ ԱՅԱ ՏՈՂԸ ՈՒ
ԾԱՂԻԿ ԱՍԱԿԻ ԱՐ ՑԵՏ
ՆԷՐ.ԱՆԳՋԻ ԿԵԱՆՔ ՄԸՕԱ Ի

1867 ՃՈԿՏ 19	1867 Ekim 19 Doğum
1893 ՄԱՅԻՍ 10	1893 Mayıs 10 Ölüm

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Lahit biçimli anıtta yer alan melek heykelinin kolu ve bacağı, obelisk üzerindeki haç kırıktır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: Tuğlacı, 1991, s.291.
TANIM: Gömü alanı haç ve kurdele kabartmasıyla bezeli bir levha ile kapatılmıştır. Haçın üzerine yerleştirilen kurdele oldukça büyük fiyonkla düğümlenmiştir. Lahit ve obeliskin birlikte kullanıldığı bir mezar anıtı gömü alanına koyulan levha ile aynı genişliktedir. Mezar anıtının alt kısmı yüksek biçimde tasarlanan lahit biçimindedir. Lahit yukarıya doğru genişleyen biçimdedir. Lahit biçiminde anıtın ön yüzü üçe ayrılmıştır. Orta kısım genişten dara doğru gövdesiyle paye biçimindedir. Bu bölümde çelenk ve haç motifleri kabartma olarak işlenmiştir. Ön yüzün yanlarında da orta bölümden daha dar olarak tasarlanan dikdörtgen gövdeli payeler bulunur. Bu payeler üzerinde de halka biçiminde tasarlanan kabartmalar yer alır. Ön yüzde bulunan orta kısımdaki payenin üst kısmı kapağa kadar dışa taşkındır. Lahit yarım yuvarlak konik bir kapakla kapatılmıştır. Kapağın yanları dıştan düz içten yarım yuvarlaktır. Kapağın ortasında oturan melek heykeli yukarıya doğru bakar biçimdedir. Meleğin kolları kırık, kanatları yana doğru açık ve küçüktür. Çıplak olan melek figürünün üzerindeki örtüyle tek ayağı ve cinsel organı örtülüdür. Örtü bacaklarının arasından aşağıya doğru sarkmaktadır. Uzun ve dalgalı saçları kanatlarının üzerine kadar uzanmaktadır. Melek kapak üzerinde yazılı şiiri ikiye

ayırmaktadır. Şiirin altında kapağın ön yüzünün altında 1867 ve 1893 tarihleri okunmaktadır. Lahit kapağı üzerine konulan obelisk üzerine bir elini yanağına dayamış olan melek figürü mezara gömülü olan kişinin yazıldığı yazıya dikkati çeker. Obelisk üzerindeki yazıda aile adı ve mezara gömülen kişilerin isimleri yazılıdır. Obeliskin düz olarak sonlanan üst bölümü üzerinde genişten dara doğru daralan haç kaidesi kaidesi bulunur. Bugün haç yerinde değildir.

KATALOG NO: 273, (Lev. 313)
KAZAR AİLESİ MEZAR ANITI
TARİH: 1915
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Obeliskin ön yüzünde ve kaidede Ermenice kitabe yer alır. Obeliskte:

ՊԵՐՁ	Berç
ԳԱԶԱՐ	Kazar
1914-2000	1914-2000
ՄԱՐԴԱ	Marta
ԳԱԶԱՐ	Kazar
1920-1986	1920-1987
ՄԱԷԱՐԶ	Ölüm anıtı

Kaidede:

ԱՐԴ ԼԱՎԻՍ ՔԵԶ. ՄԱՏՐ ԲԱՐԻ.	Sonsuzluk ve barış içinde yat Ey Krikoryan!
ԱՍՊ Շ pԻՍՈՎՍ ԱՐՂԼՐԻ.	Gün gelir hatıralarında anılırsın
ՀՈԴԻԴ. ԱՍՐԻ Ճ ԱՂԱԻԱԻ	Taze/genç öldün
ՎԱՌ ՇՈՂԵՐՈՎ ԳԱՐԿԱՅՍԻ	Şimdi mezarında sonsuzluk sanma ki unutulacaksın
ԹՈՂ ԿԱՅԵԼԷ ԵԻՎԱԻՏ ՍԷԼ	İyiliklerin içinde filizlenecek
ԵՐՎՀՍԻԹԻՍ ԱՍԼԵՐՎ.	Rahat uyu

Alt kaidede:

ՏԿ. ԱՂԼԿ ՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻՍԵԱՍ	
ԾՆԵԱԼ 1845 ԼԱԽԾԱՆԵԱԼ 1915	1845-1915 tarihli yer..

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Obelisk biçiminde tasarlanan mezar anıtı blok şeklinde tasarlanan üç bölümlü yüksek kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzünde mezarın ilk sahibinin adı, doğum ve ölüm tarihleri ve şiir yazılmıştır. Kaide dışa taşkın iki bölümlü saçaklıkla sonlanır. Kaide üzerine oturan obelisk üzerinde mezara daha sonra gömülenlerin isimleri, doğum ölüm tarihleriyle melek kabartması yapılmıştır. Obeliskin büyük bir kısmını kaplayan bölümde elinde büyükçe bir dal tutan melek kabartması kısa kollu uzun giysi giyer. Meleğin kanatları arkada ve yana açık olarak yapılmıştır. Uzun saçları ve cepheden verilmiş yüzüyle dikkati çeken figür sağ elini yumruk yapar biçimde yukarıya doğru kaldırmıştır. Sol eliyle defne dalı tutmaktadır. Defne dalının üzerindeki meyvaları ve yapraklar ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Meleğin giysisi belden bir kurdele ile

bağlanmış, önde pileler oluşturur. Sakin ve dingin yüz ifadesi bulunmaktadır. Çıplak ayakları elbisesinin altından görünmektedir.

KATALOG NO:274, (Lev. 314)
BEDROS KRİKORYAN MEZARI
TARİH: 1896
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Obelisk üzerinde ve kaidede Ermenice kitabe yer alır. Obeliskte

ՄԱՀԱՐՋԱՆ
ՊԵՏՐՈՍ ԳՐԻԳ...ՐԻՄԵԱՆԻ
ԾՆԵԱԼ 1835
..ԱԽՃԱՆԵԱԼ 1896

Bedros Krikoryan
1835-1896

ԱՍՅՐԱՆԳԶԻԽԱՂԱՂ ԳԼՐԻԳՈՒԵԱՆ
ՏՈՐՄԻՆ ՐԱՌԱՒԻՂ ՊԵՏՐՈՆԱՆՑՄԱՆ
ՈՅՐ ԲԱՐԵՀԱՃԱԿԵՆԱՅՆ ՅԻՆԱՏԱԿ
ԿԱՅՑԷ ԱՆԹԱՌԱՄ ՅԱԶԳԱԿԻՑՍ ՐԱՄԱԿ:
ՎԻՄԱԿԵՐՏ ՀԻՐԻՄԱԿԱՆԳՆԵԼԻՊԱՏԻՒ.
ՋԷԲՆԱՒԻՏՐԻՏՈՒՐԲԱՐԵԱՅՐՆ ԱՆԹԻՒ.
ԲԱՐԵՐԱՐԵԼՈՅ ՍԻՐՏՔ ՆՐՄԱ ՅԱՒԷՏ
ՐԱՆԳԻՍ ԱՆ..ՐՏԱՆԳԵՒ ԱՆԴՕՐՐԱՒԷՏ:՝

Huzur içinde yatan Krikoryan
Neslindekiler gibi sonsuzlukta
Anıları ve hüzünleri ile dolu
Hiç solmayacak gibi taze
İyiliklerle dolu

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Obelisk üzerinde haç dışında mezar sağlamdır.
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı yüksek kaide üzerine oturan obelisk biçimindedir. Anıt iki kademeli dikdörtgen alt kaide üzerindedir. Kaide gövdesi yüksek olarak yapılmış ve kaidenin ön yüzünde kitabe yazılmıştır. Kaidenin köşelerinde ters konulmuş yanan meşale kabartmaları bulunmaktadır. Kaide gövdesinden daha geniş olarak silmeler şeklinde genişleyen saçaklık kısmı aynı biçimde daralarak üst bölümün kaide kısmını oluşturmaktadır.
Kaidenin üst bölümündeki anıt gövdesi obelisk biçimindedir. Obeliskin ön yüzü oyularak yapılmış oval madalyon içinde erkek büstü kabartmasında mezar sahibi betimlenmiştir. Mezar sahibi geriye taranmış dalgalı saçları ve sakalı ile oldukça ciddi ifadeyle sahiptir. Kaşları yukarıya doğru kalkık ve gürdür. Gözbebeklerine kadar yapılmış iri gözleri ve yüz detaylarıyla ayrıntılı işçilikle yapılmıştır. Büstün alt kısmında mezar sahibinin adı, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır. Obelisk düz olarak sonlandırılırken, üzerine yuvarlak gövdeli kaide yerleştirilmiştir. Bugün boş olan kaide haç konulmak üzere tasarlanmış olmalıdır.

KATALOG NO:275, (Lev. 315)
BERBERYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1899
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde ve gömü yeri levhasında Ermenice kitabe yer alır. Kaidede:

Ի

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿ	Bayan Nuiragagan Anısına
ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ	Zaruhi Berberyan
Ա.Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ	
1864-1899	1864-1899

Gömü yeri levhası üzerinde:

ԳԵՂԵՒ ՆՂՆՈՐՔ	
ԱՆԶՆԻՒՐ ԲՈԼՈՐ	Güzel ve masum
ԶՔՆԱՂ ԻՒՐՔՈԳԻՆ	Geçseydi keşke
ՍԻՐՅ ԲՈՅՆ ԵՐՄԻՆ	Fakir kendi ruhu
ԱՌՆ ԻՒՐ ՊՂՍԱԿ	Sevgi kucağı
ՍԱՅՐ ԱՆՈՒՆԱԿ	Masumiyet simlersin
ՅԺՍ. ԱՆՄՒԹԱՐ	Güzel annem
ԻՐԵՄՔՅԱՅՍՔԱՐ.	Masum tertemiz annem.

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: Tuğlacı, 1991, s.256.
TANIM: Zaruhi Beberyan adına yapılmış mezar alanı mermer bloklarla çevrilmiş gömü yeri bir tek bir levha ile kapatılmıştır. Levha üzerinde mezar sahibinin çocukları tarafından yazılmış bir şiir, defne dalı ve çelenk motifi kabartması işlenmiştir. Mezar stelinin kaidesi tabut biçimindedir. Kaidenin ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Kitabe yakın tarihte siyah renkle boyanmıştır. Stel yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdelidir. Stel üzerinde kayalık üzerine yan oturan kadın figürü kabartması yer alır. Çıplak olarak profilden betimlenen kadın figürü ellerinde tuttuğu örtüyü koklamaktadır. Örtü aynı zamanda bedenin üst kısmını tamamen örtmektedir. Saçları topuzdur. Yüz ifadesi belirgin değildir. Sıkıca sarıldığı ve kokladığı örtü daha önce ölen eşine duyduğu özlemi sembolize etmektedir. Stelin üst bölümü dışa taşkın saçaklıkla sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 276, (Lev. 316)
TARİH: 1881
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe tam olarak okunamamıştır.

ՔՄԻՈՈՂ ՋԵԻՈԳ
ՈՐԴԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՔՐՈՒԷԻ
ԷՍԱԵՄՆԻ
ԾՆՕՍԼՃԻՍԿԻԻՏՍԻ

.....1874
ՎԱԽԿ.....ՄՔԵՈՒ
ՅՐՆՄՔԵՐԽ
1881

Kevork Oğlu Ailesinden
1874 doğum 1881 ölümünden

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Büyük bir aile mezarlığı içinde yer alan mezar steli katalog 5 ile yan yana birbirinin aynı olarak yapılmıştır. Üç kademeli kaide üzerinde bulunan mezar steli dikdörtgen gövdeye sahiptir. Gövdenin üzeri dışa taşkın üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlığın köşelerinde bezemesiz akroterler yer alır. Alınlığın üstünde kare kaide haç yerleştirilmek için yapılmış olmalıdır.
Mezar stelinin ön yüzünde bulutlar üzerinde karşılıklı olarak yapılmış melekler betimlenmiştir. Melekler çıplaktır. Soldaki meleğin elinde haç, sağdaki meleğin elinde ise çelenk bulunur. Çıplak bedenlerinin kol ve karın bölümü kumaşla örtülüdür. Kanatları yukarıya doğru kalkık olarak uçar biçimde yapılmıştır. Figürlerin fiziksel ve ruhsal özelliklerinin ayrıntıları verilmeden basit bir işçilikle yapılmışlardır.

KATALOG NO: 277, (Lev. 317)
MARDİZ MAKRUHİ ESAYAN MEZARI
TARİH: 1878
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԹՋԷՆԿԱՐԵՆԷ
ՋՈՒՍՏ
ՄՄՐՏԻՋ . ՄԱՔՐՈՒԸԻ
ԷՍԱԵՄՆԻ
ՏՆԵՍԼ ՅԻՍԿԻԻ ՏՍՈ
19 ՕԳՈՏՍԻ 1871
ՍԱՆՃՍՆԵՍԼ ԽԳՍՌԿԵԹՄՆ
5 ՈԿՏԸՄԲԵՐԻ 1878

Mardiz Makruhi Esayan
Doğum 19 Ağustos 1871
Ölüm tarihi 5 Ekim 1878

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Büyük bir aile mezarlığı içinde yer alan mezar steli katalog 5 ile yan yana birbirinin aynı olarak yapılmıştır. Üç kademeli kaide üzerinde bulunan mezar steli dikdörtgen gövdeye

sahiptir. Gövdenin üzeri dışa taşkın üçgen alınlıkla sonlanır. Alınlığın köşelerinde bezemesiz akroterler yer alır. Alınlığın üstünde kare kaide haç yerleştirilmek için yapılmış olmalıdır.
Mezar stelinin ön yüzünde bulutlar üzerinde karşılıklı olarak yapılmış melekler betimlenmiştir. Melekler çıplaktır. Soldaki meleğin elinde haç, sağdaki meleğin elinde ise çelenk bulunur. Çıplak bedenlerinin kol ve karın bölümü kumaşla örtülüdür. Kanatları yukarıya doğru kalkık biçimdedir. Figürlerin fiziksel ve ruhsal özelliklerinin ayrıntıları verilmeden basit bir işçilikle yapılmışlardır.

KATALOG NO: 278, (Lev. 318)
PANOSYAN AİLESİ MEZARI
TARİH: 1919
BULUNDUĞU YER: Bağlarbaşı Surp Haç Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin gövdesinde ve kaidesinde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՍԲԱՐԱՆ	Mezar
ՓԱՆՈՍԵԱՆ	Panosyan
ԸՆՏԱՆԵԱՅ	Ailesi
ՍԸՏ. Ն ԱՆԿ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ	Mıd.Nşan G.Panosyan
ԾՆ. 1860 ԻԿԵՍԱՐԻԱ	Doğum 1860 Kayseri/Gesarya
ԱՐԿԱԾՈԿ ՄԱԸ 14.09.1919	Ölüm 14.09.1919

Kaidede:
ՊԻՏ ԹԱՓԹ ՓԻՆ ՎԱՐԴԵՐ ԲՈԼՈՐ
ՊԻՏԻ ՓԼՅԷ ԽՈՐՀԱԿՆ ՈՒԺԳԻՆ.
ՄԱԸՈՒԱՆ ՄԱՆԳԱՂՆ ԱՆԳՈՒԹ ՄՈԼՈՐ
ՊԻՏԻ ԸՈՋԷ. ԿԵԱՆՋԵՐՆ ՄՈԼԵԳԻՆ
ՍՐԿԱԾԻ ՄԸ ՋՈԸՆ ԵՂԱՐ ԳՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼ
ՈՐ ԿԵՐՋ ԳԸՏԱՆ ԸՍՅՐԵՆԱԲԱՂՋ ՏԵՆՉԵՐԴ ՔՌՆ.....
ԲԱՅ ԱՉՔԵՐՈՎ ՆԵՐԹԱՍ ԵՐԿԻՆՃ ԸՈՆ ԸԻՐԸՆ....
ՐՐԵՀՏԱԿԱՅ ԳԻՐԿ ԹԻՐԿ ԹՈՂ ԽԱՅՏԱՅ ..ՈՒ ՎԵԸ ԸՈԳԻ

Bütün ellerinde güller
Etrafa saçılacak ve açılacak
Ölümün kucağında acımasız hayat
Duracak sonsuzluğun ışığında

Bu aile öldü ama hepsi ebediyete dek yaşayacaklar yaptıklarıyla sonsuzluğun kapısını araladılar bu şekilde günahlarından arınacaklar

SANATÇI:
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN:
TANIM: Mezar anıtı farklı ölçülerdeki üç kademeli kaide üzerindedir. Kaidenin ikinci bölümünün ön yüzü kitabelik olarak kullanılmıştır. Kaide üzerindeki mezar anıtı dikdörtgen gövdelidir. Anıtın gövdesi iki yandan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütuncelerin yuvarlak biçimli kaidesi ve başlıkları bulunmaktadır. Anıtın üst kısmı üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır.

Alınlığın ortasında mezar başında oturan bir kadın figürü kabartması yer alır. Mezara yerleştirilmiş haça sarılan kadın figürü belden büzgülü uzun bir elbise giymiştir. Elbisesinin kollarının bilek kısımları dışa doğru kıvrıktır. Uzun bir örtüyle örtülü saçları uzun ve dalgalıdır. Başörtüsünün köşeleri püsküllerle süslenmiştir. Yüzündeki ifade oldukça hüzünlüdür. Kapatılmış gözleri, yüzüne oranlı yapılmış burnu ve dudakları belirgindir. Başındaki uzun örtü ve kıyafetinin katları oldukça belirgindir. Kadın figürünün elbisenin altından çıplak ayağı görünmektedir. Alınlık kenarları ince uzun yaprakları olan dallarla çevrelenmiştir.

KATALOG NO: 279, (Lev. 319)
MARDİROS MİLOŞYAN MEZARI
TARİH:
BULUNDUĞU YER: Surp Garabet Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde ve gövdesinde Ermenice ve Türkçe kitabe yer alır.
Anıtın gövdesinin farklı yüzlerinde:

Մ արտիըդս Միչօչեան ....Տաււակի 68 աճաց Ճրնեալ Կեսարեա 1813 նոյեՏբեը 12 Չանգեաւ 1881 յունիս 23	Mardiros Miloşyan 68 yaşında Doğum İskenderiye 12 Kasım 1813 Ölüm 23 Temmuz 1881

Anıtın ön yüzündeki kaidede:

ԶԱՐԵՀ ՍԻԼՕՉԵԱՆ Zareh Miloşyan 1905-1975 ՀԱՅԿ ՍԻԼՕՉԵԱՆ Hayk Miloşyan 1932-2000	Zareh Miloşyan 1905-1975 Hayk Miloşyan 1932-2000

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanının ortasında bulunan anıt oval bir taban üzerine yerleştirilmiştir. Mezar anıtı kareye yakın kübik gövde biçimindedir. Farklı boyutlardaki alt kaide üzerinde bulunan anıtın yüksek kaide gövdesinin ön yüzünde mezara gömülen kişilerin isimleri, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır. Saçaklık bölümüyle sonlanan kaide üzerinde alt bölümden daha alçak olarak tasarlanan anıtın gövdesi yer alır. Gövdenin iki yüzünde palmet, rumi motifleri ve bitkisel süslemelerle yapılmış çerçeveler kitabelik olarak kullanılmıştır.

Anıtın gövdesinin diğer iki yüzünde dikdörtgen çerçeve içindeki rulo tutan iki melek figürü kabartması yer alır. Aynı biçimde ve aynı özelliklerle betimlenen figürlerin birinde mezar sahibinin doğum tarihi, diğerinde ölüm tarihi kitabeleri yazılmıştır. Melekler erkek olarak betimlenmiştir. Kısa saçları yana doğru taranmıştır. Yuvarlak yakalı uzun giysileri drapelerle hareketlendirilmiştir. Kanatlarından sadece biri açık olarak betimlenirken, diğer

kanatları rulonun arkasında kalacağı endişesiyle betimlenmemiş olmalıdır. Cepheden tasvir edilen figürler tebessüm eden yüz ifadesine sahiptir. Yumuşak yüz çizgileri birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir. Soldaki figürün ince uzun yüz hatları, belirgin çenesi ve kalkık burnu ile oranlı ağız yapısıyla betimlenirken, sağdaki figürün daha yuvarlak yüz hatlarına sahip olduğu görülür. Sağdaki melek figürü küçük ağzı ve aşağıya doğru uzatılmış burnuyla diğerinden farklıdır. Figürlerin elleri ortada tuttukları rulo üzerinde tasvir edilmiştir. Anıtın üst kısmı daralarak yükselmiş ve haçla sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 280, (Lev. 320)
A. DAVIDOVITCH MEZARI
TARİH: 1922
BULUNDUĞU YER: Surp Garabet Ermeni Mezarlığı'nın içindeki Rum bölümü
KİTABE: Stel gövdesinde Rumca ve Latince kitabe yer alır.

TOMBEAU	
A. DAVIDOVITCH	A. Davidoviç Soyu
ΑΡιΑδνΗ.δ. δΑΒΙδΟΒΙΤΣ	
ΤΟ γΕΝΟΣ	
Θ ΛΟγΑΡιδΟΥ	
γΕΝΝΗθΕΙΣΑ	
ΤΗ 30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1886	Doğum 30 Haziran 1886
ΘΑΝΟΥΣΑ	
ΕΙΣ ΝΙΚΑΙΑΝ γΑΛΛΙΑΣ	Ölüm 20 Eylül 1929
ΤΗ 20 δΕΚΕΜΒΡΙΟΥ	
1929	
ΚΑΛΛΙΟΠΗ	Kalliope
Α. ΔΑΒΙΟΒΙΤΣ	A. Dabiote
17 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1842	17 Haziran 1842
9 ΜΑΡΤΙΟΥ 1922	9 Mart 1922

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı stel biçimindedir. Dikdörtgen biçimli bir tabanlık üzerine yerleştirilen iki kademeli kaide üzerinde rozetlerle tutturulmuş perde motifi kabartmaları kullanılmıştır. Stel gövdesinin ön yüzünde mezara ilk gömülen kişinin adı ve doğum-ölüm tarihleri yazılmıştır. Yazı üzerinde kurdele ile bağlanmış farklı çiçeklerden oluşan çelenk motifi kabartması yer alır. Çelengin ortasında dikdörtgen çerçeveli fotoğraf yerleştirilmiştir. Stelin ön yüzü dışa taşkın silme ile sonlanır. Silme üzerindeki geniş bordürde mezar sahibi "TOMBEAU A. DAVIDOVITCH" yazılıdır. Stel gövdesi dört yönden dışa taşkın yuvarlak alınlıkla sonlanmaktadır. Alınlığın köşelerinde ve tepesinde akroterler yer alır. Tepe akroteri volütler üzerindeki palmet motiflerinden oluşmaktadır. Alınlık ortasında açık kanatlarıyla melek kabartması betimlenmiştir. Kısa ve dalgalı saçlarıyla tasvir edilen meleğin yuvarlak yüzü ve şişkin yanaklarıyla işlenmiştir. Alınlık üzerine yerleştirilen haç üzerinde ince yapraklardan oluşan söğüt dalı kabartması kullanılmıştır. Alınlığın diğer yüzünde de kurdele ile bağlanmış üç tane haşhaş bitkisi ve yaprak motifleriyle birlikte ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Stelin arka

yüzünde daha sonradan mezara gömülen kişinin kitabesi ve bitkisel süslemelerle çevrelenmiş bir fotoğrafı ve kitabesi eklenmiştir.

KATALOG NO: 281, (Lev. 321)
TARİH:-
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: -
SANATÇI:-
MALZEME: Beton
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Heykel mezarlık girişi kenarına yerleştirilen heykelin hangi mezara ait olduğu anlaşılamamıştır. Heykelin malzemesinin beton olmasından dolayı kalıp yöntemi ile yapıldığı düşünülmektedir. Dikdörtgen alt kaide üzerine oturan kadın heykeli sağ dizini aşağıya doğru sarkıtarak, diğer dizini ise yukarıya doğru kaldırmaktadır. Kolsuz uzun giysisi yatay ve dikey drapelerle hareketlendirilmiştir. Çıplak ayakları elbisesi altından görünmektedir. Giysisi altından vücut hatları görünmektedir. Kafasını sol tarafa çevirmiştir. Sağ eli aşağıya doru sarkar biçimdeyken, sol eliyle de tuttuğu örtüyü yanağına dokundurmaktadır. Uzun saçları başındaki örtü ile örtülmüştür. Başındaki örtü kaideye kadar katlar oluşturacak biçimde uzanmaktadır. Uzun ve dalgalı saçları örtünün altından görünmektedir. Sağ kulağı ve ince boynu, oval yüz hatları, kapalı gözleri ve dudakları, belirgin burnu belirtilmiştir. Sağ elinin dirseğini oturduğu yerin üzerindeki altıgen kaideye dayamaktadır. Başı aşağıya eğik biçimdedir.

KATALOG NO: 282, (Lev. 322, 323)
NAKAŞYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1909
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ ԽԱՂԱՂ ՅՈՒՍՈԿԱՐԹԵՍ
ՍՅՐ ԲԱՐԵՀԱՄԲՍԻ ՉՆՈՐՀՔ ՆԱԳԱՉԵԱՆ
ՉԻՐԻՄՆ ԱՄՓՈՓԷ ԽՈՆՋԵԱԼՋԻՒՐՄԱՐՄԻՆ
ԱՆՈՒՆՆ ԻՒՐ ԹՈՂՈՒ ՊԱՐՏԱՆՔ ԻՒՐ ՋՍՐՄԻՆ
ՄԻՆՋ ԸՆԳ ՋՈՒԱՐԹՈՒՆՍ ՅԱՐԵՐԿՆԻ Յ ԿԵՐԵԻ
ՄԱՔՐԱՓԱՅԼ ՀՈԳԻՆՃԵՀՈԼԱԹԵԻ
ԾՆ 1844 ԿԽ 1909 ՄԱՐՏ Զ 6

Burada huzurla yatan
Övgüler ve iyiliklerle dolu
Mezartaşı herşeyi özetliyor
Adını mezar taşında övgülerle taşıyor
Herzaman parlak ruhu
Doğum 1884 Ölüm Mart 6

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam

YAYIN: -
TANIM: Anıt yüksek kaide ve obelisk biçimli gövdeden oluşur. Geniş bir tabanlık ve dikdörtgen biçimli iki kademeli alt kaide üzerine mezar anıtının yüksek kaidesi yerleştirilmiştir. Yüksek kaide lahit biçimlidir. Kaidenin alt bölümünde defne motiflerinden dışa taşkın bombeli profilin köşelerinde S biçimli konsollar bulunmaktadır. Konsollar kaidenin aynı zamanda köşelerini oluşturmaktadır. Dört konsolun alt yüzünde çiçek motifi, üst yüzünde ise melek figürleri yerleştirilmiştir. Meleklerin kanatları açık, yüzleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Kaidenin üst bölümü akanthus dalları ile sonlandırılmıştır. Kaide daralarak dilimli bir biçimde sonlandırılmıştır. Bu bölüm genişletilerek anıtın gövdesi başlatılmıştır. Kaidenin tüm yüzleri genel olarak aynı olsa da sadece ön yüz diğerlerinden daha süslüdür. Ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde stilize edilmiş volüt üzerine yapraklarına göre akanthus bitkisi olarak tanımladığımız motif yerleştirilmiştir. Kaidenin tüm yüzlerinde tekrar edilen girland üzerinde ise orak, çekiç, bir demet buğday dalı işlenmiştir.

Anıtın gövdesi yukarıya doğru daralan obelisk biçimindedir. Obeliskin ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde melek kabartmaları işlenmiştir. Obeliskin ön yüzünde akanthus yapraklarından oluşan kitabelik bulunmaktadır. Kitabede kullanılan harfler bronzdan yapılmış ve çakılarak yerleştirilmiştir. Çerçeve çiçek motifleriyle de bezenmiştir. Kitabeliğin üst bölümü kayalık bir zemin biçimindedir. Meleğin ayakları farklı yükseklikteki zemine basmaktadır. Yüksek zemine basan sol ayağı yana doğru kıvrılmış biçimdedir. Sol dizi üzerine elini koyan figürün gövdesi cepheden verilmiştir. Sağ ayağı ise daha alçak zemine düz olarak basmaktadır. Melek figürü çıplak bedeninin alt kısmı örtü ile kapatılmıştır. Örtü ayaklarının iki yanına doğru kıvrımlı biçimde sarkıtılmıştır. Kanatları yukarıya doğru her an uçacakmış gibi açıktır. Kanatlar obeliskin iki yanına taşmaktadır. Melek figürü sağ elinde çelenk tutmaktadır. Meleğin uzun ve dalgalı saçları omuzlarına düşmektedir. Saçlar oldukça gür olarak yapılmıştır. Meleğin yuvarlak yüzü ve şişkin yanakları, küçük gözleri ve ağzı, burnu ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Figürün omuzları ve bedeni normalden daha kalındır.

Anıt gövdesindeki melek figürün iki yanında ters olarak yerleştirilmiş meşale kabartmaları bulunmaktadır. Meşalelerin yivli gövdeleri kurdelelerle süslenmiştir. Meşaleler yanar biçimdedir. Obeliskin üst kısmı daralarak sonlanmaktadır. Obelisk üzerinde kare kaide üzerinde gövdesinin alt kısmı dilimli olan yuvarlak gövdeli bir vazo(urne) yerleştirilmiştir. Büyük iki kuplu vazonun yarısı kumaşla örtülmüştür. Vazo amphora biçiminde dar ağızlıdır.

KATALOG NO:283, (Lev. 322, 323)
ELİZA Ş. NAKAŞYAN MEZARI
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
TARİH: Anıt 1909 veya daha sonrasında yapılmış olmalıdır. Bugün kitabede yazılı olan 1944 tarihi mezarın sonradan kullanıldığı tarihi göstermektedir.
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzündeki kaidede yazılan altta yazdığımız Ermenice kitabe yer alır. Bu kitabe 1944 tarihlidir. Kaidedeki harf izlerine göre burada daha erken tarihli bir kitabenin harflerinin çıkarıldığı ve altta belirtilen kitabenin yazıldığı gözlenmiştir. Yanındaki mezar anıtı ile aynı usta tarafından yapıldığını düşündüğümüz anıt daha erken tarihli olmalıdır. Kaidedeki izlere göre daha önce yazılan kitabe daha uzun bir yazıyla yazılmış olmalıdır. Harfler çıkarıldığı için eski kitabenin tarihi hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

ԱՍՏ ՅՍՆԳՉԻ
ՏԿՆ ԷԼԻԶԱ Շ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
ԾՆԵԱԼ Ն ՄՈՍՏԻՉՆՄՆ
ԻԿԵՍԱՐԵԱ

ՄԵՌԵԱԼ Ի ԳՍՏ ԳՍՏ ԳԻՒ
6 3 1944

Bayan Eliza Ş.Nakaşyan burada yatıyor.
Doğumu Mosdişamda
Ölümü 06.03.1944 Kadıköy'de

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen biçimli tabanlık üzerine yerleştirilen anıt kaide ve gövdeden oluşmaktadır. Anıt iki bölümlü sekizgen biçimli ve profilli alt kaide üzerindedir. Anıtın kaidesi yüksek ve lahit biçiminde tasarlanmıştır. Kaidenin alt bölümünde defne yapraklarıyla süslenmiş dışa taşkın bombeli profilin köşelerinde S biçimli konsollar bulunmaktadır. Konsollar aynı zamanda kaide köşelerinin sınırlarını oluşturmaktadır. Konsolun alt yüzünde çiçek motifi, üst yüzünde ise melek figürleri yerleştirilmiştir. Meleklerin kanatları açık ve yüzleri ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Melek kabartmaları lahit biçimli kaidenin alınlığının alt köşelerine yerleştirilmiştir. Üçgen alınlığın üst kısımlarında da akroterler bulunmaktadır. Akroterde palmet motifleri kullanılmıştır.

Kaidenin tüm yüzleri genel olarak aynı olsa da, ön yüz diğerlerinden daha süslüdür. Ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde stilize edilmiş volüt üzerine yapraklarına göre akanthus bitkisi olarak tanımladığımız motif yerleştirilmiştir. Kaidenin tüm yüzlerinde tekrar edilen girland üzerinde ise orak, çekiç, bir demet buğday dalı işlenmiştir. Bu motifler üzerinde ise defne dallarından yapılmış bir çelenk bulunmaktadır. Çelengin alt kısmı kurdelerle bağlanmıştır. Kurdelenin uç kısımları uçuşmaktadır. Çelenk aynı zamanda üçgen alınlığın ortasında yer almaktadır. Mezar anıtının kaidesinin diğer yüzleri girland dışında bezemesizdir. Kaide üzerindeki alınlığın ön yüzü dışında, diğer yüzleri de bezemesizdir. Anıtın gövdesi yukarıya doğru daralan obelisk biçimindedir. Obeliskin ön yüzünde akanthus yapraklarından oluşan kitabelik bulunmaktadır. Anıtın ilk kitabesinin harflerinin bronzdan yapılmış olduğunu ve çakılarak yerleştirildiğini bugünkü izlere göre söyleyebiliriz. Kitabedeki harf izlerine bakılırsa şimdikinden daha uzun bir yazının bulunduğunu da söyleyebiliriz. 1944 tarihinde yazılan kitabe ise kazınarak yazılmıştır. Kitabeliğin çerçevesi çiçek motifleriyle de bezenmiştir.

Kitabeliğin üst bölümü kayalık zemin biçimindedir. Meleğin ayakları farklı yükseklikteki zemine basmaktadır. Figürün sol ayağı daha yüksek zemine basan biçimde yana doğru kıvrıktır. Sol dizi üzerinde elini koyan figürün gövdesi cepheden verilmiştir. Sağ ayağı ise daha alçak zemine düz olarak basmaktadır. Melek figürü çıplaktır. Bedeninin alt kısmı örtü ile kapatılmıştır. Örtü ayaklarının iki yanına doğru kıvrımlı biçimde sarkıtılmıştır. Kanatları yukarıya doğru her an uçacakmış gibi açıktır. Kanatlar obeliskin iki yanına taşmaktadır. Melek sağ elinde çelenk tutmaktadır. Meleğin uzun ve dalgalı saçları omuzlarına düşmektedir. Saçlar oldukça gür olarak yapılmıştır. Meleğin yuvarlak yüzü ve şişkin yanakları, küçük gözleri ve ağzı, burnu ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Figürün omuzları ve bedeni normalden daha kalındır.

Figürün iki yanında ters olarak yerleştirilmiş meşaleler bulunmaktadır. Meşaleler burmalı gövdeleri, kurdelelerle süslenmiş tutma yerleriyle yanar biçimdedir. Obeliskin üst kısmı daralarak sonlanmaktadır. Obelisk üzerinde kare kaide üzerinde gövdesinin alt kısmı dilimli olan yuvarlak gövdeli bir vazo(urne) yerleştirilmiştir. Büyük iki kuplu vazonun yarısı bir kumaşla örtülmüştür. Vazo amphora biçiminde dar ağızlıdır.

KATALOG NO: 284(Lev. 324)
TATYOS EKSERCIYAN MEZARI
TARİH: 1913
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Heykelin kaidesinde Ermenice ve Türkçe kitabe yer alır.

Յուշարձանս Չօևուած Ի Յրշատակ
Պօւսահալ Տաղանդաւոր
Ջութակահաի և երաժշտագէտ
Թադէոս Էֆ. Էքսերճեանի
1851-1913

Merhumun anısına
Son derece yetenekli
Kemancı ve müzisyen
Tatyos Efendi Ekserciyan
1851-1913

TATYOS Ef. EKSERCIYAN
Ünlü kemani ve bestekar mezarlığımızda istirahat etmektedir. Bu anıt Kadıköylü müsikiseverlerin ona bir saygı ifadesidir. 15.06.2001

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı T biçimli kaide ve gövdeden oluşmaktadır. Kaidenin orta bölümü lahit biçiminde tasarlanmıştır. Bu bölümün ön yüzünde çiçek motiflerinden yapılmış çelenk kabartması yer alır. Çelengin ortasında dikdörtgen çerçeve içinde oval biçimli porselen fotoğrafta mezar sahibi bulunmaktadır. Çelengin üst bölümü kurdele biçimindedir. Kurdelenin üzerinde yürek motifi ve çiçek motifleri işlenmiştir. Kaidenin iki yanı yukarıya doğru daralan obelisk biçimindedir. Obeliskin gövdesinde boş olarak bırakılan kitabelikler yer alır. Kitabelikler dikdörtgen çerçeve biçimindedir. Kaidenin iki yanındaki obelisk biçimin üzerinde tepelikler yukarıya doğru daralıp yuvarlak biçimde sonlanmaktadır. Tepeliklerin ön yüzündeki dikdörtgen çerçeve boştur. Çerçevenin ortası oval biçimli, üst kısmı ise bitkisel süslemelerle bezenmiştir.

Anıtın gövdesinde yüksek kabartma tekniğin de yapılmış melek figürü bulunmaktadır. Çıplak olarak betimlenen melek figürünün bedeninin alt kısmı örtü ile örtülmüştür. Kanatları yukarıya doğru kalkıktır. Figürün bedeninde anatomik olarak sorunlar bulunmaktadır. Meleğin bacakları bedenine göre kalın ve özensizdir, sanki tam olarak bitirilmemiştir. Figürün gövdesi ve göğüs kısmı incedir. Kolları uzatılmıştır. Sol kolu aşağıya doğru sarkıktır. Sağ bacağını dizden bükmüş ve ayağını örtünün altına sokmuştur. Sağ dizi üzerinde sağ eliyle tuttuğu boş çerçeve sarılmıştır. Çerçeve dıştan dikdörtgen, içten oval biçimlidir. Dikdörtgen dıştan stilize edilmiş volütlerle süslenmiştir. Çerçeve önünde bir buket çiçek yerleştirilmiştir. Başı yukarıya doğru kalkıktır. Uzun boynu, oval yüz hatları, iri burnu ve küçük ağzı bedenine göre daha ayrıntılı biçimde yapılmıştır. Badem biçimli gözleri gözbebeğine kadar ayrıntılıdır. Saçları dalgalı ve ensede toplanmıştır. Melek figürünün kanatları arasında haç kabartması işlenmiştir. Anıtın gövdesi üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Alınlığın köşeleri akroterlerle sonlandırılmıştır.

KATALOG NO: 285, (Lev. 325)
TARİH: 1921
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ
ՂԱՋԱՐՈՍ ՏԷՕԿԼԷԹԵԱՆ
ԸՆՏԱԵԵԱՑ
1921

Ğasaros Deogletyan Ailesi Mezarı 1921

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı monolit iki bölümlü alt kaide üzerindedir. Alt kaide üzerindeki yüksek kaidenin ön yüzü kazınarak çerçeve içine alınmış ve kitabelik olarak tasarlanmıştır. Kaide köşeleri daraltılarak kademeli olarak sonlandırılmıştır. Kaide üzerine yerleştirilen anıt kare kübik gövde ve haçtan oluşmaktadır. Gövdenin ön yüzü kazınarak çerçeve içine alınmış, çerçevenin içine de uzun gövdeli vazo önünde diz çökmüş bir kadın melek figürü kabartması işlenmiştir. Başını vazoya yaslayan kadın figürü profilden betimlenmiştir. Ayak bileklerine kadar uzanan uzun giysisi ve omuzlarını örten pelerinle zenginleştirilmiştir. Uzun saçları dalgalı, profilden betimlenen ayrıntılı işlenmiş geniş kanatları açıktır. Elbisesinin altından görünen çıplak ayakları belirtilmiştir. Gövde üzerinde büyük bir haç yerleştirilmiştir. Haçın kolları volütler ve akanthus yapraklarıyla süslenmiştir. Haç kolları dilimli biçimde ve çelenk kabartmasıyla süslenmiştir. Haçın ortasına “Է” harfi oyulmuştur.

KATOLOG NO:286, (Lev. 326)
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԱՍՏ ՏԱՊԱՆԻՍ ԸԱՆԳՉԻ
ԿԱՂԱՄԵՌԻԿ ՊԱՅԱՆԻՆ
ԿԱՐԴԵՐԵՍ ՊԱՐՏԻՋԱԿՑԻ
ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՋՆԻԻ ՏՈՂՄԻՆ
ՈՐ ԸԱՆԳԵԱՒ Ի ԸԱՍԱԿԻՆ
ՔՂՍԱՆ ԵԻ ԵՐԵՔ ԱՄԱՑ
ԹՈՂԼՈԿ ԱՆՄԽՄԽԹԱՐ ՅԱՒԷՏ
ՔՈՐՔՆ ԵՐԿՈՒ ԵԻ ՄԱՅՐՆԻՒՈ
ՄԵՌԵԱԼ
1905 ՅՈՒ 30

Burada taşın altında yatıyor
Ölümsüz kahraman gibi

Bahçelerde eşlik ediyor
Onların ünlü soyu
Sonsuzluğun ışığında
23 yıllık bir hayatta
Onu sonsuzluğa yolculadılar
Anne kucağından
Ölüm 30 Ocak 1905

SANATÇI: ԳՍՐՇԱՇԵԱՇ ՍԿՐՐ ՏՍԻ ԻՃՍ ՏԼԵ
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki bölümlü yüksek kaide üzerindedir. Kaideler üzerine obelisk biçimli anıt yerleştirilmiştir. Anıtın ön yüzünde kabartma ve kitabe yer alır. Kabartmada ellerinde çelenk tutan iki melek figürü işlenmiştir. Melekler basit biçimde yapılmış küçük bulut üzerine basmaktadır. Çıplak olarak betimlenen meleklerin cinsel organları kumaşla örtülmüştür. Meleklerin saçları uzun ve dalgalıdır. Çelengi kucaklarcasına tutan meleklerin kolları birbiri üzerindedir. Kanatları figürlerin boylarını geçecek biçimdedir. Figürlerin bir ayakları önden, diğeri ise hafif yandan verilmiştir. Figürlerin ellerinde tuttukları çelenkte defne yaprakları ve tomurcukları basit biçimde belirtilmiştir. Kitabenin altında açık bir makas kabartması işlenmiştir. Makasın anıtta betimlenmesi mezar sahibinin mesleğine işarettir. Terzi ya da berber olmalıdır. Obelisk düz olarak bitirilmiş ve haçla sonlandırılmıştır.

KATOLOG NO: 287, (Lev. 327)
SELEYEN AİLE MEZARI
TARİH: 1896
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԴԱՄԲԱՐԱՆ
ՊԵՏՐՈՍ Ց ՍԵԼԵԱՆ
ԾՆԴ 1843 ՄԱՐ 1896
ՄԻՐՐԱՆ Պ ՍԵԼԵՍՆ
ԱՐԱՔՍԻ Մ ՍԵԼԵԱՆ
ՌՈԼԲԷՆ ՊՍԵԼԵԱՆ

Bedros S. Seleyan
Doğum 1843 Ölüm 1896
Miran B.Seleyan
Rolpen B. Seleyan

SANATÇI:
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME:
TANIM: Dikdörtgen biçimli yüksek kaide üzerine yerleştirilen stel gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Stel gövdesinin ön yüzünde rulo biçiminde yapılmış kitabelik ve girland kabartması yer alır. Kitabe kazınarak yapılmış ve üzeri siyah boyayla boyanmıştır. Stel gövdesi sivri alınlıkla bitirilmiştir. Sivri alınlığın içine melek kabartması işlenmiştir. Melek kabartmasında sadece yüz ve kanatlar betimlenmiştir. Alınlığın köşeleri akroterlerle dışa taşkın biçimde

düzenlenmiştir. Alınlık üzerine haç yerleştirilmiştir. Kaidenin ön yüzü köşeleri akroterli ve alınlıkla meşe ve defne dallarından oluşturulan çelenk kabartması işlenmiştir. Dallar birbirlerine kurdelelerle bağlanmıştır.

KATALOG NO: 288, (Lev. 328)
ZAREH SARACIYAN MEZARI
TARİH: 1901
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԱՍՏ ԸԱՆԳՋԻ
ՋԱՐԷԸ
ՈՐԳԻ ԽԱՋԻԿ ԽԱՆ ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ
ԲՆԻԿ ՊՈԼԵՅԻ
ԾՆԵԱԼ 1883 ՄԱՐՏ 30
ԸԱՆԳԵԱԻ 1901 ՍԵՊՏ 13

Zareh burada yatıyor
Haçik Saracıyan'ın oğlu
İstanbul'da yaşardı
1883 Mart'ın 30'u
Ölümü 1901 Eylül'ün 13'ü

ՁՕՆ
ԷՁՏԱԲԵԿ ՍՕՐՄԷՆ
ԷԻՐԳԻՆԷ Խ ՍԱՐԱՃԵԱՆԷ

Zon
Eçdapek Sormen
Verkine Saracyan

MALZEME: Mermer
SANATÇI: ՊԵՁԻԿԻԹԱՁԼԸ ՉՃԻ ԹՈՐՈՍ
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:
TANIM: Mezar anıtı tek bir bloktan oluşan iki kademeli kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzünde dekoratif amaçlı olarak yapılmış küçük bir üçgen alınlık bulunmaktadır. Anıt gövdesi dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin iki yanı dekoratif amaçlı olarak paye biçiminde sonlandırılmıştır. Anıtın gövdesi üç dilimli sivri kemer ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Stelin ön yüzü gotik katedralleri hatırlatmaktadır. Üçgen alınlık sanki bir transeptle kesilmiş etkisi verircesine bitirilmiştir. Alınlık tepesine palmet ve lotus motiflerinden oluşturulmuştur.
Alınlığın içinde melek kabartmaları yer alır. Melekler bir elleriyle haç, diğer elleriyle çelenk tutmaktadır. Figürler bulutlar üzerinde uçarken betimlenmişlerdir. Çıplak bedenleri kumaş parçasıyla kapatılmıştır. Köşeli yüzleri basit bir işçilikle betimlenmiştir. İki yana çevrilmiş yüzleri üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Göz bebeklerine kadar işlenmiş gözleri iridir. Çatılmış kaşları iri burunlarıyla birleştirilmiştir. Saçları kısa ve dalgalıdır.

KATALOG NO: 289 (Lev. 329)
TARİH: 1905
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ՔԼՍԱՆ ԳԱՐՈՆ ՆՈՒՐԲ ՇՕՔԵՂ
ՊԸՍԱԿ ՃՍԿՏԻՆ ՇՆՈՐՀԱԳԵՂ
ՀՐԵ ՏԱԿ Ս ԱՍՏԷՆ ՎԵՀԱՌՅԵ
ԻՆԻՆՋ ՅԱԻԷՐԺ ԿԱՅ ԱՆՅՈՒԹ
ԼԱՅԱԻ ԱՆԽԱՐՀ ԱՅՍ ՀՈՒՐԻՆ
ԷԱՆ ՄԻՇՏ Ծ ՆՈՂՔ ՄԱՔՐՌԻՀԻՆ
ՅԱԻԷՆ ԱՐՅՈՒՆՔ ԽԸՏԱՅԱՆ
ԸԱՋՄԵԼՈ ԱՈՅ.....
ՕԹՄԱՔԹՈՒՀԻ ՇԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
ԾԾ 1885 ՕԵՊ 5…ԱՀ 1905 …..

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt dikdörtgen biçimli yüksek alt kaide üzerindedir. Kaidenin ön yüzünde girland kabartması yer alır. Kaide dışa taşkın saçaklıkla sonlandırılmıştır. Saçaklığın üst bölümü kıvrımlı alınlık biçiminde tasarlanan kabartma ile sonlandırılmıştır. Alınlığın üst bölümü volütler ve lotus motifleriyle kıvrımlı biçimdedir. Alınlık içinde volütlere asılmış olarak girland ve girlandın içinden çıkan boş bir rulo kabartması yer alır. Kaidenin ön yüzünün köşeleri akroterle sonlandırılmıştır. Anıt gövdesindeki kabartmada kayalıklar üzerine çıplak ayaklarını basan elinde elinde haç tutan kadın kabartması işlenmiştir. Figürün uzun kollu ve yuvarlak yakalı giysisi drapelerle hareketlendirilmiş, belden büzgülüdür. Kadın sağ kolunu haç koluna dolamış, sol elini göğüs altına koymuştur. Uzun ve dalgalı saçları bukleler halinde omuzlarına dökülmektedir. Yuvarlak yüz hatlarına sahip kadın figürünün belirgin kaşları, yere bakan gözbebekleri, küçük burnu ve ağzı belirtilmiştir. Anıt dışa taşkın kemerli bir düzenleme şeklinde sonlanır. Kademeli olarak yükselen silmeler merkezde üstü düz yuvarlak bir kemer şeklinde sonlanır. Kemerin içinde stel gövdesi çift merkezli sivri kemerler biçimindedir. Stelin köşeleri bitkisel süslemelerden oluşturulmuş madalyon biçimli akroterlerle süslenmiştir. Kemer üzerinde girland kabartması yapılmıştır. Stelin üzerine yivli yuvarlak gövdeli vazo (urne) yerleştirilmiştir. Vazo çift kulpludur. Vazonun yarısı örtüyle örtülmüştür.

KATALOG NO: 290, (Lev. 330)
GOMİDAS PAPAZYAN MEZARI
TARİH: 1908
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıt kaidesinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ԱՍՏ
ԸԱՆԳՋԻՆ
ՈՍԿԵՐՔ

ԳՍՄԻՆՈՍ
ՓՄՓԱՋԵԱՆԻ
ԾՆ Ի ՔԱՂԱՔԻ
ԱՀՆՍՑ
1856
ՎԽ Ի Հ ՊՕԼԻՍ
21 ԱՊՐԻԼ
1908

Gomidas Papazyan burada yatıyor.
1856 'da orada doğdu
1908'de ise İstanbul'da vefat etti.

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı dikdörtgen bir tabanlık üzerine yerleştirilmiştir. Tabanlık üzerine konulan alt kaide üzerinde lahit biçimli yüksek kaide yer alır. Kaide blok mermerden yapılmıştır. Kaidenin ön yüzü basit geometrik şekillerle süslenmiştir. Kaide dışa taşkın saçaklıkla sonlandırılmıştır. Kaidenin dört yüzü üçgen alınlık ve akroterlerle düz olarak bitirilmiştir. Kaideden daha dar olarak yapılan anıt yukarıya doğru daralan dikdörtgen biçimli bir gövdeye sahiptir. Anıtın alt kısmı kaide biçiminde tasarlanmış ve dışa taşkın bir silme ile sonlandırılmıştır. Anıtın gövdesinin ön yüzünü tamamen kaplayan kitabe kazınmıştır. Gövde dışa taşkın bir silme ile bitirilmiştir. Anıtın dört yüzü kırma çatı biçiminde sonlandırılmıştır. Anıtın ön yüzünde pergel, yönge, stilize edilmiş volütler, melek ve girland kabartmaları yer alır. Melek yuvarlak yüzü şişkin yanaklarıyla gülümser biçimdedir. Başının iki yanından çıkan kanatlarıyla betimlenen figür kısa ve dalgalı saçlara sahiptir. İri gözleri açıktır. Yanaklarının çizgileri belirgindir. Anıtın yan yüzlerinde de yuvarlak biçimli rozet kabartmaları işlenmiştir.

KATALOG NO: 291, (Lev. 331, 332)
MOVSES BALIKÇIYAN AİLE MEZARI
TARİH: -
BULUNDUĞU YER: Kadıköy Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın bordüründe Ermenice kitebe yer elır. Kitabede:

ԴԸՄԲԱՐԱՆ ՄՈՎԵՍ ՊԱԼԸԳՃԱՆ ԸՆՏԱՆԵԱՑ

Movses Balıkcıyan Ailesi Mezarı

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer, kırık mermerli beton.
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Tholos ve tek sıra sütun dizisi biçiminde alınlıklı bir girişle sonlandırılan Neoklasik özellikler taşıyan bir anıt mezardır. Mezar anıtında tholos biçimli bölüm yuvarlak ve kare biçimli sütunlarla çevrelenmiştir. Sekizi yuvarlak ve ikisi kare biçimli sütunun simetrik olarak yerleştirilmesi ile oluşturulan yuvarlak planlı bölüm kubbe ile örtülmüştür. Yuvarlak sütunlar

yivsiz, kare sütunlar yivli gövdelidir. Sütun başlıklar dor düzeninde yapılmıştır. Başlıklar arşitrav, bordür, frizle sonlandırılmıştır. Friz üzerine girland motifleri, metoplar işlenmiştir.
Tholosla birlikte tasarlanan dikdörtgen planlı bölümde tek sıra altı sütunlu, ikinci srası köşelerde birer süunla sınırlandırılmıştır. Önde ve arkada kare planlı sütunlar yivli, öndeki dört sütun ise yivsivdir. Tholosla aynı düzende ve yapılan dor sütun başlıklarıyla tasarlanmıştır. Başlıklar arşitrav, bordür, friz ve üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Friz üzerine kitabe yazılmış, alınlık içine de kabartmalar yapılmıştır. Kabartmalarda hasta yatağında yatan bir kişinin ailesiyle son vedası işlenmiştir. Sahnenin ortasında yatakta uzanan bir kişi etrafında üzgün ve kederli aile tasvir edilmiştir. Ölünün başucunda bir melek ve yatağın yanında kadın, erkek ve iki çocuk figürü yerleştirilmiştir. Kadın yatağa yanaşmıştır. Üzerinde başörtü ve uzun giysiler bulunmaktadır. Kısa saçlı erkek figürünün yüz hatları ve yana taranmış saçları belirgindir. Kız çocuğu yatan figürün elini tutmaktadır.
Üçgen alınlıklı bölüm içine lahit yerleştirilmiştir. Beton malzeme ile yapılan lahit boyuna dikdörtgen formludur. Lahit teknesinin tüm yüzleri girland ve kurdele kabartmaları ve aile armasıyla süslenmiştir. Lahit kapağı çatı formundadır. Kapak üzerinde ön yüzünde volütler ve bitkisel süslemeler işlenmiştir. Kapağın dört köşesindeki bezemesiz akroterler yerleştirilmiştir.

Tholos bölümde payeler ortasına kürsü yerleştirilmiştir. Monolit olan kürsü iki bölümlü alt kaideli, dikdörtgen gövdelidir. Gövde şaçaklıkla sonlandırılmıştır. Kürsü üzerine sayfaları açık bir kitap kabartması işlenmiştir.

KATALOG NO: 292, (Lev. 333)
ERMENİ ŞEHİTLER ANITI
TARİH: 1908
BULUNDUĞU YER: Balıklı Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Anıtın dört yüzünde Ermenice aynı kitabe yazılmıştır.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ
ՀԱՅ
ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
1895-1908

Ermeni Şehitler Anıtı
1895-1908

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezarlık zemininden yüksekte podyum üzerinde bulunan Ermeni Şehitler anıtı obelisk ve önündeki melek heykelinden oluşmaktadır. Anıt iki bölümlü bir tabanlık ve iki bölümlü yüksek kaide üzerine yerleştirilmiştir. Obeliskin dört yüzüne kitabe yazılmış ve obelisk konik biçimde sonlandırılmıştır. Melek heykeli yüksek kaide üzerine yerleştirilmiştir. İki bölümlü kaidenin alt kısmı geniştir. Kaidenin ön yüzü stilize edilmiş volütler, spiraller ve girland kabartmalarıyla süslenmiştir. Kaidenin ikinci bölümü iki bölümlü olarak daralarak yükseltilmiştir. Heykelle birlikte monolit olarak tasarlanan kaidenin üçüncü bölümü yüksek ve bezemesizdir. Kaide iki bölümlü yastık biçiminde sonlandırılmıştır. Köşeleri püsküllerle süslenmiş yastık biçimli kaidenin üzerinde diz çökmüş biçimde betimlenen melek heykeli ellerini önde kavuşturmuş dua etmektedir. Sağ dizi üzerine oturan, sol dizi üzerine de sol dirseğini koyan meleğin başı yukarı doğru kaldırılmıştır. Kalın bedeni ve iri kaslı kolları dikkati çekmektedir. Yuvarlak yüz hatları iri şaşırmış bakan gözleriyle, tebessüm eder bir ifadeyle betimlenmiştir. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Küçük kanatları açıktır.

Kanatların üst kısmı karelere bölünmüş, alt kısmı çizgisel biçimdedir. Çıplak bedeninin alt kısmı bir örtüyle kapatılmıştır.

KATALOG NO: 293, (Lev. 334)
AĞAVNİ H. KAVİDMACIYAN MEZARI
BULUNDUĞU YER: Balıklı Ermeni Mezarlığı
TARİH:
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ՄԱՀԱՐՑԱՆ
Ի յաւիտենական յիշատակ
Աղաւնի Տիկին
Հ գաւիտմաճիեանի։
Որ հանդես ի Տէր
Ի հասակի 27 ամաց
Ի խարաճ հոկտեմբերի
1884

Sonsuzluk hatırası
Bayan Ağavni
H.Kavidmacıyan
Sahnenin sahibi
27 yaşında
Ekim ayında
1884

SANATÇI: -
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Bir tabanlık üzerine yerleştirilen mezar steli haçla birlikte monolit olarak tasarlanmıştır. Stel gövdesi dikdörtgen biçimindedir. Gövdenin ön yüzünde köşeleri içe doğru kıvrılan kazınarak yapılmış kitabelik bulunmaktadır. Kitabelik içinde kitabe ve vazo önünde dua eden melek kabartması yer alır. Melek figürü dışa taşkın düz seki biçiminde bir zemin üzerindedir. Önünde ince uzun gövdeli örtülü vazo bulunmaktadır. Melek kafasını öne doğru vazonun üzerine yaslar biçimdedir. Figürün yüz ifadesi belirgin değildir. Üzerinde uzun giysiler ve pelerin bulunmaktadır. Kanatları ve çıplak ayakları çizgisel bir anlayışla tasarlanmıştır.

KATALOG NO: 294, (Lev. 335)
AZARİG ASDUAZADURYAN MEZARI
TARİH: 1898
BULUNDUĞU YER: Balıklı Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Levhanın ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

Է
ԱԶԱՐԻԿ ԱՂԱ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ԲԱՄՊԱԿԻ
ՎԱԽՃԱՆԵԱԷ Ի՛ՀԱՍԱԿԻ
ՈՒԹՍՈՒՆ ԱՄԱՑ
Յ’ԱՄԻ 1818-1898 ՀՈԿ 1

Azarig Ağa Asduazaduryan
Pamuk tüccarı
80 yaşında vefat etti
1818-1898 ayın 1’i

SANATÇI:-
MALZEME: Mermer

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN:-
TANIM: Dikdörtgen biçimli levha şeklinde yapılan bir mezar taşıdır. Levhanın ön yüzünde haçlı çelenk taşıyan melek kabartmaları ve kitabe yazılmıştır. Bulutlar üzerinde betimlenen melek figürleri üzerinde yuvarlak yakalı, kısa kollu elbiseler bulunmaktadır. Meleklerin üzerindeki giysiler drapelerle hareketlendirilmiş, bel kısımlarından kuşakla bağlanmıştır. Kol ve etek kısımlarından uçuşan figürlerin yüzleri cepheden betimlenmiştir. Saçları ortadan ayrılmış küt olarak ve başları yuvarlak biçimde haleyle betimlenmişlerdir. Yüz ifadeleri siliktir. Aşağıya doğru bakan gözleri yarı kapalıdır. Melekler oval yüz hatlarına sahiptir.

KATALOG NO: 295, (Lev. 336)
HOVHANNES HAGOPYAN MEZARI
BULUNDUĞU YER: Surp Pirgiç Hastanesi Bahçesi
TARİH: 1908
KİTABE: Kaide ve anıtın ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır. Kaidede:

ՅԱԿՈԲԵԱՇՇՐՈՒ ՋԵԱԿԵՐՏ ՂԱՄԲԱՐԱՇԸ
ՇՐՇՈՒԱԾ' ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԱՐՁԱՇԱՋՐՈՒԹԵԱՄԲ…
Ի ՅԻՇԱՏԱԿԵ ՐԱԽՏԱՋԻՏՈՒԹԵԱՇ
ՅՈԿՀԱՇՇԷՍԵՐԱՇՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՇՇԵՐՈՒՇ
ՈՒ ԻՐԵՇՅ ՋԱԻԱԿՇԵՐՈՒՇ
ՄԱՐԹԷՇ ԵՊՐԱԲՍԷ ԵՒ ՅՈԱՀԱՇՇԷՍԻ

Anıtın yan yüzünde:
ՅՈՀԲԱՇՇԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՇ
ՃՇԵԱԼ ԱՊՐԻԼ 1833
ՍԵՐ ՄԱՐՏ 1908

Anıtın ön yüzünde Hovhannes Hagopyan
Doğum Nisan 1833
Ölüm Mart 1908

Arsen kitabında daha uzun bir kitabe koymuştur.
ՅԱԿՈԲԵԱՇՇՐՈՒ ՋԵԱԿԵՐՏ ՂԱՄԲԱՐԱՇԸ
ՇՐՇՈՒԱԾ' ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԱՐՁԱՇԱՋՐՈՒԹԵԱՄԲ…
Ի ՅԻՇԱՏԱԿԵ ՐԱԽՏԱՋԻՏՈՒԹԵԱՇ
ՅՈԿՀԱՇՇԷՍԵՐԱՇՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՇՇԵՐՈՒՇ
ԵՒ ԻՐԵՇՅ ԳԱԻԱԿՇԵՐՈՒՇ
ՄԱՐԹԷՇ ԵՊՐԱԲՍԷ ԵՒ ՅՈԱՀԱՇՇԷՍԻ
ՅՈՀԲԱՇՇԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՇ
1833-1908
ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՇ
1841-1922
ԲԱՅԻ ՅՈՎՀԱՇՇԷՍ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՇ
ԱՄՈԼԻ ՃՇՇՂԵԱՇ ԵՒ ՄԱՀԻԱՇ
ԹՈՒԱԿԱՇՇԵՐԷԳ ԿԸ ՊԱԿՍԻՇ

ԳԱԻԱԿՇԵՐՈՒԱՏՈՒԿԹՈՒԿԱՇՇԵՐԸ։
ԱՅՍ ՋԵԴԵՅԻԿ ԴԱՄԲԱՐԱՇԸ՝ ԱՐԾԱՇԱՋՈՐԾ
ՇԱՐՏԱՐԱԱԵՏ ԻՋՄԻՐՅԻ
ԾԵՈԱԿԵՐՏՇ Է։

Not üstteki 6 satır ile alttaki aynı satır aynıdır.

Hagopaşru anıt mezarında
Aşağıdaki ön yazı yer almaktadır.

Rahzadilerin anısına
Hagoparşulardan yatanlardan
Marten Yebrapse ve Hagopaşru'nun

Anıtın ön yüzünde
Hovhannen Hagopyan
Doğum Nisan 1833 ölüm Mart 1908

Hovhannes Hagopyan 1833-1908
Yraşuhi Hagopyan 1841 - 1922
Hovhannes Hagopyan dışında
Tarihlerden eksiliyor

Bu anıtmezar altın işçisi tarafından
Şardarabad İzmirli tarafından yapılmıştır.

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Yarman, 2011, s. 524.
TANIM: Hastane bahçesinde yer alan mezar anıtı, T biçimli üst üste yerleştirilmiş dört bölümlü alt kaide üzerinde yer alır. Alt kaidenin ön yüzünde müzik aleti çalan ve oynayan, el ele tutuşmuş dans eden çocuk kabartmaları yer alır. Çocuk figürleri çıplaktır. Ellerinde borazan, lir, mızıka gibi aletler tutmaktadırlar. Figürler yandan, profilden, arkadan v.b. farklı biçimlerde betimlenmişlerdir. Kısa saçları, oval biçimli yüz hatları, göz, burun ve ağız kısımları belli belirsiz biçimde tasvir edilmişlerdir. Göğüs, karın, bacak ve kalça kıvrımları belirgindir.

T biçimli kaide daralarak basamak biçiminde yükselmektedir. Dördüncü kaideyi tam olarak kaplayan biçimde tasarlanan anıt kaidesi ise beş bölümlüdür. Anıt yukarıya doğru daralan dikdörtgen gövdeye sahiptir. Anıtın arka yüzü bezemesizdir. Ön yüzünde T biçimli kaide boyunca ayaklarını üçüncü ve dördüncü kaideye koyan kadın heykeli yer alır. Kadın figürü anıtın ön yüzündeki kitabeyi yazarken betimlenmiştir. Kadın heykeli uzun kollu ve göğüs altından büzgülü, bol elbise giymektedir. Elbisesinin omuzlarında dörder yuvarlak düğme yer alır. Elbisenin uzun kolları figür kollarını yukarıya kaldırdığı için sıyrılmıştır. Elbisenin altından görünen heykelin kolları ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Figürün elbisesinin altından görünen vücut hatları bellidir. Elbisesinin etek kısımları drapelerle hareketlendirilmiştir. Heykelin bir ayağı üçüncü T biçimli kaidede, diğer ayağı ise dizden bükülmüş ve anıt kaidesine konulmuştur. Kadın figürü basamak ve kaideye uygun biçimde sol ayağını dizden bükerek

kaideye yaslamışken, sağ ayak parmak uçlarında yükselir. Çıplak olan ayakları elbisesi altından görünmektedir. Uzun saçları ensede topuz olarak toplanmıştır. Arka kısmındaki saçları sırtına doğru düşmektedir. Dikdörtgen biçimli kaide üzerinde bulunan 4/3 görünümündeki büst portrede Hovhannes Hagopyan büstü yer alır. Büstteki erkek figürünün üzerindeki ceketin yakaları, düğmeleri ve omuz kısımları belirgindir. Gömleğinin yakaları ve kıravatı ceketinin içinden görünmektedir. Figürün zayıf ve elmacık kemikleri belirgin yüz hatları belirtilmiştir. Dalgalı saçları ve gür sakalları, yumuşak ve kendinden emin bakışları, kemikli burnu, gözbebeklerine kadar işlenmiş gözleri, yüz ve alın çizgileri özenli bir işçilikle yapılmıştır.

KATALOG NO: 296, (Lev. 337)
DOKTOR TANIEL HANIMYAN MEZARI
BULUNDUĞU YER: Surp Pirgiç Hastanesi Bahçesi
TARİH:1922
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

SՕՔԹ. ՂԱՇՆԻՐՆ ՀԱՇԸՄՆԱՆ
1891-1922
ԱՌԱՒՕՏ ՄԸ ՄԱՅԻՍԻԵՐԲԲՇՈՒ.
ԹԻՒՇ ՇՈՐԿԸԱՇՔ Կ ԸՋԳԵՇՈՒՐ.
ԿԵԱՇՔԻԴՄԱՅԻՍԻՆՄԵՋԴՈՒՆ
ԷՐՄԺԵՋՏ ՏՈՒԻՐ ԿԵԱՆՔԻՇ
ԱՇԳՈՒԹ ՋԵՌՔՄԸ ՈՐԿԱՐԴԻԴ
ԳԸՂՆ ՈՒ ԲՈՅՐՆ ԷՐԿԱՅԵԼԱԾ
ԿՈՒՐՕՐԷՆ ՃՄԼԵՅ ՎԱՐԴԲԱ
ՐՈՒՆԱԿՆ ԱԼ ՄԻԱՍԻՆ:
ԿԵԱՆՔԸԴ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ, ԱՒ-
ԵԱՆԴ ԱԼ ԷՈՒՍԿ ԿԱԹԻԼ.
ՋՈԷ ԲԵՐԻՐ ԻՍՓՈՓԱՆՍ ՄԱՐ
ԴՈՒՆ ՅԱՒԻՆ ՏԱՆՋՄՆՔԻՆ.
ԱՒԺԱՆԻՔՈՎ ԲԵՌՆԱՒՈՐ ԴՈՒՆ
ՈՍՏԻՆ ԵՂԱՒ ՆՄԱՆԱԿ
ՈՒԾԱՆԻԱԲԵԿ ԿԻՅՆԱՅ ԲԵՌԻՆ

ՏԱԿԻՐ ԲԵՒՔԻՆ:
1922 ՄԱՅԻՍ

Doktor Haşim Haşimyan
1891-1922
Bir Mayıs sabahında
Hayata sonsuzluğu verirken
Kendi doğasında gülleri ile
Bir su damlacığı ile
Sen ki zorluklarda (işkencelerde)
Yüklerini ayaklarının altına aldın.

Bayan Perkin 1922 Mayıs

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: Yarman, 2001, s.586
TANIM: Hastane bahçesindeki yüksek mermer dikdörtgen podyum üzerindeki mezar steli Doktor Tanıel Bey'e aittir. Stel gövdesi iki yanda hafifçe dışa taşkın paye biçiminde yüksek çerçeve içine alınmıştır. Bunların üzerinde aşağı doğru genişleyen çerçevenin üst kısmı düz olarak sonlanmaktadır. Çerçevenin ortasında yer alan stel, kaide ve gövde olmak üzere iki parçadan oluşur. Stelin ön yüzünde kitabe yer alır.

Kitabenin üzerinde dikdörtgen çerçeve içinde mezar sahibinin büst portresi yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır. 4/3 profilden betimlenen erkek figürü dik yakalı gömleği, kravatı ve ceketiyle betimlenmiştir. Tanıel Bey geriye doğru taranmış saçları, dikdörtgen yüz hatları, belirgin kaşları, elmacık kemikleri ve ciddi yüz hatlarıyla betimlenmiştir. İri gözleri gözbebeklerine kadar ayrıntılı olarak işlenmiştir. Çerçeve üzerinde inci dizisi ve palmet motifleri bordürü ve iki sıra bezemesiz bordür yer alır. Büst portrenin iki yanında bir kurdele fiyonguna asılmış çiçek demetleri kabartmaları yer alır.

KATALOG NO: 297, (Lev. 338)
RESTEN AİLE MEZARI
BULUNDUĞU YER: Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı
TARİH: 1922
KİTABE: Mezar anıtının ön yüzünde Ermenice ve Latince kitabe yer alır. Kitabede:

ՌԷՍԹԷՆ	Resten
ԸՆՏԱՆԻՔ	Ailesi
Famılle Resten	Resten Ailesi
ՍՆՆԻԿ ՌԷՍԹԷՆ	Annik Resten
1873-1921	1873-1921
ԹԱԳՈՒԻՀԻ ՌԷՍԹԷՆ	Takuhi Resten
ԾՆԵԱԼ	
ՍԻՆԱՆԱՆԱՆ	Doğum
1872-1922	1987-1922

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Mezar anıtı sağlam olarak günümüze gelse de stel üzerindeki melek heykelinin başı kırıktır.
YAYIN: -
TANIM: Dikdörtgen olan gömü alanı dört yönden mermer bloklarla çevrelenmiş, tek mermer blok levhayla örtülmüştür. Levha üzeri haç kabartmasıyla süslenmiştir. Bu gün levhadan ayrı olarak üzerinde duran haçın levhaya yapışık olduğu izlere dayanarak söylenebilir. Anıtın geniş ve yüksek kaidesi haç biçimdedir. Anıtın iki yanında tabut biçiminde tasarlanmış bloklar bulunur. Ön yüzde tabutu taşıma halkaları yuvarlak biçimde kabartma olarak belirtilmiştir. Kapak kısımları kademeli biçimde yanlardan daralmaktadır. Tabut biçimli bölümlerin arka yüzünde taşıma halkaları yoktur. Anıtın orta bölümü stel biçimindedir. Stel kademeli olarak daralan kaide üzerindedir. Dikdörtgen gövdesi çift pahlı çatı ile sonlandırılmıştır. Stelin ön

yüzünde mezar sahiplerinin isimleri “Famille Resten”(Resten Ailesi) yazılıdır. Yazının üst kısmında melek kanatları olan kum saati kabartması bulunmaktadır. Anıtta yazının alt kısmına gelecek şekilde uzun yaprak motifi demet şeklinde fiyonkla sarılıdır. Anıtın üst kısmı çift pahlı çatı biçiminde sonlanmaktadır. Anıtın arka yüzünde, ön yüzde olduğu gibi kurdeleyle bağlanmış uzun yaprak demeti kabartması, köşeleri yuvarlatılmış kare biçimli boş kitabelik ve melek kanatları olan kum saati kabartması bulunmaktadır. Kum saati çapraz olarak yerleştirilmiş çubuklarla çevrelenmiştir. Stelin üzerinde iki kademeli kare kaide üzerinde oturan melek heykeli yerleştirilmiştir. Çıplak olarak betimlenen meleğin alt bedenin örtüyle kapatılmıştır. Figürün baş kısmı kırıktır. Buna rağmen figürün başının yukarıya doğru olduğunu söyleyebiliriz. Meleğin kanatları geriye doğru ve büyük olarak yapılmıştır. Melek figürü elinde ot demeti tutmaktadır. Figür ayrıntılı bir işçilikle yapılmamıştır.

KATALOG NO: 298, (Lev. 339)
KASAPYAN AİLESİ MEZARI
TARİH: 1918
KİTABE: Anıtın kaidesinde Ermenice kitabe yer alır.

ԼՈՒՍԻՔԱ Պ.ԳԱՍԱՊԵԱՆ	Lusika B.Kasapyan
ԴՈՒՍՏՐ 3. ՅՕԼԱՍԻ	Tuadr 3 Holasi
ԾՆԵԱԼ ՅՈՒՆԿԱՐԻԱ 5 ԴԵԿՏ.1884	Doğum 5 Aralık 1864
ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ Ի 23 ՕԳՈՍՏ 1914	Ölüm 23 Ağustos 1914
ԳԷՈՐԳ Պ.ԳԱՍԱՊԵԱՆ	Keork B.Kasapyan
ԾՆԵԱԼ ՔԱՂԿԵԴՈՆ Ց 30 ՕԳՈՍՏ 1887	Doğum Kadıköy 30 Ağustos 1897
ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ Ի 3 ԴԵԿՏ. 1918	Ölüm 3 Aralık 1918
ԱՂԱՒՆԻ Ց. ԽՈՒՊԷՍԷՐ	
ԾՆԵԱԼ Պ.ԳԱՍԱՊԵԱՆ	Ağavni Ğubeser
1895-1933	1895-1933
ՊԵՏՐՈՍ ԳԱՍԱՊԵԱՆ	Bedros Kasabyan
ԾՆ 18.. ՎԽ 1935	Doğum 18..-Ölüm 1935
ԳԱՌՆԻԿ ԳԱՍԱՊԵԱՆ	Karnig Kasabyan
ԾՆ 1889 ՎԽ 1967	Doğum 1889-Ölüm 1967
Leon Kasapia 1894-1972	

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Anıtın ön yüzündeki kabartmada Meryem’in başı kırıktır. Bunun dışında anıt sağlam olarak günümüze gelmiştir.
YAYIN: -
TANIM: Anıtın farklı ölçülerdeki üç bölümden oluşan kaidesinin ön kısmı kitabelik olarak tasarlanmıştır. Farklı zamanlarda mezara gömülen kişilerin isimleri, doğum ve ölüm tarihleri yazılıdır. Kaide üzerinde anıtın ön cephesi üçgen alınlıklı niş biçimindedir. Niş iki yandan gömme sütunlarla sınırlandırılmıştır. Sütunların kare kaideleri ve kare-üçgen biçimindeki başlıkları bezemesizdir. Bu başlıkların üzerindeki ikinci başlıklar üçgen alınlık içindeki üç dilimli kör kemerin başlangıçlarını oluşturur. Kemerin iç kısmında aile adı yazılmıştır. Dilimli kemerin üzeri çift pahlı çatı ile bitirilmiştir. Çatının üst kısım kademeli olarak daralan kaideyle sonlanmaktadır. Kaidenin dört köşesinde küçük küreler bulunmaktadır. Anıtın üst kısmının

köşelerinde de kare gövdeli küçük kulecikler yer alır. Anıtın gövdesinin ön yüzünde bulutlar üzerinde uçan meleklerin taşıdığı küre üzerindeki Meryem figürü kabartması yer alır. Kollarını iki yana açmış olan Meryem figürü göğe yükselirken betimlenmiştir. Uzun iç giysi ve pelerini bulunan figürün kıyafetleri kıvrımlar oluşturarak ayak bileklerine kadar inmektedir. Çıplak ayakları elbisesi altından görünmektedir Elbisesi belden kuşakla bağlanmıştır. Pelerinin boyun kısmı dantellidir. Pelerin Meryem'in üst bedenini ve kollarını tamamen örtmektedir. Ellerini iki yana açmış olan figür kendini tamamen rahat bırakmıştır. Figürün başı kırıktır. Dizlerini hafif kırarak yapılan bedeni kıvrımlıdır.

KATALOG NO: 299, (Lev. 340)
KÖMÜRCÜYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1909 veya 1919
KİTABE: Mezar anıtının kaidesinde ve obelisk üzerinde Ermenice ve Latince kitabe yer alır. Obeliskin ön yüzünde ve kaidesinde:

FAMILLE GEORGES KIUMURDJIAN

ԴԱՄԲԱՐԱՆ
ԳԷՒՕՐՔԷՃՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ Kevork Kömürcüyan Ailesi

ՄԱԹԻԼՏԷ
ԿՈՂԱԿԻՅ Գ.ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ Matilde Goğagis K.Kömürcüyan
1848-1909 1848-1909
ԳԷՈՐԳ ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ Kevork Efendi Kömürcüyan
ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ 9 ՄԱՅԻՍ 1912 9 Mayıs 1912
ԻՍԳՈՒՀԻ Յ. ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ İsguhi H. Kömürcüyan
ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1919 Ölüm 21 Şubat 1919
ԳԷՈՐԳ Ս. ՔԷՕՄԻՒ ՐՃԵԱՆ Kevork A. Kömürcüyan
1910-1924 1910-1924
KETTY A.KUMURDJIAN Ketty A.Kumurdjıan
Nee Deodatı 1904-1934 Doğum 1904-Ölüm 1934

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Anıt kaide ve obelisk olmak üzere iki bölümden oluşur. İki kademeli bir kaide kısmı genişten yukarıya doğru daralan şekliyle kare biçimindedir. Kaidenin ikinci kısmında mezara sonradan gömülen kişinin oval madalyon içindeki fotoğrafı ile adı-soyadı, doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır.

Kaide gövdesi yüksek olarak tasarlanmış, ön yüzündeki kitabelikte mezara gömülen kişilerin adları yazılmıştır. Gövdeden daha geniş saçaklıkla sonlanan anıtın alt bölümü düz olarak sonlanmaktadır. Saçaklıktan daha dar olarak tasarlanan üst bölüm bir blokla sonlanır. Bloğun ön yüzünde yazı bulunmaktadır. Anıtın ikinci bölümüne geçiş kare şeklindeki ayaklarla sağlanır. Ayaklar üzerinde bulunan obelisk yukarıya doğru daralan yüksek bir gövdeye sahiptir. Obeliskin alt bölümünde yarım yuvarlak niş içinde dizleri üzerine çökmüş yas tutan kadın figürü betimlenmiştir. Kadın yarısı kırık bir sütun önündedir. Bir kolunun dirseğini sütuna dayar. Aynı kolunun elini başına koyarak üzgün bir ifadeyle betimlenmiştir. Dönem kıyafetleri

içindeki kadın figürü bele oturan etekleri fırfırlı bir iç eteği olan uzun bir elbise giymektedir. Elbisenin arka kısmı kabarıktır. Dik ve dantel yakası ortasında bir fiyonk bulunmaktadır. Kıyafetinin kol kısımlarında iki sıra danteller ve fiyonklar kullanılmıştır. Figürün saçlarının kaküllü ve topuz biçimindedir. Elbisesinin altından topuklu ayakkabıları görünür. Bir elinde mendil tutan eli yas tuttuğunun göstergesidir.

KATALAOG NO: 300, (Lev. 341)
MATHİLDA HISSAR MEZARI:
TARİH: 1877
BULUNDUĞU YER: Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı
KİTABE: Stelin ön yüzünde Latince, kaidesinde Ermenice kitabe yer alır. Kitabe güçlükle okunmaktadır.

MATHİLDA HISSAR

TRIEZE PRINTEMPS TOMT-ILS DOMO PH SUFEIRE
DOUX REJETON DUN ABBRE JEUXE ENCOR
POUR GUE SITOT SUR ..LE DU ZEPHYBE
VERS DAUTREX…..TON ESSOR
CAHRMANTE SGE..GOLOP?BE
DE CETTE TERRE GU DONG ASLTO PASSE
A..JOUIS-TU DANS LA
DE CE BONHEUR OUE BIEN MA SURPASSE
DE OUELS APPAS LA VIE EST-ELLE PLEHNE
POUR UI ON MONTRE GRANDA..AGHEMENT
JE SUIS AU CIEL JY VIS EN..SOUVER
AU CIEL JE NEUX VIVRE ETEP NELLEMENT

NEÉ LE 7 FEVRIER 1864 — 7 Şubat 1864 te doğdu
ET DECEDE LE 20 AVRIL 1877 — 20 Nisan 1877 de öldü

FAMILLE HISSAR

ՀԻԲՄ ՍԵԳԻԷԱՍ — Hipm Sekireas Anıt Mezarı
ԴՍՏԵՐԷԻՍԱՐԼԵԱԼԲՍԱՆԻ

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Geniş bir tabanlık üzerine yerleştirilen mezar stelidir. Dikdörtgen gövdeli stel, üçgen alınlık ve haçla bitirilmiştir. Stelin ön yüzüne kitabe ve melek kabartması işlenmiştir. Melek kabartması stelin gövdesinin üst bölümü olarak tasarlanan üçgen alınlığın ortasındadır. Melek figürü stelin yüzeyinden yüksek olarak yapılan düzlem üzerindedir. Dizlerinin üzerine oturan figür ince gövdeli vazo önünde elinde tuttuğu örtüyü kafasını yaslayarak ağlamaktadır. Figürün uzun kanatları sağa doğru yaslamıştır. Meleğin üzerindeki uzun giysisi ve omuzlarında pelerin bulunmaktadır. Giysisi altından görünen ayakları çıplaktır. Profilden verilen yüz hatları oldukça hüzünlüdür.

KATALOG NO: 301, (Lev. 342)
TOPALYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1904
KİTABE: Mezar stelinin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır.

ՍԱՐԳԻՍ ԹՕՓԱԼԵԱՆ ՃՈ...ՄԻՆ	Sarkis Topalyan Soyu
ԼԵՒՈՆ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Levon Topalyan
1882-1904	1882-1904
ԺԱՆ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Jan Topalyan
1883-1907	1883-1904
ԳԱՐՕԼԻՆ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Karolin Topalyan
1885-1918	1885-1918
ԹԱԳՈՒՀԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Takuhi Topalyan
1861-1924	1861-1924
ՍԱՐԳԻՍ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Sarkis Topalyan
1851-1931	1851-1931
ԱԼԷՔՍԱՆ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Aleksan Topalyan
1881-1947	1881-1947
ՎԻՐԺԻՆԻ ԳԱՐԱԵԱՆ	Verjin Topalyan
1890-1961	1890-1961
ՓՕԼ ԹՕՓԱԼԵԱՆ	Pol Topalyan
1886-1969	1886-1969
M….. Manıadakı	M….. Manıadakı
1911-1978	1911-1978
Alis Maniadaki	Alis Maniadaki
1907-1982	1907-1982

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Stel üzerindeki çocuk heykelinin başı kırıktır. Heykel dışında stel sağlamdır.
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanı dikdörtgen biçimde tasarlanmış ve etrafı obeliskler ile demir çubuklarla çevrelenmiştir. Gömü alanı toprak olarak bırakılmıştır. Mezar anıtı stel biçimindedir. Stel kademeli olarak daralan üç bölümlü kaide üzerindedir. İkinci ile üçüncü kaide ve gövdede mezarda gömülü olan kişilerin isimleri yazılıdır.

Kaidenin üzerinde stel şeklinde tasarlanan dikdörtgen gövdede yuvarlak madalyon içinde alçak kabartma tekniğinde yapılmış melek figürü bulunmaktadır. Melek profilden kanatları açık olarak uzun ve dalgalı saçlarıyla betimlenmiştir. Madalyonun alt kısmındaki kabartmalarda zeytin ve palamut dalları çapraz olarak yerleştirilmiş, dallar kurdele ile birbirine bağlanmıştır. Stelin üst kısımda silmelerle hareketlendirilmiş gövdeden daha geniş saçaklık bulunmaktadır. Saçaklık üzerinde yarım yuvarlak alınlık kısmı ve dört köşede palmet motiflerinden yapılan akroterlerle sonlanmaktadır. Alınlık üzerinde oval madalyon içinde bir erkek fotoğrafı bulunmaktadır. Alınlığın üstünde çift kademeli kaidede diz çökmüş çocuk figürü heykeli yer alır. Heykelin bulunduğu kaide yastık biçiminde tasarlanmıştır. Figür ellerini dua eder biçimde göğüs hizasında kavuşturmuştur. Heykelin başı kırıktır. Çıplak olarak

yapılmış heykelin dizleri üzerinde bir örtü koyulmuştur. Örtünün püsküllleri vücudunun yanlarından sarkmaktadır. Saçları uzun ve dalgalıdır.

KATALOG NO: 302, (Lev. 343)
NARLIYAN AİLE MEZARI
TARİH: 1909
KİTABE: Lahit biçimli mezar anıtının ön yüzündeki kitabelikte Ermenice, lahitin arkasındaki portreli stelde Latince “Famılle Gregoire Narlıan” (Gregoire Narlıan Ailesi) yazılmıştır.

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՌԼԵԱՆ	Krikor Narlıyan
ԾՆԵԱԼ 1843 ՄԱՅԻՍ 14	Doğum 1843 Mayıs 14
ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ 1909 ՓԵՏՐՈՒԱՐ	18 Ölüm 1909 Şubat 18
ՍԱԹԻ ՆԱՌԼԵԱՆ	Mari Narlıyan
ԾՆԵԱԼ 1859 ՀՈԿՏ. 15	Doğum 15 Ekim 1859
ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ 1915 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15	Ölüm 15 Şubat 1915

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer ve bronz
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar alanına üç basamakla çıkılmaktadır. Kare biçimdeki mezar alanı mermer bloklar ve kare gövdeli payeler ve demir korkuluklarla çevrelenmiştir. Mezar zemini düz mermer levhalarla kapatılmış, gömü alanı ise lahit kapağı ve tabut biçiminde tasarlanmıştır. Gömü alanı blok şeklinde tasarlanmış olan lahit kapağı ve tabut biçimlerinin karışımıdır. Kapağın üst kısmında bulunan haç çift pahlı kısmın üzerindedir.

Gömü alanının aynı şeklinin mezar taşında da kullanıldığı görülmektedir. Ön kısımdaki büyük bölümün küçük bir boyuttaki örneği ön düzlemden daha yüksek olarak arka bölümde de yapılmıştır. Büyük bir dikdörtgen blok iki yönden daralarak yükselmektedir. Ortada birleşme yerleri haç biçiminde sonlandırılmıştır. Bu bölümün ön cephesinde dikdörtgen çerçeve içinde “Famille Gregoıre Narlıan” ve levhanın üst bölümünde yuvarlak bir madalyon içinde Meryem büstü yer almaktadır.

Bronzdan yapılmış yuvarlak madalyon içindeki Meryem figürü profilden betimlenmiştir. Başörtülü ve haleli figür, tebessüm eden yüz ifadesiyle göz kapaklarını yarıya kadar kapatmış olarak tasvir edilmiştir. Madalyonun çevresi inci dizisi motifiyle bezenmiştir. Madalyonun çevresi çapraz olarak yerleştirilmiş dört büyük demet şeklindeki ince uzun yaprak motifleriyle süslenmiştir. Mezarın en ilginç yanı farklı boyutlarda tabut formunun üst üste ve farklı boyutlarda yapılmış olmasıdır.

KATALOG NO: 303, (Lev. 344)
H. HACYAN AİLESİ MEZARI
TARİH: -
KİTABE: Stelin ön yüzünde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede

ԸՆՏԱՆԻՔ Յ.ՀԱՃԵԱՆ	H. Hacyan Ailesi

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer

BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar steli üç kademeli daralan kaide üzerindedir. Kaideye oturan stel dikdörtgen biçimindedir. Stelin ön yüzünde melek ve haç kabartmaları bulunmaktadır. Kabartmada bulutlar arasında uçan iki melek ellerindeki kurdeleyi tutmaktadır. Meleklerin tuttuğu kurdele üzerinde "Anahid" ve "Sethm" yazılıdır. Soldaki melek kaslı bedeniyle göğüs hizasına kadar bulutlar arasında ve bir eli ile kurdeleyi kaldırmakta ve aşağıya doğru bakmaktadır. Sağdaki melek figürü elinde tuttuğu defne dalıyla bir elini yukarıya kaldırmış olarak ve soldaki meleğe bakar. Melekler gövdelerine oranla küçük kanatlarla uçar biçimdedir. Melekler uzun ve dalgalı saçlarla betimlenmişlerdir. Melek kabartmalarının üzerinde haç kabartması yer alır. Haç kollarının köşeleri dışa doğru yuvarlatılmış ve oval biçimde süslenmiştir. Haçın ortasında da kare ve yuvarlak geometrik formlar kullanılmıştır. Haçın etrafında simgesel olarak yapılmış çiçeksiz çelenk motifi kullanılmıştır.

KATALAOG NO: 304, (Lev. 345)
SİRAYEL B. ABDULLAHİ MEZARI
BULUNDUĞU YER: Şişli Katolik Mezarlığı
TARİH: 1882
KİTABE: Obeliskin kaidesinde Ermenice kitabe yer alır. Kitabede:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ	Tamparan Kerdasdana
ՍԻՐԱՀԵԼ Պ. ԱՊՏՈՒԼԼԱՀԻ	Sirayel B. Abdullahi
ԾՆ 1809 ՎԱԽ. 1882	Doğum 1809 Ölüm 1882

SANATÇI: -
Bugünkü DURUMU: Sağlam
MALZEME: Mermer
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki bölümden oluşur. Alt bölüm kaide, üst bölüm ise obelisk biçimindedir. Tabanlık üzerine yerleştirilen yüksek kaide saçaklık düz olarak sonlandırılmıştır. Kaide üzerine yerleştirilen obelisk dikdörtgen prizmal biçimli bir kaide üzerindedir. Obelisk kaidesi alt kaideden dar olarak yapılmıştır. Obelisk biçimli mezar anıtı konik içimde sonlandırılmıştır. Obeliskin ön yüzündeki kabartmada dizleri üzerinde oturan melek kabartması işlenmiştir. Melek figürü uzun giysiler içindedir. Kanatları geriye doğru ve oldukça büyüktür. Elbisesi üzerindeki pelerinin kenarları kolları arasındadır. Figürün başı ince uzun vazoya doğru eğilmiş olarak, başındaki örtü vazo üzerine sarkmaktadır. Figürün başındaki uzun örtü bedeninin arka kısmını tamamen kaplamaktadır.

KATALAOG NO: 305, (Lev.346)
SİNAN ANDON MEZARI
BULUNDUĞU YER: Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı
TARİH: 1876
KİTABE: Anıtın kaidesinde Ermenice kitabe yer alır.

ՄԱՐԻՈՆՔԱ
ԴՈՒՍՐ
ՕՂՋԻԼՕԻԴԵՅՍԵՓԱՅ

ԿՈՂ ԱԿԻՑ
ԱԻՆԱ Ն ԱՆՏՈՆԻ
65 ՍՄԱՏ ՎԱԽ ԱՆԵԱԷ
ՇՌՂՂ ԳՈՐԴԵՄԻՐՆՄԽԻԹԱՐ
1876 ՍԵՊՏԵՄՐ 8

Marionka Toesdr
Sinan Andon
65 yıllık bir ömürde
1876 Eylül 8

SANATÇI: -
MALZEME: Mermer
BUGÜNKÜ DURUMU: Sağlam
YAYIN: -
TANIM: Mezar anıtı iki bölümden oluşur. Birinci bölüm beton bir zemin üzerine konulan blok şeklinde tasarlanan kaide, ikinci bölüm ise kaide üzerine konulan obelisktir. Birinci bölüm genişten yukarıya doğru daralarak yükselen kaide biçiminde tasarlanmıştır. Kaide gövdesinin dört yüzünde dikdörtgen çerçeve içinde melek, kuru kafa ve yazı yerleştirilmiştir. Kaide gövdesinin ön kısmında yazı, yan bölümlerde kabartma şeklinde tasarlanan yas tutan melek ve kuru kafa betimlenmiştir. Melek kabartmasında yivli gövdeli bir sütuna dayanmış diz çöken figür üzgün olarak betimlenir. Yuvarlak yakalı uzun bir giysisiyle betimlenir. Giysisinin kolları dirseklerine kadar inmektedir. Elbisesinin dirsekte ve etek kısımlarında hacim duygusu çizgisel biçimde verilmiştir. Meleğin görünen tek kanadı açık ve detaylı olarak verilmiştir. Figürün başı halelidir. Uzun ve dalgalı saçları geriye doğru taranmıştır. Gözleri yarı kapalı olarak başını aşağıya doğru indirmiştir. Şişkin yanakları ve oval yüzüyle tasvir edilen figürün çıplak ayakları elbisesinin altından görünür. Kaidenin diğer cephesinde kurukafa ve çapraz olarak yerleştirilmiş kemik kabartması vardır. Gövde kısmından aşağıdan yukarıya doğru genişleyen biçimde tasarlanan saçaklık farklı ölçülerdeki silmelerle yapılmıştır. Kaide düz olarak sonlanmaktadır. Kaide üzerinde kare bir blok şeklindeki mermer düz olarak sonlandırılsa da ortaları üçgen biçiminde, köşeler ise akroter şeklinde tasarlanan kabartmalarla tıpkı bir örtü sistemi gibi yapılmıştır. Üçgen alınlık şeklindeki kabartmaların ortalarında haçlar yerleştirilmiştir. Anıtın ikinci kısmı bu bölüm üzerindeki küre biçimindeki dört ayakla başlar. Ayaklar üzerinde obelisk biçimindeki asıl gövde yer alır. Obelisk üzerinde yazı veya bezemeye rastlanmaz.

12. Kaynakça

Acara, M. (1998). Bizans Ortodoks Kilisesi'nde Liturji ve Liturjik Eserler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 15, 1, s. 194.

Acun, F. (2009). İstanbul Nasıl Dünya Kenti ve İmparatorluk Başkenti Oldu?. 7. *Uluslarası Türk Kültürü Kongresi. Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul. Bildiriler I.İstanbul'un Tarihi: Medeniyetlerin Buluşma Noktası Olarak İstanbul*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 61-70.

Adahl, K. (Ed.) (2007). *Alay-I Hûmayun İsveç Elçisi Ralamb'ın İstanbul Ziyareti Ve Resimleri* (Çev. A. Özdamar). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Anagnostopulu, A. (1999). Tanzimat ve Rum Milleti'nin Kurumsal Çerçevesi, Patrikhane, Cemaat Kurumları, Eğitim. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler.* (Der. P. Stathis), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 1-35.

Ağır, A. (2009). *İstanbul'un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

Akbayar, N. (Ed.)(1998). *Dünden Bugüne Beşiktaş*. İstanbul: Beşiktaş Belediyesi Beltaş A.Ş.

Akgündüz, A. Ve Öztürk, S. (1999). *Bilinmeyen Osmanlı.* İstanbul Osav Yayınları.

Akın, N. (1994). Beyoğlu. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt 2, S. 212-218.

Akın, N. (1998). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Akın, N. (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Akın, N. (2006). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Notre Dame De Sion Çevresinde Kentsel Yaşam. *Mimar İstanbul Dergisi*. İstanbul: Tmmob Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, 22, Ss. 34-38.

Akıncı, G. (1973). *Türk-Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859)*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Akyıldız, A. (1993). *Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform: Tanzimat Dönemi 1836-1856*. İstanbul: Eren Yayınları.

Aksüğür Düben, İ. (1990). *Pera Ressamları 1853-1908*. İstanbul: Beymen Yayını.

Akyürek, G. (2011). *Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek Tanzimat Döneminde Mimarlık, Bilgi Ve İktidar.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Alasya, H. F. (1971). *Osmanlı Hükümeti Tarafından Ortodoks Kilisesi'ne Verilen İmtiyazlar*. Ankara.

Alsan, Ş. (2005). *Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Ahmed, F. (1985). İttihat ve Terakki'nin Dış Politikası. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, Ss. 293-303.

Ahmet Refik (1987). *Onuncu Asır-I Hicride İstanbul Hayatı*. (Haz. A. Uysal), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ahmed Refik (1988). *On İkinci Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı (1689-1785)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Amicis, E. (1986). İstanbul. (Çev. B. Akyavaş). Ankara: Aslımlar Matbaası. Kültür Bakanlığı Yayını.

Amicis, E. (2010) İstanbul. (Çev. F. Özdem). İstanbul: Yky.

Amicis, E. (2009). *İstanbul 1874* (Çev. S. T. Yazar). İstanbul: Pegasus Yayınları.

Anadol, K. Ve Arıoğlu, E. V.D. (2004). *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*. İstanbul: Fesan Ofset. C. 1-2.

Aracı, E. (2006). *Donizetti Paşa; Bir İtalyan Maetrosu.* İstanbul:Yky.

Arak'elian, B. (1958). *Cities And Craftsin in Armenia, ıxth-xıuth Centuries (in Armenian*). Erevan, 2.

Arasse, D. (2009). Salyangozun Bakışı. *Sanat Dünyamız*, (Çev. Orçun Türkay), sayı 113, s. 34-43.

Arel, A. (1975). *18. Yüzyılda İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci.* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Arık, R. (1988). *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Arseven, C.E. (1967). *Türk Sanatı Tarihi III.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Arseven, C. E. (1989) *Eski Galata ve Binaları.* İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı.

Arslan, N. (1996). Gravürlerin 19. Yüzyılda İstanbul Sosyal Yaşamındaki Yeri. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı Habitat II'ye Hazırlık Sempozyumu Bildirileri. 14-15 Mart 1996*. İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, ss. 63-74.

Arslan Sevim, N. (2006). *Gravürlerde Yaşayan Osmanlı*. Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı.

Armağan, M. (Yay. Haz.) (1997). *İstanbul Armağanı 3: Gündelik Hayatın Renkleri*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Artinian, V. (2004). *Osmanlı Devleti"nde Ermeni Anayasası"nın Doğuşu (1839-1863)*, İstanbul: Aras Yayınları

Atalay Seçen, E. (2011). Son Dönem Saray Bahçelerini Süsleyen Heykeller. *Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi*. İstanbul: TBMM Milli Saraylar, 7, ss. 19-40.

Aysa Ltd. Şti. (1993). *İstanbul Cadde ve Sokak Klavuzu-1 Galata-Beyoğlu*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

Ayverdi, E. H. (1958). *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu*. Ankara.

Ayverdi, E. H. (1958). *19. Asırda İstanbul Haritası*. İstanbul.

Bacquée- Grammont, H. P. Laquer, N. Vatin, (1990). Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarları. *Erdem Dergisi*, 6 (16), S. 197-214.

Baltazzi, A. (2006). Levantenler Ve Levantizm. *Avrupalı Mı Levanten Mi?*. S.51-54, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bağcı, S. V. D. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bağış, A. İ. (1983). *Osmanlı Ticaretinde Gayrimüslimler*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Bağış, A. İ. (1983). *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler Kapitülosyonlar - Beratlı Tüccarlar Avrupa ve Hayriye Tüccarları (1750-1839).* Ankara: Turhan Kitabevi.

Baraz, M. R. H. ve Demircan, Z. (2004). *Çengelköy'de Tarih*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Bareilles, B. (2003). *İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleri: Pera-Galata-Banliyöler* (Çev. A. Berktay). İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Barışta, H.Ö. (1997). Eyüp'te Bazı Çocuk Mezar Taşları. *I.Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 9-11 Mayıs 1997*. Ss. 172-180.

Barışta, H. Ö. (2011). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul ve Dışından Bazı Kadın Mezar Taşı Başlıkları. *Uluslararası 7. Türk Kültürü Kongresi Bildiriler IV İstanbul'da Sanat: Mimari, El Sanatı, Resim, Müzik. (Yay. Haz. Ş. Ercebeci Çınar), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, ss. 427-471.*

Barileri, D. ve Godoli, E. (1997). *İstanbul 1900, Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekânlar.* İstanbul: Yem Yayınları.

Barkan, Ö. L. (1940). Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat Ve 1274 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi, *Tanzimat I*, Maarif Matbaası, İstanbul, Ss. 321-421.

Başkan, S. (1997). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim. Ankara.

Başgelen, N. (1998). *Geçmiş Zamanlarda Şişli.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Başgelen, N. (2007). *İstanbul Tarihi Yarımada ve Arkeoloji 1860-1960*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.

Batur, A. (1985). İstanbul Art Nouveau'su. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* C. 4, ss.1086-88.

Batur, A. (1993). Abide-i Hürriyet. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C. I, s. 58.

Batur, A. (1994a). Art Nouveau. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* C.I, ss. 327-33.

Batur, A. (1996). Geç Osmanlı İstanbul'u. *Dünya Kenti İstanbul*. (Ed. P. Derviş), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss.169-174.

Batur, A. (2006). Osmanlı Modernleşmesinde Tıp Okulları ve Hastane Binaları. *Mimar İstanbul Dergisi*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, (19), ss. 10-14.

Baykara, T. (1980). Iı. Mahmud Ve Resim. *Bedrettin Cömert'e Armağan Kitabı.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ss. 509-516.

Bayrak, M.O. (2002). *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar.* İstanbul: Milenyum Yayınları.

Baytar, L. (2004). *Galata Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi ve Ortaçağ Ermeni Mimarlığı İle İlişkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bebiroğlu, M. (2003). *Tanzimat'tan İkinci Meşrutiyet'e Ermeni Nizamnameleri*. İstanbul.

Bele, T. (2010). *Sarıyer ve Büyükdere*. İstanbul: Heyamola Yayınları.

Belge, C. (2007). *İstanbul Gezi Rehberi.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Belge, M. (1997). *Boğaziçinde Yalılar, İnsanlar.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Belin, M. A. (1875). *Compte rendus Cimetiere Catholique Latin de Feriköy. Constaninople.*

Belin, M. A. (1894). *Histoire de la Latinité de Constantinople. Paris*: Alphonse Picard et Fils.

Benlisoy, Y. (2004). Rum Mezarlıklar. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*. (Ed. K. Anadol ve diğerleri), C.2, s. 505.

Berk, N. (1943). *Türkiye'de Resim*. İstanbul: Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı.

Berk, N. ve Özsezgin, K. (1983) *Cumhuriyet Döneminde Türk Resmi*. İstanbul:İş Bankası Yayınları.

Berkes, N. (1968). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: İstanbul Matbaası.

Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Berresford, S. (2004). *Italian Memorial Sculpture* 1820-1940. Singapore: Frances Lincoln Limited.

Beydilli, K. (1995). *Recognition of the Armenian Catholic Community and The Church İn The Reign Of Mahmud II.(*1830) (iç kapak: II. Mahmud Devri'nde Katolik Ermeni Cemaati ve Kilise'nin Tanınması (1830), Harvard Üniversitesi Yayını).

Beydilli, K. (1995). II. Mahmut Devrinde Katolik Ermeni Cemaati ve Kilisesinin Tanınması (1830). (Türkçe Yay. Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin), Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.

Bilgili, A. E. (2009). Seyahatnamelerde İstanbul. *İstanbul Kültür Turizm 2008 Değerlendirmesi*. (Ed. A. E. Bilgili). İstanbul: İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ss. 125-132.

Bilgiç, V. (2003). Osmanlı Devleti'nde Azınlıklar. *Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri.* Ankara: Nobel Yayınları.

Boppe, A. (1998). *XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları*. (Çev. N. Yücel-Celbiş), (1. Baskı), İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.

Bournoutian, G. A. (2011), *Ermeni Tarihi Ermeni Halkının Tarihine Kısa Bir Bakış*. İstanbul: Aras Yayınları.

Boyar, P. (1948). *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devrinde Türk Ressamları. A*nkara.

Bozkurt, G. (1989). *Alman- İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bozkurt, G. (1998). *Azınlık İmtiyazları Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş*. Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi.

Bozis, S. (2011). *İstanbullu Rumlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Braude, B.; Levis, B.(1982) *Christians and Jews in the Otoman Empire*. Newyork.

Braude, B. (1999). Osmanlı Millet Sisteminin İlginç Tarihi. (Ed. Güler Eren), C. 4 (Toplum), Ankara: Yeni Türkiye Yay., ss. 245-254.

Brian, J. (Ed.) (2002). *Efsanelerden Günümüze İstanbul 1*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Buckland, R. (2005). *İşaretler, Semboller ve Alametler*, İstanbul: Yeni Çizgi Yayın Dağıtım.

Bull, D. ve diğerleri (2003*). Lale Devri'nin Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour*. İstanbul: Koçbank Yayınları.

Büyükünal, F. (2006). *Bir Zaman Tüneli: Beyoğlu*. İstanbul: Doğan Kitap.

Can, C. (1993). *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Can, C. (1999). Tanzimat ve Mimarlık. *Osmanlı Mimarlığı'nın 7. Yüzyılı: Uluslararası Miras*. (Ed. N. Akın, A. Batur, S. Batur), ss. 130-136.

Cantay, T. (1988). İstanbul'un Gemi Direkli Denizci Mezarları. *Erdem.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 3(9), ss. 849-855.

Cerasi, M. (1999). *Osmanlı Kenti. Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi.* İstanbul.

Cezar, M. (1983). Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne. *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100. Yıl*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi. .

Cezar, M. (1991). *XIX. Yüzyıl Beyoğlusu*. İstanbul.

Cezar, M. (1992). Türkiye'de İlk Resim Sergisi. *1. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildiriler*. (Haz. Z. Rona), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını.

Cezar, M. (1993). XIX. Yüzyılda Neden Batı Tarzı Saray?. *Milli Saraylar*, ss. 8-19.

Cezar, M. (1995). *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi I-II.* İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür Eğitim - Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları.

Cezar, M. (2002). *Osmanlı Başkenti İstanbul*. İstanbul.

Charlotte, V. (2009). *Mini Ağaç Rehberi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cırlot, J. E. (2002). *A Dictionary of Symbols*. Newyork: Dover Publication.

Cihan, A. ve Doğan, İ. (2002). Osmanlı Toplumsal Yapısı ve Sivil Toplum. *Türkler Ansiklopedisi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 292-314.

Clogg, R. (1996). Some Karamanlidika İnscriptions from The Monastery of The Zoodokhos Pigi, Balikli, İstanbul. *Anatolica Studies in the Grek East in the 18 th and 19 th Centuries. Byzantine and Modern Grek Studies 4*. Oxford: Basil Blackwell, 1978, s. 55-67. Variorum: Great Britain, XII. Great Britain

Colonas, S. V. (1999a). Osmanlı İmparatorluğu Kent Merkezlerinde Gayrimüslimler Tarafından Kamusal ve Özel Mekanların Oluşturulması: 19. Yüzyıl Sonlarında İstanbul'daki Rum Mimar ve Misyonerler. *Osmanlı Mimarlığının Son Yedi Yüzyılı "Uluslarüstü Bir Miras"*, İstanbul: YEM Yayınları, ss. 372-378.

Colonas, S. V. (1999b). 19. Yüzyıl Dönüm Noktasında İstanbul'daki Rum Mimarlar ve Yönlendirici Öğeler. *Yapı Dergisi*. İstanbul: YEM Yayınları, 217, ss. 84-88.

Cooper, J. C. (1992). *Symbolic and Mythological Animals.* London: Aqurian Press.

Cömert, B. (1980). *Mitoloji ve İkonogorafi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Çarkçıyan, G. (2006). *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Çelik, Z. (1996) 19. *Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul.* (Çev. Selim Deringil). İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çelik, Z. (1986). Değişen İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çetintaş, M. B. (2010). İstanbul Mezarlıklarında ve Hazirelerindeki Mezar Taşları İle Yeniçeri Mezar Taşlarının Bazı Hususiyetleri. *İmparatorluk Başkentinden Kültür Başkentine İstanbul.* (Ed. F. Emecen). İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 227-246.

Çoker, A. (1983). Fotoğraftan Resim ve Darüşşafakalı Ressamlar. *Yeni Boyut*, 9, s. 4-12.

Çoruhlu, T. ve Çoruhlu, Y. (2000). İstanbul'da Bulunan Gemici / Denizci Mezartaşlarına Dair Bir Değerlendirme. *IV. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 5-7 Mayıs 2000.* İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, ss. 76-89.

D'alessio, E. D. (1926). Recherches sur l'histoire de la Latinite de Constantinople. *Echos D 'Orient,* XXV, 21-41.

D'alessıo E. D. (1933). Inscription latines funéraires de Constantinople au moyen âge. *Echos D'Orient.* XXXII, Paris: 5. Rue Bayard, s. 340-347.

Dabağyan, L. P. (2013). *Geçmişten günümüze Millet-i Sadıka-3 İstanbul'da Gündelik Hayat Belde-i Şahane'nin Cumhuriyet Döneminde Ermeniler,* (Ed. Mestanyıldırımer), İstanbul: Yedirenk yayınları.

Dadyan, S. (2011). *Osmanlı'da Ermeni Aristorasisi*. İstanbul: Everest Yayınları.

Dal, E. (1976). *1915-1923 Yılları Arasında İstanbul'daki Resim Hayatı Olayları ve Bunların Değerlendirilmesi.* Yayınlanlanmış Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü.

Dalyan, M. G. (2011). *XIX. Yüzyılda Gelenekten Batı Kültürüne Geçişte Ermeni Yaşamı*. Ankara: Öncü Kitap.

Dağdeviren, İ. (Haz.) (2006). *Alman Mavileri:1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, cilt.1.

Dağdeviren, İ. (2007). *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.

Darnault, S. S. (2004). *Latin Catholic buildings In Istanbul, A Historical Perspective (1829-1923)*, İstanbul: The Isıs Press.

Davison, R. H. (1977). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform: 1856-1876*. (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Papirüs Yayınları.

De Fontmagne, L. B. D. (2007*). Kırım Savaşı Sonrasında İstanbul Günleri.* (Çev. İ. Yerguz). İstanbul: İstiklal Kitabevi.

De Groot, A. (1973) Old Dutch Graves at İstanbul. *Archıvum Ottomanıcum.* (Ed. F. Davis). Belgıum: The Peter de Rıdder Pres, ss. 5-16.

Delon, J. (1990). *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar (1920-1990)*. İstanbul: İstanbul Kütüphanesi.

Delikgöz; Ö ve Alıç, F. (2010). Osmanlı İstanbul'unda Bulunan Bazı Müslim ve Gayrimüslim Mezarlıklarındaki Kimi Semboller. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Vol 7, Güz (13), s. 115.

Denel, S. (1980). 19. Yüzyılda Osmanlı Sivil Mimarisinde Bazı Oran - Ölçek Değişmeleri. *Bedrettin Cömert'e Armağan*. Ankara, ss. 541- 548.

Denel, S. (1982). *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Mekanlarda Değişim.* Ankara: O.D.T.Ü. Yayınları.

Denktaş, E. (2011). Ayestafanos Rus Anıtı. *Hayalet Yapılar: Ghost Buildings. Bu Yapılar İstanbul'daydı ya Yıkılmasalardı?*. (Proje. C. Kozar, I. Ünsal). (2. Baskı). İstanbul: Şan Ofset.

Demircan, Z. (2004). *Çengelköy'de Tarih*. Kitabevi Yayınları.

Demirağ, Y. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik Durumları.ss. 15-33. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1270/14615.pdf. (Erişim tarihi: 22.05. 2012).

Demiriz, Y. (1984). Akanthus. *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi.* III, İzmir, 19-20.

Demiryürek, M. (2005). Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı'nda Değişen Kadın ve Erkek Görünümleri. *Journals,* 39, s. 19-45.

Deringil, S. (1985). Iı. Abdülhamid'in Dış Politikası. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi.* İstanbul: İletişim Yayınları, C. 2, S. 304-307.

Devrim, T. (2006). *Eski Yazı (Osmanlıca) Dergilerde Resimlerle İtalyan Varlığı.* İstanbul: Eren Yayıncılık.

Devrim, H. (1999). Axis 2000 Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Dirimtekin, F. (1958). Ecnebi Seyyahlara Göre Onsekizinci Asrın İkinci Yarısında İstanbul. *İstanbul Enstitüsü Dergisi,* IV: 93-134.

Dirimtekin, F.(1959). Ecnebi Seyyahlara Göre XVII. Yüzyılda İstanbul'un Medeni ve İçtimai Hayatı. *İstanbul Enstitüsü Dergisi,* V: 56-98.

Doğan, S. (2012). *Ayasofya ve Fossati Kardeşler*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Duhani, S. N.(1984). *Eski insanlar Eski Evler - 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası.* İstanbul: Türkiye Turing Otomobil Kurumu.

DUHANİ, S. N. (1990). *Beyoğlu'nun Adı Pera İken*. (Çev. N. Önal). İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları.

Duman, M. (2010). *İstanbul Efsaneleri.* İstanbul: Heyamola Yayınları.

Dumont, P. ve Georgeon, F. (Ed.) (1999) *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri* (Çev. A. Berktay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Dursteler, E. R. (2012). *İstanbul'daki Venedikliler Yeniçağ başlarında Akdeniz'de Millet Kimlik ve Bir Arada Varoluş*. (Çev. T. Ulaş Belge), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Duranlı, M. (2004). Yabancı Seyyahların Gözüyle İstanbul ve Üsküdar. *Üsküdar Sempozyumu 12-14 Mart 2004.* İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın:16, ss. 35-42.

Durudoğan, S. (1994) Taksim Bahçesi. *İstanbul Ansiklopedisi*, C.7, ss. 196-197.

Duyuran, R. (1949). 17. Yüzyılın Başlarına Ait Bir İstanbul Panoraması. Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni. İstanbul: Turing Otomobil Kurumu Yayınları, 88, 1924.

Düll, S. (1989). Mercator Honestus und Totenkranz. Euroäische Reflexe Nach dem Fall von Konstaninople. Ein Vorbericht zur Aufnahme englischer Grabsteine İn İstanbul-Feriköy. *Südost-Forschunugen* (Ed. M. Bernath ve K. Nehrıng). Band XLVIII, R.Oldenburg/München, s. 87-105.

Ebcim, N. (2005). *Üç Dinin ve Ünlülerin Buluştuğu Semt Kuzguncuk.* İstanbul: İleri Yayınları.

Edhem, H. (1970). *Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu*.(Çev. G. Elibal). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Efendi, M. (F. Von Werner) (2007). *Türkiye Manzaraları*. (Çev. A. S. Kırım). İstanbul: Kitap Yayınevi.

EKEN, A. (1992). *Kartpostallarda İstanbul*. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi yayınları.

Eksertzoglou, H. (1996). *Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Eldem, E. (1992). Nostaljiden Arındırılmış Bir Bakış: Galata'nın Etnik Yapısı. *İstanbul*, 1, ss. 58-63.

Eldem, E. (1993). Batılılaşma, Modernleşme ve Kozmopolitizm, 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başı İstanbul. *Osman Hamdi Bey ve Dönemi*. İstanbul: Tarih Vakfi Yurt Yayınları.

Eldem, E. (2005). *İstanbul'da Ölüm Osmanlı - İslam Kültüründe Ölüm ve Ritülleri.* İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.

Eldem, E. (2006). Levanten Kelimesi Üzerine. Avrupalı mı Levanten mi?. İstanbul: Bağlam Yayınları, ss: 55-57.

Eldem, E. (2010*). Le Vogaye A Nemrud Dağı D'Osman Hamdi Bey Et Osgan Efendi (1883).* İstanbul: Institut Françaıs D'etudes Anatoliennes.

Eldem, E. (2011) Kentin Gaipten Gelen Sesleri: İstanbul'un Osmanlı-Müslüman Mezar Taşlarında Kimlik, Statü ve Sosyal Stratejiler (1700-1850). *Erken Modern Osmanlılar İmparatorluğun Yeniden Yazımı.* (Ed. Vırgına H. Aksan ve Danıel Goffman,), İstanbul: Timaş Yayınları, ss. 313-341.

Emecen, F. M. (2010). *İmparatorluk Başkentinden Kültür Başkentine İstanbul.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Emmanuil E. F. (2010). Klasik Gelenek Çerçevesinde Modernleşme ve Özgünlük: Mimar Vasil Kuremenos'un İstanbul Çalışmaları, 1911-1915. *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları.* (Ed. E. Şarlak ve H. Kuruyazıcı, (Çev. J. Alguadis), İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını, s. 118-126.

Engin, V. (2001). *Sultan Abdülhamid ve İstanbul'u.* İstanbul: Simurg Yayınları.

Engelhardt (1999). *Tanzimat ve Türkiye*. (Çev. Ali Reşat), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ercan, Y. (1999) Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi). *Osmanlı Ansiklopedisi. (Ed. G. Eren)*. C.4, 197- 207. Ankara: Yeni Türkiye Yayını.

Ercan, Y. (2001). *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik Ve Hukuki Durumları.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Ercan, Y. (2007). *Toplu Eserler II. Rumlar ve Diğer Müslüman Olmayan Topluluklar.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Ercan, Y. (2008). *Türkiye'de Azınlık Sorununun Kökeni (Osmanlı'dan Cumhuriyet'eGayrimüslimler)*.http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1335/15451pdf (Erişim tarihi:11.05.2012).

Erdem, H. (2004). *Osmanlı'da Köleliğin Sonu 1800-1909.* (Çev. B. Tırnakçı), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Erdenen, O. (1997). Dünden Bugüne İstanbul Adalarında Günlük Hayat. *İstanbul Armağanı 3 Gündelik Hayatın Renkleri (*Yay. Haz. M. Armağan). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, ss. 185-208.

Eren, A. C (1979). Tanzimat. *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı, C. 11, ss. 396-418.

Erkmen, A. (2010). *Genç Osmanlı Dünyasında Mimarlık ve Hafıza: Arşiv, Jübile, Âbide.* İstanbul: Akın Nalca Kitapları.

Ergin, O. N. (1936). *Türk Tarihinde Evkaf, Belediye ve Patrikhane*. İstanbul.

Ergin, O. (1937) *Türk Maarif Tarihinde Evkaf, Belediye ve Patrikhaneler*. İstanbul: Türkiye Basımevi.

Ergin, O. (1950). Türkiye'de Dikilen İlk Heykel. Tarih Dünyası. II, 14, 1 Kasım, s. 586-590.

Ergin, O. N. (2003). *İstanbul Şehri Rehber 1934.* (Tıpkıbasım).

Erkan, P. (2009). Ta*nzimat'tan Cumhuriyet'e Galata-Şişli Güzergahındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İ.T.Ü.

Erol (1990). Sanayi-İ Nefise Mektebi'nin İlk Mezunları ve Çallı Kuşağı. Kültür Ve Sanat. 7, Eylül, 10-16.

Ersevim, İ. (1958). Arnavutköy. *İstanbul Ansiklopedisi*. (Yay. Haz. R. E. Koçu, M. A. Aybar), İstanbul, C. II, ss. 1039-1041.

Ertürk, A. E. (29 Haziran 2013). Taksim'de Ermeni Mezarları Çıktı. *Aksam Gazetesi.* Ohttp://www.aksam.com.tr/guncel/taksimde-ermeni-mezarlari-cikti/haber-220397 29 Haziran 2013 Cumartesi- 02:00) (Erişim tarihi 13. 07. 2014)

Ertuğrul, Z. (2007). *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarlarından Muzaffer Bey: Eserleri ve Sanat Anlayışı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Eryılmaz, B. (1988). *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebanın Yönetimi.* İzmir: Güçbirliği Yayıncılık.

Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi*. İstanbul.

Eryılmaz, B. (1996) *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*. (2 baskı). İstanbul: Risale Yayınları.

Eryılmaz, B. (1999) Osmanlı Devleti'nde Farklılıklara ve Hoşgörüye Kavramsal Bir Yaklaşım. *Osmanlı Ansiklopedisi. (Ed. G. Eren).* Ankara: Yeni Türkiye Yayını, C.4, ss. 236-241.

Eyice, S. (1940) İstanbul (Tarihi Eserler). *İslam Ansiklopedisi*, V/2:1214/44-1214/144.

Eyice, S. (1965). Fetihten Sonra İstanbul'daki Kiliselerin Durumu. *Türk Yurdu*. XXX, 3-34.

Eyice, S. (1980). Tarih İçinde İstanbul ve Şehrin Gelişmesi. *Atatürk Konferansları VII. 1975.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 89-182.

Eyice, S. (1994a). Galata. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C.3, s. 348-349.

Eyice, S. (1994b). Dikilitaş. *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, Cilt 3, s. 51-52.

Eyice, S. (1996). 19. Yüzyılda İstanbul'da Batılı Mimarlar, Ressamlar, Edebiyatçılar. *19. Yüzyıl İstanbulu'nda Sanat Ortamı*. İstanbul, S. 9-46.

Eyice, S. (1999). Tarihi Mezarlar ve Mezarlıklara Dair Notlar. *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu 18-20 Aralık 1998.* İstanbul, ss. 495-541.

Eyice, S. (2006). *Tarih Boyunca İstanbul*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Faroqhi, S. (1994). *Osmanlı'da Kentler Kentliler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Faroqhi, S. (2009). *Orta Halli Osmanlılar.* (Çev. H. Çalışkan). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Ferguson, George, (1954). Sings & Symbols in Christian Art, London: Oxford University Press

Findley, Carter V. (1994). *Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform.* (Çev. L. Boyacı, İ. Akyol), İstanbul: İz Yayıncılık.

Finkel, C. (2012). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1330-1923*. (Çev. Zülal Kılıç), (5. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları,

Frazee, C. A. (2009). *Katolikler ve Sultanlar. Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923.* (Çev. C. Erdek) (Yay. Haz. Ö. Oral) İstanbul: Küre Yayınları.

Freely, J. (2003). *Evliya Çelebi'nin İstanbulu.* (Çev.M.Günay), İstanbul:Yky.

Freely, J. (2007). *Prens Adaları.* İstanbul: Adalı Yayınları.

Frost, S. W (1937). The Insect motif in Art. *American Association for The Advancement os Science*. Vol. 44, No. 1, Jan., s. 78.

Galland, A. (1987). *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar* (1872-1673), Ed. Charles Schefer, Paris, (1881 yayınından Çev. Nahid Sırrı Örik), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. 1-2.

Gautier, T. (2007). *Contantınople Istanbul en 1852*. İstanbul: Edıtıon Isıs.

Gautier, T. (2007). *İstanbul Dünyanın En Güzel Şehri*. (Çev. N. Yiğiter). İstanbul: Profil Yayınları.

Genç, E. S. (2010). *XIX. Yüzyılı İstanbul'u bir İngiliz Seyyahın İzlenimleri*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Genim, M. S. (2006). *Konstantiniyye'den İstanbul'a XIX. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası Fotoğrafları.* Cilt 1-2, İstanbul.

Georgion, F. (1997). Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında. *İstanbul 1914-1923*. (Haz. S. Yerasimos), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 87-99.

Germaner, S. (1990). 19. Yüzyılın II. Yarısında Osmanlı-Fransız İlişkileri ve Osman Hamdi Bey. *I. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildirileri* 2-5 Ekim 1990. İstanbul, ss. 105-112.

Germaner, S. ve İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul: Türk Kültür ve Hizmet Vakfı Yayını.

Germaner, S. (1991). Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları. *Tarih ve Toplum*. 95, Kasım 1991, ss. 33-40.

Germaner, S. (1993). 1850 Sonrası Türk Resminde Kaynak ve Konular. *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyum Bildirileri.* İstanbul, ss. 69-74.

Germaner, S. (1996). Batı Tarzı Resmin İstanbul Yaşamına Katılışı ve Yeraldığı Ortamlar. *19. Yüzyıl İstanbulu'nda Sanat Ortamı*. İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 129-137.

Germaner, S. (2010). 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti. *Bzantion'dan İstanbul'a Bir Başkentin 8000 Yılı*. (Ed. K. Durak v.d.), İstanbul: Sabancı Müzesi Yayını, ss. 342-353.

Germaner, S. (1997). Baldaken. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C. 1, s. 184.

Germaner, S. ve İnankur, Z. (2002). *Oryantalistlerin İstanbul'u*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gezer, H. (1984). *Cumhuriyet Döneminde Türk Heykelciliği*. Ankara.

Girardelli, P. (1999). Osmanlı Mimarisi'ne İtalyan Yorumlar. *Osmanlı Mimarlığı'nın 7. Yüzyılı: Uluslararası Bir Miras.* (Ed. N. Akın, A. Batur), ss. 64-68.

Gluck, H. (1939). XVI.-XVII. Asırlarda Saraylardaki Sanat ve Sanatkarlar İle Osmanlıların Avrupa Sanatı İçin Olan Ehemmiyeti (Çev. C. Köprülü). *Ülkü Halkevleri Dergisi.* C.XIII., Ankara.

Gombrich, E. H. (1986). *Sanatın Öyküsü*. (Çev. B. Cömert), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Goofman, D. (2004) *Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300 - 1700*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Göksu Özdoğan, G. (2009). *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat, Birey, Yurttaş*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Göncüoğlu, S. F. (2005). *Tarihte Hasköy. Hasköy, Sütlüce ve Halıcıoğlu Semtleri Monografisi.* İstanbul: Sinpaş Yapı Endüstrisi ve Tic. A.Ş. Kültür Yayınları.

Gören, A. K. (1997a). *Türk Resim Sanatında Şişli Atölyesi ve Viyana Sergisi.* İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Gören, A. K. (1997b). Türk Resminde Primitifler ve Darüşşafakalı Ressamlar. *Türkiyemiz,* 81, Mayıs, 28-41.

Gören, A. K. (1997c). Türkiye'de Güzel Sanatlar Okulları. *Türkiyemiz.* 80, Ocak, S. 37-45.

Grelot, J.(1998). *İstanbul Seyahatnamesi*. (Çev. M. Selen), İstanbul: Pera Tur. Ve Tic.

Grimel, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gülen, N. (1982). *Heybeliada*, İstanbul: Murat Matbaacılık.

Gülen, N. (Tarihsiz). *Resimlerle Heybeliada.* İstanbul: Ana Basım.

Güler, A. (1993). *Türkiye'deki Gayrimüslimlerin 20. Yüzyıl Başlarında Sosyo - Ekonomik Durumları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Güngör, N. (1996). *Seyyahların Kaleminden Şehr-İ İstanbul*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Gürçağlar, A. (1994). Osmanlı Saray Nakkaşhanesi'nin Ortadan Kalkması ve 19. Yüzyılda Osmanlı Saray Ressamlığı Kurumu. *Türkiye'de Sanat* (12), 60-62.

Gürçağlar, A. (1998). Halife Abdülmecid Efendi ve Harem'de Beethoven'in Düşündürdükleri. *Uluslararası Sanatta Etkileşim Sempozyumu Bildirileri 25-27 Kasım 1998*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, ss. 136-141.

Gyllius, P. (2000). *İstanbul Boğazı*. İstanbul: Eren Yayınları.

Hagop, H., Kosyan,V. (1931). *İstanbul Katolik Ermeni Mezarlıkları*. Viyana, (Ermenice)

Hammer, J. Von (2011). *İstanbul ve Boğaziçi*. (Ter. S. Özkan). C.1., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hançer, E. (2004). Ermeni Kiliseleri ve Mezarlıklar. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*. (Ed. K. Anadol ve diğerleri), C.2, ss. 507-537.

Hançer, E. (2004a). Hasköy –Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu.* Cilt II, İstanbul: Taç Vakfı Yayını, S. 235.

Hançer, E. (2004b). Galata ve Pera'daki Ermeni Kiliseleri. *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*, C.II. İstanbul: TAÇ Vakfı, s. 534-535.

Hançer, E. *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi*. İstanbul.

Haskan, M. N. (2001). *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları.

Hasol, D. (1990). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul:Yem Yayın.

Hoenkamp-Mazgon, M. (2002). *İstanbul'da Hollanda Sarayı 1612'den Beri Elçilik Binası.* İstanbul: Y.K.Y.

Hulkiender, M. (2003). *Bir Galata Bankerinin Portresi: George Zarifi (1806-1884).* İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Hür, A. (1994). Latinler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, C.5, s.198.

Işın, E. (2003) *İstanbul'da Gündelik Hayat.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnan, M. (2013). Bir-Garip-Mezarlık-Tartışması. *Vatan gazetesi.* (http://haber.gazetevatan.com/bir-garip-mezarlik-tartismasi/496636/7/yasam) (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2013)

İnankur, Z. (1999). Official Painters of The Ottoman Palace. Art Turc/Turkish Art. 10th International Congress of Turkish Art. 17-23 Sept. 1995. Proceedings, Geneve, ss. 381-388.

İnciciyan, P. G. (1976). *XVIII. Asırda İstanbul* (Çev. Hrand D. Andreasyan). İstanbul: İstanbul Matbaası.

İnalcık, H. (1940). Tanzimat Nedir?. *Yıllık Araştırmalar Dergisi*. I, 1940, 237-263.

İnalcık, H. (1970) II. Mehmed. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: MEB Yayınları, C.7, s. 535.

İnalcık, H. (1988). Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşaası. *19. Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* (Çev. Fahri Unan), s.215-225.

İnalcık, H. (1993). Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri. *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi.* İstanbul: Eren Yayıncılık, ss. 361-423.

İnalcık, H. (1994). Galata, Osmanlı Dönemi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, ss. 349-354.

İnalcık, H. (1996). Osmanlılarda Batı'dan Kültür Aktarması Üzerine. *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi.* (Ed. H. İnalcık), İstanbul: Eren Yayıncılık, ss. 425-430.

İnalcık, H. (2009). Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası. 7. *Uluslarası Türk Kültürü Kongresi. Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul. Bildiriler I.İstanbul'un Tarihi: Medeniyetlerin Buluşma Noktası Olarak İstanbul*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 3-26.

İrepoğlu, G. (1999). *Levni. Nakış, Şiir, Renk*. İstanbul.

İrepoğlu, G. (2003). Vanmour ve Levni: Aynanın İki Yüzü. Lale Devri İstanbulu'na İki Özgün Bakış: Rijksmuseum ve Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki Yapıtlarıyla Vanmour ve Levni. Sergi kataloğu, İstanbul, s. 28-47.

Johnson, B. (2002). *Feriköy Protestan Mezarlığı.* (Çev. H. Cingi), İstanbul: Ofset Yapımevi.

Johnson, B. (2002). İstanbul's vanished city of the dead the grand champs des morts. *Myth to modernity*. Efsanelerden Günümüze İstanbul 1 (Ed.N. Başgelen, J.Brian). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Johnson, B. (2003). Batılıların Gözüyle Büyük Mezarlık. *Tarih ve Toplum*. (Çev. Handan Cingi), Mayıs, 233, ss. 34-41.

Kazgan, H. (1991). *Galata Bankerleri.* İstanbul: Türk Ekonomi Bankası.

Kaligas, M. (1973). *Yannoulis Halepas: His Life and Work.* (Translated Brian de Jonghi). Athens: Commercial Bank of Greece.

Kaplan, S. (2006). *Batılı Gezginlerin Gözüyle İstanbul*. İstanbul: Büyüksehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.

Karaca, Z. (1992a). Fetihten sonra İstanbul ve Rum toplumu. *Tarih ve Toplum*. 104: 13-17.

Karaca, Z. (1995) *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*. İstanbul: YKY.

Karal, E. Z. (1946), *Selim III'ün Hattı Hümayünları*. Ankara.

Karakasli, K. (6 Haziran 2013). Geçmişe Direnmek. *Agos Gazetesi.*

Karal, E. Z. (1940). Tanzimat'tan Evvel Garplılaşma Hareketleri (1718-1839). *Tanzimat I.* İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları, ss. 13-30.

Karal, Z. E. (2006). Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batı'nın Etkisi. *Tanzimat*, (Der. H. İnalcık ve Seyitdanlıoğlu), İstanbul: Phoenix Yayınevi, ss.65-82.

Karamani, A. (1987). *Antik Mimari Öğelerin Geç Devirdeki Kullanım Biçimleri ve Beyoğlu-İstiklal Caddesi XIX. Yüzyıl Apartman Cephelerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Karlık, H. (1994). Yeşilköy. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C.7, ss. 510-512.

Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kasparyan, Karnik A. ve Khdsian, Hrant H. (1922). *Azkayin Kerezmanadun Hayots Şişli (Şişli Milli Ermeni Mezarlığı).* İstanbul.

Kayra, C. (1990). *İstanbul Mekanlar ve Zamanlar*. İstanbul.

Kayra, C. (1993). *Mekanlar ve Zamanlar Bebek.* İstanbul: Akbank Yayını

Kayra, C. ve Üyepazarcı, E. (1993). *Mekanlar ve Zamanlar Kandilli, Vaniköy, Çengelköy.* İstanbul: İ.B.B.

Keister, D. (2004) *Stories in stone. A Field Guide To Cemetery Symbolism And İconography*, Salt Lake City: Gibbs Smith Publisher.

Keskin, C. (2000). Eyüpsultan'da Bulunan Osmanlı Dönemi Armalı ve Nişanlı Mezar Taşları Hazirelerindeki. *III. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 28-30 Mayıs 1999.* İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, ss. 366-371.

Kenanoğlu, M. (2007). *Osmanlı Millet Sistemi.* İstanbul: Klasik Yayınları.

Kıbrıs R. B. ve Z. Öğel (2007). *Konstantiniyye'den İstanbul'a XIX.. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası Fotoğrafları*. (Sergi Kataloğu) İstanbul: Pera Müzesi.

Kırkpınar, L. (1998). Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın. *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*. (Ed. A. Berktay Hacımirzaoğlu). İstanbul: Tarih Vakfı ve İş Bankası Yayını, ss. 13-25.

Kırmızı, A. (1998). *II. Abdülhamit Dönemi (1876-1908) Osmanlı Bürokrasisinde Gayrimüslimler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kiskira, K .P. (1999). 19. Yüzyılın Çokuluslu İstanbul'unda Amerikan Misyonerleri. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler*. (Der. P. Stathis), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 65-77.

Kiutuçkas, Y. (1999). 1878'e Kadar İstanbul'daki Bulgar Cemaati. *19. Yüzyıl İstanbul"unda Gayrimüslimler.* (Der. P. Stathis), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 36-51.

Kreiser, K. (1997). Public Monuments in Turkey and Egypt, 1860-1916. *In Muqarnas XIV: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World.* (Ed. Gülru Necipoglu). E.J. Brill, ss. 103-117.

Koch, G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri.* (Çev. Z. Zühre İlkgelen), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Koçu, R.E. (1971). *İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul.

Koçunyan, A. (2011). Nizâmnâme-i Millet-i Ermeniyân Anayasa mıydı?. *Toplumsal Tarih*. Aralık, 216, s. 46-52.

Kosyan, H. (1931) *Kerezmanadun Gataghige Hayots Gosdantnubolso (İstanbul Katolik Ermenileri Mezarlığı).* Viyana.

Konyalı, İ. H. (1977) *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi.* C.2, İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları.

Kovulmaz, B. (Ed.)(2007). *Amadeo Preziosi*. İstanbul: Yky.

Köker, O. (Ed.) (2008). *Orlando Carla Calumeno Koleksiyonu'nda Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler.* İstanbul: Bir Zamanlar Yayıncılık.

Kömürcüyan, E. Ç. (1988). *İstanbul Tarihi, Xvıı. Asırda İstanbul*. (Çev. Hrand D. Andreasyan, Yay. Haz. K. Pamukciyan). İstanbul: Eren Yayınları.

KUBAN, D. (1998) *İstanbul Bir Kent Tarihi. Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul.* (Çev. Z. Rona). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: Yem Yayınları.

Kuruyazıcı, H. (1999a). İstanbul'un Unutulmaz Mimarları. *İstanbul.* 28, 69-78.

Kuruyazıcı, H. (1999b). Unutulmuş İki Mimar, Yok Olmuş Bir Bina. *İstanbul*. 36, 21-24.

Kuruyazıcı, H. ve Şarlak, E. (Ed.) (2010). *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları.* İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği Yayını.

Kurtz, D.C., Bordtman. J. (1971). *Greek Burial Customs*. London.

Kutlu, Ş. (1978). *Eski İstanbul'un Ünlüleri*. İstanbul: Hür Yayın ve Tic. A.Ş.

Kutlu, S. (2004). *Didâr-ı Hürriyet Kartpostallarla İkinci Meşrutiyet 1908-1913.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Küçük, C. (1999). Osmanlı Devleti'nde "Millet Sistemi". *Osmanlı Ansiklopedisi. (Ed. G.Eren).* C.4, 208-216. Ankara: Yeni Türkiye Yayını.

Küçük, C. (1985) Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, C. 4, ss.1007-1024.

Kütükoğlu, M. S. (1992). Tanzimat Devri'nde yabancıların iktisadi faaliyetleri. *150. Yılında Tanzimat*. (Yay. Haz. H. D. Yıldız), Ankara: TTK Yayınları, ss. 91-138.

F. Georgion (1997). Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında. *İstanbul 1914-1923*. (Haz. S. Yerasimos), İstanbul: İletişim Yayınları.

LAQUER, H. P. (1984). Osmanlı Mezar Taşlarının Süslemesinde Bitkisel Motifler. *Suut Kemal Yetkin'e Armağan.* Ankara, ss. 263-273.

Laquer, H. P. (1997). *Hüve'l-Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Leader, R. E. (1997). In Death not divided: Gender, family, and state on Classical Athenian grave stelae. *American Journal of Archeology*. Vol. 101, No.4, s. 683-699.

Lenaghan, J. (2008). Kadın Portre Heykelleri. *Aprodisias'tan Roma Portreleri*. (Ed. R. R. R. Smıth, J. L. Lenanghan), (Çev. A.Yoltar Yıldırım, G.Ergin), İstanbul: YKY, s. 87-101.

Leppert, R. (1999). *Sanatta Anlamın Görüntüsü İmgelerin Toplumsal İşlevi*. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lewis B. (1970) *Modern Türkiye'nin Doğuşu. (*Çev. M. Kıratlı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Lowden, J. (2005). *Early Christian & Byzantine art.* London: Phaidon Press.

Lubenau, R. (2012). *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi. Osmanlı Ülkesinde 1587-1589*. (Çev. Türkis Noyan), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Macar, E. (2002). *İstanbul"un Yok Olmuş İki Cemaati: Doğu Ritli Katolik Rumlar ve Bulgarlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Macar, E. (2003). *Cumhuriyet Dönemi İstanbul'unda Rum Patrikhanesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Machine, E. J. (1953). Symbols in religion. *The Journal of Bıble and Religıon*. Oxford: Oxford University Press, s. 163-169.

Magdalino, P. (2012). *Ortaçağda İstanbul Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinoplis'in Kentsel Yerleşimi.* (Çev. B. Cezar), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Mango, C. (2010). Bizans Yeni Roma İmparatorluğu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mansel, P. (2008), *Konstantiniye Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924.* İstanbul: Everest Yayınları.

Mantran, R. (1985). XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda İstanbul'da Azınlıklar, Meslekler Ve Yabancı Tüccarlar. *Tarih ve Toplum*, 3,16.

Mantran, R. (1986*). 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul.* (Çev. M. A. Kılıçbay ve E. Özcan). Ankara: V Yayınları.

Mantran, R. (1991). *Xvı: ve Xvıı. Yüzyılda İstanbul' da Gündelik Hayat. (*Çev. M.A. Kılıçbay). İstanbul: Eren Yayıncılık.

Mantran, R. (2005). *İstanbul Tarihi*. (Çev. T. Tunçdoğan), İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1991). *Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri (1895-1908).* İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1985). 19. Yüzyılda Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, C. 2, ss. 342- 351.

Marmara, R. (2001). *Pangaltı (Pancaldi) 19. Yüzyılın Levanten Semti.* (Yay. Haz. E. İşözen). İstanbul: Şişli Belediyesi Yayınları.

Marmara, R. (2003). *Precis Historique de la Communaute Latine de Cosntaninople et de son Eglise. De l'Empire Byzantin a la Republique de Turquie*. İstanbul: Anadolu Ofset.

Marmara, R. (2004). Pancaldı Quarter Levantın du XIX e sıecle. İstanbul: Les Editions Isis.

Marmara, R. (2004). Deux Documents d'archıves Pour l'hıstoıre de la Latınıte Ottomane de Constantınople. İstanbul: Les Edıtıons Isıs.

Marmara, R. (2005). Les Levantıns Et la Gresıcatıon des Emprunts Turcs-Ottomans. İstanbul: Les Edıtıons Isıs.

Marmara, R. (2006). *Bizans İmparatorluğu'ndan Günümüze. İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi Bizans İmparatorluğun'dan Günümüze.* (Çev. S. Özen). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Marmara, R. (2009). *Lape Hastanesi - Lapaix Hospital: Osmanlı Hoşgörüsünün Tanığı.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Martin. G. (2007) *İstanbul'a Seyahat*. (Çev. İ. Yerguz) İstanbul: İstiklal Kitabevi.

Mazak, A.;Mazak, M. (2008). *Dersaadet'in Sayfiye Semti Sarıyer.* İstanbul: Sarıyer Belediyesi Yayınları.

Meis, M. S. (2002). *Hıstorische Grabdenkmaler der Wupperregoın dokumentiert und analysiert vor dem Hintergrund der Entwicklung der Sepulkralkultur*. German: Wuppertel Üniversitate.

Meriç Yazan, Ü. (1989). Bir Asır Boyunca (1840-1940) İstanbul Şehri'nin Nüfusunda Meydana Gelen Değişmelerin Tahlili. *Tarih Boyunca İstanbul Semineri 29 Mayıs-1 Haziran 1988.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, ss. 59-105.

Meriç Yazan, Ü. (2010). *Seyyahların Aynasında Şehirlerin Sultanı İstanbul.* İstanbul: Albaraka Türk Bankası A.Ş., Elma Basımevi.

Meyer E. R. (Ed.) (1992). *Cemeteries & Gravemarkers Voices of American Culture.* Logan: Utah State University Press.

Meyer-Schlichtmann, C. (1992). *Prusya Elçiliği'nden Doğan Apartmanı'na. İstanbul-Beyoğlu'ndaki Bir Binayla Arsanın 130 Yıllık Tarihi*. (Çev. Ü. Öztürk), İstanbul: Promot Matbaacılık A.Ş.

Meyer –Woeller, U. E. (1999). *Grabmäler des 19. Jahrhunderts im Rheinland Zwischen İdentität, Anpassung Und İndividualität.* Rheinischen Friedrich - Wilhelms – Universität.

Miroğlu, A. *Pangaltı Ermeni Mezarlığı - Surp Hagop Mezarlığı.* Http:/www.hyetert.com/yazi3.Asp?S=0&Id=323&Dilld=1 (Erişim Tarihi 30.03.2012)

Mıllas, A. (2006). *Pera: The crossroads of Constaninople*. Athens: Mılıtos Editions,

Millas, H. (1994a). Rumlar. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C.6, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, ss. 360-368.

Millas, H. (1994b). *Yunan Ulusunun Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Millas, H. (2000). *Türk Romanı ve Öteki - Ulusal Kimlikte Yunan İmajı*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Millas, H. (2003). *Geçmişten Bugüne Yunanlılar Dil, Din ve Kimlikleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mintzuri, H. (2002). *İstanbul Anıları (1897-1940).* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Moe, D. (1985). *Christina Symbols Handbook: Commetary & Patterns For Traditional and Contemporary Symbols*. Minnaepolis: Ausbug Pub. House.

Moltke, H. Von (1969). *Türkiye Mektupları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Müller-Wiener, W. (2001) *İstanbul'un Tarihsel Topografyası 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion – Konstantinopolis - İstanbul.* (Çev. Ü. Sayın). İstanbul: YKY.

Müller-Wiener, W. ve Schiele, R. (1998). *19. Yüzyılda İstanbul Hayatı*. İstanbul: Apa Ofset.

Mytum, H.C. (2004). *Mortuary Monuments and Burial Grounds Of The Hıstoric Period*. Newyork: Kluwer Academic Plenum Pub.

Neumann, C. K. (2011) Modernitelerin Çatışması Altıncı Daire-i Belediye, 1857-1912. *İstanbul İmparatorluk Başkentinden Mega Kente.* (Ed. Y. Köse), İstanbul: Kitap Yayınevi, ss. 426-453.

Oban, R. Ç. (2007). *Levanten Kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme*. 22, s.337-356, Güz. (ww.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s22/oban.pdf Erişim tarihi 11.12.2011).

Oberling, G. Ve Smith G. M. (2001). *Osmanlı Sarayında Yemek Kültürü*. (Çev. Z. Rona), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Olivier, A. (2007). *18. Yüzyılda Türkiye ve İstanbul* (Haz. A. Kaptan). İstanbul: Kesit Yayınları.

Onur, H. (1999). *Millet-İ Sadıka'dan Hayk'ın Çocuklarına Ermeniler.* İstanbul: Kitabevi.

Ortaylı, İ. (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. C. 4, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 996-1001.

Ortaylı, İ. (1994). Levantenler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, ss. 204-205.

Ortaylı, İ. (1995). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Nizamı. *Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu'na Armağan.* Ankara, 1995, s. 85-92.

Ortaylı, İ. (2002). Osmanlı Toplumu'nda Millet Sistemi ve Hoşgörü Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi. *Türkler Ansiklopedisi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 216-220.

Ortaylı, İ. (2006a), *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Ortaylı, İ. (2006b). Levantenler. Avrupalı Mı Levanten Mi? ss. 23-28. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Ortaylı, İ. (2009). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Hil Yayınları.

Osma, K. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946).* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Öncel, D. (2005). Galatalı Olmak. *Mimar İstanbul Dergisi*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, ss. 55-59.

Öncel, D. ve Kafesçioğlu F. O. (2005). 1858-1860 Galata, Pera ve Pangaltı Planı. *Mimar İstanbul Dergisi*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, sayı 15, ss. 18-19.

Öndeş, O. (2010). *Asıl Efendiler-Levantenler.* Şenocak Yayınevi.

Öner, S. (2000). Sultan Abdülhamid'in Saray Ressamları Luıgi Acquarone ve Fuasto Zonaro. *Uluslararası Sanatta Etkileşim Sempozyumu Bildirileri 25-27 Kasım 1998*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, ss.186-191.

Öney; G. (1972). Anadolu Selçuklu Mimarisi'nde Avcı Kuşlar, Tek ve çift başlı kartal. *Malazgirt Armağanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özdoğan, G. G., Üstel, F. v.d., (2009). *Türkiye'de Ermeniler Cemaat – Birey - Yurttaş*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özendes, E. (1995). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özendes, E. (1998a). *Abdullah Freres: Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları*. İstanbul: Yky.

Özendes, E. (1998b). *Sebah ve Joailler'den Foto Sabah'a: Fotoğrafta Oryantalizm.* İstanbul: YKY.

Özel, A. (1996), Gayri Müslim. *DİA.,* İstanbul: TDV. Yayınları, Cilt 13, s. 425.

Özen, S. (2006). *Yüz Elli Yılın Tanığı Dame De Sion*. İstanbul

Özgencil Yıldırım, S. (2008). *Kentin Anlam Haritaları Gravürlerde İstanbul.* İstanbul: Ay Ofset Matbaacılık.

Özkalıpçı, M. (12 Temmuz 2013). *Taksim Meydanı İnşaat Çalışmaları Sırasında Ermenice Mezar Taşları Ortaya Çıktı.* Agos Gazetesi.

Özsezgin, K. (1996). *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu / The Collection of İstanbul Museum of Painting and Sculpture*. İstanbul: Mimar Sinan University.

Özyalçıner, A. (2003). *Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul.* İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Pamukcuyan, K. (1960a). Balıklı Ermeni Mezarlığı. *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul, Cilt Iv, S. 1908-1910.

Pamukciyan, K. (1960b). Beykoz'da Ermeniler. *İstanbul Ansiklopedisi*. (Yay. Haz. R. E. Koçu, M. A. Aybar), İstanbul, C. Iv, S. 2648.

Pamukciyan, K.(1960c). Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı. *İstanbul Ansiklopedisi*. (Yay. Haz. R. E. Koçu, M. A. Aybar), İstanbul, C. IV, s. 1819-1822.

Pamukciyan, K. (1960d). Bakırköy'de Ermeniler. *İstanbul Ansiklopedisi*. (Yay. Haz. R. E. Koçu, M. A. Aybar İstanbul, 1960, C. IV, s. 1908-1910.

Pamukçıyan, K., (1993). Manas Ailesi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. VI, İstanbul, s. 286-287.

Pamukciyan, K. (1994). Ermeniler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt 3, s. 190-194.

Pamukciyan, K. (1997). Yeşilköy Hakkında Tarihi Bilgiler. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 165, Eylül, s. 9-10.

Pamukciyan, K. (2002a). Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I,* İstanbul: Aras Yayıncılık s. 159-163.

Pamukciyan, K. (2002b). Balıklı Ermeni Mezarlığı. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I,* İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 164-167.

Pamukciyan, K. (2002c). Beykoz'da Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I*, 2002, Aras Yayıncılık, s.179.

Pamukciyan, K. (2002d). Bakırköy'de Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I,* 2002, İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 168-171.

Pamukciyan, K. (2002e). Beyoğlu'nda Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I*, 2002, İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 180-183.

Pamukciyan, K. (2002f). Yeşilköy'de Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I.* İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 172-174.

Pamukciyan, K. (2002g). Beşiktaş'ta Ermeniler. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I*. İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 176-178.

Pamukciyan, K. (2002h). Sulumanastır Surp Kevork Kilisesi Ne Zamandan Beri Ermenilerin Elindedir?. *İstanbul Yazıları. Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-I,* 2002, İstanbul: Aras Yayıncılık, s. 143-147.

Papazoğlu, G. K. (2005). *Taphika Nnēmeia tēs Polēs: A. Sisli-emporoi kai trapezites [Tafika Mnimia tis Polis; A. Şişli- Embori*, Komotēnē (Yunanistan), Thrakikē Bibliothēkē.

Par Araştırma Ltd. (Yay. Haz.) (1989). *Sayılarla İstanbul.* İstanbul: Cem Ofset.

Pardoe, J. (1997). *18. Yüzyılda İstanbul.* (Çev. B. Şanda). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Parkes Weber, F. (1909). Aspects Of Death, and Their Effects On The Living As İllustrated By Mınor Works Of Art, Especially Medals, Engraved Gems, Jewels. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society, Forthy*. Vol. 10, s. 163-202.

Plehvarian, N. K. (1999). 19. Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişimler Ve Mimariye Yansımaları. *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslarüstü Bir Miras"*. İstanbul: YEM Yayınları.

Polonyalı Simeon (2002) *Polonyalı Bir Seyyahın Gözünden 16. Asır Türkiye'si*. (Çev. H. D. Andreasyan). İstanbul: Kesit Yayınları.

Primi, G. (1960). Feriköy Latin Mezarlığı. *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul, C.10, ss. 5687-5688.

Roussos-Milidonis, M. N. (1999). 19. Yüzyıl İstanbul'unda Katolik Azınlık. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler*.(Der. P. Stathis), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 86-92.

Rado, Ş. (1970). Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi. Hayat Tarih Mecmuası Yayınları.

Rado, Ş. (Haz.) (2006). *Paris'te Bir Osmanlı Sefiri Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Renda, G. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Renda, G. ve T. Erol (1980). *Başlangıcından Bugüne Kadar Türk Resim Sanatı Tarihi*. Cilt I-III, İstanbul: Tiglat Yayınları.

Renda, G. (1993). Anadolu ve Rumeli Duvar Resmi. *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı Tarihi* (G. Renda ve T. Erol), İstanbul: Tiglat Yayınevi, ss.64-78.

Renda, G. (1996). Ressam Kapıdağlı Konstantin Hakkında Yeni Görüşler. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı.* İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, ss. 139-162.

Renda, G., (1999). Selim III's portraits and the European connection. *Art Turc / Turkish Art. 10th International Congress of Turkish Art. 17-23 Sept. 1995. Proceedings*. Geneve, ss. 567-578.

Renda, G., (2000). Tasvir-i Hümayun 1800-1922. Portrenin son yüzyılı. *Padişahın Portresi. Tesavir-i Al-i Osman*, Ed. F. Çağman, İstanbul, ss. 442-463.

Renda, G. (2002). Osmanlılarda Heykel. Sanat Dünyamız, 82, 139-145.

Renda, G. Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. Http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352709 (Erişim tarihi 14.8.2014)

Rıchard Johnson, C. (Ed.) (2011). *İstanbul 1920*. (Çev. Sönmez Taner) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Robb, J. (2009). People of Stone: Stelae, Personhood, and Society in Perhistoric Europe. *Journal of Archaeological Method and Theory*. Vol. 16, No. 3, pp. 162-183.

Robert, L. A. (1958). *The Publıc Memorial and Godefroy's Battle Monument*. Journal of the Society of Architectural Historians, Vol. 17, No. 1 (Mar.), pp. 19-24.

Rodley, L. (1994). *Byzantine Art and Architecture, an İntroduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Roosevelt, C. H. (2006). Symbolic Door Stelae and Graveside Monuments in Western Anatolia. American Journal of Archaeology. Vol. 110. No. 1. Jan., pp. 65-91.

Roussos-Milidonis, M. N. (1999). 19. Yüzyıl İstanbul'unda Katolik Azınlık. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler.* (Ed. P.Stathis)(Çev. F. Ve S. Benlisoy), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 86-92.

Quataert, D. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922. (*Çev. Ayşe Berktay). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sağır, G. (2008). *Kars ve Çevresi Kral Abas (928 -953) Dönemi Kiliseleri: 'Surp Arak'elots Kilisesi' ve 'Kümbet Kilise'.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Sahillioğlu, H. (1968-69) Yabancı Gözüyle Türkler, Yahudiler, Ermeniler, Rumlar. *Belgelerle Türk Tarihi*, 3, 15.

S. Şahin (1995). Fener Rum Patrikhanesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi.* İstanbul, C. 12, s.. 342.

Sarıöz, P. (1996). *Bir Zamanlar İstanbul*. İstanbul: İdea Yayıncılık.

Saner, T. (1998). *19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm*. İstanbul: Pera Turizm.

Schiele, R.; Müller Wiener, W. (1988). *19. Yüzyılda İstanbul Hayatı*. İstanbul: Apa Ofset.

Scognamıllo G. (1994). Gıuseppe Donizetti. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* C. 3, S. 99-100.

Scott, N. (1979). Polities On A Pedestal. Art Journal. Vol. 38, No. 3, Spring, S. 190-196.

Seçgin, N. (2000). Eyüpsultan Hazirelerindeki Mimari Düzenlemeli Lâhitler. *Iv. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 5-7 Mayıs 2000*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, Ss. 298-309.

Sevim, M. (Yay. Haz.) (2002). *Gravürlerle Türkiye 1.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları (2. Baskı).

Seyfeli, C. (2005a). *İstanbul Ermeni Patrikliği*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları.

Seyfeli, C. (2005b). Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin İdari Yapısı: Ermeniler Örneği. *Milel ve Nihal*. 2 (2), 125-156.

Sezer, S. (2002). Osmanlı Kültür Çeşitliliğinin Kent Mekânlarına Yansıyan Örnekleri Olarak İstanbul'da Tanzimat Sonrası Latin Katolik Yapıları. *2000'den Kesitler I:Osmanlı'da Mekânlar/Zamanlar/İnsanlar.* (Der. A. U. Peker), Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, ss. 27-40.

Sezer Darnault, S. (2004). *Latin Catholic Building in Istanbul A Historical Perspective (1839-1923).* (Çev. Ç. Birkan). İstanbul: The Isıs Pres.

Shaw, S. J. (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlıklar Sorunu. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi.* C. 4, ss. 1002-1006.

Seropyan, V. (1994a). Ermeni Okulları. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, s. 187.

Seropyan, V. (1994b). Ermeni Kültür Kurumları. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, ss. 184-185.

Seropyan, V.(1994d). Ermeni Mezarlıkları. *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 3, s. 185.

Smıth, R. R. R. ve Lenaghan, J. L. (Ed.) (2008). *Aprodisias'tan Roma Portreleri*. (Çev. G. Ergin, A. Yoltar Yıldırım), İstanbul: YKY. A.Ş.

Soykan, T. T. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler*. İstanbul: Ütopya Kitabevi.

Soysal, M. (1997). Mezar. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, C. 2, ss. 1212-1216.

Sönmez, Z. (1996). Türk Sanatında İtalyan Ressamlar ve Etkileri. *Aslanapa Armağanı.* İstanbul: Bağlam Yayınları, ss. 239-252.

Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1986). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Spitzing, G. (1989). *Lexicon byzantinisch-christlicher Symbole*. Dierrichs.

Stathıs, P. (Ed.) *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler* (Çev. F. Ve S. Benlisoy). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Stott, A. (2008). *Pioneer Cemeteries Sculpture Gardens Of The Old West,* Lincoln & London: University of Nebraska Press.

Sürbahan, N. (2002). *19. Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Ressam Manas Ailesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Synder, E. M. (1992). Innocents in a Wordly Word: Victorian Children's Gravemakers. *Cemeterıes&Gravemarkers Voices of American Culture*. (Ed. R.E. Meyer). Utah: Utah State University Pres, ss. 11-29.

Şahin, G. (2007). *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu ve Türk İmajı*. İstanbul: Gökkubbe Yayınları.

Şahin Tekinalp P. (2004). Tuvallerde Yıldız Sarayı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.* Cilt 21, sayı 2, s. 143-158.

Şarlak, E. (2005). *İstanbul'daki Hıristiyan Mezarlıklarında Mimarlık ve Sanat,* İstanbul: Derin Yayınları.

Şehsuvaroğlu, B. (1965). Kırım Harbinde İstanbul Hastaneleri. *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 10, S. 19.

Şeni, N. (2008). *Seni Unutursam İstanbul*. (Çev. S. Özen, Ş.Tekeli) İstanbul: Kitap Yayınevi.

Şenocak, B. (2003). *Levant'ın Yıldızı İzmir, Levantenler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler.* İzmir: Şenocak Kültür Yayınları.

Şenol, E. (2006). *Pera-Galata-Samatya*. Ankara: Pozitif Matbaacılık,

Şenyurt, O. (2002). *1800-1950 Arasında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Rum Mimarlar.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İTÜ.

Şenyurt, O. (2012). *İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Şişman, A. (2004). *Tanzimat Döneminde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Tan, G. (2011-07-24). Varolmayanın Tescili. *Radikal* Gazetesi. Http://www.radikal.com.tr/radikal2/varolmayanin_tescili-1057505 (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2013).

Tanör, B. (1985). Anayasal Gelişmelere Toplu Bir Bakış. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. C. 1, İstanbul: İletişim Yayınları, Ss. 11-26.

Tansuğ, S. (1993). Çağdaş Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi

Tanyeli, U. (1996). Osmanlı Barınma Kültüründe Batılılaşma Ve Modernleşme: Yeni Bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu. *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme.* (Ed. Y. Sey), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 284-297.

Tavernier, J. B. (2006). *Tavernier Seyahatnamesi*. (Çev. T. Tunçdoğan). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tchıhatchef, P. (2000). *İstanbul ve Boğaziçi*. (Çev. A. Berktay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi.* C. 2, ss. 456-475.

Tekeli, İ. (1999). 19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü. *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri.* Dumont, P. ve Georgeon F., (Ed.) Çev. A. Berktay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınlan, ss. 19-30.

Timur, T. (1984). Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati - I. *Tarih ve Toplum*. S. 11, s..42-48.

Timur, T. (1984). Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati - II. *Tarih ve Toplum*. S. 12, s.16-24.

Throne, F. (1947). Nature Ramblings: Pysche. *Science News Letter.* April 5, s. 222.

Toros, T. (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayri Müslim Azınlıklar. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi.* C.4, İstanbul, s. 1011.

Toprak, Z.; Eldem, E. V.D. (2003). *Kıtaların Denizlerin, Yolların, Tacirlerin Buluştuğu Kent İstanbul.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.

Tsilenis , S. (1999). The Architecture of the Constantinople at the End of the 19th Century, on The Occasion of The Work Of Periclis Fotiadis. *İkathimerini zoü stin Konstantinupoli sto telos tu 19u ke stis arhes tu 20u eona (*19. Yüzyılın Sonlarında ve 20. Yüzyılın Başlarında *İ*stanbul"da Gündelik Hayat), Atina: Sindesmos ton en Athines Megalosholiton, s. 189-244.

Tsilenis, S. (2005). İstanbul'un Rum Mimarları ve Eserleri. *Mimar İstanbul Dergisi*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, sayı 17, s. 19-24.

Tsilenis, S. (2006). Rum Cemaati'nin İstanbul'un Biçimlenişine Katkısı, Perikles D. Fotiadis Kalfa Örneği. *Arredamento Mimarlık*, İstanbul, sayı 188, s. 114-119.

Tuncay, M. (1997). Siyasal Tarih (1908-1923). *Çağdaş Türkiye 1908-1980*. (Yay. Yön. S. Akşin), İstanbul: Cem Yayınevi, s. 27-75.

Tournefort, J. (2005). *Tournefort Seyahatnamesi*. (Ed. S.Yerasimos) (Çev. A. Bertay ve T. Tunçdoğan). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tuğlacı, P. (1991). *İstanbul Ermeni Kiliseleri - Armenian Churches Of Istanbul,* İstanbul: Pars Yayın Ticaret.

Tuğlacı, P. (1992). *Tarih Boyunca İstanbul Adaları Cilt 1.-2.,* İstanbul: Pars Yayın Ticaret.

Tuğlacı, P. (1993). *Osmanlı Mimarlığı'nda Balyan Ailesi'nin rolü*. İstanbul: Çığır Yayınları.

Tuğlacı, P. (2004a). *Tarih Boyunca Batı Ermenileri Cilt 1 (287-1850).* İstanbul: Pars Yayın Ticaret.

Tuğlacı, P. (2004b). *Tarih Boyunca Batı Ermenileri Cilt 2 (1851-1890).* İstanbul: Pars Yayın Ticaret.

Tuğlacı, P. (2004c). Tarih Boyunca Batı Ermenileri *Cilt 3 (1891-1922)*. İstanbul: Pars Yayın Ticaret.

Tuna, T. (2000) *Hebdomon'dan Bakırköy'e.* İstanbul: İstanbul Bakırköy Belediyesi Yayınları.

Tuncer, H. (1997). *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*. İstanbul: Ümit Yayıncılık.

Türker, O. (1999a) *Mega Revma'dan Arnavutköy'e Bir Boğaziçi Hikayesi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Türker, O. (1999b) . İstanbul'da İz Bırakan Mimar: Perikli Fotiyadis, *Tarih ve Toplum Dergisi*. İstanbul: İletişim Yayınları,(181), s. 28-30.

Türker, O. (2000). *Galata'dan Karaköy'e Bir Liman Hikayesi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Türker, O. (2003). *Halki'den Heybeli'ye Bir Ada Hikayesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Türker, O. (2004a). *Nihori'den Yeniköy'e Bir Boğaziçi Köyünün Hikayesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Türker, O. (2004b). *Prinkipo'dan Büyükada'ya Bir Prens Adasının Hikayesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Türker, O. (2006). *Therapia'dan Tarabya'ya Boğaz'ın Diplomatlar Köyünün Hikayesi.* İstanbul: Sel Yayıncılık.

Ubicini, J. H. A. (1977). *1855'te Türkiye.* İstanbul: Tercüman Yayınları.

Uçkan, Y. (2011). 1. Ünite Erken Bizans dönemi. *Ortaçağdan Günümüze Anadolu Uygarlıkları*. (Ed. E. Altınsapan), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Uçman, A. (2002) Tanzimat'tan sonra kültür ve edebiyat hayatımızdaki değişme ve yenilenme. *Türkler Ansiklopedisi*. C.15, s.181-188.

Uludağ, E. (1996). Oluşum Süreci İçinde "Ortaoyunu"Ndan "Perdeli"Ye Türk Tiyatrosu. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı.* İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 363-170.

Unat, F. R. (1968). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara: TTK Yayınları.

Üçel Aybet, G. (2003). *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1580-1699)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ünver, S. (1995). *İstanbul risaleleri.* İstanbul: İ. B. B. Yayınları.

Üsdiken, B. (1999). *Pera'dan Beyoğlu'na 1840-1955*. İstanbul: Akbank Yayınları.

Üsdiken, B. (2000*) Pera ve Beyoğlu'nda bankalar… bankerler… sarraflar… tefeciler… kuyumcular…*. İstanbul: Kentbank Yayınları.

Üsdiken, B. (2006). *Pera'da Levantines, Marranes ve Yabancılar, Avrupalı mı Levanten mi?*. İstanbul: Bağlam Yayınları, ss. 71-118.

Ünüvar, R. (1969). *İlçemiz Beyoğlu*, İstanbul: Kardeş Matbaası.

Ünver, A. S. (1940). Osmanlı Tababeti ve Tanzimat Hakkında Yeni Notlar. *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Vekaleti Neşriyatı, ss. 933-966.

Veinstein, G. (1997). Fetihten Sonraki Osmanlı Millet Sistemi Üzerine Bazı Düşünceler. *I.Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı. 24-25 Mayıs 1996*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, ss. 137-142.

Velidedeoğlu, H.V., (1940). Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat. *Tanzimat I*, Maarif Vekaleti Neşriyatı, İstanbul, ss. 139-209.

Vogt, T.(1990). *İstanbul.* Spur Verlag Zürich.

Yaman, Z. (2009). Katolik Mezarlığı 61 yıl sonra yeniden açılacak. *Sabah Gazetesi*. (http://www.sabah.com.tr/Yasam/2012/09/09/katolik-mezarligi-61-yil-sonra-yeniden-acilacak 09.09.2012) (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2013).

Yarman, A. (2001). *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Tarihi.* İstanbul: Ana Basım San. Tic. A.Ş.

Yazan, Ü. M. (1989). Bir Asır Boyunca (1840-1940) İstanbul Şehrinin Nüfusunda Meydana Gelen Değişmelerin Tahlili, *Tarih Boyunca İstanbul Semineri. 29 Mayıs-1 Haziran 1988*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, ss. 59-74.

Yediyıldız, B. ve Öztürk, N. (1992). Tanzimat Dönemi Vakıf Uygulamaları. *150. Yılında Tanzimat*. (Yay. Haz. H. D. Yıldız). Ankara: TTK Yayınları, ss.571-589.

Yenişehirlioğlu, F., (1983). Western influences on Ottoman architecture in the 18th century. *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789*. Wien, s. 153-178.

Yenişehirlioğlu, F., (1993). Sanatta Osmanlı İmparatorluğu Fransa etkileşimi. Osman Hamdi Bey Dönemi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 57-68.

Yenişehirlioğlu, F., (2014). Sanat Tarihi Araştırmaları: Kültürel Kimlikte Gelenek, Çeşitlilik ve Değişim. Turkish Studies - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/10 Fall 2014, p. 1-3.*

Yerasımos, S. (1996). *İstanbul 1914-1923.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Yerasimos, S. (2006). Levanten Kimdir?. *Avrupalı mı Levanten mi?*. İstanbul: Bağlam Yayınları. S. 29-32.

Yerasımos, S. (1999). Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine. *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri.* (Ed. P. Dumont ve F. Georgeon), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 2.

Yetişkin Kubilay, A. (2010) *İstanbul Haritaları 1422-1922*. İstanbul: Denizler Kitabevi.

Yılmaz (Öztürk), N. (2007). *19. Yüzyıl İstanbul Kültür Ortamında Müzik ve Mekan.* İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Yirmisekiz Mehmet Çelebi (1993). Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yumul, A. Dikkaya, F. (2006). *Avrupalı mı Levanten mi?*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yumul, A. (2006). Melez Kimlikler. *Avrupalı mı Levanten mi?*. İstanbul: Bağlam Yayınları. S. 39-50.

Yücel, E. (1994). Dikilitaşlar. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, Cilt 3, s. 52-53.

Zarifi, Y. L. (2006). *Hatıralarım Kaybolan Bir Dünya İstanbul 1800-1920.* (Çev. Karin Skotiniyadis). İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2.baskı.

Zekiyan, B. L. (2002). *Ermeniler ve Modernite*. İstanbul Aras Yayınları.

Zınkeısen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812).* (Çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Zukowsky, J. (1976). Monumental American Obelisks: Centtennial Vistas. The *Art Bulletın. Published: College Art Associatıon*. Vol.58, No.4, Dec., pp. 574-581.

İnternet Yayınları

Aynur Erdem. (26 Eylül 2004) Dededen toruna padişah sosu. Http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/26/cp/yas114-20040925-101.html (Erişim tarihi: 20.2.2014)

Patrikhane resmi internet sitesi.

Http://www.thefreedictionary.com/pedestal (Erişim tarihi 7.1.2014),

Http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/pedestal(Erişimtarihi 7.1.2014)

Http://www.oldcem.bc.ca/gp_art_m3.htm (Erişim tarihi 7.1.2014),

Http://www.iscga.org/how-to-select-a-gravestone.html (Erişim tarihi 7.1.2014),

Http://www.cemeteries.org.nz/Mortality/ncfactsheets/Fact%20Sheets%20%20Memorials.pdf (Erişim tarihi 7.1.2014)

Http://www.cemeteries.org.nz/Mortality/ncfactsheets/Fact%20Sheets%20%20Memorials.pdf (Erişim tarihi 7.1.2014)

Http://en.wikipedia.org/wiki/Obelisk (Erişim Tarihi 24 Aralık 2013

Http://lookuparchitecture.com/aedicula.htm. (Erişim tarihi 17 Nisan 2013)

Http://books.google.com.tr/books/about/Mortuary_Monuments_and_Burial_Grounds_of.html?İd=aof7v1tr2ecc&redir_esc=y (Erişim tarihi 7.1.2014).

Özkalıpçı, M. (12 Temmuz 2013). Taksim Meydanı inşaat çalışmaları sırasında Ermenice mezar taşları ortaya çıktı. *Agos Gazetesi,* (Erişim tarihi: 19.2. 2014)

Http://agraveinterest.blogspot.com/2011/04/different-types-of-crosses-in Cemetery.html (Erişim tarihi 10.1.2014)

Http://www.anayasa.gen.tr/kanunuesasi.htm, erişim tarihi 9 Haziran 2012.

Http://en.wikipedia.org/wiki/Pangalt%C4%B1_Armenian_Cemetery (Erişim tarihi: 5. 8. 2013).

Http://www.encyclo.co.uk/define/aedicula (Erişim tarihi 24 Eylül 2014)

Berköz, Elif. (13 Ekim 2004). Padişahın beğendiği sos Nişantaşı'nda. *Milliyet,* http://www.milliyet.com.tr/2004/10/13/ pazar/paz06.html (Erişim tarihi: 20.2.2014)

Http://www.transtopia.org/symbolism.html#symbols (Erişim tarihi 12.10.2012)

Http://www.glbet-el.org/textesfrancais/ouroboros.pdf (Erişim tarihi 12.10.2012)

Http://www.apamee.com/istanbula/ferikoymezar.htm (Erişim tarihi: 20.2.2014)

Christian Symbolism: Human Skull Under the Crucifix at Golgotha (Erişim tarihi 2.12.2012);

Http://suite101.com/article/christian-symbolism-human-skull-under-the-crucifix-at-golgotha- (Erişim tarihi 2.12.2012).

Http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/memento-mori (Erişim tarihi 2.12.2012).

Www.Buffaloaf.com/a/forestl/symbols/index.htm (Erişim tarihi 2.12.2012)

Http://catholichandmade.com/blog/2011/05/may-our-ladys-month.html Erişim tarihi 12.10.2012)

Http://www.flickr.com/photos/proxyindian/5483542826/ Erişim tarihi 12.10.2012)

Http://home.howstuffworks.com/define-campanula-bellflower.htm (Erişim tarihi, 12.10.2012).

Mert İnan (2013). Bir-garip-mezarlik-tartismasi. *Vatan Gazetesi*, (http://haber.gazetevatan.com/bir-garip-mezarlik-tartismasi/496636/7/yasam) (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2013)

Http://www.newadvent.org/cathen/09601b.htm

Http://en.wikipedia.org/wiki/Pangalt%C4%B1_Armenian_Cemetery

Christopher H. Roosevelt, *Symbolic Door Stelae and Graveside Monuments in Western Anatolia* http://www.ajaonline.org/article/130 (Erişim tarihi: 19.2.2014)

Http://www.glyptothiki.gr -bonanos-georgios.aspx (Erişim tarihi 23.02.2013).

Necla Görgeç Mezara Karşılık Daire. (17.03.2099) Sabah Gazetesi. Http://arsiv.sabah.com.tr/2009/03/18/haber,B0F42855037248639502E3C47ABF72E7.html

Yazarı Belli Olmayan Yayınlar

Anonim (2011) *Haıdar Pasha cemetery, Istanbul*. (Commenwealth War Graves Commision, Information Sheet. (İngiliz Uluslar Topluluğu Savaş Mezarlık Müdürlüğü tarafından hazırlanan tanıtım broşürü), England.

…… (1967). *İstanbul il yıllığı.*

…… (1976). Levant, Levanten maddesi. *Türk Ansiklopedisi*. Cilt: XXIII, s: 12-13. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

…… (1987). *Şişli. Şişli Belediyesi.* İstanbul: İki Nokta Yayınevi.

…… Şişli *Ermeni Mezarlığı İdari Komisyonu, Geçmişten Günümüze Ermeni Mezarlığı.*

…… (1997a). Monopteros. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, .C. 2, s.1294.

……(1997b). Tholos. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C. 3, s.1770.

…….(1997c). Eksedra. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C.1, s.508.

……(1997d). Niş. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C. 2, s.1351.

…….(1997e). Stel. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.* İstanbul: Yem Yayınları, C. 3, s.1696.

……(1997f). Dikilitaş. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.* İstanbul: Yem Yayınları, C. 1, s.456.

……(1997g). Aedicula. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, C. 1, s.22.

……(1997h). Şapel maddesi. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayınları, C.3, s.1722.

……(2003). *İstanbul kültür atlası.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

……(2004). Levant, Levanten maddesi. *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*. Cilt:14, s: 435, İstanbul: Ana Yayınları.

……(2011). *Haıdar Pasha cemetery, Istanbul*. (Commenwealth War Graves Commision, Information Sheet. (İngiliz Uluslar Topluluğu Savaş Mezarlık Müdürlüğü tarafından hazırlanan tanıtım broşürü), England.

……*Le serpent et ses symboles,* Allıanca Mondiale Des Relıgıons,

……(1994). Bakırköy. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 1, s.555-557.

Arşiv Belgeleri

A. AMD. 11/100/1265/Za/27/1
MKT.NZD 295/30/1276/R/15/1
İ.MVL. 479/21687/1279/C/21/7
MKT. NZD. 421.12.1278.ZA.26.2
DH.MKT.2368/71/1318/Ra/5-1
DH. MKT/1453/115/1305/M/23/1.
DH. MKT. /583/17/1320/C/21/3
DH.MKT.240/49/1311/Za/20/2
BEO/3858/289311/1329/S/16/1
ZB/55/92/1323/Ma/29/2
BEO/3813/285952/1328/L/14/1
DH.İD./20/18/1333/Ra/26/17.
BEO/4002/3000137/1330/S/27/1
BEO/4003/300215/1330/S/27/1
BEO/4001/3000044/1330/S/22/2.
İ.AZN./7/2/1311/R/17/3
İ.MMS.105/4483/1306/L/5
C.ADL./18/1075/1287/Ş/19/1.
BOA. DH. MKT., 1822/51; Y. MTV (Mütenevvi Maruzat Evrakı), 52/3
DH. İD/20/20/1340/B/01/1.
DH. MKT. /2037/43/1310/C/11/1.
DH. MKT. 1611.85/1306/B/28.
DH.MKT 1633/03/Za/1306
Y.A.HUS.357/52/1314/Ra/07
BOA. A. MKT.MHM., 340/37 2 R
DH. MKT /2130/56//23/C/1316
DH. MKT. 2291/12/1317/Ş/27/1
BEO/2215/166106/1321/Ş/18/3
HR. MKT/221/2/124/Ca/04/1
HR.MKT./281/35/16/Ş/1275(Hıcri)

HR.TO/476/19/1872/06/11

HR. MKT 111/74/1271/L/18/

HR. MKT.57/66/23/Ca/1269.

HR. HMŞ.İŞO 84/26/1333/E/25/3

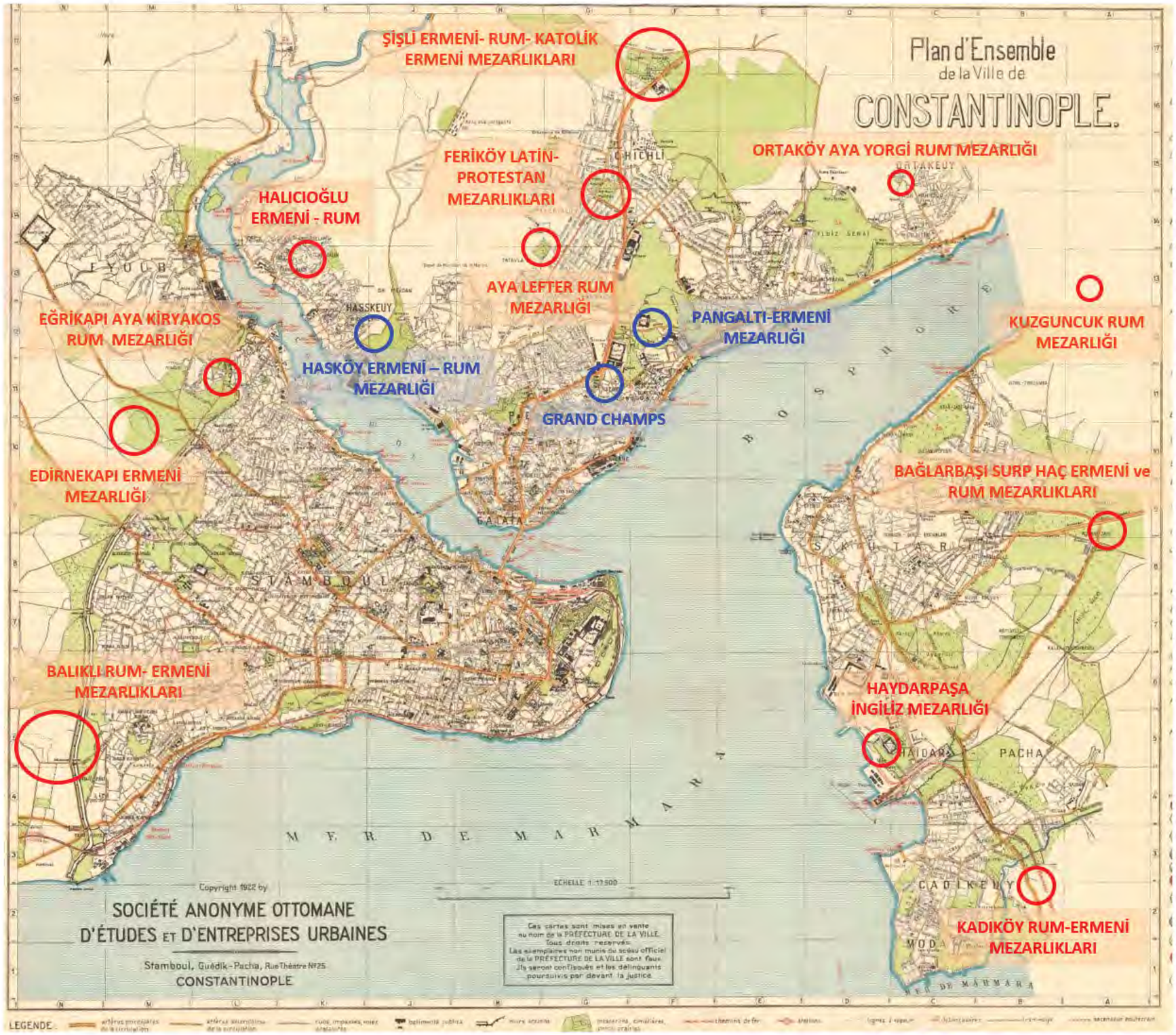
HR.MKT/295/58/1275/Z/04/4.

HR.MKT/264/58/1275/R/04/1

HR.MKT 256/1275/S/06/1

HR.MKT/ 267/16/1275/R/ 23/1

HR. MKT.277/27/1275/B/18/8

Resim 1. İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Levanten Mezarlıkların Konumunu Gösteren Harita (1922 Tarihli Societe Anonyme Ottomane Haritasından İşlenerek)

Resim 2. Galata (Pera) Çevresindeki Mezarlıklar

Resim 3. Galata (Pera) Çevresindeki Mezarlıklar

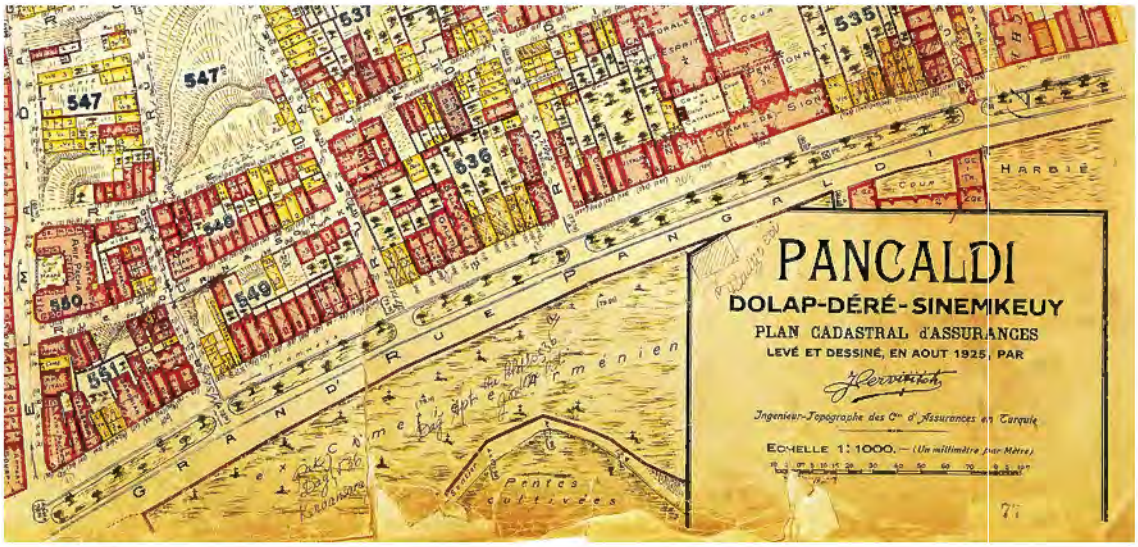
Resim 4. Şişli, Feriköy, Pangaltı ve Taksim'deki Gayri Müslimlere Ait Mezarlıklar (Societe Anonyme, 1922)

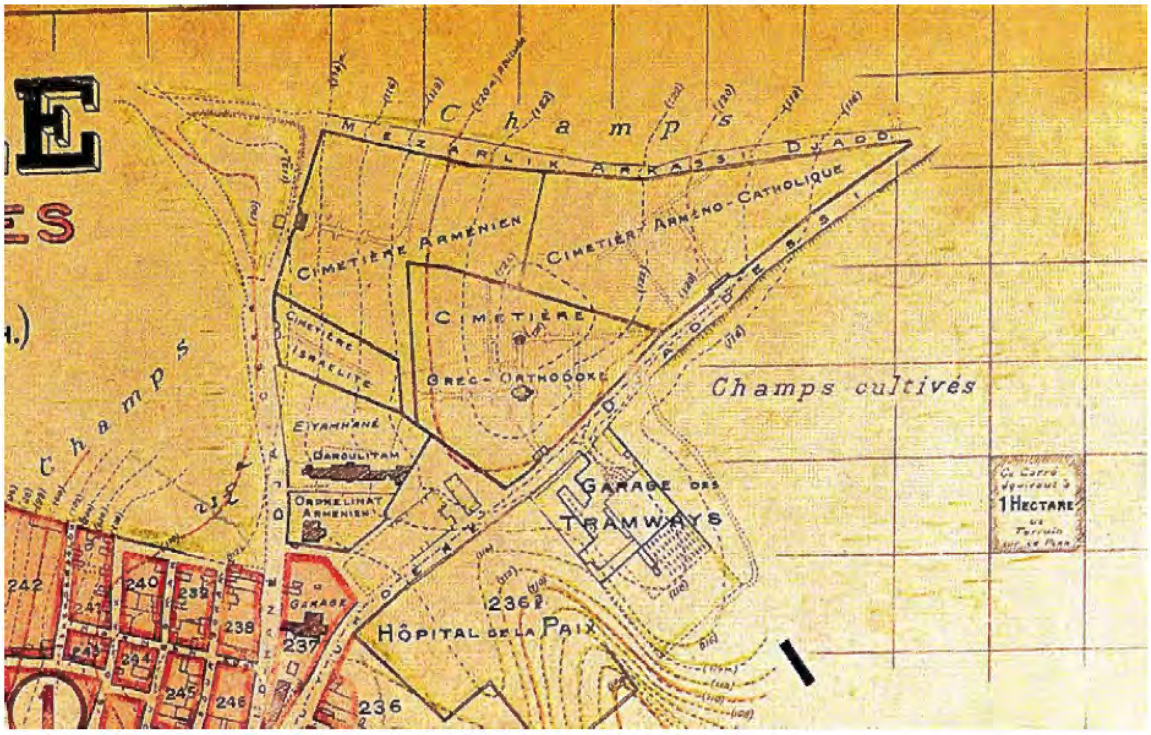
Resim 5. Feriköy Katolik Latin ve Protestan Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

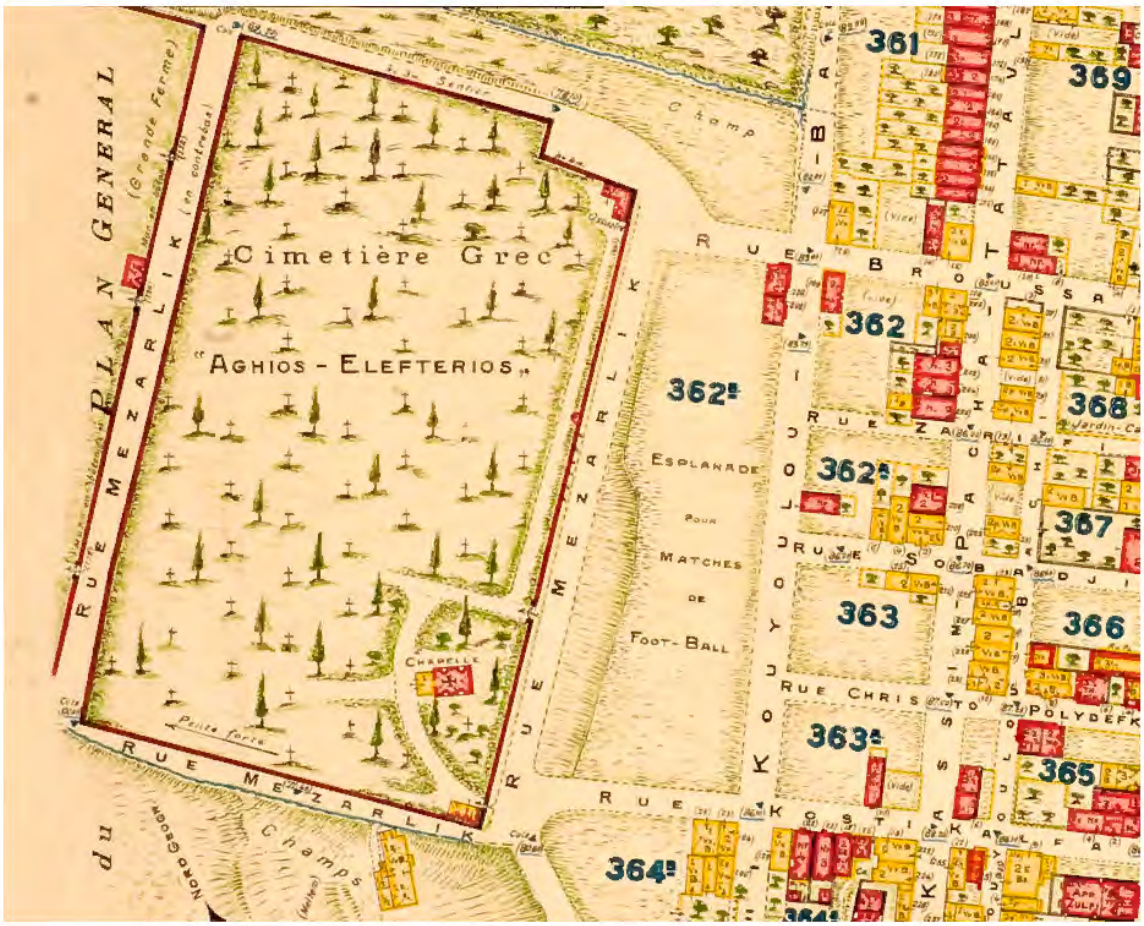
Resim 6. Taksim Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

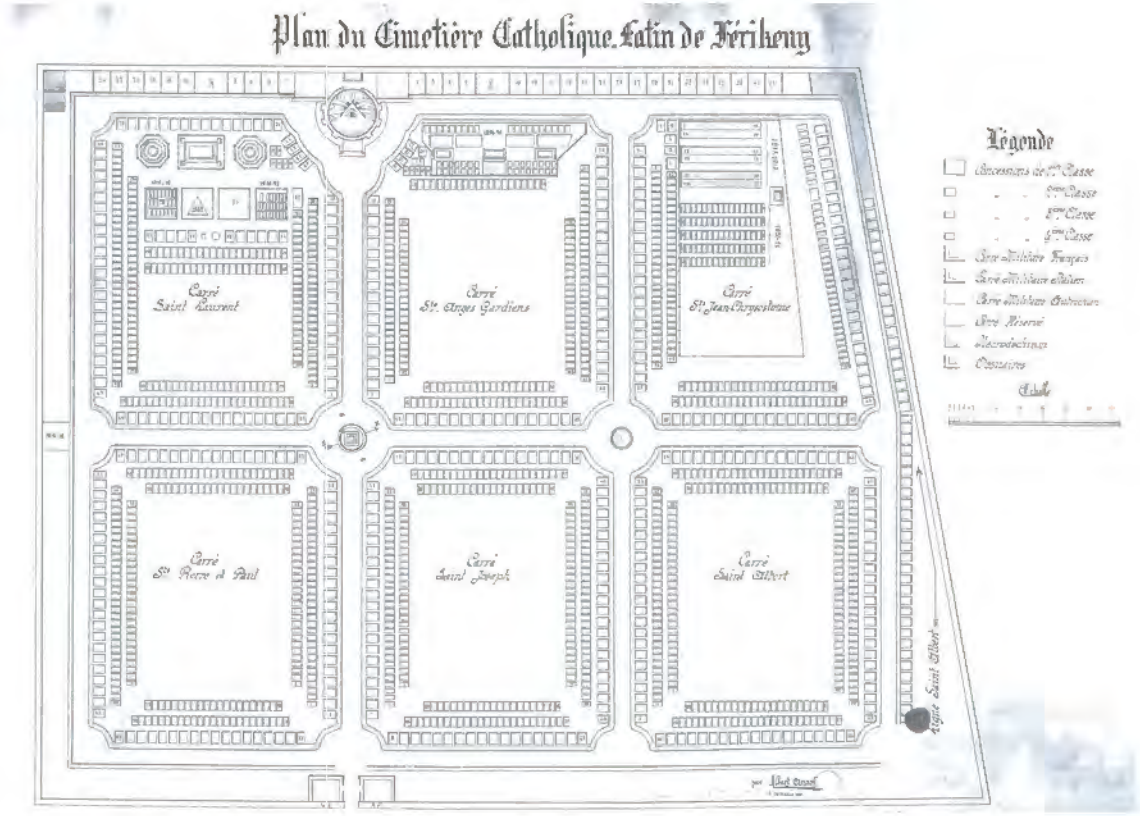
Resim 7. Pangaltı Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

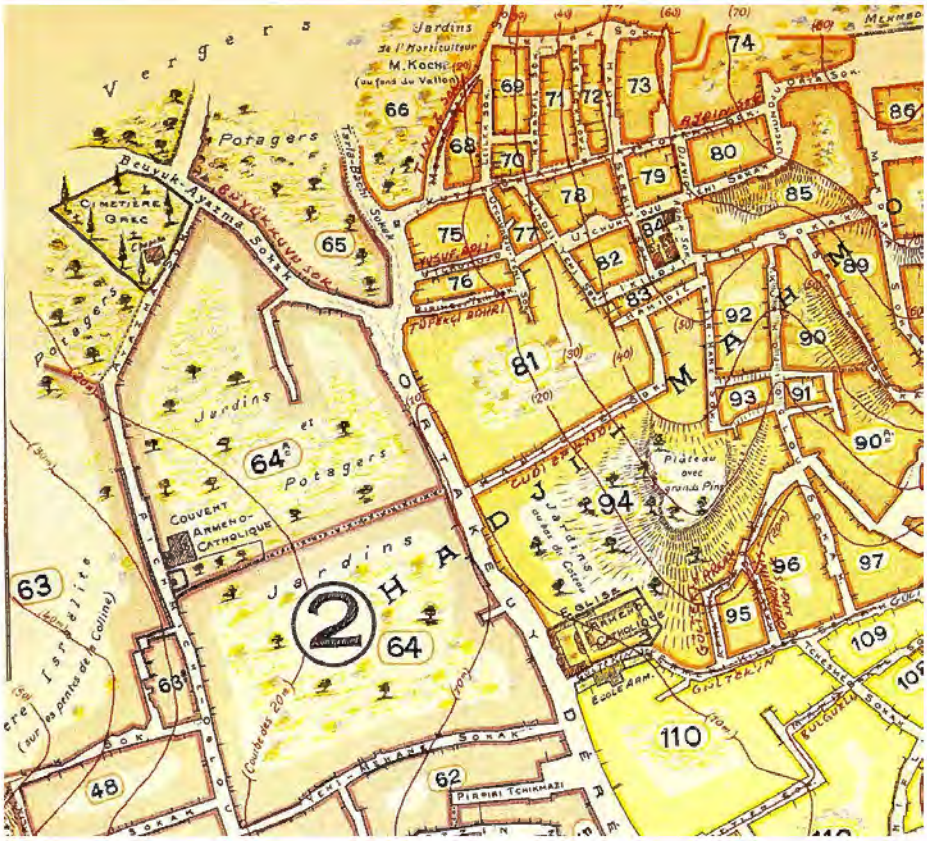
Resim 8. Şişli Rum, Gregoryen ve Katolik Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

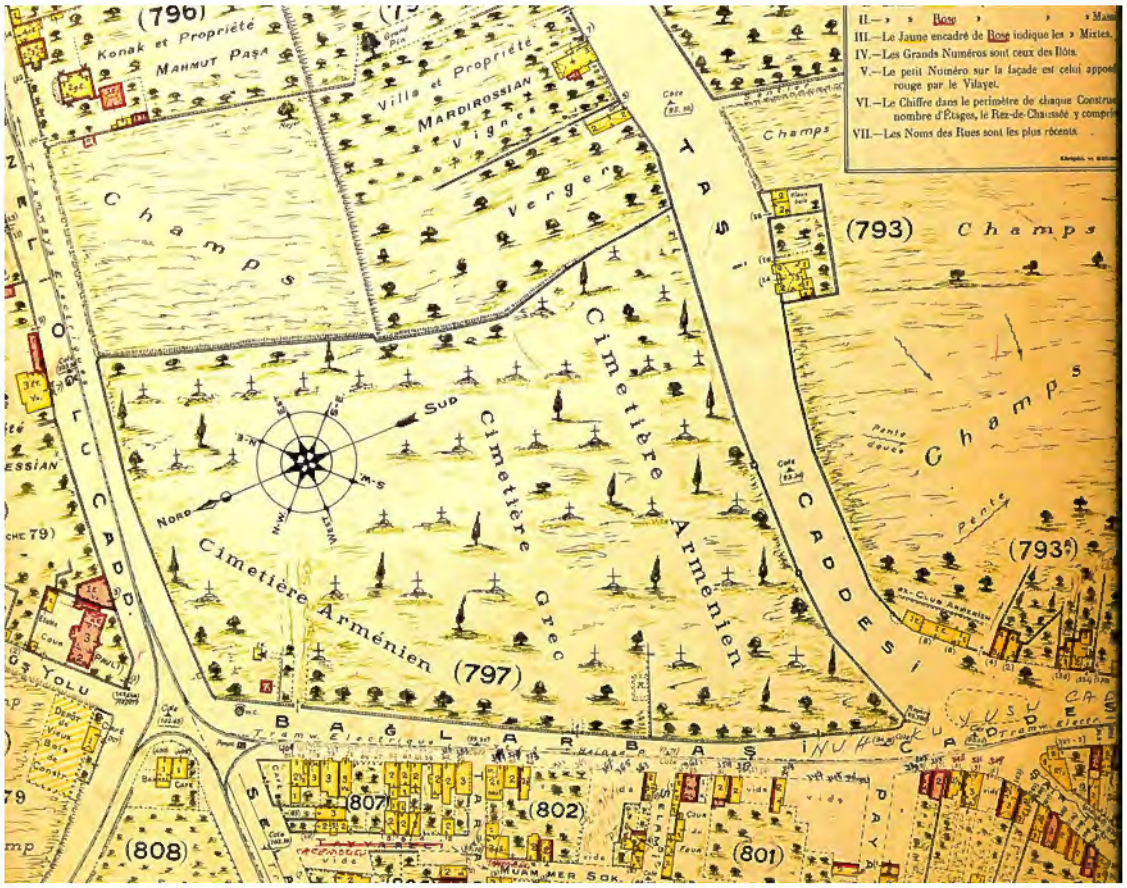
Resim 9. Aya Lefter Rum Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

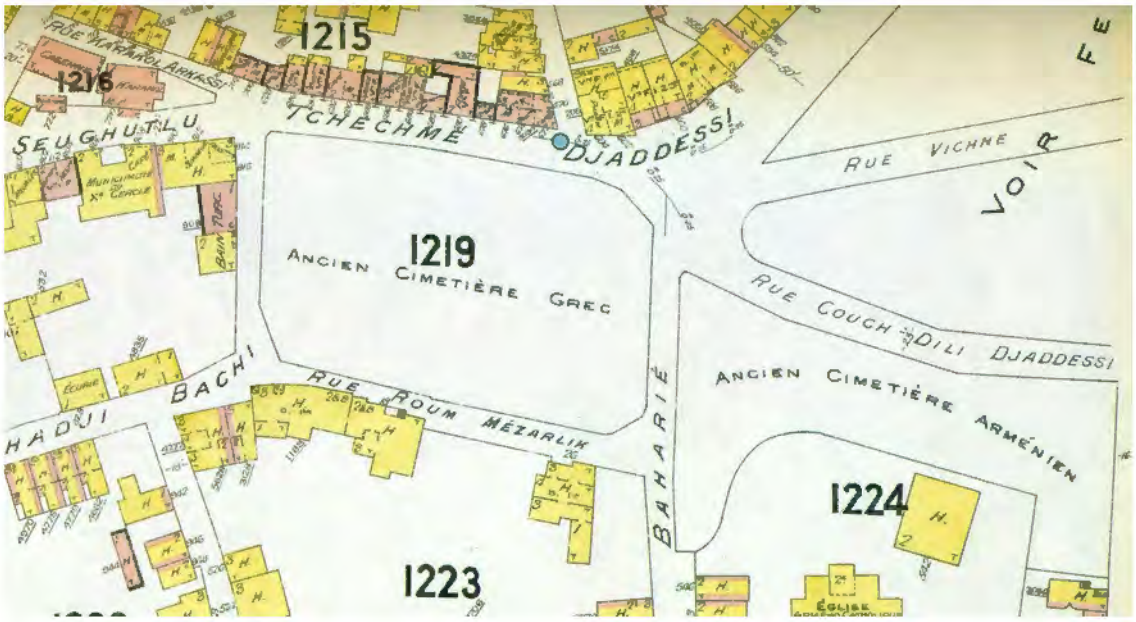
Resim 10. Feriköy Katolik Latin Mezarlığı Planı (A. Azizof, 1923)

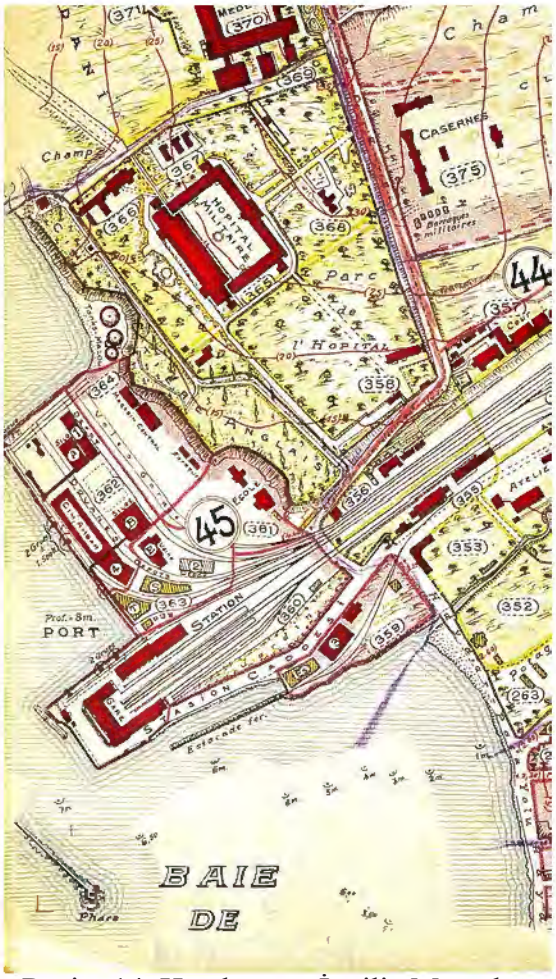
Resim 11. Ortaköy Rum ve Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

Resim 12. Üsküdar Bağlarbaşı Rum ve Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

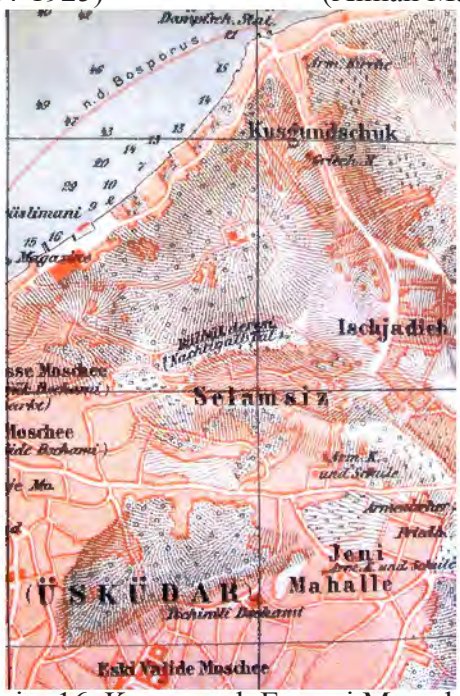
Resim 13. Kadıköy Rum ve Ermeni Mezarlığı (J. Pervititch, 1924-1925)

Resim 14. Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı
(J. Pervititch, 1924-1925)

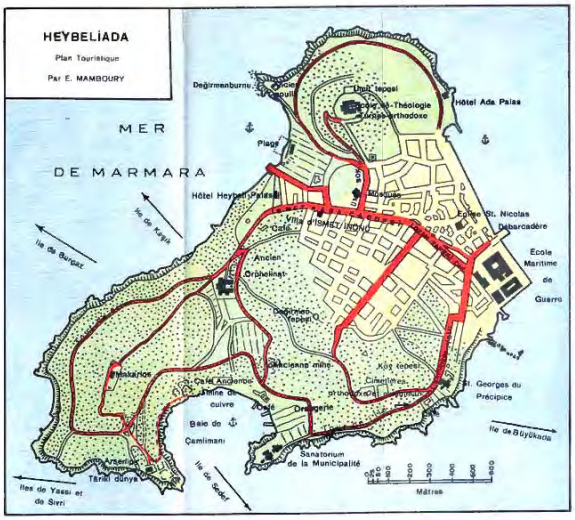
Resim 15. Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı
(Alman Mavileri, 1913-1914)

Resim 16. Kuzguncuk Ermeni Mezarlığı
(Karl Baedeker, 1905)

Resim 17. Büyük Ada Haritası

Resim 18. Heybeli Ada Haritası
(E. Mamboury, 1925)

Resim 19. Burgaz Ada Haritası
(E. Mamboury, 1925)

Resim 20. J. F. Lewis'in 1838 tarihli Beyoğlu Mezarlığından Boğaziçi Gravürü
(Kaynak: Gravürlerle İstanbul 1, M.Sevim (Yay. Haz.) 1996)

Resim 21. 1861 tarihli Beyoğlu Ermeni Mezarlığı Gravürü
(Kaynak: Gravürlerle İstanbul 1, M.Sevim (Yay. Haz.) 1996)

Resim 22. Selimiye Kışlası ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı Gravürü
(William Simpson, 1855)

Resim 23. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Piramit Anıt

Resim 24. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Mezar Şapelleri

Resim 25. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Kemiklik Genel Görünümü

Resim 26. Feriköy Latin Katolik Mezarlığı, Kemiklik Ön Cephesi

Resim 27. Balıklı Rum Mezarlığı Genel Görünüm

Resim 28. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesindeki Patrik Mezarları

Resim 29. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçe zemininde Bulunan Mezar Taşı

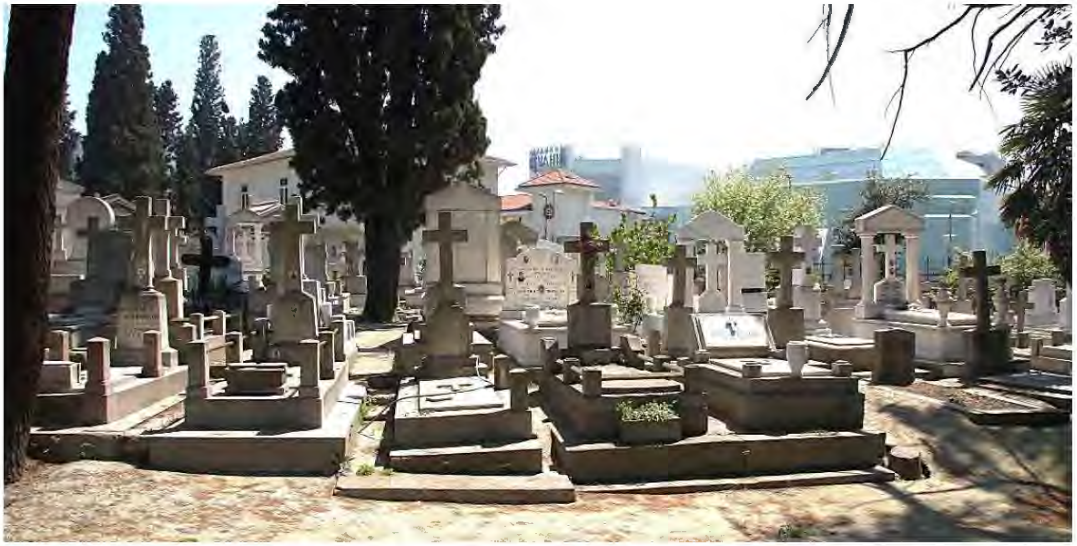
Resim 30. Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki Mezar Şapelleri

Resim 31. Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'nda Levha Biçimli Mezar Tasları

Resim 32. Şişli Rum Mezarlığı girişindeki Mezar Şapelleri

Resim 33. Şişli Rum Mezarlığı Genel Görünüm

LEVHA 16

Resim 34. Feriköy Protestan Mezarlığı Genel Görünümü

Resim 35. Feriköy Protestan Mezarlık Duvarında Sergilenen Eski Mezar Taşları

Resim 36. Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki Eski Mezar Taşları

Resim 37. Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı'ndaki Eski Mezar taşları

Resim 38. Georges Zarifis anıtı (Kat.1)

Resim 39. Georges Zarifis anıtı

Resim 40. Kadın ve çocuk heykelleri

Resim 41. Kadın ve çocuk heykelleri

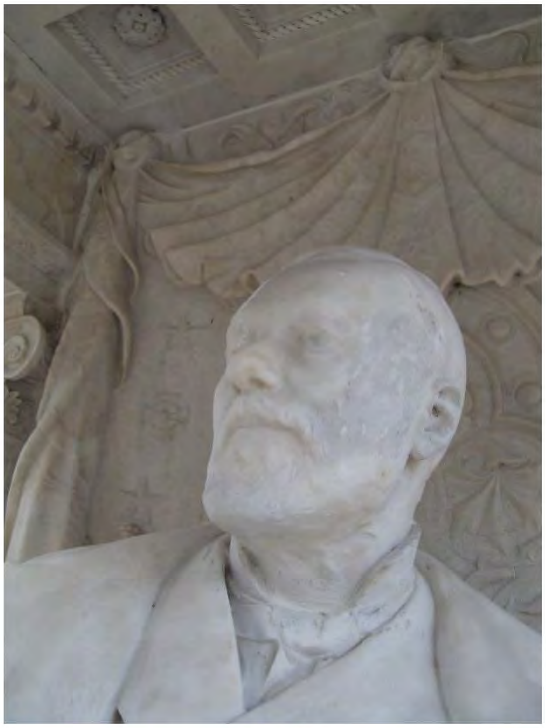
Resim 42. Georges Zarifis Heykeli

Resim 43. Georges Zarifis Heykeli

Resim 44. Georges Zarifis heykeli

Resim 45. Georges Zarifis Heykeli

Resim 46. Kadın ve çocuk heykeli

Resim 47-48. Kadın ve çocuk heykelleri

Resim 49. Georges Zarifis Anıtı Örtü Sistemi

Resim 50. Koç kabartmaları

Resim 51.Sanatçı Kitabesi

Resim 52. Zarifis Ailesi Anıtları

Resim 53. Nikolaos Zarifi Anıtı

Resim 54. Sanatçı Kitabesi

Resim 55. N. Zarifis Büstü

Resim 56. Kadın ve çocuk heykelleri

Resim 57. Petros ve Spiros Raftopulos
Aile Mezarı (Kat.3)

Resim 58. Sanatçı Kitabesi

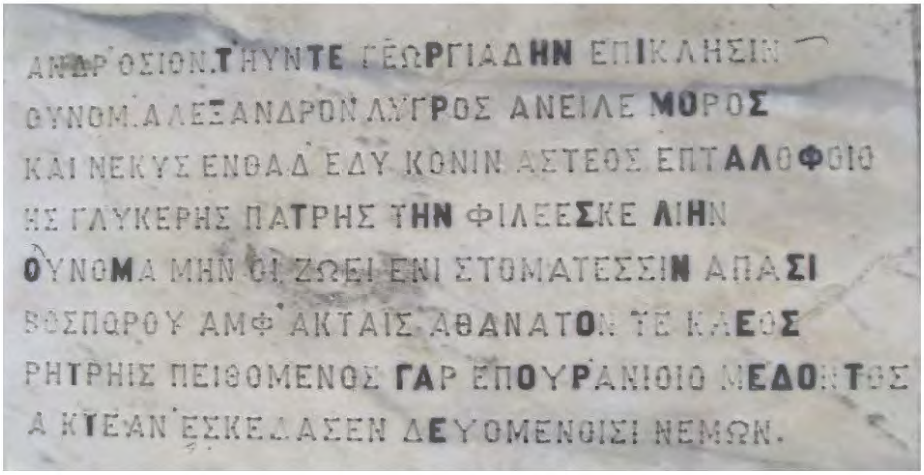
Resim 59. Spiros Raftopulos Büstü

Resim 60. Petros Raftopulos Büstü

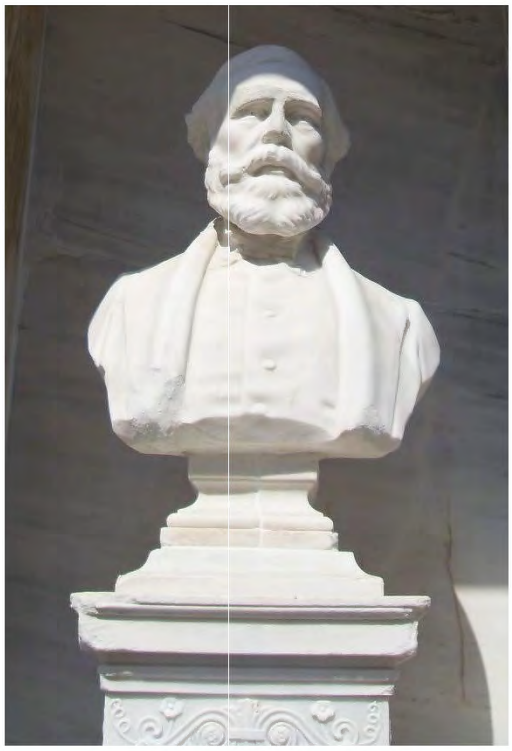
Resim 61. Aleksandros Georgiadis Anıtı (Kat.4)

Resim 62. Mezar Kitabesi

Resim 63. Aleksandros Georgiadis büstü (Kat.4)

Resim 64. Aleksandros Georgiadis büstü

Resim 65. Sanatçı Kitabesi

Resim 66. Aleksandros Kamburoğlu Mezarı (Kat.5)

Resim 67. A. Kamburoğlu Büstü

Resim 68. Mezar Kitabesi

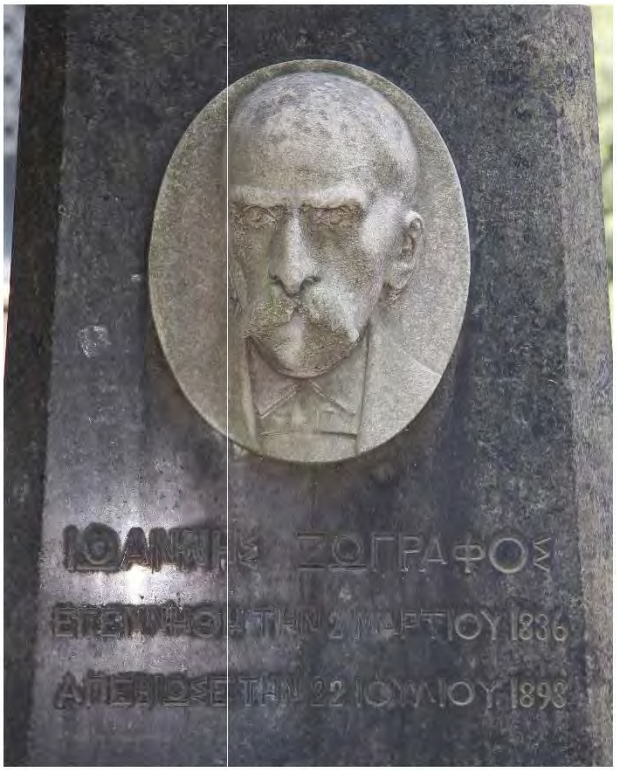
Resim 69. Kanaginis Aile Mezarı (Kat.6)

Resim 70. Ioannis P. Kanaginis Büstü

Resim 71. Zographos Mezarı

Resim 72. Ioannis Zographos büstü

Resim 73. Grammatopulu Aile Mezarı (Kat.8)

Resim 74. S. Grammatopulu Büstü

Resim 75. Sanatçı Kitabesi

Resim 76. Anesti Simeon Taşçıoğlu anıtı kaidesi (Kat.9)

Resim 77. Kaide üzerinde günümüze gelemeyen melek heykeli

Kaynak: Papazoğlu, 2005: 320, 323.

Resim 78. A. Simeon Taşçıoğlu Büstü

Resim 79. Kaide kabartmaları

Resim 80. Kaide, Patrikhane kabartması

Resim 81. Resim 79. Kaide, Meryem'e Müjde

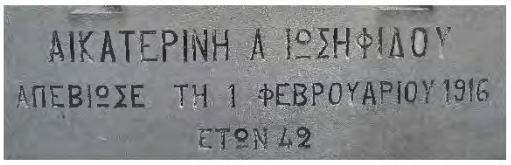
Resim 82. Ekaterina A. Iosifidis Mezarı (Kat.10)

Resim 83. Dua eden melek heykelleri

Resim 84. Ekaterina A. Iosifidis Büstü

Resim 85. Mezar Kitabesi

Resim 86. Krikeli Aile Mezarı

(Kat.11)

Resim 87. Eleni Krikeli büstü

Resim 88. Krikeli Aile Mezarı Kaidesi

Resim 89. Sofia S. İliadu Mezarı

Resim 90. Sofia S. Iliadu portresi

Resim 91. H. K. Lambroutidou Mezar Şapeli, (Kat.13)

Resim 92.H. K. Lambroutidou Mezar Şapeli, arka cephesi

Resim 93.Kapı alınlığı

Resim 94.Kapı üzerindeki kabartmalar

Resim 95. Bayan Hariklia Papadopolu portresi (Kat.13)

Resim 96. Mathheos P. Lavios portresi

Resim 97. Mandylion kabartması

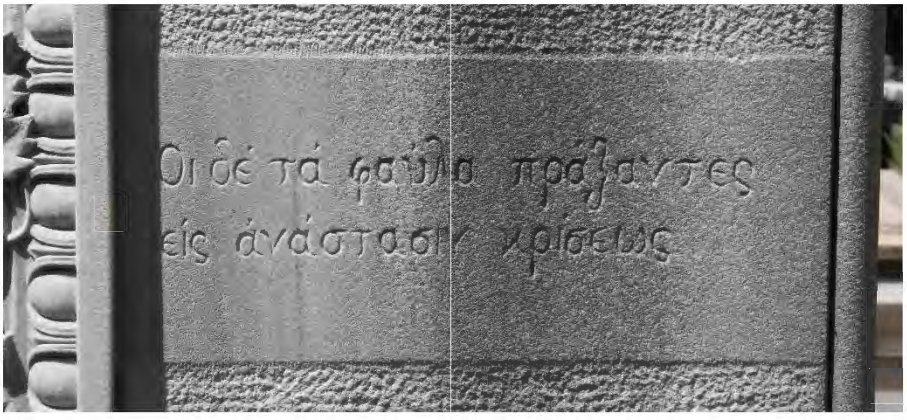
Resim 98. Mermerden yapılmış asma dalları kabartması

Resim 99. Mezar Kitabesi

Resim 100. Mezar Kitabesi

Resim 101 Mezar Kitabesi

Resim 102. Mikhail Svoronos Anıtı (Kat.14)

Resim 103. Mikhail Svoronos Anıtı

Resim 104. Mikhail Svoronos Anıtı

Resim 105. Sanatçı Kitabesi

Resim 106. Maria G. Cazopulu Mezarı (Kat. 15)

Resim 107. Maria G. Cazopulu Mezarı

Resim 108. Maria G. Cazopulu Mezarı

Resim 109. Miltiadis I. Negropontis Mezarı (Kat.16)

Resim 110. Miltiadis I. Negropontis Mezarı Çocuk Heykeli

Resim 111. Miltiadis I. Negropontis Mezarı Kaidesi

Resim 112. Miltiadis I. Negropontis Mezarı Kitabesi

Resim 113. Nikolate Sigru Mezarı
Kaynak: Papazoğlu, 2005, s. 276.
(Kat.17)

Resim 114. Nikolate Sigru
Mezarı, Kaynak: Papazoğlu,
2005, s. 277.

Resim 115. Pashalis Tranos Mezarı,
Kaynak: Papazoğlu, 2005, s. 388. (Kat.18)

Resim 116. Pashalis Tranos Mezarı,
Kaynak: Papazoğlu, 2005, s. 388. (Kat.18)

Resim 117. Sanatçı Kitabesi

Resim 118. Pashalis Tranos
Mezarı Kaidesi (Ön yüzü)

Resim 119. Pashalis Tranos
Mezarı Kaidesi (Yan yüzü)

Resim 120. Balis Aile Mezarı (Kat.19)

Resim 121. Balis Aile Mezarı,
Kaynak: Papazoğlu, 2005, s. 437.

Resim 122. Balis Aile Mezarı

Resim 123. Sanatçı Kitabesi

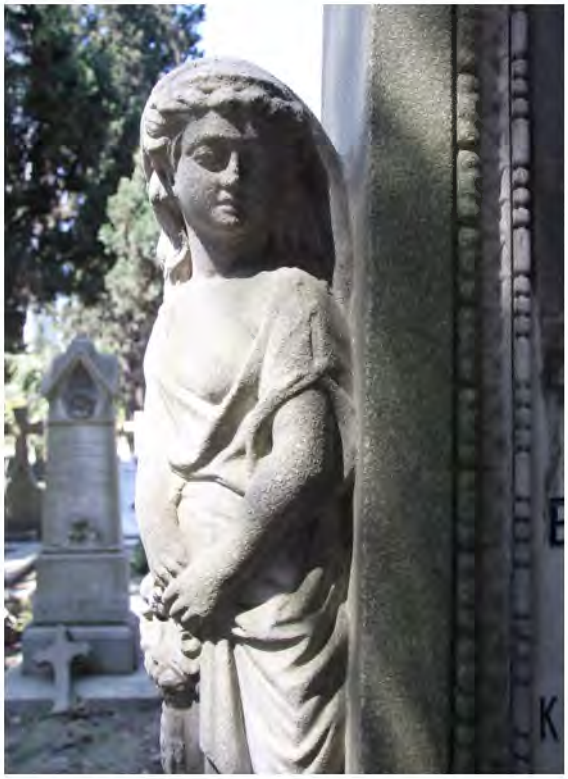
Resim 124. M. E. Iokonomu Mezarı, (Kat.20)

Resim 125. M. E. Iokonomu Mezarı

Resim 126. M. E. Iokonomu Mezarı

Resim 127. M. E. Iokonomu Mezarı

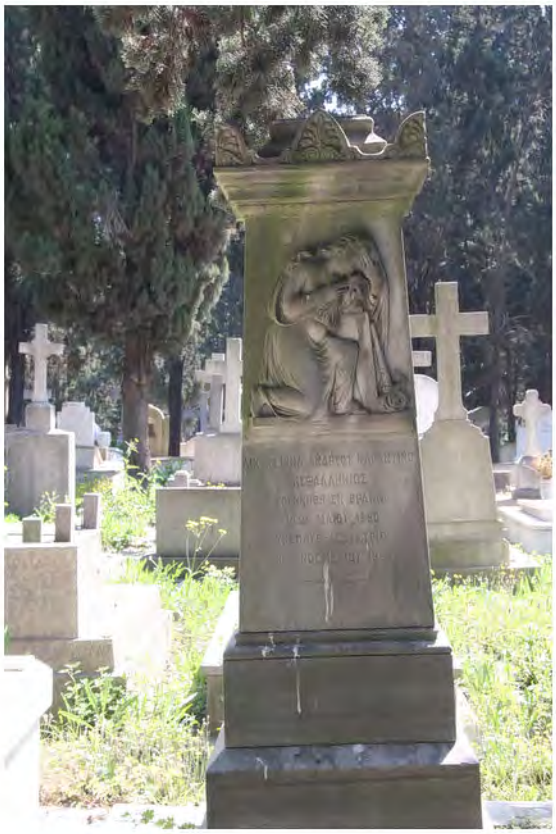
Resim 128. Galiçis Mezarı, (Kat.21)

Resim 129. Galiçis Mezarı

Resim 130. Galiçis Mezarı

Resim 131. Andreu Karantinu Mezarı, (Kat.22)

Resim 132. Andreu Karantinu Mezarı

Resim 133. Sanatçı Kitabesi

Resim 134. Dimitrios N. Tamvakos Mezarı (Kat. 23)

Resim 135. Dimitrios N. Tamvakos Mezarı

Resim 136. Sanatçı Kitabesi

Resim 137. Nikolopu Mezarı (Kat. 24)

Resim 138. Nikolopu Mezarı

Resim 139. Mezar Kitabesi

Resim 140. Nikolopu Mezarı

Resim 141. Nikolas Manadrakis Mezarı (Kat. 25)

Resim 142. Nikolas Manadrakis Mezarı

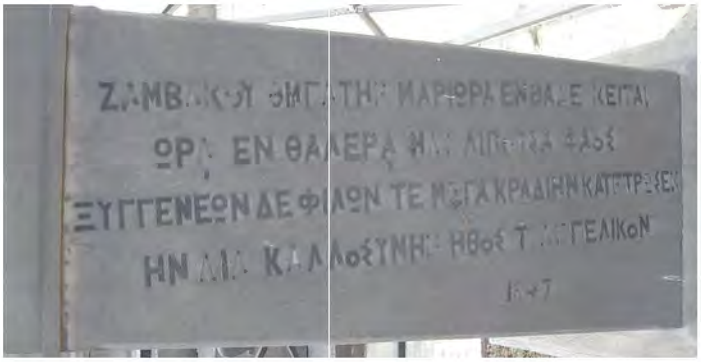
Resim 143. Mezar Kitabesi

Resim 144. Zambakoy Mezarı (Kat. 26)

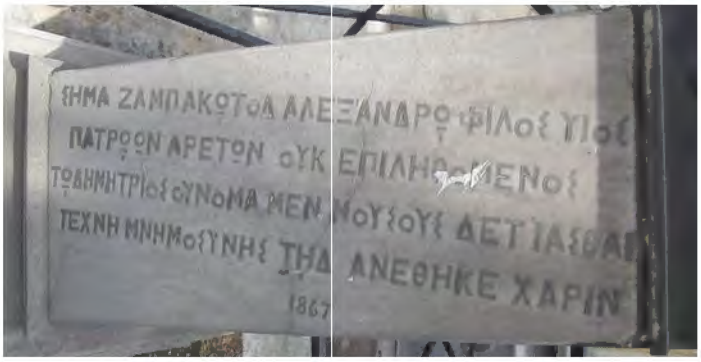
Resim 145. Zambakoy Mezarı

Resim 146. Mezar Kitabesi

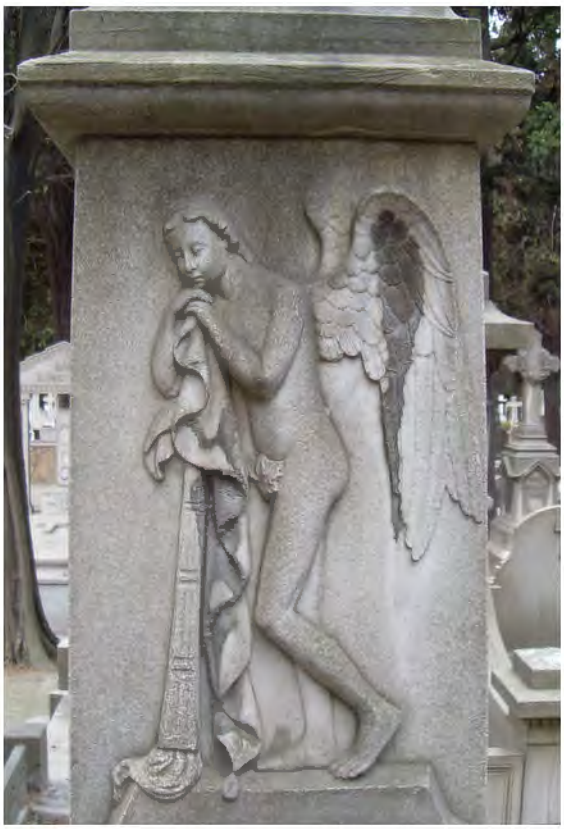
Resim 147. Mezar Kitabesi

Resim 148. Mezar Kitabesi

Resim 149. Evangelis Dorizas Mezarı (Kat. 27)

Resim 150. Evangelis Dorizas Mezarı

Resim 151. Mezar Kitabesi

Resim 152. Mezar Kitabesi

Resim 153. F. Kolarios Mezarı (Kat. 28)

Resim 154. F. Kolarios Mezarı

Resim 155. Mezar Kitabesi

Resim 156. Tilemahos G. Theoloğos Mezarı (Kat. 29)

Resim 157. Tilemahos G. Theoloğos Mezarı

Resim 158. Tilemahos G. Theoloğos Mezarı

Resim 159. Mezar Kitabesi

Resim 160. Dimosthenis P. Pelas Mezarı (Kat. 30)

Resim 161. Dimosthenis P. Pelas Mezarı

Resim 162. Mezar Kitabesi

Resim 163. (Kat. 31)
Kaynak: Papazoğlu, 2005, s.447.Mezarı

Resim 164. Melek Heykeli

Resim 165. Mezar Kitabesi

Resim 166. Konstantin Miçaki Mezarı (Kat. 32)

Resim 167. Konstantin Miçaki Mezarı

Resim 168. Sanatçı Kitabesi

Resim 169. Grigorios Kasdonis Mezarı (Kat. 33)

Resim 170. Grigorios Kasdonis Mezarı

Resim 171. Mihail Magidis Mezarı (Kat. 34)

Resim 172. Mihail Magidis Mezarı

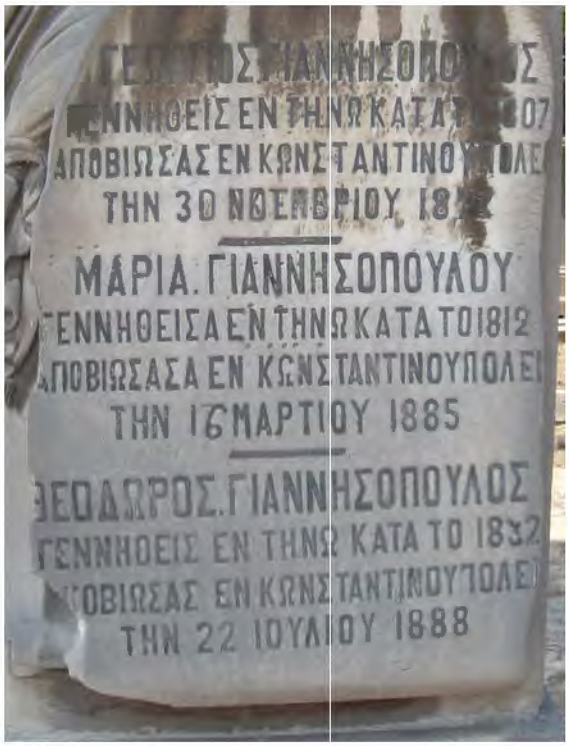
Resim 173. Mihail Magidis Mezarı

Resim 174. Gianisopulos Mezarı (Kat. 35)

Resim 175. Gianisopulos Mezarı

Resim 176. Mezar Kitabesi

Resim 177. Kritopulos Mezarı (Kat. 36)

Resim 178. Kritopulos Mezarı

Resim 179. Eleni N. Petroviç Mezarı
(Kat. 37)

Resim 180. Eleni N. Petroviç Mezarı

Resim 181. Mezar Kitabesi

Resim 182. P. Tritsina Mezarı (Kat. 38)

Resim 183. P. Tritsina Mezarı

Resim 184. Sanatçı Kitabesi

Resim 185. K. Aleksiadu Mezarı (Kat. 39)

Resim 186. K. Aleksiadu Mezarı

Resim 187. K. Aleksiadu Mezarı

Resim 188. Mezar Kitabesi

Resim 189. Gavril Kristeviç Mezarı (Kat. 40)

Resim 190. Gavril Kristeviç Mezarı

Resim 191. Gavril Kristeviç Mezarı

Resim 192. Kitabe Levhası

Resim 193. Charalambidou Mezarı (Kat. 41)

Resim 194. Charalambidou Mezarı

Resim 195. Charalambidou Mezarı

Resim 196. Mezar Kitabesi

Resim 197. Lefkas Mezarı (Kat. 42)

Resim 198. Lefkas Mezarı

Resim 199. Spiridon N. Petalas Mezarı (Kat. 43)

Resim 200. Spiridon N. Petalas Mezarı, Kaynak: Papazoğlu, 2005, s. 220.

Resim 201. Mezar Kitabesi

Resim 202. Mezarı (Kat. 44)

Resim 203.

Resim 204. Kasetli Tavan Süslemesi

Resim 205. Sanatçı Kitabesi

Resim 206. I. Zenovika Mezarı (Kat. 45)

Resim 207. (Kat. 46)

Resim 208. Mezar Kitabesi

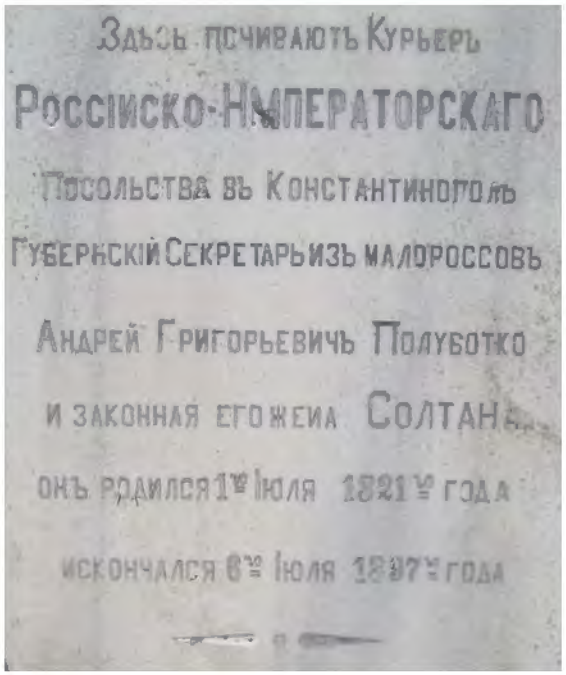
Resim 209.

Resim 210. Andrei Grigoroviç Pavsotko Mezarı (Kat. 47)

Resim 211. Andrei Grigoroviç Pavsotko Mezarı

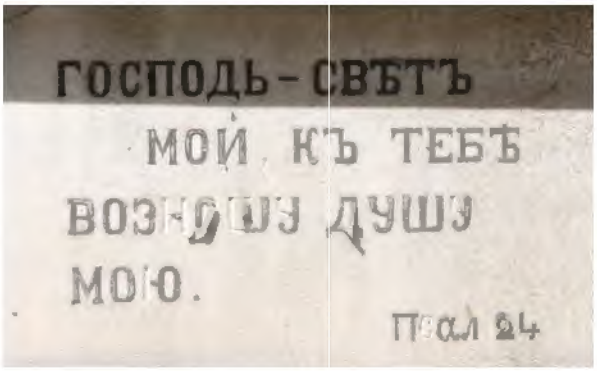
Resim 212. Mezar Kitabesi

Resim 213. P. Val Mezarı (Kat. 48)

Resim 214. P. Val Mezarı

Resim 215. Mezar Kitabesi

Resim 216. Mezar Kitabesi

Resim 217. Konstantin Steliadis Mezarı (Kat. 49)

Resim 218. Konstantin Steliadis Mezarı

Resim 219. Mezar Kitabesi

Resim 220. N.S. Kevencioğlu Mezarı (Kat. 50)

Resim 221. N.S. Kevencioğlu Mezarı

Resim 222. N.S. Kevencioğlu Mezarı

Resim 223. N.S. Kevencioğlu Mezarı

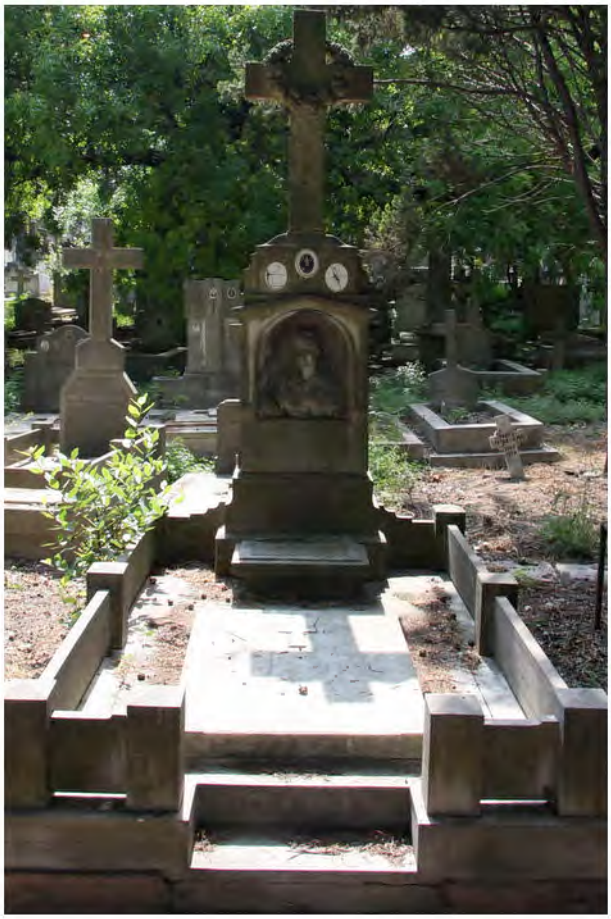
Resim 224. Georgios Konstantinidu Mezarı (Kat. 51)

Resim 225. Georgios Konstantinidu Mezarı

Resim 226. Georgios Konstantinidu Mezarı

Resim 227. Marika Georgiu Mezarı
(Kat. 52)

Resim 228. Marika Georgiu Mezarı

Resim 229. Mezar Kitabesi

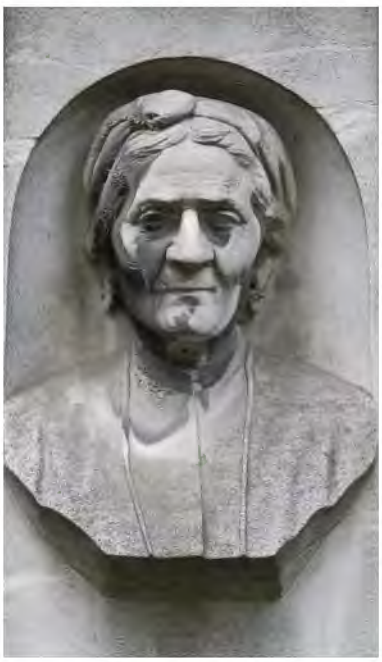
Resim 230. Sanatçı Kitabesi

Resim 231. İsimsiz Mezar (Kat. 53)

Resim 232. İsimsiz Mezar(Kat. 53)

Resim 233. Büst (Kat. 53)

Resim 234. İsimsiz Mezar (Kat. 54)

Resim 235. Erkek Portresi Kabartması (Kat. 54)

Resim 236. Haç ve Çıpa Kabartmaları (Kat. 54)

Resim 237. Gakis Aile Mezarı(Kat. 55)

Resim 238. Gakis Aile Mezarı

Resim 239. Mezar Kitabesi

Resim 240. Sanatçı Kitabesi

Resim 241. Çobanoğlu Aile Mezarı (Kat. 56)

Resim 242. Çobanoğlu Aile Mezarı

Resim 243. Mezar Kitabesi

Resim 244. Mezar Kitabesi

Resim 245. Kürkçüoğlu Aile Mezarı (Kat.57)

Resim 246. Kürkçüoğlu Aile Mezarı

Resim 247. Mezar Kitabesi

Resim 248. Mezar Kitabesi

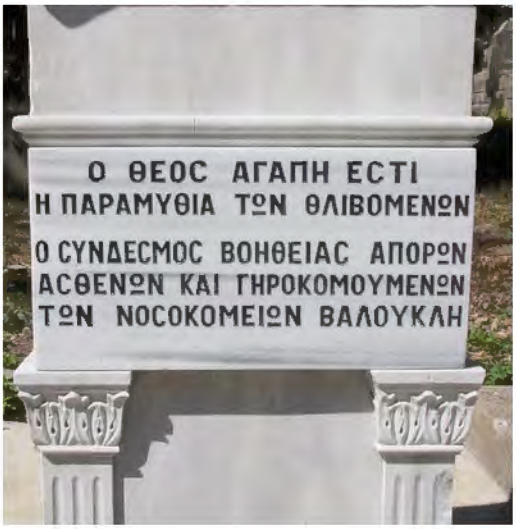
Resim 249. Efstariadu Aile Mezarı (Kat.58)

Resim 250. Efstariadu Aile Mezarı

Resim 251. Efstariadu Aile Mezarı

Resim 252. Anıtın arka yüzüne daha sonradan eklenen kitabe

Resim 253. Karakazoğlu Aile Mezarı (Kat.59)

Resim 254. Karakazoğlu Aile Mezarı

Resim 255. Mezar Kitabesi

Resim 256. Mezar Kitabesi

Resim 257. Vasilios Çimenoğlu Mezarı
(Kat.60)

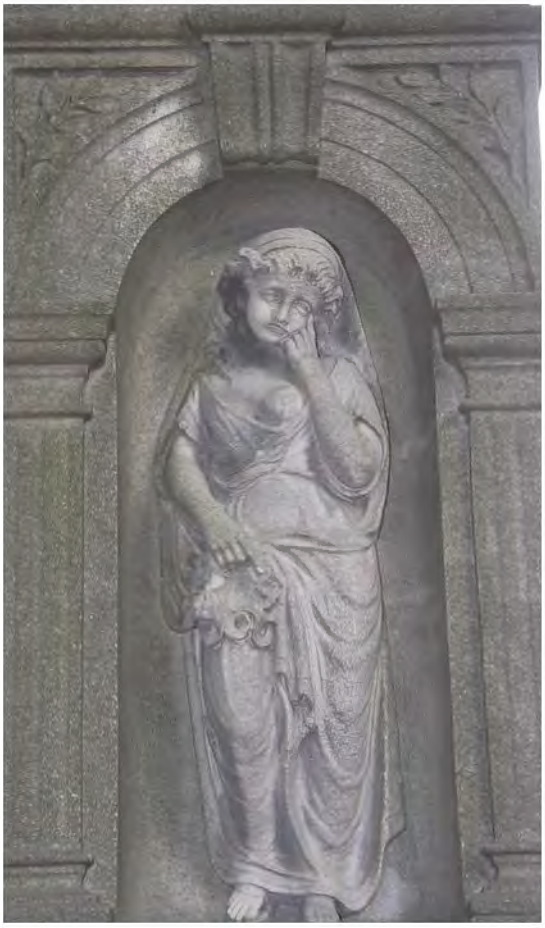
Resim 258. Vasilios Çimenoğlu Mezarı

Resim 259. Mezar Kitabesi

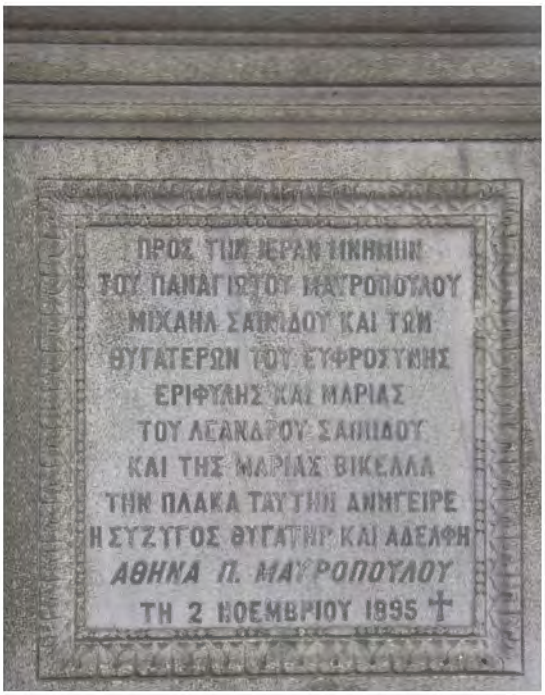
Resim 260. P. Mauropulu Mezarı (Kat. 61)

Resim 261. P. Mauropulu Mezarı

Resim 262. Mezar Kitabesi

Resim 263. Mezar Kitabesi

Resim 264. Pedevacoğlu Aile Mezarı (Kat.62)

Resim 265. Pedevacoğlu Aile Mezarı

Resim 266. Pedevacoğlu Aile Mezarı (Arka Yüzü)

Resim 267. Mezar Kitabesi

Resim 268. Arnopulos Aile Mezarı (Kat. 63)

Resim 269. Arnopulos Aile Mezarı

Resim 270. Arnopulos Aile Mezarı (Arka Yüzü)

Resim 271. Mezar Kitabesi

Resim 272. Tsigiroğlu Aile Mezarı
(Kat.64)

Resim 273. Tsigiroğlu Aile Mezarı

Resim 274. Mezar Kitabesi

Resim 275. Mikhail Anthomelidu (Kat.65)

Resim 276. Mikhail Anthomelidu

Resim 277. Mezar Kitabesi

Resim 278. Şıkyaroğlu Aile Mezarı (Kat. 66)

Resim 279. Mezar Kitabesi

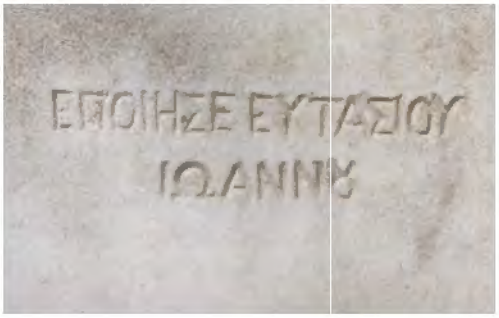
Resim 280. Sarrafoğlu Aile Mezarı (Kat. 67)

Resim 281. Mezar Kitabesi

Resim 282. Sarrafoğlu Aile Mezarı

Resim 283. Sanatçı Kitabesi

Resim 284. Tontoğlu Aile Mezarı (Kat. 68)

Resim 285. Tontoğlu Aile Mezarı

Resim 286. Sanatçı Kitabesi

Resim 287. Valasiadis Mezarı (Kat. 69)

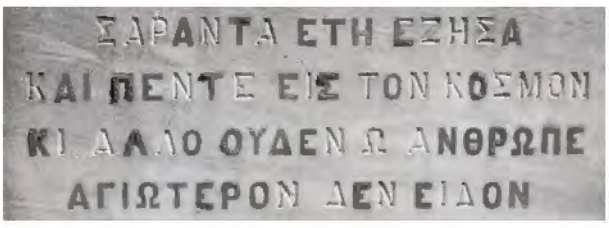
Resim 288. Valasiadis Mezarı

Resim 289. Mezar Kitabesi (Ön Yüz)

Resim 290. Sanatçı Kitabesi

Resim 291. Mezar Kitabesi (Yan Yüz)

Resim 292. Teodosoğlu Mezarı (Kat. 70)

Resim 293. Teodosoğlu Mezarı (Yan Yüzü)

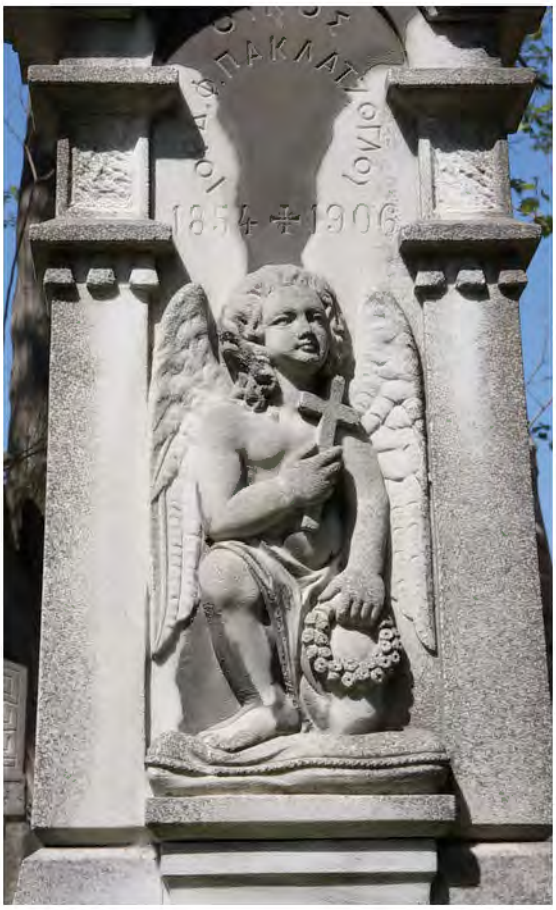
Resim 294. Sanatçı Kitabesi

Resim 295. Teodosoğlu Mezarı

Resim 296. Paklaçoğlu Mezarı (Kat. 71)

Resim 297. Paklaçoğlu Mezarı

Resim 298. Gömü Levhası

Resim 299. Sanatçı Kitabesi

Resim 300. Yaldızcıoğlu Aile Mezarı (Kat. 72)

Resim 301. Mezar Kİtabesi

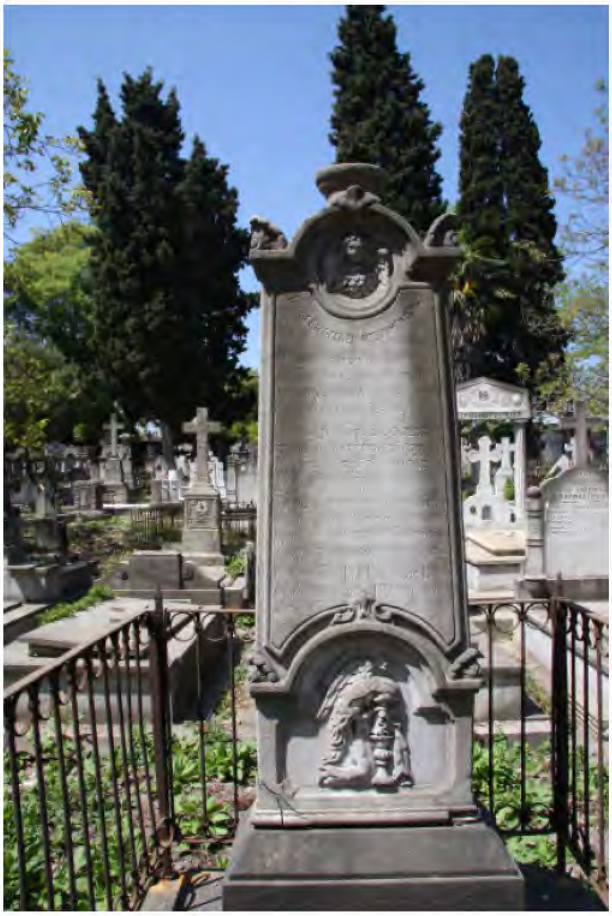
Resim 302. Yaldızcıoğlu Aile Mezarı (Kat. 72)

Resim 303. Kulaoğlu Aile Mezarı (Kat.73)

Resim 304. Mezar Kitabesi

Resim 305. Emikoğlu Aile Mezarı (Kat.74)

Resim 306. Melek kabartması

Resim 307. Seferoğlu Aile Mezarı
(Kat. 75)

Resim 308. Melek Kabartması

Resim 309 Mezar Kitabesi

Resim 310. Usta Kitabesi

Resim 311. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat.76)

Resim 312. Melek Kabartması (Kat.76)

Resim 313. İshak Kostakoğlu Mezarı (Kat.77)

Resim 314. Melek Kabartası

Resim 315. Papazoğlu Aile Mezarı (Kat.78)

Resim 316. Melek kabartması

Resim 317. Sunpudoğlu Aile Mezarı (Kat.79)

Resim 318. Mezar Kitabesi

Resim 319. Stephanos N. Potiadis Mezarı (Kat.80)

Resim 320. Melek kabartması

Resim 321. Servanu Mezarı (Kat.81)

Resim 322. Melek kabartması

Resim 323. Çapikoğlu Aile Mezarı (Kat.82

Resim 324. Mezar Kitabesi

Resim 325. Pantelidis Aile Mezarı (Kat.83)

Resim 326. Melek kabartması

Resim 327. Pirloğlu Aile Mezarı (Kat.84)

Resim 328. Melek kabartması

Resim 329. Stauros Yakumopulu Mezarı (Kat.85)

Resim 330. Mezar Kitabesi

Resim 331. Kitabesiz Mezar (Kat.86)

Resim 332. Kadın kabartması

Resim 332. Mezarı (Kat.87)

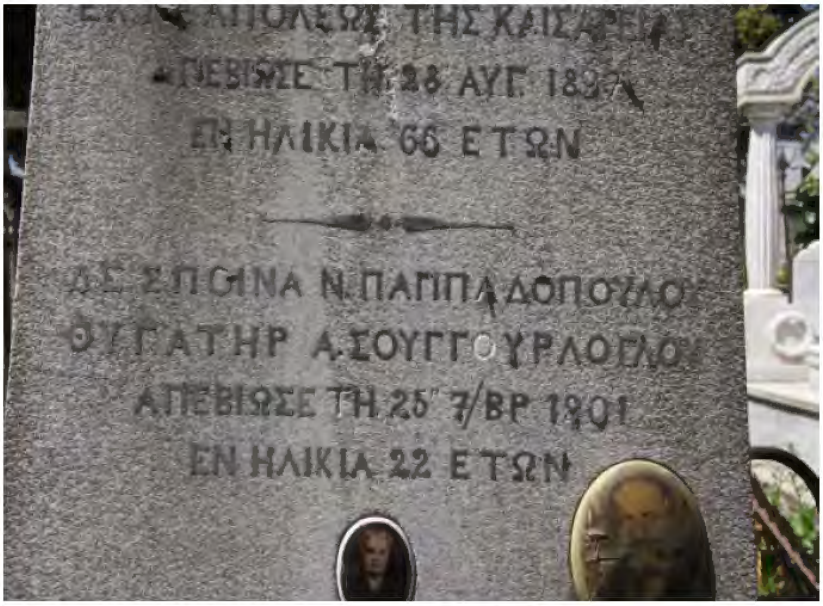
Resim 333. Basilios Georgiadis Aile
Mezarı (Kat.87)

Resim 334. Sungurluoğlu Aile Mezarı

Resim 335. Sungurluoğlu Aile Mezarı

Resim 336. Mezar Kitabesi Kat.88)

Resim 337. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat.89)

Resim 306. Emikoğlu Aile Mezarı (Kat.74)

Resim 338. Palamis Aile Mezarlığı (Kat.90)

Resim 339. Ioseph Zaboğlu Mezarı (Kat.91)

Resim 340. Melek Kabartması

Resim 341. Stratigopulos Aile Mezarı

Resim 342. Stratigopulos Aile Mezarı

Resim 343 Kanakh Aile Mezarı (Kat.93)

Resim 344. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat. 94)

Resim 345. Melek kabartması (Kat.94)

Resim 346. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat.95)

Resim 347. Kitabesi Okunamayan Mezar(Kat.96)

Resim 348. Melek kabartması

Resim 349. İsimsiz Mezar (Kat. 97)

Resim 350. Melek kabartması

Resim 351. Christovergetis Georgios Mezarı (Kat. 98)

Resim 352. C. Geogios büstü

Resim 353. Mezar Kitabesi

Resim 354. Sp. A. Sideridis Mezarı (Kat.99)

Resim 355. Sideridis Büstü

Resim 356. Mezar Kitabesi

Resim 357. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, İsimsiz Büst (Kat.100)

Resim 358. Detay (Kat.100)

Resim 359. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi,
melek heykeli (Kat.101)

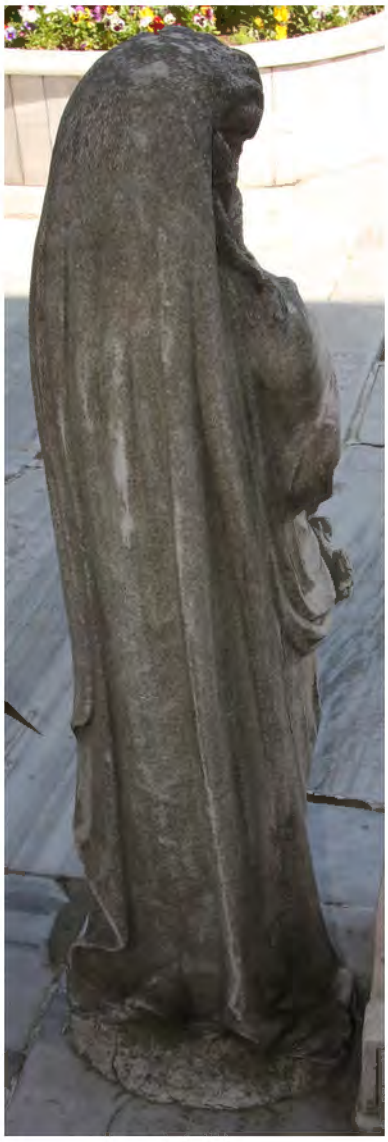
Resim 360. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Melek Heykeli (Kat.102)

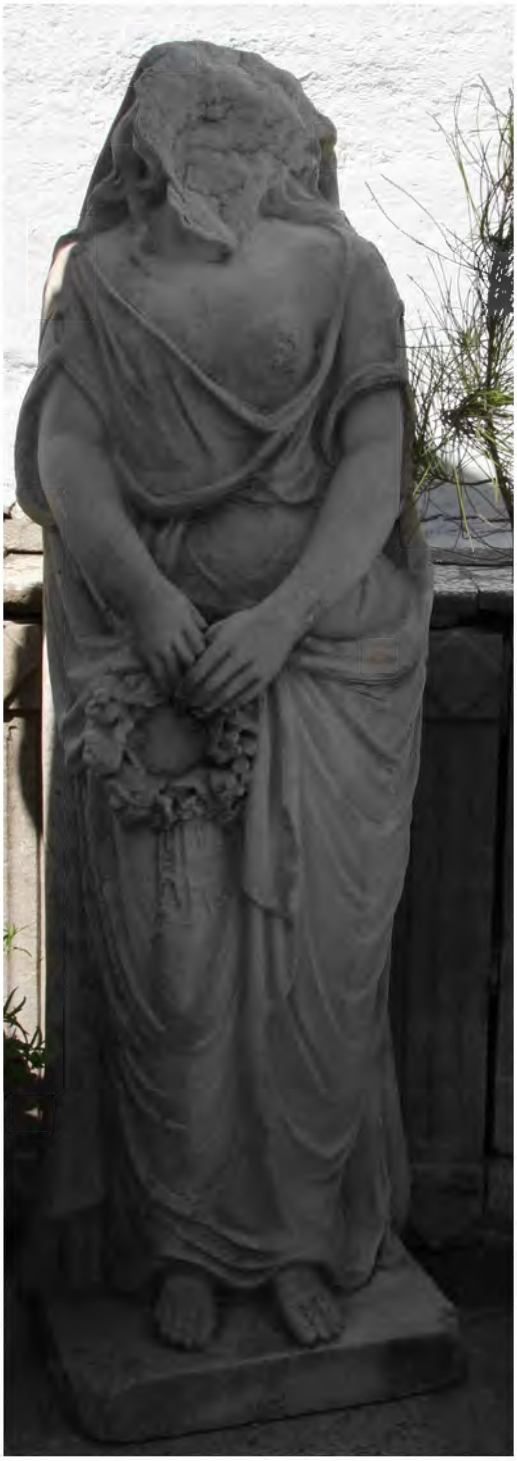
Resim 361.Melek heykeli (Kat.102)

Resim 362. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Kadın heykeli (Kat.103)

Resim 363. Kadın heykeli arka yüzü (Kat. 103)

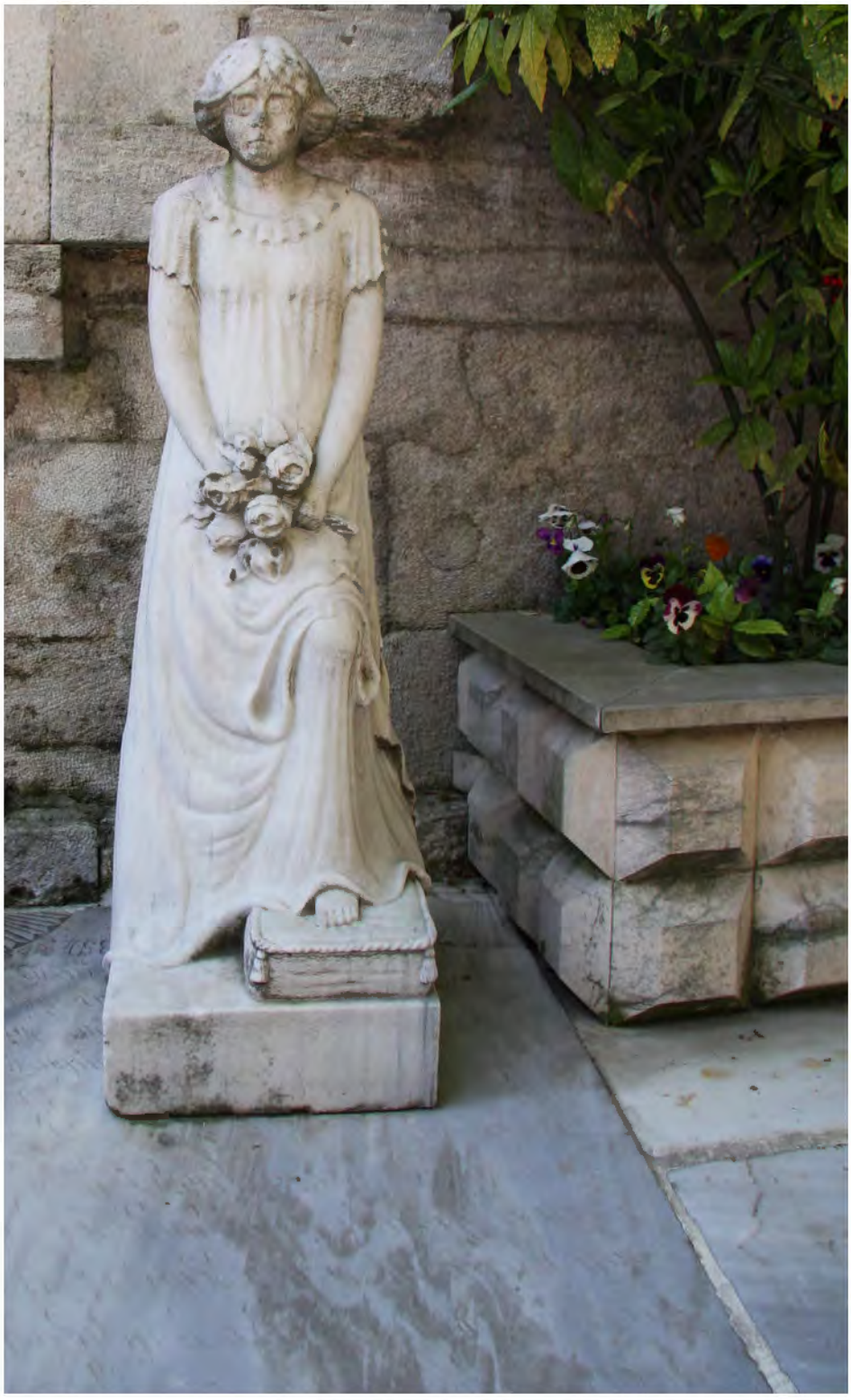
Resim 364. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Kadın heykeli (Kat.104)

Resim 365. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Kadın ve çocuk heykeli (Kat.105)

Resim 366. Detay (Kat.105)

Resim 367. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Genç Kız Heykeli

Resim 368. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi bahçesi, Kadın heykeli (Kat.107)

Resim 369. Kadın heykeli

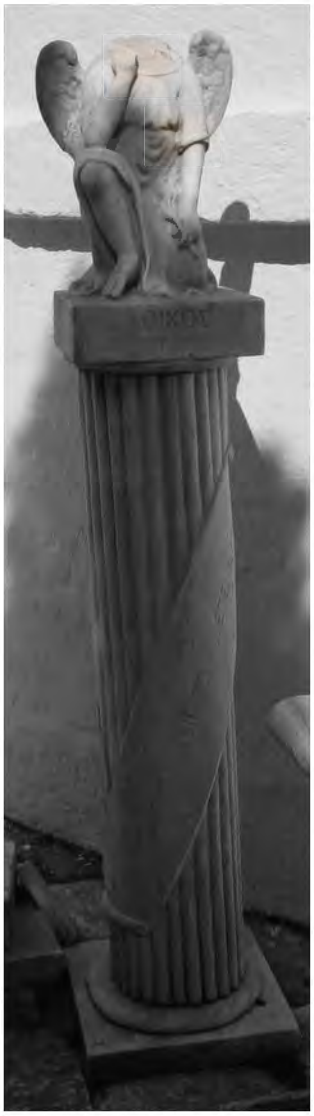
Resim 370. Kadın heykeli

Resim 371. Fotiadu Mezar Heykeli (Kat.108)

Resim 372. Fotiadu Mezar Heykeli ((Kat.108)

Resim 373. Fotiadu Mezar Heykeli

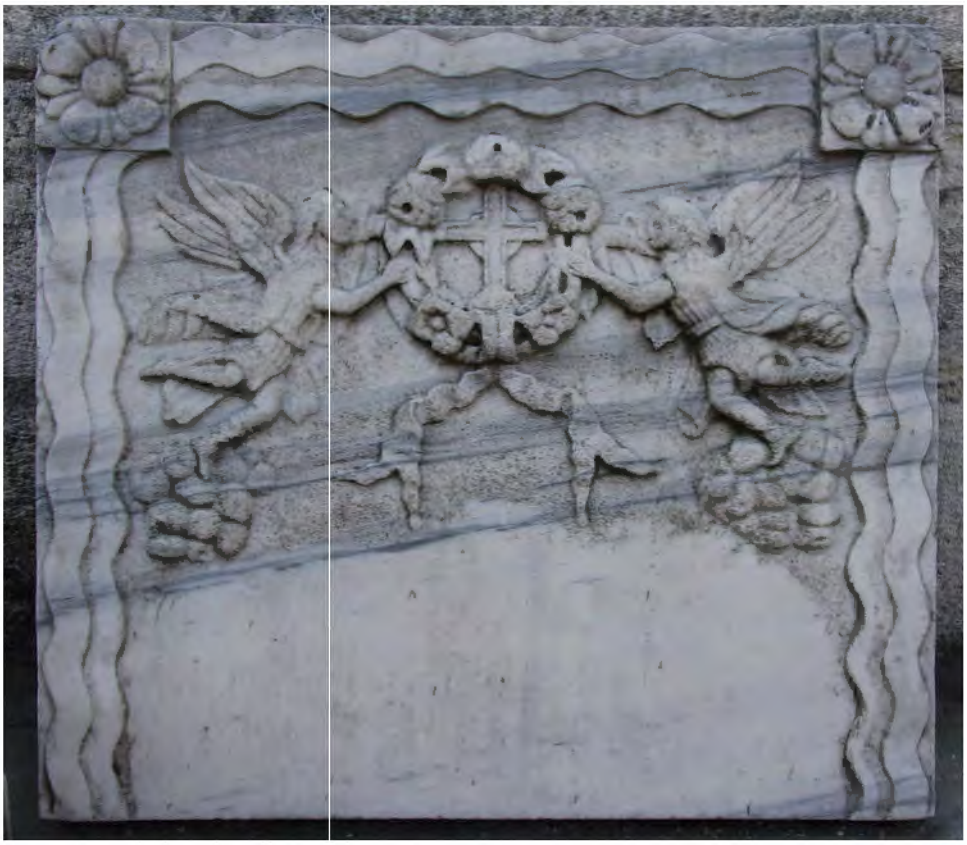
Resim 374. Mezar Kitabesi

Resim 375. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi Melek Kabartması (Kat.109)

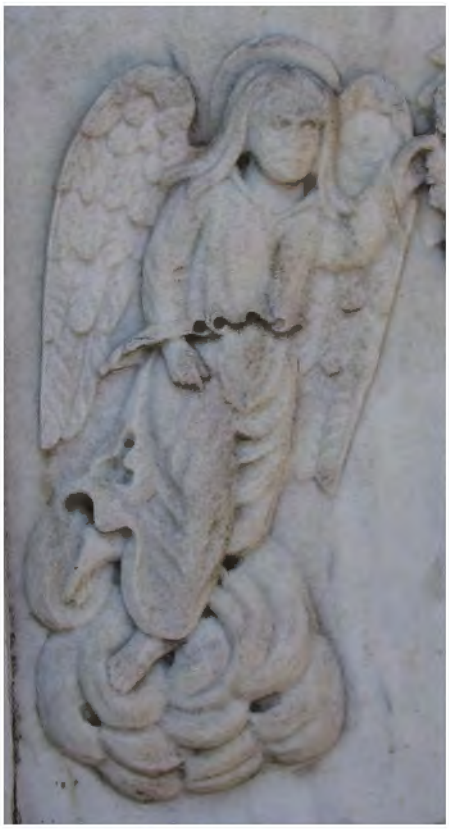
Resim 376. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi Gömü Levhası (Kat.110)

Resim 377. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi Gömü Levhası(Kat.111)

Resim 378. Balıklı Rum Meryem Ana Kilisesi Bahçesi Gömü Levhası (Kat.112)

Resim 379. Detay (Kat.112)

Resim 380. Apostolo Meletiadi Mezarı, (Kat.113)

Resim 381. Detay (Kat.113)

Resim 382. Balıklı Rum Meryem

Ana Kilisesi Bahçesi, (Kat.114)

Resim 383. Victor Zografhos Lahdi (Kat.115)

Resim 384. Detay (Kat.115)

Resim 385. D. O. Frankopulos Mezarı (Kat 116)

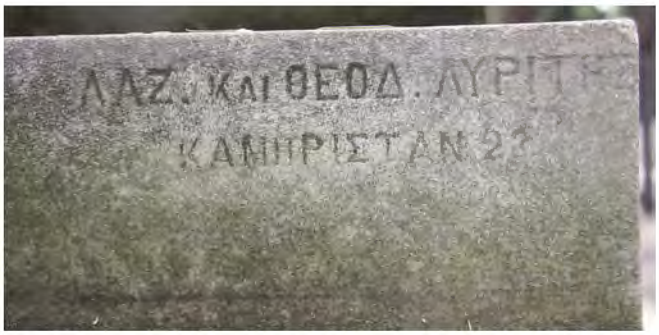
Resim 386. D. O. Frankopulos Büstü

Resim 387. D. O. Frankopulos Mezarı

Resim 388. Mezar Kitabesi

Resim 389. Sanatçı Kitabesi

Resim 390. Leonidas S. Papadapulos Mezarı (Kat.117)

Resim 391. Melek kabartması

Resim 392. Papadapulos büstü

Resim 393. Sanatçı Kitabesi

Resim 394. Prokopidu Aile Mezarı (Kat.118)

Resim 395. Mezar Kitabesi

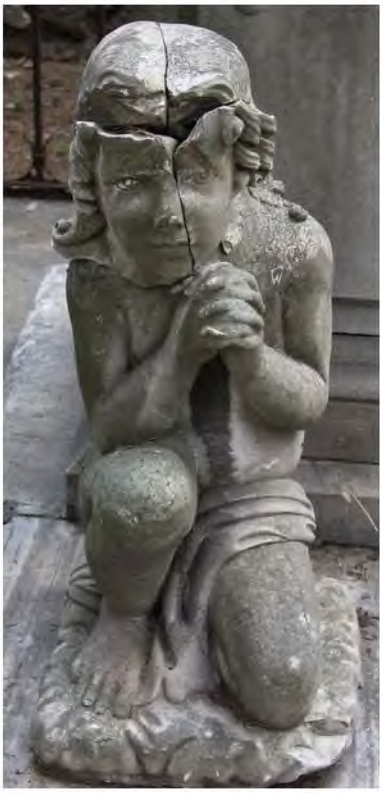
Resim 396. Pinelopi Ch. Prodomu Prokopidu kabartması (Kat.118)

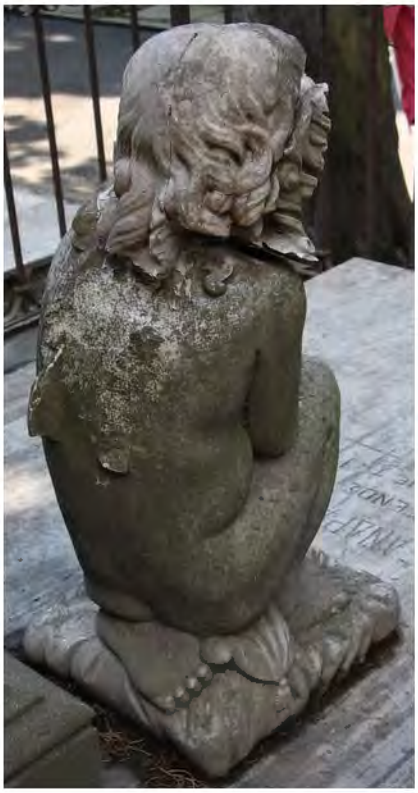
Resim 397. Mezar Kitabesi

Resim 398. Aleksandra Anastisiadu Mezarı (Kat.119)

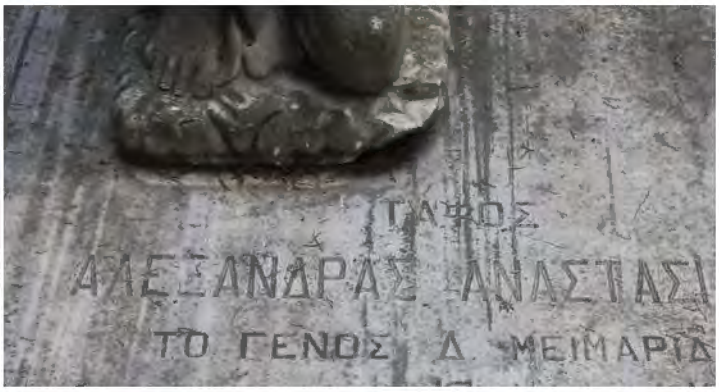
Resim 399. Melek heykeli

Resim 400. Melek heykeli

Resim 401. Mezar Kitabesi

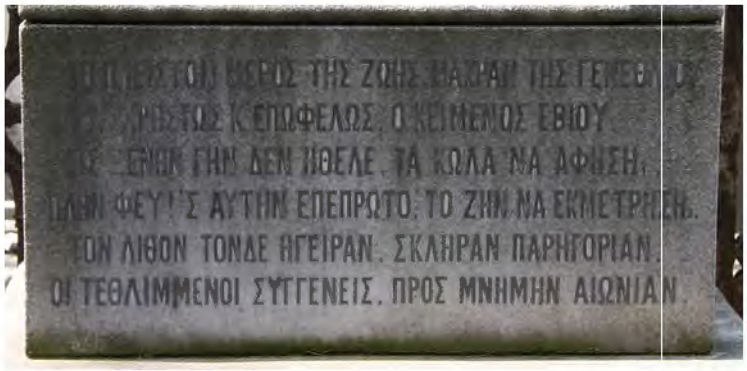
Resim 402. Mezar Kitabesi

Resim 403. Nikolau Pappa Mezarı

Resim 404. Kadın kabartması

Resim 405. Mezar Kitabesi

Resim 406. Mezar Kitabesi

Resim 407. A. Aleksandriadu Mezarı (Kat.121)

Resim 408. Kadın kabartması

Resim 409. Mezar Kitabesi

Resim 410. K. D. Leontidu Mezarı
(Kat.122)

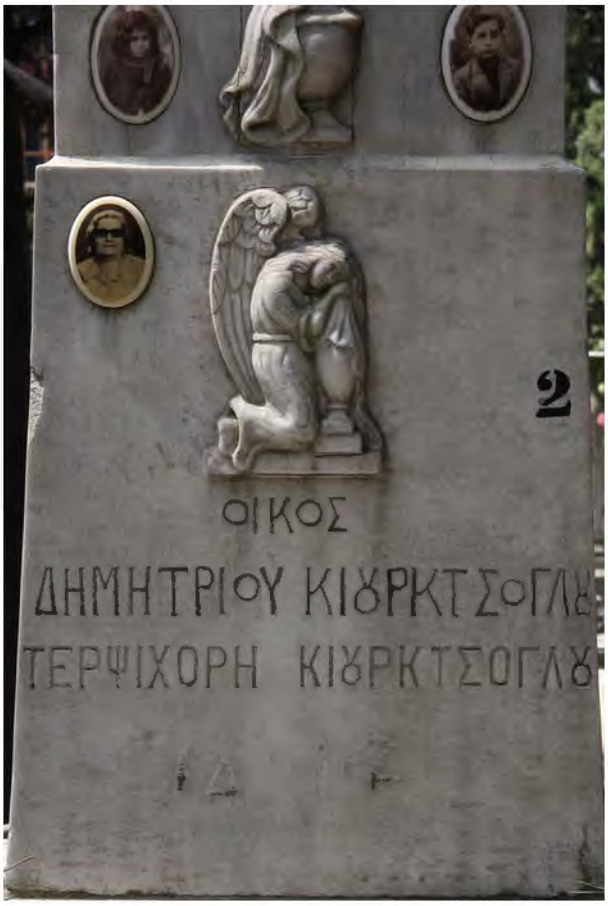
Resim 411. Kadın kabartması

Resim 412. Mezar Kitabesi

Resim 413. Kürkçüoğlu Aile Mezarı (Kat.123)

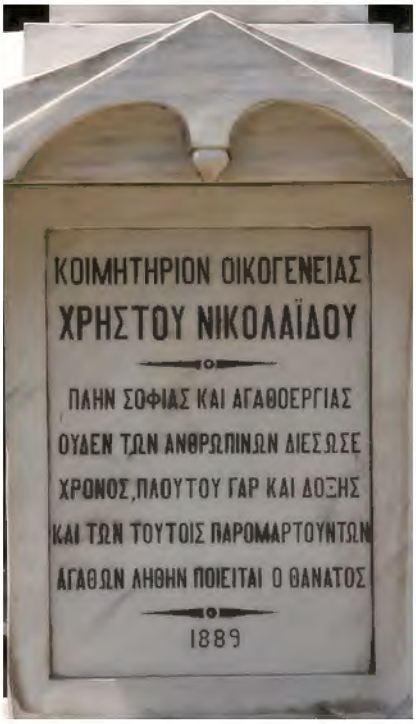
Resim 414. Detay (Kat.123)

Resim 415. Nikolaidu Aile Mezarı (Kat.124)

Resim 416. Detay (Kat.124)

Resim 417. Mezar Kitabesi

Resim 418. Alınlık

Resim 419. Ch. Nikoladis Mezarı
(Kat.125)

Resim 420. Melek kabartmaları
(Kat. 125)

Resim 421. Mezar Kitabesi

Resim 422. Melek kabartmaları

Resim 423. Çiçeklik

Resim 424. B. Kanelu Aile Mezarı (Kat.126)

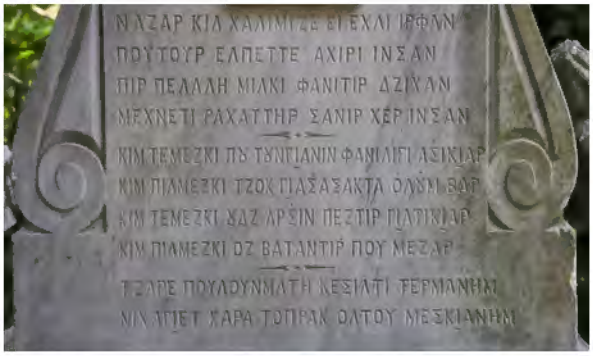
Resim 425. Mezar Kitabesi

Resim 426. Mezar Kitabesi

Resim 427. Yemenicioğlu Aile Mezarı (Kat. 127)

Resim 428. Mezar Kitabesi

Resim 429. Mezar Kitabesi

Resim 431. Kadın kabartması

Resim 430. Mezar Kitabesi

Resim 432. Usta Kitabesi

Resim 433. Mezar Kitabesi

Resim 434. Aleksandros D. Nikolaidis Mezarı (Kat.128)

Resim 435. Kadın kabartması

Resim 436. Mezar Kitabesi

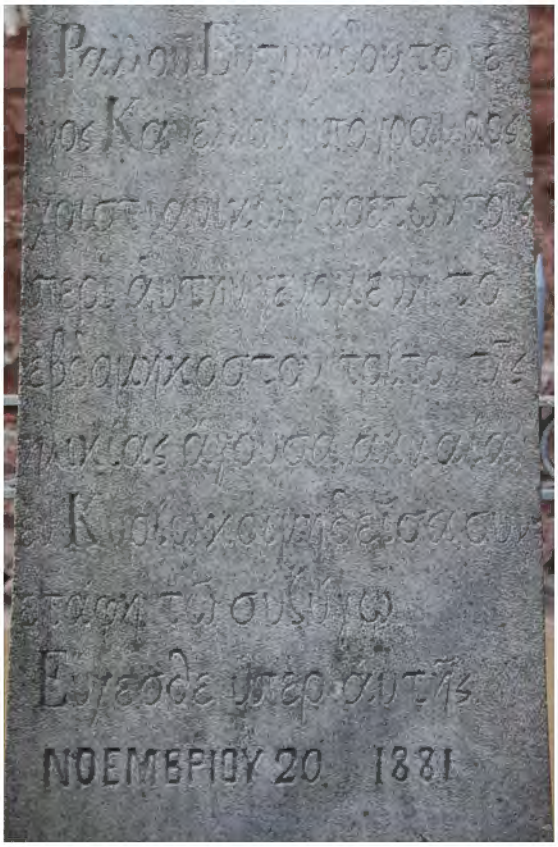
Resim 437. Kadın kabartması

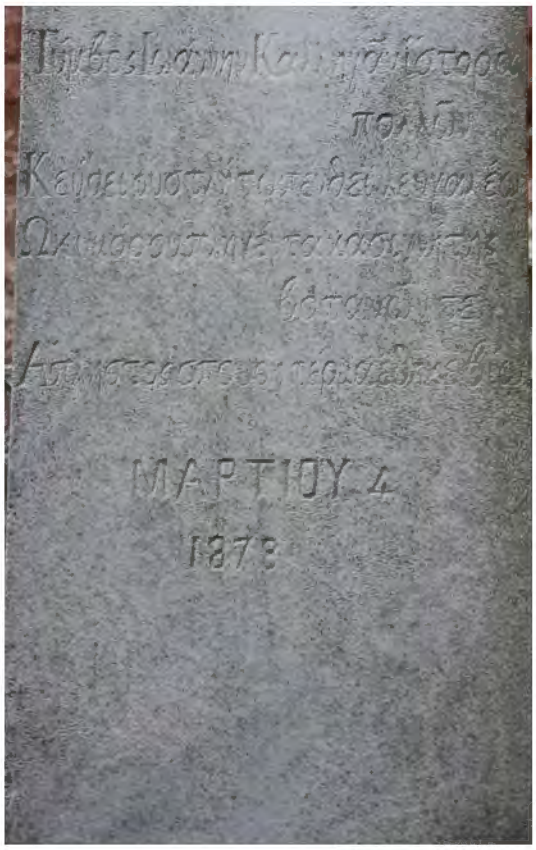
Resim 438. Fotini ve Michael Stavru Mezarları (Kat 129-130)

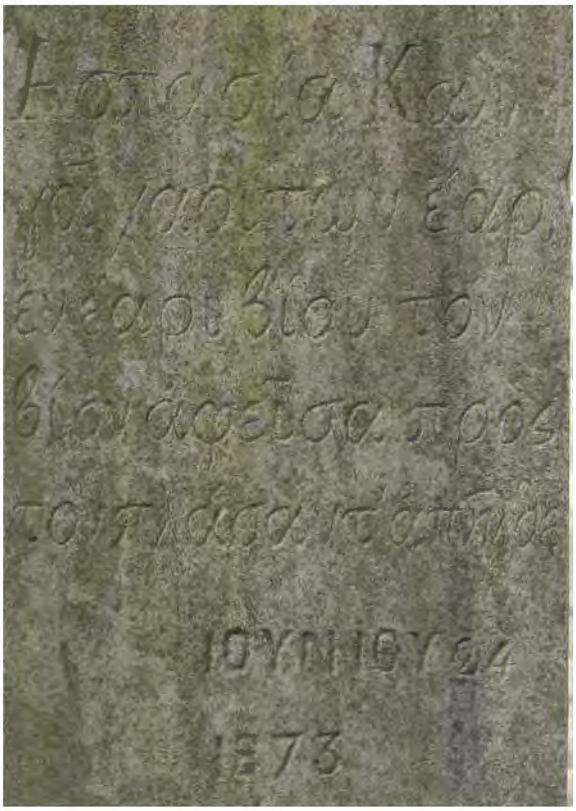
Resim 439. Michael Stavru Mezarı, detay (Kat.129, 130)

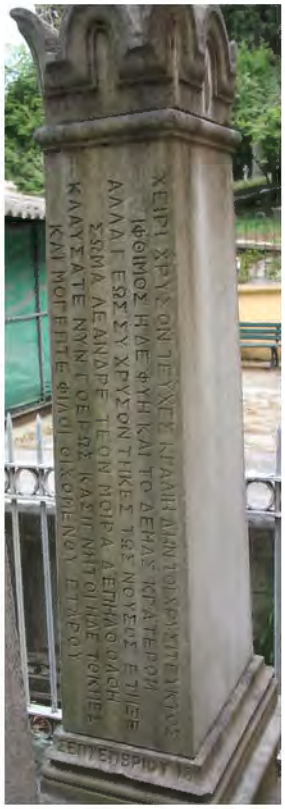
Resim 440. Fotini Stavru Me-zarı (Kat.129)

Resim 441. Michael Stavru Mezarı (Kat. 130)

Resim 442. Fotini Stavru Mezarı, yan yüzü (Kat.130)

Resim 443. Kitabe (Kat.129)

Resim 444. Mihail Tombalakoğlu Mezarı (Kat.131)

Resim 445. Mezar Kitabesi

Resim 446. Kelebek kabartması

Resim 447. Usta Kitabesi

Resim 448. Aggelos Panagiotu Mezarı (Kat .132)

Resim 449. Melek Kabartması

Resim 450. Mezar Kitabesi

Resim 451. Mezar Kitabesi

Resim 452. Aggelos Bikoğlu Mezarı, (Kat.133)

Resim 453. Melek Kabartması

Resim 454. Mezar Kitabesi

Resim 455. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat.134)

Resim 456. Melek kabartmaları

Resim 457. Kurukafa kabartması

Resim 458. Garofalidis Aile Mezarı (Kat.135)

Resim 459. Gregorios Garofalidis Büstü

Resim 460. Mezar Kitabesi

Resim 461. Gömü Levhası (Kat 135

Resim 462. Klinopulos Aile Mezarı (Kat.136)

Resim 463. Melek Kabartması

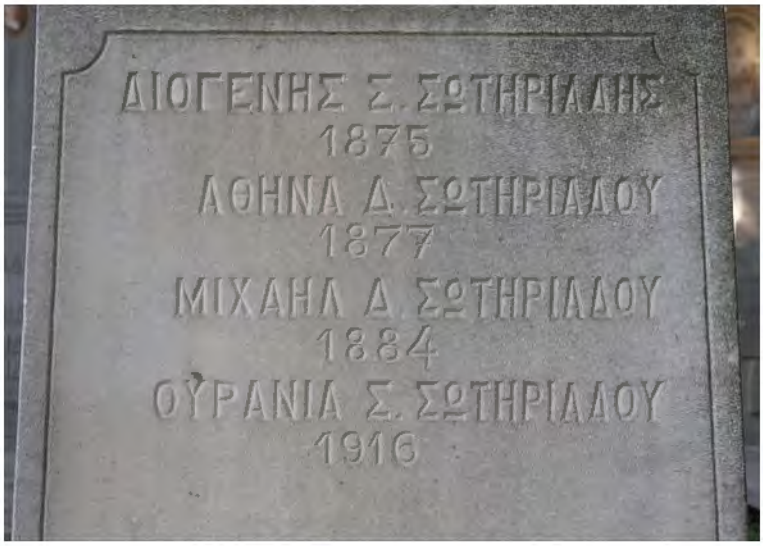
Resim 464. Mezar Kitabesi

Resim 465. Sotiridis Aile Mezarı, (Kat. 137)

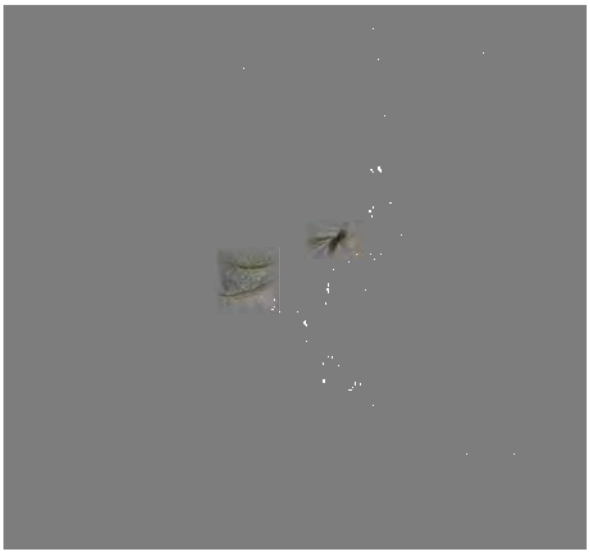
Resim 466. Melek kabartması

Resim 467. Mezar Kitabesi

Resim 468. Basileiadis Aile Mezarı
(Kat .138)

Resim 469. Kadın Kabartması

Resim 470. Mezar Kitabesi

Resim 471. Ekaterini D. Vartelemi Mezarı, (Kat.139)

Resim 472. Kadın kabartması

Resim 473. Mezar Kitabesi

Resim 474. Resimlik

Resim Kat.141 Resim Kat.141

Resim 475. İoanis Ath. Voltu Mezarı (Kat.140)

Resim 476. İoanis Ath. Voltu Büstü (Kat.140)

Resim 477. Sanatçı Kitabesi

Resim 478. Pantelidis Aile Mezarı (Kat. 141)

Resim 479. Melek heykeli

Resim 480. Mezar Kitabesi

Resim 481. Pantelidis Aile Mezarı (Kat. 141)

Resim 482. Melek Heykeli

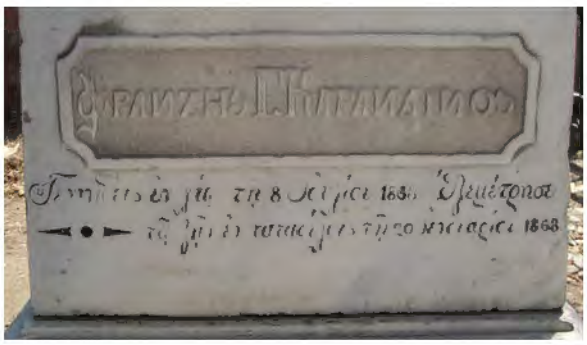
Resim 483. Mezar Kitabesi

Resim 484. Frantzis G. Karandinos Mezarı, (Kat. 142)

Resim 485. Melek Kabartması

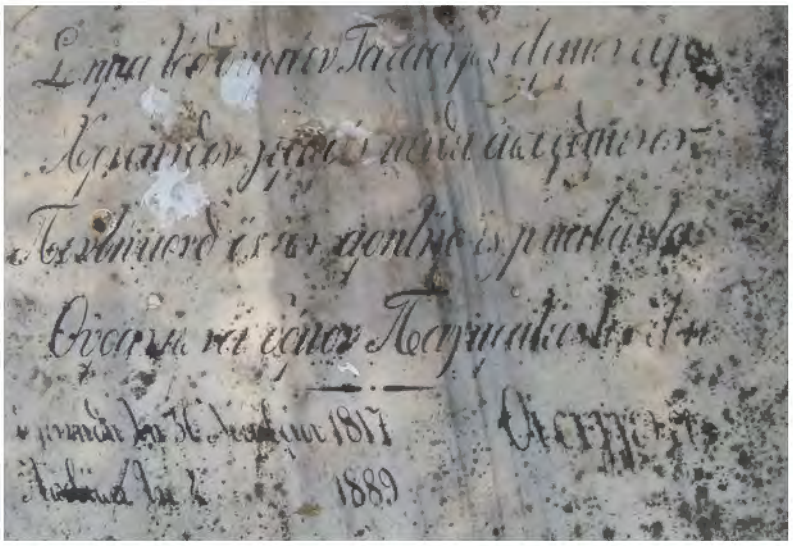
Resim 486. Mezar Kitabesi

Resim 487. Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki lahit (Kat.143)

Resim 488. (Kat.143)

Resim 489. Mezar Kitabesinden detay

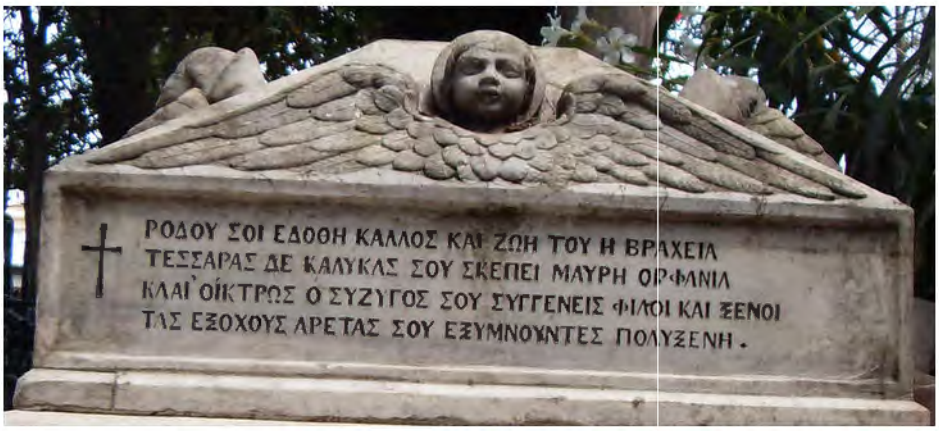
Resim 490. E. Dafnopatidis Mezarı (Kat. 144)

Resim 491. Lahit yan yüzü, yılan ve güneş kabartmaları

Resim 492. Lahit kapağı ve kitabe

Resim 493. Lahit kapağı, arka yüz ve kitabe

Resim 494. Gül demeti tutan el kabartması
(Kat. 144)

Resim 495. Kılıç ve kalkan kabartması

Resim 496. Kurukafa, çelenk ve
güneş kabartmaları

Resim 497. Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki lahit (Kat.145)

Resim 498. Melek kabartmaları ve kitabe

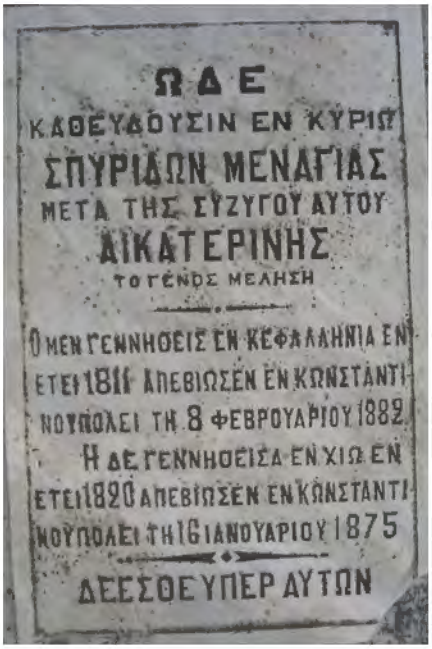
Resim 499. Tatavla Aya Dimitri Kilisesi bahçesindeki lahit, (Kat.146)

Resim 500. Tokalaşma kabartması

Resim 501. Lahit yan yüzü

Resim 502. Mezar Kitabesi

Resim 503. Kurukafa kabartması

Resim 504. Nikolaos Seferoğlu Mezar Anıtı (Kat. 147)

Resim 505. Nikolaos Seferoğlu Büstü

Resim 506. Nikos Potare Mezarı (Kat.148)

Resim 507. Nikos Potare Büstü

Resim 508. Melek kabartması

Resim 509. D. P. Paraskeva Mezarı (Kat.149)

Resim 510. Paraskeva büstü

Resim 511. Mezar Kitabesi

Resim 512. Melek kabartmaları

Resim 513. Kosmos İlinas Mezarı (Kat.150)

Resim 514. Melek kabartması

Resim 515. Mezar Kitabesi

Resim 516. Mezar Kitabesi

Resim 517. Sanatçı Kitabesi

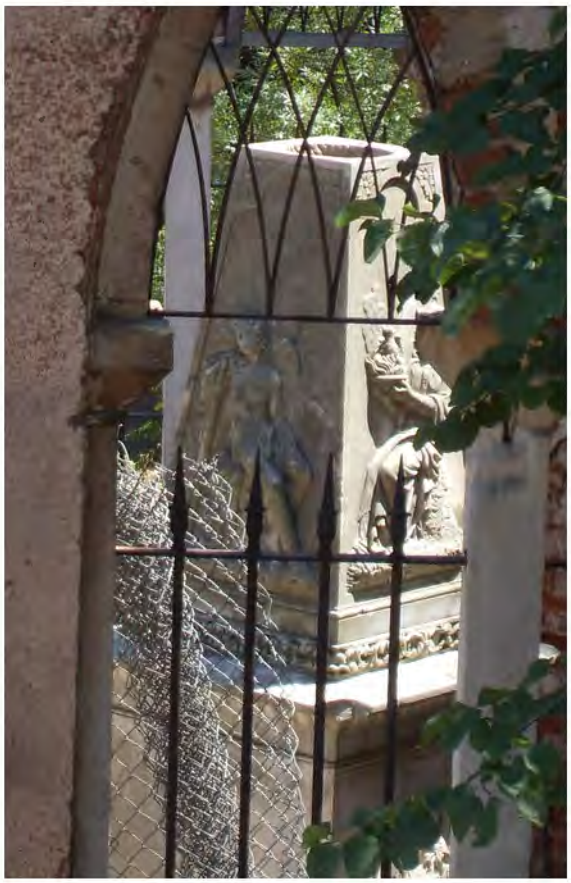
Resim 518. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat.151)

Resim 519. Melek Kabartması (Kat.151)

Resim 520. Kangeleris Ailesi Mezarı (Kat.152)

Resim 521. Pencereden Kangeleris anıtının görünümü

Resim 522. Kangelaris Anıtı (Kat.152)

Resim 523. Spiridon Kangeleris ve eşi Sevasti portreleri

Resim 524. Kadın kabartması

Resim 525. Meşale söndüren melek kabartması

Resim 526. Melek kabartması (Kat.152)

Resim 527. Mezar Kitabesi

Resim 528. Timoni Mezarı (Kat.153)

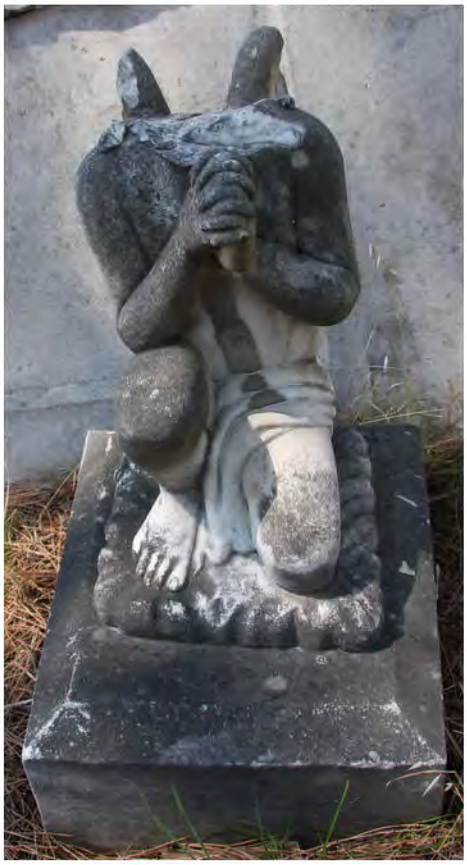
Resim 529. Kadın heykeli

Resim 530. Mezar Kitabesi

Resim 531. Melek heykeli (Kat.154)

Resim 532. Melek heykeli

Resim 533. Sanatçı Kitabesi

Resim 534. Patrik Mezarı (Kat.155)

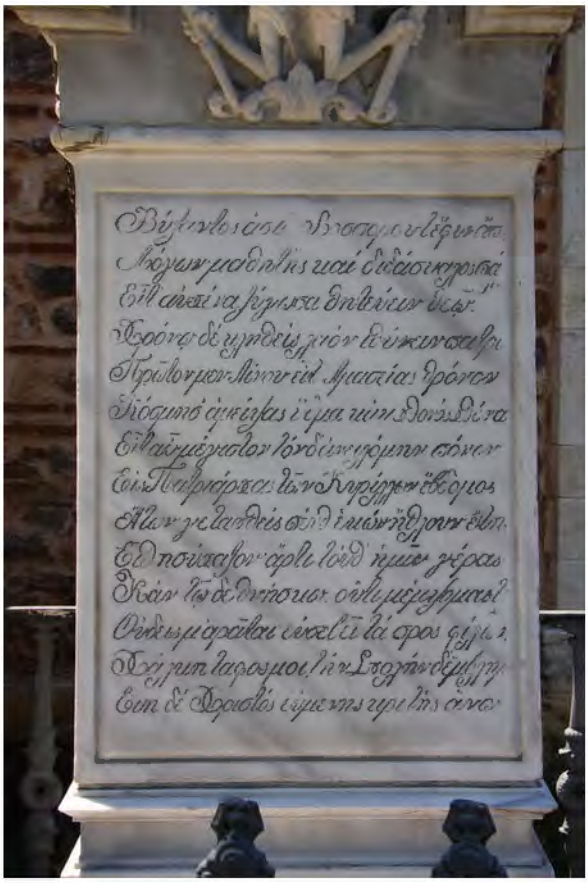
Resim 535. Melek Kabartmaları

Resim 536. Ekümenik Patrik sembolü

Resim 537. Altar masası kabartması (Kat.155)

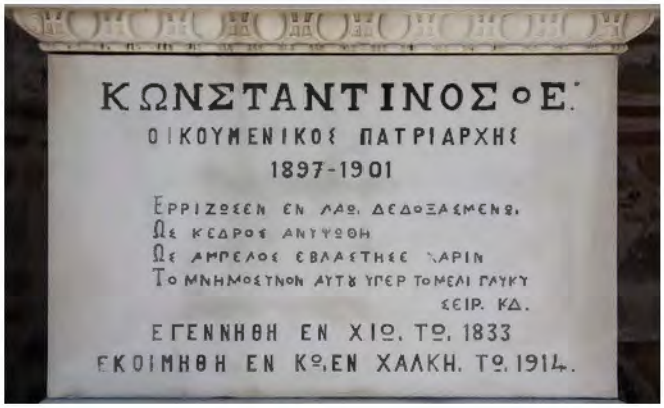
Resim 538. Mezar Kitabesi (Kat.155)

Resim 539. Patrik V. Konstantinos Mezarı (Kat.156)

Resim 540. Örtülü urne

Resim 541. Mezar Kitabesi

Resim 542. Çift başlı kartal ve şamdanlar

Resim 543. Melek kabartmaları

Resim 544. Simeon Sinisoğlu Mezarı (Kat.157)

Resim 545. Simeon Sinisoğlu Büstü

Resim 546. Simeon Sinisoğlu Mezarı (Kat.157)

Resim 547. Büstteki Sanatçı Kitabesi

Resim 548. Anıtta Mimar ve Sanatçı Kitabesi

Resim 549. Rus Tutsaklar Anıtı (Kat.158)

Resim 550. Melek Heykeli

Resim 551. Mezar Kitabesi

Resim 552. Agostino Casaretto mezarı (Kat. 159)

Resim 553. Kaide

Resim 554. Sanatçı Kitabesi

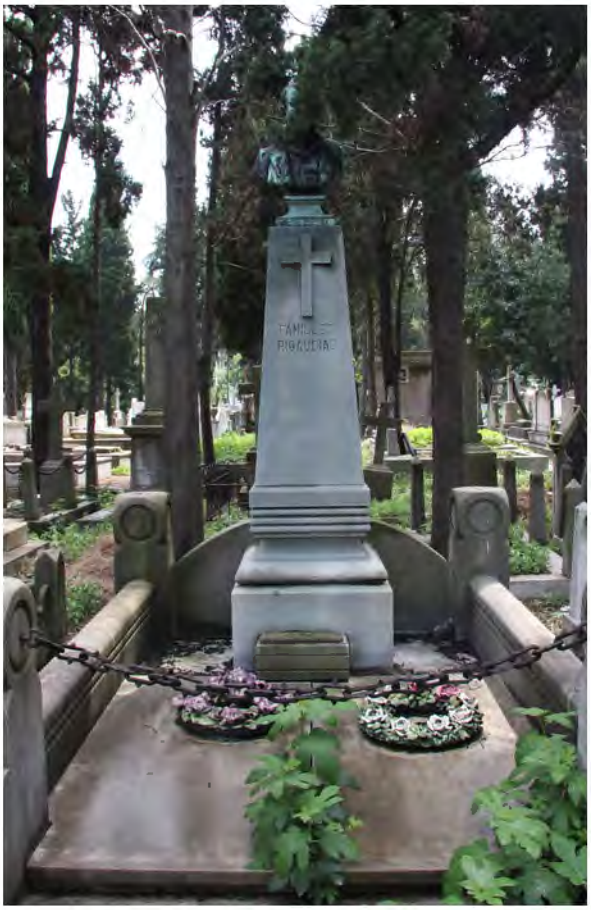
Resim 555. Paolo Pedemento Mezarı, (Kat.160)

Resim 556. Paolo Pedemento büstü

Resim 557. Mezar Kitabesi

Resim 558. Rigaudias Aile Mezarı (Kat.161)

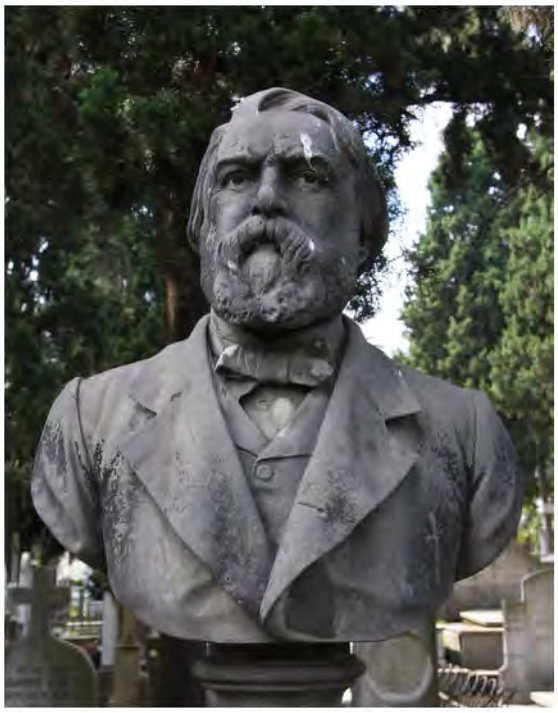
Resim 559. Rigaudias Aile Mezarı Kaidesi

Resim 560. Rigaudias Büstü

Resim 561. Pedrelli Aile Mezarı (Kat.162)

Resim 562. Pedrelli Büstü

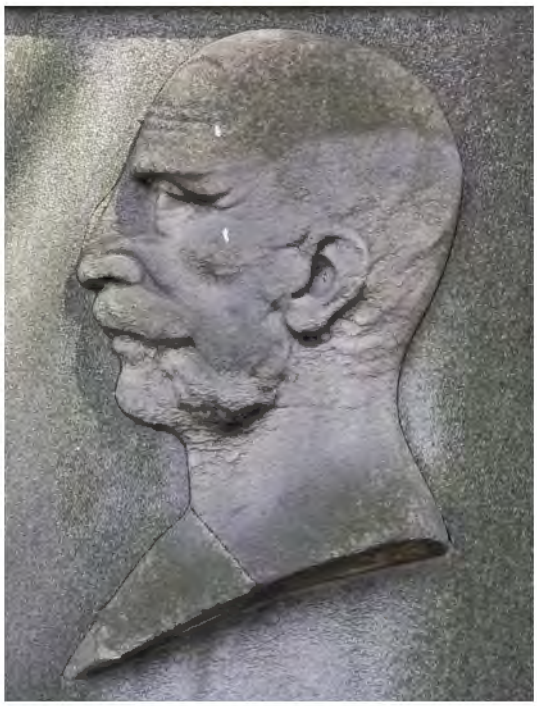
Resim 563. Mezar Kitabesi

Resim 564. Sanatçı Kitabesi

Resim 565. Tanti Aile Mezarı
(Kat.163)

Resim 566. Tanti Büstü

Resim 567. Tanti Aile Mezarı

Resim 568. Mezar Kitabesi

Resim 569. Paladino Aile Mezarı (Kat.164)

Resim 570. Paladino Büstü

Resim 571. Mezar Kitabesi

Resim 572. Mezar Kitabesi

Resim 573. Robolli Aile Mezarı (Kat.165)

Resim 574. Robolli Büstü

Resim 575. Mezar Kitabesi

Resim 576. Teresa F. Locothetti Mezarı (Kat.166)

Resim 577. Teresa F. Locothetti Büstü

Resim 578. Mezar Kitabesi

Resim 579. Sanatçı Kitabesi

Resim 580. Adalea Sassiae Longobardae Aile Mezarı (Kat.167)

Resim 581. Melek Heykeli

Resim 582. Melek Heykeli

Resim 583. Melek Heykeli

Resim 584. Adalea Sassiae Longobardae Aile Mezarı (Kat.167) Kaidesi

Resim 585. Mezarı Kaidesi

Resim 586. Mezar Kitabesi

Resim 587. Helene Pouıllaude Mezarı (Kat.168)

Resim 588. Melek Heykeli

Resim 589. Melek Heykeli

Resim 590. Stefano Badetti Mezarı
(Kat. 169)

Resim 591. Stefano Badetti Mezarı

Resim 592. Corpi Ailesi Mezar Şapeli (Kat.170)

Resim 593. Kadın Heykelleri

Resim 594. Kadın Heykelleri

Resim 595. Corpi Ailesi Mezar Şapeli (Kat.170) melek kabartmaları

Resim 596. Alınlıktaki melek heykeli

Resim 597. Mezar Kitabesi

Resim 598. Frederic Capelle Mezarı (Kat.171)

Resim 599. Melek heykeli

Resim 600. Mezar Kitabesi

Resim 601. Mezar Kitabesi

Resim 602. Rossi Aile Mezar Şapeli (Kat.172)

Resim 603. Melek Heykeli

Resim 604. Mezar Kitabesi

Resim 605. Boccardo Aile Mezarı (Kat. 173)

Resim 606. Melek Heykeli

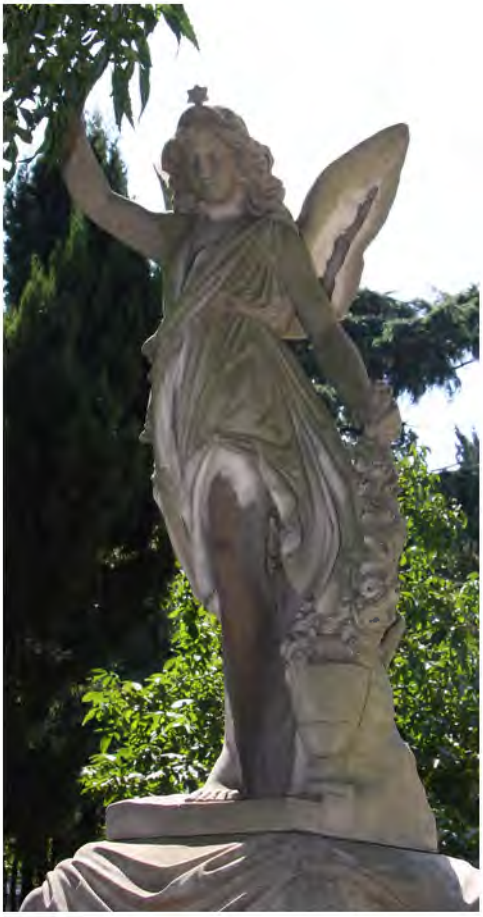
Resim 607. Melek Heykeli

Resim 608. Mezar Kitabesi

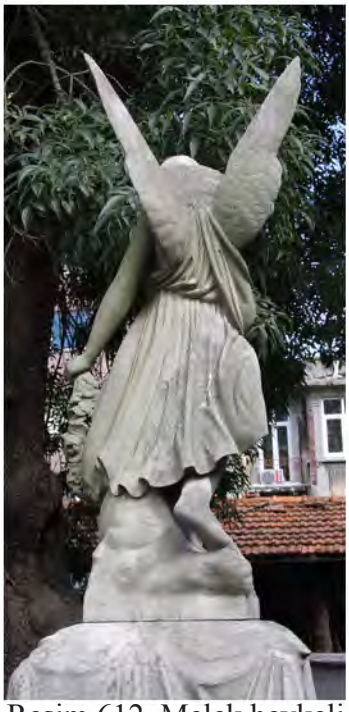
Resim 609. Ignazio D'andria Mezarı (Kat.174)

Resim 610. Melek heykeli

Resim 611. Melek heykeli

Resim 612. Melek heykeli

Resim 613. Ignazio D'andria mezar kaidesi
(Kat.174)

Resim 614. Ignazio D'andria kaidesi

Resim 615. Stefano Lemmi Mezarı (Kat.175)

Resim 616. Melek heykeli

Resim 617. Melek heykeli

Resim 618. Melek heykeli

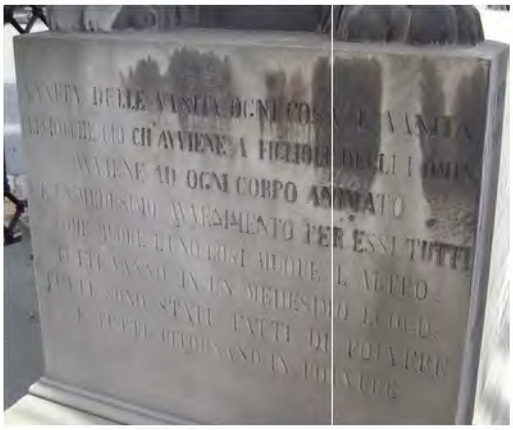
Resim 619. Stefano Lemmi Mezarı, meşale

Resim 620. Mezar Kitabesi

Resim 621. Mezar Kitabesi

Resim 622. Mezar Kitabesi

Resim 623. Mezar Şapeli

Resim 624. Thalasso Aile Mezarı (Kat.176)

Resim 625. Melek heykeli

Resim 626. Mezar Kitabesi

Resim 627. Güvercin kabartması

Resim 628. Zarevich Aile Mezarı (Kat.177)

Resim 629. Mezar Kitabesi

Resim 630. Mezar Kitabesi

Resim 631. Zarevich Aile Mezarı, melek heykeli

Resim 632. Seefelder Aile Mezarı (Kat.178)

Resim 633. Mezar Kitabesi

Resim 634. Melek kabartması

Resim 635. Molinari Aile Mezarı (Kat.179)

Resim 636. Mezar Kitabesi

Resim 637. Melek Kabartması

Resim 638. Mille Aile Mezarı (Kat.180)

Resim 639. Mezar Kitabesi

Resim 640. Mezar Kitabesi

Resim 641. Kadın heykeli

Resim 642. Albert Kun Aile Mezarı (Kat.181)

Resim 643. Melek Heykeli

Resim 644. Melek Heykeli

Resim 645. Melek Heykeli detay

Resim 646. Albert Kun Aile Mezarı Kaidesi (Kat.181)

Resim 647. Mezar Kitabesi

Resim 648. Antoine Barthelemy Mezarı (Kat.182)

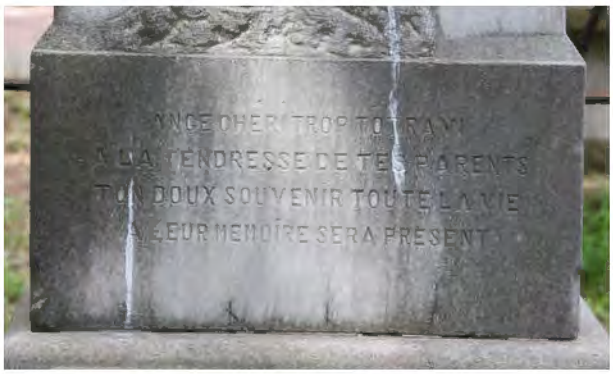
Resim 649. Mezar Kitabesi

Resim 650. Melek kabartmaları

Resim 651. Jacques Armao Mezarı (Kat.183)

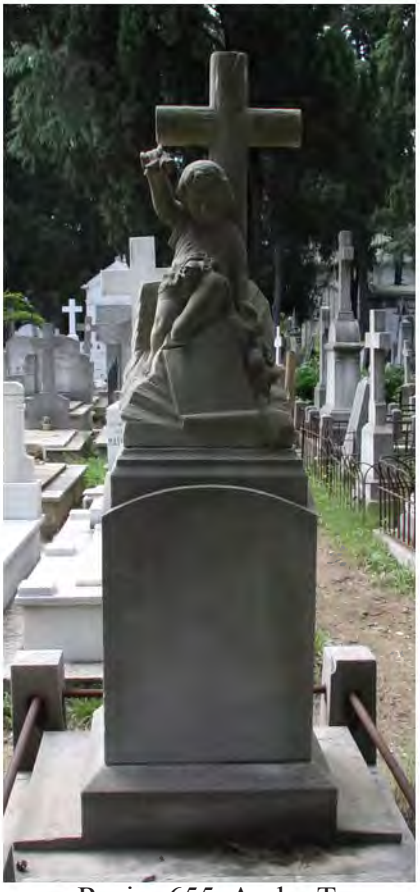
Resim 652. Mezar Kitabesi

Resim 653. Kırık gül dalı kabartması

Resim 654. Melek kabartması

Resim 655. Andre T.
Chachaıy Mezarı (Kat.184)

Resim 656. Mezar Kitabesi

Resim 657. Çocuk heykeli

Resim 658. Çocuk heykeli

Resim 659. Erlmayer Aile Mezarı (Kat.185)

Resim 660. Melek kabartması

Resim 661. Maria Alfredo Torchıa Mezarı (Kat.186)

Resim 662. Anne ve çocuk kabartması

Resim 663. Mezar Kitabesi

Resim 664. İsimsiz Mezar Anıtı (Kat.187)

Resim 665. (Kat.187) Kadın Kabartması

Resim 666. Örtülü Urne (Kat.187)

Resim 667. Najar Aile Mezarı (Kat.188)

Resim 668. Mezar Kitabesi

Resim 669. Kadın heykeli

Resim 670. Kadın heykeli

Resim 671. Andreas Kuvios Mezarı (Kat.189)

Resim 672. Mezar Kitabesi

Resim 673. Alınlık

Resim 674. Melek kabartması

Resim 675. Karayosma Aile Mezarı (Kat.190)

Resim 676. Melek kabartması

Resim 677. Mezar Kitabesi

Resim 678. Alınlıktaki haşhaş kabartmaları

Resim 679. Lucie
Karayosma Mezarı (Kat.191)

Resim 680. Melek kabartması

Resim 681. Kurukafa
kabartması

Resim 682. Mezar Kitabesi

Resim 683. Joseph Gues Mezarı (Kat.192)

Resim 684. Mezar Kitabesi

Resim 685. Mezar Kitabesi

Resim 686. Melek kabartması

Resim 687 Komadzinski Aile Mezarı (Kat.193)

Resim 688. Kırık gül dalı kabartması

Resim 689. Melek kabartması

Resim 690. Mezar Kitabesi

Resim 691. Marie Varian Mezarı (Kat.194)

Resim 692. Kadın kabartması

Resim 693. Mezar Kitabesi

Resim 694. Miglievich Aile Mezarı (Kat.195)

Resim 695. Sanatçı Kitabesi

Resim 696. Mezar Kitabesi

Resim 697. Melek kabartması

Resim 698. François Parissi Mezarı (Kat.196)

Resim 699. Melek Kabartması

Resim 700. Mezar Kitabesi

Resim 701. Rizzo Aile Mezarı (Kat.197)

Resim 702. Kadın kabartması

Resim 703. Detay

Resim 704. Mezar Kitabesi

Resim 705. Pappi Aile Mezarları (Kat. 198-199)

Resim 706. Maria Pappi (Kat.199) Mezar Kitabesi

Resim 707. (Kat.199) Mezar Kitabesi

Resim 708. (Kat.198) Abraham Pappi Mezarı
melek kabartması

Resim 709. (Kat.199) Maria Pappi Mezarı kabartması
melek kabartması

Resim 710. Knetchel Aile Mezarı (Kat.200)

Resim 711. Mezar Kitabesi

Resim 712. Melek heykeli

Resim 713. L. Viri Aile Mezarı (Kat.201)

Resim 714. Mezar Kitabesi

Resim 715. Melek kabartması

Resim 716. Schembri Aile Mezarı (Kat.202)

Resim 717. Schembri Aile Mezarı (Kat.202),
kadın heykeli

Resim 718. Kadın heykeli

Resim 719. Kadın heykeli

Resim 720. Glavany- Zino
Aile Mezarı (Kat.203)

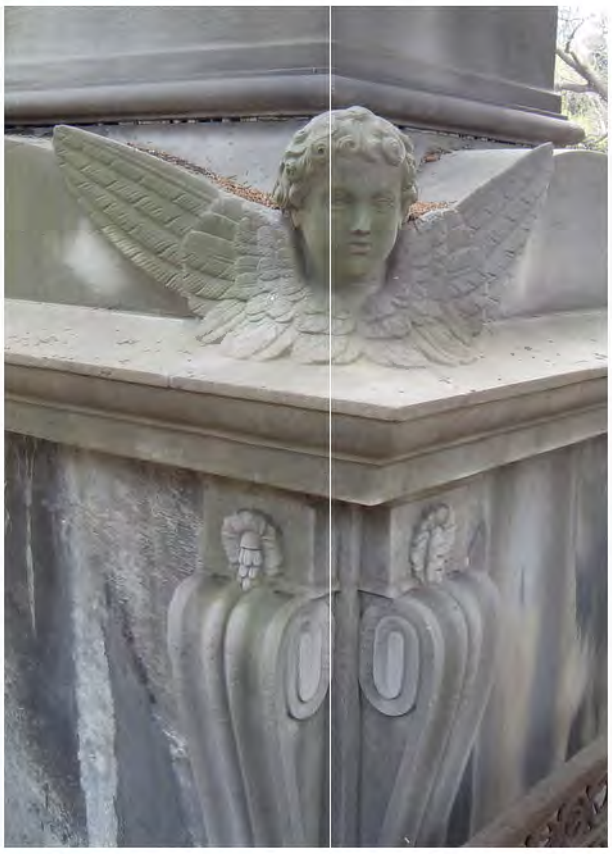
Resim 721. Melek kabartması

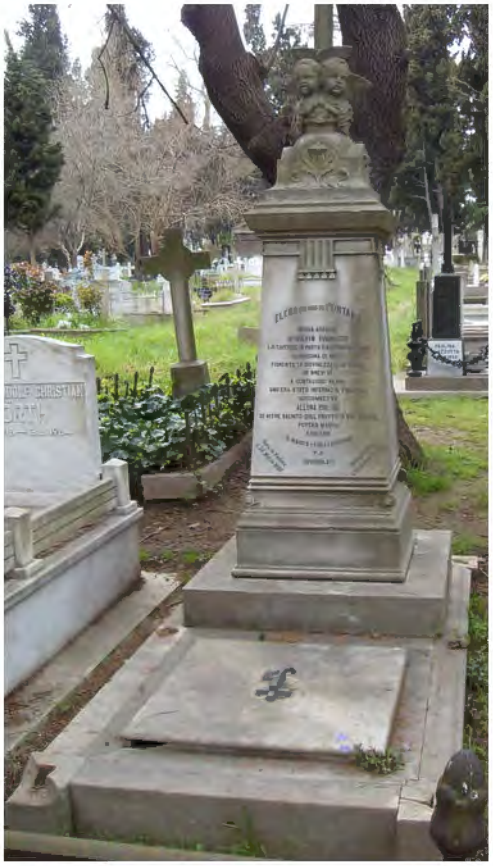
Resim 722. Cristisch Aile Mezarı (Kat.204)

Resim 723. Mezar Kitabesi

Resim 724. Cristisch Aile Mezarı

Resim 725. Fontana
Aile Mezarı (Kat.205)

Resim 726. Mezar Kitabesi

Resim 727. Melek kabartmaları

Resim 728. Haşhaş kabartmaları

Resim 729. Castelli Aile Mezar Şapeli (Kat.206)

Resim 730. Castelli Aile Mezar Şapeli

Resim 731. (Kat.207) Melek heykeli

Resim 732. Atölye Kitabe Levhası

Resim 733. Melek heykeli

Resim 734. Kaide arka yüzü

Resim 735. Hans Paluka Mezarı (Kat.208)

Resim 736. Mezar Kitabesi

Resim 737. Mezar Kitabesi

Resim 738. Hans Paluka Mezarı (Kat.208)

Resim 739. Melek Heykeli

Resim 740. Melek Heykeli

Resim 741. Melek Heykeli

Resim 742. Martha Rosa Erlmayer (Kat.209)

Resim 743. Mezar Kitabesi

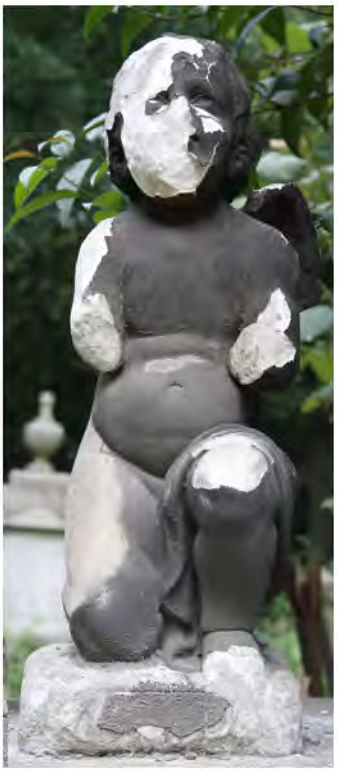
Resim 744. Melek kabartması

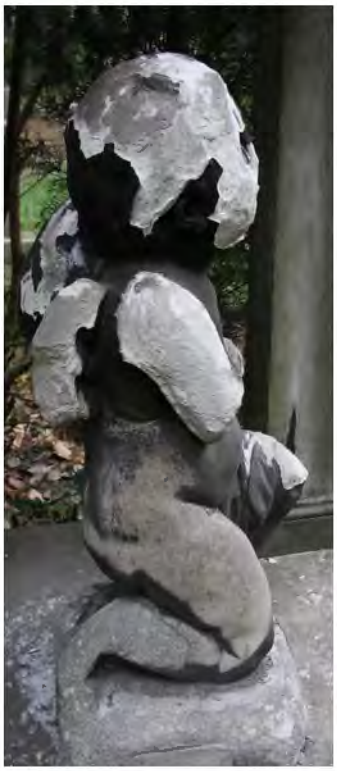

Resim 745. Karl Grosskopf Mezarı (Kat. 210)

Resim 746. Mezar Kitabesi

Resim 747. Melek heykeli

Resim 748. Blair Aile Mezarı (Kat.211)

Resim 749. Mezar Kitabesi

Resim 750. Mezar Kitabesi

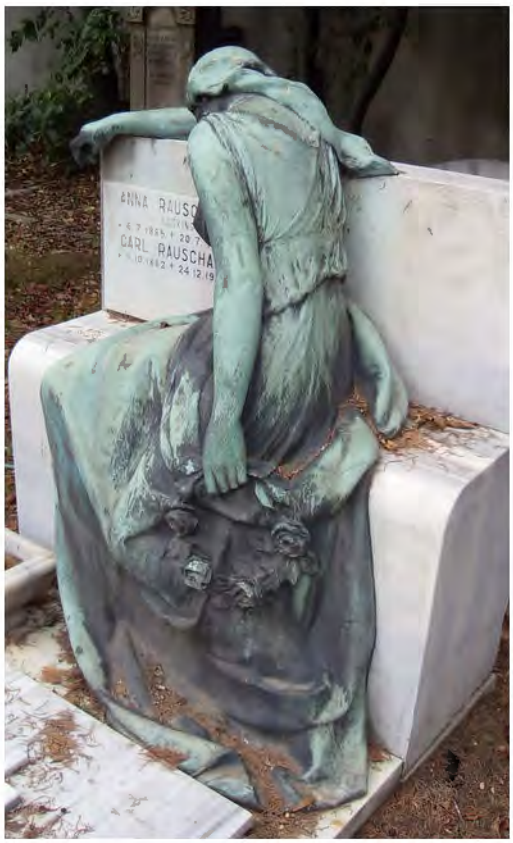
Resim 751. Melek heykeli

Resim 752. Kadın kabartması

Resim 753. Raushan Mezar Anıtı (Kat. 212)

Resim 754. Kadın heykeli

Resim 755. Kadın heykeli Kat 212

Resim 756. Aleksanderson Aile Mezarı (Kat.213)

Resim 757. Kadın heykeli (Kat.213)

Resim 758. Aleksanderson Aile Mezarı (Kat.213)

Resim 759. Mezar Kitabesi

Resim 760. Rosa Krause Mezarı (Kat.214)

Resim 761. R. Krause kabartması

Resim 762. Mezar Kitabesi

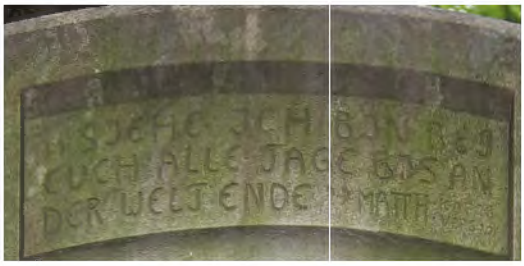
Resim 763. Detay

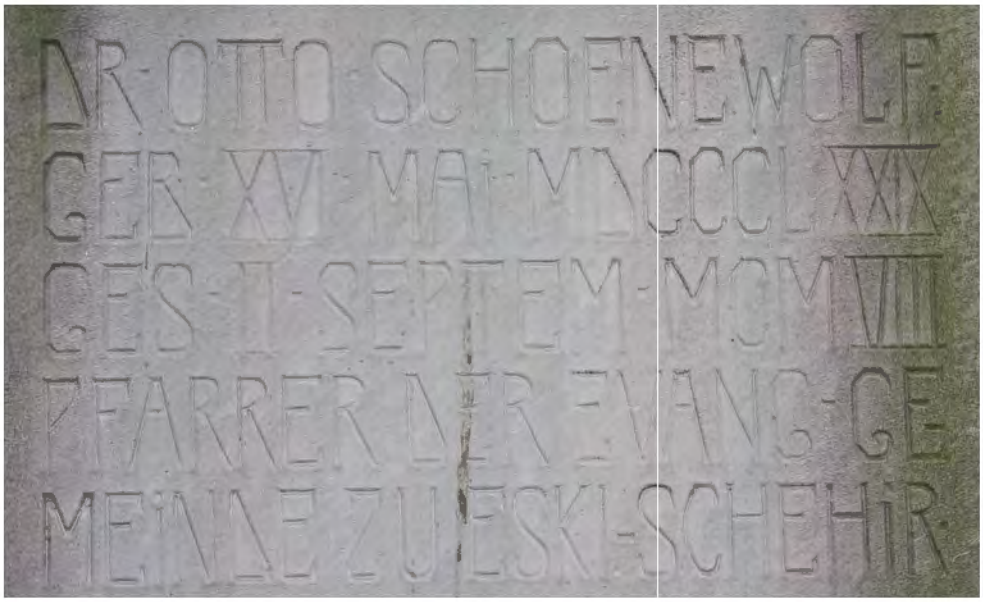
Resim 764. Otto Schoenewolf Mezarı (Kat. 215)

Resim 765. O. Schoenewolf kabartması

Resim 766. Mezar Kitabesi

Resim 767. Mezar Kitabesi

Resim 768. (Kat.216)

Resim 769. Kadın Kabartması

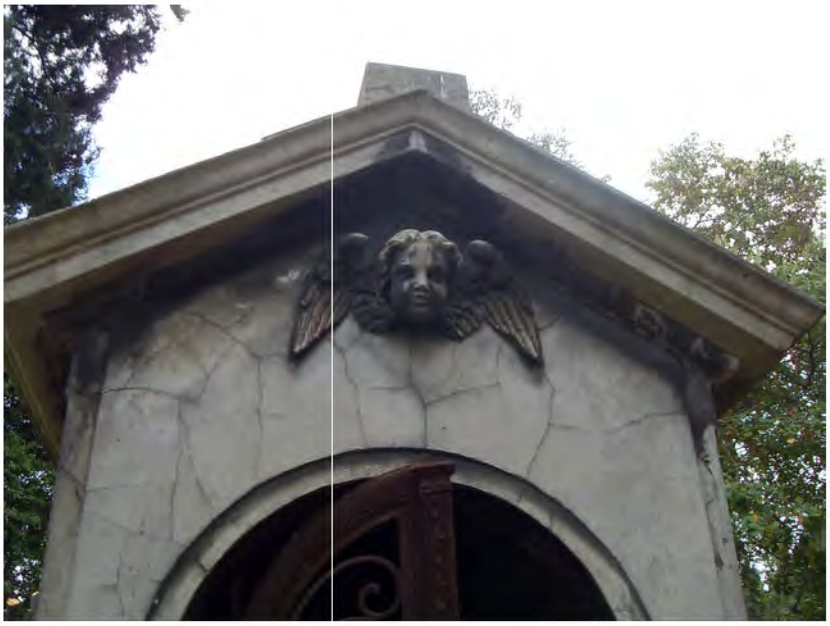
Resim 770. Mezar Kitabesi

Resim 771. İsimsiz Mezar Şapeli (Kat 217)

Resim 772. Haç Kabartması (Kat 217)

Resim 773. Melek Kabartması

Resim 774. Elisabeth Crawford Mezarı (Kat. 218)

Resim 775. Melek Kabartması

Resim 776. Mezar Kitabesi

Resim 777. (Kat.219)

Resim 778. Mezar Kitabesi (Kat.219)

Resim 779. (Kat.220)

Resim 780. Melek Kabartması

Resim 781. Örtülü urne

Resim 782. (Kat.221)

Resim 783. Mezar Kitabesi

Resim 784. Melek kabartması

Resim 785. A. Osimecht Mezarı (Kat.222)

Resim 786. Mezar Kitabesi

Resim 787. Melek kabartması

Resim 788. Maharitsan Aile Mezarı (Kat.223)

Resim 789. Kitabe ve melek kabartması

Resim 790. Alınlık detayı.

Resim 791. Sester Ailesi Mezarı, 1896 (Kat.224)

Resim 792. Sester Ailesi Mezarı

Resim 793. Rosa Sester büst kabartması

Resim 794. I.Christıan Sester büst kabartması

Resim 795. Mezar Kitabesi

Resim 796. Parma Ailesi Mezarı (Kat.225)

Resim 797. Emmanul Parma

Resim 798. Beatrice Parma

Resim 799. Francesco della Sudda Mezarı (Kat. 226)

Resim 800. Francesco della Sudda büstü

Resim 801. Asklepios kabartması

Resim 802. Melekler Abidesi (Kat. 227)

Resim 803. Melekler Abidesi (Kat.227)

Resim 804. Melekler Abidesi

Resim 805. Florance Nigtingale anısına eklenen kitabe, 1954

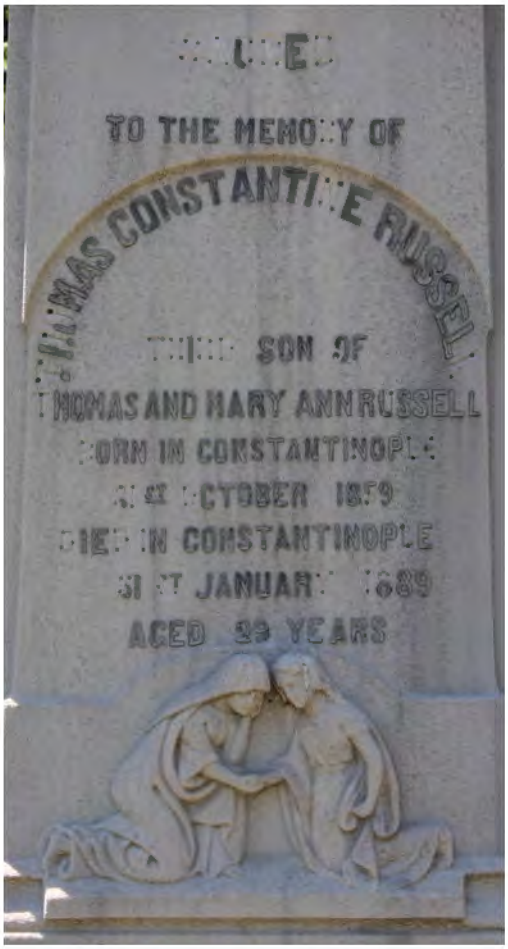
Resim 806. Melekler Abidesi (Kat.227)

Resim 807. Melekler Abidesi

Resim 808. Thomas Constantine Rssel (Kat.228)

Resim 809. Mezar Kitabesi

Resim 810. Kadın kabartmaları

Resim 811. Nersesyan Aile Mezarları (Kat. 229, 230, 231)

Resim 812. Nersesyan Aile Mezarları (Kat.231)

Resim 813. Nersesyan Aile Mezarları

Resim 814 Krikor Nersesyan Mezarı (Kat.229)

Resim 815. Krikor Nersesyan Büst Kabartması (Kat.229)

Resim 816. Harutyun B. Fnailyan (Kat.232)

Resim 817. Harutyun B. Fnailyan büstü

Resim 818. Mezar Kitabesi

Resim 819. Sanatçı Kitabesi

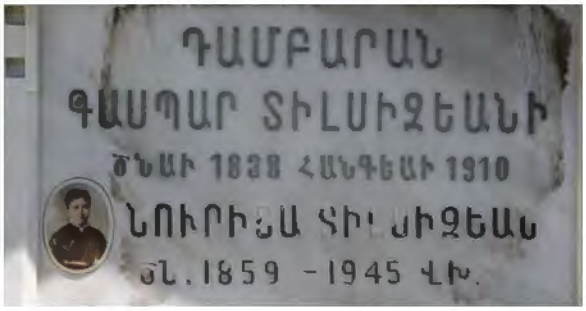
Resim 820. Dilsizyan Aile Mezarı (Kat.233)

Resim 821. Melek heykeli

Resim 822. Kaspar Dilsizyan büstü

Resim 823. Mezar Kitabesi

Resim 824. Tokatyan Aile Mezarı

Resim 825. Tokatyan Büstü

Resim 826. Armadaki Sanatçı Kitabesi

Resim 827. Heykeldeki Sanatçı Kitabesi

Resim 828. Sdepan Gocamar Tokatyan

Resim 829. Tokatyan büstü

Resim 830. Mezar Kitabesi

Resim 831. Orakyan Aile Mezarı (Kat.236)

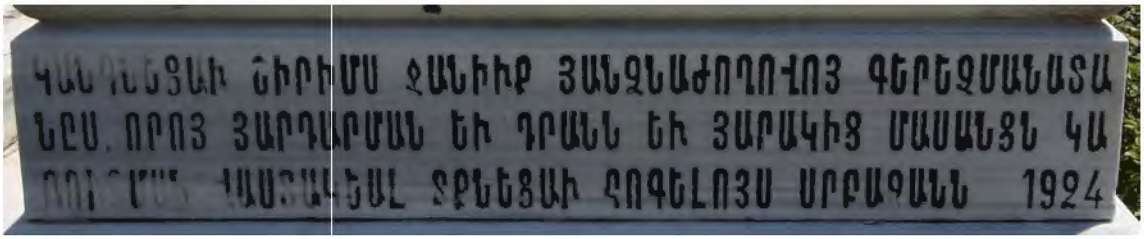
Resim 832. Hagop G. Orakyan Büstü

Resim 833. Mezar Kitabesi

Resim 834. Patrik Ormanyan Mezarı (Kat. 237)

Resim 835. Mezar Kitabesi

Resim 836. Püzant H. Keçeyan Mezarı (Kat.238)

Resim 837. Andon Tülbend Me-zarı

Resim 838. Abro Ailesi Mezarları (Kat.240, 241)

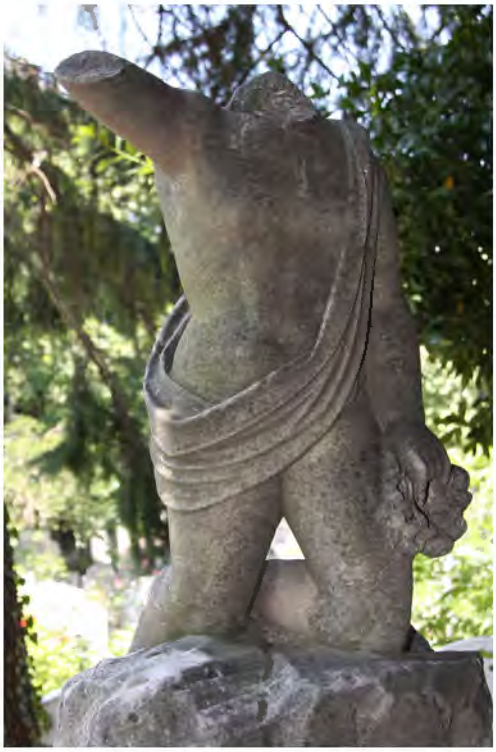
Resim 839. Sahak Abro Büstü (Kat.240)

Resim 840. Sahak Abro'nun eşinin büstü (Kat.241)

Resim 841. Dikran Abro Mezarı (Kat.242)

Resim 842. Melek Heykeli

Resim 843. Melek Heykeli

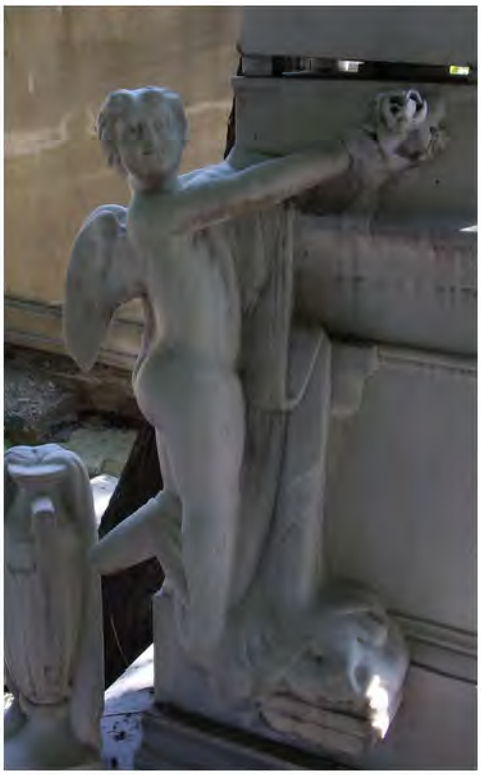
Resim 844. Harutyun Hanesyan mezarı (Kat.243)

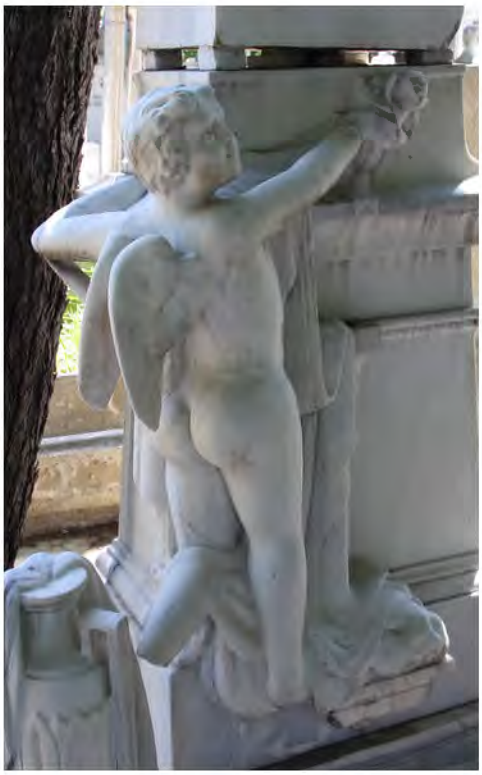
Resim 845. Harutyun Hanesyan mezarı üzerinde günümüze gelemeyen melek heykeli
Kaynak: Kasparyan, Hıdişyan, 1922, s.203

Resim 846. (Kat. 244)

Resim 847. Melek heykeli

Resim 848. Melek heykeli

Resim 849. Kazazyan Aile Mezarı (Kat.245)

Resim 850. Hıdişyan, 1922, s.107

Resim 851. Melek heykeli

Resim 852. Bogos H. Astarcıyan Mezarı (Kat.246)

Resim 853. Melek kabartması

Resim 854. Kaide

Resim 855. Kadın kabartması

Resim 856. Aliksan Topalyan Aile Mezarı (Kat. 247)

Resim 857. Melek kabartması

Resim 858. Hanesyan Ailesi Mezarı (Kat.248)

Resim 859. Mezar Kitabesi

Resim 860. Melek kabartması

Resim 861.Maksutyan Aile Me-zarı (Kat.249)

Resim 862. Mezar heykelleri

Resim 863. Mezar Heykelleri detay

Resim 864. Mezar heykelleri detay

Resim 865. Muradyan Aile Mezarı (Kat.250)

Resim 866. Kaide

Resim 867. Kadın heykeli

Resim 868. Derunyan Aile Mezarı (Kat.251)

Resim 869. Derunyan Aile Mezarı (Kat.251)

Resim 870. Detay

Resim 871. Kürkçüyan Aile Mezarı (Kat.252)

Resim 872. Mezar Kitabesi

Resim 873. Mezar Kitabesi

Resim 874. Kadın kabartması

Resim 875. Haçadur
Terziyan Mezarı (Kat.253)

Resim 876. Kadın kabartması

Resim 877. Balıkçıyan Aile Mezarı (Kat. 254)

Resim 878. İstanbulluyan
Aile Mezarı (Kat.255)

Resim 879. Kadın kabartması

Resim 880. Kurukafa kabartması

Resim 881. Kalpakçıyan Aile Mezarı (Kat. 256)

Resim 882. Avedis Koloyan Mezarı (Kat.257)

Resim 883. (Kat.258)

Resim 884. Seferyan Aile Mezarı (Kat.259)

Resim 885. Tophaneliyan Aile Mezarı (Kat.260)

Resim 886. Tophaneliyan Aile Mezarı

Resim 887. Mardiros Telliyani Mezarı (Kat.261)

Resim 888. Melek kabartmaları

Resim 889. Tahtabrunyan Aile Mezarı (Kat.262)

Resim 890. Tahtabrunyan Aile Mezarı

Resim 891. Çunt Ailesi Mezar Şapeli (Kat.263)

Resim 892. Çunt Ailesi Mezar Şapeli

Resim 893. Detay

Resim 894. Detay

Resim 895. Kitabesiz Mezar (Kat.264)

Resim 896. Aram Diirgeryan Sepasdani Mezarı (Kat.265)

Resim 897. (Kat. 266)

Resim 898. Sanatçı Kitabesi

Resim 899. Nerses Sırpazan Aile Mezarı (Kat.267)

Resim 900. Kartal heykeli

Resim 901. Nerses Sırpazan Aile Mezarı

Resim 902. Melek kabartması

Resim 903. Kitabesi Okunamayan Mezar (Kat.268)

Resim 904. Kabartmalar (Kat.268)

Resim 905. Melek kabartması

Resim 906. Kitabesi Okunamayan (Kat.269)

Resim 907. Garabet Vartabet Mezarı (Kat.270)

Resim 908. Garabet Vartabet Mezarı arka yüzü

Resim 909. Halıcıoğlu Ermeni Mezarlığı musalla taşı (Kat.271)

Resim 910. Yan yüz

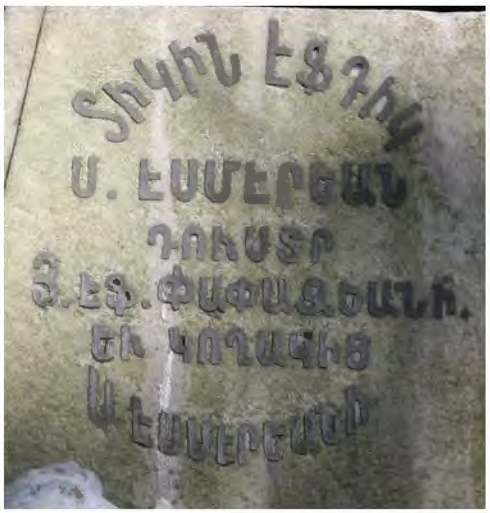
Resim 911. Melek kabartmaları

Resim 912. Esmeryan Aile Mezarı (Kat. 272)

Resim 913. Melek kabartması

Resim 914. Obelisk üzerindeki kitabe

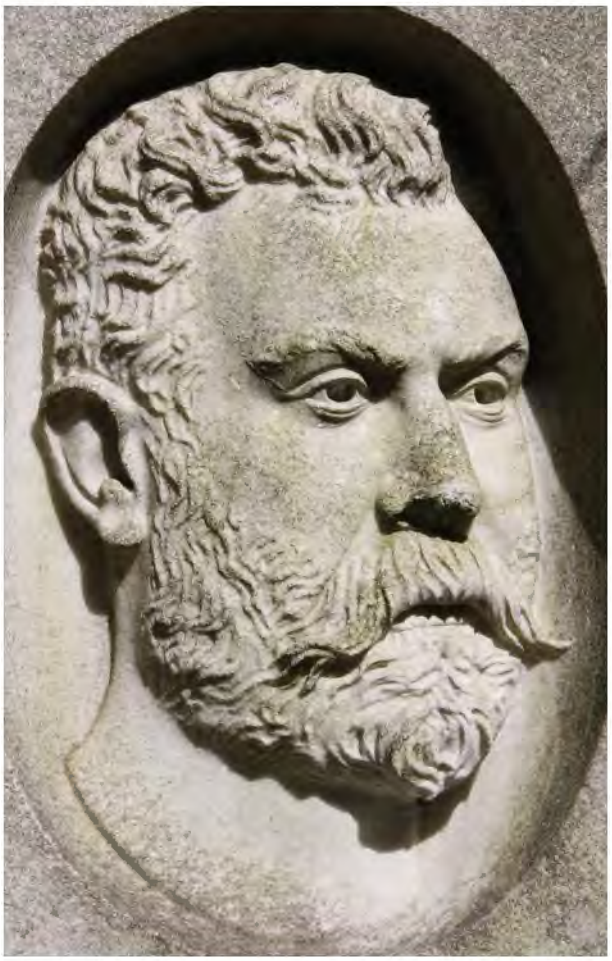
Resim 915. Kazar Ailesi Mezarı (Kat.273)

Resim 916. Melek kabartması

Resim 917. Bedros Krikoryan
(Kat. 274)

Resim 918. Bedros Krikoryan büst kabartması

Resim 919. Berberyan Aile Mezarı (Kat.275)

Resim 920. Mezar Kitabesi

Resim 921. (Kat.276-277)

Resim 922. Melek kabartmaları

Resim 923. (Kat.277)

Resim 924. Panosyan
Aile Mezarı

Resim 925. Kadın Kabartması

Resim 926. Mardiros Miloşyan Mezarı

Resim 927. Mezar Kitabesi

Resim 928. Mezar Kitabesi

Resim 929. Mezar Kitabesi

Resim 930. A. Davidovitch Mezarı

Resim 931. A. Davidovitch Mezarı

Resim 932. Mezar Kitabesi

Resim 933. Kadın heykeli (Kat.281)

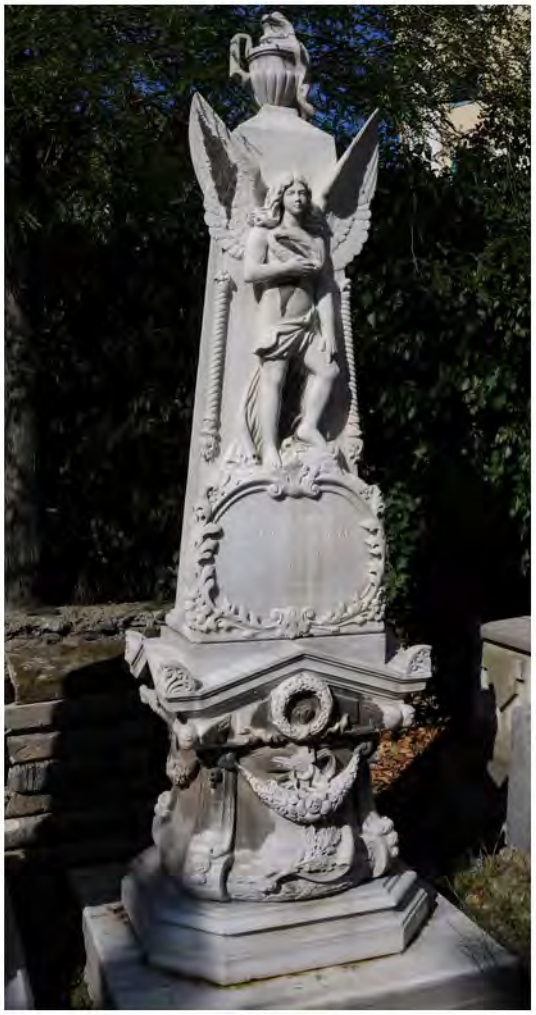
Resim 934. Kadın heykeli arka yüzü (Kat.281)

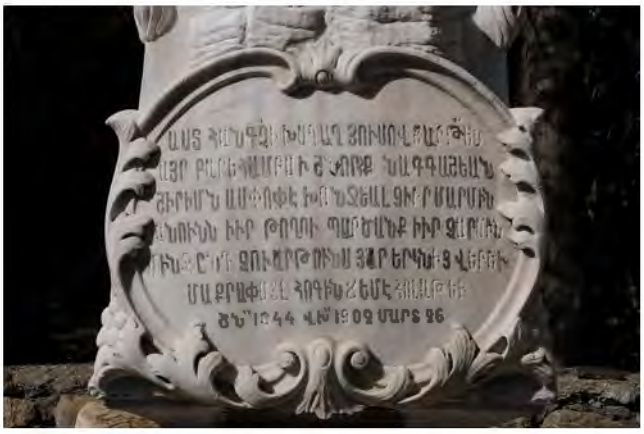
Resim 935. Nakaşyan Aile Mezarları (Kat.282-283)

Resim 936. Nakaşyan Aile Mezarı (Kat. 282)

Resim 937. Eliza Ş. Nakaşyan Mezarı (Kat. 283)

Resim 938 (Kat. 282) Mezar Kitabesi

Resim 939. Tatyos Ef. Ekserciyan Mezarı (Kat.284)

Resim 940. Tatyos Ef. Ekserciyan Mezarı detay

Resim 941. Melek kabartması

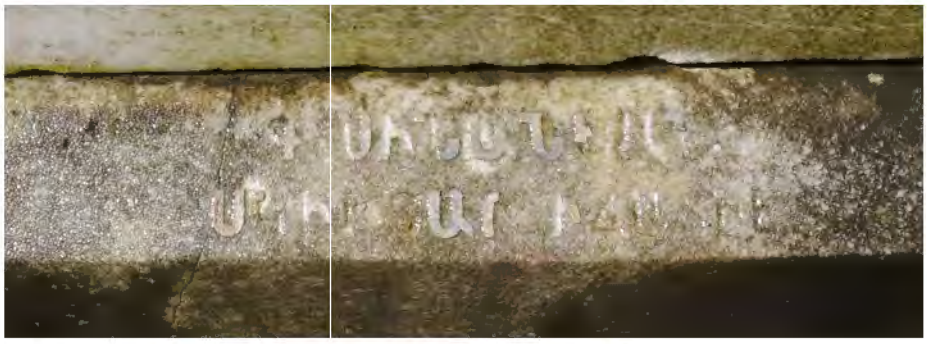
Resim 942. (Kat.285)

Resim 943. (Kat.286)

Resim 944. Melek Kabartmaları

Resim 945. Usta Kitabesi

Resim 946. (Kat.287)

Resim 947. (Kat.288)

Resim 948. Melek kabartmaları

Resim 949. Mezar kitabesi

Resim 950. (Kat.289)

Resim 951. (Kat.289)

Resim 952. (Kat. 290)

Resim 953. Movses Balıkçıyan Aile Mezarı (Kat.291)

Resim 954. (Kat.291)

Resim 955. Movses Balıkçıyan Aile Mezarı ((Kat.291)

Resim 956. Mezar Kitabesi

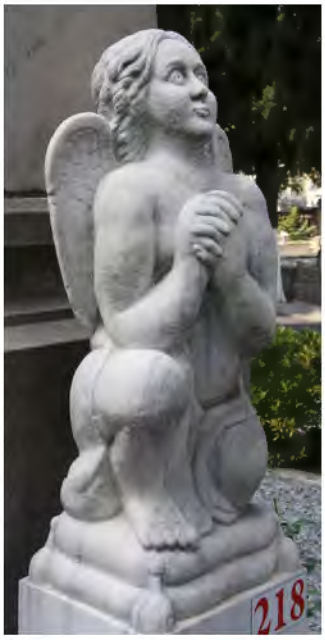
Resim 957. Ermeni Şehitler Anıtı (Kat.292)

Resim 958. Kitabe

Resim 959. Melek heykeli

Resim 960. Melek heykeli

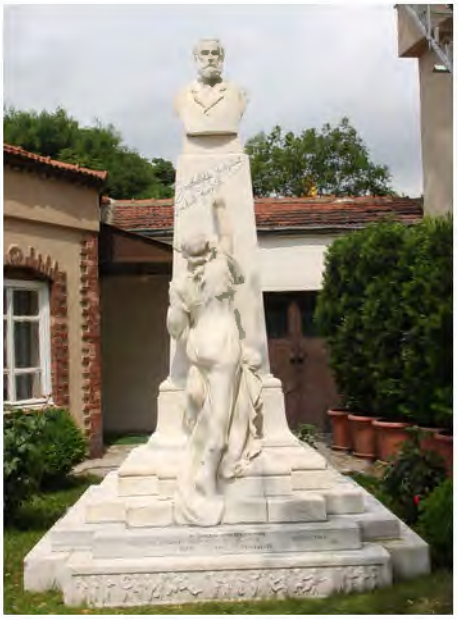
Resim 961. Agavni H. Kavidmacıyan Mezarı (Kat.293)

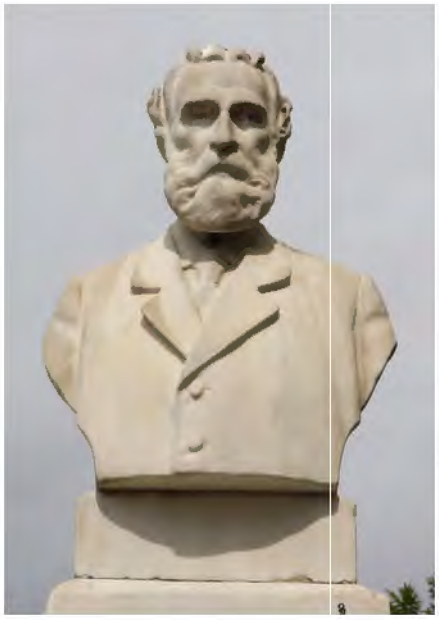
Resim 962. Azarig Ağa Mezarı (Kat.294)

Resim 963. Azarig Ağa Mezarı

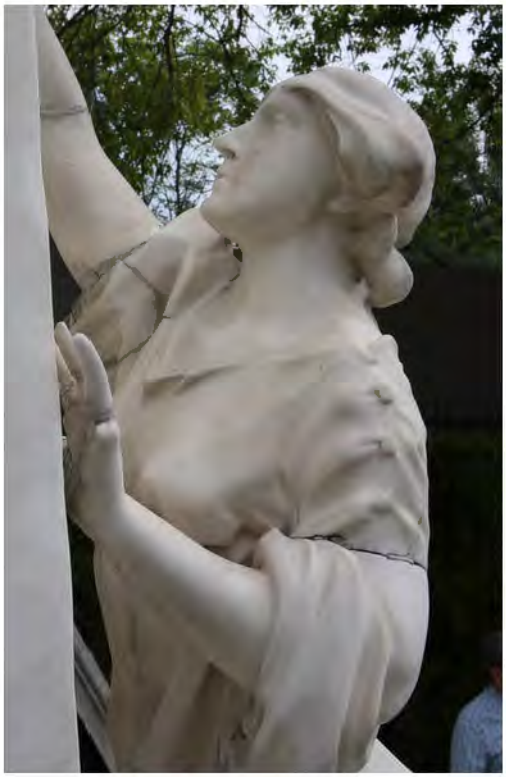
Resim 964. Hovhannes Hagopyan Mezarı (Kat.295)

Resim 965. Hovhannes Hagopyan Büstü

Resim 966. Kadın heykeli

Resim 967. Kadın heykeli

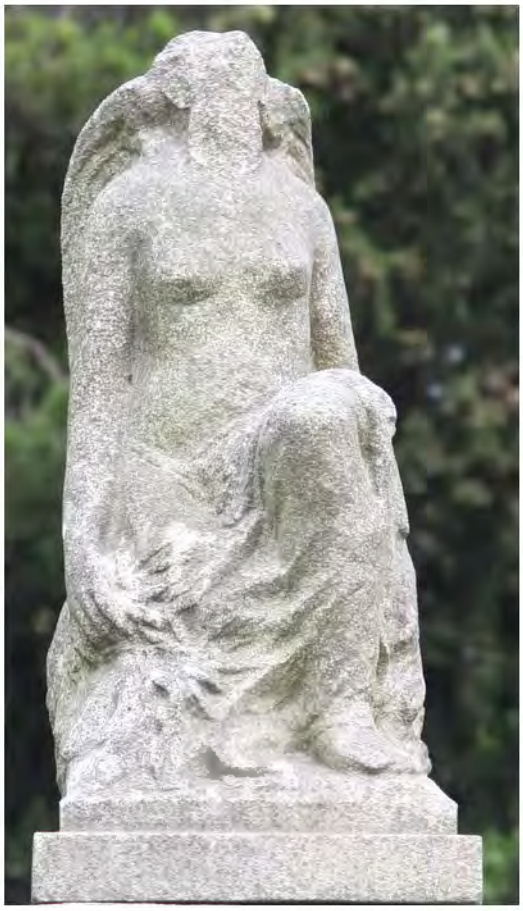
Resim 968. Çocuk kabartmaları

Resim 969. Doktor Taniel Hanımyan Mezarı

Resim 970. Resten Ailesi Mezarı (Kat .297)

Resim 971. Melek heykeli

Resim 972. Kanatlı kum saati kabartması

Resim 973. Mezar Kitabesi

Resim 974. Kasapyan Aile Mezarı (Kat.298)

Resim 975. Mezar Kitabesi

Resim 976. Meryem'in Göğe Yükselişi kabartması

Resim 977. Kömürcüyan Aile Mezarı (Kat 299)

Resim 978. Kadın Kabrtması

Resim 979. Mezar Kitabesi

Resim 980. Mathilda Hissar Mezarı (Kat. 300)

Resim 981. Mezar Kitabesi

Resim 982. Melek Kabartması

Resim 983. Topalyan
Aile Mezarı (Kat. 301)

Resim 984. Çocuk heykeli

Resim 985. Melek Kabartması

Resim 986. G. Narlıyan Aile Mezarı (Kat. 302)

Resim 987. Kadın kabartması

Resim 988. Mezar Kitabesi

Resim 989. H. Hacyan Aile
Mezarı (Kat .303)

Resim 990. S. B. Abdullahi Mezarı (Kat. 304)

Resim 991. Melek Kabartması

Resim 992. Mezar Kitabesi

Resim 993. Sinan Andon Mezarı (Kat. 305)

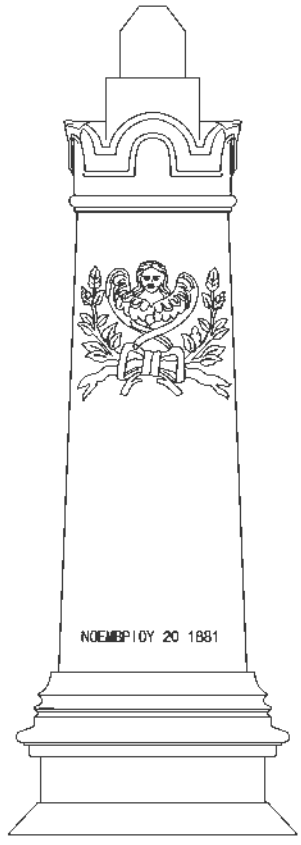
Resim 994. Melek Kabartması

Resim 995. Mezar Kitabesi

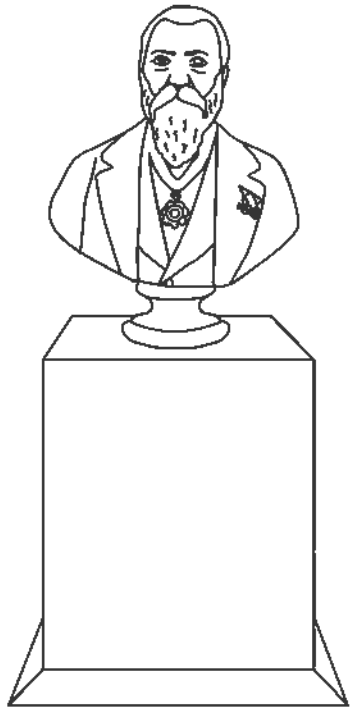
Resim 996. Kurukafa kabartması

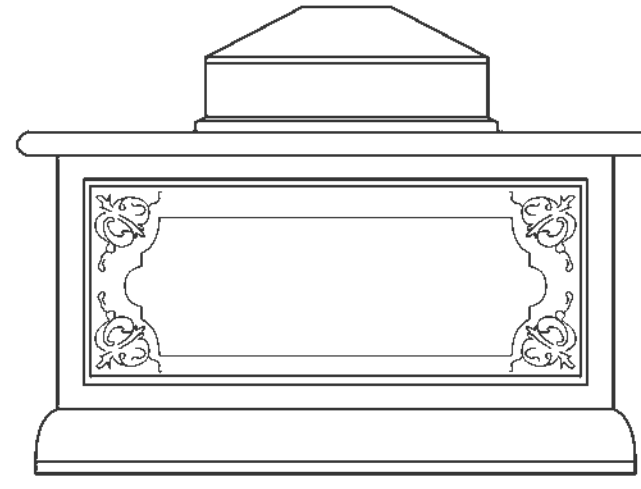
Stel

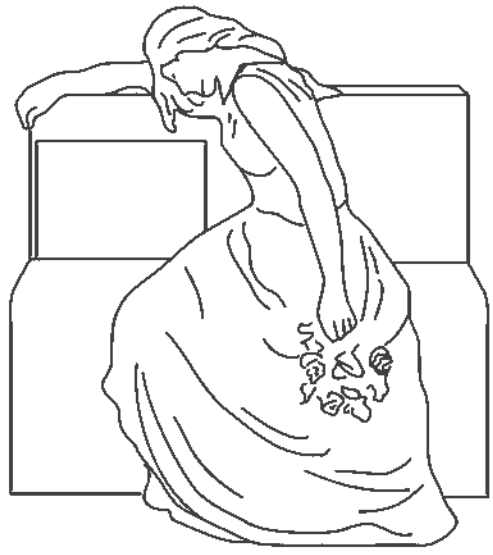
Levha

Pedestal

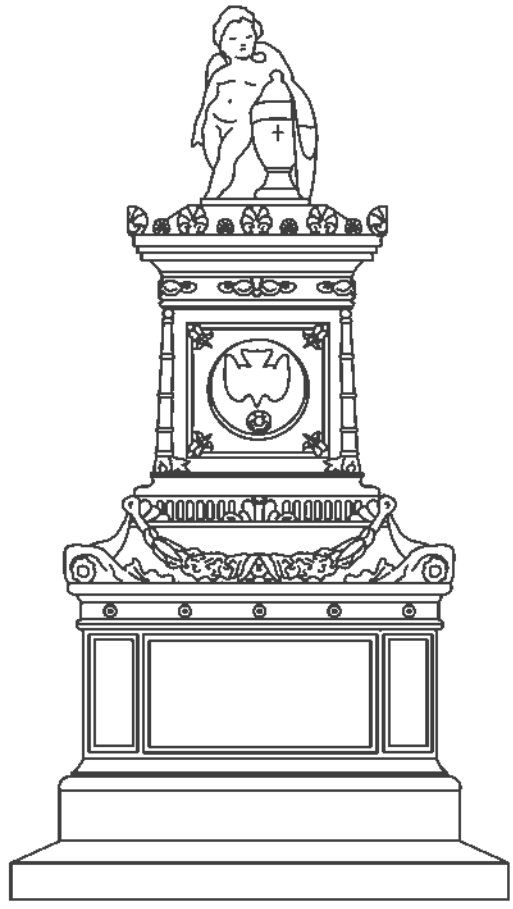
Lahit

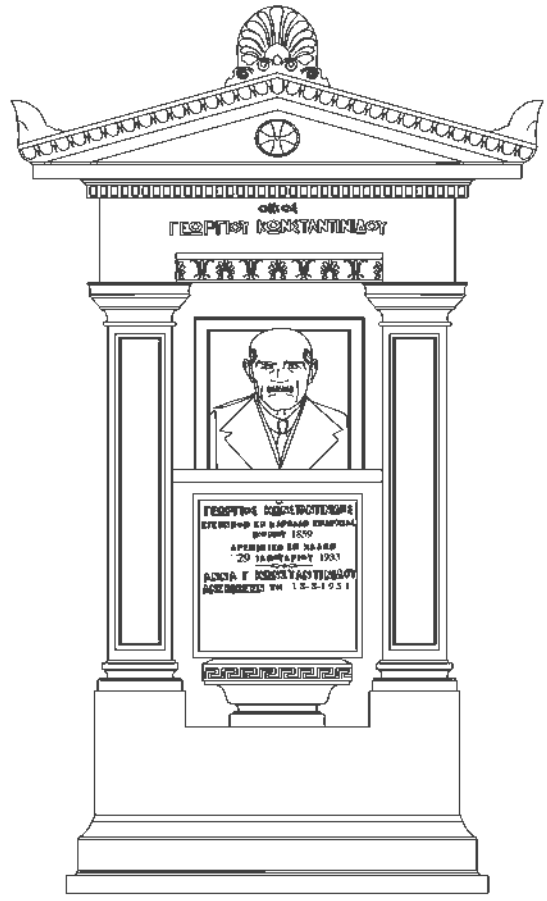
Bank

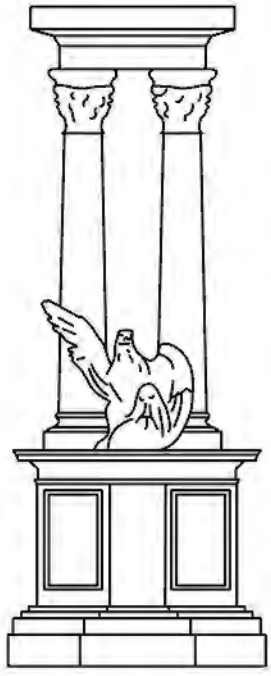
Baldaken

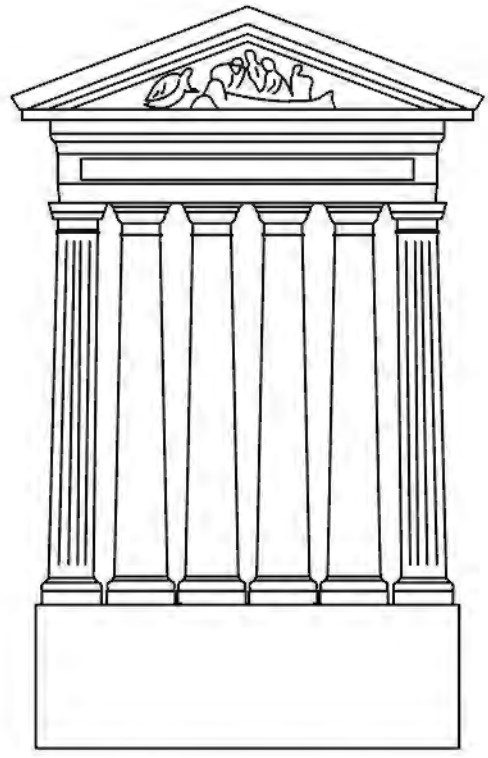
Heykelli pedestal

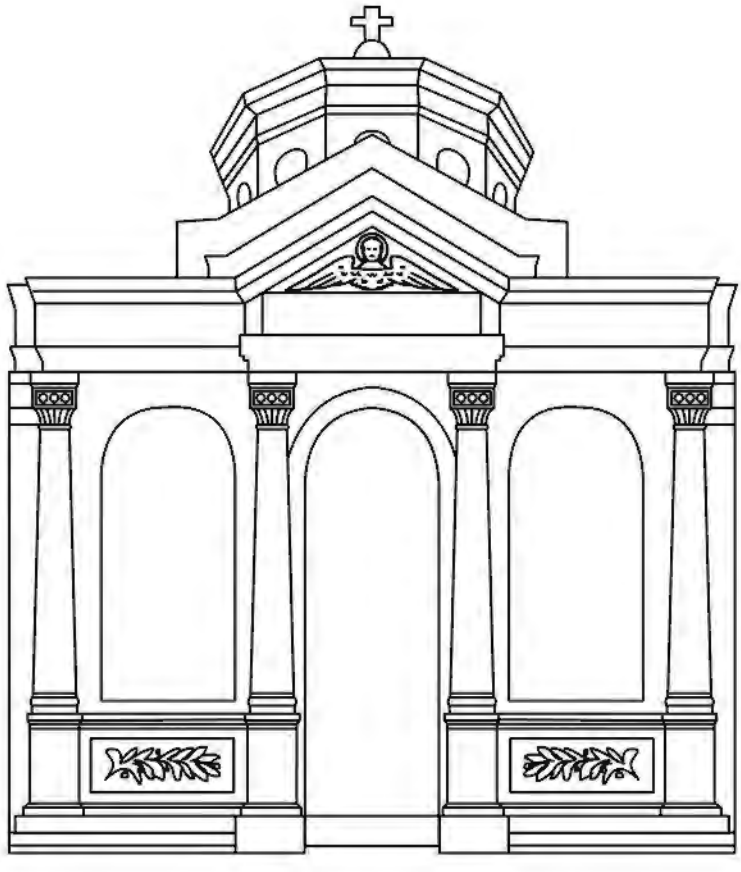
Aedicula

Zafer takı

Monopteros-tholos

Şapel

TABLO 1. Mezarlar ve Ticaret Yıllarında Yer alan Ermeni Heykeltıraş, Usta, Mermerciler ve Atölye Adresleri Listesi

SIRA NO	ADRES	HEYKELTRAŞ	ANITSAL MEZAR USTASI	MERMERCİLER
1	Çukur Bostan Cad. No: 6	Garabet Djezairlion		
2	Halıcılar Han No: 12	Pierre Baghdatian		
3	Azap Kapı Cad. 4	Boghos Diradourian		
4	Halıcılar Han No: 12	S. Dogramadjan		
5	Halıcılar Han No: 17	Garabet Hanian		
6	Sur Başı, Cami Cad. No: 2 Kule Dibi No: 17	Miridjan et Fils		
7	Kazazlar Orta Cad. No: 62	Mihran Minas		
8	Surbaşı Halep Cad. No: 24 (ahşap ve marangoz)	Artin Seropian		
9	Azap Kapı Cad. No: 3	Merdjan Miguirian		
10	Büyükdere Cad. No: 63.	Ervant Osgan		
11	Bab-ı-Ali Cad. No: 17	Achod Palayan		
12	Pangaltı Cad. No: 51	V. Takvorian		

13	Pangaltı Cad. No: 51	N. Takvorian		
14	Halıcılar Cad. No: 6	Miguird Tcharkdjian		
15	Sedefçiler Cad. No: 44	R. Tchilinguirian		
16	İskele Başı Cad. Kadıköy			Agop Arabian
17	Odun Kapı Cad. No: 577			Yordan Cosma
18	Balık Pazarı Cad. No: 512, 587.			K. Demirdjian
19	Asma Altı Cad. No: 67			Denir Efendi
20	Odun Kapı, No: 495			Bodos Efiloglou
21	Hamidiye Caddesi No: 7			N. Ohannessian
22	Hamidiye Caddesi No:7		Manouk Ohannessian	
23	Tophane İskelesi No: 8			Parseg Toulladjoglou
24	Çimen Cad. No:85, Pangaltı			A.Tachdjian

TABLO 2. Mezarlar ve Ticaret Yıllarında Yer alan Rum Heykeltıraş, Usta, Mermerciler ve Atölye Adresleri Listesi

SIRA NO	ADRES	HEYKELTRAŞ	ANITSAL MEZAR USTASI	MERMERCİLER
1	Yeni Yol Cad. No: 29	Marco Pounghis	Marco Pounghis	Marco Pounghis
2	Bayram Cad. No: 40	S. Adamandidis		
3	Kalyoncu Kölük Cad. No: 134	Stavro Anastassiou		
4	Halıcılar Han No: 39	G. Antonin		
5	Perşembe Pazar Cad. No: 17	M.D. Atella ve K. Campaloni		
6	Sur başı, Cerrah Paşa Caddesi, No:10	Leonidi Bouras		
8	Hacı Ali Cad. No: 15	N. Bouras		
9	Sofyalı Cad. No: 1	G. Christidis		
10	Serasker Cad. No: 30	Spiro Constantinidis		
11	Sur başı, Kule dibi Cad. No: 8	N. İliadis		
12	Kabristan Cad. No: 25	F. ve G. Kanaghiris		
13	Asmalı Mescid, No: 61 Kabristan Cad. No: 25	Jean, Nicolas ve F. Kanaghini Freres	Jean, Nicolas ve F. Kanaghini Freres	

14	Kabristan Cad. No: 31	Mihali Kricaili		
15	Mezarlık Cad. No: 34	F. Krikelis ve M. Coliadés	F. Krikelis ve M. Coliadés	
16	Kabristan Cad. No: 77 Karanfil Cad. No: 81 Kabristan Cad. No: 31	Mihalis Krikelis	Mihalis Krikelis	Mihalis Krikelis
17	Azap Kapı Cad. No: 4 Balkapan, Cad. No: 29	Léonidas,		
18	Büyük Hendek Cad. No:14 Büyük Hendek Cad. No:15	M. Lemondjioglou		
19	Kürkçü Han No: 26	Panayi Manolaki		
20	Sur başı, Balkapan Cad. No: 29	Const.Maroudjakis (Marmoudjakis)		
21	Cerrah Paşa Cad. No:4	Pan. Mavridis		
22	Büyük Hendek, Cad. No: 8	Cons. Nicolaou		
23	Daracık Cad. No: 10	Georges Paraskevas		
24	Kiraz Cad. No:14	Vassilio Petropoulos		
25	Kömürcü Cad. No:4	Rigo Leonidas		
26	Fakir Cad. No:16 ve No: 15 Azap Kapı No: 13	Const. Rigos/Rigas	Const. Rigos/Rigas	

27	Sur başı, Perşembe Pazar Cad. No.44	N. Scourtos		
28	Büyük Hendek Cad. No:6	Antoine Sitaras		
29	Kalafat Yeri Cad. No: 75	A. P. Soummis ve S. Tsitoutsis		
30	Perşembe Pazar, Cad. No:17 Perşembe Pazar, Cad. No:23	Stella (M.L.) ve Campaloni		
31	Kule Dibi Cad. No:57, Sur başı Kule Cad. No:20	Constantine Tektonidis/ Telconidis		
32	Kabristan Cad. No:27	N. Ziotis	N. Ziotis ve P. Ziottis	N. Ziotis
33	Kule Dibi, Cad. No: 11 Kule Dibi Cad. No: 7 Cami Cad. No:8	Antonios Zirimis	Antonios Zirimis	Antonios Zirimis
34	Tarla Başı Cad. No:76		V. Bizioukidis	
35	Odun Kapı Cad. No: 520		Stavro Bletas	
36	Defterdar Yokuşu Cad. No: 40 Kule Kapısı Cad. No:15		A.Caloumenos	Caloumenos (A.),
37	Defterdar Yokuşu Cad. No:63		G. Collaro	
38	Sedefçiler Cad. No:107		Ph. Costioglou	
39	Yeni Çarşı Cad. No:3		N. Demitriadi	

40	Küçük Hendek Cad. No: 6		Yanni Gripiotti	
41	Limoncu Cad. No:20		G. Haviaras	
42	Azap Kapı Cad. No:19		A.Ioannides	
43	Azap Kapı Cad. No:12		Avram Ioannou	
44	Cami Cad. No:8		Vass, Kininos	
45	Kabristan Cad. No:23		Kostantin ve Lazarro Liriti (Lyriti Freres)	Kostantin ve Lazarro Liriti (Lyriti Freres)
46	Bakırcılar Cad. No:1		Gherassimo Mandelides	
47	Kalafat Yeri, Cad. No:4		Antoine Marcopoulos	
48	Ayazma Kapı Cad. No:567		Yossif Margossoglou	
49	Serasker Cad. No:54		Stav. Pachionios	
50	Voyvoda Cad. No: 30 Voyvoda Cad. No: 38 Tophane Cad. No: 473 (mermer atölyesi)		P.C. Pascalidés	P.C. Pascalides
51	Voyvoda Cad. No: 28 Tophane Cad. No: 473		P.G. Pascalidès	P.G. Pascalides
52	Kilitçi Ali Paşa Cad. No: 67-66 Kilitçi Ali Paşa Cad. No: 40 Kilitçi Ali Paşa Han Cad. No:20 (mermer) Parelleele des Quais, Caddesi.		E. Pavisopoulos	E. Pavlidjopoulos

53	Ayazma Kapı Cad. No: 663 Ayazma Kapı Cad. No: 567 (mermer)		Arsenios Pavlidis	Arsenios Pavlidis
54	Azap Kapı Cad. No:3		P. Pavlidis	P. Pavlidis
55	Ayazma Kapı Cad. No: 591		Stavri Plitas	Stavri Plitas
56	Odun Kapı Cad. No: 553		Nic. Plitas	Nic. Plitas
57	Keklik, Cad. No: 31		Politou Polidori	
58	Hamam Cad. No: 23, Pangaltı		Andronicos Procopides	Andronicos Procopidis
59	Cami Cad. No: 8		Ap. Sardellas	
60	Yeni Yol Cad. No: 39		Jean E. Scouras	Jean E. Scouras
61	Büyükdere Cad. No: 88, Pangaltı		N. Scoutaris	
62	Limoncular Cad. No: 11		Y. Skinas	Y. Skinas
63	Kabristan Cad. No: 71		Strati Venakis	
64	Belek Bazaar Cad. Büyükada		L. Vestorides	
65	Hamam Cad. No: 91, Pangaltı			Anast. Anastassiadis
66	İskender Cad. No: 74			Ch Anastassiou

67	Azap Kapı Cad. No: 13			Anastassiou,
68	Odun Kapı Cad. No: 495			Prodr Arseniou
69	Küçük Pazar Cad. No: 82			Asprothalassiotis (Ath.),
70	Ayazma Kapı Cad. No: 605 Odun Kapı Cad. No: 537			Avramidis (Avram),
71	Ceviz Cad. No: 6			Georges Caloumenos
72	Kara Mustafa Paşa Cad. No: 59			Anghelo Calovidouris
73	Tarla Başı Cad. No: 147			Const.Cambalouri
74	Marie Cad. No: 7			M. Carikiopoulos
75	Serasker Cad. No: 72			Dim. Christidou
76	İskender Cad. No: 79			I.Collaro
77	Ayazma Kapı Cad. No: 571			Pand. Yord. Cosmidis
78	Kara Mustafa Cad. No: 46			C. Constantinidis
79	Tahta Kale Cad. No: 59			S. Costiou
80	Odun Kapı Cad. No: 491			Stephan Georges Delioglou

81	Yeni Çarşı No: 3			N. Dimitriadi
82	Kavun Cad. No: 2			Michel Djelepoglou
83	Kule Kapısı Cad. No: 15			Stavro Fortouna
84	Odun Kapı Cad. No: 563			Cosma Gholiopoulos
85	Pera Cad. No: 564			Jean Gripiottis
86	Kara Mustafa Cad. No:53			Parissi Grivas
87	Hacı Ali Cad. No: 5			C. Harvanos
88	Limoncu Cad. No:20			G. Haviaras
89	İskender Cad. No:18			Apram Ioannidis
90	Tarla Başı Cad. No:192			Haral Kaliondjoglou
91	Küçük Hendek Cad. No:14			Nic. Kaparias
92	R. Odun Kapı Cad. No:493			Ch. Keussèoglou
93	Kilitçi Ali Paşa Cad. No:30			Marino Krotzi
94	Daracık Sok. No: 3			A. Lazarovitch

95	Kara Mustafa Cad. No:53			Lemonidi Freres et Nikolaidis
96	Ali Cad. No: 3			Spiro Mamaloucos
97	Bakırcılar Cad. No: 1			Gherassimo Mandelidès
98	Ayazma Kapı Cad. No: 567			Yossif Margossoglou
99	Odun Kapı Cad. No: 643			Mihail Pandelis
100	Kara Mustafa Cad. No:53 ve No:55			G. Parissis ve G. Caloyera
101	Kara Mustafa Cad. No:53			Mylonidis Papadaniel ve Caloyera
102	Bakırcı Cad. No:19			Paul Polihronidis
103	Kalafat Yeri Cad. No: 20			Theod Psalty
104	Gümüşçü Sok. No: 8 ve No: 3 Kara Mustafa Cad. No:53			Efstratios E. Scouras
105	Kara Mustafa No: 42			D.I Stephanides
106	Karanfil Cad. No:79			Solinas Freres
107	Halepli, Cad. No:1			Georges Nikiforakis
108	Kalafat Yeri Cad.			Youvanaki ve diğerleri

109	Kabristan Cad. No:71			Stati Venakis

TABLO 3. Mezarlar ve Ticaret Yıllarında Yer alan Latin Heykeltıraş, Usta, Mermerciler ve Atölye Adresleri Listesi

SIRA NO	ADRES	HEYKELTRAŞ	ANITSAL MEZAR USTASI	MERMERCİLER
1	Çukur Bostan Cad. No: 138 Çukur Bostan Cad. No: 17 Dierahis Çıkmazı No: 6	Salvator E. Genovesi		
2	Çukurbostan Cad.	Louis Penel		
3	Yeni Çarşı	A. Penel		
4	Yeni Cuma Cad.	L. Toranti		
5	Tobdjilar Cad. No: 326	Paul Vanier		
6	Kule Dibi Cad. Galata Kulesi Meydanı, No: 23 Hacı Ali Cad. Kule Cad. No: 12	Caruana ve Spagnolo,	Caruana ve Spagnolo	Caruana et Spagnola,
8	Kule Kapısı Cad. No: 4 Galata Kulesi Meydanı No: 23	Charles Caruana	Charles Caruana	Charles Caruana
9	Kalyoncu Kulluk Cad. No: 93.	A. Grukelle		
10	Zerane Cad. No: 13.	Babe X. Rossolato		
11	Sur Başı, Bekçi Cad. No: 28, Feriköy.	Auguste Machate		

12	Cedid Cad. No: 53, Pangaltı	H. Tromanger		
13	İskender Cad. No: 30 Prens Rodolphe Cad. No: 31		Saverio Borg (Saverio Bordji)	Saverio Borg (Saverio Bordji)
14	Şehsuvar Cad. No: 46 ve No: 48		Lorenzo Gallia	
15	Şehsuvar Cad. No: 46		Salvatore Gallia,	
16	Şehsuvar Cad. No: 46		Paolo Gallia	
17	Adresi??			Gaspari M. Boscovich
18	Boyacıoğlu Cad. No: 32, Feriköy			Adolphe Buonafede
19	Kara Mustafa Cad. No: 51, 55, 57, 63			Angelo Calovidouris
20	Bit Pazarı Cad. No: 48			Carmelo Caruana
21	Hazeran Cad. No: 93			Caruana
22	İskender Cad. No: 25			Georges Ferry
23	İskender Cad. No: 25			Pierre Ferry
24	Pangaltı Cad. No: 4 Büyükdere Cad. No: 1			Gerolamo Fiaschi
25	Büyükdere Cad. Pangaltı Altmansfer Apt.			Geraci

26	Feriköy Latin Mezarlık Girişi Karşısı		Romano	Romano
27	Jurnal Sok. No: 8			P. Sardelas
28	Yeni Çarşı No: 20 .			Gherassimo Sarris
29	Yeni Çarşı No: 20			Jean Sarris
30	Kule Dibi No: 13			Salvo Schembri
31	Sur başı, Faik Paşa Cad. No: 29	Joseph Driessen		
32	Şakir Caddesi, No:87, Pangaltı		Charles Poirson	Charles Poirson
33	Kule Dibi Cad. No: 15		G. Sammuth	
34	Balek Bazar Cad. No: 104		Nic. Michioti	
35	Şişhane Cad. No: 20		Salvator Skembri	
36	Şehsuvar Cad. No: 46 Şehsuvar Cad. No: 50			Paolo Gallia
37	Konstantine Cad. No: 143, Feriköy			André Peyanovitch
38	Doğramacı Cad. No: 39		Jean Tedeschi	